BRZOPISNA IZVJEŠĆA

XXVII ZASJEDANJA

POKRAJINSKOGA SABORA DALMATINSKOGA

OD DNEVA 4 OŽUJKA DO DNEVA 4 TRAVNJA 1892

U ZADRU
Brzotiskom „Narodnoga Lista“
1893.

Izvješće

Wisokomu Saboru Kraljevine Dalmacije o radu njegovog stalnoga Odbora za doba od 1.ª listopada 1890 do svrhe prosinca 1891.

ODUŽUJE se Zemaljski Odbor obaviestiti Visoki Sabor o svom radu od zadnjega do današnjega zasjedanja.

Zakonodarstvo.

Previšnjom odlukom 27 siečnja 1891 bi odobren zakon, koji ustanovljuje pravila uzdarja za podučavanje vjeronauka pri javnim pučkim učionam. — Suglasno pa sa Zemaljskim Odborom (Br. 5039) pokrajinsko je učionsko Vieće, naredbom 29 studenoga 1891 Br. 4211, uredilo uzdarja, tako da će ih vjeroučitelj počet i uživati početkom sunčane godine 1892. — Uz to je Odbor, odlukom 30 prosinca 1891 Br. 5961, uredilo i uzdarja vjeroučiteljem kod privatnih ženskih učiona u Zadru i u Šibeniku.

Previšnjom odlukom 18 veljače 1891 bi udieljeno odobrenje zakonu o ustanovljenju pokrajinske zaklade za poljodjelske poboljšice. — Na temelju §. 8 tog zakona Zemaljski je Odbor, zaključkom 9 studenoga 1891 Br. 1383, udario 4% dobiti na Obveznice zaklade, kao što je i odredio potrebita za uredjenje osnove amortizacije i tiskanje Obveznica.

Zakon o pravu Obćina na povratak učionskog doprineska zadobi Previšnje odobrenje štovanom odlukom 22 ožujka 1891.

Drngom dneva 7 lipnja 1891 postiže potvrdu zakon glasovan po Saboru na obrauu vinograda od peronospore. — Oznanom $^{8}/_{10}$ 1891 Br. 20406 Namjestništvo je razpisalo naredbu na izvadjanje zakonskih propisa, a to na temelju osnove podastrte od Odbora visokomu Ministarstvu poljodjelstva.

I zakon kojim se ukida predielni put Prapatnica-Uništc bi potvrdjen Previšnjom odlukom 19 srpnja 1891. — Usljed toga, odlukom 3 listopada 1891 Br. 4095, pozvao je Odbor Obćinu Trogirsku i Drnišku, da svaka svoj komad puta proglasi kao obćinski i provide za uzdržavanje istog.

Napokon Previšnjom odlukom 9 kolovoza 1891 bi potvrdjen zakon kojim se Vodice razdvajaju od Obćine Tiešanjske na osobitu političku obćinu, što se je jur i dogodilo.

Vise još neodobrene dvie zakonske osnove: ona o preiuaci §. 51 zakona o poljskim štetam i ona o zavedenju veresijskog zavoda. Dočim Vlada nije pronašla da podnese na odobrenje zakonsku osnovu

o naknadi putbinâ pučkim učiteljem, iz opazaka kojim će biti prigode Visokomu Saboru da razpravlja.

Za ovim je red izviestiti što se je uradilo na obranu prava narodnog jezika u javnom životu.

Dopisom 8 travnja 1891 Br. 4890 g. 1890, Odbor je podnio Vladi toliko puta opetovanu želju Sabora, da se narodni jezik uvede u državne urede u Dalmaciji. Tu je dokazao, kako nestadoše one obstojnosti na koje se je donekle moglo obazirati a da se obrži talijanski kao uredovni jezik; pa nastadoše druge obstojnosti — ponarodjenje učiona, narodno izobraženje mladeži, znanje jezika po činovnicim, posli opremani jur u narodnom jeziku — s kojih nesmie već trajati gospodarenje u uredim tudjega jezika. ta nepravica koju samosviestan narod netrpi, niti će se umiriti dok se god neukloni. — Tu želju i te razloge preuzvišeni Ministar-predsjednik uze na znanje i uputi Odbor na svoju izjavu 17 prosinca 1886 (Br. 3274 g. 91). Dakle i danas Vlada stoji pri svojoj staroj tvrdnji, da se jezikom unutrenje službe državnih ureda nedira u pravo naroda, t. j. da narod nema pravo zahtjevati da se uredi unutri služe njegovim jezikom. — Nije se Zemaljski Odbor umirio pri takovoj izjavi, već je svojim Dopisom 3 kolovoza 1891 Br. 3274 izkazao Vladi, kako bi se imala tomačiti razvopravnost narodâ, zajamčena čl. XIX. temeljnih zakona; kako je n. p. talijanski jezik zavladao kod sudova, nije na temelju kakva zakona, već po samoj navadi, uvukloj se pod starom talijanskom vladom mletačkom; kako se škodi upravi zadržeći tu nepravednu navadu. — Na to do danas nikakva odgovora, te i danas glede uporabe jezika kod cc. kk. ureda ostajemo pri onom što smo stekli još god. 1872, kadno je na kormilu vlade sjedilo ministarstvo, koje se nije izticalo naklonošću prama slavjenima.

Nije takodjer Odbor primio od Vlade nikakva odgovora svomu Dopisu 20 lipnja 1891 Br. 5018, kojim je popratio zaključak sâborski 6 studenoga 1890 o ponarodjenju srednjih učiona u Zadru; i ako dokazano da se zaključak temelji na pravu i pravicu, a odgovara potrebam zemlje, kao što odgovara i želji cieloga naroda, izjavljenoj od 73 obćinâ.

Bez odgovora napokon ostade i želja saborska 7 studenoga 1890, da bi se preinačio §. 65 carinarskog pravilnika, po kojem carinarski uredi neće da primaju trgovačka očitovanja, ako nenapisana tudjim jezikom talijanskim (Br. 5082 g. 90).

Pa i ono što je bilo propušteno naredbami god. 1872 ne idje ravno. I kroz minulo razdobje višekrat je Odbor bio prinuždjen potužiti se raznim starijim vlastim na prekršaje postojećih naredaba o jeziku, sa strane podčinjenih poslovača (Br. 746. 4561, g. 90 199. 286i 814. 1520. 5460).

Učione.

Broj učiona, učiteljskog osoblja, i pohadjajućih učenika u Dalmaciji kroz učionsku godinu 1889-90, sadržan je u pridruženim Tablicam *A* i *B*, dostavljenim od c. k. Zemaljskog Učionskog Vieća. Po istim, i po izvješću, kojim su bile popračene, razabire se što sliedi:

I. Pučke javne učione.

Pučkih javnih učiona bilo je 307, od kojih 5 gradjanskih, 273 obćenitih redovitih i 29 pomoćnih.

Suviše obstojala su 2 ratarska tečaja, 1 pomorski tečaj i 1 tečaj za kamenotesanje i brodogradjenje.

Od obćenitih redovitih učiona bile su:

A.

jedmorazredne	213
dvorazredne	43
trorazredne	11
četverorazredne	6
	273

B.

za mužkiće	182
za ženskice	58
za oba spola	33
	273

Sve ove učione bile su kroz prošaštu godinu otvorene.

Zatvorenih ostalo je 45, medju kojim 30 nisu bile nikad otvorene.

U gradjanskim, u pomoćnim i u 269 obćenitih redovitih učiona nastavni je jezik srbsko-hrvatski, U 3 je talijanski a u 1 (Trogir) bi za jedan odsjek srbsko-hrvatski, dočim za drugi talijanski.

Od školskih sgrada 226 odgovaraju školskim potrebam u koliko se može zahtievati od sgrada naročito nesagradjenih za školske svrhe, a 47 su u nepovoljnom stanju.

Školsko pokućstvo je prilično dobro u 253 učiona, a u 20 slabo.

II. Privatne učione.

Od privatnih pučkih učiona 8 su sa, a 9 bez prava javnosti.

U 9 učiona nastavni je jezik srbsko-hrvatski, u 3 talijanski, u 3 što srbsko-hrvatski, što talijanski, a u 2 (vojničke) njemački. Imale su

1	7	razreda
1	6	„
3	4	„
1	3	„
2	2	„
9	1	razred
17		

III. Školsko pohadjanje.

Od 26863 djece na školsko pohadjanje obvezane, pohadjahu faktično učionu 20080.

Radi zanemarena pohadjanja izdalo se je 6218 odsuda, kojima se je udarilo globa u iznosu od flor. 7079:08. Utjeralo se je tečajem školske godine fior. 1738:24, a još se imalo utjerati fior. 5340:84.—

Da se vidi koji se je uspjeh imao utjeravanjem svih globa udarenih, priložen je izkaz *F*.

IV. Učitcljsko osoblje.

Učiteljsko osoblje kod pučkih javnih javnih redovitih učiona sastojalo je od 279 učiteljâ i 105 učiteljica.

Kakvu su svjedočbu imali jedni ili druge razabire se iz skrižaljke *B*.

Za nauk vjere bilo je 203 svećenika, od kojih 13 odredjenih od školske, a 190 od crkvene vlasti. Od prvih 13, jedan imade stalnu plaću, a 12 stalnu nagradu.

U 19 redovitih učiona poučavali su nauk vjere sami učitelji ili učiteljice.

Dvie su učiteljice poučavale samo u ženskim ručnim radnjama. Jedna je zato usposobljena.

Bilo je odkriveno 16 učiteljskih mjesta.

Imadu školski vrt 61 učiona, školsku knjižnicu 263, a 272 bile su obskrbljene učevnimi sredstvima.

V. Uspjeh u nauku.

Uspjeh u nauku bio je:

dobar kod	117	učiona
dostatan kod	141	„
nedostatan kod	15	„
	273.	

VI. Učiteljišta.

U mužkom učiteljištu u Arbanasim

bilo je prošaste godine 77 pitomaca, a u ženskom u Dubrovniku 65 pitomkinja.

Prikazalo se je na izpit zrelosti: u Arbanasim 22 pitomca, a u Dubrovniku 5 pitomkinja.

Dobili su svjedočbu sa odlikom 6 pitomaca, svi ostali biše proglašeni zrelim.

U Zadru položilo je izpit usposobljenja za gradjanske učione 2 učitelja, a za pučke 19 učitelja i 5 učiteljica. Dobiše svjedočbu sa odlikom 4 učitelja, a 16 biše proglašeni sposobnim, medju kojima 1 učitelj za gradjanske.

U Dubrovuiku položiše izpit 2 učitelja za gradjanske, a 2 učitelja i 5 učiteljica za obćenite pučke. — Jedna učiteljica dobila je svjedočbu sa odlikom za obćenite pučke; 2 učitelja i 4 učiteljice biše proglašene sposobnim za takove učione.

VII. Zavodi za djecu još neobvezanu na školsko pohadjanje.

Obstojala su 2 vrta za djecu: 1 privatni u Splitu, a drugi od milosrdnica u Sinju. Suviše bilo je 3 utočišta za djecu, 1 uzdržano od obćine u Splitu, 1 sa privatnim sredstvim u Zadru, 1 spojeno sa gr. izt. pučkom učionicom (privatnom) u Zadru.

VIII. Zavodi za siromašnu djecu, obvezanu na školsko pohadjanje.

Takovih zavoda bilo je 4, t. j. zaklonište za mužku i žensku djecu dobročinskog zavoda u Splitu, utočište za djecu u Zadru i 2 zakloništa za siromašnije sirote djevojčice, od kojih jedno u Zadru a drugo u Dubrovniku.

Tablice *C, D, E* predočuju trošak uzdržan u god. 1889-90 po zemaljskoj učionskoj Zakladi, u nabavu i popravu pokućstva, u nabavu učila, i u popravu i uredjenje učionških sgrada.

Trošak u obće za pučko obučavanje sadržan je u konačnome računu za godinu 1890 zemaljske učionske zaklade, i iznio je ukupno fior. 277.738.

Broj gradjanskih učiona ostao je isti od 5, kao u predjašnjoj godini.

Godine 1889-90 bilo je otvorenih pučkih redovitih učiona 273; u predjašnjoj godini 271. Dakle više 2. U ovoj zadnjoj godini ostalo je zatvorenih 34 redovito ustanovljenih pučkih učiona; a u godini o kojom se bavimo 45; dakle 11 više. I to sve radi pomanjkanja učiteljskih sila. Sbroje li se zatvorene redovite učione sa otvorenim, tada imamo ustanovljenih redovitih učiona:

Godine 1889	305
„ 1890	318
više	13

Pomoćnih učiona je bilo:

Godine 1889 . . . . . , .	33
„ 1890	29
dakle manje	4

Broj učitelja digao se od 307 na 308. Ali dočim se broj pomoćnih smanjio od 33 na 29, broj učitelja usposobljenih povisio se od 216 na 218, a onih sa svjedočbom zrelosti od 48 na 51. — Broj učiteljica digao se od 102 na 105; od kojih 75 sa svjedočbom usposobljenja a 30 sa svjedočbom zrelosti, prama 73 i 29 god. 1889.

Postotak pohadjaoca pri svagdanjem pohadjanju smanjio se od 75_6 na 74_4 %, od obvezanih. Broj pohadjaoca u nedjelne i svetčane dane bio je od 82_8%.

Broj pohadjajuće djece svaki dan odpadajući na svakog učitelja godine 1889 iznosio je $45._5$, dočim godine 1890 iznosi $46._3$, dakle je za $0._8$ veći.

Trošak učionske zaklade na svakog pohadjajućeg učenika smanjio se od fior. 14:66 godine 1889, na fior. 14:53 god. 1890.

Promotre li se svi navedeni podatci i sravne medju sobom, vidi se da i godine 1890 nije bilo znatnog napredka na polju pučke obukê.

Po nalogu primljenu od Vis. Sabora, zem. Odbor posebnom okružnicom priobćio je svim Obćinam osnovu zakonsku, lani Saboru podnešenu, o nabavi učionških pomješća, pozivajući ih da se o istoj izjave, osobito što se tiče nagrada Obćinam namjenjenih za tu nabavu. Upitao je takodjer financijalnu vlast, da li će sgrade podane sa strane Obćina po propisim zakonske osnove, biti podvržene porezu kućarine. Osnova shodno udešena prama primljenim odgovorim biti će opet podnešena na razpravu Vis. Saboru.

Usljed saborskog zaključka, kojim bi naloženo zem. Odboru da se zauzme kako bi svaka škola imala svoj vrtao, bi posebnom okružnicom ponovljena, toliko puta jur učinjena, preporuka svim Obćinam.

Zakonska osnova, glede putnih trošaka učiteljima premještenim iz službenih obzira, nije dobila vrkovno odobrenje. Ista osnova, popravljena u smislu primjetaba c. k. Ministarstva Nastave, kojim je obrazloženo zašto nije osnova potvrdjena, opet se podnosi Vis. Saboru na odobrenje.

C. kr. Zem. Uć. Vieće zaključilo je bilo predložiti c. k. Ministarstvu Nastave da se kod cc. kk. Učiteljišta u Arbanasih i Dubrovniku zavede četvrti razred, ter digne iznimka u tom pogledu postojeća usljed pokr. Zakona 29 prosinca 1871 Br. 11. C. k. Ministarstvo uputilo c. k. Vieće, neka o tome sasluša zem. Odbor. Odbor, svojim Odpisom 20 lipnja 1891 Br. 1419, obzirom na stanje pučke obuke u Zemlji i na još postojeću oskudicu učitelja, izrazio se je protivnim naumljenome zavedenju.

Saborski zaključci, prikvaćeni prigodom razprave proračuna pokr. Učionske Zaklade, kojim bi naloženo zem. Odboru da govore zametne sa zanimanim čimbenicim, kako bi se postigao internat za djevojke, koje pohadjaju žensko učiteljište u Dubrovniku, i kako bi se u istome učiteljištu uzelo više n obzir podučavanje učiteljica u praktičnome kućanstvu, bili su po zem. Odboru dostavljeni c. k. zemalj. Učionskome Vieću. Od ovoga stigao je Dopis, keji se ovdje priobćuje, skupa sa izvješćem istome pridruženim c. k. Ravnateljstva Učiteljišta u Dubrovniku:

Br. 2411-P. Š. V.

DOPIS!

O pitanju internata kod c. k. učiteljišta u Dubrovniku ima se očitovati što sliedi:

Kad je visoko c. k. Ministarstvo za bogoštovje i nastavu odlukom $^6/_2$ 1875 Broj 1237 odredilo da se u Dubrovniku zavede žensko učiteljište početkom školske godine 1875-76, zemaljski je Odbor dopisom 22 veljače iste godine Br. 642 izjavio želju, da uz učiteljište bude zaveden internat, jer da bez toga učiteljište nebi postiglo podpunu svoju svrhu glede budućih pučkih učiteljica. Zato je isti Odbor očitovao onom prigodom da će nastojati kod Sabora dalmatinskoga da se internat zavede na pokrajinske troškove. Uz to je Odbor pitao bi li državna vlast odobrila njegovu namjeru i uz koje uvjete, i kolik bi po prilici bio dotični trošak.

Odpisom od 25 maja 1875 visoko je Ministarstvo za bogoštovje i nastavu izjavilo, da obzirom da znatnu pripomoć, što država daje za pučke škole u Dalmaciji, više nego li u ijednoj drugoj pokrajini Cesarevine, ne bi se moglo nadati državnoj pripomoći za internat ženskih učiteljskih pripravnica; već ako je baš potrebit ženski internat, da bi zato imala se skrbiti pokrajina. Medju to da se može računati i na daljno udieljenje podpora pitomicam iz državne zaklade.

Istom je prigodom visoko Ministarstvo primjetilo, da bi ono odobrilo i privatni internat što bi mogao zavesti u Dubrovniku, gdje je učiteljište, koji oženjeni profesor, ili upravitelj učiteljišta.

Od godine 1875 do 1887 t. j. punih 12 godina pomicalo se ovo pitanje, i napisao se veiik snop spisa, a nije se došlo do žudjenog cilja: internat je ostao blaga želja.

Upravitelj c. k. učiteljišta u Dubrovniku pohvalnom revnošću nastojao je na svaki način kako bi se našla prikladna sgrada u onome gradu za učiteljište i za internat, i dotični njegovi predlozi bili su priobćeni zem. Odboru pod Brojevim od 2315 i 2618 god. 1878, 1344, 1343 zemaljskog školskog Vieća.

Zem. Odbor dopisom od 23 listopada 1878 Br. 1964, odgovorio je da nemože pristati na predlog unajmljenja kuće, što su nudjala braća Bošković, jer bi dotični trošak bio prem velik prama ekonomičnoj snazi zemlje i zemaljske učionske zaklade. Usljed toga bi naloženo upravitelju učiteljišta u Dubrovniku da nastavi svoja iztraživanja, što je isti upravitelj doista učinio, ali bez ikakva uspjeha.

Po izkazanome stanju stvari, pokrajinskome školskome Vieću nije se bilo baviti pitanjem o internatu kod c. k. ženskog učiteljišta u Dubrovniku s financijalnog već jedino s pedagogičko-didaktičnog gledišta.

Ove školske godine pohadja ono učiteljište 78 pitomaca i to: u pripravnome tečaju 26, u I raz. 28 u II 18 u III 6 = 78.

Od ovih, 33 su rodjene u Dubrovniku, a 11 nastanjene u onom gradu: skupa 44; od ostalih 34, iz poprajine su 31, a tri iz Istre.

Pitomice iz Dubrovnika, što pohadjaju ono učiteljište, uz koju vrlo rietku iznimku, pripadaju vrlo siromašnim obiteljima; pa da ondje ima internata, posve malo bi ih bilo, koje bi mogle bez ciele stipendije u njemu stanovati.

Pitomicam iz pokrajine internat bio bi zaista na veliku korist i s ekonomičnog i s pedagogičkog gledišta.

Imućnije obitelji ne primaju na hranu i stan pitomice izvan, već obitelji siromašne, kojima je do svoje koristi, pa da tu ne izgube, slabo nadziru hranjenice, a za njihov se odgoj ni malo ne brinu.

A to je glavniji uzrok što mnogi roditelji iz pokrajine ne šalju svoje kćeri na nauk u Dubrovačko učiteljište. S toga je i oskudica učiteljica; ono što ih je, većim dielom su iz Dubrovnika. Daje ondje internata, veći bi bio broj pitomica iz pokrajine, uz bolji odgoj, i napredak bi u učiteljištu bio povoljniji. Ženska mladež iz pokrajine, živeć u internatu pod upravom vješte nadstojnice, bavile bi se urednije poslima svoga zvanja, daleko od tušte svjetske raztrešenosti i gizde.

Uzgojnije djevojčice bile bi ondje na izgled prostijim, a bogatije pomagale bi siromašnije školskim stvarima.

Internat bi uz učiteljište postao višim djevojačkim zavodom, kakva u pokrajini još nema, a potreba ga se živo osjeća u cieloj zemlji.

Ovo se ima čast donieti na znanje Slavnog Odbora odnosno na cienjeni dopis 20 lipnja t. g. Br. 5024 pozivom, da on nadje način, kako bi se pokrio trošak potrebit za zavedenje rečenog internata. Kad bi o tome odlučeno bilo, zemaljsko bi školsko Vieće molilo visoko Ministarstvo da priteče u pomoć na uhar ženskog internata udieljenjem obilatijih stipendija učiteljskim pripravnicam.

Glede drugog pitanja postavljena od slavnog Odbora u gorespomenutom dopisu, kako bi se u ženskom učiteljištu uzelo više u obzir poučavanje pitomica u praktičnome kućanstvu, imam čast priobćiti u prepisu dotični izvještaj upraviteljstva c. k. učiteljišta u Dubrovniku.

Zadar, 19 julija 1891.

Za c. k. Namjestnika

PAVIĆ.

Br. 169-ž. u. Prepis.

Visoko c. k. Viece.

Sve što u kućanstvo biva opredjeljeno u naukovnoj osnovi ovog učiteljišta, osnova koja bi odobrena štov. odlukom 18 travnja 1887 Br. 1453-p. š. v. poučavano je točno od učiteljâ: gojitbe, računice, prirodopisa i kemije, pak nešto još od učiteljice ručnih radnja; i to priličnim uspiehom, kako se podpisani i osobno osvjedočio prigodom posljednog gostovanja po razredima, koje je obavio u drugoj polovici prošastog lipnja.

Podpisanome je smjerno opaziti samo, da, pošto su odnosna spoznanja u tom nauku sa strane učenica sasvim teorektičnog značaja, nebi mogao suditi koliko bi se one sa istome u raznim prilikami domaćeg življenja znale pomoći.

Kad bi se pripravnice na učiteljskome stališu, odgajale u internatu, druga bi se jim sgoda pružila, da i o domaćem kućanstvu što praktičnije se uzpoznadu, jer bi tude ne samo mogle vidjeti odmah u djelu sve ono što bi jim o predmetu dotični učitelji kazivali, da bi se jošter, pridružujuć si po redu sa voditeljicami raznih odsjeka mogle uvježbati u različitim poslovima ovakovog družtva, koje nam u širokim granicami predstavlja obitelj.

Zagovarajuć podpisani u više prigoda zavedenje internata za učenice ovog zavoda, njemu je bilo pred očima svedj i probit pripravnica sa pogleda njihovog uzgoja u domaćem kućanstvu, jer ženski bi se internat mogao smatrati drugom vježbaonicom za domaće poslove u širemu obsegu.

Obzirom i na rečenu okolnost, nebi možda bilo s gorega proučiti: kako da se zemaljski mužki internat bude sa ženskim zamienio.

Sve ovo na posluh štovane odluke 25 prošastog lipnja Br. 2193 Tog Visokog c. k. Wieća.

U Dubrovniku, 10 srpnja 1891.

Upraviteljstvo c. k. Učiteljišta.

Buzolić

c. k. Upravitelj v. r.

Što se internata tiče, vidi se kako je potreba istoga svestrano priznata, i kako u jezgri ustanovljenje njegovo nije drugo nego novčano pitanje. Pri današnjim okolovštinam zemaljske učionske zaklade, i pri nuždi da se što prije zagorski krajevi Dalmacije provide pučkim učionam, nije moguće za sada misliti na znatno pove-

čanje troškova koje bi sobom donielo pomenuto ustanovljenje. Ali zem. Odbor neće izgubiti s vida ovaj važni predmet; ter, ako bi se povoljna prilika pružila za oživotvorenje izražene želje Sabora, neće propustiti o stvari izviestiti, i staviti slučajne konkretne predloge.

Glede poučavanja u kućanstvu, priobćeni spisi pružaju zadovoljna razjašnjenja.

Pošto je osnova o nagradjivanju podučavanja vjeronauka u pučkim učionama zadobila vrhovno odobrenje, i proglašena pokr. Zakonom 27 siečnja 1891 Br. 9, c. k. zem. Učionsko Vieće, iza kako je u smislu § 5 zakona saslušalo cc. kk. kotarska Učionska Vieća i starije crkovne Vlasti, odlučilo je gdje se ima ustnoviti posebno mjesto vjeroučitelja sa stalnom plaćom, a gdje sa nagradom; pak je u smislu §. 7 odredila nagrade za stalne vjeroučitelje sa nagradom, pak one za svjetovne učitelje, i one za naknadu putnih trošaka za poučavanje vjeronauka van sjedišta vjeroučitelja; ter je svoje zaključke predložilo zem. Odboru. Ovaj je na te zaključke podpuno pristao. Po tome je nagrada vjeroučitelju utanačena su 50 novč., a ona za svjetovnjačke učitelje sa 35 novč. za svaki nedjelni sat. Putbina je udarena nč. 10 za svaki kilometar puta tamo i amo.

C. k. Zemaljsko Učionsko Vieće, svojim Dopisom 19 srpnja 1891 priobćilo je zem. Odboru kako od straue cc. kk. Kotarskih učiônskih Vieća obća je tužba da mjestna učionska Vieća ne obškrbljuju siromašnu učeću djecu knjigama i potrebitim pisaćim i crtaćim učilima, u smislu stavke 5 §. 8 zem. Zakona 8 veljače 1869 Br. 6;; dodajuć da, ako mjestna Vieća ne vrše svoju u gorenaznačnom smislu, to je pripisati dotičnim obćinam, koje ne uvrštuju u obćinskim proračunima, iznos za pokriće tih potreba. Usljed te prijave bi po zem. Odboru razaslana Okružnica svim Obćinam, kojom bi živo preporučeno da u buduće budu proračunani ti iznosi i redovito uporabljeni u korist siromašne djece.

Usljed smrti prepoštovanog D. Josipa Mrkice, ostade prazno mjesto u kotarskome učionskome Vieću u Šibeniku, na koje, po §. 19 slovo *d* zem. zakona 8 veljače 1869 Br. 6, imenuje zem. Odbor. Mjesto pokojnika bi imenovan D.r Ivan Krst. Fontana vitez od Valsaline, odvjetnik u onom gradu.

Kod Kotarskog Učionskog Vieća u Makarskoj odrekoše se oba člana imenovana po Odboru, D.r Ivan Vranjican i Petar Muslavić. Mjesto njih biše imenovani Nikola Alačević umirovljeni pučki učitelj, i Ivan M. Vuković posjednik u Makarskoj.

Pokrajinsku štipendiju iz Zaklade „Mamula“ uživa Janko Lucianović sa Lastova, učenik kod poljodjelskog zavoda u Križevcim. — Onu iz zaklade „Gluho-niemih“ Tomo Marinić iz Lastve gornje, pitomac u zavodu gluho-niemih u Gorici. — Iz zaklade „Frane Jozipa I“ sliedi uživati štipendiju od fior. 200 Marin Radica iz Korčule, odlični učenik rezarstva kod c. k. obrtničke učione u Trstu. Iz iste zaklade bila je udieljena podpora od fior. 150 Špiri Nakiću iz Splita za prošlu učionsku godinu. A za tekuću, udieljena je podpora od fior. 80 Josipu Čeprniću iz Zadra, i druga od fior. 100 Jasipu Matiašu iz Zadra — sva tri učenika kod pomenute obrtničke škole.

Pučke učione Kraljevine Dalmacije **A**

tečajem školske godine 1889-90.

Školski Kotar	Javne učione: Gradjanske trorazredne	Obće redovite: mužke sa 1 razreda	mužke sa 2 razreda	mužke sa 3 razreda	mužke sa 4 razreda	mužke: Ukupni broj	ženske sa 1 razreda	ženske sa 2 razreda	ženske sa 3 razreda	ženske sa 4 razreda	ženske: Ukupni broj	Mješovite	Ukupni broj	Pomoćne	Posebne učione sa pravom javnosti: mužke	sa pravom javnosti: ženske	bez prava javnosti: mužke	bez prava javnosti: ženske	bez prava javnosti: mješovite	Ukupni broj pučkih učiona otvorenih preko školske godine	Ostalo je za tvoreno preko školske godine: prije otvorenih učiona	od sistemiranih ali neotvorenih učiona	Opazke
Benkovac .	—	9	1	—	—	10	2	—	—	—	2	—	12	1	—	—	—	—	—	13	—	5	
Kotor . . .	—	21	2	1	—	24	7	1	—	—	8	9	41	5	—	—	—	—	—	46	2	2	
Korčula . .	1	10	3	1	—	14	5	1	—	—	6	6	26	4	—	—	—	—	—	31	—	—	
Imotski . .	—	5	1	—	—	6	1	—	—	—	1	—	7	—	—	—	—	—	—	7	2	2	
Knin . . .	—	10	2	—	—	12	2	—	—	—	2	—	14	—	—	—	—	—	—	14	—	3	
Hvar . . .	1	9	2	2	1	14	2	3	1	—	6	—	20	1	—	—	—	—	—	22	1	—	
Makarska .	1	7	2	—	—	9	2	1	—	—	3	—	12	1	—	—	—	—	—	14	1	3	
Metkovići .	—	1	1	—	—	2	2	—	—	—	2	—	4	—	—	—	—	—	—	4	2	1	
Dubrovnik	1	11	1	—	1	13	4	—	1	—	5	11	29	1	—	2	1	—	—	34	—	—	
Šibenik . .	1	11	3	—	1	15	3	—	—	—	3	—	18	—	1	1	—	1	—	22	—	2	
Sinj	—	7	—	1	—	8	1	1	—	—	2	—	10	—	—	—	—	—	—	10	1	—	
Split . . .	—	18	8	3	1	30	5	6	—	1	12	4	46	8	—	1	2	2	—	59	5	8	
Zadar . . .	—	20	3	1	1	25	5	1	—	—	6	3	34	8	1	2	1	2	—	48	1	4	
Skupa .	5	139	29	9	5	182	41	14	2	1	58	33	273	29	2	6	4	5	—	324	15	30	

Broj učiteljskih sila i učenika

B.

kod javnih učiona u školskoj godini 1889-1890.

Učionski Kotar	Učiteljske sile: učitelji: usposobljeni	izpitom zdrelosti	bez svjedočbe	pomoćni	Ukupno	učiteljice: usposobljene	izpitom zrelosti	bez svjedočbe	Ukupno	vjeroučitelji stalnom nagradom	Ukupni broj	Učenici: dužni pohadjati: Svaki dan	u nedjelne i svetčane dane	pohadjahu efektivno: svaki dan	u nedjel. i svetč. dane	na 100 obvezanih pohadjahu: svaki dan	u nedjel. i svetč. dane	na svakog učitelja izpade pohadjajućih učenika	Opazke
Benkovac .	6	4	1	1	12	2	—	—	2	—	14	699	54	584	52	82.1	98.1	41.7	
Kotor . .	26	11	1	5	43	8	—	—	8	—	51	2375	83	1886	46	79.4	55 4	37—	
Korčula .	16	2	5	4	27	12	4	—	16	1	44	2389	5	1850	2	77.4	40—	43.3	
Imotski .	6	1	—	—	7	1	—	—	1	—	8	462	61	442	59	97.9	96 7	55.2	
Knin . .	11	4	1	—	16	2	—	—	2	—	18	955	12	776	8	81.4	66.7	43.1	
Hvar . .	23	3	—	1	27	7	4	—	11	1	39	2740	105	1835	46	66·9	43 8	48.3	
Makarska .	12	2	1	1	16	2	2	—	4	1	21	926	32	759	22	82—	68.7	38—	
Metkovići .	2	1	—	—	3	1	1	—	2	—	5	345	—	295	—	85.5	—	59.	
Dubrovnik	18	3	—	1	22	10	5	—	15	1*)	37	1924	15	1611	15	83.7	100	44 8	*) vjeroučiteij je uz stalnu plaću.
Šibenik .	22	5	—	—	27	2	2	—	4	1	32	1924	25	1293	25	62.1	100	41.7	
Sinj . . .	7	3	—	—	10	3	—	—	3	—	13	783	49	723	43	92.3	87.7	55.6	
Split . .	43	7	—	8	58	19	7	—	26	5	89	5827	414	4584	382	78 7	92.2	54.6	
Zadar . .	26	5	1	8	40	6	5	—	11	3	54	4348	311	2477	265	56.7	85.5	48.6	
Ukupno .	218	51	10	29	308	75	30	—	105	12	425	25697	1166	19115	965	74·4	82.8	46.3	

Nabava i poprava pokućstva
kroz godinu 1889-90.

Broj	Učionski Kotar	Učionska okolica	Vrst učione	Uzrok troška	Iznos dionični fior.	n	Trošak ukupni fior.	n.
1	Zadar	Biograd	Mužka	Nabava pokućstva	4	50		
2	„	„	Ženska	„ „	—	50		
3	„	Pag	Mužka	„ „	14	—		
4	„	Tkon	„	„ „	3	03		
5	„	Išt	„	„ „	1	50		
6	„	Silba	„	Poprava „	2	70		
7	„	S. Filip	„	Nabava „	107	—		
							133	23
8	Benkovac	Ervenik	„	„ „	1	70		
9	„	Kistanje	„	„ „	30	—		
10	„	Benkovac	Ženska	„ „	32	—		
11	„	„	„	„ „	31	47		
12	„	„	Mužka	Poprava „	3	—		
13	„	Polača	„	Nabava „	7	80		
							105	97
14	Knin	Knin	„	„ „	38	—		
15	„	„	Ženska	„ „	10	—		
16	„	Drniš	Mnžka	„ „	32	—		
17	„	Strmica	„	„ „	1	50		
18	„	Kričke	„	„ „	21	—		
19	„	Biskupija	„	„ „	6	—		
20	„	Kninskopolje	„	„ „	29	50		
							138	—
21	Šibenik	Zlarin	Ženska	„ „	88	—		
22	„	Tiesno	Mužka	„ „	104	80		
23	„	„	Ženska	„ „	256	—		
							448	80
24	Split	Veli varoš	Mužka	„ „	28	80		
25	„	„	Ženska	„ „	9	—		
26	„	Novi	„	„ „	16	40		
27	„	Supetar	Mužka	„ „	32	—		
28	„	Postira	„	„ „	8	-		
29	„	Sutivan	„	„ „	9	40		
30	„	Pučišća	Ženska	„ „	8	30		
							111	90
31	Sinj	Turjake	Mužka	„ „	208	85		
32	„	Vrlika	„	„ „	6	—		
33	„	Kievo	„	„ „	6	—		
							220	85
34	Imoski	Poljica	„	„ „	—	—	9	—
35	Makarska	Podgora	„	„ „	29	—		
36	„	Brist	„	„ „	17	20		
37	„	Gradac	Ženska	„ „	155	80		
							202	-
38	Metkovići	Metkovići	Mužka	„ „	—	—	14	40
39	Hvar	Ješa	Ženska	„ „	5	—		
40	„	Brusje	„	„ „	25	32		

Broj	Učionski Kotar	Učionska okolica	Vrst učione	Uzrok troška	Iznos donični fior.	Iznos donični n.	Trošak ukupni fior.	Trošak ukupni n.
41	Hvar	Dol	Mužka	Nabava pokućstva	26	—		
42	„	Ješa	„	„ „	5	—		
43	„	Vis	„	„ „	13	66		
44	„	„	„	Poprava „	2	—		
45	„	„	„	Nabava „	60	—		
46	„	Komiža	Ženska	Poprava „	20	—		
							156	98
47	Korčula	Kčara	Mužka	Nabava „	—	—	53	50
48	Dubrovnik	Čavtat	Mužka i ženska	„ „	36	—		
49	„	Popovići	Mužka	„ „	42	—		
50	„	Pridvorje	„	„ „	2	80		
51	„	Postranje	„	„ „	41	—		
52	„	Mandaljina	„	„ „	40	—		
53	„	Pločice	„	„ „	18	—		
54	„	Gruda	„	„ „	1	—		
55	„	Prievor	„	„ „	20	—		
56	„	Mokošice	„	„ „	33	20		
57	„	Gruž	„	„ „	10	30		
58	„	„	Ženska	„ „	15	—		
59	„	Lopud	„	„ „	32	50		
60	„	Orašac	Mužka	„ „	9	30		
61	„	Zaton	„	„ „	2	—		
62	„	Mlini	„	„ „	3	—		
63	„	Dubrovnik (Pile)	Ženska	„ „	40	—		
64	„	Mlini	Mužka	„ „	34	—		
							380	10
65	Kotor	Perast	„	„ „	37	32		
66	„	Stolivo	„	„ „	17	50		
67	„	Mokrinje	„	„ „	25	—		
68	„	Lepetani	„	„ „	8	50		
69	„	Kotor	„	„ „	18	—		
							106	32
				Ukupno .			2081	05

D.

Trošak za nabavu učila kroz godinu 1889-90.

Za nabavu učila ukupno fior. 1898 : 88.

E.

Troškovi godišnji ili popravljanje učionskih sgrada
kroz godinu 1889-90.

Broj	Učionski Kotar	Učionska okolica	Okolovština sgrada	Vlastnik sgrade	Zaklada koja je izdala novac	Izmos predujam	
1	Zadar	Biograd		Eskinja Ante	Pokrajinska školska Zaklada	250	
2	Kotor	Radovanić		Obćina Lustička	„	1000	
					Ukupno .	1250	

F.

Izkaz o stanju udarenih školskih globa.

KOTARSKO POGLAVARSTVO	Utjerano tekom godine 1890		Od globa koje su imale biti plaćene do 1/1 1891, nije bilo dne 31/3 1891 još utjerano	
	fior.	nč.	fior.	nč.
Benkovac	400	62	200	96
Kotor	492	89	—	—
Korčula	308	30	39	50
Imoski	65	—	3	—
Knin	1108	08	98	74
Hvar	169	16	15	51
Makarska	432	61	156	43
Metkovići	127	10	—	20
Dubrovnik	423	78	—	—
Šibenik	560	65	7	90
Sinj	636	53	9	07
Split	644	40	1160	73
Zadar	692	85	13	24
Ukupno	6061	97	1705	28
Pokriveno porubanim predmetima			19	56
Od Kotarskog škol Vieća u Splitu promjenjeno u kazan zatvora			433	—
Ima se još utjerati			1252	72

Poljodjelstvo.

Dogovori sa preuzvišenim Ministarstvom poljodjelstva, da bi potvrdu postigao zakon glasovan zasjedanja 1890, po kojem da bude obvezno uložiti sredstva na obranu od peronospore, uspješe sretno, jer je zakon zadobio previšnje odobrenje; pa je bila i razpisana odnosna izvršna naredba, kako ju je Odbor predlagao. Samo, pošto, kad prieti da provali bič, koji se je pojavio i godine 1891, a kad i sami izkusismo kako se koristno ulaga liek modre galice, želiti je da zakon i naredba ne ostanu na mrtvom slovu, jur je Obćinam u ruci jako sredstvo, da nadvladaju lienost i predsude opornjaka.

Visokomu će se Saboru prikazati zakonska osnova na preinaku §. 19 zakona o zavedenju poljodjelskih kotarskih zadruga i pokrajinskoga gospodarskoga vieća. Cilj je osnovi, da vieću oblakša opremanje naprešnih posala, jer inače mora se čekati do redovite skupštine, a to je težko, jer okolnosti zemlje i tanka razpoloživa sredstva nedopuštaju da se sazove već do dva puta na godinu.

Izmedju naloga primljenih sa zadnjeg zasjedanja, odnosnó na poljodjelstvo, onaj o zavedenju poljodjelske učione u Sinju bi izvršen dopisom 20 travnja 1891 Br. 1046 Nj. Preuzvišenosti Namjestniku. Pošto je Obćina Sinjska u načelu pristala na osnovu, i očitovala se spravna doprinciti iz svojih sredstava zavedenju učione, zemaljski Odbor, pozivajuć se na predjašnju razpravu o ustanovljenju te učione, za koju se i Vlada izjavila bila spremna pripomoći dovoljnimi sredstvi (Br. 500 god. 82), iztaknu preinake prvašnjoj osnovi, kojima bi se bolje odgovaralo praktičnim potrebam, zagovarajuć potrebu učione, svede svoje tražbe na sliedeće točke:

dali je Vlada u obće naklona zavedenju one učione;

dali bi obća osnova nacrtana od obćine Sinjske bila prikladna za uredjenje konkretnije osnove;

dali bi Ministarstvo bilo sklono doprinositi za uzdržavanje učione i u kojem razmjerju.

Ministarstvo Dopisom 14 listopada 1891 (Br. 4839) odgovori, da je spravno pripomoći zavedenju jedne niže praktične učione u Sinju i prama razpoloživim sredstvim i potrebam dopriniti za osnovanje učione i godišnjom doznakom za uzdržavanje, kad bi zajamčen bio napredak učione. Pridržalo se je pa označiti iznose tih pripomoći, kad mu bude prikazana konkretnija osnova, bude priobćeno mnenje pokrajinskoga Gospodarskoga Vieća i kazano koliko će dopriniti obćina i drugi zanimani čimbenici.

Postigav i privolu Gospodarskog Vieća, Odbor se (Br. 4839) obrati opet Obćini Sinjskoj, e da bi prama mjestnim okolnostim sastavila konkretnu naukovnu osnovu i odlučila koji bi doprinesak sklona bila odrediti. Premda pespiešena, na to još ne odgovara.

Po Saborsbom nalogu iz zadnjega zasjedanja, prikazati će se osobito izvješće o stanju poljodjelske učione u Gružu, koja se je otvorila i za tečaj 1891-92.

Pomakla se i razprava o zasnovanju drugoga poljodjelskoga zavoda u Zemuniku iz zaklade Fontanella. Postojeće zaprieke većim su dielom jur aklonjene, a c. k. Namjestništvo navieštuje kako kani sazvati sastanak gdi da se pretresa naukovna osnova i uglave konačni predlozi, pa je zamolilo i Odbor da bi odaslao svoga zastupnika, koji je i odredjen.

Drugi nalog, da se Vladi ponovi želja Sabora, eda bi se gojitba duhana razvela gdigod ima zemlje tomu prikladne, zemaljski je Odbor izpunio svojim Dopisom 8 prosinca 1891 Br. 4888. U tom pri-

znajuć, da je gojitba duhana ovo zadnjih godina znatno napredovala u dvama kotarim, Imoskom i Vrhgorskom; da uspjeh glede vrsta bi povoljan; da je kriomčarenja mal da ne nestalo; da riečju digoše se sve zaprieke kojima se smetalo toj gojitbi, od koje se zemlja nada mnogom dobru — moli se Vlada, da ukloni što skorije i one mučnoće što se s gledišta ekonomičnog prikazuju, á da se što prije cieloj zemlji pribavi ona korist, koja ništa ne zapada Državu. I ako Dopisu Odborovu nebi uprav odgovoreno, priobćenja c. k. Ravnateljstva financijâ obaviestiše Odbor kako gojitba, za godinu 1891 povišena na 15 miljuna strukova, razvija se redovito, a na pokušaj bi uvedena u nove obćine: Sinjsku, Vrličku, Mučku, Klišku, Splitsku, kao što i kod poglavitih obćina Bokokotorske. Rekbi, novi pokušaji izpadoše izvrstno.

Evo konačnih izpadaka te gojidbe. Bi nasadjeno $240._{8032}$ hektara zemlje (g. 1890 hek. $181._{4390}$); bi odkupljeno duhana kvintala 2215 (g. 1890 kv. 2020), što je narodu pribavilo fior. 122.970.

Dopisima Br. 228 i 5741 Odbor je preporučio Vladi prošnje obćine Drniške i Cavtatske, a da bi i njima dozvolili saditi duhan. Pod Br. 1761, 2917,3602 i 3345 obratio se je Odbor obćini Ercegnovskoj, Vrhgorskoj, Makarskoj i Lećevičkoj — jer se nisu okoristile cielom dozvolom — da bi Opraviteljstva potakao eda uložе svoj upliv i potresu oblienjene, kriepko pobiju presude i oporbu onih obćinara, koji se gojitbi duhana otimlju, usprkos koristi koja je godine 1891, premda stegnuta još na malu površinu, i bez škode ostalim proizvodom, iznila dohodkom od preko 122.000 fiorina.

Kadno je c. kr. Namjestništvo bilo javilo Dopisom 29 lipnja 1891 Br. 13241, da se je filoksera ukazala na otoku Lošinju, Odbor se je obratio obćinam okružnicom 4 srpnja 1891 Br. 3012, potičuć ih na što veću paznju da iz strana okuženih nebi se uvelo lozja, i da često oblaze vinograde svoga okoliša, te dojave svaki sumnjivi pojav. Pod istim brojem Namjestništvu je preporučio, da bi javnim poslovačim, a osobito financijalnim stražam upelilo nek najstrožije čuvaju, da iz Istrije i sa okuženih otoka nebi se unilo biljke nikakve; da se sazove pokrajinsko filokseričko povjerenstvo i da bi putujući učitelj Antunović obašao pogranične kotare Raba i Paga, te izvjestio što bi opazio o stanju vinogradâ. Filokseričko se povjerenstvo sastade, a tu pristupa i odredjenik Odborov, te ono prihvati još strožije predloge. C. k. Namjestništvo odpisom 22 srpnja 1891 (Br. 3392 Z. O.) oznani, kako je prama predlozim Odborovim podalo potrebite odredbe. Kasnije (Br. 5289) je javilo, da c. k. Ministarstvo poljodjelstva nije pristalo na onaj predlog o zabrani uvoza svakojake biljke, jer da protivno medjunarodnim ugovorim. U isto doba očitova, da je bilo preporučeno što strožije izvršenje zakonâ o filokseri, poglavito onoga 3 travnja 1875 Br. 61; da je c. k. Poglavarstvo na Lošinju javnom Objavom proglasilo kao okužene sve vinograde na otoku, i zabranilo izvoz svih onih stvari kojima se okuženje može preniti. Obćinam pa bili bi izdali tablicâ sa slikami filoksere, kao što i učionam. Obćinam pa Rabskoj, Pažkoj, Silbanskoj, Salskoj, Splitskoj, Trogirskoj, Starogradskoj, Hvarskoj i Viškoj, bili bi mukte poslali i filokseričkih priprava.

Pošto pa pogibio najviše prieti otokom Pagu, Rabu i Silbi, a poništo nije izključena mogućnost da se okuženje prenese i drugim biljkami što restu medju lozom, član zemaljskoga Odbora ponovi predlog o bezuvjetnoj zabrani uvoza koje

mu drago biljke kod Gospodarskog Vieću, opažajuć da, ako prepisi ugovora vriede u medjunarodnim odnošajim, ti propisi nisu zahvaćali ondi gdi takovih odnošaja nema a pogibio nadstoji, prilagajuć svome predlogu odluku skupnovlade Francuzke, kojim bi zabranjen uvoz iz Francuzke u Algirsku svakojake biljke.

Poglavitim Občinam bi razaslana knjižica, što je izdalo vinogradarsko Družtvo u Beču, o navrćanju amerikanske loze, jedini način kojim popraviti škode od filoksere.

Kako bi naviešteno u izvješću zadnjeg zasjedanja, Odbor je privolio, da Vladini poslovači poduzmu izvidjenja, eda se ustanovi prava narav odnošaja proiztičućih iz tako zvanog *jus lignandi et pascendi*, na zemljištu bivše skupnovlade Dubrovačke, a koje se tražilo da bi se ukinulo. Iz tih izvida pomnjivo izvedenih na licu mjesta, pošto se razabralo da obličje i značaj tih odnošaja nisu svukud jednaci, da bi ukinuće mnogi dio pučanstva zle volje primio, uživajuć kao pašnjake neobradjene zemlje, pošto ovo pravo na mnogo mjesta bi upisano u zemljišnicim kano jedno privatno pravo, bez oporbe sa strane vlastuikâ, zemaljski je Odbor pristao, da se pitanje zaustavi, dok nebude dokončana izradba zemljišnih knjiga, a da se medjutim preduzmu nekoje mjere na obranu šuma od haranja, a to jedino sa šumarskog gledišta.

Pod Br. 4990 Odbor je odgovorio na nekoliko upita c. k. Ministarstva odnosno na zakonsku osnovu, po kojoj bi postalo obvezno pravo prolazka preko tudje zemlje na obližnje puteve. Pitanje, koje rek bi ima mnogo važnosti za druge pokrajine, kod nas nema te važnosti a da bi se prikao potrebit takov zakon, jer oprieke prolazku riedke su, pa se trse običnim načinima. Kad bi se pa i stvorio zakon, Odbor upire da se mora imati puno obzira na privatna prava, i da bi se uveo postupak prost, brz i bez troška.

Na zahtiev Občine Vrličke (Br. 3205) Odbor se je obratio c. k. Namjestništvu eda bi shodno odredilo napram Sinjskom Poglavarstvu, neka povlasti c. k. Oružaništvo da pripomogne zakletim poljarom kod progona poljskih prekršaja, koji su česti u onoj krajini, a sami poljari nemadu dovoljno snage da izkorenu. Pokle je odgovor stezao utjecaj Oružanika na sami slučaj kad bi se tko opirao poljarim, Odbor je pomislio (Br. 3520) obratiti se c. k. Ministarstvu unutrnjih posala, a da bi ono Oružaništvu podalo naputke šire, prama odredbam zakona 29 veljače 1876 o zadaćam Oružaništva i dneva 13 veljače 1882 o zakletim poljarim, kojim je ono dužno pripomoći. Od Ministarstva još nikakva odgovora.

Pokrajinskomu gospodarskomu Vieću bilo je doznačeno skupa fior. 600 za poljodjelsku izložbu u Beču god. 1890, a fior. 1000 Odboru ustrojenu u Splitu za izložbu 1891 u Zagrebu, pri kojoj Dalmacija bi obilno zastupana u osobitom šatoru. U isto je doba zemaljski Odbor pozvao Občine da bi i one pripomogle Odboru, i da bi uznastojale neka Dalmacija onamo bude što ljepše zastupana (Br. 2471, 1811, 2147, 2428).

Kao što je prošlih godina i zadnje je zemaljski Odbor obraćao svoju paznju na poljski postupak; pitanje toli važno po našu zemlju, a težko zanemareno od mnogih Občina, koje ili ostavljaju neriešene osvade, ili zanemaruju sasvim utjeravanje globâ. U tu je svrhu imao razpravâ sa Občinom Makarskom (115, 2417, 2679, 4120), Šibenskom (188, 2715, 3255), Zlarinskom (1704), Metkovskom (2310, 2810, 4134), Pastrovičkom (2514), Opuzenskom (2744), Biogradskom (5009).

Ipak nije svedje postigao uspjeha. Želiti je, da politička uprava, u čiju nadležnost pada ovaj važni posao, postupa krjepčije napram nemarnim Občinam.

Zadnji put ove godine bi otvoren u Sinju tečaj za podkivanje konja, i u tu svrhu je Odbor doprinio fior. 300, od kojih fior. 100 nagrade podučitelju, a po fior. 50 podporine Grgi Vučkoviću, Juri Savari, Paški Vlahiniću, Niki Sladoriću i Frani Ili, koji zadobiše svjedočbu usposobljenja (4315, 4737, 5188).

Biše doznačene obične podporine, od fior. 200 „Gospodarskomu Poučniku" (Br. 177), a fior. 100 „Poljodjelskome Listu" (Br. 1582).

Odbor je udielio pripomoći fior. 50 Bencunu (Br. 4853) i fior. 40 Gvozdenoviću (Br. 1939), učenikom kod visje poljodjelske učionice u Beču, dobro preporučenim. — Nabavio je sa fior. 36 nekoliko iztisaka knjižice napisane od učitelja Bulića, na pouku kako se braniti od peronospore. Knjižice je izručio pokr. uč. Vieću, da ih porazdieli pučkim učionam. Umirovljenomu je učitelju Novaku udielio fior. 40 pripomoći za izdanje knjižice o fauni otoka Hvara i za sbirku kukaca koristnih i škodljivih poljodjelstvu, namjenjenu za izložbu hrvatsku. — S nedostatka sredstava nije mogao odazvati se Vladi, da pripomogne novcem za oplomenjenje konjske pasmine i u podporine za uljarski tečaj u Gružu.

Iz izvješća c. k. Namjestništva o šumarstvu u Dalmaciji kroz god. 1890 (Br. 44203 i 5320) izpada:

Da dočim je porestao 13 broj lugara pripomoženih, za 18 je spao broj nepripomoženih, ali se uzpostaviše god. 1891;

da je šumarsko osoblje kroz godinu 1890 bilo pripomoženo:

a) sa fior. 15.303:93 iz državnih sredstava (više fior. 420);

b) sa fior. 4924 iz pokrajinskih (više fior. 229:29);

c) sa fior. 32.227:22 iz obćinskih (više fior. 2175:84):

skupa sa fior. 52.456, napram fior. 26.731 potrošenih god. 1882.

Od 7155 osvada prikazanih bi riešeno ih 5021, dočim 400 bi ustupljono kaznenomu sudu.

Usljed tih osuda bi dosudjeno poljodjelskoj zakladi fior. 18.505:20 globa, a fior. 15.099 naknada šumskih.

Utjerba u ime globa god. 1890 iznila je fior. 9610.

Bilo je porazdieljeno 497 kili sjemena, mladih stablića 526.200, a u sudićim 47.255.

Najbolje su uspjeli borići presadjeni iz sudića.

U rečenu se je svrhu potrošilo fior. 6279:55, od kojih dala država fior. 4888, pokrajina fior. 30 a fior. 1361:50 obćine.

Troškovi na osoblje šumarsko, u pošumljenje i uredjenje bujica iznesoše skupa fior. 71760:88, više neg predjašnje godine fior. 4906:10.

Preko godine 1890 biše započete radje za uredjenje potoka Krimalja (Boka i Crnagora), prosliedjene one oko Pavljaka kod Sinja i dovršene oko Suhave i Miline u Mučkoj obćini — sve to pohvalnom radinošću i marnošću osoblja uložena u te radje.

Potanji podatci o šumarstvu nahode se u tablicam što se dodaju.

Odnosno na želju izraženu po Visokom Saboru zasjedanja 1889, c. k. Ministarstvo poljodjelstva, svojim odpisom 14 studenoga 1890, očitova da nije našlo preinačivati temeljna načela o dozvolam krčevina, do sada uporabljena i poduprta zakonom. Ipak je preporučilo Namjestništvu da bude imalo najvišeg obzira na potrebe pučanstva i na druge gojitbe, a

da nebi uzkraćivalo dozvole krčenja, nego gdi se baš ukaže silna potreba uzdržanja šume. U isto je doba pristalo na predlog Odborov, da se izvidi na licu mjesta i povjerenstva stegnu na same slučajeve, kad se nemože odlučivati po samim upisnicim šumskim i katastalnim; pa kad je baš nuždno poći na lice mjesta, da se to uradi ili prigodom, ili za više tražba na jedanput, radi preštednje troška (Br. 2543).

Ove Ministerialne odredbe dadoše povoda c. k. Namjestništvu, da razpiše Oznanu 29 svibnja 1891 Br. 23316, kojom se potanko podučava pučanstvo kako da traži krčevne dozvole, i o posljedicam samovoljna krčenja. Po ovoj Oznani zemaljski Odbor napisa okružnicu 8 lipnja 1891 Br. 2543 Občinam, u kojoj ih ponutkuje da obavieste o propisim glavare i župnike. Uz to ih opominje, kako se i same Občine mogu okoristiti zapeljenimi kazni pri čestom grabežu občinskih dobara.

Djelatnost se je Odborova ukazala jošte, kad se god prikazala prilika, pri riešenju utoká o postupcim proti lugarim i poljarim, i u čestim slučajevim za oprost šumskih naknada. On se ulaga takodje u sve razmirice medju političkom Vlasti i Občinam radi lugarskog osoblja, koje se pa većim dielom izravnaju savjetnim načinom, a iznimno uredovnim uvrštenjem u predračune svota potrebitih za lugarsku službu.

Pri svršetku Odboru je milo što Visokomu Saboru može javiti, da i dioba občinskih dobara počimlje se dragovoljnije prihvaćati od pučanstva, osobito po primorskim stranam. Kroz godinu biše odobrene dielbene osnove za Tribunj, Rab i dielomično za Tiesno; da je odobrena bila dioba diela Kabla kod Starigrada; da se vode razprave za Vranjicu-Solin u občini Splitskoj i za neka sela u Gornjem Primorju; a nekoje Občine, i ako ju redovito nc glasovaše, načelno su na diobu pristale (Sinj, Nin).

U svrhe poljodjelskê i šumarske biše doznačene po Odboru još sliedeće pripomoći:

Rosiću Ljubi, učeniku voćarstva (Br. 470 i 5756)	f.	60:: —
Fasanu Ramiru, učeniku šumarstva (Br. 3484) . .	„	30:: —
Vinogradarskomu Družtvu u Beču (Br. 4408)	„	40:: —
Za liečenje od peronospore (Br. 3608) . .	„	519:: 14½
Za lugarsku službu:		
Občini Obrovačkoj (Br. 90)	„	24:75
„ Makarskoj (Br. 496)	„	150: —
„ Ercegnovskoj (B. 866)	„	120: —
„ Dobrotskoj (Br. 939)	„	60: —
„ Risanjskoj (Br. 956)	„	96: —
„ Ješanskoj (Br. 962) .	„	100: —
„ Bogomoljskoj (Br. 999)	„	50: —
„ Selačkoj (Br. 1078) .	„	40: —
„ Grbaljskoj (Br. 1102)	„	100: —
„ Opuzenskoj (Br. 1893)	„	60: —
„ Krtoljskoj (Br. 1591)	„	20: —
„ Sućurskoj (Br. 1592)	„	60: —
„ Trogirskoj (Br. 1709)	„	264: —
„ Gornjojprimorskoj (Br. 1762)	„	100: —
„ Lećevičkoj (Br. 1660)	„	250: —
„ Kunskoj (Br. 1817) .	„	60: —
„ Janjinskoj (Br. 1816)	„	150: —
„ Biogradskoj (Br. 2322)	„	60: —
„ Korčulanskoj (B. 2130)	„	112:86
„ Lustičkoj (Br. 2275)	„	40: —
„ Trpanjskoj (Br. 1730)	„	40: —
„ Orebičkoj (Br. 2596)	„	30: —
„ Pučiškoj (Br. 2062) .	„	60: —
„ Obrovačkoj (Br. 2766)	„	289:85
„ Starigradskoj (B. 2664)	„	150: —
„ Šibenskoj (Br. 2665)	„	175: —
„ Prominskoj (Br. 3060)	„	100: —
„ Drniškoj (Br. 737) .	„	300: —

Općini Komižkoj (Br. 1852)	„	40:—
„ Pažkoj (Br. 4666) .	„	120:—
„ Benkovačkoj (B. 8649)	„	179:30
„ Budvanskoj (Br. 4631)	„	49:98
„ Omiškoj (Br. 5123) .	„	185:—
„ Soltanskoj (Br. 5347)	„	30:—
„ Sinjskoj (Br. 2974) .	„	450:—
„ Sućurjanskoj (B. 2548)	„	40:—
„ Sutivanjskoj (B. 3019)	„	40:—
Za šumara u Kninu (B. 41)	„	250:—
„ „ u Rabu (B. 2666)	„	140:—
Za pošumljenje :		
okolo Šibenika (Br. 5409 i 5549)	„	200:—
okolo Dobrote (Br. 5440)	„	30:—
Čikole (Br. 857 i 5132)	„	200:—
Marinu Papi (B. 390 i 1162)	„	140:—
Za uredjenje bujicâ:		
„Pavjak“ (Br. 977) . .	„	300:—
„Vratnik“ (Br. 390) . .	„	500:—
„Krimalj“ (Br. 1815) .	„	900:—
Nagrade:		
Lugaru P. Marinoviću (Br. 5202)	„	10:—
„ I. Sošiću (B. 3071)	„	10:—
Namjest. godišnja podpora u šumarske svrhe (B. 4721)	„	2975:—
Skupa	f.	10589:88 ½

Tabl. I.

Pregled

Šumarskog osoblja kod dalmatinskih Obćina u pogledu broja i podupiranja godine 1890.

Redni Broj	Politički Kotar	Politička Občina	Šumarsko osoblje god. 1889 šumara	lugara	god. 1890 šumara	lugara	God. 1890 doznačene podpore od Namjestništva fior.	nč.	od Zemaljskog Odbora fior.	nč.	Ukupno fior.	nč.	Trošak Občine godine 1890 fior	nč.	OPAZKE
							*) 6	22							*) pro 1889
1	Benkovac	Benkovac	—	18	—	13	400	—	120	—	526	22	520	—	
2	„	Kistanje	—	11	—	10	400	—	—	—	400	—	450	—	1 privatni
3	„	Obrovac	—	15	1	13	484	45	159	96	644	41	860	—	2 privatna
4	Kotor	Muo	—	1	—	1	40	—	—	—	40	—	20	—	
5	„	Prčanj	—	1	—	1	60	—	—	—	60	—	60	—	
6	„	Dobrota	—	2	—	2	60	—	60	—	120	—	120	—	
7	„	Ercegnovi	—	4		4	120	—	120	—	240	—	240	—	
8	„	Risan	—	4	—	3	93	33	93	34	186	67	144	—	
9	„	Kotor	—	2	—	2	110	—	—	—	110	—	110	—	
							*) 50	—							*) pro 1889
10	„	Krtoli	—	1	—	1	50	—	20	—	120	—	30	—	
11	„	Budva	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
12	„	Luštica	—	2	—	2	80	—	40	—	120	—	120	—	
13	„	Grbalj	—	4	—	4	200	—	100	—	300	—	100	—	
14	Korčula	Korčula	—	5	—	5	205	68	102	86	308	54	119	98	
15	„	Blato	—	7	—	5	—	—	—	—	—	—	1000	—	bez podpore
16	„	Lastovo	—	1	—	1	60	—	—	—	60	—	60	—	
17	„	Orebić	—	1	—	1	100	—	30	—	130	—	70	—	
18	„	Trpanj	—	3	—	3	168	—	—	—	168	—	280	—	
19	„	Kuna	—	6	—	6	300	—	60	—	360	—	440	—	
20	„	Janjina	—	4	—	4	140	—	150	—	290	—	349	99	
21	Imoski	Imoski	1	25	1	25	750	—	200	—	950	—	1917	60	
22	Knin	Drniš	1	33	1	32	800	—	300	—	1100	—	1708	—	4 bez podpore
23	„	Knin	1	21	1	20	750	60	350	—	1100	60	1382	—	
24	„	Promina	—	5	—	5	250	—	100	—	350	—	150	—	
25	Hvar	Hvar	—	3	—	2	128	—	—	—	128	—	196	—	
26	„	Ješa	—	6	—	6	180	—	100	—	280	—	302	—	1 bez podpore
27	„	Sućurje	—	1	—	1	—	—	25	—	25	—	41	67	
28	„	Bogomolje	—	2	—	2	50	—	50	—	100	—	83	34	
29	„	Komiža	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	200	—	bez podpore
30	„	Vis	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	240	—	bez podpore
31	„	Starigrad	—	2	—	2	150	—	150	—	300	—	300	—	
32	Makarska	Makarska	—	10	—	8	302	07	150	—	452	07	730	—	
33	„	Vrhgoraz	—	13	—	13	550	—	—	—	550	—	780	—	
							*) 250	—							*) pro 1889
34	„	Primorje	—	6	—	6	250	—	—	—	500	—	180	—	
35	Metkovići	Metkovići	—	4	—	4	200	—	—	—	200	—	480	—	
36	„	Opuzen	—	6	—	7	360	—	45	—	405	—	1080	—	
37	Dubrovnik	Dubrovnik	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	180	—	bez dodpore
38	„	Mljet	—	2	—	2	100	—	—	—	100	—	170	—	1 bez podpore
39	„	Ston	—	6	—	6	—	—	120	—	120	—	680	—	2 privatna
40	„	Rieka	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	100	—	bez podpore
41	Šibenik	Sk'adin	—	13	—	13	578	19	—	—	578	19	650	—	
42	„	Šibenik	—	12	—	11	347	—	175	—	522	—	522	—	
43	„	Tiesno	—	8	—	8	380	—	—	—	380	—	380	—	1 privatni
44	„	Zlarin	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
45	Sinj	Sinj	1	40	1	38	900	12	400	—	1300	12	1712	70	1 priv. 11 bez podpore
46	„	Vrlika	—	16	—	17	387	74	300	—	687	74	900	—	2 priv. 1 bez podpore
47	Split	Postira	—	3	—	3	120	—	—	—	120	—	300	—	1 privatni
48	„	Pučišća	—	5	—	5	120	—	60	—	180	—	620	—	1 priv. 1 bez podpore
49	„	Sutivan	—	1	—	1	—	—	40	—	40	—	100	—	

Redni Broj	Politički Kotar	Politička Občina	Šumrrsko osoblje god. 1889 šumara	lugara	god. 1890 šumara	lugara	God. 1890 doznačene podpore: od Namjestništva fior.	nč.	od Zemaljskog Odbora fior	nč	Ukupno fior	nč.	Trošak Občine godine 1890 fior.	nč.	OPAZKE
50	Split	Nerežišća	—	13	—	14	240	—	-	—	240	—	300	—	9 priv. 1 bez podpore
51	„	Omiš	-	15	—	16	241	98	200	--	441	98	990	—	1 bez podpore
52	„	Novi	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	420	—	bez podpore
53	„	Split	—	12	—	12	330	-	—	—	330	—	660	—	1 privatni
54	„	Lukšić	—	3	-	2	—	—	—	—	—	—	90		bez podpore, 1 priv.
55	„	Lećevica	—	14	1	13	320	28	250	—	570	28	409	94	
56	„	Muć	-	22	-	20	369	20	100	—	469	20	864	—	2 priv. 7 bez podpore
57	„	Milna	—	1	—	1	—	--	—	—	—	—	300	—	bez podpore
							*) 4								*) pro 1889
58	„	Trogir	—	19	—	19	—	53	—	—	4	53	864	—	2 privatna
59	„	Sućurac	-	4	—	4	60	—	60	—	120	-	300	—	1 privatni
60	„	Šolta	—	4	-	4	-	—	30	—	30	—	348	—	1 priv. 1 bez podpore
61	„	Bol	--	2	—	2	48	—	—	—	48	—	48	—	1 privatni
62	„	Supetar	—	4	—	4	—	—	—	—	-	-	440	—	bez podpore
63	„	Klis	—	5	—	6	144	—	—	--	144	—	180	—	2 priv 1 bez podpore
64	„	Selca		6		5	120	—	40	—	160	—	624	-	2 bez podpore
65	Zadar	Rab	½	9	½	9	540	—	140	--	680	—	1538	—	3 bez podpore
							*) 10	—							*) pro 1891
66	„	Pag	½	4	½	4	120	—	120	--	250	—	340	—	
67	„	Nin	-	13	—	15	500	-	—	--	500		600	—	5 privatna
68	„	Novigrad	1	13	—	14	183	19	—	—	183	19	336	—	7 privatna
							*) 69	96							*) državni
69	„	Zadar	—	20	1	22	363	98	—	—	433	94	1120	—	14 priv.at, 1 državni
70	„	Biograd	-	11	-	11	309	57	60	—	369	57	276	—	1 nadlugar bez plate
71	„	Sali	—	2	-	2	—	—	—	—	—	—	—		privatna
72	„	Silba	-	4		4	—	-	—	—	--	—	—	-	privatna
	Godine 1890 ukupno		7	549	8	531	15006	*) 09	4621	*) 16	19627	25	32227	22	

a to za službu godine … podupirano je bilo troškom	šumara	lugara	od Namjestništva fior.	nč.	od Zemaljskog Odbora fior	nč	Ukupno fior	nč.	Trošak Občine fior.	nč.
1890	7	412	14685	*) 34	4621	16	19306	50	32227	22
1889	6	399	14883	92	4695	64	19579	56	34403	06
1888	6	372	14664	98	4608	86	19273	84	33658	97
1887	8	355	14578	09	3962	02	18460	11	29954	70
1886	9	346	14224	02	3980	18	18204	20	29780	78
1885	11	334	14335	67	3228	60	17564	27	27001	74
1884	11	273	13588	69½	2347	86	15936	55½	21684	03
1883	9	247	12097	03½	1108	58	13205	61½	16023	43½
1882	7	218	10688	12	672	67	11360	79	15370	75½
1881	7	184	9507	15	—	—	—	—	—	—
1880	5	151	8332	19	—	-	—	—	—	—
1879	2	101	5796	69	—	—	—	—	—	—
1878	—	85	3759	99	—	—	—	—	—	—
1877	—	70	3706	60	—	—	—	—	—	—

*) Osim toga bi god. 1891 naknadno doznačeno za god 1889, od vlade Občini Imotskoj f. 5, Občini Gornje Primorje f. 50. — Za godinu 1890 od vlade Občini Gornje Primorje f. 50. Občini Trogirskoj f. 568:63 — Od zem. Odbora: Občini Obrovačkoj f 17:77, Občini Trogirskoj f. 286. — U sve od vlade f. 673:63; od zem. Odbora f. 303:77.

Tabl. II.

Izkaz

o šumarskih prekršajih razpravljenih na temelju prijavâ podupiranih obćinskih lugara godine 1890.

Redni Broj	Politički Kotar	Politička Občina	Od kad je uživala pripomoć	Broj lugara	Broj osvada					Po razpravam riešenih				
										O s u				
										pedepse				
					prikazanih na zapisnik	riešenih	neriešenih	ustupljenih kaznenom sudu	zagodjenih	broj	zatvora dana	ukor	globe	
													fior.	n.
1	Benkovac	Benkovac	$^{21}/_{8}$ 1880	13	78	49	11	17	1	36	14	16	380	—
2	„	Kistanje	$^{31}/_{9}$ 1879	9	59	24	9	16	10	16	2	4	140	-
3	„	Obrovac	$^{27}/_{2}$ 1878	1 nadlugar 11 lugara	247	168	54	14	11	149	6	62	400	—
4	Kotor	Ercegnovi	$^{1}/_{11}$ 1882	4	6	6	—	—	—	5	—	4	28	—
5	„	Kotor	$^{1}/_{1}$ „	2	3	3	—	—	—	2	—	1	5	-
6	„	Risan	$^{1}/_{6}$ 1880	3	5	4	1	—	—	3	—	1	89	50
7	„	Muo	$^{1}/_{2}$ 1882	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	-
8	„	Prčanj	$^{1}/_{2}$ „	1	1	1	—	—	—	1	—	—	5	—
9	„	Luštica	$^{8}/_{5}$ 1884	2	2	2	—	—	—	2	—	2	—	—
10	„	Dobrota	$^{14}/_{3}$ „	2	2	2	—	—	—	2	—	—	6	50
11	„	Grbalj	$^{31}/_{5}$ 1885	4	8	8	—	—	—	8	—	6	11	—
12	„	Krtoli	$^{11}/_{1}$ 1881	1	7	7	—	—	—	6	—	3	45	—
13	Korčula	Korčula	$^{2}/_{8}$ 1883	5	109	86	3	18	2	77	3	12	164	—
14	„	Kuna	$^{3}/_{7}$ „	6	37	23	8	3	3	18	—	7	37	—
15	„	Trpanj	$^{25}/_{10}$ 1885	3	14	9	5	—	—	6	—	1	20	—
16	„	Orebić	$^{26}/_{10}$ 1883	1	9	5	1	3	—	5	—	2	3	—
17	„	Janjina	$^{1}/_{1}$ 1889	4	21	21	—	—	—	18	—	2	55	—
18	„	Lastovo	$^{12}/_{7}$ 1883	1	5	4	1	—	—	3	—	3	—	—
19	Imoski	Imoski	$^{1}/_{1}$ 1882	1 nadlugar 25 lugara	639	568	44	26	1	418	19	127	874	12
20	Knin	Knin	$^{1}/_{1}$ „	1 šumar 21 lugar	342	296	1	42	3	261	64	108	664	50
21	„	Drniš	$^{1}/_{1}$ „	1 šumar 28 lugara	164	134	1	22	7	113	54	48	391	—
22	„	Promina	$^{23}/_{3}$ 1885	5	12	12	—	—	—	12	2	3	40	—
23	Hvar	Hvar	$^{1}/_{2}$ 1887	2	17	13	3	1	—	13	—	5	35	—
24	„	Starigrad	$^{2}/_{8}$ „	2	16	14	2	—	—	14	—	3	78	—
25	„	Ješa	$^{7}/_{1}$ „	5	29	26	3	—	—	26	-	6	121	—
26	„	Bogomolje	$^{15}/_{1}$ 1883	2	13	9	4	-	—	9	—	2	75	—
27	Makarska	Makarska	$^{1}/_{1}$ 1882	8	48	29	17	2	—	14	8	2	95	50
28	„	Primorje	$^{1}/_{4}$ „	6	54	21	23	9	1	16	11	4	174	—
29	„	Vrhgorac	$^{1}/_{1}$ „	13	69	22	41	3	3	14	1	11	60	—
30	Metkovići	Metkovići	$^{3}/_{11}$ 1884	4	24	18	1	5	—	9	—	4	29	50
31	„	Opuzen	$^{1}/_{10}$ 1883	7	34	21	2	11	—	18	1	2	80	70
32	Dubrovnik	Mljet	$^{1}/_{7}$ „	2	5	2	3	—	—	2	—	2	—	-
33	„	Ston	$^{1}/_{1}$ 1888	4	9	—	3	6	—	—	—	—	—	—
34	Šibenik	Šibenik	$^{27}/_{12}$ 1884	11	41	26	11	1	3	21	30	9	32	—
35	„	Sk'adin	$^{29}/_{7}$ „	13	100	84	12	3	1	77	232	23	326	—
36	„	Tiesno	$^{3}/_{1}$ „	7	25	15	3	7	—	10	17	1	25	—
37	Sinj	Sinj	$^{1}/_{1}$ 1881	1 nadlugar 39 lugara	725	604	67	49	5	559	38	249	1583	50
38	„	Vrlika	$^{1}/_{1}$ „	17	464	361	65	37	1	346	128	92	2174	-
39	Split	Bol	$^{1}/_{1}$ 1888	1	3	1	2	—	—	1	—	—	10	—
40	„	Klis	$^{1}/_{9}$ 1885	3	42	10	32	—	—	10	19	1	15	--
41	„	Lećevica	$^{1}/_{11}$ 1881	1 nadlugar 13 lugara	47	19	28	—	—	18	25	1	201	—
42	„	Muć	$^{1}/$ 1880	11	102	40	62	—	—	39	89	1	924	-
43	„	Nerežišća	$^{1}/_{1}$ „	4	39	6	33	—	—	6	1	1	26	—
44	„	Omiš	$^{1}/_{1}$ 1888	15	93	30	61	2	—	27	58	7	135	—
45	„	Postira	$^{1}/_{4}$ 1879	2	51	5	46	—	—	4	—	3	1	—
46	„	Pučišća	$^{1}/_{1}$ „	3	77	17	60	—	—	17	7½	—	75	—
47	„	Selca	$^{1}/_{1}$ „	3	14	2	12	—	—	2	—	—	15	—
48	„	Šolta	$^{1}/_{1}$ 1886	2	22	14	8	—	-	14	1	—	45	—
49	„	Split	$^{1}/_{1}$ 1884	11	48	22	25	1	—	19	28	5	186	—
50	„	Sućurac	$^{1}/_{1}$ 1886	3	11	10	1	—	—	9	9	2	—	—
51	„	Sutivan	$^{1}/_{1}$ 1890	1	1	--	1	—	—	—	—	—	—	—

	kod političke vlasti					Izvršene osude								
	de							utjeranjem						OPAZKE
	naknada šteta		parbeni trošci		oprosti	zatvorom	ukorom	globe		naknada šteta		parbenih troškova		
	fior.	nč.	fior.	nč.				fior.	nč.	fior.	nč.	fior.	nč.	
	181	39	—	—	13	14	16	65	—	60	30	—	-	
	113	75	—	—	8	2	4	75	-	54	28	—	—	
	234	21	—	—	19	6	62	110	50	66	15	—	—	
	20	46	1	80	1	—	4	28	—	16	44	1	80	
	16	50	—	—	1	—	1	5	—	16	50	—	—	
	45	36	—	—	1	—	1	10	—	6	76	—	-	
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	-	
	—	40	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	14	68	1	—	—	—	2	—	—	14	68	1	—	
	4	68	1	—	—	—	—	—	—	—	—	-	50	
	45	74	2	30	—	—	6	6	—	39	62	—	—	
	24	91	4	90	1	—	3	10	—	18	68	—	—	
	220	51	—	—	9	3	12	10	—	70	70½	—	—	
	3	75	—	—	5	—	7	7	—	3	75	—	—	
	13	82	—	—	3	—	1	2	—	10	85	—	-	
	—	15	—	—	—	—	2	—	—	—	15	—	—	
	10	89	—	—	3	—	2	4	—	3	65	-	—	
	—	—	—	—	1	—	3	-	—	—	—	—	—	
	428	08	75	65	150	19	127	615	72	325	15½	26	30	
	476	92	8	60	35	47	108	344	30	369	52½	6	30	
	251	60	5	70	21	43	48	372	60	186	02	4	20	
	17	20	2	50	—	1	3	40	—	17	20	1	30	
	18	36	—	—	-	—	5	5	—	16	98	—	—	
	29	39	-	—	—	—	3	10	—	7	20	—	—	
	61	12	7	50	—	—	6	35	—	21	16	—	—	
	210	24	9	50	—	—	2	10	—	12	32	—	—	
	82	57	3	40	15	8	2	45	50	40	37	1	60	
	148	75	10	85	5	11	4	74	—	68	95	4	85	
	64	65	—	70	8	1	11	35	—	48	68	—	70	
	32	—	—	—	9	—	4	12	50	18	38	—	-	
	47	49	2	01	3	1	2	53	50	24	92	—	—	
	4	80	—	—	—	—	2	—	—	4	80	—	—	
	—	—	—	—	—	—	—	—	-	—	—	—	—	
	59	93	20	09	5	25	9	29	—	29	19	8	26	
	464	20	65	44	7	189	23	235	—	210	35	28	20	
	34	12	9	50	5	14	1	15	79	21	29	3	40	
1	1936	59	201	65	45	—	249	870	51½	923	63	48	26	
1	1104	80	82	60	15	—	92	453	—	594	91	16	35	
	6	—	1	—	—	—	—	3	50	2	—	—	—	
	15	45	6	—	—	19	1	6	—	11	12	1	50	
	88	92	23	70	1	22	1	94	—	53	64	6	45	
	368	92	67	30	1	89	1	636	50	198	79	11	-	
	12	38	—	—	—	1	1	17	—	6	43	—	—	
	85	36	27	90	3	55	7	84	—	37	18	15	30	
	5	35	—	-	1	—	3	1	—	1	47	—	—	
	75	07	2	50	—	7½	—	42	—	29	87	—	—	
	4	50	2	50	—	—	-	6	50	1	36	—	80	
	—	—	4	80	—	1	—	28	50	—	—	2	20	
	54	73	17	80	3	27	5	124	50	45	28	14	—	
	12	17½	8	30	1	9	2	—	—	8	92	5	40	
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	-	

Redni Broj	Politički Kotar	Politička Občina	Od kad je uživala pripomoć	Broj lugara	Broj osvada: prikazanih na zapisnik	Broj osvada: riešenih	Broj osvada: neriešenih	Broj osvada: ustupljenih kaznenom sudu	Broj osvada: zagodjenih	Po razpravam riešenim — Osu… — pedepse: broj	pedepse: zatvora dana	pedepse: ukor	pedepse: globe fior.	globe n.
52	Zadar	Rab	1/1 1877	1 šumar 6 lugara	115	102	13	—	—	74	10	56	44	—
53	„	Pag	1/7 „	4	95	93	2	—	—	60	4	56	2	—
54	„	Nin	1/11 1882	10	30	27	3	—	—	21	13	13	40	
55	„	Novigrad	1/1 1881	7	13	12	1	—	—	11	—	8	40	-
56	„	Zadar	1/1 1885	8	73	61	12	—	—	61	27	48	110	—
57	„	Biograd	1/9 1881	11	55	37	18	—	—	28	21	16	97	50
		Ukupno .		3 šumara 4 nadlugara 419 podupinih lugara	4374	3205	819	298	52	2730	942 1/2	1045	10214	32

kod političke vlasti					Izvršene osude									
d e							utjeranjem							
naknada šteta		parbeni trošci		oprosti	zatvorom	ukorom	globe		naknada šteta		parbenih troškova		OPAZKE	
fior.	nč.	fior.	nč.				fior.	nč.	fior.	nč.	fior.	nč.		
62	78	30	28	28	6	56	21	–	54	30	24	15		
60	44	13	30	33	4	56	2	–	38	29	4	24		
58	59	6	20	6	6	13	31	–	32	25	1	40		
50	38	3	20	1	—	8	27	—	27	94	—	—		
1156	47	17	10	—	14	48	98	50	106	70	8	65		
1112	26	1	40	9	16	16	50	50	56	06	3	20		
76553	78½	760	47	475	660½	1045	4862	42½	4035	14½	251	31		

Tabl. III.

Izkaz

o šumskih prestupcih u obće razpravljenih godine 1890
i pregled onih godine 1875-1889.

KOTARSKO POGLAVARSTVO	Broj razprava usljed osvada ili zvaničnog uredovanja			Od ovih bilo je		
	nerieše-nih god. 1889	godine 1890	Ukupno	ustuplje-no c. k. kazne-nome sudu	od poli-tičkih vlasti konačno riešeno	ostalo kod poli-tičkih vlasti na razpravu
Benkovac	238	603	841	61	564	216
Kotor	9	55	64	1	57	6
Korčula	165	359	524	37	412	75
Imoski	117	724	841	70	727	44
Knin	54	538	592	67	523	2
Hvar	18	97	115	6	89	20
Makarska	25	174	199	16	112	71
Metkovici	3	63	66	19	44	3
Dubrovnik	33	53	86	7	43	36
Šibenik	27	235	262	26	205	31
Sinj	105	1189	1294	86	1076	132
Split	253	1097	1350	2	586	762
Zadar	350	571	921	2	583	336
Ukupno godine 1890	1397	5758	7155	400	5021	1734
„ „ 1889	—	—	6785	345	5043	1397
„ „ 1888	—	—	6414	230	5071	1113
„ „ 1887	—	—	6173	254	5155	1764
„ „ 1886	—	—	6702	255	5304	1143
„ „ 1885	—	—	5379	182	3956	1241
„ „ 1884	—	—	3952	178	3087	687
„ „ 1883	—	—	4377	462	3311	604
„ „ 1882	—	—	4185	152	3293	740
„ „ 1881	—	—	3159	48	2120	991
„ „ 1880	—	—	2562	156	2088	318
„ „ 1879	—	—	2185	77	1590	518
„ „ 1878	—	—	1914	79	1550	285
„ „ 1877	—	—	1952	46	1586	320
„ „ 1876	—	—	1507	32	1031	444
„ „ 1875	—	—	1482	70	1050	362

Po razpravam riešenim od političkih vlasti					Ukupno bilo je time osvadjeno na					OPAZKE
nepronadjeni krivci ili zagodjeno	nevini pronadjeni	osude			novčane globe		zatvor	naknade šteta		
		ukorom	novčanim globam	na zatvor	fior.	nč.	dana	fior.	nč.	
50	142	88	202	82	1944	—	257	1940	78	
—	14	18	23	2	276	—	2	191	95	
12	92	18	289	1	1257	—	1	2337	96	
1	150	227	337	12	1275	02	19	647	22	
10	53	212	173	75	1135	50	175	824	94	
—	4	19	66	—	558	50	—	481	31	
3	31	14	43	21	462	50	44	524	56	
—	14	10	19	1	73	50	2	60	64	
—	16	10	17	--	50	50	—	83	20	
8	33	51	60	53	1298	40	460	1301	66	
6	60	441	533	36	3757	50	166	3075	75	
—	69	75	312	130	4709	50	585	2308	74	
16	139	249	105	74	1707	30	331	1329	92	
106	817	1432	2179	487	18505	22	2042	15099	63	
58	868	1298	2398	420	17502	12	1250¼	13186	67	
30	976	1215	2413	437	18010	96	755½	16385	09	
50	1060	952	2803	291	28120	45	845	17822	37	
475	1013	1193	2359	264	21542	93	1164¼	13964	04½	
48	771	983	1922	232	14476	25	769	11837	02½	
68	632	659	1563	165	13326	06½	677	9602	24	
4	802	713	1623	169	13369	60	452	10169	41	
—	890	310	1286	140	1064	85	406	8179	90½	
—	598	118	1242	173	8758	50	479	4773	93½	
6	498	355	909	214	7372	93	902	5578	87½	
14	347	119	892	218	9175	04	1044	6866	25	
6	477	121	842	276	9831	40	956	4900	40	
19	350	98	841	300	9636	—	1505	7766	11	
28	321	80	441	161	3014	—	539	3392	—	
33	354	107	338	223	4521	—	1386	3860	—	

Tabl. IV.

Izkaz

o poslovanju sa šumskim globama na korist poljodjelske zaklade godine 1890 kod cc. kk. poreznih ureda u Dalmaciji.

Redni broj	KOTARSKO POGLAVARSTVO	Porezni Ured	Ostanak koncem godine 1889 fior.	nč.	Novac pristojbine godine 1890 fior.	nč.	Ukupno fior	nč.	Brisano godine 1890 fior.	nč.
1	Benkovac	Benkovac	171	—	281	—	452	—	—	—
		Kistanje	207	—	247	—	454	—	5	—
		Obrovac	531 — 4	45½ 99½	356	50	882	96	79	01
2	Kotor	Budva	6	—	17	50	23	50	—	—
		Ercegnovi	26	50	—	—	26	50	—	50
		Kotor	1	—	183	—	184	—	36	25
		Risan	36	—	36	50	72	50	—	—
3	Korčula	Korčula	119	—	409	—	528	—	118	—
		Orebić	34	—	175	—	209	—	10	—
4	Imoski	Imoski	3729	98½	1492	63	5222	61½	310	—
5	Knin	Knin	2059	72½	495	50	2555	22½	236	38½
		Drniš	1918	95	471	50	2390	45	517	50
6	Hvar	Starigrad	146	50	61	11	207	61	—	—
		Hvar	5	—	110	—	115	—	—	—
		Vis	4	—	45	—	49	—	—	—
7	Makarska	Makarska	343	—	89	38	432	38	—	—
		Vrhgorac	287	98	111	—	398	98	128	—
8	Metkovići	Metkovići	308	50	239	—	547	50	332	50
9	Dubrovnik	Dubrovnik	—	—	—	—	—	—	—	—
		Cavtat	—	—	31	—	31	—	—	—
		Ston	391	94	2	—	393	94	—	—
10	Šibenik	Sk' adin	7	50	295	—	302	50	—	—
		Šibenik	340	22	301	—	641	22	7	—
11	Sinj	Sinj	3707 +71	19 60	1311	75	5090	54	42	50
		Vrlika	1866	96	790	50	2657	46	214	50
12	Split	Omiš	251	50	180	50	432	—	15	—
		Supetar	958	70	656	50	1615	20	2	—
		Split	3264	39	764	50	4028	89	162	63½
		Trogir	2211	85	537	70	2749	55	526	25
13	Zadar	Rab	159	—	28	50	187	50	40	—
		Pag	423	85	10	—	433	85	95	—
		Zadar	1553	13	218	22½	1771	35½	—	—
		Biograd	174	54	205	—	379	54	30	—
	1890	Ukupno	+66 25246	60½ 36½	10152	79½	35465	76½	2908	03
	1889	bilo je	22632	40½	16675	30½	39307	71	3220	07½
	1888	" "	30325	29½	16657	69	46982	98½	7301	46
	1887	" "	23178	75	24041	82	47220	57	5596	09½
	1886	" "	21988	19½	18226	58½	40209	78	5266	21½
	1885	" "	23793	85	10778	35	34572	20	5421	62
	1884	" "	24733	44	14146	41½	38879	85½	2985	27½

Čista pristojbina godine 1890		Utjerano godine 1890		Ostalo koncem godine 1890		OPAZKE
fior.	nč.	fior.	nč.	fior.	nč.	
452	—	235	84	216	16	
449	—	174	—	275	—	
803	95	239	45½	564	49½	
23	50	—	—	23	50	
26	—	16	—	10	—	
147	75	141	30	6	45	
72	50	17	—	55	50	
410	—	239	—	171	—	
199	—	124	—	75	—	
4912	61½	1529	84	3382	77½	
2318	84	443	44	1875	40	
1872	95	352	30	1520	65	
207	61	86	11	121	50	
115	—	105	—	10	—	
49	—	38	—	11	—	
432	38	49	38	383	—	
270	98	92	34	178	64	
215	—	156	—	59	—	
—	—	—	—	—	—	
31	—	31	—	—	—	
393	94	3	—	390	94	
302	50	240	—	62	50	
634	22	172	79½	461	42½	
5048	04	2280	51½	2767	52½	
2442	96	289	48	2153	48	
417	—	101	10	315	90	
1613	20	557	40	1055	80	
3866	25½	585	01½	3281	24	
2223	30	525	16	1698	14	
147	50	21	—	126	50	
338	85	42	—	296	85	
1771	35½	702	80½	1068	55	
349	54	20	50	329	04	
32557	73½	9610	77½	22946	96	
36087	63½	10841	27	25246	36½	
39681	52½	12014	27	27667	25½	
41624	47½	11317	33	30307	14½	
34943	56½	11764	81½	23178	75	
29150	58	7162	38½	21988	19½	
35894	58	10035	49	23859	09	

Tablica V.

Izkaz upravė

sa zakladom za pošumljenje od godine 1877 do uključno 1890 kod c. k. Namjestništva.

Godina	Doznačeno bilo je od					Od ovih trošilo se je u							OPAZKE
	Mini-starstva	Zemalj-skog Odbora	Obćina	Pomorske vlade	Ukupno	Sjemenje i bilje	Umjetno pošu-mljenje	Uredjenje bujicâ	Razsad-nike	Obćinsko šumarsko osoblje	Razne stvari	Ukupno	
	U gotovom novcu forinta a. v.												
1877	10000	1000	—	—	11000	135:78	1330:00	—	1138:81	3706:66	120:00	6431:45	
1878	10000	1000	—	—	11000	448:49	913:34	—	1214:27	3759:99	101:96	6438:05	
1879	5000	1000	—	—	6000	608:47	2803:00	—	1063:35	5796:69	399:84	10671:55	
1880	10000	1200	—	—	11200	1686:16	1628:35	—	1320:90	8332:19	211:37	13178:97	
1881	15000	1500	—	—	16500	958:96	3128:82	—	1553:75	9507:15	45:99	15194:67	
1882	15000	2400	—	—	17400	844:87	1280:00	2000	850:00	10688:12	25:60	15688:59	
1883	16000	3400	—	—	19400	783:02	1136:25	3700	1160:00	12097:03	278:04	19154:34	
1884	18300	3400	1168:79	—	22868:79	2417:93.$_5$	1709:49	4102:26	495:00	13588:69.$_5$	349:13	22662:51	
1885	24400	4625	1364:33	—	30389:33	3564:44	2348:86	11090	1004:90	12640:38	291:91	30940:46	
1886	21047	5216:89	1322:37	—	27586:26	2393:06	3988:97	5567	550:00	14224:02	237:02	26960:07	
1887	22362	6269:16	1273	160	30064:16	2110:76	3015:35	7821	600:00	15473:62	50:30	29071:80	
1888	21300	3600:	1441:	—	26341:	2706:02	2634:10	3200:88	2425:04	15503:26	372:65	26841:95	
1889	19490	4115:	1962:40		25567:40	1660:05	2667:29	4882:33	1528:50	15430:85	543:06	26712:08	
1890	26400	5095:	3311:50	350	35156:50	1723:60	3391:15	12664:74	1164:80	15006:09	411:29	34361:67	

Obrt i Trgovina.

Dopisom 1 prosinca 1890 Br. 4889, da se odazove nalogu Saborskomu dneva 7 studenoga 1890, obrati se Odbor Nj. Preuzvišenosti Namjestniku, eda bi se zauzeo a da Dalmacija bude privezana željezničkoj mreži carevine. U tom spisu, uporom zaslužnim bolje sreće, povrati se na razloge tolikokrat ozalud iznešene. Iztače da Dalmacija ne traži ništa iznimna, nego da se izjednači svim ostalim pokrajinam, koje od davna uživaju blagodat željeznice, bitni uvjet i same izobrazbe. Pokaza kako jedna izobražena država, kao što je naša, pri svrhi XIX.a vieka nije se smjela otimati da zadovolji tomu zahtievu; kako Dalmacija pod tim vidom jedina je iznimka u cieloj Evropi. Dade viditi, kako ta mrzka iznimka vrlo jadno upliva na njezino ekonomično stanje, i to je poglaviti uzrok s kojega ona mre, jer joj stara vrela blagostanja izčezavaju, kao na primjer brodarstvo na jedrim, a pokrajina radi njezina osamljenja nije u mogućnosti da probije novih vrela. S te nevolje trpi i poljodjelstvo, usprkos njegovu znamenitomu razvitku ovih zadnjih godina radi poskočene ciene vinu. Završi, da je već skrajno vrieme a da prestane ovo nepravedno neredje, koje Dalmaciju pretvara u udo odsječeno u obitelji naroda u carevini. Toj pritužbi Odborovoj, po običaju, nedali nikakva odgovora. Nego što nemogu postići naše zakonite tražbe, možda će postići zanimanje za Bosnu, gdino se živo radi oko toga da se spoji sa Splitom, i po prilici neće to kasniti.

Veliku je uzrujanost pobudilo u Dalmaciji, pri svrhi godine 1891 sklapanje novoga trgovačkoga ugovora sa Italijom, u kojem, osim običnih pogodnosti dozvoljenih talijanskomu ribarstvu i brodarstvu, pridržao se je i zaključak umetnut u ugovor godine 1887, po kojem se jamčilo Italiji, da kad bi ona pronašla koristno sebi obaliti carinarinu na vino do franaka 5·77, istim mahom imala se je oboriti na fior. 3 : 20 carinarina na vino što bi onâ uvažala u Austro-Ugarsku. Ovaj zaključak koji godine 1887 nije imao neke važnosti, jer je tržište francuzko privlačilo k sebi i vino dalmatinsko i talijansko, stiče odlučivu važnost dan danas, kadno carinarski rat zakrčuje talijanskomu vinu put u Francuzku, pa je skratio i izvoz dalmatinskoga vina, koje je danas usilovano tražiti kako da se razpača u granicam carevine. Izgled utakmice, kojoj bi bilo težko odoliti sa carinarinom toli nizkom, pripuštene na volju drugoj ugovarajućoj moći, kao što je kadra pomutiti trgovinu vinom, prieti da obori vriednost našemu prvomu proizvodu, i da turi Dalmaciju u ekonomičnu propast. Naravito je bilo, da uzrujani zanimanici podignu glas, nebili ukleli pogibio što njim prieti. Mal da ne sve vinorodne Obćine, pokrajinsko gospodarsko Vieće, sa zemaljskim Odborom upraviše prošnje na Carevinsko Vieće, da bi ovaj strahoviti slučaj, da Italija se ne okoristi zaključkom ugovora, uklonilo i da se carinarina na vino udari na surazmjernu stavnu mjeru. Na žalost se nisu obazrili ni na okolnosti jadne zemlje, ni na tvrde razloge iznešene po dalmatinskim zastupnicima na Carevinskom Viećú. Ugovor sa Italijom, u kojem bez ikakve nami naknade biše sve naše koristi žrtvovane, bi glasovan, uz jadno zadovoljstvo naloga podana Vladi, da bi zametnula dogovore sa Italijom, nebili ustanovila kakav stanoviti cienik.

Na žalbu Odborovu, koji tražijaše carinarskih providjenja, kojimi zapriečiti zloporabe sa svjedočbami izvora, da se timi proture vani tudjinska vina kao da su dalmatinska, c. k. Ministarstvo finan-

cija (Br. 1513) naredilo je podvrženim poslovačim, da izvornice kojimi bi se pratila vina dalmatinska budu oduzete, kad se posao oprema na našem zemljištu. Ove odredbe biše priobćene Obćinam okružnicom 20 travnja 1891 Br. 1513.

Opetóvani upiti na Talijanskomu saboru, eda bi ona Vlada prisvojila Italiji otok Pelagružu, usljed poticaja Obine Komižke, navedoše Odbor, da prikaže našoj Vladi važnost onoga otoka, koji od viekova pripada Dalmaciji, s gledišta srdelarskoga lova. Na to je c. k. Vlada odvratila, da nema nikakvih razprava sa Italijom o ustupu Pelagruže. Nego je novinarstvo u Italiji trajalo okorno baviti se pitanjem, s toga se Odbor po drugi put obrati Namjestniku, a od Komižke Obćine potraži njezine naslove na posjed, jer bi mogla nadoći prilika Odboru da se poslom i nadalje bavi. Odazva se Obćina, prilagajuć prepis izvješća podnešena, još god. 1858, tadanjoj Preturi Viškoj, usljed upita c. k. Ministarstva unutrenih posala. Prilozi onoga izvješća, od kojih neki dokazivahu gospodarstvo vršeno još godine 1593, biše zadržani i sahranjeni u pismohrani c. k. Namjestništva.

I kroz prošlu se je godinu Odbor zauzimao kod Pomorske Vlade glede polakšica ribarom Karpanjskim u lovu spužva, i da bi se ukinulo stegnuće lova odredjeno na svaku drugu godinu (Br. 3498). Nego Pomorska Vlada, izza iztraživanja pri kojem se ukazaše neosnovani navadjani razlozi, nije odstupila od predjašnje odredbe. Takodje c. k. Ministarstvo financija nije pristalo na Odborovu tražbu (Br. 1881), da nebi se obrtarina utjeravala onih godina u koje se lov spužva prekida, jer da takeve oproste moraju tražiti pojedini obrtnici. Nego rekbi da takovih oprosta bi udieljeno dotičnim ribarom, koji se kašnje obratiše Odboru (Br. 6177), eda bi se uložio kod Pomorske Vlade, neka njim za doba prekinuća lova nedižu poputnice, pa da ih za povratak opet traže, trošeć u biljegovine koliko bi plaćali poreza a da nebudu njim poputnice zadržali. Odbor na to pitanje nije još dobio odgovora.

Svojim pismom Br. 5644 Odbor je poduprao kod c. k. Ministarstva financija prošnju Obćine Komižke, da bi ribarim olakšilo od fior. 3:97$\frac{1}{2}$ na nč, 56 kvintal biele soli, što služi za solenje srdela. Tvrdnja Obćine da se po to iz državnih skladišta prodaje biela sol inostrancem, nije bila točna. Ipak je istina da Komižki ribari u prodaji svoje ribe imadu trpiti utakmenje sa srdelami ulovljenim pri obâli Afrikanskoj (Lamperusa), gdino i kupcem dalmatinskim pruža se prilika da po tu nizku cienu nabave sol, što iznosi razlike fior. 3:41$\frac{1}{2}$ od kvintala. Ova razlika porodi obaljenja u cienam i smete prodaju ribe obilatoga lova 1891. Zemaljski Odbor iztičuć važnost ribolova, jednom toli proširena, prikaza c. k. Ministarstvu, kako je Komiža jedina Obćinna gdi se ribarstvo održi i prieti mu pogibio ne priskočili se u pomoć. Naglasi kako je nuždno podpomoći mu i s gledišta državnih koristi, jer odkad je propalo trgovačko brodarstvo, ribarstvo postade sjemenište mornara i za ratnu mornaricu. Akoli bi obaljenom cienom soli štogod škode oćutila državna blagajna, naknadila bi joj obrtarina, koje bi nestalo propadom ribolova; pa tim bi se još naknadilo onom neoznačivom položaju stvorenu dan danas dalmatinskim ribarom, koji moraju da se takme sa ribari Primorja istarskoga i sa samim Ćozotima, koji su prosti od obrtarine. Još nije doprao nikakav odgovor na ovo pitanje.

Nije mogao Odbor da još utvrdi svoje predloge glede podporina za dva gojenca

koji bi pošli učiti pravljenje tunjevine, o čem bi spomena u prošlom izvješću, jer ne dobi jošte odgovora od Upraviteljstva ribarskog Družtva u Trstu, od kojega je potražio potrebite obaviesti.

C. k. Ministarstvo unutrenih posala (Br. 720) očitova, da nemože pristati na osnovu premetnuća prelaza sa Batakovine na Sustjepan u Riečkoj Obćini, radi ogromnog troška od f. 20.000, pretjerana, uzmeli se u obzir koliko je pokrajini doznačeno za puteve i mostove koji se još rade.

Pod Br. 1718 i 3600 podupri Zemaljski Odbor predlnge poduzetnika Rismondo i Topića za svraćanje parobrodima, koja bi olakšala trgovačke odnošaje i s manjim mjestim. Njihovi predlozi biše većim dielom prihvaćeni i utvrdjeni pogodbami jur kriepostnimi, čim su se znatno pomnožila obćenja po moru.

Promjenom nastavšom u predjašnjim odnošajim izmedju Vlade i Lloydova Družtva, nastade promjena i u plovitbenom redu. Na prošnju zanimanih Obćina Odbor se je zauzeo eda bi se obdržala svraćanja u Lastvu (Br. 4883), Lastovo (Br. 4934 i 6190), Rab (Br. 2683), Ješu (B. 5708), Selca-Sumartin (Br. 3709), Mljet (Br. 6028) i Makarsku (Br. 6142).

Zauzeo se je takodje Zemaljski Odbor kod Pomorske Vlade radi radja obale na Lastovu (Br. 1498 . 3021) i u Starom (Br. 1936 . 4112); kao i gradnje gata na Komiži (Br. 5342 . 5343), u Pakoštanim i na Prvić-Luci (Br. 196 i 1937).

Podupri kod Ravnateljstva pošta zavedenje poljskih pošta u Obćini Ninskoj (Br. 36) i Kistanjskoj (Br. 4426).

Preko minule godine ustrojilo se je u Trstu družtvo imenom „Associazione marittima“, kojoj je zadaća podpomoći razvitku trgovačke mornarice, kako proiztiče iz priobćenih Ustanova (Br. 2313), pa u tom družtvu iztiču se poduzetnici i glavničari dalmatinski.

C. k. Vlada pripomogla je doprineskom f. 400 obrtničkoj školi u Splitu, koja liepo napreduje, a Odbor joj je doznačio glasovanu godišnju podporinu od f. 500 (Br. 3744 . 4975), a predlaga za dojduću godinu f. 800, jer se je razvela naukovna osnova.

Iz zaklade „Frane-Jozip“ bi izplaćena obična podporina učeniku Radici s Korčule, koji se odlikuje svojim napredkom; dočim bi uzkraćena pripomoć Nakiću, koji je naumio preći sa obrtničke škole u akademiju, jer doznačenje podporine za učenje krasnih umjetnosti bilo bi protivno namjeni zaklade.

Odlukom 26 listopada 1891 B. 4892 bi udieljeno f. 40 pripomoći Anti Čeprniću iz Zadra za sina mu Jozipa, učenika kod obrtničke škole u Trstu; a bi mu toliko obetano i za svibanj 1892.e

Obćine.

Da bi izpunio nalog primljen od Visokog Sabora zasjedanja 1890.e, o osnovi preuredjenja rondarske službe, trebalo je Odboru raznih obaviesti od Obćina, pa ih je potražio okružnicom Br. 5032. Nisu sve Obćine odazvale se tomu pozivu; budeli Odbor, prie neg se otvori Sabor, imao potrebito gradivo, izviestiti će o predmetu.

Drugom okružnicom 22 prosinca 1890 Br. 4886, razpisanom Obćinam, da izvrši nalog Saborski 7 studenoga 1890, pozovnu ih da se posluže zakonom 27 svibnja 1876 o diobi obćinskih dobara. Tu njim je Odbor iztakao važnost predmeta, navodeć njim primjer drugih pokrajina, gdino su bile po prilici jednake kao kod nas okolovštine obćinskih dobara, ubitačne po narodno gospodarstvo, pa ih ukinuše velikim uspjehom. Nabrojio njim

je uz to težke posliedice što sobom nosi pustopašica i po stočarstvo i po šumarstvo, a nije izostavio opomenut ih i na nesretne moralne posliedice. Čoban, do dvaeste godine svoga vieka osudjen na samotu, nemože da postane dobrim težakom, niti da se okoristi odgojem, kao što se okoristi tko žive u tiesnijim družtvenim odnošajim. Iztače kako se na široko grabi obćinsko, a nemože se da se ukroti, pa i to u samu korist jačih i uplivnijih. Diobom porestao bi dohodak zemalja; pustopašicu mal po malo bi zamienila umjetna paša, bez koje nemoguće da ikad stočarstvo napreduje. Diobom prestale bi pravde i razmirice radi medjaša, koje su prava rana, a poradjaju zlosretnih posliedica i za javni red. Biše opomenute Obćine, kako nije nuždno da se dioba u jedan mah pretegne na sve odlomke, i bi njim naloženo da pitanje podnesu Viećim na razpravu, i za odlomke za koje bi se zaključila dioba da postupaju u smislu Ministarske Naredbe 23 studenoga 1880, a o radu obavieste Odbor do svrhe lipnja 1891. U isto doba potraži Odbor mnenje Obćina, bili se preinačio §. 1 zakona 27 svibnja 1876, u smislu da se spusti Odboru neka on naredi diobu i kad Vieće nebi na to pristalo. Ovu je okružnicu Odbor priobćio i c. k. Namjestništvu, moleći ga da pozovne cc. kk. kotarska Poglavarstva, neka bi ona kod Obćina uznastojala da se na diobu odluče.

Proti diobi i preinaci §. 1 izjaviše se Obćine: Kistanjska, Lećevička. Slanska. Stolivska, Milnarska, Silbanjska, Sutivanjska, Peraška i Novigradska; za diobu se izjaviše, više ili manje uvjetno, Opuzenska, Starigradska. Splitska, Kliška, Postirska, Mučka i Ninska. Izuzam dvie Obćine, Splitsku i Starigradsku, kod kojih se je dioba uputila, kao što visi za Tiesno, Rab i Primošten Šibenski, ostale se Obćine još ne odjaviše na okružnicu. Na svaki način misao diobe počela je prodirati i u zagorske strane, pa više neg sami zakon, da ju prihvate pomoći će primjer onih Obćina koje ju prihvatiše.

C. k. Namjestništvo Dopisom 6 lipnja 1891 Br. 2643 priobćivalo je Odboru, tražeć njegovo mnienje, Oznanu sa propisimi za oblaz mesa što se kolje. Nu pošto po mnenju Odborovu radilo bi se o pitanju što spada u vlastiti djelokrug Obćina, on podiže pitanje o nadležnosti, ne priznajuć političkoj Vlasti pravo da uredjuje posao, o kojem je odlučivati samoupravnim vlastim. Na prigovore Odbora Namjestništvo nije ništa odvratilo.

Okružnicom 24 lipnja 1891 B. 2866 Odbor priobći Obćinam spis Namjestništva o zadaći da se poprave pogrieške u katastalnim mapam, preporučujuć njim da svim nastojanjem pripomognu mjeračim očevidnosti, radi važnosti što mape dobro izpravljene imadu na osnovu zemljišnih knjiga, koje liepo napreduju. U svim prigodam pa, kad potražiše ili same Obćine ili c. k. Prizivno Sudište, Odbor je svom hitnjom podao svoje mnenje glede prilična produljenja roka prijavam.

Na zahtiev Obćine Splitske Odbor je svojim Dopisom 8 travnja 1891 B.r 1526 potražio kod Ministra unutrenih posala, da bi udario granice onim prekršajim mjestnoga redarstva, koje kotarska politička Vlast misli pritegnuti u svoju nadležnost, ne na temelju §. 60 obćinskog pravilnika. nego obzirom na narav i na važnost osvadjena čina. Preuzvišeno Ministarstvo Odpisom 19 svibnja 1891 (Br. 2301 Z. O.) priznajuć kako bi željno bilo da se udare stavne medje toj nadležnosti, očitova da nemože političkim Vlastim podati odredaba u željenom smislu, te obzirom na široko polje tih prekršaja, to pitanje

ostavlja na razbor kotarskim Vlastim, a da se riešava tekom dotičnih molba.

Pod Br. 4844 Odbor se je obratio c. k. Namjestništvu, eda bi se kriepost §. 9 carevinskog zakona 27 svibnja 1876 Br. 115, o oprostu od biljegovine za premetnuća vlastništva usljed diobe občinskih dobara, protegla na drugih 10 godina, pošto je vrlo malo Občinâ do sada izvelo diobu. Nije poznato, da je takov zakon bio podnešen na razpravu.

Na pritužbu jedne Občine, gdi ne stoluje kotarsko Poglavarstvo (Br. 1847), glede mjesta koje bi pristojalo načelniku naprama sudcu na obhodim i drugim crkovnim svetčanostim, c. k. je Namjestništvo odgovorilo Odboru, da ustanoviti red obhodim nemože se već za ona mjesta gdi postoji kakovo političko zastupstvo, kojemu jedinomu nadleži pri sličnim svetčanostim zastupati visoku osobu Njegova Veličanstva. U drugim slučajevim, po propisim Dvorske odluke 8 studenoga 1821, mora se imati obzira na obstojeće osobne odnošaje i na postojeći običaj.

Kao što se je lani i ove će se godine izniti izvadak poglavitih zaključaka Odborovih odnosećih se na poslovanje Občina, a koje se izza svake sjednice proglasuju u „Objavitelju Dalmatinskom".

ZAKLJUČCI ZEMALJSKOG ODBORA DALMATINSKOG

dneva 6 listopada 1890.

Br. 4151. Odbija se kao neosnovana ponovljena tužba popa Ivana Nekića glede redovitosti proglašenja pazbroja 1889 občine Obrovačke.

„ 4152. Vraća se utok Nikole Ugrice proti odluci Opraviteljstva Obrovačkoga 17 rujna o. g. Br. 1574 glede dosudjene radnje u grobištu, jer na Vieće bi hodio utok (§. 41 Ob. Prav.)

Br. 4129. Odbor objavlja Namjestništvu kako suglasuje da nema uzroka opet razpravljati o sjedištu ureda občine Gornjoprimorske.

„ 3553. Nalaga se občini Novigradskoj, da uzpostavi na službu arambašu Blaža Šimurinu i proti istom povede redovitu iztragu.

„ 3546. Na utok D.r Josipa Radmana ukida se odluka Opraviteljstva Splitskoga 29 srpnja o. g. Br. 2285, kojom bi mu odbijena prošnja za gradjevnu dozvolu, a ukida se jer nepokušana nagodba sa protivnicom Marijom Tolazzi.

„ 4161. Nalaga se načelniku občine Blatske, da pri prvoj sjednici podnese Vieću pitanje, imali se smatrati valjanom odreka D.ra Lušića, pa u afermativnom slučaju, kako da se providi liečničkoj službi u Velojluci.

„ 4134. Nalaga se občini Kninskoj, da sasluša seoski sbor Biskupije cienili shodno sliediti pravdom glede grobišta, zaključke podnese Vieću na razpravu, te odluku priobći Crkovinarstvu Sv. Ante.

„ 4088. Nalaga se občini Gornjo-Primorskoj, da podnese Vieću nek odluči imali se zametnuti pravda Radi Kostaniću i Nikoli Ivičeviću p. Petra radi nekih zemalja u Drveniku.

„ 4087. Strogo se peli občini Makarskoj da što hitnije providi glede zemlje občinske prigrabljene u Drašnicam.

„ 3900. Na upit občine Imoske svjetuje se ista da traži upisbu na zemljišnicim svojih prava na pašnjake bosanske.

dneva 13 listopada 1890.

Br. 4270. Na utok Pere ud.e Bulat uništuje se odluka obćinskog Opraviteljstva Kninskoga 18 srpnja o. g. Br. 1903 u koliko je istom odbivena njezina prošnja za dozvolu gradjevnu i naredjuje se Opraviteljstvu da, iza kako prositeljica bude podnila drugi primjerak narisa, odredi ročište na lice mjestá, te postupa u smislu §§. 5 i 6 gradjev. pravilnika; odnosno obustavi radnje odbija se utok kao netemeljit.

„ 4287. Javlja se Mihovilu Sliškoviću s Opuzena, da Odbor nenahodi temelja postupku disciplinarnomu proti onim obćinskim Opraviteljim, a glede prituženih grabeža obćinskih zemalja upućuje se na odluku 4 kolovoza o. g. Br. 3238.

„ 4330. Šalje se obćini Makarskoj na izvješće i slučajno na providjenja tužba Ivana Hrstića radi grabeža u Drašnicam.

„ 4284. Isto obćini Omiškoj tužba Filipa Juričića radi grabeža u Katunim.

„ 3757. Utok Kninskog Starinarskog Društva proti odluci Opraviteljstva 18 travnja o. g. Br. 1280 odbija se glede zabrane daljeg iztraživanja na zemlji Crkvini u Biskupiji, a upućuje se Družtvo da konkretnom prošnjom potraži dozvolu; unistuje se pak odluka što se tiče naredbe da se izkopine zemljom zatrpaju.

„ 4244. Odbija se s nenadležnosti utok D.n Joze Gabrića i družine proti zaključku Vieća Metkovskoga 9 lipnja o. g. o naknadnom doprinesku za popravu krova na onoj katoličkoj crkvi.

Br. 4257. Priobćuju se obćini Sucurja odredbe političke vlasti podane c. k. Oružaništvu o pripomoći poslovaćim obćinskim pri izvedenju putnih radja.

„ 4174. Vraća se Nikoli Njegovanu iz Tribnja tužba proti odredbam Opraviteljstva Obrovačkoga glede nekih zemalja, izjavom da kad bi se radilo o povriedi privatnih prava, Sudu se ima obratiti; akoli je Opraviteljstvo odredjivalo u granicam svoje nadležnosti, utok proti njegovim odredbam hodio bi na Vieće (§. 41 Obć. Prav.)

dneva 20 listopada 1890.

„ 4383. Dostavlja se obćini Zadarskoj na izvješće ponovljena tužba Šime Longjina iz Kali radi grabeža gaja „Osjaka“ pozivljuć se na predjašnju odluku 15 min. mj. Br. 3909.

„ Upućuju se obćine Sućurja i Bogomolja, da bi nagodbenim načinom izravnale razmiricu glede „Jerkovića staja“ na medji jedne i druge.

„ 3716. Pošto Namjestništvo nema prigovora nagodbi 22 siečnja 1877 glede uredjenja medjaša medju obćinom Gornjeg Primorja, Opuzena i Vrhgorca, traži se i privola zanimanih Ministarstva.

„ 4387. Odbija se utok Kuzme i Marije Petkovića iz Blata proti odlukam onog Opraviteljstva 6 i 7 min. mj. Br. 2447, kojima bi njim naredjena obustava gradnje jednog zida i srušenje istoga, jer gradili bez dozvole (§§. 1, 2, 68 i 76 Gradjev. Prav.)

„ 4303. Odbija se utok Cire Koralje proti zaključku Vieća Kistanjskoga

12 srpnja t. g. glede zahtieva nekih pristojbina, jer se radi o pitanju privatnog prava.

dneva 27 listopada 1890.

Br. 4437. Na utok Špire popa Jelinića i družine ukida se imenovanje seoskih časti Bitelića donjega, jer oglas na sbor ne bio objelodanjen na vratim glavarenim, niti na kakvu mjestu po sboru odredjenu (§. 68 O. P.), već u crkvi, i jer sbornici pozvani kod glavareve kuće, pa se sbor držao kod župnikove.

„ 4436. Isto se uništuje imenovanje častiu Bitelića gornjega, jer oglasi, kao gori, neproglašeni po §. 68 Ob. Prav.

„ 4496. Na utok Luke Tomaševića iz Baćine Gornjoprimorske, ukida se njegovo svrgnuće sa lugarske službe, jer predmet ne bio na dnevnom redu i čini radi kojih se obtužuje nedokazani.

„ 4497. Usljed utoka Jakova Milinovića iz Drvenika Gornjoprimorskoga, uništuje se imenovanje I. M. Ivičevića članom financijalnog odbora, jer i ako utok vandoban, ima se u obzir uzeti iz moralnih upravnih obzira, pokle Ivičević u svojti sa jednim obćinskim prisjednikom, pa i obzirom na §. 101 obć. prav., jer financijalni odbor proteže djelatnost i na upravu obćinskih dobara.

„ 4434. Preporuča se Namjestništvu prošnja obćine Obrovačke, da bi se sačuvala prava obćinara Selina i Stagrada na drva od šume ***Paklenice*** i da bi se nagodbenim načinom izravnale odnosne razmirice.

Br. 4498. Nalaga se načelniku Bola, da opet pozove na sjednicu članove Opraviteljstva uz zapelu f. 10 globe, jer i ako se odrekli, dužni su služiti do novih imenovanja (§. 17 Obć. Prav.), a medjutim sazove Vieće za imenovanje novih prisjednika.

dneva 12 studenoga 1890.

Br. 4680. Odbija se utok Dinka Buzolića proti zaključku Vieća Novigradskog 25 rujna o. g., da se postupa za povratak obćini zemljokaza odlomka Posidarja.

„ 4615. Na utok Dinka Buzolića ukidaju se odluke Novigradskog Opraviteljstva 30 lipnja i 19 srpnja o. g. Br. 793, te i odnosni zaključak Vieća potvrdjujući naredbe da ukloni gnoj i zatrpa tri jame na kraju sela Posidarja, jer druga se odluka nije mogla izdati dok visio utok proti prvoj a nebilo pogibi u kasnenju izvršbe, i glede prve nedokazana pogibio po obće zdravlje, čega kad bi bilo da Opraviteljstvo redovito opet postupa.

„ 4565. Odbija se utok Jakova Mihovića proti odluci 24 rujna o. g. Br. 1579 Skradinskoga Opraviteljstva, kojom bi mu udareno f. 100 globe i naredjeno da razvali radje započete bez dozvole u kući pok. Marije ud. Krnete, jer o globi nadležna politička Vlast rasudjivati (§. 70 gradj. prav. §§. 61 i 107 obć. prav.), a naredba o srušenju radja bez dozvole opravdana je §§. 8 i 76 gradjev. pravilnika.

„ 4696. Okružnicom priobćuje se Obćinam, kako je Ministarstvo unutrenih posala usljed Odborove pritužbe, naredilo pokrajinskim političkim Vlastim,

nek paze da inokrajne obćine i političke Vlasti budu primale dopise dalmatinskih obćina, ako pisane hrvatski iliti srbski, kao što su one dužne primati od inokrajnih obćina i vlasti spise napisane jezikom njihove zemlje.

Br. 4719. Pozivlje se obćina Lastovo, da kroz 8 dana dokaže da je sudbeno postupala proti dužnicim Gjivanoviću i Radovanoviću za utjerbu glavnice i dobiti dužne.

„ 4716. Razjasnuje se obćini Mučkoj, kako je po §. 90 obć. prav. Opraviteljstvo vlastno i pokretnom ovrhom utjeravati obćinske danjke (izuzam prireze) ako nametnuti u svrhe obćinske, na temelju kakva zakona ili valjana zaključka Vieća.

„ 4583. Odobrava se zaključak Vieća Starigradskoga 13 listopada 1890, kojim obćina ustupa crkvi Male Gospe svoja prava na zemlju „Medešić“.

„ 4586. Odobrene su sliedeće pogodbe, kojima obćina Starigrada prodaje obćinskih zemalja: Vodanoviću Vicku za f. 30; Franetoviću Mihi za f. 12:56; Dulciću Anti za f. 30; Kovačeviću Mihi za f. 5:28; Soljanu Anti za f. 17:87; Soljan Mariji za f. 28:34; Frani Kovačeviću za f. 36:84; istomu za f. 31:20; Peričiću Ivanu za f. 40; Soljan Margariti za f. 55:02; istoj za f. 42:33; Klapčiću Luki za f. 150; Soljanu Marinu za f. 13:92 i Franetoviću Marku za f. 37:26.

dneva 17 studenoga 1890.

„ 4612. Naredjuje se obćini Sinjskoj da uzpostavi stare glavare u Biteličim, dok se novi redovito ne imenuju.

Br. 4703. Na temelju §. 104 Ob. Prav. udara se f. 10 globe prisjedniku Petru Nisiteo i Dominiku Turchetto na Bolu, što neopravdaše nepristup na sjednice Opraviteljstva, a prieti se f. 15 globe onim prisjednicim koji nebi pristupali na novi poziv.

dneva 24 studenoga 1890.

„ 4813. Preporuča se Ravnateljstvu financijalnomu da bi dalo prevesti na jezik hrvatski iliti srbski protunamirnice, što Porezni uredi izručuju obćinam.

„ 3887. Na utok don Nike Vežića uništuje se zaključak Vieća Gornjo-Primorskoga 20 kolovoza o. g., kojim bi odobren pazbroj 1888, jer ga pregledala dva člana financijalnoga odbora, koja god. 1888 bila su prisjednici obćinski.

„ 4894. Nalaga se obćini Ninskoj, da do potrebe i sudbenim postupkom traži prisvojiti obćinske zemlje prigrabljene u Ražancim od Ante Kožula i Šime Vežića.

„ 4845. Udara se f. 10 globe Juri Petriću, prisjedniku obćine Bolske, radi neopravdana nepristupa na sjednice Opraviteljstva, dok mjesto njega odrekavšega se Vieće neimenuje drugog prisjednika.

dneva 8 prosinca 1890.

„ 4881. Javlja se Mati Bakilu u Silbi, da je naredjeno odlukom 27 listopada o. g, Br. 4186 obćinskom Opraviteljstvu, da izvjesti Vieću o ekonomičnom stanju obćine, o njezinim dugovim i kamatam.

dneva 15 prosinca 1890.

Br. 5298. Okružnicom pozivlju se obćine, dobrotvornosti i blago djelo: da do konca travnja 1891 objave kotarskim financijalnim Ravnateljstvima svoje biće pokretno i nepokretno, za odmjeru vriednočarine, da nebi upale u težke posliedice s neobjave na vrieme.

„ 5202. Nalaga se obćini Opuzenskoj, da pošalje sve spise odnoseće se na tužene grabeže obćinskih dobara u Plinoj.

„ 4098. Nalaga se obćini Imoskoj, da opet podnese Vieću na razpravu pazbroje 1887 i 1888.a, neka odluči o pojedinim opazkam financijalnoga odbora i na temelju čista računa o travarini, jer bi inače Odbor izaslao povjerenika da pročisti rečene račune.

„ 4386. Obaljuje se na f. 2 Jerki Orebu, viećniku obćine Blatskę, globa udarena mu radi nepristupa na sjednicu 23 siečnja o. g.

„ Br. 5262. Usljed tužbe Antice Mihoča, nalaga se obćini Lastovskoj da uredi službu obćinske primalje.

dneva 22 prosinca 1890.

„ 5399. Odbija se utok glavara Župe Imoske proti zaključku Vieća 21 kolovoza o. g., kojim bi mu odbivena tražba za nagradu rondarim, što su obranili obćinska dobra, jer po §. 21 pravilnika o rondam za takovu službu nemadu pravo na kakve pristojbine.

„ 5379. Nije se našlo temelja tužbi Josipa Prdića i družine proti Opraviteljstvu Lećevičkom, što nije ostavilo prosto tužiteljem da se u svakoj potrebi služe obćinskom čatrnjom, jer je to uradilo na temelju zaključka Vieća a u obću korist.

Br. 5404. Odobravaju se pogodbe, kojima obćina Starigradska ustupa nekoje zemlje obćinske Braći Franičevića za f. 20:70; Luki Soljanu za f. 50; i Mihi Plančiću za f. 4.

„ 5337. Traže se potanje obaviesti o prisvoju obćinskih dobara u Drveniku obćine Gornjo-primorske.

dneva 29 prosinca 1890.

„ 5522. Šalje se obćini Omiškoj tužba Ivana Balića, za slučajna providjenja na obranu obćinskog dobra u Katunim, uz zapelu globe načelniku u slučaju zanemara.

„ 5484. Na utok Ante Barbira proti zaključku Vieća Opuzenskoga 17 studenoga 1890 uništuje se zaključak glede grabeža obćinskih zemalja „Daljinak“ i „Baruština“ u odlomku Plini i naredjuju se novi izvidi, dočim odbije se utok glede drugih tuženih grabeža, jer dokazano da je neosnovan. Uz to nalaga se Opraviteljstvu da podnese Vieću na raspravu i tužbu sa izvidima glede zemalja u mjestu „Jelavića Kamenica“.

„ 5483. Nalaga se Opraviteljstvu obćine Imoske, da na temelju §§. 21 i 27 obć. pravilnika obustavi sa službe glavara od Proložca, jer obtužen radi zločina

„ 5334. Odbija se utok Ivana Šimića proti imenovanju Petra Morovića glavarem Igrani u obćini Makarskoj, jer prigovora nema zaključku Vieća a nisu osnovani prigovori predložbi seoskoga

sbora: pošto za imenovanja i izbore nije uporabiv §. 66 obć. pravilnika, inače bilo bi naznačeno postupanje u slučaju nepostignute absolutne većine; pa i za izbor viećnika vriedi načelo relativne većine (§. 29 izb. prav.), osim što bi drugo načelo absolutne većine težko bilo redovito izvedivo pri izborim kod seoskih sborova; a napokon ni po §. 66 obć. prav. nije nevaljan zaključak ako neprihvaćen absolutnom većinom.

Br. 5535. Na utok Šime Jokića uništuje se zaključak Vieća Obrovačkoga 16 prosinca 1890, kojim obćina ustupa Savi Jokiću komad zemlje na „Bravaru" u Zatonu. jer ustupu protivno cielo selo a inače nije opravdan.

„ 5440. Vraćaju se obćini Ninskoj prošnje Braće Perkovića i Grge Kovačevića iz Ražanaca, za obradjivanje obćinskih zemalja, nalagom da pitanje i uvjete kmetstva podnese Viećeu na razpravu.

dneva 5 siečnja 1891.

„ 22. Na utok viećnika Vrhgorskih Joze Gašpara, Šimuna Granića i Mate Roglića, uništuje se zaključak Vieća 22 studenoga 1889, kojim bi njim udarena globa s nepristupa na sjednicu: jer nenadleži Viećeu udarati te globe, nego Opraviteljstvu (§. 44 obć. prav.), a ovo nesmie jih udarati ako prije ne pozovne na opravdanje dotičnike.

dneva 12 siečnja 1891.

„ 183. Na tužbu Pavla Buzolića Lukina, obustavljena sa časti pristava u Putišiću, nalaga se obćini Sinjskoj da ga na čast uzpostavi, nijeli pod iztragom radi zločina, a mislili da nevrši svoje dužnosti, nek povede disiplinarnu redovitu iztragu, pa će se postupati po §. 104 obć. pravilnika.

dneva 14 siečnja 1891.

Br. 305. Na utok Mate Rakušića i družine uništuju se zaključak 3.i i susliedni sjednice Vieća Vrhgorskoga 22 studenoga 1890, jer ostalo na sjednici samo 16 viećnika, dakle nije nadpolovična većina.

„ 304. Javlja se Filipu Jurišiću i Ivanu Baliću iz Katuni da nestaje uzroka providjenjim glede tuženih grabeža obćinskoga, pokle su se razmirice izravnale.

„ 253. Odbija se utok Frane Godoja proti sjednici Vieća Starigradskoga 22 prosinca 1890: jer zakonom propisano nije da na pozivnici viećnika bude stupca za dan uručbe i podpis pozvanoga; jer nema nikakva protidokaza a da koji viećnik nije dobio poziva; jer propis §. 43 o pozivu na tri dana prije vriedi kad nije hitnje, kao što je bilo, a neizvršenje tog propisa nenosi po sebi ništavnost sjednice.

„ 182. Javlja se Šimunu Cariću iz Veleluke da Opraviteljstvu nadleži odrediti mjesto gdi da se sastane seoski sbor.

„ 75. Napućujuć Opraviteljstvo Kunsko kako da popravi neke formalne pogreške i jednu netočnost u pretičcim pazbroja 1889, naredjuje mu se proglasenje do svrhe mjeseca.

„ 285. Uz zapelu f. 10 globe načelniku Milnarskomu traži se kroz osam dana izvješće o razmirici glede lokve i medjaša medju Milnom i Bobovišćem.

Br. 225. Izjavlja se obćini Starogradskoj, da ne treba odobrenja Odborova pogodbam kmetskim, već da se ujedno ustupa kakvo pravo obćine.

„ 188. Javlja se glavaru Krapnja, da njegova tužba glede pobiranja poljskih globa pada u nadležnost političke vlasti.

dneva 27 siečnja 1891.

„ 397. Odobrava se zaključak 5 tekućega Tiesanjskoga Vieća o diobi obradivih obćinskih dobara u Tiesnom i Tribunju, a kao član mjestnog povjerenstva imenuje se Tome Jajna, kao zamjenik Frane Pasqualin.

„ 345. Odbija se utok viećnika Bolskih Jerka Vusio, Šimuna Karničića i Mate Nikolorića proti globam udarenim njima radi nepristupa na sjednice; odbija se takodje utok Nike Bodlovića proti odluci 14 prosinca 1890 Br. 582-I, dočim je riešen od globe udarene njemu odlukami Br. 434-I i 451-II.

„ 475. Ustupa se na riešenje Vieću obćine Tiesanjske prošnja Tome Cvitanova iz Tribunja, da mu se prizna vlastitost zemlje „Plana“.

„ 448. Odbija se utok Ante Gosetti proti odluci Opraviteljstva Zadarskoga 7 tekućega Br. 91, u koliko mu ista obustavlja otvor prozora na zapadnom zidu kuće njegove supruge u gradu, jer to se nesmie učiniti bez dozvole — pošto je otvor prozora jedna od bitnih poprava (§. 1 gradjev. prav.) — i jer tim se mogu povriediti prava susjeda (§. 2); dočim pristajuć na utok preinačuje se zadnja odredba, kojom se radnja obustavlja dok nebi se dobila dozvola medjašnice, jer o tom nadleži sudu odlučiti (§. 6).

Br. 378. Odbija se kao netemeljit utok Tome Lovrića proti zaključcim Vieća obćine Splitske 30 prosinca 1890, kojimi je: a) odobrilo naknadnu pogodbu 29 studenoga 1890 glede gradnje kazališta; b) odobrilo trebovnik i pogodbu 5 lipnja 1890 za uredjenje pozorišta; c) odobrilo trebovnike dekoracije, pokućstva, razsvjete i uvedenja vode; d) odlučilo da se manjak ciene loža podmiri iz sredstava zajma i uprav iz blagajničke zaklade; e) zaključilo da slikarske radje u ulazu i fogeru budu bogatije i da je Opraviteljstvo vlastno premašiti predračun; — jer je odluka o gradnji kazališta davno postala kriepostna a ona 29 studenoga 1890 nije već dopuna temeljine pogodbe, glede uvjeta od poduzetnika prihvaćena da će graditi kamenom mjesto opekami, kao što odreka poduzetnika nije bila valjana, osim što bi nova dražba mogla izpasti nepovoljnija po obćinu; jer pogodba 5 lipnja 1890 i kad nebi bila opravdana zaključkom 14 lipnja 1890, bi odobrena bez prigovora cienam a Vieće nadležno odlučiti o koristi pogodbe, bez dražbe, sa pouzdanom osobom, u radji pri kojoj obazrit se je na vještinu zanatlije; jer se glede radja pod c) nije radilo o kakvoj pogodbi, već o trebovnicim, kojim nije bilo prigovora; jer u odluci 6 ožujka 1889 Br. 983 predvidjen viši trošak nego što bi ciena loža dala, a sad se uvidja da neće premašiti 10-15.000 fiorina, što nemože imati upliva na financijalnu upravu obćine; jer za pokriće manjka moralo se Opraviteljstvu sta-

viti pri ruci razpoloživih sredstava, a uložba onih iz blagajničke zaklade neprotivi se namjeni zaklade; jer zaključak pod e) ima se tomačiti u smislu da većemu bi trošku trebalo predtečnog odobrenja Vieća.

dneva 2 veljače 1891.

Br. 536. Odbija se utok Marije Tolazijeve Ravasini proti gradjevnoj dozvoli udieljenoj Josipu Radmanu odlukom Opraviteljstva Splitskoga 25 studenoga 1890 Br. 3185, jer prositelj dozvole nije dužan dokazati gradjevnoj Vlasti vlastništvo odnosne sgradje ili zemljišta, premda je u konkretnom slučaju i to dovoljno dokazano upisbom u zemljišniku, a o slučajnim prigovorim nadleži sudu rasudjivati.

„ 613. Odobrava se pogodba kojom občina Zadarska ustupa Jerki Labošu komad zemlje za f. 12:80.

dneva 9 veljače 1891.

„ 687. Na utok Balde Jurišića i dr. uništuje se zaključak občinskoga Vieća Trpanjskoga 21 prosinca 1890, kojim je ono spustilo se na Opraviteljstvo da imenuje liečnika izmedju dva natjecatelja, jer Vieću nadleži imenovanje (§§. 8, 10, 12 zakona 27 veljače 1874), a svoje pravo nemože drugomu ustupiti.

„ 670. Na utok Filipa Gudelja, preinačuje se zaključak občinskoga Vieća Imoskoga 20 studenoga 1890 u smislu, da je lugar Ivan Garmac konačno odpušten sa službe, a da se providi drugim lugarom u dogovoru sa Poglavarstvom.

„ 635. Na utok Nikole Stambuka iz Selaca uništuje se imenovanje arambaše i podarambaše, jer učinjeno bez predložbe seoskoga sbora.

Br. 688. Pozivom na predjašnje odluke traži se kroz 8 dana od občine Zadarske izvješće o tužbam na grabež občinskih dobara u Kalim.

„ 5367-god. 90. Na utok don Nikole Vežića ukida se zaključak Vieća občine Gornjo-primorske 17 studenoga 1890, kojim bi glasovan namet od f. 1 na svaku kuću za plaću liečniku, jer se taj novi namet nemože uvesti bez pokrajinskog zakona. Odbija se utok istoga glede drugih prigovora predrazbroju, jer neosnovani; kao što se odbijaju utoci Nikole Veže i Pavla Borića kojim traže ukinuće poljarstva u Bristu, jer to bi moglo učiniti samo Namjestništvo dogovorno sa Zemalj. Odborom.

dneva 16 veljače 1891.

„ 731. Nalaga se občini Lećevičkoj da javi fr. Jozipu Jandriću, kako iz izvida proizlazi da Ante Burilović svojim gradnjam nije prihvatio občinskoga, ni stiskao put.

„ 678. Šalje se občini Metkovskoj na izvješće tužba d.n Joze Gabrica o neizvršenju raznih naloga Odborovih.

„ 471. Opominju se občine za propise toč. 49.51 i 52 Ministarske naredbe 20 prosinca 1889 S. C. A. B. 193, po kojim su dužne ustanoviti povjerenstva za izvide nesposobnih službi u narodnom ustanku, s mana tielesnih ili duševnih, jer inače pozivom na ustanak i neposobnih, stvorile bi neprilika i troškova, sebi i strankam.

dneva 23 veljače 1891.

Br. 873. Bi edobrena razdioba obćinskih dobara izmedju Blata i Veleluke, po kojoj je dopalo:

Blato jutara 5055 kl. 177, vriednosti katastalne f. 65.694:60.

Veluluku jutara 2430 kl. 877, vriednosti katastalne f. 32.847:40.

„ 974. Obćini se Zadarskoj odobrava pogodba, kojom prodaje Šimunu Salghetti-Drioli 2585 metara zemlje na bedenim Zadarskim za f. 3360:78.

„ 865. Javlja se glavaru Župe Imoske, kako je predsjedništvo Prizivnog Sudišta naredilo onomu Sudu, da unapredak ima riešavati molbe seoskih čauša za izplatu pristojbina za uručenje spisa u kaznenom postupku, po naputku namjestničkom 1 rujna 1856 Br. 15180.

„ 46. Odbijen je utok B. Matešića i dr. proti zaključcim Vieća Silbanjskoga 6 prosinca 1890, kojim bi odobren predrazbroj 1891: jer dokazano redovito pozivanje viećnika na sjednicu; jer točno porazdieljen doprinesak učionski Mulatu i Zapuntelu, a nije Odboru odlučivati o učionskom okolišu; jer zapisnik o pregledbi blagajne podpisan od dva člana financijalnog odbora, kako zakon iziskuje.

dneva 2 ožujka 1891.

„ 981. Upućuje se obćina Risanska, kako da postupa za utjerbu f. 1757:58 dužnih obćini od bivšeg načelnika Alekse Čelovića.

„ 978. Šalje se obćini Omiškoj na izvješće tužba Ivana Janjaka iz Katuna o prigrabljenju obćinske zemlje.

Br. 928. Šalje se na izvješće načelniku obćine Metkovske tužba prvoga prisjednika Špire Bošnjaka, što ga od neko doba nepriznaje takovim i prikraćuje mu njegova prava.

dneva 9 ožujka 1891.

„ 1065. Nalaga se obćini Salskoj, da na zapisniku opomene glavara Iža velikoga na bolje postupanje sa pučanstvom u vršenju glavarevih dužnosti.

„ 1073. Javlja se pristavu Putišića Sinjskih, da je obustavljen od službe, jer je pod kaznenom iztragom.

„ 1115. Na utok Frane Čabova proti zaključku Vieća Šibenskoga 18 siečnja o. g., kojim bi odobrena odluka Opraviteljstva 22 kolovoza 1891 Br. 3311, što mu naredjuje da se nesmje služiti vodoperom svoje kuće ili da premjesti cievi, preinačuje se ista u smislu — da se nesmje služiti vodoperom, dok stvar nebude uredio na način da ne bude smetalo zahtievom zdravstvenog redarstva. U ostolom odbija se utok, jer dokazano da iz vodopera izlieva se smrdive vode, a odluka sudbena o pravu Čabova namještati cievi u susjedni dvor neovlaštuje ga postupati proti obzirim zdravstvenog redarstva, o čem nadleži suditi obćini.

„ 1091. Preporuča se Ravnateljstvu financija prošnja obćine Sućurja, da ovlasti onaj carinarski ured izručivati obćini neposredno prireze potrošarini i prodaju biljegovine u mjestu.

„ 5541. god. 1890. Odbija se utok Ante Jurjevića proti zaključku Vieća Korčulanskoga 3 prosinca 1890, kojim biše glasovane nadnice za gradnju

predielnog puta, jer zaključak zakonit i pravilan a nesmeta uredjenju občinskih puteva.

dneva 17 ožujka 1891.

Br. 1248. Preporuča se občini Šibenskoj, da imenuje povjerenstvo koje bi imalo urediti razmirice medjašne izmedju Dubrave i Lozovca.

„ 1197 i 1198. Občini su Dubrovačkoj odobrene pogodbe, kojimi občina ustupa Ivanu Jeliću komad zemlje za f. 93, a Crkovinarstvu od Zavrelja jedno skladište za f. 150 — i opominje se da novac ostaje netaknut u korist odnosnih odlomaka.

„ 1196. Na utok Kate Cimarelli-Ballarin uništuje se zaključak Vieća občinskoga Dubrovačkog 29 siečnja 1891, kojim biše udieljene udatbene podporine iz zaklade Amerling; a nalaga se Opraviteljstvu, da na temelju načela — da se podporine imadu udieliti djevojkam siromašnih zanatlija Dubrovačkih, i ako nisu po otcu i po poriekla dubrovkinje — podnese Vieću na odobrenje uvjete za udieljenje podpora i način glasovanja; za tim opet podnese Vieću diobu podporinâ od prihoda 1890 i 1891.

„ 624. Odbiju se utoci Andrije Pepeša, Nikole Bielića i Špire Bošnjaka proti zaključcim občinskog Vieća Metkovskoga 11 prosinca 1890, kojim bi glasovan predrazbroj 1891. Dielomično pristajuć na utok d.n Joze Gabrića, naredjuje se da opet raspravlja o predlozim glede jeftinijih kuća za sud, stan redarâ i tamnice, kao i o pokriću duga občine napram načelniku, obzirom na §. 56 obć. pravilnika.

dneva 23 ožujka 1891.

Br. 1297. Riesavajoć utok Jure i Mihe Mrkonjića proti odluci Opraviteljstva Imoskoga 23 veljače 1891 Br. 554, kojom bi opozvana gradjevna dozvola podana mu odlukom 20 prosinca 1889 Br. 5176 — pošto, ako onda gradjevna vlast bijaše ih oprostila od prikazanja narisa, nije mogla mimoići da izpuni propise §§. 5, 6 i 7 pravilnika, kao što je mimoišla; a tim nije zaštitila prava medjašnika i javne obzire; pošto u ovom slučaju nije uporabiv §. 14 pravilnika, jer predpostavlja da su bili izpunjeni bitni propisi postupka — potvrdjuje se odluka glede opozova dozvole, ali to dok se redovitim postupkom izdade nova odluka, a tim ukida uputa na sud, sadržana u občinskoj odluci.

„ Br. 1047. Nalaga se občini Sinjskoj, neka javi Lazi Vinčiću, da je Vieće zaključilo dne 3 listopada 1890, neka se i sudbeno sačuvaju prava Dubrave na pašnjake u Dragoviću.

„ 1024. Odbija se utok Ante Muslina i dr. proti zaključku Vieća Mučkoga 22 studenoga 1890, kojim biše imenovani glavar i pristav Ogorja gornjega: jer opravdano što je seoski sbor bio pozvan bez rokova od 8 dana osobitim pozivom svakomu sborniku; jer sboru predsjedao odredjenik Opraviteljstva; jer zakonito uvršteni nekoji sbornici, usljed odluke Poglavarstva, a izključen Iv. Bočina jer mladoljetan; jer Vieće redovito sazvano; jer izabranim nema zakonitih zaprieka.

dneva 31 ožujka 1891.

Br. 1289. Odbija se utok nekih iz Bratiškovca proti predračunu onog odlomka: jer od bolničkih troškova obterećen manjom isom nego bi ga dopalo da su oni troškovi upisani na zajednicu; jer se od razhoda ostalih nesmi nijedan ukinuti; jer travarina priličma a prirez točno odmjeren.

„ 1367. Odbija se utok Ante Šimunovića iz Struga, proti odluci Opraviteljstva Opuzenskoga 4 t. mj. Br. 312, kojom je obustavilo gradnju crkovne kuće: jer dužno bilo obustaviti kad se nebila postigla dozvola (§. 68 gr. prav.); jer obustava priobćuje se i upravitelju gradnje (§. 76 gr. prav.), a to je utočnik bio.

„ 1399. Odobrava se obćini Risanskoj zaključak Vieća, kojim bezplatno ustupa vojničkoj upravi nešto zemljišta za vježbe vojniká.

dneva 8 travnja 1891.

„ 1559. Očituje se obćini Sutivanskoj, da Jerko Cetinić ostaje glavarem Humca d. dok se ne imenuje novi, pošto je bio glavarem i prije uništenja zadnjeg njegova imenovanja; da u sbornike neulaze žene, mladoljetni, suposjednici, zadruge, zaklade, družtva, tvrdke, zavodi, mrtvi, i neizberivi po §§. 3, 10 i 11 izbor. reda.

„ 1526. Podupire se kod Ministarstva utok obćine Splitske, proti odlukam Poglavarstva i Namjestništva, kojim je obćini bilo oduzeto suditi o redarstvenim izgredim, koji se sgodiše na Silvestrovo, kao da bi se radilo o izgredim težim nego su koji spadaju u mjestno redarstvo. i traži se točno naznačenje granica dvojake nadležnosti.

Br. 1524. Odbija se utok Mate Kurana i Mihe Sente iz Struga proti odluci Opuzenskog Opraviteljstva 20 ožujka o. g. Br. 410, što njim je povratilo prošnju za dozvolu graditi kuću, koju bi gradilo selo, a utočnici nisu zastupnici sela.

„ 1464. U tužbi prvog prisjednika Stj. Bošnjaka, nenahodeć Odbor temelja da postupa proti načelniku Metkovskomu, pozivlje ga: da digne odredbu da se prisjedniku dadu pregledati spisi jedino uz nazočnost načelnika; da o oduzeću dosadanjeg referata tužitelju i predaji istoga drugomu sastavi zapisnik u smislu §. 53 obć. prav.; da kroz 15 dana rieši zahtieve tužitelja glede nekih trošaka učinjenih za obćinu.

„ 1457. Dielomično pristajuć na utoke Marka Skurde i Mate Vidoša sa družinom proti raznim zaključcim Vieća obćine Kunske 12 prosinca 1890, uništuju se: imenovanja seoskih časti učinjena bez cedulja; odobrenje troška za pošasti u Pijavičinu, i za poljare Oskorušna i Pijavićina, jer nebili naznačeni iznosci; stege postavljene siečbi drva u Osobljavi, jer zaključak nesudara sa predlogom sbora, niti sa propisim §. 72 obć. pravilnika.

„ 1565. Odobrava se zaključak Vieća Korčulanskoga 3 prosinca 1890, kojim se ustupaju Ivanu Depolu prava na čestice 509-1, 509-2, 510, 511, 512, 516-2, 995, 517-1, 517-2, 517-3 i 518 uz cienu od f. 50 prama svakom fiorinu godišnje daće što je plaćao.

Br. 1461. Odbija se utok Blaža Mršića i dr. proti postotku prireza i travarini odmjerenim odlomku Imoskom za g. 1891, jer prigovora formalnog nema zaključcim Vieća, jer kupovina sgrade Vučemilovića predjašnjim zaleglim zaključkom odlučena, jer svi razhodi opravdani, jer prirez pravilno odmjeren a Odboru nije prosudjivati o prostorim odredjenim za pošumljenje.

„ 1271. Odbor se tuži Ravnateljstvu financijalnomu, što je kod poreznoga ureda u Biogradu svrhom 1890.e ostalo neutjerano f. 2146:07 $\frac{1}{2}$ prireza občinskoga.

dneva 20 travnja 1891.

„ 1513. Javlja se občinam, kako, usljed ministarskih odluka, bi naredjeno carinarskim uredom u Dalmaciji, da izvornice kojima se odprema vino dalmatinsko imadu priložiti popratnim listovim, a carinarskim poslovačem u Trstu da te izvornice oduzmu — sve to u svrhu da stranke nebi zlorabile te svjedočbe.

„ 1649. Občini se Omiškoj javlja, kako su članovi Opraviteljstva bezuvjetno dužni služiti do imenovanja novih, a Namjestništvo se moli da trsi viseću razpravu za uredjenje zakonitog stanja u onoj občini.

„ 1510. Upućuje se občina Kliška, kako da postupa proti grabiocim občinskoga u Dugopolju.

„ 1714. Odobrava se zaključak Vieća Starigradskog 22 prosinca 1890, da se obustavi pravda o raznim prepornim zemljam.

dneva 27 travnja 1891.

Br. Br. 1793. Preporuča se financijalnoj Vlasti prošnja občine Tiesanjske, da bi se povlastio onaj carinarski ured da pobira izravne poreze.

„ 1781. Preporučuju se Namjestništvu prošnje občine Bolske, Selačke i Pučiške, da bi se u Pučišćim odredile kontrolne vojničke skupštine i držala ročišta političkih povjerenika.

„ 1923. Na utok dr. J. K. Botteri i dr. ukida se zaključak Vieća občine Starigrada 30 studenoga 1890, kojim je pećarom dozvoljeno sjeći kiće u „Kablu“ dok započme dioba onih dobara: jer dioba može dugo trajati a okoristenje po §. 72 obć. prav. neprestaje već konačnim doznačenjem razdieljenih dobara.

„ 1818. Šalje se občini Omiškoj za slučajna providjenja i na izvješće tužba Ante Merčepa i dr. radi grabeža občinskoga u „Pomildej“.

„ 1809. Isto občini Vrhgorskoj radi grabeža občinskoga u Dusini, tužena po Marku Šaljinoviću i dr.

„ 1760. Odbiju se utoci J. K. Šeputa i Balde Jurišića proti zaključcim Vieća Trpanjskoga 5 ožujka o. g., odnosno imenovanju liečnika, jer sámomu imenovanju neprigovaraju, a o liečnikovim pristojbinam bi zaključeno još dne 4 veljače 1890, pa to je i zaleglo.

„ 1812. Odbija se utok Jozipa Macchiedo i dr. proti zaključcim 6.om 11.om 12.om 13.om i 14.om občinskog Vieća Hvarskog 22 i 23 prosinca 1890: jer Vieće vlastno imenovati i bez na-

tjecaja svoje činovnike i poslužitelje; jer redaru Bogiću nema zakonitih zaprieka a o shodnosti imenovanja pripada Vieću rasuditi; jer uz imenik seoskih sbornika nije propisano i proglasenje obćeg imenika birača; jer Odboru nenadleži rasudjivati dali se imala obnoviti sama polovica nekih mjestnih školskih Vieća i dali su izberivi nekoji imenovani članovi.

Brr. 1771. Nalaga se obćini Risanskoj, da goni pravdu i preduzme providjenja na posiguranje duga bivšeg načelnika Ćelovića napram obćini.

dneva 5 svibnja 1891.

„ 1970. Nalaga se obćini Benkovačkoj, da pozovne prisjednika Stjepana Stojsavljevića neka predade ključ blagajne, inače potraži da ga Poglavarstvo prisili. Uz to, da pozovne na opravdanje članove Opraviteljstva, koji nepristupiše na sastanak 29 travnja.

„ 1668. Nahodeći opravdano djelovanje Opraviteljstva obćine Benkovačke, upućuje se kako će postupati glede ustanovljenja predrazbroja 1891.e i kako će proti članovom Vieća, koji nebi pristupili na sjednicu.

„ 1967. Nalaga se obćini Benkovačkoj, da pozove na opravdanje nekoje glavare nepokorne nalozim Opraviteljstva, za dalje disciplinarno postupanje u smislu §. 104 O. P.

„ 1894. Obćinam kotara Benkovačkog i Zadarskog javlja se, kako je Namjestništvo naložilo Poglavarstvim da budu manje strogi u dozvolam oružja i da urede čete — kolonaša i rondara — za potjeru vukova; preporuča se obćinam uredjenje ronda; Namjestništvu se izjavlja, da netreba nagradjivati ubijanje vukova, budeli seljak imao koju pušku, a bez nje uzaludne nagrade.

Br. 1902. Nalaga se obćini Benkovačkoj da pazi, neka prisjednici, koji se odrekoše, vrše svoje dužnosti dok novi budu imenovani, inače predloži postupak disciplinarni u smislu §. 104 O. P.; glede viećnika koji se odrekoše, da postupa po §. 16 O. P.

„ 1876. Upućuje se obćina Sinjska, kako će izvesti zaključak Vieća 16 travnja, kojim je u načelu ustanovljena dioba obćinskih dobara.

dneva 11 svibnja 1891.

„ 2002. Odobrava se u načelu zaključak obćinskoga Vieća Zadarskoga 15 travnja 1891, kojim uoblaštuje Opraviteljstvo na zajam f. 270.000, koji bi se imao uložiti u gradnju vodovoda, uvedenje električne razsvjete grada, gradnju mesarnice i ribarnice, dogradnju klaonice i popravu ulica. Uvjeti zajma imadu se podnieti Vieću i Odboru na odobrenje; isto Vieću na pretres osnove sa trebovnicim za izvedenje pojedinih radja.

„ 2037. Priobćuje se obćini Bolskoj rasuda Namjestništva, kojom je odbilo utok Vieka Karničića i dr. proti odredbini za sušenje mreža i izvlačenje brodova na obćinsko zemljište. Preporuča se barem postepeno ukinuće te odredbine, težke obćinarom a od male koristi obćini.

„ 2089. Odobrava se zaključak obćinskog Vieća Mučkoga, da se prodade

cestica 486[1 obćinske zemlje u Donjem Postinju.

Br. 2049 i 2041. Moli se Ravnateljstvo financijalno da ureče nove dneve za udaranje medja izmedju odlomka Veleluke i Blata, a obćina se opominje da će Odbor imenovati odredjenike, nepristupili obćinski, u kojem bi se slučaju postupalo disciplinarno proti Opraviteljstvu.

„ 2081. Nalaga se obćini Makarskoj da pri prvoj sjednici odluči, imali se zametnuti pravda Petru Brbiću radi diela čestice 6559, što je zaposjeo.

„ 2045. Odbija se utok d.n Mate Marčića proti imenovanju učionskog mjestnog Vieća u Novalji, jer je to učinjeno po nalogu kotarskoga nadležnoga Vieća, a Odboru nenadleži rasudjivati o odredbam školske vlasti.

„ 1996. Šalje se obćini Ninskoj za slučajna providjenja i na izvješće tužba Jadre Mihočića, da bi Jakov Mihočić bio prihvatio obćinskoga u Ražancim.

„ 2001. Neodobravajuć ugovor 26 studenoga 1890, sklopljen sa Dankom Franičevićem, upućuje se obćina Sućurja kako će sklopiti novu pogodbu s istim glede zemlje „Paklinjače“ i drugih za koje bi odgovarao dohodak obćini.

„ 2022. Dogovorno sa Zemaljskim Odborom Namjestništvo je smetnulo glavare od Kostanjice i Lipci-Strpa u obćini Peraškoj.

dneva 18 svibnja 1891.

„ 2122. Udare se po f. 5 globe prisjednicim obćine Benkovačke Stevi Stojsavljeviću, Niki Maleševiću i Jovi Dimitroviću, jer pozvani nepristupiše na sjednicu Opraviteljstva 29 min. travnja.

Br. 2158. Pristaje Odbor na predlog Namjestništva, da se uprava obćine Omiške povjeri poglavarstvenom perovodji Vicku Lanevi.

„ 1842. Odbiju se utoci Pere Miljaša iz Mihanića i Pere Butjera iz Drvenika, proti zaključcim obćinskoga Vieća Cavtatskoga 10 prosinca 1890, kojimi je predračunalo prvomu odlomku fior. 100 a drugomu f. 30, kao doprinesak za popravu puta „Zakrajnica“ jer na to dužni po §. 7 zakona 7 travnja 1873.

„ 2197. Nalaga se obćini Kninskoj, da podnese Vieću na razpravu tužbu raznih obćinara proti nadredaru Savi Radoniću.

„ 2185. Nalaga se obćini Zadarskoj da obustavi sa službe glavara od Dikla, ako je bio osudjen radi zločina, a da postupa za imenovanje novog glavara, ako je sadamjemu izteklo trogodište.

„ 2143. Odbija se utok Josipa Palčića i družine proti zaključku obćinskoga vieća Pažkoga 9 travnja 1891, kojim je produljen Josipu Budaku rok za gradnju kuće na kupljenu zemljištu, jer opravdano; i proti drugom koji ustupa Dobrotvornosti komad starih zidina, jer ustupljeno uz cienu po procjeni i u dobrotvornu svrhu. Prigovori uz to formalni nisu osnovani, jer nije propisano da se na zapisniku zapišu razlozi predloga i jer se je i–

malo prije glasovati o širem predlogu Opraviteljstva, nego o užem Palčića.

Br. 2133. Naredjuje se obćini Zadarskoj da obustavi sa službe glavara i pristava od Kali, jer pod kaznenom iztragom.

„ 2102. Odobrava se zaključak obćinskoga Vieća na Sućurju dneva 18 veljače 1890 o izmjeni komad zemljišta sa Crkovinarstvom.

„ 2003. Odobrava se pogodba kojom nasliednici Špire Pavlovića ustupaju obćini Makarskoj vjerovninu napram nasliednicim Jake Ivičevića; isto tako nagodbu sklopljenu medju odlomcim Podgorom i Tučepim o medjašim njihovih obćinskih dobara.

dneva 24 svibnja 1891.

„ 2257. Nalaga se obćini Metkovskoj da izviesti kako je postupala proti onim koji su prihvatili obćinskoga u Zasotinam.

„ 2251. Udara se po f. 5 globe prisjednicim obćine Benkovačke: Niki Maleševiću, Jovi Dimitroviću i Stevi Stojsavljeviću — jer neopravdaše nepristup na sjednicu Opraviteljstva 13 svibnja tekućega.

„ 2194. Preporuča se obćini Ninskoj da pazi, neka svoju zadaću izpuni naročiti odbor imenovan pri sjednici 31 ožujka o. g. sa nalogom: da iztraži što je obćinskoga što bi se moglo dati na kmetiju i što porazdieliti.

„ 2124. Odbija se utok Pere Tomaševića i dr. proti zaključku Vieća Dubrovačkoga 16 travnja o. g. kojim ustupa za f. 100 česticu 2305 Ani i Vjekoslavi Vodopićevim.

Br. 2285. Nenahodi Odbor, usljed izvješća obćine Opuzenske, da naredi nikakvih providjenja glede tužbe Ante Barbira i dr. o prihvaćanju nekojih zemalja u Plinoj.

„ 2280. Odobravajuć zaključak Vieća Opuzenskog dneva 2 svibnja tekućega, nalaga mu se da sklopi pogodbe o prodaji obćinskih zemalja u „Brusu“.

„ 2262. Odbija se utok Ilije Tešije i dr. proti imenovanju glavara od Kruševa Ercegovaca Sinjskih, jer sbor bio oglašen po zakonu a izberivosti Ivana Botića nema nikakvih zakonitih zaprieka.

„ 2261. Odbija se utok d.n Špire Jelinića i dr. proti imenovanju glavara Gornjeg Bitelića Sinjskoga — jer seoski sbor oglašen i predsjedan po propisim zakona; jer opravdano zakašnjeno obdržavanje sbora; jer po zakonu neiziskuje se za predložbe sbora absolutna većina glasova; jer nijednomu od predloženika nema zakonitih zaprieka izberivosti; jer načelnik ustmeno obaviestio Vieće o tužbi utočnikâ.

„ 2256. Odbije se utok Martina Čerleka proti zaključku Vieća Metkovskoga odnosno njegovoj razmirici sa Jozipom Vernogom glede prosječbe jaruge Čerlekove, jer stvar spada pod nadležnost Suda.

„ 2235. Šalje se obćini Imoskoj na izvid i na izvješće tužba Filipa Gudelja iz Župe odnosno prihvaćenju obćinskoga.

dneva 1 lipnja 1891.

Br. 2405. Nalaga se obćinskomu Opraviteljstvu Benkovačkomu, da uporabi §. 44 obć. pravilnika proti prisjednicim Niki Maleševiću, Jovi Dimitroviću i Stevi Stojsavljeviću, što nisu pristupili na sjednicu Vieća, urečenu za dan 9 minulog svibnja.

„ 2391. Udareno je po f. 2 globe sliedećim glavarim obćine Benkovačke: Gliši Korčeviću, Pavi Žarkoviću, Petru Stegjaiću, Tanašiju Kaću, Aćimu Malbaši, Anti Opašiću, Petru Zečeviću, Nikoli Čupiću, Marku Pupovcu i pristavu Nikoli Baniću — jer izjavili da neprimaju spise od Opraviteljstva.

„ 2344. Naredjuje se obćini Milnarskoj da sazove seoski sbor u Bobovišću za raspravu razmirica sa odlomkom Milnom, a udara se načelniku fior. 10 globe, što nije izvršio predjašnje naloge Odborove.

„ 2441. Udare se f. 5 globe načelniku Vrhgorskomu jer oteže izviestiti o tužbi Paške Vujčića proti glavaru Oraha.

„ 2384. Odbijajuć utok Šime Eškinje i dr. iz Filip-Jakova, odobrava se pogodba kojom obćina Biogradska za f. 1000 ustupa kn. Manfredu Borelli komad puteljka, pokle pogodba odgovara zaključku Vieća 14 listopada 1889 i odnosnoj osnovi pogodbe, odobrenim Odborovom odlukom 14 siečnja 1890 Br. 183.

dneva 8 lipnja 1891.

„ 2512. Odbija se utok Marka Miloša i dr. proti zaključku Vieća obćine Zatonske 6 svibnja o. g. kojim je odmjereno po 2 nadnice na mužkarce za poprave puteva, jer na to povlašteno Vieće a Odboru neprikazano temeljitih razloga za ukinuće; naredjuje se Opraviteljstvu da proglasi imenik rabotnika.

Br. 2549. Upućuje se Opraviteljstvu obćine Imoske tužba glavara Župe, što je župnik dao posjeći 6 dubova u obćinskom ukopištu, za slučajna providjenja i sudbenim putem.

„ 2459. Odbija se utok Ante Galzinje proti zaključcim Vieća obćine Rabske 15 studenoga 1890, kojimi su mu odbiveni zahtievi za nekoje pristojbine, jer po utočniku radilo bi se o zahtievim privatnog prava, o čem nije Odbor nadležan suditi.

„ 2486. Usljed prošnje seljana Bokanjca nalaga se obćini Zadarskoj, da podnese Vieću na razpravu pitanje o diobi obćinskih dobara u onom selu.

„ 2523. Odobrava se pogodba kojom obćina Dubrovačka prodaje za f. 300 Ivanu Tomaševiću neka dobra u Trnovi.

dneva 15 lipnja 1891.

„ 2584. Odbija se utok Artura Jeličića i dr. proti zaključku Vieća Biogradskog 12 svibnja o. g., što je glasovalo podmiru ciele svote f. 3000 na pokriće troška za podpunu dogradnju obćinskog doma u jednoj samoj godini — jer potreba dokazana i neodgodiva a ne može se prisiliti Vieće na zajam. Zamjera se Opraviteljstvu što je premašilo predračunani trošak.

dneva 20 lipnja 1891.

Br. 5310 god. 1890, Preporuča se Obćinam da paze na točno uredjivanje svjedočba propisanih kao prilog prošnjam za dozvolu pečenja rakije, i da stranke opomenu da na vrieme prikažu rečene prošnje.

„ 2762. Daju se obćini Pažkoj razni nalozi za upisivanje svojih prava u zemljišnike.

„ 2750. Usljed tužbe Stjepana Pavlovića naloženo je obćini Makarskoj češće sazivanje Vieća na sjednice, štitenje reda i slobode viećnika pri razpravam; pridržajuć se konačno riešenje točaka tužbe o popravi kuće na Supetru, o gradnji tamnice obćinske, o uredjenju voda na Dubcim, kod Sv. Nikole i na obali grada. kad dobije odgovora svojoj odluci 9 t. mj. Br. 2568.

„ 2701. Upućuje se obćina Sućurja, kako će ona i Bogomoljska zasvjedočiti odobrenje Vieća na nagodbi 12 veljače 1891 glede prava na dobra „Maslinje".

„ 2674. Naredjuje se obćini Biogradskoj da se odmah obistini o tuženom prisvoju obćinskoga u Turnju i po izpadcim postupa.

dneva 24 lipnja 1891.

„ 2289. Na utok Nikole Stjepanovića i dr. iz predrazbroja 1891 odlomka Prožure na Mljetu briše se f. 446:52 početnih dugovnih ostanaka, i pram tomu snizuje se postotak prireza.

„ 2822. Upućuje se obćina Imoska, kako bi se dala nagoditi razmirica Župe sa Krstaticam, glede naknade poreza za pašnjake, bez povriedjivanja slučajnih prava na vlastništvo, o čem visi pravda.

Br. 2818. Nalaga se obćini Lastovskoj da kroz 15 dana, ili utjera sve zaostale dobiti od glavnica na zajmu, ili pošalje spise, pa će Odbor po sebi providiti za utjerbu glavnica i dobiti, na temelju §. 101 O. P.

„ 2759. Objavlja se obćini Hvarskoj, da po §. 28 O. P. župnici, kao pripadnici, nisu članovi seoskog sbora.

„ 2371. Nalaga se obćini Ninskoj, da uredi rondu u Ražancim po zakonu 27 listopada 1866, te imena javi Kotarskomu Poglavarstvu da njim dobije dozvolu nošnje oružja, potrebita u obće za obavu službe, osobito pa za obranu od vukova.

„ 2833. Na utok d.n Nike Kurelja i dr. uništuje se zaključak Vieća obćine Stonske 1.a svibnja o. g., kojim bi dozvolilo utočnicim gojitbu kamenica u luci Stona uz godišnju daću — jer o toj daći nenadldžno Vieće odlučivati, i dužno bilo, a ne učinilo, izjaviti se o načinu izvedenja radja.

dneva 4 srpnja 1891.

„ 2962. Namjestništvo javlja kako su Ministarstva unutrenih posala, pravosudja i financija pristala na uredjenje medjaša izmedju obćine Gornjo-Primorske i Opuzenske, na temelju njihova ugovora.

dneva 10 srpnja 1891.

„ 3045. Odobreno je 40 pogodba, kojimi obćina Hvarska, zaključkom Vieća

6 svibnja 1891, ustupa uz razne ciene raznih komadova obćinske zemlje, ležećih u odlomku Hvaru; dočim na utok P. Kasandrića ne odobrava prodaju zemlje, sklopljenu sa Prosperom Domančićem za f. 17:40. Odobrena je takodje 31 pogodba ustupa zemalja u Brusju i 9 u Grabju, odbijajuć odnosne utoke Mare Sture — Miličić i Mate Zaninovića i družine.

dneva 20 srpnja 1891.

Br. 3159. Odbija se utok Vicka Cippico proti odluci obćinskog Opraviteljstva Trogirskog 14 svibnja o. g. B. 1922 u gradjevnom postupku, kojom upućuje u obće stranke na Sud radi prigovora privatnog prava, pošto gradjevnoj Vlasti nenadleži označiti tko da zametne sudbeni postupak.

„ 2957. Ne uzimlju se u obzir obćenite tužbe, bez konkretnih navoda, Ivana Ruljanovića s Visa odnosno vlastitosti one obćine.

„ 2554. Na utok Marka Antičevića i dr. uništuje se imenovanje tajnika obćine Kunske, obavljeno dne 11 svibnja o. g., jer nisu redovito bili pozvani na sjednicu viećnici Ivan Antičević i Stjepan Žarković, i jer nedokazano da se je imenovanje obavilo ceduljami.

„ 2734. Na utok Joze Antunovića i dr. ukida se zaključak obćinskoga Vieća Vrhgorskoga dneva 23 svibnja o. g. o sutjecaju u gradnju puteva na Jezero i Raztok, jer predmet nebio na dnevnom redu i neglasovana hitnja, i jer nebilo temelja prosuditi o dužnosti sutjecaja po izričitim propisim zakona 7 travnja 1873.

Br. 2637. Nalaga se upravitelju obćine Omiške, da providi neka Ivan Kekez povrati prisvojeni komadić čestice 5905 u Katunim.

„ 2620. Po svjedočbi Suda Trogirskoga prikazuje se netemeljita tužba popa Lovre Dragičevića proti rondaru Bristvice Ivanu Radelji.

„ 2146. Odbija se utok Jozipa Delange iz Košuta proti zaključku obćinskoga Vieća Sinjskoga dneva 16 travnja 1891, o uživanju koristi iz branjevine u „Paškuli“ po Košućanim i Gardunjanim, jer glede toga neobstojeć neoporečna običaja, Vieće je vlastno bilo odlučiti.

„ 2737. Nalaga se obćini Vrhgorskoj da podnese Vieću obrazložene konkretne predloge o grabežu obćinskoga u Dusini i da sasluša svjedoke u tužbam navedene proti postupanju prisjednika Rakušića.

„ 2736. Na utok Pavla Jelavića i dr. uništuje se zaključak obćinskog Vieća Vrhgorskoga 23 svibnja o. g., kojim je imenovalo Antu Vujčića lugarom u Orahu, jer to imenovanje nadleži Opraviteljstvu u dogovoru sa kotarskim Poglavarstvom, a imenovanje po Opraviteljstvu dne 12 svibnja o. g. dogodilo se kad je Vujčić još bio glavar Oraha i bez dogovora sa Poglavarstvom.

„ 2722. Na utok Jakova Radovića iz Potomja, uništuje se zaključak obćinskoga Vieća Kunskoga 11 svibnja o. g., kojim mu se potvrdjuje globa f. 25 udarena od Opraviteljstva, što se odriče čauštva, pošto se §§. 16 i 25 obć. pravilnika neprotežu na službu čauša.

Br. 2688. Upućuje se obćina Lustička, kako da postupa za upisivanje obćinskih dobara u zemljišnike.

„ 3270. Javlja se preko obćine Skradinske Jakovu M:oviću, da nema utoka na Ministarstvo proti rasudam Zem. Odbora u poslim gradjevnim.

„ 3243. Odbija se utok Jerke ud.e Bojanićeve iz Ješe proti odluci obćinskog Opraviteljstva 18 lipnja o. g. Br. 631, da sruši što je nova sagradila na kućici na Humcu, jer uradila prije nego je dobila dozvolu gradjevnu i ako prošnju prikazala.

„ 3638. Šalje se Upravitelju obćine Omiške za nove razvide tužba Ivana Janjaka radi prisvajanja obćinskoga u Katunim.

„ 3211. Na utok Stjepanovića Nikole briše se iz pazbroja 1890 odlomka Prožure na Mljetu f. 446:52 duga nezakonito mu upisana, izbrisana i iz pazbroja 1889, uz zapelu strogih mjera nebudeli izvršena Odborova odluka.

„ 2758. Zemaljski je Odbor našao netemeljitu tužbu Alviza Bučića 13 travnja o. g., jer je Odbor povisio trošak za popis pučanstva na fior. 100, jer nemože se smatrati prestupkom ako načelnik u sjednici Vieća nije naglasio proglašenje predračuna, jer načelnik vlastan i opravdan ako je završio sjednicu 5 svibnja o. g. prie neg se izcrpi dnevni red, jer pazbroj obćinski jur gotov što skorije će se razpravljati.

„ 2900. Na utok Ivana Petricioli uništuje se gradjevna dozvola obćine Zadarske 4 travnja o. g. Br. 1631, jer nebilo ročišta propisana §. 5 gr. pravilnika, jer nebi pokušana nagodba u smislu §. 6, jer u odluci nenavedeni prigovori privatnog prava i jer utočniku nepriobćena odluka po cielo, kako piše §. 7.

dneva 27 srpnja 1891.

Br. 2757. I ako načelnik dužan pokazati viećnikom spise o kojim se razpravlja na sjednici, nahodi se netemeljita tužba Alviza Bučića proti načelniku Hvarskom da takov spis nije htio pokazati viećniku Hrasti, jer dokazano da nije on toga potražio.

„ 3390. Odbija se utok Dinka Buzolića proti zaključku obćinskoga Vieća Novigradskoga 6 srpnja o. g. koje je potvrdilo zabranu da drži djubar u tri jame pri kraju sela Posidarja, jer dokazano da bi bilo škodno zdravlju.

„ 3358. Na utok Ivana Baučića i dr. proti predrazbroju 1891 obćine Omiške, popravljaju se pretičci i nedotičci pojedinih odlomaka po izpadcim konačnog računa 1889; obaljuje se na f. 400 trošak za redarstvo i na f. 235:10 onaj za popis pučanstva; povisuje se na f. 170 prihod zemalja odlomka Omiša; dojednomu se odlomku u prihode upisuje polovina ostanaka travarine u ukupnom iznosu f. 6926:95; upisuje se u prihode odlomku Omišu f. 58 ostanaka najma ribarnice; obaljuje se svota predračunana za bolničke troškove od fior. 3056:08 na f. 1605; svim odlomcim troškovi nepredvidivi obaljuju se na 5 po sto od ukupnih razhoda; pomrsuje se jer plaćen prvi obrok doprineska u gradnju puta Omiš-Zadva-

rje; obustavlja se dalje izplaćivanje kondote liečniku za liečenje gradjana; izbrisuju se iz računa odlomka Dubrave, Katuna, Kučića, Novosela i Podgradja svote predračunane za osnivanje zemljišnika; isto iz računa Dubrave, Katuna i Žeževice za bolest boginja. Usljed ovih popravaka predlaga se Namjestništvu na odobrenje prirez srednji ukupnoj obćini od 90 po sto mjesto 142 1/2 po sto po predlogu obćine.

Br. 3320. Odbija se utok Jove Dimitrovića i dr. proti predrazbroju 1891 obćine Benkovačke, jer uredjen uporabom §. 108 obć. pravilnika.

„ 3316. Na utok Balde Gjivovića i družine ukida se zaključak obćinskog Vieća Dubrovačkog 8 srpnja o. g. o prispojenju vrela Bračevica, Orahovac i Podpod obćinskomu vodovodu, sa troškom f. 17.673:68 jer po jedinom obračunu Baude dobilo bi se vode litara 94.852, a nebi, kako je načelnik javio Vieću, litara 134.424; jer po mnenju Bande i Comelli od prieke nužde prie popraviti današnji vodovod, te se je imalo Vieću podniti osnovu i troškovnik tih poprava; jer se neda ustanoviti da bi se poprave izvele pri štednjom na predloženom trošku; jer po mnenju Comelli nebi se smjelo izvesti spojenje po staroj crti, pošto ono zemljište spuza k dolini; jer je vrelo Podpod upisano na zemljišnicim kano dobro obćine Riečke, te prije započetka radje nuždno urediti ovo pitanje.

dneva 3 kolovoza 1891.

„ 3524. Odobrava se obćini Zadarskoj pogodba, kojom mukte ustupa nešto obćinskoga u Kuklici, gdi će se graditi župnička kuća.

Br. 3523. Isto pogodbu, kojom ustupa sinovom Ivana Jorkovića 8 metara zemlje za f. 10:40.

„ 3502. Odobravajuć obćini Ninskoj pogodbu kojom ustupa za f. 250 kućicu u Briševu Krsti Grabovcu, nalaga joj se da Vieće odredi kako da se koristno uloži ta svota u korist Briševa.

„ 3500. Šalje se obćini Šibenskoj na izvješće i za slučajna providjenja tužba Felicija Gasparova i dr. iz Primoštena glede prisvajanja gaja „Stablinca“ i proti postupanju glavara.

„ 3474. Na temelju izvješća Odborova tajnika nalaga se uačelniku obćine Zlarinjške: da svake sedmice zove prisjednike na sastanke, porazdieli njim poslove, jednome povjeri ključe blagajne; nalaga se Opraviteljstvu, da ima podpisivati blagajni dnevnik i popraviti pomanjkanje raznih namirnica, da nesmi plaćati viećnikom pristojbine za pristup na sjednice, da se brojačem životinje podpišu popisnice i proglase za slučajne utoke, a za pobiranje travarine uvedu pokazke; da nesmi iz obćinskoga novca predujmljivati liečniku kondotu i da utjera f. 241:50 predujmljenih, da uredi upravu dobara kanonikije, zakupljenu od obćine u korist odlomka Zlarina, da opravda zašto Šepurinam za god. 1890 nije odmjerilo doprinesak u zajedničke troškove i kako iznos pretičaka ukazan u pazbrojim neslaga sa onim proiztičućim iz blagajnog dnevnika; da se imenuju seoske časti u Zlarinu, da opomene financijalni odbor na vršenje

svoje dužnosti, da se barem svako tri mjeseca ima sastajati Vieće. Ova se odluka ima pročitati Vieću.

Br. 3463. Nenahodi Odbor da preduzme ikakva providjenja na pritužbu Frane Kalogjera glede uredjenja unutrenjeg puta varoši Blata, za koji nije uporabiv zakon 7 travnja 1873, a glede čega Vieće je zaključilo još pri sjednicam 9 veljače 1890 i 10 siečnja 1891, i Opraviteljstvo po nalogu Vieća odredilo pri sjednicam 19 ožujka 1890, 5 srpnja 1890 i 20 svibnja 1891, dočim o izvadjanju nadnica nadleži kao prvoj molbi Vieću, a o privatnim pravim Sudu.

„ 3464. Odbacuje se utok Pere Lasice i dr. proti zaključku obćinskoga Vieća Cavtatskoga, kojim je odredilo da nekoji odlomci doprinesu u 3 godine f. 2000 za gradnju državnoga puta s Graba do Grude; jer opravdano ako u hitnji nesaslušani seoski sborovi, osim što se ne radi o putu odlomaka; jer Vieće nadležno odlučivati i ako se radi o koristi samo nekih odlomaka; jer Vieće nadležno odlučiti koji su odlomci u stvari zanimani; jer glasovanje viećnika nema stege već u §§. 45 i 46 obć. prav.; jer obćina vlastna doprinašati i za državne ceste; jer na slučaj neuporabiv §. 89 obć. pravilnika.

„ 3418. Upućuje se obćina Ninska, kako da postupa za diobu obćinskih dobara u odlomku Nin-Zatonu i Ražancim.

„ 3465. Odbacuje se kao vandoban utok Jurja Lonze proti psarini odredjenoj u sjednici obćinskoga Vieća Cavtatskoga 1.a srpnja 1891.

Br. 3512. Odbija se utok Žuvića Marijana i Cuparea Luke iz Vrboske, proti odluci onoga Opraviteljstva, kojom bi njim udarena globa u gradjevnom postupku, jer u poslu kazni utok idje na političku vlast.

„ 3242. Priobćuje se obćini Selačkoj, Pučiškoj i Bolskoj, kako je Ministarstvo dozvolilo, da se za njihove pripadnike drže u Pučišćim kontrolne skupštine dopustnika itd; kako Namjestništvo nemože pristati da politički činovnici drže ročišta u Pučišćim za razne razprave,

dneva 10 kolovoza 1891.

„ 3640. Na utok don Nike Vežića i drugi fra Vjekoslava Donelli preinačuje se zaključak obćinskoga Vieća Gornjo-Primorskoga 3 srpnja o. g. o doprinesku odlomaka u plaću liečnika, u smislu da doprinose surazmjerno izravnim porezom što plaćaju (§. 12 zakona 27 veljače 1874 i §. 76 obć. prav.); a uništuje drugi zaključak o doprinesku dušobrižnika i činovnika (§. 84 obć. prav.)

„ 3603. Šalje se obćini Imoskoj tužba Marka Šarića i dr. proti glavaru Župe odnosno na diobu obćinske muše, nalogom da sasluša razne svjedoke.

„ 3563. Javlja se d.n Jozi Žarkoviću iz Krstatica, da o njegovoj tužbi na glavara Župe nemože Odbor preduzeti kakva providjenja, dok Sud nebude sudio o tuženim uvriedam.

„ 3555. Po izvidim obavljenim nenahodi se temelja tužbi Filipa Gudelja proti glavaru Župe Imoske.

Br. 3554. Javlja se Glavaru Župe Imoske, kako treba čekati dok svrši pravda o smetenu posjedu, pa je onda prilika pravdi o vlastitosti zemalja sa Antom Bakotom i družinom.

„ 3536. Odobrava se pogodba, kojom obćina Zadarska ustupa na staroj obali Zadarskoj, 303 metra zemlje za f. 393.

„ 3556. Nalaga se obćini Gornjo-Primorskoj da koncem godine izviesti o postupku proti Radi Kostaniću i Nikoli Ivičeviću za prisvojeno obćinsko.

„ 3564. Upućuje se ista, kako će postupati za diobu obćinskih obradjivih zemalja.

„ 3589. Preporuča se Namjestništvu prošnja obćine Prominske za što skorije uredjenje medjaša izmedju Matasa i Vrbnika.

„ 3624. Preporuča se najtoplije Namjestništvu prošnja obćine Starigradske, a da bi se jednom uklonile zaprieke krčevne za diobu „Kabla“.

dneva 17 kolovoza 1891.

„ 3501. Na temelju zakona 24 veljače 1884 osudjuje se načelnik Zlarinski da podmiri pokrajinskoj zakladi fior. 22:78 povjerenstvenih pristojbina Tajniku Odbora, koji je obašao obćinu i pronašao nereda, kojim je načelnik u prvom redu kriv.

„ 3664. Vraćaju se obćini Cavtatskoj bez riešitbe utoci proti zaključku Vieća o premještaju sjedišta u Grudu liečnika obćinskoga, jer izvršenje zaključka obustavljeno na temelju §. 107 obć. pravilnika.

Br. 3774. Na utok Joze Modrića i dr. uništuje se zaključak obćinskoga Vieća Obrovačkoga, kojim ustupa Jovi Jokiću dan i pol oranice za f. 10 u selu Zatonu.

„ 3690. Šalje se na izvješće obćini Imoskoj tužba Filipa Gudelja iz Župe, proti onom glavaru, što bi dozvoljavao grabež obćinskoga.

„ 3700. Odbija se utok Mate Urlića p. Šimuna iz Drašnica proti odluci Opraviteljstva Makarskoga 13 srpnja o. g. Br. 1523, što ga je za cestarski prekršaj osudilo na f. 15 globe, jer o tom rasudjivati nadleži političkoj Vlasti.

dneva 22 kolovoza 1891.

„ 3849. Daju se obćini Rabskoj nalozi, odnosno utjerbi obćinskih vjerovnina.

„ 3896. Nalaga se obćini Imoskoj da javi župniku Župe, da mu je red tužiti se političkoj Vlasti glede pobiranja redovine.

„ 3810. Na utok Markiola Ferrari iz Tribunja ukida se gradjevna odluka 7 tekućega Br. 478 Opraviteljstva obćine Tiesanjske, jer ne obdržano na licu mjesta ročište propisano §.om 5 gradjevnog pravilnika.

„ 3879. Na tužbu Petra Antunovića i družine opominje se obćina Zadarska, kako nesmie utjeravati administrativnim putem naknadu bolničkih troškova; preporuča joj se poprava jednog puta u Zemuniku i nalaga da providi proti prisvajanju obćinskih zemalja.

dneva 31 kolovoza 1891.

Brr. 3886. Odbaca se utok dr. Lovre Doimi proti odluci Opraviteljstva obćine Viške 5 ožujka o. g. Br. 127, kojom mu je obustavilo plaću za privatnu liečničku službu; proti zaključku Vieća 30 travnja o. g. kojom ga obustavlja sa službe obćinskog liečnika; proti odluci Opraviteljstva 12 lipnja o. g. Br. 166, kojom mu priobćuje zaključak: jer proti odlukam Opraviteljstva red mu je bio uteći se na Vieće (§. 45 obć. prav.); jer odpust nedogodio se iz disciplinarnih uzroka; jer zaštitu Vlasti utočnik mogao je tražiti, da pogodba 14 veljače 1876 bude bila odobrena od kot. političke Vlasti, a nije bila odobrena.

„ 3985. Nalaga se obćini Mučkoj, da javi fr. Boni Donelli, kako je Poglavarstvo Splitsko izjavilo spadnuta sa časti načelnika, jer nije više stojnik u obćini.

„ 3922. Naredjuje se obćini Makarskoj, da sklopi kmetsku pogodbu sa Jozom Klarićem glede čestice Br. 3001, u Živogošća, pa ju podnese Vieću na raspravu; isto tako sudbenu nagodbu 7 lipnja 1890 Br. 72 sa Stjepanom Jurakovićem p. Nikole.

„ 3954. Odbija se kao vandobna tužba Joke Bilića sa Studenaca glede nadnica glasovanih za putne radnje, a kao neosnovana u strani proti pustupku glavara.

„ 3943. Nalaga se obćini Makarskoj da kroz 3 dni dostavi Odboru tražbu prikazanu proti Mati Alaču iz Drašnice za grabež obćinskoga i spise u gradjevnom postupku.

dneva 7 rujna 1891.

Br. 4061. Naredjuje se obćini Milnarskoj da dade odmah pregledati račune 1888-1890 po financijalnom odboru,

„ 4140. Uz zapelu globe članovom obćinskoga Opraviteljstva Novskog kod Trogira, pozivlje se na uredjenje pazbroja 1890.

„ 4060. Preko obćine javlja se Danki Kačiću-Bartuloviću, da na političku Vlast idju tužbe, ako je Opraviteljstvo povriedilo ili zlo uporabilo postojeće zakone,

„ 4073. Šalje se na izvješće i za providjenja obćini Skradinskoj tužba Samostana u Visovcu proti nezakonitoj diobi Lašikovice i Rogova u Rupam.

„ 4145. Naredjuje se obćini Ninskoj da zametne pravdu Anti Kožulu ako nije izkopao drače, kojim ogradi komad obćinskoga u Ražancim.

„ 4018. Nalaga se obćini Vrličkoj i Imoskoj, da odtjeraju sa svojih pašnjaka koze inokrajaca.

dneva 14 rujna 1891.

„ 4133. Nalaga se obćini Zadarskoj, da priobći Petru Antunoviću, kako se neutjeravaju u Zemuniku naknade bolničkih troškova administrativnom ovrhom; da popravi ili podnese Vieću pitanje o popravi puta do Perića mosta; da izviesti o Odborovoj odluci 11 kolovoza 1890 Br. 3485 glede prisvajanja obćinskoga u Zemuniku.

dneva 21 rujna 1891.

„ 4290. Odbija se utok fra Tome Br-

bića, viećnika, proti valjanosti sjednice obćinskoga Vieća Gornjoprimorskoga 24 kolovoza 1891, što on nije dobio poziva: jer poziv mu ponesen u stojno njegovo mjesto, gdje ne bio, a §. 43 o. p. neduži tražiti ga gdi mu drago po okolišu obćinskom.

Br. 4307. Odbija se utok Ivana Violića iz Veleluke, proti odluci Opraviteljstva 20 srpnja o. g., Br. 2034, kojom mu naredjuje da obori jedan zid gradjen bez dozvole Vlasti.

„ 4327. Odobrava se obćini Sućurca pogodba sa Stjepanom Alfirevićem, kojom ustupa mu u Sućurcu česticu 4222 na izmjenu sa onom 213, i nalaga se obćini da odlnči o uložbi fior. 50 primljena uzdarja.

„ 4119. Nalaga se obćini Makarskoj, da providi za izvedenje poprave kuće za kužne bolesti, gradnje tamnice, uredjenja vode na Dubcim, kod Sv. Nikole i na obali — za koje radnje biše predračunane potrebite svote.

„ 4378. Nalaga se istoj goniti ovrhu za utjerbu novca zapiska Cobarnića.

„ 4247. Odobrava se obćini Korčulanskoj pogodba, kojom ustupa Ivanu Depolu vrhovno vlastništvo nekojih zemljišnih čestica, za fior. 385:50, a da glavnica ostaje nedirnuta, dočim dobiti idju u korist Korčule.

„ 4246. Odobrava se obćini Dubrovačkoj pogodba, kojom ustupa česticu 2305 Ani i Luigju Vodopiću, uz cienu fior. 100 i odreke prava na česticu 99; glede glavnice i dobiti kao gori.

„ 4233. Povraća se Antonu Botteri utok proti zaključcim Rabskoga obćinskoga Vieća 25 kolovoza o. g. oznanom da se kroz zakoniti rok ima prikazati Opraviteljstvu za Odbor (§ 103 o. p.)

Br. 4219. Nalaga se obćini Makarskoj, da javi Ivanu Hrstiću kako je obćina prikazala Sudu tražbu proti Mati Alaču za povratak zemlje obćinske i oglobila ga dvaput što je započeo neku gradnju bez dozvole; uz to da izviesti jeli utjerala rečene globe i o teku pravde.

„ 4199. Odbija se utok Ivana Radočića iz Potomja proti odluci Opraviteljstva obćine Kunske 27 srpnja o. g. Br. 519, što mu je zabranila graditi stube vanjske na kući, jer je to zabranjeno §.om 25 gradjev. pravilnika.

„ 4198. Odbija se utok Pavla Andričevića i dr. proti dozvoli gradjevnoj obćine Kunske, dneva 2 lipnja o. g. Br. 398, udieljenoj Jozi Radoviću: jer utočnici neimadu pravo uteći se, pošto ne zanimani (§§. 5 i 6 gradj. prav.); jer za gradnje na selu može se i oprostiti od prikazanja nacrta (§. 52); jer nepropisan poziv cestarskog povjerenstva za gradnje uz obćinski put; jer povjerenstvo za ures ima se saslušati samo za gradnje u gradu i u glavnom mjestu obćine (§§. 62 i 63); jer apravitelj gradnje ima se javiti samo prije neg se započme radjâ, što se može i oprostiti za gradnje na selu (§. 52); jer obćinski put nebi bio povriedjen gradnjom.

„ 4197. Na utok Jakova Radovića iz Potomja proti odluci Opraviteljstva Kunškoga 27 srpnja o. g. Br. 622, kojom mu udara globu i daje razne odredbe gradjevne, odbija se s nenadležnosti utok proti globi (§. 70 gradjev.

prav.) a u ostalom ukida se odluka, naredjujuć nove izvide i izdanje nove odluke.

Br. 4181. Odbacuje se utok Jure Jonića iz Biska, proti odluci Opraviteljstva Sinjskoga 2 travnja o. g. Br. 1198, odnosno seoskom sboru za predložbu seoskih časti: jer proti odredbam Opraviteljstva imao se je uteći Vieću, a utoka nije uložio proti imenovanju častiu po Vieću.

„ 4159. Nalaga se obćini Makarskoj neka javi Mati Urliću p. Šimuna iz Drašnica, da Odbor, nakon izvješća Opraviteljstva, nije pronašao potrebito nikakovo providjenje usljed njegove tužbe proti ponašanju načelnika i obćinskih činovnika.

„ 4395. Usljed tužbe nekojih obćinara Kninskih, traže se obaviesti od obćine o računu ostanaka travarine 1874-1889.

dneva 28 rujna 1891.

„ 4456. Odobrava se obćini Sućarja zaključak Vieća o pribavi pomješća, pisara i sluzbenika za ročišta što će sudbeno povjerenstvo ondi obdržavati svako tri mjeseca.

„ 4406. Vraća se Tomi Periću iz Lukara utok proti zaključku obć. Vieća Promınskoga 21 srpnja o. g. u poslu travarine, jer ga imao kroz 14 dana prikazati Opraviteljstvu.

„ 4404. Na tužbu prisjednika Ante Botteri nenahodi se zamjeriti načelniku Rabskomu, što mu je opredielio jedan spis za slučajne predloge; dočim zamjera se načelniku što razvlači izvršenjem Odborove odluke 10 listopada o. g. Br. 3655 o popravi pazbroja 1890.

Pr. 4396. Naredjuje se obćini Makarskoj udiljni sudbeni postupak proti bivšem čaušu Mati Veli za fior. 223:13 $^1/_2$ pobranih globa poljskih, naknada i troškova.

„ 4348. Vraća se Jakovu Bulatu utok proti odredbam obć. Opraviteljstva Šibenskoga, o izplati za čuvare ospica, jer to idje, po §. 41 obć. prav. na Vieće ili političku Vlast.

„ 3713. Odbija se kao neosnovan utok d.n Ivana Nekićá proti zaključcim Vieća Obrovačkoga 29 srpnja o. g. kojim bi odobren pazbroj 1890: jer Vieću pročitane njegove opazke i izvješće fin. odbora, otvorena razprava i nijedan viećnik neučinio nikakva predloga, te primljen onaj odbora.

„ 3179. Odbija se kao neosnovan utok d.n Nike Vežića proti zaključcim 22 lipnja o. g. obć. Vieća Gornjoprimorskoga, kojim je odobrilo trošak svetčanosti prigodom pohoda biskupova, putne pristojbine načelniku, pazbroj 1890 i pouzdanicu Opraviteljstvu: jer Vieću pročitana namirnica troška; jer slučaju neuporabiv §. 46 nego je §. 45 obć. prav.; jer točni podatci računa a premašaji predračuna opravdani, a proglašenje zapisnika redovito; jer povjerenje Vieća nemože biti predmetom utoka.

„ 4428. Šalje se obćini Makarskoj za postupanje po zakonu tužba Ivana Simića proti gradnji kuće Bakalića bez dozvole i radi prisvoja obćinskog zemljišta.

Br. 4427. Odobrava se pogodba, kojom obćina Selačka ustupa u Povju Braći Vrsalović komad obćinskoga za fior. 801, što se ima uložiti u gradnju mesarnice i slučajno ribarnice u Povju.

„ 4421. Na utok Šimuna Granića i dr., potvrdjujuć zaključak Vieća obćine Vrhgorske 23 svibnja, da se obdrži novi sbor u Stilju za predložbu seoskih časti, brišuć iz imenika sbornike Matu Mršića i Franu Primorca, jer nebili u imenici zadnjih obćinskih izbora; preinačuje se zaključak u smislu, da se ne brišu oni sbornici koji su u imenici bili, i ako nestojnici u obćini.

„ 4409. Odbijaju se utoci d.ra Petra Nikolorića i Ivana Jelića i dr. proti zaključku obć. Vieća Dubrovačkoga 29 kolovoza 1891, da se otvori natječaj na službu obćinskih liečnika: jer kad neprimljen zaključak po dnevnom redu o obnovi stare pogodbe, opravdan je drugi da se natječaj razpiše; jer o mukloj obnovi nema govora, posto Vieće svoju volju izrazuje samo zaključkom u redovitoj sjednici.

„ 4402. Odbija se utok Ivana i Gašpara Bolkovića proti zaključku obć. Vieća Rabskoga 17 srpnja o. g., kojim su upućeni da Sudu prikažu svoje zahtieve veresije fior. 1600 napram obćini; jer izvješće Opraviteljstva, nepodpisano od njegovih članova, nemože se smatrati predlogom, niti stavljenim na glasovanje; jer je red bio da se glasuje najprije o odgoditeljnom predlogu; jer valjan glas Nimire, i da nebude bio, kao što je, prisutan razpravi; jer načelnik u svakom slnčaju glasuje, a nije samo kad jednak broj glasova.

„ 4401. Nepoduzimlje se nikakvo providjenje usljed tužbe Bolkovića i Botteri, glede obćinskih drva nestalih iz skladišta god. 1887, 1888 i 1889.e, pošto za to po Sudu potražen bivši stražar Jozip Kalokira, a po pravdi će se viditi dali za istu stvar odgovorni bivši upravitelji.

Br. 4372. Uništujuć odluku obć. Opraviteljstva Biogradskog 21 srpnja 1890 Br. 1207, nalaga mu se da podnese Vieću pitanje dali će i uz koje uvjete ustupiti načelniku zemljište obćinsko, na kojem je razmakao svoju sgradju; a tužitelj Ante Eskinja i dr. upućuju se, da se tuže Opraviteljstvu, kao prvoj molbi, misleli da načelnik nije gradio po dozvoljenoj osnovi.

„ 4344. Nalaga se obćini Lastova, da se namah prijavi Sudu za izpravu upisbe obćinskih zemalja na zemljišnicim, a slučajno o diobi obradjivih zemalja postupa po zakonu.

„ 4301. Nalaga se Opraviteljstvu obćine Rabske, da goni ovrhu proti Mati i Petru Galzinji za fior. 140 glavnice i nuzgredice, neplateli dug koncem listopada t. g.; da potraži neka Sud ustanovi Mati Galzinji rok za drugi dug od fior. 900.

dneva 5 listopada 1891.

„ 4578. Očituje se obćini Biogradskoj, da se moraju birati nove seoske časti, kojim je izteklo trogodište, nečekajuć da se obnovi obćinsko zastupstvo.

„ 4561. Nedaje se nikakva providjenja, usljed tužbe Ivana Bolkovića i Ante Botteri proti nekim radjam učinjenim po gradu Rabu, jer načelnik bio dužan uraditi iz redarstvenih obzira (§. 59

obć. prav.) a trošak bi odobren od Vieća.

Br. 4566. Nenahodeć temelja u tužbi Bolkovića i Botteri, da čini odgovorna načelnika Rabskoga za prodano vino obćinsko pokvareno i da ga podvrgne disciplinarom postupku, Odbor opominje istog načelniku kako je dužan upravljati sa obćinskim po zaključcim Opraviteljstva. sazvana na redovite sjednice.

„ 4489. Odbija se utok Nikole Nonkovića proti zaključku obćinskog Vieća Metkovskoga 8 srpnja o. g., kojim je odobrilo odluku Opraviteljstva što ga upućuje na Sud da traži pomoć proti Slivnjanim, koji da su mu preoteli vlastitog blata: jer Opraviteljstvo nije ni bilo nadležno postupati proti seljanim, a uz to Odbor nema nikakve podloge da prosudi čije je ono blato.

„ 4435. Na utok Šimuna Bašića proti odluci obćinskoga Opraviteljstva Mučkoga 24 srpnja 1890 Br. 1499, kojim mu priobćuje zaključke Vieća 10 svibnja 1890, odnosno odgovornosti za neke točke računâ god. 1884, 1885, 1886 i 1887, uništuje se odluka Opraviteljstva jer neodgovara točno zaključcim Vieća, a da mu priobći drugu odluku, kao što i drugim članovom Opraviteljstva, u koliko se njih tiče.

dneva 12 listopada 1891.

„ 4494. Nalaga se obćinskomu Opraviteljstvu Rabskomu, da pri redovitoj sjednici odluči o opremi posala doznačenih od načelnika prisjedniku Antunu Botteri.

„ 4098. Izjavlja se obćini Korčulanskoj, da se može uteći na Ministarstvo unutrenih posala, i na upraviteljno sudište, proti odluci Namjestništva o dvojezičnim tablicam mjestija, u koliko ono smatra da je i talijanski jezik zemaljski jezik u Dalmaciji.

Br. 4554. Nalaga se obćini Zadarskoj, da bez daljeg otezanja izvidi što je u Zemuniku prigrabljeno obćinskoga i providi, opomenom da bi po §. 101 obć. prav. Odbor mogao preduzeti takova providjenja.

„ 4648. Moli se Namjestništvo, da bi providilo a da C. K. Kotarska Poglavarstva ne otežu utjeravanjem globa, udarenih po Odboru obć. Opraviteljstvom na temelju §. 104 obć. pravilnika.

„ 4657. Nalaga se obćini Imoskoj, da podnese Vieću na riešitbu pitanje o dužnosti Krstaticâ da naknade porez što Župa plaća za pašnjake zajednički uživane (§. 80 obć. prav.)

„ 4531. Šalje se obćini Makarskoj na izvješće tužba Mihe Lovića i dr. o porezu što bi Drašnice bile dužne naknaditi Igranim za obćinska dobra i o grabežu obćinske zemlje po Nikoli Sulenti.

„ 4692. Odobravaju se pogodbe kojimi obćina Splitska prodaje lože u Kazalištu Br. 498-519, 522-525, 527 i 528.

„ 4683. Odbijuć utok Lovre Čupića, odobrava se zaključak obćinskoga Vieća Opuzenskoga 7 rujna o. g., kojim se dariva za gradnju crkve u Kominu f. 668 utjeranih od kamena kopana na obćinskom.

„ 4682. Nenahodi se temelja tužbi Tome

Sliškovića iz Opuzena proti pobiranju psarine, jer ta glasovana od Vieća dne 25 studenoga 1886, a proti zaključku nebilo utoka.

Br. 4570. Javlja se Jozipu Bakoti u Rabu, da mu je red tužiti se obćinskomu Opraviteljstvu glede prigovora klaonici, a glede klaorine da nije na vrieme uložio utok.

„ 4278. Javlja se Anti Merčepu iz Katuna, da po izvješću obćinskog upravitelja bi povraćeno ono malo zemlje prisvojene od Ivana Kekeza, i da je prost sa svih strana pristup na vodu „Bunarić“.

„ 4220. Preporuča se obćini Benkovačkoj da uznastoji nagoditi seljane Vrane sa onim Pakoštana glede uživanja nekih obćinskih dobara.

„ 4534. Pozivlje se obćina Kninska, da pošalje spise o travarini pobranoj a ne uknjiženoj u blagajnom dnevniku od god. 1874-1889.

dneva 19 listopada 1891.

„ 4796. Na utok Kuzme Martinovića lugara uništuje se zaključak 12 srpnja o. g., obćinskoga Vieća Janjinskoga, kojim isti bi odpušten sa službe: jer nije odpušten na temelju konkretnih čina, niti o takovim osvadjenik pozvan na opravdanje.

„ 4705. Dogovorno sa Odborom Namjestništvo je svrglo sa službe arambašu od Posidarja.

„ 4787. Pristaje Odbor na predloge Namjestništva o imenovanju povjereniká na upravu obćine Tiesanjske i nove Vodičke.

Br. 4783. Na utok Tome Perića preinačuje se zaključak 21 srpnja o. g., obćinskog Vieća Prominskoga u smislu, da nemože da bude pozvan na izplatu f. 12:27 travarine za god. 1873: jer dokazano je da je onda utočnik živio u zajednici sa bratom Markom i da je ovaj platio f. 3:46.

„ 4490. Odbacen je utok d.n Nike Kurelje proti zaključku 20 kolovoza o. g. obćinskog Vieća Slanskog o uvjetim za dozvolu gojitbe kamenicâ u Slanskoj luci: jer Vieće vlastno staviti uvjete a pomorska Vlada nadležna odlučiti; jer neradi se o slučaju predvidjenu na §. 2 Naredbe 5 prosinca 1884, već o odredbini postojećoj zakonito još od god. 1853.

dneva 26 listopada 1891.

„ 4970. Obćini se Biogradskoj daje 3 nedjelje roka za konačno izpravljanje obćinskog imovnika.

„ 4835. Odbija se utok Nikole Carevića proti zaključku 20 kolovoza o. g. obćinskog Vieća Selačkoga, kojim mu odbi tražbu za oprost travarine jedne koze, jer nedokazano da ne pase po obćinskom.

„ 3648. Peli se Obćini Lastovskoj, da često dade pregledati blagajno stanje od članova Opraviteljstva i finan. odbora, pa te pregledbe neka zasvjedoče na blagajnom dnevniku.

„ 4951. Usljed tužbe prisjednika A. Botteri zamjera se načelniku Rabskomu postapanje pri dražbi dviju vapnenica.

Br. 4890. Usljed utoka obaljuje se na f. 2 globa udarena viećnikom I. K. Predolinu i J. Dominišu iz Raba, jer ne pristupiše na sjednicu Vieća 29 kolovoza o g.

„ 4949. Daju se obćini Pažkoj naputci na obranu obćinskih dobara.

„ 4928 i 4926. Odobravaju se pogodbe, kojimi obćina Splitska ustupa komad zemljišta Ivanu Reiću za f. 16:35 i dr. Ivanu Mangjeru za f. 40.

„ 4895. Javlja se don Mati Bratinčeviću i dr. iz Sućurca, da Odbor nebi odobrio prodaju ili podavanje na nasliednu daću obćinskih dobara na „Golombrdu“.

„ 4865. Usljed utoka Joze Poljanića i dr. iz Kune, uništen je zaključak onog Vieća obćinskoga, dneva 7 rujna o. g., kojim bi imenovan tajnikom Baldo Violić: jer nebio opet razpisan natječaj i jer za glasovanja neizstupili otac i rodjaci imenovanoga.

„ 4954. Na utok Ante Perdića i dr. iz Pupnate uništuje se zaključak obćinskoga Vieća Korčulanskoga 22 srpnja o. g., kojim je spuštalo dvojici razmiritelja rasudu razprave gledo jedne zemlje izmedju Obćine i Cipriana: jer Vieće samo vlastno i dužno suditi o slučajnoj odreci prava Obćine na kakvo dobro.

dneva 2 studenoga 1891.

„ 5030. Nije se pronašlo preduzeti nikakva providjenja, usljed tužbe I. Bolkovića i A. Botteri odnosno kiću iznešenu od J. Spalatina iz obćinskih šuma, jer po izvješću Opraviteljstva radi se s kiću od grmlja, prosto obćinarim nositi.

Br. 5012. Odbija se utok Ravnateijstva Gradjanske Glasbe na Korčuli proti zaključku Vieća 13 rujna o. g., kojim bi istoj uzkraćena mjesečna podpora od f. 25 a doznačena veća od f. 50 novoj Obćinskoj Glasbi; jer prestala trogodišnja obveza napram prvoj, a uz to je pri rasulu; jer nova osnovana eda glasbe nebi nestalo, niti prigovoreno da povišena podpora premašuje sredstva Obćine.

„ 4994. Na utok Lovre Bilića i dr. iz Piramatovca preinačuje se zaključak obćinskoga Vieća Skradinskoga 28 prosinca 1889, o odustaji od pravde proti Juri Radoviću za zemlju Dubravu, u smislu da se iz zaključka izostave rieči: „pošto je Gladović zakonito kupio ogradu Dubravu od Toljana, te je to njegova svojina“; jer bi se tim škodilo pravim odlomka Piromatovca, kad bi mogao pribaviti dokazâ o svojoj vlastitosti na dielu Dubrave.

„ 4931. Upućuje se Opraviteljstvo obćine Kninske, kako da postupa na obistimbu računâ travarine Kninske od god. 1872 do danas, i Kninsko-Prominske od god. 1872-1882.

„ 5097. Radi izvršenja zakona o zasnovanju nove obćine Vodičke, Namjestništvo je razpustilo obćinsko zastupstvo Tiešanjsko i dogovorno sa Odborom imenovalo kao upravitelje: obćine Tiešanjske Jozipa Mazuru, obćine Vodičke Filipa Dunata.

„ 5026. Nije našao uzroka Odbor, da disciplinarno postupa proti glavaru i

pristavu Primoštena, osvadjenim u poslim diobe obćinskih dobara.

Br. 5009. Javlja se Petru Brkiću iz Škabrnja, da je politička Vlast nadležna u poslu utjeravanja naknadâ za poljske štete počinjene od nepoznata štetnika.

„ 4995. Pošto je obćinsko Vieće Skradinsko dne 19 minulog mjeseca odbilo predlog o diobi obćinskih dobara u Rupam, prestaje uzroka odnosnoj tužbi Guardijana Visovačkoga, Usljed iste tužbe naredjuje se obćini da postupa za imenovanje glavara u Rupam i da opozovne odluku imenovanja privremenog glavara, jer nezakonito.

dneva 9 studenoga 1891.

„ 5194. Priznaje se opravdano postupanje načelnika Rabskoga pri prodaji masta Lunjskoga, jer ponuda Crnkovića prihvaćena od načelnika i jednog prisjednika, dočim druga dva prisjednika pozvana nehtila pristupiti na sjednicu.

„ 5204. Glede utjerbe fior. 4083:56 dohodaka Lunjskih nenahodi se što zamjeriti, već da je predjašnji načelnik Rabski kasnio upisivanjem u blagajni dnevnik utjeranih prihoda.

„ 5192. Usljed tužbe I. Bolkovića i A. Botteri, prisjednikâ, nalaga se obćini Rabskoj da kroz mjesec dana izviesti o utjerbi ili osiguranju vjerovnina od gladinjske zaklade.

„ 5235. Šalje se na izvješće obćini Imoskoj tužba Joze Nunića iz Rašćana proti glavaru, da je prisvojio obćinskoga.

„ 5191. Na utok Bare Graša ukida se odluka obćinskoga Opraviteljstva Pažkoga 16 listopada o. g. Br. 1340, jer obćinska je Vlast nadležna riešavati prošnje za gradjevnu dozvolu i ako obćina ista iznosi zahtieva kakva prava na zemljište, samo što na lice mjesta ima pristupiti i obćinski odredjenik da zastupa zahtieve obćine.

Br. 5132. Odobrava se pogodba kojom obćina Splitska izmjenjuje sa P. Ilićem komadić zemlje.

„ 5159. Odbija se utok Ivana Glučine proti odluci obćinskog Opraviteljstva Makarskogu 17 srpnja 1891 B. 1726 što se tiče globe mu udarene u poslu gradjevnom, jer o tom nadležna suditi politička Vlast; dočim pristajuć na utok ukida se zapela nove globe, jer obćina vlastna i dužna izvršiti svoje odredbe o trošku utočnika.

dneva 16 studenoga 1891.

„ 5243. Odobrava se obćini Splitskoj pogodba, kojom Marinu Bariću priznaje vlastništvo diela čestice 1652 a drugi mu dio ustupa za fior. 56.

„ 5259. Zamjera se obćini Trogirskoj što još nije riešila gradjevnu prošnju Mihe Lebedine.

„ 5257. Nalaga se obćini Lećevičkoj da uzpostavi na službu arambašu od Niskoga, nenadležno od načelnika svrgnuta, i slučajno povede redovitu disciplinarnu iztragu proti arambaši.

„ 5279. Traže se od obćine Lastovske razjasnenja na razna pitanja odnosno upisbi obćinskih zemalja u zemljišnike.

„ 5308. Usljed izvješća obćine Vrhgorske nenahodi se temelja tužbi Marka

Šaljinovića iz Dusine proti prisjedniku M. Rakušiću glede njegova postupanja na obranu obćinskih zemalja.

Brr. 5392. Na predlog obćine Imoske, Namjestništvo dogovorno sa Zem. Odborom svrglo je sa časti glavara i pristava od Proložca.

dneva 23 studenoga 1891.

„ 5359. Nalaga se Opraviteljstvu obćine Mučke da pri prvoj sjednici podnese Vieću pitanje o diobi obćinskih dobara u Muću gornjem.

„ 5515. Odbor odobrava zaključak obćinskoga Vieća Splitskoga 6 lipnja o. g., da se diele obradjiva naznačena obćinska dobra Solina-Vranjice i imenuje u mjestno Povjerenstvo za diobu d.ra G. Bulata, kao člana, a d.ra V. Mihaljevića, kao zamjenika.

„ 5449. Šalje se na izvješće obćini Zadarskoj tužba pristava od Galovca radi grabeža obćinskoga.

„ 5521. Šalje se obćini Ninskoj za slučajna providjenja i disciplinarno postupanje tužba Joze Perkovića i dr. proti glavaru Ljubča, da bi bio prisvojio obćinski gaj „Ljubljina“.

„ 5505. Dogovorno sa Odborom Namjestništvo je svrglo glavara od Niskoga Lećevičkoga.

„ 5494. Nenahodi se temelja tužbi Martina Pervana proti glavaru Kokorića, jer nenavadja konkretnih čina a glavarevu imenovanju nema zakonskih zaprieka.

„ 5478. Usljed izvješća obćinskog Opraviteljstva Imoskoga nenahodi se temelja tužbi Ike Petrešića i dr. iz Proložca proti upravi obćinskoj

dneva 3 studenoga 1891.

Br. 5617. Nalaga se obćini Milnarskoj da dade pregledati pazbroje 1888, 1889 1890 od dva člana financijalnoga odbora, pošto se je treći odrekao.

„ 5566. Izjavlja se obćini Lustičkoj, da nema zaprieke a da budu istodobno prisjednici sinovi od dva brata, jer oni po gradjanskom zakoniku rodjaci u četvrtom kolinu.

„ 5598. Javlja se obćini Risanskoj, da Odbor nije vlastan oprašćati od pokrajinskog prireza potrošarini, a upućuje se kako bi stranke mogle uložiti utok proti potrošarini na svinjad hranjenu kod kuće i za kućnu potrebu ubijenu, jer po mnenju Odborovu nema temelja u zakonu tomu nametu.

dneva 7 prosinca 1891.

„ 5744. Nalaga se obćini Cavtatskoj da u sjednici kad se bude razspravljao predrazbroj 1892.e stavi Vieću pitanje o providjenju za obćinskog liečnika.

„ 5763. Nalaga se obćini Šibenskoj, da do svrhe veljače 1892 izviesti o označenju granica izmedju Krapnja i Grebaštice, radi imenovanja posebnih glavara.

„ 5734. Odbija se kao vandobno prikazan utok Vjekoslava Drače i dr. proti zaključku obćinskog Vieća Kninskoga 19 listopada o. g. o zadržanju u službi nadredara, opominjuć Obćinu na temeljite prigovore iznešene i dokazane proti istom.

Br. 5580. Nalaga se obćini Biogradskoj da podnese Vieću na raspravu pitanje o inokrajnim nagonicam.

„ 5206. Udara se fior. 2 globe arambaši Salskih Solina s nepokornosti odredbam Opraviteljstva.

„ 5594. Javlja se d.n Arturu Vuletinu župniku Ljubitovice, da ne nadleži Odboru odredjivati o sutjecaju u gradnju crkovnih sgradja.

„ 5615. Odobrava se 13 pogodba kojimi obćina Splitska ustupa toliko loža u Kazalištu.

dneva 14 prosinca 1891.

„ 5768. Javlja se Jozi Perkoviću da po izvješću Opraviteljstva Ninskoga nije glavar Ljubča prisvojio obćinskoga, nego su njegova braća, proti kojim se postupa sudbeno.

„ 5761. Odobrava se pogodba, kojom obćina Splitska unajmljuje pomorskoj Vladi za fior. 3500, a Lloydu za fior. 1500, porabu vode iz obćinskog vodovoda.

„ 5802. Javlja se Šimi Vežiću iz Ražanaca, da po izvješću Opraviteljstva Ninskoga nisu prisvojili obćinskoga seljani po njem obtuženi.

„ 5848. Odobravaju se pogodbe, kojima obćina Starigradska ustupa Vicku Gamulinu komad obćinske zemlje za fio. 26:36 a Dulčiću Jakovu za fior. 80.

dneva 28 prosinca 1891.

„ 6057. Na utok Petra Dančevića uništuje se odluka obćinskog Opraviteljstva Ješanskoga 7 rujna 1891 Br. 5380, kojom mu obustavlja popravu krova, jer za to netreba gradjevne dozvole (§. 3 gradj. prav.)

Br. 6104. Šalje se obćini Gornjoprimorja na izvješće tužba Ivana Bogunovića i dr. iz Bačine odnosno grabežu obćinskoga u onom selu.

„ 5391. Traže se razne obaviesti o tužbi Pavla Franića i dr. proti gospodarstvenoj upravi obćine Vrhgorske.

„ 6126. Na utok Šime Kurilića uništuje se gradjevna dozvola obćine Pažke 9 tekućega Br. 2027 udieljena Maršićim, jer u povjerenstvu na licu mjesta ne bilo gradjevnog vještaka.

Dojedna je Obćina u pokrajini uredila konačne račune od godine 1890; samo što još nije dokazano da su obćinska vieća u Benkovcu, Biogradu, Makarskoj i Milni, iste račune raspravila i odobrila.

Predračuni za godinu 1891 podnešeni su na vrieme Odboru od sviju obćina a prirezi i uvozarina na pivo i žeste bili su odobreni u smislu §. 87 obć. pr., preinačena pokr. zakonom 6 listopada 1883, što po samom Odboru, a što uz potvrdu Namjestništva.

Na predlog Odbora, a za istu godinu 1891, usljed zaključaka odnosnih Vieća, zadobiše Vrhovnu potvrdu:

a) prirez potrošarini u korist Šibenika, Doca, Gorice, Varoša i Crnice od 120%.

b) uvozarina na pivo i žeste, u korist grada Splitá, Šibenika i Zadra, na pivo . . . . f. 1:35
neosladjene žeste . . . . . „ 4:50

c) žestu osladjenu 6:75 za svaku metričku centu.

Evo sada Preglednice prihoda i razhoda sviju Obćina od god. 1889.

NASLOVI	OBĆ									
	Benkovac		Biograd		Blato		Bogomolje		Bol	
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. **Prihodi:**										
Pretičak god. 1888	6071	74 ½	2975	70 ½	4142	79	683	44 ½	553	30
Imovina	4248	09	875	14	13994	72	1091	79	1722	83
Javni naslovi	462	07	101	70	230	24	1	—	62	—
Prirez izravnim porezom . .	13793	14 ½	7557	84	7773	15 ½	693	06 ½	2249	40 ½
Uvozarina i prirez potrošarini	—	—	302	64	1415	92	—	—	987	99
Razni	—	—	—	—	—	—	—	—	15	20
Rabote	—	—	—	—	3227	70	—	—	—	—
Skupa .	24575	05	11813	02 ½	30784	52 ½	2469	30	5590	72 ½
B. **Razhodi:**										
Nedotičak god. 1888 . . .	806	47 ½	828	93 ½	—	—	—	—	—	—
Zajednički, uprave	7728	23	2176	76	2845	30	392	81	1395	10
Imovina	4990	20 ½	978	67	9444	82	525	63	936	94 ½
Sigurnost	597	66	923	89	1553	25	118	—	169	82
Nauk . . . . : .	1178	46	887	56	2992	50	156	—	859	50
Siromaštvo	3595	80	2064	19	4370	49 ½	22	58	322	70
Gradnje: *a)* u novcu . . .	766	—	737	70	104	60	—	—	526	35
b) u rabotah . .	—	—	—	—	3227	70	—	—	—	—
Bogoštovje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dugovi	375	—	166	35	3560	95	—	—	48	—
Povjereni djelokrug	—	—	41	63	—	—	—	—	—	—
Razni	1393	52	618	42	1229	01 ½	190	84	315	74
Skupa .	21431	35	9424	10 ½	29328	63	1405	86	4574	15 ½
Izravnim porezom Postotak .	77	—	119	—	63	—	50	—	85	—

I N A

Budva		Cavtat		Dobrota		Drniš		Dubrovnik		Ercegnovi		Grbalj	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.
878	62	3285	57	449	95 ½	4607	42	2827	05	2104	69	407	87
449	56	220	—	65	—	11302	10	2107	74 ½	1340	70	5316	92
133	55	21	31	634	90	60	77	12145	04	253	11	164	85
3846	60	7866	30 ½	841	77 ½	14056	02	20306	12	5106	95	1894	78
385	—	894	85	1240	88	1347	43	22006	97	3914	55	—	—
240	16 ½	—	—	—	—	2340	82	5306	65	4079	—	1176	03 ½
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5933	49 ½	12288	03 ½	3232	51	33712	56	64699	57 ½	16799	—	8960	45 ½
23	23 ½	—	—	—	—	—	—	—	—	1411	55	—	—
1502	30 ½	3293	67	872	62	5573	—	6515	26	1809	40	1438	46
560	08 ½	104	15	372	72	3760	57	8427	33 ½	297	81	2914	59
877	90 ½	231	97	312	34	2130	54 ½	12230	73	1910	79	716	48
299	90	1392	36	391	88	1305	50	6258	87	1354	50	693	12 ½
385	24	2375	67 ½	523	22 ½	6802	58 ½	10445	02	3791	61	1197	68
546	91	705	15	1	44	2369	98	5999	39	1414	33	215	65
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	454	65	162	81	—	—	—	—
127	50	—	—	—	—	—	—	5480	12	210	49	65	—
—	—	41	94	—	—	—	—	826	33	292	82	—	—
774	44	60	14	83	80	767	88	2177	55	1058	74	584	39 ½
5097	52	8205	05 ½	2558	02 ½	23064	71	58523	41 ½	13552	04	7825	38
76	—	74	—	30	—	79	—	61	—	48	—	84	—

NASLOVI	OBĆ									
	Hvar		Imoski		Janjina		Ješa		Kistanje	
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. **Prihodi:**										
Pretičak god. 1888 . . .	62	48	4102	65	2371	42	2035	88	1264	11
Imovina	2335	02	6956	17	218	40	1012	12	4669	59
Javni naslovi	998	77	682	68 ½	22	60	1454	51	—	—
Prirez izravnim porezom . .	5264	20	15674	09	2344	06	2372	12 ½	4738	33 ½
Uvozarina i prirez potrošarini	1704	49	447	87	755	47	1167	42	—	—
Razni	991	82 ½	1821	59 ½	—	—	—	—	—	—
Rabote	—	—	—	—	1294	50	—	—	—	—
Skupa .	11356	78 ½	29685	06	7006	45	8042	05 ½	10672	03 ½
B. **Razhodi:**										
Nedotičak god. 1888 . . .	—	—	—	—	270	94	68	61 ½	332	64 ½
Zajednički, uprave	1500	78	5522	68	763	15	852	74	1951	05
Imovina	1499	09	4422	81	7	31	517	75	2763	51
Sigurnost	1352	51 ½	4183	77 ½	398	04	526	42 ½	572	—
Nauk	2176	77	3254	84	444	—	1055	20	889	13
Siromaštvo	2378	20	3392	48	887	36	835	22	1320	01 ½
Gradnje: *a*) u novcu . . .	749	27	1052	50	200	—	457	20	109	26
b) u rabotah . .	—	—	—	—	1294	50	—	—	—	—
Bogoštovje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dugovi	240	—	—	—	—	—	—	—	900	—
Povjereni djelokrug	51	52	121	—	—	—	—	—	144	26
Razni	587	39	5843	64	337	75 ½	612	75	274	29
Skupa .	10535	53	27793	72 ½	4603	05 ½	4925	90	9256	16
Izravnim porezom Postotak .	105	—	—	—	38	—	56	—	81	—

I N A

Klis		Knin		Komiža		Korčula		Kotor		Krtoli		Kuna	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
664	84	14642	99	1207	46 ½	2946	79 ½	3665	79	—	—	924	82
629	01	11144	16	4447	22	6560	81	4856	96	109	04	292	63
—	—	1588	13	35	—	847	32	663	52	—	—	19	75
2357	45 ½	10056	93	3329	08	4723	89 ½	5929	51	1556	80	2681	41 ½
—	—	3556	58	1204	10	2584	53	12228	57	—	—	—	—
33	45	—	—	—	—	338	56	7456	17	299	81	—	—
—	—	—	—	—	—	1085	50	—	—	—	—	1537	50
3684	75 ½	40988	79	10222	86 ½	19087	41	34800	52	1965	65	5456	11 ½
1901	32 ½	580	53	—	—	1692	95	827	38	—	—	—	—
573	36	5531	17	775	06	2048	05	4622	32	1275	33	1067	66
115	92 ½	4256	13 ½	573	66	4181	65	7245	99 ½	226	33	228	96
289	76	3428	40	1005	17	2184	42	5939	75	28	—	575	32
608	36	2233	99	2616	32	2306	35	3636	21	213	—	629	50
296	98	5064	57	1881	94	2573	16	3494	91	104	—	41	57
201	50	2703	94	388	48	832	57	986	55	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	1085	50	—	—	—	—	1537	50
—	—	781	23	—	—	10	70	191	71	—	—	—	—
—	—	—	—	132	20	968	39 ½	1699	90	—	—	—	—
—	—	44	63	—	—	63	32	2242	35	—	—	—	—
30	08	1810	21	1269	84	833	38	2930	05	118	99	119	84
4017	29	26434	80 ½	8642	67	18780	44 ½	33817	12 ½	1965	65	4200	35
66	—	50	—	93	—	51	—	32	—	126	—	66	—

NASLOVI	O B Ć									
	Lastovo		Lastva		Lećevica		Lopud		Lukšić	
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	nevč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. **Prihodi:**										
Pretičak god. 1888 . . .	62	57 ½	117	28 ½	1744	95	730	23 ½	487	47
Imovina	826	—	20	—	4511	62	280	33	118	34
Javni naslovi	6	—	5	05	69	44	20	—	—	—
Prirez izravnim porezom . .	1755	01	603	98 ½	—	—	951	84	2291	84 ½
Uvozarina i prirez potrošarini	236	69	—	—	—	—	—	—	270	99
Razni	31	50	402	09	—	—	506	55	—	—
Rabote	—	—	—	—	3031	—	—	—	—	—
Skupa .	2917	77 ½	1148	41	9357	01	2488	95 ½	3168	64 ½
B. **Razhodi:**										
Nedotičak god. 1888 . . .	—	—	—	—	249	87 ½	—	—	—	—
Zajednički, uprave	540	—	223	93	1165	—	13	70	443	75
Imovina	1581	44 ½	28	25	1184	88 ½	16	36	339	20
Sigurnost	85	—	—	—	319	03	—	—	547	05
Nauk	18	—	215	—	—	—	280	02	648	—
Siromaštvo	75	80	388	98 ½	563	76	268	66	459	73
Gradnje: *a)* u novcu . . .	—	—	—	—	241	35	800	00 ½	9	33
b) u rabotah . .	—	—	—	—	3031	—	—	—	—	—
Bogoštovje	58	95	—	—	89	54	—	—	—	—
Dugovi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Povjereni djelokrug	—	—	—	—	70	—	—	—	—	60
Razni	207	64	—	—	776	55	1100	—	231	63
Skupa .	2566	83 ½	856	16 ½	7690	99	2478	74 ½	2979	29
Izravnim porezom Postotak .	65	—	100	—	—	—	98	—	86	—

I N A

Luštica		Makarska		Metkovići		Milna		Mljet		Muć		Muo	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
70	49½	4649	32	1128	12	970	46½	1306	77½	3513	23½	611	27½
490	35	3055	73	7635	34	—	—	571	97	1398	81½	73	60
85	75	209	36	89	45	113	52	—	—	10	—	146	08
1084	82	11703	75	12217	—	6051	85½	935	42½	6357	09½	560	45½
—	—	2309	92	1721	65	3125	63	—	—	—	—	417	84
—	—	—	—	272	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	2225	50	—	—	—	—	—	—	—	—
1731	41½	21928	08	25289	06	10261	47	2814	17	11279	14½	1809	25
14	26	688	38	595	62	—	—	—	—	155	05	—	—
508	33	2731	48	2544	02	1652	83	814	79	1231	21	219	78
410	75	1536	64	3746	46	114	73	328	29	2071	51	9	99
80	—	5059	28	2723	16	1355	99½	199	88	718	—	259	69½
360	75	3189	38	1782	—	1546	50	146	38	315	—	—	—
132	13	2752	24	2309	21	2848	80	1487	60½	1847	82	52	51
—	—	3152	49	672	27	1153	31	—	—	981	20	—	—
—	—	—	—	2225	50	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	150	—	—	—	—	—	—	—	2775	26½	42	03
—	—	823	95	4781	60	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	144	65	473	20	—	—	48	25	—	—	—	—
—	—	541	83	2043	97	293	79	89	23	719	75	116	47½
1506	22	20770	32	23897	41	8965	95½	3114	42½	10814	80½	700	48
73	—	99	—	182	—	127	—	49	—	109	—	80	—

NASLOVI	O B Ć									
	Nerežišća		Nin		Novi kod Trog.		Novigrad		Obrovac	
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.
A. **Prihodi:**										
Pretičak god. 1888	127	42	1094	45 ½	1662	42	2301	67 ½	1994	58
Imovina	1342	98	1735	52	240	89	1496	03	6616	19
Javni naslovi	30	—	16	60	18	66	36	05	54	44
Prirez izravnim porezom . .	3115	69	2504	07 ½	5566	04	4504	31	7689	68 ½
Uvozarina i prirez potrošarini	1006	33	—	—	1014	03	72	85	814	56
Razni	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rabote	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skupa .	5655	42	5150	75	8502	04	8410	91 ½	17169	45 ½
B. **Razhodi:**										
Nedotičak god. 1888 . . .	177	42	533	38 ½	667	41 ½	2271	09	1058	56
Zajednički, uprave	1280	51	991	77	787	42	1532	65	2257	36
Imovina	928	59 ½	1674	52	333	83 ½	718	55 ½	4770	86 ½
Sigurnost	740	75	910	40	258	98	535	21	2288	64
Nauk . . . . : .	35	—	601	50	457	61	83	—	1073	32
Siromaštvo	1400	—	66	—	2019	90 ½	610	63	3019	06 ½
Gradnje: *a*) u novcu . . .	280	—	56	40 ½	1197	50	2276	19	321	—
b) u rabotah . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bogoštovje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dugovi	—	—	—	—	24	—	—	—	—	—
Povjereni djelokrug	—	—	—	—	—	—	105	—	83	73
Razni	675	43	233	65	1171	86 ½	244	95	1029	96
Skupa .	5517	70 ½	5067	63	6918	53	8377	27 ½	15902	50
Izravnim porezom Postotak .	117	—	44	—	109	—	59	—	92	—

I N A

Omiš		Opuzen		Pag		Paštrovići		Pelješac		Perast		Postira	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
2365	19 ½	4082	96	2330	99	362	58 ½	2239	03	950	64	31	24
3097	07 ½	3291	42 ½	2792	92	782	58	1061	18	258	67	977	56
11	75	223	96	1926	74	—	—	102	02	439	99	—	—
12673	18	11036	08 ½	7732	53 ½	1715	20	7076	84	459	83 ½	3270	59
1185	34	557	50	994	58	—	—	—	—	628	99	1499	64
1294	40 ½	—	—	—	—	—	—	338	—	—	—	—	—
—	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20626	94 ½	19191	93	15977	76 ½	2860	36 ½	10817	07	2738	12 ½	5779	03
—	—	1715	80 ½	—	—	—	—	1358	03	208	21 ½	—	—
4326	31	1771	17	1699	94 ½	1228	—	1101	79	737	12	1367	95
2665	17	2952	42 ½	2396	62 ½	344	82 ½	463	40	310	43 ½	405	50
2774	09	2943	44	2167	66 ½	—	—	309	94	48	98	816	66
1559	96	886	50	3326	65 ½	428	02	1708	—	279	—	622	30
3645	53	2599	86	3914	48	871	93	1380	15	219	89 ½	2239	23
1740	10	2769	03	321	55	—	—	291	89	—	—	89	05
—	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	42	—	—	—
1000	—	—	—	—	—	—	—	90	—	—	—	—	—
—	—	26	—	171	81	—	—	—	—	—	—	—	—
149	33	1008	81 ½	592	49	258	36	701	78	36	56 ½	207	08
17860	49	16673	04 ½	14791	22	3131	13 ½	7454	98	1882	21	5747	77
114	—	274	—	106	—	94	—	61	—	45	—	121	—

NASLOVI	OBĆ									
	Perčanj		Primorje gor.		Promina		Pučišća		Rab	
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. **Prihodi:**										
Pretičak god. 1888 . . .	459	06	263	20	1100	—	2863	29 ½	81	07
Imovina	465	—	2015	01	1130	—	2837	10	8417	14 ½
Javni naslovi	48	80	277	24 ½	467	72	—	—	1131	14
Prirez izravnim porezom . .	678	62 ½	3503	79	2573	94	1769	55 ½	332	35
Uvozarina i prirez potrošarini	747	81	—	—	—	—	1714	84	958	30
Razni	10	—	—	—	—	—	—	—	5846	78 ½
Rabote	—	—	1566	—	—	—	230	—	—	—
Skupa .	2409	29 ½	7625	24 ½	5271	66	9414	79	16766	79
B. **Razhodi:**										
Nedotičak god. 1888 . . .	—	—	4045	22 ½	—	—	—	—	—	—
Zajednički, uprave	709	06	1150	84	1173	40	817	45	4613	04 ½
Imovina	82	11	979	09	422	56	2054	38	2845	77 ½
Sigurnost	60	—	585	70	150	—	1247	52	2079	89 ½
Nauk	337	68	665	23 ½	126	73	936	85 ½	30	—
Siromaštvo	307	56 ½	243	97	874	57	1566	75	3504	39 ½
Gradnje: *a)* u novcu . . .	31	76	1910	90	135	—	123	10	342	90
b) u rabotah . .	—	—	1566	—	—	—	230	—	—	—
Bogoštovje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dugovi	209	—	—	—	—	—	—	—	1100	—
Povjereni djelokrug	—	—	10	—	60	—	25	—	15	70
Razni	184	59	861	02 ½	906	96	874	12	32	—
Skupa .	1921	76 ½	12017	98 ½	3849	22	7875	17 ½	14563	71
Izravnim porezom Postotak .	50	—	100	—	62	—	49	—	26	—

I N A

Rieka fior.	Rieka novč.	Risan fior.	Risan novč.	Sali fior.	Sali novč.	Selca fior.	Selca novč.	Silba fior.	Silba novč.	Sinj fior.	Sinj novč.	Skradin fior.	Skradin novč.
1539	46	—	—	989	87	2742	81 ½	1556	13 ½	7720	28	1993	08
549	41	1117	87	123	72	1925	54	269	54	15080	39 ½	1960	65
—	—	782	57	5	32	102	—	162	99 ½	3194	47	5	—
1356	80 ½	1777	52	3420	67 ½	2535	21	2808	80 ½	19531	29	10704	11
—	—	3803	18	—	—	1243	60	423	58	4049	72	1100	—
15	60	—	—	150	—	520	—	—	—	15517	97 ½	866	20
—	—	—	—	—	—	1348	50	—	—	—	—	—	—
3461	27 ½	7481	14	4689	58 ½	10317	66 ½	5221	05 ½	65094	13	16629	04
—	—	—	—	—	—	231	—	586	95	290	80 ½	459	36
751	90	1097	20	777	66	874	76	682	25	5223	64	3283	08
78	04 ½	623	05	132	56	879	61	208	65	6652	38	2415	63
100	—	422	38	50	—	625	51	74	56	7617	87	2533	42
278	50	818	—	614	95	659	85	1116	19 ½	4442	52	533	—
491	08	2001	23	1256	81 ½	1131	10	907	34 ½	7736	88 ½	4319	79
256	36	62	80	565	71	2462	48	62	66	8035	52	1497	95
—	—	—	—	—	—	1348	50	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	82	04	101	49	3	78	160	—	15426	29	560	—
8	20	—	—	—	—	126	70	90	—	2224	10	—	—
—	—	491	63	237	71 ½	195	80	185	71	1134	61	333	99
1964	08 ½	5598	33	3736	90	8542	09	4074	32	58784	62	15936	22
48	—	43	—	108	—	70	—	76	—	64	—	75	—

NASLOVI	O B Ć									
	Slano		Solta		Split		Spič		Starigrad	
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Prihodi:										
Pretičak god. 1888	1526	04	120	48 ½	3545	53	214	57 ½	55	66
Imovina	—	—	85	50	62751	24	380	27	2088	79
Javni naslovi	63	—	—	—	978	72	9	—	147	49
Prirez izravnim porezom . .	893	71 ½	4843	63	55186	11	255	53	5999	35
Uvozarina i prirez potrošarini	248	01	555	52	29257	02	197	58	2585	32
Razni	—	—	66	97	2140	66	—	—	1076	98
Rabote	200	—	—	—		—	500	—	—	—
Skupa .	2930	76 ½	5672	10 ½	153859	28	1556	95 ½	11953	59
B. Razhodi:										
Nedotičak god. 1888 . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zajednički, uprave	453	10	549	25	18049	18	980	80	2272	87
Imovina	26	25	145	73	9706	14	—	—	659	37
Sigurnost	—	—	343	50	26534	95	—	—	2401	67
Nauk	220	50	531	25	16640	72	8	—	2614	99
Siromaštvo	156	08	1608	13	19469	25	26	—	707	60
Gradnje: *a*) u novcu . . .	338	60	—	—	12998	01	—	—	1454	41
b) u rabotah . .	200	—	—	—	—	—	500	—	—	—
Bogoštovje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dugovi	—	—	—	—	—	—	—	—	375	50
Povjereni djelokrug	7	—	—	—	1440	89	36	43	53	12
Razni	279	23	208	71	9609	39	—	—	1364	02
Skupa .	1680	76	3386	57	114448	55	1551	23	11901	55
Izravnim porezom Postotak .	72	—	157	—	112	—	65	—	91	—

I N A

Stolivo		Ston		Sućurac		Sućurje		Supetar		Sutivan		Šibenik	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
159	67 1/2	898	21 1/2	1552	46	317	38	2768	06	263	00 1/2	1057	93 1/2
28	50	175	47	498	77	1599	05 1/2	595	18	570	—	35897	25 1/2
25	50	39	95	152	28	57	35	424	37	—	—	2121	63
414	07	9646	45 1/2	3050	63	679	05 1/2	5812	94	1957	45 1/2	47149	41
118	09	399	—	—	—	280	71	1749	67	1292	31	9930	84
—	—	—	—	—	—	5904	74	—	—	—	—	323	69
—	—	77	89	—	—	—	—	12	50	—	—	—	—
747	83 1/2	11236	98	5254	14	8838	29	11362	72	4082	77	96480	76
—	—	866	43	—	—	—	—	88	—	1060	53 1/2	—	—
304	70	1655	08	768	64	526	—	1794	01	1190	00 1/2	9594	49
28	99	528	40	136	15	760	99 1/2	528	54	34	15	13438	97
—	—	919	55 1/2	814	48 1/2	122	16	984	03	1071	70	11944	72 1/2
143	—	1537	—	19	—	132	53 1/2	748	—	435	—	7089	63 1/2
73	03 1/2	3412	63	521	96	—	—	2224	13	2742	76	16509	86
111	31	25	82	284	15	6951	67	1665	88	1408	56	1178	26 1/2
—	—	—	—	—	—	200	—	12	50	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	138	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34384	75
—	—	15	52	65	50	12	—	76	40	—	—	235	65 1/2
32	81	426	83	297	11	290	35	1018	50	279	14	1843	39 1/2
693	84 1/2	9378	26 1/2	2906	99 1/2	8995	71	9139	99	8359	85	96219	74 1/2
85	—	122	—	114	—	104	—	136	—	130	—	147	—

NASLOVI	O B Ć									
	Šipan		Tiesno		Tivat		Trogir		Trpanj	
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	nevč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Prihodi:										
Pretičak god. 1888 . . .	61	33	3957	05	—	—	2561	90 ½	331	48
Imovina	—	—	512	07	—	—	5120	19 ½	534	—
Javni naslovi	—	—	46	45	—	—	523	74	463	—
Prirez izravnim porezom . .	1853	—	12736	21 ½	712	45	15863	84	2207	03
Uvozarina i prirez potrošarini	—	—	346	64	—	—	3120	79	1621	63
Razni	2	20	—	—	—	—	8189	19 ½	—	—
Rabote	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skupa .	1916	53	17598	42 ½	712	45	35379	66 ½	5157	14
B. Razhodi:										
Nedotičak god. 1888 . . .	—	—	—	—	—	—	1177	76	16	98
Zajednički, uprave	468	20	1989	40	240	—	3529	15 ½	1304	23
Imovina	—	—	1161	80	—	—	1997	41	193	69
Sigurnost	120	84	2300	35	—	—	5105	56	790	—
Nauk	203	—	1952	06 ½	53	94	1208	56	585	93
Siromaštvo	521	98	2743	92	—	—	4290	60 ½	281	52
Gradnje: *a*) u novcu . . .	6	73	1099	78	—	—	1445	27	339	47
b) u rabotah . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bogoštovje	79	16	—	—	18	—	118	43	—	—
Dugovi	—	—	—	—	77	—	10634	55 ½	2020	33
Povjereni djelokrug	6	16	—	—	20	—	153	40	—	—
Razni	36	62	2116	56 ½	—	—	2807	10	230	92 ½
Skupa .	1442	69	13363	88	408	94	32467	80 ½	5763	07 ½
Izravnim porezom Postotak .	69	—	124	—	100	—	93	—	66	—

I N A

Vis		Vrboska		Vrhgorac		Vrlika		Zadar		Zaton		Zlarin		*Skupa*	
fiior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	n.č	fior.	novč.	fior.	n.č	fior.	novč	fior.	novč.
444	21 ½	1193	57	1742	44	2972	39	7237	54 ½	1906	86	1098	98	*155.107*	*84*
44070	44 ½	40	—	1806	60	6498	53	10331	74	88	96	36	10	*298.240*	*89*
11849	04	192	05	—	—	254	75	2476	84	—	—	—	—	*40.150*	*10 ½*
66557	27	1732	50	5197	59	7896	98	45159	93	2818	08	4110	06 ½	*552.391*	*17 ½*
22781	17	187	07	136	79	1043	17	21918	54	—	—	—	—	*153.832*	*70*
55366	62	—	—	—	—	—	—	10772	92	—	—	—	—	*83.747*	*36*
—	—	—	—	4895	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*21.431*	*59*
211068	76	3345	19	13778	42	18665	82	97897	51 ½	4813	90	5245	14 ½	*1.304,901*	*66*
—	—	15	18 ½	844	44	—	—	7236	89 ½	106	—	—	—	*35.443*	*24*
22455	58	394	71 ½	1560	94	5622	60	9971	74 ½	888	14	1355	56 ½	*182 273*	*07*
11001	48	125	89 ½	2289	91	3936	46	3726	36 ½	398	53	87	60 ½	*146.932*	*48 ½*
22469	10	337	60	410	88	1157	12	31462	65	16	—	108	95	*172.342*	*48*
22232	97	398	—	1459	72	1062	22	10525	96	586	50	911	25	*118.254*	*98*
44702	18	172	45	832	01	1150	31	13686	99 ½	526	43	818	39 ½	*195.749*	*05*
33208	22	106	08	529	12	381	77	6560	11	199	41	—	—	*93.201*	*61 ½*
—	—	—	—	4895	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*21.431*	*59*
263	93	—	—	—	—	100	—	163	88	—	—	—	—	*5.690*	*28 ½*
11701	70	—	—	—	—	1671	02	5117	68	—	—	23	81	*94.342*	*30 ½*
56	90	22	—	—	—	—	—	687	08 ½	—	—	—	—	*10.350*	*80 ½*
541	90	505	33	751	51	336	88	2598	37	—	—	800	51	*70.276*	*68*
188633	96	2077	25 ½	13573	53	15418	38	91737	73 ½	2721	01	4106	08 ½	*1.146,288*	*58 ½*
100	—	68	—	141	—	73	—	50	—	52	—	148	—	87%	

Još ostaje da nešto kažemo o djelovanju naših **Nagodbenih Ureda.** Pa to najbolje kaže preglednica doli niže o njihovu djelovanju god. 1890 i 1891. Iz te se razabire da to djelovanje se obdrži živo kolik s početka, jer broj nagodaba se vrti oko 2000 a iznosak oko f. 150.000. Pa kad se promisli, da u Sležkoj od 493 obćina u početku ustanove 14 ih samih bilo izabralo pouzdanike, pa nakon prvog trogodišta i tu ih nestalo; da u Koruškoj od 233 obćina s prvice 8 ih zavedoše nagodbene urede, nu da su god. 1880 bili spali na 3, te po svoj prilici danas i ta tri nestala; da u prostranoj Galiciji 12 samih od 10.984 obćina osnovaše takove urede, i po prilici tako svukud; a pram tomu se vidi da u maloj Dalmaciji od 86 obćina 33 ih imadu svoj nagodbeni ured i kako svi liepo djeluju, to nam najbolji dokaz kako je naš narod sklon na nagodbu i pokazuje povjerenja u obćinske pouzdanike. Pri tom činu žaliti je, što je carevinski zakon 21 rujna 1869 stegao vlast nagodbenih ureda na same razmirice o tražbam novčanim — i to do f. 300 najviše — i na razmirice o pokretnim stvarim — kad bi se parbaci očitovali spravni dati i primiti za stvar svotu novčanu do f. 300. — Te stege neodgovaraju temeljnomu obćinskomu zakonu 5 ožujka 1862, koji priznade prvi, da obćinski pouzdanici mogu nagoditi parbace o kojoj mu drago razmirici. Pa reći pravo i Vlada je prama tomu načelu bila i osnovala zakon o nagodbenim uredim, no carevinsko vieće ne pristade na Vladin predlog. Griehota! barem za naš narod, jer obćinski razmiritelji, bez onih stega, bili bi narodu prištedili tolike pravde — a to je kao reći: tolike dangube i troškove, tolike muke i mrznje.

Djelovanje nagodbenih Ureda

Redni broj	OBĆINA	Godine 1890			Godine 1891		
		Broj Nagodba	Iznos		Broj Nagodba	Iznos	
			fior.	novč.		fior.	novč.
1	Biograd	—	—	—	71	3723	99
2	Bogomolje	7	89	52	12	599	08
3	Bol	21	4480	70	27	4250	23
4	Drniš	670	64022	73	595	45611	26
5	Janjina	29	2200	98	22	2781	20
6	Komiža	—	—	—	80	15915	93
7	Milna	99	15985	21	94	11384	82
8	Mljet	1	20	—	11	1626	89
9	Muć	21	1707	58	13	756	50
10	Nin	154	1108	08	4	98	50
11	Novi	51	5634	55	44	4654	92
12	Novigrad	83	2737	35	66	2106	05
13	Postira	29	3449	85	38	5667	34
14	Primorje gornje	36	2891	96	48	3063	12
15	Promina	204	6556	33	175	5845	79
16	Pučišća	4	175	85	12	725	51
17	Silba	17	1795	38	27	3935	95
18	Slano	5	819	36	13	2123	60
19	Sućurac	45	5790	80	33	4289	33
20	Sućurje	7	1091	80	27	3506	66
21	Sutivan	5	1073	—	2	600	—
22	Šibenik	240	14465	99	404	18935	35
23	Šipan	10	1212	83	16	1289	90
24	Tiesno	70	8875	01	75	5043	49
	Skupa	1808	146184	86	1909	148535	41

Puti.

Za vrieme od zadnjeg zasjedanja nije preduzeto uredjenje na novo nijedne od još neuredjenih predielnih cesta. Radje, koje se bilo naumilo započeti na Poljičkoj cesti, izostale su radi slaba zauzeća i sutjecaja onih stanovnika. A, radi ogromna troška, niesu mogle biti izvedene na teret zemaljske zaklade. Do godine pokušat će se, po predlogu Obćine Splitske, da se na cesti poprave ona mjesta sada kolim neprolazna, i tako da se barem Tugari spoji sa carskom cestom kod Stobreća kolnim putem, ako i ne izvrstnim.

Gradnju novog kamenog mosta na rieci Vrlici, na komadu predielnog puta od Podbabja do Imotskoga, bi povjerena vještome poduzetniku, i dobro je napredovala, u koliko temelji, a većim dielom i stupovi dovršeni su; tako da se je nadati, ako vriene u zimi bude povoljno, da će most u proljeću biti gotov,

Pomenuti komad puta bi u toliko uzet pod ravnu upravu zem. Odbora, i na istome namješten cestar. Nadzor paka na svemu komadu od Imotskoga do Zagvozda preko Škobaljuše bi povjeren nadcestaru obćine u Imotskome.

Budući bosanska Vlada prijavila da je put od Ljubuškoga do dalmatinske granice kod Gorice prama Imotskome svršen, i izrazila želju da bi se put od Gorice do rečene varoši što prije uredio, bi za prošlu godinu obustavljeno uredjenje komada predielne ceste do Cvitića-mosta; ter pozornost obraćena pomenutome komadu. Obćina je preduzela uredjenje, a zem. Odbor pritekao joj je u pomoć sa iznosom od fior. 200.

Zakonska osnova, kojom se ukida kao predielni put od Propatnice do Sitnoga, i od Kosova do Kieva, dobila je previšnje odobrenje. Usljed toga početkom prošlog mjeseca listopada prestala je ta cesta biti predielnom, i za uredjeni komad iste, to jest od Prapatnice do Sitnoga, ukinuti za tim rokom namješteni cestari, i nadzor na istu zemaljskoga nadcestara u Drnišu. Cesta je paka predana zanimanim obćinam Trogira i Drniša, i za unapried ostaje obćinskom.

Ni kroz prošlo razdobje nije se mogao zem. Odbor odazvati raznim pozivim Vis. Sabora, glede odašiljanja svoga mjernika za crtanje jur proglašenih predielnih puta na više mjesta, jer mjernik zapremljen pomenutim poslima i onim o kojim će još biti govora. Da se svim željam udovolji u ovome pogledu, trebalo bi namjestiti još tehničkog osoblja kod Odbora; a ovaj, prama tiesnim okolovštinam zem. zaklade, nemože u tom pogledu činiti predloga, jer bi se obteretila zemlja u razmjerju, kome za stalno nebi Vis. Sabor privolio. Premda su dakle podpuno opravdane želje raznih prediela, ne ostaje drugo nego ustrpljivo čekati njihovo oživotvorenje.

Odavna stanovnici znatnog sela Ražanaca, obćine Ninske, vapili i prosili da bi se premostila jaruga koja ono selo dieli od visočine prama Zadru, i tim postavio redoviti promet onog kraja sa rečenim gradom. Odavna se i Vlada bavila tim predmetom, i dala sastaviti osnovu odnosnoga mosta i nasipa. Ali, pošto se radilo o rukotvoru na obćinskome putu, obćina Ninska imala je u svoje ruke uzeti izvedenje te osnove. Nego ukupni trošak iznosio je preko fior. 4000; a taj trošak, uzprkos doprinesku u nadnicam obćinara, nadmašivao je snagu pomenute obćine.

Usljed nove i hitne prošnje Ražančana, zem. Odbor odlučio je doprinieti gradnji mosta iz zem. zaklade, kako je to prošlih godina učinio za mostove u Erveniku, u Žegaru, u Gorici itd. Zemaljski doprinesak bi opredieljen u iznosu od

fior. 1300, uz uvjet da obćina Nina i selo Ražance doprinesu ostalo. Seoski sbor Ražanaca i obćinsko Vieće u Ninu pristadoše uprav sa uzhitom na sve predloge Odbora, i odmah stade se na radju. U Ražancim ustanovi se cestarski Odbor, pod predsjedništvom onog zaslužnog župnika M. P. d.n Šime Meštrovića i Odborov mjernik podje na lice mjesta za potrebita trasiranja i upute u radji i svi seljani prionuše istoj uprav oduševljeno; i ne samo veliki most na jarugi sa nasipom, nego i dva omanja mostića budu kroz surazmjerno kratko vrieme sagradjeni. I obćinski put bi popravljen i uredjen i obćina Zadarska obeta da će svoj komad puta do granice obćine Ninske urediti. Posjednici u Zadru, koji svojih dobara imadu u onim predielim obćine Ninske, pozvani na sutjecaj, udieliše ga darežljivo. Tako da se može reći da je sada medju Ražancim i Zadrom, i za sva medjutimna mjesta, uzpostavljen redoviti i sigurni promet i u najgore zimmo doba.

Obćinari Lećevice sa velikim naporom i žrtvom, uz prilične podpore iz zemaliske zaklade, sagradiše kolni put od Lećevice do granice obćine Mučke prama Gizdavcu, liepom namjerom da bi ono glavno mjesto spojili kolnim putem sa predielnom Mučkom cestom. Oni se obratiše obćini Mučkoj, eda bi ova dala urediti mali komad puta na njezinu zemljištu, od Gizdavca do granice. Usljed niečnog odgovora, Lećevičani obratiše se zem. Odboru, a i Vladi istoj molbom, za posredovanje kod obćine Mučke, kako bi se njihove želje izpunile. Zem. Odbor opetovano je ponukovao obć. Opravitelstvo u Muću da pitanje predloži svome Vieću. To je Opraviteljstvo i učinilo, ali je Vieće oba puta predlog odbilo, uz izgovor da taj komad puta nema nikakve koristi za one obćinare; i to premda je zem. Odbor obetao podporu, a i obćina Lećevička se obvezala doprinieti toj radji. Vidiv taj nerazberiti i neopravdani odpor, zem. Odbor se je poslužio vlasti koju mu udieljuje §. 12 zem. zakona 7 travnja 1873 Br. 24; i smatrajući opetovane tražbe obćine Lećevičke kao utoke, zapelio je obćini Mučkoj, da ako u obćinskome proračunu za god. 1892 ne providi barem djelomično trošku potrebitu za uredjenje komada puta od Gizdavca do granice obćine Lećevičke, on će to uredjenje izvesti sam na teret obćine.

Usljed saborskog zaključka, da bi se pokušalo kod obćine u Rieci, eda bi ona dopriniela gradnji komada puta od Batahovine do Sustjepana, i od Mokošice do Vekarića kuće, zem. Odbor obratio se je onome obćinskome Opraviteljstvu, pozivajuć ga na taj doprinesak. Opraviteljstvo, svojim pismom 19 kolovoza 1891 Br. 593, odnoseći se na razloge navedene u lanjskome izvješću na Vis. Sabor, odbilo je, za sada barem, svaki doprinesak.

Na svim uredjenim predielnim cestam bi kroz zadnje razdobje providjeno za njihovo dobro uzdržanje, pripravom i posipanjem pjeskom, i popravkom svakog kvara, koji sobom nose promet na cesti i nezgode vremena. Razpravlja se kako bi se komad ceste preko Škobaljuše providio prsobranim, u koliko poštarska uprava to providjenje stavlja uvjetom naumljenome zavedenju brzovoza izmedju Imotskoga i Makarske preko tog komada.

Za vrieme od zadnjeg zasjedanja bile su udieljene sliedeće pripomoći za uredjenje i popravu obćinskih puta, izvan onih spomenutih obćini Imotskoj i za most kod Ražanaca, i sve na teret službe god. 1891:

Obćini Ercegnovi za put od Bakoča . . . . f. 200

Obćini Grbaljskoj za obćinske pute u obće . . . . „ 250

Obćini Cavtatskoj za obćinske

pute u obće	f. 200
Obćini Riečkoj za novi put od Vrela u Sustjepan	„ 300
Obćini Kuni za put Košarnidô u Golubinicu . , ...	„ 150
Obćini Orebić za put prama Trpnju	„ 200
Obćini Slano za put kraj mora u varoš	„ 250
Obćini Opuzen za nasip do Norinske kule	„ 150
Obćini Kaštel-Lukšić za put „novi-put“	„ 150
Obćini Lećevica za put do Divoevića	„ 200
Obćini Vrličkoj za put od ljekovite čezme niz polje . . .	„ 150
Obćini Milna za popravu obć. puta u obće..	„ 150
Obćini Nerežišća za popravu obć. puta u obće	„ 150
Obćini Supetar za popravu obć. puta u obće	„ 150
Obćini Bol za popravu obć. puta u obće	„ 200
Obćini Ješa za popravu obć. puta u obće	„ 200
Obćini Bogomolje za popravu obć. puta u obće	„ 200
Obćini Komiža za put prama Visu . , ...	„ 150
Obćini Lastovo za obćinske pute u obće	„ 100
Obćini Kninskoj za most na Kosovčici	„ 200
Obćini Tiesno za put Velim-Čista	„ 150
Obćini Novigrad za obć. pute u obće.	„ 150
Obćini Zadarskoj za put od Zemunika do Murvice	„ 150
Istoj za put od Zemunika do Polesnika	„ 150
Skupa .	f. 4200

Vode.

Na temelju ugovora sklopljena medju c. k. Namjestništvom i zem. Odborom, koji je objelodanjen bio u zem. zak. Listu god. 1890 pod Br. 22, ustanovilo se je povjerenstvo za uredjenje rieke Krke. Povjerenstvo sastoji, pod predsjedništvom Nj. Pr. gosp. Namjesnika ili njegova zamjenika, od gospode Savj. Namj. Karla Truxe, i nadmjernika Bortula Tamina kao povjerenika c. k. Namjesništva, i prisjednika d.r M. Klaića i mjernika I. Randi kao povjerenikâ zem. Odbora.

Povjerenstvo držalo je svoju prvu meritornu sjednicu na 23 svibnja 1891 i pri toj sjednici bi zaključeno:

1. Da gradjevnim upraviteljem radja bude imenovan gradjevni pristav kod Namjesništva Enea Nikolić, da isti kroz vrieme upravljanja radja bude lišen svake druge službe u smislu čl. 5 Ugovora, i da njegova plaća i putne pristojbine imadu pasti na teret zakladi za uredjenje, a do ustanovljenja ove zadnje ti troškovi imadu biti predujmljeni od države i zem. Odbora u jednakim iznosim.

2. Da u svrhu eda petogodišnji rok za uredjenje Krke uzmogne započeti god. 1892, nuždno je u smišlu čl. 1 Ugovora, da djelomične osnove za prvu godinu budu dogotovljene kroz god. 1891, i da kroz istu godinu bude ustanovljena vodena zadruga u Kninu.

3. U smislu čl. 4 Ugovora, po kojem imade se prije svega ustanoviti postepeni red radja, bi zaključeno da se ima najprije izvesti obće niveliranje rieke, te postaviti stalne točke i hidrometre, ter obaviti detaljne izvide donje strane onoga diela rieke koji se imade najprvo ureditt, i to od Bilušić-briga do kilometra 12, eventualno 10, a na temelju tih izvida izraditi detaljne osnove za rečeni obseg.

4. Da u svoje vrieme ima Povjerenstvo podastrti proračun radja za 1 godinu.

5. Da Ustanove vodene zadruge, pošto su iste bile uz neznatne promjene primljene od pouzdanika rečene zadruge, budu podnešene ministarstvu na odobrenje.

6. Da uredjenje triu bujica, koje se u Krku slievaju, bude u god. 1892 istodobno započeto sa radjam uredjenja rieke.

Ministarstvo pristalo je na imenovanje gradjevnog pristava Nikolića za upravitelja radja; i ovaj je odmah svoje djelovanje započeo, ter je goripomenute naloge izveo, tojest obavio obće niveliranje za onaj dio rieke koji se prvi ima urediti, i sastavio detaljne osnove za radje koje se imadu izvesti u god. 1892.

Ministarstvo je takodjer odobrilo predložene ustanove vodene zadruge, ter je c. k. kotarskome Poglavaru naloženo bilo da sve predtečne radje, u Ustanovam predvidjene, dokonča i potrebite korake preduzme, eda vodena zadruga početkom god. 1892 redovito bude ustanovljena i svoje djelovanje započne.

Medjutim zakonska osnova o ustanovljenju zemaljske zaklade za poljodjelske poboljšice dobila je previšnje odobrenje. Zem. Odbor poduzeo je odmah shodne mjere, eda ta zaklada što prije u život stupi. Usljed ovlašćenja podata mu §.om 8 zakona, zem. Odbor utanačio je na 4% godišnju dobit na Obvezicam koje će se izdati na račun zaklade; a, u smislu §.a 9 zakona, opredielio je rok amortizacije na 60 godina. I na temelju tih ustanova bi sastavljen amortizacioni plan, koji se ima podnieti Ministarstvu financije na odobrenje prije izdanja Obveznica. Nego Odbor drži da u god. 1892 neće biti potreba tog izdanja, nego da će ista nastupiti stopro god. 1893.

Poslie odobrenja osnove o zakladi za poboljšanje, vrhovnom odlukom 16 listopada 1891 Nj. Veličanstva, bi dozvoljeno da dobitci glavnice zemaljske oskudične zaklade, po njezinu imovnom stanju koncem god. 1891, u koliko nebi upotrebljeni bili u oskudične svrhe, uloženi budu u radje poljodjelskih poboljšanja. Tim je nova zem. zaklada za poljodjelske poboljšice dobila dohodak, koji može znatnim postati, ako Providnost Dalmaciju sačuva od nerodice ili elementarnih nesgoda, usljed kojih oskudična zaklada mogla bi biti pozvana da u pomoć priteče stradajućem pučanstvu.

Po svemu navedenome Vis. Sabor će dobiti ugodno osvjedočenje, da će radje uredjenja Krke za stalno u god. 1892 sretno započeti.

Još u zadnjem izvješću na Sabor o Odborovu radu, spomenuto je bilo kako se je zem. Odbor obvezao udieliti potrebiti trošak za jednog pomoćnika nadmjerniku za poboljšanje, gosp. Taminu; a to u svrhu da osnova za uredjenje Konaovskoga polja bude što prije dogotovljena. Taj pomoćnik bi opredieljen u osobi gosp. Krunoslava Musanića, diplomiranog mjernika za poboljšice kod velike tehničke škole u Beču; i bi mu odredjena plaća od mjesečnih fior. 60 na teret poljodjelske zaklade. Musanić je preuzeo svoju službu početkom mjeseca ožujka 1891, i počeo odmah izradjivati goripomenutu osnovu za uredjenje Konaovskog polja.

Nego koncem navedenog mjeseca ožujka, c. k. Namjestništvo prijavi Odboru, kako je Ministarstvo poljodjelstva naredilo da što prije bude dogotovljena osnova za prosušenje Vranskog blata; a s druge strane da nadmjernik Tamino odmah ima poći u Vrhgorac i Imotski, ter skupa sa mjernicim poslanim od Bosanske vlade izraditi potanje osnove za potrebita poboljšanja onih krajeva. Tom prigodom Ministarstvo

je uoblastilo c. k. Namjestništvo da do potrebe dodade tehničkog pomoćnika rečenome nadmjerniku. A pošto Namjestništvo nije imalo pri ruci drugog vriedna pomoćnika van Musanića, ono je upitalo zem. Odbor da ga uoblasti upotriebiti u naznačenu svrhu ovog zadnjeg, naravno uz uvjet da bude plaćen iz državnih sredstavà.

Obzirom na veliku važnost pomenutih poduzeća, pisući je pristao na zahtjev; i tako koncem mjeseca lipnja 1891 Musanić je prešao na državnu privremenu službu, ter skupa sa nadmjernikom Taminom pošao u Vrhgorsku i Imosku krajinu u gorinavedenu svrhu.

Tim morala se prekinuti izradba osnove za uredienje Konaovskog polja, i odnosni zakonski predlog neće moći biti podnešen Vis. Saboru pri dojdućem zasjedanju. Ali će to sliediti nedvojbeno pri susljednom.

Saborskim zaključkom pri sjednici 22 listopada 1890 bila je ustupljena zemalj. Odboru prošnja Obćine Imotske za uredjenje voda u onom polju. Tu prošnju zem. Odbor dostavio je Nj. Pr. gosp. Namjestniku živom preporukom, i molbom da bi ga u svoje vrieme obaviestilo o uradjenom. Evò što javlja Nj. Pr. u tom pogledu.

Prošlog ljeta, uz uzajemne izvide sa strane bosansko-hercegovačkih i dalmatinskih vladinih mjernika u Razstoku, bili su takodjer obavljeni potanji izvidi sa strane bosanskih mjernika glede teka rieke Mlade, kao i glede pobližnjeg zemljišta podložna poplavam iste rieke.

Osim toga obavljeni su bili uzajemni obćeniti izvidi Imotskog polja, i to od njegova dolnjeg kraja, gdje se nalaze najpoglavitiji ponori, pak sve do kamenog mosta. Svrha rečenih izvida bila je najprvo uredjenje rieke Mlade, pak iztraživanje ponorâ, koji se pokazuju najsposobnijim za brži odtok vode sa Imotskoga polja, kao takodjer da se pronadje od kojeg bi upliva bilo za rieku Mladu kad bi sa Imoskog polja brže spala voda; što bi se imalo izračunati na temelju visinskög oblika ovog polja i opažene visine dosadašnjih poplava, eda bi se kasnije, pri izradjivanju osnove za uredjenje, mogla uzeti u obzir poveća kolikoća vode, koju bi rieka morala odnositi.

Osnove za uredjenje rieke Mlade i za otvor ponora u Imotskom polju imaju se izraditi još tekom ove zime od bosansko-hercegovačke Vlade, budući da se dotične radje nalaze u njezinu području, i sva je nada da će te radje biti započete nastajućeg proljeća.

Otvorom ponora u Imotskom polju postignuti će se svakako poboljšanje rečenog polja, a naosob dalmatinskog prediela; jer, što će voda bolje odticati, to će biti najprvo u prilog poviše ležećemu zemljištu.

U kojoj mjeri i kojem zamašaju biti će to od koristi Imotskom polju, nemože se naznačiti prije neg se dogotovi dotična osnova, niti se može utanačiti razdobje kada će Imotsko polje osjetiti te koristi; budući da, prama takom čimbeniku kao što su ponori, nemože se unapred ništa stanovita kazati.

Tek izkustvo će odlučiti da li će se na ovaj način podpuno cilj postignuti, ili će se morati upotriebiti još druga korenitija sredstva.

Glede neizmjerne koristi koju će od uredienja Mlade očutiti Vrhgorska krajina, a možda i još dalji predieli, o tome ne treba obširnije se baviti, jer stvar obće poznata.

Uredjenje bujice „Suhave“ u obćini Mućkoj, one „Pavljaka“ u obćini Sinjskoj, „Krimalja“ u obćini Grbaljskoj, nastavljeno

je kroz vrieme od zadnjeg zasjedanja, i sva je prilika da će u dojdućoj godini biti kraju privedeno. Zem. Odbor izplatio je redovito sve doprineske na koje se je obvezao.

C. k. Ministarstvo poljodjelstva, svojom odlukom 14 listopada 1890 B. 6084, odobrilo je osnovu za uredjenje bujice „Vratnik“ u obćini Ješanskoj, uz predvidjeni trošak od fior. 8800; ter u smislu §. 10 drž. zakona 30 lipnja 1884 Br. 117 o bežstetnom odvadjanju planinskih vodla, proglasilo je radje uredjenja od javne koristi, ter se spremno izrazilo uzeti na se izvedjenje radja, i istim doprinieti polovicu troška uz uvjet, da druga polovica bude pokrivena od ostalih zanimanih čimbenika, tojest od pokrajine, obćine i c. k. pomorske vlade. Sutjecaj zadnje pomenute vlasti opravdan je time što se bujica u Ješansku luku slieva, ter luka ista i obala morska zanimane su pri izvedjenju radja.

Obćina Ješanska primila je na se fior. 2200, zem. Odbor uzeo je na teret poljodjelske zaklade fior. 1000, a ostalo obvezala se c. k. pomorska Vlada.

Radje započete su u god. 1891, a imadu biti dokoačane kroz 1892. Pri velikoj povodnji prošlog mjeseca listopada, pokazala se je korist uredjenja ove bujice; jer premda napolu izvedeno, sačuvalo je cvatujuće mjesto Ješu od stalne propasti.

Ministarstvo poljodjelstva odobrilo je osnovu gvozdenog kolja na „Podlugskom“ pomoru u obćini Benkovačkoj, i udielilo pripomoć od fior. 300 za izvedenje, za koje — kako je a zadnjemu izvješću rečemo — zem. Odbor obetao je fior. 200.

C. k. zemaljsko gospodarsko Vieće zaključilo je pri zasjedanju god. 1890 da se c. k. Namjestništvu najtoplije preporuči uredjenje voda u Makošam Župe dubrovačke. Taj zaključak bio je od Namjestništva priobćen zem. Odboru, i dodana mu jedna obća osnova za uredjenje svih bujica u Postranju Župe dubrovačke, sa obćim trebovnikom u iznosu od fi. 36,000. U tome obćem trebovniku, uredjenje potoka Makoša iznosio je fior. 8000. C. k. Namjestništvo pitalo je tom prigodom da li bi zemlja i obćina Dubrovačka spremne bile sutjecati, i kolikom svotom, tome uredjenju, eda na temelju dotičnih izjava uzmogne pitati kod c. k. Ministarstva poljodjelstva odobrenje osnove i državni doprinesak.

Zem. Odbor nsljed toga obratio se je obćini Dubrovačkoj eda stvar predloži svome Vieću, i izjavio se je spremnim udieliti pripomoć iz poljodielske zaklade, a možda i iz one za vanredne potrebe bivšeg okružja dobrovačkog, surazmjerno njihovim razpoloživim sredstvim.

Odpisom 5 rujna 1891 Br. 1753 obć. Opraviteljstvo Dubrovačko javilo je da će Vieću stvar predložiti u prvoj sjednici; ali se nezna jeli to sliedilo.

Strašna, neobična suša u ljetu g. 1890, koja je toliko groznih posljedica imala i za gospodarstvo i za zdravlje pučanstva u pokrajini, radi prouzrokovane nečuvene oskudice vode, obratila je na ovu zadnju okolnost pozor Visokog Sabora i c. k. zemaljskog Gospodarskog Vieća. Vis. Sabor svojim zaključkom pri sjednici 7 studenoga 1890 preporučio je Zem. Odboru da toliko svjetom koliko podporom doskoči, eda čatrnje i lokve uzdrže se pitke ondje gdje nema živih voda za potrebe naroda i blaga kad je suša.

Gospodarsko Vieće, pri zasjedanju u mjesecu travnju 1891, primilo je sliedeće zaključke u ovome predmetu:

1. Neka se prikaže Vis. Saboru na razpravu zakonska osnova, po kojoj, uz potrebite promjene, imali bi se uporabiti §§. 14. 15, 16, 17, 18 pokr. zakona 7

Travnja 1873, o gradnji i uzdržavanju puta nedržavnih, i na gradnju lokava, čatrnja i drugih radja opredieljenih da se jednomu mjestu pribavi voda;

2. Zamoliti Vladu i Vis. Sabor da u dojdućim predračunim poviše svotu namjenjenu podporam u tu svrhu;

3. Zamoliti c. k. Namjestništvo da izpita koja su mjesta u svakom kotaru, u kojim se prikazuje nuždnija potreba vode, i preporučiti da podpore državne i pokrajinske budu redomice udieljene za gradnju lokava, osobito u tim mjestim;

4. Neka nadležne vlasti opomenu Občine kako su po obstojećim zakonim dužne stanovnicim pribaviti pitke vode, jer da bi se inače providilo uredovno.

Ovi zaključci bili su priobćeni Zem. Odboru dopisom 14 travnja 1891 Br. 76.

Usljed toga i goripomenutog Saborskog zaključka, Zem. Odbor pri svojoj sjednici 15 lipnja 1891 odlučio je:

1. Da se kriepost zem. zakona 25 srpnja 1885 Br. 22, o uporabi stvarnih pomoći pri izvedenju radja smjerajućih na odvraćanje voda, ili na obranu proti vodama. protegne i na radje smjerajuće na nabavu pitke vode; i da se u tome smislu Vis. Saboru podnese zakonska osnova na odobrenje;

2. Da se pod naslovom VIII. „Vode“ proračuna pokrajinske zaklade uvrsti za god. 1892 i sliedeće iznos od f. 3000 mjesto f. 2000, kako je do sada bivalo;

3. Da se svim Občinam upravi Okružnica, kojom da jim se priobće goriprimljeni zaključci, i pozove ih se da ovome važnome predmetu o nabavi pitke vode obrate svu svoju ozbiljnu pažnju; neka ugl. Opraviteljstva prouče pitanje, i razvide gdje je potreba da se lokve i čatrnje urede ili na novo grade; pa neka sazovu seoske sborove odnosnih mjestija eda isti o svojem sutjecaju pri radjama odluče, ter one odluke podnesu na odobrenje občinskih Vieća. Pri koncu bile su Občine opomenute u smislu 4.og zaključka Gospodarskog Vieća.

Svoje zaključke, i prepis okruznice, Odbor je priobćio c. k. Namjestništvu; a pošto mu je poznato bilo da je Gospodarsko Vieće i njemu gorinavedene zaključke dostavilo, zamolio ga je da bi mu izvolilo prijaviti što je u pogledu tih zaključaka uradilo.

Na žalost samih 8 Občina odazvalo se Okružnici Odborovoj, od kojih dvie su jednostavno javile da u njihovome področju sva mjesta su dostatno providjena pitkom vodom, a ostale, pošto su postupale kako u Okružnici preporučeno, primile su konkretnih predloga za popravu i gradnju na novo seoskih čatrnja i lokava.

C. k. Namjestništvo, svojim Dopisom 19 srpnja 1891 Br. 9292, priobćilo je da je predloge Gospodarskog Vieća u ovom važnom predmetu priobćilo Visokom Ministarstvu poljodjelstva na znanje i dalje shodne odredbe. Istodobno pozvalo je sva cc. kk. Kotarska Poglavarstva da bi mu podastrla izkaz onih mjesta u svakome kotaru u kojim se pokazuje najnuždnija potreba vode. Dalje je javilo Namjesništvo kako namjerava. kad mu sve obaviesti stignu, držati sastanak, kojemu, osim upravnih i strukovnjačkih poslovača istoga, da bi imalo učestvovati odaslanika Zem. Odbora i Gospodarskog Vieća, u svrhu pretresanja dalnjih potrebitih mjera.

Zem. Odbor pristao je dragovoljno na predlog sastanka i prijavio svoga odaslanika.

Pri koncu rečenog Dopisa Namjesništvo, radi slučajnog zakonodavnog uredjenja ovog posla, upozorilo je Odbor na slični zemaljski zakon za Istru od 14

studenoga 1864, glede pribavljanja vode za potrebe života i gospodarstva.

Zem. Odbor proučio je taj zakon, i našao shodnim njegove odredbe; samo je primjetio da u istim slabo je izraženo načelo dužnosti Občina na pribavu pitke vode, i fale mjere kojim da se Občine prisile na tu pribavu, kad bi se nemarne pokazale. Naše zemaljsko zakonodarstvo, u svim predmetim javne službe i javnog dobra, koje je do sada uredilo, dalo je naprotiv, otvorita izraza goripomenutim prisilnim mjeram u slučaju zapuštenja sa strane Občina, i dati će ga doista i u ovom važnom predmetu.

Ipak da što bolje upućen bude o uspjehu spomenutog Istarskog zakona, upitao je onaj Zemaljski Odbor koliko je do sada u pogledu pribave pitke vode u Istri učinjeno, i kojim troškom.

Odgovor dobiven od zem. Odbora u Poreču dosta je povoljan; ali je lasno iz istoga razabrati, kako se onamo osjeća gorinaznačeno pomanjkanje u zakonu.

Premda do konca godine navješteni sastanak kod Namjesništva nije još bio obdržan, ipak opravdana je nada da će to sliediti što prije, i da osnova zakonska u ovome životnome pitanju biti će Vis. Saboru podnešena pri dojdućem zasjedanju.

Občina Gornjeg Primorja dala je sagraditi vodovod da providi pitkom vodom glavno mjesto Gradac. Za tu radnju bila je iz zemaljske zaklade dozvoljena pripomoć od f. 500, izplativih u dva godišnja obroka, od kojih prvi biti će doznačen odmah početkom god. 1892.

Osim toga, za vrieme od zadnjeg zasjedanja do konca god. 1891, udieljene su iz pokrajinske zaklade sliedeće pripomoći Občinam za pribavu pitke vode.

Obć.	Postiram za lokvu u selu Dolu	f.	200
„	Bogomolju za popravu Ob. lokve	„	100
„	Salim za lokvu u Ižu malom	„	150
„	Supetru za uredj. vode u Škripu	f.	200
„	Komiži za ur. čatrnje u „Lokvici“	„	150
„	Supetru za popr. lokve u mjestu	„	200
„	Kistanju za ur. lokve „Kraljevac“	„	200
„	Nerežišćim za pop. lokve u mjestu	„	200
		f.	1400

Još bi udieljena pripomoć od f. 200 Občini Obrovačkoj za uredjenje polja u Karinu, i pripomoć od f. 200 Občini Bola za radje na potoku u mjestu, potrebite usljed velike poplave početkom mjeseca listopada.

Dobrotvornost.

Uprava Dobrotvornih Zavoda i ovog je razdobja sliedila redovito; izuzam gdikoju iznimku, računi su na vrieme podnešeni na računarski pregled. U obće gospodarska struka ukazuje izvrstna uspieha, bilo upravom bilo ostavštinami, kojih se sgadja svake godine, i te pokazuje obće zanimanje za nevolje iskrinjega. Po nastojanju Odborovu i po marnosti ureda pozvanih da sude, globe namienjene u dobrotvorne svrhe, koje prie nisu davale već neznatna dohodka, dan danas pobiraju se redovitije i za neke su zavode jedino vrelo prihoda.

Pod Br. 2274 Odbor je ponovio c. k. Namjestništvu molbu, da bi se pročistila ostavština i oživotvorila zaklada pokojnog Stjepana Nazora za jedan zavod u Ložišću. Za konačno uredjenje pitanja čekaju se još neka priobćenja od Biskupskog Naredbeništva na Hvaru.

Odbor će se stegnuti na same znamenitije zaključke glede poglavitijih Zavoda.

Bol. Mande Šimić ud.a Ivulić ostavila je Dobrotvornosti svoje biće, vriedno f. 75 i Povjerenstvo bi povlašteno (Br. 4998) da ga prodade.

Blato. Sveštenik Petar Bačić ustupi Zavodu svoje ostanke neutjerane redovine župničke.

Budva. Novome Povjerenstvu biše podani naputci kako da uredi posle (Br. 740). — Odbio se utok nekog Sumića, da bi se obustavila prodaja nepokretnina, prie ovlaštena (Br. 2996).

Dubrovnik. Za f. 4001 prodade se jedna kuća i glavnica bi koristno uložena.

Ercegnovi. Nisu se izpunile nade o nagodbi, a da napokon siromasi počmu uživati plodove ostavštine pokojne Tereze Vulićeve, a to radi bolovanja Biskupa. Bez uspieha je opetovno Odbor uznastojao eda se jednom ovaj posao uredi, a da ne ostaju bez ploda namjere oporučiteljice.

Grablje. Tu se stvorio novi Zavod glavnicom f. 100, stvorenom milodarima onih seljana.

Grbalj. Zavodu se nabavila Obveznica od pisane vriednosti f. 100.

Hvar. Bi upućeno Povjerenstvo kako da postupa a da postigne izmjenu jedne talijanske Obveznice (Br. 1554). Pobrinuo se je Odbor, kako da Zavod dobije zapisak f. 300, ostavljenih siromasim od pokojne Jele Domančića (1553.2204 2721.49J4). Nikola Marković ostavi Zavodu po smrti svoje žene $^3/_8$ jedne kuće.

Imoski. C. k. Ministarstvo ukide odluku c. k. Namjestništva glede svrgnuća članova koji su upravljali zakladom Batošića (Br. 5121), a da se iznova odluči redovitim tekom molba, što se još dogodilo nije (3986). Odbor nije odobrio zaključak Povjerenstva, da bi promienilo državne Obveznice, a da se novac podade u zajam privatnicim (Br. 3419).

Kistanje. Sa f. 182 pretičaka nabaviše dvie Obveznice od f. 100 svaku (Br. 5856).

Komiža. Kate Burić ostavi Zavodu f. 500 (Br. 5449). — Urediše se dva zakladna pisma, za ostavštine Kuzme Mardešića i Jure Gregete, od kojih prvi ostavi Zavodu f. 1000 a drugi f. 1500. — Radi se o gradnji ubožišta, i u to će doprinititi Občina f. 300, a privatnici svoje milodare (Br. 3078).

Korčula. Od odkupine daće što Država plaća Dobrotvornosti, hotili su da Obveznice budu vinkulirane, a tomu se je Odbor oprao, smatrajuć to kao nezakonito pačanje u upravu unutrenju (Br. 428.1146). Zauzeo se je Odbor da dobije Milosrdnicâ, kojim povjeriti ubožište (Br. 1224).

Kotor. Prigodom ustanovljenja novoga Povjerenstva, nastade pitanje medju dvama Biskupim, kojemu od njih pristoji predsjedništvo Zavoda. Namjestništvo je, saslušav i Odbor, odlučilo za Biskupa katoličkoga, jer da su jače zaklade od katoličkog izvora. Visi o tom utok kod visokog Ministarstva, uložen od Vladike grčko-istočnoga (Br. 1887, 2431, 4753, 4820). Nakon podulje razprave eda se postigne redovita uprava, Povjerenstvo stalo poslovati pod ravnanjem Podpredsjednika, dok utok bude riešen.

Makarska. Pod Br. 422 podala se Povjerenstvu nekoja providjenja, potaknuta po jednom članu istoga. — Pod Br. 626 j 1343. bi odobren zajam udieljen od f. 500. Uredilo se je jedno pitanje o pod-

mirii poprava na Ubožištu (Br. 767). — Preporučilo se je pokrajinskomu učionskomu Vieću riešenje razmirice Devčić-Vella, jer o tom visilo posiguranje znatne vjerovnine Zavoda (Br. 1000). — Biše odobrene dvi pogodbe, kojima bi uzajmljeno fior. 400 (Br. 1032). — Bi uslišan utok d.m Polde Ivaniševića, glede načina kako da Zavod iz svojih zaklada doprinaša za uzdržanje Ubožišta. U isto doba dale se odredbe za utjeravanje zaostalih dobiti (Br. 3160). Pod Br. 3919, usljed utoka, nebi odobrena nagodba sa Eleonorom Pivac, glede jedne vjerovnine od zapiska Miličićeva. — Pod Br. 3918 bi riešena molba gospodje Anke udovice Miličića proti načinu uprave kojom se upravljalo bićem ostavljenim od njezina pokojnoga muža. Napokon bi naredjeno, da Povjerenstvo opet razpravlja, dali se novac izvadjen prodajom nepokretnina ima uložiti u Obveznice.

Perast. Biše podane odredbe za utjerbu dugova izpalih i dobiti neizplaćenih (Br. 1026, 2695, 4981). — Bi odobrena nagodba sa Marinom Santini za obaljenje duga (Br. 809).

Rab. Marija ud.a Bariše Latuša ostavi Dobrotvornosti veći dio svoga pokretnog imetka, što će po računu Povjerenstva vriediti do fior. 3000, a to uz dužnost od 6 misa na godinu. — Pod Br 4327, 5359, 5456 bi upućeno Povjerenstvo, kako da postigne taj imetak i kako da izravna neke razmirice zametnute od nasliednikâ. — Bi mal da ne riešeno viseće pitanje o utjerbi tako rečenih tražba koristnih (Br. 872). Pod Br. 1827 bi dostavljena Povjerenstvu prošnja sestara Latuš, glede njihova duga i načina kako da se osigura po njihovoj smrti. — Biše odobreni zaključci o trima zajmovim ukupnog iznoska fior. 1100. — Bi odredjeno da Povjerenstvo u smislu §§. 24 i 27 zakona 26 veljače 1876 Obćini dostavi prepis predrazbrojâ i imovnika. — Odlukom Br. 6192 bi odobren drugi zajam od fior. 200.

Spič. Darom Obćine od fior. 300 nabavilo se je Državnih Obveznica (Br. 1153).

Split. Pokojna Marijana Castelli ud. Slodre ostavila je Dobrotvornosti jednu kuću, obvezanu na jedno uživanje doživotno; uz to Ubožištu Martinis-Marchi zapisak od fior. 6000 za hranu 3 pitomaca, pa o tom se i sastavilo zakladno pismo. — Bi odobrena pogodba kojom su se preinačili kmetski uvjeti glede zemlje „Na meji“. — Bi sklopljeno zakladno pismo o zapisku fior. 100 ostavljenih od Angjelije Dall' Acqua, uz dužnost jedne mise (Br. 5046). — Bi primljen zapisak fior. 100 ostavljen od Marije Marini (Br. 4862) i naredjeno je da se napravi zakladno pismo o ostavštini Dujma Maštrovića (Br. 6022).

Starigrad. Bi poduprta prošnja Povjerenstva, da se preinači zavod Scuttari (Br. 2706); odobrena pogodba zajma fio. 1000 (Br. 3329) i sudbena nagodba za fior. 500 (Br. 5452), kao što bi povlašteno uzajmiti fior. 300 (Br. 3330).

Trogir. Pod Br. 5861 biše odobrene dvie pogodbe zajma, jedna od fior. 400 a druga od fior. 500; bi povlašten zajam od fior. 150 (Br. 1285) i napokon odobrene dvi druge pogodbe zajma, od fior. 300 i fior. 800.

Vis. Utjerao se je zapisak Nikole Pušića od fior. 50 (Br. 1485). — Biše podane odredbe za prodaju „Srebrene vale“ (Br. 2645, 4281 i 5245) i druge o prodaji masta ljetine 1891 (Br. 4154).

Vrbanj. Odobrila se je pogodba zajma fior. 2000 (Br. 4226); uredila se razmirica glede hrane podane jednoj siromašici od Dobrotvornosti na Hvaru (Br. 2610).

Zadar. Marija Vrcan je ostavila Zavodu fior. 50 (Br. 4830). Odobriše se pogodbe kojima biše prodane zemlje od bratovštine Sv. Marka za fior. 1300 (Br. 3529), za fior. 230 (Br. 3531), za fior. 102 (Br. 3532) i za fior. 260 (Br. 3537). Takodje bi odobrena prodaja A. Rolli jedne kućice za fior. 270. — Dozvolilo se je da se u korist Marka Uhoda popravi upisba u zemljišniku krivo učinjena na ime Zavoda (Br. 3750).

Pri svrhi će se dodati preglednica blagajničkog stanja onih Zavoda, kojim biše obistinijeni pazbroji 1890.

Ovdi, pokle je dobio podataka, Odbor će nadovezati poviest nekojih Dobrotvornih Zavoda, uz onu napisanu u izvješću god. 1889.e.

Blato. Zavod se je ustrojio za cielu Obćinu god. 1879, pa danas posjeduje fior. 1500 Obveznica, fior. 500 na zajam i fior. 346 u gotovu novcu. Potrebam siromaha providja Obćina, da se Zavod štedi i da mu glavnica dohodcima raste. Nema tu osobita Ubožišta, nego se ubozi zaklanjaju u ono na Korčuli, namienjena za cieli otok.

Dobrota. Godine 1836 kap. Ante Radimiri zasnova Zavod glavnicom fior. 1000, a od toga dohodci biše namienjeni za siromahe župe Sv. Matije i Sv. Eustakija. Bez znamenitog zapiska od fior. 60.000, ostavljena Obćini od pokojnoga kap. Luke Tripkovića u dobrotvorne svrhe, sam Zavod po sebi dandanas ima fior. 6.000 glavnice, pa dohodcima se pripomaga do 100 siromaha na godinu, kod njihove kuće.

Dubrovnik. Traga nekakvu Dobrotvornomu Zavodu u Dubrovniku nahodi se još o polovici XIII.a vieka. Ukazuje se redovito uredjen početkom XIV.a, i to u tiesnoj svezi sa zavodom Blagog Djela, o kojem je nekako zavisio i od njega dobivao znatne pripomoći.

Usljed francuzkog zaposjednuća i Napuleunskih ratova, jedan i drugi zavod pretrpiše ogromnih gubitaka, koji se na milijune računaju, po tom što su imali znatnih glavnica uloženih kod Banke u Napulju i u Rimu, pa većim dielom biše zaplienjene.

Blago Djelo odlukom Dvorske Pisarne 7 svibnja 1818 Br. 21309 bi preustrojeno; mnogo se je godina razvlačila raz-prava, kako pod jednu upravu svesti taj zavod sa onim Dobrotvornosti, ali stvar bi riešena stopro god. 1855 Ministerijalnom odlukom 8 srpnja Br. 9899. Sa zavodima ovako spojenimi ravnao je Biskup sa Načelnikom — članovi po pravu — i petorica izbrana iz poglavitih gradjana. Materijalnu su upravu vodila tri plaćena činovnika (blagajnik, preglednik i pomoćnik), a ta su zavisila od Okružne Vlasti.

Usljed duge prepirke, kojom se je bavilo i Upraviteljno Sudište, dva se Zavoda — Blago Djelo i Dobrotvornost — opet razstaviše, i prama postojećim pokrajinskim zakonom padoše pod nadzor Zemaljskoga Odbora.

Zavod zaklanja u jednu kuću obćinsku (Kalošina) 9 starica; u zaklonište Sv. Stjepana zavremene siromahe; napokon u staru Bolnicu „Domus Christi“, kupljenu od Odbora, pa pretvorenu u pravo Ubožište, 8 siromaha mužkih i 18 ženskih. Osim toga plaća Sestricam fior. 1000 na godinu za odgoj 10 sirotica; i milostinjami pomaga do 250 siromaha.

Imoski. Početkom ovog vieka neki Battošić oporukom ostavi neka dobra u pričiju ubožnim djevojkam. Kasnije ta zaklada, premda napose, upravljena, bi spojena uz Dobrotvorni Zavod, koji pripomaga 20—30 siromaha na kući.

Kistanje. Zavela se Dobrotvornost usljjed pokrajinskog zakona 26 veljače 1876. Uzdrži se globami i dobiti od 4 državnih Obveznica, stečenih po ustanovljenju. Pomaga do 15 siromaha na godinu.

Kozica. Povjerenstvo bi imenovano stopro god 1886. Nema nikakva imetka, te siromahom pomaga jedino globami što joj Sud jali Poglavarstvo izručuje.

Lećevica. Isto tako zasnovan Zavod god. 1885, nema drugih prihoda do globa.

Milna. Ustrojilo se Povjerenstvo g. 1874, kadno mu je župnik Marinković predao fior. 273, sabranih od globa i od fior. 100 darovanih od Biskupa Dubokovića. Dandanas posjeduje fior. 2050 glavnice, osim kuće gdi je zaklonjeno 15 ubogih. — Kuća se je sagradila doprinescima privatnikâ, a najviše doprinesoše: Obćina, župnik Sapunar, Ivan Mandinić p. Ante i Braća Buzolić p. Ante. Zaklonjenicim diele mjesečno milostinju.

Muć. Ustanovio se je Zavod još g. 1842, ali ni danas nema nikakva bića i sva pomoć siromahom iz globa.

Omiš. Početak mu od god. 1843, kadno je pokojna Marija Dešković-Jelić ostavila jednu kuću, koja je kasnije izgorila. Sa nešto glavnice dobivene od ukinutih Bratovština i Obveznicom darovanom od Obćine, kadno se je slavila 40.godišnjica vladanja Nj. Veličanstva Frane-Jozipa, doskočio je potrebam siromaha i popravio izgorjelu kuću, gdi se smjestilo 6 postelja pribavljenih od Obćine. Danas su tu zaklonjena dva siromaha, a pripomoženo ih 13 na godinu.

Orebić. Rekbi da se je Zavod zasnovao god. 1855., glavnicom fior. 200 milodarâ. Dandanas porestoše glavnice, te dohodkom pomaga se redovito 6-7 siromaha na godinu.

Promina. Stopro god. 1887, pokle se je ustanovila nova Obćina, bi imenovano Povjerenstvo sjelom u Oklaju. Nema ništa, već što globâ dobije, to porazdieli ubozim.

Prčanj. Nastade god. 1861, kadno je siromahom ostavio fior. 400 pokojni Ljudevit Jurović. U taj se primjer ugledaše drugi, medju ostalim Ivan Rickuvija, koji je Zavodu god. 1870 ostavio fior. 600. Dohodcima pripomagaju se siromasi u dane svetčane, a kad je potreba godišnjom milostinjom na kući.

Pučišća. Godine 1854 župnik d.n Petar Lušić utemelji Zavod sa glavnicom fior. 180 pobranih kod privatnikâ. Godine 1876 Obćina ustupi Zavodu zakladu „Grego“ od fior. 1014:30. Ovim, globami i prištednjami nakupio je glavnicu od fior. 6507, te dohodcima iste pripomaga na kući desetak ubozih.

Perast. Godine 1739 dobročinac Ivan Kombat prvi ostavi 200 zlatnih dukata, a da se dohodkom stvori prčija siromašnim djevajkam. Sliedio mu je primjer Grgo Banić (god. 1771), koji polu svoga bića ostavi u istu svrhu, a drugu polovicu siromasim. Godine 1770, prapop Ivan Nenada, župnik na Dobroti, ostavi 200 zlatnih dukata, od kojih četvrtina

dohodka bi namienjena ubozima Perasta. — Antun Brajković god. 1784 ostavi za prčije djevojkam 200 zlatnih dukati odmah izza svoje smrti, a drugih 200 po smrti žene i sestre. — Toma Brenza g. 1815 ostavi siromasim fior. 50; a prepost stolne crkve u Kotoru d.n Vicko Balović godišnji prihod fior. $24:69^{1}/_{2}$. Godine 1839 Frane Grgorica ostavi siromahom za 50 godina dohodak jedne kuće u Perastu; god. 1853 Srećko Bondi godišnji prihod fior. 25, koji posli bi uglavničen na fior. 500. Jednaku svotu, u korist siromahom, ostavi Andrija Lica g. 1856, a god. 1859 Margarita Milatović fior. 100, od kojih dohodak po polovici namienjen siromahom Perasta i Stoliva. God. 1860 Zakarija Banić ostavi fior. 50 godišnjeg dohodka, a god. 1872 pragospodin Antun Bašić glavnicu od fi. 1000. Napokon god. 1879 Ivan Gnalo ostavi siromahom svoju kuću sa vrtlom, pa god. 1887 gospodja Mande ud. Lica darova jednu kuću siromahom. Po novom zakonu uprava svih ovih raznih zaklada bi svedena pod Povjerenstvo Dobrotvornosti, dakako pridržajuć svakoj cilj na koji su namienjene. Pripomaga se siromahom jedne i drage vjeroispoviedi, osobito ako bolestni. Prigodom Božičnih i Vazmenih svetkovina i Svihsvetih pripomoženo je 10-15 siromaha, i to bez razlike vjere. Prčije 1-3 na godinu udieljuju se jedino katoličkim djevojkam iz Perasta.

Risan. Postanak mu je od god. 1842, a početak bića nešto globa i privatnih milodara. Kasnije mu imetak poreste raznimi zapisci, od kojih najznamenitiji je onaj Dimitra Egorović-Ljubatovića, preminulog u Rusiji, koji ostavi znamenitu svotu, namienjenu u gradnju jednog zakloništa i na uzdržavanje istoga. Kuća, gdi će se okupljati do 20 siromaha, jednog i drugog spola, jur se gradi i sva je prilika da se kroz godinu i otvori.

Split. Prvi se temelji današnjemu Zavodu udariše g. 1807.e za doba Francuzkoga vladanja, usljed poznate odluke pröveditura Dandola. Redovitije se uredi god. 1819, koje godine bi imenovano prvo Povjerenstvo, kojemu je predsjedao kaptolski vikar D.n Nikola Didoš. Ovo je prvo Povjerenstvo udarilo na mnoge potežkoće, jer siromaha mnogo a prihoda jadno. Prvo pobiranje milostinja kod gradjana ne iznese nego 100 fiorina. Nisu vele iznile ni škrabice postavljene po crkvam, ni prošnje po okolnim selim u vrieme žetve i jematve. Premda sredstva nevoljna, ipak djelatnost prvoga Povjerenstva — kojemu podje za rukom okupiti nekoliko siromaha u jednu kućicu kod Sv. Duha — ukaza se kriepostna, tako da Zavod zadobi obće saučešće i odmah god. 1820, počeše zapisivanja ostavštinâ na umnoženje dohodaka. Medju dobročiniocim onog doba nahodimo uz imućnije gradjane i prostih težaka, koji bi Dobrotvornosti ostavljali fiorin ili manje, a žaleći da nemogu više. Na velikim je mukam bilo Povjerenstvo za glada godine 1829-1830, koju u svojim upisnicim naziva *strašna godina*. Bič nije ostao u samom gradu, nego se je proširio na okolo po selim (Solta, Vranjica, Žrnovica, Jesenice, Muć, Konjsko). Neumornim zauzećem stadoše pobirati, ne samo novca, nego i stvari i živeža. Neko družtvo zabavljača otvori tečaj predstava u korist gladinaca. Zauzeću Povjerenstva i milosrdnomu saučešću stanovnika Splitskih zahvaliti je, što se ne samo ublažiše posliedice nevolje u gradu, jer iz upisnikâ Zavoda razabire se kako se je „bobice“ slalo i na Soltu i u obližnja sela. Godine 1832.e pojav kratelja probudi novog straha, te se po-

duzeše providjenja obširnija, zâ okup skitajućih se siromaha u naročiti stan, gdi se je zaklonilo 80-100 osoba, pa se tu hranili. Pod predsjedništvom gosp. Jozipa Cindre i jakim sudjelovanjem tajnika gos. Jozipa Ambrosoli, kroz 7 mjeseci sabralo se je f. 3698 novca, svota vanredna uzmuli se u obzir obće nevoljne okolnosti i nedostatak novca u ono doba. Osim novca sakupilo se sukna, slamica, živeža i bi podnešena Vladi prošnja, da bi pripomogla svotom f. 2000. Vlada je pripomogla sa f. 600, za jedan put samo. Ovimi dohodci podje za rukom Povjerenstvu do god. 1835 providiti hranom zaklonjene siromahe, dnevnim troškom od $5^3/_4$ karantana na glavu. Ovo zaklonište, s nedostatka sredstava, moralo se je razpustiti a siromasi nemogli se uvući ni u onu kućicu kod sv. Duha, jer premetnula se u druge ruke. Treba napomenuti i gladne godine 1843, 1846, 1847 i 1848, kadno je Povjerenstvo slalo pripomoći i na Vis, u Sinj, Imoski, Vrhgorac i Omiš. Imetak je Dobrotvornosti medjutim rastao čestimi i obilnimi zapisci. — Godine 1832 bi uveden običaj o oprostu od posjeta i o zamjeni duplirâ sa ceduljami za sprovode, što i danas daje Zavodu liepa prihoda. — Danas imetak mu sastoji od f. 13.960 državnih Obvevnica, f. 8561:30 glavnice i jedne kuće obterećene zaživotnim uživanjem, u Velom Varošu. Najubožniji siromasi i danas su sakupljeni u kući, za koju Dobrotvornost plaća najam. Namjerom uprav primjernom, Zavod svake godine daje služiti jednu Misu za pokojne svoje dobročinioce i preko Mise njim se čitaju imena.

Prispojen Dobrotvornosti i pod njezinom upravom stoji i „Zavod za obrt i zaklon“, stvoren ostavštinom dobročinitelja braće Martinis-Marchi, koji za taj zavod ostaviše mal da ne cielo svoje bogato biće. Začetnik toga djela bi Ante Martinis-Marchi, koji preminu god. 1853, koji ostavi svoj dio braći Otaviju i Ivan-Petru, uz uvjet da ako bi umrli bez mužkog poroda, po njihovoj smrti podje na Dobrotvornost i to bez ikakve obveze. Otavij, preminuli god. 1855, ostavi svoj dio bratu Ivan-Petru, uz uvjet da ako bi umrao bez mužkih nasliednika, i to podje na Dobrotvornost, a da se uloži u gradnju i uzdržavanje jednog Zavoda, u kojem mladi siromasi da uče kakav obrt ili zanat, a starci budu zaklonjeni i hranjeni, a da to zasluže radnjom kakvom mogli budu. Od zaklonjenih dvie trećine valja da su iz Splita, a trećina sa otoka Brača, Hvara i Solte. Godine 1856.e preminu i treći brat Ivan-Petar, pa i on ostavi polovicu svoga bića Dobrotvornosti, u svrhe kako u oporuci Otavija. Tako po smrti zadnjeg brata $^{10}/_{12}$ svega bića imale su spasti na Dobrotvornost. Nego proti valjanosti oporuká ustade sestra Angje Martiniš za Jeličića, a pravda puče god. 1861. Te iste godine biše uredjene ustanove novoga zavoda i razpisan natječaj za osnovu velike sgradje, koja ne započe već god. 1865.e, te zavod otvoren velikom svetčanošću dne 4 lipnja 1871.e, velikim saučešćem gradjana, pošto tog dana, nebrojeć novčić što siromašnija ruka turi u škrabicu, pobrala se je liepa svota od f. 658:78 od privatnih priložaka. Od toga dana gradjanstvo se nepristano brine za novi zavod, te mu pomoga obilnimi doprinesci i zapisci, koji se ponavljaju blizu svake godine. Nakon više pokušaja, ne svedje izpalih sretno, napokon god. 1875 unutrenja uprava zavodom bi povjerena Sestram Milosrdnicam iz Zagreba.

Godine 1882 Povjerenstvo odluči sakupiti kosti dobročinioca braće Martiniš-Marchi i njihove rodbine, te ih sahraniti

u sgradji Zavoda, a na njihovu uspomenu sagraditi spomenik, štono bi povjereno domaćemu kiparu Ivanu Rendiću. Milosrdni obred bi obavljen dne 30 siečnja 1884, vanrednom svetčanosti i pristupom množtva naroda. — U isto doba bi odlučeno napominjati mramornimi pločami, uzidanimi po hodnicim, imena dobročinioca, koji bi bili ostavili u korist Zavoda više od 2000 fiorina; a mramornim poprsjem spomenuti one koji bi za života ostavili ili darovali barem f. 6000. Na drugim pločam pa uklesana su imena onih dobročinioca, koji ostavljaju ili daruju fior. 25-2000.

Hodnik je Zavoda dandanas narešen mnogimi spomenici od sve tri vrste. Bi postavljeno mramorno poprsje gosp. vit. Jozipu Demarchi, koji po smrti ostavi f. 6000. Marijana Castelli ud.a Zlodre i ona ostavi zapisak od f. 6000, nu izričitim očitovanjem da svog poprsja neće.

U dobročinioce Zavoda ubrojiti je i pokojnoga Biskupa Splitskoga Marka Kalogerà, koji, osim što za svoga života doprinese znatnih svota, uradi više neg itko a da se oživotvori blagotvorna odredba utemeljitelja.

Osim nepokretnih dobara, Zavod dandanas ima f. 5805 državnih Obveznica i f. 12.861:01 $^1/_2$ novca na zajam.

Ston. Zavod posjeduje jednu kuću, a to rekbi još od doba skupnovlade. Dohodkom te kuće pripomagaju se siromasi.

Sućurac. Postade usljed novog zakona i žive samo od slučajnih prihoda.

Supetar. Stvori se god. 1836 na temelju dara f. 220 ostavljenih od pragospodina Ivana Skakoca, Biskupa Hvarskoga. — Oporukom 15 veljače 1878 župnik D.n Jozip Tomić ostavi Dobrotvornosti dvie kućice da se ubozi zaklone, uz to f. 1600 vjerovnina. — Godine 1881 gosp. Ivomarija Balarin ostavi siromasim $^3/_{10}$ svega svoga bića, po smrti svoje žene, koja još žive. U kući ostavljenoj od župnika Tomića zaklonjeno je 5 ubozih, Osim toga nedjelno je pripomoženo 19, mjesečno 8 siromaha; pa još pripomagaju u vanrednim potrebam, osobito liekovima bolestnicim.

Sutivan. Prvi je utemeljitelj onomu Zavodu župnik D.n Ante Božan, rodom iz Komiže, koji god. 1796 ostavi siromasim glavnicu od f. 600, kojom je s početka upravljao oporučni izvršitelj Vicko pl. Capogrosso-Garanjin, pa za njim Crkovinarstvo one župe. Redovito Povjerenstvo nije se ustanovilo već stopro god. 1839, pa njegovi članovi podpisima medju sobom prvoj glavnici poresloj do f. 700 dodaše drugih f. 48. Škrabicom izloženoj u crkvi i prošnjom u vrieme pobiranja poljskih proizvoda do god. 1850 uzraste do f. 775. Te godine pokojni Pavao Ilijić-Ivanović ostavi siromasim f. 2000 zapiska, izplativa na godišnje rokove od f. 100. — Ivan Skarica iz Splita god. 1852 ostavi drugi zapisak od fior. 100, pa god. 1883 Ivan Lukšić f. 300, a Bože Lukšić god. 1885 f. 80. Te iste godine Dr. Petar Ilijić p. Ivana, da počasti uspomenu svojih roditelja, darova Zavodu dvie državne Obveznice, od fior. 100 svaku; pa godioe 1886 Ivan Lukšić p. Jure darova f. 100, da počasti uspomenu svoje žene Lavoslavke Radmilović. Opet te godine kanunik D.n Nikola Definiš ostavi Dobrotvornosti zapisak od f. 200. — Dandanas Zavod ima glavnicu od f. 5579, sa godišnjim dohodkom f. 250, čim se pripomaga 12 do 15 siromaha na kući i kad koji oboli.

Šipan. Bi ustanovljen god. 1877,

pa ne razpolaga drugim prihodima već globami i čim slučajnim, i ciglim stavnim dohodkom godišnjih f. 5 od zapiska Prajcattova.

Tivad. Doprinescim privatnika i globami god. 1889 nakupila se je mala glavnica od f. 96:24, a ta je položena kod poštarske štedionice.

Vrlika. Rekbi ustanovljen Zavod god. 1876, a ne posjeduje ništa.

Blagajničko stanje Dobrotvornih Zavoda svrhom god. 1890.

Redni Broj	Sjelo Dobrotvornosti	Prihod	Razhod	Pretičak u novcu	Pretičak u Obvez-nicah
		fior.	fior.	fior.	fior.
1	Biograd	164	6	158	200
2	Bol . . : . .	1592	1419	173	5850
3	Budva	587	338	199	—
4	Babinopolje . . .	38	10	28	—
5	Cavtat	187	174	13	110
6	Dubrovnik . . .	29343	26037	3306	121810
7	Ercegnovi . . .	448	403	45	1650
8	Gomilica	—	—	108	—
8	Grablje	—	—	100	—
10	Humac	37	4	33	—
11	Hvar	1475	1245	230	5800
12	Imoski	9034	563	8471	6600
13	Janjina	68	50	18	100
14	Ješa	319	140	179	1000
15	Komiža	3567	3231	336	1400
16	Korčula	6491	5932	559	44900
17	Kotor	1670	1417	253	3560
18	Kuna	152	100	52	300
19	Lastovo	43	43	—	—
20	Lećevica	35	2	33	—
21	Lukšić	59	40	19	—
22	Makarska	11934	8807	3127	8350
23	Makošica	293	45	248	1000
24	Metkovići	2380	557	1823	1500
25	Milna	459	433	26	2050
26	Novi	74	71	3	250
27	Omiš	441	169	272	150
28	Obrovac	354	91	263	—
29	Opuzen	289	236	53	1100
30	Orebić	242	132	110	3700
31	Pag	1200	1021	179	3800
32	Pasman	7	—	7	—
33	Pitve	92	—	92	100
34	Postira	220	186	34	350
35	Prčanj	198	196	2	1300
36	Promina	276	25	251	—
37	Pučišća	751	644	107	6400
38	Rab	3780	1879	2897	16100
39	Risan	543	100	443	1900
40	Selca	—	—	105	300

Redni Broj	Sjelo Dobrotvornosti	Prihod	Razhod	Pretičak u novcu	Pretičak u Obveznicah
		fior.	fior.	fior.	fior.
41	Silba	120	39	81	950
42	Sinj	645	207	438	—
43	Šipanj	27	27	—	—
44	Skradin	1818	1444	374	—
45	Slano	52	29	23	500
46	Split	16799	12182	4617	19765
47	Ston	286	104	182	100
48	Sućurje	97	26	71	—
49	Sumartin	1693	1418	275	1800
50	Sutivan	908	399	509	1500
51	Sutvara	164	20	144	—
52	Svirca	389	5	384	—
53	Šibenik	5224	3261	1963	11900
54	Tiesno	234	98	136	2450
55	Trogir	5153	3465	1688	12950
56	Trpanj	287	251	36	510
57	Vrbanj	2798	2255	543	—
58	Zadar	25804	23869	1935	66660
59	Zavojani	105	45	60	—
	Skupa .	141450	104940	37814	360715

Blago Djelo.

I uprava ovog Zavoda traje redovito, osobito s toga što se računi redovito podnose.

Imenovalo se i ustanovilo novo Povjerenstvo sa sliedećim osobami: Eugjenij vit. Stauber predsjednik, Ivan Avoscani podpredsjednik, D.r Baldo Podić tajnik, Luka mar. Bona, d.r Petar Čingria, Vlaho Degiuli i Ugje pl. Saracca članovi.

Prigodom ustanovljenja sgodio se je slučaj, o čem bi Odbor pozvan da rasudi. Po zakonu Načelniku je Dubrovačkomu povjereno da sazove nove članove neka biraju časti. Načelnik ureče sjednicu kod obćinskog ureda. Proti toj odredbi nekoji članovi uložiše utok, ali Odbor nije našao da ga usliša.

Blagajnikom Blagog Djela bi imenovan Božo Mičić a preglednikom Nikola Kobila, dočim bi ukinuto jedno mjesto dnevničara.

Odobrilo se je (Br. 1434) što je Povjerenstvo zaključilo, da se udieli fior. 100 pripomoći udovici pokojnog blagajnika Medini.

Pod Br. 1437 bi odobrena pogodba kojom se prodadoše za fior. 5342:01 dobra „Lisac“.

Odlukom Br. 1893 ovlastio se je Zavod da goni pravdu proti nekim kmetovim Nadarbine ostavljene od Lucijana pl. Cerve, u poslu zemljišnika.

Pod Br. 2295 odobrio je Odbor zaključak Povjerenstva, da bi se dohodci namienjeni za oslobodjenje robova, udieljivali siromašnoj djetci koja se daje na mornarstvo, pa je preporučio Namjestništvu da ga i ono potvrdi.

Pod Br. 2634 odobrila se je pogodba zajma fior. 1000; kao što pod Br. 3796 druga od fior. 2500 i opet treća od fior. 3000 pod Br. 4004.

Usljed obistimbe, bi dostavljeno Poreznomu Uredu u Dubrovniku fi. 732:56, od dohodaka nadarbine „Tri Crkve“ (Br. 4999).

Biše odobrene obstimbe prčija od g. 1890 i naredjeno uredjenje odnosnih iznosa (Br. 5089).

Konačni račun 1890 ukazuje ovo blagajničko stanje:

Prihoda	f.	69393
Razhoda	„	48993
Pretička u novcu . . .	f.	30400
„ u Obveznicam . .	„	88200

Bolnice.

Od zadnjeg zasjedanja do danas u osoblju služećemu kod pokrajinskih Bolnica nije se dogodilo promjena, već što mjesto d.ra Ante Kargotića, liečnika-pomoćnika u Bolnici Arbanaškoj — koji se odreče službe iz domaćih razloga — danom 29 prosinca 1890 bi imenovan d.r Ivan Marčelić.

Pošto politička Vlast pronadje da liekarnik Beroš u Šibeniku nemože da ujedno obavlja liekarničku službu pri njegovoj liekarnici i onoj domaćoj pokrajinske Bolnice, prekide se postojeća pogodba sa Antom Berošem, a kao liekarnik kod Bolnice bi imenovan mladi izučeni liekarnik Ivan Mazzoleni i pogodba bi sklopljena dne 5 rujna 1891.

Odbor je dozvolio da udju kao vježbenici, kod Bolnice Splitske d.r Nikola Tommaseo a kod Arbanaške d.r Ante Strmić.

Na temelju Saborskog zaključka 14 prosinca 1885 početkom god. 1891 bi doznačena prva petogodišnjica svim liečnikom i upraviteljem, koji navršiše pet godina uračunive službe.

Kadno se je o svrhi god. 1890 bilo po cieloj Europi razglasilo čudotvorno lie-

čenje tuberkolozi izumom Kochovim, Zemaljski je Odbor dopustio d.ru Jeri Pugliesi, pomoćniku kod Bolnice Dubrovačke, da podje u Berlin učiti to liečenje i pripomogao mu sa fior. 200 podporine. D.r Pugliesi je podnio potanko učeno izvješće o svojim opaznjam, a Odbor je izvješće priobćio svim pokrajinskim Bolnicam, kao što njim je i dozvolio, na izričiti upit, da nabave Kochove linfe na pokušaj, uz preporuku najveće opreznosti.

Kad je god Odbor doznao, ili po sebi ili po opazkami kotarskih liečnika, za kakav nered u Bolnicam, on je namah podao najshodnije odredbe, kao što je i izravnao razmirice, ako su se pojavile medju osobami služećim u Bolnicam.

Po običaju red je sada da se iznesu glavni podatci zdravstveno-statistički Bolnica za god. 1890.

Zaklonjenih je bilo u Bolnici:

Dubrovačkoj . .	794
Splitskoj . . .	835
Šibenskoj . . .	830
Zadarskoj . . .	1454
Skupa	3913

prema god. 1889 porestao je broj zaklonjenih u Dubrovniku sa 139, a u Splitu sa 74; nu odpao je u Šibeniku sa 228 a u Zadru sa 539 — tako da ukupno odpade 554 zaklonjena.

Od zaklonjenih izišlo je *izliečenih* ili *oporavljenih*, iz Bolnice:

Dubrovačke	648	$81._{61}$ %
Splitske	656	$78._{56}$ »
Šibenske	590	$71._{08}$ »
Zadarske	1173	$80._{67}$ »
Skupa	3067	$78._{38}$ »

Izišlo *neizliečenih*, iz Bolnice:

Dubrovačke	33	$4._{16}$ %
Splitske	47	$5._{63}$ »
Šibenske	83	$10._{00}$ %
Zadarske	54	$3._{71}$ »
Skupa	217	$5._{55}$ »

Umrlo ih u Bolnici:

Dubrovačkoj	58	$7._{30}$ %
Splitskoj	59	$7._{07}$ »
Šibenskoj	81	$9._{76}$ »
Zadarskoj	129	$8._{87}$ »
Skupa	327	$8._{36}$ »

Rodilja je bilo kod Rodilišta:

Dubrovačkoga . .	12
Splitskoga . . .	22
Šibenskoga . . .	11
Zadarskoga . . .	37
Skupa	82

Samo u Rodilištu Dubrovačkom bile su 3 više nego god. 1889, u svim ostalim manje: u Splitskom 11, u Šibenskom 19, u Zadarskom 4 — ukupno 31 manje. — Nijedna rodilja nije umrla u Zavodu.

Nahodâ je bilo, u području Nahodišta:

Dubrovačkoga .	193
Splitskoga . .	380
Šibenskoga . .	199
Zadarskoga . .	441
Skupa	1213

112 manje nego god. 1889; u području Dubrovačkom 36 manje, u Splitskom 8, u Šibenskom 17, u Zadarskom 51.

Kroz godinu 1890 umrlo je Nahoda u području Nakodišta:

Dubrovačkoga	34	$17._{62}$ %
Splitskoga	37	$9._{72}$ »
Šibenskoga	27	$13._{57}$ »
Zadarskoga	38	$8._{62}$ »
Skupa	136	$11._{21}$ »

a dočim je g. 1889 pomor iznosio ukupno $15._{71}$ %, vidi se da napreduje na bolje stanje nahoda.

Sliedi sada potanko izvješće d.ra Aurelija pl. Zlatarovića o Ludnici Šibenskoj

Kretanje bolestnika.

Mjeseci	Preostalo koncem g. 1889		Unišlo god. 1890—		Izišli god. 1890											
	Muž.	Žen.			Zdravi		Oporavljeni		Neizliečeni		Premješteni		Umrli		Ukupno	
	62	32	Muž.	Žen.	Muž.	Žen.	Muž.	Žen.	Muž.	Žen.	Muž.	Žen.	Muž.	Žen.	Muž.	Žen.
Siečanj		—	5	1	—	—	—	1	—	1	—	—	2	—	2	2
Veljača	—	—	4	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	1	2	2
Ožujak	—	—	2	2	1	1	1	—	—	—	1	—	—	—	3	1
Travanj	—	—	2	1	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	2	1
Svibanj	—	—	2	2	1	3	1	—	—	—	—	—	—	—	2	3
Lipanj	—	—	3	3	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	1
Srpanj	—	—	1	2	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—
Kolovoz	—	—	2	2	—	3	2	1	—	—	—	—	—	—	2	4
Rujan	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Listopad	—	—	5	2	2	1	—	—	1	—	—	—	2	—	5	1
Studeni	—	—	2	1	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4	—
Prosinac	—	—	3	2	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	2	1
Svega	62	32	32	18	8	9	7	3	2	2	1	—	9	2	27	16
	94		50		17		10		4		1		11		43	
	144								43		=		ostaje koncem 1890 101 (67 m. 34 ž.)			

Da se je ove godine moglo primiti više bolestnika, tumači se tako, da se je u obćenitim ložnicam i u predsobam po jedna postelja suviše namjestilo — u svemu 12 postelja više.

Računajući u postotcih imademo:

a) prema broju od 144 bolestnika liečenih g. 1890
ozdravljenih 11.8 }
oporavljenih 6.9 } 18.7%
neizliečenih 2.7%
premještenih 0.7% Ukupni odpadak
umrlih 7.6% 29.8%

b) prema broju primljenih g. 1890 (50) izišlo je
zdravih 34% }
oporavljenih 20% } ukupno 54%

c) od prireslih godine 1890 (50) izišlo iste godine:
zdravih 12 ili 24% }
oporavljenih 4 ili 8% } Ukupno 32%

d) od začetka Ludnice 24 srpnja 1883 do konca g. 1890 bilo je u njezi 444 bolestnika (305 m. 139 ž); od ovih je odpalo:
zdravih 128 (76 m. 52 ž) ili 28.8%
oporavlienih 86 (71 m. 15 ž) ili 19.3%
ukupno 48%

neizliečenih 28 (19 m. 9 ž) ili 6.3%
premještenih 20 (9 m. 11 ž) ili 4.6%
umrlih 81 (63 m. 18 ž) ili 18.2%
Svega odpalo 343 (238 m. 105 ž) ili 79%.

e) Ove godine prikazalo se 6 priupadnika (4 m. 2 ž); od začetka Ludnice do konca god. 1890 prikazalo se priupadnika:

24 mužkih ili 5.4} u svemu 11 % prema u-
12 ženskih ili 5.6} kupnom broju primljenih

f) ove godine bio je jedan mužkarac premješten u bolniru radi tuberkuloze, ter je tamo i umrao.

Evo skrižaljke, koja nam pokazuje koje vrsti bolesti pridodjoše ove godine i koji su im poznati povodi.

Vrst bolesti	Mužke	Ženske	Povod	Vrst bolesti	Mužke	Ženske	Povod
Mahnitost (Manija)	1	—	Baštinjenje	Ludost	1	—	Patnje
„	1	—	Strah	„	1	—	Nepoznat
„	1	—	Nepoznat	„	—	1	„
„	—	1	Baštinjenje	Ludilo (Wahnsin)	—	1	Baštinjenje
„	—	1	Tuga	Benavost (Dementia consecutiva)	1	—	Nepoznat
„	—	1	„	„	1	—	„
„	—	1	Dojenje	„	1	—	„
„	—	1	Nepoznat	„	1	—	„
Periodična mahnitost	1	—	Baštinjenje	„	—	1	Starost
„	1	—	Piće	„	—	1	„
„	1	—	„	„	—	1	Sifilis
Tužnost (Melankonija)	1	—	Patnje	„	—	1	Nepoznat
„	1	—	Tuga	Ludovanje sa kljenuti	1	—	Piće
„	1	—	Strah	(Irresein mit Lähmung)	1	—	Sifilis
„	1	—	Naporni život	„ „	1	—	„
„	1	—	Nepoznat	„ „	1	—	Myletis
„	—	1	Tuga	„ „	1	-	Nepoznat
„	—	1	„	„ „	1	—	„
„	—	1	Radjanje	„ „	—	1	Kronična bolest živaca
„	—	1	Nepoznat	„ „	—	1	Tuga
Tupost (Dementia primitiva	1	—	Škrlel-Difterija	Ludovanje sa padavicom	1	—	Baštinjenje
ili Stupor)	—	1	Nevolja	(Irresein mit Fallsucht)	1	—	Nepoznat
Ludost (Paranoia)	1	—	Baštinjenje	„ „	1	—	„
„	1	—	Onanija	„ „	1	—	„
„	1	—	Patnje	„ „	1	—	„
				Svega .	32	18	
					50		

Kako se vidi, pokušasmo uvesti hrvatsko nazivlje za ponajglavnije vrsti duševnih bolesti; rekosmo pokušasmo, jer nadje li se bolje, primit će se bolje. Scienimo da mahnitost odgovara posve pojmu manije, jer naš narod drži mahnitcem onoga, koji jeduševno-motorno uzrujan, a to je ponajglavnija oznaka manije. Uzev za melankoniju naziv tužnost opet po jednom od najglavnijih obilježja te bolesti-tuzi sliedili smo primjer Grka i po njima Francuza, koji melankoniju zovu „lypèmanie“ od lype = tuga, i Niemaca koji ju zovu „Trübsinn“.

Za označiti dementiju primitivnu, od njekih takodjer Stupor zvanu, prem je

stupor samo jedno obilježje te bolesti, scienili smo upravo ovo obilježje koje čovjeku najviše u oči udara za naziv upotrebiti. Čovjek stuporozan čini se u svih svojih osjećajih tup — s toga tupost.

Ludost scienimo najbolje označuje paranoju, jer je pojam koji izraziva per excellence odmaknuće od zdravog shvaćanja mišljenja — Verrücktheit.

Ludilo označuje njeki višji stupanj duševne pometnje i njeku trajniju sliku, kao što je razumljivo kad pomislimo na trajne i mnogobrojne halucinacije, koje bolestnika posve pomute i koje stanje Niemci zovu Wahnsinn.

Za pojam „dementia consecutiva“ uzesmo benavost, ostavljajuć najvećemu stupnju demencije (dementia terminalis — terminales Blödein) naziv glupost, a najslabijemu — Schwachsinn, naziv slaboumnost.

Rieč ludovanje scienimo da odgovara u obće pojmu vesaniae — Irresein.

U koliko su akutne infekcijozne bolesti kadre uticati na ravnovesje duševno, imadosmo ove godine više zanimivih primjera.

M. D. učenik gimnazije obolio je od težkog škrleta sa difjer.jom, a poslje te bolesti pao je u mahnitost, koja je 5 mjeseci trajala i od koje je posve ozdravio.

Redji su primjeri gdje akutne infekcijozne bolesti čine da čovjek, koji je već duševno bolestan, od duševne bolesti ozdravi. Takove primjere vidješmo u 3 slučaja ove godine i to usljed influence.

Influenca pokazala se u Zavodu polovicom siečnja, zahvatila je dobrano $^2/_3$ bolestnika; prolazaše dosta blago — samo u jednom slučaju bijaše komplikana upalom pluća.

Čudnovato je, da je u svom teku najprije zahvatila dolnji sprat Centrale, onda gornji, a najkasnije kuće za izolaciju, koje leže poviše, premda su se bolestnici u vrtu uvjek mješali i u doticaju bili.

M. I. pravnik, koji je godinu dana bivao u Zavodu i skoro sve to vrieme žestoko halucinirao, patio od delira progonstva i veličanstva, te bio tako opasan, da je veće vrieme morao stati pritvoren, oboli 15 siečnja od influence sa 3 dnevnim težkim ognjem; a već 19 siečnja posve je bio promjenjen prema prvašnjem stanju i razabran. Odpušten u ožujku iste godine, pripovjeda sam, da se je poslje bolesti kano iz sna probudio, i da mu je kano mrena sa očiju pala. Bolestnik bijaše kano paranojik po knjigi neizliečiv; a eto ga zdrava i dan danas.

G. Kate i Ž. Tomica, obe od 3 godine u Zavodu sa diagnozom ludosti neizliečive, poslje influence u toliko se oporaviše da odoše svojim kućam, gdje i danas, a to i nješto duševno oslabljeno, svoje kućanske dužnosti izpunjavaju.

Pogoršanje duševnih bolesti usljed influence nismo u nikojem slučaju opaziti mogli.

Umrivši godine 1890:

1. D. A. činovnik 40.god., bivao u ludnici 1 godinu i 3 mjeseca; bolovao od tužnosti sa strašnimi halucinacijami progonstva. Zadnja 2 mjeseca naglo propadâo uz kljenut sfirktara, Clonus nogu, a najkašnje oedema pulmonum. Bez paranja.

2. D. A. pomorski kapetan 50.god., bivao u ludnici 5 godina i 3 mjeseca, bolovao od progresivne kljenuti. Zadnje vrieme simetrični dekubitus; jaki znakovi podraživanja mozgovnih opna; lieva strana tiela manje osjetljiva od desne, plantarni i trbušni refleksi manjkaju; može micati se svimi udi, nu nemože stojati na noguh.

Razudba: Pachymeningitis interna chronica, vassulosa, haemorologica; Leptomeningitis fibrinosa purulenta. Encephalitis chronica; haemorhagia in lobo temporali sinistro, hydrocephalus internus.

3. M. I. težak 53 god., bivao u ludnici 2 godine, bolovao od progresivne kljenuti.

Razudba: Periencephalo-meningitis diffusa chronica, atrophia cerebri praecipue loborum frontalium, hydrocephalus internus; ependymitis chronica, Bronchitis et pneumonia lobularis pulm. sin. Pericarditis adhaesiva, obesitas cordis, endarteritis chronica deformans, theatosis hepatis.

4. A. M. primalja 45 god., bivala u ludnici 1 god. 4 mjes., bolovala od progresivne kljenuti, sa naglim propadanjem inteligencije.

Razudba: Periencephalo-meningitis chronica; atrophia cerebri, hydrocephalus internus; pneumonia lobularis.

5. D. D. učitelj 35 god., bivao u ludnici mjesec dana, bolovao od progresivne kljenuti, koja se je preko noći razvila i rapidno napredovala, poslje što je tri godine patio od mijelitide. Umrao uz jaku atrofiju mišica i dekubitus. Bez paranja.

6. V. T. postolar 42 god., bivao u ludnici dva puta; zadnji put 2 godine; bolovao od progresivne kljenuti. Umri u marazmu; izgubio posvema rieč, neosjetljiv po svom tielu; othaematom obih ušiju, lahke ukočenosti u prigibih jedva se miče; posvemašnja benavost.

Razudba. Mennigoexcephalitis chronica; oedema cerebri, hydrocephalus ventricolorum, atrophia cerebri praecipue sinistri.

7. A. G, priprodavaoc iz Italije nastanjen u Splitu 57 god., bivao u ludnici mjesec dana, kamo je došao u posve napredovanom stanju progresivne kljenuti, težkim oštećenjem inteligencije i nemoćnom stanju tielesnom.

Razudba. Meningitis chronica convexitatis, Hyperaomia cerebri, Hydrocephalus esternus et internus, atrophia cerebri.

8. N. V. mornar 39 god., bivao u ludnici 2 godine i bio opasan padavičar.

Razudba. Lubanja vrlo velika, kvadratična, mjestimice 1 Ctm. debela; šavi posvuda srasli, Meningitis chronica convexitatis, osobito povrh lievog sutus centralis. Pia vrlo debela, mjestimice podignuta od arahnoideje seroznom tekućinom poput mjehura. Zavoji atrofični, nješto tekućine u 3.oj utrobici; inače moždjani bezkroni. Žile vrlo razširene.

9. B. I. oružnik u miru 38 god. bivao u ludnici 5 mjeseci, bolovao od progresivne kljenuti na luetičnoj podlozi.

Razudba. Meningitis chronica convexitatis cerebri et cerebelli; hydrocephalus internus et externus; hyperaemia et atrophia cerebri, Arteriosclerosis.

10. S. I. konobar 52 god., bivao u ludnici 2 godine, bolovao od progresivne kljenuti. Brez razudbe.

11. B. M. težakinja 52 god., bolovala od kronične mahnitosti a bivala u ludnici 7 godina.

Razudba. Kosti lubanje debele; jako ubilježena uvala za arteriju mening. med. Stražnja polovica mozga velikog, osobito lobus occipitalis dojimlje se kano u razvitku zaostala, te mali mozag većinom je odkriven. Arteria basilaris, fossae Sylvii ateromatorne; sve krone cievi izgledju širje nego obično. U bazilarnom dielu desnog thalam. opt. malo tamnolika zarestica. Corpora quadrigemina jako malena (nerazvijena?). Emphysama pulm.; insufficientia c. sthenosi valvulae aortae; hypertrophia ventriculi sin. Cor. adiposum. Degeneratio amyloidea hepatis et renum; tumor lieni sacut. c. perisplenite cartilaginosa.

Kako vidismo od 81 umrvših ide ih 8 na račun progresivne kljenuti.

Po vjeri bijaše

Rimokatolika 30 m. 17 ž.
Pravoslavnih 2 m. 1 ž.

Po stanju bijaše:

STANJE	Muž.	Žen.	Sa porodom		Bez poroda		Ukupno
			Muž.	Žen.	Muž.	Žen.	
Oženjenih, udatih	13	6	9	4	4	2	19
Neoženjenih, neudatih	18	7	—	2	18	5	25
Udovaca, udovica	1	5	1	4	—	1	6
Svega .	32	18	10	10	22	8	50

Po nauci bijaše:

Što su učili	Muž.	Žen.	Ukupno
Sveučilište, tehniku, bogoslovje	1	—	1
Gimnaziju, realku, preparandiju, naut. škole	6	1	7
Gradj. i pučke škole	9	8	17
Bez nauke	15	8	23
Nezna se	1	1	2
Svega	32	18	50

Po zanimanju bijaše:

Zanimanje	Muž.	Žen.	Ukupno	Zanimanje	Muž.	Žen.	Ukupno
Činovnik	1	—	1	Mornara	3	—	3
Učitelja	1	1	2	Obrtnika, zanatlija	4	2	6
Posjednika	2	4	6	Težaka	8	8	16
Pomorski kapetan	1	—	1	Radnika	3	—	3
Djaka	2	—	2	Šivačice	–	2	2
Oružnik u miru	1	—	1	Bludnica	—	1	1
Financijalni nadstražar	1	—	1	Prosjak	1	—	1
Domobranac	1	—	1	Bez zanimanja	3	—	3
				Svega	32	18	50

16

Po godinam bijaše:

	Muž.	Žen.	Ukupno		Muž.	Žen.	Ukupno
Izmedju 15—20 god.	5	1	6	Izmedju 50—55 god.	2	1	3
„ 20—25 „	2	—	2	„ 55—60 „	2	—	2
„ 25—30 „	4	3	7	„ 60—65 „	1	—	1
„ 30—35 „	4	3	7	„ 65—70 „	—	1	1
„ 35—40 „	7	—	7	„ 70—75 „	—	—	—
„ 40—45 „	3	4	7	„ 75—80 „	—	—	—
„ 45—50 „	2	2	4	preko 80 god. . .	—	2	2
				Nezna se	—	1	1
				Svega .	32	18	50

Po Poglavarstvih bijaše:

Poglavarstvo	Muž.	Žen.	Ukupno	Poglavarstvo	Muž.	Žen.	Ukupno
Zadar	7	3	10	Sinj	2	—	2
Šibenik	4	4	8	Imoski	—	—	—
Split	6	2	8	Makarska	—	1	1
Dubrovnik	5	—	5	Metkovići	—	—	—
Kotor	—	2	2	Hvar	—	—	—
Benkovac	—	—	—	Korčula	2	2	4
Knin	5	2	7				
				Svega .	31	16	47

Jedna ženska bila je iz Hrvatske, a jedan mužkarac i jedna ženska iz Italije.

Ove godine bilo je od postanka ludnice najviše bolestnika, a danomice rekbi raste broj bolestnika u pokrajini, te je ludnica premalena.

Od 50 bolestnika pridošlih g. 1890 bijaše:

plaćaoca I. razreda 3 muž. 3 ž.

plaćaoca II. razreda 9 muž. 3 ž.

ostali bijahu na teret obćinam i pokrajini. Uzdržavanje zavoda stajalo je god. 1890 fiorina 24.128:49 novč. ili prema broju obskrbljenih (144) na glavu godimice 146 f.
„ „ dnevnice 40 n.
Dijeta bijaše 35.556, te zapada dakle jedna dijeta 67 novčića.

Pokrajinske Zakladnine.

Iz konačnih računa zaznih Zemaljskih Zakladnina uvidja se njihovo stanje koncem godine 1889 i 1890. Odtole iztiče da nijedna nije nazadovala, dapače da su mnoge poresle.

Pošto na žalost jošte niesu sve obćine izplatile obetane doprinose Zemalj. Zakladnini „Frane Josipa I", neće biti ni ovoga zasjedanja podnešene na odobrenje Ustanove te Zaklade.

Ali u toliko svrha Zaklade vrši se, tojest pripomagaju se sredstvim iste učenici viših obrtničkih škola. Marin Radica iz Korčule sliedi učiti sa najboljim uspjehom rezarstvo kod c. k. Obrtničke škole u Trstu, i dobiva iz one zakladnine godišnju podporu od f. 200.

Za učionsku god. 189$^1/_2$ bila je udieljena pripomoć od f. 80 godišnjih Josipu Ceprniću iz Zadra, učeniku III razreda pomenute škole, odsjek rezarstvo; a druga pripomoć od f. 100 godišnjih Josipu Matijašu iz Zadra, učeniku II razreda iste škole, odsjek za drvodjelstvo.

Zanimati će Visoki Sabor imati nekoliko poviestničko-statističnih crtica o pokrajinskim zakladninam.

Zaklada Gluho-niemih. — Na temelju Previšnje odluke $^{11}/_6$ 1842 počele su se po crkvam na neke svetčane dneve pobirati milostinje i timi stvarati glavnica, pa dohodcima iste da se zasnuje u pokrajini zavod za gluho-nieme, ili se ustanove podporine kojimi odgajati nesretnike van pokrajine.

Glavnica bi predana Odboru na upravu danom $^2/_5$ 1871, a to f. 4100 u Obveznicam i f. 97:27$^1/_2$ gotova novca. Radi mala dohodka, do sada nije se bila udielila nikakva podporina.

Svrhom god. 1891 imetak je zaklade sastojao od:

Fior.	6500:—	Obveznica
„	418:59	gotova novca.
Skupa fior.	6918:59	

Otrag više godina udieljuje se podporina godišnjih f. 300 kojemu dalmatincu, da se podje odgajati kod Goričkoga zavoda.

Zaklada Iznemogli vojnici dalmatinski. Za ovu su se zakladu počeli sakupljati doprinesci na proglas namjestnika Lazara bar. Mamule dneva $^{23}/_6$ 1854, a zakladno se pismo sklopilo dne $^8/_7$ 1858.

Dohodcima zaklade imalo se je pripomagati dalmatinskim vojnikom, iznemoglim u vojničkoj službi a siromašnim kod kuće.

Pomoć bi ustanovljena redovito na godišnjih f. 48, iznimno na f. 60. Udodovice takovih vojnika primaju f. 24-30 pripomoći; po smrti majcinoj sirote koji ne dovršiše 14 godina.

Kad se je dne $^{23}/_3$ 1868 zaklada izručila Odboru na upravu, imala je:

Obveznica . . f. 1185:—
Novca . . . „ 4:25
Skupa . f. 1189:25

uz to jedan list „Monte Lombardo-veneto“, sa godišnjim dohodkom f. 5:50.

Zemaljski Odbor upravlja glavnicom, nu Namjestnik udieljuje pripomoći.

Svrhom godine 1891 zaklada je imala:

Obveznica . . f. 66500:—
Novca . . . „ 753:53
Skupa . f. 67253:53

Godimice se razdaje u pripomoći preko 2000 fiorina.

Zaklada Mamula. Na opőmenu 50. godišnjice vojničke službe tadanjega Namjestnika bar. Lazara Mamule Zemaljski je Odbor odlučio stvoriti zakladu, čijimi dohodci napraviti podporinu za jednog učenika poljodjelstva. Okružnicom $^{23}/_{6}$ 1865 Br. 1240 pozovnu Obćine na doprinašanje u zakladu. Nego zaklada bi uredjena stopro Saborskim zaključkom $^{16}/_{9}$ 1871 i bi ustanovljena podporina od f. 300; a pošto pobrana glavnica nije tada davala već f. 132:30, Sabor je zaključio da se podporina dopuni iz prihoda pokrajinske zaklade. Mamula, dok je živio, imao je pravo izabrati podpornika, a poslie Zem. Odbor. Učenik kod zavoda u Križevcu uživa tu podporinu.

Zaklada svrhom god. 1891 imala je:

Obveznica . . f. 7400:—
Novca . . . „ 184:64½
Skupa . f. 7584:64½

te tako sama dotiče sa dohodcima za podporinu, i pretiče joj na porest glavnice.

Zaklada Mirovine pokrajinskih činovnika. Zaklada bi ustanovljena Saborskim zaključkom $^{23}/_{11}$ 1872 i u nju su imale se unositi službovne odredbine činovnika Odbora i pokrajinskih Bolnica. Drugim zaključkom $^{2}/_{10}$ 1874 biše namienjene toj zakladi dobiti njezinih glavnica i umetci od praznih služba. Mirovine se rede po propisim kao za državne činovnike.

Svrhom god. 1891 zaklada je brojila:

Obveznica . . f. 21500:—
Novca . . . „ 226:96
Skupa . f. 21726:96

Zaklada Obiteli spremnih vojnika dalmatinskih. — Godine 1878, prigodom zapreme Bosne i Hercegovine, da bi pripomogao siromašnim obitelim vojnika pokrenutih u rat, Zemaljski se je Odbor utekao Obćinam, da bi u tu svrhu doprinile. Sabrao je f. 14590, a udieli pripomoći f. 4591:90, te se pretičkom nabavi f. 15.000 Obveznica (pisane vriednosti).

Zaključkom $^{9}/_{7}$ 1880 Sabor je odlučio tom glavnicom stvoriti trajnu zakladu, te onim $^{24}/_{6}$ 1884 stvori ju konačno, u svrhu da dohodcim se pripomoga: siromašnim obitelim pokrenutih vojnika dalmatinskih, vojnicim ranjenim ili oboljelim u ratu i obitelim poginulih u ratu od rane ili bolesti.

U zakladi je bilo svrhom g. 1891:

Obveznica . . f. 24000:—
Novca . . . „ 378:70
Skupa . f. 24378:70

Zaklada Vatrogasci. — Po pokrajinskom zakonu $^{18}/_{11}$ 1884 austrijanska Družtva na osiguranje od požarâ, od nadarja dobivenih u Dalmaciji, dužna su dopriniti pokrajinskoj zakladi 2% od nečista prihoda. Tim se je stvorila ova o-

osobita zaklâda, namienjena da pripomogne vatrogasnim družtvom

Svrhom god. 1891 imala je:

Obveznica . .	f.	3000:—
Novca . . .	„	39:79
Skupa .	f.	3039:79

Zaklada Frane-Jozip I. — Na vjekovitu uspomenu 40.godišnjice vladanja Njegova Veličanstva Frane-Jozipa I, Sabor je pri sjednici $^{12}/_{12}$ 1887 zaključio osnovati osobitu zakladu, pokrajinskim doprineskom f. 7200 i doprinescima Obćina. Dohodcima zaklade imaju se udieljivati jedna ili dvie podporine učenikom višega obrta.

Njegovo Veličanstvo previšnjom odlukom $^{5}/_{3}$ 1888 udostoji se privoliti da se zaklada nazovne Njegovim imenom.

Svrhom g. 1891 biće je zaklade imalo:

Obveznica . .	f.	15000:—
Novca . . .	„	301:54
Skupa .	f.	15301:54

Zaklada za Vanredne potrebe bivšeg Okružja Dubrovačkoga. — Godine 1835, bivši Okružni poglavar Dubrovački bar. Ferdinand Schaller, pomoću političkih, obćinskih i crkovnih Vlasti, stade sakupljati doprineske, čim pripomoći potrebnjacim u Dubrovačkom okružju, kojemu je prietio kratelj i glad.

Doprinesci se polagali kod Dobrotvornoga Zavoda u Dubrovniku, ali je sama politička Vlast odlučivala komu, kolikoli pripomoći.

Na predlog Zemaljskoga Odbora Ministarstvo unutrenih posala, odlukom 22 travnja 1887, pristade da se zaklada izruči na upravu Zemaljskomu Odboru, uz uvjet da zaklada ostaje nedirnuta, a da same dohodke Odbor ulaga u pripomoć potrebam bivšeg okružja Dubrovačkoga, kad bi se glad pojavio.

Dne 20 srpnja 1887 bi zaklada izručena Odboru i predano mu:

Obveznica . .	f.	32650:—
Vjerovnina . .	„	7056:95
Novca . . .	„	694:13
Skupa .	f.	40401:08

Svrhom g. 1891 zaklada je porestla na:

Obveznica . .	f.	47950:—
Novca . . .	„	408:15
Skupa .	f.	48358:15

Zemaljska oskudična Zaklada.

Za vrieme od zadnjeg zasjedanja, bila su, uz privolu Zem. Odbora, udieljena dva zajma iz ove zaklade: i to Obćini Paga od f. 3000, a Obćini Gornjeg-Primorja od f. 1000.

Obćine sliede redovito povraćati primljene zajmove, a razpoloživa glavnica raste, i sastoji koncem god. 1891:

U Obveznicam i založnicam	f.	166200
U gotovu novcu	„	13083
Skupa .	f.	179283
dakle prama iznosu dokazanu u zadnjem izvješću od . . .	„	145871
veća je za	f.	33412

Dodali se svoti razpoloživoj iznos koji se nalazi kod Obćina na dugu, može se reći da glavnica ove zaklade iznosi koncem god. 1891 u obloj brojci fior. 300.000. Dakle prama prvašnoj, od Nj. Vel. darovanoj u god. 1866 od f. 250000, povećala se za f. 50000.

Gorinavedeni znatni iznos od fiorina 13083 u gotovu novcu nije bio uglavničen, jer se ga je imalo držati razpoloživa, u koliko vodi se razprava o udieljenju

znatnih iznosa u zajam Obćinam Bolu i ostalim na otocim Brača i Hvara, strašno oštećenim velikom povodnjom početkom prošlog mjeseca listopada.

Kako jur spomenuto u izvješću o „vodama“, Nj. Veličanstvo udostojilo se udovoljiti Saborskomu zaključku, da naime dohodci one zaklade, u koliko nebi bili upotrebljeni u oskudične svrhe, budu predati novoustanovljenoj zakladi za poljodjelske poboljšice.

Zemaljska poljodjelska Zaklada.

Trošak ove zaklade u god. 1889 bio je od . . . . f. 17008

Prihod je iznio pristojbine „ 23291

imao se dakle višak od . . . f. 6283

Nego se nije vas ovaj iznos utjerao, i samo se moglo uložiti u Obveznice na povećanje glavnice f. 3800.

God. 1890 trošak je bio od . f. 17655

dohodak u pristojbini . . . . „ 14886

imao se je manjak od . . . f. 2769

Nego je opazit, da medju troškovim ubrojeno je f. 3340, kojim se je kupilo f. 3700 državnih Obveznica na povećanje glavnice, koja je koncem god. 1890 iznosila u raznim Obveznicam f. 105500.

Ova se je zaklada utemeljita još g. 1849, sa glavnicom f. 12260:88 $^1/_2$. Po odluci Ministarstva poljodjelstva i rudarstva $^{15}/_{10}$ 1849 dohodcima glavnice imala se pripomagati poljodjelska družtva u Zadru, Splitu i Dubrovniku. Nego ta se družtva nikad ne osnovaše.

Po Previšnjoj odluci $^3/_3$ 1868 zaklada se imala izručiti na upravu Zemaljskomu Odboru, a izručila mu se stopro dne $^4/_3$ 1871, sa ovim imetkom:

Obveznica . .	f.	28950:—
Vjerovnina . .	„	2385:—
Novca . . .	„	358:33 $^1/_2$
Skupa .	f.	31693:33 $^1/_2$

Porestao je liepo taj imetak, te svrhom 1891.o posjedovao:

Obveznica . .	f.	106500:—
Vjerovnina .	„	50:—
Novca . .	„	309:90 $^1/_2$
Skupa .	f.	106859:90 $^1/_2$

Mirovinska učiteljska Zaklada.

Kako se razabire iz konačnog računa ove zaklade, podnešena posebnim izvješćem Vis. Saboru na odobrenje, razhod u god. 1889 bio je od . . f. 27194

prama onomu od god. 1888 . f. 24311

veći je za . . . . f. 2883

Dohodak je bio od . . . . „ 13882

prama onomu za god. 1888 . „ 11246

veći je za . . . . f. 2636

Doprinesak iz zem. Zaklade na podmiru manjka bio je od . . . f. 14614

prama onomu za g. 1888 od . „ 13565

veći je za . . . . f. 1049

Od zaostalih dohodaka ukinutih svjetovnih bratovština utjerano je bilo u god. 1889 f. 802:33 $^1/_2$. I ovaj iznos, po primjeru onoga što bi učinjeno u god. 1888, bio je predan Mirovinskoj zakladi, te na povišenje glavnice bi uložen u državne Obveznice.

U god. 1890 trošak ove zaklade bio je od . . . . f. 30939

prama onom god. 1889 . . . „ 27194

veći za . . . . f. 3745

Dohodak bio je od . . . f. 14.943

prama onome god 1889 . . „ 13.882

veći za . . . . f. 1.061

Doprinesak iz zem. Zaklade iznio je f. 16.496

prama onomu god 1889 . . „ 14.614

veći je za . . . . f. 1.882

Sravna li se porast troška Mirovinske zaklade kroz trogodišće:

1888 . . .	f.	24.311
1889 . . .	„	27.194
1890 . . .	„	30.939

sa porastom doprineska iz zemaljske zaklade

1888 . . .	f.	13.565
1889 . . .	„	14.614
1890 . . .	„	16.476

vidi se da na godinu raste trošak su fio. 3000 po prilici, a doprinesak iz zemaljske Zaklade sa fior. 1000. Kad bi se dakle na koji način mogao povećati su fior. 1000 na godinu vlastiti dohodak ove zaklade, doprinesak iz zemaljske zaklade ostao bi nepromjeniv; a to bi bilo od velike koristi za gospodarstvo zemaljske zaklade.

Glavnica u Obveznicam ove zaklade iznosi koncem god 1891 fior. 35.650.

Zemaljska učionska zaklada.

Po konačnom računu, koji posebnim izvješćem podnosi se Vis. Saboru na odobrenje, razabire se da je trošak ove zaklade u god. 1889 iznio . . f. 279.537
prama onomu god. 1888 . . „ 269.069
veći je za. . . . . f. 10.468

Dohodci zaklade u god. 1889 bili su f. 141.360
prama onim god. 1888 . . „ 149.080
manji su za . . . . f. 7.720

Na podmiru manjka platila je zem. zaklada u god. 1889 . . . f. 138.105
prama onomu za god. 1888 „ 119.989
veći je za. . . . . f. 18.116

U god. 1890 trošak zaklade bio je od . . . . f. 279.738
prama onome god. 1889 . . „ 279.537
veći je za . . . . f. 201

Dohodci u god. 1890 iznieli su f. 143.945
prama onim god. 1889 . . „ 141.360
veći su za . . . . f. 2.585

Na podmiru manjka platila je zem. zaklada u god. 1890 . . . f. 135.793
prama god. 1889 . . . . . „ 138.105
dakle manje . . . . „ 2.312

Zemaljska zaklada.

Posebnim izvješćem podnosi Zemalj. Odbor Vis. Saboru na odobrenje konačne račune zemaljske zaklade za god. 1889 i 1890.

U god. 1889 skupni troškovi zaklade izpali su na . . . . f. 488.848
prama onim god. 1888 . . „ 454.605
veći su za . . . . f, 34.243

Dohodci u god. 1889 bili su od f. 489.370
prama onim god. 1888 . . „ 472.669
veći su za . . . . f. 16.701

Sravna li se trošak . . f. 488.848
sa dohodkom . . . . . . „ 489.370
ima se *višak* od. . . . . . f. .522

U god. 1890 skupni troškovi zemalj. zaklade izpali su . . . . f. 482.453
prama onim god. 1889 . . „ 488.848
manji su za . . . . f. 6.395

Dohodci u god. 1890 bili su od f. 541.723
prama onim god. 1889 . . „ 489.370
veći su za . . . . f. 52.353

Sravna li se trošak od . f. 482.453
sa dohodkom . . . . . . „ 541.723
ima se *višak* od . . . . . f. 59.270

Aktivna imovina zemaljske zaklade, uračunana po načinu da se izostavi od aktivnosti vriednost baštine, a od pasivnosti zemaljski dug, iznosila je koncem

god 1890 . . . . f. 310.079
koncem god. 1888 bila je od „ 314.319
dakle je manja za . . . . f. 4.240

Nego u god. 1889 i 1890 blagajničkim ostatci podmireni su manjci računá gradnje bolnica u Arbanasim i Dubrovniku u skupnom iznosu od fior. 42.857 i ta okolnost tumači podpuno navedeno smanjenje aktivnosti.

Vriednost baštine koncem god. 1888
bila je od . . . . „ 1064.777
a koncem god. 1890 . . „ 1081.309
dakle veća . . . . f. 16.532

Zemaljski dug iznosio je koncem g.
1888 . . . . f. 434.200
a koncem god. 1890 . . . „ 412.600
smanjio se za. . . . . . . f. 21.600

Skupna čista imovina koncem godine
1888 iznosila je . . . . f. 944.896
a koncem god. 1890 . . . „ 978.788
veća je za . . . . f. 33.892

Pretičak gotova novca u blagajni koncem godine 1890 bio je od f. 105,117. Ova okolnost stavila je Zem, Odbor u povoljan položaj da je mogao kroz g. 1891 podmiriti svakog mjeseca manjke učionskih zaklada, bez da mu je potreba bila pitati od Ministarstva financija pogodnost, o kojoj je govora u prošlim izvješćim, da naime zem. Zaklada koncem godine te manjke podmiri.

Ukonačenje Gjendarmarije i Vojske.

C. i k. Žandarsko Zapovjedništvo dopisom 22 rujna 1890 Br. 661 dostavilo je Odboru predračun za ukonačenje Žandarmarije godine 1891 u iznosu od fior. 29169:77. Razlika u više, nego godine 1890, od f. 646:65 proizlazi najviše iz novih pogodaba sklopljenih za žandarske stanove u Arbanasim, Donjoj Bruški, Oklaju, Kričkam, Starom-kod Trogira, Studencima, Grudi, Gizdavcu i Radoniću, te za nove žandarske postaje u Krupi, občine Obrovačke, i Donjoj Lastwi, Boke Kotorske.

Spomenuti iznos zauzima f. 225 za potrebite popravke državnim sgradam, odredjenim za žandarske stanove u Ježeviću, Grkovcu, Draglju, Crkvicam, Ublim, Bakoču, Vratlu i Majni-Braiću, Boke Kotorske.

Bila je ukinuta žandarska postaja u Žljebi, Boke Kotorske.

Gore spomenuta svota uvrštena je u pokrajinski predračun godine 1891, odobren u Saborskoj sjednici 4 Studenoga 1890.

U istoj svoti ulazi f. 2322:48 kao *peti* godišnji doprinesak na isplatu duga od f. 13934:90 za pokućstvo i ukonačenje povišenog broja žandara u Boki-Kotorskoj godina 1882-1884.

Postaja ima u cijeloj pokrajini 117.

Zapovjeda jedan major a pod njim služe 10 častnika i 631 žandar, od kojih ima 16 stražmeštara i 104 poštovodja.

Prama ukupnome broju pučanstva dopada. kao i prošle godine, po 1 žandar u službi na 760 stanarnika. U Boki ima 26 postaja i 167 žandara, te 1 žandar dopada na 202 stanovnika.

Izplate učinjene na teret Zem. Zaklade, za trošak odnoseći se god. 1889, izniele su za ukonačenje vojske u Boki-Kotorskoj f. 2726:02; a za onaj u g. 1890 f. 2629:23. Dodali se tomu f. 1066:38 što se troši na godinu u Dubrovniku (Gružu) za ukonačenje domobranstva, ima se kao potrošeno pod ovim naslovom:

u god. 1889 f. 3792:40
„ 1890 „ 3695:61

Nego koncem god. 1891 dospjeva pogodba sklopljena sa Občinom Dubrovačkom u godini 1881 glede navedene doplate za domobranstvo, a početkom god. 1892 upotriebiti će se i za

ono ukonačenje propisi Zem. zakona 12 svibnja 1886 Br. 18. U tu svrhu Zem. Odbor pitao je nuždne podatke kod Zapovjedništva domobranstva u Zadru; i na temelju tih podataka i propisa § 2 pomenutog zakona, utanačio je dnevnu zemaljsku doplatu za ukonačenje domobranstva u Gružu sa 1 novčicem za svakog vojnika i konja — jednako kao u Boki-Kotorsoj. Po tomu trošak za ukonačenje biti će od god. 1892 unapried od f. 360 na godinu po prilici — dakle znatno manje nego se do sada plaćalo.

Budući rok kreposti zakona 12 svibnja 1886 Br. 18 iztiče koncem ove godine, posebnim izvješćem podnosi se Vis. Saboru na odobrenje osnova zakonska, kojom kriepost zakonu protegnuta je na neizvjestno vrieme.

Priprege.

Trošak zemaljske zaklade za pripre-žne doplate iznio je kroz god. 1890 fior. 6183:23½, a kroz godinu 1891 fior. 5897:83½. Nego, kako poznato, izplate su učinjene u rečenim godinam, dočim trošak odnosi se na godine 1889 i 1890.

Zaprate.

Radi zaprata u godini 1890 potrošilo se fior. 982:96, čim u godini 1889 potrošilo se fior. 846:26, dakle više fior. 136:70.

U godini 1891 potrošilo se f. 1536:12, više nego u godini 1890 fior. 553:16.

Uzrok tomu većemu trošku izhodi iz većeg broja zapratnih presuda na dalmatinske pripadnike izdate od nadležne vlasti Austro-ugarske Monarkije.

Usljed ponovljene preporuke obćinskim Opraviteljstvim, koja posluju kao zapratne postaje, na broju 21, računi, o odnosnoj upravi, šalju se redovno.

Od zadnjeg Saborskog zasjedanja pa sve do konca godine 1891, Povjerenstvo za izvršenje zakona 24 svibnja 1885 o kaznenim odredbam zatočenja u Popravnicam na prisilnu rabotu, nije imalo uzroka da se sastane, pošto nadležne vlasti nisu podnile nikakav predlog o predmetu.

U nikakvoj Popravnici nema dalmatinskih pripadnika.

C. k. Namjestništvo javlja da je u Brnu 15 rujna 1890 otvorena Popravnica (Rettungshaus) Cara Franje Josipa u kojoj mogu se zakloniti do 180 zapuštenih dječaka od 6 do 14 godina (Br. 4512 g. 1890).

Isto Namjestništvo priobćuje Ministarsku naredbu 3 studenoga 1890 B. 22550 po kojoj nadležna su samo pokrajinska povjerenstva na izvršenje zakona 24 svibnja 1885 odlučiti o odpustu iz Popravnice prije izvršenja odmjerene pedepse pojedinih osudjenika (Br. 4869 g. 1890).

Odbor je pristao na predlog zemaljskoga Odbora u Moravskoj za slučajne pratnje dalmatinskih osudjenika izpod 14 godina iz Popravnice u Brnu (Br. 3960 god. 1891).

Zadar, 31 prosinca 1891

Predsjednik

knez **Gjorgje Vojnović**

Prisjednici: **Klaić** D.r **Miho** — **Ivčević** D.r **Vicko** — **Simić Vladimir** — **Vranković Ivan.**

PRILOZI

BRZOPISNOMU IZVJEŠĆU XXVII. ZASJEDANJA

SABORA DALMATINSKOGA

GODINE 1891.

(Prilog 1).

Visoki Sabore!

Čast je Zemaljskome Odboru podniti na pretres i odobrenje konačne račune od god. 1889 sliedlećih pokrajinskih zakladnina:

a) Iznemoglih vojnika,
b) Mamuline,
c) Gluho-niemih,
d) Obitelji spremnih dalmatinskih vojnika,
e) Mirovine pokrajinskih činovnika,
f) Vatrogasaca,
g) Vanrednih potreba bivšeg Okružja Dubrovačkog,
h) Frane Jozipa I.

Primjetbe dodane svakomu računu razjasnjuju pojedine stavke dohodaka i troškova, i pokažuju kako su i kroz god. 1889 poresle glavnice mal da ne svih zakladnina.

Još se prilaže izkaznica rukovodjenja pod

i) Oskudične zaklade kroz god. 1889. Po toj izkaznici razabrati će Vis. Sabor u kakvom se sttanju ta glavnica nalazi, i kako je uložena.

Zadar, 24 Svibnja 1891.

Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

a

Pazbroj

Zaklade „Iznemogli vojnici dalmatinski“

God. 1889.

PRIHODI	U gotovu novcu		Ostanci imovni početni		Ostanci imovni konačni		U Obveznicam
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Dohodci baštine:							
Od Drž. Obveznica	2727	60	—	—	—	—	
Dohodci zavoda:							
Priložci	—	—	174	50	174	50	
Sbroj dohodaka .	2727	60	174	50	174	50	
Prihodi preobratom baštine:							
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	
Prihodi prometni:							
Predujmovi uz povratak	630	61	—	—	—	—	
Predujmovi utjerani	58	—	58	—	5	—	
Sbroj .	688	61	58	—	5	—	
Prihodi ukupni .	3416	21	232	50	179	50	
Pretičak blagajnički početni	298	29					65000
Svega izravnano .	3714	50					65000

RAZHODI	U gotovu novcu fior.	novč.	Ostanci dugovni početni fior.	novč.	konačni fior.	novč.	U Obveznicam fior.
Troškovi uprave	1	15	—	—	—	—	
Troškovi zavoda:							
Pripomoći iznemoglim vojnikom, njihovim udovicam i siroti	2113	49	425	83	344	34	
Dar na uspomenu iznemoglomu . . .	4	20	—	—	—	—	
Sbroj .	2117	69	425	83	344	34	
Sbroj troškova .	2118	84	425	83	344	34	
Razhodi preobratom baštine:							
Novac uložen u nabavu Drž. Obveznica .	—	—	—	—	—	—	
Razhodi prometni:							
Predujmovi podani uz povratak	5	—	—	—	—	—	
Predujmovi povraćeni	602	50	476	—	504	11	
Sbroj .	607	50	476	—	504	11	
Razhodi ukupni .	2726	34	901	83	848	45	
Pretičak u blagajni	988	16					65000
Svega izravnano .	3714	50					65000

Izkaznica troškova i dohodaka zaklade

Redni Broj	TROŠKOVI	Pristojbina za godinu 1889 fior.	novč.	ostanaka fior.	novč.	Skupa fior.	novč.
1	Troškovi uprave:	1	15	—	—	1	15
	Troškovi zavoda:						
2	Pripomoći iznemoglim vojnikom, njihovim udovicam i siroti	2032	—	425	83	2457	83
3	Dar na uspomenu iznemoglomu vojniku dalmatinskomu	4	20	—	—	4	20
	Sbroj .	2036	20	425	83	2462	03
	Sbroj troškova .	2037	35	425	83	2463	18
	DOHODCI						
	Dohodci baštine						
4	Dobiti od Državnih Obveznica	2727	60	—	—	2727	60
	Dohodci zavoda						
5	Priložci	—	—	174	50	174	50
	Sbroj dohodaka .	2727	60	174	50	2902	10
	Pretičak dohodaka .	690	25				

„Iznemogli Vojnici dalmatinski“ za god. 1889.

Izplate fior.	Izplate novč.	Ostanci konačni fior.	Ostanci konačni novč.	
1	15	—	—	Uz 1) U tiskanice.
2113	49	344	34	
4	20	—	—	
2117	69	344	34	Na 3) Na uspomenu Baruna Mamule iz Obveznice državne izriečito darovane po vit. Josipu Höbertu.
2118	84	344	34	
2727	60	—	—	Uz 4) Od f. 1200 Zajam lutrija 1860 na 4% . . f. 48:— Od f. 63800 Dohodak u bankah na 4·20% . . „ 2679:60 „ 65000 Skupa . f. 2727:60
—	—	174	50	
2727	60	174	50	

Izkaznica pripomo

Redni B.r	PREZIME I IME pripomoženika	STOJBINA	Broj	DAN		
			Doznake			
1	Mihaljević Grgo	Igrani	8079	7	Svibnja	1860
2	Žderić Mate	Rogotin	„	„	„	„
3	Zagorac Šimun	Koljani	„	„	„	„
4	Jurković Ante	Skradin	13106	30	Srpnja	„
5	Franičević Ferdinand	Split	7805	12	Svibnja	1863
6	Franjola Nikola Marijanov	Ložišće	11834	31	Prosinca	1864
7	Antolac Stjepan	Zablaće	15938	22	Kolovoza	1865
8	Kalapač Jure	Smoković	19600	9	Studenoga	„
9	Burčul Ivan	Galovac	19903	„	„	„
10	Ivančević Todor	Krupa	2215	15	Rujna	1868
11	Popović Ivan	Mokropolje	„	„	„	„
12	Damjanović Jure	Škrip	„	„	„	„
13	Srkerić Stjepan	Vačani	„	„	„	„
14	Bielić Stjepan	Bribir	„	„	„	„
15	Matešić Mate	Diklo	1599	13	Svibnja	„
16	Modrić Josip	Zaton	3310	11	Studenoga	„
17	Stipičević Antica ud. Jurina	Makarska	4667	18	Prosinca	1872
18	Gagić Marko	Zelengrad	3483	6	Listopada	1873
19	Puljaš Ante	Novi kod Trogira	1758	25	Travnja	1874
20	Belaš Marin	Žedno	3378	27	Kolovoza	„
21	Šeat Nikola	Biograd	747	4	Ožujka	1875
22	Andrijašević Ivan	Gradac	2984	12	Listopada	„
23	Frantin Marija ud. Josipova	Olib	586	6	Ožujka	1877
24	Cikutović Tomica ud. Josipova	Zlarin	1656	5	Svibnja	„
25	Zotti Marija ud. Josipova	Zadar	2866	7	Kolovoza	„
26	Juretić Filip	Makarska	1245	1	Travnja	„
27	Klarić Filip	Srednje polje	1353	26	„	1881
28	Mendeš Ante	Makar	1742	6	Lipnja	1882
29	Dijinić Stane, sirota Petrova	Poljica	4099	2	Prosinca	„
30	„ Jovo „ „	„	„	„	„	„
31	Pavlinović Ivan p. Lovre	Podgora	1223	17	Travnja	1883
32	Zurić Marko	Sinj	4782	29	Prosinca	„
33	Miličić Mitar	Kistanje	3791	16	Listopada	1884
34	Sisarić Bariša	Podgora	4087	4	Studenoga	„
35	Pirak Pavica udovica	Makarska	8640	24	Lipnja	1886
36	Pirak Ljubo i Jakov, sirote	„	2994	30	„	„
37	Popović Ante	Novi kod Trogira	1793	27	Travnja	1887
38	Lujko Mate	Šibenik	5640	12	Siečnja	„
39	Kurbalja Alekša	Knin	2609	27	Lipnja	„
40	Kordić-Grušić ud. Marija	Rab	1503	12	Travnja	„
41	Maloč Stjepan	Kievo	5649	10	Siečnja	1888
42	Duišin Kuzma Damjanov	Starigrad	5650	10	„	„
43	Lizatović Marijan	Krstatice	2250	13	Lipnja	„
44	Urlić Grgo	Drašnice	11814	11	Prosinca	„

ženikâ

Odkad pripomoć			Godišnja pripomoć	Pristojbina godine 1889		PRIMJETBE
			fiorina	fior.	novč.	
1	Svibnja	1860	50	50	—	
„	„	„	50	50	—	
„	„	„	50	50	—	
1	Kolovoza	„	60	60	—	
1	Lipnja	1863	60	60	—	
1	Siečnja	1865	60	60	—	
1	Rujna	„	40	40	—	
1	Prosinca	„	60	60	—	
„	„	„	60	60	—	
1	Ožujka	1868	60	60	—	
„	„	„	60	60	—	
„	„	„	48	48	—	
„	„	„	48	48	—	
„	„	„	48	48	—	
1	Lipnja	„	48	48	—	
1	Listopada	„	60	60	—	
1	Siečnja	1873	36	36	—	
1	Listopada	„	60	60	—	
1	Travnja	1874	48	48	—	
1	Koloveza	„	48	48	—	
1	Ožujka	1875	60	60	—	
1	Listopada	„	60	60	—	
1	Ožujka	1877	24	24	—	
1	Travnja	„	24	24	—	
1	Kolovoza	„	30	30	—	
1	Travnja	„	60	60	—	
1	Travnja	1881	60	60	—	
1	Svibnja	1882	48	48	—	
1	Prosinca	„	12	12	—	
1	Prosinca	„	12	12	—	
1	Travnja	1883	48	48	—	
1	Siečnja	1884	48	48	—	
1	Listopada	„	48	48	—	
1	Studenoga	„	48	48	—	
1	Svibnjâ	1886	24	24	—	
„	„	„	24	24	—	
„	„	1887	48	48	—	
1	Siečnja	„	24	24	—	
1	Srpnja	„	48	48	—	
1	Travnja	„	24	24	—	
1	Siečnja	1888	48	48	—	
„	„	„	48	48	—	Uz 44. Do svrhe je prosinca 1888 uživao godišnje milostinje f. 12 (Odl. 15/12 1883 Br. 4582-Z. O.)
1	Lipnja	„	48	48	—	
1	Siečnja	1889	60	60	—	
	Sbroj .		2032	2032	—	

Stanje imovno i dugovno svrhom godine sravnano sa predjašnjom.

IMOVINA	Stanje svrhom godine				Porestak		Smanjak	
	1888		1889		imetka			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Državne Obveznice:								
Dohodak u bankam na 4.20% . . .	63800	--	63800	—	—	—	—	—
Zajam sa lutrijom 1860 na 4%:								
Red 4.213 Br. 15	500	—	500	—	—	—	—	—
„ 4.416 „ 5	500	—	500	—	—	—	—	—
„ 6.624 „ 7	100	—	100	—	—	—	—	—
„ 10.376 „ 1	100	—	100	—	—	—	—	—
Sbroj .	65000	—	65000	—	—	—	—	—
Ostanci imovni:								
a) dohodaka	174	50	174	50	—	—	—	—
b) prometni	58	—	5	—	—		53	—
Sbroj .	232	50	179	50	—	—	53	—
Pretičak u blagajni . , ...	298	29	988	16	689	87		—
Imovina ukupna .	65530	79	66167	66	636	87	—	—
DUGOVINA								
Ostanci dugovni:								
a) troškova	425	83	344	34	81	49	—	—
b) prometni	476	—	504	11	—	—	28	11
Sbroj .	901	83	848	45	53	38	—	—
Imovina čista .	64628	96	65319	21	690	25	—	—

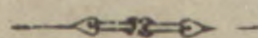
Porestak imetka od fior. 690:25 odgovara pretičku dohodaka.

b

Pazbroj

God. 1889

Zaklade „Mamula“.

PRIHOD	U NOVCU										U Državnih Obveznica
	Ostanak god. 1888		Pristojbina god. 1889		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Dohodci baštine											
Dobiti na državnih Obveznica (f. 7.400) .	—	—	310	80	310	80	310	80	—	—	—
Dohodci zavoda											
———	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dohodci prometni											
Predujmovi dobiveni .	—	10	—	—	—	10	—	—	—	10	—
Sbroj prihoda .	—	10	310	80	310	90	310	80	—	10	--
Pretičak blagajnički početni	—	—	—	—	—	—	2	24 ½	—	—	7400
Svega prihoda .	—	—	—	—	—	—	313	04 ½	—	—	7400

Razbrojitba dobiti

fior. 5850	Dohodak u srebru 4.20%	f. 245:70
„ 1520	„ u papiru „	„ 65:10
fior. 7400		f. 310:80

RAZHOD	U NOVCU										U državnih Obveznica
	Ostanak god. 1888		Pristojbina god. 1889		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave											
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Troškovi zavoda											
Podporine učenikom poljjodjelstva	150	—	300	—	450	—	150	—	300	—	—
Razhodi prometni											
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj razhoda .	150	—	300	—	450	—	150	—	300	—	—
Pretičak konačni .	—	—	—	—	—	—	163	04 ½	—	—	7400
Svega skupa .	—	—	—	—	—	—	313	04 ½	—	—	7400

Stanje imovno i dugovno

IMOVINA	Svrhom godine				Porestak		Smanjak	
	1888		1889		bića			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Državne Obveznice								
Dohodak u srebru 4.20%	5850	—	5850	—	—	—	—	—
„ u papiru „	1550	—	1550	—	—	—	—	—
Sbroj .	7400	—	7400	—	—	—	—	—
Ostanci imovni prometni	—	10	—	10	—	—	—	—
Pretičak u blagajni	2	24 ½	163	04 ½	160	80	—	—
Imovina ukupna .	7402	34 ½	7563	14 ½	160	80	—	—
DUGOVINA								
Ostanci troškova	150	—	300	—	—	—	150	—
Imovina čista .	7252	34 ½	7263	14 ½	10	80	—	—

Pazbroj

Zaklade „Gluho-Niemi“

God. 1889.

RAZHOD	U NOVCU										U državnih Obveznica
	Ostanak god. 1888		Pristojbina god. 1889		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	nowč.	fior.
Dohodci baštine:											
Dobiti od Obveznica .	—	—	273	—	273	—	273	—	—	—	—
Dohodci zavoda:											
Prihodi od pobiraka .	—	—	4	—	4	—	4	—	—	—	—
Sbroj prihoda .	—	—	277	—	277	—	277	—	—	—	—
Ostanak početni .							439	41			6500
Svega .							716	41			6500

fior. 3150 Dohodak u srebru 4.20% . . . . f. 132:30
„ 3350 „ u papiru „ . . . . „ 140:70
fior. 6500 Ukazani iznosak . f. 273:—

PRIHOD	U NOVCU										U Državnih Obveznica
	Ostanak god. 1888		Pristojbina god. 1889		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave:											
Razni troškovi (poštarina itd.)	—	—	—	65	—	65	—	65	—	—	—
Troškovi zavoda:											
Podporine	300	—	300	—	600	—	300	—	300	—	—
Sbroj razhoda .	300	—	300	65	600	65	300	65	300	—	—
Ostanak konačni .							415	76			6500
Svega .							716	41			6500

Stanje imovno i dugovno.

IMOVINA	Koncem godine				Porestak		Smanjak	
	1888		1889		bića			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Državne Obveznice								
Dohodak u srebru 4.20%	3150	—	3150	—	—	—	—	—
„ u papiru „	3350	—	3350	—	—	—	—	—
Sbroj .	6500	—	6500	—	—	—	—	—
Ostanci imovni	—	—	—	—	—	—	—	
Pretičak u blagajni	439	41	415	76	—	—	23	65
Imovina ukupna .	6939	41	6915	76	—	—	23	65
DUGOVINA								
Ostanci dugovni	300	—	300	—	—	—	—	
Imovina čista .	6639	41	6615	76	—	—	23	65

Smanjila se, jer troškovi premašili dohodke.

d

Pazbroj

Zaklade „Obiteli spremnih vojnika dalmatinskih“

Godine 1889.

PRIHOD	U NOVCU										U dužavnih Obveznica
	Ostanak god. 1888		Pristojbina god. 1889		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Dohodci baštine.											
Dobiti od Obveznica .	—	—	873	95	873	95	873	95	—	—	—
Dohodci zavoda.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dohodci preobratom baštine.											
Obveznice nabavljene .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1000
Dohodci prometni											
Predujmovi primljeni .	—	—	45	—	45	—	45	—	—	—	—
Sbroj prihoda .	—	—	918	95	918	95	918	95	—	—	1000
Ostanak početni .							551	14 ½			21000
Svega .							1470	09 ½			22000

Razbrojitba dobiti

fior. 19500	Dohodak	u srebru 4.20%	f. 819:—
„ 1000	„	nabavljeno izza ispalih rokova dobiti	„ —:—
„ 1500	„	u papiru 4.20%	„ 63:—
fior. 22000			f. 882:—
		Odbiv dobiti nabavom fior. 1000	„ 8:05
		Ukupni iznosak .	f. 873:95

RAZHOD	U NOVCU										U Državnih Obveznica
	Ostanak god. 1888		Pristojbina god. 1889		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Troškovi zavoda.											
Pripomoći ubožnim obitelim spremnih vojnika	10	—	145	—	155	—	140	—	15	—	—
Razhodi preobratom baštine.											
Novac uložen u Obvez.	—	—	848	50	848	50	848	50	—	—	—
Razhodi prometni											
Predujmovi povraćeni .	—	—	45	—	45	—	—	—	45	—	—
Sbroj razhoda .	10	—	1038	50	1048	50	988	50	60	—	—
Ostanak konačni .							481	59 ½			22000
Svega .							1470	09 ½			22000

Stanje imovno i dugovno

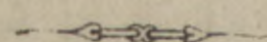
IMOVINA	Svrhom godine				Porestak		Smanjak	
	1888		1889		bića			
Državne Obveznice	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Dohodak u srebru 4.20%	19500	—	20500	—	1000	—	—	—
„ u papiru „	1500	—	1500	—	—	—	—	—
Sbroj .	21000	—	22000	—	1000	—	—	—
Ostanci imovni	—	—	—	—	—	—	—	—
Pretičak u blagajni	551	14 ½	481	59 ½	—	—	69	55
Imovina ukupna .	21551	14 ½	22481	59 ½	930	45	—	—
DUGOVINA								
Ostanci dugovni	10	—	60	—	—	—	50	—
Imovina čista .	21541	14 ½	22421	59 ½	880	45	—	—

Pazbroj

Zaklade „Mirovine pokrajinskim Činovnikom“

Godine 1889.

PRIHOD	U NOVCU										U državnih Obveznica
	Ostanak god. 1888		Pristojbina god. 1889		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Dohodci baštine:											
Dobiti od Obveznica .	—	—	715	70	715	70	715	70	—	—	—
Dohodci zavoda:											
Službovne odredbine .	—	—	220	—	220	—	220	—	—	—	—
Prištednje od praznih služba	108	33	1058	33	1166	66	108	33	1058	33	—
Globe	—	—	105	—	105	—	30	—	75	—	—
Sbroj .	108	33	1383	33	1491	66	358	33	1133	33	—
Dohodci preobratom baštine:											
Obveznice nabavljene .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1200
Sbroj prihoda .	108	33	2099	03	2207	36	1074	03	1133	33	1200
Ostanak početni . .							223	18			16600
Svega .							1297	21			17800

Primjetba. Iznosak od fior. 1058:33 ukazan na stavci „Prištednje od praznih služba“ ostade od prištednje sgodivše se god. 1889 na stavci „Najmovi Činovnikom“ pokrajinske Bolnice u Šibeniku i Zadru.

Iznosak f. 105 na točki „Globe“ postade iz globa udarenih činovnikom Bolnica.

Razbrojitba dobiti

f. 17100 Dohodak u papiru 4.20%		f.	118	20
„ 700 „ „	za 1 poljeće . .	„	14	70
f. 17800	Sbroj .	„	732	90
	Dobiti plaćene nabavom f. 1200 . . .	„	17	20
	Ukazani iznosak .	„	715	70

RAZHOD	U NOVCU										U Državnih Obveznica
	Ostanak god. 1888		Pristojbina god. 1889		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave.											
Razni troškovi (poštarina itd.)	—	—	2	60	2	60	2	60	—	—	—
Troškovi zavoda.											
Razhodi preobratom baštine.											
Novac uložen u Obveznice	—	—	1007	—	1007	—	1007	—	—	—	—
Sbroj razhoda .	—	—	1009	60	1009	60	1009	60	—	—	—
Ostanak konačni . .							287	61			17800
Svega .							1297	21			17800

Primjetba. Konačni ostanak od fior. 287:61 bio je uglavničen godine 1890.

Stanje imovno i dugovno

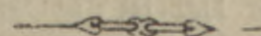
IMOVINA	Koncem godine				Porestak		Smanjak	
	1888		1889		bića			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Obveznice dohodkom u papiru	16600	—	17800	—	1200	—	—	—
Ostanci imovni	108	33	1133	33	1025	—	—	—
Pretičak u blagajni	223	18	287	61	64	43	—	—
Sbroj .	16931	51	19220	94	2289	43	—	—
DUGOVINA								
Ostanci dugovni	—	—	—	—	—	—	—	—
Imovina čista .	16931	51	19220	94	2289	43	—	—

Pazbroj

Zaklade „Vatrogasci“

God. 1889.

PRIHOD	U NOVCU										U državnih Obveznica
	Ostanak god. 1888		Pristojbina god. 1889		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Dohodci baštine											
Dobiti od Obveznica .	—	—	56	02	56	02	56	02	—	—	—
Dohodci zavoda.											
Doprinesak osigurajućih Družtva	—	—	620	99	620	99	620	99	—	—	—
Prihodi preobratom baštine:											
Obveznice nabavljene .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	700
Sbroj prihoda .	—	—	677	01	677	01	677	01	—	—	700
Pretičak blagajnički početni	—	—	—	—	—	—	56	04	—	—	1300
Svega .	—	—	—	—	—	—	733	05	—	—	2000

Razbrojitba dobiti

fior. 1000	Dohodak u papiru 4.20 %	f.	42:—
„ 700	„ u „ nabavljeno izza ispalih dobiti .	„	—:—
„ 300	Pokraj. Zajam dalmatinski 5 %	„	15:—
fior. 2000	Sbroj .	f.	57:—
	Odbiv dobit radi nabave fior. 700	„	—:98
	Ukazani iznosak .	f.	56;02

RAZHOD	U NOVCU: Ostanak god. 1888 fior.	novč.	Pristojbina god. 1889 fior.	novč.	Skupa fior.	novč.	Izpuna fior.	novč.	Ostanak konačni fior.	novč.	U Državnih Obveznica fior.
Troškovi uprave.											
Razna (poštarine itd.).	—	—	—	70	—	70	—	70	—	—	—
Troškovi zavoda	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razhodi preobratom baštine.											
Uloženo u nabavu Obveznica	—	—	604	10	604	10	604	10	—	—	—
Sbroj razhoda .	—	—	604	80	604	80	604	80	—	—	—
Pretičak konačni u blagajni	—	—	—	—	—	—	128	25	—	—	2000
Svega .	—	—	—	—	—	—	733	05	—	—	2000

Stanje imovno i dugovno

IMOVINA	Koncem godine 1888 fior.	novč.	1889 fior.	novč.	Porestak bića fior.	novč.	Pomanjak bića fior.	novč.
Obveznice Državne i pokrajinske								
Dohodak u papiru 4.20%	1000	—	1700	—	700	—	—	—
Zajam pokrajinski 1883 5%	300	—	300	—	—	—	—	—
Sbroj .	1300	—	2000	—	700	—	—	—
Ostanci imovni	—	—	—	—	—	—	—	—
Pretičak u blagajni	56	04	128	25	72	21	—	—
Imovina ukupna .	1356	04	2128	25	772	21	—	—
DUGOVINA								
Ostanci dugovni	—	—	—	—	—	—	—	—
Imovina čista .	1356	04	2128	25	772	21	—	—

g

Pazbroj

Zaklade

„Vanredne potrebe bivšega Okružja Dubrovačkoga“

God. 1889.

PRIHOD	U NOVCU										U državnih Obveznica
	Ostanak god. 1888		Pristojbina god. 1889		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Dohodci baštine.											
Dobiti od Obveznica .	—	—	1841	75	1841	75	1841	75	—	—	—
Dohodci zavoda.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Prihodi preobratom baštine.											
Obveznice nabavljene .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1000
Sbroj prihoda .	—	—	1841	75	1841	75	1841	75	—	—	1000
Pretičak početni u blagajni							88	80			44150
Svega .							1930	55			45150

Razbrojitba dobiti

fior. 25950	Dohodak u srebru 4.20%	f.	1089:90
„ 14200	„ u papiru „	„	596:40
„ 1000	Nabavljeno izza izpalih rokova	„	—:—
„ 4000	Zajam lutrija 1860 na 4%	„	160:—
fior. 45150	Sbroj .	f.	1846:30
	Odbiv dobiti pri nabavi f. 1000 Obveznica .	„	4:55
		f.	1841:75

RAZHOD	U NOVCU										U Državnih Obveznica
	Ostanak god. 1888		Pristojbina god. 1889		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave.											
Razna (poštarina) . .	—	—	—	75	—	75	—	75	—	—	—
Troškovi zavoda.											
Pripomoći Obćinam . .	700	—	—	—	700	—	700	—	—	—	—
Razhodi preobratom baštine.											
Novac uložen u Obveznice	—	—	840	—	840	—	840	—	—	—	—
Sbroj razhoda .	700	—	840	75	1540	75	1540	75	—	—	—
Pretičak konačni u blagajni							389	80			45150
Svega .							1930	55			45150

Stanje imovno i dugovno.

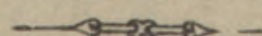
IMOVINA	Koncem godine				Porestak		Smanjak	
	1888		1889		bića			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Državne Obveznice								
Dohodak u srebru	25950	—	25950	—	—	—	—	—
„ u papiru	14200	—	15200	—	1000	—	—	—
Zajam lutrije 1860 Razred 1887 Br. 1 i 3 Razred 2726 Br. 13 „ 2727 „ 14 i 15 „ 4494 „ 14 i 16 Skupa 8 Obveznica po 500 fior. .	4000	—	4000	—	—	—	—	—
Sbroj .	44150	—	45150	—	1000	—	—	—
Ostanci imovni	—	—	—	—	—	—	—	
Pretičak u blagajni	88	80	389	80	301	—	—	—
Imovina ukupna .	44238	80	45539	80	1301	—	—	—
DUGOVINA								
Ostanci dugovni	700	—	—	—	700	—	—	
Imovina čista .	43538	80	45539	80	2001	—	—	—

h

Pazbroj

Zaklade FRANE JOSIPA I.

God. 1889.

PRIHOD	U NOVCU										U državnih Obveznica
	Ostanak god. 1888		Pristojbina god. 1889		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Prihodi baštine.											
Dobiti od Obveznica .	—	—	438	90	438	90	438	90	—	—	—
Prihodi zavoda.											
Doprinesci Občina.											
a) u gotovu . . .	220	—	975	—	1195	—	695	—	500	—	—
b) u Obveznicam . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300
Sbroj .	220	—	975	—	1195	—	695	—	500	—	300
Prihodi preobratom baštine.											
Obveznice nabavljene .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1000
Sbroj prihoda .	220	—	1413	90	1633	90	1133	90	500	—	1300
Pretičak u blagajni .							13	93			10100
Svega .							1147	83			11400

Razbrojitba dobiti

fior. 5000	Dohodak u srebru 4.20%		f.	210:—
„ 200	„ „ „	nakon poljeća izpaloga	„	4:20
„ 5200	„ u papiru „		„	218:40
„ 1000	„ „ „	nakon poljeća izpaloga	„	21:—
fior. 11400		Sbroj .	f.	453:60
	Odbiv dobiti nabavi f. 1000		„	14:70
		Ukazani Iznosak .	f.	438:90

RAZHOD	U NOVCU										U Državnih Obveznica
	Ostanak god. 1888		Pristojbina god. 1889		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Troškovi zavoda.											
Podporine	—	—	200	—	200	—	—	—	200	—	—
Pripomoći	—	—	75	—	75	—	—	—	75	—	—
Sbroj .	—	—	275	—	275	—	—	—	275	—	—
Razhodi preobratom baštine.											
Novac uložen u Obveznice	—	—	840	—	840	—	840	—	—	—	—
Sbroj razhoda .	—	—	1115	—	1115	—	840	—	275	—	—
Pretičak konačni u blagajni							307	83			11400
Svega .							1147	83			11400

Stanje imovno i dugovno

IMOVINA	Koncem godine				Porestak		Pomanjak	
	1888		1889		b i ć a			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Državne Obveznice.								
Dohodak u srebru 4.20%	5000	—	5200	—	200	—	—	—
„ u papiru „	5100	—	6200	—	1100	—	—	—
Sbroj .	10100	—	11400	—	1300	—	—	—
Ostanci imovni	220	—	500	—	280	—	—	—
Pretičak u blagajni	13	93	307	83	293	90	—	—
Imovina ukupna .	10333	93	12207	83	1873	90	—	—
DUGOVINA								
Ostanci dugovni	—	—	275	—	—	—	275	—
Imovina čista .	10333	93	11932	83	1598	90	—	—

Pazbroj

Zaklade „Gladinja“

Godine 1889.

PRIHODI	U NOVCU						U Obveznica
	Prihodi		Ostanci imovni				
			početni		konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
Prihodi baštinski.							
Dobiti od Državnih i pokraj. Obveznica . .	5431	93	—	—	—	—	—
Prihodi zavoda.							
Zajmovi povraćeni od Obćina	16133	55	149571	51	146637	96	—
Prihodi preobratom baštine.							
Izvadak prodajom Obveznica	9940	—	—	—	—	—	—
„ utrnućem „	2300	—	—	—	—	—	—
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	23400
Sbroj .	12240	—	—	—	—	—	23400
Prihodi prometni.							
Prihodi prelazni	208	—	—	—	—	—	—
Utjerba prelaznih razhoda	8696	35 ½	8696	35 ½	9482	03	—
Sbroj .	8904	35 ½	8696	35 ½	9482	03	—
Skupa .	42709	83 ½	158267	86 ½	156119	99	23400
Pretičak početni u blagajni	4527	14	—	—	—	—	110700
Svega .	47236	97 ½					134100

RAZHODI	U NOVCU						U Obveznica
	Razhodi		Ostanci dugovni				
			početni		konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
Troškovi uprave.							
	—	—	—	—	—	—	—
Troškovi zavoda.							
Zajmovi Občinam	13200	—	—	—	—	—	—
Razhodi predtratom baštine.							
Obveznice prodane	—	—	—	—	—	—	10000
„ utrnute	—	—	—	—	—	—	2300
Novac uložen u Obveznice	19698	—	—	—	—	—	—
Sbroj .	19698	—	—	—	—	—	12300
Razhodi prometni.							
Povratak prelaznih prihoda	66	50	66	50	208	—	—
Razhodi prelazni	9482	03	—	—	—	—	—
Sbroj .	9548	53	66	50	208	—	—
Skupa .	42446	53	66	50	208	—	12300
Pretičak konačni u blagajni	4790	44 ½	—	—	—	—	121800
Svega .	47236	97 ½					134100

Stanje imovno i dugovno.

	Koncem godine				Porestak i *pomanjak* imetka	
	1888		1889			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Imovina.						
Obveznice.						
Obveznice ujedinjenog državnog duga u Bankam . .	11000	—	34400	—	23400	—
„ pokr. Zajma dalmatinskoga 1883	66200	—	63900	—	*2300*	—
Založnice Banke a.-u.	33500	—	23500	—	*10000*	—
Sbroj .	110700	—	12[illegible]800	—	11100	—
Ostanci imovni.						
Ostanci zajmova Obćinam	149571	5[illegible]	146637	96	*2933*	*55*
Prihodi prometni	8696	[illegible] ½	9482	03	785	67 ½
Sbroj .	1582[illegible]	86 ½	156119	99	*2147*	*87 ½*
Skupa .	26[illegible]67	86 ½	277919	99	8952	12 ½
Pretičak blagajnički u novcu	4527	14	4790	44 ½	263	30 ½
Imovina ukupna	273495	00 ½	282710	43 ½	9215	43
Dugovina.						
Ostanci dugovni.						
Razhodi prometni	66	50	208	—	*141*	*50*
[illegible]ovina čista .	273428	50 ½	282502	43 ½	9073	93

Izkaznica prometnih stavaka i razbrojitba ostanaka.

	Iznosak fior.	Iznosak novč.
Razhodi prelazni	9482	03
Ostanak početni	8696	35 ½
Sbroj .	18178	38 ½
Razhodi uplaćeni	8696	35 ½
Ostanak konačni imovni . . .	9482	03
Dužnici.		
Tekući račun od prihoda utjeranih Studenoga i Prosinca 1889 a još ne predanih	9482	03

	Iznosak fior.	Iznosak novč.
Prihodi prelazni	208	—
Ostanak početni	66	50
Sbroj .	274	50
Prihodi povraćeni	66	50
Ostanak konačni dugovni . . .	208	—
Vjerovnici		
Općina Skradinska f. 100 „ Šibenska „ 108 jer 1889 platile više neg njim nosila pristojbina te godine	208	—

Popisnica Obveznica svrhom godine 1889.

	%	Broj	Pisana vriednost	
Obveznice ujedinjenoga duga Državnoga sa dobiti u Bankam i izpadkom				
a) 1 Veljače i 1 Kolovoza	4.20	36744	1000	
	"	190530	1000	
			2000	
b) 1 Svibnja i 1 Studenoga	"	6867	10000	
	"	9442	1000	
	"	18806	1000	
	"	23595	1000	
	"	77930	1000	
	"	103584	1000	
	"	172049	1000	
	"	172773	1000	
	"	240304	1000	
	"	293410	1000	
	"	336745	1000	
	"	359795	1000	
	"	369981	1000	
	"	369982	1000	
	"	377667	1000	
	"	396997	1000	
	"	461287	1000	
	"	482749	1000	
	"	483893	1000	
	"	506946	1000	
	"	541823	1000	
	"	564060	1000	
	"	77882	100	
	"	95397	100	
	"	223154	100	
	"	255835	100	
	"	272798	100	
	"	290378	100	
	"	361532	100	
	"	365443	100	
	"	384563	100	
	"	408411	100	
	"	408412	100	
	"	412641	100	
	"	412642	100	
	"	436198	100	
				34400
Obveznice pokrajinskoga Zajma dalmatinskog 1883. izpadkom 1.a Siečnja i 1.a Srpnja 639 Obveznica od fior. 100 svaka				63900

	%	Broj	Pisana vriednost	
Založnice Banke a.-u. sa dobiti u Bankam i izpadkom 1.a Travnja i 1.a Listopada	4	1372	1000	
	„	1373	1000	
	„	1374	1000	
	„	1422	5000	
	„	1465	5000	
	„	5142	5000	
	„	5667	5000	
	„	11033	100	
	„	11034	100	
	„	11035	100	
	„	11036	100	
	„	11037	100	
				23500
Skupa .				121800

Izkaznica

dugova Obćina dalmatinskih zakladi „Gladinjskoj" do svrhe godine 1889 usljed zajmova njima udieljenih.

OBĆINA	Dug: od ostanaka početnih		Dug: od zajma 1889		Dug: Skupa		Izplate		Ostanak svrhom godine 1889		Ovaj se ostanak odnosi na izplate: izpale do svrhe 1889		Ovaj se ostanak odnosi na izplate: koje izpadaju sliednih godina	
	fior.	novč.	fior.	n.	fior.	n.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	n.	fior.	n.
Benkovac	3300	—	—	—	3300	—	375	—	2925	—	—	—	2925	—
Biograd	2505	—	—	—	2505	—	237	—	2268	—	—	—	2268	—
Blato	560	—	—	—	560	—	80	—	480		—	—	480	—
Bogomolje	96	—	—	—	96	—	16	—	80	—	—	—	80	—
Bol	288	—	—	—	288	—	48	—	240	—	—	—	240	—
Budva	2695	—	—	—	2695	—	446	38 ½	2248	61 ½	21	61 ½	2227	—
Cavtat	1000	—	—	—	1000	—	—	—	1000	—	—	—	1000	—
Dobrota	565	74	—	—	565	74	90	74	475	-	—	—	475	—
Drniš	4150	—	2000	—	6150	—	530	—	5620	—	—	—	5620	—
Dubrovnik	240	—	—	—	240	—	48	—	192	—	—	—	192	-
Ercegnovi	2160	—	—	—	2160	—	212	—	1948	—	—	—	1948	—
Grbalj	7142	—	—	—	7142	—	602	85	6539	15	514	53	6024	62
Hvar	2064	—	—	—	2064	—	240	—	1824	—	—	—	1824	—
Imoski	6224	—	—	—	6224	—	720	—	5504	—	—	—	5504	—
Ješa	500	—	—	—	500	—	80	—	420	—	—	—	420	—
Kistanje	2566	02	—	—	2566	02	277	67	2288	35	—	—	2288	35
Klis	700	—	—	—	700	—	200	—	500	—	—	—	500	—
Knin	3102	36	—	—	3102	36	377	74	2724	62	—	—	2724	62
Komiža	192	—	—	—	192	—	32	—	160	—	—	—	160	—
Korčula	960	—	—	—	960	—	160	—	800	—	—	—	800	—
Kotor	2100	—	—	—	2100	—	295	—	1805	—	—	—	1805	—
Krtoli	687	—	—	—	687	—	102	—	585	—	—	—	585	—
Kuna	150	—	—	—	150	- -	—	—	150	—	25	—	125	—
Lastovo	248	—	—	—	248	—	40	—	208	—	—	—	208	—
Lastva	600	—	—	—	600	—	6	69 ½	593	30 ½	38	30 ½	555	
Lećevica	2840	—	—	—	2840	—	340	—	2500	—	—	—	2500	—
Lopud	676	—	—	—	676	—	108	—	568	—	—	—	568	—
Lukšić	709	60	—	—	709	60	81	60	628	—	—	—	628	—
Luštica	200	- -	—	—	200	—	100	—	100	—	—	—	100	—
Makarska	6326	48	—	—	6326	48	740	28	5586	20	—	—	5586	20
Milna	360	—	—	—	360	—	60	—	300	—	—	—	300	—
Mljet	212	—	—	—	212	—	—	—	212	- -	—	—	212	—
Muć	4410	—	—	—	4410	—	547	50	3862	50	—	—	3862	50
Muo	192	—	—	—	192	—	32	—	160	—	—	—	160	—
Nerežišća	390	—	—	—	390	—	65	—	325	—	—	—	325	—
Nin	1965	12	—	—	1965	12	—	—	1965	12	252	52	1712	60
Novi kod Trogira	3736	32	—	—	3736	32	297	72	3438	60	—	—	3438	60

OBĆINA	Dug: od ostanaka početnih fior.	novč.	Dug: od zajma 1889 fior.	n.	Dug: Skupa fior.	n.	Izplate fior.	novč.	Ostanak svrhom godine 1889 fior.	novč.	Ovaj se ostanak odnosi na izplate: izpale do svrhe 1889 fior.	n.	koje izpadaju susliednih godina fior.	n.
Novigrad	1980	—	—	—	1980	—	220	—	1760	—	—	—	1760	—
Obrovac	8656	—	—	—	8656	—	892	—	7764	—	—	—	7764	—
Omiš	1990	32	—	—	1990	32	252	22	1738	10	—	—	1738	10
Opuzen	220	—	—	—	220	—	20	—	200	—	—	—	200	—
Orebić	840	—	—	—	840	—	—	—	840	—	110	—	730	—
Pag	2590	70	1200	—	3790	70	327	88	3462	82	—	—	3462	82
Paštrovići	960	—	—	—	960	—	120	—	840	—	240	—	600	—
Perast	360	—	—	—	360	—	—	—	360	—	60	—	300	—
Postira	282	—	—	—	282	—	47	—	235	—	—	—	235	—
Prčanj	528	—	—	—	528	—	64	—	464	—	—	—	464	—
Primorje gor.	288	—	—	—	288	—	48	—	240	—	—	—	240	—
Promina	683	04	—	—	683	04	83	16	599	88	—	—	599	88
Pučišća	628	68	—	—	628	68	104	78	523	90	—	—	523	90
Rab	2303	08	—	—	2303	08	281	18	2021	90	—	—	2021	90
Rieka	648	—	—	—	648	—	108	—	540	—	—	—	540	—
Risan	7980	—	—	—	7980	—	—	—	7980	—	490	—	7490	—
Sali	1044	—	—	—	1044	—	213	60	830	40	—	—	830	40
Selca	260	40	—	—	260	40	43	40	217	—	—	—	217	—
Silba	560	—	—	—	560	—	80	—	480	—	—	—	480	—
Sinj	8400	—	—	—	8400	—	—	—	8400	—	1100	—	7300	—
Skradin	2360	—	—	—	2360	—	460	—	1900	—	—	—	1900	—
Solta	212	—	—	—	212	—	28	—	184	—	—	—	184	—
Split	3360	—	—	—	3360	—	460	—	2900	—	—	—	2900	—
Starigrad	800	—	—	—	800	—	120	—	680	—	—	—	680	—
Stolivo	120	—	—	—	120	—	20	—	100	—	—	—	100	—
Ston	1890	—	—	—	1890	—	420	—	1470	—	—	—	1470	—
Sućurac	350	40	—	—	350	40	58	40	292	—	—	—	292	—
Sućurje	420	—	—	—	420	—	45	—	375	—	—	—	375	—
Supetar	528	—	—	—	528	—	88	—	440	—	—	—	440	—
Sutivan	450	—	—	—	450	—	75	—	375	—	—	—	375	—
Šibenik	12180	—	—	—	12180	—	1588	—	10592	—	—	—	10592	—
Tiesno	280	—	—	—	280	—	80	—	200	—	—	—	200	—
Tivat	742	—	—	—	742	—	77	—	665	—	—	—	665	—
Trogir	5690	86	—	—	5690	86	773	81	4917	05	—	—	4917	05
Trpanj	1032	—	—	—	1032	—	104	—	928	—	104	—	824	—
Vis	360	—	—	—	360	—	60	—	300	—	—	—	300	—
Vrboska	120	—	—	—	120	—	20	—	100	—	—	—	100	—
Vrhgorac	1472	—	—	—	1472	—	—	—	1472	—	112	—	1360	—
Vrlika	1800	—	—	—	1800	—	250	—	1550	—	—	—	1550	—
Zadar	6642	72	10000	—	16642	72	783	13	15859	59	—	—	15859	59
Zaton	580	—	—	—	580	—	105	—	475	—	—	—	475	—
Zlarin	166	67	—	—	166	67	23	81	142	86	—	—	142	86
Skupa	149571	51	13200	—	162771	51	16133	55	146637	96	3067	97	143569	99

(Prilog 2).

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje konačni račun od god. 1889 *Pokrajinske poljodjelske Zaklade.*

Pristojbina troška godine 1889 izpala je na . . . . f. 17008
prama proračunanoj su . . . . „ 16300
veća je . . . . , ... f. 708

I ove godine kao prošle veći trošak sgodio se je osobito na točki „Plaće i doplate lugarem“.

Pristojbina dohodka bila je od . . . . f. 23291
prama proračunanoj su . . . . „ 16300
veća je . . . . f. 6991
i to se ima pripisati šumarskim globam odmjerenim u većem iznosu nego proračunano.

Odbije li se trošak od dohodka, dobiva se višak u godišnjoj upravi od f. 6283.

Ućerani dio ovog pretička bio je uložen na povišenje glavnice Zaklade, i uložilo se je u tu svrhu f. 3188, kojim bi kupljeno f. 3800 državnih Obveznica.

Koncem godine 1889 konačna aktivna imovina ove Zaklade iznosila je

u novcu	f.	520
u glavnici na dobit . . .	„	50
u Obveznicam	„	101800
u aktivnim ostatcim . . .	„	29975
skupa	f.	132345
prama onoj koncem god. 1888 od	„	126143
veća je	f.	6202

Aktivni ostatci sastoje u udarenim a ne ućeranim šumarskim globam, tekuće i prošlih godina.

Razjasnjenja dodana računu tumače svaku potanko.

Zadar, 24 Svibnja 1891.

Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

Pazbroj

God. 1889

Zaklade „Poljodjelstvo pokrajinsko“.

PRIHODI	U novcu fior.	U novcu novč.	Ostanci imovni početni fior.	Ostanci imovni početni novč.	Ostanci imovni konačni fior.	Ostanci imovni konačni novč.	Obveznice fior.
Dohodci baštine.							
Od Drž. Obveznica i Pokrajinskih	4818	10	—	—	—	—	
Od glavnica na zajam	10	94	33	44	25	—	
Sbroj .	4829	04	33	44	25	—	
Dohodci zavoda.							
Globe šumarske	15952	95 ½	22732	40 ½	25246	36 ½	
Razna	4	15	—	—	—	—	
Sbroj .	15957	10 ½	22732	40 ½	25246	36 ½	
Skupa dohodaka .	20786	14 ½	22765	84 ½	25271	36 ½	
Prihodi preobratom baštine.							
Iznosi za uložbu	3785	—	—	—	—	—	
Ciena izvučenih Obveznica	2200	—	—	—	—	—	
Zajmovi povraćeni	245	42	295	42	50	—	
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	6000
Sbroj .	6230	42	295	42	50	—	
Prihodi prometni.							
Unesci uz povratak	1892	56	—	—	—	—	
Iznesci prometni utjerani	—	—	11	86	6569	56 ½	
Sbroj .	1892	56	11	86	6569	56 ½	
Skupa .	28909	12 ½	23073	12 ½	31890	93	6000
Pretičak početni u blagajni	697	28 ½					98000
Svega izravnano .	29606	41					104000

RAZHODI	U novcu		Ostanci dugovni				Obveznice
			početni		konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave	417	20	—	—	—	—	
Troškovi zavoda.							
Troškovi na pokr. Gospodarsko Vieće . . .	—	—	—	—	—	—	
Pripomoći polj. Družtvom	200	—	—	—	—	—	
Pripomoći osobite	495	—	145	—	170	—	
Pripomoći lugarom i doplate	4988	10	200	—	238	36	
Pripomoć Gružkomu Zavodu	1643	93	—	—	2	17	
Pripomoći u pošumljenje i uredjenje bujica .	3915	—	—	—	285	—	
Pripomoći u poljodjelske poboljšice i slučajno na uložbu	4785	—	—	—	215	—	
Sbroj .	16027	03	345	82	910	53	
Skupa troškova .	16444	23	345	82	910	53	
Razhodi preobratom baštine.							
Obveznice izvučene	—	—	—	—	—	—	2200
Novac uložen u drž. Obveznice	5034	—	—	—	—	—	
Sbroj .	5034	—	—	—	—	—	
Razhodi prometni.							
Razhodi povratni	6557	70 ½	—	—	—	—	
Povratak prometnih prihoda	1049	95	112	70	955	31	
Sbroj .	7607	65 ½	112	70	955	31	
Skupa .	29085	88 ½	458	52	1865	84	2200
Pretičak u blagajni	520	52 ½					101800
Svega izravnano .	29606	41					104000

Izkaznica troškova i dohodaka

Točka	TROŠKOVI.	Predrazbroj 1889	PRISTOJBINA godine 1889		predjašnjih godina		Skupa	
		fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1	Troškovi uprave	200	417	20	—	—	417	20
	Troškovi zavoda.							
2	Troškovi na pokr. Gospodarsko Vieće	400	—	—	—	—	—	—
3	Pripomoći poljodj. Družtvom	200	200	—	—	—	200	—
4	Pripomoći osobite	500	520	—	145	—	665	—
5	Plate i doplate lugarom	3500	5025	64	200	82	5226	46
6	Pripomoć poljodjelskoj učioni Gružkoj	1500	1646	10	—	—	1646	10
7	Pripomoći za pošumljenje i uredjenje bujica	5000	4200	—	—	—	4200	—
8	Pripomoći za poljodjelske poboljšice i slučajno na uglavničenje	5000	5000	—	—	—	5000	—
	Sbroj	16100	16591	74	345	82	16937	56
	Skupa troškova	16300	17008	94	345	82	17354	76
	DOHODCI							
	Dohodci baštine.							
1	Dobiti od javnih vriednoća	4525	4818	10	—	—	4818	10
2	Dobiti od glavnica na zajam	3	2	50	33	44	35	94
	Sbroj	4528	4820	60	33	44	4854	04
	Dohodci zavoda.							
3	Globe šumarske	11772	18466	91½	22732	40½	41199	32
4	Dohodci razni	—	4	15	—	—	4	15
	Sbroj	11772	18471	06½	22732	40½	41203	47
	Skupa dohodaka	16300	23291	66½	22765	84½	46057	51
	Pretičak dohodaka		6282	72½				

napram odobrenomu Predrazbroju.

IZPLATE						OSTANCI KONAČNI						IZPADAK			
za godinu 1889		za predjašnje godine		Skupa		od godine 1889		od predjašnjih godina		Skupa		povoljan		nepovoljan	
fior.	n.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	n.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	n.
417	20	—	—	417	20	—	—	—	—	—	—	—	—	217	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400	—	—	—
200	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
350	—	145	—	495	—	170	—	—	—	170	—	—	—	20	—
4787	28	200	82	4988	10	238	36	—	—	238	36	—	—	1525	64
1643	93	—	—	1643	93	2	17	—	—	2	17	—	—	146	10
3915	—	—	—	3915	—	285	—	—	—	285	—	800	—	—	—
4785	—	—	—	4785	—	215	—	—	—	215	—	—	—	—	—
15681	21	345	82	16027	03	910	53	—	—	910	53	—	—	—	—
16098	41	345	82	16444	23	910	53	—	—	910	53			708	94
4818	10	—	—	4818	10	—	—	—	—	—	—	293	10	—	—
—	—	10	94	10	94	2	50	22	50	25	—	—	—	—	50
4818	10	10	94	4829	04	2	50	22	50	25	—	—	—	—	—
10407	93	5545	02 ½	15952	95 ½	8058	98 ½	17187	38	25246	36 ½	6694	91 ½	—	—
4	15	—	—	4	15	—	—	—	—	—	—	4	15	—	—
10412	08	5545	02 ½	15957	10 ½	8058	98 ½	17187	38	25246	36 ½	—	—	—	—
15230	18	5555	96 ½	20786	14 ½	8061	48 ½	17209	88	25271	36 ½	6991	66 ½		
												6282	72 ½		

		fior.	novč.
Ostanci dugovni odnosno troškovom po računu godine 1888 iznosili su . .		452	32
Od ovih bi pomrseno usljed izpravljenih pristojbina i zagodba		106	50
te stoga bi preneseno kao pristojbina ostanaka u ovogodišnji račun		345	82
Ostanci su imovni šumarskih globa iznosili po računu godine 1888 . . .		27698	$69^{1}/_{2}$
Pokle od ovih bi pomrseno usljed oprosta, preobrata u zatvor itd. . . .		4932	85
U ovogodišnji račun bi prinešeno kano pristojbine od predjašnjih godina .		22765	$84^{1}/_{2}$
Imovni ostanak od glavnica na zajam predjašnje godine		300	$25^{1}/_{2}$
usljed računarske obistimbe bi snižen		4	$83^{1}/_{2}$
tako da u ovogodišnji račun bi unešeno		295	42
Po pomrsbi imovnih ostanaka:			
a) dohodaka	f. 4932:85		
b) glavnica na zajam . . .	„ $4:83^{1}/_{2}$	4937	$68^{1}/_{2}$
napram pomrsbi dugovnih ostanaka		106	50
izpada pomanjak imetka		4831	$18^{1}/_{2}$
pram kojem suprostavljajuć:			
1. pretičak dohodaka	f. $6282:72^{1}/_{2}$		
2. povećanje javnih vriednoća	„ 3800:—		
3. pretičak uprave baštinskim preobratom			
sa prihodom . . . . . f. 6230:42			
pram razhodu . . . . . „ 5034:—			
	„ 1196:42		
	f. $11279:14^{1}/_{2}$		
odbitkom smanjene imovne glavnice . . . f. $250:25^{1}/_{2}$			
manje izpravljena početnog ostanka . . . „ $4:83^{1}/_{2}$			
	„ 245:42		
		11033	$72^{1}/_{2}$
Stanje imovno i dugovno svrhom godine 1889 napram onomu god. 1889 ukazuje porestka u imetku		6202	54

Stanje imovno i dugovno svrhom godine 1889 napram onom predjašnje godine 1888.

	Stanje svrhom godine				Porestak		Smanjak	
	1888		1889		imetka			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
IMOVINA.								
Ujedinjeni Dug Državni.								
Dohodak u Bankam na 4.20% . . .	16000	—	22000	—	6000	—	—	—
Zajam lutrija 1860 na 4%								
Red 11627 Br. 5 f. 500								
„ 11721 „ 8 „ 500								
„ 12956 „ 11 „ 100								
„ 17170 „ 3 „ 500								
„ 19661 „ 13 „ 500	2100	—	2100	—	—	—	—	—
Zajam pokrajinski na 5%	79900	—	77700	—	—	—	2200	—
U Obveznicam .	98000	—	101800	—	3800	—	—	—
Glavnice na dobit	300	25 ½	50	—	—	—	250	25 ½
Sbroj baštine .	98300	25 ½	101850	—	3549	74 ½	—	—
Ostanci imovni.								
a) dohodaka	27698	69 ½	25271	36 ½	—	—	2427	33
b) prometni	11	86	6569	56 ½	6557	70 ½	—	—
Sbroj imovnih ostanaka .	27710	55 ½	31840	93	4130	37 ½	—	—
Pretičak u blagajni	697	28 ½	520	52	—	—	176	76
Svega .	126708	09 ½	134211	45 ½	7503	36	—	—
DUGOVINA.								
Ostanci dugovni.								
a) troškova	452	32	910	53	—	—	458	21
b) prometni	112	70	955	31	—	-	842	61
Sbroj .	365	02	1865	84	—	—	1300	82
Imovina čista .	126143	07 ½	132345	61 ½	6202	54	—	—

(Prilog 3).

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje konačni račun od god. 1889 *Mirovinske učiteljske Zaklade.*

Pristojbina troška izpala je na	f.	27194
prama proračunanoj od	„	24994
veća je	f.	2200

A to poglavito radi većeg broja umirovljenog učiteljskog osoblja.

Pristojbina dohodka bila je od	f.	13882
prama proračunanoj na	„	9836
veća je	f.	4046

u koliko su poskočile sve točke dohodka prama proračunu.

Odbiv veći trošak od većeg dohodka ima se konačni povoljni uspjeh prama proračunu od f. 1846 i toliko bio je manji doprinesak iz pokrajinske zaklade na pokriće manjka.

Od zaostalih dohodaka ukinutih svjetovnih bratovština utjerano je u pokrajinsku učionsku zakladu kroz god. 1889 f. 802:33 $^{1}/_{2}$. I ovaj iznos, po primjeru onog što bi učinjeno god. 1888.e, bio je predan Mirovinskoj Zakladi na povišenje glavnice te zaklade, ter tim i preostatkom prošle godine kupljeno je f. 1500 državnih Obveznica.

Razjasnjenja dodana računu tumače svaku potanko.

Zadar, 24 Svibnja 1891.

Predsjednik
Vojnović

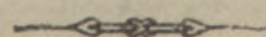
Izviestitelj
Klaić

Pazbroj

Zaklade „Mirovine učiteljem pučkih učiona“

u Dalmaciji

Godine 1889.

PAZ

PRIHODI	U NOVCU: Prihodi fior.	novč.	Ostanci imovni: početni fior.	novč.	konačni fior.	novč.	U Obveznicah
Dohodci.							
a) baštine	1423	80	—	—	—	—	
b) zavoda	12496	87½	2240	34½	2202	33	
Skupa .	13920	67½	2240	34½	2202	33	
Dohodak vanredni.							
Izvadak prodajom prostih dobara ukinutih svjetovnih Bratovština	802	33½	—	—	—	—	
Skupa .	14723	01	2240	34½	2202	33	
Doprinesak pokrajinski	42653	25	28770	38½	—	—	
Sbroj prihoda .	57376	26	31010	73	2202	33	
Prihodi preobratom baštine.							
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	1500
Prihodi prometni.							
Prihodi na povratak	13497	37½	—	—	—	—	
Utjerba razhoda na povratak	448	—	326	64	48	84	
Sbroj prihoda prometnih .	13945	37½	326	64	48	84	
Sbroj svih prihoda .	71321	63½	31337	37	2251	17	
Pretičak blagajnički početni	—	—					32650
Svega .	71321	63½					34150

BROJ

RAZHODI	U NOVCU						U Obveznicah
	Razhodi		Ostanci dugovni				
			početni		konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
Troškovi uprave.	—	—	—	—	—	—	
Troškovi zavoda.							
I. Mirovine i druga uredjena beriva na opočinak i hranu:							
a) učiteljem i učiteljicam	23012	55	323	74	260	95	
b) slugam	150	—	—	—	—	—	
c) udovicam	2764	15½	73	33½	35	00½	
d) sirotčadi	426	30	—	—	16	39	
II. Milostinje	966	58½	20	52	51	18½	
Sbroj troškova .	27319	59	417	59½	363	53	
Razhodi na preobrat baštine.							
Iznosak na uložbu u Obveznice	1284	62	894	72½	912	44	
Razhodi prometni.							
Razhodi na povratak	170	20	—	—	—	—	
Povratak razhoda prometnih	42547	22½	32105	82	3055	97	
Sbroj razhoda prometnih .	42717	42½	32105	82	3055	97	
Sbroj svih razhoda .	71321	63½	33418	14	4331	94	
Pretičak blagajnički konačni	—	—					34150
Svega .	71321	63½					34150

Razbrojitba pra

Naslov	Točka		Predrazbroj za godinu 1889	PRISTOJBINA							
				za godinu 1889		za godine prednje				Skupa	
						ostanci početni		pridošlice			
			fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
		RAZHOD									
I.	1	Troškovi uprave	10	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	Mirovine učiteljstvu . . .	20788	22887	39	323	74	62	37	23273	50
	3	„ slugam	—	150	—	—	—	—	—	150	—
	4	„ udovicam učitelja .	2810	2649	17½	73	33½	—	—	2722	51
	5	„ „ sluga . .	77	76	65	—	—	—	—	76	65
	6	„ sirotam	113	56	22	—	—	—	—	56	22
	7	Gojitbine	211	378	27	—	—	8	20	386	47
II.	8	Milostinje	985	997	25	20	52	—	—	1017	77
		Sbroj .	24994	27194	95½	417	59½	70	57	27683	12
	9	Iznosak za uglavničenje . .	500	1302	33½	894	72½	—	—	2197	06
		Svega .	25494	28497	29	1312	32	70	57	29880	18
		PRIHOD									
a	1	Dobiti od Obveznica . . .									
b	2	Dobiti od drž. Obveznica .	1086	1423	80	—	—	—	—	1423	80
	3	Odredbine službovne . . .	3500	4028	49½	—	—	—	—	4028	49½
	4	Uštednje na praznim službam	2000	3480	—	—	—	—	—	3480	—
	5	Iz prodaje učionskih knjiga .	700	831	—	749	99½	--	—	1580	99½
	6	Globe s nepohadjanja . . .	350	1783	74½		—	—	—	1783	74½
	6	Odredbine nasliedne . . .	2200	2335	62	1490	35	—	—	3825	97
		Sbroj .	9836	13882	66	2240	34½	—	—	16123	00½
	7	Iznosak od ukinutih Bratovština	—	802	33½	—	—	—	—	802	33½
		Skupa .	9836	14684	99½	2240	34½	—	—	16925	34
		Manjak što se namiruje									
	8	Doprineskom pokrajinskim .	15658	13812	29½	28770	38½	70	57	42653	25
		Svega .	25494	28497	29	31010	73	70	57	59578	59

I neračunajuć korist dobivenu izvadkom prostih dobara ukinutih svjetovnih Bratovština, štono te i većeg dohodka od f. 4046:66, postiglo se povoljna izpadka ukupnoga . . . . .

ma Predrazbroju

IZPLATE						OSTANCI KONAČNI						Pristojbine godine 1889 napram Predrazbroju ukazuju izpadak				
za godinu 1889		za godine prednje		Skupa		od godine 1889		od godina prednjih		Skupa		na stavci	povoljan		nepovoljan	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.		fior.	novč.	fior.	novč.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	10	—	—	—
22626	44	386	11	23012	55	260	95	—	—	260	95	2	—	—	2099	39
150	—	—	—	150	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	150	—
2614	17	73	33½	2687	50½	35	00½	—	—	35	00½	4	160	82½	—	—
76	65	—	—	76	65	—	—	—	—	—	—	5	—	35	—	—
56	22	—	—	56	22	—	—	—	—	—	—	6	56	78	—	—
361	88	8	20	370	08	16	39	—	—	16	39	7	—	—	167	27
946	06½	20	52	966	58½	51	18½	—	—	51	18½	8	—	—	12	25
26831	42½	488	16½	27319	59	363	53	—	—	363	53				2200	95½
389	89½	894	72½	4284	62	912	44	—	—	912	44	9			802	33½
27221	32	1382	89	28604	21	1275	97	—	—	1275	97				3003	29
1423	80	—	—	1423	80	—	—	—	—	—	—	1	337	80	—	—
4028	49½	—	—	4028	49½	—	—	—	—	—	—	2	528	49½	—	—
3480	—	—	—	3480	—	—	—	—	—	—	—	3	1480	—	—	—
831	—	—	—	831	—	—	—	749	99½	749	99½	4	131	—	—	—
1783	74½	—	—	1783	74½	—	—	—		—	—	5	1433	74½	—	—
1426	75½	946	88	2373	63½	908	86½	543	47	1452	33½	6	135	62	—	—
12973	79½	946	88	13920	67½	908	86½	1293	46½	2202	33		4046	66		
802	33½	—	—	802	33½	—	—	—	—	—	—	7	802	33½		
13776	13	946	88	14723	01	908	86½	1293	46½	2202	33		4848	99½		
13812	29½	28840	95½	42653	25	—	—	—	—	—	—					
27588	42½	29787	83½	57376	26	908	86½	1293	46½	2202	33					
se izjednačuje iznosom za uglavničenje, radi višeg troška od fior. 2200:95½													1845	70½		

Izkaznica promjena nastavših kod početnih ostanaka.

Ostanci dugovni.	Konačni ostanci ukazani u Pazbroju 1888		Pirest		Odpadak		Početni ostanci preneseni u Pazbroj 1889	
I. Ostanci kod kojih se sgodi promjenâ.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Mirovine udovicam učitelja	153	23	—	—	79	89 ½	73	33 ½
II. Ostanci kod kojih nebi promjena	344	26	—	—	—	—	344	26
Skupa .	497	49	—	—	79	89 ½	417	59 ½
Nadodav ostanke dugovne:								
a) uložbe	894	72 ½	—	—	—	—	894	72 ½
b) prometne	32105	82	—	—	—	—	32105	82
Sbroj dugovnih ostanaka .	33498	03 ½	—	—	79	89 ½	33418	14
Ostanci imovni.								
I. Ostanci kod kojih se sgodi promjenâ.								
Doprinesak pokrajinski	28850	28	—	—	79	89 ½	28770	38 ½
II. Ostanci ostali nepromienjeni.	2240	34 ½	—	—	—	—	2240	34 ½
Skupa .	31090	62 ½	—	—	79	89 ½	31010	73
Nadodav imovne ostanke prometne .	326	64	—	—	—	—	326	64
Sbroj imovnih ostanaka .	31417	26 ½	—	—	79	89 ½	31337	37

Smanjenje od fior. 79:89 ½ kod ostanaka dugovnih nastade uslied izpravaka i pomrsba stavaka neizpunjenih. Taj iznosak porodi naknadu dužnu pokrajinskoj zakladi odnosno predjašnjim godinam.

Izkaznica pristojbine pokrajinskog Doprineska.

			fior.	novč.
Odmjeren u smislu §. 60 zakona 29 Prosinca 1871, doprinesak iznosi			13312	29 ½
štono odgovara manjku nastavšemu po pristojbini troškova od	f.	27194:95 ½		
napram pristojbini dohodaka od	„	13882:66		
Nego pošto se je uglavničilo			500	—
pristojbina pokrajinske zaklade za godinu 1889 iznosi			13812	29 ½
Od te pristojbine odbiv za predjašnje godine manji doprinesak dužan na početnim ostancim	f.	79:89 ½		
manje nadošlih starih troškova	„	70:57	9	32 ½
izpada prave pristojbine ukupno			13802	97
pa te ujedno sa ostankom izplate ukazanim u računu 1888.e			28850	28
odgovara ukupnom iznosku Doprineska, starog i tekućeg od			42653	25

Izkaznica pristojbine iznoska na uglavničenje.

	fior.	novč.
Manjak izmedju troškova i dohodaka iznosi	13312	29 ½
a pošto je podmiren doprineskom od	13812	29 ½
ispada iznos uglavničen pokrajinskim sredstvim	500	—
uz to dodajuć vanredni prihod od prodaje dobara ukinutih svjetovnih Bratovština .	802	33 ½
dobiva se ukupna pristojbina iznoska za uglavničenje	1302	33 ½

Izkaznica točaka prometnih i razbrojitba ostanaka.

	fior.	novč.		fior.	novč.
Prihodi uz povratak god. 1889 .	13497	37 ½	Razhodi uz povratak god. 1889 .	170	20
Dodav početne ostanke	32105	82	Dodav početne ostanke	326	64
Sbroj prihoda povratnih . . .	45603	19 ½	Sbroj razhoda povratnih . . .	496	84
Povraćeno godine 1889 . . .	42547	22 ½	Utjerano godine 1889	448	—
Ostalo da se povrati koncem g. 1889	3055	97	Ostalo da se utjera koncem g. 1889.	48	84
			Dužnici.		
Vjerovnici.			Dvojica koji su nepravilno potegli.	6	64
			Pokrajinska zaklada kao naknadu pogriešno plaćene pripomoći . .	30	—
Pokrajinske zaklade pripomaganja.	3055	97	Zaklada gradjanskih Mirovina . .	12	20
Svega .	3055	97		48	84

Stanje imovno i dugovno

svrhom godine 1889 napram onomu godine 1888.

	Stanje dne 31 Prosinca				Porestak		Odpadak	
	1888		1889		imetka			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Imovina.								
Javne vriednoće.								
Državne Obveznice dohodkom u notam	32650	—	34150	—	1500	—	—	—
Ostanci imovni:								
a) dohodaka	31090	62½	2202	33	—	—	28888	29½
b) stavaka prometnih	326	64	48	84	—	—	277	80
Skupa	31417	26½	2251	17	—	—	29166	09½
Pretičak blagajnički u novcu	—	—	—	—	—	—	—	—
Svega	64067	26½	36401	17	—	—	27666	09½
Dugovina.								
Ostanci dugovni.								
a) troškova	497	49	363	53	133	96	—	—
b) iznosaka na uložbu	894	72½	912	44	—	—	17	71½
c) razhoda prometnih	32105	82	3055	97	29049	85	—	—
Svega	33498	03½	4331	94	29166	09½	—	—
Imovina čista	30569	23	32069	23	1500	—	—	—

Zaklada „Mirovine učiteljem“

pučkih učiona u Dalmaciji.

Godina 1889.

Uzroci razlikam

izpadaka Pazbroja napram onim Predrazbroja.

Troškovi predračunani na fior. 24994 poskočiše na		f. 27194:95 ½
Dohodci predmnievani od fior. 9836 poskočiše na		„ 13882:66 ½
Odtud nastaje manjak od		f. 13312:29 ½
a tomu dodav potrebštinu iznoska za uglavničenje		„ 500:—
porodi se potrebno pokrajinskoga doprineska		f. 13812:29 ½
napram onomu predračunanu na		„ 15658:—
Izpadak godine 1889 ukazuje se povoljan sa		f. 1845:70 ½
a postade usljed višeg troška od	f. 2200:95 ½	
i višeg prihoda od	„ 4046:66	

Razhodi.

Izpadci nepovoljni radi viših troškova.

Mirovine učiteljem i učiteljicam		f. 2099:39
„ slugam		„ 150:—
Gojitbine		„ 167:27
Milostinje		„ 12:25
		Skupa . f. 2428:91
jer nastalo kroz godinu novih mirovina preko predračunanih		

Izpadci povoljni radi manjih troškova:

Troškovi uprave	f. 10:—	
jer nebilo nikakva troška		
Mirovine udovicam učiteljâ	„ 160:82 ½	
„ „ sluga	„ —:35	
„ sirotam	„ 56:78	
jer nestalo mirovine i jer u predrazbroju računalo se naoblo.		
		„ 227:95 ½
Izpadak nepovoljan troškova		f. 2200:95 ½

Prihodi.

Izpadci povoljni radi viših dohodaka.

Dobiti od Obveznica	f. 337:80
radi novih Obveznica nabavljenih.	
Odredbine na plaće učitelja	„ 528:49 ½
slučajno.	
Prištednje plaća radi praznih služba, jer je ostalo praznih mjesta više nego se nadalo	„ 1480:—
Dobit iz prodaje učionskih knjiga	„ 131:—
jer se više dobilo od Upraviteljstva iz Beča.	
Globe radi nemarna pohadjanja	„ 1433:74 ½
jer bilo pedepsano više s nepohadjanja.	
Nasliedne odredbine	„ 135.62
jer bilo više imućnih ostavština.	
Izpadak povoljan prihoda	f. 4046:66

Pošto iznosak f. 802:32 ½ dobivenih od dobara ukinutih svjetovnih Bratovština istodobno idje u pristojbinu razhoda za nabavu Obveznica na uglavničenje, stoga nema nikakva upliva na pokrajinski doprinesak.

(Prilog 4).

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje konačni račun od god. 1889 *Pokrajinske učionske Zaklade.*

Pristojbina troška za tekuću i prošle godine izpala je na . . . . f. 279537
prama proračunanoj su . . . . „ 287000
manja je . . . . f. 7463

Pristojbina dohodka bila je od . . . . „ 141360
prama proračunanoj su . . . . „ 148169
manja je . . . . f. 6809

Tako doprinesak iz pokrajinske Zaklade na pokriće manjka bio je manji, kolika je razlika izmedju manjeg troška i manjeg dohodka, tojest manji f. 654. Tomu treba još dodati odštetu za f. 858 plaćenih pokrajinskoj Zakladi radi nedužno plaćena doprineska prošlih godina u tom iznosu.

Doprinesak naime bio je proračun na . . . . f. 138831
a plaćeno je . . . . „ 137319
dakle manje (654+858) . . . . f. 1512

Pridružena razjasnjenja tumače svaku točku troška i dohodka.

Zadar, 24 Svibnja 1891.

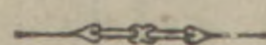
Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

Pazbroj

Pokrajinske „Učionske Zaklade“

God. 1889.

P A Z

P R I H O D I	U N O V C U						U Obveznicah
	Prihodi		Ostanci imovni				
			početni		konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
I. Dohodci vlastiti	2833	55 ½	559	60	1691	70	
II. Doprinesak Obćina	85353	01	24471	03	24139	60 ½	
III. Doprinesak Države	63174	—	10800	—	—	—	
IV. Povratak predujmova za gradnju i popravu učionica	545	80	3822	62	3276	82	
Sbroj .	151906	36 ½	39654	15	29108	12 ½	
Prihodi vanredni.							
Iznosi na uglavničenje, od ukinutih Bratovština	1217	84	—	—	—	—	11400
Skupa .	153124	20 ½	39654	15	29108	12 ½	
V. Doprinesak pokrajinski	137318	52 ½	*858*	*16 ½*	—	—	
Sbroj Uneska .	290442	73	38795	98 ½	29108	12 ½	
Prihodi preobratom baštine.							
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	
Prihodi prometni.							
Prihodi na povratak	28363	74	—	—	—	—	
Utjerba prometnih razhoda	30295	65	32318	03 ½	2521	28 ½	
Sbroj prometnih prihoda .	58659	39	32318	03 ½	2521	28 ½	
Sbroj svih prihoda .	349102	12	71114	02	31629	41	
Pretičak blagajnički početni	—	—					54750
Svega .	349102	12					66150

BROJ

RAZHODI	U NOVCU						U Obveznicah
	Razhodi		Ostanci dugovni				
			početni		konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
I. Troškovi uprave	681	77 ½	—	—	7	69	
II. Beriva učiteljskog osoblja	201196	73 ½	6529	92 ½	8525	09	
III. Troškovi učionski	61951	64 ½	7664	53	8597	61	
IV. Pripomoći privatnim učionam	7715	60	315	—	—	—	
V. Troškovi u odgoj učitelja	1963	—	77	—	114	—	
VI. „ „ skupštine učiteljske	2300	87	295	64	428	91	
VII. Ini troškovi	933	74 ½	65	34 ½	67	80	
Sbroj troškova	276743	37	14947	44	17741	10	
Razhodi u preobrat baštine.							
Novac uložen u Obveznice	—	—	—	—	1217	84	
Razhodi prometni.							
Razhodi uz povratak	498	90	—	—	—	—	
Povratak prometnih prihoda	71859	85	54641	95 ½	11145	84 ½	
Sbroj prometnih razhoda	72358	75	54641	95 ½	11145	84 ½	
Sbroj svih razhoda	349102	12	69589	39 ½	30104	78 ½	
Pretičak u blagajni konačni	—	—					66150
Svega	349102	12 ½					66150

Razbrojitba na

Predrazbroja Naslov	Predrazbroja Stavka	POTREBŠTINA	Predrazbroj za godinu 1889	PRISTOJBINA: za godinu 1889		PRISTOJBINA: predjašnjih godina: ostanci početni		PRISTOJBINA: predjašnjih godina: pridošlice		PRISTOJBINA: Skupa		IZ: za godinu 1889	
			fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
I.	1	Troškovi uprave .	700	689	46 ½	—	—	—	—	689	46 ½	681	77 ½
II.		Beriva učiteljskog osoblja:											
	2	a) Kateketam Nagrade	5000	5130	73	374	99	64	18	5569	90	4451	57
	3	b) Učiteljem najmovi i druga beriva .	194970	189179	10	6074	93 ½	—	—	195254	03 ½	182631	33
	4	Nagrade i pripomoći	3500	4120	—	80	—	—	—	4200	—	3465	—
	5	Zamjenine . . .	300	417	89	—	—	—	—	417	89	304	73
	6	c) Pomoćnim učiteljem nagrade	6240	4280	—	—	—	—	—	4280	—	3750	—
		Sbroj Naslova II. .	210010	203127	72	6529	92 ½	64	18	209721	82 ½	194602	63
III.		Troškovi učionski:											
	7	Uzdržanje sgradja .	800	846	82	—	—	—	—	846	82	846	82
	8	Stanarine	50959	50080	65	7322	63	—	—	57403	28	41777	90
	9	Nameti	94	124	65	55	10	—	—	179	75	124	65
	10	Poprave i nabave pokućstva	3000	1686	67	175	80	—	—	1862	47	1669	31
	11	Pisarne odsječnice .	8859	8367	59	67	—	—	—	8434	59	8230	09
	12	Odsječnice za ogriev	207	138	—	—	—	—	—	138	—	138	—
	13	Potrebštine za pouku teoretično-praktičnu	1800	1079	13	14	—	—	—	1093	13	979	13
	14	Vrtlovi	1100	561	21 ½	30	—	—	—	591	21 ½	521	21 ½
		Sbroj Naslova IV .	66819	62884	72 ½	7664	53	—	—	70549	25 ½	54287	11 ½
IV.	15	Pripomoći privatnim učionam . . .	6851	7400	60	315	—	—	—	7715	60	7400	60
V.	16	Troškovi u odgoj učiteljâ: „Podporine“.	2000	2000	—	77	—	—	—	2077	—	1866	—
VI.	17	Troškovi u skupštine učiteljske: a) skupština pokrajinska .	—	—	—	295	64	7	20	302	84	—	—
	18	b) skupštine kotarske	2500	2426	94	—	—	—	—	2426	94	1998	03
		Sbroj Naslova VI .	2500	2426	94	295	64	7	20	2729	78	1998	03
VII.	19	Ini troškovi (Dnevnice i putbine) . . .	400	730	01	25	84 ½	—	—	755	85 ½	670	01
	20	Razna	200	206	19	39	50	—	—	245	69	198	39
		Sbroj Naslova VII .	600	936	20	65	34 ½	—	—	1001	54 ½	868	40
		Potrebština ukupna (nasl. I.-VII). . .	289480 287000	279465	65	14947	44	71	38	294484	47	261724	55
	21	Iznosi na uglavničenje	—	1217	84	—	—	—	—	1217	84	—	—
		Svega .	287000	280683	49	14947	44	71	38	295702	31	261724	55

pram Predrazbroju

PLATE				OSTANCI KONAČNI						na stavci	Pristojbine godine 1889 napram Predrazbroju ukazuju izpadak			
za godine predjašnje		Skupa		od godine 1889		od godina prednjih		Skupa			povoljan		nepovoljan	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.		fior.	novč.	fior.	novč.
—	—	681	77 ½	7	69	—	—	7	69	1	10	53 ½	—	—
439	17	4890	74	679	16	—	—	679	16	2	—	—	130	73
6074	93 ½	188706	26 ½	6547	77	—	—	6547	77	3	5790	90	—	—
80	—	3545	—	655	—	—	—	655	—	4	—	—	620	—
—	—	304	73	113	16	—	—	113	16	5	—	—	117	89
—	—	3750	—	530	—	—	—	530	—	6	1960	—	—	—
6594	10 ½	201196	73 ½	8525	09	—	—	8525	09					
—	—	846	82	—	—	—	—	—	—	7	—	—	46	82
7322	63	49100	53	8302	75	—	—	8302	75	8	878	35	—	—
55	10	179	75	—	—	—	—	—	—	9	—	—	30	65
175	80	1845	11	17	36	—	—	17	36	10	1313	33	—	—
67	—	8297	09	137	50	—	—	137	50	11	491	41	—	—
—	—	138	—	—	—	—	—	—	—	12	69	—	—	—
14	—	993	13	100	—	—	—	100	—	13	720	87	—	—
30	—	551	21 ½	40	—	—	—	40	—	14	538	78 ½	—	—
7664	53	61951	64 ½	8597	61	—	—	8597	61					
315	—	7715	60	—	—	—	—	—	—	15	—	—	549	60
77	—	1963	—	114	—	—	—	114	—	16	—	—	—	—
302	84	302	84	—	—	—	—	—	—	17	—	—	—	—
—	—	1998	03	428	91	—	—	428	91	18	73	06	—	—
302	84	2300	87	428	91	—	—	428	91					
25	84 ½	695	85 ½	60	—	—	—	60	—	19	—	—	330	01
39	50	237	89	7	80	—	—	7	80	20	—	—	6	19
65	34 ½	933	74 ½	67	80	—	—	67	80					
15018	82	276743	37	17741	10	—	—	17741	10		10014	35		
											7534	35	—	—
—	—	—	—	1217	84	—	—	1217	84	21	—	—	1217	84
15018	82	276743	37	18958	94	—	—	18958	94		6316	51		

Predrazbroja Naslov	Predrazbroja Stavka	POKRIĆE	Predrazbroj za godinu 1889	PRISTOJBINA za godinu 1889		PRISTOJBINA predjašnjih godina ostanci početni		PRISTOJBINA predjašnjih godina pridošlice		PRISTOJBINA Skupa		IZ za godinu 1889	
			fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
I.	1	Vlastiti dohodci: Dobiti od Drž. Obveznica	296	804	90	18	90	--	—	823	80	804	90
	2	Dohodci zaklade sv. Mihovila u Trogiru	2730	2426	80	540	70	—	—	2967	50	1675	80
	3	Ini dohodci . . .	324	733	95 ½	—	—	—	—	733	95 ½	333	95 ½
		Sbroj Naslova I. .	3350	3965	65 ½	559	60	—	—	4525	25 ½	2814	65 ½
II.	4	Doprinesak Obćina .	92365	85020	68 ½	24471	93	—	—	109492	61 ½	72756	39
III.	5	Doprinesak Države:											
		a) za učione u obće	41654	41654	—	—	—	—	—	41654	—	41654	—
		b) za gradjansku učionu i poljodjelski tečaj u Šibeniku .	4800	4720	--	4885	62	—	—	9605	62	4720	—
		c) za gradjansku učionu i poljodjelski tečaj na Korčuli .	5500	5500	--	5414	38	—	—	10914	38	5500	—
		d) za pomorski tečaj na Silbi	500	500	—	500	—	—	—	1000	—	500	—
		Sbroj Naslova III. .	52454	52374	—	10800	—	—	—	63174	—	52374	—
IV.	6	Povratci predujmova u gradnju i popravu učionicâ	—	—	—	3822	62	—	—	3822	62	—	—
		Sbroj Naslova I, II, III, IV	148169	141360	34	39654	15	—	—	181014	49	127945	04 ½
		Prihodi dobiveni od dobara ukinutih svjetovnih Bratovština .	—	1217	84	—	—	—	—	1217	84	1217	84
		Sbroj .	148169	142578	18	39654	15	—	—	182232	33	129162	88 ½
		Manjak koji se ima pokriti											
V.	7	Doprineskom pokrajinskim	138831	138105	31	*858*	*16 ½*	71	38	137318	52 ½	138105	31
		Svega .	287000	280683	49	38795	98 ½	71	38	319550	85 ½	267268	19 ½

PLATE				OSTANCI KONAČNI						Pristojbine godine 1889 napram Predrazbroju ukazuju izpadak				
za godine predjašnje		Skupa		od godine 1889		od godina prednjih		Skupa		na stavci	povoljan		nepovoljan	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.		fior.	novč.	fior.	novč.
18	90	823	80	—	—	—	—	—	—	1	508	90	—	—
—	—	1675	80	751	—	540	70	1291	70	2	—	—	303	20
—	—	333	95 ½	400	—	—	—	400	—	3	409	95 ½	—	—
18	90	2833	55 ½	1151	—	540	70	1691	70					
12596	62	85353	01	12264	29 ½	11875	31	24139	60 ½	4	—	—	7344	31 ½
—	—	41654	—	—	—	—	—	—	—	5 a	—	—	—	—
4885	62	9605	62	—	—	—	—	—	—	5 b	—	—	80	—
5414	38	10914	38	—	—	—	—	—	—	5 c	—	—	—	—
500	—	1000	—	—	—	—	—	—	—	5 d	—	—	—	—
10800	—	63174	—	—	—	—	—	—	—					
545	80	545	80	—	—	3276	82	3276	82	6	—	—	—	—
23961	32	151906	36 ½	13415	29 ½	15692	83	29108	12 ½		—	—	6808	66
—	—	1217	84	—	—	—	—	—	—		1217	84	—	—
23961	32	153124	20 ½	13415	29 ½	15692	83	29108	12 ½				5590	82
786	*78 ½*	137318	52 ½	—	—	—	—	—	—					
23174	53 ½	290442	73	13415	29 ½	15692	83	29108	12 ½					

Izkaznica promjena sgodivših se u početnih ostancih.

Ostanci dugovni.	Konačni ostanci ukazani u Pazbroju 1888 fior.	novč.	Prirasti fior.	novč.	Smanjci fior.	novč.	Početni ostanci preneseni u Pazbroj 1889 fior.	novč.
I. Ostanci kod kojih bi promjenâ.								
Stavka 3 Najmovi i druga beriva učiteljem	6169	47	—	—	94	53 ½	6074	93 ½
„ 8 Stanarine	7620	83	—	—	298	20	7322	63
II. Ostanci kod kojih nije bilo promjenâ	1549	87 ½	—	—	—	—	1549	87 ½
Skupa .	15340	17 ½	—	—	392	73 ½	14947	44
Dodani dugovni ostanci prometni . . .	54641	95 ½	—	—	—	—	54641	95 ½
Sbroj dugovnih ostanaka početnih .	69982	13	—	—	392	73 ½	69589	39 ½
Ostanci imovni.								
I. Ostanci kod kojih je bilo promjenâ.								
Stavka 4 Doprinesak Obćinâ	24006	50	465	43	—	—	24471	93
„ 7 Doprinesak iz pokrajinske zaklade	—	—	—	—	858	16 ½	*858*	*16 ½*
II. Ostanci kod kojih nebi promjena.	15182	22	—	—	—	—	15182	22
Skupa .	39188	72	—	—	392	73 ½	38795	98 ½
Dodani imovni ostanci početni .	32318	03 ½	—	—	—	—	32318	03 ½
Sbroj imovnih ostanaka početnih .	71506	75 ½	—	—	392	73 ½	71114	02

Obaljenje od fior. 392:73 ½ u dugovnih ostancih odtud je, jer pomrseno starih pristojbina troškovnih neizkoljenih; ono od fior. 465:43 u ostancih imovnih odtud, jer odbijeno obćinskih doprinesaka, gdi ostale učione zatvorene.

Sbroj ovih dvaju iznosaka (fior. 858:16 ½) stvara naknadu dužnu pokrajinskoj zakladi odnosno doprinesku predjašnjih godina.

Izkaznica pristojbine pokrajinskog Doprineska.

		fior.	novč.
Razlika medju pristojbinom troška odnosno godini 1889 od	f. 279465:65		
i pristojbinom prihoda iste godine od	„ 141360:34		
stwara pristojbinu prihoda pokrajinskog doprineska za rečenu godinu od . . .		138105	31
te za predjašnje godine odbiv naknadu dužnu pokrajinskoj zakladi radi povišena			
imovnog početnog ostanka čista od	f. 858:16 ½		
manje pridošlicâ troška za predjašnje godine od	„ 71:38		
ili		786	78 ½
nastaje stvarna pristojbina Doprineska iz pokrajinske zaklade od		137318	52 ½

Izkaznica prometnih stavaka i razbrojitba ostanaka.

	fior.	novč.		fior.	novč.
Prihodi uz povratak god. 1889 .	28363	74	Razhodi uz povratak god. 1889 .	498	90
Nadodav početne ostanke . . .	54641	95 ½	Nadodav početne ostanke . . .	32318	03 ½
Sačinjavaju skupa prihoda povratnih	83005	69 ½	Sačinjavaju skupa razhoda utjerljivih	32816	93 ½
Povraćeno godine 1889 . . .	71859	85	Utjerano godine 1889	30295	65
Ostalo da se povrati koncem g. 1889	11145	84 ½	Ostalo da se utjera svrhom g. 1889.	2521	28 ½
Vjerovnici.			Dužnici.		
Grana Državna „Bogoštovje i Nauk“ za pridržano u njezin račun . .	50	—	Razne učione za List učionički .	141	—
Učiteljski zavod isto	2	—	Dužnik za privremene razbroje .	15	45
Pokrajinska zaklada dalmatinska za pripomoći dobivene . . .	11093	84 ½	Trima vlastnikom učionica za predujmove njima udieljene . . .	2018	— ½
Ostanak dugovni prometni svrhom god. 1889	11145	84 ½	Grana „Nauk i Bogoštovje“ za izplate za nju učinjene	212	96
			Grana „Vjerozakon“ isto . . .	133	87
				2521	28 ½

Stanje imovno i dugovno svrhom godine 1889 napram onomu god. 1888.

	Stanje dne 31. Prosinca				Porestak		Pomanjak	
	1888		1889		b i ć a			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
IMOVINA.								
Nepokretnine.								
Dobra zaklade Sv. Mihovila u Trogiru (vriednost po prilici)	21000	—	21000	—	—	—	—	—
Kuća u Pagu (Palazzo del Conte) . .	2148	—	2148	—	—	—	—	—
Kuća u Bristu	1200	—	1200	—	—	—	—	—
Kuća u Zemuniku	4742	34	4742	34	—	—	—	—
Vriednost ukupna nepokretnina .	29090	34	29090	34	—	—	—	—
Obveznice Državne:								
Zaklade S.v Mihovila u Trogiru . . .	40000	—	40000	—	—	—	—	—
Zapiska Radović	7700	—	7700	—	—	—	—	—
Ine Obveznice	7050	—	18450	—	11400	—	—	—
Skupa .	54750	—	66150	—	11400	—	-	—
Ostanci imovni:								
a) troškova	39188	72	29108	12 ½	—	—	10080	59 ½
b) stavaka prometnih	32318	03 ½	2521	28 ½	—	—	29796	75
Skupa .	71506	75 ½	31629	41	—	—	39877	34 ½
Pretičak blagajnički u novcu .	—	—	—	—	—	—	—	—
Svega .	155347	09 ½	126869	75	—	—	28477	34 ½
DUGOVINE.								
Ostanci dugovni:								
a) troškova	15340	17 ½	17741	10	—	—	2400	92 ½
b) iznosa na uglavničenje	—	—	1217	84	—	—	1217	84
c) stavaka prometnih	54641	95 ½	11145	84 ½	43496	11	—	—
Svega .	69982	13	30104	78 ½	39877	34 ½	—	—
Imovina čista .	85364	96 ½	96764	96 ½	11400	—	-	-

Biće je porestlo tim što se nabavilo f. 11400 Obveznica onim što se primilo od dobara ukinutih svjetovnih Bratovština.

Uzroci razlikam

u izpadcim Pazbroja napram onim Predrazbroja

Manjak godine 1889 jest od . . . . f. 138105:31
Prama onomu što se predmnievalo u Predrazbroju . . . . „ 138831:—
ukazuje se povoljan sa . . . . f. 725:69
a nastade, jer se je potrošilo manje neg se predračunalo . . . f. 10014:35
nu pošto se u predračunu odbilo jur . . . . „ 2480:—
ukazuje se manje samo . . . . „ 7534:35
uz to bilo manje prihoda . . . . „ 6808:66

Manje je troška bilo osobito stoga jer neotvorene sve učione predračunane, a usljed toga odbilo se doprineska Občinam, pa odtud i manje prihoda.

Razhodi.

Na potanko postigoše se sliedeći izpadci povoljni:

Troškovi uprave . . . . f. 10:53 ½
slučajno.

Plaće i druga beriva učiteljem . . . . „ 5790:90
jer ostale zatvorene nekoje učione.

Nagrade pripomoćnim učiteljem . . . . „ 1960:—
radi manjih potreba.

Stanarine učiona . . . . „ 878:35
s uzroka jer neotvorene sve učione.

Poprave i nabave pokućstva . . . . „ 1313:33
manjih potreba, jer se predjašnje godine potrošilo više fior. 566:62.

Odsječnice Pisarne . . . . „ 491:41
stoga jer bilo manje učiona neg se mislilo.

Ogriev učionicâ . . . . „ 69:—
radi manje potrebe.

Potrebštine u teoretično-praktično podučavanje . . . . „ 720:87
jer manja potreba učila, pokle predjašnje godine nabavilo se više f. 889:45.

Vrtlovi . . . . „ 538:78 ½
radi manje potrebe.

Kotarske skupštine . . . . „ 73:06
slučajno.

Sbroj . f. 11846:24

Prinos . f. 11846:24

Izpadci nepovoljni radi viših troškova.

Nagrade Kateketam . . . . f. 130:73

jer se priznala zasluga.

Nagrade i primoći učiteljem . . . . „ 620:—

ukazala se veća potreba pripomoći učiteljem radi nemoći.

Zamjenine . . . . „ 117:89

jer više učitelja odsutnih.

Uzdržanje sgrada . . . . „ 46:82

jer više poprava trebalo.

Nameti . . . . „ 30:65

jer više iznili.

Pripomoći privatnim učionam . . . . „ 549:60

jer se povisila pripomoć učioni u Trogiru radi pridodanja dviu učiteljica.

Dnevnice i putbine . . . . „ 330:01

jer se iz obzira službe premjestilo više učitelja.

Razni troškovi . . . . „ 6:19

„ 1831:89

slučajno.

Ostanak . f. 10014:35

Pa odvadiv što se paušalno odbilo u predrazbroju . . . . „ 2480:—

Izpadci povoljni iznose . . . . f. 7534:35

Prihodi.

Izpadci nepovoljni radi manjih unesaka.

Dohodci zaklade Sv. Mihovila . . . . f. 303:20

jer pao dohodak poljskih dobara.

Doprinesak Občina . . . . „ 7344:31 ½

jer njim se odbilo radi zatvorenih učiona.

Doprinesak državni za gradjansku učionu u Šibeniku . . . . „ 80:—

jer se ukazala manja potreba.

Sbroj . f. 7727:51 ½

Prinos . f. 7727:51 ½

Izpadci povoijni radi viših unesaka.

Dobiti od Drž. Obveznica . . . . f. 508:90

jer posli predrazbroja nadošlo novih Obveznica.

Ini dohodci . . . . „ 409:95 ½

od toga f. 400 povraćenih od Obćine Rabske jer ne uložila u popravu sgradje a ostalo slučajno

f. 918:85 ½

Izpadak nepovoljan . f. 6808:66

Pošto svota od f. 1217:84 u prihodu — što se dobilo od dobara ukinutih svjetovnih Bratovština — stvara u isto doba pristojbinu razhoda, uloženu u nabavu Obveznica, na povišenje glavnice, stoga neupliva ništa na pokrajinski doprinesak.

(Prilog 5).

Visoki Sabore!

Čast je Zemaljskomu Odboru podnieti na pretres i odobrenje konačni račun *Pokrajinske Zaklade* za god. 1889.

Račun sastoji, kao što i prošlih godina, iz XII Tablica, i dva priloga A i B.

Pristojba troška god. 1889 izpala je na	f. 488848
prama proračunanoj sa	„ 462171
viša je	f. 26677

Taj višak postaje poglavito radi većeg troška pod naslovom IX „Bolnice"; a to radi vanredno višeg broja zaklonjenih bolestnika kroz god. 1889, koji je iznio 4467, prama 4106 god. 1888, tojest 361 više.

Pristojba dohodka izpala je na	f. 489370
prama proračunanoj sa	„ 454179
veća je	f. 35191

Ovaj povoljni uspjeh ima se pripisati višemu iznesku svih pokrajinskih nameta, a i povišenju naknadâ za bolničke troškove, koje odgovaraju gorinavedenome većemu trošku radi umnoženja bolestnika u bolnicam.

Sravnili se trošak od	f. 488848
sa dohodkom od	„ 489370
ima se *pretičak* od	f. 522

A budući da je u glasovanom proračunu predvidjen bio manjak od f. 7992, sliedi da je ukupni uspjeh prama proračunu povoljan bio za f. 8514.

Po tabli III vidi se da je konačna aktivnost *Pokrajinske Zaklade* koncem god. 1889 iznosila f. 949.074; da se je pokrajinski dug smanjio za f. 11900; da pasivnosti tekuće iznosile su samih f. 15380, koje su preobilno pokrivene bile pretičkom novca u blagajni koncem godine u iznosu od f. 61080.

U ostalom — tablice, prilozi i obrazloženja dodana istim — razjasnuju svaku potanko.

Zadar, 24 Svibnja 1891.

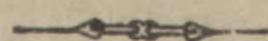
Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

Pazbroj

„Pokrajinske Zaklade dalmatinske“

God. 1889.

TABLICA I. Godina 1889.

RAČUN BLAGAJNE.

U GOTOVINI

Prihod	fior.	novč.	Razhod	fior.	novč.
Dohodci	485065	56 ½	Troškovi	517435	57 ½
Prihodi preobratom baštine:			Razhodi preobratom baštine:		
Ciene nepokretnina ustupljenih . . . f. 5434:10			Zajam 1883 utrnuto f. 6600:—		
Utrnuće Obveznica . „ 100:—			„ 1886 „ „ 5300:—		
			Glavnice uzajmljene „ 5000:—		
Glavnice utjerane . . „ 1600:—	7134	10	Nabava Obveznica . „ 5734:35	22634	35
Prihodi prometni . . .	216405	58 ½	Razhodi prometni	144188	70 ½
Sbroj .	708605	25	Sbroj .	684258	63
Pretičak u blagajni početkom godine	36733	01 ½	Pretičak u blagajni svrhom godine	61079	63 ½
Skupa .	745338	26 ½	Skupa .	745338	26 ½

U OBVEZNICAH

Prihod	fior.	novč.	Razhod	fior.	novč.
Obveznice nabavljene	6700	—	Obveznice utrnute	100	—
Pretičak u blagajni početkom godine	13305	—	Pretičak u blagajni svrhom godine	19905	—
Skupa .	20005	—	Skupa .	20005	—

TABLICA II

RAČUN

	U GO					
	Pristoj					
	god. 1889		godina predjašnjih			
			Ostanci početni		nadošlo	
Prihod.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Dohodci, Prirezi, Odredbine i naknade troškova (Predrazbrojeno fior. 454179)	489370	12 ½	57690	58 ½	210	65 ½
Prihodi preobratom baštine.						
Ciene nepokretnina ustupljenih	5434	10	—	—	—	—
Izvadak iz utrnutih Obveznica	100	—	—	—	—	—
Glavnice imovne utjerane	1600	—	—	—	—	—
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—
Sbroj .	7134	10	—	—	—	—
Prihodi prometni.						
Sahrane i drugi prihodi povratni	1650	37	—	—	—	—
Predujmovi utjerani	38968	52 ½	57116	95 ½	—	—
Utjerba pripomoći zakladam	103078	80	196010	15 ½	—	—
Sbroj .	143697	69 ½	253127	11	—	—
Sbroj prihoda .	640201	92	310817	69 ½	210	65 ½
Pretičak u blagajni početkom godine	—	—	—	—	—	—
Razhod.						
Troškovi (Predrazbrojeno fior. 462171)	488847	77 ½	40302	40 ½	12076	16
Odbitkom ubrojene utrnute glavnice (zajam 1883 i 1886)	11900	—	—	—	—	—
Ostaje .	476947	77 ½	40302	40 ½	12076	16
Razhodi preobratom baštine.						
Zajam 1883 utrnuto	6600	—	—	—	—	—
„ 1886 „	5300	—	—	—	—	—
Glavnice uzajmljene	5000	—	—	—	—	—
Obveznice nabavljene	5734	35	—	—	—	—
„ utrnute	—	—	—	—	—	—
Sbroj .	22634	35	—	—	—	—
Razhodi prometni.						
Sahrane i drugi prihodi povraćeni	1650	37	3980	53	—	—
Predujmovi podani uz povratak	38968	52 ½	—	—	—	—
Pripomoći drugim Zakladam	103078	80	—	—	—	—
Sbroj .	143697	69 ½	3980	53	—	—
Sbroj razhoda .	643279	82	44282	93	12076	16
Pretičak u blagajni svrhom godine	—	—	—	—	—	—

OBĆI

TOVINI

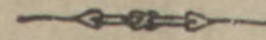
bina		Izplate						Ostanci konačni						U Obveznicah državnih
Skupa		za g. 1889		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1889		godina predjašnjih		Skupa		
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
547271	36½	452491	60	32573	96½	485065	56½	36878	52	25327	27½	62205	80	—
5434	10	5434	10	—	—	5434	10	—	—	—	—	—	—	—
100	—	100	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—
1600	—	1600	—	—	—	1600	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6700
7134	10	7134	10	—	—	7134	10	—	—	—	—	—	—	6700
1650	37	1650	37	—	—	1650	37	—	—	—	—	—	—	—
96085	48	14004	86	37175	81	51180	67	24963	66½	19941	14½	44904	81	—
299088	95½	15746	82	147827	72	163574	54½	87331	97½	48182	43½	135514	41	—
396824	80½	31402	05½	185003	53	216405	58½	112295	64	68123	58	180419	22	—
951230	27	491027	75½	217577	49½	708605	25	149174	16½	93450	85½	242625	02	6700
—	—	—	—	—	—	36733	01½							13305
						745338	26½							20005
541226	34	476996	01	52339	56½	529335	57½	11851	76½	39	—	11890	76½	—
11900	—	11900	—	—	—	11900	—	—	—	—	—	—	—	—
529326	34	465096	01	52339	56½	517435	57½	11851	76½	39	—	11890	76½	—
6600	—	6600	—	—	—	6600	—	—	—	—	—	—	—	—
5300	—	5300	—	—	—	5300	—	—	—	—	—	—	—	—
5000	—	5000	—	—	—	5000	—	—	—	—	—	—	—	—
5734	35	5734	35	—	—	5734	35	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100
22634	35	22634	35	—	—	22634	35	—	—	—	—	—	—	100
5630	90	150	76½	1990	61½	2141	38	1499	60½	1989	91½	3489	52	—
38968	52½	38968	52½	—	—	38968	52½	—	—	—	—	—	—	—
103078	80	103078	80	—	—	103078	80	—	—	—	—	—	—	—
147678	22½	142198	09	1990	61½	144188	70½	1499	60½	1989	91½	3489	52	—
699638	91½	629928	45	54330	18	684258	63	13351	37	2028	91½	15380	28½	100
—	—	—	—	—	—	61079	63½	—	—	—	—	—	—	19905
						745338	26½							20005

Stanje imovno i dugovno svrhom godine 1889.

	fior.	novč.		fior.	novč.
Imovina.			Dugovina.		
Vriednost nepokretninâ . . .	830400	—	Ostanak Zajam svrhom 1888:		
Vriednost glavnicâ, daća i danjaka	67121	09	*a*) Zajma 1883 . f. 221300		
Glavnice na zajam	29346	03 ½	Odbijuć polugodišnja 2 obroka utrnuta 1889 „ 6600	214700	—
Obveznice (pisane vriednosti):			*b*) Zajam pokrajinski 1886 . . . . f. 212900		
Dohodak u bankah . f. 17905			Odbijuć 2 polugodišnja obroka utrnuta god.		
Pokrajinski Zajam. . „ 2000	10905	—			
Pokretnine, pokućstvo itd. . .	136277	83	1889 . . . . . „ 5300	207600	
Sbroj .	1083049	95 ½	Sbroj .	422300	—
Ostanci imovni.			Ostanci dugovni.		
Od dohodaka, prireza, odredbina i naknada troškova . . .	62205	80	Od troškova nepodmirenih . .	11890	76 ½
Od predujmova podanih uz povratak	44904	81	Od sahrana i privremenih prihoda povratnih	3489	52
Od pripomoći zakladam . . .	135514	41	Sbroj .	15380	28 ½
Sbroj .	242625	02	Skupa dugovine .	437680	28 ½
Pretičak blagajni svrhom g. 1889	61079	63 ½	Imovine čiste .	949074	32 ½
Skupa imovine .	1386754	61	Izjednačenje .	1386754	61

Pokrajinska Zaklada Dalmatinska.

Izkaz Troškova i Prihoda po naslovim Predrazbroja.

	NASLOVI	Predrazbroj za godinu 1889	PRISTOJBINA za godinu 1889		predjašnjih godina ostanci početni		predjašnjih godina nadošlo		Skupa	
		fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
	Troškovi.									
I.	Troškovi uprave	33509	29392	90½	1760	—	—	—	31152	90½
II.	Navrćanje boginjâ	3000	5596	33	39	—	—	—	5635	33
III.	Zaprate	1500	846	25½	—	—	—	—	846	25½
IV.	Kazničari	400	190	60	—	—	—	—	190	60
V.	Ustamba	31926	32227	64½	—	—	—	—	32227	64½
VI.	Priprega	6000	6115	45	23	85	—	—	6139	30
VII.	Putevi	13000	11086	63	437	06	2098	97	13622	66
VIII.	Vode	2000	2360	—	—	—	66	67	2426	67
IX.	Bolnice	179895	211651	09½	9610	67½	9768	57	231030	34
X.	Podporine u zanate	600	600	—	—	—	—	—	600	—
XI.	Podpomoći knjizi	400	200	—	—	—	—	—	200	—
XII.	Učione	152507	151917	60½	27912	22	141	95	179971	77½
XIII.	Pokrajinski dug	36034	34895	04	—	—	—	—	34895	04
XIV.	Razni troškovi	1400	1768	22	519	60	—	—	2287	82
	Sbroj .	462171	488847	77½	40302	40½	12076	16	541226	34
	Prihodi.									
I.	Dohodci vlastiti Pokraj. Zaklade.	987	813	20	216	—	—	—	1029	20
II.	Dohodci Bolnica	6263	14136	06	5522	25	—	—	19658	31
III.	Naknade bolničkih troškova . .	72550	95168	08½	27681	15	—	—	122849	23½
IV.	Naknade zapratnih troškova . .	1000	781	90½	871	81½	—	—	1653	72
V.	Prirez izravnim porezom . . .	224400	223299	17	22928	77½	210	65½	246438	60
VI.	Prirez potrošarini	130000	130349	74½	—	—	—	—	139349	74½
VII.	Uvozarina	18779	15672	68½	—	—	—	—	15672	68½
VIII.	Prihodi razni	200	126	00½	—	—	—	—	126	00½
	Naknade nepredračunane . . .	—	23	27	470	59½	—	—	493	86½
	Sbroj .	454179	489370	12½	57690	58½	210	65½	547271	36½
	Sravnav troškove	462171	488847	77½						
	Nastaje *Manjak* i odnosno Višak	*7992*	522	35						

IZPUNE						OSTANCI KONAČNI						Pristojbina godine 1889 napram Predrazbroju izpade			
za godinu 1889		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1889		od godina prednjih		Skupa		povoljna		nepovoljna	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
27332	90½	1760	—	29092	90½	2060	—	—	—	2060	—	4116	09½	—	—
5596	33	—	—	5596	33	—	—	39	—	39	—	—	—	2596	33
846	25½	—	—	846	25½	—	—	—	—	—	—	653	74½	—	—
190	60	—	—	190	60	—	—	—	—	—	—	209	40	—	—
32227	64½	—	—	32227	64½	—	—	—	—	—	—	—	—	301	64½
6115	45	23	85	6139	30	—	—	—	—	—	—	—	—	115	45
10645	54	2536	03	13181	57	441	09	—	—	441	09	1913	37	—	—
2360	—	66	67	2426	67	—	—	—	—	—	—	—	—	360	—
202330	42	19379	24½	221709	66½	9320	67½	—	—	9320	67½	—	—	31756	09½
600	—	—	—	600	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
200	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	—	200	—	—	—
151917	60½	28054	17	179971	77½	—	—	—	—	—	—	589	39½	—	—
34895	04	—	—	34895	04	—	—	—	—	—	—	1138	96	—	—
1738	22	519	60	2257	82	30	—	—	—	30	—	-	—	368	22
476996	01	52339	56½	529335	57½	11851	76½	39	—	11890	76½	—	—	26676	77½
213	20	216	—	429	20	600	—	—	—	600	—	—	—	173	80
9840	19	3831	33	13671	52	4295	87	1690	92	5986	79	7873	06	—	—
72794	65	11989	10½	84783	75½	22373	43½	15692	04½	38065	48	22618	08½	—	—
600	08½	188	84	788	92½	181	82	682	97½	864	79½	—	—	218	09½
213875	62	16295	09	230170	71	9423	55	6844	34	16267	89	—	—	1100	83
139349	74½	—	—	139349	74½	—	—	—	—	—	—	9349	74½	—	—
15672	68½	—	—	15672	68½	—	—	—	—	—	—	—	—	3106	31½
126	00½	—	—	126	00½	—	—	—	—	—	—	—	—	73	99½
19	42	53	60	73	02	3	85	416	99½	420	84½	23	27	—	—
452491	60	32573	96½	485065	56½	36878	52½	25327	27½	62205	80	35191	12½	—	—

Napram predrazbroju postiglo se povoljna izpadka skupa . . . . 8514 | 35

TABLICA V.

Izkaz troškova po naslovu i točki predrazbroja i sa potanjimi

	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Troškovi.							
Naslov I. Troškovi uprave:							
Toč. 1. Doznake službovne članovom Zemaljskoga Odbora	13100	11633	33	—	—	—	—
„ 2. Služba Odborove Pisarne	6662	6071	39 ½	100	—	—	—
„ 3. Stanarine	1065	1065	—	—	—	—	—
„ 4. Služba blagajnička	700	700	—	—	—	—	—
„ 5. Služba računarska	1700	1700	—	1500	—	—	—
„ 6. Sluzba graditeljna:							
a) *Najam tekničkomu vještaku* . . .	*1000*	*1000*	—	—	—	—	—
b) *Dnevnice i putbine istomu* . . .	*800*	*518*	*62*	—	—	—	—
Sbroj točke 6 .	1800	1518	62	—	—	—	—
„ 7. Izdavanje Lista pokrajinskih zakona . .	800	494	70	160	—	—	—
„ 8. Troškovi na Sabor Kraljevine:							
a) *Putbine Zastupnikom nestojnikom u Zadru*	*1350*	*1410*	—	—	—	—	—
b) *Dnevnice Zastupnikom*	*3600*	*2868*	—	—	—	—	—
c) *Brzopisci*	*800*	*476*	*10*	—	—	—	—
d) *Tiskanje Saborskih spisa*	*1000*	*996*	—	—	—	—	—
e) *Najam i porez*	*132*	*151*	*58*	—	—	—	—
f) *Razna*	*800*	*308*	*18*	—	—	—	—
Sbroj točke 8 .	7682	6209	86	—	—	—	—
Skupa Naslova I. .	33509	29392	90 ½	1760	—	—	—
Naslov II. Navrćanje boginja	3000	5596	33	39	—	—	—
„ III. Zaprate	1500	846	25 ½	—	—	—	—
„ IV. Kazničari	400	190	60	—	—	—	—
„ V. Ustamba:							
Toč. 1. Ustamba oružnička	28926	28425	95	—	—	—	—
„ 2. Ustamba vojnička	3000	3801	69 ½	—	—	—	—
Sbroj Naslova V. .	31926	32227	64 ½	—	—	—	—
Naslov VI. Priprega.	6000	6115	45	23	85	—	—
„ VII. Putevi	13000	11086	63	437	06	2098	97
„ VIII. Vode	2000	2360	—	—	—	66	67

razbrojitbami prama razbrojitbi Predrazbroja.

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1889		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
11633	33	11233	33	—	—	11233	33	400	—	—	—	400	—
6171	39 ½	6071	39 ½	100	—	6171	39 ½	—	—	—	—	—	—
1065	—	1065	—	—	—	1065	—	—	—	—	—	—	—
700	—	700	—	—	—	700	—	—	—	—	—	—	—
3200	—	200	—	1500	—	1700	—	1500	—	—	—	1500	—
1000	—	*1000*	—	—	—	*1000*	—	—	—	—	—	—	—
518	*62*	*518*	*62*	—	—	*518*	*62*	—	—	—	—	—	—
1518	62	1518	62	—	—	1518	62	—	—	—	—	—	—
654	70	334	70	160	—	494	70	160	—	—	—	160	—
1410	—	*1410*	—	—	—	*1410*	—	—	—	—	—	—	—
2868	—	*2868*	—	—	—	*2868*	—	—	—	—	—	—	—
476	*10*	*476*	*10*	—	—	*476*	*10*	—	—	—	—	—	—
996	—	*996*	—	—	—	*996*	—	—	—	—	—	—	—
151	*58*	*151*	*58*	—	—	*151*	*58*	—	—	—	—	—	—
308	*18*	*308*	*18*	—	—	*308*	*18*	—	—	—	—	—	—
6209	86	6029	86	—	—	6209	86	—	—	—	—	—	—
31152	90 ½	27332	90 ½	1760	—	29092	90 ½	2060	—	—	—	2060	—
5635	33	5596	33	—	—	5596	33	—	—	39	—	39	—
846	25 ½	846	25 ½	—	—	846	25 ½	—	—	—	—	—	—
190	60	190	60	—	—	190	60	—	—	—	—	—	—
28425	95	28425	95	—	—	28425	95	—	—	—	—	—	—
3801	69	3801	69 ½	—	—	3801	69 ½	—	—	—	—	—	—
32227	64 ½	32227	64 ½	—	—	32227	64 ½	—	—	—	—	—	—
6139	30	6115	45	23	85	6139	30	—	—	—	—	—	—
13622	66	10645	54	2536	03	13181	57	441	09	—	—	441	09
2426	67	2360	—	66	67	2426	67	—	—	—	—	—	—

	Predrazbroj za godinu 1889	P r i s t o j					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Naslov IX. Bolnice:							
Točka 1. Bolestnici:							
A. *Troškovi u upravu liečenje i hranu bolestnika kod Bolnicâ u Dalmaciji.* — *Bolnica Zadarska*	*34733*	*51470*	*42*	*289*	*66½*	—	—
„ Šibenska	*22857*	*28827*	*11½*	*200*	*44*	*9718*	*57*
„ Splitska	*22875*	*19764*	*56*	*805*	*53*	—	—
„ Dubrovačka	*18167*	*20031*	*96½*	*35*	—	*50*	—
Sbroj .	*98632*	*120094*	*06*	*1330*	*63½*	*9768*	*57*
B. *Troškovi u hranu i liečenje bolestnika Dalmatinaca van Dalmacije:*							
a) *kod Bolnica Austro-Ugarskih . .*	*12000*	*10311*	*28½*	*1198*	*72*	—	—
b) *kod Bolnica inozemnih . . . .*		*2428*	*10*	—	—	—	—
C. *Troškovi u hranu i liečenje novakâ kod Bolnica vojničkih . . . .*	*100*	*196*	*94*	—	—	—	—
Sbroj točke 1 .	110732	133030	38½	2529	35½	9768	57
Točka 2. Rodilije:							
A. *Troškovi u hranu i liečenje rodilja kod Bolnica u Dalmaciji . . . .*	*2400*	*2498*	*65*	—	—	—	—
B. *Isto van Dalmacije . . . .*	*200*	*81*	*26*	—	—	—	—
Sbroj točke 2 .	2600	2579	91	—	—	—	—
Točka 3. Ludjaci:							
A. *Troškovi u hranu, upravu i liečenje ludjakâ Dalmatinaca u Ludnici Šibenskoj .*	*16545*	*25008*	*45½*	*180*	*50*	—	—
B. *Troškovi u hranu i liečenje ludjakâ Dalmatinaca van Dalmacije:*							
a) *kod Bolnica Austro-Ugarskih . .*	*1000*	*29*	—	—	—	—	—
b) *kod Bolnica inozemnih . . . .*		*335*	*19*	—	—	—	—
Sbroj točke 3 .	17545	25372	64½	180	50	—	—
Točka 4. Nahodi:							
A. *Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Nahodištu i van na dojitbu.* — *Nahodište Zadarsko*	*13753*	*13742*	*75*	*1688*	*14*	—	—
„ Šibensko	*7118*	*7902*	*67*	*1670*	*49*	—	—
„ Splitsko	*12133*	*11530*	*47*	*2346*	*46*	—	—
„ Dubrovačko	*6893*	*6970*	*22½*	*1069*	*71½*	—	—
„ Kotorsko	*5680*	*7090*	*11½*	*74*	*76½*	—	—
Sbroj .	*45577*	*47236*	*23*	*6849*	*57*	—	—
B. *Hrana nahoda Dalmatinaca van Dalmacije*	*100*	*96*	*90*	—	—	—	—
Sbroj točke 4 .	45677	47333	13	6849	57	—	—
Točka 5. Mirovine, oskrbine i druga providjenja po pravilim i od milosti osobam koje su služile Bolnicam i njihovim potomcim . .	3341	3335	02½	51	25	—	—
Skupa Naslova IX. .	179895	211651	09½	9610	67½	9768	57
Naslov X. Pripomoći obrtom i zanatom:							
Podporine nautične	600	600	—	—	—	—	—

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1889		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
51760	*08½*	*50578*	*75½*	*289*	*66½*	*50868*	*42*	*891*	*66½*	—	—	*891*	*66½*
38746	*12½*	*28607*	*11½*	*9919*	*01*	*38526*	*12½*	*220*	—	—	—	*220*	—
20570	*09*	*19731*	*23*	*805*	*53*	*20536*	*76*	*33*	*33*	—	—	*33*	*33*
20116	*96½*	*20031*	*96½*	*85*	—	*20116*	*96½*	—	—	—	—	—	—
131193	*26½*	*118949*	*06½*	*11099*	*20½*	*130048*	*27*	*1144*	*99½*	—	—	*1144*	*99½*
11510	*00½*	*10311*	*28½*	*1198*	*72*	*11510*	*00½*	—	—	—	—	—	—
2428	*10*	*2428*	*10*	—	—	*2428*	*10*	—	—	—	—	—	—
196	*94*	*196*	*94*	—	—	*196*	*94*	—	—	—	—	—	—
145328	31	131885	39	12297	92½	144183	31½	1144	99½	—	—	1144	99½
2498	*65*	*2498*	*65*	—	—	*2498*	*65*	—	—	—	—	—	—
81	*26*	*81*	*26*	—	—	*81*	*26*	—	—	—	—	—	—
2579	91	2579	91	—	—	2579	91	—	—	—	—	—	—
25188	*95½*	*24865*	*12½*	*180*	*50*	*25045*	*62½*	*143*	*33*	—	—	*143*	*33*
29	—	*29*	—	—	—	*29*	—	—	—	—	—	—	—
335	*19*	*335*	*19*	—	—	*335*	*19*	—	—	—	—	—	—
25553	14½	25229	31½	180	50	25409	81½	143	33	—	—	143	33
15430	*89*	*11907*	*62½*	*1688*	*14*	*13595*	*76½*	*1835*	*12½*	—	—	*1835*	*12½*
9573	*16*	*4985*	*08*	*1670*	*49*	*6655*	*57*	*2917*	*59*	—	—	*2917*	*59*
13876	*93*	*9398*	*21*	*2346*	*46*	*11734*	*67*	*2132*	*26*	—	—	*2132*	*26*
8039	*94*	*5992*	*11½*	*1069*	*71½*	*7061*	*83*	*978*	*11*	—	—	*978*	*11*
7164	*88*	*7090*	*11½*	*74*	*76½*	*7164*	*88*	—	—	—	—	—	—
54085	*80*	*39373*	*14½*	*6849*	*57*	*46222*	*71½*	*7863*	*08½*	—	—	*7863*	*08½*
96	*90*	*96*	*90*	—	—	*96*	*90*	—	—	—	—	—	—
54182	70	39470	04½	6849	57	46319	61½	7863	08½	—	—	7863	08½
3386	27½	3165	76	51	25	3217	01	169	26½	—	—	169	26½
231030	34	202330	42	19379	24½	221709	66½	9320	67½	—	—	9320	67½
600	—	600	—	—	—	600	—	—	—	—	—	—	—

	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Naslov XI. Pripomoći knjizi:							
Pripomoći za književna izdavanja	400	200	—	—	—	—	—
Naslov XII. Učione.							
Toč. 1. Doprinesak pokr. Učionskoj Zakladi . .	136849	138105	31	*858*	*16 ½*	71	38
Toč. 2. Doprinesak pokr. Mirovinskoj Učiteljskoj Zakladi	15658	13812	29 ½	28770	38 ½	70	57
Sbroj Naslova XII. .	152507	151917	60 ½	27912	22	141	95
Naslov XIII. Dug pokrajinski:							
Toč. 1. Zajam 1883.							
a) *Godišbine u dobiti i utrnuće* . .	*17582*	*17267*	*50*	—	—	—	—
b) *Dohodarina III. Razreda i prirezi.*	*1082*	*1528*	*12*	—	—	—	—
c) *Biljegovina na Coupons*	*308*	*302*	*47*	—	—	—	—
d) *Drugi troškovi*	—	*23*	*46*	—	—	—	—
Sbroj točke 1 .	18972	19121	55	—	—	—	—
Toč. 2. Zajam 1886:							
a) *Godišbine u dobiti i utrnuće* . .	*15910*	*14167*	*50*	—	—	—	—
b) *Dohodarina III. Razreda i prirezi.*	*1071*	*1504*	*70*	—	—	—	—
c) *Biljegovina na Coupons*	*81*	*78*	*01*	—	—	—	—
d) *Drugi troškovi*	—	*23*	*28*	—	—	—	—
Sbroj točke 2 .	17062	15773	49	—	—	—	—
Skupa Naslova XIII. .	36034	34895	04	—	—	—	—
Naslov XIV. Razni troškovi	1400	1768	22	519	60	—	—
Skupa Naslova troškovnih .	462171	488847	77 ½	40302	40 ½	12076	16

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1889		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
200	—	200	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	—
137318	52½	138105	31	*786*	*78½*	137318	52½	—	—	—	—	—	—
42653	25	13812	29½	28840	95½	42653	25	—	—	—	—	—	—
179971	77½	151917	60½	28054	17	179971	77½	—	—	—	—	—	—
17267	*50*	*17267*	*50*	—	—	*17267*	*50*	—	—	—	—	—	—
1528	*12*	*1528*	*12*	—	—	*1528*	*12*	—	—	—	—	—	—
302	*47*	*302*	*47*	—	—	*302*	*47*	—	—	—	—	—	—
23	*46*	*23*	*46*	—	—	*23*	*46*	—	—	—	—	—	—
19121	55	19121	55	—	—	19121	55	—	—	—	—	—	—
14167	*50*	*14167*	*50*	—	—	*14167*	*50*	—	—	—	—	—	—
1504	*70*	*1504*	*70*	—	—	*1504*	*70*	—	—	—	—	—	—
78	*01*	*78*	*01*	—	—	*78*	*01*	—	—	—	—	—	—
23	*28*	*23*	*28*	—	—	*23*	*28*	—	—	—	—	—	—
15773	49	15773	49	—	—	15773	49	—	—	—	—	—	—
34895	04	34895	04	—	—	34895	04	—	—	—	—	—	—
2287	82	1738	22	519	60	2257	82	30	—	—	—	30	—
541226	34	476996	01	52339	56½	529335	57½	11851	76½	39	—	11890	76½

TABLICA VI.

Izkaz Prihodâ po svakom Naslovu i Točki Predrazbroja sa

	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Prihodi.							
Naslov I. Dohodci vlastiti pokraj. Zaklade:							
Dobiti iz javnih Obveznica	49	49	20	—	—	—	—
„ na cienah prodaje	938	764	—	216	—	—	—
Sbroj Naslova I. .	987	813	20	216	—	—	—
Naslov II. Dohodci Bolnicâ:							
Toč. 1. Bolestnici:							
Dobiti iz Državnih Obveznica	461	452	86	290	40	—	—
„ privatnih pisama	537	505	42	1827	49	—	—
„ nepokretnina stečenih	212	212	30	230	78	—	—
Najmovi od kuća u gradu i zemalja na polju .	493	1339	03 ½	186	28	—	—
Daće	59	44	25 ½	36	48 ½	—	—
Doprinosci	3800	3468	15	2533	50	—	—
Prihodi razni	100	—	—	—	—	—	—
Dohodci prihoda vrtlova	150	7526	54	—	—	—	—
Dobiti zatežne	—	2	81 ½	—	—	—	—
Zapisci i darovi		250	—	—	—	—	—
Sbroj točke 1 .	5812	13801	37 ½	5104	93 ½	—	—
Toč. 2. Nahodi:							
Dobiti iz Državnih Obveznica	48	48	30	21	—	—	—
Dohodci nepokretninâ (daće)	3	2	46 ½	20	20 ½	—	—
Doprinosci	400	283	92	376	11	—	—
Sbroj točke 2 .	451	334	68 ½	417	31 ½	—	—
Skupa Naslova II. .	6263	14136	06	5522	25	—	—
Naslov III. Naknade bolničkih troškova:							
Toč. 1. Bolestnici:							
Od bolestnika plaćaoca	1500	4936	31 ½	29	64	—	—
Od uznika političkih i zločinstvenih	50	127	09	2	30	—	—
Od Občina dalmatinskih za svoje pripadnike . .	51500	66493	62 ½	18428	10	—	—
Prenesak .	53050	71557	03	18460	04	—	—

potanjimi razbrojitbami prama Prilogu I. istog Predrazbroja.

…ina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1889		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
49	20	49	20	—	—	49	20	—	—	—	—	—	—
980	—	164	—	216	—	380	—	600	—	—	—	600	—
1029	20	213	20	216	—	429	20	600	—	—	—	—	—
743	26	406	06	282	—	688	06	46	80	8	40	55	20
2332	91	243	26½	446	22	689	48½	262	15½	1381	27	1643	42½
443	08	65	62½	122	89	188	51½	146	67½	107	89	254	56½
1525	31½	1268	26	24	30½	1292	56½	70	77½	161	97½	232	75
80	74	27	89	15	26	43	15	16	36½	21	22½	37	59
6001	65	—	—	2533	50	2533	50	3468	15	—	—	3468	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7526	54	7526	54	—	—	7526	54	—	—	—	—	—	—
2	81½	2	81½	—	—	2	81½	—	—	—	—	—	—
250	—	250	—	—	—	250	—	—	—	—	—	—	—
18906	31	9790	45½	3424	17½	13214	63	4010	92	1680	76	5691	68
69	30	48	30	21	—	69	30	—	—	—	—	—	—
22	67	1	43½	10	04½	11	48	1	03	10	16	11	19
660	03	—	—	376	11	376	11	283	92	—	—	283	92
752	—	49	73½	407	15½	456	89	284	95	10	16	295	11
19658	31	9840	19	3831	33	13671	52	4295	87	1690	92	5986	79
4965	95½	4936	31½	—	—	4936	31½	—	—	29	64	29	64
129	39	127	09	2	30	129	39	—	—	—	—	—	—
84921	72½	49456	97	8375	28	57832	25	17036	65½	10052	82	27089	47½
90017	07	54520	37½	8377	58	62897	95½	17036	65½	10082	46	27119	11½

	Predrazbroj za godinu 1889	P r i s t o j					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Prinesak .	53050	71557	03	18460	04	—	—
Od drugih Pokrajina u Carevini za njihove pripadnike:							
Austrija donja . .	—	10	45½	7	09½	—	—
Austrija gornja .	—	11	27	—	—	—	—
Česka	—	274	86	—	—	—	—
Bukovina . . .	—	43	94	—	—	—	—
Kranjska	—	91	14½	—	—	—	—
Koruška	—	811	80	1069	44	—	—
Hrvatska . . .	—	1233	19½	818	78	—	—
Rieka	—	28	85	29	57	—	—
Galička	—	51	71½	—	—	—	—
Gorička	—	596	51½	222	09	—	—
Istrija	—	888	63	268	40	—	—
Moravska . . .	—	211	—	161	99½	—	—
Sležka	—	2	56	4	93½	—	—
Štajerska . . .	—	409	39½	467	97	—	—
Tirolska . , . .	—	9	29½	—	—	—	—
Trst	—	762	66	399	04	—	—
Ugarska	—	370	12½	419	75½	—	—
Bosna-Hercegovina .	—	1372	91½	593	19½	—	—
Sbroj .	3500	7180	32½	4462	26½	—	—
Od inozemnih Država za njihove pripadnike:							
Od Kraljevine Talijanske (Mletačka)	100	138	25	803	52½	—	—
Sbroj Toč. 1 .	56650	78875	60½	23725	83	—	—
Toč. 2. Ludjaci:							
Od ludjaka plaćaoca	2500	2016	24	—	—	—	—
Od Občina dalmatinskih za njihove pripadnike .	13000	13873	85	3067	24½	—	—
Od drugih Pokrajina u Carevini za ludjake njihove pripadnike	200	311	54	251	30½	—	—
Od političkih i zločinaca uznika	—	—	—	262	40½	—	—
Sbroj Toč. II. .	15700	16201	63	3580	95½	—	—
Toč. 3. Nahodi:							
Od drugih Pokrajina u Carevini za nahode njihove pripadnike	200	90	85	374	36½	—	—
Skupa Naslova III. .	72550	95168	08½	27681	15	—	—

b i n a		I z p l a t e						O s t a n c i k o n a č n i					
Skupa		za g. 1889		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
90017	07	54520	37½	8377	58	62897	95½	17036	65½	10082	46	27119	11½
17	55	10	45½	7	09½	17	55	—	—	—	—	—	—
11	27	—	—	—	—	—	—	11	27	—	—	11	27
274	86	274	86	—	—	274	86	—	—	—	—	—	—
43	94	43	94	—	—	43	94	—	—	—	—	—	—
91	14½	—	—	—	—	—	—	91	14½	—	—	91	14½
1881	24	811	80	—	—	811	80	—	—	1069	44	1069	44
2051	97½	899	52½	99	11½	998	64	333	67	719	66½	1053	33½
58	42	3	69	—	—	3	69	25	16	29	57	54	73
51	71½	39	71½	—	—	39	71½	12	—	—	—	12	—
818	60½	478	81	134	28½	613	09½	117	70½	87	80½	205	51
1157	03	620	35½	—	—	620	35½	268	27½	268	40	536	67½
372	99½	80	16	4	93½	85	09½	130	84	157	06	287	90
7	49½	—	—	4	93½	4	93½	2	56	—	—	2	56
877	36½	373	18½	433	78½	806	97	36	21	34	18½	70	39½
9	29½	—	—	—	—	—	—	9	29½	—	—	9	29½
1161	70	608	10	—	—	608	10	154	56	399	04	553	60
789	88	87	83½	—	—	87	83½	282	29	419	75½	702	04½
1966	11	231	51½	85	34	316	85½	1141	40	507	85½	1649	25½
11642	59	4563	94½	769	49	5333	43½	2616	38	3692	77½	6309	15½
911	77½	—	—	74	02½	74	02½	138	25	729	50	867	75
102601	43½	59084	32	9221	09½	68305	41½	19791	28½	14504	73½	34296	02
2016	24	2016	24	—	—	2016	24	—	—	—	—	—	—
16941	09½	11433	20	2486	12½	13919	32½	2440	65	581	12	3021	77
562	84½	229	34	—	—	229	34	82	20	251	30½	333	50½
262	40½	—	—	262	40½	262	40½	—	—	—	—	—	—
19782	58½	13678	78	2748	53	16427	31	2522	85	832	42½	3355	27½
465	21½	31	55	19	48	51	03	59	30	354	88½	414	18½
122849	23½	72794	65	11989	10½	84783	75½	22373	43½	15692	04½	38065	48

	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj[...]					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Naslov IV. Naknade zapratnih troškova: Za troškove predujmljene iz pokr. Zaklade dalmatinske na osobe kući svojoj zapraćene:							
a) od Občina dalmatinskih	1000	634	14 ½	396	55 ½	—	—
b) od inokrajnih Pokrajina u Carevini . . .		147	76	475	26	—	—
Skupa Naslova IV. .	1000	781	90 ½	871	81 ½	—	—
Naslov V. Pokr. Prirez izravnim porezom.	224400	223299	17	22928	77 ½	210	65 ½
Naslov VI. Pokr. Prirez potrošarini . .	130000	139349	74 ½	—	—	—	—
Naslov VII. Uvozarine	18779	15672	68 ½	—	—	—	—
Naslov VIII. Prihodi razni	200	126	— ½	—	—	—	—
Naknade troškova nepredrazbrojenih iz sliedećih naslova:							
Naslov II. Navrćanje boginja	—	12	67	19	60	—	—
Naslov V. Ustamba	—	—	—	—	—	—	—
toč. 1 Ustamba Oružaništva	—	—	—	350	—	—	—
Naslov VII. Putevi	—	5	80	35	04	—	—
Naslov VIII. Vode	—	—	95	—	—	—	—
Naslov IX. Bolnice:							
a) Bolestnici	—	—	—	—	—	—	—
b) Nahodi	—	3	85	13	45 ½	—	—
c) Ludjaci	—	—	—	—	—	—	—
Naslov XIV. Razni troškovi	—	—	—	52	50	—	—
Sbroj naknada .	—	23	27	470	59 ½	—	—
Skupa od Naslovâ Prihodâ .	454179	489370	12 ½	57690	58 ½	210	65 ½

lbina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1889		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1030	70	600	08½	62	60	662	68½	34	06	333	95½	368	01½
623	02	—	—	126	24	126	24	147	76	349	02	496	78
1653	72	600	08½	188	84	788	92½	181	82	682	97½	864	79½
246438	60	213875	62	16295	09	230170	71	9423	55	6844	34	16267	89
139349	74½	139349	74½	—	—	139349	74½	—	—	—	—	—	—
15672	68½	15672	68½	—	—	15672	68½	—	—	—	—	—	—
126	—½	126	—½	—	—	126	—½	—	—	—	—	—	—
32	27	12	67	3	60	16	27	—	—	16	—	16	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
350	—	—	—	50	—	50	—	—	—	300	—	300	—
40	84	5	80	—	—	5	80	—	—	35	04	35	04
—	95	—	95	—	—	—	95	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	30½	—	—	—	—	—	—	3	85	13	45½	17	30½
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
52	50	—	—	—	—	—	—	—	—	52	50	52	50
493	86½	19	42	53	60	73	02	3	85	416	99½	420	84½
547271	36½	452491	60	32573	96½	485065	56½	36878	52½	25327	27½	62205	80

TABLICA VII.

Izkaz troškova na naslovu VII „Putevi“ po

	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Naslov VII. Putevi.							
Toč. 1. Gradnja i poprava predielnih puteva . .	4000	1500	—	—	—	—	—
„ 2. Uzdržanje predielnih puteva:							
1. Put Zadar-Posidarje-Jesenice . . .	400	400	—	33	33	—	—
2. „ Karin-Benkovac-Pakoštani . . .	576	576	—	48	—	—	—
3. „ Prapratnica-Drniš	360	300	—	12	50	—	—
4. „ Djeverske-Drniš-Muć-Sinj-Klis .	1480	1529	93	65	49	—	—
5. „ Makarska-Kozica (Barun-Rodić) .	510	510	—	57	50	—	—
6. „ Škobaljuša	170	169	96	55	—	—	—
7. „ Crveni Grm-Mali Prolog . . .	12	12	—	1	—	—	—
8. „ Vodice-Mostine	340	360	—	30	—	—	—
9. „ U male radje uzdržavanja . .	852	1328	74	134	24	2098	97
Sbroj točke 2 .	4700	5186	63	437	06	2098	97
Toč. 3. Nabava i poprava ratilâ	300	—	—	—	—	—	—
„ 4. Pripomoći Obćinam u puteve	4000	4400	—	—	—	—	—
Skupa Naslova VII. .	13000	11086	63	437	06	2098	97

razbrojitbi u Prilogu I. Predrazbroja.

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1889		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1500	—	1500	—	—	—	1500	—	—	—	—	—	—	—
433	33	366	63	33	33	399	96	33	37	—	—	33	37
624	—	528	—	48	—	576	—	48	—	—	—	48	—
312	50	275	—	12	50	287	50	25	—	—	—	25	—
1595	42	1359	04	65	49	1424	53	170	89	—	—	170	89
567	50	467	50	57	50	525	—	42	50	—	—	42	50
224	96	159	96	55	—	214	96	10	—	—	—	10	—
13	—	11	—	1	—	12	—	1	—	—	—	1	—
390	—	350	—	30	—	380	—	10	—	—	—	10	—
3561	95	1328	41	2233	21	3561	62	—	33	—	—	—	33
7722	66	4845	54	2536	03	7381	57	341	09	—	—	341	09
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4400	—	4300	—	—	—	4300	—	100	—	—	—	100	—
13622	66	10645	54	2536	03	13181	57	441	09	—	—	441	09

TABLICA VIII.

Izkaz troškova i dohodaka Bolnica po

Bolestnici. Troškovi.	BOL						
	Zadar			Šibenik			Split
	Predrazbroj	Pristojbina		Predrazbroj	Pristojbina		Predrazbroj
	godine						
	fior.	fior.	novč.	fior.	fior.	novč.	fior.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	2967	2966	61	2060	2059	88	1867
Najam i nadnice bolničarom i slugam	1284	1236	—	1518	1386	—	960
Naknada odjeće Milosrdnicam	900	935	—	750	725	—	600
Putbine Milosrdnicam	—	—		—	—	—	—
Bogoslužba	520	519	96	280	175	02	360
Potrebština ureda i pisarne	100	182	26½	100	123	82½	100
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	220	—	150	100	—	150
Nove gradnje	11000	14938	51	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	200	1138	42	1700	829	68	500
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*11500*	*18850*	*89½*	*9500*	*13910*	*56½*	*13000*
Liekovi nabavljeni kod Liekarnica a pravljeni u Bolnicam	*3000*	*5775*	*72*	*3000*	*2611*	*68½*	*2000*
Liekovi tvoreni u Bolnicam	*200*	*859*	*29*	*100*	*174*	*16*	*100*
Orudja vidarska	*100*	*227*	*95*	*300*	*517*	*50*	*100*
Potrebe, pokretnine i pokućstvo	*200*	*185*	*98*	*384*	*1111*	*45*	*200*
Odjeće i rublje bolestnikovo	*200*	*27*	*68*	*607*	*834*	*97½*	*300*
Postelje i naprave postelja	*200*	*19*	*58*	*316*	*343*	*25½*	*418*
Drva i ugliev	*300*	*457*	*70*	*250*	*628*	*62½*	*600*
Svieće	*200*	*444*	*97*	*300*	*561*	*04*	*800*
Pralo	*100*	*206*	*25*	*100*	*146*	*68*	*100*
Potrebe bogoslužbe	*80*	*41*	*45*	*120*	*7*	*04*	*50*
Prevozarina i pratnja bolestnika	*50*	—	—	*50*	*186*	*37*	*50*
Pokop	*150*	*427*	*95*	*150*	*434*	*60*	*150*
Sitni troškovi	*230*	*26*	*16*	*200*	*7*	*12*	*240*
Osobite potrebe za boginjave	—	*49*	*79*	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje	*16510*	*27601*	*36½*	*15377*	*21475*	*06½*	*18108*
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje*	—	*527*	*36*	—	*335*	*83*	—
b) *za nahode*	—	*970*	*53*	—	*1071*	*43*	—
c) *naknadjeno od Države za škrljevce.*	—	—	—	—	*13*	*77½*	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	16510	26103	47½	15377	20054	03	18108
Tereti na vlastitom biću Bolnica	—	8	59	80	9	75	130
Služba brzojava i telefona	42	42	—	42	14	—	—
Gojitba vrtla	500	2351	87	500	2914	38	—
Prevozarina osoblja zdravstvenog i upraviteljnoga	360	375	—	—	—	—	—
Razni troškovi	200	374	88	300	332	62	100
Troškovi u posiguranja	—	77	84	—	102	93	—
Skupa	34733	51470	42	22857	28827	11½	22875

B. Troškovi u hranu i liečenje bolestnih Dalmatinaca van Dalmacije . . . .

C. „ „ „ novaka kod vojničkih Bolnica . . . .

Sbroj svih troškova na Točki „Bolestnici" .

razbrojitbi u Prilogu II. Predrazbroja

NICA							
Split		Dubrovnik			Skupa		
Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina	
1889							
fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
1866	66	1867	2346	64	8761	9239	79
900	—	1248	1079	77	5010	4601	77
540	—	780	720	—	3030	2920	—
—	—	—	—	—	—	—	—
300	—	400	400	—	1560	1394	98
190	18½	100	106	05½	400	602	33
—	—	240	—	—	240	—	—
50	—	150	—	—	600	370	—
—	—	—	—	—	11000	14938	51
665	73	200	967	39	2600	3601	22
10652	*72*	*8000*	*8885*	*13*	*42000*	*52299*	*31*
1796	*20*	*2000*	*2458*	*92*	*10000*	*12642*	*52½*
98	*89*	*100*	*195*	*03*	*500*	*1327*	*37*
604	*45*	*100*	*224*	*19*	*600*	*1574*	*09*
49	*70*	*100*	*33*	*76*	*884*	*1380*	*89*
52	*92*	*150*	*311*	*90*	*1257*	*1227*	*47½*
—	—	*150*	—	—	*1084*	*362*	*83½*
1277	*71*	*350*	*446*	*78*	*1500*	*2810*	*81½*
1307	*37*	*200*	*285*	*95*	*1500*	*2599*	*33*
243	*75*	*100*	*198*	*11*	*400*	*794*	*79*
56	*50*	*50*	*72*	*80*	*300*	*177*	*79*
—	—	*50*	*23*	*70*	*200*	*210*	*07*
176	*75*	*150*	*238*	*89½*	*600*	*1278*	*19½*
12	*58*	*100*	*59*	*57*	*770*	*105*	*43*
—	—	—	—	—	—	*49*	*79*
16329	*54*	*11600*	*13434*	*73½*	*61595*	*78840*	*70½*
569	*06*	—	*1066*	*40*	—	*2498*	*65*
887	*48*	—	*746*	*75*	—	*3676*	*19*
—	—	—	—	—	—	*13*	*77½*
14873	—	11600	11621	58½	61595	72652	09
70	88	840	1259	45	1050	1348	67
—	—	42	—	—	126	56	—
—	—	500	1089	78½	1500	6356	03½
—	—	—	—	—	360	375	—
260	73½	200	349	91	800	1318	14½
47	37	—	91	38	—	319	52
19764	56	18167	20031	96½	98632	120094	06
. . . .					12000	12739	38½
. . . .					100	196	94
. . . .					110732	133030	38½

Razbrojitba uz *B.* troškova u hranu i liečenje bolestnih Dalmatinaca van Dalmacije:

a) Kod Bolnica u Austro-Ugarskoj:

	fior.	novč.
Austria Gornja	155	49
Koruška	102	70
Hrvatska	1181	05
Rieka	581	15
Gorička	28	70
Istrija	1374	23
Štajerska	125	06½
Trst	6674	20
Ugarska	24	—
Bosna-Hercegovina . . .	64	70
Sbroj .	10311	28½

b) Kod inozemnih Bolnica:

Vidi Prilog *A.*	fior.	novč.	fior.	novč.
Aleksandrija	600	52		
Carigrad	1708	32		
Odeša .	23	04		
Mletci .	35	24		
Verona .	60	98		
			2428	10
Skupa (Pred. f. 12000)			12739	38½

Razbrojitba uz *C.* troškova u hranu i liečenje novaka kod vojničkih Bolnica:

	fior.	novč.
u Zadru	53	74
u Splitu	143	20
Skupa (Pred f. 100).	196	94

	BOL					
	Zadar			Šibenik		
	Pred-razbroj	Pristojbina		Pred-razbroj	Pristojbina	
	godine					
	fior.	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
Bolestnici						
Prihodi.						
A. Dohodci baštine.						
Dobiti Državnih Obveznica	—	—	—	*25*	25	—
„ privatnih pisama	—	—	—	*14*	14	69½
„ nepokretnina stečenih	—	—	—	—	—	—
Najmovi kuća u gradu i zemalja na polju	—	—	—	—	—	—
Daće	—	—	—	—	—	—
Doprinesci	—	—	—	—	—	—
Razni prihodi	*30*	—	—	*20*	—	—
Dohodci vrtla	*60*	2602	70	*60*	3927	46
Dobiti zatežne	—	—	—	—	—	—
Zapisci i darovi	—	—	—	—	—	—
Sbroj .	*90*	2602	70	*119*	3967	15½
B. Naknade.						
Od bolestnika plaćaoca	*500*	1300	92	*400*	1006	96
Od uznika političkih i zločinskih	—	—	–	*20*	127	09
Od Obćina dalmatinskih za nemoćnike svoje pripadnike	*15000*	18925	90½	*12100*	19326	60
Od inokrajnih Pokrajina u Carevini za svoje pripadnike	*900*	1906	21½	*800*	322	99
Od inozemnih Država za svoje pripadnike	*40*	56	27	*20*	21	30
Sbroj .	*16440*	22189	31	*13340*	20[illegible]04	94
Skupa prihodâ .	*16530*	24792	01	*13459*	24772	09½
Rodilje						
Troškovi.						
Hrana i liečenje ubožnih rodilija dalmatinaka kod Bolnica u Dalmaciji	*800*	527	36	*400*	335	83
Isto kod Zavodâ van Dalmacije						
Sbroj .						

NICE

Split			Dubrovnik			Skupa		
Pred-razbroj	Pristojbina		Pred-razbroj	Pristojbina		Pred-razbroj	Pristojbina	
1889								
fior.	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
168	145	26	*268*	282	60	*461*	452	86
100	103	49	*423*	387	23 ½	*537*	505	42
—	—	—	*212*	212	30	*212*	212	30
264	88	—	*229*	1251	03 ½	*493*	1339	03 ½
—	—	—	*59*	44	25 ½	*59*	44	25 ½
—	—	—	*3800*	3468	15	*3800*	3468	15
20	—	—	*30*	—	—	*100*	—	—
—	—	—	*30*	996	38	*150*	7526	54
—	—	—	—	2	81 ½	—	2	81 ½
—	—	—	—	250	—	—	250	—
552	336	75	*5051*	6894	77	*5812*	13801	37 ½
300	615	10	*300*	2013	33 ½	*1500*	4936	31 ½
20	—	—	*10*	—	—	*50*	127	09
16000	18934	94	*8400*	9306	18	*51500*	66493	62 ½
900	1705	10	*900*	3246	02	*3500*	7180	32 ½
30	60	68	*10*	—	—	*100*	138	25
17250	21315	82	*9620*	14565	53 ½	*56650*	73875	60 ½
17802	21652	57	*14671*	21460	30 ½	*62462*	92676	98
800	569	06	*400*	1066	40	*2400*	2498	65
						200	81	26
						2600	2579	91

Nahodi

Troškovi.

	NAHO					
	Zadar			Šibenik		
	Pred-razbroj	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina	
	odgo					
	fior.	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:						
Najam činovnikom i nadstojnicam	1293	1293	33	630	730	18
Nadnice dojiljam	250	480	26	300	156	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	120	—	120	120	—
Potrebštine ureda i pisarne	40	20	80	40	37	80
Nagrade i pripomoći	40	40	—	40	—	—
Uzdržanje sgrada	—	—	—	—	—	—
Hrana nahoda na dojitbu van Zavodâ:						
a) *Troškovi u hranu nahoda na dojitbu* .	—	*9855*	*60*	—	*5449*	*84*
b) *Opráve nahodom*	—	*506*	*37*	—	*21*	*70*
Sbroj troškova u hranu .	10300	10361	97	5200	5471	54
Troškovi uprave u Zavodim:						
Hrana nahoda i dojilja	*1300*	*1004*	*91*	*400*	*1071*	*43*
Liekovi	*60*	*200*	—	*50*	*80*	—
Vidarska orudja	—	—	—	—	—	—
Pokretnine i pokućstva	—	—	—	—	—	—
Odieće i rublje , ...	*100*	—	—	*118*	*8*	*10*
Postelje i oprave posteljne	—	—	—	—	—	—
Drva i ugliev	*60*	*85*	*16*	*50*	*31*	*15*
Svieće	*50*	*74*	*23*	*60*	*64*	*02*
Pralo	*20*	*18*	*75*	*20*	*38*	*49*
Potrebe za bogoslužbu	—	—	—	—	—	—
Prevozarina nahoda	*50*	*43*	*34*	*50*	*65*	*36*
Pokop	*50*	—	—	*50*	*28*	*60*
Sitni troškovi	*10*	—	—	*10*	—	—
Sbroj troškova u upravu .	1700	1426	39	778	1387	15
Razni troškovi	10	—	—	10	—	—
Skupa troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji	13753	13742	75	7118	7902	67
B. Hrana nahodâ na dojitbu van Dalmacije . . .						
Sbroj svih troškova na nahode .						

D I Š T A

Split			Dubrovnik			Kotor			Skupa			
Pred-razbroj	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina		
dine 1889												
fior.	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	n č	
1393	1293	34	1233	1023	32	450	449	98	4999	4790	15	
250	223	69	300	525	31	300	462	70	1400	1847	96	
120	120	—	120	120	—	—	—	—	480	480	—	
40	20	80	50	54	80	30	46	80	200	181	—	
40	40	—	40	—	—	80	80	—	240	160	—	
—	11	80	—	—	—	—	6	—	—	17	80	
—	*7933*	*51*	—	*3878*	*50½*	—	*5617*	*68½*	—	*32735*	*14*	
—	*284*	*64*	—	*143*	*05*	—	*120*	—	—	*1075*	*76*	
9000	8218	15	4000	4021	55½	4500	5737	68½	33000	33810	90	
500	*887*	*48*	*800*	*746*	*75*	*100*	*34*	*85*	*3100*	*3745*	*42*	
150	*200*	*04*	*50*	*206*	*37*	*40*	*5*	*50*	*350*	*691*	*91*	Vidi Prilog *B.*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	*4*	*90*	—	—	—	—	—	—	—	*4*	*90*	
200	—	—	*100*	—	—	—	—	—	*518*	*8*	*10*	
70	—	—	—	*10*	*35*	—	—	—	*70*	*10*	*35*	
50	*96*	*90*	*50*	*16*	*52*	*40*	*89*	*25*	*250*	*318*	*98*	
150	*217*	—	*30*	*21*	*17*	*30*	*25*	*48*	*320*	*401*	*90*	
20	*14*	*15*	*20*	*55*	*79*	*20*	*50*	*72*	*100*	*177*	*90*	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
100	*161*	*42*	*50*	*68*	*53*	*50*	*49*	*93*	*300*	*388*	*58*	
30	*20*	*80*	*30*	*85*	*96*	*20*	*47*	*83*	*150*	*183*	*19*	
10	—	—	*10*	*3*	*28*	*10*	—	—	*50*	*3*	*28*	
1280	1602	69	1140	1214	72	310	303	56	5208	5934	51	
10	—	—	10	10	52	10	3	39	50	13	91	
12133	11530	47	6893	6970	22½	5680	7090	11½	45577	47236	23	
									100	96	90	
									45677	47333	13	

	ZA					
	Zadar			Šibenik		
	Pred-razbroj	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina	
					godine	
	fior.	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
Nahodi						
Prihodi.						
A. Dohodci od baštine.						
Dobiti od Drž. Obveznica	—	—	—	—	—	—
Dohodci od nepokretnina (daće)	—	—	—	—	—	—
Doprinesci	—	—	—	—	—	—
Razni dohodci	—	—	—	—	—	—
Sbroj .	—	—	—	—	—	—
B. Naknade.						
Od inokrajnih Pokrajina u Carevini za nahode njihove pripadnike						
Skupa prihoda .						
Bolestnici i nahodi.						
Troškovi.						
Mirovine.						
Mirovine činovnikom	—	—	—	—	—	—
Mirovine udovicam činovnika	*560*	1014	93	—	—	—
Oskrbine	*73*	6	20	*150*	—	—
Milostinje	*183*	167	25	*120*	135	75
Odgojbine sirotam	*120*	120	—	—	—	—
Skupa .	*936*	1308	38	*270*	135	75

VODI

Split			Dubrovnik			Kotor			Skupa		
Predrazbroj	Pristojbina		*Predrazbroj*	Pristojbina		*Predrazbroj*	Pristojbina		*Predrazbroj*	Pristojbina	
dline 1889											
fior.	flor.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč
—	—	—	*42*	42	—	*6*	6	30	*48*	48	30
—	—	—	—	—	—	*3*	2	46 ½	*3*	2	46 ½
—	—	—	*400*	283	92	—	—	—	*400*	283	92
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	*442*	325	92	*9*	8	76 ½	*451*	334	68 ½
									200	90	85
									651	425	53 ½
—	—	—	*750*	750	—	—	—	—	*750*	750	—
490	489	92 ½	*343*	238	32	—	—	—	*1393*	1743	17 ½
204	76	65	*180*	180	—	—	—	—	*607*	262	85
60	60	—	*96*	96	—	—	—	—	*459*	459	—
—	—	—	*12*	—	—	—	—	—	*132*	120	—
754	626	57 ½	*1381*	1264	32	—	—	—	*3341*	3335	02 ½

Ludjaci	Ludnica u Šibeniku		
	Predrazbroj	Pristojbina	
	godine 1889		
Troškovi.	*fior.*	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu ludjaka u Dalmaciji:			
Najam činovnikom i liečnikom	1860	2126	58
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	2400	2008	92
Naknada odjeće Milosrdnicam	750	660	—
Bogoslužba	280	175	02
Potrebština ureda i pisarne	20	47	30
Nagrade i pripomoći	60	40	—
Nove gradnje	—	348	90
Uzdržanje sgradâ	100	708	53
Hrana i liečenje umobolnih u Ludcici Šibenskoj:			
Jela	*9500*	*15750*	*78*
Liekovi nabavljeni kod Ljekarnice a pravljeni u Bolnici	*400*	*528*	*95*
Liekovi tvoreni u Bolnici	*50*	*24*	*84*
Orudja vidarska	*100*	*103*	*25*
Pokretnine i pokućstvo	—	*149*	*65*
Odjeće i rublje	*568*	*237*	*62*
Postelje i naprave postelja	*545*	*447*	*05*
Drva i ugliev	*250*	*479*	*42 ½*
Svieće	*300*	*355*	*04*
Pranje	*100*	*47*	*57*
Bogoslužba	*20*	—	—
Prenos i pratnja ludjaka	*50*	*243*	*99*
Pokop	*50*	*18*	*60*
Sitni troškovi	*100*	—	—
Osobiti troškovi na boginjave	—	—	—
Sbroj troškova u upravu	12033	18386	76 ½
Tereti na imetku Ludnice	60	54	88
Služba brzojava i telefona	42	14	—
Gojitba vrtla	500	35	20
Razni troškovi	300	375	46
Troškovi za osiguranje	—	26	90
Skupa .	16545	25008	45 ½
B. Troškovi u hranu i liečenje ludjakâ Dalmatinaca van Dalmacije	1000	364	19
Skupa troškova .	17545	25372	64 ½
Prihodi.			
Naknade od ludjakâ plaćaocâ	2500	2016	24
„ „ Obćina Dalmatinskih . . .	13000	13873	85
„ „ drugih pokrajina u Carevini .	200	311	54
„ za uznike	—	—	—
Skupa .	15700	16201	63

Razbrojitba na *B.*

Hrana i liečenje ludjaka dalmatinaca van Dalmacije:

a) u Ludnici austrijanskoj — Beč f. 39:—

b) u Ludnici inozemskoj — Mletci f. 335:19

Sbroj f. 364:19

(Uz troškove A.:) Vidi Prilog *A.*

TABLICA IX. Godina 1889.

Izkaz prihodâ i razhodâ preobratom baštine.

	Prihodi			Razhodi		
	u gotovini		u Obveznicah	u gotovini		u Obveznicah
	fior.	novč.	fior.	fior.	novč.	fior.
I. Preobrat nepokretninâ u gotovinu: Oprostnine daća . . . . . f. 227:10 Prodaja kuće u Splitu . . . . „ 4507:— Prodaja dobara u Butovini Dubrovačkoj . . . . : „ 700:—	5434	10	—	—	—	—
II. Obveznice dalm. Zajma 1883 utrnute . .	100	—	—	—	—	100
III. Preobrat glavnicâ na dobit u gotovinu: Izplata Obćine Šibenske za II. i III. obrok ciene za staru Bolnicu . . . . f. 600 Ista I. i II. obrok zajma od f. 5000 „ 1000	1600	—	—	—	—	—
IV. Preobrat gotovine u glavnice na dobit: Obćini Šibenskoj zajam od . . . . povrativih u 10 godišnjih obroka od f. 500 počam 1 studenoga 1888.	—	—	—	5000	—	—
V. Preobrat gotovine u Obveznice: Nabava državnih Obveznica po Bolnici Splitskoj	—	—	6700	—	—	—
za	—	—	—	5734	35	—
VI. Utrnuće pokr. Zajma 1883: I. polugodišnji obrok . . . f. 3300 II. „ „ . . . . . „ 3300	—	—	—	6600	—	—
VII. Utrnuće pokr. Zajma 1886: I. polugodišnji obrok . . . f. 2600 II. „ „ . . . . . „ 2700	—	—	—	5300	—	—
Skupa .	7134	10	6700	22634	35	100

TABLICA X.

Izkaz prihoda i

	Prihodi		Razhodi		OSTANCI							
					početni				konačni			
					imovni		dugovni		imovni		dugovni	
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
I. Sahrane i drugi prevremeni prihodi povratni	1650	37	2141	38	—	—	3980	53	—	—	3489	52
II. Predujmovi podani uz povratak .	51180	67	38968	52 ½	57116	95 ½	—	—	44904	81	—	—
III. Pripomoći drugim zakladam uz povratak:												
1) Zakladi „Gradnja Bolnice Dubrovačke“	—	—	65	84	48182	43 ½	—	—	48248	27 ½	—	—
2) Pokr. „Zakladi učionskoj“ . . .	70119	64 ½	26840	67	54372	82	—	—	11093	84 ½	—	—
3) Zakladi „Mirovinskoj učiteljskoj“ .	—	—	3055	97	—	—	—	—	3055	97	—	—
4) Tekućem Računu	93454	90	73116	32	93454	90	—	—	73116	32	—	—
Sbroj pripomoći na III	163574	54 ½	103078	80	196010	15 ½	—	—	135514	41	—	—
Skupa prometnih točaka	216405	58 ½	144188	70 ½	253127	11	3980	53	180419	22	3489	52

razhoda prometnih.

	IZKAZ									
	od godine 1889		od predjašnjih ostanaka		Skupa		Ostanci konačni			
							imovni		dugovni	
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
I. Sahrane i drugi prihodi povratni	1650	37	3980	53	5630	90	—	—	—	—
Povraćeno	150	76½	1990	61½	2141	38	—	—	—	—
Ostaje da se povrati . .	1499	60½	1989	91½	3489	52	—	—	3489	52
II. Predujmovi podani . .	38968	52½	57116	95½	96085	48	—	—	—	—
„ utjerani . .	14004	86	37175	81	51180	67	—	—	—	—
Ostaje utjerati	24963	66½	19941	14½	44904	81	44904	81	—	—
III. Pripomoći:										
1) Zakladi „Gradnja Bolnice Dubrovačke“	65	84	48182	43½	48248	27½	—	—	—	—
Utjerano	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje utjerati	65	84	48182	43½	48248	27½	48248	27½	—	—
2) „Pokr. Zakladi Učionskoj“	26840	67	54372	82	81253	49	—	—	—	—
Utjerano	15746	82½	54372	82	70119	64½	—	—	—	—
Ostaje utjerati	11093	84½	—	—	11093	84½	11093	84½	—	—
3) „Mirovinskoj učiteljskoj“	3055	97	—	—	3055	97	—	—	—	—
Utjerano	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje utjerati	3055	97	—	—	3055	97	3055	97	—	—
4) Tekućemu Računu . .	73116	32	93454	90	166571	22	—	—	—	—
Utjerano	—	—	93454	90	93454	90	—	—	—	—
Ostaje utjerati . . .	73116	32	—	—	73116	32	73116	32	—	—
Skupa pripomoći na III.	103511	17	196010	15½	299521	32½	—	—	—	—
Utjerano	15746	82½	147827	72	163574	54½	—	—	—	—
Ostaje utjerati	87764	34½	48182	43½	135946	78	135514	41	—	—
	Skupa ostanaka						180419	22	3489	52

TABLICA XI.

Izkaz baštine

BAŠTINA	Pokrajinska Zakladi fior.	mvč.
a) Vriednost nepokretnina	—	—
b) Vriednost u glavnici daća i doprinesaka	—	—
c) Glavnice na zajam	18100	—
d) Obveznice (pisana vriednost):		
Dohodci u bankah .	100	—
Pokr. Zajam dalmatinski .	800	—
e) Pokretnine, pokućstvo itd.	—	—
Skupa .	19000	—
Stanje baštine svrhom god. 1888 .	15700	—
Porestak .	3300	—
Odpadak .	—	—

Primjetbe

Pokrajinska Zaklada. Porestak od f. 3300 odtud je:

a) jer se u imetak baštinski ubrojio predujam podan Obćini Šibenskoj Odl. $^5/_{11}$ 1887 Br. 4496, povrativ u 10 godišnjih obroka od f. 500 a dobiti od 5% . . . . . f. 5000:—

prama pomanjku

b) jer se odbila dva obroka izplaćena od iste Obćine rad gornjeg naslova f. 1000

c) jer se odbio II. i III. obrok što je ista Obćina podmirila od ciene za sgradju stare Bolnice u Šibeniku . . . . „ 600

d) jer se utrnula Obveznica dalm. Zajma . . . . „ 100 „ 1700:—

te po tom porestka ukupnoga . f. 3300:—

svrhom godine 1889.

BOLNICE										Skupa	
Zadar		Šibenik		Split		Dubrovnik		Kotor			
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
216200	—	296000	—	100000	—	216200	—	2000	—	830400	—
—	—	—	—	—	—	67071	79	49	30	67121	09
—	—	224	92	2398	12 ½	8622	99	—	—	29346	03 ½
—	--	600	—	10700	—	6355	—	150	—	17905	—
—	—	—	—	—	—	1200	—	—	—	2000	—
41384	—	53000	—	14189	80	27400	—	304	03	136277	83
257584	—	349824	92	127287	92 ½	326849	78	2503	33	1083049	95 ½
257584	—	338824	92	123258	47	326906	91	2503	33	1064777	63
—	—	11000	—	4029	45 ½	—	—	—	—	18272	32 ½
—	—	—		—	—	*57*	*13*	—	—	—	—

Bolnice.

Šibenik. Porestak od . . . . f. 11000:—
jer se ubrojio trošak u gradnju osamice.

Split. Porestak od . . . . „ 4029:45 ½
jer se nabavilo Državnih Obveznica f. 6700 cienom kuće u Splitu, procjenjene f. 3200 a prodane za f. 4507, uz to što se nabavilo novog pokućstva i to se ubrojilo.

Skupa . f. 15029:45 ½

Prama odpadku u
Dubrovniku . . . . „ 57:13
jer se kroz godinu odkupile neke daće i po tom spala njihova glavnica.

te po svem tomu ukupnog porestka . f. 14972:32 ½

TABLICA XII.

Izkaz pomrsbâ i izpravaka ostanaka imovnih

	Konačni ostanci prikazani u pazbroju 1888		Promjene nastale usljed						Ostanci početni prineševi u pazbroj 1889	
			Pomrsbâ		Izpravaka					
					na više		na manje			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Ostanci imovni.										
A. Ostanci gdi nastade promjena:										
Nasl. II. Dohodci Bolnica.	8910	25	3388	—	—	—	—	—	5522	25
„ IV. Naknade zapratnih troškova	878	53½	6	72	—	—	—	—	871	81½
Predujmovi utjerani . . .	59645	05	2528	09½	—	—	—	—	57116	95½
Pripomoći zakladam utjerane	202067	35½	6057	20	—	—	—	—	196010	15½
B. Ostanci bez promjenâ .	51296	52	—	—	—	—	—	—	51296	52
Sbroj .	322797	71	11980	01½	—	—	—	—	310817	69½
Ostanci dugovni.										
A. Ostanci gdi nastade promjenâ:										
Nasl. IX. Bolnice . . .	9601	92½	—	—	—	—	8	75	9610	67½
„ XII. Učione . . .	28850	28	—	—	938	06	—	—	27912	22
„ XIV. Razni troškovi .	519	50	—	—	—	—	—	10	519	60
B. Ostanci bez promjenâ .	6240	44	—	—	—	—	—	—	6240	44
Sbroj .	45212	14½	—	—	938	06	8	85	44282	93½

i dugovnih prenešenih iz pazbroja 1888 u onaj 1889.

Konačni ostanci imovni u Pazbroju 1888 ukazani sa . . . . f. 322797:71
otbališe se . . . . „ 11980:01
te se stoga prenilo u Pazbroj 1889 . . . . f. 310817:69 ½

Promjene se odnose na sliedeće naslove:
Nasl. II. Dohodci Bolnicâ.
Po Odborovoj Odluci ²⁰/₁₂ 1888 Br. 5259 pomrsilo se f. 3388 dobiti od zajmova Bolnice Splitske.
Nasl. IV. Naknade zapratnih troškova. Pomrsba f. 6:72 bi povlaštena Odborovom odlukom ¹¹/₅ 1889 Br. 5441, kad se doznalo da neki zapraćenik pripisan Kranjskoj, nepripada istoj nego Hrvatskoj, s kojom po obstojećim propisim izmiruju se zapratni troškovi.
Predujmovi utjerani.
Pomrsba ukupne svote f. 2528:09 ½ bi povlaštena Odborovim odlukami: ⅕ 1889 Br. 2193-g. 80 (f. 25:72 ½), ⁷/₉ 1889 Br. 3685 (f. 2486:17) i ⁶/₅ 1890 Br. 1896 (f. 16:30).
Pripomeći zakladam utjerane.
Odborovom Odlukom ¹¹/₈ 1888 Br. 3198 bi povlaštena pomrsba f. 6057:20, konačnog manjka u gradnji Bolnice Zadarske.

Konačni ostanci dugovni prikazani u Pazbroju 1888 na . . . . . . f. 45212:14 ½
usljed izpravaka na manje . f. 936:06
odlbiv izpravke na više . . „ 8:85
umanjiše . . . . „ 929:21
te stoga se prenilo u pazbroj 1889 . . . . „ 44282:93 ½

Promjene se odnose na:
Nasl. IX. Bolnice, jer na toč. 5 „Mirovine“ izpravila se pristojbina i porestla f. 8:75.
„ XII. Učione.
Smanjak ostanaka od f. 938:06 nastade usljed izpravaka pristojbinâ i proiztiče iz pazbrojâ 1889 dviu zaklada: „Pokrajinska učionska“ i „Mirovine učiteljem“.
Nasl. XIV. Razni troškovi.
Porestlo novč. 10 izpravom pristojbine.

Razbrojitba

Troškova u upravu, liečenje i hranu bolestnikâ u Bolnicah dalmatinskih i u Ludnici Šibenskoj, za svaku napose.

Bolestnici. Troškovi.	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj: god. 1889		godina predjašnjih: od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	2967	2966	61	83	33	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam	1284	1236	—	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	900	935	—	85	—	—	—
Putbine Milosrdnicam	—	—	—	—	—	—	—
Bogoslužba	520	519	96	—	—	—	—
Potrebština ureda i pisarne	100	182	26 ½	—	—	—	—
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	220	—	—	—	—	—
Nove gradnje	11000	14938	51	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	200	1138	42	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*11500*	*18850*	*89 ½*	—	—	—	—
Liekovi nabavljeni kod Liekarnica a pravljeni u Bolnicam	*3000*	*5775*	*72*	*33*	*33 ½*	—	—
Liekovi tvoreni u Bolnicam	*200*	*859*	*29*	—	—	—	—
Orudja vidarska	*100*	*227*	*95*	—	—	—	—
Potrebe, pokretnine i pokućstvo	*200*	*185*	*98*	—	—	—	—
Odjeće i rublje bolestnikom	*200*	*27*	*68*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*200*	*19*	*58*	—	—	—	—
Drva i ugliev	*300*	*457*	*70*	—	—	—	—
Svieće	*200*	*444*	*97*	—	—	—	—
Pranje	*100*	*206*	*25*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*80*	*41*	*45*	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika	*50*	—	—	—	—	—	—
Pokop	*150*	*427*	*95*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*230*	*26*	*16*	—	—	—	—
Osobite potrebe za boginjave	—	*49*	*79*	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje	*16510*	*27601*	*36 ½*	*33*	*33 ½*	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje*	—	*527*	*36*	—	—	—	—
b) *za nahode*	—	*970*	*53*	—	—	—	—
c) *od Države za škrljevitike*	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	16510	26103	47 ½	33	33 ½	—	—
Tereti na vlastitom biću Bolnica	—	8	59	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	42	42	—	63	—	—	—
Gojitba vrtla	500	2351	87	—	—	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenog i upraviteljnoga	360	375	—	—	—	—	—
Razni troškovi	200	374	88	25	—	—	—
Troškovi za osiguranje	—	77	84	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje	34733	51470	42	289	66 ½	—	—

Zadarska

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1889		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
3049	94	2108	28	83	33	2191	61	858	33	—	—	858	33
1236	—	1236	—	—	—	1236	—	—	—	—	—	—	—
1020	—	935	—	85	—	1020	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
519	96	519	96	—	—	519	96	—	—	—	—	—	—
182	26½	182	26½	—	—	182	26½	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
220	—	220	—	—	—	220	—	—	—	—	—	—	—
14938	51	14938	51	—	—	14938	51	—	—	—	—	—	—
1138	42	1138	42	—	—	1138	42	—	—	—	—	—	—
18850	*89½*	*18850*	*89½*	—	—	*18850*	*89½*	—	—	—	—	—	—
5809	*05½*	*5742*	*38½*	*33*	*33½*	*5775*	*72*	*33*	*33½*	—	—	*33*	*33½*
859	*29*	*859*	*29*	—	—	*859*	*29*	—	—	—	—	—	—
227	*95*	*227*	*95*	—	—	*227*	*95*	—	—	—	—	—	—
185	*98*	*185*	*98*	—	—	*185*	*98*	—	—	—	—	—	—
27	*68*	*27*	*68*	—	—	*27*	*68*	—	—	—	—	—	—
19	*88*	*19*	*58*	—	—	*19*	*58*	—	—	—	—	—	—
457	*70*	*457*	*70*	—	—	*457*	*70*	—	—	—	—	—	—
444	*97*	*444*	*97*	—	—	*444*	*97*	—	—	—	—	—	—
206	*25*	*206*	*25*	—	—	*206*	*25*	—	—	—	—	—	—
41	*45*	*41*	*45*	—	—	*41*	*45*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
427	*95*	*427*	*95*	—	—	*427*	*95*	—	—	—	—	—	—
26	*16*	*26*	*16*	—	—	*26*	*16*	—	—	—	—	—	—
49	*79*	*49*	*79*	—	—	*49*	*79*	—	—	—	—	—	—
27634	*70*	*27568*	*03*	*33*	*33½*	*27601*	*36½*	*33*	*33½*	—	—	*33*	*33½*
527	*36*	*527*	*36*	—	—	*527*	*36*	—	—	—	—	—	—
970	*53*	*970*	*53*	—	—	*970*	*53*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26136	81	26070	14	33	33½	26103	47½	33	33½	—	—	33	33½
8	59	8	59	—	—	8	59	—	—	—	—	—	—
105	—	42	—	63	—	105	—	—	—	—	—	—	—
2351	87	2351	87	—	—	2351	87	—	—	—	—	—	—
375	—	375	—	—	—	375	—	—	—	—	—	—	—
399	88	374	88	25	—	399	88	—	—	—	—	—	—
77	84	77	84	—	—	77	84	—	—	—	—	—	—
51760	08½	50578	75½	289	66½	50868	42	891	66½	—	—	891	66½

Bolestnici. Troškovi.	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnikâ kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	2060	2059	88	—	—	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	1518	1386	—	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	750	725	—	130	—	—	—
Putbine Milosrdnicam	—	—	—	—	—	—	—
Bogoslužba	280	175	02	—	—	—	—
Potrebština ureda i pisarne	100	123	82 ½	—	—	—	—
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	100	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	9718	57
Uzdržanje sgradâ	1700	829	68	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*9500*	*13910*	*56 ½*	—	—	—	—
Liekovi nabavljeni kod Ljekarnica a pravljeni u Bolnici	*3000*	*2611*	*68 ½*	*34*	*94*	—	—
Liekovi tvoreni u Bolnici	*100*	*174*	*16*	—	—	—	—
Orudja vidarska	*300*	*517*	*50*	—	—	—	—
Potrebe, pokretnine i pokućstvo . . .	*384*	*1111*	*45*	—	—	—	—
Odjeće i rublje bolestnikom	*607*	*834*	*97 ½*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*316*	*343*	*25 ½*	—	—	—	—
Drva i ugliev	*250*	*628*	*62 ½*	—	—	—	—
Svieće	*300*	*561*	*04*	—	—	—	—
Pranje	*100*	*146*	*68*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*120*	*7*	*04*	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*50*	*186*	*37*	—	—	—	—
Pokop	*150*	*434*	*60*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*200*	*7*	*12*	—	—	—	—
Osobite potrebe za boginjave	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje .	*15377*	*21475*	*06 ½*	*34*	*94*	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje*	—	*335*	*83*	—	—	—	—
b) *za nahode*	—	*1071*	*43*	—	—	—	—
c) *od Države za škrljevitike* . . .	—	*13*	*77 ½*	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	15377	20054	03	34	94	—	—
Tereti vlastitog bića Bolnica	80	9	75	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	42	14	—	10	50	—	—
Gojitba vrtla	500	2914	38	—	—	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenoga i upraviteljnoga	—	—	—	—	—	—	—
Razni troškovi	300	332	62	25	—	—	—
Troškovi za osiguranje	—	102	93	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje .	22857	28827	11 ½	200	44	9718	57

Šibenska

...tina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1889		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
2059	88	1959	88	—	—	1959	88	100	—	—	—	100	—
1386	—	1386	—	—	—	1386	—	—	—	—	—	—	—
855	—	605	—	130	—	735	—	120	—	—	—	120	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
175	02	175	02	—	—	175	02	—	—	—	—	—	—
123	82½	123	82½	—	—	123	82½	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
100	—	100	—	—	—	100	—		—	—	—	—	—
9718	57	—	—	9718	57	9718	57	—	—	—	—	—	—
829	68	829	68	—	—	829	68	—	—	—	—	—	—
13910	*56½*	*13910*	*56½*	—	—	*13910*	*56½*	—	—	—	—	—	—
2646	*62½*	*2611*	*68½*	*34*	*94*	*2646*	*62½*	—	—	—	—	—	—
174	*16*	*174*	*16*	—	—	*174*	*16*	—	—	—	—	—	—
517	*50*	*517*	*50*	—	—	*517*	*50*	—	—	—	—	—	—
1111	*45*	*1111*	*45*	—	—	*1111*	*45*	—	—	—	—	—	—
834	*97½*	*834*	*97½*	—	—	*834*	*97½*	—	—	—	—	—	—
343	*25½*	*343*	*25½*	—	—	*343*	*25½*	—	—	—	—	—	—
628	*62½*	*628*	*62½*	—	—	*628*	*62½*	—	—	—	—	—	—
561	*04*	*561*	*04*	—	—	*561*	*04*	—	—	—	—	—	—
146	*68*	*146*	*68*	—	—	*146*	*68*	—	—	—	—	—	—
7	*04*	*7*	*04*	—	—	*7*	*04*	—	—	—	—	—	—
186	*37*	*186*	*37*	—	—	*186*	*37*	—	—	—	—	—	—
434	*60*	*434*	*60*	—	—	*434*	*60*	—	—	—	—	—	—
7	*12*	*7*	*12*	—	—	*7*	*12*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21510	*00½*	*21475*	*06½*	*34*	*94*	*21510*	*00½*	—	—	—	—	—	—
335	*83*	*335*	*83*	—	—	*335*	*83*	—	—	—	—	—	—
1071	*43*	*1071*	*43*	—	—	*1071*	*43*	—	—	—	—	—	—
13	*77½*	*13*	*77½*	—	—	*13*	*77½*	—	—	—	—	—	—
20088	97	20054	03	34	94	20088	97	—	—	—	—	—	—
9	75	9	75	—	—	9	75	—	—	—	—	—	—
24	50	14	—	10	50	24	50	—	—	—	—	—	—
2914	38	2914	38	—	—	2914	38	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
357	62	332	62	25	—	357	62	—	—	—	—	—	—
102	93	102	93	—	—	102	93	—	—	—	—	—	—
38746	12½	28607	11½	9919	01	38526	12½	220	—	—	—	220	—

Bolestnici. Troškovi.	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj.					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnikâ kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	1867	1866	66	722	20	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	960	900	—	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	600	540	—	—	—	—	—
Putbine Milosrdnicam	—	—	—	—	—	—	—
Bogoslužba	360	300	—	25	—	—	—
Potrebština ureda i pisarne	100	190	18 ½	—	—	—	—
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	50	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	500	665	73	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*13000*	*10652*	*72*	—	—	—	—
Liekovi nabavljeni kod Ljekarnica a pravljeni u Bolnici	*2000*	*1796*	*20*	*33*	*33*	—	—
Liekovi tvoreni u Bolnici	*100*	*98*	*89*	—	—	—	—
Orudja vidarska	*100*	*604*	*45*	—	—	—	—
Potrebe, pokretnine i pokućstvo . . .	*200*	*49*	*70*	—	—	—	—
Odjeće i rublje bolestnikom	*300*	*52*	*92*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*418*	—	—	—	—	—	—
Drva i ugliev	*600*	*1277*	*71*	—	—	—	—
Svieće	*800*	*1307*	*37*	—	—	—	—
Pranje	*100*	*243*	*75*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*50*	*56*	*50*	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*50*	—	—	—	—	—	—
Pokop	*150*	*176*	*75*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*240*	*12*	*58*	—	—	—	—
Osobite potrebe za boginjave	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje .	*18108*	*16329*	*54*	*33*	*33*	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje*	—	*569*	*06*	—	—	—	—
b) *za nahode*	—	*887*	*48*	—	—	—	—
c) *od Države za škrljevitike* . . .	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	18108	14873	—	33	33	—	—
Tereti vlastitog bića Bolnica	130	70	88	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	—	—	—	—	—	—	—
Gojitba vrtla	—	—	—	—	—	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenoga i upraviteljnoga	—	—	—	—	—	—	—
Razni troškovi	100	260	73 ½	25	—	—	—
Troškovi za osiguranje	—	47	37	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje .	22875	19764	56	805	53	—	—

Splitska

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1889		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
2588	86	1866	66	722	20	2588	86	—	—	—	—	—	—
900	—	900	—	—	—	900	—	—	—	—	—	—	—
540	—	540	—	—	—	540	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
325	—	300	—	25	—	325	—	—	—	—	—	—	—
190	18½	190	18½	—	—	190	18½	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
50	—	50	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
665	73	665	73	—	—	665	73	—	—	—	—	—	—
10652	72	10652	72	—	—	10652	72	—	—	—	—	—	—
1829	53	1762	87	33	33	1796	20	33	33	—	—	33	33
98	89	98	89	—	—	98	89	—	—	—	—	—	—
604	45	604	45	—	—	604	45	—	—	—	—	—	—
49	70	49	70	—	—	49	70	—	—	—	—	—	—
52	92	52	92	—	—	52	92	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1277	71	1277	71	—	—	1277	71	—	—	—	—	—	—
1307	37	1307	37	—	—	1307	37	—	—	—	—	—	—
243	75	243	75	—	—	243	75	—	—	—	—	—	—
56	50	56	50	—	—	56	50	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
176	75	176	75	—	—	176	75	—	—	—	—	—	—
12	58	12	58	—	—	12	58	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16362	87	16296	21	33	33	16329	54	33	33	—	—	33	33
569	06	569	06	—	—	569	06	—	—	—	—	—	—
887	48	887	48	—	—	887	48	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14906	33	14839	67	33	33	14873	—	33	33	—	—	33	33
70	88	70	88	—	—	70	88	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
285	73½	260	73½	25	—	285	73½	—	—	—	—	—	—
47	37	47	37	—	—	47	37	—	—	—	—	—	—
20570	09	19731	23	805	53	20536	76	33	33	—	—	33	66

Bolestnici. Troškovi.	Predrazbroj za godinu 1889	god. 1889		Pristoj godina predjašnjih od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	1867	2346	64	—	—	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	1248	1079	77	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	780	720	—	—	—	—	—
Putbine Milosrdnicam	—	—	—	—	—	—	—
Bogoslužba	400	400	—	10	—	—	—
Potrebština ureda i pisarne	100	106	05 ½	—	—	—	—
Stanarine	240	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	—	—	—	—	50	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	200	967	39	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*8000*	*8885*	*13*	—	—	—	—
Liekovi nabavljeni kod Liekarnica a pravljeni u Bolnicam	*2000*	*2458*	*92*	—	—	—	—
Liekovi tvoreni u Bolnicam	*100*	*195*	*03*	—	—	—	—
Orudja vidarska	*100*	*224*	*19*	—	—	—	—
Potrebe, pokretnine i pokućstvo . . .	*100*	*33*	*76*	—	—	—	—
Odjeće i rublje bolestnikom	*150*	*311*	*90*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*150*	—	—	—	—	—	—
Drva i ugliev	*350*	*446*	*78*	—	—	—	—
Svieće	*200*	*285*	*95*	—	—	—	—
Pranje	*100*	*198*	*11*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*50*	*72*	*80*	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*50*	*23*	*70*	—	—	—	—
Pokop	*150*	*238*	*89 ½*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*100*	*59*	*57*	—	—	—	—
Osobite potrebe za boginjave	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje .	*11600*	*13434*	*73 ½*		—	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje . . . .*	—	*1066*	*40*	—	—	—	—
b) *za nahode . . . .*	—	*746*	*75*	—	—	—	—
c) *od Države za škrljevitike . .*	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	11600	11621	58 ½	—	—	—	—
Tereti na vlastitom biću Bolnica . . .	840	1259	45	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	42	—	—	—	—	—	—
Gojitba vrtla	500	1089	78 ½	—	—	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenog i upraviteljnoga	—	—	—	—	—	—	—
Razni troškovi	200	349	91	25	—	—	—
Troškovi za osiguranje	—	91	38	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje .	18167	20031	96 ½	35	—	50	—

Dubrovačka

...bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1889		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
2346	64	2346	64	—	—	2346	64	—	—	—	—	—	—
1079	77	1079	77	—	—	1079	77	—	—	—	—	—	—
720	—	720	—	—	—	720	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
410	—	400	—	10	—	410	—	—	—	—	—	—	—
106	05½	106	05½	—	—	106	05½	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
50	—	—	—	50	—	50	—		—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
967	39	967	39	—	—	967	39	—	—	—	—	—	—
8885	*13*	*8885*	*13*	—	—	*8885*	*13*	—	—	—	—	—	—
2458	*92*	*2458*	*92*	—	—	*2458*	*92*	—	—	—	—	—	—
195	*03*	*195*	*03*	—	—	*195*	*03*	—	—	—	—	—	—
224	*19*	*224*	*19*	—	—	*224*	*19*	—	—	—	—	—	—
33	*76*	*33*	*76*	—	—	*33*	*76*	—	—	—	—	—	—
311	*90*	*311*	*90*	—	—	*311*	*90*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
446	*78*	*446*	*78*	—	—	*446*	*78*	—	—	—	—	—	—
285	*95*	*285*	*95*	—	—	*285*	*95*	—	—	—	—	—	—
198	*11*	*198*	*11*	—	—	*198*	*11*	—	—	—	—	—	—
72	*80*	*72*	*80*	—	—	*72*	*80*	—	—	—	—	—	—
23	*70*	*23*	*70*	—	—	*23*	*70*	—	—	—	—	—	—
238	*89½*	*238*	*89½*	—	—	*238*	*89½*	—	—	—	—	—	—
59	*57*	*59*	*57*	—	—	*59*	*57*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13434	*73½*	*13434*	*73½*	—	—	*13434*	*73½*	—	—	—	—	—	—
1066	*40*	*1066*	*40*	—	—	*1066*	*40*	—	—	—	—	—	—
746	*75*	*746*	*75*	—	—	*746*	*75*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11621	58½	11621	58½	—	—	11621	58½	—	—	—	—	—	—
1259	45	1259	45	—	—	1259	45	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1089	78½	1089	78½	—	—	1089	78½	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
374	91	349	91	25	—	374	91	—	—	—	—	—	—
91	38	91	38	—	—	91	38	—	—	—	—	—	—
20116	96½	20031	96½	85	—	20116	96½	—	—	—	—	—	—

Bolestnici. Troškovi.	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnikâ kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	1860	2126	58	—	—	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	2400	2008	92	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	750	660	—	120	—	—	—
Putbine Milosrdnicam	—	—	—	—	—	—	—
Bogoslužba	280	175	02	25	—	—	—
Potrebština ureda i pisarne	20	47	30	—	—	—	—
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	60	40	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	348	90	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	100	708	53	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*9500*	*15750*	*78*	—	—	—	—
Liekovi nabavljeni kod Ljekarnica a pravljeni u Bolnici	*400*	*528*	*95*	—	—	—	—
Liekovi tvoreni u Bolnici	*50*	*24*	*84*	—	—	—	—
Orudja vidarska	*100*	*103*	*25*	—	—	—	—
Potrebe, pokretnine i pokućstvo . . .	—	*149*	*65*	—	—	—	—
Odjeće i rublje bolestnikom	*568*	*237*	*62*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*545*	*447*	*05*	—	—	—	—
Drva i ugliev	*250*	*479*	*42 ½*	—	—	—	—
Svieće	*300*	*355*	*04*	—	—	—	—
Pranje	*100*	*47*	*57*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*20*	—	—	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika . .	*50*	*243*	*99*	—	—	—	—
Pokop	*—50*	*18*	*60*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*100*	—	—	—	—	—	—
Osobite potrebe za boginjave	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje .	*12033*	*18386*	*76 ½*	—	—	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje . . . .*	—	—	—	—	—	—	—
b) *za nahode . . . .*	—	—	—	—	—	—	—
c) *od Države za škrljevitike . . .*	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	12033	18386	76 ½	—	—	—	—
Tereti vlastitog bića Bolnica	60	54	88	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	42	14	—	10	50	—	—
Gojitba vrtla	500	35	20	—	—	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenoga i upraviteljnoga	—	—	—	—	—	—	—
Razni troškovi	300	375	46	25	—	—	—
Troškovi za osiguranje	—	26	90	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje .	16545	25008	45 ½	180	50	—	—

Šibenska

…ina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1889		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
2126	58	2093	25	–	–	2093	25	33	33	—	—	33	33
2008	92	2008	92	–	–	2008	92	–	–	—	—	—	—
780	–	550	–	120	–	670	–	110	–	—	—	110	—
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	—	—	—	—
200	02	175	02	25	–	200	02	–	–	—	—	—	—
47	30	47	30	–	–	47	30	–	–	—	—	—	—
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	—	—	—	—
40	–	40	–	–	–	40	–	–	–	—	—	—	—
348	90	348	90	–	–	348	90	–	–	—	—	—	—
708	53	708	53	–	–	708	53	–	–	—	—	—	—
15750	*78*	*15750*	*78*	–	–	*15750*	*78*	–	–	—	—	—	—
528	*95*	*528*	*95*	–	–	*528*	*95*	–	–	—	—	—	—
24	*84*	*24*	*84*	–	–	*24*	*84*	–		—	—	—	—
103	*25*	*103*	*25*	–	–	*103*	*25*	–	–	—	—	—	—
149	*65*	*149*	*65*	–	–	*149*	*65*	–	–	—	—	—	—
237	*62*	*237*	*62*	–	–	*237*	*62*	–	–	—	—	—	—
447	*05*	*447*	*05*	–	–	*447*	*05*	–	–	—	—	—	—
479	*42½*	*479*	*42½*	–	–	*479*	*42½*	–	–	—	—	—	—
355	*04*	*355*	*04*	–	–	*355*	*04*	–	–	—	—	—	—
47	*57*	*47*	*57*	–	–	*47*	*57*	–	–	—	—	—	—
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	—	—	—	—
243	*99*	*243*	*99*	–	–	*243*	*99*	–	–	—	—	—	—
18	*60*	*18*	*60*	–	–	*18*	*60*	–	–	—	—	—	—
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	—	—	—	—
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	—	—	—	—
18386	*76½*	*18386*	*76½*	–	–	*18386*	*76½*	–	–	—	—	—	—
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	—	—	—	—
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	—	—	—	—
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	—	—	—	—
18386	76½	18386	76½	–	–	18386	76½	–	–	—	—	—	—
54	88	54	88	–	–	54	88	–	–	—	—	—	—
24	50	14	–	10	50	24	50	–	–	—	—	—	—
35	20	35	20	–	–	35	20	–	–	—	—	—	—
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	—	—	—	—
400	46	375	46	25	–	400	46	–	–	—	—	—	—
26	90	26	90	–	–	26	90	–	–	—	—	—	—
25188	95½	24865	12½	180	50	25045	62½	143	33	—	—	143	33

Razbrojitba

Troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji napose za svako Nahodište.

Nahodi *Troškovi.*	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i nadstojnicam	1293	1293	33	41	66 ½	-	-
Nadnice dojiljam.	250	480	26	—	—	-	-
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	120	—	10	—	-	-
Potrebštine ureda i pisarne	40	20	80	—	—	-	-
Nagrade i pripomoći	40	40	—	—	—	-	-
Uzdržanje sgrada	—	—	—	—	—	-	-
Hrana nahoda na dojitbu van Zavodâ:							
a) *Troškovi u hranu nahoda na dojitbu* .	—	*9855*	*60*	*1619*	*81*	-	-
b) *Oprave nahodom*	—	*506*	*37*	—	—	-	-
Sbroj troškova u hranu .	10300	10361	97	1619	81	-	-
Troškovi uprave u Zavodim:							
Hrana nahoda i dojilja	*1300*	*1004*	*91*	—	—	-	-
Liekovi	*60*	*200*	—	*16*	*66 ½*	-	-
Vidarska orudja	—	—	—	—	—	-	-
Pokretnine i pokućstva	-	—	—	—	--	-	-
Odjeće i rublje , ...	*100*	—	—	—	--	-	-
Postelje i oprave posteljne	—	—	—	—	--	-	-
Drva i ugliev	*60*	*85*	*16*	—	--	-	-
Svieće	*50*	*74*	*23*	—	--	-	-
Pralo	*20*	*18*	*75*	—	--	-	-
Potrebe za bogoslužbu	—	—	—	—	--	-	-
Prevozarina nahoda	*50*	*43*	*34*	—	--	-	-
Pokop	*50*	—	—	—	--	-	-
Sitni troškovi	*10*	—	—	—	--	-	-
Sbroj troškova u upravu .	1700	1426	39	16	66 ½	-	-
Razni troškovi	10	—	—	—	--	-	-
Skupa troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji	13753	13742	75	1688	14	-	-

Zadarsko

ƀina		izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1889		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1334	99 ½	1276	66	41	66 ½	1318	32 ½	16	67	–	–	16	67
480	26	480	26	–	–	480	26	–	–	–	–	–	–
130	–	110	–	10	–	120	–	10	–	–	–	10	–
20	80	20	80	–	–	20	80	–	–	–	–	–	–
40	–	40	–	–	–	40	–	–	–	–	–	–	–
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
11475	*41*	*8063*	*81*	*1619*	*81*	*9683*	*62*	*1791*	*79*	–	–	*1791*	*79*
506	*37*	*506*	*37*	–	–	*506*	*37*	–	–	–	–	–	–
11981	78	8570	18	1619	81	10189	99	1791	79	–	–	1791	79
1004	*91*	*1004*	*91*	–	–	*1004*	*91*	–	–	–	–	–	–
216	*66 ½*	*183*	*33 ½*	*16*	*66 ½*	*200*	–	*16*	*66 ½*	–	–	*16*	*66 ½*
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
85	*16*	*85*	*16*	–	–	*85*	*16*	–	–	–	–	–	–
74	*23*	*74*	*23*	–	–	*74*	*23*	–	–	–	–	–	–
18	*75*	*18*	*75*	–	–	*18*	*75*	–	–	–	–	–	–
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
43	*34*	*43*	*34*	–	–	*43*	*34*	–	–	–	–	–	–
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1443	05 ½	1409	72 ½	16	66 ½	1426	39	16	66 ½	–	–	16	66 ½
–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
15430	89	11907	62 ½	1688	14	13595	76 ½	1835	12 ½	–	–	1835	12 ½

Nahodi *Troškovi.*	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i nadstojnicam	630	730	18	—	—	-	-
Nadnice dojiljam	300	156	—	—	—	-	-
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	120	—	20	—	-	-
Potrebštine ureda i pisarne	40	37	80	—	—	-	-
Nagrade i pripomoći	40	—	—	—	—	-	-
Uzdržanje sgradjâ	—	—	—	—	—	-	-
Hrana nahoda na dojitbu van Zavodâ:							
a) *Troškovi u hranu nahoda na dojitbu* .	—	*5449*	*84*	*1650*	*49*	-	-
b) *Oprave nahodom*	—	*21*	*70*	—	—	-	-
Sbroj troškova u hranu .	5200	5471	54	1650	49	-	
Troškovi uprave u Zavodim:							
Hrana nahoda i dojilja	*400*	*1071*	*43*	-	-	-	-
Liekovi	*50*	*80*	—	-	-	-	-
Vidarska orudja	—	—	—	-	-	-	-
Pokretnine i pokućstva	—	—	—	-	-	-	-
Odieće i rublje	*118*	*8*	*10*	-	-	-	-
Postelje i oprave posteljne	—	—	—	-	-	-	-
Drva i ugliev	*50*	*31*	*15*	-	-	-	-
Svieće	*60*	*64*	*02*	-	-	-	-
Pralo	*20*	*38*	*49*	-	-	-	-
Potrebe za bogoslužbu	—	—	—	-	-	-	-
Prevozarina nahodâ	*50*	*65*	*36*	-	-	-	-
Pokop	*50*	*28*	*60*	-	-	-	-
Sitni troškovi	*10*	—	—	-	-	-	-
Sbroj troškova u upravu .	778	1387	15	-	-	-	-
Razni troškovi	10	—	—	-	-	-	-
Skupa troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji	7118	7902	67	1670	49	-	-

Šibensko

b i n a		I z p l a t e						O s t a n c i k o n a č n i					
Skupa		za g. 1889		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
730	18	680	18	-	-	680	18	50	-	-	-	50	-
156	-	156	-	-	-	156	-	-	-	-	-	-	-
140	-	100	-	20	-	120	-	20	-	-	-	20	-
37	80	37	80	-	-	37	80	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7100	*33*	*2602*	*25*	*1650*	*49*	*4252*	*74*	*2847*	*59*	-	-	*2847*	*59*
21	*70*	*21*	*70*	-	-	*21*	*70*	-	-	-	-	-	-
7122	03	2623	95	1650	49	4274	44	2847	59	-	-	2847	59
1071	*43*	*1071*	*43*	-	-	*1071*	*43*	-	-	-	-	-	-
80	-	*80*	-	-	-	*80*	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	*10*	*8*	*10*	-	-	*8*	*10*	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
31	*15*	*31*	*15*	-	-	*31*	*15*	-	-	-	-	-	-
64	*02*	*64*	*02*	-	-	*64*	*02*	-	-	-	-	-	-
38	*49*	*38*	*49*	-	-	*38*	*49*	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
65	*36*	*65*	*36*	-	-	*65*	*36*	-	-	-	-	-	-
28	*60*	*28*	*60*	-	-	*28*	*60*	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1387	15	1387	15	-	-	1387	15	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9573	16	4985	08	1670	49	6655	57	2917	59	-	-	2917	59

Nahodi *Troškovi.*	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj god. 1889		godina predjašnjih od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i nadstojnicam	1393	1293	34	361	10	-	-
Nadnice dojiljam.	250	223	69	-	-	-	-
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	120	-	-	-	-	-
Potrebštine ureda i pisarne	40	20	80	-	-	-	-
Nagrade i pripomoći	40	40	-	-	-	-	-
Uzdržanje sgrada	-	11	80	-	-	-	-
Hrana nahoda na dojitbu van Zavodâ:							
a) *Troškovi u hranu nahoda na dojitbu* .	-	*7933*	*51*	*1968*	*69*	-	-
b) *Oprave nahodom*	-	*284*	*64*	-	-	-	-
Sbroj troškova u hranu .	9000	8218	*15*	1968	69	-	-
Troškovi uprave u Zavodim:							
Hrana nahoda i dojilja	*500*	*887*	*48*	-	-	-	-
Liekovi	*150*	*200*	*04*	*16*	*67*	-	-
Vidarska orudja	-	-	-	-	-	-	-
Pokretnine i pokućstva	-	*4*	*90*	-	-	-	-
Odjeće i rublje , ...	*200*	-	-	-	-	-	-
Postelje i oprave posteljne	*70*	-	-	-	-	-	-
Drva i ugliev	*50*	*96*	*90*	-	-	-	-
Svieće	*150*	*217*	-	-	-	-	-
Pralo	*20*	*14*	*15*	-	-	-	-
Potrebe za bogoslužbu	-	-	-	-	-	-	-
Prevozarina nahoda	*100*	*161*	*42*	-	-	-	-
Pokop	*30*	*20*	*80*	-	-	-	-
Sitni troškovi	*10*	-	-	-	-	-	-
Sbroj troškova u upravu .	1280	1602	69	16	67	-	-
Razni troškovi	10	-	-	-	-	-	-
Skupa troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji	12133	11530	47	2346	46	-	-

Splitsko

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1889		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1654	44	1293	34	361	10	1654	44	-	-	-	-	-	-
223	69	223	69	-	-	223	69	-	-	-	-	-	-
120	-	120	-	-	-	120	-	-	-	-	-	-	-
20	80	20	80	-	-	20	80	-	-	-	-	-	-
40	-	40	-	-	-	40	-	-	-	-	-	-	-
11	80	11	80	-	-	11	80	-	-	-	-	-	-
9902	*20*	*5817*	*92*	*1968*	*69*	*7786*	*61*	*2115*	*59*	-	-	*2115*	*59*
284	*64*	*284*	*64*	-	-	*284*	*64*	-	-	-	-	-	-
10186	84	6102	56	1968	69	8071	25	2115	59	-	-	2115	59
887	*48*	*887*	*48*	-	-	*887*	*48*	-	-	-	-	-	-
216	*71*	*183*	*37*	*16*	*67*	*200*	*04*	*16*	*67*	-	-	*16*	*67*
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	*90*	*4*	*90*	-	-	*4*	*90*	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
96	*90*	*96*	*90*	-	-	*96*	*90*	-	-	-	-	-	-
217	-	*217*	-	-	-	*217*	-	-	-	-	-	-	-
14	*15*	*14*	*15*	-	-	*14*	*15*	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
161	*42*	*161*	*42*	-	-	*161*	*42*	-	-	-	-	-	-
20	*80*	*20*	*80*	-	-	*20*	*80*	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1619	36	1586	02	16	67	1602	69	16	67	-	-	16	67
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13876	93	9398	21	2346	46	11744	67	2132	26	-	-	2132	26

Nahodi *Troškovi.*	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i nadstojnicam	1233	1023	32	—	—	-	-
Nadnice dojiljam	300	525	31	—	—	-	-
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	120	—	—	—	-	-
Potrebštine ureda i pisarne	50	54	80	—	—	-	-
Nagrade i pripomoći	40	—	—	—	—	-	-
Uzdržanje sgrada	—	—	—	—	—	-	-
Hrana nahoda na dojitbu van Zavodâ:							
a) *Troškovi u hranu nahoda na dojitbu*	—	*3878*	*50½*	*1069*	*71½*	-	-
b) *Oprave nahodom*	—	*143*	*05*	—	—	-	-
Sbroj troškova u hranu	4000	4021	55½	1069	71½	-	-
Troškovi uprave u Zavodim:							
Hrana nahoda i dojilja	*800*	*746*	*75*	—	—	-	-
Liekovi	*50*	*206*	*37*	—	—	-	-
Vidarska orudja	—	—	—	—	—	-	-
Pokretnine i pokućstva	—	—	—	—	—	-	-
Odjeće i rublje	*100*	—	—	—	—	-	-
Postelje i oprave posteljne	—	*10*	*35*	—	—	-	-
Drva i ugliev	*50*	*16*	*52*	—	—	-	-
Svieće	*30*	*21*	*17*	—	—	-	-
Pralo	*20*	*55*	*79*	—	—	-	-
Potrebe za bogoslužbu	—	—	—	—	—	-	-
Prevozarina nahoda	*50*	*68*	*53*	—	—	-	-
Pokop	*30*	*85*	*96*	—	—	-	-
Sitni troškovi	*10*	*3*	*28*	—	—	-	-
Sbroj troškova u upravu	1140	1214	72	—	—	-	-
Razni troškovi	10	10	52	—	—	-	-
Skupa troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji	6893	6970	22½	1069	71½	-	-

Dubrovačko

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1889		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1023	32	1023	32	—	—	1023	32	—	—	—	—	—	—
525	31	525	31	—	—	525	31	—	—	—	—	—	—
120	—	120	—	—	—	120	—	—	—	—	—	—	—
54	80	54	80	—	—	54	80	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4948	*22*	*2900*	*39½*	*1069*	*71½*	*3970*	*11*	*978*	*11*	—	—	*978*	*11*
143	*05*	*143*	*05*	—	—	*143*	*05*	—	—	—	—	—	—
5091	27	3043	44½	1069	71½	4113	16	978	11	—	—	978	11
746	*75*	*746*	*75*	—	—	*746*	*75*	—	—	—	—	—	—
206	*37*	*206*	*37*	—	—	*206*	*37*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	*35*	*10*	*55*	—	—	*10*	*35*	—	—	—	—	—	—
16	*52*	*16*	*52*	—	—	*16*	*52*	—	—	—	—	—	—
21	*17*	*21*	*17*	—	—	*21*	*17*	—	—	—	—	—	—
55	*79*	*55*	*79*	—	—	*55*	*79*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
68	*53*	*68*	*53*	—	—	*68*	*53*	—	—	—	—	—	—
85	*96*	*85*	*96*	—	—	*85*	*96*	—	—	—	—	—	—
3	*28*	*3*	*28*	—	—	*3*	*28*	—	—	—	—	—	—
1214	72	1214	72	—	—	1214	72	—	—	—	—	—	—
10	52	10	52	—	—	10	52	—	—	—	—	—	—
8039	94	5992	11½	1069	71½	7061	83	978	11	—	—	978	11

Nahodi *Troškovi.*	Predrazbroj za godinu 1889	Pristoj…					
		god. 1889		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i nadstojnicam	450	449	98	—	—	—	—
Nadnice dojiljam	300	462	70	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	—	—	—	—	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	30	46	80	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	80	80	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradjâ	—	6	—	—	—	—	—
Hrana nahoda na dojitbu van Zavodâ:							
a) *Troškovi u hranu nahoda na dojitbu* .	—	*5617*	*68 ½*	*74*	*76 ½*	—	—
b) *Oprave nahodom*	—	*120*	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu .	4500	5737	68 ½	74	76 ½	—	—
Troškovi uprave u Zavodim:							
Hrana nahoda i dojilja	*100*	*34*	*85*	—	—	—	—
Liekovi	*40*	*5*	*50*	—	—	—	—
Vidarska orudja	—	—	—	—	—	—	—
Pokretnine i pokućstva	—	—	—	—	—	—	—
Odieće i rublje	—	—	—	—	—	—	—
Postelje i oprave posteljne	—	—	—	—	—	—	—
Drva i ugliev	*40*	*89*	*25*	—	—	—	—
Svieće	*30*	*25*	*48*	—	—	—	—
Pralo	*20*	*50*	*72*	—	—	—	—
Potrebe za bogoslužbu	—	—	—	—	—	—	—
Prevozarina nahodâ	*50*	*49*	*93*	—	—	—	—
Pokop	*20*	*47*	*83*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*10*	—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u upravu .	310	303	56	—	—	—	—
Razni troškovi	10	3	39	—	—	—	—
Skupa troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji	5680	7090	11 ½	74	76 ½	—	—

Kotorsko

b i n a		I z p l a t e						O s t a n c i k o n a č n i					
Skupa		za g. 1889		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1889		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
449	98	449	98	—	—	449	98	—	—	—	—	—	—
462	70	462	70	—	—	462	70	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
46	80	46	80	—	—	46	80	—	—	—	—	—	—
80	—	80	—	—	—	80	—	—	—	—	—	—	—
6	—	6	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—
5692	*45*	*5617*	*68 ½*	*74*	*76 ½*	*5692*	*45*	—	—	—	—	—	—
120	—	*120*	—	—	—	*120*	—	—	—	—	—	—	—
5812	45	5737	68 ½	74	76 ½	5812	45	—	—	—	—	—	—
34	*85*	*34*	*85*	—	—	*34*	*85*	—	—	—	—	—	—
5	*50*	*5*	*50*	—	—	*5*	*50*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
89	*25*	*89*	*25*	—	—	*89*	*25*	—	—	—	—	—	—
25	*48*	*25*	*48*	—	—	*25*	*48*	—	—	—	—	—	—
50	*72*	*50*	*72*	—	—	*50*	*72*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
49	*93*	*49*	*93*	—	—	*49*	*93*	—	—	—	—	—	—
47	*83*	*47*	*85*	—	—	*47*	*83*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
303	56	303	56	—	—	303	56	—	—	—	—	—	—
3	39	3	39	—	—	3	39	—	—	—	—	—	—
7164	88	7090	11 ½	74	76 ½	7164	88	—	—	—	—	—	—

Pokrajinska Zaklada dalmatinska Godina 1889

Uzroci

razlikam u izpadcim Pazbroja napram iznoscim predbrojenim.

Troškovi.

Naslov I.

Troškovi uprave

Izpalo povoljno f. 4116

Povoljno je izpalo radi manjih troškova:

na toč. 1.	Službovne doznake članovom Zem. Odbora	„ 1467
„ „ 2.	Služba u pisarni Odborovoj	„ 591
„ „ 6.	Služba gradjevna	„ 281
„ „ 7.	Izdavanje lista pokr. zakona	„ 305
„ „ 8.	Troškovi u Sabor Kraljevine	„ 1472
	Skupa	. f. 4116

Na točki 1. prištedilo se je fior. 1467 jer godine 1889 ostalo prazno jedno mjesto Prisjednika kod Odbora od 1/1 do 10/8 1889.

Ono fior. 591 na točki 2. prištedilo se:

a)	jer manje potrebâ bilo na toč. Prepisivanje, litografiranje itd.	f. 271
b)	jer manje potrebe u nabavi pokućstva	„ 282
c)	„ „ „ bilo na toč. Dnevnice i putbine .	„ 300
d)	jer preminuo umirovljeni častnik	„ 200
	Sbroj	. f. 1053

napram većemu trošku sgodivšemu se:

e)	Hartije, tiskanica itd.	f. 456
f)	Naknade stanarske	„ 6

f. 462

Manje troška kao gori f. 591

Manji trošak od flor. 281 na toč. 6 pripisati je tomu, što cestarski vještak pokrajinski nije imao da obavi kroz godine 1889 toliko povjerenstva.

Na toč. 7 potrošilo se manje f. 305, jer se je tiskalo manje listova pokrajinskih zakona.

Ono f. 1472 na toč. 8 Troškovi na Sabor Kraljevine manje potrošenih izpade:

a) radi prištednje smanje potrebe, na sliedećih točkah:

od dnevnica Zastupnikom	f.	732
„ troška na brzopisce	„	324
„ tiskanica	„	4
„ troškova raznih	„	492
Skupa	f.	1552

b) napram višemu trošku na

podtoč. Putbine Zastupnikom	f.	60
„ Stanarine i danjci	„	20
	„	80
Manje troškova kao gori	f.	1472

Naslov II.

Navrćanje boginja

Izpalo nepovoljno f. 2596

jer neki navrćaoci ne prikazali kroz godinu 1889 svoje pristojbine na obistimbu i doznaku, i stoga što je prispio stopro god. 1889 na obistimbu račun M. Hay za ciepivo poslano Poglavarstvim god. 1888 u iznosu f. 2040.

Naslov III.

Zaprate

Izpalo povoljno f. 654

jer manje dalmatinaca iz vani zapraćeno god. 1889.

Naslov IV.

Kazničari

Izpalo povoljno f. 209

jer preminuo kazničar u Ljubljanskoj popravnici.

Naslov V.

Ustamba

Izpalo nepovoljno f. 302

Na točki 2. „Ustamba vojnička“ premašilo se f. 802 jer se obistinilo više troška.

Nego prištedilo se na toč. 1. „Ustamba Oružaništa“ „ 500 jer se nije ništa potrošilo od svote predračunane na stavci „Razna„.

Premašilo se dakle kao gori . . . f. 302

Stavna odsječnica Ustambe ostaje u granicam predrazbroja.

Naslov VI.

Priprega

Izpalo nepovoljno f. 115

a to jer se je dalo više priprega.

Kad se je odsjekla pristojbina god 1889, odsjeklo se uprav koliko obistinilo i doznačilo, jer obistimba i doznaka pripréžnih troškova sgadja se obično dvi godine kasnije izza kako se je priprega podala.

Naslov VII.

Putevi

Izpalo povoljno f. 1913

Na toč. 2. „Uzdržanje predielnih puteva“ preostalo je	f	2500
a na toč. 3. „Nabava ratila“ prištedilo se	„	300
Skupa	f.	2800

Napram tomu premašilo se:

na toč. 2. „Uzdržanje predielnih puteva“	f.	487
jer bilo više potreba:		
na toč. 4. „Pripomoći Obćinam“	„	400
jer trebalo udieliti više	f.	887
po tom kao gori ispalo povoljno	f.	1913

Naslov VIII.

V o d e

Izpalo nepovoljno f. 360
jer radi većih potreba moralo se je više pripomoći udieliti Obćinam za radje vodoredne.

Naslov IX.

B o l n i c e

Izpalo nepovoljno f. 31756

Premašaji se odnose na sliedeće točke:

toč. 1. N e m o ć n i c i. Ukupni trošak kod ove je točke iznio skupa	f. 133030		
a predračunalo se	„ 110732		
Odtud nepovoljna		f.	22298
toč. 3. L u d j a c i. Za nje predrazbrojeno	f. 17545		
a završilo sa troškom od . .	„ 25373		
premašilo		f.	7828
toč. 4. N a h o d i. Bilo je predrazbrojeno	f. 45677		
a potrošilo se	„ 47333		
dakle više		f.	1656
Skupa nepovoljna izpadka .		f.	31782
Odbiv prištednje na			
toč. 2. R o d i l j e. Predračunalo se .	f. 2600		
Potrošilo se	„ 2580		
dakle prištedilo .	f. 20		
toč. 5. M i r o v i n e. Sravna li se trošak od	f. 3335		
sa svotom predrazbrojenom od .	„ 3341		
ima prištednje	f. 6		
Svega .		f.	26
Tim nepovoljno naslova IX spada na .		f.	31756

Premašilo je fior. 22298 na toč. 1) N e m o ć n i c i, osobito stoga jer je poskupila hrana i druge stvari, pa i zaklonilo se u Bolnice više, osobito stranaca, kao što će se viditi da se je od njih i dobilo više naknade preko 22000; pa i stoga jer se u nove gradnje u Zadru potrošilo fior. 3939.

Trošak na točki N e m o ć n i c i g. 1889 iznio je	f.	133030
a godine 1888 iznese	„	120320
dakle 1889 iznio više .	f.	12710

Toč. 2. R o d i l j e. Mala prištednja od f. 20 stoga jer god. 1889 ušlo manje njih u Bolnice dalmatinske.

Godine 1889 potrošilo se skupa	f.	2580
napram trošku godine 1888 od	„	2889
god. 1889 manje .	f.	309

Toč. 3. L u d j a c i. Poskočio je na ovoj točki trošak f. 7828 s istoga uzroka kao na točki Nemoćnici.

Godine 1889 potrošilo se	f.	25373
a godine 1888	„	26953
god 1889 dakle manje .	f.	1580

Toč. 4. Nahodi. Jer se dalo na dojitbu više nahodâ i s uzroka kazanih na toč. 1. premašaj je troška fior. 1656.

Trošak na Nahode godine 1889 iznese	f.	47333
a godine 1888 bio iznio	„	46625
dakle godine 1889 više	„	708

Toč. 5. Mirovine. Pri ovoj točki pištedilo se fior. 6 radi mienâ u stanju umirovljenikâ.

U mirovine potrošilo se godine 1889	f.	3335
a godine 1888	„	3086
dakle god. 1889 više	f.	249

Naslov X.

Pripomoći obrtom i zanatom

Potrošak u nautične podporine odgovara iznosku od f. 600 predbilježenih u predrazbroju, jer su se godine 1889 udielile sve četiri podporine zabilježene na toj točki.

Naslov XI.

Pripomoći književne

Izpalo povoljno . f. 200

jer se nije udielilo pripomoći nego fior. 200 od predrazbrojene svote fior. 400.

Naslov XII.

Učione

Izpalo povoljno . f. 589

usljed uprave sa dvima zakladami, pokrajinskom učionskom i mirovinskom Učitelja, kojim pokrajinska doprinaša.

Toč. 2. Doprinesak uč. mirovinskoj zakladi

predračunan	f.	15658
iznio	„	13812
prištedjeno	f.	1846

Toč. 1. Doprinesak učionskoj zakladi predračunan na . . . f. 136849

iznio je	„	138106
dakle premašilo	f.	1257
Po tom povoljni izpadak spada na	f.	589

Naslov XIII.

Pokrajinski dug

Izpalo povoljno f. 1139

Toč. 2. Zajam 1886 prištedjeno	f.	1289
Toč. 1. Zajam 1883 premašilo	„	150
Odtud ukupna prištednja	f.	1139

Razlike se odnose na sliedeće podredjene točke:

a) od toč. 1 Zajam 1883:

Godišbina u dohodarinu iznila je troška . . .	f.	1528		
prama predrazbrojenim	„	1082		
premašilo se			f.	446
„Razna“ iznesoše nepredračunana			f.	23
Skupa .			f.	469
Odbiv prištednje:				
Biljegovina na coupons iznila je	f.	5		
Dobiti i utrnuća	„	314		
			f.	319
Ostaje premešaja .			f.	150

b) od toč. 2 Zajam 1886:

potrošeno u dobiti i utrnuće . . .	f.	14167				
napram predbrojenim	„	15910				
prištedjeno			f.	1743		
Od biljegovine prištedjeno			„	3		
Skupa .			f.	1746		
Odbiv premašaj za dohodarinu, jer se predračunalo f. 1071 a potrošilo se f. 1505, i tim premašilo	f.	434				
„Inih troškova“ ništa predračunano a potrošeno	„	23				
			f.	457		
tim se na toč. 2 prištedilo					f.	1289
a na Nasl. XIII					f.	1139

Naslov XIV.

Razna

Izpalo nepovoljno f. 368

jer slučajnih troškova bilo više.

Prihodi.

Izpade nepovoljno f. 174

Naslov I.

Vlastiti dohodci pokr. zaklade

Dobiti Obveznica vlastitih pokr. Zaklade iznesoše koliko i predračunano.

Naprotiv postiže se izpadka nepovoljna

na toč. 2 Dobiti na cienah prodaje, a to	f.	600
što je Obćina Zadarska platila na obrok II ciene od prodaje stare Bolnice.		
Šibenska isto za predujam od f. 5000	„	164
Skupa .	f.	764
dočim bi predračunano	„	938
po tom izpadak nepovoljan od	f.	174

jer prije utjerano.

Izpalo povoljno f. 7873

Naslov II.

Dohodci Bolnicâ

odnosno:

toč. 1 Nemoćnici	f.	7989
dočim toč. 2 Nahodi izpade nepovoljno . .	„	116
kao gori	f.	7873

Od ono f. 7989 povoljnih najviše pada na dohodke vrtlova i povišenje najmova.

Druge točke podredjene toč. Nemoćnici ukazaše neznatnih razlika prama svotam predrazbrojenim, izuzam „Doprinesci“ predračunani na f. 3800 dadoše f. 3468; a „Zapisci“, dadoše f. 250, dočim se ništa predračunalo.

Na toč. 2 Nahodi izpade nepovoljno f. 116, jer „Blago Djelo“ doprinilo manje.

Izpadak povoljni f. 22618

Naslov III.

Naknade bolničkih troškova

od kojih

na toč. Nemoćnici	f.	22226
na toč. Ludjaci	„	502
Ukupno	f.	22728
Odbijuć nepovoljna na toč. Nahodi	„	110
Ostaje kao gori povoljna	f.	22618

Povoljno f. 22226 na toč. „Nemoćnici" odnosi se na sliedeće podredjene točke:

a) Naknade bolnika plaćaoca, predračunane na f. 1500, iznesoše fior. 4936; dakle više.	f.	3436
b) Naknade za uznike, predračunano f. 50 a dalo f. 127, dakle više	„	77
c) Naknade Obćina dalmatinskih iznesoše f. 66494 a računalo se f. 51500, dakle iznile više	„	14994
d) Naknade od inih Pokrajina, predračunane na f. 3500 iznesoše f. 7181; dakle više	„	3681
e) Naknade od inih Država, predračunane na f. 100, završiše sa prihodom f. 138; dakle sa više	„	38
Skupa	„	22226

Nastade povoljna izpadka, jer u Bolnice udje više bolnika i jer poskočila odredbina.

Fior. 502 povoljni na toč. Ludjaci postiže se:

a) jer uslied obistimba Obćine imala naknaditi više . .	f.	874
b) jer „Naknade od inih pokrajina" iznesoše više . . .	„	112
Sbroj	f.	986
Odvadiv manje utjerano od plaćaoca	„	484
Ostaje povoljni izpadak od .	f.	502

Izpadak nepovoljni od f. 110 na toč. „Nahodi" nastade, radi broja inokrajnih nahoda u Dalmaciji gojenih.

Naslov IV.

Naknade zapratnih troškova

Izpalo nepovoljno f. 218

stoga jer god. 1889 zapratilo se manje pripadnika dalmatinskih iz inih Pokrajina, te manje i naknade.

Izpalo nepovoljno f. 1101

Naslov V.

Pokr. Prirez izravnim porezom.

stoga što je spala pristojbina državnih izravnih poreza, na temelju kojih bi odmjeren prirez.

Pokrajinski prirez proračunan na f. 224400 doprao je do f. 223299, a pobralo se i ušlo je u pokrajinsku zakladu preko godine 1889, od iste i od predjašnjih godina, skupa f. 230171. — Pristojbina državnih poreza uzeta temeljem porizu, bila je od fior. 660000, kad tamo ne doprla nego do f. 656762, a to sa prirezom od 34 po sto daje fior. 223299, a nije fior. 224400.

Izpalo povoljno f. 9350

Naslov VI.

Pokr. Prirez potrošarini

Mjesto predračunanih f. 130000 dobila se na ovoj točki pristojbina od f. 139350, a to f. 4716 više neg se je dobilo na istoj točki god. 1888, prama ondašnjoj ukupnoj pristojbini od f. 134634.

Naslov VII. Izpalo nepovoljno f. 3106

Uvozarina

jer se godine 1889 unilo u Dalmaciju manje neg se predmnievalo piva, rakije i osladjene žeste. Ova točka, na svrhi iznila je fior. 15673, dočim god. 1888 iznila f. 17217, dakle god. 1889 manje f. 1544.

Naslov VIII. Izpalo nepovoljno f. 74

Razna

Radi manjih slučajnih prihoda i dobiti na predujmove udieljene vlastnikom kuća unajmljenih Oružništvu.

Naknade troškova Izpalo povoljno f. 23

Na ovoj točki za godinu 1889 nije bilo ništa predračunano, a utjeralo se ono f. 23.

Utjeralo se je god. 1889 i od ostanaka f. 73, dočim 1888 nije nego f. 50, dakle 1889 više f. 23.

Zaključba.

Kako je kazano na Tablici IV. godina je 1889 završila pretičkom	f.	522
mjesto manjka predrazbrojena od	„	7992
te povoljno izpalo	f.	8514

Prihodi premašiše predrazbroj sa	f.	35191
dočim troškovi su završili nepovoljnim izpadkom od	„	26677
te kao gori	f.	8514

Ispadak povoljan prihodâ ima se pripisati znatnim utjerbam dobivenim na toč. II. III. i IV., dočim utjerbe kod ostalih točaka ostadoše izpod predrazbroja.

Nepovoljni izpadak u troškovim nastade radi znatnih premašenja pri naslovu IX. „Bolnice“, pa taj premašaj sdruživ sa onim manjimi pri naslovim II, V, VI, VII i XIV, progutaše sve prištednje sa ostalih naslova.

Sravnajuli se pravi prihodi sa pravimi troškovi kod pojedinih naslova predrazbroja, uvidja se da blagajna na podmiru troškova godine 1889 i predjašnjih godina, pa i pridošlica što se imalo izplatiti godine 1889, imala je potrebštine	f.	517436
a za utrnuće pok. Zajma 1883 i 1886	„	11900
Skupa	f.	529336
dočim prihodi tekući i ostanci na naslovim predrazbroja unesoše ukupni iznosak od	f.	485066
tako da troškovi nadmašiše prihode	f.	44270

Kako bi dokazano u uzrocim razlikâ kod Pazbroja godine 1888.e, po stanju imovnom i dugovnom svrhom rečene godine ukazalo se je čiste imovine . . . . f. 944896
a ta, kad se je odvadila vriednost baštine (nepokretnina, daća doprinesaka, glavnica, obveznica) od . . . . f. 1064778
pretvorila se u čistu konačnu dugovinu od . . . . . f. 119882

Godine 1889.e tablica III, koja kaže stanje imovno i dugovno, svrhom iste godine ukazuje čiste konačne imovine . . . . f. 949075
pa odvadiv vriednost baštine, koja po tablici III i XI iznosi . . . . „ 1083050
pretvara se u konačnu čistu dugovinu od . . . . . . f. 133975
dakle prama godini 1888.oj konačna čista dugovina porestla je f. 3043

Taj odrestak konačne čiste dugovine tumači se sliedećim

Sravnanjem imovina i dugovina konačnih

(odvadiv vriednost baštinskih bića).

	svrhom god. 1888	preneseno u pazbroj 1889	svrhom god. 1889	Povišak konačnog bića	Smanjak konačnog bića
	fiorina V. A.				
a) Ostanci imovni					
Prihodi po naslovim predrazbroja	61085	57691	62206	4515	—
Prihodi prometni po predujmovim i pripomoćim povratnim .	261712	253127	180419	—	72708
Sbroj prihoda utjerivih .	322797	310318	242625	—	68193
Pretičak blagajni konačni .	36733	36733	61080	24347	—
Sbroj imovina .	359530	347551	303705	—	43846
b) Ostanci dugovni					
Troškovi po naslovim predrazbroja	41232	40303	11891	28412	—
Razhodi prometni po ostavam i privremenim prihodim povratnim	3980	3980	3489	491	—
Sbroj izplata izpunivih .	45212	44283	15380	28903	—
Dug pokrajinski 1883 utrniv u 25 godina	221300	221300	214700	6600	—
„ „ 1886 „ „ 25 „	212900	212900	207600	5300	—
Sbroj dugovina .	479412	478483	437680	40803	—
Dugovina konačna čista .	119882	130932	133975	—	3043

Iznosak novca potrebita na podmiru f. 15380 dugovnih ostanaka pokriven je podpuno konačnim pretičkom blagajničkim od f. 61080. Nije dakle potrebito za to financijalnog providjenja.

Br. 4998.

(Prilog 6).

Visoki Sabore!

Zemaljski Odbor ima čast podnieti na pretres i odobrenje Proračun *Pokrajinske Poljodjelske Zaklade* za god. 1892.

Proračun je sastavljen na temelju faktičnih izpadaka god. 1890. A pošto je pristojbina dohodka od šumskih globa znatno nazadovala u rečenoj godini prama onoj 1889, obzirnost je savjetovala da se umanje svote pod točkom 4, 7, 8; i da se zato stegnu troškovi pod tim naslovim.

Trošak pod točkom 7 ostaje vazda odmjeren paušalno, i služi na izjednačenje skupnog troška sa dohodkom. Ovaj zadnji, pod naslovom šumarske globe, radi gorinavedene okolnosti, proračunan je sa fior. 11.000, dakle za fior. 2489 manje nego za god. 1891.

Zadar, 2 Studenoga 1891.

Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

Predrazbroj zaklade **„Pokrajinsko Poljodjelstvo“** god. 1892.

		Iznosak posebni	Iznosak ukupni
		fiorina A. V.	fiorina A. V.
	Potrebština		
	Naslov I. Troškovi uprave.		
	Razni troškovi		250
	Naslov II. Troškovi zavodni.		
1	Troškovi pokr. poljodjelskog Vieća	400	
2	Pripomoći poljodjelskim Zadrugam	200	
3	Pripomoći osobite	500	
4	Plaće i doplate lugarom i poljarom	5200	
5	Pripomoć za poljodjelsku pouku	1500	
6	Pripomoć u pošumitbu i uredjenje bujica	4000	
7	Pripomoći u poljodjelske poboljšice i slučajno na uglavničenje	4000	
			15800
	Sbroj potrebštine .		16050
	Pokriće		
	Naslov I. Prihodi baštine.		
1	Dobiti iz državnih i pokrajinskih Obveznica	5047	
2	Dobiti od glavnicâ na zajam	3	
			5050
	Naslov II. Prihodi zavodni.		
	Globe od šumarskih prekršaja		11000
	Sbroj pokrića .		16050

Razjasnjenja predrazbroju.

Potrebštine.

Naslov I. Troškovi uprave.

Razni troškovi . . . . . f. 250

Taj iznosak odgovara srednjemu iznosku potrošenu kroz trogodište 1888-1890.

Naslov II. Troškovi zavodni.

Stav. 1. Troškovi pokr. poljodjelskog Vieća fior. 400.

Od ovoga troška namienjeno je u putbine i dnevnice dvama članovom Vieća nestojnikom u Zadru fior. 160; u troškove Vieća fior. 200, a sitnih troškova fior. 40.

Stav. 2. Pripomoći Poljodjelskim Zadrugam f. 200.

Pripomaga se dvama Družtvom, Zadarskom i Dubrovačkomu, godišnje svakomu f. 100.

Stav. 3. Pripomoći osobite f. 500.

Da se pripomogne podučavanju podkovačâ u Sinju, učenikom poljodjelstva za putbine i u slične svrhe.

Stav. 4. Plaće i doplate lugarom i poljarom f. 5200.

Taj iznosak odgovara postojećoj plaći 8 šumara i u pripomoć Obćinam da uzdrže lugare i poljare.

Stav. 5. Pripomoć za poljodjelsku pouku f. 1500.

Predrazbraja se od prilike, čekajuć što u tu svrhu odluči Sabor.

Stav. 6. Pripomoći u pošumitbu i uredjenje bujica f. 4000.

Predračunanih f. 4000 služe jedino za pošumitbu u Dalmaciji i za uredjenje potokâ.

Stav. 7. Pripomoći u poljodjelske poboljšice i slučajno uglavničenje f. 4000.

Obzirom na potrebe poboljšica i svrhom da se promakne poboljšanje poljodjelsko u nekih kotarih Dalmacije.

Pokriće

Naslov I. „Dohodci baštine".

Stav. 1. Dobiti iz državnih i pokrajinskih Obveznica f. 5047.

Zaklada „Pokrajinsko Poljodjelstvo" posjeduje f. 72100 u Obveznicâ pokrajinskog Zajma 1883.e na 5 po sto, koje daju dobiti . . . . , ... f. 3605

f. 1600 Zajma Lutrija 1860 na 4 po sto . . . . „ 64

f. 32800 Obveznicâ ujedinjenog Državnog Zajma na 4.20 po sto . . . . . . „ 1378

Skupa . f. 5047

Stav. 2. Dobiti od glavnica na zajam f. 3.

Ovo se predračunava kao dobit od f. 50 ostanka duga na 5% kod Nasliednika Petra Kambera.

Naslov II. „Prihodi zavodni".

Stav. Globe šumarske f. 11000.

Obzirom na faktični izpadak zadnjega trogodišta.

Br. 2542.

(Prilog 7).

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje Proračun *Mirovinske učiteljske Zaklade* za god. 1892.

Troškovi su predvidjeni na	f. 32534
za god. 1891 odobreno je	„ 30593
dakle za god. 1892 više	f. 1941

a to poglavito jer, kako svake godine, množi se broj umirovljenih učitelja.

Redoviti dohodci zaklade predloženi su na	f. 11585
odobreno je za god 1891	„ 10635
dakle za god. 1892 više	f. 950

Manjak koji se ima pokriti doprineskom iz Pokrajinske Zaklade, i koji proiztiče od razlike medju troškom i dohodkom, iznosi . . . . f. 20949
i veći je od onoga odobrena za god. 1891 za . . . . „ 1071
tojest za razliku izmedju većeg troška i većeg dohodka.

Zadar, 2 Studenoga 1891.

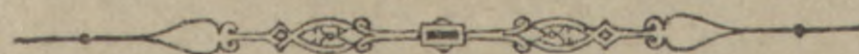
Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

P r e d r a z b r o j

za god. 1892.

Zaklade „Mirovine pučkim Učiteljem“

Potrebština

Redni broj		Za godinu 1892	Prama godini 1891	Potrebština 1892 jest		
				viša	manja	
		fiorinâ A. V.				
1	Troškovi uprave	10	10	—	—	na 1). U tiskanice i druge slučajne
	Troškovi zavodni.					
2	Mirovine učiteljem i učiteljicam . . .	26641	25530	1111	—	na 2-8 Po Prilogu I.
3	Mirovine slugam	150	150	—	—	
4	Mirovine udovicam učitelja	3542	2876	666	—	
5	Mirovine udovicam slugâ	77	77	—	—	
6	Mirovine sirotam	—	113	—	113	
7	Pripomoći za odgoj	443	352	91	—	
8	Milostinje	1171	985	186	—	
	Sbroj .	32024	30083	1941	—	
	Skupa troškova (1—8) .	32034	30093	1941	—	
9	Novac uloživ u Državne Obveznice . .	500	500	—	—	na 9). Na napretni porast zaklade
	Sbroj potrebštinâ .	32534	30593	1941	—	

Pokriće

Redni broj		Za godinu 1892	Prama godini 1891	Pokriće 1892 jest više	Pokriće 1892 jest manje	
		fiorina A. V.				
	Dohodci baštine.					
1	Od državnih Obveznica . . . . . . (Prihod u notah od fior. 34,150)	1435	1435	—	—	Od 1-6 V.i Prilog II.
	Dohodci zavodni.					
2	Odredbine na plaćah učiteljâ i učiteljicâ .	3500	3500	—	—	
3	Umetci najmovni radi praznih služba .	2900	2000	900	—	
4	Dobitak iz prodaje učionskih knjiga .	820	700	120	—	
5	Globe radi zanemarena pohadjanja učionâ	800	800	—	—	
6	Odredbine na ostavštinah	2130	2200	—	70	
	Skupa .	10150	9200	950	—	
	Svega dohodaka (1-6)	11585	10635	950	—	
	Prama potrebštini od	32534	30593	—	—	
	Nastaje manjak koji će se podmiriti .					
7	Doprineskom iz pokrajinske Zaklade .	20949	19958	1071	—	
	Sbroj pokrića (1-7)	32534	30593	1941	—	

Zaklada „Mirovine pučkim učiteljem"

Prilog II. Predrazbroju za godinu 1892

D O H O D C I

Broj rednih		Iznosak: Predrazbrojen za 1892	Iznosak: odobren za 1891	O P A Z K E
	I. Dohodci baštine.			
1	Od državnih Obveznica . .	1435	1435	na 1). Kao god. 1891. Obveznice skupa izmse fior. 34,150 pisane vriednosti.
	II. Dohodci zavodni.			
2	Odredbine na plaćah učiteljâ i učiteljicâ	3500	3500	na 2). Na temelju izpadaka trogodišta: 1887 f. 2087:78½ 1888 „ 3418:68 1889 „ 4028:49½ Skupa f. 10254:96 Srednja „ 3418:32 a obzirom na izpadak 1889 predračunava se f. 3500
3	Umetci najmovni radi praznih služba	2900	2000	na 3). Faktični izpadci trogodišta iznesoše: 1887 f. 2962:50 1888 „ 2254:60 1889 „ 3480:— Skupa f. 8697:10 Srednja „ 2899:03 Zaobljeno na „ 2900:—
4	Dobit prodajom učionskih knjiga	820	700	na 4). Izpade kroz trogodište: 1887 f. 815:— 1888 „ 811:— 1889 „ 831:— Skupa f. 2457:— Srednja „ 819:— Zaobljeno „ 820:—
5	Globe radi nemarna pohadjanja	800	800	na 5). Na temelju izpadaka zadnjeg trogodšta. 1887 f. 293:39 1888 „ 526:42½ 1889 „ 1783:74½ Skupa „ 2603:56 Srednja „ 867:85 Zaobljeno „ 800:—

Broj redni		Iznosak		OPAZKE
		predrazbrojen za 1892	odobren za 1891	
6	Odredbine na ostavštinah . .	2130	2200	na 6). Izpadci trogodišta iznesoše: 1887 f. 2758:11 1888 „ 1290:90 1889 „ 2335:62 Skupa „ 6384:63 Srednja „ 2128:21 Zaobljeno „ 2130:—
	III.			
7	Doprinesak iz pokrajinske Zaklade	20949	19958	na 7). Nedotičak Mirovinske zaklade nastavši od prave potrebštine od . . . . f. 32034 napram ukupnom dohodku od . . „ 11585 iznosi . . . . „ 20449 Da bi napredovalo uglavničenje i tim se učvrstila Mirovinska Zaklada, nadodano je . . . . „ 500 s toga predrazbraja se Doprinesak iz pokrajinske Zaklade . . . . „ 20949

Zaklada „Mirovine pučkim učiteljem“.

Prilog I. Predrazbroju za godinu 1892.

TROŠKOVI

Izkaznica potrebštinâ u mirovine i stanje umirovljenikâ.

	Broj osoba umirovljenih	Mirovine učiteljem i učiteljicam		Mirovine slugam		Mirovine udovicam učitelja		Mirovine udovicam slugâ		Mirovine sirotam		Pripomoći za odgoj		Milostinje	
		fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	n.
Stanje po Predrazbroju 1891 . .	125	25529	$55\frac{1}{2}$	150	—	2876	29	76	75	112	50	352	49	985	31
Smanjak . . .	6	1009	—	—	—	277	50	—	—	112	50	—	—	—	—
Ostaje .	119	24520	$55\frac{1}{2}$	150	—	2648	79	76	75	—	—	352	49	985	31
Povišak . . .	12	2120	—	—	—	893	32	—	—	—	—	90	28	186	—
Stanje danom 20 svibnja 1891 .	131	26640	$55\frac{1}{2}$	150	—	3542	11	76	75	—	—	442	77	1171	31
Potrebština (fior. 32024) . . .	—	26641	—	150	—	3542	—	77	—	—	—	443	—	1171	—

Smanjak

Stavka stanja 1891	Mirovine učiteljem i učiteljicam	Iznos fior.	Iznos novč.	
22	Petrović Ivan	710	—	
24	Batistić Nikola	144	—	
62	Šarić Petar	87	50	Obaljena od f. 667:50 na f. 600.
70	Fabrio Ivan	67	50	
	Sbroj .	1009	—	
	Mirovine udovicam učitelja			
85	Curir Viktorija	122	50	
86	Skorsur Marija	105	—	
	Sbroj .	227	50	
	Mirovine sirotam			
101	Druzeić Ivan	112	50	
	Svega smanjka 6 Umirovljenika 1 Mirovina obaljena .	1348	50	

Povišak

Stavka stanja 1892	Mirovine učiteljem i učiteljicam	Iznos fior.	novč.	
61	Kačić Trzić Ante	37	50	Povišena mirovina od f. 300 na fior. 337:50.
79	Fabrio Nikola	625	—	
80	Rakamarić Jozip	270	—	
81	Tudorin Perina	580	—	
82	Galzigna Ivan	607	50	
	Sbroj .	2120	—	
	Mirovine udovicam učitelja			
99	Dolić Ljubica	183	33	
100	Valeš Eugenija	202	50	
101	Kusić Juliana	270	83	
102	Petrović Kate	236	66	
	Sbroj .	893	32	
	Pripomoć za odgoj			
115	Kusić Šimun	45	14	
116	Kusić Vicko	45	14	
	Sbroj .	90	28	
	Milostinje			
130	Šarić Marta	36	—	
131	Budrović Ante	150	—	
	Sbroj .	186	—	
	Svega poviška 12 Umirovljenika 1 Mirovina povišena	3299	60	

Stanje mirovinâ.

Redni broj	Prezime i ime	Iznosak godišnji fior.	novč.	Odluka kojom bi doznačena mirovina			PRIMIETBE
	Mirovine učiteljem i učiteljicam						
1	Vranković Jakov . . .	420	—	Br. 3006	$^{28}/_{12}$	1872	
2	Godoj Frane	445	71	„ 3448	$^{10}/_{12}$	1874	
3	Vuletić Dujam	133	33	„ 4046	$^{12}/_{12}$	„	
4	Kurelić Ante	560	—	„ 397	$^{27}/_{12}$	„	
5	Franceski Ipšić Marija .	224	—	„ 61	$^{9}/_{3}$	1875	
6	Zanoni Dimitri Frane .	382	85	„ 1910	$^{2}/_{3}$	„	
7	Torti Tereza	440	—	„ 1392	$^{15}/_{5}$	1876	
8	Marinović Marko . . .	116	66	„ 393	$^{26}/_{2}$	„	
9	Suhor Ivan	670	—	„ 1745	$^{4}/_{7}$	1877	
10	Duplančić Antica . .	360	—	„ 147	$^{20}/_{3}$	1878	
11	Puović Ruže	158	66	„ 2138	$^{3}/_{9}$	1879	
12	Vujnović Florij Ante .	610	—	„ 2471	$^{8}/_{11}$	„	
13	Nikolić Luka	710	—	„ 66	$^{28}/_{11}$	1880	
14	Oparenović Vicko . .	300	—	„ 1652	$^{11}/_{6}$	„	
15	Mihović Mate	250	—	„ „	„	„	
16	Toso Marko	150	—	„ „	„	„	
17	Domančić Ante . . .	350	—	„ 1404	$^{12}/_{6}$	„	
18	Righi Ante	182	86	„ 1717	$^{11}/_{8}$	„	
19	Stefani Božica	146	28	„ 1127	$^{14}/_{3}$	„	
20	Martinović Eliza . . .	257	14	„ 2934	$^{14}/_{9}$	„	
21	Gnalo Dijana	120	—	„ 3090	$^{19}/_{10}$	„	
22	Galasso Eliza	120	—	„ 4357	$^{4}/_{1}$	1881	
23	Britvić Luigji	385	—	„ 727	$^{29}/_{5}$	„	
24	Čipin Frane	415	—	„ 1230	$^{15}/_{7}$	„	
25	Obuljen Petar	212	14	„ 1573	$^{17}/_{7}$	„	
26	Lujak Vinko	150	—	„ 1694	$^{14}/_{8}$	„	
27	Zufić Andrija	275	—	„ 1049	$^{20}/_{1}$	„	
28	Plančić Jozip	182	85	„ 3972	$^{9}/_{2}$	1882	
29	Gutt Marijana	100	—	„ 3969	$^{18}/_{3}$	„	
30	Maroli Petar	660	—	„ 482	$^{1}/_{4}$	„	
31	Cipico Nikola . . .	300	—	„ 597	$^{4}/_{8}$	„	
32	Tocilj Frane	165	—	„ 1363	$^{4}/_{11}$	„	
33	Midžor Petar	365	71	„ 1751	$^{28}/_{3}$	„	
34	Macchiedo Jerko . . .	285	71	„ 3209	$^{7}/_{8}$	1883	
35	Meneghello Frane . .	321	43	„ 1188	$^{8}/_{8}$	„	
36	Kukuljica Pavao Ante .	128	33	„ 1247	$^{6}/_{9}$	„	
37	Karković Ivan Frane .	102	66 $^{1}/_{2}$	„ 1750	$^{1}/_{10}$	„	
38	Nani Augustin	760	—	„ 2570	$^{22}/_{2}$	1884	
39	Kalogerà Božidar . . .	340	—	„ 3783	$^{25}/_{2}$	„	

Redni Broj	Prezime i ime	Izuosak godišnji fior.	novč.	Odluka kojom bi dožnačena mirovina	PRIMJETBE
40	Granić Mandalina . . .	317	71	Br. 3781 27/3 1884	
41	Vusio Jerko	198	33	„ 1630 8/7 „	
42	Ivulić Ante	325	—	„ 1666 18/7 „	
43	Glušćević Ante . . .	87	50	„ 2186 18/9 „	
44	Bržesina Marić Jakovica .	93	33	„ 584 26/2 1885	
45	Marinković Dominik . .	321	43	„ 423 12/3 „	
46	Mazzocco Jozip . . .	340	—	„ 1055 22/5 „	
47	Kovačević Andrija . .	231	43	„ 972 23/5 „	
48	Peršić Filomena . . .	183	42	„ 1726 27/8 „	
49	Gospodnetić Janpetar .	180	—	„ 2113 29/9 „	
50	Jelić Dražoević Juraj .	140	—	„ 2907 2/1 1886	
51	Batistić Marko . . .	371	43	„ 2786 25/1 „	
51	Foretić Jakov	231	42	„ 4103 26/1 „	
53	Ljubić Dominik . . .	462	85	„ 2914 22/4 „	
54	Vukotić Juraj	128	33	„ 1689 21/6 „	
55	Diana Petar	240	—	„ 1795 19/8 „	
56	Pezelj Mate	720	—	„ 2902 16/9 „	
57	Lovrović Zakarija . . .	282	85	„ 2904 23/9 „	
58	Luzzi Nani Angjelina .	93	33	„ 3462 21/11 „	
59	Allegretti Nikola . . .	231	42	„ 4647 5/2 1887	
60	Alačevič Nikola . . .	150	—	„ 1833 6/6 „	
61	Kačić-Terzić Ante . .	337	50	„ 3333 29/9 „	Ad 61. Povišena mirovina — Odl. 31/7 1890 Br. 1821.
62	Radić Lušić Marija . .	120	—	„ 4104 11/12 „	
63	Rajčević Ure	134	—	„ 471 3/2 1888	
64	Burmac Lovre	347	14	„ 1197 2/4 „	
65	Maroević Frane . . .	347	14	„ 4150 13/12 „	
66	Mazzocco Jele	133	33	„ 4182 „ „	
67	Fabbrio Ivan	600	—	„ 4396 10/12 „	Ad 67. Obaljena mirovina — Odl. 9/7 1890 Br. 3698.
68	Petravić Nikola . . .	404	28	„ 4866 20/12 „	
69	Rašica Šimun	680	—	„ 5072 31/12 „	
70	Verzotti Grgo	392	85	„ 218 9/3 1889	
71	Novak Ivan	270	—	„ 1309 29/4 „	
72	Tocilj Špiro	725	—	„ 2942 29/9 „	
73	Travirka Jozip	382	86	„ 2173 23/10 „	
74	Perković Marija . . .	120	—	„ 2756 13/11 „	
75	Mrkušić Pavao . . .	377	14	„ 3383 „ „	
76	Jović Vladimir	276	43	„ 769 28/3 1890	
77	Granić Jakov	683	57	„ 1232 18/4 „	
78	Maroević Vicko . . .	640	71	„ 1444 24/4 „	
79	Fabrio Nikola	625	—	„ 533 31/5 „	Nova mirovina
80	Rakamarić Gjino . . .	270	—	„ 2426 20/7 „	„ „
81	Tudorin Perina . . .	580	—	„ 4115 15/11 „	„ „
82	Galzigna Ivan	607	50	„ 130 20/1 1891	„ „
	Skupa .	26640	55 ½		

Redni Broj	Prezime i ime	Iznosak godišnji fior.	novč.	Odluka kojom bi dožnačena mirovina	PRIMJETBE
	Mirovine slugam				
83	Pupa Jozip	150	—	Br. 2086 14/6 1888	Kao god. 1891
	Mirovine udovicam učiteljâ.				
84	Stazić Boschi Tereza .	333	33	„ 3006 28/12 1872	
85	Brusina Jozica . . .	140	—	„ „ „ „	
86	Kirigin Katarina . . .	133	33	„ 3966 19/12 1874	
87	Andreis Marija . . .	100	—	„ 1456 28/5 1875	
88	Matulović Angjelija . .	122	50	„ 152 15/2 1880	
89	Pavlović Katarina . . .	126	66	„ 821 31/3 1881	
90	Kurir Katarina . . .	168	—	„ 1099 4/6 1884	
91	Scalco Jela	116	66	„ 1355 18/9 1885	
92	Kovačević Veronika . .	220	—	„ 1196 22/4 1886	
93	Skoršur Jeričević Perina .	173	33	„ 2481 29/6 1887	
94	Gvozdenović Margarita .	146	66	„ 4687 9/1 1888	
95	Midoleo Ruža	220	—	„ 936 12/3 „	
96	Kalinić Benedikta . .	248	33	„ „ „ „	
97	Rubčić Anka	196	66	„ 5066 8/1 1889	
98	Mihočević Anka . . .	203	33	„ 3270 1/9 „	
99	Dolić Ljubica	183	33	„ 1608 17/6 1890	Nova mirovina
100	Valeš Eugjenija . . .	202	50	„ 3303 17/9 „	„
101	Kušić Julija	270	83	„ 4213 27/11 „	„
102	Petrović Kate	236	66	„ 1165 18/4 1891	„
	Skupa .	3542	11		
	Mirovine udovicam slugâ.				
103	Devecchi Katarina . .	76	75	„ 3006 28/12 1872	Kao god. 1891
	Pripomoći za odgoj.				
104	Jeričević Jerko . . .	32	50	„ 1196 22/4 1886	
105	Jeričević Tereza . . .	32	50	„ „ „ „	
106	Jeričević Vicko . . .	32	50	„ „ „ „	
107	Jeričević Ivan	32	50	„ „ „ „	
108	Kalinić Jozip	24	83	„ 936 17/3 1888	
109	Kalinić Ane	24	83	„ „ „ „	
110	Kalinić Ante	24	83	„ „ „ „	
111	Kalinić Vjekoslava . .	24	83	„ „ „ „	
112	Kalinić Marija-Tereza .	24	83	„ „ „ „	
113	Rubčić Aleksander . .	49	17	„ 5066 8/1 1889	
114	Rubčić Ivan	49	17	„ „ „ „	
115	Kušić Šimun	45	14	„ 4213 27/11 1890	Nova pripomoć
116	Kušić Vicko	45	14	„ „ „ „	„
	Skupa .	442	77		

Redni broj	Prezime i ime	Iznosak godišnji fior.	novč.	Odluka kojom bi doznačena mirovina	PRIMIETBE
	Milostinje.				
117	Brusina Marija . . .	30	—	Br. 3006 28/12 1872	
118	Čukić Marijana . . .	50	.	„ „ „ „	
119	Plakuta Ane	31	50	„ „ „ „	
120	Bronjara Vicko . . .	100	—	„ 3078 14/1 1873	
121	Brusina Adela	17	—	„ 3762 12/11 1875	
122	Skoršur Marijana . . .	30	—	„ 3728 23/11 1875	
123	Berlenga Ante . . .	165	—	„ 2337 26/8 1880	
124	Lukinović Špiro . . .	180	—	„ 2940 10/10 1881	
125	Paštrović Katarina . .	60	—	„ 3593 20/11 1883	
126	Ružević Nikola . . .	116	66	„ 2327 14/7 1884	
127	Ljubić Katarina . . .	40	15	„ 1852 20/8 1885	
128	Marinović Trifo . . .	52	50	„ 73 20/1 1887	
129	Mravak Ljubica . . .	112	50	„ 72 20/1 1887	
130	Šarić Marta	36	—	„ 3868 3/11 1890	Nova milostinja
131	Budišin Ante	150	—	„ 4272 28/11 1890	„
	Skupa .	1171	31		

Br. 3416.

(Prilog 8).

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje Proračun *Pokrajinske učionske Zaklade* za god. 1892, sastavljen po C. K. Pokrajinskom Učionskom Vieću.

Da prestane neslana prepirka podignuta po C. K. Ministarstvu Nastave glede pripomoći privatnim učionam, Zemaljski Odbor odlučio je pristati na predlog da te pripomoći budu izostavljene iz Proračuna Pokrajinske učionske Zaklade, a uvrštene u onaj Pokrajinske Zaklade. Ovaj zadnji tim neće u jezgri nikakve promjene imati nego jedino u obliku, u koliko taj trošak koji je dosada stajao pod obćom točkom „Doprinesak pokrajinskoj učionskoj zakladi“, stajati će unapried pod posebnom točkom „Pripomoći privatnim učionam“. Naravno da se postigne očevidnost svih trošaka za pučku obuku uzdržanih po zemlji, u konačnim računim Pokrajinske učionske Zaklade biti će ubrojen i taj trošak na privatne pučke učione i odnosno povišen iznos pokrajinskog doprineska.

Proračunu je dodan izkaz sa razjasnjenjem, toliko glede podmire, koliko glede troškova, i 17 priloga (4 podmire, 13 troškova).

Troskovi za god. 1892 predloženi su na . . . . f. 305774
Za god. 1891, kad se odbije iznos od f. 6191 podpore privatnim učionam, odobreno je „ 301243
dakle god. 1892 više . . . . f. 4531

Uzrok tome povišenju ima se, kako svake godine, pripisati povišenju petogodišnjih doplata i najmovinâ za učionske zgrade. Osim toga, uvršteno je pod točkom: „Kotarske učiteljske skupštine“ f. 4000 mjesto dosadanjih f. 2500, tojest f. 1500 više, a to na temelju faktičnih izpadaka zadnjih triu godina.

Dohodci proračunani su za god. 1892 su. . . . . f. 150760
za god. 1891 odobreno je . . . . „ 150806
dakle god. 1892 manje . . . . f. 46

S razloga navedenih prošlih godina, Zemaljski Odbor drži da će trošak i dojduće godine izpasti manji od predvidjenoga po C. K. Pokrajinskom učionskom Vieću; i predlaže s toga da se od svote ukupnoga troška odbije paušalno f. 3000, tako da skupni troškovi uvršteni budu sa . f. 302774

Na taj način manjak koji se ima pokriti doprineskom iz Pokrajinske Zaklade izniti će f. 152014
Prama onome odobrenu za god. 1891 su . . . . „ 153628
manji je za . . . . f. 1614
Dodav doprinesak iz pokrajinske Zaklade za podpore privatnim učionam su . . . „ 6191
skupni veći trošak za pučke učione iz pokrajinske zaklade iznosi . . . . f. 4577

Zadar, 2 Studenoga 1891.

Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

Predrazbroj „Pokrajinske učionske Zaklade“ Kraljevine Dalmacije za godinu 1892.

Naslov		Predloženo za godinu 1892	Odobreno za godinu 1891	Za godinu 1892 više	Za godinu 1892 manje
		Austrijske Vriednosti			
	Potrebština				
I.	Troškovi uprave	700	700	—	—
II.	Beriva učiteljskog osoblja	221143	219358	1785	—
III.	Troškovi učionski	75931	74685	1246	—
IV.	Doprinesak Državi na uzdržavanje vježbovnice dodane učiteljištu Dubrovačkom	1400	7591	—	6191
V.	Troškovi u odgoj učitelja	2000	2000	—	—
VI.	Troškovi u učiteljske skupštine	4000	2500	1500	—
VII.	Ini troškovi	600	600	—	—
	Skupa	305774	307434	—	1660
	Paušalni odbitak	3000	3000	—	—
	Svega	302774	304434	—	1660
	Pokriće				
I.	Vlastiti dohodci	3838	3838	—	—
II.	Doprinesak Občinâ	94468	94514	—	46
III.	Doprinesak Države	52454	52454	—	—
	Sbroj	150760	150806	—	46
IV.	Manjak što se ima nadomiriti Pokrajinskim doprineskom	152014	153628	—	1614
	Skupa	302774	304434	—	1660

Pokr. Učionska Zaklada

Predrazbroj 1892.

Razbrojitba potrebštine.

Stavka			Predloženo za godinu 1892	Odobreno za godinu 1891	Za godinu 1892 više	Za godinu 1892 manje
			Austrijske vriednosti			
	Naslov I.					
1	Troškovi uprave		700	700	—	—
	Naslov II.					
	Beriva učiteljskog osoblja:					
	a) Kateketam:					
2	Nagrade		6200	6200	—	—
	b) Učiteljem i učiteljicam:					
3	Najmovi i druge plaće	205163		203248	1915	—
4	Nagrade i pripomoći	3500		3500	—	—
5	Zamjenine	300		300	—	—
			208963			
	c) učiteljem pomoćnih učiona:					
6	Nagrade		5980	6110	—	130
	Sbroj Naslova II. .		221143	219358	1785	—
	Naslov III.					
	Troškovi učiona:					
	a) u stanove:					
7	Uzdržavanje sgrada	800		800		
8	Stanarine	58094		57048	1046	—
9	Nameti	94		94	—	—
			58988			
	b) Pokućstvo:					
10	Poprava i nabava pokućstva		3000	3000	—	—
	c) u Pisarne potrebe i Ureda:					
11	Odsječnice pisarske	10704		10504	200	—
12	Odsječnice ogrieva	239		239	—	—
			10943			
	Prenos .		72931	71685	1246	—

Stavka		Predloženo za godinu 1892	Odobreno za godinu 1891	Za godinu 1892 više	Za godinu 1892 manje
		Austrijske Vriednosti			
	Prinos .	72931	71685	1246	—
	d) u Učila:				
13	Knjige, zemljovidi, tablice itd. 1900		1900		
14	Učionski Vrtlovi 1100		1100		
		3000	—	—	—
	Sbroj Naslova III. .	75931	74685	1246	—
	Naslov IV.				
15	Doprinesak Državi na uzdržavanje vježbovnice dodane učiteljištu Dobrovačkomu	1400	7591	—	6191
	Naslov V.				
	Troškovi u odgoj učiteljâ:				
16	Doprinesak učionske zaklade u podporine gojenaca kod državnog Učiteljišta	2000	2000	—	—
	Naslov VI.				
	Troškovi u učiteljske skupštine:				
17	Skupštine kotarske	4000	2500	1500	—
	Naslov VII.				
	Ini troškovi:				
18	Dnevnice, putbine i premještaji	400	400	—	—
19	Razna	200	200	—	—
	Sbroj Naslova VIII. .	600	600	—	—
	Ukupni Sbroj .	305774	307434	—	1660
	Paušalni odbitak	—	3000	3000	—
	Ukupna potrebština .	305774	304434	1340	—

Razbrojitba pokrića.

Stavka		Predloženo za godinu 1892	Odobreno za godinu 1891	Za godinu 1892 više	Za godinu 1892 manje
		Austrijske Vriednosti			
	Naslov I.				
	Vlastiti dohodci:				
1	Dobiti od Državnih Obveznica	784	784	—	—
	Dohodci zakladnina i naslova privatnog prava:				
2	*a*) Zaklade S. Mihovila u Trogiru 2730	—	2730	—	—
3	*b*) Zaklade Radović 324	—	324	—	—
		3054	—	—	—
	Sbroj Naslova I. .	3838	3838	—	—
	Naslov II.				
4	Doprinesak Obćinâ	94468	94514	—	46
	Naslov III.				
	Doprinesak Države:				
5	*a*) za učione u obće	41654	41654	—	—
6	*b*) za gradjansku učionu i ratarski tečaj u Šibeniku . .	4800	4800	—	—
7	*c*) za gradjansku učionu i teknički tečaj na Korčuli . .	5500	5500	—	—
8	*d*) za pomorski tečaj na Silbi	500	500	—	—
	Sbroj Naslova III. .	52454	52454	—	—
	Manjak što se nadomiruje:				
	Naslov IV.				
9	Pokrajinskim doprineskom	155014	153628	1386	—
	Skupa Pokrića .	305774	304434	1340	—

Razjasnenja

razlikam napram Predrazbroju odobrenu za god. 1891.

Predrazbrojem godine 1891 (bez obzira na f. 3000 paušalno pomrsenih) predvidjela se Potrebština od f. 307434
Dočim za god. 1892 Potrebština bi iznosila „ 305774
manje dakle nego god. 1891 f. 1660

Nego opazili se da po odredbam c. k. Ministarstva nauka i bogoštovja vade se iz Predrazbroja 1892 troškovi u privatne učione, ženske u Zadru, Pagu, Šibeniku, Trogiru i Sinju i u Milosrdište djetce u Zadru, koji troškovi po odnosnim Saborskim zaključcim godine 1891 iznašahu f. 6191
i uz to opazili se da ovi izvadjeni troškovi prouzrokuju god. 1892 surazmjerno smanjenje pokrajinskoga doprineska, nastaje da mjesto prikazana smanjenja potrebština od „ 1660
poradja se u istinu poviška f. 4531
a to usljed sliedećih posebnih povišaka i smanjaka kod raznih točaka Predrazbroja.

P o v i š c i.

f. 1915	Kod točke 3. „Najmovi i druge plaće učiteljem". To nastaje usljed zavedenja novih učiona: u Bratiskovcim, učionskoga kotara Šibenskoga i na Hrvacim, učionskoga kotara Sinjskoga; kao što i usljed novih petogodišnjica, koje će dozriti kroz god. 1892.
„ 1046	Kod točke 8. „Stanarine", radi stanarina za nove učionice i povišenja starih stanarina, kako pokazuje Prilog III.
„ 200	Kod točke 11. „Odsječnice pisarske", a to prama potrebi za nove učione, prama povišenju od f. 50 na f. 100 za učionu u Velikom Varošću — od 4 razreda — i jer se predračunaje trošak za nabavu vode potrebite nekim učionam na Braču.
„ 1500	Kod toćke 17. „Kotarske skupštine". Povisuje se sa f. 1500 odnosna svota, jer faktični izpadci zadnjih godina ukazaše tu potrebu, kako je opaženo u Prilogu XII.
f. 4661	

S m a n j e n j a

„ 130	Kod točke 6. Izpuštene su pomoćne učione u Pakljenim i Banićim, učionskog kotara Dubrovačkoga, sa troškom od f. 260 dočim je uvrštena ona u Zatonu, učionskog kotara Zadarskoga, sa „ 130
Povišak f. 4531	Smanjak f. 130

Sravnav sa preštednjom usljed brisanja pripomoći privatnim učionam od f. 6191
povišak ukupni kod ostalih točaka od „ 4531
preštednja (prividna) bila bi od f. 1660
Nego uračunali se iznosak paušalno izbrisan po saboru u predrazbroju 1891 sa „ 3000
ukupni trošak za god. 1892 sravnan sa konačnim od god. 1891 izpasti će viši f. 1340

Br. 5323.

(Prilog 9).

Visoki Sabore!

Zemaljski Odbor ima čast podnieti na pretres i odobrenje Proračun *Pokrajinske Zaklade* za g. 1892.

Potrebština iznosi	f. 507169
prama odobrenoj za god. 1891 sa	„ 498985
veća je za	f. 8184

Glavni dio onog viška, u iznosu od f. 5568, sastoji u povećanju troška za učione, kako je to obrazloženo kod dotičnih proračuna mirovinske i učiteljske Zaklade. Osim toga proračunano je fior. 1000 više na točkih „Pripomoći obćinam" za popravu puta; a to, jer usljed poznatih elementarnih nezgoda potreba biti će veća u god. 1892. Isto tako da se moglo bude pripomoći obćinam pri nabavi pitke vode, povećana je za f. 1000 svota opredieljena u proračunu u te svrhe. Morala se je povećati i svota troška pod naslovom „Bolnica", na točkam „Bolestnici" i „Ludjaci", obzirom na poskupljenje živeža od glavnih predmeta kruha, mesa i vina. Ali, kako poznato, to povećanje nije nego predujam sa strane pokrajinske zaklade, u koliko će postići naknade u dojdućih godina u povećanju bolničkih odredbina na teret pozvanih na odplatu. Ostale promjene u potrebštini neznatne su, i lasno ih je razabrati iz dodanih razjasnjenja.

Glede pokrića, opazit je da povećanje državnih poreza, izravnih i neizravnih, takovo je, da bi uz prireze udarene za tekuću godinu dostatno bilo na pokriće navedenog višeg troška. Nego pristojbine pod naslovom „Dohodci bolnica", a osobito ona pod naslovom „Naknade bolničkih troškova", morale su se smanjiti u proračunu, u koliko prvi faktično se smanji u zadnjemu trogodištu, a naknade jur obračunane za tekuću godinu manje su, jer je u tekućoj godini manji broj bolestnika zaklonjen bio. Taj manjak kompensira mal da ne višak koji se predvidja od većih pristojbina državnih prireza. Ostaje dakle nepokriven iznos gorinavedene veće pristojbine u god. 1892 prama onoj u tekućoj godini. A pošto obziri dobre uprave ne dopuštaju dirati u blagajničke ostatke, kojih sadašnja visina stavlja pokrajinsku zakladu u ugodan položaj da može svim svojim obvezan i dužnostim točno i odmah zadovoljiti, ne ostaje drugo nego povisiti za 1 novčić postotak prireza izravnim porezom, ostajući ostali nameti netaknuti.

Neka izvoli Visoki Sabor zaključiti:

1. Potrebština pokrajinske Zaklade za god. 1892 proračunana je na fior. 507169; a osobiti dohodci i naknade ustanovljeni su na fior. 108651.

2. Na podmiru izticućega manjka od f. 398518 udareni su sliedeći pokrajinski nameti:

a) Prireza 36 po sto izravnim porezom zemljarine, kućarine, obrtarine i dohodarine (pristojbina vanredna i redovita);

b) Prireza 100 po sto potrošarini po cieniku dodanu zakonu 18 svibuja 1875 (S. Z. L. Br. 51) na sve stvari, izuzam točke 3, 4, 6;

c) Posebna odredbina na uvoz u sva mjesta podložna potrošerini:

piva	f. 0:90
žeste neosladjene	„ 3:—
žeste osladjene	„ 4:50

od svake metričke cente (Pokr. Zak. 17 studenoga 1880 Br. 22).

Zadar, 16 Studenoga 1891.

Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

Predrazbroj Pokrajinske dalmatinske Zaklade za god. 1892.

Potrebštine

NASLOVI		TOČKE		Predloženo za godinu 1892		Odobreno za godinu 1891		Prama onoj godine 1891 svota predložena za 1892 iznaša	
				po točki	po naslovu	po točki	po naslovu	više	manje
				Fiorina A. V.					
I.	Troškovi uprave	1	Doznake službovne članovom Zemaljskog Odbora	13100		13100		—	—
		2	Služba Odborove Pisarne	6090		6090		—	—
		3	Stanarine	1065		1065		—	—
		4	Blagajnička služba	700		700		—	—
		5	Računarska služba	1700		1700		—	—
		6	Graditeljna služba	1900		1900		—	—
		7	Izdavanje Lista pokrajinskih zakona	600		600		—	—
		8	Troškovi u Sabor Kraljevine	7500		7500		—	—
					32655		32655	—	—
II.	Navrćanje boginjâ				3500		3000	500	—
III.	Zaprate				1000		1000	—	—
IV.	Kazničari				200		200	—	—
V.	Ustamba	1	Oružaništva	27836		29670		—	1834
		2	Vojništva	4000		4000		—	—
					31836		33670	—	1834
VI.	Priprega				6000		6000	—	—
VII.	Putevi	1	Gradnja i poprava predielnih puteva	7000		9000		—	2000
		2	Uzdržanje predielnih puteva	4700		4700		—	—
		3	Nabava i poprava ratila	300		300		—	—
		4	Pripomoći Občinam	4000		3000		1000	—
					16000		17000	—	1000
VIII.	Vode				3000		2000	1000	—
IX.	Bolnice	1	Bolestnici	113501		112880		621	—
		2	Rodilje	2100		2600		—	500
		3	Ludjaci	26344		23586		2758	—
		4	Nahodi	49105		48486		619	—
		5	Mirovine onim koji su služili kod Bolnicâ i njihovim potomkom	3372		3479		—	107
					194422		191031	3391	—
			Prenos		288613		286556	2057	—

Potrebštine

NASLOVI		TOČKE		Predloženo za godinu 1892		Odobreno za godinu 1891		Prama onoj godine 1891 svota predložena za 1892 iznaša	
				po točki	po naslovu	po točki	po naslovu	više	manje
				Fiorina A. V.					
			Prinos		288613		286556	2057	
X.	Podpore obrtom i zanatom	1	Podporine moreplovne	600		600		—	—
		2	Pripomoć obrtničkoj učioni u Splitu	800		500		300	—
					1400		1100	300	—
XI.	Podpore knjizi i umjetnosti	1	Pripomoć za književna izdavanja	400		400		—	—
		2	Pripomoć za krasne umjetnosti	480		—		480	—
					880		400	480	—
XII.	Učione	1	Doprinesak pokrajinskoj učionskoj zakladi	152014		153628		—	1614
		2	Doprinesak Mirovinskoj učiteljskoj zakladi	20949		19958		991	--
		3	Pripomoć privatnim ženskim učionam	6191		—		6191	—
					179154		173586	5568	—
XIII.	Pokrajinski dug	1	Zajam god. 1883	19144		18944		200	—
		2	„ „ 1886	16978		16999		—	21
					36122		35943	179	—
XIV.	Razni troškovi				1000		1400	—	400
			Svega potrebština		507169		498985	8184	—

Pokriće

NASLOVI		TOČKE	Predloženo za godinu 1892 po točki	Predloženo za godinu 1892 po naslovu	Odobreno za godinu 1891 po točki	Odobreno za godinu 1891 po naslovu	Prama onoj godine 1891 svota predložena za 1892 iznaša više	Prama onoj godine 1891 svota predložena za 1892 iznaša manje
			Fiorina A. V.					
I.	Dohodci vlastiti pokrajinske zaklade	1 Od Državnih i Pokrajinskih Obveznica	39		44		—	5
		2 Dobiti na prodajah i glavnicah	674		736		—	62
				713		780	—	67
II.	Dohodci Bolnicâ	1 Bolestnici	7318		7894		—	576
		2 Nahodi	301		401		—	100
				7619		8295	—	676
III.	Naknade bolničkih troškova	1 Bolestnici	81750		88150		—	6400
		2 Nahodi	100		100		—	—
		3 Ludjaci	17400		18700		—	1300
				99250		106950	—	7700
IV.	Naknade zapratnih troškova			1069		800	269	—
V.	Prirez pokrajinski izravnim	36% na izravne poreze, na ukupnu državnu pristojbinu od f. 670.000		241200		231000	10200	—
VI.	Prirez pokrajinski potrošarini	100% na ukupnu državnu pristojbinu od fior. 140.000		140000		135000	5000	—
VII.	Uvozarina	1 Na pivo, 90 nov. od cente na metričke cente 4000	3600		3600		—	—
		2 Na rakiju neosladjenu i na žestu fiorina 3 od metričke cente, a na met. cent. 4500	13500		13500		—	—
		3 Na likere i druge žestine osladjene florina 4:50 od metričke cente, a na 80 met. cent.	360		360		—	—
				17460		17460	—	—
		Prenos		507311		500285	7026	—

Pokriće

NASLOVf		TOČKE	Predloženo za godinu 1892 po točki	Predloženo za godinu 1892 po naslovu	Odobreno za godinu 1891 po točki	Odobreno za godinu 1891 po naslovu	Prama onoj godine 1891 svota predložena za 1892 iznaša više	manje
			Fiorina A. V.					
		Prinos		507311		500285	7026	—
VIII.	Razni dohodci			100		200	—	100
		Svega Pokrića		507411		500485	6926	—
		Sravnav potrebštine		507169		498985	8184	—
		Nastaje višak		242		1500	*1258*	—

A. Razbrojitba troškova.

Naslovi	Točke i njihove razbrojitbe		Iznosak Fiorina
I. Troškovi uprave	Toč. 1. Doznake službovne članovom Zemaljskog Odbora, a to:		
	Predsjedniku	f. 3500	
	Četvorici Prisjednika po fior. 2400	„ 9600	
			13100
	Toč. 2. Služba Odborove pisarne:		
	Tajniku	f. 1200	
	Ravnatelju	„ 1200	
	Pisaru	„ 850	
	Dvama slugam po fior. 400	„ 800	
	Dodatak jednome slugi	„ 120	
	Stanarska naknada dvojici sluga po fior. 60	„ 120	
	Prepisanje i kameno-tiskanje	„ 600	
	Hartije, tiskanice, svieće, drva i druge potrebštine ureda i pisarne	„ 600	
	Pokućstvo i poprave	„ 300	
	Dnevnice i putbine osoblju Odbora	„ 300	
			6090
	Toč. 3. Stanarine: Za jedan pod u kući Cosmacendi, gdino su smješteni Uredi Odborovi, dvie sobice pod podom i drvaricu na prizemlju.		1065
	Toč. 4. Blagajnička služba: Doprinesak c. k. državnoj Blagajnici za blagajničku službu, što opremaju c. kr. Pokrajiska blagajna i cc. kk. Porezni i Carinarski Uredi u pokrajini.		700
	Toč. 5. Računarska služba: Doprinesak c. kr. državnoj Blagajni za računarsku službu opremljenu po Računarskom Namjestničkom Odsjeku.		1700
	Toč. 6. Graditeljna služba:		
	Najam tekničkomu vještaku	f. 1100	
	Dnevnice i putbine istomu	„ 800	
			1900
	Toč. 7. Izdavanje lista pokrajinskih zakona		600
		Prenos	25155

Naslovi	Točke i njihove razbrojitbe	Iznosak Fiorina
	Prenos	25155
	Toč. 8. Troškovi u Sabor Kraljevine: *a)* Putbine Zastupnikom nestojnicim u Zadru f. 1350 *b)* Dnevnice 36.im zastupnikom po f. 4 na dan, a za 25 dana „ 3600 *c)* Brzopiscim „ 800 *d)* Tiskanje spisa i razprava Saborskih „ 1000 *e)* Stanarine i porez „ 150 *f)* Razni troškovi „ 600	7500
	Sbroj Naslova I.	32655
II. Navrčanje boginja	Dnevnice i putbine navrćaocem	3500
III. Zaprate	Troškovi unutri u zemlji na osobe zapraćene na njihov dom, i što se naknadi pokrajinskim zakladam inokrajnim po Carevini za Dalmatince amo zapraćene.	1000
IV. Kazničari	Naknada zakladam drugih pokrajina u Carevini za hranu dalmatinskih pripadnika zatvorenih u Popravnicam.	200
V. Ustamba	Toč. 1. Ustamba Oružaništva: *a)* Stanarina kasarna i pisarnâ, za stanove c. k. Častnika itd. f. 27336 *b)* Ini troškovi (poprave) „ 500 Sbroj f. 27836 Toč. 2. Ustamba Vojnistva: Pokrajinski dopunjak naknadam ustanovljenim za ukonačenje vojnika f. 4000 Sbroj Naslova V.	31836
VI. Priprega	Dugovina na teret pokrajinskoj zakladi da podmiri pripregovinu što je predplatilo c. k. Vojništvo i Oružaništvo	6000

Naslovi	Točke i njihove razbrojitbe	Iznosak Fiorina
VII. Putevi	Uzdržanje, pregradnje i gradnje po cielo novih puteva nedržavnih (Prilog I).	16000
VIII. Vode	Radje vodovodne	3000
IX. Bolnice	Toč. 1. Bolestnici f. 113501	
	„ 2. Rodilje „ 2100	
	„ 3. Ludjaci „ 26344	
	„ 4. Nahodi „ 49105	
	„ 5. Mirovine, osobam koje su služile kod Bolnicâ i njihovim potomkom „ 3372	
	Prilog II. Sbroj Naslova IX.	194422
X. Podpore obrtom i zanatom	Toč. 1. Podporine moroplovne 4 po f. 150 600	
	„ 2. Pripomoć obrtničkoj učioni u Splitu 800	
	Sbroj Naslova X.	1400
XI. Podpore knjizi i umjetnosti	Toč 1. Podporine za izdavanje književnih radja 400	
	„ 2. Podporine za krasne umjetnosti 480	
	Sbroj Naslova XI.	880
XII. Učione	Toč. 1 Doprinesak pokrajinskoj učionskoj zakladi f. 152014	
	„ 2. Doprinesak Mirovinskoj učiteljskoj zakladi „ 20949	
	„ 3. Pripomoć privatnim ženskim učionam „ 6191	
	Sbroj Naslova XII.	179154
XIII. Pokrajinski dug	Toč. 1. Zajam 1883:	
	a) Godišbina za dobit i utrnuće f. 17723	
	b) Dohodarina III razreda i prirezi „ 992	
	c) Biljegovine na coupons „ 397	
	d) Ini troškovi (providbine, poštarina) „ 32	
	Sbroj f. 19144	

Naslovi	Točke i njihove razbrojitbe	Iznosak Fiorina
	Prinosak Zajam 1883 f. 19144	
	Toč. 2. Zajam 1886. *a)* Godišbina za dobit i utrnuće f. 15885 *b)* Dohodarina III razreda „ 989 *c)* Biljegovina na coupons „ 72 *d)* Ini troškovi „ 32 f. 16978	
	Sbroj Naslova XIII.	36122
XIV. Razni troškovi	Troškovi koji ne spadaju u predjašnje naslove	1000

B. Razbrojitba prihoda.

Naslovi	Točke i njihove Razbrojitbe		Iznos[k] Fiorin[i]
I. Vlastiti dohodci pokrajinske zaklade	Dobiti na državnih i pokrajinskih Obveznicah	f. 39	
	Dobiti na prodajah i glavnicah	„ 674	
	Sbroj naslova I.		713
II. Dohodci Bolnica	Toč. 1. Bolestnici } Prilog II.	f. 7318	
	„ 2. Nahodi }	„ 301	
	Sbroj naslova II.		761
III. Naknade bolničkih troškova	Toč. 1. Bolestnici } „	f. 81750	
	„ 2. Nahodi }	„ 100	
	„ 3. Ludjaci }	„ 17400	
	Sbroj naslova III.		9925
IV. Naknade zapratnih troškova	Što Obćine dalmatinske	f. 786	
	i druge Pokrajine u Carevini naknadjuju što je pokrajinska Zaklada predujmila za osobe zapraćene k svojoj kući	„ 283	
	Sbroj naslova IV.		106
V. Prirez izravnim porezom	36% na porezu: zemljarini, kućarini prihodnoj i razrednoj obrtarini i dohodarini, odmjereno na ukupnoj pristojbini od fior. 670000.		24120
VI. Prirez potrošarini	100% na svim stvarim, izuzam stavke 3, 4 i 6 cienika, a to na pristojbini od fior. 140000.		14000
VII. Uvozarina	1) Na pivo 90 novčića od metričke cente na 4000 metr. cente	f. 3600	
	2) Na rakiju i neosladjenu žestu f. 3 od metr. cente, na 4500 metr. centa	„ 13500	
	3) Na likere i druga žestoka pića osladjena f. 4:50 od metr. cente, na 80 metr. centa	„ 360	
	Sbroj naslova VII.		1746
VIII. Prihodi razni	Prihodi koji ne upadaju u predjašnje naslove		10

Prilog I. Razbrojitbe

Naslov VII. Putevi

NAZNAČENJE RAZBROJKA	Iznosak posebni	Iznosak ukupni
	fiorina	
Točka 1. Gradnje i pregradnje predjelnih puteva.		
1. Most kameni na rieci Vrlici kod Imoskoga .	6000	
2. Ini troškovi u poprave predielnih puteva .	1000	
		7000
Točka 2. Uzdržanje predielnih puteva.		
1. Put Zadar-Posidarje-Jesenice	400	
2. „ Karin-Benkovac-Pakoštani	576	
3. „ Djeverske-Drniš-Muć-Sinj-Klis	1480	
4. „ Makarska-Kozica (Rodić cesta) . . .	510	
5. „ Škobaljuša	340	
6. „ Črveni grm — Mali Prolog	12	
7. „ Vodice-Mostine	360	
8. „ Za sitnije radje	1022	
		4700
Točka 3. Nabava i poprava ratilâ		300
Točka 4. Pripomoći Obćinam za puteve		4000
Skupa .		16000

Prilog II. Razbrojitbe

Troškovi i Prihodi Bolnica

TOČKE	Bolnice: Zadar	Šibenik	Split	Dubrovnik	Skupa
	fiorina				
Bolestnici					
Troškovi					
Najmovi činovnikom i liečnikom	3167	2060	1967	2380	9574
Najmovi i nadnice bolničarom i slugam . . .	1284	1764	1260	1320	5628
Naknada Milosrdnicam za odieću	1020	720	540	720	3000
Bogoslužba	520	225	300	400	1445
Potrebštine uredu i pisarni	120	120	110	100	450
Nagrade i podpore	150	150	150	150	600
Uzdržanje sgradâ	700	650	100	800	2250
Hrana i liečenje bolestnikâ u bolnicah dalmatinskih (Pod-prilog)	22448	18570	17740	14230	72988
Danjci i tereti	60	60	50	1030	1200
Vidarska ratila	300	300	300	300	1200
Troškovi osiguranja	80	50	50	90	270
Služba brzojava i telefona	42	42	—	42	126
Prevozarina liečničkog i upraviteljnog osoblja .	420	—	—	—	420
Razni troškovi	350	350	200	300	1200
Sbroj .	30661	25061	22767	21862	100351
Hrana i liečenje bolestnika dalm. van Dalmacije					13000
Hrana i liečenje novakâ kod vnjničkih Bolnica .					150
Sbroj svih trošaka					113501
Prihodi					
A. Dohodci baštine.					
Dobiti na državnih i pokrajinskih Obveznicah .	—	25	449	341	815
Dobiti iz privatnih pisma	—	15	95	387	497
Dobiti iz prodanih nepokretnina	—	—	—	170	170
Najmovi kuća u gradu i zemalja na polju . .	—	—	—	1265	1265
Nasliedne daće	—	—	—	31	31
Doprinesci	—	—	—	2500	2500
Dohodak plodova vrtlenih	200	1500	—	300	2000
Razni prihodi	10	10	10	10	40
Sbroj .	210	1550	554	5004	7318

TOČKE	Bolnice				
	Zadar	Šibenik	Split	Dubrovnik	Skupa
	fiorina				
Prinosak .	210	1550	554	5004	7318
B. Naknade					
Od bolestnika plaćaocâ	1000	1000	1000	1000	4000
Za tamničare političke i zločinske	—	50	—	—	50
Od Obćina dalmatinskih za bolestnike njihove pripadnike	23700	20000	19800	9000	72500
Od drugih Pokrajina	1100	800	1200	2000	5100
Od inostranih država	—	20	80	—	100
Sbroj .	25800	21870	22080	12000	81750
Skupa prihoda .	26010	23420	22634	17004	89068
Rodilje					
Troškovi					
Hrana i liečenje siromašnih rodilja dalmatinka kod dalmatinskih Bolnica	400	400	600	600	2000
Hrana i liečenje siromašnih rodilja dalmatinka kod Zavodâ van Dalmacije					100
Sbroj .					2100

TOČKE	Ludnica u Šibeniku fiorina
Ludjaci	
Troškovi	
Najmovi činovnikom i liečnikom . .	2360
Najmovi i nadnice bolničarom i slugam	2108
Naknade Milosrdnicam za odieću . .	720
Bogoslužba	225
Potrebštine uredu i pisarni	50
Nagrade i podpore	60
Uzdržanje sgradâ	550
Uzdržanje i liečenje ludih u Ludnici dalmatinskoj (Pod-Prilog) . . .	18820
Danjci i tereti	55
Vidarska ratila	200
Troškovi osiguranja	54
Služba brzojavna i telefona . . .	42
Troškovi razni	400
Sbroj .	25644
Hrana i liečenje ludjaka dalmatinskih van Dalmacije	700
Sbroj svih troškova	26344
Prihodi	
Naknade	
Od ludjaka plaćaoca	1600
Od Občina dalmatinskih za ludjake svoje pripadnike	15500
Od drugih pokrajina u Carevini za njihove pripadnike	300
Skupa prihodâ .	17400

TOČKE	Zavodi					
	Zadar	Šibenik	Split	Dubrovnik	Kotor	Skupa
	Fiorina					
Nahodi						
Troškovi						
Najmovi činovnikom i nadstojnicam . .	1343	730	1343	950	450	4816
Najmovi i nadnice bolničarom i slugam .	300	—	—	300	—	600
Naknada Milosrdnicam za odieću . . .	120	120	120	120	—	480
Nadnice dojiljam	250	250	250	220	364	1334
Potrebštine uredu i pisarni	20	40	20	50	50	180
Nagrade i podpore	40	40	40	40	80	240
Uzdržanje sgrada	—	—	—	—	25	25
Hrana nahodâ van Zavoda	10000	5200	7800	5000	6000	34000
Troškovi uprave (Pod-Prilog)	1860	1470	2120	1290	590	7330
Troškovi razni	10	10	10	10	10	50
Sbroj .	13943	7860	11703	7980	7569	49055
Hrana nahoda na dojitbu van Dalmacije.						50
Sbroj svih trošaka .						49105
Prihodi						
A. Dohodci baštine.						
Dobiti na držav. i pokraj. Obveznicah .	—	—	—	42	6	48
Nasliedne daće	—	—	—	—	3	3
Doprinesci	—	—	—	—	250	250
Sbroj .	—	—	—	42	259	301
B. Naknade						
Od drugih Pokrajina u Carevini za nahode njihove pripadnike						100
Skupa prihodâ .						401

TOČKE	Zavodi					
	Zadar	Šibenik	Split	Dubrovnik	Kotor	Skupa
	Fiorina					
Bolestnici i Nahodi						
Mirovine.						
Činovnikom mirovine	—	—	—	750	—	750
Udovicam činovnikâ mirovine	1015	—	490	238	—	1743
Oskrbine	—	—	—	180	—	180
Milostinje	120	183	60	216	—	579
Gojitbine sirotam	120	—	—	—	—	120
Sbroj .	1255	183	550	1384	—	3372

Razbrojitba

sliedećih točaka Naslova IX. „Bolnice"; Hrana i liečenje bolestnikâ u dalmatinskih Bolnicâ (Bolestnici), Hrana i liečenje ludjakâ u pokrajinskoj Ludnici (Ludjaci) i Troškovi uprave kod kuća (Nahodi).

Pod-točke	Bolnica u					Ludnica Šibenska	Nahodište u					
	Zadru	Šibeniku	Splitu	Dubrovniku	Skupa		Zadru	Šibeniku	Splitu	Dubrovniku	Kotoru	Skupa
Živež	15000	13000	11000	9000	48000	15000	800	1000	1000	750	50	3600
Liekovi podani od ljekarnikâ	4000	2000	1800	2600	10400	400	200	120	200	200	30	750
Liekovi spravljeni kući	300	200	100	200	800	30	—	—	—	—	—	—
Pokućstvo, posudje itd.	580	350	500	130	1560	210	—	—	—	—	230	230
Odielo i rublje	550	450	500	250	1750	1350	500	65	250	—	—	815
Postelje i oprave	550	690	800	570	2610	340	110	55	40	—	—	205
Drva i ugljevje	450	600	1200	450	2700	600	100	50	150	20	100	420
Svieće	450	550	1350	300	2650	450	80	80	230	30	20	440
Pranje	150	150	250	200	750	50	20	40	20	80	50	210
Bogoslužba	88	100	50	100	338	—	—	—	—	—	—	—
Prevoz bolestnikâ	—	150	20	30	200	350	30	40	200	100	40	410
Pokop	300	300	150	350	1100	30	10	10	20	100	60	200
Sitni troškovi	30	30	20	50	130	10	10	10	10	10	10	50
Sbroj	22448	18570	17740	14230	72988	18820	1860	1470	2120	1290	590	7330

Prilog III. Razbrojitba

Naslov XII „Učione.

Toč. 3. „Pripomoći privatnim ženskim učionam“.

Redni broj	MJESTO gdi je učiona	TKOMU	Iznosak fior.	Iznosak n.	PRIMJETBE
1	ZADAR	Zakloništu nejačadi i djetce	300	—	na 1. Pripomoć Djetinjskomu Zavodu u Zadru.
2	„	Samostanu Benediktinka Sv. Marije	2190	60	na 2. Od ukazanoga iznosa f. 1200— plaćeno je kano odsječnice za uredovne troškove i za nižu službu, a . . . . „ 99060 kano stanarine za stanove služeće za učionu. Skupa f. 219060
3	PAG	Samostanu Benediktinka	820	—	na 3. Od ukazanog iznoska plaćeno je kano odsječnice . . . . f. 100 a kano pripomoć usposobljenim učiteljicam, služećim kod ženske učione . . . . „ 20 Skupa . f. 20
4	ŠIBENIK	Samostanu Koludrica S.te Lucije	2000	—	na 4, 5, 6. Naznačeni iznosci doznačeni su dotičnim ženskim učionam, na koje ne troši pokrajinska učionska zaklada.
5	TROGIR	Samostanu Benediktinka	280	—	
6	SINJ	Milosrdnicam	600	—	
		Skupa	6190	60	

Razjasnenja

razlikam napram predrazbroju odobrenu za godinu 1891.

A. *Potrebština.*

Potrebština za godinu 1892 iznosi	f. 507169
napram onoj godine 1891 od	„ 498985
iznosi više	f. 8184

osobito radi porastle potrebe pri naslovu IX „Bolnice“ i XII „Učione“.

Napose ukazalo se

Više potrebštine

Pri naslovu II. „Navrćanje boginja“	f. 500
usljed faktičnih izpadaka zadnjeg trogodišta opažnje.	
Pri naslovu VIII. „Vode“	„ 1000
radi potrebe veće pripomoći Občinam za uredjenje voda.	
Pri naslovu VII „Putevi“ toč. 4 „Pripomoći Občinam“	„ 1000
jer treba pomnožiti pripomoći Občinam.	
Pri nasl. IX „Bolnice“ na toč. 1 „Bolestnici“	„ 621
na toč. 3 „Ludjaci“	„ 2758
na toč. 4 „Nahodi	„ 619

Troškovi stavni i periodični biše odmjereni po sadanjem stanju osoblja kod Bolnica dalmatinskih; slučajni, po izpadku zadnjeg trogodišta. Potrebština je poskočila osobito jer po izpadku trogodišta poskočiše ciene živežu.

Pri nasl. X. „Pripomoći obrtom i zanatom“ na toč 2 „Pripomoć zanatlijskoj učioni u Splitu“	„ 300
Pri nasl. XI. „Pripomoći knjizi i umjetnosti“ na toč. 2 „Pripomoći krasnim umjetnostim“	„ 480

Predračunani iznosak bi dignut iz nasl. XIV. „Razni troškovi“, a sastoji od fior. 180 doznačenih jednome učeniku glasbe i od f. 300, koji se udieljuju učenikom slikarstva.

Pri nasl. XII. „Učione“ a uprav

na toč. 2 „Doprinesak mirovinskoj učiteljskoj zakladi“ . . .	„ 991
na toč. 3 „Pripomoći privatnim ženskim učionam . . .	„ 6191

Što je proizvelo ukazani višak troška na toč. 2, proiztiče iz posebnog Predrazbroja pokrajinske Mirovinske učiteljske zaklade za godinu 1892. — Nova toč. 3 bi dignuta iz pokrajinske učionske zaklade a trošak uvršten na teret pokrajinskoj zakladi usljed odredaba Ministarstva za nauk i bogoštovje.

Pri nasl. XIII „Pokrajinski dugovi“ na toč. 1 „Zajam 1886“	„ 200
po pravoj potrebi podmira za rečeni zajam.	
Sbroj	. 14660

Napram

Manjoj potrebštini

Pri nasl. V. „Ustamba“ na toč. 1 „Ustamba Oružaništva“ jer odpade obrok f. 3322 na podmiru duga f. 13935 za pokućstvo novih oružničkih postaja u Boki, pošto cio dug bi predračunan prošlih godina (1886-1891). Manja odtud potreba od f. 2322 steže se na f. 1834, jer poskočila godišnja odsječnica, na temelju predrazbroja 1892 prikazana na odobrenje Zemaljskomu Odboru od pokrajinskog Zapoviedništva Oružaništva.	f.	1834
Pri nasl. VII. „Putevi“ na toč. 1 „Gradnja i pregradnja predielnih puteva“ jer će se tih radja manje učiniti kroz god. 1892.	„	2000
Pri nasl. IX. „Bolnice“ na toč. 2 „Rodilje“ na temelju izpadaka zadnjeg trogodišta.	„	500
Kod istog naslova na toč. 5 „Mirovine“ jer se iznosak stegao na pravu potrebu za pokriće mirovina prama broju umirovljenika.	„	107
Pri nasl. XII. „Učione“ na toč. 1 „Doprinesak pokrajinskoj učionskoj zakladi“ Premda se je digao iz predrazbroja učionske pokrajinske zaklade iznosak f. 6191 pripomoći privatnim ženskim učionam i prenio na teret pokrajinskoj zakladi, ipak toč 1 neprikazuje prištednje već samih f. 1614 napram god. 1891 jer, ova točka porestla je ukupno f. 4577. — Uzroci ovomu porestu potanko su ukazani u predrazbroju pokrajinske učionske zaklade za god. 1892. — Od doprineska bi odbiveno paušalno f. 3000, jer kroz god. 1892 ostati će zatvoreno nekoliko učiona radi nedostatka učitelja.	„	1614
Pri nasl. XIII. „Pokrajinski Dug“ na toč. 2 „Zajam 1883“ prama pravoj potrebi što se ima izplatiti za rečeni zajam.	„	21
Pri nasl. XIV. „Razni troškovi“ jer se iz ovog naslova digoše pripomoći učenikom krasnih umjetnosti, a stvorila se za to nova točka pri nasl. XI.	„	400
Sbroj	f.	6476
Prama tomu veće potrebštine	„	14660
Veća potrebština ukupna spada na	f.	8184

B. *Pokriće.*

Prkriće je godine 1892	f.	507411
napram onomu godine 1891 od	„	500485
veće	f.	6926

poglavito radi poviška kod Nasl. V. „Prirezi izravnim porezom“ i VI. „Pokr. Prirez potrošarini“.

Napose ukazuje se

Veće Pokriće

Pri nasl. IV. „Naknade zapratnih troškova“ jer se predračunaje uprav koliko će baš podmiriti ine pokrajine u Carevini i Občine dalmatinske za svoje zapraćene pripadnike.	f.	269
Pri nasl. V. „Pokr. prirez izravnim porezom jer porestla državna pristojbina, na kojoj se prirez odmjera za god. 1892 f. 10000, a postotak se prireza povisuje od 35 na 36, jer poskočiše pristojbine pri nasl. IX. „Bolnice“ i XII. „Učione“.	„	10200
Pri nasl. VI. „Pokr. prirez potrošarini“ usljed porestle državne pristojbine potrošarine.	„	5000
Sbroj	f.	15469

Napram

Manjemu pokriću

Na toč. 1 „Dobiti itd". od Nasl. I. „Dohodci pokr. zaklade" . . . . . spalo je ovo, jer se utrnula jedna Obveznica Pokrajinskog Zajma od f. 100	f.	5
Na toč. 2 „Dobiti na cienam prodaje" od istog naslova . . . . . . jer smanjeni obroci što dužne plaćati obćine Zadarska i Šibenska za sgradje starih Bolnica njima prodane.	„	62
Pri nasl. II. „Dohodci Bolnica", na toč 1 „Nemoćnici"	„	576
„ 2 „Nahodi" . . . . poglavito stoga jer je manje doprinilo Blago Djelo	„	100
Pri nasl. III. „Naknade bolničkih troškova", toč. 1 „Nemoćnici"	„	6400
„ 3 „Ludjaci" . . . . . Kod ovih točaka za god. 1892 predračunano je koliko uprav imadu naknaditi Obćine dalmatinske za svoje pripadnike. Naknade što bi imali izplatiti plaćaoci, inostrane Države i ine pokrajine u Carevini, to se je izračunalo na temelju izpadaka zadnjega trogodišta.	„	1300
Pri nasl. VIII. „Razni prihodi" . . . . na temelju izpadaka zadnjega trogodišta.	„	100
Sbroj .	f	8543
Pram tomu stavljajuć više pokriće .	„	15469
postiže se ukazano više pokriće od .	f.	6926

Br. 5008.
g. 91.

(Prilog 10).

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje konačne račune za god. 1890 sliedećih pokrajinskih zakladnina:

a) Iznemoglih vojnika,
b) Mamuline,
c) Gluho-niemih,
d) Obiteli spremnih dalmatinskih vojnika,
e) Mirovine pokrajinskih činovnika,
f) Vatrogasaca,
g) Vanrednih potreba bivšeg Okružja Dubrovačkog,
h) Frane Josipa I.

Primjetbe dodane svakomu računu razjasnuju pojedine stavke dohodaka i trošaka; i pokazuju kako su i kroz god. 1890 porasle glavnice njekih Zakladnina.

Još se prilaže izkaznica rukovodjenja pod

i) Oskudične Zaklade kroz god. 1890. Po toj izkaznici razabrati će Visoki Sabor u kakvom se stanju ta glavnica nalazi, i kako je uložena.

Zadar, 4 siečnja 1892

Predsjednik
Vojnović

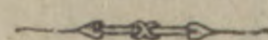
Izviestitelj
Klaić

a

Pazbroj

Zaklade „Iznemogli vojnici dalmatinski“

God. 1890.

PRIHODI	U gotovu novcu fior.	novč.	Ostanci imovni početni fior.	novč.	Ostanci imovni konačni fior.	novč.	U Obveznicam fior.
Dohodci baštine:							
Od Drž. Obveznica	2749	13	—	—	—	—	
Dohodci zavoda:							
Priložci	4	39	174	50	174	50	
Sbroj dohodaka .	2753	52	174	50	174	50	
Prihodi preobratom baštine:							
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	1500
Prihodi prometni:							
Predujmovi uz povratak	495	82	—	—	—	—	
Predujmovi utjerani.	5	—	5	—	49	52	
Sbroj .	500	82	5	—	49	52	
Prihodi ukupni .	3254	34	179	50	224	02	
Pretičak blagajnički početni	988	16					65000
Svega izravnano .	4242	50					66500

RAZHODI	U gotovu novcu		Ostanci dugovni početni		Ostanci dugovni konačni		U Obveznicam
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave	1	10	—	—	—	—	
Troškovi zavoda:							
Pripomoći iznemoglim vojnikom, njihovim udovicam i siroti	2080	48	344	34	319	86	
Dar na uspomenu iznemoglomu . . .	4	20	—	—	—	—	
Sbroj .	2084	68	344	34	319	86	
Sbroj troškova .	2085	78	344	34	319	86	
Razhodi preobratom baštine:							
Novac uložen u nabavu Drž. Obveznica .	1326	—	—	—	—	—	
Razhodi prometni:							
Predujmovi podani uz povratak . . .	49	52	—	—	—	—	
Predujmovi povraćeni	503	61	504	11	496	32	
Sbroj .	553	13	504	11	496	32	
Razhodi ukupni .	3964	91	848	45	816	18	
Pretičak u blagajni	277	59					66500
Svega izravnano .	4242	50					66500

Izkaznica troškova i dohodaka zaklade

Redni Broj	TROŠKOVI	Pristojbina za godinu 1890 fior.	novč.	ostanaka fior.	novč.	Skupa fior.	novč.
1	Troškovi uprave	1	10	—	—	1	10
	Troškovi zavoda:						
2	Pripomoći iznemoglim vojnikom, njihovim udovicam i siroti	2056	—	344	34	2400	34
3	Dar na uspomenu iznemoglomu vojniku dalmatinskomu	4	20	—	—	4	20
	Sbroj .	2060	20	344	34	2404	54
	Sbroj troškova .	2061	30	344	34	2405	64
	DOHODCI						
	Dohodci baštine						
4	Dobiti od Državnih Obveznica	2749	13	—	—	2749	13
	Dohodci zavoda						
5	Priložci	4	39	174	50	178	89
	Sbroj dohodaka .	2753	52	174	50	2928	02
	Pretičak dohodaka .	692	22				

„Iznemogli Vojnici dalmatinski“ za god. 1890.

Izplate		Ostanci konačni	
fior.	novč.	fior.	novč.
1	10	—	—
2080	48	319	86
4	20	—	—
2084	68	319	86
2085	78	319	86
2749	13	—	—
4	39	174	50
2753	52	174	50

Uz 1) U tiskanice i poštarinu.

Na 3) Na uspomenu Baruna Mamule iz Obveznice državne izriečito darovane po vit. Josipu Höbertu.

Uz 4) Od f. 1200 Zajam lutrija 1860 na 4% . f. 48:—
„ 63800 Dohodak u bankah na 4·20 „ . „ 2679:60
„ 1500 „ „ „ „ .
1 poljeće . . . . „ 31:50
Skupa f. 66500
f. 2759:10
manje dobiti na izravnanje . „ 9:97
Pristojbina 1890 . f. 2749:13

Na 5) Pobrano i poslano od Naredbeništva Kotorskoga.

Izkaznica pripo

Redni B.r	PREZIME I IME pripomoženika	STOJBINA	Broj	DAN		
			Doznake			
1	Mihaljević Grgo	Igrani	8079	7	Svibnja	1860
2	Žderić Mate	Rogotin	„	„	„	„
3	Zagorac Šimun	Koljani	„	„	„	„
4	Jurković Ante	Skradin	13106	30	Srpnja	„
5	Franičević Ferdinand	Split	7805	12	Svibnja	1863
6	Franjola Nikola Marijanov	Ložišće	11834	21	Prosinca	1864
7	Antolac Stjepan	Zablaće	15938	22	Kolovoza	1865
8	Kalapač Jure	Smoković	19600	9	Studenoga	„
9	Burčul Ivan	Galovac	19903	„	„	„
10	Ivančević Todor	Krupa	2215	15	Rujna	1868
11	Popović Ivan	Mokropolje	„	„	„	„
12	Damjanović Jure	Škrip	„	„	„	„
13	Srkerić Stjepan	Vačani	„	„	„	„
14	Bielić Stjepan	Bribir	„	„	„	„
15	Matešić Mate	Diklo	1599	13	Svibnja	„
16	Modrić Josip	Zaton	3310	11	Studenoga	„
17	Stipičević Antica ud. Jurina	Makarska	4667	18	Prosinca	1872
18	Gagić Marko	Zelengrad	3843	6	Listopada	1873
19	Puljas Ante	Novi kod Trogira	1758	25	Travnja	1874
20	Belaš Marin	Žedno	3378	27	Kolovoza	„
21	Šeat Nikola	Biograd	747	4	Ožujka	1875
22	Andrijašević Ivan	Gradac	2984	12	Listopada	„
23	Frantin Marija ud. Josipova	Olib	586	6	Ožujka	1877
24	Cikutović Tomica ud. Josipova	Zlarin	1656	5	Svibnja	„
25	Zotti Marija ud. Josipova	Zadar	2866	7	Kolovoza	„
26	Juretić Filip	Makarska	1245	1	Travnja	„
27	Klarić Filip	Srednje polje	1353	26	„	1881
28	Mendeš Ante	Makar	1742	6	Lipnja	1882
29	Dijinić Stane, sirota Petrova	Poljica	4099	2	Prosinca	„
30	„ Jovo „ „	„	„	2	„	„
31	Pavlinović Ivan p. Lovre	Podgora	1223	17	Travnja	1883
32	Zurić Marko	Sinj	4782	29	Prosinca	„
33	Miličić Mitar	Kistanje	3791	16	Listopada	1884
34	Sisarić Bariša	Podgora	4087	4	Studenoga	„
35	Pirak Pavica udovica	Makarska	8640	24	Lipnja	1886
36	Pirak Ljubo i Jakov, sirote	„	2994	30	„	„
37	Popović Ante	Novi kod Trogira	1793	27	Travnja	1887
38	Lujko Mate	Šibenik	5640	12	Siečnja	„
39	Kurbalja Alekša	Knin	2609	27	Lipnja	„
40	Kordić-Grubić ud. Marija	Rab	1503	12	Travnja	„
41	Maloč Stjepan	Kievo	5649	10	Siečnja	1888
42	Duišin Kuzma Damjanov	Starigrad	5650	„	„	„
43	Lizatović Marijan	Krstatice	2250	13	Lipnja	„
44	Urlić Grgo	Drašnice	19814	11	Prosinca	„
45	Šulentova ud. Marija	Split	2024	9	Svibnja	1890
46	Pasarov Ivan	Šibenik	4478	18	Studenoga	„

moženikâ

Odkad pripomoć			Godišnja pripomoć	Pristojbina godine 1890		PRIMJETBE
			fiorina	fior.	novč.	
1	Svibnja	1860	50	50	—	
„	„	„	50	50	—	
„	„	„	50	50	—	
1	Kolovoza	„	60	60	—	
1	Lipnja	1863	60	60	—	
1	Siečnja	1865	60	60	—	
1	Rujna	„	40	40	—	
1	Prosinca	„	60	60	—	
„	„	„	60	60	—	
1	Ožujka	1868	60	60	—	
„	„	„	60	60	—	
„	„	„	48	48	—	
„	„	„	48	48	—	
„	„	„	48	48	—	
1	Lipnja	„	48	48	—	
1	Listopada	„	60	60	—	
1	Siečnja	1873	36	36	—	
1	Listopada	„	60	60	—	
1	Travnja	1874	48	48	—	
1	Kolovoza	„	48	48	—	
1	Ožujka	1875	60	60	—	
1	Listopada	„	60	60	—	
1	Ožujka	1877	24	24	—	
1	Travnja	„	24	24	—	
1	Kolovoza	„	30	30	—	
1	Travnja	„	60	60	—	
1	Travnja	1881	60	60	—	
1	Svibnja	1882	48	48	—	
1	Prosinca	„	12	12	—	
1	Prosinca	„	12	12	—	
1	Travnja	1883	48	48	—	
1	Siečnja	1884	48	48	—	
1	Listopada	„	48	48	—	
1	Studenoga	„	48	48	—	
1	Svibnja	1886	24	24	—	
„	„	„	24	24	—	
„	„	1887	48	48	—	
1	Siečnja	„	24	24	—	
1	Srpnja	„	48	48	—	
1	Travnja	„	24	24	—	
1	Siečnja	1888	48	48	—	
„	„	„	48	48	—	
1	Lipnja	„	48	48	—	
1	Siečnja	1889	60	60	—	
1	Svibnja	1890	24	16	—	
1	Studenoga	„	48	8	—	
	Sbroj .		2104	2056	—	

Stanje imovno i dugovno svrhom godine sravnano sa predjašnjom.

IMOVINA	Stanje svrhom godine 1889 fior.	1889 novč.	Stanje svrhom godine 1890 fior.	1890 novč.	Porestak imetka fior.	Porestak imetka novč.	Smanjak imetka fior.	Smanjak imetka novč.
Državne Obveznice:								
Dohodak u bankam na 4.20%	63800	—	65300	—	1500	—	—	—
Zajam sa lutrijom 1860 na 4%:								
Red 4.213 Br. 15	500	—	500	—	—	—	—	—
„ 4.416 „ 5	500	—	500	—	—	—	—	—
„ 6.624 „ 7	100	—	100	—	—	—	—	—
„ 10.376 „ 1	100	—	100	—	—	—	—	—
Sbroj .	65000	—	66500	—	1500	—	—	—
Ostanci imovni:								
a) dohodaka	174	50	174	50	—	—	—	—
b) prometni	5	—	49	52	44	52	—	—
Sbroj .	179	50	224	02	44	52	—	—
Pretičak u blagajni	988	16	277	59	—	—	710	57
Imovina ukupna .	66167	66	67001	61	833	95	—	—
DUGOVINA								
Ostanci dugovni:								
a) troškova	341	34	319	86	24	48	—	—
b) prometni	504	11	496	32	7	79	—	—
Sbroj .	848	45	816	18	32	27	—	—
Imovina čista .	65319	21	66185	43	866	22	—	—

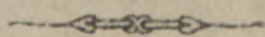
Porestak imetka od fior. 866:22 odgovara pretičku dohodaka od fior. 692:22 i pisana korist preobratom fior. 174.

b

Pazbroj

God. 1890.

Zaklade „Mamula“.

PRIHOD	U Novcu		Ostanci imovni Početni		Ostanci imovni Konačni		U Državnih Obveznica
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Dohodci baštine							
Dobiti na državnih Obveznica	310	80	—	—	—	—	—
Dohodci zavoda							
———	—	—	—	—	—	—	—
Dohodci prometni							
Predujmovi povraćeni	—	10	—	10	50	—	—
Sbroj prihoda .	310	90	—	10	50	—	—
Pretičak blagajnički početni	163	04½					7400
Svega prihoda .	473	94½					7400

Razbrojitba Dobiti

fior. 5850	Dohodak u srebru 4.20%	. . .	f. 245:70
„ 1550	„ u papiru „		„ 65:10
fior. 7400			f. 310:80

RAZHOD	U Novcu fior.	U Novcu novč.	Ostanci dugovni: Početni fior.	Početni novč.	Konačni fior.	Konačni novč.	U Državnih Obveznica fior.
Troškovi uprave							
Razna (poštarine itd.)	—	10	—	—	—	—	—
Troškovi zavoda							
Podporine učenikom poljodjelstva . . .	300	—	300	—	450	—	—
Razhodi prometni							
Razhodi uz povratak	50	—	—	—	—	—	—
Sbroj Razhoda .	350	10	300	—	450	—	—
Pretičak konačni	123	84 ½					7400
Svega skupa .	473	94 ½					7400

Stanje imovno i dugovno

IMOVINA	Svrhom godine 1889 fior.	1889 novč.	1890 fior.	1890 novč.	Porestak bića fior.	Porestak bića novč.	Smanjak bića fior.	Smanjak bića novč.
Državne Obveznice								
Dohodak u srebru 4.20%	5850	—	5850	—	—	—	—	—
„ u papiru „	1550	—	1550	—	—	—	—	—
Sbroj .	7400	—	7400	—	—	—	—	—
Ostanci imovni prometni	—	10	50	—	49	90	—	—
Pretičak u blagajni	163	04 ½	123	84 ½	—	—	39	20
Imovina ukupna .	7563	14 ½	7573	84 ½	10	70	—	—
DUGOVINA								
Ostanci troškova	300	—	450	—	—	—	150	—
Imovina čista .	7263	14 ½	7123	84 ½	—	—	139	30

C

Pazbroj

Zaklade „Gluho-Niemi“

God. 1890.

PRIHOD	U Novcu fior.	U Novcu novč.	Ostanci imovni Početni fior.	Ostanci imovni Početni novč.	Ostanci imovni Konačni fior.	Ostanci imovni Konačni novč.	U Državnih Obveznica fior.
Dohodci baštine.							
Dobiti od Obveznica	273	—	—	—	—	—	—
Dohodci zavoda.							
Prihodi od pobiraka	27	03	—	—	—	—	—
Sbroj prihoda .	300	03	—	—	—	—	—
Ostanak početni .	415	76	—	—	—	—	6500
Svega .	715	79					6500

fior. 3150	Dohodak u srebru 4.20%	. . .	f. 132:30
„ 3350	„ u papiru „		„ 140:70
fior. 6500			f. 273:—

RAZHOD	U Novcu		Ostanci dugovni				U Državnih Obveznica
			Početni		Konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave.							
Razni troškovi	—	—	—	—	—	—	—
Troškovi zavoda.							
Podporine	300	—	300	—	300	—	—
Sbroj razhoda .	300	—	300	—	300	—	—
Pretičak konačni u blagajni .	415	79					6500
Svega .	715	79					6500

Stanje imovno i dugovno.

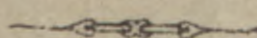
IMOVINA	Koncem godine				Porestak		Smanjak	
	1889		1890		b i ć a			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Državne Obveznice								
Dohodak u srebru 4.20%	3150	—	3150	—	—	—	—	—
„ u papiru „	3350	—	3350	—	—	—	—	—
Sbroj .	6500	—	6500	—	—	—	—	—
Ostanci imovni	—	—	—	—	—	—	—	—
Pretičak u blagajni	415	76	415	79	—	03	—	—
Imovina ukupna .	6915	76	6915	79	—	03	—	—
DUGOVINA								
Ostanci dugovni	300	—	300	—	—	—	—	—
Imovina čista .	6615	76	6615	79	—	03	—	—

d

Pazbroj

Zaklade „Obiteli spremnih vojnika dalmatinskih"

God. 1890.

PRIHOD	U Novcu fior.	U Novcu novč.	Ostanci imovni Početni fior.	Ostanci imovni Početni novč.	Ostanci imovni Konačni fior.	Ostanci imovni Konačni novč.	U Državnih Obveznica fior.
Dohodci baštine							
Dobiti od Obveznica	930	53	—	—	—	—	—
Dohodci zavoda							
———	—	—	—	—	—	—	—
Dohodci preobratom baštine.							
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	1100
Dohodci prometni							
Predujmovi primljeni	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj prihoda .	930	53	—	—	—	—	1100
Ostanak početni .	481	59 ½					22000
Svega .	1412	12 ½					23100

Razbrojitba Dobiti

fior. 20500	Dohodak	u srebru 4.20%	f.	861:—
„ 600	„	nabavljeno izza izpala poljeća	„	12:60
„ 500	„	„ „ izpalih rokova	„	—:—
„ 1500	„	u papiru 4.20% . . .	„	63:—
fior. 23100			f.	936:60
		Odbiv dobiti nabavom fior. 100 .	„	6:07
		Ukupni iznosak .	f.	930:53

RAZHOD	U Novcu fior.	U Novcu novč.	Ostanci dugovni Početni fior.	Ostanci dugovni Početni novč.	Ostanci dugovni Konačni fior.	Ostanci dugovni Konačni novč.	U Državnih Obveznica fior.
Troškovi uprave.							
———	—	—	—	—	—	—	—
Troškovi zavoda.							
Pripomoći ubožnim obitelim spremnih vojnika	60	—	15	—	5	—	—
Razhodi preobratom baštine.							
Novac uložen u Obveznice	980	75	—	—	—	—	—
Razhodi prometni.							
Predujmovi povraćeni	45	—	45	—	—	—	—
Sbroj Razhoda .	1085	75	60	—	5	—	—
Ostanak konačni u blagajni	326	37 ½					23100
Svega .	1412	12 ½					23100

Stanje imovno i dugovno

IMOVINA	Svrhom godine 1889 fior.	Svrhom godine 1889 novč.	Svrhom godine 1890 fior.	Svrhom godine 1890 novč.	Porestak bića fior.	Porestak bića novč.	Smanjak bića fior.	Smanjak bića novč.
Državne Obveznice								
Dohodak u srebru 4.20%	20500	—	21600	—	1100	—	—	—
„ u papiru „	1500	—	1500	—	—	—	—	—
Sbroj .	22000	—	23100	—	1100	—	—	—
Ostanci imovni prometni	—	—	—	—	—	—	—	—
Pretičak u blagajni	481	59 ½	326	37 ½	—	—	155	22
Imovina ukupna .	22481	59 ½	23426	37 ½	944	78	—	—
DUGOVINA								
Ostanci troškova	60	—	5	—	55	—	—	—
Imovina čista .	22421	59 ½	23421	37 ½	999	78	—	—

e

Pazbroj

Zaklade „Mirovine pokrajinskim Činovnikom“

God. 1890.

PRIHOD	U Novcu		Ostanci imovni Početni		Ostanci imovni Konačni		U Državnih Obveznica
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Dohodci baštine.							
Dobiti od Obveznica	771	41	—	—	—	—	—
Dohodci zavoda.							
Službovne odredbine	230	79	—	—	—	—	—
Prištednje od praznih služba	1058	33	1058	33	—	—	—
Globe	75	—	75	—	—	—	—
Sbroj .	1364	12	1133	33	—	—	—
Dohodci preobratom baštine.							
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	2500
Dohodci prometni.							
Prihodi uz povratak	50	—	—	—	—	—	—
Sbroj prihoda .	2185	53	1133	33	—	—	2500
Pretičak početni blagajnički .	287	61					17800
Svega .	2473	14					20300

fior. 17800	Dohodak u papiru 4.20%	f.	747:60
„ 2500	„ „ za 1 poljeće	„	52:50
fior. 20300	Sbroj .	f.	800:10
	Odbiv dobiti plaćene nabavom f. 2500 .	„	28:69
	Ukazani iznosak .	f.	771:41

RAZHOD	U Novcu fior.	novč.	Ostanci dugovni Početni fior.	novč.	Ostanci dugovni Konačni fior.	novč.	U Državnih Obveznica fior.
Troškovi uprave.							
Razni troškovi (poštarina itd.)	1	70	—	—	—	—	—
Troškovi zavoda.							
———							
Razhodi preobratom baštine.							
Novac uložen u Obveznice	2206	50	—	—	—	—	—
Razhodi prometni.							
Prihodi povraćeni	—	—	—	—	50	—	—
Sbroj razhoda .	2208	20	—	—	50	—	—
Pretičak konačni blagajnički .	264	94					20300
Svega .	2473	14					20300

Stanje imovno i dugovno.

IMOVINA	Koncem godine 1889 fior.	novč.	1890 fior.	novč.	Porestak bića fior.	novč.	Smanjak bića fior.	novč.
Obveznice dohodkom u papiru	17800	—	20300	—	2500	—	—	—
Ostanci imovni	1133	33	—	—	—	—	1133	33
Pretičak u blagajni	287	61	264	94	—	—	22	67
Sbroj .	19220	94	20564	94	1344	—	—	—
DUGOVINA								
Ostanci dugovni	—	—	50	—	—	—	50	—
Imovina čista .	19220	94	20514	94	1294	—	—	—

f

Pazbroj

Zaklade „Vatrogasci“

God. 1890.

PRIHOD	U Novcu fior.	U Novcu novč.	Ostanci imovni Početni fior.	Ostanci imovni Početni novč.	Ostanci imovni Konačni fior.	Ostanci imovni Konačni novč.	U Državnii Obveznica fior.
Dohodci baštine							
Dobiti od Obveznica	88	24	—	—	—	—	—
Dohodci zavoda							
Doprinesak osigurajućih Družtva . . .	17	61	—	—	—	—	—
Prihodi preobratom baštine.							
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	200
Sbroj prihoda .	105	85	—	—	—	—	200
Pretičak blagajnički početni	128	25					2000
Svega .	234	10					2200

Razbrojitba Dobiti

fior. 1700	Dohodak u papiru 4.20%	f.	71:40
„ 200	„ „ nabavljeno izza ispalog poljeća	„	4:20
„ 300	Pokraj. Zajam dalmatinski 5%	„	15:—
fior. 2200	Sbroj .	f.	90:60
	Odbiv dobit radi nabave fior. 200	„	2:36
	Ukazani iznosak .	f.	88:24

RAZHOD	U Novcu		Ostanci dugovni				U Državnih Obveznica
			Početni		Konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave.							
Razna (poštarine itd.)	—	35	—	—	—	—	—
Troškovi zavoda.							
———	—	—	—	—	—	—	—
Razhodi preobratom baštine.							
Uloženo u nabavu Obveznica	176	60	—	—	—	—	—
Sbroj Razhoda .	176	95	—	—	—	—	—
Ostanak konačni u blagajni	57	15					2200
Svega .	234	10					2200

Stanje imovno i dugovno

IMOVINA	Svrhom godine				Porestak		Smanjak	
	1889		1890		b i ć a			
	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.
Obveznice Državne i pokrajinske								
Dohodak u papiru 4.20%	1700	—	1900	—	200	—	—	—
Zajam pokrajinski 1883 5%	300	—	300	—	—	—	—	—
Sbroj .	2000	—	2200	—	200	—	—	—
Ostanci imovni	—	—	—	—	—	—	—	—
Pretičak u blagajni	128	25	57	15	—	—	71	10
Imovina ukupna .	2128	25	2257	15	128	90	—	—
DUGOVINA								
Ostanci dugovni	—	—	—	—	—	—	—	—
Imovina čista .	2128	25	2257	15	128	90	—	—

g

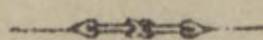
Pazbroj

Zaklade

„Vanredne potrebe bivšega Okružja Dubrovačkoga“

God. 1890.

PRIHOD	U Novcu fior.	U Novcu novč.	Ostanci imovni Početni fior.	Ostanci imovni Početni novč.	Ostanci imovni Konačni fior.	Ostanci imovni Konačni novč.	U Državnih Obveznica fior.
Dohodci baštine.							
Dobiti od Obveznica	1915	35	—	—	—	—	—
Prihodi preobratom baštine.							
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	2300
Sbroj prihoda .	1915	35	—	—	—	—	2300
Pretičak početni u blagajni .	389	80					45150
Svega .	2305	15					47450

Razbrojitba dobiti

fior. 25950	Dohodak u srebru 4.20%	f.	1089:90
„ 15200	„ u papiru „	„	638:40
„ 2300	Nabavljeno izza izpalih rokova jednog poljeća	„	48:30
„ 4000	Zajam lutrija 1860 na 4%	„	160:—
fior. 47450	Sbroj .	f.	1936:60
	Odbiv dobiti pri nabavi f. 2300 Obveznica .	„	21:25
		f.	1915:35

RAZHOD	U Novcu		Ostanci dugovni Početni		Ostanci dugovni Konačni		U Državnih Obveznica
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave.							
Razna (poštarina)	2	—	—	—	—	—	—
Razhodi preobratom baštine.							
Novac uložen u Obveznice	2031	35	—	—	—	—	—
Sbroj razhoda .	2033	35	—	—	—	—	—
Pretičak konačni u blagajni .	271	80					47450
Svega .	2305	15					47450

Stanje imovno i dugovno.

IMOVINA	Koncem godine 1889		Koncem godine 1890		Porestak bića		Smanjak bića	
	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Državne Obveznice								
Dohodak u srebru 4.20%	25950	—	25950	—	—	—	—	—
„ u papiru „	15200	—	17500	—	2300	—	—	—
Zajam lutrjjom 1860	4000	—	4000	—	—	—	—	—
Sbroj .	45150	—	47450	—	2300	—	—	—
Ostanci imovni	—	—	—	—	—	—	—	—
Pretičak u blagajni	389	80	271	80	—	—	118	—
Imovina ukupna .	45539	80	47721	80	2182	—	—	—
DUGOVINA								
Ostanci dugovni	—	—	—	—	—	—	—	—
Imovina čista .	45539	80	47721	80	2182	—	—	—

h

Pazbroj

Zaklade FRANE JOSIPA I.

God. 1890.

PRIHOD	U Novcu fior.	U Novcu novč.	Ostanci imovni Početni fior.	Ostanci imovni Početni novč.	Ostanci imovni Konačni fior.	Ostanci imovni Konačni novč.	U Državnih Obveznica fior.
Prihodi baštine							
Dobiti od Obveznica	530	32	—	—	—	—	—
Prihodi zavoda							
Doprinesci Obćina	1211	39	500	—	—	—	1500
Prihodi preobratom baštine.							
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	1300
Prihodi prometni							
Prihodi uz povratak	75	—	—	—	—	—	—
Sbroj prihoda .	1816	71	500	—	—	—	2800
Pretičak početni u blagajni	307	83					11400
Svega .	2124	54					14200

Razbrojitba Dobiti

fior.	5200	Dohodak u srebru 4.20%	f. 218:40
„	500	„ „ „ nakon poljeća izpaloga	„ 10:50
„	6200	„ u papiru „	„ 260:40
„	2300	„ „ „ nakon poljeća izpaloga	„ 48:30
fior.	14200	Sbroj .	f. 537:60
		Odbiv dobiti nabavljenih f. 1300	„ 7:28
		Ukazani iznosak .	f. 530:32

RAZHOD	U Novcu		Ostanci dugovni				U Državnih Obveznica
			Početni		Konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave.							
Razna (poštarine itd.)	—	40	—	—	—	—	—
Troškovi zavoda.							
Podporine	200	—	200	—	200	—	—
Pripomoći	285	—	75	—	15	—	—
Sbroj .	485	-	275	—	215	—	—
Razhodi preobratom baštine.							
Novac uložen u Obveznice	1149	85	—	—	—	—	—
Razhodi prometni.							
Prihodi povraćeni	—	—	—	—	75	—	—
Sbroj Razhoda .	1635	25	275	—	290	—	—
Pretičak konačni u blagajni	489	29					14200
Svega .	2124	54					14200

Stanje imovno i dugovno

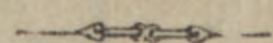
IMOVINA	Svrhom godine				Porestak		Smanjak	
	1889		1890		b i ć a			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Državne Obveznice								
Dohodak u srebru 4.20%	5200	—	5700	—	500	—	—	—
„ u papiru „	6200	—	8500	—	2300	—	—	—
Sbroj .	11400	—	14200	—	2800	—	—	—
Ostanci imovni	500	—	—	—	—	—	500	—
Pretičak u blagajni	307	83	489	29	181	46	—	—
Imovina ukupna .	12207	83	14689	29	2481	46	—	—
DUGOVINA								
Ostanci dugovni	275	—	290	—	—	—	15	—
Imovina čista .	11932	83	14399	29	2466	46	—	—

Pazbroj

Zaklade „Gladinja“

God. 1890.

PRIHODI	U NOVCU — Prihodi fior.	U NOVCU — Prihodi novč.	Ostanci imovni — početni fior.	Ostanci imovni — početni novč.	Ostanci imovni — konačni fior.	Ostanci imovni — konačni novč.	U Obveznica
Prihodi baštinski.							
Dobiti od Državnih i pokraj. Obveznica . . .	5882	57	—	—	—	—	—
Prihodi zavoda.							
Zajmovi povraćeni od Občina	19227	10	146637	96	128910	86	—
Razna	27	50	—	—	—	—	—
Sbroj .	19254	60	146637	96	128910	86	—
Prihodi preobratom baštine.							
Izvadak utrnućem Obveznica	1600	—	—	—	—	—	—
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	28200
Sbroj .	1600	—	—	—	—	—	28200
Prihodi prometni.							
Prihodi prelazni	150	—	—	—	—	—	—
Utjerba prelaznih razhoda	9482	03	9482	03	9526	73	—
Sbroj .	9632	03	9482	03	9526	73	—
Skupa .	36369	20	156119	99	138437	59	28200
Pretičak početni u blagajni	4790	44 1/2					121800
Svega .	41159	64 1/2					150000

RAZHODI	U NOVCU: Razhodi fior.	novč.	Ostanci dugovni: početni fior.	novč.	konačni fior.	novč.	U Obveznica
Troškovi uprave.							
Razna (poštarina itd.)	26	90	—	—	—	—	—
Troškovi zavoda.							
Zajmovi Općinam	1500	—	—	—	—	—	—
Razhodi preobratom baštine.							
Obveznice utrnute	—	—	—	—	—	—	1600
Novac uložen u Obveznice	25083	50	—	—	—	—	—
Sbroj	25083	50	—	—	—	—	1600
Razhodi prometni.							
Povratak prelaznih prihoda	208	—	208	—	150	—	—
Razhodi prelazni	9526	73	—	—	—	—	—
Sbroj	9734	73	208	—	150	—	—
Skupa	36345	13	208	—	150	—	1600
Pretičak konačni u blagajni	4814	51½					148400
Svega	41159	64½					150000

Izkaznica

dugova Obćina dalmatinskih zakladi „Gladinjskoj“ do svrhe godine 1890 usljed zajmova njima udieljenih.

OBĆINA	Dug						Izplate		Ostanak svrhom godine 1890		Ovaj se ostanak odnosi na izplate			
	od ostanaka početnih		od zajma 1890		Skupa						izpale do svrhe 1890		koje izpadaju u sljednih godina	
	fior.	novč.	fior.	n.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	n.	fior.	n.	fior.	n.
Benkovaz	2925	—	—	—	2925	—	375	—	2550	—	—	—	2550	—
Biograd	2268	—	—	—	2268	—	—	—	2268	—	237	—	2031	—
Blato	480	—	—	—	480	—	80	—	400	—	—	—	400	—
Bogomolje	80	—	—	—	80	—	16	—	64	—	—	—	64	—
Bol	240	—	—	—	240	—	48	—	192	—	—	—	192	—
Budva	2248	61½	—	—	2248	61½	280	61½	1968	—	—	—	1968	—
Cavtat	1000	—	—	—	1000	—	—	—	1000	—	—	—	1000	—
Dobrota	475	—	—	—	475	—	65	—	410	—	—	—	410	—
Drniš	5620	—	—	—	5620	—	696	74	4923	26	—	—	4923	26
Dubrovnik	192	—	—	—	192	—	48	—	144	—	—	—	144	—
Ercegnovi	1948	—	—	—	1984	—	212	—	1736	—	—	—	1736	—
Grbalj	6539	15	—	—	6539	15	889	86	5649	29	200	—	5449	29
Hvar	1824	—	—	—	1824	—	240	—	1584	—	—	—	1584	—
Imoski	5504	—	—	—	5504	—	720	—	4784	—	—	—	4784	—
Ješa	420	—	—	—	420	—	80	—	340	—	—	—	340	—
Kistanje	2288	35	—	—	2288	35	277	67	2010	68	—	—	2010	68
Klis	500	—	—	—	500	—	100	—	400	—	—	—	400	—
Knin	2724	62	—	—	2724	62	377	74	2346	88	—	—	2346	88
Komiža	160	—	—	—	160	—	32	—	128	—	—	—	128	—
Korčula	800	—	—	—	800	—	160	—	640	—	—	—	640	—
Kotor	1805	—	—	—	1805	—	295	—	1510	—	—	—	1510	—
Krtoli	585	—	—	—	585	—	51	—	534	—	—	—	534	—
Kuna	150	—	—	—	150	—	50	—	100	—	—	—	100	—
Lastovo	208	—	—	—	208	—	40	—	168	—	—	—	168	—
Lastva	593	30½	—	—	593	30½	38	30½	555	—	45	—	510	—
Lećevica	2500	—	—	—	2500	—	220	—	2280	—	—	—	2280	—
Lopud	568	—	—	—	568	—	108	—	460	—	—	—	460	—
Lukšić	628	—	—	—	628	—	81	60	546	40	—	—	546	40
Luštica	100	—	—	—	100	—	100	—	—	—	—	—	—	—
Makarska	5586	20	—	—	5586	20	740	28	4845	92	—	—	4845	92
Milna	300	—	—	—	300	—	60	—	240	—	—	—	240	—
Mljet	212	—	—	—	212	—	—	—	212	—	4	—	208	—
Muć	3862	50	—	—	3862	50	547	50	3315	—	—	—	3315	—
Muo	160	—	—	—	160	—	32	—	128	—	—	—	128	—
Nerežišća	325	—	—	—	325	—	65	—	260	—	—	—	260	—
Nin	1965	12	—	—	1965	12	252	52	1712	60	252	52	1460	08
Novi kod Trogira	3438	60	1500	—	4938	60	297	72	4640	88	—	—	4640	88

OBČINA	Dug: od ostanaka početnih		Dug: od zajma 1890		Dug: Skupa		Izplate		Ostanak svrhom godine 1890		Ovaj se ostanak odnosi na izplate: izpale do svrhe 1890		Ovaj se ostanak odnosi na izplate: koje izpadaju su sljednih godina	
	fior.	novč.	fior.	n.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	n.	fior.	n.	fior.	n.
Novigrad	1760	—	—	—	1760	—	220	—	1540	—	—	—	1540	—
Obrovac	7764	—	—	—	7764	—	892	—	6872	—	—	—	6872	—
Omiš	1738	10	—	—	1738	10	252	22	1485	88	—	—	1485	88
Opuzen	200	—	—	—	200	—	20	—	180	—	—	—	180	—
Orebić	840	—	—	—	840	—	220	—	620	—	—	—	620	—
Pag	3462	82	—	—	3462	82	387	—	3074	94	—	—	3074	94
Paštrovići	840	—	—	—	840	—	240	88	600	—	120	—	480	—
Perast	360	—	—	—	360	—	60	—	300	—	60	—	240	—
Postira	235	—	—	—	235	—	47	—	188	—	—	—	188	—
Prčanj	464	—	—	—	464	—	61	—	400	—	—	—	400	—
Primorje gor.	240	—	—	—	240	—	48	—	192	—	—	—	192	—
Promina	599	88	—	—	599	88	83	16	516	72	—	—	516	72
Pučišća	523	90	—	—	523	90	104	78	419	12	—	—	419	12
Rab	2021	90	—	—	2021	90	—	—	2021	90	281	18	1740	72
Rieka	540	—	—	—	540	—	108	—	432	—	—	—	432	—
Risan	7980	—	—	—	7980	—	490	—	7490	—	490	—	7000	—
Sali	830	40	—	—	830	40	213	60	616	80	—	—	616	80
Selca	217	—	—	—	217	—	43	40	173	60	—	—	173	60
Silba	480	—	—	—	480	—	80	—	400	—	—	—	400	—
Sinj	8400	—	—	—	8400	—	2200	—	6200	—	—	—	6200	—
Skradin	1900	—	—	—	1900	—	460	—	1440	—	—	—	1440	—
Solta	184	—	—	—	184	—	28	—	156	—	—	—	156	—
Split	2900	—	—	—	2900	—	460	—	2440	—	—	—	2440	—
Starigrad	680	—	—	—	680	—	120	—	560	—	—	—	560	—
Stolivo	100	—	—	—	100	—	—	—	100	—	20	—	80	—
Ston	1470	—	—	—	1470	—	—	—	1470	—	210	—	1260	
Sućurac	292	—	—	—	292	—	58	40	233	60	—	—	233	60
Sućurje	375	—	—	—	375	—	—	—	375	—	45	—	330	—
Supetar	440	—	—	—	440	—	88	—	352	—	—	—	352	—
Sutivan	375	—	—	—	375	—	75	—	300	—	—	—	300	—
Šibenik	10592	—	—	—	10592	—	1088	—	9504	—	—	—	9504	—
Tiesno	200	—	—	—	200	—	40	—	160	—	—	—	160	—
Tivad	665	—	—	—	665	—	77	—	588	—	—	—	588	—
Trogir	4917	05	—	—	4917	05	773	81	4143	24	—	—	4143	24
Trpanj	928	—	—	—	928	—	208	—	720	—	—	—	720	—
Vis	300	—	—	—	300	—	60	—	240	—	—	—	240	—
Vrboska	100	—	—	—	100	—	20	—	80	—	—	—	80	—
Vrhgorac	1472	—	—	—	1472	—	224	—	1248	—	—	—	1248	—
Vrlika	1550	—	—	—	1550	—	250	—	1300	—	—	—	1300	—
Zadar	15859	59	—	—	15859	59	1616	49	14243	80	—	—	14243	80
Zaton	475	—	—	—	475	—	105	—	370	—	—	—	370	—
Zlarin	142	86	—	—	142	86	23	81	119	05	—	—	119	05
Skupa	146637	96	1500	—	148137	96	19227	10	128910	86	1964	70	126946	16

Izkaznica prometnih stavaka i razbrojitba ostanaka.

	Iznosak fior.	novč.		Iznosak fior.	novč.
Razhodi prelazni	9526	73	Prihodi prelazni	150	—
Ostanak početni	9482	03	Ostanak početni	208	—
Sbroj .	19008	76	Sbroj .	358	—
Razhodi uplaćeni	9482	03	Prihodi povraćeni	208	—
Ostanak konačni imovni . . .	9526	73	Ostanak konačni dugovni . . .	150	—
Dužnici.			Vjerovnici.		
Tekući račun od prihoda utjeranih Studenoga i Prosinca 1890 a još ne predanih	9526	73	Obćina Drniška, jer 1890 platila više neg joj nosila pristojbina te godine	150	—

Razbrojitba dobiti.

a) od Državnih Obveznica koje se našle početkom godine:

fior. 34400	Ujedinjeni državni Dug dohodkom u papiru na 4.20%	f.	144:80
„ 63200	pokrajinski zajam 1883 na 5% — za cielu godinu	„	310:—
„ 700	pokrajinski zajam 1883 na 5% — za jedno poljeće	„	17:50
„ 23500	Založnice Banke A. U. na 4%	„	90:—
Sbroj fior. 121800	Sbroj .	f.	552:30

b) od Obveznica nabavljenih kroz godinu:

fior. 3000	Ujedinjeni državni Dug dohodkom u papiru na 4.20% za cielu godinu	f.	26:—
„ 21000	„ „ „ „ „ za jedno poljeće	„	41:—
„ 4200	„ „ „ nabavljene izza ispalih dobiti	„	—:—
Sbroj fior. 28200	Skupa .	f.	629:30
	Odbiv dobiti na izravnanje plaćene pri nabav f. 28200	„	46:73
	Ukazani iznosak .	f.	582:57

Stanje imovno i dugovno.

	Koncem godine				Porestak i *pomanjak* imetka	
	1889		1890			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Imovina.						
Obveznice.						
Obveznice ujedinjenog državnog Duga u Bankam . .	34400	—	62600	—	28200	—
„ pokr. Zajma dalmatinskoga 1883	63900	—	62300	—	*1600*	—
Založnice Banke a.-u.	23500	—	23500	—	—	—
Sbroj .	121800	—	148400	—	26600	-
Ostanci imovni.						
Ostanci zajmova Obćinam	146637	96	128910	86	*17727*	*10*
Prihodi prometni	9482	03	9526	73	44	70
Sbroj .	156119	99	138437	59	*17682*	*40*
Skupa .	277919	99	286837	59	8917	60
Pretičak blagajnički u novcu	4790	44 ½	4814	51 ½	24	07
Imovina ukupna .	282710	43 ½	291652	10 ½	8941	67
Dugovina.						
Ostanci dugovni.						
Razhodi prometni	208	—	150	—	58	—
Imovina čista .	282502	43 ½	291502	10 ½	8999	67

Porestak imetka postaje:

dohodkom dobiti državnih i pokrajinskih Obveznica	f. 5882:57
od raznih prihoda	„ 27:50
	f. 5910:07
manje troškovi uprave	„ 26:90
Ostaje .	f. 5883:17
kao i korišću preobratom f. 25083:50 novca u Obveznice pisane vriednosti f. 28200 .	„ 3116.50
	f. 8999:67

Popisnica Obveznica svrhom godine 1890.

	%	Broj	Pisana vriednost	
Obveznice ujedinjenoga Duga Državnoga sa dobiti u bankam i izpadkom				
a) 1 Veljače i 1 Kolovoza	4.20	162545	18000	
b) 1 Svibnja i 1 Studenoga	„	72334	40400	
	„	56009	1000	
	„	207824	1000	
	„	207825	1000	
	„	260104	1000	
	„	372941	100	
	„	398596	100	
				62600
Obveznice pokrajinskoga Zajma dalmatinskog 1883. izpadkom 1 a Siečnja i 1 a Srpnja 639 Obveznica od fior. 100 svaka	5	—	—	62300
Založnice Banke a-u. sa dobiti u Bankam i izpadkom 1.a Travnja i 1.a Listopada	4	1372	1000	
	„	1373	1000	
	„	1374	1000	
	„	1422	5000	
	„	1465	5000	
	„	5142	5000	
	„	5667	5000	
	„	11033	100	
	„	11034	100	
	„	11035	100	
	„	11036	100	
	„	11037	100	
				23500
Skupa .				148400

Br. 5043.
g. 91.

(Prilog 11).

Visoki Sabore!

Čast je Zemaljskome Odboru podnieti na pretres i odobrenje konačni račun za godinu 1890 *Pokrajinske Poljodjelske Zaklade.*

Pristojbina troška god. 1890 izpala je na	f. 17655
prama proračunanoj su	„ 16720
viša je	f. 935

Taj veći trošak ima se poglavito pripisati vanrednome trošku od fior. 737 za poljodjelsku izložbu u Beču.

Pristojbina dohodka bila je od	f. 14886
prama proračunanoj od	„ 16720
manja je za	f. 1834

I ovo je prva godina u kojoj iznos ućeranih globa izostao je za proračunanim.

Odbije li se dohodak od troška ima se *manjak* u godišnjoj upravi od fior. 2769.

Svakako je spomenuti da medju troškovim ubrojeno je pod točkom 8 fior. 3340, koji su bili uloženi i istim kupljeno fior. 3700 državnih Obveznica.

Koncem god. 1890 konačna aktivna imovina ove Zaklade iznosila je:

u novcu i vjerovninam . . .	f. 582
u glavnici na dobit	„ 50
u Obveznicam	„ 105500
u istim aktivnim ostatcim . .	„ 25101
Skupa	f. 131234
prama onoj koncem god. 1889	„ 132345
manja je za	f. 1111

Aktivni ostatci, kako jur poznato, sastoje u udarenim a ne ućeranim globam.

Razjašnjenja dodana računu tumače svaku potanko.

Zadar, 4 siečnja 1892

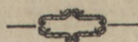
Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

Pazbroj

God. 1890

Zaklade „Poljodjelstvo pokrajinsko“.

PRIHODI	U novcu fior.	U novcu nč.	Ostanci imovni početni fior.	Ostanci imovni početni nč.	Ostanci imovni konačni fior.	Ostanci imovni konačni nč.	Obveznica fior.
Dohodci baštine.							
Od Drž. Obveznica i Pokrajinskih	5029	70	—	—	—	—	
Od glavnica na zajam	—	—	25	—	27	50	
Sbroj .	5029	70	25	—	27	50	
Dohodci zavoda							
Globe šumarske	9554	90½	22647	94	22946	96	
Razna	—	—	—	—	—	—	
Sbroj .	9554	90½	22647	94	22946	96	
Skupa dohodaka .	14584	60½	22672	94	22974	46	
Prihodi preobratom baštine							
Iznosi na uložbu , ...	3340	85½	—	—	—	—	
Ciena izvučenih Obveznica . . . . . . , . . .	3100	—	—	—	580	—	
Zajmovi povraćeni	—	—	50	—	50	—	
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	7300
Sbroj .	6440	85½	50	—	630	—	7300
Prihodi prometni.							
Unesci uz povratak	880	43½	—	—	—	—	
Iznesci prometni utjerani	6557	70½	6569	56½	4771	49½	
Sbroj .	7438	14	6569	56½	4771	49½	
Skupa .	28463	60	29292	50½	28375	95½	7300
Pretičak početni u blagajni	520	52½					101800
Svega izravnano .	28984	12½					109100

RAZHODI	U novcu fior.	U novcu nč.	Ostanci dugovni početni fior.	Ostanci dugovni početni nč.	Ostanci dugovni konačni fior.	Ostanci dugovni konačni nč.	Obveznice fior.
Troškovi uprave	248	15	—	—	—	—	
Troškovi zavoda.							
Troškovi na pokrajinsko Gospodarsko Vieće	—	—	—	—	—	—	
Pripomoći poljodjelskim Družtvom	200	—	—	—	—	—	
Pripomoći osobite	675	—	170	—	240	—	
Pripomoći lugarom i doplate	4463	66	238	36	292	11	
Pripomoć Gružkomu Zavodu	1502	17	2	17	500	—	
Pripomoći u pošumljenje i uredjenje bujica	4310	—	285	—	182	—	
Pripomoći u poljodjelske poboljšice i slučajno na uložbu	5215	—	215	—	—	—	
Troškovi za izložbu Bečku	300	—	—	—	437	53	
Sbroj	16665	83	910	53	1651	64	
Skupa troškova	16913	98	910	53	1651	64	
Razhodi preobratom baštine.							
Obveznice izvučene	—	—	—	—	—	—	3600
Novac uložen u državne Obveznice	6464	90	—	—	—	—	
Sbroj	6464	90	—	—	—	—	3600
Razhodi prometni.							
Razhodi povratni	4759	63½	—	—	—	—	
Povratak prometnih prihoda	842	61	955	31	993	13½	
Sbroj	5602	24½	955	31	993	13½	
Skupa	28981	12½	1865	84	2644	77½	3600
Pretičak u blagajni	3	—					105500
Svega izravnano	28984	12½					109100

Izkaznica troškova i dohodka

Točka	TROŠKOVI	Predrazbroj 1890	PRISTOJBINA					
			godine 1890		predjašnjih godina		Skupa	
		fior.	fior.	nč.	fior.	nč.	fior.	nč.
1	Troškovi uprave	220	248	15	—	—	248	15
	Troškovi zavoda							
2	Troškovi na pokr. Gospodarsko Vieće . . .	400	—	—	—	—	—	—
3	Pripomoći poljodjelskim Družtvom	200	200	—	—	—	200	—
4	Pripomoći osobite	700	745	—	170	—	915	—
5	Plate i doplate lugarom	4500	4517	41	238	36	4755	77
6	Pripomoć poljodjelskoj učioni Gružkoj . . .	1700	2000	—	2	17	2002	17
7	Pripomoći za pošumljenje i uredjenje bujica .	4000	4207	—	285	—	4492	—
8	Pripomoći za poljodjelske poboljšice i slučajno na uglavničenje	5000	5000	—	215	—	5215	—
9	Troškovi za Izložbu Bečku	—	737	53	—	—	737	53
	Sbroj .	16500	17406	94	910	53	18317	47
	Skupa troškova .	16720	17655	09	910	53	18565	62
	DOHODCI							
	Dohodci baštine.							
1	Dobiti od javnih vriednoća	4938	5029	70	—	—	5029	70
2	Dobiti od glavnica na zajam	2	2	50	25	—	27	50
	Sbroj .	4940	5032	20	25	—	5057	20
	Dohodci zavoda.							
3	Globe šumarske	11780	9853	92½	22647	94	32501	86½
4	Dohodci razni	—	—	—	—	—	—	—
	Sbroj .	11780	9853	92½	22647	94	32501	86½
	Skupa dohodaka .	16720	14886	12½	22672	94	37559	06½
	Premašaj troškova .		2768	96½				

napram odobrenom Predrazbroju.

IZPLATE						OSTANCI KONAČNI						IZPADAK			
za godinu 1890		za predjašnje godine		Skupa		od godine 1890		od predjašnjih godina		Skupa		povoljan		nepovoljan	
fior.	nč.	fior.	nč.	fior.	nč.	fior	nč.	fior.	nč.	fior.	nč.	fior.	nč.	fior.	nč.
248	15	--	—	248	15	—	—	—	—	—	—	—	--	28	15
—	—	--	—	—	--	--	—	—	—	-	—	400	—	—	—
200	—	—	—	200	-	—	—	—	—	—	—	—	--	--	-
505	—	170	—	675	—	240	—	—	-	240	-	—	—	45	—
4269	91	193	75	4463	66	247	50	44	61	292	11	—	—	17	41
1500	—	2	17	1502	17	500	-	—	—	500	—	—	—	300	-
4025	—	285	—	4310	—	182	—	—	-	182	—	—	—	207	—
5000	--	215	—	5215	—	—	—	—	-	-	—	—	-	—	—
300	—	-	—	300	-	437	53	—	--	437	53	—	—	737	53
												—	—	—	—
15799	91	865	92	16913	98	1607	03	44	61	1651	64				
16048	06	865	92	16913	98	1607	03	44	61	1651	64	—	—	935	09
5029	70	--	--	5029	70	—	-	—	—	—	—	91	70	—	—
—	—	—	—	-	—	2	50	25	—	27	50	—	50	—	—
5029	70	-	—	5029	70	2	50	25	-	27	50	—	—	—	—
912	77	8642	13 1/2	9554	90 1/2	8941	15 1/2	14005	80 1/2	22946	96	—	--	1926	07 1/2
—	—	—	--	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
												—	—	-	-
912	77	8642	13 1/2	9554	90 1/2	8941	15 1/2	14005	80 1/2	22946	96	—	—	1833	87 1/2
5942	47	8642	13 1/2	14584	60 1/2	8943	65 1/2	14030	80 1/2	22974	46			2768	96 1/2

	fior.	nč.
Izkaznica promjena u početnim ostancim.		
Imovni ostanci od prihoda po računu 1889 iznosili su	25271	36½
od toga pomrseno, jer globe oproštene ili prevrnute u zatvor	2598	42½
u današnji Račun bi preneseno	22672	94
Izkaznica dobiti. od Obveznica		
I. Na Obveznicam koje se našle početkom godine:		
f. 22000 Ujedinjeni Dug na 4·20 %	924	—
„ 2100 Zajam lutrijom 1860 na 4 %	84	—
„ 76600 Zajam pokrajinski na 5 %	3830	—
„ 1100 Zajam užitkom dobiti za jedno polugodište	27	50
f. 101800		
II. Na Obveznicam nabavljenim kroz godinu:		
„ 5000 Ujedinjeni Dug na 4·20 %	210	—
„ 2300 „ „ užitkom za jedno polugodište	48	30
f 109100 Sbroj .	5123	80
Odbitkom dobiti na izravnanje plaćene prodavaocu Obveznica nabavljenih . .	94	10
Ostaje ukazani prihod od .	5029	70

Stanje imovno i dugovno svrhom godine 1890 napram onom predjašnje godine 1889.

	Stanje svrhom godine				Porestak		Smanjak	
	1889		1890		imetka			
	fior.	nč	fior.	nč.	fior.	nč.	fior.	nč.
IMOVINA								
Ujedinjeni Dug Državni								
Dohodak u Bankam na 4·20%	22000	—	29300	—	7300	—	—	—
Zajam lutrija 1860 na 4%								
Red. 11627 Br. 5 f. 500								
„ 11721 „ 8 „ 500								
„ 12956 „ 11 „ 100								
„ 17170 „ 3 „ 500	2100	—	1600	—	—	—	500	—
Zajam pokrajinski na 5%	77700	—	74600	—	—	—	3100	—
U Obveznicam .	101800	—	105500	—	3700	—	—	—
Vjerovnina za Obveznicu Zajma lutrijom 1860 red 19·661 Br. 13 od fior. 500, izvučenu i poslanu na utrnuće	—	—	580	—	580	—	—	—
Glavnice na dobit	50	—	50	—	—	—	—	—
Sbroj baštine .	101850	—	106130	—	4280	—	—	—
Ostanci imovni								
a) dohodaka	25271	36½	22974	46	—	—	2296	90½
b) prometni	6569	56½	4771	49½	—	—	1798	07
Sbroj imovnih ostanaka .	31840	93	27745	95½	—	—	4094	97½
Pretičak u blagajni	520	52½	3	—	—	—	517	52½
Svega .	134211	45½	133878	95½	—	—	332	50
DUGOVINA.								
Ostanci dugovni.								
a) troškova	910	53	1651	64	—	—	741	11
b) prometni	955	31	993	13½	—	—	37	82½
Sbroj .	1865	84	2644	77½	—	—	778	93½
Imovina čista .	132345	61½	131234	18	—	—	1111	43½

Izkaznica

o smanjenju bića.

Ostanci imovni početni pomršeni		f. 2598 : 42 1/1
Premašaj troškova		„ 2768 : 96 1/2
Sbroj .		f. 5367 : 39
Iznosci manje potrošeni u poljodjelske poboljšice a unešeni za pošumljenje	f. 3340 : 85 1/2	
Korist pisana postignuta preobratom f. 6464 : 90 A. V. u f. 7300 ujedinjena duga	„ 835 : 10—	
Prava korist što je Blagajna Državnoga duga dužna za jednu Obveznicu Zajma lutrijom 1860 od fior. 500 sa izplatom fior. 580 uz dobit .	„ 80 : —	„ 4255 : 95 1/2
Smanjak bića		f. 1111 : 43 1/2

Očevidnost baštinskog novca na uložbu.

	Iznosci			
	unešeni		uloženi	
	fior.	nč.	fior.	nč.
Godine 1888	8200	—	6269	—
„ 1889	6230	42	5034	—
„ 1890	6440	85 1/2	6464	90
Sbroj	20871	27 1/2	17767	90
Ostanci za uložbu	—	—	3103	37 1/2
Sbroj obračuna	20871	27 1/2	20871	27 1/2

Br. 5841
g. 1891.

(Prilog 12).

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje konačni račun od god. 1890 *Mirovinske učiteljske Zaklade.*

Pristojbina troška izpala je na	f. 30939
prama proračunanoj od	„ 27541
veća je	f. 3398

a to poglavito, kao vazda, radi većeg broja umirovljenog učiteljskog osoblja.

Pristojbina dohodka bila je od	f. 14943
prama proračunanoj od	„ 9663
viša je	f. 5280

a to jer su poskočile mal da ne sve točke dohodka, osobito ona od globa s nepohadjanja.

Odbiv veći trošak od većeg dohodka ima se konačni povoljni uspjeh prama proračunu od f. 1882 i toliko bio je manji doprinesak iz pokrajinske zaklade na pokriće manjka.

Sliedeć primjer prošlih godina, Zemaljski Odbor u svrhu povećanja glavnice, držao je shodnim da cieli taj pretičak uglavniči, mjesto samih proračunanih f. 500, i odredio da se kupi državnih Obveznica u pisanoj vriednosti od f. 2000.

Razjasnjenja dodana računu tomače svaku potanko.

Zadar, 4 Siečnja 1892.

Predsjednik
Vojnović

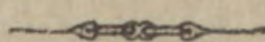
Izviestitelj
Klaić

Pazbroj

Zaklade „Mirovine učiteljem pučkih učiona“

u Dalmaciji

Godine 1890.

PAZ

PRIHODI	U NOVCU						U Obveznica
	Prihodi		Ostanci imovni				
			početni		konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
Dohodci.							
a) baštine	1434	30	—	—	—	—	
b) zavoda	13579	85 ½	2186	10 ½	2115	34	
Sbroj .	15014	15 ½	2186	10 ½	2115	34	
Doprinesak pokrajinski	16472	82 ½	*2*	*93* ½	54	52 ½	
Sbroj prihoda .	31486	98	2183	17	2169	86 ½	
Prihodi preobratom baštine.							
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	
Prihodi prometni.							
Prihodi na povratak	20466	20 ½	—	—	—	—	
Utjerba razhoda na povratak	42	20	48	84	6	64	
Sbroj prihoda prometnih .	20508	40 ½	48	84	6	64	
Sbroj svih prihoda .	51995	38 ½	2232	01	2176	50 ½	
Pretičak blagajnički početni	—	—					34150
Svega .	51995	38 ½					34150

BROJ

RAZHODI	U NOVCU						U Obveznica
	Razhodi		Ostanci dugovni				
			početni		konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
Troškovi uprave.	—	—	—	—	—	—	
Troškovi zavoda.							
I. Mirovine i druga uredjena beriva na opočinak i hranu:							
a) učiteljem i učiteljicam	25794	09	260	95	322	75	
b) slugam	150	—	—	—	—	—	
c) udovicam	2912	60	35	00 ½	46	72	
d) sirotčadi	371	70	4	10	7	86	
II. Milostinje	1036	02	44	31 ½	46	30 ½	
III. Oprostnine	600	—	—	—	—	—	
Sbroj troškova	30894	41	344	37	423	63 ½	
Razhodi na preobrat baštine.							
Iznosak na uložbu u Obveznice	—	—	912	44	1412	44	
Razhodi prometni.							
Prihodi na povratak	—	—	—	—	—	—	
Povratak razhoda prometnih	21100	97 ½	3055	97	2421	20	
Sbroj razhoda prometnih	21100	97 ½	3055	97	2421	20	
Sbroj svih Razhoda	51995	38 ½	4312	78	4257	27 ½	34150
Pretičak blagajnički konačni	—	—					
Svega	51995	38 ½					34150

Razbrojitba pra

Točka		Predrazbroj za godinu 1890	PRISTOJBINA za godinu 1890		za godine prednje: ostanci početni		za godine prednje: pridošlice		Skupa	
		fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
	RAZHOD									
1	Troškovi uprave	10	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Mirovine učiteljstvu . . .	22644	25821	90	260	95	33	99	26116	84
3	„ slugam	150	150	—	—	—	—	—	150	—
4	„ udovicam učitelja .	3210	2877	66 ½	35	00 ½	—	—	2912	67
5	„ „ sluga .	77	76	65	—	—	—	—	76	65
6	„ sirotam	113	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Gojitbine	352	375	46	4	10	—	—	379	56
8	Milostinje	985	1038	01	44	31 ½	—	—	1082	32 ½
9	Oprostnine	—	600	—	—	—	—	—	600	—
	Sbroj .	27541	30939	68 ½	344	37	33	99	31318	04 ½
10	Iznosak za uglavničenje . .	500	500	—	912	44	—	—	1412	44
	Svega .	28041	31439	68 ½	1256	81	33	99	32730	48 ½
	PRIHOD									
1	Dobiti od drž. Obveznica .	1413	1434	30	—	—	—	—	1434	30
2	Odredbine službovne . . .	3500	3430	59 ½	—	—	—	—	3430	59 ½
3	Uštednje na praznim službam	1500	3272	—	—	—	—	—	3272	—
4	Iz prodaje učionskih knjiga .	700	787	—	749	99 ½	—	—	1536	99 ½
5	Globe s nepohadjanja . . .	350	3379	48 ½	—	—	—	—	3379	48 ½
6	Odredbine nasliedue . . .	2200	2640	01	1436	11	—	—	4076	12
	Sbroj .	9663	14943	39	2186	10 ½	—	—	17129	49 ½
	Manjak što se namiruje									
7	Doprineskom pokrajinskim .	18378	16496	29 ½	2	93 ½	33	99	16527	35
	Svega .	28041	31439	68 ½	2183	17	33	99	33656	84 ½

ma Predrazbroju

IZPLATE						OSTANCI KONAČNI						Pristojbina godine 1890 napram Predrazbroju ukazuje izpadka				
za godinu 1890		za godine prednje		Skupa		od godine 1890		od godina prednjih		Skupa		na stavci	povoljna		nepovoljna	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.		fior.	novč.	fior.	novč.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	10	—	—	—
25499	15	294	94	25794	09	322	75	—	—	322	75	2	—	—	3177	90
150	—	—	—	150	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—
2830	94½	35	00½	2865	95	46	72	—	—	46	72	4	332	33½	—	—
76	65	—	—	76	65	—	—	—	—	—	—	5	—	35	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	113	—	—	—
367	60	4	10	371	70	7	86	—	—	7	86	7	—	—	23	46
991	70½	44	31½	1036	02	46	30½	—	—	46	30½	8	—	—	53	01
600	—	—	—	600	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	600	—
30516	05	378	36	30894	41	423	63½	—	—	423	63½				3398	68½
—	—	—	—	—	—	500	—	912	44	1412	44					
30516	05	378	36	30894	41	923	63½	912	44	1836	07½					
1434	30	—	—	1434	30	—	—	—	—	—	—	1	21	30	—	—
3430	59½	—	—	3430	59½	—	—	—	—	—	—	2	—	—	69	40½
3272	—	—	—	3272	—	—	—	—	—	—	—	3	1772	—	—	—
787	—	—	—	787	—	—	—	749	99½	749	99½	4	87	—	—	—
3379	48½	—	—	3379	48½	—	—	—	—	—	—	5	3029	48½	—	—
1938	77½	772	—	2710	77½	701	23½	664	11	1365	34½	6	440	01	—	—
14242	15½	772	—	15014	15½	701	23½	1414	10½	2115	34		5280	39		
16441	77	31	05½	16472	82½	54	52½	—	—	54	52½					
30683	92½	803	05½	31486	98	755	76	1414	10½	2169	86½					

PRIMJETBA. Viši prihod od . . . . . f. 5280:39
Odbiv veći trošak od . . . „ 3398:68½
daje ukupno povoljna izpadka . „ 1881:70½

Izkaznica promjena nastavših kod početnih ostanaka.

Ostanci dugovni.	Konačni ostanci ukazani u Pazbroju 1889 fior.	novč.	Prirest fior.	novč.	Odpadak fior.	novč.	Početni ostanci prenešeni u Pazbroj 1890 fior.	novč.
I. Ostanci kod kojih se sgodi promjenâ.								
Gojitbine	16	39	—	—	12	29	4	10
Milostinje	51	18 1/2		—	6	87	44	31 1/2
II. Ostanci kod kojih nebi promjenâ	295	95 1/2	—	—	—	—	295	95 1/2
Skupa	363	53	—	—	19	16	344	37
Nadodav ostanke dugovne:								
a) uložbe	912	44	—	—	—	—	912	44
b) prometne	3055	97	—	—	—	—	3055	97
Sbroj dugovnih ostanaka	4331	94	—	—	19	16	4312	78
Ostanci imovni.								
I. Ostanci kod kojih se sgodi promjenâ.								
Nasliedne odredbine	1452	33 1/2	—	—	16	22 1/2	1436	11
Doprinesak pokrajiuski	—	—	—	—	2	93 1/2	*2*	*93* 1/2
II. Ostanci ostali nepromjeni	749	99 1/2	—	—	—	—	749	99 1/2
Skupa	2202	33	—	—	19	16	2183	17
Nadodav imovne ostanke prometne	48	84	—	—	—	—	48	84
Sbroj imovnih ostanaka	2251	17	—	—	19	16	2232	01

Smanjenje od f. 19:16 kod ostanaka dugovnih nastade uslied izpravaka i pomrsba stavaka neizpunjenih; a onaj od f. 16:22 1/2 kod ostanaka imovnih nastade usljed izpravljenih pristojbina. Taj iznosak porodi naknadu dužnu pokrajinskoj zakladi odnosno predjašnjim godinam.

Izkaznica pristojbine pokrajinskog Doprineska.

			fior.	novč.
Odmjeren u smislu §. 60 zakona 29 Prosinca 1871, doprinesak iznosi . . .			15996	29 ½
štono odgovara manjku nastavšemu po pristojbini troškova od	f.	30939:68 ½		
napram pristojbini dohodaka od	„	14943:39		
Nego pošto se je uglavničilo			500	—
pristojbina pokrajinske zaklade za godinu 1890 iznosi			16496	29 ½
Nadodajuć za predjašnje godine nadošlih trošaka	f.	33:99		
manje smanjak ostanaka dugovnih	„	2:93 ½	31	05 ½
izpada prave pristojbine ukupno Doprineska starog i tekućeg			16527	35

Izkaznica pristojbine iznoska na uglavničenje.

	fior.	novč.
Manjak izmedju troškova i dohodaka iznosi	15996	29 ½
a pošto je podmiren doprineskom od	16496	29 ½
ispada iznos uglavničen pokrajinskim sredstvim	500	—

Izkaznica točaka prometnih i razbrojitba ostanaka.

	fior.	novč.		fior.	novč.
Prihodi uz povratak god. 1890 .	20466	20 ½	Razhodi uz povratak god. 1890 .	—	—
Dodav početne ostanke	3055	97	Dodav početne ostanke	48	84
Sbroj prihoda povratnih . . .	23522	17 ½	Sbroj razhoda povratnih . . .	48	84
Povraćeno godine 1890 . . .	21100	97 ½	Utjerano godine 1890	42	20
Ostalo da se povrati koncem g. 1890	2421	20	Ostalo da se utjera koncem g. 1890	6	64
Vjerovnici.			Dužnici		
Tekući račun na viseće izravnanje.	2421	20	Dvojica koji su nepravilno potegli	6	64

Stanje imovno i dugovno

svrhom godine 1890 napram onomu godine 1889.

	Stanje dne 31 Prosinca				Porestak		Odpadak	
	1889		1890		Imetka			
	fior.	novč	fior.	novč	fior.	novč	fior.	novč
Imovina.								
Javne vriednoće.								
Državne Obveznice dohodkom u notam . .	34150	—	34150	—	—	—	—	—
Ostanci imovni.								
a) dohodaka	2202	33	2169	86½	—	—	32	46½
b) stavaka prometnih	48	84	6	64	—	—	42	20
Skupa .	2251	17	2176	50½	—	—	74	66½
Pretičak blagajnički u novcu .	—	—	—	—	—	—	—	—
Svega .	36401	17	36326	50½	—	—	74	66½
Dugovina.								
Ostanci dugovni.								
a) troškova	363	53	423	63½	—	—	60	10½
b) iznosaka na uložbu	912	44	1412	44	—	—	500	—
c) razhoda prometnih	3055	97	2421	20	634	77	—	—
Svega .	4331	94	4257	27½	74	66½	—	—
Imovina čista .	32069	23	32069	23	—	—	—	

Imetak dakle niti je porestao niti spao.

Zaklada „Mirovine učiteljem“

pućkih učiona u Dalmaciji.

Godina 1890.

Uzroci razlikam

izpadaka Pazbroja napram onim Predrazbroja.

Troškovi predračunani na fior. 27541 poskočiše na		. f.	30939;68 ½
Dohodci predmnievani od fior. 9663 poskočiše na		. „	14943:39
Odtud nastaje manjak od		. f.	15996:29 ½
a tomu dodav potrebštinu iznoska za uglavničenje		. „	500:—
porodi se potrebno pokrajinskoga doprineska		. f.	16496:29 ½
napram onomu predračunanu na		. „	18378:—
Izpadak godine 1890 ukazuje se povoljan sa		. f.	1881:70 ½
a postade usljed višeg dohodka od	f. 5280:39		
manje višeg troška	„ 3398:68 ½		

Razhodi.

Izpadci nepovoljni radi viših troškova.

Mirovine učiteljem i učiteljicam		. f.	3177:90
Gojitbine		. „	23:46
Milostinje		. „	53:01
Oprostnine		. „	600:—
	Sbroj	. f.	3854:37

jer nastalo kroz godinu novih mirovina preko predračunanih i oproštnina neračunanih.

Izpadci povoljni radi manjih troškova.

Troškovi uprave.	f. 10:—		
jer nebilo nikakva troška			
Mirovine udovicam učiteljâ	„ 332:33 ½		
jer prestale.			
Mirovine udovicam sluga, jer zaobljeno	„ —:35		
Mirovine sirotam	„ 113:—		
jer doprli do godina.			
		f.	455:68 ½
Izpadak nepovoljan troškova		. f.	3398:68 ½

Prihodi.

Izpadci povoljni radi viših dohodaka.

Dobiti od Obveznica		f.	21:30
radi nove Obveznice nabavljene i zaobljenja.			
Prištednje plaća radi praznih služba, jer je ostalo praznih mjesta više nego se mislilo		„	1772:—
Dobit iz prodaje učionskih knjiga		„	87:—
jer se više dobilo od Upraviteljstva iz Beča.			
Globe radi nemarna pohadjanja		„	3029:48 ½
jer bilo pedepsano više s nepohadjanja.			
Nasliedne odredbine		„	440:01
jer bilo više imućnih ostavština.			
	Sbroj	. f.	5349:79 ½

Izpadci nepovoljni.

Odredbine na plaće, slučajno		. „	69:40 ½
	Izpadak povoljan prihoda	. f.	5280:39

Br. 5842
g. 1891.

(Prilog 13).

Visoki Sabore!

Čast je Zemaljskome Odboru podnieti na pretres i odobrenje konačni račun od god. 1890 *pokrajinske Učionske Zaklade.*

Pristojbina troška za tekuću godinu izpala je na		f. 279738
prama proračunanoj su		„ 294548
manja je		f. 11810
Pristojbina dohodka bila je od		„ 143945
prama proračunanoj sa		„ 148401
manja je		f. 4456

Obe razlike tomače se neotvorenjem svih proračunanih novih učiona, u koliko s jedne strane nije bilo troška za te učione, a s druge niesu dotične obćine platile učionskog doprineska za iste.

Tako doprinesak iz Pokrajinske Zaklade na pokriće manjka bio je manji kolika je razlika izmedju manjeg troška i manjeg dohodka, to jest manji za . . . . . . f. 10354

Bilo je naime proračunano	f. 146147	
dočim je plaćeno	„ 135793	
		f. 10354

Pridružena razjasnjenja tomače svaku točku troška i dohodka.

Zadar, 4 Siečnja 1892.

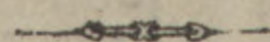
Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

Pazbroj

Pokrajinske „Učionske Zaklade“

God. 1890.

PAZ

PRIHODI	U NOVCU: Prihodi fior.	novč.	Ostanci imovni: početni fior.	novč.	konačni fior.	novč.	U Obveznica
I. Dohodci vlastiti	2812	30	1691	70	2277	50	
II. Doprinesak Obćina	92264	00½	22426	62	18255	77	
III. Doprinesak Države	52154	—	—	—	—	—	
IV. Povratak predujmova za gradnju i popravu učionicâ	1486	28½	3276	82	1790	53½	
Sbroj .	149016	59	27395	14	22323	80½	
V. Doprinesak pokrajinski	141356	47½	1469	57½	—	—	
Sbroj Uneska .	290373	06½	28864	71½	22323	80½	
Prihodi preobratom baštine.							
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	
Prihodi prometni.							
Prihodi na povratak	203028	04	—	—	—	—	
Utjerba prometnih razhoda	664	33	2521	28½	20424	94	
Sbroj prometnih prihoda .	203692	37	2521	28½	20424	94	
Sbroj svih prihoda .	494065	43½	31386	—	42748	74½	
Pretičak blagajnički početni	—	—					66150
Svega .	494065	43½					66150

BROJ

RAZHODI	U NOVCU: Razhodi fior.	U NOVCU: Razhodi novč.	U NOVCU: Ostanci dugovni: početni fior.	U NOVCU: Ostanci dugovni: početni novč.	U NOVCU: Ostanci dugovni: konačni fior.	U NOVCU: Ostanci dugovni: konačni novč.	U Obveznica
I. Troškovi uprave	676	74½	7	69	22	60	
II. Beriva učiteljskog osoblja	201205	63½	8457	73	9735	48	
III. Troškovi učionski	63318	50	8485	16	9852	77½	
IV. Pripomoći privatnim učionam	7335	60	—	—	255	—	
V. Troškovi u odgoj učitelja	1848	—	114	—	266	—	
VI. Troškovi u skupštine učiteljske	4252	31	428	91	1749	—	
VII. Ini troškovi	715	67	4	20	96	53	
Sbroj troškova	279352	46	17497	69	21977	38½	
Razhodi u preobrat baštine.							
Novac uložen u Obveznice	—	—	1217	84	1217	84	
Razhodi prometni.							
Razhodi uz povratak	18567	98½	—	—	—	—	
Povratak prometnih prihoda	196144	99	11145	84½	18028	89½	
Sbroj prometnih razhoda	214712	97½	11145	84½	18028	89½	
Sbroj svih razhoda	494065	43½	29861	37½	41224	12	
Pretičak u blagajni konačni	—	—					66150
Svega	494065	43½					66150

Razbrojitba na

Predrazbroja: Naslov	Predrazbroja: Stavka	POTREBŠTINA	Predrazbroj za godinu 1890	PRISTOJBINA: za godinu 1890		PRISTOJBINA: predjašnjih godina: ostanci početni		PRISTOJBINA: predjašnjih godina: pridošlice		PRISTOJBINA: Skupa	
			fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
I.	1	Troškovi uprave	700	691	65 ½	7	69	—	—	699	34 ½
II.		Beriva učiteljskog osoblja:									
	2	a) Kateketam nagrade . .	6200	4730	88	679	16	360	—	5770	04
	3	b) Učiteljem najmovi i druga beriva	199432	186693	30	6480	41	2600	62 ½	195774	33 ½
	4	Nagrade i pripomoći . . .	3500	4160	—	655	—	—	—	4815	—
	5	Zamjenine	300	128	58	113	16	—	—	241	74
	6	c) Pomoćnim učiteljem nagrade	5[illegible]50	3810	—	530	—	—	—	4340	—
		Sbroj Naslova II. .	215282	199522	76	8457	73	2960	62 ½	210941	11 ½
III.		Troškovi učionski:									
	7	Uzdržanje sgradja . . .	800	753	56	—	—	—	—	753	56
	8	Stanarine	51713	49053	—	8290	50	1133	59 ½	58477	09 ½
	9	Nameti	94	127	71	—	—	—	—	127	71
	10	Poprave i nabave pokućstva	3000	2265	65	17	16	—	—	2282	81
	11	Pisarne odsječnice . . .	9029	8657	50	137	50	—	—	8795	—
	12	Odsječnice za ogriev . .	239	226	—	—	—	—	—	226	—
	13	Potrebštine za pouku teoretično-praktičnu	1900	1853	58	—	—	—	—	1853	58
	14	Vrtlovi	1100	615	52	40	—	—	—	655	52
		Sbroj Naslova IV. .	67875	63552	52	8485	16	1113	59 ½	73171	27 ½
IV.	15	Pripomoći privatnim učionam	7591	7590	60	—	—	—	—	7590	60
V.	16	Troškovi u odgoj učiteljâ: „Podporine“	2000	2000	—	114	—	—	—	2114	—
VI.	17	Troškovi u skupštine učiteljske	2500	5572	40	428	91	—	—	6001	31
VII.	18	Ini troškovi (Dnevnice i putbine)	400	623	10	—	—	—	—	623	10
	19	Razna	200	184	90	4	20	—	—	189	10
		Sbroj Naslova VII. .	600	808	—	4	20	—	—	812	20
		Potrebština ukupna . . .	296548	279737	93 ½	17497	69	4094	22	301329	84 ½
		(Nasl. I-VII) .	294548								
	20	Iznosi na uglavničenje . .	—	—	—	1217	84	—	—	1217	84
		Svega .	294548	279737	93 ½	18715	53	4094	22	302547	68 ½

pram Predrazbroju

IZPLATE						OSTANCI KONAČNI						Pristojbina godine 1890 napram Predrazbroju ukazuje izpadka				
za godinu 1890		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1890		od godina prednjih		Skupa		na stavci	povoljna		nepovoljna	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.		fior.	novč.	fior.	novč.
669	05 ½	7	69	676	74 ½	22	60	—	—	22	60	1	8	34 ½	—	—
3975	72	1039	16	5014	88	755	16	—	—	755	16	2	1469	12	—	—
179447	98	9081	03 ½	188529	01 ½	7245	32	—	—	7245	32	3	12738	70	—	—
3555	—	655	—	4210	—	605	—	—	—	605	—	4	—	—	660	—
128	58	113	16	241	74	—	—	—	—	—	—	5	171	42	—	—
2680	—	530	—	3210	—	1130	—	—	—	1130	—	6	2040	—	—	—
189787	28	11418	35 ½	201205	63 ½	9735	48	—	—	9735	48					
753	56	—	—	753	56	—	—	—	—	—	—	7	46	44	—	—
39572	89 ½	9424	09 ½	48996	99	9480	10 ½	—	—	9480	10 ½	8	2660	—	—	—
127	71	—	—	127	71	—	—	—	—	—	—	9	—	—	33	71
2168	48	17	16	2185	64	97	17	—	—	97	17	10	734	35	—	—
8428	—	137	50	8565	50	229	50	—	—	229	50	11	271	50	—	—
220	—	—	—	220	—	6	-	—	—	6	-	12	43	—	—	—
1853	58	—	—	1853	58	—	—	—	—	—	—	13	46	42	—	—
575	52	40	—	615	52	40	—	—		40	—	14	484	48	—	—
53699	74 ½	9618	75 ½	63318	50	9852	77 ½	—	—	9852	77 ½					
7335	60	—	—	7335	60	255	—	—	—	255	—	15	—	40	—	—
1734	—	114	—	1848	—	266	—	—	—	266	—	16	—	—	—	—
3823	40	428	91	5252	31	1749	—	—	—	1749	—	17	—	—	3072	40
529	57	—	—	529	57	93	53	—	—	93	53	18	—	—	223	10
181	90	4	20	186	10	3	—	—	—	3	—	19	15	10	—	—
711	47	4	20	715	67	96	53	—	—	96	53					
257760	55	21591	91	279352	46	21977	38 ½	—	—	21977	38 ½		16810	06 ½		
—	—	—	—	—	—	—	—	1217	84	1217	84		14810	06 ½		
257760	55	21591	91	279352	46	21977	38 ½	1217	84	23195	22 ½					

Predrazbroja Naslov	Predrazbroja Stavka	POTREBŠTINA	Predrazbroj za godinu 1890 fior.	PRISTOJBINA za godinu 1890 fior.	novč.	predjašnjih godina ostanci početni fior.	novč.	predjašnjih godina pridošlice fior.	novč.	Skupa fior.	novč.
I.	1	Vlastiti dohodci: Dobiti od Drž. Obveznica	771	783	70	—	—	—	—	783	70
	2	Dohodci zaklade sv. Mihovila u Trogiru	2730	2288	90	1291	70	—	—	3580	60
	3	Ini dohodci	324	325	50	400	—	—	—	725	50
		Sbroj Naslova I. .	3825	3398	10	1691	70	—	—	5089	80
II.	4	Doprinesak Obćina . . .	92122	88093	15 ½	22426	62	—	—	110519	77 ½
III.	5	Doprinesak Države:									
		a) za učione u obće . . .	41654	41654	—	—	—	—	—	41654	—
		b) za gradjansku učionu i poljodjelski tečaj u Šibeniku	4800	4800	—	—	—	—	—	4800	—
		c) za gradjansku učionu i teknički tečaj na Korčuli .	5500	5500	—	—	—	—	—	5500	—
		d) za pomorski tečaj na Silbi	500	500	—	—	—	—	—	500	—
		Sbroj Naslova III .	52454	52454	—	—	—	—	—	52454	—
IV.	6	Povratci predujmova u gradnju i popravu učionicâ .	—	—	—	3276	82	—	—	3276	82
		Sbroj Naslova I-IV. .	148401	143945	25 ½	27395	14	—	—	171340	39 ½
V.	7	Manjak koji se ima pokriti Doprineskom pokrajinskim .	146147	135792	68	1469	57 ½	4094	22	141356	47 ½
		Svega .	294548	279737	93 ½	28864	71 ½	4094	22	312696	87

IZPLATE						OSTANCI KONAČNI						Pristojbina godine 1890 napram Predrazbroju ukazuje izpadka				
za godinu 1890		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1890		od godina prednjih		Skupa		na stavci	povoljna		nepovoljna	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.		fior.	novč.	fior.	novč.
783	70	—	—	783	70	—	—	—	—	—	—	1	12	70	—	—
1703	10	—	—	1703	10	585	80	1291	70	1877	50	2	—	—	441	10
325	50	—	—	325	50	—	—	400	—	400	—	3	1	50	—	—
2812	30	—	—	2812	30	585	80	1691	70	2277	50					
77835	43 ½	14428	57	92264	00 ½	10257	72	7998	05	18255	77	4	—	—	4028	84 ½
41654	—	—	—	41654	—	—	—	—	—	—	—	5 a	—	—	—	—
4800	—	—	—	4800	—	—	—	—	—	—	—	5 b	—	—	—	—
5500	—	—	—	5500	—	—	—	—	—	—	—	5 c	—	—	—	—
500	—	—	—	500	—	—	—	—	—	—	—	5 d	—	—	—	—
52454	—	—	—	52454	—	—	—	—	—	—	—					
—	—	1486	28 ½	1486	28 ½	—	—	1790	53 ½	1790	53 ½	6	—	—	—	—
133101	73 ½	15914	85 ½	149016	59	10843	52	11480	28 ½	22323	80 ½				4455	74 ½
135792	68	5563	79 ½	141356	47 ½	—	—	—	—	—	—					
268894	41 ½	21478	65	290373	06 ½	10843	52	11480	28 ½	22323	80 ½					

Manji trošak od . . . . f. 14810:06
odvadiv manje prihoda . . . . „ 4455:74 ½
daje povoljna izpadka ukupno . . f. 10354:32

Izkaznica promjena sgodivših se u početnih ostancih.

Ostanci dugovni.	Konačni ostanci ukazani u Pazbroju 1889		Prirasti		Smanjci		Početni ostanci prenešeni u Pazbroj 1890	
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
I. Ostanci kod kojih bi promjenâ.								
Stavka 3. Najmovi i druga beriva učiteljem.	6547	77	—	—	67	36	6480	41
„ 8. Stanarine	8302	75	—	—	12	35	8290	50
„ 10. Poprave i nabave pokućstva . .	17	36	—	—	—	20	17	16
„ 13. Potrebštine za teoretično-praktičnu pouku	100	—	—	—	100	—	—	—
„ 18. Dnevnice i putbine	60	—	—	—	60	—	—	—
„ 19. Razni troškovi	7	80	—	—	3	60	4	20
II. Ostanci kod kojih nije bilo promjenâ.	2705	42	—	—	—	—	2705	42
Skupa .	17741	10	—	—	243	41	17497	69
Dodav dugovne ostanke *a*) uložbe . . .	1217	84	—	—	—	—	1217	84
b) prometne . . .	11145	84 ½	—	—	—	—	11145	84 ½
Sbroj dugovnih ostanaka početnih .	30104	78 ½	—	—	243	41	29861	37 ½
Ostanci imovni.								
I. Ostanci kod kojih je bilo promjena								
Stavka 4. Doprinesak Občinâ	24139	60 ½	—	—	1712	98 ½	22426	62
„ 7. Doprinesak iz pokrajinske zaklade.	—	—	1469	57 ½	—	—	1469	57 ½
II. Ostanci kod kojih nebi promjena	4968	52	—	—	—	—	4968	52
Skupa .	29108	12 ½	—	—	243	41	28864	71 ½
Dodav imovne ostanke početne .	2521	28 ½	—	—	—	—	2521	28 ½
Sbroj imovnih ostanaka početnih .	31629	41	—	—	243	41	31386	—

Smanjak od f. 243:41 u dugovnih ostancih odtud je, jer pomrseno starih pristojbina troškovnih neizkoljenih; a onaj od f. 1712:98 ½ u ostancih imovnih odtud, jer odbijeno občinskih doprinesaka, gdi ostale učione zatvorene.

Sbroj ovih dvaju iznosaka (fior. 1469:57 ½) stvara naknadni doprinesak pokrajinske zaklade odnosno doprinesku predjašnjih godina.

Izkaznica pristojbine pokrajinskog Doprineska.

			fior.	novč.
Razlika medju pristojbinom troška odnosno godini 1890 od	f.	279737:93 ½		
i pristojbinom prihoda iste godine od	„	143945:25 ½		
stvara pristojbinu prihoda pokrajinskog doprineska za rečenu godino od			135792	68
te za predjašnje godine odbiv povišenje imovnog početnog ostanka čista od	f.	1469:57 ½		
pridošlice troška za predjašnje godine od	„	4094:22		
ili			5563	79 ½
nastaje stvarna pristojbina Doprineska iz pokrajinske zaklade od			141356	47 ½

Izkaznica prometnih stavaka i razbrojitba ostanaka.

	fior.	novč.		fior.	novč.
Prihodi uz povratak god. 1890 .	203028	04	Razhodi uz povratak god. 1890 .	18567	98 ½
Nadodav početne ostanke . . .	11145	84 ½	Nadodav početne ostanke . . .	2521	28 ½
Sačinjavaju skupa prihoda povratnih	214173	88 ½	Sačinjavaju skupa razhoda utjerljivih	21089	27
Povraćeno godine 1890 . . .	196144	99	Utjerano godine 1890	664	33
Ostalo da se povrati koncem g. 1890	18028	89 ½	Ostalo da se utjera koncem g. 1890	20424	94
Vjerovnici.			Dužnici		
Grana Državna „Bogoštovje i Nauk“ za pridržano u njezin račun . .	50	—	Razne učione za List učionički .	141	—
Učiteljski zavod isto	2	—	Dužnik za privremene razbroje .	15	45
Pokrajinska zaklada dalmatinska za pripomoći dobivene . . .	17976	89 ½	Vlastnici učionica za predojmove njima udieljene	1700	50 ½
			Grana „Nauk i Bogoštovje“ za izplate za nju učinjene	79	06
			Tekući račun na izravnanje . .	18488	92 ½
	18028	89 ½		20424	94

Stanje imovno i dugovno

svrhom godine 1890 napram onomu godine 1889.

	Stanje dne 31 Prosinca				Porestak		Pomanjak	
	1889		1890		bića			
	fior.	novč	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.
Imovina.								
Nepokretnine.								
Dobra zaklade Sv. Mihovila u Trogiru (vriednost po prilici)	21000	—	21000	—	—	—	—	—
Kuća u Pagu (Palazzo del Conte) . .	2148	—	2148	—	—	—	—	—
Kuća u Bristu	1200	—	1200	—	—	—	—	—
Kuća u Zemuniku	4742	34	4742	34	—	—	—	—
Vriednost ukupna nepokretnina .	29090	34	29090	34	—	—	—	—
Obveznice Državne.								
Zaklade Sv. Mihovila u Trogiru . . .	40000	—	40000	—	—	—	—	—
Zapiska Radović	7700	—	7700	—	—	—	—	—
Ine Obveznice	18450	—	18450	—	—	—	—	—
Skupa .	66150	—	66150	—	—	—	—	—
Ostanci imovni.								
a) prihoda	29108	12 ½	22323	80 ½	—	—	6784	32
b) stavaka prometnih	2521	28 ½	20424	94	17903	65 ½	—	—
Skupa .	31629	41	42748	74 ½	11119	33 ½	—	—
Pretičak blagajnički u novcu .	—	—	—	—	—	—	—	—
Svega .	126869	75	137989	08 ½	11119	33 ½	—	—
Dugovine.								
Ostanci dugovni.								
a) troškova	17741	10	21977	38 ½	—	—	4236	28 ½
b) iznosa na uglavničenje	1217	84	1217	84	—	—	—	—
c) stavaka prometnih	11145	84 ½	18028	89 ½	—	—	6883	05
Svega .	30104	78 ½	41224	12	—	—	11119	33 ½
Imovina čista .	96764	96 ½	96764	96 ½	—	—	—	—

Biće dakle niti je poreslo niti spalo.

Uzroci razlikam

u izpadcim Pazbroja napram onim Predrazbroja.

Manjak godine 1890 jest od		f. 135792:68
Prama onomu što se predmnievalo u Predrazbroju		„ 146147:—
ukazuje se povoljan sa		f. 10354:32
a nastade, jer se je potrošilo manje neg se predračunalo	f. 16810:06 ½	
nu pošto se u predračunu odbilo jur	„ 2000:—	
ukazuje se manji samo		„ 14810:06 ½
uz to bilo manje prihoda		„ 4455:71 ½

Manje je troška bilo osobito stoga jer neotvorene sve učione predračunane, a usljed toga odbilo se doprineska Obćinam, pa odtud i manje prihoda.

Razhodi.

Na potanko postigoše se sliedeći izpadci povoljni:

Troškovi uprave slučajno.	f. 8:34 ½
Nagrade Kateketam, jer manje učitelja predavalo vjeronauk	„ 1469:12
Plaće i druga beriva učiteljem jer ostale zatvorene nekoje učione, niti bile doznačene sve dozrele petogodišnjice.	„ 12738:70
Zamjenjine, jer manje odsutno učitelja	„ 171:42
Nagrade pripomoćnim učiteljem radi manjih potreba, pošto se neotvorile sve učione predmnievane.	„ 2040:—
Uzdržanje učiona, jer manje potreba	„ 46:44
Stanarine učiona s uzroka jer neotvorene sve učione.	„ 2660:—
Poprave i nabave pokućstva jer manje potreba ukazalo se kroz godinu.	„ 734:35
Odsječnice pisarne stoga jer bilo manje učiona neg se mislilo.	„ 371:50
Ogriev učionicâ radi manje potrebe.	„ 13:—
Potrebštine u teoretično-praktično podučavanje jer manja potreba učila.	„ 46:42
Vrtlovi radi manje potrebe.	„ 484:48
Pripomoći privatnim učionam jer bilo zaobljeno.	„ —:40
Razni troškovi slučajno.	„ 15:10
Sbroj	f. 20799:27 ½

Prinos . f. 20799:27 ½

Izpadci nepovoljni radi viših troškova.

Nagrade i primoći učiteljem . . . . . . f. 660:—

ukazala se veća potreba pripomoći učiteljem radi nemoći i zaslužili više nagradjivanja.

Nameti . . . . „ 33:71

jer više iznili.

Skupštine učiteljske . . . . „ 3072:40

jer sve to više učitelja pristupa na skupštine.

Dnevnice i putbine . . . . „ 223:10

jer se iz obzira službe premjestilo više učitelja.

f. 3989:21

Povoljni ostanak . f. 16810:06 ½

Pa odvadiv što se paušalno odbilo u predrazbroju . . . . . „ 2000:—

Izpadci povoljni iznose . . . . f. 14810:06 ½

Prihodi.

Izpadci nepovoljni radi manjih unesaka.

Dohodci zaklade Sv. Mihovila . . . . f. 441:10

jer pao dohodak poljskih dobara.

Doprinesak Obćina . . . . „ 4028:84 ½

jer njim se odbilo radi zatvorenih učiona.

Sbroj . f. 4469:94 ½

Prinos . f. 4469:94 ½

Izpadci povoljni radi viših unesaka.

Dobiti od Drž. Obveznica . . . . f. 12:70

jer se jedna Obveznica od f. 1100 računala na 4.20%, dočim je dala 5%, a od jedne Obveznize od f. 100 neračunala se dobit.

Ini dohodci . . . . „ 1:50

slučajno.

f. 14:20

Izpadak povoljan . f. 4455:74 ½

Br. 6127
g. 1891.

(Prilog 14).

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje konačni račun *Pokrajinske Zaklade* za god. 1890.

Račun sastoji iz XII Tablica i dva priloga A i B.

Pristojbina troška za god. 1890 i prošle izpala je na	f. 482453
prama proračunanoj su	„ 476312
viša je	f. 6141

a to poglavito jer pridošlo je trošaka na račun prošlih godina u iznosu od f. 13098.

Pristojbina dohodka za god. 1890 i prošle izpala je na	„ 541723
prama proračunanoj sa	„ 474237
viša je	f. 67486

Ovaj povoljni uspjeh tomači se isto kao i onaj prošle godine 1889, tojest jer su svi pokrajinski nameti iznieli više nego proračunano, i jer su veće bile naknade bolničkih troškova radi većeg broja nemoćnika zaklonjenih u bolnice.

Sravnali se trošak od	f. 482453
sa dohodkom od	„ 541723
dobiva se pretičak	f. 59270

Ovaj pretičak veći je od onog naznačena u Tabli IV, jer ovaj znači pretičak u upravi same god. 1890; dočim navedeni odnosi se i na nadošle troškove i dohodke od prošlih godina.

Po Tabli III vidi se da je konačna aktivnost *Pokrajinske Zaklade* koncem god 1890 iznosila	f. 978787
ona god. 1889 bila je od	„ 949074
dakle je *veća*	f. 29713

Godine 1890 bio je, usljed Saborskog zaključka, podmiren sa blagajničkim preostatcim račun gradnje Dubrovačke bolnice u iznosu od f. 36800. Odbije li se ovaj iznos od gorinavedenog pretička u upravi, i uzme li se obzir na neke izpravke u ostatcim pasivnim i aktivnim, postiže se navedeno povišenje u konačnoj aktivnosti.

Kroz god. 1890 pokrajinski dug umanjio se je za f. 9700; tekuće pasivnosti iznosile su samih f. 15989, koje su preobilno pokrivene pretičkom novca u blagajni koncem godine u iznosu od fior. 105117.

U ostalom — tablice, prilozi i obrazloženja dodana istim — razjasnuju svaku potanko.

Zadar, 4 Siečnja 1892.

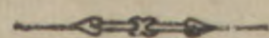
Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

Pazbroj

„Pokrajinske Zaklade dalmatinske“

God. 1890.

TABLICA I. Godina 1890.

RAČUN BLAGAJNE.

U GOTOVINI

Prihod	fior.	novč.	Razhod	fior.	novč.
Dohodci	525552	17	Troškovi	474101	09 ½
Prihodi preobratom baštine			Razhodi preobratom baštine		
Ciene nepokretnina ustupljenih . . . f. 17:98			Zajam 1883 utrnuto f. 7000:—		
Glavnice utjerane. . „ 1800:—	1817	98	„ 1886 „ „ 2700:—		
			Nabava Obveznica „ 1074:—	10774	—
Prihodi prometni	167432	36	Razhodi prometni . . .	165889	94
Sbroj .	694802	51	Sbroj .	650765	03 ½
Pretičak u blagajni početkom godine	61079	63 ½	Pretičak u blagajni svrhom godine	105117	11
Skupa .	755882	14 ½	Skupa .	755882	14 ½

U OBVEZNICAH

Prihod	fior.	novč.	Razhod	fior.	novč.
Obveznice nabavljene	1200	—	Pretičak u blagajni svrhom godine	21105	—
Pretičak u blagajni početkom godine	19905	—			
Skupa .	21105	—	Skupa .	21105	—

TABLICA II.

RAČUN

	U GO					
	Pristoj					
	god. 1890		godina predjašnjih			
			Ostanci početni		nadošlo	
Prihod.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Dohodci, Prirezi, Odredbine i naknade troškova (Predrazbrojeno fior. 474237)	519382	52 ½	62253	82 ½	22341	10
Prihodi preobratom baštine.						
Ciene nepokretnina ustupljenih	17	98	—	—	—	—
Glavnice imovne utjerane	1800	—	—	—	—	—
Obveznice uabavljene	—	—	—	—	—	—
Sbroj .	1817	98	—	—	—	—
Prihodi prometni.						
Sahrane i drugi prihodi povratni	4247	31 ½	—	—	—	—
Predujmovi utjerani	62053	44	44904	81	—	—
Utjerba pripomoći zakladam	100007	88	98744	20 ½	—	—
Sbroj .	166308	63 ½	143649	11 ½	—	—
Sbroj prihoda .	687509	14	205902	94	22341	10
Pretičak u blagajni početkom godine	—	—	—	—	—	—
Razhod.						
Troškovi (Predrazbrojeno f. 476312)	469365	13 ½	13418	07 ½	13098	74
Odbitkom ubrojene utrnute glavnice (zajam 1883 i 1886)	9700	—	—	—	—	—
Ostaje .	459665	13 ½	13418	07 ½	13098	74
Razhodi preobratom baštine.						
Zajam 1883 utrnuto	7000	—	—	—	—	—
„ 1886 „	2700	—	—	—	—	—
Obveznice nabavljene	1074	—	—	—	—	—
Sbroj .	10774	—	—	—	—	—
Razhodi prometni.						
Sahrane i drugi prihodi povraćeni	4247	31 ½	3489	52	—	—
Predujmovi podani uz povratak	62053	44	—	—	—	—
Pripomoći drugim Zakladam	100007	88	—	—	—	—
Sbroj .	166308	63 ½	3489	52	—	—
Sbroj razhoda .	636747	77	16907	59 ½	13098	74
Pretičak u blagajni svrhom godine	—	—	—	—	—	—
Svega .	—	—	—	—	—	—

O B Ć I

T O V I N I

bina		Izplate						Ostanci konačni						
Skupa		za g. 1890		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1890		godina predjašnjih		Skupa		U Obveznizah
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
603977	45	483408	49½	42143	67½	525552	17	35974	03	42451	25	78425	28	—
17	98	17	98	—	—	17	98	—	—	—	—	—	—	—
1800	—	1800	—	—	—	1800	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1200
1817	98	1817	98	—	—	1817	98	—	—	—	—	—	—	1200
4247	31½	4247	31½	—	—	4247	31½	—	—	—	—	—	—	—
106958	25	26579	35	37861	39	64440	74	35474	09	7043	42	42517	51	—
198752	18½	—	—	98744	30½	98744	30½	100007	88	—	—	100007	88	—
309957	75	30826	66½	136605	69½	167432	36	135481	97	7043	42	142525	39	—
915753	18	516053	14	178749	37	694802	51	171456	—	49494	67	220950	67	1200
—	—	—	—	—	—	61079	63½	—	—	—	—	—		19905
						755882	14½							21105
495881	95	457442	64	26358	45½	483801	09½	11922	49½	158	36	12080	85½	—
9700	—	9700	—	—	—	9700	—	—	—	—	—	—	—	—
486181	95	447742	64	26358	45½	474101	09½	11922	49½	158	36	12080	85½	—
7000	—	7000	—	—	—	7000	—	—	—	—	—	—	—	—
2700	—	2700	—	—	—	2700	—	—	—	—	—	—	—	—
1074	—	1074	—	—	—	1074	—	—	—	—	—	—	—	—
10774	—	10774	—	—	—	10774	—	—	—	—	—	—	—	—
7736	83½	598	59½	3230	02½	3828	62	3648	72	259	49½	3908	21½	—
62053	44	62053	44	—	—	62053	44	—	—	—	—	—	—	—
100007	88	100007	88	—	—	100007	88	—	—	—	—	—	—	—
169798	15½	162659	91½	3230	02½	165889	94	3648	72	259	49½	3908	21½	—
666754	10½	621176	55½	29588	48	650765	03½	15571	21½	417	85½	15989	07	—
—	—	—	—	—	—	105117	11	—	—	—	—	—	—	21105
—	—	—	—	—	—	755882	14½	—	—	—	—	—	—	21105

TABLICA III. Godina 1890.

Stanje imovno i dugovno svrhom godine 1890.

	fior.	novč.		fior.	novč.
Imovina.			**Dugovina**		
Vriednost nepokretninâ . . .	830400	—	Ostanak Zajam svrhom 1889:		
Vriednost glavnicâ, daća i danjaka	66733	84	*a)* Zajam 1883 . . f. 214700		
Glavnice na zajam	27427	01 ½	Odbijuć polugodišnja 2		
			obroka utrnuta 1890 „ 7000	207700	—
Obveznice (pisane vriednosti):			*b)* Zajam pokrajinski		
			1886 . . . . f. 207600		
Dohodak u bankah . f. 19105			Odbijuć 2 polugodišnja		
Pokrajinski Zajam . „ 2000	21105	—	obroka utrnuta god.		
Pokretnine, pokućstvo itd. . .	135643	03	1890. . . . . f. 2700	204900	—
Sbroj .	1081308	88 ½	Sbroj .	412600	—
Ostanci imovni.			**Ostanci dugovni.**		
Od dohodaka, prireza, odredbina			Od troškova nepodmirenih . .	12080	85 ½
i naknada troškova	78425	28	Od sahrana i privremenih pri-		
Od predujmova podanih uz po-			hoda povratnih	3908	21 ½
vratak	42517	51	Sbroj .	15989	07
Od pripomoći zakladam . . .	100007	88			
Sbroj .	220950	67	Skupa duguvine .	428589	07
Pretičak blagajni svrhom g. 1890	105117	11	Imovine čiste .	978787	59 ½
Skupa imovine .	1407376	66 ½	Izjednačenje .	1407376	66 ½

Pokrajinska Zaklada Dalmatinska.

Izkaz Troškova i Prihoda po naslovim Predrazbroja.

	NASLOVI	Predrazbroj za godinu 1890	PRISTOJBINA							
			za godinu 1890		predjašnjih godina				Skupa	
					ostanci početni		nadošlo			
		fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
	Troškovi.									
I.	Troškovi uprave	33593	29534	95 ½	2060	—	32	09	31627	04 ½
II.	Navrćanje boginjâ	3000	3820	56	—	—	—	—	3820	56
III.	Zaprate	1400	982	96	—	—	—	—	982	96
IV.	Kazničari	200	130	26	—	—	—	—	130	26
V.	Ustamba	32023	32315	52	—	—	331	62	32647	14
VI.	Priprega	6000	6186	44 ½	—	—	—	—	6186	44 ½
VII.	Putevi	13000	9681	43	440	76	1209	68	11331	87
VIII.	Vode	2000	1980	—	—	—	—	—	1980	—
IX.	Bolnice	184018	194775	65	9420	67 ½	7347	04	211543	36 ½
X.	Podporine u zanate	600	810	—	—	—	—	—	810	—
XI.	Podpomoći knjizi	400	220	—	—	—	—	—	220	—
XII.	Učione	162598	152288	97 ½	1466	64	4128	21	157883	82 ½
XIII.	Pokrajinski dug	36080	34663	73	—	—	—	—	34663	73
XIV.	Razni troškovi	1400	1974	65	30	—	50	10	2054	75
	Sbroj .	476312	469365	13 ½	13418	07 ½	13098	74	495881	95
	Prihodi									
I.	Dohodci vlastiti Pokraj. Zaklade.	835	842	20	600	—	—	—	1442	20
II.	Dohodci Bolnica	6173	13411	11	6071	80 ½	—	—	19482	91 ½
III.	Naknade bolničkih troškova . .	86450	110481	02 ½	38028	46	—	—	148509	48 ½
IV.	Naknade zapratnih troškova . .	800	1147	02	864	82 ½	—	—	2011	84 ½
V.	Prirez izravnim porezom . . .	231000	233831	20	16267	89	22341	10	272440	19
VI.	Prirez potrošarini	130000	141342	63 ½	—	—	—	—	141342	63 ½
VII.	Uvozarina	18779	17986	01 ½	—	—	—	—	17986	01 ½
VIII.	Prihodi razni	200	37	80	—	—	—	—	37	80
	Naknade nepredračunane . . .	—	303	52	420	84 ½	—	—	724	36 ½
	Sbroj .	474237	519382	52 ½	62253	82 ½	22341	10	603977	45
	Sravnav troškove	476312	469365	13 ½						
	Nastaje *Manjak* i odnosno Višak	*2075*	50017	39						

IZPUNE						OSTANCI KONAČNI						Pristojbina godine 1890 napram Predrazbroju izpade			
za godinu 1890		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1890		od godina prednjih		Skupa		povoljna		nepovoljna	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
29334	95 ½	2092	09	31427	04 ½	200	—	—	—	200	—	4058	04	—	—
3700	51	—	—	3700	51	120	05	—	—	120	05	—	—	820	56
974	81	—	—	974	81	8	15	—	—	8	15	417	04	—	—
130	26	—	—	130	26	—	—	—	—	—	—	69	74	—	—
31713	36	331	62	32044	98	602	16	—	—	602	16	—	—	292	52
5479	85	—	—	5479	85	706	59 ½	—	—	706	59 ½	—	—	186	44
8882	59	1550	44	10433	03	798	84	100	—	898	84	3318	57	—	—
1980	—	—	—	1980	—	—	—	—	—	—	—	20	—	—	—
185343	47	16709	35 ½	202052	83	9432	17 ½	58	36	9490	53 ½	—	—	10757	65
810	—	—	—	810	—	—	—	—	—	—	—	—	—	210	—
220	—	—	—	220	—	—	—	—	—	—	—	180	—	—	—
152234	45	5594	85	157829	30	54	52 ½	—	—	54	52 ½	10309	02 ½	—	—
34663	73	—	—	34663	73	—	—	—	—	—	—	1416	27	—	—
1974	65	80	10	2054	75	—	—	—	—	—	—	—	—	574	65
457442	64	26358	45 ½	483801	09 ½	11922	49 %	158	36	12080	85 ½	6946	86 ½	—	—
292	20	600	—	892	20	550	—	—	—	550	—	7	20	—	—
10227	81	4282	59 ½	14510	40 ½	3183	30	1789	21	4972	51	7238	11	—	—
85865	92	22117	48 ½	107983	40 ½	24615	10 ½	15910	97 ½	40526	08 ½	24031	02 ½	—	—
835	95 ½	525	98 ½	1361	94	311	06 ½	338	84	649	90 ½	347	02	—	—
226540	91	14567	61	241108	52	7290	29	24041	38	31331	67	2831	20	—	—
141342	63 ½	—	—	141342	63 ½	—	—	—	—	—	—	11342	63 ½	—	—
17986	01 ½	—	—	17986	01 ½	—	—	—	—	—	—	—	—	792	98 ½
32	—	—	—	32	—	5	80	—	—	5	80	—	—	162	20
285	05	50	—	335	05	18	47	370	84 ½	389	31 ½	303	52	—	—
483408	49 ½	42143	67 ½	525552	17	35974	03	42451	25	78425	28 ½	45141	52 ½	—	—
Napram predrazbroju postiglo se povoljna izpadka skupa												52092	39		

TABLICA V.

Izkaz troškova po naslovu i točki predrazbroja i sa potanjimi

	Predrazbroj za godinu 1890	Pristoj					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Troškovi.							
Naslov I. Troškovi uprave:							
Toč. 1. Doznake službovne članovom Zemaljskoga Odbora	13100	13100	—	400	—	—	—
„ 2. Služba Odborove Pisarne	6628	6680	56	—	—	—	—
„ 3. Stanarine	1065	1065	—	—	—	—	—
„ 4. Služba blagajnička	700	700	—	—	—	—	—
„ 5. Služba računarska	1700	200	—	1500	—	—	—
„ 6. Služba graditeljna:							
a) *Najam tekničkomu vještaku* . . .	*1100*	*1100*	—	—	—	—	—
b) *Dnevnice i putbine istomu* . . .	*800*	*455*	*73 ½*	—	—	—	—
Sbroj točke 6 .	1900	1555	73 ½	—	—	—	—
„ 7. Izdavanje Lista pokrajinskih zakona . .	800	160	20	160	—	—	—
„ 8. Troškovi na Sabor Kraljevine:							
a) *Putbine Zastupnikom nestojnikom u Zadru*	*1350*	*1320*	—	—	—	—	—
b) *Dnevnice Zastupnikom*	*3600*	*3168*	—	—	—	—	—
c) *Brzopisci*	*800*	*790*	—	—	—	—	—
d) *Tiskanje Saborskih spisa*	*1000*	*1039*	*50*	—	—	—	—
e) *Najam i porez*	*150*	*152*	*09*	—	—	*32*	*09*
f) *Razna*	*800*	*235*	*87*	—	—	—	—
Sbroj točke 8 .	7700	6673	46	—	—	32	09
Skupa Naslova I. .	33593	29534	95 ½	2060	—	32	09
Naslov II. Navrćanje boginja	3000	3820	56	—	—	—	—
„ III. Zaprate	1400	982	96	—	—	—	—
„ IV. Kaznični	200	130	26	—	—	—	—
„ V. Ustamba:							
Toč. 1. Ustamba oružnička	29023	28523	12	—	—	—	—
„ 2. Ustamba vojnička	3000	3792	40	—	—	331	62
Sbroj Naslova V. .	32023	32315	52	—	—	331	62
Naslov VI. Priprega	6000	6186	44 ½	—	—	—	—
„ VII. Putevi.	13000	9681	43	440	76	1209	68
„ VIII. Vode	2000	1980	—	—	—	—	—

razbrojitbami prama razbrojitbi Predrazbroja.

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1890		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
13500	—	12900	—	400	—	13300	—	200	—	—	—	200	—
6080	56	6080	56	—	—	6080	56	—	—	—	—	—	—
1065	—	1065	—	—	—	1065	—	—	—	—	—	—	—
700	—	700	—	—	—	700	—	—	—	—	—	—	—
1700	—	200	—	1500	—	1700	—	—	—	—	—	—	—
1100	—	1100	—	—	—	1100	—	—	—	—	—	—	—
455	73 ½	455	73 ½	—	—	455	73 ½	—	—	—	—	—	—
1555	73 ½	1555	73 ½	—	—	1555	73 ½	—	—	—	—	—	—
320	20	160	20	160	—	320	20	—	—	—	—	—	—
1320	—	1320	—	—	—	1320	—	—	—	—	—	—	—
3168	—	3168	—	—	—	3168	—	—	—	—	—	—	—
790	—	790	—	—	—	790	—	—	—	—	—	—	—
1039	50	1939	50	—	—	1039	50	—	—	—	—	—	—
184	18	152	09	32	09	184	18	—	—	—	—	—	—
203	87	203	87	—	—	203	87	—	—	—	—	—	—
6705	55	6673	46	32	09	6705	55	—	—	—	—	—	—
31627	04 ½	29334	95 ½	2092	—	31427	04 ½	200	—	—	—	200	—
3820	56	3700	51	—	—	3700	51	120	05	—	—	120	05
982	96	974	81	—	—	974	81	8	15	—	—	8	15
130	26	130	26	—	—	130	26	—	—	—	—	—	—
28523	12	28523	12	—	—	28523	12	—	—	—	—	—	—
4124	02	3190	24	331	62	3521	86	602	16	—	—	602	16
32647	14	31713	36	331	62	32044	98	602	16	—	—	602	16
6186	44 ½	5479	85	—	—	5479	85	706	59 ½	—	—	706	59 ½
11331	87	8882	59	1550	44	10433	03	798	84	100	—	898	84
1980	—	1980	—	—	—	1980	—	—	—	—	—	—	—

	Predrazbroj za godinu 1890	Pristoj					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Naslov IX. Bolnice:							
Točka 1. Bolestnici:							
A. *Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji.* *Bolnica Zadarska*	31993	33950	88	891	66½	6063	13
„ *Šibenska*	23560	26159	01½	270	—	1283	91
„ *Splitska*	21867	21348	35½	33	33	—	—
„ *Dubrovačka*	20419	22066	59	—	—	—	—
Sbroj .	97839	103524	84	1194	99½	7347	04½
B. *Troškovi u hranu i liečenje bolestnika Dalmatinaca van Dalmacije:*							
a) *kod Bolnica Austro-Ugarskih* . .	12000	11691	59½	—	—	—	—
b) *kod Bolnica inozemnih*		1905	62½	—	—	—	—
C. *Troškovi u hranu i liečenje novakâ kod Bolnica vojničkih*	100	149	80	—	—	—	—
Sbroj točke 1. .	109939	117271	86	1194	99½	7347	04
Točka 2. Rodilje:							
A. *Troškovi u hranu i liečenje rodilja kod Bolnica u Dalmaciji*	2400	1903	16	—	—	—	—
B. *Isto van Dalmacije*	200	99	36	—	—	—	—
Sbroj točke 2. .	2600	2002	52	—	—	—	—
Točka 3. Ludjaci:							
A. *Troškovi u hranu, upravu i liečenje ludjakâ Dalmatinaca u Ludnici Šibenskoj*	20224	25670	34½	193	33	—	—
B. *Troškovi u hranu i liečenje ludjakâ Dalmatinaca van Dalmacije:*							
a) *kod Bolnica Austro-Ugarskih* . .	1000	205	27	—	—	—	—
b) *kod Bolnica inozemnih*		523	84	—	—	—	—
Sbroj točke 3. .	21224	26399	45½	193	33	—	—
Točka 4. Nahodi:							
A. *Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Nahodistu i van na dojitbu.* *Nahodište Zadarsko*	13873	12375	10	1835	12½	—	—
„ *Šibensko*	7980	7614	10	2917	59	—	—
„ *Splitsko*	11623	11211	74½	2132	26	—	—
„ *Dubrovačko*	7343	7538	78½	978	11	—	—
„ *Kotorsko*	5730	7021	57	—	—	—	—
Sbroj .	46549	45761	30	7863	08½	—	—
B. *Hrana nahoda Dalmatinaca van Dalmacije*	100	32	—	—	—	—	—
Sbroj točke 4. .	46649	45793	30	7863	08½	—	—
Točka 5. Mirovine, oskrbine i druga providjenja po pravilim i od milosti osobam koje su služile Bolnicam i njihovim potomcim . .	3606	3308	51½	169	26½	—	—
Skupa Naslova IX. .	184018	194775	65	9420	67½	7347	04
Naslov X. Pripomoći obrtom i zanatom:							
Točka 1. Podporine nautične	600	600	—	—	—	—	—
„ 2. Pripomoć obrtničkoj školi u Splitu .	—	210	—	—	—	—	—
Skupa Naslova X .	600	810	—	—	—	—	—

...bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1890		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
40905	67½	33917	54½	6954	79½	40872	34	33	33½	—	—	33	33½
27712	92½	26134	01½	1553	91	27687	92½	25	—	—	—	25	—
21381	68½	21315	02½	33	33	21348	35½	33	33	—	—	33	33
22066	59	22066	59	—	—	22066	59	—	—	—	—	—	—
112066	87½	103433	17½	8542	03½	111975	21	91	66½	—	—	91	66½
11691	59½	11682	79½	—	—	11682	79½	8	80	—	—	8	80
1905	62½	1905	62½	—	—	1905	62½	—	—	—	—	—	—
149	80	149	80	—	—	149	80	—	—	—	—	—	—
125813	89½	117171	39½	8542	03½	125713	43	100	46½	—	—	100	46½
1903	16	1903	16	—	—	1903	16	—	—	—	—	—	—
99	36	99	36	—	—	99	36	—	—	—	—	—	—
2002	52	2002	52	—	—	2002	52	—	—	—	—	—	—
25863	67½	25630	34½	193	33	25823	67½	40	—	—	—	40	—
205	27	205	27	—	—	205	27	—	—	—	—	—	—
523	84	523	84	—	—	523	84	—	—	—	—	—	—
26592	78½	26359	45½	193	33	26552	78½	40	—	—	—	40	—
14210	22½	10829	11½	1835	12½	12664	24	1545	98½	—	—	1545	98½
10531	69	3558	68	2917	59	6476	27	4055	42	—	—	4055	42
13344	00½	9166	29	2132	26	11298	55	2045	45½	—	—	2045	45½
8516	89½	6131	06½	978	11	7109	17½	1407	72	—	—	1407	72
7021	57	7021	57	—	—	7021	57	—	—	—	—	—	—
53624	38½	36706	72	7863	08½	44569	80½	9054	58	—	—	9054	58
32	—	32	—	—	—	32	—	—	—	—	—	—	—
53656	38½	36738	72	7863	08½	44601	80½	9054	58	—	—	9054	58
3477	78	3071	38½	110	90½	3182	29	237	13	58	36	295	49
211543	36½	185343	47½	16709	35½	202052	83	9432	17½	58	36	9490	53½
600	—	600	—	—	—	600	—	—	—	—	—	—	—
210	—	210	—	—	—	210	—	—	—	—	—	—	—
810	—	810	—	—	—	810	—	—	—	—	—	—	—

	Predraz broj za godinu 1890	P r i s t o j					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Naslov XI. Pripomoći knjizi.							
Pripomoći za književna izdavanja	400	220	—	—	—	—	—
Naslov XII. Učione.							
Toč. 1. Doprinesak pokr. Učionskoj Zakladi . .	144220	135792	68	1469	57 ½	4094	22
Toč. 2. Doprinesak pokr. Mirovinskoj Učiteljskoj Zakladi	18378	16496	29 ½	*2*	*93 ½*	33	99
Skupa Naslova XII. .	162598	152288	97 ½	1466	64	4128	21
Naslov XIII. Dug pokrajinski:							
Toč. 1. Zajam 1883.							
a) *Godišbine u dobiti i utrnuće* . .	*17647*	*17080*	—	—	—	—	—
b) *Dohodarina III. Razreda i prirezi.*	*1065*	*1047*	*25*	—	—	—	—
c) *Biljegovina na Coupons*	*298*	*292*	*60*	—	—	—	—
d) *Drugi troškovi*	*32*	*86*	*10*	—	—	—	—
Sbroj točke 1. .	19042	18505	95	—	—	—	—
Toč. 2. Zajam 1886:							
a) *Godišbinc u dobiti i utrnuće* . .	*15847*	*14939*	—	—	—	—	—
b) *Dohodarina III. Razreda i prirezi.*	*1065*	*1044*	*75*	—	—	—	—
c) *Biljegovina na Coupons*	*94*	*74*	*94*	—	—	—	—
d) *Drugi troškovi*	*32*	*99*	*09*		—	—	—
Sbroj točke 2. .	17038	16157	78	—	—	—	—
Skupa Naslova XIII. .	36080	34663	73	—	—	—	—
Naslov XIV. Razni troškovi	1400	1974	65	30	—	50	10
Skupa Naslova troškovnih .	476312	469365	13 ½	13418	07 ½	13098	74

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1890		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
220	—	220	—	—	—	220	—	—	—	—	—	—	—
141356	47 1/2	135792	68	5563	79 1/2	141356	47 1/2	—	—	—	—	—	—
16527	35	16441	77	31	05 1/2	16472	82 1/2	54	52 1/2	—	—	54	52 1/2
157883	82	152234	45	5594	85	157829	30	54	52 1/2	—	—	54	52 1/2
17080	—	*17080*	—	—	—	*17080*	—	—	—	—	—	—	—
1047	*25*	*1047*	*25*	—	—	*1047*	*25*	—	—	—	—	—	—
292	*60*	*292*	*60*	—	—	*292*	*60*	—	—	—	—	—	—
86	*10*	*86*	*10*	—	—	*86*	*10*	—	—	—	—	—	—
18505	95	18505	95	—	—	18505	95	—	—	—	—	—	—
14939	—	*14939*	—	—	—	*14939*	—	—	—	—	—	—	—
1044	*75*	*1044*	*75*	—	—	*1044*	*75*	—	—	—	—	—	—
74	*94*	*74*	*94*	—	—	*74*	*94*	—	—	—	—	—	—
99	*09*	*99*	*09*	—	—	*99*	*09*	—	—	—	—	—	—
16157	78	16157	78	—	—	16157	78	—	—	—	—	—	—
34663	73	34663	73	—	—	34663	73	—	—	—	—	—	—
2054	75	1974	65	80	10	2054	75	—	—	—	—	—	—
495881	95	457442	64	26358	45 1/2	483801	09 1/2	158	49 1/2	158	36	12080	85 1/2

TABLICA VI.

Izkaz Prihoda po svakom Naslovu i Točki Predrazbroja sa

	Predrazbroj za godinu 1890	Pristoj					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Prihodi.							
Naslov I. Dohodci vlastiti pokraj. Zaklade:							
Dobiti iz javnih Obveznica	49	41	20	—	—	—	—
Dobiti na cienah prodaje	786	798	—	600	—	—	—
Sbroj Naslova I. .	835	812	20	600	—	—	—
Naslov II. Dohodci Bolnicâ:							
Toč. I. Bolestnici:							
Dobiti iz Državnih Obveznica	671	777	72	185	40	—	—
„ privatnih pisama	500	496	75	1643	42½	—	—
„ nepokretnina stečenih	212	170	30	209	67½	—	—
Najmovi od kuća u gradu i zemalja na polju .	864	1264	53½	232	75	—	—
Daće	45	31	33	37	29½	—	—
Doprinosci	3250	2535	64	3468	15	—	—
Prihodi razni	100	55	98	—	—	—	—
Dohodci prihoda vrtlova	180	7829	27	—	—	—	—
Dobiti zatežne	—	21	01	—	—	—	—
Sbroj točke 1. .	5822	13182	53½	5776	69½	—	—
Toč. 2. Nahodi:							
Dobiti iz Državnih Obveznica	48	48	30	—	—	—	—
Dohodci nepokretnina (daće)	3	2	46½	11	19	—	—
Doprinosci	300	177	81	283	92	—	—
Sbroj točke 2. .	351	228	57½	295	11	—	—
Skupa Naslova II .	6173	13411	11	6071	80½	—	—
Naslov III. Naknade bolničkih troškova:							
Toč. 1. Bolestnici:							
Od bolestnika plaćaoca	1500	5484	41½	—	—	—	—
Od uznika političkih i zločinstvenih	50	74	10	—	—	—	—
Od Obćina dalmatinskih za svoje pripadnike . .	64000	81615	81	27089	52½	—	—
Prenesak .	65550	87174	32½	27089	52½	—	—

potanjimi razbrojitbami prama razbrojnom Predrazbroju.

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1890		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
44	20	44	20	—	—	44	20	—	—	—	—	—	—
1398	—	248	—	600	—	848	—	550	—	—	—	550	—
1442	20	292	20	600	—	892	20	550	—	—	—	550	—
963	12	752	72	185	40	938	12	25	—	—	—	25	—
2140	17½	228	44½	171	85½	400	30	268	30½	1471	57	1739	87½
379	97½	68	51½	70	91½	139	43	101	78½	138	76	240	54½
1497	28½	1206	56	70	77½	1277	33½	57	97½	161	97½	219	95
68	62½	15	19	31	19½	46	38½	16	14	6	10	22	24
6003	79	—	—	3468	15	3468	15	2535	64	—	—	2535	64
55	98	55	98	—	—	55	98	—	—	—	—	—	—
7829	27	7829	27	—	—	7829	27	—	—	—	—	—	—
21	01	21	01	—	—	21	01	—	—	—	—	—	—
18959	23	10177	69	3998	29	14175	98	3004	84½	1778	40½	4783	25
48	30	48	30	—	—	48	30	—	—	—	—	—	—
13	65½	1	82	—	38½	2	20½	—	64½	10	80½	11	45
461	73	—	—	283	92	283	92	177	81	—	—	177	81
523	68½	50	12	284	30½	334	42½	178	45½	10	80½	189	26
19482	91½	10227	81	4282	59½	14510	40½	3183	30	1789	21	4972	51
5484	41½	5484	41½	—	—	5484	41½	—	—	—	—	—	—
74	10	—	—	—	—	—	—	74	10	—	—	74	10
108705	33½	60797	41½	17100	52	77897	93½	20818	39½	9989	00½	30807	40
114263	85	66281	83	17100	52½	83382	35	20892	49½	9989	00½	30881	50

	Predrazbroj za godinu 1890	P r i s t o j					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Prinesak .	65550	87174	32 ½	27089	52 ½	—	—
Od drugih Pokrajina u Carevini za njihove pripadnike:							
Austrija donja . .	—	—	—	—	—	—	—
Austrija gornja .	—	7	04	11	27	—	—
Česka	—	264	70	—	—	—	—
Bukovina . . .	—	—	—	—	—	—	—
Kranjska	—	81	75	91	14 ½	—	—
Koruška . . .	—	357	60	1069	44	—	—
Hrvatska . . .	—	743	30	1053	33	—	—
Rieka	—	35	88	54	73	—	—
Galička	—	—	—	12	—	—	—
Gorička	—	252	60	205	51	—	—
Istrija	—	396	04	536	67 ½	—	—
Moravska . . .	—	66	36	287	90	—	—
Sležka	—	—	—	2	56	—	—
Štajerska . . .	—	311	25	70	39 ½	—	—
Tirolska	—	34	50	9	29 ½	—	—
Trst	—	142	67	553	60	—	—
Ugarska	—	334	69	702	04 ½	—	—
Bosna-Hercegovina .	—	1052	97	1649	25 ½	—	—
Sbroj .	3800	4081	45	6309	15	—	—
Od inozemnih Država za njihove pripadnike:							
Od Kraljevine Talijanske (Mletačka)	100	221	15	866	32 ½	—	—
Sbroj Toč. 1. .	69450	91476	92 ½	34265	—	—	—
Toč. 2. Ludjaci:							
Od ludjaka plaćaoca	2600	1547	56	—	—	—	—
Od Občina dalmatinskih za njihove pripadnike .	14000	16801	81 ½	3021	77	—	—
Od drugih pokrajina u Carevini za ludjake njihove pripadnike	200	308	33	333	50 ½	—	—
Od političkih i zločinaca uznika	—	281	09 ½	—	—	—	—
Sbroj Točke II. .	16800	18938	80	3355	27 ½	—	—
Toč. 3. Nahodi:							
Od drugih Pokrajina u Carevini za nahode njihove pripadnike.	200	65	30	408	18 ½	—	—
Skupa Naslova III. .	86450	110481	02 ½	38028	46	—	—

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1890		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
114263	85	66281	83	17100	52	83382	35	20892	49 ½	9989	00 ½	30881	50
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	*31*	*7*	*04*	—	—	*7*	*04*	—	—	*11*	*27*	*11*	*27*
264	*70*	*180*	*70*	—	—	*180*	*70*	*84*	—	—	—	*84*	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
172	*89 ½*	—	—	—	—	—	—	*81*	*75*	*91*	*14 ½*	*172*	*89 ½*
1427	*04*	*357*	*60*	—	—	*357*	*60*	—	—	*1069*	*44*	*1069*	*44*
1796	*63*	*677*	*88*	*366*	*85*	*1044*	*73*	*65*	*42*	*686*	*48*	*751*	*90*
90	*61*	*35*	*88*	*31*	*16*	*67*	*04*	—	—	*23*	*57*	*23*	*57*
12	—	—	—	*12*	—	*12*	—	—	—	—	—	—	—
458	*11*	*239*	*32*	—	—	*239*	*32*	*13*	*28*	*205*	*51*	*218*	*79*
932	*71 ½*	*220*	*84*	*201*	*09 ½*	*421*	*93 ½*	*175*	*20*	*335*	*58*	*510*	*78*
354	*26*	*10*	*32*	*10*	*04*	*20*	*36*	*56*	*04*	*277*	*86*	*333*	*90*
2	*56*	—	—	*2*	*56*	*2*	*56*	—	—	—	—	—	—
381	*74 ½*	*160*	*60*	*36*	*21*	*196*	*81*	*150*	*75*	*34*	*18 ½*	*184*	*93 ½*
43	*79 ½*	*34*	*50*	*9*	*29 ½*	*43*	*79 ½*	—	—	—	—	—	—
696	*27*	*125*	*47*	*266*	*22*	*391*	*69*	*17*	*20*	*287*	*38*	*304*	*58*
1036	*73 ½*	*9*	*46*	*96*	*39*	*105*	*85*	*325*	*23*	*605*	*65 ½*	*930*	*88 ½*
2702	*22 ½*	*752*	*12*	*478*	*66 ½*	*1230*	*78 ½*	*300*	*85*	*1170*	*59*	*1471*	*44*
10390	60	2811	73	1510	48 ½	4322	21 ½	1269	72	4798	66 ½	6068	38 ½
1087	47 ½	—	—	142	46	142	46	221	15	723	86 ½	945	01 ½
125741	92 ½	69093	56	18753	46 ½	87847	02 ½	22383	36 ½	15511	53 ½	37894	90
1547	56	1547	56	—	—	1547	56	—	—	—	—	—	—
19823	58 ½	14900	35 ½	3021	77	17922	12 ½	1901	46	—	—	1901	46
641	83 ½	—	—	269	35	269	35	308	33	64	15 ½	372	48 ½
281	09 ½	281	09 ½	—	—	281	09 ½	—	—	—	—	—	—
22294	07 ½	16729	01	3291	12	20020	13	2209	79	64	15 ½	2273	94 ½
473	48 ½	43	35	72	90	116	25	21	95	335	28 ½	357	23 ½
148509	48 ½	85865	92	22117	48 ½	107983	40 ½	24615	10 ½	15910	97 ½	40526	08

	Predrazbroj za godinu 1890	Pristoj[...]					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Naslov IV. Naknade zapratnih troškova: Za troškove predujmljene iz pokr. Zaklade dalmatinske na osobe kući svojoj zapraćene:							
a) od Obćina dalmatinskih	800	883	80	368	04 ½	—	—
b) od inokrajnih Pokrajina u Carevini		263	82	496	78	—	—
Skupa Naslova IV. .	800	1147	02	864	82 ½	—	—
Naslov V. Pokr. Prirez izravnim porezom	231000	233831	20	16267	89	22341	10
Naslov VI. Pokr. Prirez potrošarini . .	130000	141342	63 ½	—	—	—	—
Naslov VII. Uvozarine	18779	17986	01 ½	—	—	—	—
Naslov VIII. Prihodi razni	200	37	80	—	—	—	—
Naknade troškova nepredrazbrojenih iz sliedećih naslova:							
Naslov I. Uprava (Zak. List)	—	38	95	—	—	—	—
Naslov II. Navrćanje boginja	—	16	26	16	—	—	—
Naslov V. Ustamba	—	—	—	—	—	—	—
toč. 1. Ustamba Oružaništva	—	—	—	300	—	—	—
Naslov VII. Putevi	—	2	—	35	04	—	—
Naslov VIII. Vode	—	200	—	—	—	—	—
Naslov IX. Bolnice:							
a) Bolestnici	—	46	31	—	—	—	—
b) Nahodi	—	—	—	17	30 ½	—	—
c) Ludjaci	—	—	—	—	—	—	—
Naslov XIV. Razni troškovi	—	—	—	52	50	—	—
Sbroj Naknada .	—	303	52	420	84 ½	—	—
Skupa od Naslovâ Prihodâ .	474237	519382	52 ½	62253	82 ½	22341	10

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1890		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1251	84½	835	95½	368	04½	1204	—	47	84½	—	—	47	84½
760	—	—	—	157	94	157	94	263	22	338	84	602	06
2011	84½	835	95½	525	98½	1361	94	311	06½	338	84	649	90½
272440	19	226540	91	14567	61	241108	52	7290	29	24041	38	31331	67
141342	63½	141342	63½	—	—	141342	63½	—	—	—	—	—	—
17986	01½	17986	01½	—	—	17986	01½	—	—	—	—	—	—
37	80	32	—	—	—	32	—	5	80	—	—	5	80
38	95	38	95	—	—	38	95	—	—	—	—	—	—
32	26	16	26	—	—	16	26	—	—	16	—	16	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
300	—	—	—	50	—	50	—	—	—	250	—	250	—
37	04	2	—	—	—	2	—	—	—	35	04	35	04
200	—	200	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	—
46	31	27	84	—	—	27	84	18	47	—	—	18	47
17	30½	—	—	—	—	—	—	—	—	17	30½	17	30½
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
52	50	—	—	—	—	—	—	—	—	52	50	52	50
724	36½	285	05	50	—	335	05	18	47	370	84½	389	31½
603977	45	483408	49½	42143	67½	525552	17	35974	03	42451	25	78425	28

TABLICA VII.

Izkaz troškova na naslovu VII „Putevi“ po

	Pred-razbroj za godinu 1890	Pristoj					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Naslov VII. Putevi.							
Toč. 1. Gradnja i poprava predielnih puteva . .	4000	—	—	—	—	—	—
Toč. 2. Uzdržanje predielnih puteva:							
1. Put Zadar-Posidarje-Jesenice . . .	400	399	96	33	37	—	—
2. „ Karin-Benkovac-Pakoštani . .	576	576	—	48	—	—	—
3. „ Prapratnica-Drniš	300	300	—	25	—	—	—
4. „ Djeverske-Drniš-Muć-Sinj-Klis .	1530	1529	90	170	89	—	—
5. „ Makarska-Kozica (Barun-Rodić) .	510	510	—	42	50	—	—
6. „ Škobaljuša	170	169	98	10	—	—	—
7. „ Crveni Grm-Mali Prolog . . .	12	12	—	1	—	—	—
8. „ Vodice-Mostine	360	360	—	10	—	—	—
9. „ U male radje uzdržavanja . .	842	944	—	—	—	1209	68
Sbroj točke 2 .	4700	4801	84	340	76	1209	68
Toč. 3. Nabava i poprava ratilâ	300	142	40	—	—	—	—
Toč. 4. Pripomoći Občinam u puteve	4000	4737	19	100	—	—	—
Skupa Naslova VII .	13000	9681	43	440	76	1209	68

razbrojitbi u Prilogu I. Predrazbroja.

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1890		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
433	33	358	30	33	37	391	67	41	66	—	—	41	66
624	—	528	—	48	—	576	—	48	—	—	—	48	—
325	—	275	—	25	—	300	—	25	—	—	—	25	—
1700	79	1385	69	170	89	1556	58	144	21	—	—	144	21
552	50	467	50	42	50	510	—	42	50	—	—	42	50
179	98	134	98	10	—	144	98	35	—	—	—	35	—
13	—	11	—	1	—	12	—	1	—	—	—	1	—
370	—	340	—	10	—	350	—	20	—	—	—	20	—
2153	68	502	53	1209	68	1712	21	441	47	—	—	441	47
6352	28	4003	—	1550	44	5553	44	798	84	—	—	798	84
142	40	142	40	—	—	142	40	—	—	—	—	—	—
4837	19	4737	19	—	—	4737	19	—	—	100	—	100	—
11331	87	8882	59	1550	44	10433	03	798	84	100	—	898	84

TABLICA VIII.

Izkaz troškova i dohodaka Bolnica po

Bolestnici.	BOL						
	Zadar			Šibenik			Split
Troškovi.	*Pred-razbroj*	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina		*Pred-razbroj*
	godine						
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji:	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*
Najam činovnikom i liečnikom	2967	2966	56	2060	2052	87	1867
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	1584	1226	—	1818	1514	81	960
Naknada odjeće Milosrdnicam	1020	1020	—	750	585	—	600
Bogoslužba	520	519	96	280	225	02	360
Potrebština ureda i pisarne	100	106	02	100	136	43 ½	100
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	115	—	150	—	—	150
Nove gradnje	4000	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	100	1088	75	200	851	74	200
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*12000*	*17684*	*05 ½*	*11000*	*14493*	*37 ½*	*12000*
Liekovi nabavljeni kod Liekarnica a pravljeni u Bolnicam	*3500*	*4115*	*60 ½*	*3000*	*1749*	*22*	*2000*
Liekovi tvoreni u Bolnicam	*300*	*320*	*63*	*100*	*329*	*86*	*100*
Potrebe. pokretnine i pokućstvo . . .	*500*	*219*	*95*	*360*	*625*	*16*	*130*
Odieće i rublje bolestnikovo	*1000*	*29*	*39*	*100*	*569*	*49*	*370*
Postelje i naprave postelja	*1800*	—	—	*1400*	*29*	*21*	*700*
Drva i ugliev	*300*	*440*	*71*	*300*	*688*	*45 ½*	*500*
Svieće	*300*	*475*	*91*	*300*	*564*	*59*	*800*
Pralo	*150*	*162*	*20*	*120*	*183*	*35 ½*	*250*
Potrebe bogoslužbe	*50*	*48*	*38*	*50*	*56*	*15*	*50*
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*50*	—	—	*100*	*123*	*03*	*50*
Pokop	*200*	*341*	*25*	*150*	*350*	*30*	*200*
Sitni troškovi	*100*	*30*	*81*	*100*	*32*	*88 ½*	*150*
Sbroj troškova u hranu i liečenje .	*20250*	*23868*	*89*	*17080*	*19795*	*08*	*17300*
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje*	—	*389*	*20*	—	*389*	*35*	—
b) *za nahode*	—	*756*	*31*	—	*1003*	*08*	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	20250	22723	38	17080	18402	65	17300
Tereti na vlastitom biću Bolnica . . .	—	—	—	80	2	96	130
Služba brzojava i telefona	42	42	—	42	—	—	—
Gojitba vrtla	500	2659	01	500	1947	46	—
Prevozarina osoblja zdravstvenog i upraviteljnoga	360	420	—	—	—	—	—
Razni troškovi	200	384	52	300	199	42	100
Kirurgična orudja	200	201	84	200	186	26	100
Troškovi u posiguranja	—	77	84	—	54	39	—
Nabava zemljišta	—	400	—	—	—	—	—
Skupa .	31993	33950	88	23560	26159	01 ½	21867

B. Troškovi u hranu i liečenje bolestnih Dalmatinaca van Dalmacije . . . .

C. „ „ „ novaka kod vojničkih Bolnica . . . .

Sbroj svih troš3ova na Točki „Bolestnici“ .

razbrojitbi u Prilogu II. Predrazbroja

N I C A							
S p l i t		D u b r o v n i k			Skupa		
Pristojbina		*Predrazbroj*	Pristojbina		*Predrazbroj*	Pristojbina	
1 8 9 0							
fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
1866	65	1867	2346	64	8761	9232	72
1119	—	1260	1259	—	5622	5118	81
540	—	780	720	—	3150	2865	—
300	—	240	400	—	1400	1444	98
76	50	100	116	47	400	435	42 ½
—	—	240	—	—	240	—	—
30	—	150	—	—	600	145	—
—	—	—	—	—	4000	—	—
953	22	650	310	71	1150	3204	42
12241	*96*	*8500*	*9489*	*28 ½*	*43500*	*53908*	*67 ½*
2053	*88*	*3000*	*2379*	*32*	*11500*	*10298*	*02 ½*
85	*65*	*200*	*124*	*81*	*700*	*860*	*95*
107	*33*	*70*	*101*	*75*	*1060*	*1054*	*19*
50	*79*	*700*	*991*	*22*	*2170*	*1640*	*89*
—	—	—	*237*	*50*	*3900*	*266*	*71*
1196	*50*	*200*	*445*	*52*	*1300*	*2771*	*18 ½*
1369	—	*200*	*295*	*15*	*1600*	*2704*	*65*
224	*38*	*130*	*231*	*07*	*650*	*801*	*00 ½*
60	—	*50*	*141*	*10*	*200*	*305*	*63*
20	—	*50*	*41*	*45*	*250*	*184*	*48*
152	*85 ½*	*250*	*577*	*26*	*800*	*1421*	*66 ½*
12	*71*	*100*	*50*	*33*	*450*	*126*	*73 ½*
17575	*05 ½*	*13450*	*15105*	*76 ½*	*68080*	*76344*	*79*
564	*75*	—	*559*	*86*	—	*1903*	*16*
893	*12*	—	*722*	*15*	—	*3374*	*66*
16117	18 ½	13450	13823	75 ½	68080	71066	97
27	81	840	955	38 ½	1050	986	15 ½
—	—	42	—	—	126	42	—
—	—	500	1083	49	1500	5689	96
—	—	—	—	—	360	420	—
212	53	200	365	71	800	1162	18
58	09	100	598	13	600	1044	32
47	37	—	87	30	—	266	90
—	—	—	—	—	—	400	—
21348	35 ½	20419	22066	59	97839	103524	84
. . . .					12000	13597	22
. . . .					100	149	80
. . . .					109939	117271	86

Razbrojitba uz *B.* troškova u hranu i liečenje bolestnih Dalmatinaca van Dalmacije:

a) kod Bolnica u Austro-Ugarskoj:

	fior.	novč.
Austria Donja	197	48
Hrvatska	1408	09 ½
Rieka	1363	31
Gorička	90	30
Istrija	817	05
Tirolska	5	31
Trst	7565	01
Ugarska	104	59
Bosna-Hercegovina . .	140	45
Sbroj .	11691	59 ½

b) Kod inozemnih Bolnica:

Vidi Prilog *A.*	fior.	novč.		
Aleksandrija	402	60		
Beiruth . .	9	36		
Carigrad .	32	52 ½		
Biograd . .	1379	27		
Odeša . .	56	04		
Porto Said .	23	95		
Varna . .	1	88	1905	62 ½
Skupa (Pred. f. 12000)			13597	22

Razbrojitba uz *C.* troškova u hranu i liečenje novaka kod vojničkih Bolnica: u Splitu . f. 149 : 80

Bolestnici	BOL					
	Zadar			Šibenik		
Prihodi.	*Pred- razbroj*	Pristojbina		*Pred- razbroj*	Pristojbina	
	godine					
A. Dohodci baštine.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
Dobiti Državnih Obveznica	—	—	—	*25*	25	—
„ privatnih pisama	—	—	—	*14*	14	69 ½
„ nepokretnina stečenih	—	—	—	—	—	—
Najmovi kuća u gradu i zemalja na polju	—	—	—	—	—	—
Daće	—	—	—	—	—	—
Doprinesci	—	—	—	—	—	—
Razni prihodi	*30*	—	—	*20*	—	—
Dohodci vrtla	*60*	2540	41	*60*	4129	52
Dobiti zatežne	—	—	—	—	—	—
Zapisci i darovi	—	—	—	—	—	—
Sbroj	*90*	2540	41	*119*	4169	21 ½
B. Naknade.						
Od bolestnika plaćaoca	*500*	998	04	*400*	930	87
Od uznika političkih i zločinskih	—	—	—	*20*	74	10
Od Općina dalmatinskih za nemoćnike svoje pripadnike	*18000*	25868	02	*19000*	25896	68
Od inokrajnih Pokrajina u Carevini za svoje pripadnike	*1000*	605	62	*800*	276	80
Od inozemnih Država za svoje pripadnike	*30*	—	—	*20*	23	40
Sbroj	*19530*	27471	68	*20240*	27201	85
Skupa prihodâ	*19620*	30012	09	*20359*	31371	06 ½
Rodilje						
Troškovi.						
Hrana i liečenje ubožnih rodilja dalmatinaka kod Bolnica u Dalmaciji	*800*	389	20	*400*	389	35
Sbroj						

NICE

Split			Dubrovnik			Skupa		
Pred-razbroj	Pristojbina		Pred-razbroj	Pristojbina		Pred-razbroj	Pristojbina	
1890								
fior.	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
378	449	40	*268*	303	32	*671*	777	72
100	94	82	*386*	387	23 ½	*500*	496	75
—	—	—	*212*	170	30	*212*	170	30
264	—	—	*600*	1264	53 ½	*864*	1264	53 ½
—	—	—	*45*	31	33	*45*	31	33
—	—	—	*3250*	2535	64	*3250*	2535	64
20	22	52	*30*	33	46	*100*	55	98
—	—	—	*60*	1159	34	*180*	7829	27
—	—	—	—	21	01	—	21	01
—	—	—	—	—	—	—	—	—
762	566	74	*4851*	5906	17	*5822*	13182	53 ½
300	1152	30	*300*	2403	20 ½	*1500*	5484	41 ½
20	—	—	*10*	—	—	*50*	74	10
18000	21027	63 ½	*9000*	8823	47 ½	*64000*	81615	81
1000	1245	29	*1000*	1953	74	*3800*	4081	45
30	197	75	*20*		—	*100*	221	15
19350	23622	97 ½	*10330*	13180	42	*69450*	91476	92 ½
20112	24189	71 ½	*15181*	19086	59	*75272*	104659	46
800	564	75	*400*	559	86	*2400*	1903	16
						200	99	36
						2600	2002	52

Nahodi

Troškovi.

	NAHO					
	Zadar			Šibenik		
	Pred-razbroj	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina	
	o d g o					
	fior.	fior.	novč	*fior.*	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:						
Najam činovnikom i nadstojnicam	1293	1293	32	730	730	18
Nadnice dojiljam	250	446	21	300	202	01
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	110	—	120	70	—
Potrebštine ureda i pisarne	40	6	—	40	23	—
Nagrade i pripomoći	40	40	—	40	—	—
Uzdržanje sgrada	—	—	—	—	—	—
Hrana nahoda na dojitbu van Zavodâ:						
a) *Troškovi u hranu nahoda na dojitbu* .	—	*9274*	*95*	—	*5195*	*91*
b) *Oprave nahodom*	—	—	—	—	*85*	*38*
Sbroj troškova u hranu .	10000	9274	95	5500	5281	29
Troškovi uprave u Zavodim:						
Hrana nahoda i dojilja	*1200*	*788*	*03*	*900*	*1003*	*08*
Liekovi	*230*	*200*	—	*150*	*120*	—
Pokretnine i pokućstvo	—	—	—	—	—	—
Odieće i rublje	*500*	—	—	—	—	—
Postelje i oprave posteljne	—	—	—	—	—	—
Drva i ugliev	*60*	*88*	*92*	*20*	*35*	*12*
Svieće	*50*	*79*	*27*	*50*	*73*	*12*
Pralo	*10*	*23*	*15*	*30*	*42*	*73*
Potrebe za bogoslužbu	—	—	—	—	—	—
Prevozarina nahoda	*30*	*21*	*38*	*50*	*33*	*57*
Pokop . . . . :	*30*	—	—	*10*	—	—
Sitni troskovi	*10*	*3*	*87*	*30*	—	—
Sbroj troškova u upravu .	2120	1204	62	1240	1307	62
Razni troškovi	10	—	—	10	—	—
Doprinesci i nameti . . . . :	—	—	—	—	—	—
Skupa troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji	13873	12375	10	7980	7614	10
B. Hrana nahodâ na dojitbu van Dalmacije . . .						
Sbroj svih troškova na Nahode .						

DIŠTA

Split			Dubrovnik			Kotor			Skupa			
Pred-razbroj	Pristojbina		Pred-razbroj	Pristojbina		Pred-razbroj	Pristojbina		Pred-razbroj	Pristojbina		
dine 1890												
fior.	fior.	novč.	fior.	fior.	novč	fior.	fior.	novč.	fior.	fior.	novč.	
1293	1293	34	1233	1063	32	450	449	98	4999	4830	14	
250	224	11 ½	300	207	45	300	407	71	1400	1187	49 ½	
120	120	—	120	120	—	—	—	—	480	420	—	
40	6	—	50	40	—	30	32	—	200	107	—	
40	20	—	40	—	—	80	70	—	240	130	—	
—	10	60	—	2	60	—	49	35	—	62	55	
—	*7774*	*06*	—	*4351*	*84 ½*	—	*5591*	*97*	—	*32188*	*75 ½*	
—	—	—	—	*411*	—	—	*81*	*60*	—	*577*	*98*	
8000	7774	06	4000	4762	84 ½	4500	5673	57	32000	32766	71 ½	
800	*993*	*12*	*800*	*729*	*09*	*100*	*59*	*21*	*3800*	*3572*	*53*	Vidi Prilog *B.*
220	*200*	*04*	*130*	*204*	*20*	*40*	*11*	*53*	*770*	*735*	*77*	
—	*7*	*50*	—	*6*	*65*	—	*2*	*50*	—	*16*	*65*	
500	—	—	*300*	*30*	—	—	—	—	*1300*	*30*	—	
—	—	—	*150*	*41*	—	—	—	—	*150*	*41*	—	
50	*94*	*05*	*20*	*18*	*35*	*60*	*82*	*80*	*210*	*319*	*24*	
120	*235*	*75*	*20*	*24*	*18*	*20*	*1*	*18*	*260*	*413*	*50*	
10	*19*	*30*	*50*	*79*	*23*	*40*	*55*	*70*	*140*	*220*	*11*	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
150	*194*	*53*	*80*	*92*	*14*	*60*	*35*	*70*	*370*	*377*	*32*	
10	*18*	*57*	*30*	*111*	*94*	*30*	*88*	*74*	*110*	*219*	*25*	
10	—	—	*10*	*1*	*33*	*10*	*1*	*60*	*70*	*6*	*80*	
1870	1762	86	1590	1338	11	360	338	96	7180	5952	17	
10	—	77	10	3	21	10	—	—	50	3	98	
—	—	—	—	1	25	—	—	—	—	1	25	
11623	11211	74 ½	7343	7538	78 ½	5730	7021	57	46549	45761	30	
									100	32	—	
									46649	45793	30	

	ZA					
	Zadar			Šibenik		
	Pred-razbroj	Pristojbina		Pred-razbroj	Pristojbina	
	godine					
	fior.	fior.	novč.	fior.	fior.	novč.
Nahodi						
Prihodi.						
A. Dohodci od baštine.						
Dobiti od Drž. Obveznica	—	—	—	—	—	—
Dohodci od nepokretnina (daće)	—	—	—	—	—	—
Doprinesci	—	—	—	—	—	—
Sbroj .	—	—	—	—	—	—
B. Naknade.						
Od inokrajnih Pokrajina u Carevini za nahode njihove pripadnike						
Skupa prihoda .						
Bolestnici i nahodi.						
Troškovi.						
Mirovine						
Mirovine činovnikom	—	—	—	—	—	—
Mirovine udovicam činovnika	*910*	1014	92	—	—	—
Oskrbine	—	—	—	*150*	—	—
Milostinje	*183*	120	—	*120*	182	99½
Odgojbine sirotam	*120*	120	—	—	—	—
Skupa .	*1213*	1254	92	*270*	182	99½

VODI

Split			Dubrovnik			Kotor			Skupa		
Predrazbroj	Pristojbina		*Predrazbroj*	Pristojbina		*Predrazbroj*	Pristojbina		*Predrazbroj*	Pristojbina	
dine 1890											
fior.	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
—	—	—	*42*	42	—	*6*	6	30	*48*	48	30
—	—	—	—	—	—	*3*	2	46½	*3*	2	46½
—	—	—	*300*	177	81	—	—	—	*300*	177	81
—	—	—	*342*	219	81	*9*	8	76½	*351*	228	57½
									200	65	30
									551	293	87½
—	—	—	*750*	750	—	—	—	—	*750*	750	—
490	488	95	*343*	238	32	—	—	—	*1743*	1742	19
204	57	33	*180*	180	—	—	—	—	*534*	237	33
60	60	—	*96*	96	—	—	—	—	*459*	458	99½
—	—	—	—	—	—	—	—	—	*120*	120	—
754	606	28	*1369*	1264	32	—	—	—	*3606*	3308	51½

Ludjaci

Ludjaci	Ludnica u Šibeniku		
	Predrazbroj	Pristojbina	
	godine 1890		
	fior.	fior.	novč.
Troškovi.			
A. Troškovi u upravu i hranu ludjaka u Dalmaciji:			
Najam činovnikom i liečnikom	2260	2259	91
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	2622	2045	92
Naknada odjeće Milosrdnicam	750	595	—
Bogoslužba	280	225	02
Potrebštine ureda i pisarne	20	30	29
Nagrade i pripomoći	60	60	—
Nove gradnje	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	150	198	78
Hrana i liečenje umobolnih u Ludnici Šibenskoj:			
Jela	*11000*	*17288*	*69*
Liekovi nabavljeni kod Ljekarnica a pravljeni u Bolnici	*300*	*286*	*83*
Liekovi tvoreni u Bolnici	*20*	*32*	*72*
Pokretnine i pokućstvo	*30*	*22*	*40*
Odjeće i rublje	*180*	*70*	*17*
Postelje i naprave postelja	*750*	*324*	*25*
Drva i ugliev	*250*	*653*	*57*
Svieće	*300*	*481*	*37*
Pranje	*50*	*32*	*57 ½*
Bogoslužba	—	—	—
Prenos i pratnja ludjaka	*200*	*497*	*77*
Pokop	*50*	*24*	*80*
Sitni troškovi	*50*	*13*	*92 ½*
Sbroj troškova u upravu	13180	19729	07
Tereti na imetku Ludnice	60	54	88 ½
Služba brzojava i telefona	42	—	—
Gojitba vrtla	500	16	—
Razni troškovi	200	384	08
Kirurgična orudja	100	17	—
Troškovi za osiguranje	—	54	39
Skupa .	20224	25670	34 ½
B. Troškovi u hranu i liečenje ludjakâ Dalmatinaca van Dalmacije	1000	729	11
Skupa troškova .	21224	26399	45 ½
Prihodi.			
Naknade od ludjakâ plaćaocâ	2600	1547	56
„ od Obćina Dalmatinskih . . .	14000	16801	81 ½
„ od drugih pokrajina u Carevini .	200	308	33
„ za uznike	—	281	09 ½
Skupa .	16800	18938	80

Razzrojitba na *B*.

Hrana i liečenje ludjaka dalmatinaca van Dalmacije:

a) u Ludnici austrijanskoj — Trst f. 205:57

b) u Ludnici inozemskoj
— Francuzka f. 200:01
— Mletci „ 323:83
Sbroj f. 523:84
Skupa f. 729:11

Uz stavke od „Najam činovnikom i liečnikom" do „Troškovi za osiguranje": Vidi Prilog *A*.

TABLICA IX. Godina 1890.

Izkaz prihodâ i razhodâ preobratom baštine.

	Prihodi			Razhodi		
	u gotovini		u Obvez-nicah	u gotovini		u Obveznicah
	fior.	novč.	fior.	fior.	novč.	fior.
I. Preobrat nepokretninâ u gotovinu:						
Oprostnine daća	17	98	—	—	—	—
II. Preobrat glavnicâ na dobit u gotovinu:						
Izplata Obćine Zadarske II.a obroka stečevine stare Bolnice . . . . f. 1000						
Izplata Obćine Šibenske za IV. obrok ciene za staru Bolnicu . . . . „ 300						
Ista III. obrok zajma od f. 5000 . „ 500						
	1800	—	—	—	—	—
III. Preobrat gotovine o Obveznice:						
Nabava državnih Obveznica po Bolnici Dubrovačkoj	—	—	1200	—	—	—
za	—	—	—	1074	—	—
IV. Utrnuće pokr. Zajma:						
a) Zajam 1883	—	—	—	7000	—	—
b) „ 1886	—	—	—	2700	—	—
Skupa .	1817	98	1200	10774	—	—

TABLICA X.

Izkaz prihoda i

	Prihodi		Razhodi		OSTANCI							
					početni				konačni			
					imovni		dugovni		imovni		dugovni	
	fior	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
I. Sahrane i drugi prevremeni prihodi povratni	4247	31 ½	3828	62	—	—	3489	52	—	—	3908	21 ½
II. Predujmovi podani uz povratak .	64440	74	62053	44	44904	81	—	—	42517	51	—	—
III. Pripomoći drugim zakladam uz povratak:												
1) Zakladi „Gradnja Bolnice Dubrovačke“	11478	17	—	—	11478	17	—	—	—	—	—	—
2) Pokr. „Zakladi učionskoj“. . . .	11093	84 ½	17976	89 ½	11093	84 ½	—	—	17976	89 ½	—	—
3) Zakladi „Mirovinskoj učiteljskoj“ .	3055	97	—	—	3055	97	—	—	—	—	—	—
4) Tekućem Računu	73116	32	82030	98 ½	73116	32	—	—	82030	98 ½	—	—
Sbroj pripomoći na III	98744	30 ½	100007	88	98744	30 ½	—	—	100007	88	—	—
Skupa prometnih točaka	167432	36	165889	94	143649	11 ½	3489	52	142525	39	3908	21 ½

razhoda prometnih.

	IZKAZ									
	od godine 1890		od predjašnjih ostanaka		Skupa		Ostanci konačni			
							imovni		dugovni	
	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.
I. Sahrane i drugi prihodi povratni	4247	31 ½	3489	52	7736	83 ½	—	—	—	—
Povraćeno	598	59 ½	3230	02 ½	3828	62	—	—	—	—
Ostaje da se povrati .	3648	72	259	49 ½	3908	21 ½	—	—	3908	21 ½
II. Predujmovi podani . .	62053	44	44904	81	106958	25	—	—	—	—
Predujmovi utjerani . .	26579	35	37861	39	64440	74	—	—	—	—
Ostaje utjerati . . .	35474	09	7043	42	42517	51	42517	51	—	—
III. Pripomoći:										
1) Zakladi „Gradnja Bolnice Dubrovačke“	—	—	11478	17	11478	17	—	—	—	—
Utjerano	—	—	11478	17	11478	17	—	—	—	—
Ostaje utjerati	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2) „Pokr. Zakladi Učionskoj“	17976	89 ½	11093	84 ½	29070	74	—	—	—	—
Utjerano	—	—	11093	84 ½	11093	84 ½	—	—	—	—
Ostaje utjerati . . .	17976	89 ½	—	—	17976	89 ½	17976	89 ½	—	—
3) „Mirovinskoj učiteljskoj“	—	—	3055	97	3055	97	—	—	—	—
Utjerano	—	—	3055	97	3055	97	—	—	—	—
Ostaje utjerati . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4) Tekućemu Računu . .	82030	98 ½	73116	32	155147	30 ½	—	—	—	—
Utjerano	—	—	73116	32	73116	32	—	—	—	—
Ostaje utjerati	82030	98 ½	—	—	82030	98 ½	82030	98 ½	—	—
Skupa pripomoći na III.	100007	88	98744	30 ½	198752	18 ½	—	—	—	—
Utjerano	—	—	98744	30 ½	98744	30 ½	—	—	—	—
Ostaje utjerati	100007	88	—	—	100007	88	100007	88	—	—
	Skupa ostanaka						142525	39	3908	21 ½

TABLICA XI.

Izkaz baštine

BAŠTINA		Pokrajinska Zaklada fior.	novč.
a) Vriednost nepokretnina		—	—
b) Vriednost u glavnici daća i doprinesaka		—	—
c) Giavnice na zajam		16300	—
e) Obveznice (pisana vriednost):	Dohodci u bankah .	100	—
	Pokr. Zajam dalmatinski .	800	—
e) Pokretnine, pokućstvo itd.		—	—
	Skupa .	17200	—
	Stanje baštine svrhom god. 1889 .	19000	—
	Porestak *i odpadak* .	*1800*	—

Primjetbe

Po krajinska Zaklada. Odpadak od f. 1800 odtud je:

a) jer Općina Zadarska izplatila II.i obrok za stečenu staru Bolnicu . . . . . f. 1000
b) jer Općina Šibenska vratila III.i obrok zajma f. 5000 . . . . „ 300
c) jer je ista Općina podmirila IV.i obrok od ciene za sgradje stare Bolnice u Šibeniku „ 500
Skupa . f. 1800

svrhom godine 1890.

BOLNICE										Skupa	
Zadar		Šibenik		Split		Dubrovnik		Kotor			
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
216200	—	296000	—	100000	—	216200	—	2000	—	830400	—
—	—	—	—	—	—	66684	54	49	30	66733	84
—	—	224	92	2279	10½	8622	99	—	—	27427	01½
—	—	600	—	10700	—	7555	—	150	—	19105	—
—	—	—	—	—	—	1200	—	—	—	2000	—
41384	—	53000	—	13555	—	27400	—	304	03	135643	03
257584	—	349824	92	126534	10½	327662	53	2503	33	1081308	88½
257584	—	349824	92	127287	92½	326849	78	2503	33	1083049	95½
—	—	—	—	*753*	*82*	812	75	—	—	*1741*	*07*

Bolnice.

Split. Odpalo je f. 753:82, jer mnogim stvarim pala ciena a druge se otriebile, jer nevaljane.

Dubrovnik. Porestlo nabavom Obveznica pisane vriednosti . . . . f. 1200:—

Nego je odpalo . . . . , ... „ 387:25

jer se kroz godinu odkupile neke daće.

te po tom porestka . f. 812:75

TABLICA XII.

Izkaz pomrsbâ i izpravaka ostanaka imovnih

	Konačni ostanci prikazani u pazbroju 1889		Promjene nastale usljed						Ostanci početni prineseni u pazbroj 1890	
			Pomrsbâ		Izpravaka					
					na manje		na više			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč	fior.	novč.
Ostanci imovni.										
A. Ostanci gdi nastade promjena:										
Nasl. II. Dohodci Bolnica .	5986	79	—	—	45	18½	130	20	6071	80½
Nasl. III. Naknade bolničkih troškova	38065	48	29	64	7	43	—	05	38028	46
Nasl. IV. Naknade zapratnih troškova	864	79½	—	—	—	—	—	03	864	82½
Pripomoći zakladam utjerane	135514	41	36770	10½	—	—	—	—	98744	30½
B. Ostanci bez promjenâ .	62193	54½	—	—	—	—	—	—	62193	54½
Sbroj .	242625	02	36799	74½	52	61½	130	28	205902	94
Ostanci dugovni.										
A. Ostanci gdi nastade promjenâ:										
Nasl. II. Navrćanje boginja	39	—	39	—	—	—	—	—	—	—
„ VII. Putevi . . .	441	09	—	—	—	33	—	—	440	76
„ IX. Bolnice . . .	9320	67½	—	—	—	—	100	—	9420	67½
„ XII. Učione . . .	—	—	—	—	—	—	1466	64	1466	64
B. Ostanci bez promjenâ .	5579	52	—	—	—	—	—	—	5579	52
Sbroj .	15380	28½	39	—	—	33	1566	64	16907	59½

i dugovnih prenešenih iz pazbroja 1889 u onaj 1890.

Konačni ostanci imovni u Pazbroju 1889 ukazani sa			f. 242625:02
uslјed pomršenih .	f. 36799:74 ½		
i poprava na manje .	„ 52:61 ½		
Skupa .	f. 36852:36		
odbiv izpravaka na više	„ 130:28		
obališe se na			f. 36722:08
te se stoga prenilo u Pazbroj 1890			f. 205902:94

Promjene se odnose na sliedeće naslove:

Nasl. II. Dohodci Bolnicâ.

Povišak od f. 130:20 i manjak f. 45:18 ½ nastade usljed izpravaka pristojbina

Nasl. III. Naknade bolničkih troškova. Pomrsba f. 29:64 bi povlaštena Odborovom odlukom $^{19}/_{5}$ 1890 Br. 2006 i 2007. — Usljed pa izpravaka pristojbina poskočilo jo nč. 5 i obalilo se f. 7:43.

Nasl. IV. Naknade zapratnih troškova. Izpravljajuć pristojbinu poskočilo je nč. 3.

Pripomoći zakladam utjerane.

Odborovom Odlukom $^{12}/_{1}$ 1891 Br. 5093-g. 90 bi povlaštena pomrsba f. 36770:10 ½ konačnog manjka u gradnji Bolnice Dubrovačke.

Konačni ostanci dugovni prikazani u Pazbroju 1889 na			f. 15380:28 ½
usljed izpravaka na više		f. 1566:64	
odbiv izpravke na manje	f. 39:—		
odbiv pomrsba	„ —:33		
		„ 39:33	
poskočiše			„ 1527:31
te stoga se prenilo u pazbroj 1890			f. 16957:59 ½

Promjene se odnose na:

Nasl. II. Navrćanje boginja. Odborovom odlukom $^{15}/_{12}$ 1890 Br. 4767 bi povlaštena pomrsba fior. 39.

Nasl. VI. Potevi. Izpravom spalo je nč. 33.

„ IX. Bolnice. Izpravom takodje poviši se f. 100.

„ XII. Učione.

Povišak f. 1466:64 nastade usljed izpravaka pristojbinâ i proiztiče iz pazbrojâ 1890 dviu zaklada: „Pokrajinska učionska“ i „Mirovine učiteljem.

Razbrojitba

Troškova u upravu, liečenje i hranu bolestnikâ u Bolnicah dalmatinskih i u Ludnici Šibenskoj, za svaku napose.

Bolestnici. Troškovi.	Predrazbroj za godinu 1890	Pristoj					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	2967	2966	56	858	33	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	1584	1226	—	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	1020	1020	—	—	—	—	—
Bogoslužba	520	519	96	—	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	100	106	02	—	—	—	—
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	115	—	—	—	—	—
Nove gradnje	4000	—	—	—	—	6063	13
Uzdržanje sgradâ	100	1088	75	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*12000*	*17684*	*05 1/2*	—	—	—	—
Liekovi nabavljeni kod Liekarnica a pravljeni u Bolnicam	*3500*	*4115*	*60 1/2*	*33*	*33 1/2*	—	—
Liekovi tvoreni u Bolnicam	*300*	*320*	*63*	—	—	—	—
Potrebe, pokretnine i pokućstvo . . .	*500*	*219*	*95*	—	—	—	—
Odieće i rublje bolestnikovo	*1000*	*29*	*39*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*1800*	—	—	—	—	—	—
Drva i ugliev	*300*	*440*	*71*	—	—	—	—
Svieće	*300*	*475*	*91*	—	—	—	—
Pranje	*150*	*162*	*20*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*50*	*48*	*38*	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*50*	—	—	—	—	—	—
Pokop	*200*	*341*	*25*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*100*	*30*	*81*	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje .	*20250*	*23868*	*89*	*33*	*33 1/2*	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje*	—	*389*	*20*	—	—	—	—
b) *za nahode*	—	*756*	*31*	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	20250	22723	38	33	33 1/2	—	—
Tereti na vlastitom biću Bolnica . . .	—	—	—	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	42	42	—	—	—	—	—
Gojitba vrtla	500	2659	01	—	—	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenog i upraviteljnoga	360	420	—	—	—	—	—
Razni troškovi	200	384	52	—	—	—	—
Vidarska orudja	200	201	84	—	—	—	—
Troškovi za osiguranje	—	77	84	—	—	—	—
Stečevina zemljišta	—	400	—	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje .	31993	33950	88	891	66 1/2	6063	13

Zadarska

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1890		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
3824	89	2966	56	858	33	3824	89	—	—	—	—	—	—
1226	—	1226	—	—	—	1226	—	—	—	—	—	—	—
1020	—	1020	—	—	—	1020	—	—	—	—	—	—	—
519	96	519	96	—	—	519	96	—	—	—	—	—	—
106	02	106	02	—	—	106	02	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
115	—	115	—	—	—	115	—	—	—	—	—	—	—
6063	13	—	—	6063	13	6063	13	—	—	—	—	—	—
1088	75	1088	75	—	—	1088	75	—	—	—	—	—	—
17684	*05 1/2*	*17684*	*05 1/2*	—	—	*17684*	*05 1/2*	—	—	—	—	—	—
4148	*94*	*4082*	*27*	*33*	*33 1/2*	*4115*	*60 1/2*	*33*	*33 1/2*	—	—	*33*	*33 1/2*
320	*63*	*320*	*63*	—	—	*320*	*63*	—	—	—	—	—	—
219	*95*	*219*	*95*	—	—	*219*	*95*	—	—	—	—	—	—
29	*39*	*29*	*39*	—	—	*29*	*39*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
440	*71*	*440*	*71*	—	—	*440*	*71*	—	—	—	—	—	—
475	*91*	*475*	*91*	—	—	*475*	*91*	—	—	—	—	—	—
162	*20*	*162*	*20*	—	—	*162*	*20*	—	—	—	—	—	—
48	*38*	*48*	*38*	—	—	*48*	*38*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
341	*25*	*341*	*25*	—	—	*341*	*25*	—	—	—	—	—	—
30	*81*	*30*	*81*	—	—	*30*	*81*	—	—	—	—	—	—
23902	*22 1/2*	*23835*	*55 1/2*	*35*	*33 1/2*	*23868*	*89*	*33*	*33 1/2*	—	—	*33*	*33 1/2*
389	*20*	*389*	*20*	—	—	*389*	*20*	—	—	—	—	—	—
756	*31*	*756*	*31*	—	—	*756*	*31*	—	—	—	—	—	—
22756	71 1/2	22690	04 1/2	33	33 1/2	22723	38	33	33 1/2	—	—	33	33 1/2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
42	—	42	—	—	—	42	—	—	—	—	—	—	—
2659	01	2659	01	—	—	2659	01	—	—	—	—	—	—
420	—	420	—	—	—	420	—	—	—	—	—	—	—
384	52	384	52	—	—	384	52	—	—	—	—	—	—
201	84	201	84	—	—	201	84	—	—	—	—	—	—
77	84	77	84	—	—	77	84	—	—	—	—	—	—
400	—	400	—	—	—	400	—	—	—	—	—	—	—
40905	67 1/2	33917	54 1/2	6954	79 1/2	40872	34	33	33 1/2	—	—	33	33 1/2

Bolestnici. Troškovi.	Predrazbroj za godinu 1890	Pristoj					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	2060	2052	87	100	—	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	1818	1514	81	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	750	585	—	120	—	—	—
Bogoslužba	280	225	02	50	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	100	136	43 ½	—	—	—	—
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	—	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	1283	91
Uzdržanje sgradâ	200	851	74	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*11000*	*14493*	*37 ½*	—	—	—	—
Liekovi nabavljeni kod Liekarnica a pravljeni u Bolnicam	*3000*	*1749*	*22*	—	—	—	—
Liekovi tvoreni u Bolnicam	*100*	*329*	*86*	—	—	—	—
Potrebe. pokretnine i pokućstvo . . .	*360*	*625*	*16*	—	—	—	—
Odieće i rublje bolestnikovo	*100*	*569*	*49*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*1400*	*29*	*21*	—	—	—	—
Drva i ugliev	*300*	*688*	*45 ½*	—	—	—	—
Svieće	*300*	*564*	*59*	—	—	—	—
Pranje	*120*	*183*	*35 ½*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*50*	*56*	*15*	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*100*	*123*	*03*	—	—	—	—
Pokop	*150*	*350*	*30*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*100*	*32*	*88 ½*	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje .	*17080*	*19795*	*08*	—	—	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje . . . .*	—	*389*	*35*	—	—	—	—
b) *za nahode . . . .*	—	*1003*	*08*	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	17080	18402	65	—	—	—	—
Tereti na vlastitom biću Bolnica . . .	80	2	96	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	42	—	—	—	—	—	—
Gojitba vrtla	500	1497	46	—	—	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenog i upraviteljnoga	—	—	—	—	—	—	—
Razni troškovi	300	199	42	—	—	—	—
Vidarska orudja	200	186	26	—	—	—	—
Troškovi za osiguranje	—	54	39	—	—	—	—
Stečevina zemljišta	—	—	—	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje .	23560	26159	01 ½	270	—	1283	91

Šibenska

…bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1890		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
2152	87	2052	87	100	—	2152	87	—	—	—	—	—	—
1514	81	1514	81	—	—	1514	81	—	—	—	—	—	—
705	—	585	—	120	—	705	—	—	—	—	—	—	—
275	02	200	02	50	—	250	02	25	—	—	—	25	—
136	43½	136	43½	—	—	136	43½	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1283	91	—	—	1283	91	1283	91	—	—	—	—	—	—
851	74	851	74	—	—	851	74	—	—	—	—	—	—
14493	*37½*	*14493*	*37½*	—	—	*14493*	*37½*	—	—	—	—	—	—
1749	*22*	*1749*	*22*	—	—	*1749*	*22*	—	—	—	—	—	—
329	*86*	*329*	*86*	—	—	*329*	*86*	—	—	—	—	—	—
625	*16*	*625*	*16*	—	—	*625*	*16*	—	—	—	—	—	—
569	*49*	*569*	*49*	—	—	*569*	*49*	—	—	—	—	—	—
29	*21*	*29*	*21*	—	—	*29*	*21*	—	—	—	—	—	—
688	*45½*	*688*	*45½*	—	—	*688*	*45½*	—	—	—	—	—	—
564	*59*	*564*	*59*	—	—	*564*	*59*	—	—	—	—	—	—
183	*35½*	*183*	*35½*	—	—	*183*	*35½*	—	—	—	—	—	—
56	*15*	*56*	*15*	—	—	*56*	*15*	—	—	—	—	—	—
123	*03*	*123*	*03*	—	—	*123*	*03*	—	—	—	—	—	—
350	*30*	*350*	*30*	—	—	*350*	*30*	—	—	—	—	—	—
32	*88½*	*32*	*88½*	—	—	*32*	*88½*	—	—	—	—	—	—
19795	*08*	*19795*	*08*	—	—	*19795*	*08*	—	—	—	—	—	—
389	*35*	*389*	*35*	—	—	*389*	*35*	—	—	—	—	—	—
1003	*08*	*1003*	*08*	—	—	*1003*	*08*	—	—	—	—	—	—
18402	65	18402	65	—	—	18402	65	—	—	—	—	—	—
2	96	2	96	—	—	2	96	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1947	46	1947	46	—	—	1947	46	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
199	42	199	42	—	—	199	42	—	—	—	—	—	—
186	26	186	26	—	—	186	26	—	—	—	—	—	—
54	39	54	39	—	—	54	39	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27712	92½	26134	01½	1553	91	27687	92½	25	—	—	—	25	—

Bolestnici. *Troškovi.*	Predrazbroj za godinu 1890	Pristoj					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	1867	1866	65	—	—	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	960	1119	—	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	600	540	—	—	—	—	—
Bogoslužba	360	300	—	—	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	100	76	50	—	—	—	—
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	30	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	200	953	22	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*12000*	*12241*	*96*	—	—	—	—
Liekovi nabavljeni kod Ljekarnica a pravljeni u Bolnicam	*2000*	*2053*	*88*	*33*	*33*	—	—
Liekovi tvoreni u Bolnicam	*100*	*85*	*65*	—	—	—	—
Potrebe, pokretnine i pokućstvo . . .	*130*	*107*	*33*	—	—	—	—
Odjeće i rublje bolestnikom	*370*	*50*	*79*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*700*	—	—	—	—	—	—
Drva i ugliev	*500*	*1196*	*50*	—	—	—	—
Svieće	*800*	*1369*	—	—	—	—	—
Pranje	*250*	*224*	*38*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*50*	*60*	—	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*50*	*20*	—	—	—	—	—
Pokop	*200*	*152*	*85 ½*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*150*	*12*	*71*	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje .	*17300*	*17575*	*05 ½*	*33*	*33*	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje . . . .*	—	*564*	*75*	—	—	—	—
b) *za nahode . . . .*	—	*893*	*12*	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	17300	16117	18 ½	33	33	—	—
Tereti na vlastitom biću Bolnica . . .	130	27	81	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	—	—	—	—	—	—	—
Gojitba vrtla	—	—	—	—	—	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenog i upraviteljnoga	—	—	—	—	—	—	—
Razni troškovi	100	212	53	—	—	—	—
Vidarska orudja	100	58	09	—	—	—	—
Troškovi za osiguranje	—	47	37	—	—	—	—
Stečevina zemljišta	—	—	—	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje .	21867	21348	35 ½	33	33	—	—

Splitska

b i n a		I z p l a t e						O s t a n c i k o n a č n i					
Skupa		za g. 1890		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1866	65	1866	65	-	-	1866	65	—	—	—	—	-	-
1119	—	1119	—	-	-	1119	—	—	—	—	—	-	-
540	—	540	—	-	-	540	—	—	—	—	—	-	-
300	—	300	—	-	-	300	—	—	—	—	—	-	-
76	50	76	50	-	-	76	50	—	—	—	—	-	-
—	—	—	—	-	-	—	—	—	—	—	—	-	-
30	—	30	—	-	-	30	—	—	—	—	—	-	-
—	—	—	—	-	-	—	—	—	—	—	—	-	-
953	22	953	22	-	-	953	22	—	—	—	—	-	-
12241	*96*	*12241*	*96*	-	-	*12241*	*96*	—	—	—	—	-	-
2087	*21*	*2020*	*55*	*33*	*33*	*2053*	*88*	*33*	*33*	—	-	*33*	*33*
85	*65*	*85*	*65*	-	-	*85*	*65*	—	—	—	—	-	-
107	*33*	*107*	*33*	-	-	*107*	*33*	—	—	—	—	-	-
50	*79*	*50*	*79*	-	-	*50*	*79*	—	—	—	—	-	-
—	—	—	—	-	-	—	—	—	—	—	—	-	-
1196	*50*	*1196*	*50*	-	-	*1196*	*50*	—	—	—	—	-	-
1369	—	*1369*	—	-	-	*1369*	—	—	—	—	—	-	-
224	*38*	*224*	*38*	-	-	*224*	*38*	—	—	—	—	-	-
60	—	*60*	—	-	-	*60*	—	—	—	—	—	-	-
20	—	*20*	—	-	-	*20*	—	—	—	—	—	-	-
152	*85½*	*152*	*85½*	-	-	*152*	*85½*	—	—	—	—	-	-
12	*71*	*12*	*71*	-	-	*12*	*71*	—	—	—	—	-	-
17608	*38½*	*17541*	*72½*	*33*	*33*	*17575*	*05½*	*33*	*33*	—	—	*33*	*33*
564	*75*	*564*	*75*	-	-	*564*	*75*	—	—	—	—	-	-
893	*12*	*893*	*12*	-	-	*893*	*12*	—	—	—	—	-	-
16150	51½	16083	85½	33	33	16117	18½	33	33	—	—	33	33
27	81	27	81	-	-	27	*81*	—	—	—	—	-	-
—	—	—	—	-	-	—	—	—	—	—	—	-	-
—	—	—	—	-	-	—	—	—	—	—	—	-	-
													-
—	—	—	—	-	-	—	—	—	—	—	—	-	-
212	53	212	53	-	-	212	53	—	—	—	—	-	-
58	09	58	09	-	-	58	09	—	—	—	—	-	-
47	37	47	37	-	-	47	37	—	—	—	—	-	-
—	—	—	—	-	-	—	—	—	—	—	—	-	-
21381	68½	21315	02½	33	33	21348	35½	33	33	—	—	33	33

Bolestnici. *Troškovi.*	Predrazbroj za godinu 1890	Pristoj					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	1867	2346	64	—	—	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	1260	1259	—	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	780	720	—	—	—	—	—
Bogoslužba	240	400	—	—	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	100	116	47	—	—	—	—
Stanarine	240	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	—	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	650	310	71	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*8500*	*9489*	*28½*	—	—	—	—
Liekovi nabavljeni kod Liekarnica a pravljeni u Bolnicam	*3000*	*2379*	*32*	—	—	—	—
Liekovi tvoreni u Bolnicam	*200*	*124*	*81*	—	—	—	—
Potrebe, pokretnine i pokućstvo . . .	*70*	*101*	*75*	—	—	—	—
Odjeće i rublje bolestnikom	*700*	*991*	*22*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	—	*237*	*50*	—	—	—	—
Drva i ugliev	*200*	*445*	*52*	—	—	—	—
Svieće	*200*	*295*	*15*	—	—	—	—
Pranje	*130*	*231*	*07*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*50*	*141*	*10*	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*50*	*41*	*45*	—	—	—	—
Pokop	*250*	*577*	*26*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*100*	*50*	*33*	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje .	*13450*	*15105*	*76½*	—	—	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje*	—	*559*	*86*	—	—	—	—
b) *za nahode*	—	*722*	*15*	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	13450	13823	75½	—	—	—	—
Tereti na vlastitom biću Bolnica . . .	840	955	38½	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	42	—	—	—	—	—	—
Gojitba vrtla	500	1083	49	—	—	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenog i upraviteljnoga	—	—	—	—	—	—	—
Razni troškovi	200	365	71	—	—	—	—
Vidarska orudja	100	598	13	—	—	—	—
Troškovi za osiguranje	—	87	30	—	—	—	—
Stečevina zemljišta	—	—	—	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje .	20419	22066	59	—	—	—	—

Dubrovačka

b i n a		I z p l a t e						O s t a n c i k o n a č n i					
Skupa		za g. 1890		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
2346	64	2346	64	—	—	2346	64	—	—	—	—	—	—
1259	—	1259	—	—	—	1259	—	—	—	—	—	—	—
720	—	720	—	—	—	720	—	—	—	—	—	—	—
400	—	400	—	—	—	400	—	—	—	—	—	—	—
116	47	116	47	—	—	116	47	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
310	71	310	71	—	—	310	71	—	—	—	—	—	—
9489	*28* ½	*9489*	*28* ½	—	—	*9489*	*28* ½	—	—	—	—	—	—
2379	*32*	*2379*	*32*	—	—	*2379*	*32*	—	—	—	—	—	—
124	*81*	*124*	*81*	—	—	*124*	*81*	—	—	—	—	—	—
101	*75*	*101*	*75*	—	—	*101*	*75*	—	—	—	—	—	—
991	*22*	*991*	*22*	—	—	*991*	*22*	—	—	—	—	—	—
237	*50*	*237*	*50*	—	—	*237*	*50*	—	—	—	—	—	—
445	*52*	*445*	*52*	—	—	*445*	*52*	—	—	—	—	—	—
295	*15*	*295*	*15*	—	—	*295*	*15*	—	—	—	—	—	—
231	*07*	*231*	*07*	—	—	*231*	*07*	—	—	—	—	—	—
141	*10*	*141*	*10*	—	—	*141*	*10*	—	—	—	—	—	—
41	*45*	*41*	*45*	—	—	*41*	*45*	—	—	—	—	—	—
577	*26*	*577*	*26*	—	—	*577*	*26*	—	—	—	—	—	—
50	*33*	*50*	*33*	—	—	*50*	*33*	—	—	—	—	—	—
15105	*76* ½	*15105*	*76* ½	—	—	*15105*	*76* ½	—	—	—	—	—	—
559	*86*	*559*	*86*	—	—	*559*	*86*	—	—	—	—	—	—
722	*15*	*722*	*15*	—	—	*722*	*15*	—	—	—	—	—	—
13823	75 ½	13823	75 ½	—	—	13823	75 ½	—	—	—	—	—	—
955	38 ½	955	38 ½	—	—	955	38 ½	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1083	49	1083	49	—	—	1083	49	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
365	71	365	71	—	—	365	71	—	—	—	—	—	—
598	13	598	13	—	—	598	13	—	—	—	—	—	—
87	30	87	30	—	—	87	30	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22066	59	22066	59	—	—	22066	59	—	—	—	—	—	—

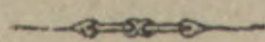
Bolestnici. Troškovi.	Predrazbroj za godinu 1890	Pristoj					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	2260	2259	91	33	33	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	2622	2045	92	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	750	595	—	110	—	—	—
Bogoslužba	280	225	02	50	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	20	30	29	—	—	—	—
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	60	60	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	150	198	78	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*11000*	*17288*	*69*	—	—	—	—
Liekovi nabavljeni kod Liekarnica a pravljeni u Bolnicam	*300*	*286*	*83*	—	—	—	—
Liekovi tvoreni u Bolnicam	*20*	*32*	*72*	—	—	—	—
Potrebe. pokretnine i pokućstvo . . .	*30*	*22*	*40*	—	—	—	—
Odieće i rublje bolestnikom	*180*	*70*	*17*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*750*	*324*	*25*	—	—	—	—
Drva i ugliev	*250*	*653*	*57*	—	—	—	—
Svieće	*300*	*481*	*37*	—	—	—	—
Pranje	*50*	*32*	*57 ½*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	—	—	—	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*200*	*497*	*77*	—	—	—	—
Pokop	*50*	*24*	*80*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*50*	*13*	*92 ½*	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje .	*13180*	*19729*	*07*	—	—	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje*	—	—	—	—	—	—	—
b) *za nahode*	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	13180	19729	07	—	—	—	—
Tereti na vlastitom biću Bolnica . . .	60	54	88 ½	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	42	—	—	—	—	—	—
Gojitba vrtla	500	16	—	—	—	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenog i upraviteljnoga	—	—	—	—	—	—	—
Razni troškovi	200	384	08	—	—	—	—
Vidarska orudja	100	17	—	—	—	—	—
Troškovi za osiguranje	—	54	39	—	—	—	—
Stečevina zemljišta	—	—	—	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje .	20224	25670	34 ½	193	33	—	—

Šibenska

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1890		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
2293	24	2259	91	33	33	2293	24	—	—	—	—	—	—
2045	92	2030	92	—	—	2030	92	15	—	—	—	15	—
705	—	595	—	110	—	705	—	—	—	—	—	—	—
275	02	200	02	50	—	250	02	25	—	—	—	25	—
30	29	30	29	—	—	30	29	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
60	—	60	—	—	—	60	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
198	78	198	78	—	—	198	78	—	—	—	—	—	—
17288	*69*	*17288*	*69*	—	—	*17288*	*69*	—	—	—	—	—	—
386	*83*	*286*	*83*	—	—	*286*	*83*	—	—	—	—	—	—
32	*72*	*32*	*72*	—	—	*32*	*72*	—	—	—	—	—	—
22	*40*	*22*	*40*	—	—	*22*	*40*	—	—	—	—	—	—
70	*17*	*70*	*17*	—	—	*70*	*17*	—	—	—	—	—	—
324	*25*	*324*	*25*	—	—	*324*	*25*	—	—	—	—	—	—
653	*57*	*653*	*57*	—	—	*653*	*57*	—	—	—	—	—	—
481	*37*	*481*	*37*	—	—	*481*	*37*	—	—	—	—	—	—
32	*57½*	*32*	*57½*	—	—	*32*	*57½*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
497	*77*	*497*	*77*	—	—	*497*	*77*	—	—	—	—	—	—
24	*80*	*24*	*80*	—	—	*24*	*80*	—	—	—	—	—	—
13	*92½*	*13*	*92½*	—	—	*13*	*92½*	—	—	—	—	—	—
19729	*07*	*19729*	*07*	—	—	*19729*	*07*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19729	07	19729	07	—	—	19729	07	—	—	—	—	—	—
54	88½	54	88½	—	—	54	88½	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	—	16	—	—	—	16	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
384	08	384	08	—	—	384	08	—	—	—	—	—	—
17	—	17	—	—	—	17	—	—	—	—	—	—	—
54	39	54	39	—	—	54	39	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25863	67½	25630	34½	193	33	25823	67½	40	—	—	—	40	—

Razbrojitba

Troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji napose za svako Nahodište.

Nahodište

Nahodi *Troškovi.*	Predrazbroj za godinu 1890	Pristoj god. 1890		godina predjašnjih od ostanaka početnih		godina predjašnjih od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i nadstojnicam	1293	1293	32	16	67	-	-
Nadnice dojiljam	250	446	21	—	—	-	-
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	110	—	10	—	-	-
Potrebštine ureda i pisarne	40	6	—	—	—	-	-
Nagrade i pripomoći	40	40	—	—	—	-	-
Uzdržanje sgrada	—	—	—	—	—	-	-
Hrana nahoda na dojitbu van Zavodâ:							
a) *Troškovi u hranu nahoda na dojitbu*	—	*9274*	*95*	*1791*	*79*	-	-
b) *Oprave nahodom*	—	—	—	—	—	-	-
Sbroj troškova u hranu .	10000	9274	95	1791	79	-	-
Troškovi uprave u Zavodim:							
Hrana nahoda i dojilja	*1200*	*788*	*03*	—	—	-	-
Liekovi	*230*	*200*	—	16	$66\frac{1}{2}$	-	-
Pokretnine i pokućstvo	—	—	—	—	—	-	-
Odieće i rublje	*500*	—	—	—	—	-	-
Postelje i oprave postelja	—	—	—	—	—	-	-
Drva i ugliev	*60*	*88*	*92*	—	—	-	-
Svieće	*50*	*79*	*27*	—	—	-	-
Pranje	*10*	*23*	*15*	—	—	-	-
Potrebe za bogoslužbu	—	—	—	—	—	-	-
Prevozarina nahoda	*30*	*21*	*38*	—	—	-	-
Pokop . . . . . :	*30*	—	—	—	—	-	-
Sitni troskovi	*10*	*3*	*87*	—	—	-	-
Sbroj troškova u upravu .	2120	1204	62	16	$66\frac{1}{2}$	-	-
Razni troškovi	10	—	—	—	—	-	-
Doprinesci i nameti .. . . :	—	—	—	—	—	-	-
Skupa troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji	13873	12375	10	1835	$12\frac{1}{2}$	-	-

Zadarsko

...bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1890		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1309	99	1293	32	16	67	1309	99	-	-	-	-	-	-
446	21	446	21	-	-	446	21	-	-	-	-	-	-
120	-	110	-	10	-	120	-	-	-	-	-	-	-
6	-	6	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-
40	-	40	-	-	-	40	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11066	*74*	*7745*	*63*	*1791*	*79*	*9537*	*42*	*1529*	*32*	-	-	*1529*	*32*
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11066	74	7745	63	1791	79	9537	42	1529	32	-	-	1529	32
788	*03*	*788*	*03*	-	-	*788*	*03*	-	-	-	-	-	-
216	*66 ½*	*183*	*33 ½*	*16*	*66 ½*	*200*	-	*16*	*66 ½*	-	-	*16*	*66 ½*
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
88	*92*	*88*	*92*	-	-	*88*	*92*	-	-	-	-	-	-
79	*27*	*79*	*27*	-	-	*79*	*27*	-	-	-	-	-	-
23	*15*	*23*	*15*	-	-	*23*	*15*	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21	*38*	*21*	*38*	-	-	*21*	*38*	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	*87*	*3*	*87*	-	-	*3*	*87*	-	-	-	-	-	-
1221	28 ½	1187	95 ½	16	66 ½	1204	62	16	66 ½	-	-	16	66 ½
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14210	22 ½	10829	11 ½	1835	12 ½	12664	24	1545	98 ½	-	-	1545	98 ½

Nahodi *Troškovi.*	Pred-razbroj za godinu 1890	Pristoj					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji :							
Najam činovnikom i nadstojnicam	730	730	18	50	-	-	-
Nadnice dojiljam	300	202	01	-	-	-	-
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	70	-	20	-	-	-
Potrebštine ureda i pisarne	40	23	-	-	-	-	-
Nagrade i pripomoći	40	-	-	-	-	-	-
Uzdržanje sgrada	-	-	-	-	-	-	-
Hrana nahoda na dojitbu van Zavodâ:							
a) *Troškovi u hranu nahoda na dojitbu*	-	*5195*	*91*	*2847*	*59*	-	-
b) *Oprave nahodom*	-	*85*	*38*	-	-	-	-
Sbroj troškova u hranu .	5500	5281	29	2847	59	-	-
Troškovi uprave u Zavodim:							
Hrana nahoda i dojilja	*900*	*1003*	*08*	-	-	-	-
Liekovi	*150*	*120*	-	-	-	-	-
Pokretnine i pokućstvo	-	-	-	-	-	-	-
Odieće i rublje	-	-	-	-	-	-	-
Postelje i oprave postelja	-	-	-	-	-	-	-
Drva i ugliev	*20*	*35*	*12*	-	-	-	-
Svieće	*50*	*73*	*12*	-	-	-	-
Pranje	*30*	*42*	*73*	-	-	-	-
Potrebe za bogoslužbu	-	-	-	-	-	-	-
Prevozarina nahoda	*50*	*33*	*57*	-	-	-	-
Pokop . . . . :	*10*	-	-	-	-	-	-
Sitni troskovi	*30*	-	-	-	-	-	-
Sbroj troškova u upravu .	1240	1307	62	-	-	-	-
Razni troškovi	10	-	-	-	-	-	-
Doprinesci i nameti .. . . :	-	-	-	-	-	-	-
Skupa troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji	7980	7614	10	2917	59	-	-

b i n a		I z p l a t e						O s t a n c i k o n a č n i					
Skupa		za g. 1890		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
780	18	730	18	50	-	780	18	-	-	-	-	-	-
202	01	202	01	-	-	202	01	-	-	-	-	-	-
90	-	70	-	20	-	90	-	-	-	-	-	-	-
23	-	23	-	-	-	23	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8043	*50*	*1140*	*49*	*2847*	*59*	*3988*	*08*	*4055*	*42*	-	-	*4055*	*42*
85	*38*	*85*	*38*	-	-	*85*	*58*	-	-	-	-	-	-
8128	88	1225	87	2847	59	4073	46	4055	42	-	-	4055	42
1003	*08*	*1003*	*08*	-	-	*1003*	*08*	-	-	-	-	-	-
120	-	*120*	-	-	-	*120*	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
35	*12*	*35*	*12*	-	-	*35*	*12*	-	-	-	-	-	-
73	*12*	*73*	*12*	-	-	*73*	*12*	-	-	-	-	-	-
42	*73*	*42*	*73*	-	-	*42*	*73*	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
33	*57*	*33*	*57*	-	-	*33*	*57*	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1307	62	1307	62	-	-	1307	62	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10531	69	3558	68	2917	59	6476	27	4055	42	-	-	4055	42

Nahodi *Troškovi.*	Pred-razbroj za godinu 1890	Pristoj					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i nadstojnicam	1293	1293	34	-	-	-	-
Nadnice dojiljam	250	224	11 ½	-	-	-	-
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	120	-	-	-	-	-
Potrebštine uréda i pisarne	40	6	-	-	-	-	-
Nagrade i pripomoći	40	20	-	-	-	-	-
Uzdržanje sgrada	-	10	60	-	-	-	-
Hrana nahoda na dojitbu van Zavodâ:							
a) *Troškovi u hranu nahoda na dojitbu*	-	*7774*	*06*	*2115*	*59*	-	-
b) *Oprave nahodom*	-	-	-	-	-	-	-
Sbroj troškova u hranu .	8000	7774	06	2115	59	-	-
Troškovi uprave u Zavodim:							
Hrana nahoda i dojilja	*800*	*993*	*12*	-	-	-	-
Liekovi	*220*	*200*	*04*	*16*	*67*	-	-
Pokretnine i pokućstvo	-	*7*	*50*	-	-	-	-
Odjeće i rublje	*500*	-	-	-	-	-	-
Postelje i oprave postelja	-	-	-	-	-	-	-
Drva i ugliev	*50*	*94*	*05*	-	-	-	-
Svieće	*120*	*235*	*75*	-	-	-	-
Pranje	*10*	*19*	*30*	-	-	-	-
Potrebe za bogoslužbu	-	-	-	-	-	-	-
Prevozarina nahoda	*150*	*194*	*53*	-	-	-	-
Pokop	*10*	*18*	*57*	-	-	-	-
Sitni troškovi	*10*	-	-	-	-	-	-
Sbroj troškova u upravu .	1870	1762	86	16	67	-	-
Razni troškovi	10	-	77	-	-	-	-
Doprinesci i nameti	-	-	-	-	-	-	-
Skupa troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji	11623	11211	74 ½	2132	26	-	-

Splitsko

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1890		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1293	34	1293	34	—	—	1293	34	—	—	—	—	—	—
224	11½	224	11½	—	—	224	11½	—	—	—	—	—	—
120	—	120	—	—	—	120	—	—	—	—	—	—	—
6	—	6	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—
20	—	20	—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—
10	60	10	60	—	—	10	60	—	—	—	—	—	—
9889	*65*	*5745*	*27½*	*2115*	*59*	*7860*	*86½*	*2028*	*78½*	—	—	*2028*	*78½*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9889	65	5745	27½	2115	59	7860	86½	2028	78½	—	—	2028	78½
993	*12*	*993*	*12*	—	—	*993*	*12*	—	—	—	—	—	—
216	*71*	*183*	*37*	*16*	*67*	*200*	*04*	*16*	*67*	—	—	*16*	*67*
7	*50*	*7*	*50*	—	—	*7*	*50*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
94	*05*	*94*	*05*	—	—	*94*	*05*	—	—	—	—	—	—
235	*75*	*235*	*75*	—	—	*235*	*75*	—	—	—	—	—	—
19	*30*	*19*	*33*	—	—	*19*	*30*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
194	*53*	*194*	*53*	—	—	*194*	*53*	—	—	—	—	—	—
18	*57*	*18*	*57*	—	—	*18*	*57*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1779	53	1746	19	16	67	1762	86	16	67	—	—	16	67
—	77	—	77	—	—	—	77	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13344	00½	9166	29	2132	26	11298	55	2045	45½	—	—	2045	45½

Nahodi *Troškovi.*	Pred-razbroj za godinu 1890	Pristoj					
		god. 1890		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i nadstojnicam	1233	1063	32	—	—	—	—
Nadnice dojiljam	300	207	45	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	120	—	—	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	50	40	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	40	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgrada	—	2	60	—	—	—	—
Hrana nahoda na dojitbu van Zavodâ:							
a) *Troškovi u hranu nahoda na dojitbu*	—	*4351*	*84 ½*	*978*	*11*	—	—
b) *Oprave nahodom*	—	*411*	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu .	4000	4762	84 ½	978	11	—	—
Troškovi uprave u Zavodim:							
Hrana nahoda i dojilja	*800*	*729*	*09*	—	—	—	—
Liekovi	*130*	*204*	*20*	—	—	—	—
Pokretnine i pokućstvo	---	*6*	*65*	—	—	—	—
Odjeće i rublje	*300*	*30*	—	—	—	—	—
Postelje i oprave postelja	*150*	*41*	—	—	—	—	—
Drva i ugliev	*20*	*18*	*35*	—	—	—	—
Svieće	*20*	*24*	*18*	—	—	—	—
Pranje	*50*	*79*	*23*	—	—	—	—
Potrebe za bogoslužbu	—	—	—	—	—	—	—
Prevozarina nahoda	*80*	*92*	*14*	—	—	—	—
Pokop	*30*	*111*	*94*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*10*	*1*	*33*	—	—	—	—
Sbroj troškova u upravu .	1590	1338	11	—	—	—	—
Razni troškovi	10	3	21	—	—	—	—
Doprinesci i nameti	—	1	25	—	—	—	—
Skupa troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji	7343	7538	78 ½	978	11	—	—

Dubrovačko

ćina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za godinu 1890		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1063	32	1063	32	—	—	1063	32	—	—	—	—	—	—
207	45	207	45	—	—	207	45	—	—	—	—	—	—
120	—	120	—	—	—	120	—	—	—	—	—	—	—
40	—	40	—	—	—	40	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	60	2	60	—	—	2	60	—	—	—	—	—	—
5329	*95 ½*	*2944*	*12 ½*	*978*	*11*	*3922*	*23 ½*	*1407*	*72*	—	—	*1407*	*72*
411	—	*411*	—	—	—	*411*	—	—	—	—	—	—	—
5740	95 ½	3355	12 ½	978	11	4333	23 ½	1407	72	—	—	1407	72
729	*09*	*729*	*09*	—	—	*729*	*09*	—	—	—	—	—	—
204	*20*	*204*	*20*	—	—	*204*	*20*	—	—	—	—	—	—
6	*65*	*6*	*65*	—	—	*6*	*65*	—	—	—	—	—	—
30	—	*30*	—	—	—	*30*	—	—	—	—	—	—	—
41	—	*41*	—	—	—	*41*	—	—	—	—	—	—	—
18	*35*	*18*	*35*	—	—	*18*	*35*	—	—	—	—	—	—
24	*18*	*24*	*18*	—	—	*24*	*18*	—	—	—	—	—	—
79	*23*	*79*	*23*	—	—	*79*	*23*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
92	*14*	*92*	*14*	—	—	*92*	*14*	—	—	—	—	—	—
111	*94*	*111*	*94*	—	—	*111*	*94*	—	—	—	—	—	—
1	*33*	*1*	*33*	—		*1*	*33*	—	—	—	—	—	—
1338	11	1338	11	—	—	1338	11	—	—	—	—	—	—
3	21	3	21	—	—	3	21	—	—	—	—	—	—
1	25	1	25	—	—	1	25	—	—	—	—	—	—
8516	89 ½	6131	06 ½	978	11	7109	17 ½	1407	72	—	—	1407	72

Nahodi *Troškovi.*	Pred-razbroj za godinu 1890	god. 1890		Pristoj: godina predjašnjih: od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i nadstojnicam	450	449	98	—	—	—	—
Nadnice dojiljam	300	407	71	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	—	—	—	—	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	30	32	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	80	70	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgrada	—	49	35	—	—	—	—
Hrana nahoda na dojitbu van Zavodâ:							
a) *Troškovi u hranu nahoda na dojitbu*	—	*5591*	*97*	—	—	—	—
b) *Oprave nahodom*	—	*81*	*60*	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu .	4500	5673	57	—	—	—	—
Troškovi uprave u Zavodim:							
Hrana nahoda i dojilja	*100*	*59*	*21*	—	—	—	—
Liekovi	*40*	*11*	*53*	—	—	—	—
Pokretnine i pokućstvo	—	*2*	*50*	—	—	—	—
Odieće i rublje	—	—	—	—	—	—	—
Postelje i oprave postelja	—	—	—	—	—	—	—
Drva i ugliev	*60*	*82*	*80*	—	—	—	—
Svieće	*20*	*1*	*18*	—	—	—	—
Pranje	*40*	*55*	*70*	—	—	—	—
Potrebe za bogoslužbu	—	—	—	—	—	—	—
Prevozarina nahoda	*60*	*35*	*70*	—	—	—	—
Pokop . . . . :	*30*	*88*	*74*	—	—	—	—
Sitni troskovi	*10*	*1*	*60*	—	—	—	—
Sbroj troškova u upravu .	360	338	96	—	—	—	—
Razni troškovi	10	—	—	—	—	—	—
Doprinesci i nameti .. . . :	—	—	—	—	—	—	—
Skupa troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji	5730	7021	57	—	—	—	—

Kotorsko

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1890		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1890		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
449	98	449	98	—	—	449	98	—	—	—	—	—	—
407	71	407	71	—	—	407	71	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
32	—	32	—	—	—	32	—	—	—	—	—	—	—
70	—	70	—	—	—	70	—	—	—	—	—	—	—
49	35	49	35	—	—	49	35	—	—	—	—	—	—
5591	*97*	*5591*	*97*	—	—	*5591*	*97*	—	—	—	—	—	—
81	*60*	*81*	*60*	—	—	*81*	*60*	—	—	—	—	—	—
5673	57	5673	57	—	—	5673	57	—	—	—	—	—	—
59	*21*	*59*	*21*	—	—	*59*	*21*	—	—	—	—	—	—
11	*53*	*11*	*53*	—	—	*11*	*53*	—	—	—	—	—	—
2	*50*	*2*	*50*	—	—	*2*	*50*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
82	*80*	*82*	*80*	—	—	*82*	*80*	—	—	—	—	—	—
1	*18*	*1*	*18*	—	—	*1*	*18*	—	—	—	—	—	—
55	*70*	*55*	*70*	—	—	*55*	*70*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
55	*70*	*35*	*70*	—	—	*35*	*70*	—	—	—	—	—	—
88	*74*	*88*	*74*	—	—	*88*	*74*	—	—	—	—	—	—
1	*60*	*1*	*60*	—	—	*1*	*60*	—	—	—	—	—	—
338	96	338	96	—	—	338	96	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7021	57	7021	57	—	—	7021	57	—	—	—	—	—	—

Pokrajinska Zaklada dalmatinska Godina 1890.

Uzroci

razlikam u izpadcim Pazbroja napram iznoscim predbrojenim.

Troškovi.

Naslov I.

Troškovi uprave

Izpalo povoljno f. 4058

Povoljno je izpalo radi manjih troškova ;

na toč. 2.	Služba u pisarni Odborovoj		f. 547
„ „ 5.	„ računarska		„ 1500
„ „ 6.	„ gradjevna		„ 344
„ „ 7.	Izdavanje lista pokr. zakona		„ 640
„ „ 8.	Troškovi u Sabor Kraljevine		„ 1027
		Skupa .	f. 4058

Ono fior. 547 na točki 2. prištedilo se jer manje potreba u prepisivanje, litografiranje i nabavu pokućstva, za dnevnice i putbine osoblju Odbora.

Na toč. 5 preostalo je f. 1500, jer doprinesak za službu državnih računara za god. 1890 nije se doznačio nego početkom god. 1891.

Manji trošak od fior. 344 na toč. 6 pripisati je tomu, što cestarski vještak pokrajinski nije imao da obavi kroz godinu 1890 toliko povjerenstva.

Na toč. 7 potrošilo se manje f. 640, jer se je tiskalo manje listova pokrajinskih zakona.

Ono f. 1027 na toč. 8 Troškovi na Sabor Kraljevine manje potrošeni izpade:

a) radi pištednje s manje potrebe, na sliedećih točkah:

od dnevnica Zastupnikom . . . . f. 432
od putbina Zastupnikom . . . . „ 30
od troška na brzopisce . . . . „ 10
od troškova raznih . . . . „ 596
Skupa . f. 1068

b) napram višemu trošku na
podtoč. tiskanje Saborskih spisa . f. 39
„ Stanarine i danjci . . . „ 2
„ 41

Manje troškova kao gori f. 1027

Izpalo nepovoljno f. 821

Naslov II.
Navrćanje boginja

jer neki navrćaoci ne bili prikazali kroz godinu 1889 svoje pristojbine na obistimbu i doznaku, pa njim se izplatilo god. 1890.

Izpalo povoljno f. 417

Naslov III.
Zaprate

jer manje dalmatinaca izvani zapraćeno god. 1890.

Naslov IV.
Kazničari

Izpalo povoljno f. 70

jer kazničar iz Lankovićke popravnice odpušten kući još 30 kolovoza 1890.

Izpalo nepovoljno f. 293

Naslov V.
Ustamba

Na točki 2. „Ustamba vojnička“ premašilo se f. 793
jer se obistinilo više troška.
Nego pištedilo se na toč. 1. „Ustamba Oružaništa“ „ 500
jer se nije ništa potrošilo od svote predračunane na stavci „Razna“.
Premašilo se dakle kao gori . . . . f. 293
Stavna odsječnica Ustambe ostaje u granicam predrazbroja.

Izpalo nepovoljno f. 186

Naslov VI.
Priprega

a to jer se je dalo više priprega.

Kad se je odsjekla pristojbina god. 1890, odsjeklo se uprav koliko obistinilo i doznačilo, jer obistimba i doznaka pripiežnih troškova sgadja se obično dvi godinu kasnije izza kako se je priprega podala.

Izpalo povoljno f. 3319

Naslov VII.
Putevi

Na toč. 1. „Gradnja predielnih puteva“ preostala je ciela predračunana svota od . . . . f. 4000
a na toč. 3. „Nabava ratila“ pištedilo se . . „ 158
Skupa . f. 4158

Napram tomu premašilo se:
na toč. 2. „Uzdržanje predielnih puteva“ . . . f. 102
jer bilo više potreba:
na toč. 4. „Pripomoći Občinam“ . . . . . f. 737
jer trebalo udieliti više. f. 839
po tom kao gori ispalo povoljno . . . . f. 3319

Naslov VIII. Vode

Izpalo povoljno f. 20

jer se udielilo manje pripomoći Občinam za radje vodoredne.

Naslov IX. Bolnice

Izpalo nepovoljno f. 10758

Premašaji se odnose na sliedeće točke:

toč. 1. Nemoćnici. Ukupni trošak kod ove je točke iznio skupa . . . . f. 117272
a predračunalo se . . . . . . „ 109939
Odtud nepovoljna f. 7333

toč. 3. Ludjaci. Za nje predrazbrojeno f. 21224
a završilo sa troškom od . . . . „ 26399
premašilo . . . . f. 5175
Skupa . f. 12508

Odbiv prištednje na
toč. 2. Rodilje. Predračunalo se . . f. 2600
Potrošilo se . . . . „ 2003
dakle prištedilo . f. 597

Na toč. 4 Nahodi. Predrazbrojeno f. 46649
Potrošeno . . . . „ 45793
Prištedjeno „ 856

toč. 5. Mirovine. Sravna li se trošak od . . . . f. 3309
sa svotom predrazbrojenom od . „ 3606
ima prištednje . . . . „ 297
Svega . „ 1750

Tim nepovoljno naslova IX spada na . . . . „ 10758

Premašilo je fior. 7333 na toč. 1 Nemoćnici, osobito stoga jer je poskupila hrana i druge stvari, pa i zaklonilo se u Bolnice više, osobito stranaca, kao što će se viditi da se je od njih i dobilo više naknade preko 22000, kao što ukazuje točka Bolničkih naknada.

Trošak na točki Nemoćnici g. 1890 iznio je f. 117272
a godine 1889 iznese . . . . „ 133030
dakle 1890 iznio manje . f. 15758

Toč. 2. Rodilje. Prištednja od f. 597 stoga jer god. 1890 ušlo manje njih u Bolnice dalmatinske.

Godine 1890 potrošilo se skupa . . . . f. 2003
napram trošku godine 1889 od . . . . „ 2580
god. 1890 manje . f. 577

Toč. 3. Ludjaci. Poskočio je na ovoj točki trošak f. 5175 s istoga uzroka kao na točki Nemoćnici.

Godine 1890 potrošilo se . . . . f. 26399
a godine 1889 . . . . „ 25373
god. 1890 dakle više . f. 1026

Toč. 4. Nahodi. Jer se dalo na dojitbu manje nahodâ neg se mislilo, stoga se prištedilo f. 856.

Trošak na Nahode godine 1890 iznese . . . . . . f. 45793
a godine 1889 bio iznio . . . . „ 47333
dakle godine 1890 manje . f. 1540

Toč. 5. Mirovine. Pri ovoj točki prištedilo se f. 297 radi preminuća umirovljenika.

U mirovine potrošilo se godine 1890 . . . . f. 3309
a godine 1889 . . . . „ 3335
dakle god. 1890 manje . „ 26

Naslov X.
Pripomoći obrtom i zanatom

Izpadak nepovoljan f. 210

Potrošak u nautične podporine odgovara iznosku od f. 600 predbilježenih u predrazbroju, jer su se godine 1890 udielile sve četiri podporine zabilježene na toj točki.

Premašaj se sgodio radi pripomoći, nepredračunane a udieljene, obrtičnoj učioni u Splitu.

Naslov XI.
Pripomoći književne

Izpalo povoljno f. 180

jer se nije udielilo pripomoći nego fior. 220 od predrazbrojene svote fior. 400.

Naslov XII.
Učione

Izpalo povoljno f. 10309

usljed uprave sa dvima zakladami, pokrajinskom učionskom i mirovinskom Učitelja, kojim pokrajinska doprinaša.

Toč. 2. Doprinesak učionskoj zakladi pred računan f. 144220
iznio . . . . „ 135793
prištedjeno . f. 8427

Toč. 1. Doprinesak Mirovinskoj učiteljskoj zakladi predračunan na . . . f. 18378
iznio je . . . . „ 16496
dakle manje . „ 1882

Po tom povoljni izpadak kao gori . . . . . . f. 10309

Naslov XIII.
Pokrajinski dug

Izpalo povoljno f. 1416

Toč. 1. Zajam 1883 prištedjeno . . f. 536
Toč. 2. Zajam 1886 prištedjeno . . „ 880
Odtud ukupna prištednja . f. 1416

Razlike se odnose na sliedeće podredjene točke:

a) od toč. 1. Zajam 1883:

Godišbina u dobiti i utrnuće iznila je troška . f. 17080
prama predrazbrojenim . . . . „ 17647
preštedilo se dakle . . . . „ 567
Dohodarina iznila . . . . f. 1047
a predračunano . . . . „ 1065
tim prištedjeno . . . . „ 18
Biljegovina na coupons iznila je . . . . . f. 293
a predračunalo se . . . . „ 298
odtud prištednje . . . . „ 5
Sbroj . f. 590

Odbiv premašaj na pod-točki „Razna“, predračunanoj na . . . . f. 32
dočim potrošeno . . . . „ 86
dakle premašeno . . . . „ 54
Tako prištednja spada na . f. 536

b) od toč. 2 Zajam 1886:

potrošeno u dobiti i utrnuće		f. 14939	
napram predbrojenim		„ 15847	
prištedjeno			f. 908
„Dohodarina“ iznila		f. 1045	
predračunano		„ 1065	
prištedjeno			„ 20
„Biljegovina“ iznila		f. 75	
predračunano		„ 94	
prištedjeno			„ 19
Sbroj .			f. 947
„Ini troškovi“ predračunano .	f. 32		
potrošeno . . , ...	„ 99		
odtud premašaj			„ 67
te prištednja spala na .			f. 880
Izpalo nepovoljno			f. 575

Naslov XIX.
Razna

jer slučajnih troškova bilo više.

Prihodi.

Izpade povoljno f. 7

Naslov I. Vlastiti dohodci pokr. zaklade

Pri toč. 2. „Dobiti na cienah prodaje“ dopri do izplate:
što je Obćina Zadarska platila na obrok III ciene od prodaje stare Bolnice . . . . f. 550
od Šibenske dobiti na IV obroku . . . . „ 84
ista za predujam od f. 5000 . . . . „ 164
Skupa . „ 798
dočim bi predračunano . . . . „ 786
po tom izpadak povoljan od . . . . f. 12
Dobiti od Obveznica na toč. 1 utjerano . . . f. 44
predračunano . . . . „ 49
daklo utjerano manje . . . . . . „ 5
jer utrnula se jedna Obveznica od f. 100.
Pa tim čisto povoljna ostalo . . . . f. 7

Izpadak povoljan . f. 7238

Naslov II. Dohodci Bolnicâ

toč. 1 Nemoćnici dala povoljno . . . . f. 7360
dočim toč. 2 Nahodi izpade nepovoljno . . . „ 122
kao gori . f. 7238

Od toga povoljna najviše pada na dohodke vrtlova, najmova i dobiti Obveznica napram svoti predrazbrojenoj.

Druge točke podredjene toč. Nemoćnici ukazaše neznatnih razlika prama svotam predrazbrojenim, izuzam što „Doprinesci“ predračunani na f. 3250 dadoše f. 2536.

Na toč. 2 Nahodi izpade nepovoljno f. 122 jer „Blago Djelo“ doprinilo f. 178 a računalo se na f. 300.

Izpadak povoljni f. 24031

Naslov III. Naknade bolničkih troškova

od kojih
na toč. Nemoćnici . . . . f. 22026
na toč. Ludjaci . . . . „ 2139
Ukupno „ 24165
Odbijuć nepovoljna na toč. Nahodi . . . . „ 134
Ostaje kao gori povoljna . . . . f. 24031

Povoljno f. 22026 na toč. „Nemoćnici“ odnosi se na sliedeće podredjene točke:

a) Naknade bolnika plaćaoca, predračunane na f. 1500, iznesoše fior. 5484; dakle više . . . . f. 3984

b) Naknade za uznike, predračunano f. 50 a dalo f. 74 dakle više . . . . „ 24

c) Naknade Občina dalmatinskih iznesoše f. 81616 a računalo se f. 64000, dakle iznile više . . . . „ 17616

d) Naknade od inih Pokrajina, predračunane na f. 3800 iznesoše f. 4081; dakle više . . . . „ 281

e) Naknade od inih Država, predračunane na f. 100, završiše sa prihodom od f. 221: dakle sa više . . . . . „ 121

Skupa „ 22026

Nastade povoljna izpadka, jer u Bolnice udje više bolnika i jer poskočiia odredbina.

Fior. 2139 povoljnih na toč. Ludjaci postiže se:

a) jer uslied obistinba Občine imale naknaditi f. 16802
a predračunano . . . . „ 14000
dakle naknadile više . . . . f. 2802

b) Naknade od drugih Pokrajina biše predračunane na f. 200
a iznesoše . . . . „ 308
dakle više . . . . „ 108

c) za uznike ništa predračunano a iznilo . . . . . . „ 281

Sbroj . f. 3191

d) Nego na podtoč. „Naknade od plaćaoca“ predračunalo se f. 2600
a ne izbacilo nego . . . . „ 1548
dakle manje . . . . „ 1052

te tako povaljni uspjeh spao na . . . . f. 2139

Izpadak nepovoljni od f. 134 na toč. „Nahodi“ nastade raadi manjeg broja inokrajnih nahoda u Dalmaciji gojenih.

Naslov IV. Naknade zapratnih troškova

Izpalo povoljno f. 3447

stoga jer god. 1890 zapratilo se više pripadnika dalmatinskih iz innih Pokrajina, te veće i naknade sa strane Občina.

Naslov V. Pokr. Prirez izravnim porezom

Izpalo povoljno f. 2831

stoga što je poskočila pristojbina državnih izravnih poreza, na temelju kojih bi odmjeren prirez.

Pokrajinski prirez proračunan na f. 231000 doprao je do f. 233831, a pobralo se i ušlo je u pokrajinsku zakladu preko godine 1890, od iste i od predjašnjih godina, skupa f. 241109. — Pristojbina državnih poreza uzeta temeljem porizu, bila je od fior. 6600000, kad tamo doprla do f. 668089, a to sa prirezom od 34 po sto daje f. 233831 mjesto f. 231000, kako se računalo.

Naslov VI. Pokr. Prirez potrošarini

Izpalo povoljno f. 11343

Mjesto predračunanih f. 130000 dobila se na ovoj točki pristojbina od f. 141343, a to f. 1993 više neg se je dobilo na istoj točki god. 1889, prama ondašnjoj ukupnoj pristojbini od f. 139350.

Naslov VII.
U v o z a r i n a

Izpalo nepovoljno f. 793

jer se godine 1890 unilo u Dalmaciju manje neg se predmnievalo piva, rakije i osladjene žeste Ova točka, na svrhi iznila je fior. 17986, dočim god. 1889 iznila f. 15673, dakle god. 1890 više f. 2313.

Naslov VIII.
R a z n a

Izpalo nepovoljno f. 162

Radi manjih slučajnih prihoda i dobiti na predujmove udieljene vlastnikom kuća unajmljenih Oružaništvu.

N a k n a d e t r o š k o v a

Izpalo povoljno f. 304

Na ovoj točki za godinu 1890 nije bilo ništa predračunano, a utjeralo se ono f 304.

Utjeralo se je god. 1890 tekuće pristojbine i od ostanaka f. 335, dočim 1889 nije nego f. 73, dakle 1890 više f. 262.

Z a k l j u č b a.

Kako je kazano na Tablici IV. godina je 1890 završila pretičkom . . . . f. 50017
miesto manjka predrazbrojena od . . . . „ 2075
te povoljno izpalo . . . . f. 52092

Prihodi premašiše predrazbroj sa . . . . . . f. 45145
a troškovi su završili povoljnim izpadkom od . . . . „ 6947
te kao gori . f. 52092

Izpadak povoljan prihodâ ima se pripisati znatnim utjerbam dobivenim na Nasl. II. III. V. i VI., dočim utjerbe kod samih Naslova VII. i VIII. ostadoše izpod predrazbroja.

Povoljni izpadak u troškovim nastade radi znatnih prištedjuja pri naslovu I, VII, XII i XIII, pa taj višak sdruživ sa onim manjimi pri naslovim III, IV, VIII i XI, nadmašuju manjke ostalih naslova, osobito onaj od f. 10758 pri Naslovu „Bolnice“.

Sravnajuli se pravi prihodi sa pravimi troškovi kod pojedinih naslova predrazbroja, uvidja se da blagajna na podmiru troškova godine 1890 i predjašnjih godina, pa i pridošlica što se imalo izplatiti godine 1890, imala je potrebštine, ubrojiv i f. 9700, potrebitih za utrnuće pok. Zajma 1883 i 1886 . . . . f. 483801
dočim prihodi tekući i ostanci na naslovim predrazbroja unesoše ukupni iznosak od . . . . „ 525552
tako da prihodi nadmašiše troškove . . . . f. 41751

Kako bi dokazano u uzrocim razlikâ kod Pazbroja godine 1889.e, po stanju imovnom i dugovnom svrhom rečene godine ukazalo se je čiste imovine . . . . f. 949075
a ta, kad se je odvadila vriednost baštine (nepokretnina, daća, doprinesaka, glavnica, obveznica) od . . . . „ 1083050
pretvorila se u čistu konačnu dugovinu od . . . . f. 133975
a ta usljed pomrsba u početku g. 1890 bi prikazana sa „ 172224

Godine 1890.e tablica III, koja kaže stanje imovno i dugovno, svrhom iste godine ukazuje čiste konačne imovine . . . . f. 978787
pa odvadiv vriednost baštine, koja po tablici III i XI iznosi . . . . „ 1081309
pretvara se u konačnu čistu dugovinu od . . . . . . „ 102522
dakle prama godini 1889.oj konačna čista dugovina smanjila se f. 69702

Taj odpadak konačne čiste dugovine tumači se sliedećim

Sravnanjem imovina i dugovina konačnih

(*odvadiv vriednost baštinskih bića*).

	svrhom god. 1889	prenešeno u pazbroj 1890	svrhom god. 1890	Povišak	Smanjak
				konačnog bića	
	fiorina V. A.				
a) Ostanci imovni					
Prihodi po naslovim predrazbroja	62206	62254	78425	16171	—
Prihodi prometni	180419	143649	142525	—	1124
Sbroj prihoda utjerivih .	242625	205903	220950	15047	—
Pretičak blagajni konačni .	61080	61080	105117	44037	—
Sbroj imovina .	303705	266983	326067	59084	—
b) Ostanci dugovni					
Troškovi po naslovim predrazbroja	11891	13418	12081	1337	—
Razhodi prometni	3489	3489	3908	—	419
Sbroj izplata izpunivih .	15380	16907	15989	918	—
Dug pokrajinski 1883 utrniv u 25 godina	214700	211700	207700	7000	—
„ „ 1886 „ „ 25 „	207600	207600	204900	2700	—
Sbroj dugovina .	437680	439207	428589	10618	—
Dugovina konačna čista .	133975	172224	102522	69702	—

Iznosak novca potrebita na podmiru f. 15989 dugovnih ostanaka pokriven je podpuno konačnim preičkom blagajničkim od f. 105117. Nije dakle potrebito za to financijalnog providjenja.

(Prilog 15).

Visoki Sabore!

Zemaljski Odbor ima čast podnieti na pretres i odobrenje Proračun *Zemaljske Poljodjelske Zaklade* za god. 1893.

Proračun je sastavljen na istim podatcim na kojim je oni za god. 1892, a to jer Zemaljski Odbor nema još točnih konačnih podataka o upravi ove Zaklade u god. 1891. Ali je sva prilika da će biti male razlike, u dohodcim i troškovim, medju godinam 1890 i 1891. Zato u pojedinim točkam dohodaka i trošaka ovog proračunu nema znatne razlike od onih predloženih za god. 1892.

Zadar, 6 Ožujka 1892.

Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

Prerazbroj zaklade **„Pokrajinsko Poljodjelstvo“** god. 1893.

		Iznosak	
		posebni	ukupni
		fiorina A. V.	
	Potrebština		
	Naslov I. Troškovi uprave.		
	Razni troškovi		250
	Naslov II. Troškovi zavodni.		
1	Troškovi pokr. poljodjelskog Vieća	400	
2	Pripomoći poljodjelskim Zadrugam	200	
3	Pripomoći osobite	500	
4	Plaće i doplate lugarom i poljarom	5200	
5	Pripomoć za poljodjelsku pouku u Gružu	1500	
6	Pripomoć u pošumitbu i uredjenje bujica	4000	
7	Pripomoći u poljodjelske poboljšice i slučajno na uglavničenje	4050	
			15850
	Sbroj potrebštine		16100
	Pokriće		
	Naslov I. Prihodi baštine.		
1	Dobiti iz državnih i pokrajinskih Obveznica	5066	
2	Dobiti od glavnicâ na zajam	3	
			5069
	Naslov II. Prihodi zavodni.		
	Globe od šumarskih prekršaja		11031
	Sbroj pokrića		16100

Razjasnjenja predrazbroju.

Potrebštine.

Naslov I. Troškovi uprave.

Razni troškovi . . . . . . f. 250

Taj iznosak odgovara srednjemu iznosku potrošenu kroz trogodište 1889-1891.

Naslov II. Troškovi zavodni.

Stav. 1. Troškovi pokr. poljodjelskog Vieća f. 400.

Od ovoga troška namienjeno je u putbine i dnevnice dvama članovom Vieća nestojnikom u Zadru f. 160; u troškove Vieća f. 200, a sitnih troškova f. 40.

Stav. 2. Pripomoći Poljodjelskim Zadrugam f. 200.

Pripomaga se dvama Družtvom, Zadarskom i Dubrovačkomu, godišnje svakomu f. 100.

Stav. 3. Pripomoći osobite f. 500.

Da se pripomogne podučavanju podkovačâ u Sinju, učenikom poljodjelstva u putbine i u slične svrhe.

Stav. 4. Plaće i doplate lugarom i poljarom f. 5200.

Taj iznosak odgovara postojećoj plaći 8 šumara (f. 340) i u pripomoć Občinam da uzdrže lugare i poljare (f. 4860).

Stav. 5. Pripomoć za poljodjelsku učionu u Gružu f. 1500.

Predrazbraja se odnosno Saborskim zaključkom god. 1885. 1887. 1888 i 1889.

Stav. 6. Pripomoći u pošumitbu i uredjenje bujica f. 4000.

Predračunanih f. 4000 služe jedino za pošumitbu u Dalmaciji i za uredjenje potokâ.

Stav. 7. Pripomoći u poljodjelske poboljšice i slučajno uglavničenje f. 4050.

Obzirom na potrebe poboljšica i svrhom da se promakne poboljšanje poljodjelsko u nekih kotarih Dalmacije.

Pokriće

Naslov I. „Dohodci baštine".

Stav. 1. Dobiti iz državnih i pokrajinskih Obveznica f. 5047.

Zaklada „Pokrajinsko Poljodjelstvo" posjeduje f. 70800 u Obveznicam pokrajinskog Zajma 1883.e na 5 po sto, koje daju dobiti . . . . f. 3540
f. 1600 Zajma Lutrija 1860 na 4 po sto . . . . „ 64
f. 34800 Obveznica ujedinjenog Državnog Zajma na 4.20 po sto . . . . . . „ 1462
Skupa . f. 5066

Stav. 2. Dobiti od glavnica na zajam f. 3.

Ovo se predračunava kao dobit od f. 50 ostanka duga na 5% kod Nasliednika Petra Kambera.

Naslov II. „Prihodi zavodni".

Stav. Globe šumarske f. 11031.

Obzirom na faktični izpadak zadnjega trogodišta

(Prilog 16).

Visoki Sabore!

Čast je Zemaljskome Odboru podnieti na pretres i odobrenje Proračun *Mirovinske Učiteljske Zaklade* za god. 1893.

Troškovi su predvidjeni na	f. 33562
za god. 1892 predloženo je	„ 32534
dakle za god. 1893 više	f. 1028

i to radi poznatog uzroka o množenju umirovljenih učitelja.

Redoviti dohodci zaklade proračunani su na	f. 11797
za god. 1892 predloženo je	„ 11585
dakle za god. 1893 više	f. 212

Manjak koji se ima pokriti doprineskom iz Zemaljske Zaklade, i koji proiztiče od razlike medju troškom i dohodkom iznosi . . . . f. 21765

i veći je od onoga predložena za god. 1892 za . . . . „ 816

tojest za razliku izmedju većeg troška i većeg dohodka.

Zadar, 6 Ožujka 1892.

Predsjednik

Vojnović

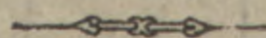
Izviestitelj

Klaić

Predrazbroj

za god. 1893

Zaklade „Mirovine pučkim Učiteljem“.

Potrebština.

Redni broj		Za godinu 1893	Prama godini 1892	Potrebština 1893 jest više	Potrebština 1893 jest manja	
		fiorinâ A. V.				
1	Troškovi uprave	10	10	—	—	na 1). U tiskanice i druge slučajne
	Troškovi zavodni.					
2	Mirovine učiteljem i učiteljicam . . .	27496	26641	855	—	na 2-7). Po Prilogu I.
3	Mirovine slugam	150	150	—	—	
4	Mirovine udovicam učitelja	3745	3542	203	—	
5	Mirovine udovicam slugâ	77	77	—	—	
6	Pripomoći za odgoj	443	443	—	—	
7	Milostinje	1141	1171	—	30	
	Sbroj .	33052	32024	1028	—	na 8). Na napredni porast zaklade
	Skupa troškova 1-7 .	33062	32034	1028	—	
8	Novac uloživ u Državne Obveznice . .	500	500	—	—	
	Sbroj potrebština .	33562	32534	1028	—	

Pokrića.

Redni broj		Za godinu 1893	Prama godini 1892	Pokriće 1893 jest više	Pokriće 1893 jest manje
		fiorina A. V.			
	Dohodci baštine.				
1	Od državnih Obveznica . . . . (Prihod u notah od f. 35650)	1497	1435	62	—
	Dohodci zavodni.				
2	Odredbine na plaćah učiteljâ i učiteljicâ	3600	3500	100	—
3	Umetci najmovni radi praznih služba .	3000	2900	100	—
4	Dobitak iz prodaje učionskih knjiga . .	810	820	—	10
5	Globe radi zanemarena pohadjanja učionâ	800	800	—	—
6	Odredbine na ostavštinah	2090	2130	—	40
	Skupa .	10300	10150	150	—
	Svega dohodaka (1-6)	11797	11585	212	—
	Prama potrebštini od	33562	32534		
	Nastaje manjak koji će se podmiriti:				
7	Doprineskom iz pokrajinske Zaklade .	21765	20949	816	—
	Sbroj pokrića (1-7) .	33562	32534	1028	—

Zaklada „Mirovine pučkim učiteljem“

Prilog I. Predrazbroju za godinu 1893

DOHODCI

Broj rednih		Iznosak: Predrazbrojen za god. 1893	Iznosak: Predrazbrojen za god. 1892	OPAZKE
	I. Dohodci baštine.			
1	Od držâvnih Obveznica . .	1497	1435	na 1). Obveznice skupa iznose f. 35650 pisane vriednosti.
	II. Dohodci zavodni.			
2	Odredbine na plaćah učitelja i učiteljica	3600	3500	na 2). Na temelju izpadka trogodišta: 1888 f. 3418:68 1889 „ 4028:49 ½ 1890 „ 3430:59 ½ f. 10877:77 Srednja . „ 3625:92 Zaobljeno na . „ 3600:—
3	Umetci najmovni radi praznih služba	3000	2900	na 3). Faktični izpadci trogodišta iznose: 1888 f. 2254:60 1889 „ 3480:— 1890 „ 3272:— f. 9006:60 Srednja . „ 3002:20 Zaobljeno na . „ 3000:—
4	Dobit prodajom učionskih knjiga	810	820	na 4). Izpade kroz trogodište: 1888 f. 811:— 1889 „ 831:— 1890 „ 787:— f. 2429:— Srednja . „ 809:66 Zaobljeno na . „ 810:—
5	Globe radi nemarna pohadjanja	800	800	na 5). Kao god. 1892.
6	Odredbine na ostavštinah .	2090	2130	na 6). Izpadci trogodišta iznose: 1888 „ 1290:90 1889 „ 2335:62 1890 „ 2640:01 f. 6266:53 Srednja . „ 2088:84 Zaobljeno na . „ 2090:—

Broj rednih		Iznosak predrazbrojen za god. 1893	Iznosak predrazbrojen za god. 1892	O P A Z K E
	III.			
7	Doprinesak iz pokrajinske Zaklade	21765	20949	na 7.) Nedotičak Mirovinsko zaklade nastavši od prave potrebštine . . . . f. 33062 napram ukupnom dohodku od . . „ 11797 iznosi . . . . f. 21265 Da bi napredovalo uglavničenje i tim se učvrstila Mirovinska Zaklada nadodano je . . . . „ 500 s toga predrazbraja se Doprinesak iz pokrajinske Zaklade . . . . . f. 21765

Zaklada „Mirovine pučkim učiteljem“

Prilog II. Predrazbroju za godinu 1893.

TROŠKOVI

Izkaznica potrebština u mirovine i stanje umirovljenikâ.

	Broj osoba umirovljenih	Mirovine učiteljem i učiteljicam		Mirovine slugam		Mirovine udovicam učitelja		Mirovine udovicam slugâ		Pripomoći za odgoj		Milostinje	
		fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	n.č
Stanje po Predrazbroju 1892	131	26640	55 ½	150	—	3542	11	76	75	442	77	1171	31
Smanjak	4	756	66	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—
Ostaje .	127	25883	89 ½	150	—	3542	11	76	75	442	77	1141	31
Povišak .	5	1612	02	—	—	202	50	—	—	—	—	—	—
Stanje danom 13 veljače 1892	132	27495	91 ½	150	—	3744	61	76	75	442	77	1141	31
Potrebština f. 33052 . .	—	27496	—	150	—	3745	—	77	—	443	—	1141	—

Smanjak

Stavka stanja 1892		Iznos fior.	novč.
	Mirovine učiteljem i učiteljicam		
8	Marinović Marko	116	66
20	Martinović Betica	257	14
73	Travirka Jozip	382	86
	Sbroj .	756	66
	Milostinje.		
122	Scorsur Marijana	30	—
	Svega Manjka 4 Umirovljenika .	786	66

Povišak

Stavka stanja 1893		Iznos fior.	Iznos novč.
	Mirovine učiteljem i učiteljicam		
80	Pera Martin	208	33
81	Kosić Baldo	371	79
82	Kurir Vicko	698	57
83	Biankini Petar	333	33
	Sbroj .	1612	02
	Mirovine udovicam učitelja		
104	Lombardić Zorka	202	50
	Svega poviška 5 Umirovljenika .	1814	52

Stanje mirovinâ.

Redni broj	Prezime i Ime	Iznosak godišnji fior.	novč.	Odluka kojom bi doznačena mirovina	PRIMJETBE
	Mirovine učiteljem i učiteljicam				
1	Vranković Jakov . . .	420	—	Br. 3006 28/12 1872	
2	Godoj Frane	445	71	„ 3448 10/12 1874	
3	Vuletić Dujam . . .	133	33	f. 4046 12/12 „	
4	Kurelić Ante	560	—	„ 397 27/12 „	
5	Franceschi Ipšić Marija .	224	—	„ 61 9/3 1875	
6	Zanoni Dimitri Frane .	382	85	„ 1910 2/3 „	
7	Torti Tereza	440	—	„ 1392 15/5 1876	
8	Suhor Ivan	670	—	„ 1745 4/7 1877	
9	Duplančić Antica . . .	360	—	„ 147 20/3 1878	
10	Puović Ruže	158	66	„ 2138 3/9 1879	
11	Vujnović Florij Ante .	610	—	„ 2471 8/11 „	
12	Nikolić Luka	710	—	„ 66 28/11 1880	
13	Oparenović Vicko . . .	300	—	„ 1652 11/6 „	
14	Mihović Mate	250	—	„ „ „ „	
15	Toso Marko	150	—	„ „ „ „	
16	Domančić Ante . . .	350	—	„ 1404 12/6 „	
17	Righi Ante	182	86	„ 1717 11/8 „	
18	Stefani Božica . . .	146	28	„ 1127 14/3 „	
19	Gnalo Dijana	120	—	„ 3090 19/10 „	
20	Galasso Eliza	120	—	„ 4357 4/1 1881	
21	Britvić Luigji	385	—	„ 727 29/5 „	
22	Čipin Frane	415	—	„ 1230 15/7 „	
23	Obuljen Petar	212	14	„ 1573 17/7 „	
24	Lujak Vinko	150	—	„ 1694 14/8 „	
25	Zufić Andrija	275	—	„ 1049 20/1 „	
26	Plančić Jozip	182	85	„ 3972 9/2 1882	
27	Gutt Marijana	100	—	„ 3969 18/3 „	
28	Maroli Petar	660	—	„ 482 1/4 „	
29	Cipico Nikola	300	—	„ 597 4/8 „	
30	Tocilj Frane	165	—	„ 1363 4/11 „	
31	Midžor Petar	365	71	„ 1751 28/3 „	
32	Macchiedo Jerko . . .	285	71	„ 3209 7/8 1883	
33	Meneghello Frane . .	321	43	„ 1188 8/8 „	
34	Kukuljica Pavao Ante .	128	33	„ 1247 6/9 „	
35	Karković Ivan Frane . .	102	66½	„ 1750 1/10 „	
36	Nani Augustin . . .	760	—	„ 2570 22/2 1884	
37	Kalogerà Božidar . . .	340	—	„ 3783 25/2 „	
38	Granić Mandalina . . .	317	71	„ 3781 27/3 „	
39	Vusio Jerko	198	33	„ 1630 8/7 „	
40	Ivulić Ante	325	—	„ 1666 18/7 „	

Redni broj	Prezime i Ime	Iznosak godišnji fior.	novč.	Odluka kojom bi doznačena mirovina			PRIMJETBE
41	Glušćević Ante . . .	87	50	Br. 186	18/9	1884	
42	Bržesina Marić Jakovica .	93	33	„ 2584	26/2	1885	
43	Marinković Dominik . .	321	43	„ 423	12/3	„	
44	Mazzocco Jozip . . .	340	—	„ 055	22/5	„	
45	Kovačević Andrija . .	231	43	„ 1972	23/5	„	
46	Peršić Filomena . . .	183	42	„ 726	27/8	„	
47	Gospodnetić Janpetar .	180	—	„ 1113	29/9	„	
48	Jelić Dražoević Juraj .	140	—	„ 2907	2/1	1886	
49	Batistić Marko . . .	371	43	„ 2786	25/1	„	
50	Foretić Jakov	231	42	„ 2103	26/1	„	
51	Ljubić Dominik . . .	462	85	„ 4914	22/4	„	
51	Vukotić Juraj	128	33	„ 2689	21/6	„	
53	Diana Petar	240	—	„ 1795	19/8	„	
54	Pezelj Mate	720	—	„ 1902	16/9	„	
55	Lovrović Zakarija . . .	282	85	„ 2904	23/9	„	
56	Luzzi Nanni Angjelina .	93	33	„ 2462	21/11	„	
57	Allegretti Nikola . . .	231	42	„ 3647	5/2	1887	
58	Alačevič Nikola . . .	150	—	„ 4833	6/6	„	
59	Kačić-Terzić Ante . .	337	50	„ 1333	29/9	„	
60	Radić Lušić Marija . .	120	—	„ 3104	11/12	„	
61	Rajčević Ure	134	—	„ 4471	3/2	1888	
62	Burmac Lovre	347	14	„ 197	2/4	„	
63	Maroević Frane . . .	347	14	„ 1150	13/12	„	
64	Mazzocco Jele	133	33	„ 4182	„	„	
65	Fabbrio Ivan	600	—	„ 4396	10/12	„	
66	Petravić Nikola . . .	404	28	„ 4866	20/12	„	
67	Rašica Šimun	680	—	„ 4072	31/12	„	
68	Verzotti Grgo	392	85	„ 5218	9/3	1889	
69	Novak Ivan	270	—	„ 309	29/4	„	
70	Tocilj Špiro	725	—	„ 1942	29/9	„	
71	Perković Marija . . .	120	—	„ 2756	13/11	„	
72	Mrkušić Pavao . . .	377	14	„ 2383	„	„	
73	Jović Vladimir	276	43	„ 3769	28/3	1890	
74	Granić Jakov	683	57	„ 232	18/4	„	
75	Maroević Vicko . . .	640	71	„ 1444	24/4	„	
76	Fabrio Nikola	625	—	„ 1533	31/5	„	
77	Rakamarić Gjino . . .	270	—	„ 426	20/7	„	
78	Tudoriu Perina . . .	580	—	„ 2115	15/11	„	
79	Galzigna Ivan	607	50	„ 4130	20/1	1891	
80	Pera Martin . . .	208	33	„ 3961	28/11	„	na 80 do 83
81	Kosić Baldo . . .	371	79	„ 3984	29/11	„	nove mirovine
82	Kurir Vicko	698	57	„ 4510	8/12	„	
83	Bianchini Petar . . .	333	33	„ 4492	22/12	„	
	Skupa .	27495	91 1/2				

Redni broj	Prezime i Ime	Iznosak godišnji fior.	novč.	Odluka kojom bi doznačena mirovina	PRIMJETBE
	Mirovine slugam.				
84	Pupa Jozip	150	—	Br. 2086 14/6 1888	Kao god. 1892
	Mirovine udovicam učiteljâ.				
85	Stazić Boschi Tereza .	333	33	„ 3006 28/12 1872	
86	Brusina Jozica . . .	140	—	„ „ „ „	
87	Kirigin Katarina . . .	133	33	„ 3966 19/12 1874	
88	Andreis Marija . . .	100	—	„ 1456 28/5 1875	
89	Matulović Angjelija . .	122	50	„ 152 15/2 1880	
90	Pavlović Katarina . . .	126	66	„ 821 31/3 1881	
91	Kurir Katarina . . .	168	—	„ 1099 4/6 1884	
92	Scalco Jela	116	66	„ 1355 18/9 1885	
93	Kovačević Veronika . .	220	—	„ 1196 22/4 1886	
94	Skoršur Jeričević Perina.	173	33	„ 2481 29/6 1887	
95	Gvozdenović Margarita .	146	66	„ 4687 9/1 1888	
96	Midoleo Ruža	220	—	„ 936 12/3 „	
97	Kalinić Benedikta . .	248	33	„ „ „ „	
98	Rubčić Anka	196	66	„ 5066 8/1 1889	
99	Mihočević Anka . . .	203	33	„ 3270 1/9 „	
100	Dolić Ljubica	183	33	„ 1608 17/6 1890	
101	Valeš Eugjenija . . .	202	50	„ 3303 17/9 „	
102	Kušić Julija	270	83	„ 4213 27/11 „	
103	Petrović Kate	236	66	„ 1165 18/4 1891	
104	Lombardić Zorka. . . .	202	50	„ 3946 15/11 „	Nova mirovina
	Skupa .	3744	61		
	Mirovine udovicam slugâ.				
105	Devecchi Katarina. . .	76	75	„ 3006 28/12 1872	Kao god. 1892
	Pripomoći za odgoj.				
106	Jeričević Jerko . . .	32	50	„ 1196 22/4 1886	
107	Jeričević Tereza . . .	32	50	„ „ „ „	
108	Jeričević Vicko . . .	32	50	„ „ „ „	
109	Jeričević Ivan	32	50	„ „ „ „	
110	Kalinić Jozip	24	83	„ 936 17/3 1888	
111	Kalinić Ane	24	83	„ „ „ „	
112	Kalinić Ante	24	83	„ „ „ „	
113	Kalinić Vjekoslava . .	24	83	„ „ „ „	
114	Kalinić Marija-Tereza .	24	83	„ „ „ „	
115	Rubčić Aleksander . .	49	17	„ 5066 8/1 1889	
116	Rubčić Ivan	49	17	„ „ „ „	
117	Kušić Šimun	45	14	„ 4213 27/11 1890	
118	Kušić Vicko	45	14	„ „ „ „	
	Skupa .	442	77		

Redni broj	Prezime i Ime	Iznosak godišnji fior.	novč.	Odluka kojom bi doznačena mirovina	PRIMJETBE
	Milostinje.				
119	Brusina Marija . . .	30	—	Br. 3006 28/12 1872	
120	Čukić Marijana . . .	50	·	„ „ „ „	
121	Plakuta Ane	31	50	„ „ „ „	
122	Bronjara Vicko . . .	100	—	„ 3078 14/1 1873	
123	Brusina Adela	17	—	„ 3762 12/11 1875	
124	Berlenga Ante . . .	165	—	„ 2337 26/8 1880	
125	Lukinović Špiro . . .	180	—	„ 2940 10/10 1881	
126	Paštrović Katarina . .	60	—	„ 3593 20/11 1883	
127	Ruževič Nikola . . .	116	66	„ 2327 14/7 1884	
128	Ljubić Katarina . . .	40	15	„ 1852 20/8 1885	
129	Marinović Trifo . . .	52	50	„ 73 20/1 1887	
130	Mravak Ljubica . . .	112	50	„ 72 20/1 1887	
131	Šarić Marta	36	—	„ 3868 3/11 1890	
132	Budišin Ante	150	—	„ 4272 28/11 1890	
	Skupa .	1141	31		

(Prilog 17).

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje Proračun *Zemaljske Učionske Zaklade* za god. 1893.

Proračunu, kao vasda, dodan je izkaz sa razjasnjenjem, toliko glede podmire, i 17 priloga (4 podmire, 13 troškova).

Troškovi za god. 1893 predračunani su na . . . . f. 314347
Za god. 1892 predloženo je (ubrojiv i paušalni odbitak) . . . . „ 302774
dakle za god. 1893 više . . . . f. 11573

Porast troška ove zaklade svake godine jur je postao normalnim pojavom, obrazloženim u prošlim izvještajem; o tom dakle netreba ovdje dalje razpravljati.

Dohodci proračunani su za god. 1893 na. . . . . f. 173845
za god. 1892 bilo je predloženo . . . . „ 150760
dakle za god. 1893 više . . . . f. 23085

Ovo povišenje ima se pripisati povećanju doprineska Obćina, a ovaj opet povišenju pučanstva kroz zadnje desetogodište. Doprinesak naime utanačuje se na broju pučanstva; a za god. 1893, uzeto je temeljem pučanstvo konstatavano zadnjom brojaćinom koncem god. 1890.

S razloga višeput navedenih, drži Zemaljski Odbor da će tvarni trošak i u god. 1893 izpasti manji od predvidjenoga po C. K. Zemaljskome Učionskome Vieću; i predlaže s toga da se od svote ukupnoga troška odbije paušalno f. 1502, tako da ukupni trošak uvršten bude sa . . f. 312845

Na taj način manjak koji se ima pokriti doprineskom iz Zemaljske Zaklade izniti će „ 139000
prama onome predloženu za god. 1892 su . . . . „ 152014
manji je za . . . . f. 13014

Zadar, 6 Ožujka 1892.

Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

Predrazbroj „Pokrajinske učionske Zaklade“ Kraljevine Dalmacije za godinu 1893.

Naslov		Predloženo za godinu 1893	Predloženo za godinu 1892	Za godinu 1893 više	Za godinu 1893 manje
		Austrijske Vriednosti			
	Potrebština				
I.	Troškovi uprave	700	700	—	—
II.	Beriva učiteljskog osoblja	225171	221143	4028	—
III.	Troškovi učionski	80476	75931	4545	—
IV.	Doprinesak Državi za uzdržavanje vježbovnice dodane učiteljištu Dubrovačkom	1400	1400	—	—
V.	Troškovi u odgoj učitelja	2000	2000	—	—
VI.	Troškovi u učiteljske skupštine	4000	4000	—	—
VII.	Ini troškovi	600	600	—	—
	Skupa	314347	305774	8573	—
	Paušalni odbitak	1502	3000	1498	—
	Svega	312845	302774	10071	—
	Pokriće.				
I.	Vlastiti dohodci	3890	3838	52	—
II.	Doprinesak Občinâ	117501	94468	23033	—
III.	Doprinesak Države	52454	52454	—	—
	Sbroj	173845	150760	23085	—
IV.	Manjak što se ima nadomiriti Pokrajinskim doprineskom	139000	152014	—	13014
	Skupa	312845	302774	10071	—

Razbrojitba potrebštine.

Stavka			Predloženo za godinu 1893	Predloženo za godinu 1892	Za godinu 1893 više	Za godinu 1893 manje
			Austrijske vriednosti			
	Naslov I.					
1	Troškovi uprave		700	700	—	—
	Naslov II.					
	Beriva učiteljskog osoblja:					
	a) Kateketam:					
2	Nagrade		5918	6200	—	282
	b) Učiteljem i učiteljicam:					
3	Najmovi i druge plaće	f. 209993		205163	4830	—
4	Nagrade i pripomoći	„ 3500		3500	--	—
5	Zamjenine	„ 300		300	--	—
			213793			
	c) učiteljem pomoćnih učiona:					
6	Nagrade		5460	5980	—	520
	Sbroj Naslova II.		225171	221143	4028	--
	Naslov III.					
	Troškovi učiona:					
	a) ustanove:					
7	Uzdržavanje sgrada	f. 800		800	—	—
8	Stanarina	„ 62330		58094	4236	—
9	Nameti	„ 126	63256	94	32	—
	b) Pokućstvo:					
10	Poprava i nabava pokućstva		3000	3000	—	—
	c) u Pisarne potrebe i Ureda:					
11	Odsječnice pisarske	f. 10919		10704	215	—
12	Odsječnice ogrieva	„ 301	11220	239	62	—
	Prenos .		77476	72931	4545	—

Stavka		Predloženo za godinu 1893	Predloženo za godinu 1892	Za godinu 1893 više	Za godinu 1893 manje
		Austrijske Vriednosti			
	Prinos .	77476	72931	4545	—
	d) u Učila:				
13	Knjige, zemljovidi, tablice itd. 1900		1900		
14	Učionski Vrtlovi 1100		1100		
		3000	—	—	—
	Sbroj Naslova III .	80476	75931	4545	—
	Naslov IV.				
15	Doprinesak Državi na uzdržavanje vježbovnice dodane učiteljištu Dubrovačkomu	1400	1400	—	—
	Naslov V.				
	Troškovi u odgoj učiteljâ:				
16	Doprinesak učionske zaklade u podporine gojenaca kod državnog Učiteljišta	2000	2000	—	—
	Naslov VI.				
	Troškovi u učiteljske skupštine:				
17	Skupštine kotarske	4000	4000	—	—
	Naslov VII.				
	Ini troškovi:				
18	Dnevnice, putbine i premještaji 400	—	400	—	—
19	Razna 200	600	200	—	—
	Sbroj Naslova VIII. .	600	600	—	—
	Ukupna potrebština .	314347	305774	8573	—

Razbrojitba pokrića.

Stavka			Predloženo za godinu 1893	Predloženo za godinu 1892	Za godinu 1893 više	Za godinu 1893 manje
			Austrijske Vriednosti			
	Naslov I.					
	Vlastiti dohodci:					
1	Dobiti od Državnih Obveznica		784	784	—	—
	Dohodci zakladnina i naslova privatnog prava:					
2	*a*) Zaklade S. Mihovila u Trogiru	2782	—	2730	52	—
3	*b*) Zaklade Radović	324	—	324	—	—
			3106	—	—	—
	Sbroj Naslova I. .		3890	3838	52	—
	Naslov II.					
4	Doprinesak Općinâ		117501	94468	23033	—
	Naslov III.					
	Doprinesak Države:					
5	*a*) za učione u obće		41654	41654	—	—
6	*b*) za gradjansku učionu i ratarski tečaj u Šibeniku . .		4800	4800	—	—
7	*c*) za gradjansku učionu i teknički tečaj na Korčuli . .		5500	5500	—	—
8	*d*) za pomorski tečaj na Silbi		500	500	—	—
	Sbroj Naslova III. .		52454	52454	—	—
	Manjak što se nadomiruje:					
	Naslov IV.					
9	Pokrajinskim doprineskom		140502	155014	—	14512
	Skupa Pokrića .		314347	305774	8573	—

Razjasnenja

razlikam napram Predrazbroju predloženu za god. 1892.

Predrazbrojem godine 1892 predvidjela se Potrebština od	f. 305774
dočim za god. 1893 Potrebština bi iznosila	„ 314347
više dakle nego god. 1892	f. 8573

Ta viša potreba nastaje poglavito zasnovanjem novih učiona, u: Bibinju, Islamu grčkom (Kotar Zadarski), Ivoševcim (Kotar Benkovački), Zvierincu i Vrbniku (Kotar Kninski), Djeverskam (Kotar Šibenski), Grohotam (Kotar Splitski), Sugjurgju (Kotar Dubrovački), Braićim i Šušnju (Kotar Kotorski); kao što i pavišenjem stanarina za neke učionice.

Porestak nastade usljed sliedećih posebnih povišaka i smanjaka kod raznih točaka Predrazbroja.

P o v i š c i.

Točka 3. „Najmovi i druge plaće učiteljem"	f. 4830
To nastaje usljed zavedenja novih učiona gori napomenutih; kao što i usljed novih petogodišnjica, koje će dozriti kroz god. 1893.	
Točka 8. „Stanarine"	„ 4236
radi stanarina za nove učionice i povišenja starih stanarina, kako pokazuje Prilog III.	
Točka 9. „Nameti".	„ 32
radi restuće kućarine na kućam učionskim u Splitu i u Kotoru.	
Točka 11. „Odsječnice pisarske"	„ 215
radi uzroka kazanih na toč. 3.	
Točka 12. „Odsječnica ogriev"	„ 62
jer se u tu svrhu predračunalo za neke nove učione.	
Skupa	f. 9375

S m a n j e n j a.

Točka 2. „Nagrade kateketam"	f. 282	
usljed uporabe novog pokr. zakona $^{27}/_{1}$ 1891 kako ukazuje Prilog II.		
Točka 6. „Nagrade pomoćnim učionam"	„ 520	
jer se temeljem predmnieva, da se nekoje učione neće otvoriti god. 1893.		
		„ 802
Povišak ukupni		f. 8573

Razjasnenja

razlikam napram Predrazbroju 1892.

Prihodi predrazbrojeni za god. 1892 iznose	f.	150760
Oni za 1893 iznose	„	173845
po tom viši su od onih predjašnje godine	f.	23085
Pošto se u potrebštini g. 1893 ukazuje konačnog poviška u troškovim napram g. 1892	„	8573
sgadja se da pokrajinski doprinesak za god. 1893 obaljuje se napram onomu g. 1892	„	14512

Veći prihod od f. 23085 nastaje usljed sliedećih

Povišaka

Stavka 2 *a*) „Dohodci zaklade Sv. Mihovila" jer je poskočila zakupina poljskih dobara rečene zaklade po pogodbi $^{20}/_{6}$ 1891 Br. 2724.	f.	52
Stavka 4). „Doprinesak Občina" uslied toga što se je doprinesak odmjerio na podatcim zadnjeg popisa pučanstva i što se 62 učione jednorazredne preobratiše u mješovite.	„	23033
Skupa	f.	23085

(Prilog 18).

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje Proračun *Zemaljske Zaklade* za god. 1893.

Potrebština iznosi	f	495468
prama predloženoj za god. 1892 su	„	507169
manja je .	f.	11701

Ovo smanjenje ima se poglavito pripisati manjoj potrobštini pod naslovom XII „Učione“, kako je obširno obrazloženo u izvješću kojim je popraćen Proračun *Zemaljske Učionske Zaklade* za god 1893.

Ostali naslovi potrebštine ili su jednaci onim u Proračunu za god. 1892, ili se sasvim neznatno razlikuju, tako da ne trebaju pobližeg razjasnjenja.

Prelazeć na pokriće, dohodci i naknade proračunani su za god. 1893 sa samom razlikom od f. 141 manje prama god. 1892 a to jer su se morali ustanoviti na istim podatcim koji su služili podlogom Proračunu za god. 1892, u koliko fale još oni odnoseći se na god. 1891. — Zato na pokriće manjka dostatni su prirezi državnim porezim u istoj mjeri godine 1891, kao što će biti naknadno predloženo i za god. 1892.

Neka izvoli dakle Visoki Sabor zaključiti:

1. Potrebština zemaljske Zaklade za god. 1893 proračunana je na f. 495468, a osobiti dohodci i naknade ustanovljeni su na f. 108510.

2. Na podmiru iztičućega manjka od f. 386958 udareni su sliedeći zemaljski nameti.

a) Prireza 35 po sto izravnim porezom, zemljarine, kućarine, obrtarine i dohodarine (pristojbina vanredna i redovita);

b) Prireza 100 po sto potrošarini po cieniku dodanu zem. Zakonu 18 svibnja 1875, Br. 51;

c) Posebne odredbine na uvoz u sva mjesta podložna potrošarini:

piva	f.	0:90
žeste neosladjene	„	3:—
žeste osladjene	„	4:50

od svake metričke cente (Zem. Zakon 17 studenoga 1880 Br. 22).

Zadar, 6 Ožujka 1892.

Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić

Predrazbroj

Pokrajinske dalmatinske Zaklade

za god. 1893

Potrebštine

NASLOVI		TOČKE		Predloženo za godinu 1893		Predloženo za godinu 1892		Prama onoj godine 1892 svota predložena za 1893 iznaša	
				po točki	po naslovu	po točki	po naslovu	više	manje
				Fiorina A. V.					
I.	Troškovi uprave	1	Doznake službovne članovom Zematjskog Odbora	13100		13100		—	—
		2	Služba Odborove Pisarne	6090		6090		—	—
		3	Stanarine	1065		1065		—	—
		4	Blagajnička služba	700		700		—	—
		5	Računarska služba	1700		1700		—	—
		6	Graditeljna služba	1900		1900		—	—
		7	Izdavanje Lista pokrajinskih zakona	600		600		—	—
		8	Troškovi u Sabor Kraljevine	7500		7500		—	—
					32655		32655	—	—
II.	Navrćanje boginjâ				3500		3500	—	—
III.	Zaprate				1000		1000	—	—
IV.	Kazničari				200		200	—	—
V.	Ustamba	1	Oružaništva	27836		27836		—	—
		2	Vojništva	4000		4000		—	—
					31836		31836	—	—
VI.	Priprega				6000		6000	—	—
VII.	Putevi	1	Gradnja i poprava predielnih puteva	7000		7000		—	—
		2	Uzdržanje predielnih puteva	4700		4700		—	—
		3	Nabava i poprava ratila	300		300		—	—
		4	Pripomoći Obćinam	4000		4000		—	—
					16000		16000	—	—
VIII.	Vode				3000		3000	—	—
IX.	Bolnice	1	Bolestnici	113651		113501		150	—
		2	Rodilje	2400		2100		300	—
		3	Ludjaci	26344		26344		—	—
		4	Nahodi	49450		49105		345	—
		5	Mirovine onim koji su služili kod Bolnicâ i njihovim potomkom	3372		3372		—	—
					195217		194422	795	—
			Prenos		289408		288613	795	—

Potrebštine

NASLOVI		TOČKE		Predloženo za godinu 1893 po točki	Predloženo za godinu 1893 po naslovu	Predloženo za godinu 1892 po točki	Predloženo za godinu 1892 po naslovu	Prama onoj godine 1892 svota predložena za 1893 iznaša više	Prama onoj godine 1892 svota predložena za 1893 iznaša manje
				Fiorina A. V.					
			Prinos		289408		288613	795	—
X.	Podpore obrtom i zanatom	1	Podporine moroplovne	600		600		—	—
		2	Pripomoć obrtničkoj učioni u Splitu	800		800		—	—
					1400		1400	—	—
XI.	Podpore knjizi i umjetnosti	1	Pripomoć za književna izdavanja	400		400		—	—
		2	Pripomoć za krasne umjetnosti	480		480		—	—
					880		880	—	—
XII.	Učione	1	Doprinesak pokrajinskoj učionskoj zakladi	139000		152014		—	13014
		2	Doprinesak Mirovinskoj učiteljskoj zakladi	21765		20949		816	—
		3	Pripomoć privatnim ženskim učionam	6191		6191		—	—
					166956		179154	—	12198
XIII.	Pokrajinski dug	1	Zajam god. 1883	18882		19144		—	262
		2	Zajam god. 1886	16942		16978		—	36
					35824		36122	—	298
XIV.	Razni troškovi				1000		1000	—	—
			Svega potrebština		495468		507169	—	11701

Pokriće

	NASLOVI		TOČKE	Predloženo za godinu 1893 po točki	Predloženo za godinu 1893 po naslovu	Predloženo za godinu 1892 po točki	Predloženo za godinu 1892 po naslovu	Prama onoj godine 1892 svota predložena za 1893 iznaša više	Prama onoj godine 1892 svota predložena za 1893 iznaša manje
				Fiorina A. V.					
I.	Dohodci vlastiti pokrajinske zaklade	1	Od Državnih i Pokrajinskih Obveznica	39		39		—	—
		2	Dobiti na prodajah i glavnicah	612		674		—	62
					651		713	—	62
II.	Dohodci Bolnicâ	1	Bolestnici	7318		7318		—	—
		2	Nahodi	301		301		—	—
					7619		7619	—	—
III.	Naknade bolničkih troškova	1	Bolestnici	81750		81750		—	—
		2	Nahodi	100		100		—	—
		3	Ludjaci	17400		17400		—	—
					99250		99250	—	—
IV.	Naknade zapratnih troškova				1000		1069	—	69
V.	Prirez pokrajinski izravnim		35% na izravne poreze, na ukupnu državnu pristojbinu od f. 670.000		234500		234500	—	—
VI.	Prirez pokrajinski potrošarini		100% na ukupnu državnu pristojbinu od fior. 140.000		140000		140000	—	—
VII.	Uvozarina	1	Na pivo, 90 nov. od cente na metričkih centa 4000	3600		3600		—	—
		2	Na rakiju neosladjenu i na žeste fiorina 3 od metričke cente, a na metričkih centa 4500	13500		13500		—	—
		3	Na likere i druge žestine osladjene fiorina 4:50 od metričke cente, a na 80 met. cent.	360		360		—	—
					17460		17460	—	—
			Prenos		500480		500611	—	131

Pokriće

NASLOVI		TOČKE	Predloženo za godinu 1893		Predloženo za godinu 1892		Prama onoj godine 1892 svota predložena za 1893 iznaša	
			po točki	po naslovu	po točki	po naslovu	više	manje
			Fiorina A. V.					
		Prinos		500480		500611	—	131
VIII.	Razni dohodci			100		100	—	—
		Svega pokrića		500580		500711	—	131
		Sravnav potrebštine		495468		507169	—	11701
		Nastaje višak		5112		*6458*	11570	—

A. Razbrojitba troškova.

Naslovi	Točke i njihove razbrojitbe		Iznosak Fiorina
I. Troškovi uprave	Toč, 1. Doznake službovne članovom Zemaljskog Odbora, a to:		
	Predsjedniku	f. 3500	
	Četvorici Prisjednika po f. 2400	„ 9600	
			13100
	Toč. 2. Služba Odborove pisarne:		
	Tajniku	f. 1200	
	Ravnatelju	„ 1200	
	Pisaru	„ 850	
	Dvama slugam po fior. 400	„ 800	
	Dodatak jednome slugi	„ 120	
	Stanarska naknada dvojici sluga po fior. 60	„ 120	
	Prepisivanje i kamenotiskanje	„ 600	
	Hartije, tiskanice, svieće, drva i druge potrebštine ureda i pisarne	„ 600	
	Pokućstvo i poprave	„ 300	
	Dnevnice i putbine osoblju Odbora	„ 300	
			6090
	Toč. 3. Stanarine: Za jedan pod u kući Cosmacendi, gdino su smješteni Uredi Odborovi, dvie sobice pod podom i drvaricu na prizemlju.		1065
	Toč. 4. Blagajnička služba: Doprinesak c. k. državnoj Blagajnici za blagajničku službu, što opremaju c. kr. Pokrajinska blagajna i cc. kk. Porezni i Carinarski Uredi u pokrajini.		700
	Toč. 5. Računarska služba: Doprinesak c. kr. državnoj Blagajni za računarsku službu opremljenu po Računarskom Namjestničkom Odsjeku.		1700
	Toč. 6. Graditeljna služba:		
	Najam tekničkomu vještaku	f. 1100	
	Dnevnice i putbine istomu	„ 800	
			1900
	Toč. 7. Izdavanje lista pokrajinskih zakona		600
		Prenos	25155

Naslovi	Točke i njihove razbrojitbe	Iznosak Fiorina
	Prenos	25155
	Toč. 8. Troškovi u Sabor Kraljevine: *a*) Putbine Zastupnikom nestojnicim u Zadru f. 1350 *b*) Dnevnice 36.im zastupnikom po f. 4 na dan, a za 25 dana „ 3600 *c*) Brzopiscim „ 800 *d*) Tiskanje spisa i razprava Saborskih „ 1000 *e*) Stanarine i porez „ 150 *f*) Razni troškovi „ 600	7500
	Sbroj Naslova I.	32655
II. Navrćanje boginja	Dnevnice i putbine navrćaocem	3500
III. Zaprate	Troškovi unutri u zemlji na osobe zapraćene na njihov dom, i što se naknadi pokrajinskim zakladam inokrajnim po Carevini za Dalmatince amo zapraćene.	1000
IV. Kazničari	Naknada zakladam drugih pokrajina u Carevini za hranu dalmatinskih pripadnika zatvorenih u Popravnicam.	200
V. Ustamba	Toč. 1. Ustamba Oružaništva: *a*) Stanarina kasarna i pisarnâ, za stanove c. k. Častnika itd. f. 27336 *b*) Ini troškovi (poprave) „ 500 Sbroj f. 27836 Toč. 2. Ustamba Vojništva: Pokrajinski dopunjak naknadam ustanovljenim za ukonačenje vojnika f. 4000	
	Sbroj Naslova V.	31836
VI. Priprega	Dugovina na teret pokrajinskoj zakladi da podmiri pripregovinu što je predplatilo c. k. Vojništvo i Oružaništvo	6000

Naslovi	Točke i njihove razbrojitbe		Iznosak Fiorina
VII. Putevi	Uzdržanje, pregradnje i gradnje po cielo novih puteva nedržavnih (Prilog I).		16000
VIII. Vode	Radje vodovodne		3000
IX. Bolnice	Toč. 1. Bolestnici	f. 113651	
	„ 2. Rodilje	„ 2400	
	„ 3. Ludjaci	„ 26344	
	„ 4. Nahodi	„ 49450	
	„ 5. Mirovine, osobam koje su služile kod Bolnica i njihovim potomkom	„ 3372	
	Sbroj Naslova IX (Prilog II)		195217
X. Podpore obrtom i zanatom	Toč. 1. Podporine moroplovne 4 po f. 150	600	
	„ 2. Pripomoć obrtničkoj učioni u Splitu	800	
	Sbroj Naslova X.		1400
XI Podpore knjizi i umjetnosti	Toč. 1. Podporine za izdavanje književnih radja	400	
	„ 2. Podporine za krasne umjetnosti	480	
	Sbroj Naslova XI.		880
XII. Učione	Toč. 1. Doprinesak pokrajinskoj učionskoj zakladi	f. 139000	
	„ 2. Doprinesak Mirovinskoj učiteljskoj zakladi	„ 21765	
	„ 3. Pripomoć privatnim ženskim učionam	„ 6191	
	Sbroj Naslova XII.		166956
XIII. Pokrajinski dug	Toč. 1. Zajam 1883:		
	a) Godišbina za dobit i utrnuće f. 17630		
	b) Dohodarina III razreda i prirezi „ 953		
	c) Biljegovine na coupons „ 267		
	d) Ini troškovi (providbine, poštarina) „ 32		
	Sbroj	f. 18882	

Naslovi	Točke i njihove razbrojitbe	Iznosak Fiorina
	Prinosak Zajam 1883 f. 18882	
	Toč. 2. Zajam 1886: *a*) Godišbina za dobit i utrnuće f. 15883 *b*) Dohodarina III razreda „ 958 *c*) Biljegovina na coupons „ 69 *d*) Ini troškovi „ 32 f. 16942	
	Sbroj Naslova XIII.	35824
XIV. Razni troškovi	Troškovi koji ne spadaju u predjašnje naslove	1000

B. Razbrojitba prihoda.

Naslovi	Točke i njihove razbrojitbe		Iznosak Fiorina
I. Vlastiti dohodci pokrajinske zaklade	Dobiti na državnih i pokrajinskih Obveznica	f. 39	
	Dobiti na prodajah i glavnicah	„ 612	
	Sbroj naslova I.		651
II. Dohodci Bolnica	Toč. 1. Bolestnici } Prilog II.	f. 7318	
	„ 2. Nahodi	„ 301	
	Sbroj naslova II.		7619
III. Naknade bolničkih troškova	Toč. 1. Bolestnici } „	f. 81750	
	„ 2. Nahodi	„ 100	
	„ 3. Ludjaci	„ 17400	
	Sbroj naslova III.		99250
IV. Naknade zapratnih troškova	Što Občine dalmatinske	f. 750	
	i druge Pokrajine u Carevini naknadjuju što je pokrajinska Zaklada predujmila za osobe zapraćene k svojoj kući	„ 250	
	Sbroj naslova IV.		1000
V. Prirez izravnim porezom	35% na porezu: zemljarini, kućarini prihodnoj i razrednoj obrtarini i dehodarini, odmjereno na ukupnoj pristojbini od fior. 670000.		234500
VI. Prirez potrošarini	100% na svim stvarim, izuzam stavke 3, 4 i 6 cienika. a to na pristojbini od f 140000.		140000
VII. Uvozarina	1) Na pivo 90 novčića od metričke cente 400 metričke cente	f. 3600	
	2) Na rakiju i neosladjenu žestu f. 3 od metr. cente, na 4500 metr. centa	„ 13500	
	3) Na likere i druga žestoka pića osladjena f. 4:50 od metr. cente, na 80 metr. centa	„ 360	
	Sbroj naslova VII.		17460
VIII. Prihodi razni	Prihodi koji ne upadaju u predjašnje naslove		100

Prilog I. Razbrojitbe

Naslov VII. Putevi.

NAZNAČENJE RAZBROJKA	Iznosak posebni	Iznosak ukupni
	Fiorina	Fiorina
Točka 1. Gradnje i pregradnje predjelnih puteva.		7000
Točka 2. Uzdržanje predielnih puteva.		
1. Put Zadar-Posidarje-Jesenice	400	
2. „ Karin-Benkovac-Pakoštani	576	
3. „ Djeverske-Drniš-Muć-Sinj-Klis	1480	
4. „ Makarska-Kozica (Rodić cesta) . . .	510	
5. „ Škobaljuša	340	
6. „ Črveni grm — Mali Prolog	12	
7. „ Vodice-Mostine	360	
8. „ Za sitnije radje	1022	
		4700
Točka 3. Nabava i poprava ratilâ		300
Točka 4. Pripomoći Občinam za puteve		4000
Skupa .		16000

Prilog II. Razbrojitbe

Troškovi i Prihodi Bolnica

TOČKE	Bolnice				
	Zadar	Šibenik	Split	Dubrovnik	Skupa
	fiorina				
Bolestnici					
Troškovi.					
Najmovi činovnikom i liečnikom	3167	2060	1967	2380	9574
Najmovi i nadnice bolničarom i slugam . . .	1284	1764	1260	1320	5628
Naknada Milosrdnicam za odieću	1020	720	540	720	3000
Bogoslužba	520	225	300	400	1445
Potrebštine uredu i pisarni	120	120	110	100	450
Nagrade i podpore	150	150	150	150	600
Hrana i liečenje bolestnikâ u bolnicah dalmatinskih	450	800	200	130	1580
(Pod-prilog)	21918	19130	17840	14920	73808
Danjci i tereti	60	60	50	1030	1200
Vidarska ratila	300	300	300	300	1200
Troškovi osiguranja	80	50	50	90	270
Služba brzojava i telefona	42	42	—	42	126
Prevozarina liečničkog i upraviteljnog osoblja .	420	—	—	—	420
Razni troškovi	350	350	200	300	1200
Sbroj .	29881	25771	22967	21882	100501
Hrana i liečenje bolestnika dalm. van Dalmacije					13000
Hrana i liečenje novakâ kod vojničkih Bolnica .					150
Sbroj svih trošaka					113651
Prihodi					
A. Dohodci baštine.					
Dobiti na državnih i pokrajinskih Obveznicah .	—	25	449	341	815
Dobiti iz privatnih pisma	—	15	95	387	497
Dobiti iz prodanih nepokretnina	—	—	—	170	170
Najmovi kuća u gradu i zemalja na polju . .	—	—	—	1265	1265
Nasliedne daće	—	—	—	31	31
Doprinesci	—	—	—	2500	2500
Dohodak plodova vrtlenih	200	1500	—	300	2000
Razni prihodi	10	10	10	10	40
Sbroj i prenos .	210	1550	554	5004	7318

TOČKE	Bolnice				
	Zadar	Šibenik	Split	Dubrovnik	Skupa
	fiorina				
Prinosak .	210	1550	554	5004	7318
B. Naknade					
Od bolestnika plaćaoca	1000	1000	1000	1000	4000
Za tamničare političke i zločinske	—	50	—	—	50
Od Obćina dalmatinskih za bolestnike njihove pripadnike	23700	20000	19800	9000	72500
Od drugih Pokrajina	1100	800	1200	2000	5100
Od inostranih država	—	20	80	—	100
Sbroj .	25800	21870	22080	12000	81750
Skupa prihoda .	26010	23420	22634	17004	89068
Rodilje					
Troškovi					
Hrana i liečenje siromašnih rodilja dalmatinka kod dalmatinskih Bolnica	400	400	600	900	2300
Hrana i liečenje siromašnih rodilja dalmatinka kod Zavoda van Dalmacije					100
Sbroj .					2400

TOČKE	Ludnica u Šibeniku
	Fiorina
Ludjaci	
Troškovi	
Najmovi činovnikom i liečnikom . . .	2360
Najmovi i nadnice bolničarom i slugam .	2108
Naknade Milosrdnicam za odieću . . .	720
Bogoslužba	225
Potrebštine uredu i pisarni	50
Nagrade i podpore	60
Uzdržanje sgradâ	500
Uzdržanje i liečenje ludih u Ludnici dalmatinskoj (Pod-Prilog)	18970
Danjci i tereti	55
Vidarska ratila	100
Troškovi osiguranja	54
Služba brzojava i telefona	42
Troškovi razni	400
Sbroj .	25644
Hrana i liečenje ludjaka dalmatinskih van Dalmacije	700
Sbroj svih troškova .	26344
Prihodi	
Naknade	
Od ludjaka plaćaoca	1600
Od Občina dalmatinskih za ludjake svoje pripadnike	15500
Od drugih pokrajina u Carevini za njihove pripadnike	300
Skupa prihodâ .	17400

TOČKE	Zavodi					
	Zadar	Šibenik	Split	Dubrovnik	Kotor	Skupa
	Fiorina					
Nahodi						
Troškovi						
Najam činovnikom i nadstojnicam . .	1343	730	1343	950	450	4816
Najmovi i nadnice bolničarom i slugam .	300	—	—	300	—	600
Naknada Milosrdnicam za odieću . . .	120	120	120	120	—	480
Nadnice dojiljam	250	250	250	220	364	1334
Potrebštine uredu i pisarni	20	40	20	50	50	180
Nagrade i podpore	40	40	40	40	80	240
Uzdržanje sgrada	—	—	—	—	—	—
Hrana nahodâ van Zavoda	10000	5200	7800	5000	6000	34000
Troškovi uprave (Pod-Prilog)	1830	1745	2290	1475	360	7700
Troškovi razni	10	10	10	10	10	50
Sbroj .	13913	8135	11873	8165	7314	49400
Hrana nahoda na dojitbu van Dalmacije.						50
Sbroj svih trošaka .						49450
Prihodi						
A. Dohodci baštine.						
Dobiti na držav. i pokraj. Obveznicah .	—	—	—	42	6	48
Nasliedne daće	—	—	—	—	3	3
Doprinesci	—	—	—	—	250	250
Sbroj .	—	—	—	42	259	301
B. Naknade						
Od drugih Pokrajina u Carevini za nahode njihove pripadnike						100
Skupa prihodâ .						401

TOČKE	Zavodi					
	Zadar	Šibenik	Split	Dubrovnik	Kotor	Skupa
	Fiorina					
Bolestnici i Nahodi						
Mirovine.						
Činovnikom mirovine	—	—	—	750	—	750
Udovicam činovnika mirovine	1015	—	490	238	—	1743
Oskrbine	—	—	—	180	—	180
Milostinje	120	183	60	216	—	579
Gojitbine sirotam	120	—	—	—	—	120
Sbroj .	1255	183	550	1384	—	3372

Razbrojitba

sliedećih točaka Naslova IX. „Bolnice“; Hrana i liečenje bolestnikâ u dalmatinskih Bolnicâ (Bolestnici), Hrana i liečenje ludjakâ u pokrajinskoj Ludnici (Ludjaci) i Troškovi uprave kod kuća (Nahodi).

Pod-točke	Bolnica u					Ludnica Šibenska	Nahodište u					
	Zadru	Šibeniku	Splitu	Dubrovniku	Skupa		Zadru	Šibeniku	Splitu	Dubrovniku	Kotoru	Skupa
Živež	15000	13000	11000	9000	48000	15000	800	1000	1000	750	50	3600
Liekovi podani od ljekarnikâ	4000	2000	1800	2600	10400	400	200	120	200	200	30	750
Liekovi spravljeni kući	300	200	100	200	800	30	—	—	—	—	—	—
Pokućstvo, posudje itd.	200	450	500	440	1590	450	—	25	—	5	—	30
Odielo i rublje	550	500	800	700	2550	1200	540	170	400	100	—	1210
Postelje i oprave	400	1100	600	500	2600	400	40	200	60	80	—	380
Drva i ugljevje	450	600	1200	450	2700	600	100	50	150	20	100	420
Svieće	450	550	1350	300	2650	450	80	80	230	30	20	440
Pranje	150	150	250	200	750	50	20	40	20	80	50	210
Bogoslužba	88	100	50	100	338	—	—	—	—	—	—	—
Prevoz bolestnikâ	—	150	20	30	200	350	30	40	200	100	40	410
Pokop	300	300	150	350	1100	30	10	10	20	100	60	200
Sitni troškovi	30	30	20	50	130	10	10	10	10	10	10	50
Sbroj	21918	19130	17840	14920	73808	18970	1830	1745	2290	1475	360	7700

Prilog III. Razbrojitba

Naslov XII „Učione“.

Toč. 3. „Pripomoći privatnim ženskim učionam“.

Redni broj	MJESTO gdi je učiona	TKOMU	Iznosak fior.	n.č	PRIMJETBE
1	ZADAR	Zakloništu nejačadi i djetce	300	—	na 1. Pripomoć Djetinjskomu Zavodu u Zadru.
2	„	Samostanu Benediktinka Sv. Marije	2190	60	na 2. Od ukazanoga iznosa f. 1200:— plaćeno je kano odsječnice za uredovne troškove i za nižu službu, a . . . . „ 990:60 kano stanarine za stanove služeće za učionu. Skupa f. 2190:60
3	PAG	Samostanu Benediktinka	820	—	na 3. Od ukazanog iznoska plaćeno je kano odsječnice . . . f. 100 a kano pripomoć usposobijenim učiteljicam, služećim kod ženske učione . . . . „ 720 Skupa . f. 820
4	ŠIBENIK	Samostanu Koludrica S.te Lucije	2000	—	na 4, 5, 6. Naznačeni iznosci doznačeni su dotičnim ženskim učionam, na koje ne troši pokrajinska učionska zaklada.
5	TROGIR	Samostanu Benediktinka	280	—	
6	SINJ	Milosrdnicam	600	—	
		Skupa	6190	60	

Razjasnenja

razlikam napram predrazbroju za godinu 1892

A. *Potrebćtine.*

Potrebština za godinu 1893 iznosi	f. 495168
napram onoj godine 1892 od	„ 507169
iznosi manje	f. 11701

osobito radi manjeg doprineska pri nasl. XII „Učione".
Napose ukazalo se

Više potrebštine

Pri nasl. IX „Bolnice" na toč. 1 „Bolestnici"	f. 150
na toč. 2 „Rodilje"	„ 300
na toč. 4 „Nahodi"	„ 345

Troškovi stavni i periodični biše odmjereni po sadanjem stanju osoblja kod Bolnica dalmatinskih; slučajni, po izpadku zadnjeg trogodišta.
Pri nasl. XII „Učione" a uprav

na toč. 2 „Doprinesak mirovinskoj učiteljskoj zakladi„ .	„ 816

Što je proizvelo ukazani višak troška na toč. 2. proiztiče iz posebnog Predrazbroja pokrajinske Mirovinske učiteljske zaklade za godinu 1893.

Sbroj .	f. 1611

Napram

Manjoj potrebštini

Pri nasl. XII „Učione" na toč. 1 „Doprinesak pokrajinskoj učionskoj zakladi	f. 13014

Uzroci su kazani u učionskom predračunu 1893.

Pri nasl. XIII. „Pokrajinski dug" na toč. 1 „Zajam" 1883	„ 262
na toč. 2 „Zajam 1886"	„ 36

prama pravoj potrebi što se ima izplatiti za rečeni zajam.

Sbroj .	f. 13312
Prama tomu veće potrebštine, kako gori . .	„ 1611
Manja potrebština ukupna spada na . . .	f. 11701

B. *Pokriće.*

Pokriće je godine 1893	f. 500580
napram onomu godine 1892 od	„ 500711
manje je	f. 131

poglavito radi smanjenja kod Nasl. I i IV.
Uprav ukazuje se manje prihoda:
Pri Nasl. I. „Vlastiti dohodci pokrajinske zaklade", na toč. 2 „Dobiti" od ciena prodanih nepokretnina . . . . f. 62
jer Obćina Zadarska i Šibenska izplatiše rokove duga za stečene Bolničke sgradje.
Pri Nasl. IV. „Naknade zapratnih troškova" . . . . „ 69
jer se predračunaje po izpadcim zadnjeg trogodišta.

Manjeg pokrića, kako gori	. f. 131

BRZOPISNA IZVJEŠĆA

Otvorenje XXVII. zasjedanja dne 3 ožujka 1892.

PRISUTNI:

Predsjednik **Gjorgje** knez **Vojnović** Užički. — Pokrajinsko **Zastupstvo**. — Nj. P. Namjestnik **Emilij** pl. **David**; namjestnički podpredsjednik **Alfons** pl. **Pavić**; savjetnik **Dragutin Marija Truxa** i kot. poglavar **Nikola Nardelli**.

Nakon Božje službe, obslužene na 10 sati u metropolitanskoj crkvi po Prabiskupu Grguru Rajčeviću, okupiše se Zastupnici u sabornici.

Predsjednik. *Visoki Sabore! Velečasna Gospodo Zastupnici!* — Radosnim srcem i pravim ponosom otvaram ovo Saborsko zasjedanje, jer imam sreću priopćiti Vam one utješne riječi, koje Njegovo Veličanstvo blagoizvoli meni upraviti, kad sam lani 27.og junija u Splitu, netom je naš premilostivi Car i Kralj stupio na kraj, u ime cijelog pučanstva Dalmacije najponiznije blagodario što se je Njegovo Veličanstvo udostojilo, prigodom pregledanja hrabre i slavne ratne mornarice, počastiti Previšnjim Svojim posjetom ovu Njegovom Veličanstvu odanu i vjernu Pokrajinu. „Budućnost Dalmacije osobito Mi na srcu leži“, reče Njegovo Veličanstvo, i ove znamenite riječi ostaće zlatnim slovima ubilježene u ljetopisima naše povjesnice. I doista vjerno pučanstvo Dalmacije pokazalo se je dostojnim ove milostive izjave našeg ljubljenog Vladara, i dalo je onom prigodom najsjajnijeg izraza podaničkim osjećajima u oduševljenom dočeku. Divan bijaše prizor grada Splita, kad je Njegovo Veličanstvo stupilo na kraj, i ostaće zasagjen u srcu svakome, ko je imao sreću prisustvovati onom ushiće-

nom, čarobnom trenutku. Čustva cijele Dalmacije bila su ondje u onaj čas usredotočena, kad uz gromovitu pucnjavu topovâ, prisutni na hiljade zaoriše najsrdačnijim: „Živio". Njegovo je Veličanstvo blagoizvolilo najmilostivijim riječima opetovano izraziti mi Svoje previšnje potpuno zadovoljstvo, istaknuvši takogjer da jednakim oduševljenjem bijaše dan prije dočekano u Trogiru, kad je ondje iznenada stupilo na kraj.

A koliko Njegovom Veličanstvu na srcu leži Dalmacija, imadosmo najutješniji dokaz kadno lani, 4 i 9 oktobra, užasna nesreća zadesi Bol na Braču. Svakome je na žalost poznato kako strahovita, silna povodnja uništi u Bolu plod okolostojećih kitnih vinograda, sruši megje i kuće, i u malo trenutaka pretvori u pustoš onaj pitomi i bogati predjel, i u crno savi ono dobro i radišno pučanstvo. Njegovo Veličanstvo, netom bi obaviješteno o ljutoj nevolji Boljanâ, blagoizvolilo je iz Svoje posebne blagajne obilatom novčanom potporom priteći u pomoć stradajućem pučanstvu. I Zemaljski Odbor, kad mu stiže pusti glas one grozne nesreće, bez ikakva oklevanja posla na lice mjesta svog mjernika i brzojavno pruži prvu novčanu pripomoć nevoljnicima, dobro znajući da dvostruko daje, ko odmah daje. Njegova Preuzvišenost gospodin Namjesnik, pošto se uvjeri licem u Bolu o strašnim posljedicam povodnja, odredi da jedna satnija vojnika bude odmah onamo odpravljena da izvede, kao što je najpohvalnijim načinom izvela, sve potrebite najnužnije radnje. Zemaljska Vlada dala je takogjer procijeniti, u koliko je bilo moguće, ogromne štete povodnjom nanešene, te je sva nada, da pošto je tu skoro Carevinsko Vijeće stavilo Vladi na raspoloženje potraženu svotu za priskočiti u pomoć stradajućim raznih Pokrajina, biće što prije surazmjerna svota iz državne blagajne opredijeljena postradalim Boljanima.

Pošto tekom prošle godine nije bio sazvan Sabor Kraljevine Dalmacije. na predlog zemaljskog Odbora, Njegovo Veličanstvo Vrhovnom odlukom 1.og decembra 1891 udostojilo se je odobriti da, ostajući pridržano ustavno ustanovljenje zemaljskog proračuna za godinu 1892 u Dalmaciji, nameti nužni za pokriće zemaljskih potreba budu privremeno raspisani i ućerani i za godinu 1892 u mjeri ustanovljenoj za godinu 1891.

Vi ćete biti pozvani u ovom zasjedanju pretresati i odobriti zemaljski predračun, ne samo za godinu 1892, nego i onaj za susljednu 1893, i biće Vam takogjer prikazani konačni računi raznih zemaljskih zaklada za godine 1889 i 1890. Pri ispitivanju pomenutih računa, biće Vam pružena prilika da se osvjedočite kako Zemaljski Odbor točno i savjesno ispunjava zadaću njemu po Visokom Saboru povjerenu, kao što ćete zadovoljstvom razabrati da je blagajničko stanje sviju zemaljskih zaklada sa svim povoljno. I ako je sva prilika da trajanje ovog zajedanja ne će biti kratko, ipak, da Vam bude lakše i zgodnije sve potanko ispitati, Zemaljski Odbor prikazaće Vam u prvoj sjednici sve račune sa odnosnim razjasnjujućim prilozima.

Zemaljski Odbor sastavio je i podnijeće Visokom Saboru tekom ovog zasjedanja na ustavno raspravljanje slijedeće zakonske osnove:

Zakon kojim je produljena na neizvjesno vrijeme krjepost zemaljskog Zakona 12 maja 1886 o vojničkom ukonačenju;

Zakon o naknadam troškova učiteljskom osoblju javnih pučkih učiona u slučaju premještaja iz službenih obzira;

Zakon o preinaci § 19 zemaljskog Zakona 2 maja 1886 o kotarskim zadrugam i zemaljskom gospodarskom vijeću; i

Zakon o providjenjima za nabaviti vodu nužnu za domaće potrebe i poljodjelstvo.

U izvješću Zemaljskog Odbora o svome radu imaćete u glavnim potezima tačan ogled cijele zemaljske uprave od 1.og oktobra 1890 do svrhe decembra 1891; razabraćete kako je i kojim uspjehom Zemaljski Odbor izvršio razne naloge njemu podane u zasjedanju 1890 godine i vidjećete da je svojski zagovarao sve ono što bi moglo doprinijeti napretku i blagostanju Dalmacije, kao što je krepko i odvažno podigao glas na zaštitu narodnih prava i za odstraniti pogibelji prijeteće našem gospodarstvu.

Pri zaključku tužna mi dužnost nalaže da Vam napomenem kako nam je smrt poslije onomlanjskog zasjedanja ugrabila dva odlična člana ovog Visokog Sabora.

Dne 14.og januara 1891 umro je u Splitu dr. Ante Bajamonti, zastupnik Zadarske trgovačko-obrtničke Komore. Pokojnik bijaše mal' da ne bez prestanka od 1861 godine član Žemaljskog Zastupstva i za neko vrijeme zamjenik saborskog presjednika. Oštrouman, izobražen, izvrstan govornik, neumoran u borbi, d.r Bajamonti uživao je veliko uvaženje u redovima stranke, kojoj je pripadao, i koja je s njim izgubila iskušanog druga i vogju.

Dva mjeseca poslije, i uprav 8.og marta, tužni glas zvonâ objavljivao je gragjanstvu zadarskom prežalosnu vijest o preminuću Nadbiskupa Zadarskog i Metropolita Dalmatinskog, Njegove Preuzvišenosti Petra Dujma Maupas, člana po pravu ovog Visokog Sabora. Pokojnikov uzoran život, njegova pobožnost, neizmjerna dobrota srca, rijetka čednost u uzvišenom položaju, sve ove krjeposti resile su mu plemenitu dušu. Njegovo Veličanstvo, priznajući mnogobrojne zasluge i vrline oplakanog pokojnika, udostojilo se je opetovano odlikovati ga najvišim znakovima Carske milosti. Pri veličanstvenom sprovodu priregjenom 12.og marta cijelo gragjanstvo, tužno ganuto, pratilo je mrtve ostanke dobroga i opće ljubljenoga pastira.

U znak zadnje počasti pokojnim sudrugovima, molim Vas da ustanete.

A sada, čim proglasujem otvoreno XXVII.o zasjedanje Sabora Kraljevine Dalmacije, znam da idem na susret Vašoj zelji, kad Vas pozivljem, velečasna gospodo, da, kao tumači nepokolebivih osjećaja cijelog pučanstva ove Njegovom Veličanstvu i Prejasnom Vladajućem Domu vjerno odane pokrajine, sa mnom usklknete: *Živio naš premilostivi Car i Kralj Frane Josip I.vi! Živio! Živio! Živio!*

Zastupnici: Živio! Živio! Živio!

Namjestnik. *Visoki Sabore!* Pozvan od Njegova c. i k. Apoštolskog Veličanstva na čelo uprave ove Krunovine, veseli me što vas mogu, Velečastna Gospodo, najsrdačnije pozdraviti kao narodne zastupnike na Saboru Kraljevine Dalmacije.

Uvjeren sam, da je svaki od vas nadahnut živom željom, da svim svojim silama pomogne zemlji.

Na polju materijalnog blagostanja ima još toliko da se u ovoj Krunovini uradi, da se za to hoće podpuno sjedinjenje svijeh sila, a da se odlučno naprijed pokroči.

Ja želim za to najživlje na korist zemlje, da zgodne rasprave vaše upravite na takova pitanja, a ljubavlju što svaki od vas osjeća za svoju liepu domovinu, svi ćete jamačno biti složni i dogovorni, gdje se bude radilo o napredku zemlje.

S moje strane neka Visoki Sabor bude uvjeren, da meni sreća ove pokrajine osobito na srcu leži. Budite uvjereni, da će meni biti od najvećeg zadovoljstva koristovati zemlji u koliko budem mogao.

Ja ću rasprave vaše pratiti s osobitom pomnjom, i vama, u koliko budem mogao, uviek dragovoljno u susret ići.

Uz vaša domoljubna čustva smijem izraziti nadu, da će ovo zasjedanje biti doba uspješnog rada za napredak ove Krunovine.

Kao vladinog povjerenika za ovo zasjedanje, čast mi je prestaviti gospodina c. k. namjestništvenog podpredsjednika A. pl. Pavića.

Eccelsa Dieta! Chiamato da Sua Maestà Imperiale e Reale Apostolica a capo del Governo di questa provincia, mi riesce gradito, onorevolissimi signori, il salutarvi cordialissimamente, quali rappresentanti del popolo alla Dieta del Regno di Dalmazia.

Io sono convinto che ognuno di voi è penetrato dal più vivo desiderio di giovare al paese con tutte le proprie forze.

Nel campo degli interessi materiali c' è ancor tanto da operare in questa provincia, che fa d'uopo la piena unione di tutte le forze per procedere decisamente nella via del progresso.

Io desidero quindi vivamente, nell'interesse del paese, che le vostre saggie discussioni sieno rivolte a tali questioni; e coll'amore che ognuno di voi nutre per la vostra bella patria, sarete certamente tutti unanimi ove lo richiegga il progresso del paese.

Per parte mia, voglia l'Eccelsa Dieta ac-

cogliere l'assicurazione che il benessere della provincia sta a me particolarmente a cuore, e siate persuasi che mi riescirà di viva soddisfazione, in quanto io potrò, il giovare al paese.

Io seguirò con particolare interesse le vostre discussioni, ed ovunque io possa, vi verro ben volentieri incontro.

Colla vostra devozione alla patria, m' è lecito di esprimere la speranza, che questa sessione rappresenterà un periodo di efficace lavoro pel progresso di questo paese.

Quale commissario governativo per questa sessione, ho l'onore di presentare il signor vice-presidente di Luogotenenza Alfonso de Pavich.

I. Sjednica dneva 7 ožujka 1892.

S a d r ž a j: *Priobćenja. — Naviestenje molbenica. — Upiti. — Predlog Save Bjelanovića o vinogradim američke loze. — Izbori: Tajnika, Odbora financijalnoga, molbeničkoga, pregledanja rada Zem. Odbora. — Ovjerovljenje o izboru zastupnika trg. obrt. komore Zadarske. — Prikazanje konačnih računa 1889 i 1890 i proračuna 1892 raznih zaklada.*

(Početak sjednice u 10 sati 25 čas. pr. podne).

Predsjednik: Gjorgje knez V o j n o v i ć.

Tajnici: Lovro B o r č i ć i D.r Ante P u g l i e s i.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik namjestništva A l f o n s pl. P a v i ć, c. kr. savjetnik namjestništva Karlo Marija T r u x a, pokr. uč. nadzornik Jozip P e r i č i ć i c. kr. kot. poglavar Nikola N a r d e l l i.

P r e d s j e d n i k. Sjednica je otvorena. Ima nas 22. Broj je zakonit. Molim zastupnike gg. Šarića i Vukotića, da privremeno zauzmu tajnička mjesta.

(Šarić i Vukotić zauzeše tajnička mjesta).

Primio sam nekoliko spisa sa strane Njegove Preuzvišenosti, gospodina Namjestnika, kao i takodjer nekoje prošnje. Nolim gospodina privremenog tajnika Šarića, da čita ove spise.

Š a r i ć (*čita*):

Br. 796-pr.

Presvietli Gospodine!

Njegovo C. i K. Apoštolsko Veličanstvo Previšnjom Odlukom dne 3 avgusta 1891 blagoizvolilo je premilostivo imenovati arcidjakona pri stolnoj crkvi u Zadru Grgura Rajčevića za arcibiskupa Zadarskog i metropolita dalmatinskog na mjesto dne 8 ožujka 1891 preminulog arcibiskupa Petra Dujma Maupasa, te je ustoličenje arcibiskupa Rajčevića sliedilo dne 6 januara t. g.

To mi je čast priobćiti Vašem Presvietlom Gospodstvu za posliedice § 3 sl. *a* zemaljskog reda za kraljevinu Dalmaciju.

Primite, Presvjetli Gospodine, izraz mog najpodpunijeg poštanja i uvaženja.

Zadar, 19 februara 1892.

C. K. Namjestnik

David

Presvietlom Gospodinu

G j u r u Konte V o j n o v i ć u — Užičkomu Komanderu reda Franje Josipa sa zviezdom itd. itd.
Predsjedniku dalmatinskog Zemaljskog Sabora u Zadru

Br. 857-pr.

Visokorodjeni Gospodine!

Čast mi je priobćiti Vašemu Visokorodjenom Gospodstvu, da sam prigodom nastajućeg zasjedanja Dalmatinskog Zemaljskog Sabora uz Gospodina Namjestništvenog Podpredsjednika Alfonsa pl. Pavića odredio kao Vladina Povjerenika za posle odnoseće se na školsku upravu c. k. pokrajinskog školskog nadzornika Gospodina Jozipa Peričića.

Ostali namjestništveni izviestitelji pružati će do potrebe odnosna razjašnjenja.

Primite, Visokorodjeni Gospodine, i ovom

prigodom izraz mog najpodpunijeg počitanja i uvaženja.

Zadar, 28 februara 1892.

C. K. Namjestnik

David

Visokorodjenom Gospodinu
Gjuri Konte Vojnoviću — Užičkomu
Komanderu reda Franje Josipa sa zviezdom
itd. itd.
Predsjeniku Dalmatinskog Zemaljskog Sabora
u Zadru

Br. 2092-I.

Visokorodjeni Gospodine!

Njegovo se je C. i K. Apoštolsko Veličanstvo Vrhovnom odlukom 29 prosinca 1891 udostojilo podieliti Carsku potvrdu zakonskoj osnovi zaključenoj od dalmatinskoga Zemaljskoga Sabora, kojom se preinačuje treća slavka § 51 pokrajinskog zakona 13 veljače 1892 P. Z. L. br. 18 o obrani poljskog imanja u hrvatskome iliti srbskome tekstu.

Ovliko mi je čast priobćiti Vašem Visokorodjenom Gospodstvu, uslied odpisa Visokog C. K. ministarstva Poljodjelstva od 15 siečnja 1892 Br. 3-3 odnosno na cienjeni dopis 5 kolovoza 1891 Br. 14-Sab., koga vraćam priloge, obznanom da istodobno biva razpoloženo da gorispomenuti zakon bude proglašen u pokrajinskom zakonskom listu i u pokrajinskim službenim novinam.

Primite, Visokorodjeni Gospodine, i ovom prilikom izraz mog osobitog poštovanja.

Zadar, 4 veljače 1892.

C. K. Namjestnik

David

Visokorodjenom Gospodinu
Jurju Knezu Vojnoviću — Užičkomu
Povelitelju reda Frane Josipa sa zviezdom
Predsjedniku dalmatinskoga Odbora
Zadar

Br. 3525-pr.

Visokorodjeni Gospodine!

Njegovo C. i K. Apoštolsko Veličanstvo Vrhovnom odlukom 25 avgusta t. g. premilostivo udostojilo se je uzeti na previšnje znanje sadržaj zapisnika o razpravama dalmatinskoga Zemaljskoga Sabora kroz zasjedanje od 14 oktobra do 7 novembra 1890.

Ovoliko mi je čast priobćiti Vašemu Gospodstvu, usljed odpisa Njegove Preuzvišenosti Gospodina Ministra unutarnjih posala od 28 avgusta 1891 Br. 3515 M. I. i odnosno na cienjeni list 8 novembra 1890 Br. 139-Sab., kojim bjehu amo dostavljeni prepisi spomenutih zapisnika.

Primite, Visokorodjeni Gospodine, i ovom prilikom uvjerenje mog odličnog poštovanja i uvaženja.

Zadar, 4 septembra 1891.

Za C. K. Namjestnika

Kutschig

Visokorodjenom Gospodinu

Gjuri Konte Vojnoviću — Užičkome
Komanderu reda Franje Josipa sa zviezdom
Predsjedniku dalmatinskog Zemaljskog Sabora
itd. itd. itd.
u Zadru

Br. 2363-pr.

Presvietli Gospodine!

Pozivom na cienjeni dopis 8 aprila 1891 broj 4890, odnoseći se na nalog, koji je Sabor dalmatinski dao pri sjednici 7 novembra 1890 Slavnomu Odboru, da ponovi Vladi Njegova Veličanstva želju, da se uvede hrvatski iliti srbski jezik kao uredovni u cc. kk. civilne urede u Dalmaciji, čast mi je priobćiti Vašem Presvietlom Gospodstvu, da je Njegova Preuzvišenost gospodin Ministar Predsjednik kao Ministar unutrnjih posala štovanom svojom odlukom dne 25 maja 1891

broj 2084 M. I., pošto je primio na znanje sadržaj gorenavedenog cjenjenog dopisa, uputio na izjavu Vlade dostavljenu Vašem Presvietlom Gospodstvu ovostranim dopisom dne 17 dekembra 1866 br. 53-geh.

Primite, Presvietli Gospodine, izraz mog osobitog poštovanja i uvaženja.

Zadar, 4 Julija 1891.

Za c. k. Namjestnika

Pavić.

Presvietlom Gospodinu

Gjorgju Konte Vojnoviću — Užičkomu Komanderu reda Franje Josipa sa zviezdom itd. itd.
Predsjedniku dalmatinskog Sabora i Zemaljskog Odbora

u Zadru

Br. 7504-I.

Dopis!

Ima se čast povratiti Slavnom Predsjedništvu prošnju Občine Ninske, eda bi se u onoj Občini zavela gojitba duhana, amo dostavljenu cienjenim dopisom od 31 prosinca 1890 Br. 120-Sab., budući je C. K. pokrajinsko Ravnateljstvo financija dopisom od 8 travnja 1891 Br. 3285 izjavilo Namjestništvu, da je već prijašnjim dopisom od 26 oktobra 1890 Br, 566 bilo priobćilo slavnom Predsjedništvu s kojih uzroka za sada nije moguće uvesti rečenu gojitbu u onaj občinski okoliš.

U istom smislu bilo je odgovoreno sa strane C. K. pokrajinskog Ravnateljstva financija putem C. K. Kotarskog Ravnateljstva financija u Zadru Občinskim Opraviteljstvima u Kninu, Obrovcu i Pagu, te se ne može za sada uvažiti niti molba občinskog Opraviteljstva u Drnišu, amo dostavljena cienjenim dopisom od 19 siečnja 1891 Br. 228, koja se takodjer u prigibu vraća.

Ovom prigodom časti se Namjestništvo priobćiti Slavnom Predsjedništvu da je tu skoro toplo preporučilo Visokom C. K. Ministarstvu poljodjelstva, da se zauzme kod C. K. Ministarstva financija, eda želja glede uvedenja gojitbe duhana u sjevernim predjelim Pokrajine, barem kao pokušaj, bude po mogućnosti što prije uslišana.

Zadar, 19 julija 1891.

Za C. K. Namjestnika.

Pavić

Slavnom Predsjedništvu
Zemaljskog Sabora

u Zadru

Br. 7558-I.

Dopis!

Odnosno na cienjeni dopis 30 prosinca 1890 Br. 32-Sab., ima se čast priobćiti Slavnom Predsjednistvu, da glasom dopisa C. K. pokrajinskog Ravnateljstva financija od 3 Aprila 1891 Br. 4508 bi već naloženo kotarskom Ravnateljstvu financija u Dubrovniku da obaviesti Markiza L. Bonu, usljed priklopljene njegove molbe, da uvedenje gojitbe duhana u političkoj Občini Stonskoj, kojoj pripada porezna Občina Imotica, moći će se uzeti u pretresanje tek pri dalnjem razvitku gojitbe duhana, kad budu dovršeni potrebiti izvidi i bude ustanovljena odnosna duhanska postaja.

Zadar, 19 julija 1891.

Za C. K. Namjestnika

Pavić

Slavnom Predsjedništvu
Zemaljskog Sabora

u Zadru

Predsjednik. Primio sam takodjer nekoliko molbenica. Molim zastupnika gosp. Vukotića da jih naviesti.

Vukotić (navješćuje). Br. 13 i 36. Učenici

visje poljodjelske učione u Beču, za pripomoć: Br. 21. A. Nedveda, za milostinju; Br. 23. Učenici filosofije u Beču, za pripomoć; Br. 24. Družtvo za njegu bolestnih učenika na Bečkom sveučilištu, za pripomoć; Br. 44. Vladimir Jović, za povišenje mirovine; Br. 49. Antica Bogdanović, za podporinu; Br. 56. Angjelija ud.a Lalić, za podporinu sinu; Br. 58. Petar Andrijašević, za mirovinu; Br. 61. Baldo Kosić, za povišenje mirovine; Br. 52. Ljubica ud.a Dolić, za pripomoć; Br. 53 Ane Plakuta, za milostinju; Br. 55 D.n Iv. Marčelić, za povišenje plaće.

Predsjednik. Sve ove molbenice izručiti ću molbeničkom odboru, netom se ustroji. — Prije današnje sjednice primio sam tri upita i jedan predlog. Prvi upit predao mi je gospodin zastupnik i podpredsjednik saborski D.r Bulat. Molim g. Šarića da ga čita.

Šarić (*čita*):

UPIT

U sjednici 29 listopada 1890 sabor dalmatinski izrazio je jednoglasno Vladi Njegova Veličanstva želju, da kod cc. kk. Poreznih Ureda bude uredjeno upisivanje iznosa poreznika na način, da svaki poreznik bude upisan u posebnoj strani glavne knjige za sve njegove dugove (dotično veresije) i dobitke, i da svakomu porezniku bude predata jedna knjižica, u kojoj da budu upisane sve likvidacije i namirnice za njega, na isti način, kao u glavnoj knjizi.

Razlozi iztaknuti pri razpravi, a koji su naveli sve zastupnike bez razlike političkoga mnienja, da glasuju za taj predlog, tako su jasni i važni, da nitko nije dvojio, da će Visoka Vlada u interesu *naroda*, a i u interesu same *države*, uvesti zaiskano uredjenje.

Onom je prigodom bilo dokazano, kakovih se šteta može prištediti narodu, kako se u jedan naravni tek može svesti zamršeno porezno uredovanje i kako se može podići ugled činovnika, koji silno pati sbog zloporaba, koje se na žalost svedjerno opetuju.

Poreznici niesu oštećeni samo u svojim materijalnim interesima, već im se sbog nereda u poreznim knjigam otimlju, ili bar otežčavaju i gradjanska prava, ustavnim zakonima zajamčena. — Prigodom razuih izbora opazilo se je da upisbe u poreznim knjigama ne odgovaraju pravom stanju stvari, ili ako prividno i odgovaraju, da su tako provedene, da je težko do prave istine doći, tako da je skoro nemoguće sastaviti tačne imenike birača, a svakako, da valja mučnim prebiranjem pretražívati, uzporedjivati i stapati sve moguće vrste poreza.

A predloženim uredjenjem poreznih knjiga i uvedenjem jedne porezne knjižice za svakoga poreznika, bile bi uklonjene sve ove neprilike, te bi s jedne strane svaki poreznik mogao dokazati koliko poreza plaća — a s druge bi strane, bez dugih pretraživanja, porezni činovnik mogao u jedanput, na jednom mjestu naći za koliko je uvršten i koliko ima platiti svaki poreznik.

S ovih razloga podpisanim čast je staviti sliedeći upit:

1.o „Namjerava li C. K. Vlada uzeti u „obzir želju jednoglasno izraženu od Dalmatinskoga sabora u sjednici 29 listopada 1890, „glede uredjenja poreznih knjiga i uvedenja „jedne knjižice za svakog poreznika?“

2.o „Koje je korake učinila C. K. Vlada „da bude oživotvorena pravedna želja jednoglasno izražena od Dalmatinskoga Sabora?“

Zadar na 7 ožujka 1892.

D.r Bulat — Klaić — Perić — Ljubić — Tartaglia — Šarić — J. Biankini — Vranković — Korlaet — Buzolić — Ivčević — Borčić.

Predsjednik. Imam čast izručiti ovaj upit Visokoj Vladi. Drugi upit predao mi je častni zastup. Biankini. Molim privremenog tajnika gosp. Šarića da ga čita.

Šarić (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Stanovnici obćine Ninske od dana na dan propadaju. Od početka ovog vieka nestalo je u Ninu preko polovice pučanstva. Grozničave bolesti, koje zavladaše u onom predjelu umiču narod fisično i ekonomično. Svaka kuća mora poprieko trošiti od 15 do 20 fiorinâ na godinu samo za ljekarije, dobrim dielom za kinin. Siromašnija čeljad, koja nemože nikako liečiti se kod kuće, ide u pokrajinsku bolnicu, te je ona obćina mal da ne svake godine obterećena su preko 3000 fiorinâ bolničkih troškova za liečenje ubožnijih grozničavih obćinara. Stanovnici, u najboljoj muževnoj dobi, padaju kao snoplje pod kosom grozničavih bolesti, i malo da koji već prebrdi 50 godinu.

Naravne posljedice ovog boležljivog stanja jesu nerad, zanemarenje poljodjelstva, propadanje svake trgovine, kamatništvo. Veći dio krasnog polja Ninskog, koje bi samo moglo hraniti cio kotar Zadarski, nije obradjen; stanovnici nemogu ni da izvadjaju nikakav svoj proizvod, pošto im je luka nepristupna; kamatnici gradski okorišćujuć se njihovom nevoljom, otimlju im najbolje podvornice.

Visokoj vladi ima bit poznato ovo grozno stanje, kô što joj ima bit poznato, da bi mu se matematičkom sjegurnošću doskočilo, kad bi se provalila uska i pjeskovita prevlaka — tako zvani *Ždriac* — koja dieli luku Ninsku od mora i nedopušta da se more može slobodno miešati s vodom, koja se toči kotlinom od Zemunika do luke Ninske, i da svojom slanoćom tamani sitnozorne živinice i biljčice, što okužuju ne samo Nin, nego i okolna sela: Zaton, Vrsi, Poljica, Dračevac, Ljobač, Radovin, Visočane, Briševo, Polešnik pa čak amo i Murvicu, Smoković i Zemunik, s ukupnim pučanstvom od 7.500 dušâ.

Visoka vlada otrag nekoliko godina bila je uvidila potrebu da uredi luku Ninsku, i da tako oslobodi cio onaj predjel od očite propasti. Nacrt radja bio je sgotovljen, dapače bilo je i naredjeno Ninjanim, da stanu kopati Ždriac u stanovitom pravcu. Oni se najpripravnije odazvaše, te izradiše do 500 nadnicâ, kopajuć Ždriac. Ali kad je svak mislio da je čas spasa stigao, i da će poslie tri četvrta vieka visoka vlada napokon štokod učiniti za onaj strašno zapušteni kraj — na jednom sve zaspa i podje u zaboravnost.

Glavno lučko poglavarstvo Zadarsko bilo je predložilo, da se u luci Ninskoj otvori prokop od 700 metara duljine, a 2. 50 dubljine. Al visokoj vladi dotični trošak od 40.000—50.000 fiorinâ svidjao se je velik u pogled male trgovine Nina, te od godine 1887 nitko već i nemisli na one radje, i ravnodušno se gleda kako narod ne milo srće u bezdan propasti.

Pošto ovo stanje prosvietljena državna uprava nesmie trpiti bez velike svoje odgovornosti i bez uštrba svome ugledu i svojoj čovjekoljubivoj zadaći, po kojoj mora da viernim državljanim najprije obezbiedi uvjete života; pošto je ovo pitanje prešno i od velike važnosti za dobar dio stanovnika vrlo zanemarenog Zadarskog kotara; — čast je podpisanim upraviti visokoj c. k. vladi sliedeći upit:

Jeli c. k. vlada voljna, da bez otezanja već odredi potrebite radnje u luci Ninskoj, eda se odstrani uzrok, koji cio onaj predjel fizično i ekonomično zatire?

Zadar, 7 ožujka 1892.

J. Biankini — D.r Klaić — J. Paštrović — Korlaet — Šerić — Perić — Bulat.

Predsjednik. Čast mi je ustupiti ovaj upit visokoj Vladi. Treći upit predao mi je častni zastup. Vukotić. Molim ga, da čita taj upit.

Vukotić (*čita*):

Упит на Високу Владу.

Усљед лањске јалове љетине, Боку Которску допала је жива мука, какву још дана-

шњи пас људи на оне стране не памти. Двије Бокешке опћине, које су највише пострадале од неродице, обратиле су се на вријеме на Његово Величанство, на Високу Владу и на Земаљски Одбор, излажући опширно, у посебним преставкама, какви се бич примиче народу кроз зимско доба. На тај немили глас, Његово Величанство оглашеним милосрђем благоизволило је обрадовати опћину Будванску и Грбаљску с новчаним даром од фиорина 2200, који је кроз прошли фебруар био раздијељен у житу најсиромашнијим опћинарима. Земаљски Одбор такођер се споменуо и из покрајинске закладе прискочио са свотом ф. 800, која је намијењена на поправу путова кроз опћине Будву, Грбаљ, Паштровиће и Кртоле. Него, прама великој потреби, удијељене припомоћи нијесу кадре ни да ублаже, а камоли да угуше глад, која ће најдаље до мјесец дана бољега с горим изравнати У очи таквог немилог призора, и кад око 15000 душа тежачког сталежа кликују помоћ, дужност се намеће Високој Влади, да и она прискочи народу у помоћ, по примјеру других Европејских држава, које су у сличним околностима показале дивни примјер хуманитарности и пожртвовања, само да спасе своје држављане од помора глади. Знајући да Висока Влада има на разположење велику новчану своту одређену да се с њом доскочи потреби у предјелима гдје је љетина издала, освједочени да је Високој Влади у потанкостима познато тијесно стање Боке Которске у оним мјестима гдје се народ бави искључиво пољодјелством, потписани заступници сматрајући за сувишно свако опширније разлагање у том погледу, част имају упитати Владина Повјереника:

1. Јели Висока Влада у стању са расположивим сревствима доскочити потреби пучанства Боке Которске, у оним мјестима, гдје је издала лањска љетина?

2. У случају кад не би могла, какве одредбе мисли предузети, да у Боки не буде мртваца од глади?

Гјуро Вукотић — Војновић — Владимир Симић — Шпиро Гојковић — С. Бјелановић.

Predsjednik. I ovaj upit imam čast izručiti Vladinom povjereniku. — Zastupnik Bjelanović predao mi je jedan predlog. Molim privremenog tajnika gosp. Vukotića da ga pročita.

Vukotić (*čita*):

Predlog

Sabor dalmatinski izjavljuje želju Vladi Njegova Veličanstva, da bi što prije dala posaditi četri vinograda amerikanskom lozom, to u četri bivša okruga: Zadra, Splita, Dubrovnika i Kotora, koji će služiti za rasadnik i ujedno za uzor u obradjivanju ove loze.

U Zadru, 7 marta 1892.

Sava Bjelanović — Špiro Gojković — D.r Pugliesi — V. Simić — Vukotić.

Predsjednik. Pošto je ovaj predlog ustavan i podpisan od dovoljnog broja članova, staviti ću ovaj predlog na dnevni red u svoje vrieme. Rieč ima podpredsjednik Namjestništva gosp. Alfons pl. Pavić.

Pl. Pavić. Ja ću imati čast na ove upite odgovoriti u jednoj od dojdućih sjednica. Glede upita gosp. zastupnika Vukotića, čast mi je očitovati, da je danas stigao na Vladu dopis, da je kao podpora iz državnih sredstava dozvoljeno za Dalmaciju ukupno 100.000 fior., od kojih odpada za obćine Grbaljsku i Budvansku u Boki Kotorskoj fior. 5000, a za oštećene obćine na otocim Braču i Hvaru 95,000 fior.

Predsjednik. Imam čast priobćiti, da sam dao osmodnevni dopust zastupniku Zafronu. Zastupnik d.r A. Spalatin traži 20 dana dopusta. Gospoda koja su za to, da mu se dozvoli, neka izvole ustati. (Neustaje nitko). — Pošto nije nitko glasovao za dopust, to je

dopust jednoglasno odbijen. Prelazi se na dnevni red.

Prva je točka dnevnoga reda: Izbor tajnika. Molim gg. zastupnike, da predadu dotične cedulje za izbor šestorice Tajnika.

(*Obavlja se izbor*).

Predsjednik. Izabrani su pretežnom većinom glasova za tajnike gg. Borčić, Brajković, Korlaet, Pugliesi, Vukotić i Šarić.

Druga je točka dnevnoga reda: izbor financijalnoga odbora. Molim gospodu zastupnike da predadu dotične cedulje za izbor financijalnog odbora.

(*Obavlja se izbor*).

Predsjednik. Pretežnom većinom glasova izabrani su u financijalni odbor: Bulat, Čingria, Borčić, Korlaet, Trigari.

Prelazim na treću točku dnevnoga reda: Izbor molbeničkog odbora. Molim gospodu zastupnike da predadu cedulje za izbor molbeničkoga odbora.

(*Obavlja se izbor*).

U molbenički odbor izabrani su pretežnom većinom glasova: Buzolić, Ljubić, Podić, Fontana i Šarić.

Prelazi se na četvrtu točku dnevnoga reda. Izbor Odbora za pregledanje rada Zemaljskog Odbora. Molim gospodu zastupnike da predadu cedulje za izbor ovoga odbora.

(*Obavlja se izbor*).

Pretežnom većinom glasova izabrani su u odbor, koji imade nalog pregledati rad Zemaljskog Odbora: Bjelanović, Benevenia, Karaman, Kulišić i Zafron.

Prije nego predjemo na sliedeću petu točku dnevnoga reda, treba da se odluči ždriebanjem o razporedu tajnika.

(*Obavlja se ždriebanje*).

Prvi razpored pao je na zastupnike Borčića i Pugliesi-a, drugi na Brajkovića i Korlaeta, a treći na Šarića i Vukotića. Molim dakle gg. zastupnike Borčića i Pugliesi-a, da zauzmu tajnička mjesta, kao prvi razpored.

(*Borčić i D.r Pugliesi zauzeše tajnička mjesta*).

Prelazim na petu točku dnevnoga reda: Izvješće Zemaljskoga Odbora o izboru zastupnika Zadarske trgovačko-obrtničke komore. Molim izviestitelja Zemaljskoga Odbora zastupnika gosp. Vrankovića, da čita izvješće.

Vranković (*čita*):

Br. 3914.

Visoki Sabore!

Dne 12 avgusta 1891 obavljen je izbor zastupnika Trgovačko-Obrtničke Komore Zadarske na mjesto preminulog D.r Ante Bajamonti-a, te je zastupnikom imenovan jednoglasno D.r Erkolan Salvi iz Spljeta.

Pozivi bjehu redovito uručeni za izbor svim članovima Komore, od kojih je 11 prisustvovalo izboru.

Prije glasovanja nastala je razprava imali se glasovati ustmeno, ili tajno, i u smislu § 16 Pravilnika za Komoru.

Na dotični predlog, pobijen sa strane C.

K. političkog povjerenika, bi jednoglasno primljen zaključak: da se ustmeno glasuje u smislu § 41 Pokr. Izbornog Pravilnika i resolucije Visokog Sabora pri odobrenju zadnjeg izbora.

Pišući Odbor ima čast predložiti Visokom Saboru, da izvoli priznati zastupnikom Trgovačko-Obrtničkę Komore Zadarske D.ra Erkolana Salvi-a, kojemu je već izpušteno bilo svjedočanstvo izberivosti.

Zadar, 19 oktobra 1891.

Predsjednik

Vojnović

Izviestitelj

Vranković

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gospoda, koja primaju predlog Zemaljskoga Odbora, t. j. da D.r Erkolan Salvi bude priznat kao zastupnik Zadarske trgovačko-obrtničke komore, neka izvole ustati. (Ustaju svi). Primljeno jednoglasno. Prelazim na 6 točku dnevnoga reda: Konačni računi za g. 1889 sliedećih zemaljskih zaklada: *a)* Iznemoglih vojnika dalmatinskih; *b)* Mamuline; *c)* Gluho-niemih; *d)* Obitelji spremnih dalmatinskih vojnika; *e)* Mirovine pokrajinskih činovnika; *f)* Vatrogasaca; *g)* Vanrednih potreba bivšeg okružja dubrovačkog; *h)* Frane Josipa I. *i)* Oskudične.

Ljubić. Pitam rieč.

Predsjednik. Rieč imade zastupnik g. Ljubić.

Ljubić. Predlagam neka se ovi konačni računi izruče financijalnom odboru. Kao ovi, tako i svi ostali koji su na dnevnom redu počam od točke 6 do 19 uključivo (*Prilog* br. 1-14).

D.r Klaić. Pitam rieč.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik D.r Klaić.

D.r Klaić. Glede proračuna zemaljske zaklade za god. 1892, imam izjaviti sliedeće u ime Zemaljskoga Odbora.

Kako je gospodi zastupnicim poznato, govorilo se je, da će se sabori sastati još u mjesecu decembru prošle godine, zato je taj proračun bio sastavljen kad se još nije znalo za točan izpadak računa zemaljske zaklade za godinu 1890, a još manje za g. 1891.

I zato je u proračunu troškova, koji su bili predvidjeni sa fior. 507.169 uporavivši namete, koji su bili odobreni za god. 1891, izpao manjak od f. 6458. Ovaj manjak trebalo bi pokriti sa blagajničkim ostatcima. Ali Zemaljski Odbor, za nedirati u ove ostatke, koji su postavili zemaljsku zakladu u tako ugodan položaj, da može u svako doba svim svojim obvezam i dužnostim zadovoljiti, predložio je povišenje nameta od 35 na 36%. Ali u toliko primio je Zemalj. Odbor konačni račun za god. 1890, u kojem se izkazuje znatan višak u upravi ove zaklade. Isto tako zna se dandanas po prilici da su i izpadci računa za godinu 1891 takodjer povoljni. Ovi povoljni izpadci učinili su, da je ovaj pretičak povisio blagajničke ostatke; a s druge strane pošto smo za godinu 1893 smirili sve troškove sa nametima, koji su bili prije, to neće trebati povećavati ove namete. Zato je Zemaljski Odbor odlučio, da se ni za godinu 1892 ni za god. 1893 ne povećaju nameti, već da ostanu 35%, kako su bili i godine 1890 i 91, a manjak u proračunu godine 1892, u svoti od 6458 f., da se pokrije blagajničkim ostatcima. Pošto je proračun već tiskan bio, to će te preinake imati učiniti financijalni odbor.

Predsjednik. Zastupnik g. Ljubić učinio je formalan predlog, koji ide za tim da se računi počam od 6 do 19 točke dnevnoga reda izruče financijalnom odboru. — Pita li tko rieč o ovom predlogu? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gospoda koja pristaju, da se po predlogu gosp. zastupnika Ljubića računi počam od 6 do 19 točke dnevnoga reda izruče financijalnom Odboru, neka izvole ustati. (Većina). *Primljeno*. — Pošto je time današnji dnevni red izcrpljen, zatvaram sjednicu.

(*Sjednica je završena u 12 sati i 10 časaka*).

II. Sjednica dneva 10 ožujka 1892.

Sadržaj: *Odobrenje zapisnika. — Upiti na vladu i odgovori. — Naviештenje molbenica. — Prvo čitanje zak. osnove o preinaci § 19 pokrajinskoga zakona o ustanovljenju kot. gosp. zadruga; prvo čitanje zak. osnove o naknadi troškova premještaja učiteljskom osoblju pučkih učiona; prvo čitanje predloga Zem. Odbora o pobiranju odredbine na piće u odlomku Škaljarima općine Kotorske; prvo čitanje zak. osnove glede produljenja na neizvjesno vrieme zakona o naknadi za vojničko stalno ukonačenje; prvo čitanje predloga Zem. Odbora o pobiranju odredbine na piće u občini Muljanskoj; Prvo čitanje predloga D.ra Bulata; Izvještaj Zem. Odbora glede zem. podpore za izučenje načina, kojim se pripravlja tunjevina; Izvještaj Zem. Odbora o prirezim na potrošarinu i odredbine na pivo itd. — Prvo čitanje predloga Zem. Odbora o odredbini na piće u obć. Stolivskoj. — Predlog zast. Bjelanovića o lozi amerikanskoj.*

(*Početak sjednice n 10 sati 20 čas. pr. podne*).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Šarić Mate i D.r Ante Pugliesi.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik namjestništva Alfons pl. Pavić, c. kr. savjetnik namjestništva Karlo Marija Truxa, pokr. uč. nadzornik Jozip Peričić i c. kr. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. Ima nas 27. Broj je zakonit. Molim tajnika g. D.ra Pugliesi-a, da izvoli pročitati zapisnik prošle sjednice.

Pugliesi (*čita*):

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Ona gospoda, koja odobravaju zapisnik prošle sjednice, kako je bio sada pročitan, neka ustanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren. Pošto je odsutan radi bolesti drugi tajnik gosp. zastup. Borčić, molim gosp. tajnika Šarića, da zauzme njegovo mjesto. Prispjelo je nekoliko molbenica. Molim Tajnika g. Šarića, da naviesti sadržaj istih.

Šarić. (naviešćuje): Br. 63. Učitelji kotara Splitskoga, da bi se za mirovinu uračunala i služba prie usposobljenja; Br. 64. D.r Vicko Karadjole, za uredjenje plaće; Br. 65. Fra Celestin Medović, za podporinu; Br. 71. Sumartinci, za posebne mjesto mješovite učione; Br. 72. Joze Popa, za povišenje mirovine; Br. 70. Podučitelji u Splitu, da se podignu na učitelje; Br. 69. J. Kolumbatović, za pripomoć; Br. 68. Dalmatinski učenici u Zagrebu, za pripomoć.

Predsjednik. Sve ove prošnje izručiti ću molbeničkom odboru. Prije današnje sjednice primio sam pet upita i jedan predlog. Prvi upit predao mi je zast. Špiro Gojković. Molim zast. g. Pugliesi, da izvoli pročitati ovaj upit.

Pugliesi (*čita*):

Упит на Високу Владу.

Лањске године Ђоко Јованов Самарџић из Кривошија био је не далеко од своје куће на пашу су 12 домаћих говеда. Финанцијални вођа Алфировић, налазећи се су три остала стражара у обичној служби, узапти сва говеда Самарџићу, а њега свежу. Гонећи говеда пут Рисна, омакне им се троје

и побјегну код куће истог Самарџића, као гдје су научени.

Са остало деветеро финанцијални стражари преноће на Леденицама. Сјутра дан стражари предаду царинарском уреду у Рисну, мјесто деветоро говеда, само троје, која су одма на јавној дражби била продана, а за остало шестеро незна се стрва. Власник Ђоко Самарџић пријавио је цио догађај опћинском управитељству у Рисну, и по праву затјевао да му штета буде накнађена.

Пошто до дана данашњег Самарџић није добио никаква одговора, потписани заступници питају владина повјереника:

I. Јесули већ свршени извиди, и јели висока влада освједочена, да је Ђоку Самарџићу из Кривошија нанешена велика штета без његове кривице?

II. Мислили Ђоку Самарџицу по прецјени штету надокнадити?

Задар, 4 марча 1892.

Шпиро Гојковић — Д.р Пуљези — В. Симић — Ђ. Војновић — Јуро Вукотић — Бјелановић — Брајковић.

Predsjednik. Imam čast izručiti ovaj upit vladinom povjereniku. — Drugi upit predao mi je zastupnik Šarić. Molim da ga čita.

Šarić (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Još otrag godinâ župska crkva u Slivnu neretvanskome bila je naredbom c. k. političke Vlasti zatvorena, jer u najtrošnijem stanju, te je dosljedno bilo zabranjeno u njoj svako obavljanje službe božje.

Začudno je, još pri svršetku devetnaestog vieka, vidjeti u prosvietljenoj državi, kako se blizu dvije hiljade duša sakuplja u dan svetačni pod dubovim, da prisustvuje službi Bozjoj; no više nego začudno, to je žalostno! Kao što u mnogim sličnim pitanjim, tako i u ovomu gradje Slivanjske župske Crkve, doduše, toliko se je komisija izmienilo, toliko nacrta napravilo, toliko pisanije obavilo, da je strahota sve to pribrati. Pak? Do danas o gradnji ni glasa ni oglaska.

Ja sam još godine 1889 u ovoj visokoj kući o ovom predmetu upitao Visoku Vladu; pa me je donekle odgovor njezinog zastupnika mogao zadovoljiti, i ako se je odgovor vrtio oko poznatog: ibis, redibis.

Ponovno, dakle, čast mi je upitati Vladu Njegova Veličanstva:

Što već smeta, da se započme gradnja nove župske crkve u Slivnu neretvanskome i jeli nade, da će gradnja brzo započeti?

Zadar, 10 ožujka 1892.

Šarić — Biankini — Šupuk — Tartaglia — Perić — D.r Karaman — Korlaet — Ljubić.

Predsjednik. Imam čast i ovaj upit izručiti vladinom povjereniku. Treći upit predao mi je zast. Biankini. Molim tajnika gosp. Šarića, da ga pročita.

Šarić (*čita*):

Upit vladi Nj. Veličanstva.

Minulo je već 20 godinâ, odkad obćina Biogradska moli visoku vladu, da bi ondje ustanovila postaju za prodaju soli.

Svojim opetovanim molbam, obćina Biogradska netumači nego žive potrebe svojih pripadnika i dobrog diela stanovnikâ pograničnog kotara Benkovačkog.

Mal da ne svim selim sudbenih kotara Biogradskog i Benkovačkog vrlo je dangubno i skupo hodit po sol u Zadar, ili u Tiesno. Moraju izgubiti 2 i 3 dana, a lomit se po ružnim putevim, većim dielom izrovanim i neprolaznim. Stoga se dogadja da stoka, kojom obiluju ova dva kotara, kržljavi i sve

više propada od dana na dan, jer joj nedavaju nuždnu mjeru soli, koje im je toli težko nabavljati.

Tako je skupa sol za ove jadne kotarce, da ju mnogi nemogu imati ni za začinu jelo, pa ni za samo miesenje kruha.

U nestašici soli, od premaljeća do jeseni, sela jednog i drugog kotara pobližnja moru, tjeraju svoju stoku na žala i poje ju morem, što nije uviek ni zdravo, ni bez pogibelji života pastirčadi i marve, koje često liepi broj zaglavi u morskim valovim.

U ne manjim neprilikam nalaze se i ribari Biogradskog kotara, kad ih Bog obdari obilatim lovom, jer ako im je i malo protivno vrieme, nedopiru da nabave sol iz dalekih skladišta Zadra i Tiesna, te im se često riba usmrdi, i moraju je bacati u more.

Svim ovim težkim štetam, koje znače očito zatiranje ekonomičkog napredka dvajuh važnih kotara, visoka vlada mogla bi kraj učiniti, kad bi ustanovila postaju za prodaju soli u Biogradu.

Ta postaja nebi napokon financijalnu upravu ništa, ili sasvim malo zapala; jer je obćina Biogradska spravna bezplatno pokloniti i urediti i same prostorije za skladište kraljske soli.

Kod združenog carinarsko-poreznog ureda u Biogradu tri su činovnika, a ovi bi mogli i prodaju soli obavljati, bez uštrba drugim svojim zadaćam.

Stražu financijalnu, koja je sad u Biogradu, takodjer nebi trebalo povećati, pošto skladište soli nezahtjeva osobita nadzora, nego pri času razdavanja.

Prenos soli iz Paga u skladište Biogradsko zapao bi isto kao za skladište Zadarsko, a manje nego za Tiesanjsko.

Nema dakle nikakvih ozbiljnih razloga, s kojih bi financijalna uprava mogla i nadalje niekati narodu važnih kotara Benkovačkog i Biogradskog pogodnost skladišta soli, toli nuždne za spas i unapredjenje stočarstva i ribarstva u onom predjelu.

Primjetbe da u Dalmaciji ima već 28 skladištâ za prodaju soli, a da je to proti temeljnim načelim financijalne uprave, po kojim se prodaja soli ima povjeravati privatnom obrtu; da Dolnja Austrija, Moravska, Sležka imadu samo po jednu postaju za prodaju soli; da troškovi za sol u Dalmaciji nisu razmjerni prama dohodcim — padaju po sebi, i kad bi bile najtemeljitije, kô što nisu — izpred razloga, koji stoji vrh svih razloga, a taj je, da visoka vlada pri nijednoj grani svoje uprave nemože mjeriti Dalmaciju onim mjerilom, kojim mjeri ostalim kraljevinam i zemljam, dok neučini za Dalmaciju barem stoti dio onoga, što je učinila za blagostanje i najzadnjeg predjela monarkije.

Posljedice vanredne zanemarenosti, u kojoj je visoka vlada pustila Dalmaciju od početka ovog vieka, nedadu se liečiti nego vanrednim sredstvim, iznimnim, najblažijim tumačenjem svih fiškalnih odredaba.

Dočim visoka vlada troši na stotine hiljadâ fiorinâ za unapredjenje marvogojstva po ostalim zemljam, ima godinâ i godinâ, da u tu svrhu netroši u Dalmaciji ni prebijene pare.

Skladište za prodaju soli u kotarim Biograda i Benkovca, gdje marvu odavna propada, a visoka vlada za to nemari, kô da se nje i netiče, nebi bila nego mala, neznatna reparacija višegodišnjoj nebrizi upravljajućih krugova i prama domaćem stočarstvu.

A kad tu reparaciju visoka vlada može obaviti bez škode, dapače korisću financijalnog erara — pošto je sjegurno, da bi prodaja soli u kotarim Biograda i Benkovca znatno porasla, netom bi marvogojcim bilo pri ruci kupovat je — podpisani nemogu vjerovati, da će i nadalje šuplji razlozi birokratičnog formalizma moć uzkratiti nevoljnom narodu barem tu malu blagodat.

Sa svih ovih razloga, i s obzirom na to, da je visoka vlada, nedavnim trgovačko-pomorskim ugovorom s Italijom, podala smrtni udarac raznim granam privrjede, a osobito vinogradarstvu u Dalmaciji, te da je nastala prieka nužda da narod stane osbiljno misliti kako da nadje drugih sredstava za življenje, pošto su mu glavna ubataljena i žrtvovana zloshvaćenim političkim razlozim; s obzirom na to, da je još valjda jedino stočarstvo sposobno razvitka i unosna dobitka u Dalmaciji, a da je visoka vlada dužna na sve moguće načine zapriečiti skrajnu propast, u koju bez svoje krivnje srće nesretni naš narod — čast nam je upitati vladu Nj. Veličanstva:

Hoće li i kad financijalna uprava, u korist marvogojstva i ribarstva kotarâ Biograda i Benkovca, ustanoviti postaju za prodaju kraljske soli u Biogradu na moru?

Zadar, 10 ožujka 1882.

Juraj Biankini — Klaić — Perić — Ljubić — Bulat — Joso Paštrović — Pavić — Korlaet.

Predsjednik. Imam čast ovaj upit izručiti Vis. Vladi. Četvrti upit predao mi je zast. Šarić. Molim da ga pročita.

Šarić (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Težki udarac koji prieti našoj pokrajini usljed trgovačkog ugovora sa Italijom, kao da nije jedina pogibelj našem obstanku.

Ima danas sa trgovinom vina takih nečistih špekulacija, koje narodno zastupstvo, po svojoj dužnosti, mora da iznese na vidjelo, a kojim Visoka je Vlada pozvana, da, preko svojih organa korjenito na put stane. Ako je Visokoj C. K. bečkoj Vladi bilo baš do toga, da se novi trgovački ugovor sa Italijom primi, a to uprav radi vanjske politike, — cienim da će Visoka C. K. pokrajinska Vlada barem htjeti spasiti ono, o čemu nema ni rieči u spomenutom trgovačkom ugovoru, te ako su se onamo, na plavom Dunaju, morali žrtvovati narodni interesi državnom stroju, — držim da to neće dopustiti, u koliko njezine sile budu to uzmogle, pokrajinska Vlada u Zadru.

Dogadja se naime da neki trgovci, šaljuć vino, a najpače u Trst, ili na Rieku, krste ga dalmatinskim, a ono uprav nije nego grčko ili talijansko.

Polag obstojećih financijalnih propisa, carinara u čijem se obsegu vino ukrcava, mora izpustiti izkaznicu samo za bačve koje su cimentirane, dočim neki činovnici malo se na to osvrću, tako da mnogi trgovci oskrbljuju se sa izkaznicam za puno veću količinu nego u istinu šalju, te ju nadomiruju na Rieci sa grčkim ili taljanskim vinom. Drugi stali napunjati jedne bačve vinom, a druge morem, pa kašnje na Rieči bačve napunjene morem pod istom izkaznicom mogu zamieniti inostranim vinom.

Kako se sve to čini, i obavlja, nije težko dokučiti. K tomu nadodajem još, da se izkrcavanje vina na Rieci obavlja bez stroga nadziranja onih financijalnih organa.

Nego sličnim nečistim poslim krivi su neki carinarski činovnici i financijalni poslovači, koji lakoumno izpuštaju izkaznice, a da se niesu osvjedočili koliko je vina uprav ukrcano, kojim se brodom šalje i dali su dotične bačve cimentalno izmjerene.

Predpostaviv sve ovo, čast mi je upitati Visoku C. K. Vladu:

I. Jesu li Visokoj C. K. Vladi poznate slične sliepar̀ije sa dalmatinskim vinom?

II. Ako su joj poznate, misli li Vlada Njegova Veličanstva stati na put sličnim zloporabam na štetu dalmatinskog vina?

III. Kani li Visoka C. K. Vlada upozoriti Kraljsko Ugarsko Ministarstvo Financija, te pitati da i ono odredi potrebito prama svojim carinarskim uredim, kako će se slične zloporabe odstraniti?

Zadar, 10 ožujka 1892.

Šarić — Brajković — Karaman — Fontana — Perić — Ljubić — Korlaet — J. Biankini

Predsjednik. Ovaj upit imam čast ustupiti Vis. Vladi. Peti upit predao mi je zast. gosp. Bjelanović. Molim g. tajnika Pugliesi da ga pročita.

Pugliesi (*čita*):

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

На Владу Његова Величанства.

У Книну били су правилно расписани опћински избори. Одређени су били и дани за бирање новог опћинског вијећа, то 14, 15 и 16 овога мјесеца марча. Све су позивнице, преко четри хиљаде, већ биле раздијељене. Али изненада, у овај уторак 8 фебруара, дошла је на опћину наредба од ц. к. котарског поглаварства у Книну, да се избори обуставе. У наредби није назначен никакав разлог.

Народ опћине Книнске, па и сву осталу нашу земљу, не може изненадити никаква наредба ц. к. котарског поглавара у Книну Карабајића. Познато је, између осталога, како је он, за посљедњијех опћијех избора на царевинско вијеће, издао наредбу опћини у Дрнишу ради састављања изборнијех лисница и како је иста опћина по тој његовој наредби саставила незаконито изборне лиснице, те тако створила узрок за уништење дотичног избора. Познато је, између осталога, како се исти ц. к. поглавар Карабајић, у дописима на опћинско управитељство у Книну служи изражајима, који вријеђају опћинску самоуправу, вријеђају част опћине и њезина начелника. Али баш с тога, што је све то и остало познато, што су се ради тијех и сличнијех дјела подизале тужбе на ц. к. поглавара у Книну, имало би се држати, да он неће стварати никаквијех важнијех одлука без знања његове старије власти. Свакако ова одлука ц. к. поглавара у Книну, тако је важна, да јој треба тражити разјашњења. С тога потписани имају част ставити ову интерпелацију на владу Н. Величанства:

Јели Високој Влади познато, да је ц. к. Кот. Поглаварство у Книну обуставило изненада опћинске изборе у Книну, пошто су већ позиви били раздијељени, и какви су разлози дотичној наредбу истог ц. к. поглаварства?

Бјелановић — Симић — Пуљези — Вукотић
Гојковић

Predsjednik. Imam čast izručiti ovaj upit vladinom povjereniku.

Rieč ima vladin povjerenik plemić Pavić.

Pl. Pavić. Imati ću čast na sve ove upite odgovoriti u jednoj od dojdućih sjednica (*čita*):

U saborskoj sjednici dneva 7 tekućeg mjeseca, častna gospoda zastupnici Doktor Bulat i družina upravili su Vladi sliedeći upit:

I. Namjerava li c. k. Vlada uzeti u obzir želju jednoglasno izraženu od dalmatinskoga Sabora u sjednici 29 listopada 1890 glede uredjenja poreznih knjiga i uvedenja jedne knjižice za svakoga poreznika?

II. Koje je korake učinila c. k. Vlada, e da bude oživotvorena pravedna želja jednoglasno izražena od dalmatinskoga Sabora?

Na ovaj upit imam čast odgovoriti što sliedi:

Naredbom 16 listopada 1885 broj 4272 Visoko je C. K. financijalno Ministarstvo bilo stavilo c. k. pokrajinskom financijalnom Ravnateljstvu pitanje, ne bi li umjestno i koristno bilo, da se kod c. k. poreznih Ureda uvede glavna knjiga, koja bi imala služiti za više godina i u kojoj bi se imao upisati cio dug za izravne poreze svakog poreznika, a uz to da se i uvedu porezne knjižice, u kojim kao i u glavnoj knjizi sliedilo bi upisivanje cielog duga za izravne poreze.

C. K. Pokrajinsko financijalno Ravnateljstvo, pošto je o predmetu usljed Ministarstvenog naloga saslušalo mnienje vještaka, svojim izvješćem dne 25 ožujka 1886 broj 598, upravljenim na Visoko c. k. Ministarstvo financija, izrazilo se je da bi uvedenje pomenute glavne knjige za sve izravne poreze i dotičnih poreznih knjižica sasvim umjestno i koristno bilo.

Nu, Visoko financijalno Ministarstvo, koje je nadležno da o poslu odluči, nije do sad izdalo odredbu u predmetu.

Pošto je dakle pitanje, o kojem je govor, već bilo uzeto u pretres, to je c. k. pokrajinsko financijalno Ravnateljstvo pronašlo dostatnim, da saborski zaključak primljen u sjednici 29 listopada 1890 donese na znanje Visokog c. k. Ministarstva financija, preporukom da bude uvažen u smislu predloženom goripomenutim izvješćem 25 ožujka 1886 broj 598.

Opaziti mi je napokon, da je i Namjestništvo više puta imalo prilike da se u istom smislu na nadležnom mjestu izrazi. Namjestništvo neće uzmanjkati da ovu interpelaciju odma podastre Visokom Ministarstvu financija, uz molbu da saborski zaključak bude što prije uvažen.

U Saborskoj sjednici dneva 7 ožujka 1892 častna gospoda zastupnici Juraj Biankini i družina upraviše Vladi sliedeći upit:

Jeli c. k. Vlada voljna da bez otezanja već odredi potrebite radnje u Luci Ninskoj eda se odstrani uzrok, koji cio onaj predjel fizično i ekonomično zatire?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti sliedeće:

Godine 1882, usljed odnosne molbe stanovnika Občine Ninske, dala je Vlada razviditi stvar po tadašnjem namjestništvenom mjerniku za poljodjelske poboljšice, nu potrebiti trošak za izdubiti Ninsku luku pokazao se je tako ogromnim, da ne bi bio stao u ikakvom razmjerju prama koristi, te isti mjernik predložio je trebovnik za izvesti najpotrebitije radnje sa troškom od 10.500 fiorina po prilici.

Već onda imao se je u vidu sutjecaj svih zanimanih čimbenika, to jest mjestnih i občinskih, kao i zemaljski sredstava, a napokon izposlovanje pripomoći sa strane raznih Ministarstva.

Nego Občina Ninska bila se je obvezala samo dati nadnice, a ni to sasvim bezplatno, a c. k. Pomorska Vlada u Trstu, upitana da li bi mogla uzeti u obzir izvedenje dotičnih radnja sa pomorskog gledišta, priobćila je da povjerenstvo na lice mjesta izrazilo se je za izdubljenje komada od 700 metara duljine i $2\frac{1}{2}$ metra dubine uz lučicu od 80 na 50 metara kod današnjeg Ninskog pristaništa, ali da pogledom na znatne troškove takove radnje i na malenu trgovačku i pomorsku važnost istih prama drugim vele važnijim radnjam u Pokrajini ne bi bila za sada u stanju dati izvesti upitne radnje.

O tome bi shodno obznanjena Občina Ninska mjeseca svibnja godine 1886 i od onda ne nalazi se kod Namjestništva nikakav podnesak rečene Občine u ovom predmetu.

Sasvim tim Namjestništvo je uredovno obratilo svoju pažnju ovom predmetu i tu skoro upitalo je c. k. Pomorsku Vladu u Trstu dali bi možda sada sklona bila dati izraditi gorispomenuti konao i lučicu; nu ona je dopisom 11 studenog 1891 priobćila da pogledom na veliki trošak i na prije rečenu manju pomorsku važnost rečenih radnja, nije sada u stanju da iste dade izvesti.

Namjestništvo ima s toga nanovo u vidu da zametne opet razpravljanje sa Občinom, kao i sa Zemaljskim Odborom, za moći postignuti po mogućnosti od Visokih Ministarstva pripomoć barem za najpotrebitije radnje sa zdravstvenog gledišta.

U saborskoj sjednici dneva 7 Marta t. g. častna su gospoda zastupnici Gjuro Vukotić i družina upravili Vladi sliedeći upit:

I. Jeli Visoka Vlada u stanju sa razpoloživim sredstvima doskočiti potrebi pučanstva Boke Kotorske u onim mjestima, gdje je izdala lanjska ljetina.

II. U slučaju kad nebi mogla, kakve odredbe misli preduzeti, da u Boki ne bude mrtvaca od gladi.

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti:

Kada usljed slabe ljetine godine 1890 i

one sasvim mršave godine 1891, počela je u občinama Grbaljskoj, Budvanskoj i drugim Bokokotorskog kotara prietiti oskudica, vlasti su namah obratile svoju pažnju na ovaj predmet i Njegova Preuzvišenost Gospodin Namjestnik, mjeseca septembra 1891, lično se je uvjerio o stanju nevolje.

U svrhu da se priskoči u pomoć nevoljnicima bili su odmah preduzeti prama mjestnim i zemaljskim čimbenicim, koji su u prvom redu na to pozvani, sgodni koraci, a podniela se je stvar i na znanje Visokoga Ministarstva unutrnjih posala.

Medjutim osim znatnoga dara od 2200 f. Njegovog Veličanstva za občine Grbalj i Budvu, bilo je dozvoljeno pobiranje milostinja po cieloj pokrajini, bilo je ponudjeno občinam udieljenje bezkamatnih zajama iz pokrajinske oskudične zaklade, a Zemaljski Odbor doznačio je ukupnu svotu od 1000 f. za javne radnje.

Istodobno pošto bi pripoznato, da sva ova sredstva nijesu dostatna za stati na put nevoljnom stanju onog pučanstva, bilo je predloženo udieljenje vanredne državne pripomoći, koja usljed zakona 29 Veljače ove godine bila je i dozvoljena u nepovratljivom iznosu od 5000 f. upotrebljivih, za priteći u pomoć onom siromašnom pučanstvu, biva izvedenjem radnja obće koristi, biva nabavom i razdieljenjem žita, osobito kukuruza. Vlada će naravno i na dalje, kao do sada, neprestano svraćati svoju pažnju na stanje oskudice u onom kotaru, kao i na to, da svi zanimani čimbenici sudjeljuju eda se razpoloživim sredstvima sve više stane na put oskudici i njezinim posljedicam.

Primjetiti ću napokon daje bilo već brzojavno razpoloženo, da se bezodvlačno dodje do upotrebljenja gori rečene državne pripomoći.

Imam još, odnosno na današnji upit čast. Bjelanovića, kazati da je brzojavno bilo potraženo izvješće o obustavi občinskih izbora Kninskih.

Predsjednik. Častni zastupnik D.r Bulat predao mi je sliedeći predlog. Molim g. tajnika Šarića da ga čita.

Šarić (*čita*):

Na temelju § 19 sl. *a b* Zemaljskog reda, čast je podpisanim staviti sliedeći predlog:

„Neka Visoki Sabor izvoli imenovati posebni odbor od sedam lica, nalogom da obzirom na posljedice gospodarstvene, koje nosi za Kraljevinu Dalmaciju zadnji trgovački ugovor s Italijom, prikaže Visokomu Saboru izvješće o željam koje se imaju izraziti C. K. Vladi eda, u koliko je moguće, budu umanjene štete prouzrokovane Dalmaciji po istom ugovoru“.

Zadar, 10 ožujka 1892.

D.r Bulat — Perić — P. Tartaglia — Šarić — Biankini — Čingrija — Vranković — Borčić — Korlaet — Ivčević — Fontana — Macchiedo. — Šupuk — Brajković.

Predsjednik. D.r Bulat ima rieč.

D.r Bulat. Moj predlog odnosi se na trg. ugovor izmedju naše i talijanske vlade, koji bi sklopljen 6 prosinca 1891 god. i koji je već bio potvrdjen od zakonitih čimbenika. Svakom je poznato, da su tako prije, kao i poslije ugovora, bile podignute tužbe u našoj zemlji glede nekih ustanova ugovora, kao radi ribarenja, plovitbe i vina. A najglavnija tužba, koja je bila podignuta, odnosi se na glasovitu stavku zaglavnog zapisnika, po kojoj stavci bila bi ovlaštena Italija uvažati svoja vina u našu monarkiju, uz carinu od 3 fior. 20 n., dočim bi ona stavila carinu od 5 fran. i 77 cent, ili manje, za uvoz vinâ u Italiju.

Branitelji ugovora iztakli su u Beču, a neki i kod nas, da se Italija neće poslužiti

ovom stavkom, i da neće biti štete dalmatinskom pučanstvu u ovom pogledu. Ja i moji drugovi, naprotiv, tvrdili smo, da će se Italija prije ili kašnje poslužiti tom polakšicom. I doista bile su u tom pogledu u Italiji velike agitacije, a ovih dana čitamo u bečkoj „Novoj slob. Pressi“ brzojavku iz Rima od 5 t. mj., u kojoj se javlje, da talijanska vlada namjerava predložiti komori zak. osnovu, eda bude ovlaštena poslužiti se tom stavkom. Ja mislim, da obistinili se to, što novine javljaju, da ćemo mi za Uzkrs vidjeti talijanska vina na našem primorju. To će biti smrtni udarac za naš prvi proizvod, od koga žive preko polovica cielog dalmatinskog pučanstva.

Branitelji ugovora bili su još iztakli, da će Dalmacija imati kompenzacija, jer da će biti olakoćen izvoz našeg vina u Njemačku. Kako je poznato, prije ugovora bila je carina na uvoz naših vina u Njemačku od 24 marke; po novom pak plaćati će se 20 maraka za obična vina, a za vina, što služe za rezanje, 10 maraka. Ali u govoru sa Njemačkom ima druga klauzula, koja nosi isti broj 5, kao i ona glasovita talijanskoga ugovora — a po ovoj klauzoli, vina za rezanje valja da imadu 12 gradi alkohola i dvadeset i osam grama suhoga ekstrakta u jednoj litri pri 100 stepena Celsija. Po mnienju vještaka, naša vina neimadu ovih svojstava, i s toga s ovoga gledišta neima nikakove pomoći od novoga ugovora.

Ja mislim, da je c. kr. vladi bila poznata pogibelj, koja nam prieti usljed ugovora s Italijom, i da je ona možda štogodj učinila da odstrani pogibelj, ali pošto joj to nije pošlo za rukom, ja mislim da će se smatrati dužnom, da nam dodje u pomoć i da umanji štete, koje prouzrokuje ugovor. Ja mislim takodjer da Visoki Sabor u smislu § 19 točke *a* i *b* pokr. pravil. ima pravo i dužnost dignuti svoj glas u ovom predmetu. Zato predlažem, da bude izabran odbor od 7 lica, komu mogu pripadati zastupnici iz svih krajeva naše pokrajine. Taj odbor neka ozbiljno pretrese stvar. Budući da se radi o stvari velike važnosti, predlažem, da mojem predlogu bude priznata prešnost, i u tu svrhu neka izvoli Visoki Sabor zaključiti, da se prikrati razpravljanje u smislu stavke *a* § 34 sab. poslov., te da se predlog uzme još danas u prvom čitanju na dnevni red, naime da bude danas izabran odbor od 7 lica.

Predsjednik. Dr Bulat, čije obrazloženje smatram pravilnim, jer je njime htio da opravda prešnost predloga — predlaže s formalnog gledišta, da se ovaj njegov predlog proglasi prešnim, po ustanovam *a*) i *b*) § 34 sab. poslovnika, t. j. da još danas dodje na dnevni red. Gospoda, koja su za prešnost ovog predloga, neka se izvole ustati. (*Većina*) Primljeno. Ja ću ovaj predlog staviti na dnevni red još o današnjoj sjednici.

Ja sam primio sliedeće pismo (*čita*):

Visoki Sabore!

Osobite domaće okolnosti traže svakako moj povratak kući za nekoliko dana. Molim dakle najsmjernije Visoki Sabor, nek mi izvoli dati dopust za 15 dana, počamši od dojduće nedjelje, t. j. od 13 tekućega.

Zadar, 10 ožujka 1889.

Marko Žuro

Ona gospoda, koja pristaju, da se zastupniku gosp. Žuru dade dopust od 15 dana počam od 13 t. mj., neka ustanu. (*Većina*). Dopust je dozvoljen. Pošto je danas prisutan za prvi put novoizabrani zastupnik trg. obrt. komore zadarske, gosp. D.r Erkolan Salvi, molim ga da položi svečano obećanje.

D.r Salvi. Prometto fedeltà ed obbedienza all'Imperatore, osservanza delle leggi e conscienzioso adempimento de' proprî doveri.

Predsjednik. Prelazi se na dnevni red. Prva je točka dnevnoga reda:

„Prvo čitanje zakonske osnove, kojom se popravlja § 19 pokrajinskoga zakona 2 svib. 1886 o ustanovljenju kotarskih gospodarstvenih zadruga i zemaljskog gospodarstvenog vieća“.

Izviestitelj Zem. Odbora, zastupnik Vranković, molim da pročita izvješće.

Vranković (*čita*):

Br. 2210.

Visoki Sabore!

Djelatnost Stalnog Odbora Zemaljskog Poljodjelskog Vieća sapeta je u mnogim slučajevim, jer medju članovim toga Odbora ima i takovih, koji niesu u Zadru nastanjeni, ter po sadašnjim propisim § 19 Zakona 2 svibnja 1886, najprešniji poslovi treba da čekaju sastanak redovite skupštine, koja se sazivlje jedan, ili dvaput na godinu.

Ovako stanje ima važnih posljedica na upliv što po zakonu u poljodjelskim poslovim spada gorerečenom stalnom Odboru, jer često radi pomenute nemogućnosti da se redovito sakupi, on nije u stanju da izrazi mnienja o kojima je upitan, u onim predmetim koji radi svoje naravi, baš s toga što su neodgodivi, imaju ipak osobite važnosti, kao na primjer, da drugih slučaja ne navodimo, kad je red preduzeti kakovih mjera u slučaju pojave kakve bolesti na lozi, koju treba nastojati ukloniti.

Ovijeh se je slučaja pojavilo ne samo prigodom pronospore, koja eto ima dvije godine da se je i u Dalmaciji prikazala, nego i u svakome slučaju, u kojem politička vlast treba da u korist poljodjelstva preduzme kakvu hitnu mjeru, za izvedenje koje nije moguće čekati da se stalni Odbor redovito sazove (§ 18), niti ga je moguće sazvati za svaki Vladin upit.

Da se ove posljedice uklone, pišući Odbor, dogovorno sa Zemaljskim Poljodjelskim Viećem, preinačio je § 19 gorerečenog zakona, u smislu da se potrebi doskoči na način, koji se jedino pokazuje mogućnim.

Kad se radi o takovim neodgodivim predmetim, dozvoljeno je da viećaju oni članovi stalnog Odbora, koji su u Zadru nastanjeni, i da skupština postane valjana, ako u njoj učestvuju barem tri člana.

U Zadru, tri člana poljodjelskoga Vieća, i dotično stalnog Odbora, obično su prisutna; a to su predsjednik, podpredsjednik i izviestitelj kod Namjestništva, koji su u gradu nastanjeni, a u smislu §.a 14 zakona, treba da budu članovi stalnog Odbora.

Odluke primljene po tako suženom Odboru valjalo bi priobćiti redovitoj skupštini kad se sazove; a ova bi imala pravo primjetiti što bi joj se shodno učinilo, koliko u pogledu neodgodivosti, toliko u pogledu riešenja dotičnih posala, čim bi se zapriečilo da suženi Odbor glasuje i kad nebi imao prava da to učini.

S ovijeh razloga Odbor Zemaljski ima čast preporučiti Visokome Saboru, da izvoli glasovati i primiti priloženu osnovu zakona.

Zadar, 18 svibnja 1891.

Predsjednik

Vojnović

Izvjestitelj

Vranković

Zakon . . . . .

kojim se popravlja § 19 pokrajinskog Zakona 2 svibnja 1886 o ustanovljenju kotarskih gospodarstvenih zadruga i jednog zemaljskog gospodarstvenog Vieća u Kraljevini Dalmaciji (Pokr. Zak. List, kom. XI, br. 34 g. 1886).

Na predlog i privolom Sabora Moje Kraljevine Dalmacije, nalazim narediti što sliedi:

Čl. I.

Paragraf 19 pokr. Zakona 2 svibnja 1886 o ustanovljenju kotarskih gospodarstvenih za-

druga i jednog zemaljskog gospodarstvenog Vieća u Kraljevini Dalmaciji (P. Z. L., kom. XI, br. 34 g. 1886) stavljen je van krieposti u sadašnjem svom obliku, te će unapried glasiti kako sliedi:

§ 19.

Za valjanost zaključaka zemaljskog gospodarstvenog Vieća (§ 18, stavka 1) potrebita je prisutnost četverice osoba naznačenih u § 14 slovo *a* do *e*, uključno sa službovnikom, koji je pozvan da predsjeda, i koliki god broj onih osoba, koje po slovu *f* i *g* ovoga §.a imadu pravo na učestvovanje pri skupštinama.

Za valjanost zaključaka skupštinâ stalnog Odbora potrebita je prisutnost najmanje polovice osoba, koje imadu pravo na učestvovanje uključno sa službovnikom pozvanim da predsjeda. Za poslove neodgodive dosta je pozvati na sjednicu članove stalnog Odbora, što su u Zadru nastanjeni, a zaključak je valjano primljen u prisutnosti triju istih članova, ubrojiv onog koji predsjeda.

Obvezan je predsjednik da ovako poprimljene naprešne zaključke javi u prvoj sjednici stalnome Odboru redovito sakupljenu.

Zaključci primaju se absolutnom većinom glasova prisutnih članova, svakome od kojih bez razlike pripada jedan glas, a predsjednik ima glasovati samo u slučaju kad su glasovi jednako porazdieljeni.

Zapisnici razprave, iz kojih mora da bude moguće razabrati sve zaključke, imaju se podastrieti odma Namjestništvu na pregled, te će ih ono putem Zemaljskog Odbora povratiti Zemaljskom Poljodjelskom Vieću.

Čl. II.

Izvršba ovog zakona naložena je Mome Ministru za poljodjelstvo i Mome Ministru unutrašnjih djela.

— Pošto se ovdje radi o jednostavnom predmetu, koji nemože dati povoda širem razpravljanju, ja predlažem, da se odmah predje na drugo čitanje.

Predsjednik. Pita li tko rieč u prvom čitanju, u smislu § 29 našega poslovnika? — Nitko. — Izviestitelj Zem. Odbora predlaže, da se još danas predje na drugo čitanje; gospoda, koja pristaju, neka ustanu (*Većina*). Obća je razprava otvorena. Pita li tko rieč u obćoj razpravi? — Nitko. — Obća je razprava zatvorena.

Vranković. Predlažem da se predje na posebnu razpravu.

Predsjednik. Izviestitelj, zastupnik Vranković, predlaže da se predje na posebnu razpravu ove zakonske osnove. Gospoda, koja pristaju na taj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Prelazi se na posebnu razpravu.

Molim izviestitelja da pročita čl. I. ove zakonske osnove.

Vranković (čita čl. I. § 19).

Predsjednik. Razprava je otvorena. Pita li tko rieč o čl. 1 ove zak. osnove? — Nitko. — Razprava je zatvorena. Gospoda, koja primaju čl. I. § 19 ove zakonske osnove, kako je sada pročitan, neka ustanu. (Većina). *Primljeno.* Izvolite, gosp. Izviestitelju, pročitati čl. II. naslov i uvod zakona.

Vranković (*čita*):

Predsjednik. Pita li tko rieč o članku drugom, naslovu i uvodu? — Nitko. — Ona gospoda, koja primaju članak 2, naslov i uvod, neka ustanu. (*Većina*). Primljena je ciela zak. osnova i u drugom čitanju.

Vranković. Ja bi predložio, da se predje na treće čitanje.

Predsjednik. Izviestitelj predlaže da se predje na treće čitanje ove zakonske osnove.

Gospoda, koja pristaju da se predje na treće čitanje ove zak. osnove, neka ustanu. (*Većina*). Prelazi se na treće čitanje. — Gospoda, koja primaju ovu zak. osnovu u trećem čitanju, neka ustanu. (*Većina*). Ova je zak. osnova primljena i u trećem čitanju.

Prelazi se na sliedeću točku dnevnoga reda.

Prvo čitanje zakonske osnove, kojom se uredjuje naknada troškova premještaja pripadajuća učiteljskim osobam javnih pučkih učiona premještenim iz službenih obzira.

Izviestitelj Zem. Odbora D.r Klaić, molim da pročita izvješće dotične zakonske osnove.

D.r Klaić (*čita*):

Br. 1764.

Visoki Sabore!

Zakonska osnova o naknadam troškova premještaja pripadajuća učiteljskome osoblju psemještenu iz službenih obzira, glasovana pri sjednici 25 listopada 1890, nije dobila previšnju potvrdu. Uzrok tome jest stilistička mana opažena u osnovi, naime jer u istoj uporabljene su rieči: „učitelji i podučitelji", a tim niesu spomenute učiteljice, na koje, moglo bi se posumnjati, da li se dadu propisi zakonski upotrebiti. Treba dakle u osnovi postaviti drugi obći izraz, koji da obuhvaća i jedne i druge; a to je postignuto, ako se reče „učiteljske osobe".

U tome smislu popravljenu, ima čast Zemaljski Odbor podnieti opet zakonsku osnovu Visokome Saboru na pretres i odobrenje.

Zadar, 22 veljače 1892.

Predsjednik
Vojnović

Izvjestitelj
Klaić

Zakon . . . . .

krjepostan za Kraljevinu Dalmaciju,

kojim se uredjuje naknada troškova premještaja pripadajuća učiteljskim osobam javnih pučkih učiona, premještenim iz službenih obzira.

Na predlog i privolom Sabora Moje Kraljevine Dalmacije, odredjujem što sliedi:

§ 1.

Učiteljske osobe javnih pučkih učiona, stalno ili privremeno namještene, ako su premještene iz službenih obzira, u smislu § 10 zemaljskog zakona 29 prosinca 1871 Br. 12 god. 1872. imadu pravo na priličnu naknadu troškova premještaja.

Tu naknadu odredjuje C. K. Zemaljsko Učionsko Vieće, obzirom na okolnosti premještenja; ali nesmije ta naknada biti veća od četvrtine godišnje plaće dotične učiteljske osobe.

§ 2.

Ovaj zakon stupa u krjepost danom proglašenja, a izvršba je povjerena Mome Ministru Bogoštovja i Nastave.

(*Prevod talijanski*)

Legge . . . .

valevole pel Regno di Dalmazia,

con cui viene regolato l'indennizzo delle spese di trasloco, spettante al personale insegnante delle scuole pubbliche popolari in caso di trasloco per riguardi di servizio.

Sopra proposta e coll'adesione della Dieta del Mio Regno di Dalmazia, trovo di ordinare quanto segue:

§ 1.

Ogni persona insegnante delle scuole pub-

bliche popolari, stabilmente o provvisoriamente collocata, se viene trasferita per riguardi di servizio, a sensi del § 10 della legge provinciale 29 decembre 1871 N. 12 ex 1872, ha diritto ad un conveniente indennizzo delle spese di trasloco.

Tale indennizzo viene stabilito dall' I. R. Consiglio scolastico provinciale, con riguardo alle circostanze del trasloco; l' indennizzo però non puo essere maggiore di un quarto dell' annuo stipendio della relativa persona insegnante.

§ 2.

Questa legge entra in vigore col giorno della sua pubblicazione, e l'esecuzione ne è affidata al M.o Ministro del Culto ed Istruzione.

D.r Klaić. Pošto se tu radi o zakonu, koji je već prihvatio ovaj Visoki Sabor, to predlažem da se predje na drugo čitanje.

Predsjednik. Otvorena je razprava u prvom čitanju ove zak. osnove. Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. Stavljam na glasovanje predlog g. izviestitelja, da se predje na drugo čitanje (*Većina*) Primljeno.

Otvorena je obća razprava u drugom čitanju. Pita li tko rieč? — Nitko. — Obća je razprava zatvorena.

D.r Klaić. Predlažem da se predje na posebnu razpravu.

Predsjednik. Gospoda koja pristaju, da se predje na posebnu razpravu, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. Prelazi se na posebnu razpravu.

D.r Klaić (*čita* § 1).

Predsjednik. Gospoda, koja primaju § 1, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

D.r Klaić (*čita* (§ 2, uvod i naslov).

Predsjednik. Pita li tko rieč o § 2, uvodu i naslovu? — Nitko. — Gospoda, koja primaju § 2, uvod i naslov ove zakonske osnove, kako su bili sada pročitani, neka ustanu. (*Većina*). Ova zak. osnova primljena je i u drugom čitanju.

D.r Klaić. Predlažem da se predje na treće čitanje.

Predsjednik. Gospoda, koja primaju formalni predlog D.ra Klaića, da se predje na treće čitanje ove zak. osnove, neka ustanu (*Većina*). Prelazi se na treće čitanje. Gospoda, koja primaju ovu zak. osnovu, jur primljenu u drugom čitanju, neka ustanu. (*Većina*). Prelazi se na treću točku dnevnoga reda:

Prvo čitanje predloga Zemaljskog Odbora o pobiranju odredbine na pića u odlomku Škaljarima općine Kotorske.

Izvjestitelj Zemalj. Odbora, g. Simić, molim da pročita izvješće.

Simić (*čita*):

Br. 837.

Visoki Sabore!

U aprilu tekuće godine prestaje šestogodišnja dozvola za pobiranje odredbine u korist odlomka Škaljara općine Kotorske, od fior. 1 na svaki ektolitar rakije, a od novč. 75 na svaki ektolitar vina, što se unosi u isti odlomak, dozvoljena usljed Saborskog zaključka 3 decembra 1886,

Općinsko Vijeće Kotorsko, na predlog seoskog zbora, zaključilo je jednoglasno, u sjednici držanoj na 3 januara t. g., da se iste odredbine odobre za drugih 6 godina.

Uzroci, koji su naveli Vijeće Kotorsko da prihvati zaključak seoskog zbora Škaljarâ,

isti su kao i godine 1885, u koliko ekonomičke okolnosti onog odlomka nijesu se mogle promijeniti.

Izvještaju Ugl. Upraviteljstva Općine Kotorske pridružena je Preglednica prihoda i rashoda odlomka Škaljarâ od god. 1886 do uključno god. 1890, iz koje ističe da bez zaključenih odredbina znatno bi poskočio prirez na izravne poreze, koji je i tako u god. 1890 bio od 100%, u god. 1891 od 60%, a za tekuću 1892 od 142%.

Osim toga, odlomak Škaljara obvezao se je doprinijeti godišnju svotu od fior. 600 za gradnju nove Crkve.

Proti zaključku Vijeća, proglašenom u smislu §.a 89 op. pr., nije podneseno utoka, te s toga čast je Odboru predložiti Visokome Saboru slijedeći zaključak:

Uoblaštena je Općina Kotorska uvesti i pobirati odredbinu od fior. 1 na svaki ektolitar špirita i rakije, a 75 nov. na svaki ektolitar vina, što se uvozi u odlomak Škaljare, i to u isključivu korist istoga odlomka, za 6 godina.

Zadar, 22 februara 1892.

Predsjednik
Vojnović

Izvjestitelj
Simić

Predlažem da se predje još danas na drugo čitanje.

Predsjednik. Gospoda, koja pristaju na formalni predlog gosp. Simića, da se predje odmah na drugo čitanje, neka ustanu. (*Većina*). Prelazi se na drugo čitanje. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Molim g. izvjestitelja da pročita zaključak.

Simić (*čita*).

Predsjednik. Gospoda, koja primaju ovaj zaključak, neka ustanu. (*Većina*).

Prelazi se na četvrtu točku dnevnoga reda:

Prvo čitanje zakonske osnove glede produljenja na neizvjesno vrieme zakona 12 svibnja 1886 o naknadi za vojničko stalno ukonačenje.

Izviestitelj Zem. Odbora, D.r Klaić, molim da pročita izvješće.

D.r Klaić (*čita*):

Br. 869.

Visoki Sabore!

Zemaljskim zakonom 12 svibnja 1886 Br. 18 izdane su odredbe za ravnomjernu porazdiobu tereta vojničkog stalnog ukonačenja, koji teret §.om 23 Carevinskog zakona 11 lipnja 1879 (D. Z. L. Br. 93), bi proglašen kao javni, što ga ima nositi sva dotična zemlja, dakle u našem slučaju cijela Kraljevina Dalmacija.

Kad je Zemaljski Odbor osnovu zakonsku sastavio, obazreo se, naravno, na postojeće okolnosti, i nastojao je po podatcim, koje je imao na razpoloženje, da na jednu stranu zemlju preveć ne obtereti, a s druge da duševno izvrši spomenuti zakonski propis § 23 državnog zakona, bez krivo učiniti Občinam, u prvom redu pozvanim da pri potrebi nabave prostorije za ukonačenje.

Nego pri nedostatnosti podataka, u bojazni da nebi pogriešio u jednome ili drugome od navedenih pravaca, Zemaljski Odbor držao je opreznim opredieliti trajanje zakona na izvjesno vrieme, naime na 5 godina, eda bi tim stekao izkustva i uvidio, da li odredbe ustanovljene odgovaraju faktičnim okolovštinam.

To je vrieme jur minulo koncem g. 1891, i izkustvo posvema je dokazalo shodnost i pravičnost onih odredaba. Nigdje, gdje se je zakon uporavio, zemaljska doplata ukonačenju

nije doprla do najveće mjere zakonom utanačene; a teret koji je Zemaljskoj Zakladi nametnut kroz prošle godine nije velik, jer je iznio:

u god.	1887	fior.	2642
„	1888	„	2735
„	1889	„	2726
„	1890	„	2629

Za god. 1891 još niesu bile Odboru podnesene od vojničke strane sve dotične izkaznice; ali je sva prilika da će se trošak držati u granicam ostalih godina.

Medju navedenim izplatam nije ubrojen trošak za ukonačenje domobranstva u Gružu, za koje, po pogodbi sa občinom Dubrovačkom, odobrenoj po Visokom Saboru u god. 1881, za 10 godina plaćalo se godišnjih f. 166:38. Ta izplata prestala je god. 1891; i početkom tekuće godine propisi zakona 12 svibnja 1886 upotrebit će se i za kasarnu u Gružu, i tim će trošak Zemaljske Zaklade biti stegnut na fior. 360 godišnjih po prilici.

S druge strane, od zanimanih Občina nije stiglo kroz sve prošlo vrieme, odkad je zakon stupio u život, nikakve tužbe u smislu da jim je krivo učinjeno sa odnosnom odmjerenom doplatom Zemaljske Zaklade.

Pošto dakle Zemaljski Zakon 12 svibnja 1886 podpuno je svrsi odgovorio, a krepost mu je minula, a pošto okolovštine u pogledu na ovaj predmet u zemlji niesu se promienule, ne ostaje drugo nego krepost zakona produljiti na neizvjesno vrieme, kako to biva za sve zakone; i zato Zemaljski Odbor ima čast podnieti Visokome Saboru pridruženu zakonsku osnovu preporukom na uvaženje i odobrenje.

Zadar, 15 veljače 1892.

Predsjednik

Vojnovič

Izvjestitelj

Klaić

Zakon . . . . .

krjepostan za Kraljevinu Dalmaciju,

glede produljenja na neizvjestno vrieme krjeposti zemaljskog zakona 12 svibnja 1886 (Z. Z. L. Br. 18), kojim su na izvršenje §. 23 Carevinskog Zakona 11 lipnja 1879 (D. Z. L. Br. 93) ustanovljene odredbe na ravnomjernu porazdiobu tereta vojničkog stalnog ukonačenja.

Na predlog i privolom Sabora Moje Kraljevine Dalmacije, naredjujem kako sliedi:

Čl. I.

Krjepost zemaljskog zakona 12 svibnja 1886 (Z. Z. L. Br. 18) kojim su na izvršenje § 23 Carevinskog Zakona 11 lipnja 1879 (D. Z. L. Br. 93) ustanovljene odredbe na ravnomjernu porazdiobu tereta vojničkog stalnog ukonačenja, minula koncem god. 1891, produljena je na neizvjestno vrieme.

Čl. II.

Izvršba ovog Zakona naložena je Ministru obrane.

D.r Klaić. Predlažem da se odmah predje na drugo čitanje.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Ona gospoda, koja pristaju, da se predje na drugo čitanje ove zakonske osnove, neka ustanu. (*Većina*). Prelazi se na drugo čitanje.

Otvorena je obća razprava u drugom čitanju. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Obća razprava je zatvorena. — Ona gospoda, koja pristaju, da se predje na posebnu razpravu, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. Prelazi se na posebnu razpravu.

D.r Klaić (*čita*): čl. I.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. —

Gospoda, koja primaju čl. I., neka ustanu. (*Većina*).

D.r Klaić (*čita* čl. II uvod i naslov zakona).

Predsjednik. Pita li tko rieč o čl. II, uvodu i naslovu? — Nitko. — Gospoda, koja primaju čl. II, uvod i naslov ove zak. osnove, neka ustanu. (*Većina*). Ova zak. osnova primljena je u drugom čitanju.

D.r Klaić. Predlažem da se predje na treće čitanje.

Predsjednik. Gospoda, koja primaju formalni predlog D.ra Klaića, da se predje na treće čitanje ove zak. osnove, primljene jur u drugom čitanju, neka ustanu. (*Većina*). Gospoda, koja primaju ovu zak. osnovu u trećem čitanju, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. Prelazi se na sliedeću točku dnevnoga reda:

Prvo čitanje predloga Zemaljskog Odbora o pobiranju odredbine na pića u korist općine Muljanske.

Izvjestitelja Zem. Odbora, g. Vrankovića, molim da pročita izvješće.

Vranković (*čita*):

Br. 5559.

Visoki Sabore!

Evo treći put da Občina Muljanska traži da se ovlasti pobirati za pet godina odredbinu od novč. 75 na vino, a fior. 1:50 na žeste, to za svaki hektolitar što se prodaje na razmjerke u odlomku Mulu, koji sačinjava sam sobom cielu političku Občinu. Zaključak Vieća bio je redovito i jednoglasno primljen u sjednici 25 oktobra o. g. U smislu § 89 Ob. Pr., odluka Občinskoga Vieća bila je proglašena za osam dana, bez da je iko kroz opredieljeni rok od 22 dana protiv nje utoka uložio. Razlozi u prilog nameta navedeni, jednaki su onima odprije iztaknutim, naime nedostatnost občinskih prihoda. Iz predračuna za god. 1891, sa prirezom od 100% na izravne poreze, utjerava se fior. 542:36, čim su potrebe proračunane su fior. 626:70, a to bez da je odredjena ikakva svota za puteve i za lokve. Uzevši u obzir i druge prihode u iznosu fior. 58:90 (ukupno fior. 601:26), sa običnim dohodkom občinskim ostaje nepokriveno fior. 25:44. Odredbina na vino, pivo i rakiju, u iznosu fior. 300, služi za pokriti taj manjak, kao i onaj što bi se tekom godine prikazao. Ostatcima umnožava se glavnica, već sastojeća od fior. 1040:80, opredieljena za gradnju občinskoga doma, za koju je potrebita svota od fior. 4000, a koju je gradnju već priznalo kao nuždnu Občinsko Vieće.

Pri ovakim odolnostim pišući Odbor ima čast preporučiti Visokome Saboru, da izvoli prihvatiti sliedeći zaključak:

Uoblaštena je Občina Muljanska nametnuti za pet godina odredbinu od 75 novčićá na svaki ektolitar vina, fior. 1 na svaki ektolitar piva, a fior. 1:50 novč. na svaki ektolitar žestá, što se na razmjerke prodaje u odlomku Mulu, koji sam sobom sačinjava cielu političku Občinu.

Zadar, 30 novembra 1891.

Predsjednik
Vojnović

Izvjestitelj
Vranković

Vranković. Predlažem da se predje na drugo čitanje ovoga zaključka.

Predsjednik. Ona gospoda, koja su zato, da se predje još danas na drugo čitanje ovoga zaključka, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno). Obća je razprava otvorena. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Obća je razprava zatvorena. — Gospoda, koja pristaju, da se predje na posebnu razpravu, neka ustanu. (*Većina*). Molim gos. izvjestitelja da pročita zaključak.

Vranković (*čita*).

Predsjednik. Gospoda, koja primaju zaključak, kako bi pročitan, neka ustanu. (*Večina*). Zaključak je primljen. Na dnevnom redu je predlog D.ra Bulata i drugova. Pošto je Visoki Sabor primio prešnost predloga, to ga ja donosim na dnevni red u prvom čitanju. Taj predlog glasi (*čita*).

U smislu §. 29 točke 2 našeg poslovnika, dajem rieč predlagatelju D.r Bulata.

D.r Bulat. Pošto sam već obrazložio svoj predlog, kad sam pitao, da se proglasi prešnim, meni nepreostaje ništa drugo, nego predložiti, da u smislu saborskog zaključka bude odabran odbor od 7 lica.

Predsjednik. Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Prelazi se na izbor odbora od 7 lica. Molim gg. zastupnike, da predadu cedulje za izbor ovoga odbora.

(*Obavlja se izbor*).

Predane su 22 cedulje. Pretežnom većinom glasova izabrana su gospoda: Bulat, Vranković, Tartaglia, Macchiedo, Kulišić, Trigari i Šarić. Molim tu gospodu, da se izvole iza današnje sjednice ustanoviti, izabravši predstojnika i izvjestitelja.

Prelazim na 6. točku dnevnoga reda:

Izvještaj Zemaljskog Odbora glede zemaljske podpore za *izučenje načina*, kojim da se *pripravlja tunjevina*.

Molim izvjestitelja Zem. Odbora, da pročita izvješće.

Vranković (*čita*):

Br. 903.

Visoki Sabore!

U sjednici 7 kolovoza god. 1889, častni zastupnik Bjelanović učinio je sliedeći predlog:

„Neka Visoki Sabor naloži svome Odboru da, pošto pronadje gdje se praktično može naučiti način pripravljanja tunjevine za izvoz, podieli nakon natječaja dvie podpore dvojici mladića, jednome iz Raba a drugome iz Paga, da nauče pripravljati tunjevinu, obvezavši ih da oni pak za tri godine u izučenom zanatu poučavaju svoje zemljake.

„Neka se za tu svrhu odredi Odboru fior. 800“.

Visoki je Sabor zaključio da predlog zastupnika Bjelanovića glede zemaljske podpore za izučenje načina, kojim da se pripravlja tunjevina, bude predat Zemaljskom Odboru, nalogom da nuždne obaviesti nabavi i do potrebe u djelokrugu svoje nadležnosti shodno odredi, a svakako Saboru podnese izvještaj u dojdućem zasjedanju.

Usljed rečenog naloga, svojim Dopisom 20 studenoga 1889 Br. 3943, obratio se je Odbor Ravnateljstvu Ribarskog Družtva u Trstu, sliedećim pitanjima:

1. Misli li ono, da samo poučavanje, kako da se tunjevina pravi, može doprinieti razvitku dotične obrtnosti, u okolnostim otoka Raba i Paga, gdje nema obrta za takovo pripravljanje?

2. Gdje bi se mogli uputiti pitomci, za koliko vremena i kojim troškom?

3. Bi li moguće bilo pripravljati tunjevinu kakovim načinom, koji, i ako nebi bio savršen, pomogao bi da se tunjevina bez kvara izašilje u mjesta, gdje bi se pripravljanje usavršilo?

4. Gdje bi se moglo naučiti i ovakovo pripravljanje, u koliko vremena i sa kojim troškom za svakog pitomca?

5. Bili znalo kakvo praktično sredstvo, da se pokrajina okoristi sa tunjevinom, što se prodati ne može i koje je to sredstvo?

Ravnateljstvo Ribarskog Družtva, svojim

odpisom 14 februara o. g. Br. 382, na pitanja Zemaljskog Odbora dalo je sliedeći odgovor:

Ad 1. Da samo poučavanje nebi moglo upliva imati na razvitak obrtnosti pripravljanja tunjevine, jer takov obrt, da postane koristan, treba da ima na razpoloženje puno materijala u ribi, da pokrije velike troškove, koji su potrebiti za pripravu. S toga ono mnije, da nijedna tvornica nebi mogla izdržati utakmicu sa talijanskim i francuskim, koje već obstoje, ako se nebi na razpoloženje imala tunjevina što se lovi po cielom Jadranskom moru;

Ad 2. Priprava tunjevine vodi se u Italiji u Carloforte, Trapani, Palermu, Milazzu (blizu Capo Passero); a u Francuzkoj u Cette, Marsilji, Bordeauxu. Ima i francuskih tvornica u Španjolskoj i u Portugalu, kao na primjer u Kadiksu, u Villareale, Lisboni. Razlikuje se način pripravljanja u Italiji, i u Francuskoj, gdje je savršeniji. Za uspješno poučavanje bilo bi dostatno jedno ljeto kroz zeman ribanja, a trošak za svakog mladića nebi premašio svotu od fior. 400;

Ad 3. Sve su tvornice za pripravljanje blizu mjestija gdje se riba lovi. Nesavršeno pripravljanje — koje se nigdje ne rabi — moglo bi se baš dostignuti, kad bi se tunjevina stavila u salamuru od 15 Baumé, ali ovim načinom nebi moguće bilo sačuvati ribu zdravu, nego za malo vremena;

Ad 4-5. Osim pripravljanja sa uljem, nema drugog, već ako soljenje. s kojim se služe u Italiji i u samim tvornicam, kad je lov obilat, oli za tunjevinu ulovljenu u jesen, koja nije za nacionalnu pripravu slobodna. Ova se tunjevina ne komadi, i soli se u barilim, pa se pripravljanje dovršuje u Genui sa uljem. Ali je vrst slaba, i prodaje se uz nizku cienu.

Ovi podatci naveli su Odbor da se protiv predlozim častnog Bjelanovića izjavi. Jer osim što količina tunjevine, koja se lovi na otocim Rabu i Pagu, nebi dostatna bila za ustanoviti tvornicu za racionalno pripravljanje, mučno bi bilo, i sa pogleda financijalnog, da se te tvornice, za koje treba ne malo novca, uvedu na pomenutim otocim, sada navlastito, kad razvijene komunikacije pružaju prigodu da se tunjevina prodade bez priprave, i to sa većom korišću. Nekoliko godina nazad bilo je govora o ustanovljenju slične tvornice u zalivu Novigradskome. Družtvo, kojemu je posredovanjem Pomorske vlade bila stvar predstavljena, tražilo je jamstvo Občine za dobit na glavnice uložene od 6%; oli inače obvezu na predaju kroz ljeto toliko hiljada kilograma tunjevine, uz nizku cienu od nov. 15 za svaki kilogram.

Pri sličnim okolnostim, opredieliti dvie podpore od fior. 400 svaku, nebi odgovaralo namjerama častnog predlagatelja, ter pišući ima čast predložiti Visokomu Saboru, da na predlog častnog zastupnika Bjelanovića, koji glasi:

„Neka Visoki Sabor naloži svome Odboru da pošto pronadje gdje se praktično može naučiti način pripravljanja tunjevine za izvoz, podieli nakon natječaja dvie podpore dvojici mladića, jednome iz Raba, a drugome iz Paga, da nauče pripravljati tunjevinu, obvezavši ih da oni pak za tri godine u izučenom zanatu poučavaju svoje zemljake. Neka se za tu svrhu odredi Odboru fior. 800“; predje na dnevni red.

Zadar, 22 veljače 1892.

Predsjednik

Vojnović

Izvjestitelj

Vranković

Vranković. Imam čast predložiti, da se predje na drugo čitanje ovog predloga.

Predsjednik. Gospoda, koja pristaju, da se predje na drugo čitanje, neka ustanu. (*Većina*). Otvorena je obća razprava u drugome čitanju. — Pita li tko rieč? — Zastup. Bjelanović ima rieč.

Bjelanović. Ja držim, da se nemogu izvesti onaki zaključci, koje je izveo visoki Zemalj. Odbor iz pisma ribarskoga družtva u Trstu. Ja mislim, da bi ipak neku korist mogli imati od moga predloga. Nije bila moja namjera, da stvaramo kakovu golemu fabriku, ili da pravimo utakmicu tomu obrtu u Italiji i Francuzkoj, nego je moj predlog išao za tim, da i mi stanemo raditi u tom pogledu, sjećajući se one liepe naše, da je svaki početak težak. Ja znam da mi nemožemo stvarati čuda, ali bar možemo unapriediti stvar. Ja mislim, da bi time mogli pomoći ribarim, da nebi bili prinuždeni davati u bezcienu svoje ribe. Mislim, da bi valjalo uputiti naš podmladak, kako će koristno moći upotrebiti taj kapital, što mu ga daje more i kako bi mogli sačuvati od propadanja naše ribarstvo. Moje je mnienje, da se predlog vis. Zemalj. Odbora nesmije uvažiti. U to ime ja molim, da Sabor izvoli ovo izvješće uputiti odboru za naše privredno stanje, što je bio izabran na predlog čast. zastupnika D.ra Bulata.

Predsjednik. Pita li još tko rieč ? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Rieč ima izviestitelj Zem. Odbora.

Vranković. Po mnienju odbora pripada ovomu dužnost, da podupire takove predloge koji služe za razvitak jedne grane pokrajinske privrede, zanata ili obrtnosti, za koju zemlja imade jamstva da može cvasti i širiti se. U tom je smislu shvatio stvar Visoki Sabor, kad je naložio odboru, da izvidi stvar, da izpita dali bi bilo koristi od toga, što se predlaže, i da izpita o tome družtva, u čiju granu to zasjeca. Zem. Odzor je tomu nalogu zadovoljio, te se je obratio na ribarsko družtvo u Rovignu, i na ribarsko družtvo u Trstu, kojima nemože manjkati znanje, da se o tomu strukovno izjave. Družtvo u Trstu kaže, da se taj obrt kod nas nebi mogao tako razviti, da bi mogao izdržati utakmicu sa ribarima u Italiji i Francuzkoj, najviše pako s velike oskudice ribe. Jer se u istinu kod nas ne lovi toliko ribe, te je obilat lov tunja kod nas riedak, dočim je to drugačije u Francuzkoj i Italiji. Ja mislim, da usljed toga, nebi ta podpora imala smisla. Imade osim toga u izvješću jedan drugi dokaz, da se taj obrt u tom smislu nebi mogao izvesti. Pomorska vlada zauzela se je bila, da jedan francuzki tvorničar srdela iz okolice Trsta, otvori jednu tvornicu u zalievu Novigradskom, uslied molbe obćine Novigradske. Taj Francuz obećao je prihvatiti se te zadaće uz uvjet, da obćina zajamči sa 6 % dobiti uložene glavnice, i da mu mora godimice nabaviti 65 hiljada kilograma ribe po 15 novč. kilo. Mi znamo, gospodo, da naši ribari nisu nikad još tunjevinu prodavali niže od 15 novč. od kila. Glede tunjevine je medjutim jadransko more na slabom glasu, jer je naime jedne godine ima, a druge neimade. Ja mislim, da je suviše, da se dade 800 fior. podpore, za izučavanje obrtnosti, koja bi služila samo za kućne potrebe. Čast mi je predložiti, da se primi predlog odbora.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog, koji glasi:

Vranković (*čita*).

Predsjednik. Gospoda, koja primaju predlog Zem. Odbora, neka ustanu. (*Većina*).

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda:

Izvještaj Zemaljskog Odbora o prirezima na potrošarinu i odredbinama na uvoz piva i žestâ podastrtim na Previšnje Carsko odobrenje posije zadnjeg Saborskog zasjedanja.

Izvjestitelj Zem. Odbora, zast. Simić, molim da pročita izvješće.

Simić (*čita*):

Br. 1117.

Visoki Sabore!

U smislu § 86 op. pr. preinačenog pokr. zakonom 6 oktobra 1883, čast je Odboru podnijeti na pregled Visokome Saboru prireze

na potrošarinu i odredbine na uvoz piva i žesta, počastrte na Previšnje Carsko odobrenje poslije zadnjeg Saborskog zasjedanja, i to samo za gradove Šibenik, Spljet i Zadar.

U korist grada Šibenika, Doca, Gorice, Varoša i Crnice, za godine 1890, 1891 i 1892 bi odobren prirez na potrošarinu od 120% i odredbine na uvoz

piva	fior.	1:35
neoslagjenih žesta	„	4:50
žesta oslagjenih .	„	6:75

za svaku metričku centu.

U korist grada Spljeta bjehu odobrene na uvoz za iste godine, a u istome razmjerju, dočim prirez na potrošarinu za tekuću godinu 1892 odobren je u razmjerju od 150%.

U korist grada Zadra za godine 1890 i 1891 bjehu odobrene odredbine na uvoz kao Šibeniku i Spljetu, a visi vrhovno odobrenje istih odredbina na uvoz za tekuću godinu.

Ostalim općinam odobren je prirez na potrošarinu u granicam nadležnosti Odbora Zemaljskoga, u smislu pokr. Zakona 6 oktobra 1883, a odredbine na uvoz piva i žesta u smislu treće stavke § 2 pokr. Zakona 17 novembra 1880.

Nijednome odlomku pak političkijeh općina dalmatinskih nije bio udaren prirez na ukupne izravne poreze preko 300%.

Zadar, 29 februara 1892.

Predsjednik

Vojnović

Izvjestitelj

Simić

Simić. Predlažem, da Vis. Sabor izvoli primiti na znanje ovaj izvještaj.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gospoda, koja primaju na znanje ovo izvješće, kako je bilo sada pročitano, neka ustanu. (*Većina*). Izvješće primljeno je na znanje. Prelazim na 8 točku dnevnoga reda: „Prvo čitanje predloga Zem. Odbora, da bude ovlaštena općina Stolivska pobirati odredbinu na pića za 6 godina“.

Molim inviestitelja Zemalj. Odbora, g. zast. Simića, da pročita izvješće.

Simić (*čita*):

Br. 5972.

Visoki Sabore!

U aprilu t. g. svršava šestogodišnji rok opredieljen Saborskim zaključkom 30 novembra 1885 o dozvoli općini Stolivskoj da može pobirati odredbinu od 50 novč. na svaki ektolitar vina i piva, od fior. 1 na svaki ektolitar neoslagjenih žesta, a fior. 1:50 na svaki ektolitar žesta oslagjenih, što se na malo prodaje u opsegu iste političke općine.

Vijeće općine Stolivske u sjednici 15 novembra 1891 zaključilo je pobiranje odredbina, za drugih 6 godina, od fior. 1 na svaki ektolitar vina, piva i žesta neoslagjenih, a od fior. 150 na žeste oslagjene.

Zaključak Vijeća, kao što ističe iz pridruženih spisa, bio je redovno proglašen, a proti obnovljenju zaključenih odredbina, nije bilo utoka.

Općina Stolivska nije podložna potrošarini, te s toga nemože da se okoristi odnosnim prirezima, te mora svoje troškove pokriti isključivo sa prirezima na ukupne izravne poreze.

Ovi zadnji prirezi, od $84\frac{1}{2}$% u godini 1889, a od 75% u godinam 1890 i 1891, poskočili bi mnogo, kad se nebi odobrile zaključene odredbine, koje daju općini srednji prihod od godišnjih fior. 115.

Pošto je dakle zaključak Vieća potpuno opravdan;

Zemaljski Odbor predlaže Visokome Saboru slijedeći zaključak:

Uoblaštena je općina Stolivska uvesti i pobirati odredbinu od fior. 1 na svaki ekto-

litar vina, piva i neosladjenih žesta, a od fior. 1:50 na svaki ektolitar žeste osladjene, što se na malo prodaju u općini, a to za 6 godina.

Zadar, 1 februara 1892.

Predsjednik

Vojnović

Izvjestitelj

Simić

Predlažem, da se predje još danas na drugo čitanje.

Predsjednik. Gospoda, koja pristaju, da se još danas predje na drugo čitanje, kako je to predložio gosp. izvjestitelj, neka ustanu. (*Većina*).

Otvorena je razprava u drugom čitanju. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Izvolite pročitati zaključak.

Simić (*čita*):

Predsjednik. Ona gospoda, koja primaju taj zaključak, neka izvole ustati. (*Većina*).

Prelazim na 9 i posljednju točku dnevnoga reda: „Prvo čitanje predloga zastupnika Bjelanovića, da se Vladi izjavi želja, da bi što prije dala posaditi četiri vinograda amerikanskom lozom, a to u četri bivša okružja: Zadra, Splita, Dubrovnika i Kotora, koji će služiti za rasadnik i ujedno za uzor u obradjivanju ove loze".

Zastupnik Bjelanović ima rieč.

Bjelanović. *Visoki Sabore!* Ja sam ovaj predlog predao Visokomu Saboru još godine 1886. Visoki je Sabor ovaj predlog usvojio kako se još sjećam jednoglasno ili svakako ogromnom većinom glasova. Pošto je ovaj zaključak stvoren još te godine, ja bi danas mogao da pitam vladu Nj. Veličanstva što je od onoga moga predloga? Ja bi svoj upit mogao još jasnije konkretirati i pitati Vladu Nj. Veličanstva: jesu li rodili oni naši vinogradi, koje smo mi odlučili stvoriti, jer poznato je da za nekoliko godina mogu roditi? Ja sam odlučio da radje ponovim ovaj moj predlog, pošto sam već našao jedan odgovor u jednom organu vladinom. Visoka je vlada doduše jednom poznatom predstavkom izjavila, da ona ne odgovara za sve ono, što se piše u tom listu. Nego mi možemo misliti, da će taj organ uviek znati pogoditi i tumačiti mišljenje vladino. U „Smotri Dalmatinskoj" stoji pisano, da je vlada već odredila shodne mjere, kako bi u poljodjelskoj školi zavela učenje sadjenja i odgajanja američke loze, te da je time odgovorila onom zaključku našega sabora od god. 1886. Nego ja mislim, da tom odlukom naš zaključak nije izvršen.

Ma kako dobro to bilo što je vlada odredila, — ipak to nije isto; sijanje amerikanske loze u Gruškoj školi može tamo služiti na pouku dotičnim djacima, ali nemože služiti za svrhe, koje smo mi imali u vidu, kad smo stvorili onaj zaključak — da ti vinogradi budu na uzor našem narodu, da budu neki rasadnici za amerikansku lozu. Neću da vam ponavljam sada one razloge, koji govore u prilog ovog predloga, to je sve tako očevidno, ti su vam razlozi svi poznati tako, da ja nemislim o tome ni jedne rieči progovoriti. Poznato je takodjer da ovim prijeti opasnost i kako se ta opasnost samo amerikanskom lozom odbija, poznato je, da su druge države uložile velike kapitale, da tu opasnost uklone. Ja ću samo spomenuti to, da je neki dan šumadinska skupština odredila za amerikansku lozu 50.000 fr. Srbija nije velika zemlja, niti je bogata vinskim produktima. Pa ipak je velika razlika koliko se tu troši za poljodjelstvo, a koliko se troši kod nas. Pa onda gospodo, osim te opasnosti što nam prieti od trsne uši, imamo i drugu koja nam prieti od trgovačkog ugovora medju Italijom i našom državom. Zato bi se vlada mogla više brinuti za naše vinograde. Jer je kod nas krajeva tako siromašnih, da osim vina, ništa drugo nemaju. Ako nam

se dakle godj ne pruži pomoć, mi nećemo imati nikakova prihoda da namirimo porez.

Nama je vino potrebito i za hranu i za opijanje našem narodu. Jer kad se bude naš narod opijao, on će tada laglje zaboraviti naše velike nevolje. Ja mislim, da mi ne treba moliti Vis. Sabor, da ovaj predlog preda na proučenje odboru, koji je već izabran na predlog zast. Bulata.

Predsjednik. Zast. Bjelanović predlaže, da se ovaj predlog preda odboru sedmorice.

(Glasovi: „Otvorite razpravu“!)

Predsjednik. U prvom čitanju nema razprave. Samo predlagatelj ima rieč, da obrazloži svoj predlog. § 29 našeg Poslovnika u 2 točki kaže: „Ako se radi o posebnome predloge kojeg zastupnika, pri prvom čitanju predlagatelj ima rieč, da obrazloži svoj predlog“. — On može pitati da predlog bude izručen jednom odboru, ili predložiti da se odma predje na drugo čitanje.

D.r Čingrija. Molim rieč. Zast. g. Bjelanović učinio je nakon toga jedan drugi predlog, da se preda to pitanje odboru, koji smo malo prije imenovali. Vrh toga valja da se otvori razprava.

Predsjednik. O Formalnom predlogu nemože biti razprave. Sabor ima odlučiti, ili da se predlog preda odboru, ili ne. Ako zaključi da se ne preda odboru, tada je predlog odbačen. — O tom je glasovati. — Rieč ima D.r Klaić.

D.r Klaić Pri prvom čitanju o svakom preddlogu ima se postupati kao i sa zakonskim osnovam. Ali nikako se nemože pojmiti, da se može glasovati o kojem predlogu bez razprave. Jer može biti razloga, da se koji predlog upravo nemože primiti, zato mi imademo pravo da iztaknemo razloge, s kojih možda ne možemo primiti predloga. Inače bilo bi to za predlagatelja očita uvrjeda, da mu se bez navedenja razloga odbaci predlog, a da se i nerazjasni, jeli ili nije u načelu sgodan taj predlog; a da se nenavedu razlozi, koji govore pro i contra ovog predloga. Sabor mora da izreče svoje mnienje.

Predsjednik. Da bude moguće još danas raspravljati o predlogu zastupnika Bjelanovića, treba predložiti da se predje na drugo čitanje predloga.

Bjelanović. Ja mislim, da prije nego se predje na glasovanje, ima sliediti razprava.

Predsjednik. Vi nepredlažete da se predje na drugo čitanje, nego da se vaš predlog izruči danas izabranom odboru.

Ja sam ovdje da vršim propise našega poslovnika, koji to jasno odredjuje u 2 stavci § 29, koga sam prije pročitao.

Po tom §. jasno je, da može govoriti samo predlagatelj, da obrazloži svoj predlog i da predloži: ili da se predje na drugo čitanje, ili da se predlog preda naročitomu odboru — o čem nesmije biti nikakove razprave. Ako većina sabora neće da glasuje, da se preda odboru taj predlog, tada je on odbijen; naprotiv, ako se zaključi, da se predje na drugo čitanje, tada se može razpravljati.

Tako stoji u poslovniku, a ja se toga držim; — hoće li većina da bude drukčije, neka izvoli zaključiti.

D.r Klaić. Istina da § 29 tako kaže, o prvom čitanju predloga, ali u istom poslovniku, veli § 35 doslovno: „Sa predlozim u obće ima se redovito postupati kao sa podnesenim zakonskim osnovama“.

Po tom dakle ima se sa s predlogom u prvom čitanju postupati kao i sa zakonskim osnovama, t. j. imade se povesti razprava.

U prvom čitanju ima se razpravljati o načelim predloga. Jer se nesmije misliti, da bi se moglo odbiti čiji predlog, bez da se reče i navede, zašto se taj predmet odbija. Jer

predlog može imati neku važnost, kao što ju u istinu i ovaj imade, pak se taj predlog nesmije nipošto odbiti, a da se nenavedu tome i razlozi. To smo dužni i prema gosp. predlagatelju, i prema samoj zemlji, koja hoće da zna zašto neprimamo predloga, koji imade neku važnost. Ako gosp. predsjednik ostaje pri svojoj, to ću ja glasovati da se taj predlog preda jur izabranom odboru, e da se tako sliepo bez razprave nezabaci.

Predsjednik. D.r Bulat ima rieč.

D.r Bulat. Izmedju D.ra Klaića i gospodina predsjednika nastalo je neko nesporazumljenje. Gosp. Predsjednik veli da po slovu § 29 nesmije govoriti pri prvom čitanju predloga, nego sam predlagatelj, a gospodin D.r Klaić misli da bi mogao govoriti tko god hoće. Gospodin Bjelanović, kad je predložio, da se stvar izruči odboru, izabranu glede moga predloga, nije mogao predvidjeti glasovanja, i s toga bi trebalo da se otvori razprava o ovom predmetu.

Predsjednik. Imam primjetiti gospodinu Klaiću samo to, da upućenje predloga kojem odboru dokazuje važnost predloga. Medjutim gosp. Bjelanović može predložiti, da se predje na drugo čitanje.

Bjelanović. Ja predlažem da se predje na drugo čitanje moga predloga.

Predsjednik. Gospoda, koja su zato, da se predje još sada na drugo čitanje predloga, neka ustanu. (*Većina).*

Razprava je otvorena o drugom čitanju predloga. — Pita li tko rieč? — Zast. plemić Tartaglia, ima rieč.

Pl. Tartaglia. Moram pohvaliti dobru namjeru čast. zast. Bjelanovića, glede ustanovljenja vinograda američke loze — nu nemogu pristati na njegov predlog. Taj predlog glasi (*čita*). Takov predlog, ja držim da treba izpitati toli s gledišta mogućnosti prema obstojećim zakonim, koli s gledišta shodnosti prema faktu, što se hvala Bogu do sada u pokrajini nije pojavila filoksera. Po obstojećim propisima zabranjeno je uvažati u Austriju iz inozemstva bilo koje vrsti lozu.

Zabranjeno je pak izvoziti i u carevini našoj, kakovu mu drago lozu iz jednoga mjesta, koje je već proglašeno kao okuženo od filoksere. Za izvoz loze iz onih mjesta koja još nisu okužena u druga mjesta, koja su još zdrava, pridržalo si je ministarstvo poljodjelstva pravo, da može to dozvoliti samo od slučaja do slučaja. Koliko ja poznajem pitanje, ja mislim da bi nam to ministarstvo poljodjelstva u Beču vrlo težko dozvolilo. Kad bi pako i sabor primio predlog gospodina Bjelanovića, valja mi uvjeriti ga, da ministarstvo poljodjelstva sigurno nebi prije ništa učinilo, a da prije nesasluša toli pokrajinsko vieće, koli pokrajinsku filoksernu komisiju. Koli ova, toli i ono, jurve su se dosada izjavili protiv uvedenju ma koje vrsti amerikanske loze, te sam tvrdo uvjeren, da bi se i u tom slučaju izjavila ova dva faktora, kad bi bila opet upitana, u istom smislu. Medjutim imade ovdje još nješto po sriedi. Ovo je nješto, neka *objava,* ili kako se to već kaže, jer neznam baš prava izraza birokratičnoga, kao ni broja ni mjeseca kad je izdana. U toj se objavi veli, da je vlada spravna doći u pomoć kod sadjenja amerikanske loze, da se mogu spraviti rasadnici amerikanskom lozom, ali se veli samo u onim mjestima gdje se već pojavila filoksera, i da se moraju ti vinogradi spraviti samo na onom zemljištu, na kojem su bili vinogradi po filokseri uništeni. Pošto je Dalmacija proglašena čistom (*Buzolić*: hvala Bogu!), to mi nebismo takova zemljišta ni našli: kad nemate vraga u kući, nemojte ga dovoditi. S gledišta shodnosti reći ću, da pošto Bogu hvala nema ovoga prokletog insetka još u našoj kući, da nam ga netreba dobaviti. A sto se tiče dobavljenja američke loze iz mjesta, koje još nije proglašeno okuženim, isto je tako opasno. Mogu uvjeriti čast. gosp. predlagatelja, da je to tako. Po izkustvu mi znademo, da

se prvi tragovi filoksere pojavljaju tek nakon 4 godine, tako da može biti jedan vinograd već ciele tri godine okuženim, a da se još to nezna, jer se filoksera nije još pojavila, te loza koja je već okužena izgleda, kao da je zdrava.

Zato ja držim, da nitko nemože primiti na se te strašne odgovornosti prema pokrajini. Ja držim, da dalmatinski sabor neće toga učiniti. Ja ću glasovati proti predlogu. *(Dobro!)*

Predsjednik. Zast. Bjelanović ima rieč.

Bjelanović. Protivnost proti mome predlogu, koliko sam mogao shvatiti, dade se svesti na dva glavna razloga. Prvi je, što se filoksera nije pojavila. To je istina, da se nije pojavila, ali filoksera na našem je pragu, ona postoji u obližnjoj Istriji, ona se širi, te je okužila sve zemlje oko nas. Opasnost nam prieti, i kako je nisu izbjegle druge zemlje, tako nemožemo ni mi sa svim mjeram, sa svim strogostim, koje se upotrebljuju — izvjestno stati na put filokseri, te se nemože uzeti, da će ta opasnost mimoići našu zemlju. Gosp. zastupnik Tartaglia misli, da dok filoksere neima kod nas, da se proti njoj ne borimo. Ja mislim, da bi bilo zlo kad nebismo predupredili tu opasnost, da nas ona neiznenadi. Mi nemamo u zemlji tako bogatih posjednika, da bi mogli u nekoliko godina uraditi čudesa, kao što su to uradili Francuzi. Ja mislim, da s toga pogleda moj predlog nije neosnovan. Što se tiče drugoga razloga, naime da bi naprotiv mi mogli navući nevolju u kuću, ja o tom mislim samo reći, da čast. zast. Tartaglia ili nije dobro shvatio, ili da je krivo shvatio moj predlog, jer po njemu ja postajem krvnikom ove zemlje, te je gosp. Tartaglia nadodao, da bi Visoki Sabor primio na se strašnu odgovornost, kad bi ovaj predlog prihvatio. Kažem da me gospoda nisu razumjela. Ja sam već godine 1886 učinio sličan predlog. Ja u mome predlogu ni ovaj ni onaj put nisam rekao, da treba sa strane dobaviti ovu američku lozu. Moglo bi se kod nas i sjeme ponijati, jer je naravno da u tome treba postupati oprezno. To je naravna stvar, da bi tu lozu i to sjeme valjalo nabaviti s neokuženih mjesta. Ja sam stavio samo predlog da se u obće štogodj učini, a visoka vlada, kad bi uvažila ovaj predlog, ona bi pozvala ljude stručnjake, kaki je i g. Tartaglia, koji su vješti ovom poslu. Ako je to bila pogrješka kakova, što nisam naveo načina za ustanovljenje amer. loznjaka, to nesmi biti još razlog, da se zabaci moj predlog. Ako je što pogrješno, može se izostaviti, promieniti, može se razpraviti i popraviti. Ja stavljam s toga drugi predlog, da moj predlog predje odboru, koji je izabran na predlog pošt. zast. D.ra Bulata.

Ljubić. Neću ispitivati da li je moguć ovaj predlog, i kako bi se dao izvesti, nego ću razmatrati samo s te strane, bili našli lieka ili otrova, kad bi dobavili razsadnike, ili kad bi napravili sjemeništa amerikanske loze. Pet do šest godina nazad, i ja sam glasovao za predlog častnog zast. Bjelanovića, cieneći da je koristan po zemlju, kako je to mislio i on, kad ga je iznio. No kroz ovo šest godina, hvala Bogu, nije se dala prigoda da bi trebalo početi štogodj. Pa opet kroz ovo šest godina uvjeriše se stručnjaci da amerikanska loza može biti neki liek od filoksere, ali da je ona neuništuje. A nije to samo teoretično dokazano, već faktično, da i amerikanska loza može da oboli, ali ona može samo da odoli, isto kao što neki odoli boli u želudcu, a drugi nemogu odoliti. Tako i ova amerikanska loza odoli, ali ipak na njoj ostaje filoksera. Isto je tako i sjemenjem, jer i ono zadrži na sebi otrov. Ja nisam strukovnjak, već govorim po onom što sam čitao, pa zato nevelim da je ludo što govore oni koji dokazuju, da se to sjeme može čistiti, da se može razkužiti, pak sijati kao izkuženo i nepokvareno sjeme. Ali u knjigama se čita, da se onoga belaja od filoksere nahodi još u tom sjemenu, i da dalje živi. Zato mislim, da za nas nema drugoga načina već da držimo daleko tu nesreću i da neuvodimo ni razsadnika, ni sjemeništa. Imamo primjer u onom što se je dogodilo na otoku Monte Christo, gdje su, pošto su uveli razsadnike amerikanske loze, uveli i filokseru, te bi se taj Monte Christo sada

imao zvati Monte filoksera. Nješto slična pripovieda se o poznatom zavodu Klosteneuburgu, koji je postao pravim sjemeništem i razsadnikom filoksere, kad su uveli tamo razsadnike amerikanske loze.

S tih razloga ja nemogu glasovati za predlog gosp. Bjelanovića, i gosp. Bjelanović biti će se uvjeriu, da ovi razlozi nisu sabrani od kojekakovih ludih teoretika, već se temelje na praktičnim pokušajima. Kad bi prihvatili onaj predlog, mi bismo približili pogibelj te uveli lahko i nehotice ovu nesreću u našu zemlju. Okoristimo ne onim što su naučili drugi narodi bolji od nas.

Predsjednik. Zast. Vranković ima rieč.

Vranković. Nadodati ću nješto k onomu, što je kazao častni zastupnik Ljubić. Po zadnjim izkustvim dokazano je da američke loze iz sjemena neimadu one jakosti, da bi se mogle braniti od filoksere, te je do sada u obće zabačeno, da se sije sjeme amerikanske loze. Što se pako tiče amerikanske loze, to je u enologičnome kongresu u Beču g. 1883 u načelu primljeno, da se nikada neuvadjaju rasadnici amerikanske loze u onim pokrajinam, koje su čiste od te nemani filoksere. Da baš sveobće obstoji ovo načelo, tumači i onaj fakat, što ga je naveo gosp. predlagatelj, da je naime Srbija odredila veće svote za nabavu amerikanske loze, jer se je u Srbiji filoksera pojavila, te je nastala pogibelj. Što se tiče pak sijanja i moći te vražije filoksere u sjemenu, eto ovdje što sam ja čitao u izvješću Ballesa (*čita talijanski*) :

„Conosco mezzi coi quali si uccide l'insetto ed in piccole proporzioni si ottengono risultati molto buoni, quantunque non mi consti, che si possa distruggere le uova, specialmente quelle d'inverno. Ad ogni modo se anche fosse certa l'azione dei mezzi chimici sull'insetto e sulle uova, nessuno ancora potrebbe avere la sicurezza, che impiegati tali mezzi sopra superficie più larga, non sia rimasto qualche insetto, o qualche uovo, perchè puo succedere facilmente che l'azione chimica non arrivi fino ad essi, o la semente o il tralcio siano coperti da un pezzetto di terra“.

Dakle vidite, da će to vrlo težko biti da bi se moglo sjeme američke loze razkužiti od te nesretne filoksere. Protivan sam opet s druge strane tome predlogu, jer nije shodan za sada, dok se još nije pojavila filoksera. Dakle imade još vremena za borbu proti toj nemani, pošto znamo, da se tako brzo ne razširuje, kad se pojavi.

U Istri kako je poznato pojavila se je već pred 10 godina, te se je do sada sasvim malo razširila po toj pokrajini. Ako po nesreći bude takodjer navalila i na našu pokrajinu, onda ćemo imati prilike i sgode za uvedjenje razsadnika tamo, gdje se uvuče filoksera.

Predsjednik. Pita li još tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Želi li govoriti gosp. predlagatelj ?

Bjelanović. Poslije svega, što sam već u tom pitanju rekao, neimam ništa drugo da iztaknem, nego da bi valjalo u tom sliediti primjer drugih zemalja. Ali ja nemogu nikako razumjeti, kako bismo mogli uvesti filokseru sadeći lozu iz sjemena. Ako je to tako, tada bismo je mogli uvesti i sa stotinu drugih sjemena.

Sjemeništem i razsadnikom mi bismo ovoj zarazi za vrieme našli uztuka, te bi imali lieka kad bi već filoksera došla. Mi imamo primjera u tom iz svega svijeta, a valjda neće taj sav svijet bit lud, da uvodi u zemlje svoje sam filokseru. Uz moj predlog stoje nastojanja svih država. (Okuženih! glas na desnici). Mislim da se moj predlog nemože neuvažiti, jer je praktičan, te stoga preporučam Visokom Saboru, da u tom smislu primi moj predlog.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog zast. Bjelanovića koji glasi (*čita*).

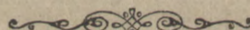
Bjelanović. Ja bi predložio, da se preda odboru taj moj predlog.

Predsjednik. Sad je kasno. Mi smo po vašem predlaganju prešli na drugo čitanje, t. j. da se još danas raspravlja ovo pitanje. Kad se jednom prešlo na drugo čitanje, i razprava je zatvorena u drugom čitanju, red je da se predjo na glasovanje o vašem predlogu.

Bjelanović. Ja bi imao predložiti, da se svaki predlog u smislu § 29 ima ili razpraviti, ili predati jednom odboru. Ja predlažem da se preda odboru.

Predsjednik. Ja moram opaziti, da se samo u prvom čitanju može predložiti, da predlog bude predan odboru. Kad je već o kojem predlogu razpravljano u drugom čitanju, onda više nema govora o prelazu na odbor. — Stavljam na glasovanje predlog zast. Bjelanovića. Gospoda, koja primaju predlog u drugom čitanju, neka ustanu. (*Manjina*). Predlog je zabačen. I time je izcrpljen dnevni red, te zatvaram sjednicu.

(*Sjednica je završena u 12 sati i 45 časaka*).

III. Sjednica dneva 15 ožujka 1892.

Sadržaj: *Odobrenje zapisnika prošle sjednice. — Upit na Predsjednika. — Navieštenje molbenica. — Upiti na vladu i odgovori. — Dopusti. — Odreka D.ra Bakotića na zastupstvo. — Predlog zast. Vrankovića. — Prvo čitanje predloga Zem. Odbora o pripoznanjn bolnice „Prestolonasljednik Rudolf u Kajiru javnom". — Prvo čitanje zak. osnove o providjenjima za nabavu vode za domaće potrebe. — Izvještaji financijalnoga odbora o konačnim računima za g. 1889 i 90. — Predračuni za god. 1892 i 1893. — Riešenje molbenica.*

(*Početak sjednice u 10 sati i 10 č. pr. podne*).

Predsjednik; Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Lovro Borčić i D.r Ante Pugliesi.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić, savjetnik c. k. Namjestništva Karlo Marija Truxa, pokr. uč. nadzornik Jozip Perićić i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 24. — Broj je zakonit. Molim gosp. tajnika Borčića da pročita zapisnik posljednje sjednice.

Borčić (*čita*).

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Razprava o zapisniku je zatvorena. — Gospoda, koja odobravaju zapisnik posljednje sjednice, kako je bio pročitan, neka ustanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Kulišić. Pitam rieč.

Predsjednik. O čem? O zapisniku?

Kulišić. Ne; imam učiniti jedan upit na pres. gospodina predsjednika sabora.

Predsjednik. Zast. g. Kulišić ima rieč.

Kulišić. Dosadanji običaj u ovom saboru bio je, da sam interpelant čita svoju interpelanciju. Ja niesam bio prisutan prvim sjednicama ovoga zasjedanja saborskog, nu čuo sam da je u ovom zasjedanju nastao novi običaj, uslied kojega čitaju interpelancje tajnici. Mislim da poslovu našeg poslovnika, imadu zastupnici pravo da sami čitaju svoje interpelacije. Glede toga novog postupka pitam razjašnjenje od gosp. predsjednika, a u isto vrijeme izražujem želju u ime srpske narodne stranke, da bi bilo čitanje interpelacija ustanovljeno po starom običaju.

Predsjednik. Ja ću odmah odgovoriti na ovaj upit. Potvrdjujem, da je u našem saboru vladao običaj, da odnosni interpelanti sami čitaju dotične upite. Nego taj običaj nije bio osnovan na poslovniku, dočim je i u svim ostalim saborima Austrije običaj, da upite, predloge, i sve što je prikazano predsjedništvu bude pročitano po tajnicima, koji su zato baš i odabrani. Pošto prvašnji običaj nije bio osnovan na poslovniku, pošto su tajnici pozvani, da čitaju sve spise, tako sam ja početkom ovoga zasjedanja odlučio, da upite čitaju tajnici, tako je bilo već od prve sjednice, i tako treba da bude. Naš saborski poslovnik drži se toga pravca, da su tajnici pozvani da čitaju sve spise, koji su saboru prikazani. S druge strane odlučih se na to i radi samoga reda. Imam naime iz onomla-

njskog izkustva primjetiti, da je jedan zastupnik, koji danas nije prisutan, čitao svoju interpelaciju 40 minuta, jer ne samo, da je taj zastupnik malo po malo čitao, već je dapače presjekao čitanje na nekoliko mjesta, da bi mogao ustmeno dodavati neke svoje komente.

Time je neumjestno i bez potrebe Vis. Sabor i mnogo dangubio, jer tajnik bio bi isti upit pročitao u samih 20 časaka. Zato sam baš i došao do te odluke, posvema osnovane na našem poslovniku.

Bjelanović. Imam i ja interpelaciju na presvj. gosp. predsjednika. Molim rieč.

Predsjednik. Čast. zast. Bjelanović ima rieč.

Bjelanović. Po mojem mišljenju, najvažnije pravo, koje pripada narodnom predstavniku jest, da može vladu pitati o svim njenim djelima. Pripada naime zastupniku pravo, da pita kako misli vlada, kojoj je odobrio državni proračun, da je može u svako doba zapitati za svako njezino djelo. To najvažnije pravo su, gospodo, interpelacije. U svim su parlamentima ta prava priznata; gdje nisu priznata, tu nema parlamenta. U parlamentima, gospodo moja, koji imadu sva prava i veliki djelokrug, dozvoljeno je stavljati pitanja usmeno, i tu naravno sam zastupnik govori u svoje ime i bez tudjih podpisa pita vladu za njena djela. Naši zemaljski sabori nemadu ovih prava, koja imadu pravi i veliki parlamenti. Naša su parlamentarna prava vrlo skučena. Nu ipak ostaje nešto. Ostaju naime tragovi pravoga parlamentarizma. U ta naša prava spadaju interpelacije. Razlika je dakle izmedju sabora i velikih parlamenata, što mi nemožemo usmeno interpelirati visoku vladu, nego možemo usmeno samo presvj. gospod. predsjednika, možemo usmeno samo još i visoki Zemaljski Odbor. Još su u nekom pogledu skučena prava našem saboru, što mi nemožemo uzeti u razpravu odgovor visoke vlade. U ostalom ja mislim, da kako se podnosi interpelacija pismena, da se mora tomu našem pravu priznati, da sam interpelant čita svoju interpelaciju. Kada bi nam se oduzelo i to pravo, ja mislim da bi time povriedili upravo i dostojanstvo našeg sabora i njegov ugled.

Presvietli gosp. predsjednik na upit moga druga Kulišića, odgovorio je, da ovo pravo na čitanje interpelacija nepripada dotičnom zastupniku, već tajnicima. Ja se usudjujem na to opaziti, da ovaj odgovor presvj. gosp. predsjednika nije osnovan na našem sab. pravilniku, pa i na nikakvom parlamentarnom običaju, a nije osnovan ni na parlamentarnoj tradiciji. Nego naprotiv ovo pravo čitanja interpelacije pripada interpelantu, koji ju je podnio.

Naš poslovnik u čl. VIII § 25 kaže (*čita*). Ovdje se razumieva, da će čitati svaki svoj upit; onaj koji je interpelirao, da će i čitati interpelaciju. To se razumje po zakonu, po običaju svih parlamenata, i po običaju, koji je uveden u ovaj Visoki Sabor, odkad taj sabor postoji. A vi znate da običaj postaje zakonom i da običaj ono popunjuje, što nije zakon odredio.

Presvj. gospodin predsjednik rekao je, da po našem saborskom poslovniku čitanje interpelacija pripada tajnicima. Ja se usudjujem da glede dužnosti tajnika pročitan § 8 našeg poslovnika, koji kaže (*čita*).

Ovdje nije nigdje govora o čitanju interpelacija. Jedan drugi razlog, što ga je naveo presvj. gosp. predsjednik nemože se takodjer uvažiti, što se je naime našao zastupnik, koji je dodavao usmene komente. Ali to je bio samo slučaj, i taj se može ponoviti, kad i tajnik čita interpelacije. Svaki zastupnik može činiti primjetbe, i za to imade predsjednik, koji će ga pozvati na red u svako doba. Na kraju primjetiti ću k ovom tumačenju još i to, da kako sam već rekao, svaki zastupnik ima pravo da interpelira visoki Zemaljski Odbor usmeno, te bi valjalo u tom pogledu promjenuti naš poslovnik, da zastupnik taj upit nesmije glasno govoriti, nego treba da ga prišapne našem tajniku.

Do toga bi u istinu moglo doći po ovoj teoriji, koja se je sada ovdje razvila. Ja zato prosvjedujuć u ime svojih drugoga proti ovakovim novotarijam u našem saboru, molim presvietlog gosp. predsjednika, da nam raz-

tumači po poslovniku ovaj postupak, o tim interpela cijam pismenim i usmenim.

Predsjednik. Gospodin zastupnik Bjelanović nije ništa nova naveo, niti nadodati k onomu, što je već rekao zastupnik Kulišić. Na odgovor gosp. Bjelanoviću, ja bi se mogao pozvati na ono, što sam odgovorio gospodinu Kulišiću, t. j. uztvrditi, da je ovaj moj postupak osnovan na našem sab. poslovniku, a da naprotiv običaj, koji je dosada vladao, nije odgovarao onoj praksi, koja je već primljena u svim saborima u Austriji. Gosp. Bjelanović citirao je § 25 našeg saborskog poslovnika, gdje je rečeno, da upiti imadu biti pročitani. Ali tu nije rečeno, da ih ima čitati, onaj koji upit stavlja, već se ondje razumjeva, da jih čita zastupnik, koji imade nalog od predsjednika sabora, da čita sve spise, koji stignu na predsjedništvo, a to su tajnici. Što se tiče § 8, to je tu jasno rečeno, da tajnici čitaju sve spise, koji bi stigli na predsjedništvo, a medju spise spadaju i upiti. A čitati jih imadu oni, koji su na to pozvani, a to su tajnici. Uslijed ovoga razjašnjenja, ja moram očitovati toliko zastupniku gosp. Kulišiću koliko, zastupniku gosp. Bjelanoviću, da će odsada biti upiti čitani po tajnicima, koji su od sabora izabrani, i koji su na to pozvani.

D.r Salvi. Domando la parola.

Predsjednik. O čemu hoćete govoriti?

D.r Salvi. Per un richiamo al Regolamento.

Predsjednik. Izvolite govoriti.

D.r Salvi. Io sono perfettamente d'accordo con ciò che dissero gli on. Kulišić e Bjelanović, e coll'osservazione fatta da quei deputati sul diritto di interpellanza, sul diritto dei deputati e sul modo di esercitarlo, il quale non può essere — a mio modesto parere — limitato e ridotto ad una forma indiretta, che saprebbe troppo di cancelleria. E vero che per le disposizioni del regolamento, le interpellanze devono esser prodotte al governo e presentate in iscritto al presidente della seduta ed anche in duplo, ma ciò non toglie, per naturale e logica conseguenza, che le interpellanze debbano venir lette, esposte cioè alla pubblicità della Dieta dallo *stesso interpellante*. Farle leggere dai segretari, come ben osservava l'on. Bjelanović, non sta in armonia con le attribuzioni proprie dei segretari o almeno il regolamento non dice che tali sieno le loro attribuzioni, e ciò, oltre a confidar loro attribuzioni non proprie, che potrebbero anche talvolta essere per loro spiacevoli e penose, modificherebbe una pratica antica della Dieta e limiterebbe, a mio parere, una prerogativa del deputato, quella cioè di avanzare direttamente da sè le proprie interrogazioni al Governo.

Daccordo quindi in tutto con quanto ebbero ad esporre gli on. Bjelanović e Kulišić, credo sia il caso di interpellare la Dieta sulla risoluzione di questo incidente occorso, e dal momento che il § 32 del regolamento dice nel secondo inciso, che dalla trattazione costituzionale sono escluse quelle proposte che venissero fatte da un deputato sul formale procedimento della Dieta, e che è sufficiente che tali proposte sieno avanzate da un solo deputato, propongo che piaccia all'on. presidente di chiedere alla Dieta, se essa intende di stabilire che le interpellanze vengano lette dal deputato, oppure dai segretari.

Credo che tale proposta si appoggi al secondo inciso del § 32, e possa quindi esser presa in considerazione.

Predsjednik. Ja nemogu drugo, nego opet pozvati se na ono što sam prije rekao gospodi Kulišiću i Bjelanoviću. Ako gosp. predgovornik želi, da bude preinačena dotična ustanova u našem poslovniku, njemu je slobodno prikazati Visokom Saboru jedan pismeni predlog, podpisan ili poduprt od dovoljnog broja članova.

D.r Salvi. Scusi . . .

Predsjednik. Oprostite, nedozvoljavam, da se o tom razpravlja. O upitim neima razprave. A glede vašeg predlaganja, opetujem da Vam je slobodno predložiti pismeni predlog, da se promjeni naš poslovnik . . . . .

D.r Salvi. Io non ho fatto un' interpellanza. Forse mi sono espresso male, od Ella non ha...

Predsjednik. Oprostite, sad govorim ja, a Vi ćete govoriti, kad ću vam dati rieč.

D.r Salvi. Io faccio una proposta concreta.

Predsjednik. Molim vas, ne zaboravite, da ste u saboru, i da zastupnik može tek onda govoriti, kad mu je presjednik dao rieč.

D.r Salvi. Znam.

Predsjednik. A glede vašeg upita, odgovaram Vam još jednom, da u poslovniku nigdje ne stoji, da onaj, koji stavlja upite, da jih i čita. Pošto toga nema u poslovniku, to Vam stoji slobodno u tom smislu prikazati predlog, koga ću ja onda staviti na dnevni red.

Bjelanović. Pitam rieč?

Predsjednik. Nemogu vam dati rieči.

Bjelanović. Hoću da govorim o poslovniku.

Predsjednik. Sada o tom nemože biti nikakove razprave.

Bjelanović. To je nasilje.

Predsjednik. Ja vas pozivljem na red, za tu vašu rieč. Molim g. Pugliesi-a, da pročita sadržaj molbenica.

Pugliesi (*čita*):

Br. 87 Dome ud. Bilan, za pripomoć; Br. 87 D.n Grgo Tambača, za petogodišnjicu; Br. 86 Asyl-Verein učenika u Beču, za pripomoć; Br. 85 Crkovinarstvo Sv. Stošije, za doprinesak u gradnju zvonika; Br. 83 Starinarsko Družtvo Kninsko, za pripomoć; Br. 81 Lino Buzolić, za petogodišnjicu; Br. 80 Obćina Bolska, da se gradi put na „Vrh"; Br. 79 Fr. Radić, za podporu; Br. 78 Miho Vrčić, za pripomoć; Br. 77 Trifo Marinović, za povišenje mirovine; Br. 66 Frane Rakamarić, za povišenje mirovine; Br. 107 Vicko Oparenović, isto; Br. 108 Matilde ud. Batinić, za milostinju.

Predsjednik. Sve ove molbenice izručiti ću molbeničkom odboru. Prije današnje sjednice primio sam dva upita. Prvi upit predao mi je zastupnik Vukotić. Molim D.r Pugliesi-a, da ga pročita.

Pugliesi. Pitam rieč.

Predsjednik. Izvolite.

Pugliesi. Medju dužnosti jednoga tajnika, mislim da nespada, da čita upite, jer to nije nigdje u poslovniku osnovano. Molim gosp. predsjednika, da ga dade pročitati po interpelantu. (*Živio, dobro i bravo na ljevici*).

Predsjednik (*zvoni*). Molim gosp. tajnika Borčića, da pročita taj upit.

Borčić. Molim, dozvolite nekoliko rieči, da izjavim moje stanovište. Pošto interpretiranje saborskog poslovnika pripada jedino gosp.

Predsjedniku, s toga ja primam nalog predsjednika, te ću čitati. (*čita*):

Upit na Vladina Povjerenika.

Opća je žalba kod naroda u području C. K. Graskog Suda u Kotoru da riješavanja zametnutih gragjanskih parnica kod onog Suda mnogo zapinju. Pravi uzrozi tomu, potpisanim nijesu točno poznati, ali u koliko su mogli izdaleka nazreti, sva je prilika da na onom sudu nema dovoljni broj činovničkih sila u razmjeru sa ogromnim radom. Savjetnik upravitelj više puta zabavljen je kod kaznenih rasprava pri okružnom Sudu, te često preko godine strankama, koje su prevalile po kiši i snijegu po tri i četri sata hoda odgagjaju se ex officio ročišta. Ima stranaka, kojima su se takve neprilike po tri i četiri puta zasebice ponovile, usljed čega prvo potpisani zastupnik o tragu dvije godine bio je prinugjen obratit se brzojavnim putem na Visoko C. K. Ministarstvo pravosugja i tražiti lijek. Żalba nije imala nikakvog povoljnog uspjeha, dočim je sve ostalo na starom.

(Nastaje žamor i šum. Glasovi: Nečuje se; čitajte jasnije!)

Borčić. Pisano je nečitljivo.

Podić. Vedete le conseguenze!

Predsjednik (zvoni).

Borčić. (Nastavlja čitanje).

Druga prijeka potreba ukazuje se kod C. K. Okružnog Suda u Kotoru u pogledu tijesnog prostora u sobi porotničkih rasprava. Onaj prostor tako je tijesan da bi jedva dostatan bio za sudbene, odvjetničke i porotničke štolove. U prostoru opredijeljenom za slušaoce, jedva se desetak njih može smjestiti. Kad je kakva ljubopitljiva rasprava slušaoci trpaju se jedan na drugoga, na način, da se njekoliko puta megju njima porodilo i riječanja.

Izloženo pravo stanje stvari, potpisani čast imaju upitati Vladina Povjerenika:

I. Jeli Visoka Vlada osvjedočena da riješavanje gragjanskih parnica kod C. K. Graskog Suda u Kotoru mnogo se proteže na veliku štetu stranaka?

II. Kakve odredbe misli preduzeti da sadašnje stanje okrene na bolje?

III. Jeli Visoka Vlada uvjerena da je sadašnja soba, opredijeljena za porotničke rasprave kod C. K. Okružnog Suda u Kotoru tijesna, te neodgovara ni izdaleka potrebi?

IV. Imali namjeru narediti da se štoskorije izvedu potrebite popravke.

Zadar, 15 marča 1892.

Gjuro Vukotić — Kulišić — Bjelanović — Pugliesi — Gojković.

Predsjednik. Imam čast izručiti ovaj upit vladinom povjereniku. Drugi upit predao mi častni zastupnik Biankini. Molim g. tajnika da ga pročita.

Borčić (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Bit će 20 godina od prilike, odkad je visoka vlada bila priznala potrebu da sagradi mali lukobran u luci Velikog Iža i da ju uredi. I dotični nacrt bio je sgotovljen, ali je ostao na papiru, nit je do danas izveden.

Godine 1887 Ižani opet se obratiše pomorskoj vladi u Trstu, ali im ova odgovori svojim dopisom 26 ozujka 1888 br. 2460, upravljenim c. k. namjestništvu u Zadru, „da je luka Iža Veloga, u prispodobi sa drugim

lukam veće važnosti, dovoljno obskrbljena lučkim radjam, a da može sliediti izkrcavanje vlastitih kao i eventualno drugih ladja, tako da sad nebi nuždno bilo već stranomično izkopanje iste luke, radi česa bilo je već odredjeno izradjenje dotičnog nacrta“.

Ovaj odgovor pomorske vlasti očevidno počiva na pogrješki, jer je javno poznato i svak, tko oči ima, može se uvjeriti, da u luci Velikog Iža, odkad ju je Bog stvorio, pomorska vlast nije izvela ma ni najmanje radje; da u toj luci nema ni lukobrana, ni obale, dapače ni samog jednog kamenog stupca za privezanje brodovâ, a kamoli da je „u prispodobi sa lukam veće važnosti, dovoljno obskrbljena lučkim radjam“.

Krcanje i izkrcavanje brodova, osobito po jematvi, kad Ižani vode mast sa susjednog otoka Rave, idju u mlinice, ili krcaju ulje za izvoz, nemože ni sliediti, ako prije svi, koliko ih je sposobnih na radju u selu, nesadju u more i neizkopaju gdjegod u luci nešto blata, da njim brodovi mogu doć bliže kraju.

Pomorska vlast bila je s toga priznala potrebu, kako sama kaže u spomenutom dopisu, „stranomičnog izkopanja iste luke“, i odredila izradjenje dotičnog nacrta.

Ali evo je peta godina od onda, i stanovnici Velikog Iža nevide da njim se ni luka kopa, pored sve nužde priznate od pomorske vlasti, a kamoli da njim se gradi lukobran, il namješća barem pet kamenih stupova za privezanje brodicâ.

Pri svakoj oluji, osobito kad zimi zabiesni bura, Ižani imadu predati za svoje žiće, za svojih 50 gaeta i 15 velikih bracera, kojima razpolažu.

Pri tom ulje, kojim obiluje njihov otok, moraju prodavati u bezcienje, jer u nesjegurnu luku trgovci nerado dolaze, a njihov lovčarski obrt, dosta znamenit, i njihovo brodarstvo nemože da se dovoljno razvije.

Pošto je neobhodna dužnost pomorske vlasti brinuti se za sjegurnost pomoraca i njihovog imanja za razvitak trgovine i pomorskog obrta; pošto pomorska vlast, izim za liepe nacrte, nije još nikad ni novčića potrošila za luku Velikog Iža, premda ondje žive 1334 stanovnika uzorno radišnih i odanih pomorskom životu, koji svoje brodove vide izložene neprestanoj pogibelji, a svoju luku zapuštenu i zanemarenu tako, da je već nemoguće u njoj obavljati i najprimitivnije trgovačke poslove — podpisanim čast je upitati vladu N. Veličanstva:

Mislili već visoka c. k. vlada graditi lukobran u luci Velikog Iža, i urediti je prama neobhodnim potrebam pomorstva i trgovine?

Zadar, 15 ožujka 1892.

J. Biankini — D.r Paštrović — D.r Klaić — Brajković — Ljubić — Šarić — Tartaglia — Perić.

Predsjednik. Imam čast izručiti i ovaj upit visokoj vladi.

Častni zastupnik Vranković predao mi je prije današnje sjednice sliedeći predlog (*čita*):

Sabor dalmatinski traži neka Visoka Vlada naredi financijalnim organim da se ne pobira potrošarina na krmad u kući odgojenu, u odlomcim i občinam potrošarini podvrgnutim.

I. Vranković

Pošto je ovaj predlog ustavan, to prije nego se odluči, da ga stavim na dnevni red, molim onu gospodu, koja ga podupiru, da izvole ustati. (*Većina*).

Budući da je ovaj predlog poduprt dovoljnim brojem zastupnika, ja ću ga staviti na dnevni red u jednoj od dojdućih sjednica.

Prije nego predjem na dnevni red, javljam, da mi je zast. D.r Zaffron poslao ovo pismo (*čita*):

Visoko Presjedništvo!

Pošto do danas jošter niesam se u zdravlju oporavio na način da mogu zauzeti putovanja, za to izvoliti će Visoko Presjedništvo udieliti mi dalnji dopust od pet dana.

Korčula dne 12/3 1892.

D.r Zaffron

K ovomu pismu dodana je svjedočba (*čita*):

Gospodin D.r Jozo Zaffron boluje još od Bronchitis.

Korčula, dne 12 ožujka 1892

D.r Petar Mirošević

Ja sam već dozvolio bio gosp. zastupniku D.r Zaffronu 8 dana dopusta; nu pošto on pita još pet dana, a ja mu jih sam nijesam vlastan dati; za to pitam Visoki Sabor, hoće li dozvoliti taj dopust. Ona gospoda, koja pristaju da se D.ru Zaffronu podieli dopust od 5 dana, neka izvole ustati. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Pitam rieč. Da ne zapinju poslovi u odboru, koji imade da pregleda rad Zemalj. Odbora, ja predlažem, neka se mjesto odsutnog D.ra Zaffrona izabere drugi koji zastupnik u odbor i to još danas.

Predsjednik. Zastupnik čast. Ljubić predlaže, da se na mjesto bolestnoga i odsutnoga D.ra Zaffrona izabere drugi koji zastupnik u odbor za pregledanje rada Zemaljskog Odbora i to još danas. Gospoda, koja na to pristaju, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. Izbor toga člana biti će odredjen tekom današnje sjednice.

Prije današnje sjednice primio sam takodjer pismo obće poštovanoga našega druga, častnoga zastupnika viteza Dubokovića, koga je zadesila ljuta domaća nesreća. U pismu, koje je on meni upravio iz Ljubljane, gdje se nalazi uz svoga bolestnoga sina, komu su ovih dana odsjekli nogu, on me moli, da mu od Visokog Sabora izposlujem dopust od 30 dana, jer se on nikako ne može odalečit od bolesnoga sina.

Ona gospoda, koji pristaju, da se zastupniku Dubokoviću dade dopust od 30 dana, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prije današnje sjednice gosp. zastupnik Kulišić predao mi je sljedeće pismo (*čita*):

Високи Саборе!

Изјављујем да се одричем заступништва изборног котара Книнско-Врличко-Дрнишкога на Сабору Краљевине Далмације.

Нека Високи Сабор изволи примити на знање ову моју изјаву.

Спљет на 12 марча 1892.

Одвјетник Д.р Игњат Бакотић.

Високоме Сабору Краљевине Далмације

у

Задру.

O tom izviestiti ću visoku vladu, da odredi novi izbor. Ovom prigodom javljam Visokom Saboru, da sam bio već pozvao D.ra Bakotića, da opravda svoju odsutnost. Isto takovo pismo upravio sam i D.ru Podiću, koji je medjutim danas već ovdje.

Plemić Pavić ima rieč.

Pl. Pavić. Na one prije pročitane upite imati ću čast odgovoriti u jednoj od sliedećih sjednica (*čita*).

U saborskoj sjednici dneva 10 tekućeg mjeseca, časna gospoda zastupnici Šarić i družina upravili su na Vladu sliedeći upit:

„Što već smeta, da se započne gradnja nove župske crkve u Slivnu Neretvanskome, i jeli nade, da će radnja brzo započeti“.

Na to mi je čast odgovoriti što sliedi:

Dotična osnova bila je sgotovljena i po gragjevnome odjelu namjestništvevom pregledana i odobrena.

Ukupni trošak ustanovljen je sa 15844 f. od kojih mjestni čimbenici imadu doprinieti 4249 fior., a sada se vode dogovori sa Općinom Metkovskom radi besplatna ustupa zemljišta, na kom se imade podići nova zgrada.

Obćina Metkovska bila je već pospješena dne 5 decembra pro. godine sa strane kotarskog poglavarstva. Čim budu dovršeni ti dogovori i oni glede pokrića troškova od strane mjesnih čimbenika od kojih takogjer zavisi da se stvar pospješi, ili ne, namjestništvo će podnijeti ovu osnovu visokome ministarstvu bogoštovja na odobrenje uz živu preporuku, da to što prije slijedi, jer je i namjestništvu poznata žurnost ove gradnje. Kada će pak započeti radnje, nije moguće označiti, jer to odvisi od odobrenja osnove sa strane ministarstva i od dozvole prinosa iz vjerozakonske zaklade sa strane carevinskoga vijeća.

Što se tiče opazke glede načina odgovora sa strane vlade na upite, primjećujem da odgovori na upite sliede potpuno u suglasiju sa faktičnim stanjem posala o kojim se radi, te sbog toga ogradjujem se ozbiljno proti takovim opaskam.

U Saborskoj sjednici dneva 10 tekućeg mjeseca, časna gospoda zastupnici Šarić i družina upravili su na Vladu slijedeći upit:

I. Jesu li naime Visokoj c. k. Vladi poznate sljeparije sa dalmatinskim vinom?

II. Ako su joj poznate, mislili Vlada Njegova Veličanstva stati na put sličnim zloporabam na štetu dalmatinskog vina?

III. Kani li Visoka c. k. Vlada upozoriti Kraljsko Ugarsko Ministarstvo financija, te pitati, da i ono odredi potrebito prama svojim uredim, kako će se slične zloporabe odstraniti?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti kako slijedi:

Predpostavljam da carinarski uredi u odpremanju za Trst i Rieku drže se u smislu upravnih odredaba ovog c. k. Pokrajinskog Ravnateljstva (Ravnateljstveni Broj 463 god. 1883) provoznog postupka popratnim listom (procedura d' assegnamento con ricapiti di scarta), koji je postupak naime strožiji u svom djelovanju nego li odpremanje prolaznicami legitimacionalnimi (ricapiti di legittimazione) propisat u načelu pod paragrafom 3.im slovo *b* Naredbe 2 svibnja 1880 br. 11967 c. k. Visokog financijalnog Ministarstva (D. Z. L. br. 49), jer provoznom postupku sdružena je dužnost prikazivanja očitovanja uredovnog pregleda, i zapečaćenja tereta i prikazivanja obavnom Uredu po paragrafim 149, 150, 153 Carinarskog Reda od 11 srpnja 1835 uvedena u Dalmaciju zakonom 20 prosinca 1879 (D. Z. L. br. 137). Carinarskim Uredima Dalmacije, što neće možda biti poznato častnim zastupnicima podpisanim na interpelaciji, bi Okružnicom 18 studenoga 1878 broj. 10589 (Dodatak Listu Naredaba Ministarstva financija br. 31) dopušteno da u svim onim slučajevim u kojim sudovi nebi bili obaždareni može se uporabiti drugo postupanje za izviditi težina tekućina, a to jer nije još svuda po Dalmaciji uobćeno baždarenje sudovah u smislu zakona 23 srpnja 1871 (D. Z. L. Br. 16 godine 1872) i jer, kad bi se na jedan mah bilo uvelo strožije postupanje, bile bi mogle nastati znatne neprilike za promet dalmatinskog vina.

Po rečenoj okružnici, carinarski uredi, kad im se prikazuju nebaždareni sudovi izcrpljuju dotičnu težinu drugim putem, naime vaganjem.

Ako bi pak sudovi bili preveliki, tako da se njihova težina nebi mogla ustanoviti po uredovnim vagami, i ako bi se radilo o ukrcanim sudovim, izkrcanje kojih pridruženo bi bilo neodoljivim potežkoćama, bi dopušteno da se tada težina pronadje štapom. Uporav-

ljenje tog postupka, i ako ne pruža matematičnu točnost, ipak služi da se težina doznade takovim podatcima približnosti, po kojima odmah bi se spazila kriva očitovanja u težini. Carinarski Uredi, što možda neće takodjer biti poznato častnim upitateljima, dužni su u obće pri doznačivanju trgovine pošiljku podpuno podvrgnuti izvanskom pregledu. Unutrašnjem pregledu podvrgava se samo jedan dio tereta pri izboru koga stranka ne smije se poništa umješati.

Moguće je dakle da carinarski Uredi u Dalmaciji razdavaju popratne listove za pošiljke vina nezahtjevajući da bačve budu cementirane, i bez da se unutrašuji pregled protegne na svu pošiljku, ali neće im se moći to pripisati kao koje kakovo prekršivanje njihovih dužnosti, niti će se njihovo postupanje smatrati lahkoumnim, jer odgovarajuće gorerečenim odredbam.

Što se tiče prve točke upita častnog zastupnika Šarića i družine, mogu izjaviti, da Vladi nijesu bile poznate sljeparije koje bi se počinile na Rieci sa dalmatinskim vinom, kako no bi predstavljeno u upitu.

Nego nadodati mi je, da je Pokrajinskom financijalnom Ravnateljstvu za Dalmaciju još godine 1890 bio dopro glas o zloporabam, koje bi se počinjale izvornicam dalmatinskih občina i popratnim listovim carinarskih Ureda, uvozeć u Trst, na temelju tih izkaznica, vino inostransko kao tobože dalmatinsko za izvoz.

Na obranu narodne trgovine financijalna je Vlast tada osobitim zanimanjem tražila da se obaviesti o pravom stanju stvari, ali govorkanja o takovim počinjenim zloporabam nebješe potvrdjena.

Ipak je ono podložnim organima odma razdalo shodne odredbe za uvedenje onih predhodnih mjera nadziranja i kontrola, po kojim bi se zapriečio eventualni potajni uvoz inostranog vina u mrtvim lukam Pokrajine, ili eventualna kriomčarenja na putu.

Dopisom 11 studenoga 1890 br. 673 pr. obratilo se je dalmatinskom Zemaljskom Odboru, molbom da bi se občine upozorile, kako no bi iste opreznošću postupale pri razdavanju izvornica što bi občine i same najvećom strogošću i zdušnošću morale paziti. Ista je pokrajinska financijalna Vlast i na temelju naredaba Visokog c. k. financijalnog Ministarstva naložila dalmatinskim Uredima, da ne popuštaju strankama u ruci te izvornice, nego da ih imaju priklapati popratnim listovima, koje pak pridržava obavni Ured, kom je vino doznačeno.

Te su se naredbe priobćile dalmatinskom Zemaljskom Odboru Ravnateljskim dopisom 30 ožujka 1891 br. 122.

Tim naredbom najshodnije se je naime providilo, e da se odstrane eventualne zloporabe što bi se u trgovini mogle obistiniti u pogledu narodnosti vina.

Pošto bi se bile po izkazu častnih upitatelja pri različitim okolovštinam pokušale i druge sljeparije. Pokrajinska financijalna Vlast na obranu izvozne trgovine dalmatinskog vina, zanimat će se na novo, kako li bi se, u koliko moguće, stalo na put sličnim zloporabam, ako bi se iste dogodile.

Kao oprezna mjera, da se sačuva od eventualnih zloporaba sa strane očitovatelja pošiljka vina, naredilo se je već carinarskim Uredima da imaju postupati još večom strogošću u djelovanjim odnosećim se na doznačivanje pošiljka vina, a osobito pri unutrašnjem pregledu i pri izvidu težine, koji bi se pak, u slučaju i najmanje sumnje, morao protegnuti na sav teret, te da imaju postaviti pod uredovni zatvor sve sudove, držeć se strogo obstojećih propisa.

U toj prigodi bi opetovan prijašnji nalog za strogo nadziranje obale, mrtvih luka i brodova na putu, kako li bi se odstranili, eventualni potajni uvozi inostranog vina u Pokrajinu.

Sviše bi istodobno sa strane Pokrajinskog financijalnog Ravnateljstva podneseno izvješće

visokom c. k. Ministarstvu financija, za shodni dogovor s ugarskim financijalnim vlastim, e da bi carinarski Uredi na Rieci bili držani na veću pomnju u nadziranju i odpremanju pošiljka dalmatinskog vina popratnim listovim.

Pogledom pako na važnost ovog predmeta za proizvod dalmatinskog vina, i Namjestništvo je privatilo ovu prigodu da zatraži shodno posredovanje cesarskih kraljevskih Ministarstva kod kraljevske ugarske vlade.

S ovom vladinom djelatnošću nadati se je da će odstranjen biti povod i prigoda dalnjim sljeparijam sa dalmatinskim vinom i ako su se do sad sbile u riečkoj luci.

U saborskoj sjednici dneva 10 ožujka t. g. častna gospoda zastupnici Sava Bjelanović i družina upraviše na Vladu sliedeći upit:

Jeli Visokoj Vladi poznato, da je c. k. Kotarsko Poglavarstvo u Kninu obustavilo iznenada općinske izbore u Kninu, pošto su već pozivi bili razdijeljeni, i kakvi su razlozi dotične naredbe istog c. k. Poglavarstva?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti što sliedi:

Dneva 8 ožujka t. g. c. k. kotarski Poglavar u Kninu brzojavio je Namjestništvu da radi konstatovanih nezakonitosti pri izloženju izbornih imenika, obustavio je izvedenje občinskih izbora u Kninu.

Malo kasnije istog dana stigla je Namjestnistvu brzojavna tužba občine Kninske proti rečenoj poglavarstvenoj obustavi, usljed česa biše brzojavno zatražene potanje obaviesti.

Iz brzojavnog izvješća i iz uredovnih izvida podastrtih od c. k. Kotarskog Poglavarstva, proizticže da propisi paragrafa 18 i 19 občinskog izbornog pravilnika glede izloženja izbornih imenika i glede proglašenja oglasa, kojim su urečeni bili dnevi za občinske izbore, niesu bili redovito izvršeni u svim občinskim odlomcim. Medjutim je i sam občinski Načelnik izjavio c. k. Kotarskom Poglavarstvu, da će sasvim obnoviti po drugom odsjeku občinskog izbornog pravilnika predradnje za občinske izbore, a postale su bezpredmetnim toli poglavarstvena obustava, koli pritužba občinskog Upraviteljstva.

Predsjednik. Prelazim na dnevni red. Prva točka dnevng reda je: „Prvo čitanje predloga Zemaljskoga Odbora, da bolnica „Prestolonašljednik Rudolf“ u Kajiru, bude priznata javnom bolnicom sa pravom naknade“.

Izvjestitelj Zemaljskog Odbora, gosp. Simić, molim da pročita izvješće.

Simić (*čita*).

Br. 3285.

Visoki Sabore!

Ušljed izvještaja Austro-ugarskog Konsulata u Kairu o djelatnosti i odnošajima Bolnice „Prestolonasljednik Rudolf“ u Kairu, eda bi se ista Bolnica proglasila javnom općom Bolnicom sa pravom naknade od strane Zemaljskih Zaklada. Ministarstvo Unutrašnjih poslova odpisom 16 julija 1891 Br. 10322 naložilo je C. K. Namjestništvu Dalmatinskom, da potraži odnosnu privolu od strane izvješćujućeg Odbora Zemaljskoga (Namjesnički Dopis 15 julija 1891 Bs. 13201).

Odbor je dopisom 30 novembra 1891 Br. 4176 odpisao C. K. Namjesništvu da, ne smatrajući se nadležnim pristati bez ovlaštenja Visokog Sabora na zahtjevanu privolu, pridržaje se pri skorom zasjedanju podnijeti odnosni izvještaj i tu privolu potražiti.

Bolnica u Kajiru bila je utemeljena god. 1881 od Austrijanskog Družtva i tamošnje Austro-ugarske kolonije, prilikom prisutnosti u Kairu Njegova C. i K. Visočanstva pok. Carevića Rudolfa, a otvorena na 2 decembra

1888 prilikom jubileja vladavine N. A. V. Cesara Franje Josipa I.

Po pravilniku, u tu Bolnicu primaju se na liječenje bolesnici Austro-ugarske kolonije obaju spola i svake vjeroispovijedi, a kad mjesta ima, i inostranci.

Bolnica se uzdržava pristojbinam koje plaćaju platomožni bolesnici, potporama i dobrovoljnim prilozima. Uprava povjerena je upraviteljnom Vijeću Pripomoćnog Društva u Kajiru.

Oskrbljena je Bolnica liječničkim osobljem, liječenje i uzdržavanje razdijeljeno je u dva razreda. Sadašnja dnevna pristojbina I razreda ustanovljena je na 3 fior., a II na 1 fior. 20.

O djelovanju Zavoda podnosi se svake godine liječničko-statistični izvještaj Predsjedništvu A. U. Pripomoćnog Društva. Iz spomenutih izvještaja ističe, da je u više rečenoj Bolnici od 8 decembra 1888 do 30 aprila 1890 bio zaklonjen 181 bolesnik (117 ženskijeh, a 62 muška), od kojih 117 Austro-ugarskih podanika. Ukupni broj liječenih bolesnika (neisključujuć one koji su bili ambulatorno liječeni) iznosi 11750, a od ovijeh okolo 2019 dobiše besplatno potrebiti lijek. U cijeloj god. 1890 primljeno je u Bolnicu na liječenje 177 bolesnika, od kojih 95 bijahu liječeni i oskrbljeni na teret društva. Ambulatorno, kroz istu godinu, bilo je liječeno oko 5000 siromašnih bolesnika.

Iz navedenoga vidi se, obzirom na pravilnik, na uredbu i na redovnu upravu, da Bolnica u Kairu zaslužuje postignuti željenu povlasticu javnosti, koju namjerava dozvoliti C. K. Ministarstvo.

Pošto u Kairu i okolici ima i dalmatinaca, koji su pošli na one daleke strane, da zarade i dobiju potrebita sredstva za življenje, te su podložni svakojakim bolestima i nevoljama, to će se oni još više okoristiti tamošnjom bolnicom, kad bude proglašena javnom sa pravom naknade.

Pogledom na navedene razloge, čast je Zemaljskome Odboru predložiti:

Neka Visoki Sabor izvoli pripoznati Bolnicu Prestolonasljednika Rudolfa u Kajiru općom javnom bolnicom sa pravom naknade, uz obveze koje vladaju za ostale javne Bolnice u Austro-ugarskoj državi.

Zadar, 6 marta 1892.

Predsjednik

Vojnović

Izvjestitelj

Simić

Simić. Predlažem da se još danas predje na drugo čitanje.

Predsjednik. Gospoda, koja pristaju na taj formalni predlog, neka ustanu. (*Većina*). Otvorena je razprava u drugom čitanju. Pita li tko riječ? — Nitko. — (Simiću). Molim, čitajte predlog.

Simić (*čita*).

Predsjeduik. Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljen u drugom čitanju.

Prelazim na drugu točku dnevnoga reda: „Prvo čitanje zakonske osnove o providjenjima za nabaviti vodu nuždnu za domaće potrebe i poljodjelstvo".

Izvjestitelj Zemaljskog Odbora, D.r Klaić, molim da pročita izvješće.

D.r Klaić (*čita*):

Br. 1332.

Visoki Sabore!

U izvješću Zemaljskog Odbora o svome radu, pod naslovom „Vode", na stranam

XCVII-VCIX, navedene su razprave vodjene prošle godine, i uzroci koji su tim raspravam povodu dali, kako bi se providjela pitkom vodom sva ona mjesta u Dalmaciji, koja danas istom oskudjevaju, i tim odstranile užasne posljedice te oskudice za život i domaće gospodarstvo. Zakonska osnova, o kojoj je govora, bila je sastavljena u ondje pomenutom mješovitom povjerenstvu kod C. K. Namjestništva u minulome mjesecu veljači; i tu zakonsku osnovu časti se Zemaljski Odbor podnieti Visokom Saboru na pretres i odobrenje.

Osnova ne ima u jezgri ništa novoga, u koliko odredbe nuždne u ovome važnome predmetu nabave pitke vode, sadržane su u občinskome pravilniku i u zakonu o vodama. Sada se je radilo te odredbe prikupiti u jedinstveni zakon na laglju porabu istih i popunit ih, svrhom da se bolje opredieli dužnost i posigura uspješnije vršenje iste sa strane občina; a istodobno da se občinam olahkoti to vršenje, u koliko njihova snaga nebi dosizala. Tim je izrečen poglaviti pojam, koji je temeljem zakonskoj osnovi, i naveden je razlog njezine potrebe.

§ 1 nije nego § 35 zemaljskog zakona 9 ožujka 1873 Br. 32 o vodama, kojim je izražena dužnost Občina providiti pitkom vodom ona mjesta, koja istom oskudjevaju.

§ 2 odnosi se takodjer navedenome zakonu, i kaže da po propisim istoga ima se postupati u svim pitanjim glede vodnog prava i providbe vode, koja bi slučajno nastati mogla pri nabavi pitke vode u jednom mjestu.

§ 3 propisuje Občinam dužnost držati u očevidnosti način kako su sva mjesta njezina obsega providjena pitkom vodom, i gdje ista oskudjeva; a to za postavjti stariju nadzirateljnu vlast u položaj da uzmogne shodne odredbe izdati prama občinam u svrhe vršenja njihovih dužnosti u predmetu.

§ 4 ponavlja propis §.a 75 občinskog pravilnika, po kome trošak za nabavu pitke vode stoji na teret odnosnog občinskog odlomka. Samo je dodano da skupnome trošku u tu svrhu ima doprinieti ciela Občina barem su 10%. Obzirom na korist, koju ciela Občina crpi kad je svako njezino mjesto providjeno vodom, i obzirom na solidarnost koja medjusobno veže sva uda jedne Občine, taj je dodatak posvema opravdan.

§ 5 ovlašćene su Občine za izvedenje radja u nabavu vode nametnuti stvarne pomoći; a i to ovlašćenje sadržano je u načelu u Občinskom pravilniku. Kako to nametnuće ima sliediti i u kojem obsegu, odredjeno je po propisim jur postojećim u zemaljskom zakonu o putim nedržavnim, i u zem. zakonu o uporabi tih pomoći pri izvedenju radja na odvraćanje voda, ili na obranu proti vodama.

§ 6 ovlašćuje zanimane odlomke da mogu u naravi doprinieti potrebito gradivo za radje, a to se po sebi razumije.

U § 7 naviešteno je da će Občine moći dobiti, na oblakšanje troška u novcu za radje, pripomoći iz zemaljske zaklade i iz državnih sredstava. A pošto zemlja i država pri slučaju pripomoći imale bi osobiti interes da radje budu temeljito osnovane i povoljno izvedene, naravno je što druga točka propisuje, naime da tada Zemaljski Odbor i državna uprava mogu sebi pridržati vrhovno ravnanje sa radjom.

§ 8 kaže da će se moći ustanoviti posebna zaklada za predujmove Občinam u svrhe izvedenja radja; i da ti predujmovi, povrativi u godišnjim obrocim, biti će pridržani od občinskih prireza izravnim porezim, uporabom Zem. Zakona 4 rujna 1883 Br. 39 o posiguranju izplate občinskih dugova.

§ 9. odredjuje da propis §.a 108 občinskog pravilnika, o postupanju državne i zemaljske vlasti u slučaju kad Občine ne vrše dužnosti njima zakonom nametnute, ima se upotrebit kad Občine zanemare ili zanieču vršiti svoju dužnost u pogledu nabave pitke vode; a § 10 propisuje da i u tome slučaju može biti nuždni trošak predujmljen iz gore-

pomenute zaklade za predujmove, ter ućeran na isti način kako i dobrovoljni predujmovi.

Visoki Sabor, koji je u svom zadnjem zasjedanju svu svoju pažnju obratio ovome životnome pitanju za narod, kad je svojim zaključkom onda primljenim Zemaljskom Odboru preporučio, da nastoji občinam u pomoć doskočiti glede nabave pitke vode, doista će ovu zakonsku osnovu uvažiti i dužnom pomnjom proučiti. A Zemaljski Odbor ima čast predložiti da ista bude predana posebnom „Gospodarskom Odboru" od 5 lica, na predtečnu razpravu i izvješće.

Zadar, 13 ožujka 1892.

Predsjednik

Vojnović

Izvjestitetj

Klaić

Zakon . . . . .

krjepostan za Kraljevinu Dalmaciju,

o providjenjim za nabavu pitke vode, za kućne i gospodarske potrebe.

Na predlog i privolom Sabora Moje Kraljevine Dalmacije, odredjujem što sliedi:

§ 1.

Gdje traje oskudica vode za piće, kuhanje, pranje, napajanje i ostale gospodarske svrhe, ili za gasenje vatre, ter gdje snage pojedinih občinara ne dotiču za nabaviti vodu, tu je, po občinskome zakonu, nabava vode dužnost Občine (§ 35 zem. zakona 9 ožujka 1873 Br. 22 o vodama).

§ 2.

Što se tiče slučajne razvlastbe privatnih voda, ili prava na vodorabljenje, u svrhu providjenja vode, takodjer što se tiče ustanovljenja poslužništva, ili ustupa zemljišta za provesti vodu ili sagraditi odnosne rukotvore, i ostalih pravnih pitanja o vodama, vriede propisi §§ 36, 37, 38, a, usljed ovog zadnjega, i propisi §§.a 27, 28, 31, 32 i 33 pomenutog zakona o vodama.

§ 3.

Dužnost je Občina držati stanje očevidnosti za svako pojedino mjesto svog obsega, po kojem da se znade dali i koje javne gradjevine postoje za nabavu potrebite vode (vodovodi, lokve, vodometi, zdenci, pojilišta i t. d.) i u kojem se stanju nalaze, a takodjer dali njihova oskrba sa vodom i vrsta ove zadnje odgovaraju odnosnoj porabi; i dali koje mjesto sasvim oskudjeva sličnim gradjevinam, ili trpi oskudicom vode za kućne i gospodarske potrebe.

Osobitu svoju pažnju na kolikoću i vrstu pitke vode imadu obratiti občinski liečnici i odnosna zdravstvena povjerenstva.

Pomenuto stanje očevidnosti dužne su občine priobćiti na zahtjev političkoj vlasti i Zemaljskome Odboru.

§ 4.

Troškovi za gradju i uzdržanje javnih gradjevina na providjenje vode stoje na teret dotičnog občinskog odlomka, u smislu § 75 Občinskog Pravilnika.

Nego barem 10% skupnog troška ima doprinieti ciela Občina.

§ 5.

Za izvršenje radja u svrhu nabave vode, vlastna je Občina nametnuti stvarne pomoći.

To nametnuće sliedi na način i po propisim §§.a 14, 15. 16 i 17 pokrajinskog zakona 7 travnja 1873 Br. 24 (o gradji i uzdržavanju javnih puta nedržavnih); — dotično zemaljskog zakona 25 srpnja 1895 Br.

22 (o uporabi stvarnih pomoći pri izvedenju radja smjerajućih na odvraćanje voda, ili na obranu proti vodama); — tim da, ako občinski prirez potreban u smislu treće točke navedenog §.a 15 nadmašuje 50%, ima se upotrebiti pokrajinski zakon 6 listopada 1883 Br. 41 (kojim se preinačuje § 86 Občinskog Pravilnika).

Stvarne pomoći u smislu navedenog § 16 imadu se nametnuti na način da broj nadnica za vodene radje, sa onim za putne radje, nesmie nadmašiti broj od pet nadnica na godinu za svaku osobu.

§ 6.

Zanimani občinski odlomak vlastan je podati u naravi prikladno gradivo potrebito za naumljenu radju (kamenje, pržinu, crljenicu, klak i slična).

§ 7.

Za oblakšati uzdržanje potrebitih trošaka u novcu, u koliko nebi pokriveni bili slučajnim posebnim dohodcim, moći će se udieliti pripomoći od strane Pokrajine i Države.

Pri tome slučaju, Zemaljski Odbor, dotično državna uprava, vlastni su pridržati sebi vrhovno ravnanje radje.

§ 8.

Osim toga moći će biti ustanovljena od zemlje, sa eventualnim sutjecajem države, posebna zaklada za predujmove občinam u svrhu radja za nabavu vode.

Ta zaklada biti će poglavito namienjena za pritjecati u pomoć onim občinskim odlomcim ili občinam, koje nebi bile u stanju doprinieti u jedan mah nuždni trošak u novcu; a to putem predujmova povrativih u godišnjim obrocim.

Slični predujmovi biti će udieljeni jedino uz povratak putem pridržanja občinskih prireza dotičnih občinskih odlomaka, i još uz jamstvo ciele Občine; a na ućeravanje predujmova biti će upotrebljen zemaljski zakon 14 rujna 1883 Br. 39 (o posiguranju naplaćivanja občinskih dugova).

§ 9.

Ako bi Občinsko Vieće zanemarilo ili zaniekalo vršiti dužnosti nametnute občini ovim zakonom, kotarska politička Vlast preduzeti će privremeno potrebita providjenja na trošak i pogibelj Občine; a Namjestništvo, saslušav Zemaljski Odbor, odlučiti će o stvari.

A pošto se radi o predmetu, koji spada u vlastiti djelokrug Občine, pomenuto pravo pripada i Zemaljskome Odboru (§ 108 Občinskog Pravilnika, popravljen Zem. Zakonom 21 veljače 1873 Br. 18).

§ 10.

I u slučajim predvidjenim prediducim §.om 9, moći će potrebiti trošak biti predujmljen iz zaklade, koja bi se ustanovila u smislu §.a 8; i to uz susljednu izplatu poput usilnoga nameta nuždnog prireza izravnim porezom na teret zanimanih občinskih odlomaka, po propisim navedenog zakona o posiguranju naplaćivanja občinskih dugova.

§ 11.

Ovaj zakon stupa u krjepost danom proglašenja; a izvršba mu je povjerena Ministrim Poljodjelstva i Unutrnjih posala.

D.r Klaić. Činim formalni predlog, da se ova zakonska osnova preda odboru od pet lica, koji da se danas bira.

Predsjednik. Gospoda, koja pristaju, da se ova zakonska osnova preda odboru od 5 lica, i da se danas bira, neka izvole ustati (*Većina).* Predlog je primljen.

Molim gospodu, da izvole predati cedulje za izbor odbora.

Tom prigodom molim da izvole gospoda predati cedulje i za izbor jednoga člana, koji se imade birati u odbor za pregledanje rada Zemalj. Odbora na mjesto odsutnoga i bolestnoga zastupnika Zaffrona.

(*Obavlja se izbor*).

Predsjednik. Predano je 26 cedulja. Izabrani su gg. Bjelanović sa 26, D.r Ivčević sa 25, Šupuk sa 24, Perić sa 24 a D.r Paštrović sa 23 glasa. Molim gospodu od ovog odbora, da poslije sjednice ostanu ovdje i da se ustanove.

Nadalje je izabran u odbor, koji imade pregledati rad Zemaljskoga Odbora, na mjesto zast. D.ra Zaffrona, zast. Zore, sa 15 glasova, dočim ih je Bjelanović dobio 10.

Prelazim na treću točku dnevnoga reda:

Izvješće Financijalnoga Odbora u konačnim računim za godinu 1889 sliedećih pokrajinskih zaklada: a) Iznemoglih vojnika dalmatinskih; b) Mamuline; c) Gluho-niemih; d) Obitelji spremnih dalmatinskih vojnika; e) Mirovine pokrajinskih činovnida; f) Vatrogasaca; g) Vanrednih potreba bivšeg okružja Dubrovačkog; h) Frane Josipa I.og; i) Oskudične.

Molim izvjestitelja financijalnoga odbora, zastupnika Korlaeta, da pročita izvješće.

Korlaet (*čita*):

uz Br. 5 Sab.

Visoki Sabore!

Koncem godine 1888 zaklada je iznemoglih vojnika dalmatinskih posjedovala u državnim Obveznica f. 65000, a u novcu fior. 298:29; svršetkom pak god. 1889 imala je u Obveznicama istu svotu i f. 988:16 u gotovini. Buduć su pak ostanci dugovni troškova i prometni iznosili f. 848, čista je imovina bila od f. 65319:21.

Mamulina je Zaklada koncem god. 1889 ostala ona ista, koja je bila i god. 1888, te je sastojala od f. 7400 u državnim Obveznicama, ali je od dohodaka gotovina poskočila od f. 2:24 ½ na f. 313:04 ½. Od ovih je udieljena podpora učenicima poljodjelstva u iznosu od f. 150, te je tako konačni pretičak bio od f. 163:04 ½. Nadodavši k ovim novč. 10 kao ostanke imovne prometne, ciela je imovina iznosila f. 7563:14 ½, ali je od nje trebalo oduzeti f. 300 kao dugovne ostanke troškova, i tako je čista imovina bila od f. 7263:14 ½, ili prema čistoj imovini predjašnje godine za f. 10:80 veća.

Zaklada je gluho-niemih sastojala na početku god. 1889 iz f. 6500 u državnim Obveznicama i f. 439:41 u gotovini i bila bi se koncem godine povećala za f. 277, da se ne bude izdalo u podpore više nego li je bilo prihoda, radi česa se je pokazao manjak od f. 23:65. Čista pak imovina bila je uprav od f. 6615:76, jer su ostanci dugovni iznosili f. 300.

Zaklada „Obitelji spremnih vojnika dalmatinskih“, koja je svršetkom godine 1888 sastojala iz glavnice od f. 21000 u državnim Obveznicama i f. 551:14 ½ u gotovini, doniela je za godinu dana dobiti f. 918:95, te se je mogla opet nabaviti jedna državna Obveznica od f. 1000, i tako je koncem godine 1889 imala u Obveznicama f. 22000, a u gotovinu f. 481:59 ½. Pokle su pak dugovni ostanci iznosili f. 60, čista je imovina bila od f. 22421:59 ½.

Od prihoda zaklade „Mirovine pokrajinskim činovnicima“ za god. 1889, uložilo se je u državne Obveznice f. 1200, i tako ta zaklada, koja je imala na početku rečene godine u Obveznicama f. 16600, u gotovini f. 223:18, a ostanci su imovini iznosili f. 108:33, dakle ukupno f. 16931:51, imala je na koncu godine:

a) u Obveznicama	f.	17800:—
b) u gotovini	„	287:61
c) u imovnim ostancima	„	1133:33
Ukupno	„	19220:94

Povećala se je dakle za f. 2289:43.

Zaklada „Vatrogasci“, koja se je koncem godine 1888 sastojala iz f. 1300 u državnim Obveznicama i f. 56:04 u gotovini, prihodima i doprinoscima osjeguravajućih družtva znatno je poskočila god. 1889, jer je tada razpolagala glavnicom od f. 2000 u Obveznicama i f. 128:25 u novcu, što ukupno iznosi čistu imovinu od f. 2128:25.

Znatno se je povećala takodjer i zaklada „Vanredne potrebe bivšega Okružja Dubrovačkoga“, budući je na koncu godine 1889 imala glavnicu od f. 45150 u državnim Obveznicama i f. 389:80 u novcu, dočim prijašnje godine nije imala nego f. 44150 u Obveznicama i f. 88:80 u gotovini. Pokazao se je dakle višak od f. 2001, buduć čista imovina iznosila f. 45539:80.

Zaklada „Frana Josipa I.a“, koja od nedavno postoji, pokazala je koncem godine 1889 liep napredak, jer joj je čista imovina, oduzevši ostanke dugovne od f. 275, iznosila f. 11932:83, ili f. 1598:90 veće od čiste imovine predjašnje godine.

Glavnica napokon zaklade „Gladinjske“ na koncu godine 1888 iznosila je u Obveznicama, gotovini i što je imala na dugu, svotu od f. 273428:50 ½, dočim je koncem godine 1889 iznosila:

a) u državnim Obveznicama	f.	121800:—
b) u gotovini	„	4790:44 ½
c) u dugu kod Občina	„	146637:96
d) u prihodima prometnim	„	9482:03
Ukupno	f.	282710:43 ½

Uzamši u obzir da su ostanci dugovni iznosili f. 208, čista je imovina bila od fior. 282502:43 ½, ili veća od one predjašnje godine za f. 9073:93.

Financijalni je Odbor našao, da su računi svih ovih zaklada u podpunu redu, a kako se je iz navedenih podataka moglo razabrati i imovina se je svih zaklada znatno povećala pametnom i savjestnom upravom; s tog mu je do časti predložiti Visokomu Saboru nek izvoli odobriti konačne račune za god. 1889 sliedećih saklada:

a) Iznemoglih vojnika,
b) Mamuline,
c) Gluho-niemih,
d) Obitelj spremnih dalmatinskih vojnika,
e) Mirovine pokrajinskih činovnika,
f) Vatrogasaca,
g) Vanrednih potreba bivšega Okružja dubrovačkoga,
i) Gladinjske,

podnešene izvješćem 24 svibnja 1891 Br. 816 Slavnoga Odbora Zemaljskoga.

Financijalni Odbor

Zadar, 12 ožujka 1892.

Predstojnik
Bulat

Izvjestitelj
Korlaet

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Ona gospoda, koja odobravaju istom pročitane konačne račune za g. 1889 pokrajinskih zaklada: Iznemoglih vojnika dalm., Mamuline, Gluho-niemih, Obitelji spremnih dalm. vojnika, Mirovine pokrajinskih činovnika, Vatrogasaca. Vanrednih potreba bivšeg okružja dubrovačkog, Franje Josipa i Oskudične — po predlogu financijalnog odbora, neka ustanu. (*Većina*). Računi su odobreni. Prelazim na četvrtu točku dnevnoga reda:

„Izvješće financijalnog odbora, o konačnim računim istih pokrajinskih zaklada za godinu 1890“.

Izvjestitelj financ. odbora, zastupnik gosp. Korlaet, molim da pročita ivješće.

Korlaet (*čita*):

uz Br. 30-Sab.

Visoki Sabore!

Čista je imovina zaklade iznemoglih vojnika koncem godine 1889 iznosila u državnim Obveznicama i gotovini f. 65319:21, a koncem godine 1890 posjedovala je u Obveznicama f. 66500:—

ostanci su imovni iznosili	„ 224:02
a u gotovini je bilo	„ 277:59
Ukupno	f. 67185:61
Odbivši ostanke dugovne u iznosu od	f. 816:18
Čista je imovina iznosila	f. 66185:43
Prama onoj predjašnje godine od	„ 65319:21
povećala se je za	f. 866:22

Zaklada je Mamulina na svršetku godine 1890 posjedovala u državnim Obveznicama f. 7400; u novcu f. 123:34 $^1/_2$, a u ostaćim imovnim f. 50, ukupno dakle f. 7573:84 $^1/_2$

Od ovih odbivši dugovne ostanke od	„ 450:—
Ostala je čista imovina od	f. 7123:84 $^1/_2$

Buduć se je ove godine izdalo u podpore više nego li je bilo prihoda, glavnica se je prema onoj od god. 1889, kad je iznosila f. 7263:44 $^1/_2$, umanjila za f. 139:30.

Prihodi zaklade za gluho-nieme jedva su mogli god. 1890 pokriti razhod. Ta zaklada iste godine imala je u državnim Obveznicama f. 6500, a u gotovini f. 415:79; ostanci su dugovni iznosili f. 300, te je tako čista imovina bila od f. 6615:79, ili za sama 3 novč. veća od one predjašnje godine.

Znatno se je nasuprot svojim prihodima za god. 1890 povećala glavnica zaklade „Obitelji spremnih vojnika dalmatinskih“, jer koncem god. 1889 iznosila je sam f. 22421:59 $^1/_2$, dočim je svrhom godine 1890 imala:

u državnim Obveznicama	f. 23100:—
u gotovu novcu	„ 326:37 $^1/_2$
Ukupno	f. 23426:37 $^1/_2$
Dugovni su ostanci iznosili samo	„ 5:—
te je čista imovina iznosila	f. 23421:37 $^1/_2$

Porestka je bilo prema imovini od god. 1889 za f. 999:78.

Zaklada „Mirovine pokrajinskim činovnicima“ koncem god. 1889, posjedovala je u Obveznicama f. 17800; u novcu f. 287;61, a u imovnim ostancima f. 1133:33, ukupno dakle f. 19220:94. Dohodcima i imovnim ostancima nabavilo se je god. 1890 državnih Obveznica u iznosu od f. 2500, te je svrhom te godine glavnica sastojala: u Obveznicama f. 20300, a u gotovini f. 264:94, od kojih odbivši dugovne ostanke od f. 50, čista je imovnina iznosila f. 20514:94, ili f. 1294 više od predjašnje godine.

Prihodim i gotovinom, kojom je razpolagala zaklada vatrogasaca god. 1890, nabavila se je na novo državna Obveznica od f. 200, te je na koncu te godinu posjedovala u Obveznicama f. 2200, a u novcu f. 57:15, što ukupno čini f. 2257:15 t. j. f. 128:90 više nego li god. 1889, kad nije iznosila već f. 2128:25 čista imetka.

U jako se je povoljnu stanju nalazila god. 1890 i zaklada vanredne potrebe bivšega Okružja dubrovačkoga. Čista imovina te zaklada god. 1889 iznosila je ukupnu svotu od f. 45539:80, a koncem god. 1890 imala je u Obveznicama f. 47450 i u gotovu novcu f. 271:80 t. j. ukupno f. 47721:80. Povišak je dakle bio od f. 2182.

Iz zaklade Frana Josipa I.ga izdano je g. 1890 u podpore i pripomoći f. 275, ali je sa svim tim glavnica dosta poskočila. U Obveznicama je naime koncem te godina imala f. 14200, a u gotovini f. 489:29, ili skupa f. 14689:29. Odbivši od te svote ostanke dugovne od f. 290, čista je imovina iznosila f. 14399:29, pokazujuć tako povišak od f. 2466:46 prema onoj od god. 1889, kad nije iznosila nego f. 11932:83.

Koncem godine 1889 čista imovina gladinjske zaklade iznosila je ukupnu svotu od f. 282502:43 ½, a koncem god. 1890 posjedovala je:

u državnim Obveznicama	f.	148400:—
u dugu kod Obćina	„	128910:86
u prihodim prometnim	„	9526:73
u gotovu novcu	„	4814:51 ½
Ukupno	f.	291652:10 ½
Ako se od toga oduzmu dugov. ostanci od	„	150.—
preostaje čista imovina od	f.	291502:30 ½

više naime od one god. 1889 za f. 8999:67.

Pokle se računima svih ovih zaklada nema što prigovoriti i pokle se je imetak mudrom upravom znatno povećao, financijalnom odboru do časti je predložiti Visokomu Saboru, nek izvoli odobriti konačne račune za god. 1890 sliedećih zaklada:

a) Iznemoglih vojnika,
b) Mamuline,
c) Gluho niemih,
d) Obitelji spremnih dalmatinskih vojnika,
e) Mirovine pokrajinskih činovnika,
f) Vatrogasaca,
g) Vanrednih potreba bivšega Okružja dubrovačkoga,
h) Frane Josipa I.
i) Gladinjske,

podnešene izvješćem 4 siečnja tek. god. Br. 5008-g. 91 Slavnoga Odbora Zemaljskoga.

Financijalni Odbor

Zadar, 12 ožujka 1892.

Predstojnik
Bulat

Izvjestitelj
Korlaet

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gospoda, koja primaju predlog financijalnog odbora, da budu odobreni računi za god. 1890 sliedećih pokrajinskih zaklada: Iznemoglih vojnika, Mamuline, Gluho-niemih, Obitelji spremnih vojnika, Mirovine pokr. činovnika, Vatrogasaca, Potreba bivšeg okružja dubrovačkog, Franje Josipa i Oskudične, neka ustanu. (*Većina*). Konačni računi za g. 1890 su odobreni. Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda:

„Izvješće financijalnoga odbora o konačnom računu Poljodjelske Pokrajinske zaklade za god. 1889“.

Izvjestitelj financ. odbora, zastup. Korlaet, molim da pročita izvješće.

Korlaet (*čita*):

uz Br. 6-Sab.

Visoki Sabore!

Glavnici pokrajinske poljodjelske zaklade, koja je koncem godine 1888 iznosila fior. 126143:07 ½ nadošlo je bilo preko g. 1889 novih prihoda u ukupnom iznosu od fior. 23291:66 ½, ali su se susreli i sliedeći troškovi:

1.	Troškovi upravni	f.	417:20
2.	Pripomoći poljodj. družtvima	„	200:—
3.	„ osobiti	„	520:—
4.	Plate i doplate lugarima	„	5025:64
5.	Pripomoć poljod. učioni u Gružu	„	1646:10
6.	Pripomoći za pošumljenje i uredjenje bujicâ	„	4200:—
7.	Pripomoći za poljodjelske poboljšice i slučajno na uglavničenje	„	5000:—
	Ukupno	f.	17008:94

Ako se dakle ovi troškovi odbiju od prihoda, ostaje višak od fior. 6283:72 ½, od kojih se je uložilo na povišenje glavnice Zaklade f. 3188, kojim je kupljeno f. 3800

državnih Obveznica, te je po tom glavnica koncem godine 1889 iznosilo:

u državnim Obveznicama	f.	101800:—
u glavnici na dobiti	„	50:—
u ostancim dohodaka	„	25271:36 ½
u ostancim prometnim	„	6569:56 ½
u gotovu novcu	„	520:52
Svega skupa	f.	134211:45
Odbivši ostanke dugovne od	„	1865:84
čista je imovina iznosila	f.	132345:61
Prema onoj od god. 1888 koja je iznosila	„	126143:07 ½
Porestak je bio od	f.	6202:53 ½

Uprava je ove zaklade našasta u podpunu redu, s toga je financijalnomu Odboru do časti predložiti Visokomu Saboru, neka izvoli odobriti konačni račun „Pokrajinske poljodjelske zaklade“, podnesen izvješćem 24 svibnja 1891 Br. 2304 Slavnog Odbora Zemaljskoga.

Financijalni Odbor

Zadar, 12 ožujka 1892.

Predstojnik

Bulat

Izvjestitelj

Korlaet

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gospoda, koja odobravaju konačne račune poljodjelske pokrajinske zaklade za g. 1889, neka ustanu. (*Većina*). Odobreno. Prelazim na sljedeću točku dnevnoga reda: „Izvještaj financijalnoga odbora o konačnim računim iste zaklade za g. 1890“.

Izvjestitelj financ. dbora, častni zastupnik Korlaet, molim da pročita izvješće.

Korlaet (*čita*):

uz Br. 31-Sab.

Visoki Sabore!

Pokrajinska je poljodjelska zaklada imala na koncu godine 1889 svoju glavnicu od f. 132345:61. Preko godine 1890 dala je dobiti f. 5032:20, a globe su šumarske iznosile f. 9853:92 ½, te se je tako ukupni prihod mogao računati na f. 54886:12 ½; ali je ukupni trošak iste godine premašio tu svotu, jer je dosegao čak do f. 17655:09, ako prem nije bio proračunan nego na f. 16720, čemu je navlastito kriv vanredni trošak, što se je susrio za poljodjelsku izložbu u Beču i što se je u poljodjelske svrhe dala nešto veća podpora, neg što je bila proračunana.

Aktivna je imovina ove Zaklade koncem godine 1890 iznosila:

u Obveznicama	f.	105500:—
u vjerovninama i gotovini	„	583:—
u glavnici na dobiti	„	50:—
u istim ostancim aktivnim	„	27745:95 ½
Skupa	f.	133878:95 ½
Oduzmuli se ostanci dugovni od	„	2644:77 ½
Preostaje čiste imovine	f.	131234:18
Prama onoj koncem g. 1889	„	132345:61
manja je za	f.	1111:43

Računi su ove Zaklade našasti u podpunu radu, s tog je do časti financijalnomu Odboru predložiti Visokomu Saboru, nek izvoli odobriti konačni račun „Pokrajinske poljodjelske Zaklade“ za god. 1890, kako je bio podnesen od Slavnoga Zemaljskoga Odbora izvješćem od 5 siečnja tekuće godine Br. 5043-g. 91.

Financijalni Odbor

Zadar, 12 ožujka 1889.

Predstojnik

Bulat

Izvjestitelj

Korlaet

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gospoda, koja odobravaju konačne račune poljodjelske zaklade za g. 1890, po predlogu financ. odbora, kako su bili sad pročitani, neka ustanu. (*Većina*). Potvrdjeno.

Prelazim na 7 točku dnevnoga reda:

„Izvješće financijalnog odbora o konačnom računu mirovinske učiteljske Zaklade za god. 1889". — Molim izvjestitelja financijalnoga odbora, častnog zast. Borčića, da pročita izvješće.

Borčić (*čita*):

uz Br. 7-Sab.

Visoki Sabore!

Troškovi Mirovinske Učiteljske Zaklade koji su bili proračunani na f. 24944, poskočili su tekom godine 1889 na f. 27194:95 $1/2$, dakle za f. 2200:95 $1/2$ više nego li je proračunano bilo. Taj veći potrošak zavisio je poglavito, jer je preko godine nastalo novih mirovina, koje se nisu dale predvidjeti.

Prihod za rečenu godinu iznosio je fior. 13882:29 $1/2$, dočim nije bilo proračunano nego f. 9836. Po tom realni prihod bio je za f. 4046:66 $1/2$ veći od proračunanoga. Uzroci toga povoljnoga izpadka nalaze se u dobitim utjeranim od novo nabavljenih obveznica, u odredbinam na plaće učitelja, u prištednji učiteljskih plaća zavisnoj o zatvorenim učionama, u prodaji učionskih knjiga i u globam utjeranim poradi nemarnoga pohadjanja.

Za namiru manjka, koji iztiče iz razlike troškova i dohodaka, morala je Pokrajinska Zaklada priskočiti samo sa f. 13312:66 $1/2$, dočim je u tu svrhu proračunano bilo fior. 15658. Stanje zaklade koncem godine bješe sliedeće:

Aktiva:

1. Državne obveznice u vriednosti od	f. 34150:—
2. Ostanci imovni	„ 2251:17
Ukupno	f. 36401:17

Pasiva:

1. Ostanci dugovni	„ 4331:94
Prema tomu čista imovina iznosila je	f. 32069:23

Porestak imetka u rečenoj godini bio je od f. 1500, koja svota bila je uložena u državne obveznice.

Budući svi priloženi računi u podpunom redu, do časti je financijalnom Odboru predložiti Visokom Saboru:

Neka Visoki Sabor izvoli odobriti konačni račun Mirovinske Učiteljske Zaklade za godinu 1889, kako je bio podnesen sa strane Slavnoga Zemaljskoga Odbora izvješćem od 24 svibnja 1891 Br. 1748.

Financijalni Odbor

Zadar, 11 ožujka 1882.

Predstojnik
Bulat

Izvjestitelj
Borčić

Predsjednik. Otvorena je razprava. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gospoda, koja odobravaju konačne račune mirovinske učiteljske zaklade za g. 1889, po predlogu financ. odbora, neka ustanu. (*Većina*). Računi su odobreni.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda:

„Izvjestaj financijalnoga odbora o konačnom računu iste zaklade za g. 1890".

Izvjestitelj financ. Odbora, častni zastup. Borčić, molim da pročita izvješće.

Borčić (*čita*):

uz Br. 32-Sab.

Visoki Sabore!

Pristojbina troška Mirovinske Učiteljske Zaklade za god. 1890 bila je od

	f. 30939:68 ½
dočim je bilo proračunano	„ 27541:—
potrošilo se dakle više	f. 3398:68 ½

Godišnja pristojbina prihoda, koja je bila

u proračunu udarena na	f. 9663:—
iznosila je	„ 14943:39
dakle veća za	f. 5280:39

Prema tome moralo se je iz Pokrajinske Zaklade namiriti proiztičući manjak od fior. 16496:29 ½, dočim se za istu svrhu bilo proračunalo f. 18378, naime više f. 1882:70 ½. Ova svota predstavlja prištednju pokrajinske Zaklade za rečeni naslov.

Razlog zašto je prava potrebština poskočila sastoji u okolnosti, što je rečene godine bio umirovljen veći broj učitelja nego se predvidjelo. Dohodci su se pako povisili osobito s toga, što se utjeralo mnogo više od globa za nemarno pohadjanje, i što se prištedilo u plaćam radi praznih služba, i što su više izniele nasliedne odredbine.

Stanje zaklade koncem godine bilo je:

Aktiva.

a) državne obvezniee		f. 34150:—
b) ostanci imovni		„ 2176:50 ½
	Skupa	f. 36326:50 ½

Pasiva.

a) ostanci dugovni	„ 4257:27 ½
Čista imovina dakle iznosila je koncem godine	f. 32069:23

Prispodobi li se dakle zadnja svota sa odnosnom prediduće godine, uvidjeti će se da je imetak zaklade ostao nepomičan.

Buduć s računarskog gledišta svaka u redu, do časti je financijalnom Odboru predložiti:

Neka Visoki Sabor izvoli odobriti zaključni račun Mirovinske Učiteljske Zaklade kako je bio predložen od Slavnoga Zemaljskoga Odbora svojim izvješćem od 4 siečnja 1892 Br. 5841-g. 1891.

Financijalni Odbor

Zadar, 11 ožujka 1892.

Predstojnik

Bulat

Izvjestitelj

Borčić

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. -— Gospoda, koja odobravaju konačne račune mirovinske zaklade za g. 1890, kako je to predložio financijalni Odbor, neka ustanu. (*Većina*). Računi su odobreni. Prelazim na 9 točku dnevnoga reda: „Izvješće financ. odbora o konačnom računu pokrajinske učionske zaklade za god. 1889“.

Molim izvjestitelja fin. Odbora, častnog zastupnika Borčića, da pročita izvješće.

Borčić (*čita*).

uz Br. 8-Sab.

Visoki Sabore!

Prava potrebština Pokrajinske Učionske Zaklade god. 1889 bila je od f. 279465:65, a ona proračunana od f. 287000. Prema tomu prva je bila manja za fior. 7534:35 od zadnje.

Troškovi su bili pokriveni sliedećim prihodim:

a) dobiti od državnih obveznica f. 804:90
b) dohodci zaklade Sv. Mihovila u Trogiru „ 2426:80
c) drugi dohodci „ 733:95 ½
d) doprinesci obćinâ „ 85020:68 ½
e) doprinesak države „ 52374:—
f. 141360:34
i pokrajinskim doprinoskom od „ 138105:31
Ukupno f. 279456:65

Pravi doprinesak pokrajinski bio je nešto manji, i baš za f. 786:78 ½, t. j. za svotu koja odgovara razlici naknade dužne pokrajinskoj zakladi radi povišenog imovnom početnog čistog ostanka u iznosu od fior. 858:16 ½ i pridoslicâ troška za predjašnje godine u iznosu od f. 71:38.

Sravna li se pravi dohodak rečene godine sa onim proračunanim, nalazi se da je prvi bio manji od zadnjega za f. 6808:66. Ovaj nepovoljni izpadak zavisio je ponajviše odatle, što je one godine spao doprinesak občinski, jer mnoge učione bijahu zatvorene.

Razlog paka zašto je prava potrebština bila manja od proračunane stoji poglavito u tome, što su mnoge škole bile zatvorene, budi s oskudice učiteljskih sila, budi s oskudice odnosnih stanova, jer se smanjio broj pripomoćnih učiona, i jer se manje potrošilo za popravе i nabave školskog pokućstva, pisarničke odsječnine, potrebštine za teoretično-praktično podučavanje i školske vrtlove.

Stanje zaklade koncem godine bilo je sliedeće:

Aktiva.

a) nepokretnine u vriednosti od f. 29090:34
b) državne obveznice od „ 66150:—
c) ostanci imovni od „ 31629:41
f. 126869:75

Pasiva.

a) ostanci dugovni u iznosu od „ 30104:78 ½

Po tom čista imovina bila je od f. 96764:96 ½ koja se prikazuje za f. 11400 veća od one na koncu prediduće godine.

Pošto prikazanim računim nema prigovora, financijalni Odbor predlaže:

Neka Visoki Sabor izvoli odobriti konačni račun Pokrajinske Učionske Zaklade za god. 1889 kako je bio podnesen od Slavnoga Zemaljskoga Odbora izvješćem od 24 svibnja 1891 Br. 1747.

Financijalni Odbor

Zadar, 11 ožujka 1892.

Predstojnik
Bulat

Izvjestitelj
Borčić

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gospoda, koja odobravaju konačne račune pokrajinske učionske zaklade za g. 1889, po predlogu financijalnog Odbora, neka ustanu. (*Večina*). Računi su odobreni. — Prelazim na 10 točku dnevnoga reda: „Izvještaj financijalnoga odbora o konačnom računu iste zaklade za g. 1890“.

Izvjestitelj financ. odbora, zastup. Borčić, molim da pročita izvješće.

Borčić (*čita*):

uz Br. 33-Sab.

Visoki Sabore!

Godišnji trošak Pokrajinske Učionske Za-

klade za godinu 1890 iznosio je f. 279737:93 ½

dočim je proračunano bilo, obzirom i na odbit od fior. 2000, skupa „ 294548: —

Potrošak je godišnji bio dakle sa f. 14810:06 ½ manje nego je proračunano bilo.

Godišnji dohodak sastavljen od sliedećih naslova:

a) vlastiti dohodci	f.	3398;10
a) občinski doprinesak	„	88093:15 ½
c) državni doprinesak	„	52454: —
bio je od	f.	143945:25 ½

dočim dohodak, koji se je predvidjao, bio je udaren na f. 148401. Odatle iztiče da se je tekom rečene godine utjeralo f. 4455:74 ½ manje nego se predvidjalo.

Odbije li se pravi godišnji dohodak od pravog godišnjeg potroška, dobiva se svota od f. 135792:68, koja predstavlja doprinesak iz pokrajinske Zaklade za nadomirenje troškova učinjenih one godine u školske svrhe, dočim je u tu svrhu bilo stavljeno u proračun f. 146147. Prema tome pokrajinski doprinesak bio je f. 10354:32 manji nego je proračunano bilo.

Uzrozi manjem potrošku stoje ponajviše u prilici, što se je prištedilo na kateketim i na učiteljim, jer manje učiteljskjh sila upotrebljeno, i jer sve zavedene škole nisu bile otvorene, dalje na nagradam pripomoćnim učiteljim, na najmovim učionskih stanova, na popravam i nabavam pokućstva, na pisarničkim odsječnicam i na školskim vrtovim; dočim uzrok manjem dohodku zavisio je jedino što je spao dohodak poljskih dobara pripadajućih zakladi Sv. Mihovila u Trogiru, i jer je doprinesak občinski manji, s razloga što su neke učione ostale zatvorene.

Stanje zaklade koncem godine bilo je sliedeće:

Aktiva.

a) nepokretnine	f.	29090:34
b) drž. obveznice	„	66150: —
c) ostanci imovni	„	42748:74 ½
	f.	137989:08 ½

Pasiva.

a) ostanci dugovni	„	41224:12

Po tom čista imovina iznosila je f. 96764:96 ½ uprav ravno onoj prediduće godine.

Budući da se s računarskoga gledišta nije imalo što primjetiti podnesenim računima, financijalni odbor predlaže:

Neka Visoki Sabor izvoli odobriti zaključni račun Pokrajinske Učionske Zaklade za god. 1890 kako je bio prikazan od Slavnoga Zemaljskoga Odbora svojim izvješćem od 4 siečnja 1892 Br. 5842-g. 1891.

Financijalni Odbor

Zadar, 11 ožujka 1892.

Predstojnik
Bulat

Izvjestitelj
Borčić

Predsjednik. Razprava je otvorena o konačnim računim učionske zaklade za g. 1890. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gospoda, koja odobravaju konačne račune učionske zaklade za g. 1890, po predlogu financ. Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Računi su odobreni. Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda:

„Izvještaj financijalnoga odbora o konačnom računu Pokrajinske zaklade za g. 1889“.

Izvjestitelj financijalnoga odbora, gosp. zast. Borčić, molim da pročita izvješće.

Borčić (*čita*):

uz Br. 9-Sab.

Visoki Sabore!

Godišnji potrošak Pokrajinske Zaklade g. 1889 iznosio je f. 488847:77 $^1/_2$
dočim je bilo proračunano „ 462171:—
dakle pravi godišnji potrošak prekoračio je proračunani za f. 26676:77 $^1/_2$. Taj prekoračaj je zavisio poglavito od toga, što se je za bolestnike, ludjake i nahode potrošilo f. 31782 više nego je proračunano bilo, i to s razloga jer je poskočila ciena hrani i ponarastao broj bolestnih. Nu taj veći potrošak bio je većim dielom namiren višom naknadom, doprinesen što od Občinâ, a što od drugih pokrajina u ukupnom iznosu od f. 22226.

Pravi godišnji dohodak rečene godine bio je od f. 489370:12 $^1/_2$
koji je prama proračunanom od „ 454179:—
veći za f. 35191:12 $^1/_2$.

Sravnav pravi godišnji dohodak sa odnosnom potrebštinom dobiva se pretičak od f. 522:35. Odtole sliedi da je konačni, dohodak ako se uzme u obzir manjak što se je predvidjao i koji je bio u proračunu udaren na f. 7992, izpao povoljan za f. 8514:35.

Sveukupne izplate učinjene tekom rečene godine iznosile su f. 529335, a utjeralo se skupa f. 485066. Prema tome troškovi nad krilišo prihode za f. 44270.

Stanje zaklade koncem godine 1889 bilo je:

Aktiva.

a) vriednost nepokretnina	f. 830400:—
b) vriednost glavnica, daća i danjaka	„ 67121:09
c) glavnice na zajam	„ 29346:03 $^1/_2$
d) obveznice	„ 19905:—
e) pokretnine i pokućstvo	„ 136277:83
f) imovni ostanci	„ 242625:02
g) blagajnički pretičak koncem god. 1889	„ 61079:63 $^1/_2$
	f. 1386754:61

Pasiva.

a) ostanak zajma god. 1883 koncem godine 1889	f. 214700:—
b) ostanak zajma god. 1886 koncem god. 1889	„ 207600:—
c) ostanci dugovni	„ 15380:28 $^1/_2$
	f. 437680:28 $^1/_2$

Čista imovina dakle koncem rečene godine iznosila je f. 949074:28 $^1/_2$

Pošto je svaka u redu, financijalni Odbor predlaže:

Neka Visoki Sabor izvoli odobriti konačni račun Pokrajinske Zaklade za god. 1889 kako je bio podnesen od Slavnog Zemalj. Odbora svojim izvješćem od 24 svibnja 1891 Br. 1710.

Financijalni Odbor

Zadar, 11 ožujka 1892.

Predstojnik

Bulat

Izvjestitelj

Borčić

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gospoda, koja odobravaju konačne račune Pokrajinske zaklade za g. 1889, kako je to predložio financijalni odbor, neka ustanu. (*Većina*). Odobreno.

Prelazim na 12 točku dnevnoga reda:

„Izvještaj financijalnog odbora o konačnom računu Pokrajinske zaklade za g. 1890".

Molim izvjestitelja financijalnoga odbora, zastupnika Korlaeta, da pročita izvješće.

Borčić (*čita*):

uz Br. 34-Sab.

Visoki Sabore!

Tekom godine 1890 potrošilo se je iz Zemaljske Zaklade za sliedeće naslove:

I. Uprava	f.	29534:95 ½
II. Navrtanje boginja	„	3820:56
III. Zaprate	„	982:96
IV. Kazničari	„	130:26
V. Ustamba	„	32315:52
VI. Priprega	„	6186:44 ½
VII. Putevi	„	9681:43
VIII. Vode	„	1980:—
IX. Bolnice	„	194775:65
X. Pripomoć obrt. i zanatim	„	818:—
XI. Pripomoći knjizi	„	220:—
XII. Učione	„	152288:97 ½
XIII. Pokrajinski dugovi	„	34663:73
XIV. Razna	„	1974:65
	f.	469365:13 ½
Pribrojiv nadošlice predjašnjih godina u iznosu od	„	13098:74
dobiva se kao ukupni godišnji izdatak svota od	f.	482463:87 ½
dočim je bilo proračunano	„	476313:—
Odatle sliedi da je ukupni izdatak bio za veći od proračunanoga.	f.	6151:87 ½

Utjerba rečene godine izniela je u sliedećim naslovim:

1. Vlastiti dohodci pokrajinske zaklade	f.	842:20
2. Dohodci bolnicâ	„	13411:11
3. Naknade bolničkih troškova	„	110481:02 ½
4. Naknade zapratnih troškova	„	1147:02
5. Prirez na izravni porez	„	233831:20
6. Prirez na potrošarinu	„	141342:63 ½
7. Uvozarina	„	17986:01 ½
8. Razni prihodi	„	37:80
9. Naknade nepredrazbrojenih trošaka	„	303:52
10. Nadošlice od zaostalog prireza za izrav. porez	„	22341:10
	f.	541723;62 ½
dočim proračunani prihod bio je udaren na	„	474237:—
Ukupni dohodak dakle rečene godine iznio je više nego je proračunano bilo.	f.	67486:62 ½

Odbije li se ukupni trošak od ukupnog dohodka, dobiva se kao pretičak f. 59259:75. Ovaj pretičak nešto je veći od onoga što se odnosi na upravu same godine 1890, jer pravi troškovi one godine bijahu od fior. 469365:13 ½, a prihodi od f. 519382:52 ½, te odnosno pretičak od f. 50017:39.

Uzme li se dalje u obzir ukupni izdatak blagajne, koji je iznosio f. 483:801:09 ½, i ukupnu utjerbu, koja je bila od f. 525552:17, nalazi se da je utjerba nadkrilila izdatak za f. 41751:07 ½.

Prekoračaj u troškovim zavisio je od toga, što je bilo izplaćeno računa od prošastih godina, a veći prihod dolazi od utjeranih svota na račun zaostalog prireza na izravne poreze, od većega dohodka bolnica i veće naknade za bolničke troškove.

Stanje zaklade koncem godine bilo je sliedeće:

Aktiva.

1. Nepokretnine	f.	830400:—
2. Vriednost glavnica, daća, danjaka	„	66733:84
3. Glavnice na zajam	„	27427:01 ½
4. Obveznice	„	21105:—
5. Pokretnine, pokućstvo itd.	„	135643:03
6. Ostanci imovni	„	220950:68
7. Pretičak blagajne koncem god. 1890	„	105117:11
	f.	1407376:66 ½

Pasiva.

1. Zajam god. 1883	f.	207700:—
2. Zajam god. 1886	„	204900:—
3. Ostanci dugovni	„	15989:07
	f.	428589:07

Imovina čista na svršetku godine iznosila je f. 978787:59 ½, te se ista prama onoj prediduće godine povisila za f. 29713:27.

Na koncu mu je iztaknuti, da je manjak računa gradnje bolnice dubrovačke, u iznosu

od f. 36800, bio usljed zaključka Visokog Sabora podpuno namiren rečene godine iz blagajničkih preostataka.

Pošto je svaka u redu, financijalni Odbor predlaže:

Neka Visoki Sabor izvoli odobriti konačni račun Pokrajinske Zaklade za god. 1890, kako je bio podnesen od Slavnoga Zemaljskoga Odbora svojim izvješćem od 4 siečnja 1892 Br. 6127-g. 1891.

Financijalni Odbor

Zadar, 12 ožujka 1892

Predstojnik
Bulat

Izvjestitelj
Borčić

Predsjednik. Otvorena je razprava. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Ona gospoda, koja odobravaju konačne račune Pokrajinske zaklade za god. 1890, prikazane po zemalj. Odboru, kako jih je predložio financijalni odbor, neka ustanu. (*Većina*). Računi pokrajinske zaklade za g. 1890 su odobreni.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda:

„Predračun Pokrajinske Poljodjelske zaklade za g. 1893".

Izvjestitelj Zemaljskoga Odbora D.r Klaić ima rieč.

D.r Klaić. Pošto je ovaj predračun tiskan i razdieljen, to predlažem da bi se danas odustalo od čitanja ovih predračuna, pošto neima u njima ništa nejasna, ništa nova, tim više što su i nameti ostali isti za god. 1893 kako su bili i za god. 1892 predloženi — te predlažem, da se ova četiri predračuna: pokrajinske Poljodjelske, Mirovinske učiteljske, Učionske i Pokrajinske Zaklade za g. 1893 (*V.i Priloge* 15-18) upute na pretresanje financijalnom Odboru.

Predsjednik. Izvjestitelj Zemaljskog Odbora predlaže, da se predračuni za g. 1893 Zaklada: Poljodjelske, Mirovinske Učiteljske, Učionske, i Pokrajinske upute financijalnom Odboru. Gospoda, koja pristaju na taj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda:

„Izvješće financ. Odbora o predračunu Pokrajinske poljodjelske zaklade za g. 1892".

Pošto je ovih dana Zemalj. Odbor primio jedan spis visokoga Namjestništva odnosno Poljodjelske škole u Gružu, pošto još u predmetu nije ništa odlučeno, mislim da bi bilo shodno, da izostavim iz današnjega dnevnoga reda ovu točku, pa da ju stavim na dnevni red zajedno sa predračunom za god. 1893 iste zaklade.

Prelazim na 18 i zadnju točku dnevnoga reda:

„Riješenje molbenica". Izvjestitelj molbeničkoga odbora zastupnik Ljubić, molim da pročita predloge molbeničkoga odbora.

Ljubić. Broj 13. Molbenički Odbor predlaga: Neka se udieli f. 20 pripomoći Podpornomu Družtvu djaka više poljodjelske učione u Beču.

Predsjednik. Pita li tko rieč o predlogu? — Nitko. — Tko pristaje na taj predlog molbeničkog odbora, neka ustane (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Br. 23. Molbenički Odbor predlaga: neka se udieli f. 20 pripomoći Podpornomu Družtvu učenika filosofije u Beču.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na predlog molbeničkog odbora, neka ustanu (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Br. 24. Molbenički Odbor predlaga: neka se udieli f. 20 pripomoći Družtvu za njegu bolestnih učenika na Sveučilištu u Beču.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na predlog odborov, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Br. 68. Ovdi se radi o našim zemljacim, učenicim pri Sveučilištu u Zagrebu, potrebnim, a za koje se drugi ne brine, već da se mi pobrinemo; s toga Molbenički Odbor predlaga: neka se udieli f. 100 pripomoći Podpornomu Družtvu siromašnih dalmatinaca pri Sveučilistu u Zagrebu.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju predlog odbora molbeničkoga, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Po predlogu Molbeničkoga Odbora, bez razprave, ustupaju se pokrajinskomu učionskomu Vieću molbenice: Br. 71 Sumartinaca, da im dadu posebne učione mjesto mješovite; Br. 70 podučitelja i podučiteljica u Splitu, da se njihovo mjesto podigne na učiteljsko.

Isto tako ustupa se Zemaljskomu Odboru Br. 69 molbenica prof. Jure Kolombatovića za podporinu.

Ljubić. Br. 64. D.n Vicko Karadjole, vjeroučitelj kod pučkih učiona u Šibensku, traži da mu se uredi plaća, prama onoj učiteljâ kod onamošnjih raznih učiona.

Molbenički Odbor nenahodi uzroka da predloži jednu iznimku stopro kriepostnomu zakonu o nagradjivanju vjeroučitelja, te predlaže: neka se predje na dnevni red preko prošnje D.n Vicka Karadjole.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Zastupnik gosp. Biankini ima rieč.

Biankini. Molio li Visoki Sabor, da nepristane na predlog molbeničkoga odbora, pošto su navodi u molbenici posve istiniti. Kako znate, u Šibeniku imade osim pučke škole i gradjanska i ratarska i ženska škola. U svim tim školama predaje jedan vjeroučitelj, a to znači 30 sati na nedjelju. Osim toga ovaj vjeroučitelj mora da kroz veliku nedjelju drži duhovne vježbe sa svojim učenicim, mora da jih vodi na javne obhode, i da nastoji o njihovom uzgoju u crkvi i školi. A taj jadni učitelj neima nego samo 250 f. plaće po novom zakonu, dočim je prije imao 550 f. Nesreća je htjela, da je morao da on štetuje po novom zakonu na svojoj plaći više od polovice. Staro je načelo, da trud svakoga radnika mora biti shodno i pošteno nagradjen, a to tim više onoga koji radi na onako plemenitom polju, kao što je to odgoj naše mladeži. Kad bi se uzkratilo toj molbi, neima dvojbe, da bi sve škole u Šibeniku ostale bez vjeroučitelja, jer današnji nebi mogao ostati, a drugi bi se jedva ikad našao pod ove uvjete — što ne samo da bi bilo nauštrb odgaja, već nebi smjelo biti ni dopušteno da se to dogodi u Šibeniku. Obzirom na važnost ovoga grada i na odgoj naše mladeži, ja se usudjujem predložiti: da se prošnja D.n Vicke Karadjole dostavi pokrajinskomu učionskomu Vieću za što obilatiju nagradu.

Predsjednik. Pita li još tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Rieč ima izvjestitelj molbeničkoga odbora.

Ljubić. Molbenički odbor, kad je predložio dnevni red, učinio je to, da neodstupa od zakonitih propisa, jer nemože da predloži redovitu plaću ondi gdje nema za to zakonite podloge.

Pošto častni predgovornik, ništa drugo ne predlaga, nego, da se ustupi ta prošnja po-

krajinskom školskom vieću za obilatu nagradu, to odbor pristaje na taj predlog.

Predsjednik Predlog zastupnika Biankina glasi: (*čita*). Pošto je ovaj predlog poduprt dovoljnim brojem podpisa, te pošto je već sam izvjestitelj izjavio, da odustaje od svog predloga, da se preko te prošnje predje na dnevni red, stavljam na glasovanje predlog častnoga Biankini-a. Gospoda, koja primaju dotični predlog, neka ustanu. (Ustaju svi). Predlog je primljen. (Glasovi: jednoglasno !)

Pošto je izcrpljen dnevni red, zatvaram sjednicu.

(*Sjednica je završena u 12 sati i 45 časaka*).

IV. Sjednica dneva 21 ožujka 1892.

Sadržaj: *Predsjednik o čitanju upita. — Navieštenje molbenica. — Upiti i odgovori. — Predlog D.ra Klaića o kotarskim školskim nazornicim. — Prvo čitanje predloga o potrošarini na svinjad. — Priznanje javnosti nekim Bolnicam u Bosni. — Izvješće Zem. Odbora o novoj Občini-Murter Betine. — Izvješća Zem. Odbora o utocim Dimitrovića i držine proti odlukam ištoga Odbora. — Predlog Zem. Odbora o ustanovljenju mjernika za poljske poboljšice. — Razprava o Predračunu 1892 Mirovinske Učiteljske Zaklade i Pokrajinske Učionske Zaklade.*

(*Početak sjednice u 10 sati i 10 č. pr. podne*).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Lovro Borčić i D.r Ante Pugliesi.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić, zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić, vladin savjetnik Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 28. Broj je zakonit. Molim gosp. tajnika Borčića, da pročita zapisnik posljednje sjednice.

Borčić (*čita*).

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku?

Bjelanović. Pitam rieč o zapisniku?

Predsjednik. Častni zastupnik Bjelanović ima rieč o zapisniku.

Bjelanović. U zapisniku stoji napisano, da sam ja tamo, drugi put govoreći o načinu, kako se imadu čitati upiti, govorio bez dozvole, da me je zato presvietli g. predsjednik bio pozvao na red. Koliko se ja sjećam, i koliko se je sjećaju ostala gospoda, ja sam pitao dozvolu i govorio sam s dozvolom gospodina predsjednika, i to nije bio uzrok s koga mi je presvietli gospodin oduzeo rieč. Bio je tomu posve drugi uzrok, a s ovoga uzroka bila je i čast. zastupniku Salviju rieč oduzeta, koji je kao i ja pitao rieč i koja mu je bila dozvoljena, pa opet kasnije oduzeta, ali ne zato, što se d.r Salvi nije prijavio za rieč, već što je izmedju nas i predsjednika bila nastala razlika u tumačenju pravilnika, jer je gospodin predsjednik tvrdio da nesmijemo govoriti, već da moramo pismeni predlog podnieti, dočim smo mi držali, da se ustmeno možemo pozvati na poslovnik. S toga zahtjevam, da bi se iz zapisnika izostavile rieči: „bez dozvole“, kad sam drugi put govorio.

Predsjednik. Dakle vi biste predložili, da se izostave rieči „bez dozvole“.

Bjelanović. Da.

Predsjednik. Ja s moje strane nemam ništa protiva tomu, da se tako popravi zapisnik. Gospoda, koja odobravaju zapisnik uz popravak zastupnika Bjelanovića da se izostave rieči „bez dozvole“, neka ustanu (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Obzirom na propise našeg poslovnika, i pošto nije nigdje rečeno, da upite imadu čitati interpelanti; s druge strane pošto je u §

8 kazano, da tajnici čitaju sve spise, obzirom na odnosna pravila, koja su u kriepostі u svim saborim zemalja zastupanih u carevinskom vieću, ja sam prije početka ovog zasjedanja odlučio, da upite na vladu čitaju tajnici, kako je to svuda običaj. Ovu moju namjeru priobćio sam i nekim zastupnicim, koji su je odobrili i našli da je to redovito i pravilno. Kad je meni to poznato bilo, da nema prigovora, ja sam izrazio želju, da se prigodom izbora tajnika uzmu u obzir oni zastupnici, koji bolje ćirilicu poznaju. U prvoj sjednici čitao je tajnik upite bez ikakva prigovora u saboru i van sabora.

U drugoj sjednici bilo mi je predano pet upita, i sve one pisane ćirilicom pročitao je baš tajnik d.r Pugljesi, a da nije bilo prigovora ni s njegove, ni s druge strane. Prodje nekoliko dana, došli smo do treće sjednice, kad častni moj prijatelj Kulišić upita rieč, te pozivajuć se na stari običaj po kojemu upitatelji a ne tajnici čitali bi upite, zahtjevao je da taj običaj bude uzdržan. Ja sam se protivio i pozvao na propise našeg poslovnika, te sam isto odgovorio i drugim govornicim, koji su bili prisutni u prvim sjednicama, i nijesu se protivili kad su tajnici čitali upite.

Isto tako nijesam mogao dopustiti da stavim na glasovanje predlog trećeg govornika zastupnika D.r Salvi-a, pošto po pravilim, u ovom saboru, samom predsjedniku prinadleži tumačenje poslovnika.

Poslije one sjednice prijavio se je meni častni moj prijatelj Kulišić te mi reče, da je želja manjine, da se uzdrži onaj stari običaj, jer manjina smatra čitanje upita, kao neko osobno pravo, i da predsjednik u koliko je moguće trebalo bi da se obazire na manjinu. Ja sam na to rekao zastup. Kulišiću, da mi je prva dužnost drzati se poslovnika, nu da će se ipak toj želji naći lieka. To predpostaviv, i vidiv da i ako po našem poslovniku pravilnije i redovitije bi bilo da tajnici čitaju sve spise, dakle i upite, nu obzirom na navedene razloge, na tridesetgodišnji običaj u ovom saboru, i na okolnost da je ta želja potekla od manjine, i pošto ja držim da manjina treba da nadje vazda zaštite u predsjednika sabora, izjavljujem, da će i od sada kao do sada interpelanti čitati upite, a to tim više, što se to nemože u strogom smislu smatrati kao povrjeda poslovnika. (Sveobće odobravanje).

Imam čast nazviestiti Visokom Saboru, da je moj zamjenik u presjedništvu zastup. D.r Bulat bolestan, te nemože ni danas, ni za nekoliko dana saborskim sjednicam prisustvovati. Takodjer javljeno mi je, da je bolestan zastupnik D.r Fontana. Dužan sam priobćiti da sam bio pozvao zastupnika D.ra Spalatina u smislu §. 5 našeg poslovnika, da ili dodje ili opravda njegovu odsutnost u roku od 8 dana. Jučer primio sam pismo, kojim moli, radi bolesti, dopust od 20 dana, a dodano je pismu liečničko svjedočanstvo D.ra Ante Biankini-a u Staromgradu, gdje je rečeno, da gospodin Ante Spalatin boluje na akutnom bronchitisu.

Gospoda, koja pristaju da se zast. D.r Anti Spalatinu dade dopust od 20 dana, neka ustanu. (*Većina*). Dopust je dozvoljen.

Prije današnje sjednice stigle su nekoje molbenice. Molim tajnika gosp. D.r Pugliesa, da priobći u kratko sadržaj njihov.

D.r Pugliesi (*čita*). Br. 112 Obćina Prominska za preinaku § 8 Ustanova Krčke Zadruge; Br. 113 Obćina Ninska za povišenje plaće učitelju; Br. 114 Frane Gospodnetić, za podporinu; Br. 115 Berko Kirigin, za pripomoć; Br. 116 Načelnik Luštički, proti odredbam poglavarstva; Br. 117 Težačka Zadruga u Salin, za pripomoć; Br. 120 Petar Biankini za povišenje mirovine; Br. 123 Obćina Mljetska, za pripomoć u popravu puta; Br. 129 Učitelji kotara Hvarskoga, za povišenje plaće; Br. 130 Mate Zrilić, za povišenje stanarina na oružničkoj kasarni; Br. 132 Marko Bralić, za pripomoć iz zaklade Iznemogli vojnici; Br. 18 Utok Gliše Koševića i dr. proti odluci Zemalj. Odbora 1/6 1891 Br. 2391.

Predsjednik. Ove molbenice, kao obično, bit će izručene molbeničkom odboru; utok Gliše Kosevića proti odluci Zemaljskoga Odbora,

upućuje se odboru za pregledanje rada Odbora Zemaljskog. Prije današnje sjednice primio sam 6 upita i dva predloga. Prvi upit mi je predao zastupnik vitez Trigari. Molim da ga pročita.

Trigari (*čita*):

INTERPELLANZA

al Governo di Sua Maestà.

Nel distretto di Zara e specialmente nella terraferma dello stesso, l'anno decorso, che sul principio dell' estate erasi mostrato in quanto al prodotto agricolo sotto auspici non cattivi, attesa la straordinaria e persistente siccità, che si prolungò fino all' inoltrato autunno, e la peronospora che devastò i vigneti, ebbe un risultato assai triste pella popolazione.

Dei grani bianchi si ebbe un prodotto medio, ma si sa che questi costituiscono la parte meno importante della produzione, quella che al contadino serve per pagare le pubbliche imposte e qualche altro debito.

Coi prodotti autunnali egli provvede al suo mantenimento, e questi, come si disse, fallirono. Di formentone e miglio, non solo non ebbe qualsiasi prodotto, ma nella maggior parte non si raccolse nemmeno la semente impiegata, di erbaggi nemmeno segno. E ciò non solo, ma anche fra gli animali che pure costituiscono un importante elemento nell' economia rustica, ed una non indifferente fonte di reddito specialmente nella stagione primaverile col latte e coi nati, in quest' anno per la mancanza di foraggio, subentrò una straordinaria mortalità e tolse anche quella rendita.

In causa di queste condizioni, la popolazione si trova mancante di pane, e nell' impossibilità di provvedersalo fino al nuovo raccolto, ed è minacciata dalla più seria carestia, che già si fa sentire e da giorno in giorno diventa più grave.

I Comuni procurano e procureranno di lenire il male, ma le loro forze sono impotenti di fronte alla grandezza del bisogno. Le frazioni sono così aggravate da passivi, che devono ancora coprire per anteriori sovvenzioni verso rifusione avute dal fondo di carestia, che non è possibile si addossino loro nuovi pesi, onde mediante nuovi prestiti con obbligo di rifusione provvedere ai loro bisogni.

Fra tali condizioni i sottoscritti si fanno dovere d'interpellare l'Eccelso Governo:

1. Se a prevenire i tristi effetti della carestia di cui è minacciata la popolazione del distretto di Zara, il Governo di Sua Maestà sia disposto a prendere i necessari provvedimenti e venire in sussidio dei Comuni, onde coll'attuazione di lavori di pubblica utilità procurare lavoro e guadagno ai bisognosi?

Trigari — Vidovich — D.r Smirich — Benevenia — D.r Salvi.

Predsjednik. Imam čast ustupiti ovaj upit visokoj vladi.

Drugi upit predao mi je zastupnik Gojković. Molim da ga pročita.

Gojković (*čita*):

Упит на Високу Владу.

Дука, оружнички поштовођа у Мокрињу, селу опћине Ерцегновске, постао је несносан; по својој вољи веже праведне људе и води их у тамницу, као што је то учинио на 25 децембра 1891 год. с Драгом Косићем из истога села. Тај човјек дуговао је 20 новчића за школску глобу и његова супруга, док се он бавио радњам у Црној Гори, била је исплатила поменуту своту надлежној власти. Опћинска признаница, коју је супруга Косићева приказала, није ништа вриједила, већ га на мјесту свеза и одведе у апс, у Ерцегнови. Ц. К. судац Болиш

пуштио је одмах на слободу Косића, чудећи се у велике поштовођином поступку.

Како овај догађај, тако и неколико другијех, који се тичу Стефана Поробића, опћинског присједника и Тодора Поробића, сеоског главара, опћинско управитељство Ерцегновско пријавило је писмено котарском Поглаварству у Котору и усмено заповједнику п. крајинског оружништва о Задру, и молило, да поменути Дука буде премјештен. Пошто до данас старија власт није у том погледу никаква корака предузела, потписани питају Владина Повјереника:

1. Мисли ли Висока Влада уклонити са постаје у Мокрињу оружничког поштовођу Дуку, који је у онијем селима несносан постао?

Задар, 20 марча 1892.

Шпиро Гојковић — Д.р Пуљези — С Кулишић — Ђ. Вукотић — В. Симић.

Predsjednik. I ovaj upit čast mi je ustupiti visokoj vladi.

Treći upit predao mi je častni zastupnik Biankini. Molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Seljani Kolana, na otoku Pagu, od pamtivieka uživaju pravo sječbe drva, za domaću porabu, u gaju Selcu, i to od 1.a listopada do konca ožujka.

Al im se od nekoliko vremena mal ne svake godine to pravo prikraćuje, jer im starija vlast dostavlja dotične dopustnice drvarenja tri i četiri mjeseca kasnije.

Ako pak seljani Kolana, stisnuti od nevolje i studeni, stanu vršiti svoje pravo bez dozvole, bivaju nemilosrdno globljeni i robljeni od lugarske vlasti, te mnogi usljed toga uprav i osiromašiše.

Ove godine stopro u veljači Kolaujanim dodjoše iz Zadra dozvole za sjek drvâ, te su tako za ciela 4 mjeseca bili lišeni svoga prava. Ovo je šesta godina da seljani Kolana nisu na vrieme primili dozvolu drvarenja.

Pošto je c. k. vlada dužna čuvati i štititi prava naroda; pošto zatezanjem dozvola drvarenja seljanim Kolana vriedja se njihovo pravo zakonito, izlagaju se globam i dangubam, i ekonomično se upropašćuju — čast nam je upitati vladu N. V.:

1. Zašto dozvole za drvarenje u gaju Selcu nebivaju svake godine, redovito i na vrieme dostavljene seljanim Kolana na otoku Pagu?

2. Misli li c. k. vlada shodno odrediti, da im unapried te dozvole budu izručene najdalje kroz prvu polovicu mjeseca listopada?

Zadar, 21 ožujka 1882.

J. Biankini — Joso Paštrović — D.r Klaić — Šarić — D.r Karaman — Brajković — Bjelanović — Buzolić — Korlaet.

Predsjednik. Imam čast i ovaj upit izručiti visokoj vladi. 4 upit predao mi je častni zastupnik Trigari. Molim da ga pročita.

Trigari (*čita*):

INTERPELLANZA

al Governo di Sua Maestà.

È già da diversi anni che dal Governo marittimo nè si preventiva, nè si spende qualsiasi somma, anche la più piccola, per scopi marittimi e portuali a Zara.

Non si vorrà accennare al mandracchio all' estremità a ponente della riva Francesco

Giuseppe, la cui costruzione era già progettata; ma si rileverà, che la riva al porto è in più punti cadente ed abbisogna di ristauro; il molo al cosidetto pontino allo stradone già crolla e minaccia di otturare l'ingresso alla fossa, e di chiudere quel porto di tanta importanza pel piccolo barcolame del nostro insulare. Alla riva Francesco Giuseppe, che offre un approdo tanto comodo, specialmente con venti boreali, ed ai vapori che hanno solo poche ore di sosta, pell'ormeggio era stata collocata una boa. Questa durante un uragano che infuriò nel decorso estate, fu strappata ed asportata dal piroscafo di guerra „Lussino", che vi era ormeggiato; e sebbene siano decorsi mesi e mesi da quel fatto, e sebbene si tratti di piccola spesa, ma assai necessaria, non si provvide ancora perchè sia ricollocata.

È un abbandono rimarchevole ed inesplicabile, col quale non solo non si imprendono opere nuove, ma si lasciano deperire e crollare le esistenti, con grave danno non solo del movimento marittimo, ma dello stesso erario, che dovrà poi sostenere spese maggiori per rimettere ciò che si lasciò deperire.

Si è perciò che i sottoscritti interpellano l'Eccelso Governo:

Se esso sia disposto a provvedere pel ristauro delle opere marittime di Zara, che minacciano rovina, e quali sono le cause per le quali si lasciano con tanto deplorevole abbandono deperire?

Trigari — Vidovich — D.r Smirich — Benevenia — D.r Salvi.

Predsjednik. Čast mi je i ovaj upit predati visokoj vladi. Peti upit predao mi je zast. Vukotić, molim da ga pročita.

Vukotić (*čita*):

Упит на Високу Владу.

Усприкос образложених интерпелација, које су у посљедњем саборском засједању упућене Високој Влади од стране бокешких заступника против обијесном и незаконитом поступању финанцијалних стражара у Боки-Которској, потписани заступници морају на жалост и овог пута поновити њеке тужбе сличне пређашњима. Финанцијални стражари, покупљени већим дијелом из нижих слојева и на брзу руку приправљени за тешку службу, није никакво чудо да ти људи већим дијелом немају ни појма о својим дужностима и да с њиховим поступањем проузрокују нечувених неприлика, које скупо западају сиромашни народ у Боки. Да се Висока Влада увјери што трпе Бокешки становници, између толико и толико случајева, потписани напоменуће за примјер само три из опћине Рисанске и цигли један из опћине Грбаљске, да се не би поновио стари приговор: „Није се навело факата".

1. Јована Николина Самарџића из Кривошија гонећег домаћу животињу с паше својој кући срету финанцијални стражари са постаје Гркавца те му их узапте. Свједочанство од стране сеоског главара, сусједа и два ц. к. оружника Вицка Манића и Ђура Зечевића, да је животиња домаћа Самарџићева, који ју посједује од назад 3 год. ништа не поможе. Самарџић, да му не пропане живо, би принуђен исплатити царинарском уреду у Рисну ф. 36 у име дације, као за инострани производ и положити односну јамчевину до пресуде више власти. Овај случај догодио се у мјесецу јануару 1889, а коначна пресуда још није изашла.

2. Ђуру Горчинову Самарџићу из Кривошија у мјесецу септембру 1888 финанцијални стражари узаптише једнога домаћег вола, којега је гонио с пазара Ерцегновског, уз пратњу опћинског свједочанства. Во је изгнат био у Котор и продан на јавној дражби. Усљед предузете истраге, ц. к. Поглаварство у Котору, с пресудом 17 фебруара 1889 Бр. 2448, прогласило је Самарџића не кривим прекршаја. Проти овој

поглаварственој осуди и. к. Царинарски уред подигао је призив на финанцијално равнатељство у Задру, који, сасвим да су протекло пуне три године још није ријешен.

3. Њеки Илија Башић из опћине Рисанске купио је на пазар Которски 10 козлића и 5 јагњади и уз пратњу свједочбе опћине Которске упутио се за Рисан. Царинарски уред у Перасту видимирао је пасош на поласку за Рисан, али финанцијални стражари у Рисну, нетом Башић стигне, секвестрирају му живо и сјутрадан продаду на јавној дражби. Опћина Рисанска пожалила се је на ц. к. финансијално равнатењство у Дубровнику дописом 18 јунија 1888 Бр. 446, али утаман; ни одговора, акамоли лијека.

4. На 21 октобра 1891 финанцијални стражари са постаје которске, насред државне цесте, близу опћинског уреда у Грбљу, узапте Јову Лијешевићу и Војину Гривићу три домаћа вола под изговором да су из Црнегоре. Свједочанство опћине Грбаљске, којим су власници говеда на павар которски гонили, није помогло, већ волови сјутрадан изпадоше на јавној дражби. Предузета истрага са стране ц. к. когарског Поглаварства свршила је с осудом 26 јаниара 1891 Бр. 14893, која Гривића и Лијешевића проглашује некривим пријављеног прекршаја кријумчарења и по том осуђује, да им буде намирена штета. Царинарски уред у Котору поднио је призив и против овој осуди, који има већ пуна година да лежи неријешен код ц. к. финанцијалног покрајинског равнатељства.

Оваквих случајева, који су један другому слични, као јаје јајету, пријављено је било кроз посљедње године од стране опћине Рисанске котарском Поглаварству у Котору на броју 25, са извјештајима 31 маја год. 1888 Бр. 407; 31 јануара Бр. 91: 18 јунија 1889 Бр. 487; 10 јануара 1859 Вр. 21; 7 октобра 1888 Бр. 766; 12 фебруара 1889 Бр. 124; а неколико и ц. к. финанцијалном равнатељству у Задру с извјештајима 8 августа 1890 Бр. 592; 18 јунија 1888 Бр. 446.

А гђе су остале бокешке опћине, као Будва, Грбаљ, Ерцегнови и Котор, које броје на стотине сличних догађаја, гђе су финанцијални стражари протузаконито поступали и на њеким мјестима невино крв пролили!

Колико се потписани чуде поступању финанцијалних стражара у Боки-Которској, које је кадар само овај мукотрпни народ сносити, двоструко више морају се чудити финанцијалном равнатељству у Задру, код којега леже не ријешени утоци од три, четири, пет и више година, на велику штету странака, које су положиле код царинарских уреда јамчевинâ у новцу. У том погледу чују се жалбе против финанцијалног равнатељства у Задру, на сваку страну, а да су основане на истини потврђују и наведени примјери под 1, 2, 4, у погледу којих висе утоци код истог равнатељства има неколико година.

Изложено у кратко право стање, потписани заступници принуђени су упитати Владина повјереника:

1. Хоћели Висока Влада једном прегнути да финанцијалну службу у Боки Которској уреди на начин, да се у будуће не понављају тужбе о неправицама, које се у Боки стрпљено подносе?

2. Зашто ц. к. финанцијално равнатељство у Задру држи не ријешене утоке поднесене од назад толико година, на штету странака?

3. Мисли ли Висока Влада издати сходне наредбе, да у будуће поднесени утоци финанцијалном равнатељству у Задру буду хитро ријешени?

Задар, 21 марча 1892.

Ђуро Вукотић — Пуљези — Гојковић — Кулишић — Симић — Бјелановић.

Predsjednik. I ovaj upit čast mi je izručiti visokoj vladi. Šesti i posljednji upit predao mi je zast. Biankini; molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Po najnovijem popisu pučanstva Iž Veliki broji 1334 stanovnika, a župnička crkva, jedina u mjestu, manja je od 20 metara, te jedva može u njoj stati 450 osoba od prilike. Sagradjena je od puka godine 1400, i nikad ne bi korjenito popravljena. S toga nije nego da se sruši, na očitu pogibelj onih pobožnih i radišnih otočana.

Otrag malo godina, visoka vlada potrošila je 300 fior. da veže gvoždjem trošne mirine Ižke crkve, ali svrhu nije postigla, jer je danas pogibelj srušenja valjda još veća; a nastala je opet nova od udarca groma, jer crkva, sva izprekrižana velikim komadim gvoždja, nema munjovoda, premda se je grom više puta na nju navraćao.

Blizu je 30 godina da Ižani pitaju, da im se proširi i produlji crkva, i spravni su da u tu svrhu svaku moguću žrtvu sa svoje strane doprinesu.

Ali su sama nedavno sagradili župničku kuću, te nemogu sami i crkvu proširiti, bez dužne vladine pripomoći.

Visoka vlada od mnogo vremena uvidila je potrebu, da proširi i produlji župničku crkvu u Velikom Ižu, pošto od 1334 stanovnika, jedva ih trećina može stati u crkvi, slušati u blagdane S. Misu i tumačenje rieči Božje.

S toga je velečastni župnik Iža Velikoga prinudjen u svetčane dane, i u istoj crkvi, govoriti dvie Mise, na škodu svoga zdravlja i na još veću škodu duhovne hrane povjerenog mu stada.

Ovih zadnjih godina visoka vlada bila je poslala više puta na Iž Veliki svoje mjernike, da izrade nacrt za proširenje i produženje one crkve, i bez sumnje nacrt ima biti gotov, položen u vladinim pismohranam.

Kad je godine 1888 c. k. namjestnik dalmatinski, podmaršal Blažeković, posjetio Iž Veliki, uvidio je sam potrebu da se ona crkva proširi i obećao je u tu svrhu svoje nastojanje. Ali se ipak do danas crkva Ižka negradi, dapače na zadnju molbu onog pučanstva, slavno kotarsko poglavarstvo našlo je shodnim izviestiti, da baš i netreba trošiti za povećanje crkve u Ižu, jer da i tako svi Ižani nemogu ujedanput bit u crkvi, pošto da u mjestu ima do 100 staraca, 200 djece i 300 pomoraca, koji u crkvu nemogu redovito dolaziti.

Ali je sva matematika slavnog poglavarstva očevidno pogriešena, kad se znade, da naš narod vodi i djecu u crkvu; da svi pomorci Iža Velikoga nisu u isto doba odsutni, i kad je poznato, da se u Velikom Ižu iznemogli starci broje na prste, dočim i najstariji čovjek u selu, neki Cvitanović, koji broji 86 godina, redovito dolazi u crkvu.

Nego kad bi bili i točni brojevi kotarskog poglavarstva, ostalo bi još nepobitno dokazano, da i po samim njegovim računim, okolo 300 stanovnika u Ižu Velomu nemože da se okoristi duhovnom hranom svog pastira s nedostatna prostora u crkvi; ostalo bi još nepobitno dokazano, da je župnička crkva u Ižu Velikomu trošna i pogibeljna životu onih stanovnika; da je vlada odavna priznala potrebu da ju proširi i popravi, i da je tu potrebu uvidio tu skoro i sam c. k. namjestnik i obećao joj doskočiti.

S toga nam je čast upitati vladu N. V.:

Hoće li i kad već odrediti, da se trošna crkva u Ižu Velomu proširi i produlji, na sjegurnost i na duhovnu korist onog pučanstva?

Zadar, 21 ožujka 1892.

J. Biankini — D.r Paštrović — D.r Klaić — Brajković — Ljubić — Šarić — Bulat — Tartaglia — Perić.

Predsjednik. Imam čast i ovaj upit izručiti visokoj vladi.

Rieč ima vladin povjerenik plemić Pavić.

Pl. Pavić. Imati ću čast na sve ove upite odgovoriti u jednoj od dojdućih sjednica. *(Čita)*:

U saborskoj sjednici 15 t. m. častna gospoda zastupnici Biankini i družina upravili su na Vladu sliedeći upit:

Mislili već visoka c. k. Vlada graditi lukobran u luci velikog Iža, i urediti je prama neobhodnim potrebam pomorstva i trgovine?

Na to mi je čast odgovoriti što sliedi:

Po financijalnim zakonima zadnjih deset godina, naime od 1882 do 1891, iznašale su svote dozvoljene na nove zgrade za lučku i pomorsko-zdravstvenu službu u Dalmaciji ukupno 863.025 fior., dakle popriečno na godinu 86.302 fior. osim svote dozvoljene za uregjenje Neretve u ukupnome iznosu od 6.100,000 fior.

Za uzdržne radnje bila je, kako proizlrče iz uredovnih podataka dozvoljena za tri godine, naime 1889-1891, ukupna svota od 299.780, dakle popriečno godišnjih 99.926 f.

Za godinu 1892 prikazuju se dotične za Dalmaciju dozvoljene svote povišene, naime za nove radnje 147.720 f., za uzdržne radnje 107.470 f.

U Ižu je po izjavi c. k. pomorske vlade u Trstu trgovački i pomorski promet veoma neznatan. Po statističnim izkazima iste pomorske vlade, Iž veliki imao je koncem oktobra 1891 deset malih pomorskih ladja su 72 bačava, 29 obrojenih ladjara su 42 bačava i jedan ribarski brod. Nijesu se dakle dosada, obzirom na druge bez prispodobi važnije luke u Dalmaciji i pogledom na godišnje raspoložive dotacije, mogle odrediti radnje za poboljšanje luke Iža velikog. Tamo obstojeći lukobrani bili su opetovano od nadležne strukovnjačke strane pripoznati kao dostatni da brane ladje pomenutog mjesta.

Za sada pak pogledom na ove okolnosti nemože se uzeti u obzir gradnja lukobrana, koja bi stajala preko dvanaest hiljadâ forinti, a tim manje jer je položaj luke takav, da je ista donekle zaklonjena.

C. k. pomorska Vlada u Trstu preduzeti će što prije potrebite mjere, e da bude namješteno nekoliko kamenih stupova za privezanje brodova; radi iskopanja iste luke bit će odpremljen mjernik, da učini odmah potrebite izvide.

Predsjednik. Prije današnje sjednice primio sam dva predloga. Prvi mi je predlog dao zastupnik Vukotić. Molim tajnika gosp. Pugliesi-a, da ga pročita.

Pugliesi *(čita)*:

ПРЕДЛОГ.

Нека Високи Сабор изволи закључити:

Нарећује се Земаљскому Одбору, да за дојдуће засједање поднесе Сабору на претрес законску основу о установљењу мировинске закладе за опћинске чиновнике.

Јуро Вукотић — Ј. Кулишић — Симић — Д.р Пугљези — Бјегановић.

Predsjednik. Pošto je ovaj predlog ustavan i poduprt dovoljnim brojem podpisa, stavit ću ga na dnevni red u jednoj od dojdućih sjednica.

Drugi predlog predao mi je zastupnik D.r Klaić. Molim tajnika g. Borčića da ga pročita.

Borčić *(čita)*:

PREDLOG

I. Sabor dalmatinski, na temelju § 19 Zem. Reda, izjavlja želju Vladi Nj. Vel. da bude podastrt na ustavno odobrenje sliedeći

Zakon . . . . .

glede namještenja kotarskih učionskih nadzornika

krjepostan za Kraljevinu Dalmaciju.

Sa privolom obijuh kuća carevinskoga Vieća, naredjujem što sliedi:

§ 1.

Kotarski učionski nadzornici imadu se namjestiti kao državni činovnici IX razreda; ipak može Ministar Nastave pojedine nadzornike promaknuti u VIII razred, ali nemože broj ovih zadnjih nadmašiti treći dio ustanovljenih mjestija. Sa kotarskim učionskim nadzornicim, uzetim izmedju učitelja srednjih učionu, može se postupati, glede mjere njihove plaće i petogodišnjih doplata, po propisim postojećim za rečene učitelje. O tom odlučuje pri imenovanju Ministar Nastave.

§ 2.

Ministar Nastave ima pravo da učini zavisiti konačno imenovanje za kotarskog učionskog nadzornika od privremene službe ne više od tri godine.

§ 3.

Glede kotarskih učionskih nadzornika uzetih izmedju pučkih učitelja, biti će vrieme službe, sprovedeno kod javnih pučkih učiona, i po postojećim zakonskim propisim uračunivo pri umirovljenju, smatrano kao provedeno u državnoj službi.

§ 4.

Kotarski učionski nadzornici, koji se u službi naloze kad ovaj zakon stupi u krjepost, mogu ostati kao taki još za tri godine.

§ 5.

Odredbe postojeće glede mjere dnevnica i paušalnih iznosa za putne troškove kotarskih učionskih Nadzornika ostaju ovim zakonom netaknute.

§ 6.

Ovaj zakon stupa u krjepost danom 1 rujna 1892.

§ 7.

Izvršba ovog zakona povjerena je Momu Ministru za Nastavu i Bogoštovje.

II. Nek izvoli Vis. Sabor odobriti sliedeći

Zakon . . . . . .

krjepostan za Kraljevinu Dalmaciju,

kojim se preinačuju §§ 27 i 28 Zemaljskog Zakona 8 veljače 1869 Br. 6 o nadziranju učiona.

Na predlog i privolom Sabora Moje Kraljevine Dalmacije, odredjujem što sliedi:

Čl. I.

§§ 27 i 28 Zemaljskog Zakona 8 veljače 1869 Br. 6 o nadziranju učiona, stavljeni su van krjeposti u sadašnjem svom sadržaju, ter će unapried glasiti ovako:

§ 27.

Ministar Nastave i Bogoštovija imenuje za svaki kotar po jednog učionskog nadzornika. Ministar može imenovati jednog nadzornika za dva pogranična kotara; a gdje bi osobite okolnosti to zahtjevale, i više nadzornika za jedan kotar. Imenovanje sliedi na temelju trojke predložene po c. k. zemaljskomu učionskomu Viećn.

Kotarski učionski nadzornik član je redoviti kotarskog učionskog Vieća, krjepošću svoga imenovanja.

Nadziranje vjerozakonskoga nauka ne pristoji kotarskom učionskome nadzorniku, nego višoj crkovnoj vlasti.

§ 28.

Kotarski učionski nadzornici državni su činovnici u smislu državnog zakona . . . . . Br. . . . o namještenju kotarskih učionskih nadzornika.

Čl. II.

Ovaj Zakon stupa u krjepost istim danom kad i zakon . . . . Br. . . . o namještenju kotarskih učionskih nadzornika; a izvršba je povjerena Mome Ministru za Nastavu i Bogoštovje.

Predsjednik. Pošto je i ovaj predlog ustavan i poduprt dovoljnim brojem podpisa, stavit ću ga na dnevni red u jednoj od dojdućih sjednica.

Trigari. Domando la parola . . . .

Predsjednik. Častni Trigari ima rieč za upit na predsjednika.

Trigari. Nell' ultima seduta fu costituito un comitato per provvedere ai bisogni nell' applicazione attuale della tariffa per l' introduzione dei vini italiani. Il comitato si è prestato, ha elaborato un progetto, è intervenuto un rappresentante del governo. Questo progetto è ancora da portarsi all' ordine del giorno. Siccome mi consta che S. E. il presidente dei ministri del regno d' Italia, marchese di Rudini, intende di portare domani alla Camera la deliberazione sull' applicazione della clausola dei vini e siccome noi abbiamo chiesto al governo austriaco che avesse a dare un termine relativo all' applicazione della tariffa, termine fissato in sei mesi, siccome anche questo diviene illusorio, e perchè con domani si tratta l' argomento e verrà anche deliberato, domando al presidente, perchè non si è presentata all' ordine del giorno questa proposta che tanto urgeva e che non avrebbe scopo se venisse presentata in un altro giorno.

Predsjednik. Imam čast odmah odgovoriti na ovaj upit.

Najprvo treba mi primjetiti formalnoj strani ovoga upita, da nije slobodno stavljati upite na predsjednika glede sastavljenja dnevnoga reda, jer po §. 35 zemaljskog reda predsjednik odredjuje koji će se predmeti i po kojem redu raspravljati. Po propisima § 18 i 34 našega poslovnika, valja da odbori što prije rieše njima povjeren posao, ali nije opredieljeno stanovito vrieme kad se imade izvješće podnieti saboru. Pošto Odbor sedmorice nije izvješće meni predao, ja ga nijesam mogao prikazati Visokom Saboru. Nu poznato mi je, da je D.r Bulat izradio veći dio izvješća, a D.r Bulat je jedan od najrevnijih članova ovog sabora, te on najsdušnije vrši svoje dužnosti, koliko kao izvjestitelj ili predsjednik financijalnog odbora, toliko kao podpredsjednik sabora, ali je na žalost otragu nekoliko dana obolio, te nije mogao dovršiti izvješće. Čim će mi biti izvješće prikazano, ja ću ga odmah staviti na dnevni red, te zadovoljiti zahtjevu častnoga Trigari-a. Tim odgovorom na upit prelazim na dnevni red.

Prva je točka dnevnoga reda:

Prvo čitanje predloga zastupnika Vrankovića, da se ne pobira potrošarina na svinjad u kući odhranjenu.

Rieč ima predlagatelj zast. Vranković.

Vranković. Imade već nekoliko godina, da se je kod nas u Dalmaciji uveo običaj, da financijalni organi pobiru potrošarinu na krmad, koja je kod kuće uzgojena za domaću potrebu, a koja nije podvrgnuta potrošarini. Taj upravo običaj dao je prilike, da je odbor

tražio oprost od te potrošarine, ali se kroz toliko godina nikada nije dogodilo, da bi ove tužbe našle milosti kod starijih molba financijalne uprave. Sve su te molbe bile odbačene. Ipak, po mojem uvjerenju, ova se praksa financijalne uprave ne samo neoslanja na temelju zakona, nego mu je očito protivna. U pogledu potrošarine vlada kod nas stari zakon od 5 travnja 1830, koji je primljen u novi zakon o carini od godine 1875, kojim su uredjeni carinski odnošaji.

A i sama ta potrošarina nije nego oktroizacija onoga, što je uvela francuzka vlada da doskoči mnogobrojnim potrebama občina, odričući se dohodka u korist države, dozvoljavajuć občinama da glasuju porez. Po tom zakonu od godine 1830, a osobito § 62, 63, 64, da se udari potrošarina na neke stvari, kojih ima po cieniku, ako se nevaram, 20 na broju, vriede sliedeći uvjeti: da te stvari budu uvedene u občinu i da budu potrošene u istoj občini. Dakle uvoz i potrošak, ali svakako uvoz, o potrošku nemože biti govora. U slučaju kad bi dakle spao taj glavni uvjet, uvoz, nebi mogla obstojati ni obveza na potrošarinu. Nu ipak riedkom iznimkom udara se carina i na sami potrošak.

Financijalna uprava da opravda svoj postupak, pozivase često na stare naredbe, a navlastito na jednu od 6 kolovoza 1846, bivše dvorske kancelarije, a ta naredba sadržaje što mu drago.

Ako mogu tumačiti zakon, nemogu preinačiti zakona; oni pak, na koje se poziva financijalna vlast, nisu kod nas proglašeni. Toliko godina prije no što je stupio u kriepost državni zakon od god. 1875, nije o tom bilo ni spomena. Financijalna uprava poziva se na tekst zakona, na § 63, ali po mojem mnienju bez temelja. Zašto? Ako se ovaj § uzporedi s drugim, ako se uzme u obzir načelo kojim je cijeli zakon nadahnut, očevidno je, da se to odnosi na drugi uvjet, koji sam ja napomenuo, a to tim više, što nisu sve občine u pokrajini potrošarini podvrgnute. Mislim da se nemože ovaj § upotrebit na krmad, u smislu kojega se govori, kao što se na vino, sočivo žito neplaća nikakova potrošarina. U ovom pitanju, ja sam godine 1886 bio stavio jedan upit na vladu, bez velike nade na uspjeh, jer da pravo rečem, ja u upite neimam velikog povjerenja, a znam da financijalna uprava rado nepušta iz ruke prihode, koji drži. Zato sam odlučio da drugim sredstvom zadovoljimo zakonu, te sam zato svratio pozornost na te nepravde, da se izprave; obzirom da u ime potrošarine na domaću krmad, kod kuće odbranjenu, Dalmacija plaća potrošarinu, što čini kroz nekoliko godina liepu svotu novaca, a po mom dubokom uvjerenju, nebi bila dužna da plaća; obzirom da onaj namet pada na najnesretniji i najbiedniji stališ seljački i da se taj namet odnosi na stvar, koja mu je od neizbježive potrebe, krmad, koju hrani lahko ljeti, a koja ga hrani kroz sve zimsko doba; obzirom, da je pobiranje ove potrošarine spojeno mnogim neprilikam, a često i povriedom domaćeg prava, te prouzrokuje razmirica, za javni red pogubnih; obzirom da nije moralno, da nije ustavno, da se u pokrajini pobire porez koji nije dozvoljen; čast mi je zamoliti neka sabor izvoli pristati na ovaj predlog, i molim da se predje na drugo čitanje.

P r e d s j e d n i k. Ona gospoda, koja pristaju na formalni predlog, da se predje na drugo čitanje ovoga predloga, neka ustanu. (*Većina*). Otvorena je razprava u drugom čitanju. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Ona gospoda, koja primaju predlog zastupnika Vrankovića, koji glasi: (*čita*). „Sabor dalmatinski traži neka Visoka Vlada naredi financijalnim organim, da se ne pobira potrošarina na krmad, u kući odgojenu, u odlomcim i občinam potrošarini podložnim" — neka ustanu (*jednoglasno*). Predlog je primljen. Prelazim na drugu točku dnevnog reda: Prvog čitanje predloga Zemaljskog Odbora da bude pripoznata javnost, sa pravom naknade, bolnicam u Mostaru, Bihaću, Banjojluci, Donjoj Tuzli i Travniku.

Izvjestitelj Zemaljskog Odbora zastupnik Simić, molim da pročita izvješće.

Simić (*čita*):

Br. 5715.

Visoki Sabore!

Zemaljska Vlada za Bosnu i Hercegovinu, dopisom 29 oktobra 1891 Br. 81650, potražila je preko C. K. Namjestništva Dalmatinskoga da javnost, sa megjusobnim pravom naknade, pripoznata Bolnici u Sarajevu, bude protegnuta i na ostale Bolnice zapremljenih pokrajina, naime Bolnicam u Mostaru, Bihaču, Banjojluci, Donjoj Tuzli i Travniku.

Ustanovljenje nove uprave u Bosni i Hercegovini prouzrokovalo je velikih promjena u svim odnošajima javnoga života, i radi takovih promjena nastala je potreba zanatlija, radnika i služinčadi svake vrste iz raznih krajeva naše Carevine. Otuda potreba, da se Bolnice preurede, kako bi nevoljnici našli u njima zaklona i lijeka.

Od kad su ustanovljene Bolnice u Mostaru, Bihaču, Banjojluci i Donjoj Tuzli, pa do konca godine 1889, našlo je u istima zakloništa i lijeka 2315 bolestnika, i to 1090 iz pokrajina zastupanih u Carevinskom Vijeću, a 1225 iz Ugarske.

U prvo doba okupacije troškovi spomenutih Bolnica uzdržavali su se od Općina u kojima se Bolnice i nahode i od odnosne zemaljske zaklade, kad se troškovi nijesu mogli naplaćivati od liječenih bolestnika drugih obvezanih osoba, ili općina pripadnosti.

Poslije, ti troškovi nijesu se mogli više opravdati, u koliko sudjelovanjem općinskih i zemaljskih vlasti, te Bolnice iz primitivnoga stanja postale su prave Bolnice, koje, radi vršenja liječničke i upravne službe, uregjene su kao i ostale Bolnice u Carevini.

U spomenutim Bolnicam vrše liječničku službu općinski i vladini liječnici. Općinski Uredi upravljaju, a nad tom upravom vrše nadziranje političke vlasti. Dnevne pristojbine, podvržene odobrenju Zemaljske Vlade, obuhvaćaju troškove za lijekove, liječenje, hranu i službu, a jednake su za domaće i tugje bolesnike.

Bolnice u Mostaru, Bihaču i Donjoj Tuzli, u zadnjem vremenu sagragjene su sa svijem iznova, a ona u Banjojluci brzo će biti smještena u novoj zgradi.

Oskrbljene su Bolnice potrebitim pokućstvom, bijelim rubljem i potrebitim vidarskim orudjem, tako da bolesnici nalaze uz priličan stan i hranu i liječniku pomoć.

Kralj. Zemaljska Vlada u Zagrebu od više godine obvezala se je naknaditi troškove za liječenje svojih pripadnika u Bolnicam okupiranih zemalja pod uvjetom uzajamnosti sa strane Bosanske Vlade, a Zemaljski Odbor Štajerski podnijeće sličan predlog Saboru u nastajućem zasjedanju.

Pogledom na razloge navedene, čast je Zemaljskomu Odboru predložiti:

Neka Visoki Sabor izvoli pripoznati javnost, sa pravom naknade, Bolnicam u Mostaru, Bihaču, Banjojluci, Donjoj Tuzli i Travniku, uz uvjet uzajamnosti sa strane Bosanske Vlade i, obvezama koje vladaju za ostale javne Bolnice u Austro-ugarskoj Državi.

Zadar, 14 marta 1892.

Predsjednik

Vojnović

Izvjestitelj

Simić

Simić. Predlažem da se predje na drugo čitanje.

Predsjednik. Izvjestitelj predlaže da se predje na drugo čitanje. Gospoda, koja pristaju, neka ustaju. (*Većina*).

Otvorena je razprava u drugom čitanju.— Pita li tko rieč. — Nitko. — Razprava je

zatvorena. — Ona gospoda, koja primaju predlog, koji glasi: Šimić (*čita*), neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

Prelazim na treću točku dnevnoga reda.

Izvješće Zemaljskog Odbora o prošnji stanovnika Murter-Betine za odciepljenje občine Tjesanske i za ustanovljenje nove političke občine.

Izvjestitelj Zemaljskoga Odbora, D.r Ivčević, molim da pročita izvješće.

Ivčević (*čita*):

Br. 441.

Visoki Sabore!

Zaključkom 7 studenoga 1890 Visoki je Sabor ustupio Zemaljskom Odboru prošnju stanovnika Murter-Betine za odciepljenje onog odlomka od Občine Tjesanske i ustanovljenje posebne političke Občine.

Zemaljski je Odbor učinio o predmetu potrebite izvide, te se časti izviestiti kako sliedi:

Prije svega nepostoji nikakva potreba da se Murter-Betina odciepi od Občine Tiesanske i da se ustroji u posebnu Občinu, pošto su spomenuta selija daleko od Tiesna samo šest kilometara, koji se put bez osobitih poteškoća može po kopnu i moru u manje od jednog sata prevaliti, a ne samo nemadu različitih interesa, koji se nebi mogli prilično štititi, nego ustanovljenjem nove Občine, već su Tiesnom vezana poljskim i obrtničkim odnošajim. Ustanovljenje nove Občine nametnulo bi, osim toga, težkih tereta onom pučanstvu, koje bi ih mučno moglo podnieti. Već su sada doprli do znatne visine prirezi, kojima je onaj odlomak podvrgnut.

Prirez je bio od 149% godine 1889, od 153% godine 1890, od 165% god. 1891, a za tekuću godinu predračunano je 184%.

Prirezi bi bez dvojbe mnogo poskočili, kad bi se nova Občina ustanovila, jer bi ona morala sama po sebi uzdržati sve one troške, koje zakoni nameću občinam i upravne troškove, dočim sada samo dielom doprinaša u zajedničke troške cielokupne Občine. Povišenje prireza moralo bi dapače tako ogromno biti, kako bi ono pučanstvo ekonomično upropastilo.

Odciepljenjem pogoršalo bi se i stanje občine Tjesanske. Usljed ustanovljenja nove občine Vodičke, Občina Tiesanska nešto se je oslabila. Njezino je pučanstvo spalo na 4060 duša, a prirezi su poskočili, jer su zajednički troškovi isti ostali. Odciepljenjem Murter-Betine prirezi Občine Tjesanske još bi više poskočili, pošto bi nestalo ono 900 f. što Murter-Betina dandanas doprinašaju u zajedničke troške, a ovi bi se ipak malo, ili ništa, dali smanjiti.

Občinsko Vieće i Upraviteljstvo u Tiesnu, C. K. Kotarsko Poglavarstvo u Šibeniku i Visoko C. K. Dalmatinsko Namjestništvo, obzirom na ove razloge i na dalji da nebi se lako mogao naći dovoljni broj ljudih, kojim povjeriti občinsku upravu, izrazila su se proti zatraženom odciepljenju.

U ovom stanju stvari Zemaljski Odbor časti se predložiti neka Visoki Sabor izvoli preko prošnje stanovnika Murter-Betine, za odciepljenje od Občine Tjesanske i ustanovljenje nove političke Občine, preći na dnevni red.

Zadar, 14 ožujka 1892.

Predsjednik

Vojnović

Izvjestitelj

Ivčević

Predsjednik. Gospoda, koja primaju predlog Odbora, koji glasi: (*čita*), neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda.

Izvješće Zem. Odbora, kojim prati utok J. Dimitrovića i družine proti odluci 24 svibnja 1891 br. 2251 Zem. Odbora.

Izvjestitelj Zem. Odbora, zastupnik Vranković, molim da pročita izvješće.

Vranković (*čita*).

Br. 2507.

Visoki Sabore!

Jovo Dimitrović, Niko Malešević i Stevo Stojsavljević, prisjednici Obćine Benkovačke, dostavili su na Visoki Sabor priloženi utok proti odluci Odbora Zemaljskoga 24 svibnja o. g. Br. 2251, s kojom bijahu osudjeni na globu od f. 6 svaki, što ne htjedoše prisustvovati sjednicam Obćinskoga Upraviteljstva.

Čast je Odboru dostaviti na razpravu Visokome Saboru rečeni utok sa odnosnim spisima.

Zadar, 8 lipnja 1891.

Predsjednik
Vojnović

Izvjestitelj
Vranković

Vranković. Predlažem, da se ovaj utok ustupi odboru za pregledanje rada Odbora Zemaljskoga.

Predsjednik. Pita li tko rieč o predlogu?— Rieč ima zastupnik Vukotić.

Vukotić. Obzirom na to što imademo po sriedi jedno prevažno pitanje, naime utok proti tobož nezakonitom postupanju sa strane Zemaljskoga Odbora proti Jovi Dimitroviću i družini, mislim, da predmet ovakove važnosti imao bi se izručiti posebnom Odboru. Za to predlažem, da se predmet točke 4. dnevnog reda kao i predmet pod točkom 5., jer su u tiesnom odnošaju, predadu posebnom Odboru od pet lica, koji bi se imao još danas odabrati.

Predsjednik. Pita li još tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Rieč ima izvjestitelj.

Vranković. Bio je uviek običaj da se slični utoci, predadu odboru za pregledanje rada Zem. Odbora. Taj običaj bio je i danas u jutro prihvaćen bez zvake opazke. Nemogu se nikako slagati sa gosp. predgovornikom, da je to predmet tako velike važnosti, te pošto je bio stari običaj, da se svi utoci predaju Odboru za pregledanje rada Zem. Odbora, a nikad za te poslove nisu birani posebni odbori, s toga se ja držim svoga predloga, da se ovaj utok ustupi spomenutom saborskom Odboru.

Predsjednik. Imamo dva predloga. Prvi predlog zastupnika Vukotića, koji glasi: (*čita*). Gospoda, koja pristaju na taj predlog, neka ustanu. (*Manjina*) Predlog je pao.

Sada stavljam na glasovanje predlog zastupnika Vrankovića, koji glasi (*čita*). Gospoda, koja pristaju na taj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen. Prelazim na petu točku dnevnoga reda: Izvješće Zemalj. Odbora o utoku Jova Dimitrovića i družine proti odluci Zemaljskog Odbora 18 svibnja 1891 Br. 2122.

Molim izvjestitelja Zem. Odbora, Vrankovića, da pročita izvješće.

Vranković (*čita*).

Br. 3110.

Visoki Sabore!

Joso Dimitrović, Niko Malešević i Stevan Stojsavljević, prisjednici Obćine Benkovačke, dostavili su utok proti odluci Odbora 18 maja

o. g. Br. 2122, s kojom bjehu osudjeni svaki na globu od f. 5, što niesu prisustvovali sjednici Obćinskoga Upraviteljstva uročenoj za dan 29 aprila, i što niesu htjeli primiti pozive da svoju odsutnost opravdaju.

Čast je pišućemu Odboru sa utokom dostaviti Visokom Saboru i odnosne spise.

Zadar, 20 srpnja 1891.

Predsjednik

Vojnović

Izvjestitetj

Vranković

Vranković. Predlažem, da se i ovaj utok izruči saborskom odboru za pregledanje rada Zemaljskog Odbora.

Predsjednik. Gospoda, koja pristaju na predlog izvjestitelja Vrankovića, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Sliedeća točka dnevnoga reda: Prvo čitanje predloga Zemaljskog Odbora, za ustanovljenje mjesta zemaljskog mjernika za poljodjelske poboljšice.

Molim izvjestitelja Zemaljskog Odbora D.ra Klaića da pročita izvješće.

D.r Klaić (*čita*):

Br. 1129.

Visoki Sabore!

Važno pitanje uredjenja voda u zemlji, nakon toliko napora i razprava, sretno je upućeno. Još ove godine, u dojdućem proljeću, započeti će radje uredjenja Krke. Osnova za uredjenje „Raztoka" i „Jezera", a donekle i Imotskog polja, sada se izradjuje; a sva je prilika da u tek. godini započeti će radje, koje se tome uredjenju odnose, sa strane bosanske vlade. Razvidi za uredjenje Konavoskog polja, i oni za prosušenje Vranskog blata učinjeni su, i dotične osnove imadu biti sastavljene u tekućoj godini, tako da potrebita zakonska providjenja uzmognu biti podnesena Vis. Saboru u dojdućem zasjedanju. Do skoro paka treba svakako da se upute razvidi i razprave, kako bi se uredile vode u obližnjim obćinam Nina i Novigrada, eda se pučanstvo onog kotara spasi od prieteće mu propasti.

Za izvedenje svih tih pripravnih osnova, pak kasnije za ravnanje odnosnih radja, hoće se tehničkog vriednog osoblja, od koga poglavito zavisi sretan uspjeh.

Kako je poznato, Visoka Vlada, još od natrag njekoliko godina, obzirom na vanredne okolovštine i potrebe Dalmacije u ovom pogledu, izvoljela je dopustiti da jedan državni mjernik, i to u osobi izvrstnog nadmjernika B. Tamina, bude dodieljen odsjeku za poljodjelstvo C. K. Namjestništva, i odnosni trošak uzdržan je od c. k. Ministarstva za poljodjelstvo. Tome mjerniku naloženo je izradjivanje svih osnova za poljodjelske poboljšice, i vrhovno ravnanje susljednih radja.

Nego, koliko izvrstan bio pomenuti mjernik, same njegove sile ne dosižu za odgovoriti svim raznovrstnim nalozim, koje prima, i koji su po svojoj naravi obsežni, i u svojim potankostima komplicirani.

A pošto sve naznačene radje spadaju u vlastiti djelokrug zemaljske samostalne uprave, i zemlja je pozvana istim doprinašati u mjeri po obstojećim zakonima opredieljenoj, zemlja je dužna nabaviti potrebitih tehničkih sila u svrhu izvedenja istih. Zato još prošle godine, Zemaljski Odbor — kako je u izvješću o svome radu potanko naznačio — nuždnim je pronašao dodieliti na svoj trošak jednog tehničkog pomoćnika goripomenutome nadmjerniku, kao privremenog dnevničara.

Ali uz uvjet privremenosti, mučno je, dapače i nemoguće, nabaviti vriednu osobu na duže vrieme; jer osoba vriedna traži i lasno

nadje sebi stalno namještenje, kojim da sebi budućnost obezbiedi.

Zato potreba nastaje Zemaljskoj upravi namjestiti kod sebe stalnog tehničkog poslovača, izučena i vješta svim radjam, koje se odnose poljodjelskim poboljšicam.

Još je dodati da, ako Visoki Sabor primi osnovu zakonsku, jur predloženu, o providjenjim za nabavu pitke vode, za vršenje tog zakona hoće se svakako kod Zemalj. Odbora osoba vješta u odnosnim vodenim radjama.

Zemaljski Odbor drži da u početku mjesto bude pokriveno mladom prokušanom silom, i da u činovnikom pogledu ista bude uvrštenć u X razred državnih činovnika, tojest sa godišnjom plaćom od f. 900, su dvie petogodišnje doplate od f. 50 svaka, i su f. 200 službovine.

Privremeni pomoćnik, o kome je gore spomen, i na koga je Zem. Ovbor oko bacio za to mjesto, jest mladić koji je svršio svoje nauke kod visoke škole za poljodjelstvo u Beču, od koje, iza položenih ızpita, dobio je diplomu kao „kultur-tehničar“, to jest mjernik za poljodjelske poboljšice. Prije nego je stupio u službu u Dalmaciji, bio je za blizu dvie godine kao mjernik kod kultur-tehničkog odjela Zemaljskog Odbora donje Austrije u Beču; i toliko ondje, kao i kod Namjestništva u Zadru, pokazao se je vješt i revan. Zemaljski Odbor drži da u namienjenom mu položaju on će zahtjevim odgovoriti.

Zemaljski Odbor dakle ima čast predložiti Visokom Saboru sliedeći

Z a k l j u č a k:

Ustanovljuje se kod Zemaljskoga Odbora mjesto zemaljskog mjernika za poljodjelske poboljšice. Taj je mjernik stalni Zemaljski činovnik u X razredu čina državnih činovnika, sa godišnjom plaćom od fior. 900, dvie petogodišnje doplate od fior. 50, i fior. 200 službovine, sa pravom na mirovinu u smislu saborskog zaključka pod Br. 20 D g. 1872. U slučaju službenog putovanja van uredovnog sjedišta, primat će nadnice i putbine u mjeri utanačenoj za cestarskog tehničara kod Zemaljskog Odbora.

Zadar, 14 ožujka 1892.

Predsjednik

Vojnović

Izvjestitelj

Klaić

D.r Klaić. Predlažem, na ovo izvješće bude predano Financijalnomu Odboru.

P r e d s j e d n i k. Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: Izvješće financijalnog odbora o predračunu mirovinske učiteljske zaklade za god. 1892. (Vidi Prilog 7 str. 171).

Č i n g r i j a (*čita*):

Uz Br. 25-Sab.

Visoki Sabore!

Proračun Mirovinske učiteljske Zaklade za god. 1892 daje slijedeće resultate:

Troškovi su preliminirani na	f. 32534
dok oni za g. 1891 nijesu iznosili nego	„ 30593
što znači u više	f. 1491

A uzrok je tomu broj umirovljenog učiteljskog osoblja, što se svake godine množi. Nego i redoviti dohoci zaklade povisili su se, jer su predvidjeni u svoti od f. 11585

prama odobrenom za g. 1891 od	„ 10635
dakle više	„ 950

te manjak, koji treba pokriti iz zemaljske zaklade, biti će f. 20949, to jest veći od onoga za god. 1891 za f. 1071.

Pošto je predloženi proračun posve redovit, Financijalni Odbor predlaže:

1. Da Visoki Sabor uzme sa podlogu posebne rasprave proračun predložen od Zemaljskog Odbora izvješćem 2 studenoga 1891 Br. 2542;

2. Da primi sve točke troškova i pokrića istim izvješćem predložene.

Financijalni Odbor

Zadar, 16 ožujka 1892.

Predstojnik

Bulat

Izvjestitelj

Čingrija

Predsjednik. Obća razprava je otvorena. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Obća razprava je zatvorena. — Gospoda, koja pristaju da se predje na posebnu razpravu predračuna učit. mirovinske zaklade za g. 1892, neka ustanu. (*Većina*).

Prelazi se na posebnu razpravu. Molim g. izvjestitelja da pročita dotične stavke.

(*Bez razprave primljeni su pojedini naslovi i ukupne svote potrebština i pokrića mirovinske učiteljske zaklade za god. 1892*).

Predsjednik. Primljen je predračun mirovinske učit. zaklade za god. 1892.

Prelazim na sliedeću točku dnevnog reda: Izvješće financijalnog odbora o predračunu pokrajinske učionske zaklade za godinu 1892. (Vidi Prilog 8 str. 185).

Molim izvjestitelja financijalnog Odbora, D.ra Čingriju, da pročita izvješće.

Čingria (*čita*):

Uz Br. 26-Sab.

Visoki Sabore!

Proračun učionske zaklade za godinu 1892 ne bilježi vjerno sve ono što pokrajina troši u nastavne svrhe.

To biva, jer je Zemaljski Odbor pristao na zahtjev Ministarstva Nastave, te iz pokrajinskog nastavnog proračuna ibrisao pripomoći što se daju *privatnim učionam*. A kad se odstrani u tu svrhu preliminirani trošak od f. 6191, ukupni iznos troškova za god. 1892 ispada manji f. 1660 neg onaj od god. 1891. Nego to biva samo prividno, dok u istinu trošak za onu pošljednju godinu jest za f. 4531 viši, a razlika je samo u tome, što u pokrajinskom proračunu biti će umetnuta osobita stavka od f. 6191 za potporu gorinavedenim privatnim školam, t. j. ženskim u Zadru, Pagu, Šibeniku, Trogiru i Sinju, i za Milosrdište djece u Zadru.

Na svaki način povišak bitno je manji neg oni, koji se nalazi u preliminaru 1891, što prama onomu od god. 1890 iznosio je fior. 12886 više.

Prelazeć sada na brojke predloženog proračuna, nalazimo da troškovi predloženi za

god. 1892 jesu od	f. 305774
dok, bez obzira na paušalni odbitak od f. 3000, svota opredijeljena za prošlu godinu 1891 (kad se odbije potpora od f. 6191 za privatne škole) iznosila je	„ 301243
što znači za tek. godinu više	f. 4531

Dohoci paka za godinu 1892 proračunani su na	f. 150760
dakle prama odobrenim za g. 1891 od	„ 150806
manji su za	f. 46

Razlozi poviška troškova u gorinaznačenoj svoti navedeni sa strane Zemaljskog Odbora jesu: povišenje petogodišnjih doplata i najmovina školskih zgrada u opće, a osobito paka povišenje troška opredieljena za kotarske

učiteljske skupštine, gdje obična svota od f. 1500 bi uzdignuta na f. 4000, biva f. 2000 više, a to na temelju faktičnijeh ispadaka prošlih triju godina.

Zemaljski Odbor ipak predvigja da će troškovi i ovaj put, kô što i prije, ispasti manji od predvidjenijeh, te predlaže paušalni odbitak od f. 3000, na što financijalni Odbor pristaje, a preliminirani trošak spada na

	f.	302774
i tako manjak koji treba pokriti iz Zemaljske Zaklade iznosi	„	152014
prama onomu odobrenu za god. 1891 od	„	153628
to jest manji je	f.	1614
kojim kad za razloge gorinavedene nadodamo doprinesak za privatne učione od	„	6191
imat cemo stoprv pravi faktični povišak u svoti od	„	4577

Pošto Odbor nema šta da prigovori tijem ispadcima, koji nijesu drugo nego neizbježiva posljedica vladajućeg sustava, predlaže Visokome Saboru:

1. Da uzme za podlogu posebne rasprave proračun zemaljske učionske zaklade za godinu 1892 predložen od Zemaljskog Odbora izvješćem 2 studenoga 1891 Br. 3416;

2. Da primi sve točke troškova i pokrića sa istim izvješćem predložene.

Financijalni Odbor

Zadar, 16 ožujka 1892.

Predstojnik
Bulat

Izvjestitelj
Čingrija

Predsjednik. Otvorena je obća razprava o školskom predračunu za godinu 1892. — Pita li tko rieč? — Zastupnik Biankini ima rieč.

Biankini. Visoki Sabore! Častna gospodo zastupnici! Kao bezuvjetni ljubitelj pučke prosvjete i njezinih požrtvovnih radnika, ćutim dužnost, da i ove godine prigovorim nekim manam našega školstva; i to ne u namjeri da za po što po to pokudim, ili da ga narodu predstavim u nepovoljnijoj sjeni negoli se nalazi, već da i ja, po svojim slabim silam, doprinesem štogod njegovomu poboljšanju, njegovomu napredku.

Promatramo li naše učione u njihovim odnošajim sa upravom školskom, uvidit ćemo, gospodo zastupnici, da one toliko više ne pjevaju i ne odgovaraju svojoj zadaći, koliko manje visoka vlada umeće u nje svoj fatalni prst, i prieči njihov naravan i slobodan razvitak.

Dok opažamo da naše škole krasno napreduju gdje vrši, i kad može vršiti u njima neposredno i slobodno svoj upliv visoko cienjeni i obće štovani muž, kojemu je povjeren njihov nadzor — vidimo, na protiv, da ih mnoga nevolja snalazi, netom u njihove dvoranice zapuše ledeni sjevernjak sa vrtoglavnih visina vladinog presidiuma.

Pomama današnjeg nesretnog političkog sustava, koja hoće da krnji sve samostalne ustanove narodâ, da sve podmeće *befehlim* i robskoj birokratičnoj ukočenosti, da uspava, sapinje, guši slobodni polet i naravni razvitak narodnosne sviesti, zahvatila je, na žalost gospodo zastupnici, i naše pučke škole.

Ta uprav kobna pomama zasiže jur tako duboko, da podkopava glavni temelj naše pučke obuke, da joj ruši uvjete i razloge obstanka, glavnu i vrhovnom njezinu zadaću: odgoj mladeži u rodoljubnom duhu.

Šupljom izlikom, da politika nema ga ulaziti u škole, užasnom pomutnjom vedrog božanstvenog pojma domovinske ljubavi sa mutnim tjesnogrudnim pojmom zloshvaćene dnevne politike, visoka vlada snuje pravo zločinstvo duševnog umorstva proti hrvatskomu narod u Dalmaciji.

Ime hrvatsko nema se čisto i bistro spominjati u našim školskim knjigam, u našim školam — to je politika!

Hrvatska pjesma, ako se u njoj slavi ime domovine naše hrvatske, ili naroda hrvatskoga, u školi nije dopuštena — to je politika!

Što je svuda i svakomu u svietu slobodno, pa i samim afrikanskim robovim, da se zovu imenom svojim, imenom svoga roda i plemena — to nam Hrvatima u našim učionam u Dalmaciji nije dopušteno — to je politika!

Uz ovako razvratnu pomutnju najbistrijih i najvažnijih državničkih pojmova, s kojim ako itko, to bi vlada jedne europejske države u XIX.m vieku imala bit na čistu — nije se čuditi, gospodo zastupnici, ako naše pučke škole, koje su se dosada liepo razvijale, prem da još u povojim, idu u susret svestranom razsulu, pravom kaosu.

Jur minule godine vidili smo o tomu prve zlosretne pojave, prigodom živih javnih prepiraka s novim knjigam za pučke učione u Dalmaciji.

U zadnjem zasjedanju ovog Visokog Sabora, ja sam imao čast na dugo razlagati o tim knjigam, te vam neću danas, gospodo zastupnici, opetovati jur poznate stvari.

Iz svih naših razprava i izjava javnog mnienja proiztiče jasno kao sunce: da nove knjige za naše pučke učione u slavu tradicionalne austrijske politike prama Hrvatima, naumice pritajivaju ili nagrdjuju hrvatsko ime — ime naroda kojemu su namienjene i za koje ime naš mladi naraštaj mora da čisto i bistro znade, nećemo li da nam škole odgajaju kopiladi, dvoživacâ, polutanaca, bezznačajnikâ, izrodica, izdajica, mjestno sviestnih, poštenih, značajnih, slobodnih gradjana.

Tko je ovoj nakaznosti školskih knjiga kriv, odgovarajuli one za ostalo više ili manje sa pedagogičko didatičkog i tehničkog vida, to je za nas drugotno pitanje.

Glavno je za nas, gospodo zastupnici, da se ona temeljna ubitačna mana iz naših knjiga odostrani i u tu svrhu dužnost mi je prikazati sliedeći predlog:

„Pozivlje se C. K. vlada neka u korist zdrave narodne prosvjete dade pregledati nove knjige za pučke škole u Dalmaciji, i neka pazi osobito na to, da u novom izdanju ime naroda i jezika hrvatskoga nebude pritajano ili nagrdjeno“.

Ovim predlogom, gospodo zastupnici, mi nepitamo ništa nepravedna, ništa nova, već zahtjevamo da se naše narodno čustvo poštuje, ko što ga škola svuda u svietu poštuje, i da nam ustavna vlada danas ne otimlje ono što smo odavna uživali još od vremena absolutizma.

U našim starim čitankam nije se zaziralo od imena hrvatskoga. Otvorite, gospodo, staru „Četvrtu čitanku“, i tu ćete naći na stranici 185 štivo sa naslovom „Hrvati osnivaju državu i primaju sveti krst“; na stranici 201: Kralj Zvonimir i hrvatska kraljevina“; na stranici 299: „Hrvatska književnost“, itd.

Ta štiva pripoviedaju našoj hrvatskoj djeci poviest hrvatsku onako kakva jest, i kako se ne pripovieda u novim čitankam; — zovu domovinu našu Hrvatskom, a ne utapljaju je u druge državne skupine, nit je zamienjuju s pojmom monarkije austro-ugarske, koja je nami mila i draga, za koju smo mi Hrvati doprinieli ogromnih žrtava, pa smo spravni i još doprniet ih, ali je ipak ona od naše hrvatske domovine nešto sasvim različito; stare naše učionske knjige — narod naš zovu Hrvatom, a ne nepoznanicom, ili Srbo-Hrvatom; naš jezik zovu hrvatskim, kako ga narod nazivlje, a ne srbsko-hrvatskim, kako ga prozva u svoje svrhe austrijska policija; tu se u starim našim školskim knjigam govori još o hrvatskoj državi, o hrvatskoj kraljevini; tu se kaže kako su „naši stari Hrvati ljubili sve što je dobro i plemenito“, a kraljevi naši nezovu se srbski ili hrvatski, nit se pravo ime naših hrvatskih praotaca mukom mimolazi, kô što u novim čitankam.

Povrativši čisto ime hrvatsko u školske knjige visoka vlada neće samo udovoljiti najpravednijemu narodnomu zahtievu i postulatim zdrave pedagogije, već će odstraniti i kamen smutnje kakvim jur postaše te njezine nove knjige za narod i za učitelje.

Kako da naš narod ljubi i podupire školu, uz knjige, koje su negacijom njegovih najnježnijih čustva? Zar je narod, svojim krvavim žuljevim, otvorio škole, da mu niečú ime, jezik, domovinu, najsvetije amanete?

Nek bude uvjerena visoka vlada, da će doć vrieme, nepopravili onu grdnu svoju pogriešku, kad će narod podignut kuku i motiku proti takim školam; nek bude uvjerena, da će doć vrieme, kad ona u ovom visokom saboru neće naći jednog pučkog predstavnika, koji će krajcara glasovati za protuhrvatske škole.

Jur smo, gospodo zastupnici, lanjske godine opazili prve znakove uzbune proti novim knjigam, koje hoće da nam preobrate škole, te žive izvore života, u nieme obieljene grobove, u razsadnike polutanstva i izrodstva. Neki roditelji u Makarskom primorju brisaše u školskim knjigam svoje djece sva ona mjesta, gdje se oni Hrvati, krste Srbo-Hrvatim, a njihov jezik hrvatski, zove srbskim ili hrvatskim. I poručiše učitelju, da pazi dobro kako im djecu podučava; da se u njih jezik zove hrvatski; a oni da jesu i hoće bit Hrvati, kakvi bijahu i njihovi stari, pa da hoće da takovi budu i njihovi sinovi, a ne kojekakva kopilad i cigančad, bez imena i bez domovine!

Radi toga, jadan učitelj Igranski, ni kriv ni dužan, imao je bit stavljen pod dišiplinarnu iztragu. Ali onaj učitelj to je i zasluživao, jer je bio jur kriv, što nije prosvjedovao proti oštroj kritici, koja je kroz javne novine osudjivala naše nove knjige za pučke učione!

Kritika novih pučkih knjiga i prosvjedi koji se proti njoj podigoše, predstaviše nam prošle godine u Dalmaciji vrlo žalostnih prizora

Učitelji bijahu na svaki način presirani, da brane pred javnim mnienjem knjige, o kojim bijahu uvjereni da u obće nisu baš najbolje — a nije to tako lahko sastaviti izvrstnih knjiga za učione — a da su svakako opasne i pokudne u pogledu uzgoja hrvatskog čustva. Na čast učitelja dalmatinskih, radošću moram naglasiti, da se veći i bolji dio njih nije dao zavesti do te ružne beznačajnosti.

U ostalom, gospodo zastupnici, ni sami sačinitelji naših učionskih knjiga — ljudi učeni i izkusni, kojima nitko ne može zaniekati žarke ljubavi za školu i za narod — nisu osvjedočeni, da je njihovo djelo bez manâ.

Imam u momu malomu arkivu pismo jednog od oštroumnijih sačinitelja naših novih knjiga za pučke učione, u kojem pismu on sam otvorito izpovieda: „Ima manâ u našim novim čitankam; ja isti koji sam imao prst u stvari, ja isti ih izpoviedam i priznajem; a nitko od suradnikâ, tako barem mislim ja, nije prišivao sebi krjepost nepogrješivosti“. Nadalje ovaj isti sačinitelj priznaje, da nove knjige za pučke učione pridušuju hrvatske osjećaje u mladom naraštaju, pa doslovno kaže: „Valjda je u tomu odbor pogriešio; valjda su neopravdani obziri na to odbor prisilili. Ali kad smo na tomu, znate li vi tko se je prvi mašio neumolivom rukom da istrga posebna i vlastita imena naroda i zemaljâ u našim čitankam? — Duh neodlučnih vremena, itd.“

Po ovomu jasno vam je, gospodo zastupnici, da ako mnogi i mnogi naši učitelj negoje najbolje mnienje o novim knjigam za pučke učione, to njihovo mnienje nije neteméljito; i diele ga sa samim sačiniteljim knjigâ; a cienim, i sa većinom ovog visokog sabora, barem u koliko se tiče njihovog upliva na razvoj hrvatskog čustva u mladom naraštaju — a to je ono, što nam mora vrh svega na srdcu ležati.

Ipak visoka vlada upisala je u crnu knjigu one učitelje, koji su se usudili i samo u privatnom razgovoru, ili na privatnim sa-

stancim pokuditi nove knjige za pučke učione; dapače, pala je tako nizko, da je zametnula dišiplinarnih istraga i osudila razne učitelje, jedino na temelju ogavnih denuncija njihovih sudrugova.

Odlični učitelj Miho Ćurković osudjen je na gubitak petogodišnjice za 3 godine, jer ga tri učitelja, koji su sabirali podpise u prilog novih pučkih knjiga, obtužiše da je te knjige javno pred njima pokudio. Dočim Ćurković nije nego sasvim privatno govorio sa spomenutom trojicom denuncijantim, i to na Poljani Šibenskoj, gdje žive duše nije bilo.

Osim gubitka u petogodišnjici, ovaj učitelj bio je zapostavljen pri natječaju na mjesto, koje mu je po pravu pripadalo.

Drugi vriedni učitelj, Vinko Kačić Dimitri, bio je takodjer stavljen pod dišiplinarnu iztragu, i osudjen na ukor, pošto bi osvadjen od nekog svog sudruga, da se je izrazio „nedostojnim i izazivnim načinom proti novim čitankam“, i to pred nekoliko drugih učitelja. Pozvan na zapisnik malo dana prije osude, izjavi, da nije ni rieči o novim čitankam progovorio, da ih nije ni pročitao; ali ipak bio je osudjen, a da njegovi sudrugovi nisu ni pozvani da zasvjedoče, jeli temeljita osvada onog učitelja denuncianta; a da mu nije nikad bilo ni priobćeno, da je pod iztragu stavljen, ili da je pokrajinsko školsko vieće zaključilo, na temelju predhodna iztraživanja, da se iztraga povede, kô što propisuje zakon 29 prosinca 1871.

Oba spomenuta učitelja traže sada od sudbene vlasti zadovoljštinu proti svojim klevetnicim.

Siečnja mjeseca ove godine, osudjen je na kazan premještaja o svome trošku učitelj Pavao Roca, jer je na privatnom sastanku učiteljâ u Zagrebu kazao, da su čitanke za pučke učione u Dalmaciji podkane srbskim duhom, i da je tim nanešena krivnja hrvatskomu narodu; i jer je bio okrivljen na temelju privatne denuncije, da je pri večeri učiteljâ kotara zadarskoga, u dvoranam gimnastičkog družtva „Sokola“, bunio učitelje, da se poput njega bore u izborim; dočim nije nego napio bratskoj slozi učiteljâ, i preporučio im da rade na korist svog naroda, i to u čisto hrvatskom duhu.

Obtuženik pitao je da bude suočen sa svojim denuncijatorom, ili da mu barem bude izručen prepis osvadnog zapisnika, ali zaludu!

Po ovim činim, a da druge ne navadjam; da ne navadjam svakovrstne prietuje nekih kotarskih nadzornika napram učiteljima, i druga sredstva upotrebljena u svrhu da ih sklone javno ustati na obranu novih knjiga za pučke učione — bit će vam jasno, gospodo zastupnici, da te knjige treba čim prije popraviti i udesiti prama istini i čustvu naroda; da treba da budu složene u duhu hrvatskomu, kô što su u ovo zadnje doba složene one za hrvatske škole naše braće u Istri, kojima su takodjer naše nove knjige bile namienjene, ali ih nadležne školske vlasti istarske odbiše, i dadoše jur sastaviti po profesoru Vankoviću svoju „Hrvatsku početnicu“. I ta „Hrvatska početnica“ za Istru bila je odmah po visokom ministarstvu odobrena.

Treba da naše knige budu popravljene i za to, da se u klici satare gnjusno denunciranje, koje se eto pojavljuje i medj u učiteljima, te prieti ugledu cielog ovog zaslužnog staleža, i obstanku naših učiona.

Da se je srećom naša školska uprava našla na visini svoje zadaće, ona bi bila odmah *a limine* i bezuvjetno odbila one ogavne osvade, dapače, bila bi kaznila učitelje denuncijante svojih sudrugova, kao nedostojne i nesposobne za zdravi uzgoj naše mladeži.

Učitelj denuncijant i jest u istinu nedostojan i nesposoban vršiti sveto učiteljsko zvanje. Paragraf 1 državnog zakona 14 svibnja 1869 glasi: „Zadaća je pučkoj učioni, odhranjivati djecu, da bude ćudoredna i pobožna, razvijat im sile duševne, obskrbljivat ih znanostima i vještinama potrebitim, da se mogu bolje izobražavati za život, i udarit im temelje takove, da budu jednom čestiti ljudi i vrstni državljani“.

Kako ćete da učitelj denuncijant bude mogao vršiti sve one plemenite zadaće, da odgaja čestitih ljudi i vrstnih državljana? Koji bi roditelj mogao mirne duše povjeriti svoj porod učitelju denuncijantu?

Hoćeli sbilja visoka školska vlast da naše učiteljstvo bude sa svakog pogleda uzorno, ona prva mora da štiti njegov ugled; a prije svega valja da učitelje ne smatra kojekakvim robovim; — da ih za svaku malenkost ne muči i ne ponižuje, da ih ne stavlja dopokon pod kontrolu žandarâ.

Izmedju spisa imam ovdje dopis broj 61 dne 31 siečnja 1891 slavnog c. k. kotarskog školskog vieća benkovačkog na c. k. žandarsku postaju u Stankovcim, kojim se naredjuje žandarim da podju u Banjevce iztražívati o nekim osvadam podignutim proti onomu učitelju.

Imam i odgovor dne 19 veljače 1891, N. 88, njemački dakako, *K. K. Gandarmerie Posten Kommando in Stankovac,* u kojem se kaže, uz ostalo: *Trotz den eingehendsten und bei den Vertrauenspersonen gepflogenen Erkundigungen, konnten keine Zeugen erbracht werden, welche die Anschuldigungen von Seite des Schulrathes gegen den Lehrer Stefan Kristić bezeugen könnten.*

Komente na ona dva zanimiva službena spisa, ostavljam vami, gospodo zastupnici!

Dišiplinarne iztrage zameču se učiteljim i za najmanje trice. Ako je učitelj slučajno zakasnio doć u školu; ako je potegao za uši jogunasto diete; ako je razlogom obielio zube na prkosna žandara ili čauša mjestnog školskog vieća; ako se nije do crne zemlje poklonio gospodinu mjestnomu školskomu nadzorniku; ako je u kakvom protihrvatskom listu proturena proti njemu i najnevjerovatnija laž — dišiplinarna iztraga je gotova, i jadan učitelj mučen je. pozvan na zapisnik od kotarskog vieća, *recte* od kotarskog poglavara, koji obično *ad personam* čuva policajske poslove.

U nekoj našoj varošici tu nedavno priredjena je tamburaška zabava. Bio je tu i neki susjedni seoski učitelj, pa je poslie pojedinih komada pleskao rukam i odobravao tamburašim, kao i ostali prisutnici. Biste li vjerovali? Kotarski poglavar pozva ga sutradan u ured *ad audiendum verbum*, i oštro ga ukori, „jer na zabavi — ovo su tekstualne rieči, — gospodine učitelju, vi se pokazaste strastvenim hrvatskim agitatorom! Učitelj može bit Hrvat, — čujte, gospodo, neizmjerne dobrote c. k. kotarskog poglavara — može bit Hrvat, no samo za se: ali svoje hrvatstvo nipošto nesmie bud kakvim izvanjskim načinom pokazati, pa ni pleskanjem!“

Ni ovdje komenatâ ne treba.

Rek bi da se očito ide za tim, gospodo zastupnici, da se satare i zadnja iskra hrvatskog rodoljublja u našim učiteljim. Prošle jeseni tužena su i mučena na sto načinâ dva učitelja u Neretvi, samo zato, što su pjevali pjesmu „Mi Hrvati“.

Nedavno u Promini kotarski nadzornik nije se stidio nagovarati neke članove mjestnog školskog vieća, da tuže onog rodoljubnog učitelja, mjesto branit ga i štitit ga u slučaju obtužbe.

I onaj učitelj pretrpio ih je gorkih radi novih školskih knjiga, i ponižen je do kazni, tobože radi nesustavna podučavanja polag školske osnove, premda se iztiče izmedju prvih sa svog pedagogijskog snanja, za svoje književne i posvjestničke kulture.

U molitvi poslie škole stoji stavka, kojom se prosi Svemogući. da izlije svoj blagoslov vrhu *našega kralja.* U ovim zadnjim riečim neki prerevni kotarski nadzornik nazrio je političku, tobože buntovničku misao, misao hrvatsku, dakako, te je naredio učitelju da ima unaprjed moliti, nek Svemogući izlije svoj blagoslov vrhu *našega cesara*, a ne kao do tada, vrhu *našega kralja.* — Nevjerovatno, ali istinito!

Nevjerovatno, ali i neharno, kad se znade — a to bi i onaj gospodin kotarski nadzornik

morao znati — da naša hrvatska država, u svojim araldičkim naslovim, ne nosi naslov cesara, i da je naš narod najogromnije žrtve uviek doprinio pod geslom „sve za kralja i domovinu“. Nisu bili sami Ugri, nego i svi staleži hrvatski, na onom glasovitom saboru, gdje no prošlog vieka odjeknu Europom historični uzklik požrtvovne i uzorne privrženosti svomu kralju: *Moriamur pro rege nostro Maria Theresia!* I onda Hrvati i Ugri, uz taj uzklik, svojevoljno pokloniše svojoj kraljskoj, a ne cesarskoj kruni, do sto hiljadâ vojske!

U obće, gospodo zastupnici, kotarska vieća i kotarski nadzornici u Dalmaciji, ne odgovaraju — čast pojedinim iznimkam — svojoj zadaći. Bolji i valjaniji sapeti su u svom râdu protuhrvatskim upbvom, što vladin presidium vrši na svu školsku upravu; a slabiji — izmedju kojih ima nekih, na žalost i sramotu dalmatinskog učiteljstva, koji bi morali još učiti hrvatsku slovnicu — nisu nego redarstveni činovnici najgore fele, te su tu, da napastuju učitelje, da budu na smetnju i učiteljim i školam.

S toga se uprav radujem, da će brzo mjesta kotarskih nadzornika bit stalno uredjena, te da ćemo, ako Bog da, viditi po svim školskim kotarim u Dalmaciji ljudi svestrano sposobnih i odanih dušom i tielom napredku pučke prosvjete.

Drugi put sam rekao u ovom visokom saboru, da kotarske nadzornike valja birat iz redova pučkog učiteljstva, i kazao sam tomu dobre razloge. Tako biva malne svuda, gdje pučka prosvjeta cvati. U našoj Banovini i u Českoj škole orijaški napreduju, a tamo su svi kotarski nadzornici bivši pučki učitelji. I današnji, recimo po cislajtansku, pokrajinski nadzornik u Hrvatskoj, Stipetić, bio je za više godina seoskim učiteljem. A u prekovelebitskom dielu naše domovine pučke škole bujno se razvijaju, kô što na žalost neće još za mnogo godinâ u Dalmaciji.

Po § 24 pokrajinskog zakona 8 veljače 1869, kotarska učionska vieća imala bi se sastajati *barem* po jedan put na mjesec. Na protiv, mi vidimo da se neka sastaju jedva poslie dva i tri mjeseca, i da se članovi odabrani od učiteljstva i nepozivlju uviek na sjednice, kô što se je to lani i ove godine više puta dogodilo u kotaru Benkovačkom.

S toga valjda spisi za učione i učitelje spavaju 3 i 4 mjeseca, dok dodju do ravnateljstva učionâ, ili do mjestnih učionskih vieća.

S toga valjda novoimenovani ili premješteni učitelji moraju čekati tri, četiri i pet mjesecî, dok im se doznači ona mršava plaća kod dotičnog poreznog ureda; a uz to njim je upadati u dugove i kamate, na svoju još veću ekonomičku propast. Ovaj nered često se dogadja, pa je i minule joseni učitelj Ložišća na Braču, pri svomu premještaju, oćutio kamatničke pandže, da uzmogne preživiti, dok mu se kukavna plaćica doznači.

S toga valjda hoće se ruka božja dok naše učione vide da je udovoljeno i najčednijim njihovim potrebam. Otrag malo vremena čitali smo u javnim novinam, da pučka učiona u Oklaju, poslie ciele godine dana moljakanja, nije mogla dobiti jednu samu sjedaljku. Učitelj, kad podučava djecu, valja da ćući na podnožju, ili da pošalje u komšije, da mu uzajmi stočić!

I ovaka kotarska vieća i ovaki kotarski nadzornici, smažu ipak vremena, gospodo zastupnici, da nam preko pučkih škola mute u narodu bistru hrvatsku sviest. Osim što nam naš hrvatski jezik krste srbsko-hrvatskim, neka kotarska vieća i neki kotarski nadzornici rabe i fonetiku, koja, hoćeš nećeš, kod većine našega naroda još predstavlja nešto protihrvatskog. U istinu fonetika nit je što dobro, niti je što zlo, nije ni srbska ni hrvatska; ali pošto i one naše nesretne školske knjige nisu tiskane fonetikom, ova nebi imala prodirati u pučke škole kroz službene spise kotarskih vieća i kotarskih nadzornika.

Prava je sablazan pak, gospodo zastupnici, kad ti nadzornici sile učitelje i učenike, da jezik, koji naš narod ogromnom većinom u

Dalmaciji nezove inače nego hrvatskim, moraju nazivati srbsko-hrvatskim. Svibnja mjeseca prošle godine, kotarski nadzornik Šibenski naredio je učiteljima, da sa školskog satokaza i sa zadaćnica učenika imadu brisati rieči hrvatski jezik, i pisati srpsko-hrvatski jezik.

Sličnih grdoba nije nigdje na svietu viditi. Narodu se ne dopušta da zove svoj jezik, u svojim školam, kako ga od vjekova zove kod svoje kuće, i kakav jest. A zašto? Jer to neidje u prilog vladinoj politici, koja sve što teži na narodno jedinstvo, na prikupljenje raztrganih uda hrvatske naše domovine, hoće da truje, da razdvaja, da ruši! U tu svrhu, spletkarenjem kotarskih školskih vlasti, ona je postigla, da, u rujnu 1890, učiteljska skupština Šibensko-Kninskog kotara zaključi, neka se iz poviesti budu predavala štiva: S. Sava, Stjepan Milutin itd., kojima ni traga nema u novim čitankam.

I tu „posebnu osnovu“ poprimilo je i odobrilo je visoko pokrajinsko učionsko vieće odlukom 6 prosinca 1890, nemareć ni za to, da ova odluka stoji u očitom protuslovju sa samom njegovom okružnicom dne 19 rujna 1889 broj 3316, koja izmedju ostaloga veli: „Nesmiju se upotrebljavati, ni u javnim ni u privatnim učionam, nego one knjige i ona učila, što su odobrena od visokog c. k. ministarstva“.

Pa kako da učitelj predaje u učioni S. Savu i Stjepana Milutina, kad tih štiva ne nalazi u čitankam, a posebne poviesti nema za pučke učione? — Nemari! Na to visoki presidium ne gleda: samo nek se hrvatstvo raztrojava i slabi!

Sa kotarskih morao bih sada, gospodo zastupnici, saći na mjestna učionska vieća, gdje nevolje, i ako blažije naravi, nisu ni manje, ni kobnije.

O tim nevoljam ja sam vam nešto obširnije razlagao u zadnjem saborskom zasjedanju, pa ne stoji da danas ponovim iste stvari. Samo ću požaliti, da i glede mjestnih školskih vieća — kô što je obično i glede drugih važnijih naših pitanja — nastojanje ovog visokog sabora ostade bezplodno; jer mi je poznato, da učionska vlast nije ni pera umočila, da izlieči barem koju od tolikih njihovih mana, da zaštiti učiteljstvo od njihove samovolje, i da ne budu na smetnju učionskom napredku.

Naprotiv, starija školska vlast, u ovo zadnje vrieme, posegla je u neka prava mjestnih školskih vieća, i to na očitu škodu pučkih učitelja. Po § 31 naredbe ministarske 20 kolovoza 1870, mjestna školska vieća imadu pravo podieljivati dopuste odsutnosti učiteljim jednorazrednih učiona do tri dana, obznanivši svaki put kotarsku vlast. To pravo dopusta, koje su mjestna školska vieća mogla više puta na godinu vršiti, nedavnom okružnicom pokrajinske školske vlasti steguuto je na jedan sami put, pa im je opet naredila, da nemaju pustit učitelja iz sela, nit u svetčani dan, bez pismene dozvole; i da taj dan svetčani den ima bit uračunan u ona tri dana dopusta, što može mjestno školsko vieće jedan put na godinu podieliti učitelju.

Ovim novim odredbam visokog učionskog pokrajinskog vieća ne samo je povriedjeno pravo mjestnih školskih vieća, zajamčeno im ministarskom naredbom 20 kolovoza 1870, već, što je još gore, učitelji su podpregauti pod novi jaram, na škodu svojih prava, svoje slobode i svoje dalje izobrazbe.

Ni u svetčani dan, pošto je svoje dužnosti izpunio, jadan učitelj nesmie saći u susjedni grad ili u bližnju varoš da vidi i čuje što se u širem svietu sgadja, da providi svojim poslim, ili, recimo bistrije, svojim kućnim ekonomičnim nevoljicam, da se u družtvu porazgovori, da štogod nova nauči, da se odmori, da se razvedri, da se razveseli!

Na ovaj način, gospodo zastupnici, doći će se ravno na to, da će naši učitelji podivljati, da neće biti čimbenikom prosvjete i napredka po našim selim, već će ih osamljenost i nevolja otupiti i poniziti do mjerila neeka gorštaka.

Bez fraze budi rečeno, ovi nevoljni naši

pučki učitelji pravi su parie. Nijedan stalež nema toliko raznovrstnih starešina kao učiteljski; u nijednom staležu nesuču se lašnje disiplinarne iztrage, ukori i kazne što u učiteljskom; nijedan drugi javni službenik nije izložen na veće dosade i muke.

Pa još im se oduzimlje i onaj mrvičak slobode, što su, barem neki, u svečane dane, mogli uživati, na korist izobrazbe svoga duha, svoga napredka!

I sve to, gospodo zastupnici, uz onu prekukakvnu plaću, kojom nemogu ni živiti ni umrieti; uz onu plaću, o kojoj smo mi uvjereni, da slabija ne može da bude; o povišenju koje viećamo i razpravljamo ima godinâ i godinâ, ali im sasvim sporo i slabo pomažemo.

U istinu ove godine u tom pogledu, rek' bi, da ćemo se, ako Bog da, pomaknuti korak dalje, kô što nismo odavna; ali ovaj korak nesmie bit zadnji, hoćemo li doisto da naše škole budu što prije savršene i uzorne. Inače, one će nam kuburit po onoj: *Qualis pagatio talis cantatio,* i mi ne ćemo nikad viditi u školam svestrana napredka, prama ogromnim financijalnim žrtvam, koje im i ovako narod, u svomu siromaštvu, mora doprinašati.

Boljem napredku naših škola stoji na putu i visoka vlada. Tko bi mislio da se škole u Dalmaciji ravnaju, u pravom smislu rieči, po školskom pokrajinskom vieću; da narod, koji uzdrži škole, kroz svoje predstavnike, vrši tu pretežna upliva, il barem onoliko, koliko ga idje, i koliko bi bilo pristojno — taj bi se ljuto varao.

U našim školam, kô što po svim granam javne uprave, vedri i oblači presidium visokog namjestništva, — neka vrst mletačkog *Consiglio dei dieci* — te je i naša školska autonomija puka fikcija.

S toga, gospodo zastupnici, ako dobro proučite naše školske stvari, vi ćete opaziti da se tu križaju tri struje: I.a germanizatorna, ili ti vam odurna i petulantna njemačka struja, koja hoće da našem narodu u Dalmaciji ugasi svietionik spasa, hrvatsku samoviest; II.a stara talijanaška struja, koja se još, u matore svoje dane, nameće narodu, gdje može i nemože, pa mu ni školsku upravu nepušta u miru, premda su odavna sve naše škole ponarodjene; III.a hrvatska struja, prirodna domaća struja, svježa, zdrava, kao premaljetni miomirisni zrak, blagotvorna kao božja ruka, oživljujuća struja, koja bi jedina imala prevladjivati u svim našim školskim stvarim, ali koja, na žalost, sve više slabi i izčezava, jer se na nju, u ovo doba germanizatorne ere u Dalmaciji, baš po djavolsku kidiše.

U maloj smo zemlji, gospodo zastupnici, poznajemo se svi u glavu, te vam ja neću ovdje iznašati *portraite* predstavnika ovih raznih struja u našoj školskoj upravi.

Radije ću vam predočiti nekoliko čina, a da uvidite kako nas zloduh njemački progaпja i po našim školam prieti razsulo, ako ih ne budemo znali odlučno obraniti, i zajamčit im uvjete slobodna razvitka na prirodnom hrvatskom temelju.

Poglavita je svrha germanizatornoj struji najprije pomutiti, pa oslabiti i podkopati hrvatsku sviest našeg naroda, da ga tim spravi pod jaram njemačke misli, njemačkog robstva.

S toga sve što idje na oslabljenje hrvatske naše sviesti, toj struji dobro je došlo. Dobro joj je došlo i talijanstvo i srbstvo, i srbstvo-hrvatstvo i njemstvo. *Nur nicht kroatisch!*

Ta vam struja tumači, gospodo zastupnici, zašto se ovdje u Zadru, znatnim državnim troškom, uzdrže pučke njemačke škole, mužka i ženska, za djecu vojnika, premda nema ni dvaestak djetce njemačke ili roditeljâ vojnika, za koje su tobože utemeljene. Ali te nesretne škole, pod visokom vladinom zaštitom, poniemčuju i zavode na stotine nevine naše domaće diece, osobito činovničkih sinova, usprkos prietnji Božanstvenog Učitelja, koji vapije: „Jaoh ti ga onomu, koji zavede jedno od ovih malenih„!

Ta vam struja tumači, gospodo zastupnici, zašto su onako izgrdjene nove knjige za naše pučke učione; zašto se ime hrvatsko muti sa srbskim, zašto se i kraljevi od slavne naše domaće dinastije krste srbsko-hrvatskim.

Ta vam struja tumači zašto se na svaki način proganjaju učitelj, koji se iole ističu hrvatskim rodoljubljem, pa se stavljaju i pod dišiplinarne iztrage, a da o tom nije zaključka ni primilo školsko pokrajinsko vieće, pa se i osudjuju za privatne razgovore, na temelju ogavnih nebratskih denuncija, a da nisu točno ni saslušani, nit da su svjedoci pozvani.

Ta vam struja tumači, zašto je visoka vlada obdarila školsko vieće kraljevine Dalmacije pečatom njemačkim: *K. K. Landes Schulrath für Dalmatien;* zašto je za bilježenje dana primljenja školskih spisa sgotovila drugi pečat na polak njemački, a na polak talijanski: *Präs. Zara... 18... N.... C. S. P.;* zašto i njemačke brzojavke već upravlja na naša kotarska školska vieća; zašto rabi sa vanjskim strankam izključivo talijanski jezik, kô što ga je rabila lani u poslovim školskim sa crkovinarstvom Vodičkim, sa rodoljubom Andrijom Čičin-Šainom; sa svim poreznim uredim, pa dopokon i s mjestnim školskim viećim, jer propis nagrada i putnih troškova za učitelje, koji su lani učestvovali kotarskoj skupštini u Makarskoj, priobćen je od kotarskog vieća Metkovskog svim mjestnim učionskim viećim na talijanskom jeziku, kako mu je bio odpremljen iz Zadra.

Ta vam struja još tumači, zašto je visoka vlada razaslala svim našim hrvatskim školam novi zemljovid Dalmacije, sastavljen na dva jezika na istim crtama, što pobudjuje na smieh i samu djecu; zašto u zemljovidu austro-ugarske monarkije za pučke škole, sve pokrajine Cislajtanije omedjašene su posebnim bojam, te se jedna od druge ističe; a u Translajtaniji, ni pokrajine ni kraljevine se ne razabiru, te je sve kao saliveno u jednom komadu. Tu naša Hrvatska nema ni svojih suženih granica; valjda za to, što nije riešeno državopravno pitanje o Dalmaciji, ni pitanje o Istri, ni o Rieci, ni o Medjumurju, ni o Žumberku.

Ta vam struja još tumači, kako je jedan stari, inače zaslužni učitelj, mogao lani pozdraviti c. k. namjestnika, u ime učiteljâ pučkih učiona, njemačkim jezikom, na obću sablazan učiteljâ i naroda; kako su odbornici neke naše kotarske učiteljske skupštine mogli nabavljati za istu većinom njemačkih knjiga, tako da je za tim skupština učiteljâ morala zaključiti, da se unapried samo hrvatske knjige nabavljaju.

Zloduh njemački, gospodo zastupnici, kad ne može da poniemči naše pučke škole, hoće da ih raztroji, da ih podivlja, hoće svakako da svojim paklenim dinamitam digne u lagum njihov najnaravniji i najčvršći temelj — hrvatsku sviest!

Gdje ta sviest hoće da prodre i da se razvija, tu je dinamita gotova. Visoka vlada znat će je ma odkud nabaviti: iz njemačkih, iz talijanskih ili iz srbskih tvornica — sve jedno, samo nek se hrvatstvo ruši!

Poznato vam je, gospodo zastupnici, kako se je u zadnje doba, novim poletom, stala razvijati hrvatska sviest u južnoj Dalmaciji, u području negda slavne Crvene Hrvatske.

To je visokoj vladi, rek' bi, udarilo u oči, i bez oklievanja prihvati se svojih dinamita.

Ovog puta služila se je izključivo kod srbskih tvornica, i naši Crveni Hrvati u Kotoru dobiše najprije kotarskog školskog nadzornika od najfinije srbske kovine. Ali to nije bilo dosta. Trebalo je još srbske dinamite, trebalo je novu narudbu učiniti, i ova je odmah došla, i baš dobro uspjela. Hrvatske škole i hrvatski učitelj u Boki Kotorskoj dignuti su u lagum, gospodo zastupnici, nihilističkom vještinom, pravom virtuoznošću!

Predsjednik. Molim vas da ne upotrebljujete neparlamentarne izraze. Ja sam vam dozvolio podpunu slobodu rieči, ali nemogu dopustiti

da vladu prikazujete kao da se služi dinamitom, i nihilističkim sredstvima. Sudeći po vašem govoru, rekbi da su vladini ljudi dinamitardi. To neidje, i to je neumjestno i neparlamentarno!

Biankini. Nek mi dopusti presvietli gospodin predsjednik, da mu rečem, da se baš čudim što mi je on ovu opazku učinio. Ta on mora bit uvjeren, kô što sam i ja, da baš o pravoj dinamiti nije ovdje govora, već da je ovdje dinamita retorička figura; a retoričke figure, ako ikomu, to su govornicim dopuštene! Uz to sliedim.

Bez ikakva obzira ni na katoličko čustvo naroda, u pučkoj školi u Ercegnovomu namješten je učitelj hrišćanin, premda su u gradu samo dvie hrišćanske kuće, od kojih tek jedna ima djece, a u varošu je 30% hrišćanâ naprama katolicima.

U Budvi, gdje su dva učitelja, namještena su obadva hrišćanina, premda je pučanstvo grada jedne i druge vjeroispoviedi jednako, i premda je po starijim odredbam školske vlasti bio odredjen drugi učitelj za Budvu, pod uvjetom da bude jedan katolik, a drugi hrišćanin. Tako sad u Budvi hrišćanski učitelj pazi i vodi u crkvu katoličku djecu, prati ih na katoličke obhode, podučava ih u pjevanju katoličke crkve, i s njima, naravno, pjeva *Gloria* i *Credo*, na veliku radost svih pokojnih otaca fiorentinskog sabora!

U pučkim školam Kotora hoće se da učitelj i učiteljica budu grčko-iztočne vjeroispoviedi, premda u mužkoj školi nema ni jednog hrišćanina, a u ženskoj jedva jedna petina. Ako to još nije pošlo za rukom presidiumu dalmatinske vlade, zahvalit nam je visokom ministarstvu, koje je uništilo dotične odredbe pokrajinskog školskog vieća.

U Kamenarima, gdje su katolička djeca u većini, namješten je učitelj hrišćanin.

U Razvadju Prominskom, gdje je u školi samo troje hrišćanske djece, a 39 katoličke, namješten je učitelj hrišćanin. Narod se na to smućuje, prosvjeduje i na liepe odbija hrišćanskog učitelja. Ali zaludu. Politička vlast povraća ga silom bajunetâ! I sada u Razvadju, svake sedmice, kad učitelj za sat vremena podučava ono troje hrišćanske djece u vjeronauku, vidi se zanimiv prizor, da ostala katolička djeca moraju izaći na dvor, i skakati pred školom, na buri, na kiši, pod sunčanom žegom.

Prama vjerskom čustvu hrišćanâ ovako bezobzirno se ne postupa, a mi to u velike hvalimo.

U Benkovcu jednorazredna učiona bila je naročito podignuta na dvorazrednu, da se uzmogne, uz katoličkog učitelja, namjestiti i hrišćanskog, obzirom na djecu grčko-iztočnog vjeroispoviedanja, koja, uz katoličku, onu školu pohadjaju.

U Smokoviću, otrag nekoliko godinâ, bio je imenovan učiteljem katolik Sime Kulonja. Paroh sa seljacim uzprotivi mu se, jer je bunjevac, i zatvoriše mu školu. Poslie dva dana, bunjevac bio je premješten u Pašman, i u Smokoviću nisu se vidile bajunete, ni susljedni prizori glede nevoljne djece, kô što prošle godine u Razvadju Prominskom.

Lani imenovan je učitelj katolik za Maine, i to prevremeno. Hrišćani Mainski nisu ga htjeli primiti, pokazaše mu put, kojim je došao, i mirna Bosna.

Zašto ove dvostruke mjere? Zašto se istom mjerom ne mjeri i katolicim i hrišćanim?

Odgovor je jasan: Za to, jer hrvatstvo treba po što po to proganjati, jer hrvatstvo nesmie nigdje učvrstit se i razvit se na svojoj naravnoj podlozi: ni u školi, ni u crkvi, ni u uredim, ni pri nijednoj grani javnog života.

Lani, u Bečkoj „Neue freie Presse“ od 1 svibnja, čitao sam nekoliko brazdâ, koje do danas nisu bile sa nijedne strane oprovrgnute, a koje mi često na pamet padaju, jer mi daju ključ za tumačenje mnogih nepravica, što hrvatski narod trpi u Dalmaciji. Glasovite

one Bečke novine kazaše doslovno: „Der Bischof von Spalato Nakić hat, mit seinem Verbote der altslavischen Sprache in der Kirche, gewiss den Anschauungen der Regierung entsprochen“.

I progonstvom hrvatskog čustva i hrvatskog imena u dalmatinskim školam, kô što progonstvom glagoljice u našim crkvam, odgovara se vladinim nazorim — *den Anschauungen der Regierung* — pa je u to ime sve dopušteno: dopušteno je gaziti narodne pravice, i najelementarnija pedagogičko-didatička načela.

Do malo dana, taman na 28 ožujka, cio izobraženi sviet stavit će 300.godišnjicu rodjenja neumrlog slavenskog pedagoga Jana Amosa Komenskoga.

Ako u nedoglednim prostorijam svemira onaj veliki duh doznade, da se poslie blizu tri vieka, odkad je njegova božanska nauka medju narode razsijana, u Dalmaciji uzgajaju djeca pritajivajuć njim u školam pravo ime naroda, kojemu pripadaju; nazivljuć njihov jezik imenom, koje nikad nisu čuli nit će ikad čuti kod svoje kuće; gušeć prirodno im rodoljubno čustvo, instinktivnu ljubav za svoj narod, za svoju domovinu — onaj veliki duh tužno će uzdahnuti. Vjerujte mi, gospodo zastupnici, bezsmrtni Komensky, ako čuje huku raznarodjujućeg vihora, što lomi i hara najbolje cvieće u perivojim dalmatinskih učiona, neće se baš radovati ni slavlju, koje mu školstvo svega svieta ovih dana prirediuje; a kad opazi lovor-vienac posvećen mu od strane naših pučkih učitelja, on će nad njim gorko proplakati!

Još bih imao koju reći o našim školam, koje su narodu potrebite kao kruh svagdanji, i u mnogo čem jur danas koristonosne, a bile bi mu vremenom pravim blagoslovom, kad bi ih se ostavio protunarodni demon, koji im o glavi radi; imao bih reći koju o našim školskim vrtovim, kojih je sasvim malo, i koji neće nikad napredovati. dok njim se ne ustanovi i ne doznači odmah u siečnju stalan paušal za cielu godinu; — i o našim kotarskim učiteljskim skupštinam, za koje vidim po školskom proračunu, da se troši svake godine do 4000 fiorinâ, a bez prilične koristi, jer te skupštine, ne mogu da slobodno razpravljaju. kô što bi morale, pošto i njih steže njemačko-policajski duh, koji hoće da sve u Dalmaciji razkvari; a opet vidimo da malne svi najbolji zaključci ovih skupština ostaju na papiru, jer se vlada na njih i neobzire; imao bih takodjer naglasiti prieku potrebu da se već dodje do osnovanja više naše djevojačke škole, da nam se i na dalje ženski naraštaj, taj čimbenik toli važan i odlučan za uzgoj i sudbinu naroda, nekvari kroz privatne potalijančene zavode i zavodiće.

Ali ja sam jur na dugo otegao, pa neću već dalje, gospodo zastupnici, napinjati vašu cienjenu pažnju.

Zaključit ću samo još opazkom, da se naše škole nalaze danas na razkršću, i da nad njima visi strašni Hamletov dilem: biti ili nebiti!

Ili naše pučke škole, za koje narod troši preko 300.000 fiorinâ na godinu, imadu biti ono što su svuda na svietu, pravi razsadnici narodne prosvjete, poluge narodnog napredka na temelju čistog patriotičnog čustva; čvrsti branik proti svakom tudjinskom napadaju, ili, naših škola će nestati, jer narod iole sviestan neće svoj krvavi znoj ulagati u škole, koje hoće da mu o glavi rade, da mu podkopavaju i sam obstanak. Ili, ili!

Do visoke vlade stoji dvobir, i ona će nam odmah kazati na koju je stranu krenula, netom vidimo kako će se ponašati prama predlogu o pregledanju knjigâ za naše pučke učione, pošto u onim knjigam štoji život ili smrt dalmatinskog školstva.

Mi moramo živo željeti da se u dvobiru visoka vlada ne prevari, a da se i ne uzda da će unaprjed naći hrvatskih zastupnika, koji će joj učionski proračun glasovati za škole, u kojima se hrvatsko ime pritajiva i zatire.

Ja ju barem s moje strane mogu uvjeriti,

da je ovo zadnji put što glasujem za učionski proračun, ako ne dade pregledati nove školske knjige, i udesit jih prama istini i prirodnom čustvu hrvatskog naroda u Dalmaciji.

Bolje je, gospodo zastupnici, sto puta je bolje, da nestane naših škola, nego da nam narod otruju, onesvieste i otudje!

D.r Salvi. Domando la parola.

Predsjednik. Rieč ima zastapnik D.r Salvi.

D.r Salvi. Eccelsa Dieta! Io non posso nè voglio arrogarmi il diritto di discutere a lungo sul preventivo scolastico. Per far ciò mi mancherebbero anzitutto la dottrina e la competenza, onde si distinguono vari membri di questa eccelsa camera e specialmente quelli che hanno preso parte al magistero pubblico, o che lo esercitano tuttora. Non è poi mia intenzione di trascinare la discussione a provocazioni violente di partito, come ha fatto testè l'on. Bianchini. Mi limiterò, come credo mio stretto dovere, ad accennare ad un inconveniente, ad un fatto che mi sembra singolarmente anormale, ad un fatto che mi obbliga già senza entrare in dettagli di cifre, a votare contro il preventivo scolastico che viene proposto.

Non e già la prima volta, o Eccelsa Dieta, che si sollevano gli stessi lagni, ma certe cose conviene ripeterle; non è dunque la prima volta che si sollevano lagni da una parte di questa camera, per il rifiuto costante opposto dalle competenti autorità scolastiche a sovvenire dell' istruzione elementare pubblica, anche l'elemento italiano della Dalmazia. Non è stata sessione dell'Eccelsa Dieta, senza che da parte di alcuni deputati di quel partito, cui mi onoro di appartenere, non si sieno sollevate proteste chiare e rigorose su questo argomento. So che tali lagni sono rimasti patonici e so che resteranno anche tuttora patonici, almeno in questa Camera, perchè al diniego che si oppone ad ogni proposta sul terreno scolastico, si unisce un' altro diniego, dirò così *speculativo* in linea di partito, il diniego cioè dell' essistenza in Dalmazia, di una nazionalità italiana, di un elemento italiano.

Io non sono intenzionato a sollevare su cio una discussione in questa Eccelsa Camera. So che negli anni precedenti, la questione fu trattata con molta dottrina e competenza, e non ho intenzione di sollevare una disputa accademica, che non persuaderebbe nessuno e non avrebbe alcun pratico risultato. Ritengo però mio dovere, mio stretto dovere, di ripetere — e conviene ripetere — che lungo tutto il nostro litorale, in tutte le nostre principali città, c'è una parte della popolazione Dalmata che dice di avere a lingua materna la italiana, che questa parte ha un diritto sancito dalla legge di educare i suoi figli nella propria lingua, e che tale diritto pur troppo in Dalmazia non trova applicazione. Ora, l' aver tolto a parte della popolazione ciò che ha sempre avuto, negarle il diritto di affermarsi perciò che è e sente di essere, appore una caratteristica straniera alla sua coscienza, alla sua volontà, è a mio modesto parere, un atto di grande ingiustizia. Se l'i. r. Governo mostra di aver riguardo negli i. r. uffici pubblici ad entrambe le lingue del paese, credo sarebbe pure stretto dovere delle competenti autorità scolastiche di avere pure riguardo alla nostra lingua, di mostrare una eguale imparzialità anche in questo rapporto. Le scuole italiane popolari sono quasi del tutto scomparse dalla nostra provincia. Io non so se cio sia effetto di quella *dinamite governativa* di cui parlò testè l' on. Bianchini (*ilarità*); ad ogni modo, le scuole italiane sono quasi del tutto scomparse, e credo che i lagni che il consiglio scolastico della provincia non poteva attendersi dall'on. Bianchini, avremmo ben maggiore diritto di farlo noi. Difatti il consiglio scolastico provinciale non prende in considerazione, non presta affatto attenzione alle lagnanze di una parte pur ragguardevole dalla provincia. So che si può obiettare, che mancano in questi ultimi anni concrete domande, concrete peti-

zioni per l'istituzione di scuole popolari con lingua d'insegnamento italiana, ma ritengo pure che non si vorrà interpretare ciò come una condiscendenza tacita da parte nostra. È noto che alcuni singoli tentativi fatti, hanno trovato evasione affatto negativa in seno al consiglio scolastico provinciale. È noto in mezzo a quali ostilità visse e dovette poi finire la sezione italiana della scuola di Traù.

Ora è certo che simili precedenti non possono incoraggiare la produzione di nuove petizioni, e ritengo che la causa della mancanza di concrete domande al consiglio scolastico provinciale, sia appunto la sfiducia nei risultati che potrebbero avere tali petizioni, e non già che sia un atto di abdicazione. Ritengo ad ogni modo che anche senza concrete domande, il consiglio scolastico provinciale che è l'autorità di sorveglianza, avrebbe lo stretto dovere di provvedere da sè, senza esser eccitato, a stabilire scuole con lingua d'insegnamento italiana, almeno nelle principali nostre città, almeno in quelle città dove l'elemento italiano è più numeroso, più accentuato, più esigente, e dove si potrebbe con assai facilità trovare un numero maggiore del *minimum* richiesto per l'istituzione di tali scuole. Fare concrete proposte in tale riguardo, sarebbe inutile, e perciò nè io nè i miei colleghi ne facciamo. È però deplorevole, assai deplorevole, che in seno al consiglio scolastico provinciale, l'elemento italiano della Dalmazia non sia affatto rappresentato. So che il § 34 della legge 8 febbr. 1869 stabilisce il modo di composizione del consiglio, nè tale paragrafo prevede rappresentanze di nazionalità o frazioni di nazionalità in seno al consiglio. Ritengo però che sarebbe atto di stretta giustizia e convenienza che almeno fra i membri nominati p. e. dal corpo dei docenti, si avesse riguardo anche all'elemento italiano della Dalmazia.

Ciò purtroppo non avviene da moltissimo tempo, e gli italiani della Dalmazia non hanno in seno al consiglio scolastico provinciale nessun fiduciario, nessun interprete dei proprî voti, lagnanze, petizioni, e questo è anche uno degli argomenti — e credo non ispregevole — per cui noi siamo obbligati a votare contro il preventivo scolastico.

Bjelanović. Pitam riječ.

Predsjednik. Riječ ima zastupnik Bjelanović.

Bjelanović. Visoki Sabore! Poštovana gospodo! I bez izazivanja s desne strane ove kuće, bio bi se čuo glas naše srpske opozicije, a toliko više sada, kad je izazvana. Ja bi se svakako i bez toga s vašom dozvolom, poštovana gospodo, bio podigao u neki viši predjel, i malo ozbiljnije tu držao i ostao, nego se to, kako ja sudim, održao poštovani zastupnik Biankini. Progovorio bi vam i ja o tome, što je on spomenuo, i progovorio bi o tom nješto dalje. Naime o velikoj svečanosti, koja će se ove godine slaviti u spomen velikog Komenskoga, velikoga i priznatoga pedagoga. Bio je tako slavan, da ga mi svi, riečju svi narodi možemo i moramo slaviti.

Nego poštovani zastupnik Biankini popeo se za čas samo u te visoke predjele, te je vidio Komenskoga, gdje plače. I ja sam uvjeren, da je sjena toga velikog pedagoga morala se sgroziti, kad je čula ono, što je poštovani zastupnik govorio u ovom saboru. Pravi je pedagog ujedno propovjednik istine i morala, a ono što zastupnik Biankini govori, to se sve neslaže ni s istinom ni s moralom.

Nego, moja gospodo, dopuštite da kada ja spominjen toga pedagoga, da se pozabavim s jednim bližim pitanjem, sa našim proračunom, s našom razpravom.

Taj slavni pedagog slavenski i češki, komu ćemo ove godine proslaviti 300 godišnjicu, izmedju ostaloga ostavio je potomstvu preporuku neku.

A ta ja preporuka, da se škole imadu udesiti i za rad, a ne samo za nauku.

On preporuča, da djecu učimo osim čitanja

i pisanju i trudu i radu. Poslije ovoga slavnoga pedagoga, svi ostali pedagozi držali su se tih načela, te ih tako razvijali; dosta je da vam spomenem Johna Looka i druge i takodjer jednoga glasovitog pedagoga Pestalozzia, koji je tvrdio, da se u školi imadu zajedno spojiti nastava i ručni rad. Ovo su dandanas prihvatili svi pedagozi, te se danas ovo izvršuje u svim državama, koje imadu smisla za odgoj svoga naroda. Tako bi moralo biti i kod nas. Mi smo svi, izvan gradova, težaci, naša zemlja je težačka. U školam našijem treba podučavati poljodjelstvu, treba imati najveći obzir na poljodjelstvo, osobiti obzir na zadaću onoga, koji te škole polazi. Rekoh, da je to već usvojeno od svih država. Kažu da je baš jedan od ovih pedagoga izrekao, da u pučkim školama treba učiti djecu, kako imadu na polju raditi, da valja voditi djecu na polje i šumu. Valja gledati, da od težačke djece učinimo težake. Nješto je kod nas uredjeno u ovom mišljenju. Mi imamo propise, koji odredjuju da se djeca seoska uče poljodjelstvu, odredjeno je za pučke škole imati vrtlove. Koliko je meni poznato, veći dio škola nemaju vrtlova, u drugim mjestima su ti vrtli pusti i neobradjeni, a samo u malo mjesta su ti vrtovi takovi, da odgovaraju svojoj svrsi. U to ime, gospodo moja, pazeći i videći veliku nuždu, da se naša djeca uzgajaju u poljodjelstvu zamolio bi predstavnika vlade u školskijem poslovima, da u svoje vrieme izvoli razjasniti, u koliko su osnovane tužbe, da kod pučkih škola nema vrtova, i što misli vlada u tom pogledu, misli li vlada nastojati da se pučki učitelji uzgoje i spreme za ovu svoju zadaću. Jer gospodo moja, ja držim, da pučki učitelji, osim što moraju učiti djecu čitati i pisati, da moraju naučiti djecu radu i moralu, i barem uljudnom ponašanju.

Što se tiče ostaloga, što se tiče jezika, što se tiče narodnoga čuvstva, ja mislim, da tu baš narodni učitelj nema ni velike, ni sasvijem težke zadaće.

Doći ću sada na predmet, kojim se je bavio poštovani zastupnik Biankini.

Gospodo moja! Mi imamo prelijepi jezik, taj naš jezik je narodni, taj naš narodni jezik je srpski. Taj je, pokraj svih drugih svojstava, još i fonetičan jezik, ako i je zastupnik Biankini protivan fonetici.

Što se tiče uzgoja u narodnom čuvstvu, kao što rekoh, ja mislim da u tom nije učitelju težka zadaća. Naš narod ima svoje predaje, svoje pjesme, to gospodo moja, najljepše blago što ga imamo, te su u isto doba te pjesme sama istorija srpska. U tom pogledu nema učitelj što da radi, već da uzdrži što postoji.

Ali to je baš protivno onomu, što smo čuli sa druge strane ove kuće, te smo se tako našli na protivnom stanovištu, jer se tu hoće sasvim nješto drugo.

Čisto da vam kažem, meni se čini, da su ti zahtjevi, koje smo čuli od gosp. Biankina, pretjerani, i neznam kako još da rečem, ali svakako odveć smjeli.

Slušajuć što govori poštovani gospodin Biankini, padaju mi na pamet čuveni *Gracchos de seditione querentes*.

Gospoda na desnici pokriepili se na vladinoj milosti, te našli u administraciji i izborima najveće pokroviteljstvo, gospoda na desnici započeli su u školama političko djelovanje, oni šalju dapače i učitelje na izbore, i ta gospoda (*Dobro je! na ljevici*) tuže se sada na vladu! I to zato, što je vlada imala srca da opomene dvojicu trojicu učitelja, što zapuštaju školu, te narod do nužde dogone. (*Istina, pravo, dobro s ljevice*).

Poštovana gospodo zastupnici, dopustite, da vam jednu uzgred spomenem. Poštovani zastupnik Biankini tužio se je u ime vjere, kao da se katoličkа vjera progoni; on se je takodjer tužio radi jednoga učitelja u Šibeniku, koji je bio tužen radi nekoga uzroka. Izpitivati tu stvar, nije to moja namjera, nego ću vam samo jednu reći u tom pogledu, kad smo evo izazvani.

Mi smo imali mnogo razloga, i dokaza da podignemo tužbe u vjerskom pogledu na neke

učitelje; ali smo mi u klubu odlučili, da ne ćemo poticati vjersko pitanje. Dok je gospodin Biankini imao malo dokaza za svoje svrhe, mi smo ih imali dosta. Mi smo čuli, da ima učitelja, koji ne govore samo proti našoj vjeri, već dapače pišu u svjedočbama, da je pravoslavna vjera šismatička. To je uvrjeda, ali mi smo ipak htjeli preko toga preći i zaboraviti, jer nismo htjeli da vjeru i crkvu uvlačimo u političke razmirice (*Odobravanje u saboru*), jer, smo htjeli da štedimo vjerska čuvstva. Jer gospodo moja, vjerom može se služiti onaj, koji obraza nema, koji nema nikakova čuvstva. Ljudi koji vjeru u politiku unose, dokazuju, da svoju pošljednju kartu igraju, te iztičući vjeru, pokazuju, da vjerom trguju. (*Obće odobravanje*).

A sada, da se vratim na predmet; ako i težko, ipak se vratiti moram.

Što se tiče narodnoga pitanja, tu se ja podpuno slažem sa poštovanim zastupnikom Biankinijem, t. j. da vlada nesmije ništa nova stvarati, već da ima poštovati, što postoji. Neću vam sada gospodo raztvarati istoriju, i o njoj govoriti, i ako smo na to izazvani. Mi ćemo samo to kazati, da mi našu poviest poznamo po knjigama, da je poznamo po pjesmama, koje se pjevaju, da mi našu istoriju poznamo baš i po vašim hrvatskim knjigama.

Ima jedna istorija, koju je napisao Hrvat Tade Smičiklas, koji je stvarao hrvatsku poviest po basnama; neću vam dokazivati, kako je mnogo toga neosnovano, pa ipak se u toj poviesti dokazuje, da od pamtivieka, od doba kad su Hrvati došli u Dalmaciju, ima Srba u južnoj Dalmaciji. Dakle, gospodo, vidite, da i vaš istorik, koji je pisao poviest za svoju politiku, dokazuje, da ima Srba u Dalmaciji. Uzalud, gospodo moja, sve protivno mišjenje. Naše pjesme, što se pjevaju po našim kućama, naše tradicije i običaji, sve je to srpsko.

Kad je to tako, tada sve to protivno govorenje u jednom saboru, nemogu smatrati nego kao neizobrazbu i nečastan napadaj. Predjimo na stvar.

Po temeljnom zakonu ove države, mi imamo pravo na uzgoj u svojem duhu. Nego i po ostalim zakonim morali bi i možemo zahtjevati, da se narodno čustvo poštuje.

Ako ima gospodin Biankini pravo, da se njegova djeca odgoje u njegovom duhu, i Srbi imadu pravo to isto zahtjevati.

U tom pogledu dodjosmo na točku, gdje bismo se mogli podnositi i neki sporazum postići.

Ovaj je visoki Sabor zaključio, da se naš narodni jezik nazove: srpsko-hrvatski jezik...

Perić. Hrvatski ili srpski.

Predsjednik (*zvoni*).

Bjelanović (*nastavlja*). Što je dalje zvonio gospodin Biankini, to je težko dapače i opetovati. Jer, gospodo moja, mislim, da bi se moralo dogoditi čudo, a da se uzmogu izvesti njegove teorije. On hoće da mu se govori o hrvatskoj državi. Ja sam čuo da u sadanjim čitankam ima dosta sastavaka o hrvatskoj državi.

Ja sam čuo, da se tu spominje neki kralj Zvonimir. Ako se pako ništa nezna o tom kralju Zvonimiru, kao što ze nezna o njegovom porijeklu, kao što se nezna ni o tom, gdje i kako je poginuo, nego samo govori se, da ga je narod ubio, što ga je hotio izdati, te da je on prokleo te nevjerne Hrvate, da neimadu nikad vladara od svoje krvi. (Buzolić: od vaše?) Ako ništa nezna o poviesti toj ni prećerani vaš Hrvat Smičiklas, što vam je tu vlada kriva? (*Odobravanje i smieh*).

Buzolić govori nješto.

Predsjednik (*zvoni*).

Bjelanović (*nastavlja*). Naprotiv o našim

vladaocim i junacim zna se, da su krv lili za slobodu, nama ne treba dokumenata, niti karata. Naš narod govori i pjeva o Nemanjićim i tolikim junacim od najstarijeg doba, koji su svoju krv lili.....

Perić. I o duždu mljetačkome.

Bjelanović (*nastavlja*)... dà, i o duždu, kao o našem pokrovitelju.

Naprotiv, ja sam se bavio baš ovim pitanjem, koje je zapodjeo poštovani Biankini i mene je zanimalo. Ja sam bio prilično kroz narod te ga pitao o tom. Ali ako sam i išao od sela do sela, nisam našao nijedne tradicije, nijedne uspomene o kralju Zvonimiru, i o njegovoj velikoj Hrvatskoj nisam ništa čuo.

Gospodo moja, zašto se dakle tuži gospodin Biankini? Tuži se zato, jer bi htio da se u tim knjigama spominje hrvatsko ime. Ja sam kazao, da ima toga mnogo više, nego li on spominje.

Ali kao što kažem, ako ćemo se držati narodnoga imena i korjena, mi se moramo držati srpskoga imena.

A sve ono što govori gospodin Biankini, nije drugo, nego samo fantazija.

Što se tiče proganjenja učitelja, ako se u tom pogledu grieši, to se grieši na protivnoj strani.

Poštovani gospodin Biankini spomenuo je jedan slučaj iz Neretve. On je rekao, da su bili mučeni neki učitelji, jer su pjevali neku pjesmu „Mi Hrvati“.

Ja neznam, koliko je u tom istine. Ja znam drugu istinu, naime da je neki učitelj Radulić u Metkoviću nagonio srpsku djecu, da mu pjevaju pjesmu „Mi Hrvati — kralju mili“ — pjesmu, koja se nenalazi u školskim knjigama, koje su propisane, već je ta pjesma uzeta iz t. z. „Pučkoga lista“, koji izlazi u Splitu, lista osnovanoga za političke težnje tamošnje gospode prvaka hrvatske stranke.

Kao što vidite, gospodo moja, mi s naše strane imali bi se tužiti. Mi ovdje vidimo da taj učitelj djeci nameće pjesme i štiva, koja nisu propisana, vidimo da nagoni srpsku djecu, da se nazivlju Hrvatima.

Sve to nije dovoljno poštovanom zastupniku Biankinu, nego se još on tuži, što se protiva takovom učitelju dižu tužbe. Roditelji ove djece podigoše tužbu i imadu pravo da se tuže.

Tako je i sa ostalima tužbam, koje je iznio zastupnik Biankini. Spomenuo je jednoga učitelja, protivu koga je povedana iztraga. Taj se je učitelj izticao kod političkih izbora, taj je učitelj agitovao za poštovanoga zast. Biankini-a, taj učitelj šalje telegrame na poštovanoga zastupnika Biankini-a, šalje telegrame, gdje preporuča, da zastupnik radi svakako, da Dalmacija predje iz jedne polovice države u drugu.

Sve to dogadjalo se za i poslije izbora, kad je pobjedio zastupnik Biankini, kad je primao pozdrave, a sada dolazi on i tuži vladi one učitelje, koji mu nisu poslali telegrama.

(Smieh na ljevici — protivnost na desnici. Zast. Biankini: kad sam ja tužio?)

Drugi se zaključak ne može izvesti, nego jedino taj. U kritiku školskih knjiga, ja se niesam upustio, nego sam čuo, da je vlada za taj posao izabrala ljude sposobne, umjerene; čuo sam da su ti ljudi sastavili knjige tako, da nikoga ne izazivaju, a da zadovolje svima.

Daju se te knjige, kad na jednom dižu učitelji buku, pišu se članci o tim školskim knjigama. Ti učitelji nameću se svojim starešinama za starešine, svojim učiteljima za učitelje, obaraju svaku vlast, bacaju te knjige iz škole. I pošto je sva ta vika otvorena, dolazi u Sabor gosp. Biankini, te pita vladu kako smije tužiti te učitelje, a dalje tuži one marljive učitelje, koji ne ćeraju politiku i svoju dužnost vrše, te pita vladu, zašto jih ne progoni.

Biankini (*upada*). To nije istina. Ja nisam nikoga tužio!

Bjelanović (*nastavlja*). Ovim tužeajem izvrnut je svaki poredak, te podkopan temelj, na kome je osnovana škola i naše društvo.

Ja mislim, gospodo moja, da je to sve šuplje, što je rekao poštovani zastupnik Biankini, da se o tom nemože ozbiljno ni govoriti. Kad bi ja mogao posumnjati, da će se izvesti, što poštovani gosp. zastupnik Biankini propovieda, ja bi gospodo ovoga časa iznio predlog, da se u našoj Dalmaciji, što prije sagradi još jedna ludnica, jer ljudi sa teorijama, koje je ovdje iznio zast. Biankini, idju u ludnicu. *(Odobravanje i smieh na ljevici).*

Predsjednik. Pošto je već kasno, zatvaram današnju sjednicu, a uričem buduću za sutra u 10 s. prije podne.

(Svršetak sjednice u 2 sata poslie podne).

V. Sjednica dneva 22 ožujka 1892.

Sadržaj: *Navieštenje molbenica; — Upiti na Vladu; — Sliedi obća razprava o školskom proračun 1892.*

(Početak sjednice u 10 sati i 20 č. pr. podne).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Božo Korlaet i Tomo Brajković.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić, zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić, vladin savjetnik Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 30. Broj je zakonit. Molim tajnika zastupnika Borčića, da pročita zapisnik jučerašnje sjednice.

Borčić (*čita*):

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Ona gospoda, koja odobravaju zapisnik jučerašnje sjednice, neka ustanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Pošto je danas peta sjednica, molim tajnike drugoga razporeda, gg. zastupnike Božu Korlaeta i Tomu Brajkovića, da zauzmu tajnička mjesta. (*sgadja se*).

Naviešteno mi je, da je D.r Podić bolestan. Prije današnje sjednice prispjelo je još nekoliko molba. Molim tajnika Korlaeta, da im naviesti sadržaj.

Korlaet (*čita*). Br. 137 J. K. Novaka, za podporu u naukovne svrhe; Br. 138 Obćina Kninska, za pripomoć; Br. 142 M. Vidoš, za pripomoć u popravu puta; Br. 141 Obćina Metkovska, proti Poglavarstvu; Br. 134 Obćina Komižka, za mjesto učiteljsko mješte podučiteljskoga; Br. 135 Ilija Rosić, za podporinu sinu.

Predsjednik. Sve ove prošnje biti će izručene molbeničkom Odboru.

Prije današnje sjednice primio sam dva upita.

Prvi upit predao mi je častni zastupnik Simić; molim da ga pročita.

Simić (*čita*):

Упит на Високу Н. В.

Варош Обровац негда на гласу због своје трговине и промета са сусједном Ликом, од неколико година економично пропада и назадује.

Томе назатку и све већем пропадању највише је допринијело развојачење личке границе и наставше промјене усљед царинарске везе, те се данас промет ограничио на сами пролазак личкијех кириџија, који сваки дан силазе преко монументалног државног велебитског пута у Далмацију, да набаве и извозе наше вино, тај главни производ ове лијепе, али запуштене покрајине.

Него зими велебитска цеста, више пута, а кад год и за више мјесеци, затрпана је снијегом, те колима свакако је запријечен пролазак.

Од првих година имао је на расположење ц. к. цестар-мајстор у Обровцу једну пов-

чаnу своту, којом је могао предузимати чишћење пута, нетом би времена допуштала, да се кидање предузме.

Послије, ствари су се измијениле; требало је договора са личким властима, константирања потребитог трошка, извјештаја, повјеренства и т. д., а често би новчана дознака и овлаштење да се пут очисти приспјеле кад би већ прије прољетно сунце повраћало цесту јавноме саобраћају.

О трагу три или четири године, након договора између кр. велике Жупаније у Госпићу и ц. к. Далматинског Намјесништва, било је установљено да се с једне и друге стране има пречистити пут оу снијега само до 19 јануара, а послије не више.

Такову убитачну одлуку за јавни промет и трговину двају сусједних покрајина, а навластито за обровачки котар, осјетише, и осјећају, општине Бенковца, Скрадина, Новиграда и Задра, пошто је свакоме познато да се разни производи из Лике, преко велебитске цесте, уносе у споменуте општинске котаре, а од истих опет вино и ракија у Хрватску.

Да је баш убитачна споменута одлука, најбољи је доказ, што је ове године *од половице јануара пак све ево до данас* велебитски пут затворен, огромном штетом одбију страна, а највише наших посједника и обртника.

Погледом на наведене околности, част је потписанијем упитати ц. к. Владу:

1. Намјерава ли одма заметнути потребите преговоре са кр. Великом Жупанијом у Госпићу, за укинуће одлуке, уштед које се има кидати снијег с велебитске цесте само до 19 јануара, а успоставити првашњу наредбу, по којој би се сваки пут, кад је цеста снијегом затрпана, чистило, и то у корист промета, трговине и саобраћаја увију сусједних покрајина?

2. Јели вољна ц. к. Влада издати телеграфичну наредбу, да се одма велебитски пут од снијега очисти, те тако, послије три мјесеца, успостави јавни саобраћај између Далмације и Хрватске.

У Задру, 22 марта 1892.

Владимир Симић — Војновић — Д.р Пуљези — Кулишић — Вукотић — Гојковић.

Predsjednik. Čast mi je izručiti ovaj upit visokoj Vladi.

Drugi upit predao mi je častni zastupnik Biankini. Molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit vladi Nj. Veličanstva.

Još od turskih vremena, kad su naši velezaslužni Franjevci bili jedinom utjehom i obranom hrvatskom narodu u Bosni-Hercegovini i Dalmaciji, postoje u nas tako zvane redovničke, ili ti fratarske župe.

Mnoge od tih župa oni i danas čuvaju, i posvećuju im svu svoju skrb; a neke, s nedovoljna broja osoblja, prevremeno ustupuju svjetovnom svećenstvu.

Pošto visoka vlada nije našla shodnim da protegne i na sve redovničke župe u Dalmaciji blagodati novog zakona o kongrui, dne 19 travnja godine 1885, kô što je morala i kô što bi bilo pravedno — i svjetovno svećenstvo prevremeno namješteno po redovničkim župam, sasvim je izključeno od ekonomičkog poboljšanja, na koje se je spomenutim zakonom težilo.

Dapače, poslie zakona o kongrui 1885, svjetovnim svećenicim namještenim po redovničkim župam ukinuta je i vanredna godišnja podpora, koju su dondne uživali, te su oni ostali na samom mršavom nadoplatku redovine, što im bi odmjeren po starom zakonu.

Proti toj nepravici, još godine 1886, uložiše utok razni župnici, a poimence oni namješteni po nevoljnoj Bukovici, gdje je vršenje dušobrižničke službe ne samo težko s ekonomičkog pogleda, nego i vanredno trudno i pogibeljno.

Ali ovo je sedma godina, da oni utoci više pri visokom Ministarstvu za bogoštovje i prosvjetu u Beču, i da naši dušobrižnici po redovničkim župam uprav gladuju, lišeni blagodati novog zakona i vanredne pripomoći, koju su do godine 1886 uživali.

Suvišno bi bilo razlagati, kako je ovo stanje nepravedno, a i priekorno u državi koja nosi naslov apoštolske, i koja se je najrevnije pobrinula da obezbiedi ekonomički obstanak svećenika svih vjeroizpoviedi, pa i najzadnjeg rabina.

S toga nam je dužnost upitati vladu N. V.:

Misli li već visoka vlada proteguuti blagodati zakona o kongrui dne 19 travnja 1885 i na dušobrižnike namještene po redovničkim župam u Dalmaciji, i tim riešiti odnosne utoke, koji od sedam godinâ već vise pri Ministarstvu bogoštovja i nastave u Beču?

Zadar, 22 ožujka 1892.

J. Biankini — D.r Paštrović — D.r Klaić — Šarić — D.r Karaman — Brajković — Bjelanović — Buzolić — Korlaet.

Predsjednik. Imam čast izručiti ovaj upit vladinom povjereniku.

Pavić. Ja ću imati čast odgovoriti na sve upite u jednoj od dojdućih sjednica.

Predsjednik. Prelazim na dnevni red.
Sliedi obća razprava o proračunu školskom za godinu 1862.

Upisani su kao govornici častni zastupnici: Zore, Benevenia, Vukotić, Vidović, Perić, Trigari i Žmirić.

Perić. Ja sam se prije javio.

Predsjednik. Imam primjetiti, da se je zast. Vukotić prvi prijavio, a pošto se još upisaše zast. Benevenia i Zmirić, a mi imamo samo jednoga brzopisca za narodni jezik, a jednoga za talijanski, to sam govornike tako poredao, da govore izmjenice, narodnim i talijanskim jezikom, a to za to, da se uzmognu brzopisci odmoriti.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Zore.

Zore. besjediti ću o učionicama i učiteljima, stvarno, poznavanjem posla i kušnjom učitelja.

Ko se prošeta po Dalmaciji i obadje učionice u našim selima, čudi se redu koji tu vlada: čiste, pristojne, dovoljno oskrbljene pokućstvom, uzbudile su divljenje više inostranaca, koji se nisu ustručavali da ih izjave po ništa gore nego u najnaprednijim zemljama. Djeca sjede redom na svojim klupama s otvorenim pred sobom knjižicama. Zavirimo u te knjige, neće biti zaludu, pokle su te knjige bile jučer poglaviti predmet saborske rasprave. Ali je i van sabora o njima na dugo pisano i govoreno. S poučnoga i odgojnoga gledišta, nije niko našo što bi im prigovorio. Poglavita se osvada odnosi na označivanje jezika i naroda, koji tim jezikom govori. Reklo se da je pučanstvo nazivano srpsko-hrvatskim; nije to istina, naš narod nije nigdje u onim knjigama tako nazvan. Svudje je rieč o jeziku, o narodu hrvackom ili srpskom.

Ovi je naziv izražaj mudrih i na političnom i književnom polju umjerenih glava. Zemlja u svom saboru svojim zastupnicima zastupana, jednodušnim je zaključkom odlučila da se ovi jezik ima tako zvati u javnim saborskim spisima. Na književnom je polju takodjer onako naš jezik nazivan. Zagrebačka akademija nazvala je svoj veliki rječnik je-

zika, svoje najznamenitije djelo: *Rječnik Hrvatskoga ili srpskoga jezika.* A to punim pravom: mi smo jedan narod u dva plemena razdieljen: jednom je drago nazivati se hrvatom, a drugome srbom, ali je narod jedan. Ovdje nas Zagreb uči i svjesna odluka akademije jest zakon; ne zakon nametnut silom veličine; nego svojevoljnim pristajanjem učenih pisaca. Broz, Petračić, Basariček, u naslovu svojih književnih i gojidbenih knjiga ovako zovu naš jezik. Ovi pisaci, koji su nam vodje u znanosti i književnosti, na pravom su putu.

Jučer je časni Biankini predložio da se ovi naziv našega jezika iz čitanaka ukloni, navadjajući da je u tim knjigama pritajano, ili osakaćeno hrvatsko ime. To nije istina.

U III Čit. 24 štivo str. 31 stoji „vladarica pogledavši milim oko mladoga *Hrvata* (Vukasoviću iz Dalmacije). — U štivu 39 str. 69 ima: „Dva *hrvatska* bana, dva sokola, braća: Ivan Horvat i Mato Talovac, bili su iz priposte kuće“. — U štivu 59 str. 108 ima: „po nalogu *hrvatske* i ugarske kraljice Jelisave“. — Št. 65 str. 123 „u koju (polaču Dioklecijanovu) se naseliše preostali Solinjani s *Hrvatima*“. — U istomu štivu str. 125 „To je krstionica.... iz doba *hrvatskih* vladara 10 ili 11 stoljeća“. — U istome štivu ima: „Prikazana je slika jednoga *hrvatskog* kralja“ — pak „Spljet ima 14513 (sad će bit više) žitelja... Svi su nami *Hrvati*“ — onda u štivu 66 str. 127 „Alkari su u prastarom *hrvatskom* odijelu“. Za tijem u štivu 67 str. 130: „Uz razvaline dvorovâ samostalne *hrvatske* gospode“. — Na istome mjestu „Sva Kninska okolica prepuna je uspomena i ostanaka starih *hrvatskih* vremena“. — Opet na istom mjestu „Puk odlikuje se ponajbolje prastarim *hrvatskim* uzorom“. — U štivu 101 str. 203 ima ovo: „Učenici sv. Metoda nadju utočišta.... u *Hrvatskoj*“.

Jučer sam čuo da je o Zvonimiru rečeno u čitankam da je on bio kralj srpsko-hrvatski. To nije istina. Evo što kaže Čitanka str. 102, str. 204: „Oko g. 900 veliki dio Dalmacije bijaše pod istim vladarom *hrvatskim* kraljem Tomislavom... poslije toga najmoćniji vladar... u istim zemljama bijaše Petar Krešimir veliki, kralj *hrvatski* dalmatinski... bio je izabran kraljem *u toj državi* Dimitar Zvonimir“. U cijelom pak štivu govori se o Zvonimirovom vladanju, kako o uživanju u raju zemaljskomu. — U st. 104 str. 208 veli se da su: „*Hrvatski Kraljevi naše krvi*“. U štivu 106, str. 214 ima ovo: „Ban primorski Pavao Šubić postane glavarom Dalmacije i *Hrvatske*“. — U istom štivu str. 215 veli se: „Bilo je zabranjeno Zadranima da se žene *hrvatskim* djevojkama (u Zadru) i da svoje kćeri udavaju za *Hrvate* izvan Zadra“. U štivu III str. 228 ima: „Poljička je župa pripadala, poput drugih krajeva pokrajine, *hrvatskoj* i ugarskoj državi“. U štivu 114 srr. 237 ima: „Radi Krsta raspetoga Boga i rad slave *hrvatskog* kraljevstva“ i ost.

Nije dakle istina da je hrvatsko ime pritajano. Jesu li rešetaoci proštili knjige, na koje su onako silovito napali, ja ne znam; ako su ih štili, to su doisto površno i letimice.

Ja vjerujem u rodoljublje časn. Biankina i moliti ću ga, da potegne na se svoj predlog; udesni predlog, koji prekida zadnju nit, koja još veže dva bratska plemena, neslogom raskomadana.

Ove knjige, pod svakim vidom vrlo dobro sastavljene, kano i svako ljudsko djelo imaju i one svoje mane. I nesavršene su pod dva vida: prvo jer nisu fonetički napisane; drugo jer na koncu svake knjige ima nekoliko stranica štiva ćirilskim slovima; malo i nepogodnih stranica. Umnoživši ova štiva, promienivši pravopis, jer se etimologički s ćirilicom ne podnosi, iste bi knjižice mogle služiti i za djecu grčko-istočnoga obreda; te bi jednakost učionskih knjižica mogla jednom pomoći da nestane vjeroispovjednih srpskih učionica, zasnovanih u razdobju nepovjerenja, kada su u talijanskim učionicam srbi mogli bojati se da njihovo vjerozakonsko i narodno čuvstvo ne bude povriedjeno.

O učiteljima se žali s jedne strane, da su mlitavi i beznačajni, s druge se prosvjeduje

su smioni i drzoviti. Svi učitelji nisu sveti, ovo je istina. Mi živemo u opsegu duhovno neprijatnom učionici. U naprednijim zemljama, u Njemačkoj, učitelji živu u drukčijem zraku, na više su namješteni, okruženi poštovanjem, poduprti narodom. Ondje učionica čini gradjane, obikavši ih na red, na stegu, na požrtvovanje. Moltke je punim pravom mogao reći da su pobjede njemačke zasluga pučkih učitelja, koji odgajaju mladi naraštaj stegi i izvršivanju svojih dužnosti. Naša sela nisu jošte zrela za učionice, stanovnici živu osamljeni, daleko od svakoga ljudskoga doticaja, bez ikakve sveze s gradjanskim životom. Osim Dubrovačke krajine, gdje je srdačnost odnošaja izmedju stanovnika gradskih i seoskih uvela veću finoću običaja i čustava medju seljake, malo ne svuda po ostaloj zemlji selo nije najpovoljnije učionici i učitelju, niti njegove duhovne potrebe mogu naći nužnu zadovoljštinu. Izim duhovnih, ostaju nezadovoljene još više njegove tjelesne potrebe. Čujem da se hoće ove godine, da se za to što poskrbi, i to me oprašta da sam prikažem o tom predlog. Pokriću povišene plate učiteljima moglo bi se dielom providjeti, ukinuvši suvišan trošak za učiteljske sastanke, koji bi mogli bez ikakve štete, na mjesto svake godine, biti držani svake druge.

Molim iznova časn. Biankina, da povuče nase predlog o učionskim knjigama i predlažem da se prodje na raspravu po člancima.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Benevenia.

Benevenia. Onorevoli signori! Quando altra volta, nella discussione del preventivo scolastico, fu da questa parte rilevato il basso stato della nostra cultura popolare, ci si tacciò di esagerazione.

E io stesso allora avevo espresso il desiderio di ingannarmi. Ma purtroppo non fu così. Le ultime statistiche che cosa di dicono in proposito? Ci dicono che su 527400 circa abitanti, 451699 sono ancora analfabeti, che cioè l'85.64% non sa nè leggere, nè scrivere, e che qui noi non siamo in un decennio progrediti in questo riguardo che di solo 3.63%! Non pare loro, onorevoli signori, che di fronte alle spese che noi sosteniamo, di fronte alle fatiche, questo risultato sia troppo magro? Fu detto, è vero: Dateci il numero di scuole, e allora le cose andranno altrimenti. È vero. Vi sono moltissimi luoghi ancora, i quali non fruiscono del benefizio della scuola, vi sono conseguentemente moltissimi fanciulli, che non frequentano scuola alcuna. Ma se non si vuol provvedere a questo bisogno, allora si dovrebbero aumentare le scuole da 273, che credo sieno attualmente, a ben 700. Possiamo noi farlo? Siamo noi così ricchi da aggravare della spesa necessaria il fondo scolastico provinciale? Donde attingere i mezzi da ciò, — se il nostro popolo è aggravato abbastanza? Credo che in tale stato di cose non ci resti che andare a rilento, armonizzando gli scarsi mezzi coi nostri bisogni e cercare se il rimedio stia poi tutto nell'aumento delle scuole.

Onorevoli signori! Credo che la buona volontà non ci manchi, ma credo che ciò che si frappone al nostro intento sia la mancanza dei mezzi, e non la mancanza dei mezzi soltanto, ma credo che anche le circostanze stesse ci osteggino. Fra queste circostanze accenno anzitutto alle condizioni economiche, purtroppo infelici, in cui versa il nostro popolo. La istruzione obbligatoria, non c'è che dire, è una cosa bella, una cosa santa, ma credo che non dovunque essa dà — nè lo potrebbe — i frutti relativi. Vi sono paesi, come l'Inghilterra per esempio, dove l'istruzione non è obbligatoria, nè gratuita, eppure i progressi sono floridi. Vi sono, per contrario, paesi dove l'istruzione è invece obbligatoria — e le condizioni sono tristi. Ora da noi, in ispecie nel montano una gran parte della popolazione non è compresa della necessità dell'istruzione primaria. Non è compresa, e non mica perchè sia intelettualmente povera — tutt'altro! — ma perchè la lotta per l'esistenza ne assorbe ogni vitalità, ogni energia. Là a sette anni, per necessità, il fanciullo è costretto a guadagnarsi il pane, e anzichè stare nella scuola, deve condurre il

gregge al pascolo ed accudire a cento altre bisogne nella campagna ed al bosco.

È facile il dire: *costringeteli, vi sono multe, v'è la prigione.* Ma fatevi un pò ad applicare questi mezzi coercitivi in tutta la loro crudezza e che cosa ne ricaverete? Che la miseria salva dalla multa, che la prigione accresce la miseria, seppure non è invocata come la benvenuta, in quanto che in prigione almeno si mangia!

E non è mica detto che le autorità scolastiche non si servano di questi mezzi. No. Anzi ho letto che, per di causa trascurata frequentazione, sono stati inflitti ben 7079 fior. di multe, se non mi inganno. Di questi non ne furono esatti che 1738. I rimanenti saranno esigibili? Quante lagrime non costeranno? Di fronte a tali fatti, come ottenere una frequentazione? E se la scuola non è frequentata, perchè tenerla? Ma ammettiamo pure che si riesca ad ottenere questa frequentazione, e che perciò? Cose fatte per forza non producono nulla di buono. Il fanciullo che va alla scuola, che si trascina per quattro anni fra le panche mal volentieri, agogna all'età in cui potrà finalmente essere libero e allora gettare il libro alle ortiche, come inutil peso. Allora anche quel poco che ha appreso se ne va ed è fortuna se giunge all'età di vent'anni per poi sapere a mala pena scrivere il proprio nome.

Direte dunque che io voglia abbandonare questi luoghi meno favoriti dalla natura ed economicamente più diseredati. No, o signori. Questa non è la mia intenzione. Vorrei piuttosto che si escogitasse qualche mezzo, il quale sostituisse la scuola fissa e fosse meno dispendioso. Accennerò ora ad un'idea e valga quanto può valere.

Onorevoli signori! Nelle regioni settentrionali della Scandinavia tutti sanno leggere e scrivere. Eppure non ci sono scuole fisse. Come noi abbiamo i maestri ambulanti di enologia, così là vi sono gli istruttori ambulanti, i quali vanno di podere in podere, da gruppo di casolari in gruppo di casolari, spezzando il pane della scienza primitiva, saper leggere e scrivere. Nella Norvegia il clero colto e influente obbliga tutti a saper leggere e scrivere. E perchè da noi non si potrebbe ripetere l'autorità dei parroci, che pure sono così influenti? Perchè non si potrebbe ripetere l'aiuto di questi maestri ambulanti, almeno là, dove non vi è scuola, o dove per le circostanze pecuniarie non e possibile di aprirla? E poichè un ostacolo all'istituzione di scuole, ostacolo molte volte deplorato, si è la mancanza relativa di edifici scolastici, perchè non si potrebbe anche da noi adottare il metodo vigente del pari nella Norvegia, e credo anche nella Stiria, cioè di erigere un fabbricato di legno, che se costruito con diligenza può durare anche moltissimi anni? Così credo che si ovierebbe in pari tempo ad un inconveniente talvolta inevitabile, di vedere cioè i poveri fanciulli assiepati in locali angusti, punto arieggiati e poco illuminati. Onorevoli signori, io non pretendo che gli edifici scolastici sieno altrettanti palazzi, ma credo che sia una giusta domanda, che non siano almeno nocivi alla salute dei nostri fanciulli, perchè se ci deve stare a cuore lo sviluppo delle forze intellettuali, credo che altrettanto a cuore ci deve stare lo sviluppo della forza e capacità fisiche dei singoli fanciulli. Non basta. Credo che con questo stesso mezzo si ovvierebbe anche in parte alla gravità delle spese, poichè un maestro potrebbe servire per più località, e ciò poi si rende tanto più necessario, quando vediamo che al giorno d'oggi, in questo riguardo, da noi si soffre grave penuria. Noi abbiamo deficienza di maestri. Non possiamo aprir scuole, anche volendolo, per la mancanza di maestri.

Ricordo di aver letto che negli anni 89 e 90, ben 45 scuole dovettero star chiuse per tale motivo. Torno a ripetere, che questa che espongo è una idea, e come tale valga quello che può valere.

In ogni caso credo che i buoni risultati non dipendano esclusivamente dal numero delle scuole. Credo che piuttosto dipendano dalla qualità delle scuole, e in questo riguardo

credo che le scuole di campagna non si trovino nelle migliori condizioni. Basta il ricordare la circostanza che ben poche sono le scuole che possono disporre di un orto per il maestro o di un campo per gli esperimenti rurali. Credo che, in parte, a questa mancanza si deve ascrivere il fatto che il fanciullo, nella campagna, non si senta attratto verso la scuola, e che anche da parte dei padri di famiglia non si veda tanto di buon occhio la scuola. Il nostro campagnuolo — lo dico non per mia esperienza, ma da quanto lessi — sarà tenace quanto mai vuolsi alle sue consuetudini, a quanto di buono e di cattivo ha ereditato dai nonni, ma credo che quando egli tocca con mano il vantaggio materiale, si lascia facilmente persuadere. Dell'utilità del leggere e scrivere il nostro campagnuolo potrà avere un'idea problematica, ma quando egli alla scuola potrà vedere che vi apprende cose che gli possono giovare e in casa e in campagna, la cosa riescirà ben diversa. Allora anche il libro che contiene quel tesoro dianzi nascosto, diventa per lui caro, e desidera il giorno in cui potrà frugarvi dentro a proprio talento.

Ad altro aspira l'uomo di campagna, ad altro l'uomo delle borgate e delle città. Là gli conviene dedicarsi all'economia rurale, qui agli impieghi, forse alle arti, ai mestieri, alla navigazione, ai commerci. Si vede quindi come diverso debba essere lo scopo dell'istruzione e diversi quindi i mezzi di conseguire questi scopi, e come per le scuole di campagna si dimostra assolutamente necessario che l'educazione del maestro sia più agricola di quello che non è. E partendo da questo punto di vista, si comprende di leggieri quanto necessario si dimostri che nelle scuole situate alla marina, nelle maggiori almeno, si dia principio allo studio anche della lingua italiana, che è la lingua del commercio e della navigazione. Eppure mi pare che non in tutte essa venga impartita. Vi è stata qualche scuola che espresse il desiderio di averla e a questo desiderio pare non si abbia assentito.

Naturale! Ciò dipende dal fatto che non si vuol concedere questa lingua neppure come lingua di coltura, perchè noi non siamo così buoni da ammettere che non vi sia nella provincia una nazionalità italiana! Ma come, onorevoli signori, possiamo noi disconoscere noi stessi? Come possiamo negare che esistiamo, quando la lingua, la storia, la legge ci confortano ad affermarlo? Quando per tutto ciò, la lingua italiana potrà essere lingua di coltura per i Serbi e Croati, ma per noi almeno, che la parliamo, oltrechè lingua di coltura, deve essere anche lingua d'istruzione?

Io non ripeterò ora sulla questione della nazionalità quanto ho detto altra volta: annoierei l'Eccelsa Dieta. Soltanto dal lato pedagogico, aggiungerò che se è vero che coloro che hanno per lingua materna la serbo-croata, non possano approfittare dell'istruzione quando questa venga impartita in lingua diversa, questo deve essere altrettanto vero per coloro che hanno per lingua materna l'italiano.

Perchè dunque ci si vuol privare di questo beneficio di poter educare i nostri figli nella lingua che hanno succhiato col latte, che parlano in famiglia, che usano abitualmente? Non è un'ingiustizia privare noi di questo beneficio, quando pur anche noi concorriamo con denaro al sostentamento delle scuole in questa nostra cara patria?

Dio buono, che poche scuole italiane possano farvi tanta paura?

Non credo questo: se dovessi ammetterlo, dubiterei del sentimento nazionale, dubiterei del nostro patriottismo, onorevoli signori. (*Bene a sinistra*).

Predsjednik. Rieč ima zastup. Vukotić.

Vukotić. Govor zastupnika Bianchini-a u jučerašnjoj sjednici pri općoj raspravi školskog proračuna za godinu 1892, sasvim da je bio odvaljen sa tonom, koji nije ugodno zvonio vladinom stolu s jednog pogleda, a nama

Srbima s drugoga pogleda, ipak nije me ni najmanje iznenadio. Onaj govor spada u običnu vrstu onijeh, kojima nas je zastupnik Bianchini naviknuo kroz prošla zasjedanja, s tom jedinom razlikom, što se je u ovogodišnjem sasvim malo, da ne rečem ni malo bavio sa školama sa administrativnog i didaktično-pedagogičnog gledišta, već je sve svoje strijele usredotočio na drugu stranu, gdje se na dugo i široko bavio o politici. Političnu razlaganje, u kom se dotaknuo svega po malo, izim istoričnog prava i aneksije, može se slobodno reći, da je jezgra Bianchinova govora.

Da vidimo za čem zastupnik Bianchini uzdiše i što teži da postigne.

S prvim baterijama napada na vladu, što je u ovo posljednje vrijeme sastavila knjige za pučke škole, koje ni izdaleka ne odgovaraju duhu teorija Antuna Starčevića i čustvu njegove stranke. Dočim se je zastupnik Bianchini prošlih godina zadovoljavao s nazivom jezika „srpsko-hrvatski“, po načelu ravnopravnosti usvojenom sa strane ovog visokog sabora i prenesenom u školske tekstove u obliku „srpski ili hrvatski“, a ne „srpsko-hrvatski“, kao što je dobro časni predgovornik zastupnik Zore opazio, on ove godine zahtijeva potpuni ostracizam srpskog imena iz knjiga namijenjenih za pučke škole. On hoće da se u školskim knjigama jezik nazivlje samo „hrvatski“ i da se iz nastave školske isključe štiva, koja se bave o sv. Savi, caru Dušanu i druga slična, i da se u školske knjige ušulja duh hrvatskih. Da vidimo jeli želja zastupnika Bianchinija opravdana i jeli moguće da će on doživiti, da to ikad svojima očima vidi.

Sva književna djela od novog preporoda hrvatske književnosti napisana su sa srpskim jezikom (*glasovi:* tako je). O tomu imamo čisto svjedočanstvo od preporoditelja hrvatske književnosti, Ljudevita Gaja, koji u svom časopisu „Danica“, godine 1846, na strani 124, kaže megju ostalim i ovo: „Kako da se prepiremo što je kod Srbalja narodno, što li nije, kod Srbalja, u kojih od oltara do čobana ništa biti ne može, što nebi narodno bilo; kod Srbalja, od kojih mi jezik u svojoj mudrosti i u svom bogatstvu i običaje u svojoj izvornosti učiti moramo, ako hoćemo da ilirski život obnovimo, kod Srbalja, koji su u svetinji svoga srpstva onaj narodni duh i ono rodoljubstvo uzdržali, kojim smo i mi u novije doba, radi sloge, pod prostranim imenom ilirstva, novim životom uskrsnuli, kod Srbalja, koji su nama od starine sve sačuvali, a kojim mi malo oli sasvim ništa glede samoga narodnoga života dati ne možemo?“ Na dalje isti Gaj ispovijeda: „Cio svijet zna, da smo mi književnost ilirsku podigli i uveli; nu nama još niti iz daleka nije na um palo ikada tvrditi, da to nije srpski, već ilirski jezik, pače ponosimo se i hvalimo Bogu velikome što mi Hrvati s braćom Srbljima sada jedan književni jezik imamo“.

Pred ovakvim autoritetom, prazne teorije zastupnika Bianchinija, koji hoće da briše srpsko ime u školskim knjigama, ne vrijede šuplje pare. Da uvjerim zastupnika Bianchinija kakvih je usluga i s drugog pogleda srpski narod hrvatskomu učinio, napomenuću letimice narodni razvoj s onu i s ovu stranu Velebita.

Istorija, ako ćete i hrvatska, kazuje nam čisto, kako su Srbi sa Hrvatima složno vojevali u doba nasilja magjarske vlade, i da se Srbima mnogo ima pripisati za uspjehe postignute u trojednici. Kada su Hrvati izabrali za bana Josipa Jelačića, magjarska vlada postavljala je sve moguće prepone, da Jelačić ne sjedne na bansku stolicu. Ali Srbi po urogjenoj odvažnosti, pozivlju iz Karlovca starog patrijarha Rajačića, koji naročito dolazi u Zagreb, i pravoslavni patrijarh blagosivlja bana, uzprkos svim preponama, koje katolički biskup u Zagrebu nije kadar bio svladati. Nego imamo i druga svjedočanstva iz novoga doba, kakove su sve usluge činili Srbi hrvatskome narodu. Molim za ustrpljenje, da vam pročitam govor Ivana Kukuljevića hrvatskoga istorika, što je on izgovorio u saboru trojednice 28 oktobra 1884. On kaže: „Ja moram iskreno kazati, da se nekim zanosom sjećam dana svoje mladosti. U ono doba kada je

Hrvatska u dubokom snu spavala, kada je sva inteligencija latinski govorila, kada je u ženskom društvu jedini jezik bio njemački, kada je naša aristokracija, ponajviše plemstvo, svoje sinove šiljala, kao u Meku i Medinu, u Magjarsku, da nauče magjarski i ono sve, što je protivno hrvatskoj budućnosti i slovenskoj u opće. U ono doba ja sam plandovao; iz Hrvatske nijesam smio a niti mogao ponijeti čustva narodnoga, slovenskoga. Srbi su bili, gospodo, koji su me naučili ljubiti svoj narod, štovati plemena srodna, štovati i cijeniti slovensku ideju — podučili su me što treba da radim, da u slovenskom duhu, slovensko ovo pleme hrvatsko napred dogje. Podučili su me, što je patriotizam, kako se je malen narod srpski kroz četiri stotine godina oslobodio od Turaka hrabrošću svojom; a eto vidimo kako srpski narod i danas napreduje, i samo u prijateljstvu s njim i slozi može i hrvatski narod napredovati". Zatim Srbi i Hrvati bore se složno protiv grozne vladavine bana Raucha, kojemu je prvi zadatak bio, kad je na vladu stupio, da sastavi novi izborni red, po kom su ušli u sabor ljudi po njegovoj želji i sklopili s ugarskom vladom poznatu nagodbu 27 oktobra 1868. Borba je svršila s pobjedom Hrvata i Srba, oboren je bio Rauch, isposlovana revizija ustava i najposlije podignut na bansku stolicu čovjek općeg povjerenja, Ivan Mažuranić.

Ovdje treba da stanem i da bacim pogled na ono što se na ovoj strani Velebita kroz to vrijeme zbivalo.

Ali prije nego na to pregjem, moram napomenuti da je hrvatski narod u trojednici u svakoj prigodi pripoznavao zasluge Srba u različitim borbama i nije ih u ničem od Hrvata razlikovao. Tako na saboru trojednice 17 aprila 1861 bilo je zaključeno: da ćirilica ima biti ravnopravna latinici, a u saboru 29 aprila 1867 bilo je svečano zaključeno: da trojedna kraljevina priznaje narod srpski kao narod sa hrvatskim narodom istovjetan i ravnopravan.

Ovo su, časni zastupniče Bianchini, neoborivi dokumenti, iz same hrvatske povijesti, pred kojima vaše nove teorije moraju podleći.

Sad prelazim na Dalmaciju.

Dok su se Hrvati i Srbi borili na onoj strani Velebita s Magjarima, Hrvati i Srbi na ovoj strani imali su posla s autonomaškom strankom, koja je u ono doba bila na upravi ove zemlje.

U prvim redovima nahodimo Petranovića, Pavlinovića, Ljubišu, Kneževića, Kulišića i druge prvake, koji pod imenom narodne stranke s njezinim organom „N. Listom", poslije krvave borbe, uspjevaju i dolaze na vladu. Kad su Hrvati uvidjeli da su i s one i s ovu stranu Velebita i po sebi prilično ojačali, i da im pomoć Srba nije više od velike nužde, objaviše rat Srbima.

Ban Mažuranić poče u Hrvatskoj mrziti na sve što je srpsko, proganjati najuglednije Srbe i napokon ih zatvarati kroz tavnice, kao najviše zločince. Po njegovom planu imali su mnogi i glavom platiti, da nebi oglašenog milosrgja Vladareva, koji je Mažuranića oslabio s ovijem znamenitim riječima: „Ne mogu da dozvolim, da se proganjaju Srbi u Hrvatskoj, jer sam ja lično uvjeren da su tamošnji Srbi jedan od najvjernijih mojih naroda. Vi morate odma da obustavite svako daljnje proganjanje, a one, koje ste već zatvorili, morate da ih pustite na slobodu". Ove riječi bile su donesene u javnim novinama, s nikoje strane nije im bilo prigovora, i po tom smatram da su originalne. Iz svega ovoga, što sam rekao, vi ćete rado pripoznati, da je srpski narod i srpsko ime s ove i s one strane Velebita zauzimao uvjek pristojan položaj.

U Dalmaciji izlaze „Razgovori" Mihovila Pavlinovića, koji su stavili krvavi mač megju Srbe i Hrvate. U njima se napada sve što je Srbima najsvetije, i to čini onaj Pavlinović, koji je malo prije pjevao pjesme Biogradu i Cetinju i zaklinjao sa imenom srpskijem.

Ovako su se u novije vrijeme Hrvati odu-

žili Srbima za usloge, pak im još nije dosta, nego ćeraju naprijed, da im i ime iskorijene. Ostalo bi još, da se osvrnem na napadje časnoga zastupnika Bianchina odnosno Boke i Svetoga Save, koga bi htio isključiti iz narodnijeh škola, iz onijeh škola, koje je on podignuo i za to dobio ime srpskog učitelja i prosvjetitelja.

Nego braniti svetitelja Savu od napadaja jednoga grješnoga čovjeka, to bi s moje strane bilo smiono, to ja činiti neću, već ću podignuti ‹či prama svetitelju, zamoliti ga, da oprosti zastupniku Bianchiniju na uvrjede.

Ostajala bi još Boka.

Časni zastupnik Bianchini rekao je, da je vlada darovala Boki nazornika srbina. Ja bi mu mogao odgovoriti da se tom daru, i kad bi bio dar, malo možemo radovati, jer sve posljedice, koje bi g. Bianchini htio tim naimenovanjem u savez staviti, nijesu istinite, kako ću to u kratko dokazati. On je kazao da je nastojanjem vladinin, odnosno školskog nazornika, bio imenovan drugi učitelj pravoslavne vjere u Budvi. To je živa istina, samo da vidimo kako se je to zbilo.

Vi, časna Gospodo, dobro znate da se po postojećim zakonima za stalna učiteljska mjesta iziskuju potrebite kvalifikacije. Po postojećim propis ima, kad se natjecatelji prijave, mjesna školska vlast izmegju najsposobnih sastavlja trojku. Od te trojke, kotarska školska vlast predlaže pokrajinskoj školskoj vlasti prvoga, ili čini izmjenu u trojci. Definitivna odluka slijedi kod pokrajinskog školskog Vijeća. Za mjesto u Budvi bio je samo jedan natjecatelj; po pravu i po zakonu, kad mu nije bilo prigovora s kojega drugoga pogleda, on je morao biti imenovat. Tu nema povrjede ni religiji, ni postojećim zakonima. Ako su dva učitelja u Budvi pravoslavne vjerojspovijedi, te poučavaju i katoličku djecu, nije se taj slučaj dogodio s onih razloga, koje je kazao zastupnik Bianchini. U ženskim školama u Budvi, Ercegnovomu i Kotoru ima, Bog zna od kada, učiteljicâ katoličke vjeroispovijedi, pa nikomu nije na um padalo da dosad pita zamjenu u tim mjestima sa pravoslavnim učiteljicama. U Ercegnovi, istina, bio je imenovan skoro za učitelja pravoslavni Miljević, ali to je slijedilo po predlogu mjesnog školskog vijeća, i kao revnom učitelju, katolički paroh ispustio mu je pohvalno svjedočanstvo.

Što je časni gospodin Bianchini napomenuo, da je učitelj iz Majina bio izagnan radi vjerskog fanatizma, to nije tačno. On je bio premješten u moje rodno mjesto, gdje su takogjer svi žitelji pravoslavni Srbi, i tu on sad mirno živi i niko ga ne mrzi s toga što je katolik.

Na prigovor zastupnika Bianchinija, da u Kotoru ima učitelja pravoslavne vjerojspovijedi, ja ću mu na to odvratiti, da u Kotoru megju tri učitelja i dvije učiteljice, ima samo jedan učitelj pravoslavni, koji je stalno namješten, ima već deset godina, te zastupniku Bianchiniju, odnosno katoličkoj vjeroispovijedi, ne može biti u tom pogledu krivo, niti mu tužbi ima mjesta.

Kako vidite, časna Gospodo zastupnici, sve ono što je zastupnik Bianchini naveo, to su sve zakučice, koje nemaju drugu svrhu, nego da mute jednokrvnu braću, i tako izmučenu.

Ja od kad sam gogj stupio na političko polje, nijesam nikad podžižao vatru, za to bih i zastupniku Bianchiniju, koji prestavlja narod i u ovom saboru i na carevinskom Vijeću, a uz to ima u rukama i glasilo hrvatske stranke, preporučio, da i u saboru i izvan sabora propovijeda bratsku slogu, jer je svaka sila za vrijeme. Ovgje imamo jednu stranku, koja je u ovoj sabornici sjedila jednom u većini, pa je spala na manjinu. Kad bi se vlada sdružila su ove dvije male četice, mogla bi ta vaša većina postanuti lasno i manjinom, što mi nikako ne želimo, ni dao Bog. Pošto se nadam da će se, bilo kad bilo, zbiti združenje jednokrvne braće, dobro je da svi u tom pravcu radimo, da se u izvjesno vrijeme nagjemo zajedno protiv općeg dušmanina.

(*Odobravanje u saboru*).

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Vidović.

Vidović. Eccelsa Dieta! Nell'ultima sessione, io avevo fatto un'osservazione riguardo alle nostre scuole popolari che si chiamano ad una sezione. Osservava, che disgraziato il maestro che ha il compito di istruire in queste scuole, e che dalla legge è costretto ad istruire fino a 80 ragazzi, e dicevo che il suo compito era impossibile ad eseguirsi. Dal banco governativo l'on. rappresentante in fatto di scuole, mi rispose che c'era un rimedio, che il paragrafo tale, legge tale, disponeva che quel maestro, che avesse ad istruire a 50 ragazzi in sei classi, poteva dividerli in sei sezioni, e istruirli separatamente. Credo che questo non sia un rimedio da mettere il maestro in posizione tale da istruirli come il piano d'istruzione dispone, e meno poi un rimedio atto a fare che i ragazzi apprendano quelle numerose e svariate materie che sono obbligati ad imparare. Infatti se sono stabilite 5 ore d'istruzione al giorno, dividendole per due, abbiamo due ore e mezzo, notando poi che una parte di questo tempo è sottratto al maestro dall'obbligo di insegnare certe materie, che io non vedrei la necessità di comprendere nel piano d'istruzione, quali sarebbero la ginnastica, il canto e il suonare il violino. Credo dunque che il rimedio non sia adatto a togliere questo gravissimo inconveniente, che è di ostacolo insuperabile al progresso delle scuole.

Avevo anche fatto un'osservazione in appoggio al poco progresso da me constatato ed asserito, col dire che di 60 ragazzi presentatisi al ginnasio di Spalato, 22 erano stati rigettati. Il medesimo rappresentante governativo rispose che le mie asserzioni erano „infondate", ma ammise in conclusione che i 22 erano stati respinti, e che quindi non si poteva accogliere più di 38 scolari. Il fatto da me asserito, dunque era vero, ed era quindi „infondata" la qualifica data alla mia osservazione.

Ancora nel medesimo incontro avendo io asserito che gli analfabeti della nostra provincia stavano fra l'85 e il 90%, ebbi dalla parte destra di questa camera delle smentite energiche. Ora abbiamo dei dati recentissimi ineccepibili, e siamo all'85.64 per % di analfabeti.

Questo, o onorevoli signori, è il risultato degli enormi dispendii sopportati dalla provincia; questo è il risultato di tanti anni di amministrazione da parte dei signori che appartengono alla parte destra di questa assemblea.

Avuto riguardo a questo sconfortante risultato, avuto riguardo alle misere condizioni della nostra provincia, io non solo non approverò il preventivo scolastico presentatoci, ma se ci si proponesse di chiudere le scuole popolari, io senza trepidare direi: *chiudiamole, se devono restare con tale sistema e continuare a questo modo a dare di tali risultati.* È doloroso per uno che ha il vanto di essere liberale e amico del progresso, ma pure devo fare questa dichiarazione, spinto dai riflessi surricordati e dal riflesso che l'uomo ha, come un animale qualunque, dei bisogni materiali, che sono più urgenti e imperiosi, che quelli dell'istruzione. E ad esempio che ciò sia giusto, come io, così qualunque di voi, se vedesse un uomo morente di fame, gli offrirebbe anzitutto cibo per sostentarlo e non già lo assiderebbe in poltrona e poi si metterebbe accanto a lui a cantargli delle canzoni, a suonargli il violino, o che so io.

Il discorso pronunciato ieri dall'on. Bianchini, come ha sorpreso me e i miei amici politici che siedono da questa parte, deve aver destato meraviglia in tutta la provincia. Se a me fosse dato l'incarico di qualificare quel discorso, non troverei che un solo termine: *ingratitudine.* Ingratitudine verso il partito serbo, ingratitudine verso il governo. L'on. Vukotić ha parlato dei meriti secondo lui, del suo partito collegato col partito croato, per ridurre noi a così poco numero in Dieta. Egli ha detto certo delle verità indiscutibili e che nessuno di quella parte potrà smentire. Finchè le due frazioni slave erano unite, la parte dei cattolici..... certo questa parola mi è venuta in questo momento senza ponderazione, ma già lo stesso l'avrei pronunciata

più tardi, e quindi la tengo fermo.... cattolici allora non facevano questione di religione. Si diceva: *„Tutte le religioni sono sorelle, tutte hanno uno scopo buono. Noi specialmente siamo uniti nella credenza in un Dio e nel medesimo Redentore, e quindi la questione di forma non può creare una separazione, un contrasto fra noi“*. E questo era vero; era vero liberalismo. Ora, divise queste frazioni, si porta in campo la religione per trascinarci a lotte che ricordano il Medio Evo, lotte che sono certo di disonore alla provincia, mostrando che oltre che nella politica, si schierano pure in più campi sotto la bandiera della religione i disgraziati abitanti di questa nostra miserissima patria.

L'on. Bianchini mi aveva fatto credere, ed io gli credevo, perchè egli lo asseriva nel modo il più categorico e preciso, che i libri scolastici fossero tutto che di più semplice e innocuo si possa immeginare, cioè che non erano un mezzo, come egli si esprimeva, magnificando la parola, per destare il *„sentimento nazionale croato“*, che non erano strumento di agitazione, d'odio, di rancori politici.

Ma dopo quanto l'on. Zore ebbe a leggere e a citare, devo cambiar d'opinione e bandire l'idea che avevo di lodare il governo per la sua saggezza ed imparzialità. L'on. Zore ha portato degli esempi a dimostrare che l'on Bianchini, o non aveva letto o sottaceva o provava di non conoscere quanto in quei libri scolastici si eccitasse il sentimento croato. Egli ci ha letto una cosa che è un'enormezza, il più grande dei colmi! Ci lesse che in un libro scolastico è detto che gli abitanti di Spalato sono tutti, non escluso neppure uno, croati!! Contro questa asserzione, io colla più profonda indignazione e nel modo il più energico, protesto a nome anche dei miei colleghi in questa Camera, a nome dell'intiero partito e della sua frazione, in specie, di Spalato, la quale anche nelle ultime elezioni, dopo aver subito per 10 o 12 anni il giogo croato, ha protestato col portare all'urna ben 400 voti in favore di quelli che hanno il vanto di chiamarsi Dalmati.

Dunque la critica dell'on. Bianchini ai libri scolastici cade, ma in quanto al destare il sentimento croato, egli ci ha fatto capire che i suoi desideri sono infiniti. Egli ci fece capire che i libri scolastici dovrebbero dalla prima all'ultima pagina esser un'epopea delle glorie croate, glorie del resto discutibili, non dico altro. Egli ci ha fatto comprendere che ai ragazzi, persino, si doveva tener nascosto che l'Augusto nostro Imperatore è il nostro monarca, ma che lo dovevano riconoscere solo come Re di Croazia. (*Risa*). I libri scolastici, se le Eccelse Autorità vorranno dar ascolto alla voce che esse veggono innalzarsi verso di loro da parte di tutti i partiti politici, dovrebbero esser del tutto neutrali, e dovendo parlare di storia avrebbero sempre una storia onde riempire nonchè i volumi adatti per ragazzi, intere biblioteche, intendo dire la gloriosa storia Dalmata che è tutta un'epopea dai tempi dei Romani fino alla caduta della repubblica Veneta. Dovrebbero ricordare che abbiamo scrittori in latino, in italiano ed in slavo, che narrano e cantano queste glorie. Le canta fino quel Kačić, che, poverino, è stato battezzato e ribattezzato croato senza che fosse tale e che neppure sapesse dove fossero i Croati (*ilarità, interruzioni*).

La Dalmazia è senza dubbio una provincia di lingua e nazionalità mista.

Questa è una cosa che cade sotto i sensi, nè intendo discuterla, perchè se n'è tanto parlato in proposito e ritengo super[illegible] cuparmene. È vero che l'elemento italiano è in minoranza, ma non vero ed è anzi ingiusto, assurdo il principio per cui da quella parte della Camera si ritiene che le minoranze debbano sparire, esser assorbite, inghiottite dalla maggioranza. Questo principio è enorme, pericoloso e contrasta con ogni idea di giustizia.

E invero, signori miei, mettiamo il ca — e non è un'ipotesi inverosimile — che una provincia qualsiasi sia divisa in due par eguali, per nazionalità e lingua. A quale dell due dare la preferenza? Or bene, ques supposta eguaglianza è impossibile che due

Subentrano per esempio le morti, ecco subito abbiamo una differenza. E la differenza di qualche centinaio, di qualche decina, di qualche unità darebbe alla parte che è rimasta per accidente in maggioranza, il diritto di assorbire quella che le è inferiore di tanto poco. Questo è assurdo. Questo lo dicono *in astratto degli scrittori* ai quali si presenta un principio ed essi ne deducono le conseguenze senza pensare al caso pratico. E' certo che da quella parte non si poteva elevare la voce contro il governo negli ultimi lustri di amministrazione. Se noi siamo ridotti ad avere così pochi rappresentanti in Dieta, se ci fu tolta quasi completamente, si può dire, ogni urgenza negli affari della nostra patria e negli altri corpi morali, questo lo si deve, come dissi altra volta non già alla forza del partito croato soltanto, ma alla sua unione coi serbi ed al favore del quale il governo era largo a loro e non a noi. Una prova che ora il governo pare voglia mutar sistema, l'abbiamo nell'imparzialità usata nelle ultime elezioni in occasione dell'elezione dell'on. Bianchini. Egli certo doveva esser ritenuto dal governo, quale un avversario. Pure da parte del governo stesso, non gli si fece alcuna ostilità. Ben diversamente oprando il governo da quanto aveva oprato pochi anni addietro, quando l'onorevole ora defunto barone Lapenna era portato dagli italiani autonomi a rappresentante al Consiglio dell'Impero. Benchè il Lapenna fosse uomo di belissima fama, di [illegible]a intelligenza e coprisse onorifici ed elevatissimi posti, tuttavia con accanimento unico fu osteggiata la sua candidatura.

L'on. Bianchini si lagna contro l'autorità scolastica perchè due o tre maestri sarebbero stati redarguiti per disciplinatezza, o per qualche escandescenza politica. O pretende egli forse che l'impunità duri in eterno per questi eterni agitatori? Ogni giorno noi vediamo nei giornali lagni contro i maestri, eppure non sentiamo che sieno puniti o che si ponga un freno alle loro intemperanze. Questo mi fa credere che i maestri non siano tanto affamati come pretendono, dal momento che fanno i politicanti. Essi che dovrebbero istillare nei teneri cuori dei giovanetti loro affidati l'amore, la tolleranza, essi sono i primi che ispirano in essi l'odio, l'avversione! Essi aggravando la posizione dell'elemento che ho l'onore di rappresentare, ispirano ai ragazzi l'odio verso quella lingua che i ragazzi e i genitori parlano in famiglia. Questi sono sconci, queste sono cose brutte che assolutamente non possono, non devono durare. Le scuole tutte sono affidate a slavi, meno rarissime eccezioni, a maestri quali io li ho designati or ora, e che non ottemperano neppure alle disposizioni talqualmente meno odiose verso il nostro partito, trascurando anche di insegnare ai ragazzi quel poco di italiano che il piano d'istruzione loro impone di insegnare. Non ha guari abbiamo avuto un caso rimarchevole in Arbe. Ben 33 padri di famiglia intimarono domanda affinchè ai loro figli non già venisse impartita una formale istruzione, ma soltanto insegnato alquanto l'italiano. Questa domanda non trovò ascolto. Da parte dell'autorità della provincia fu respinta la domanda fatta due o tre anni addietro da 80 è più padri di famiglia di Spalato, che ricercavano la istituzione di una scuola popolare con lingua italiana. Non riferirò la storia dolorosa della scuola di Traù, caduta per gli artifizi, per opera di zelo intemperante e partigiano e chiusa per ordine ministeriale, perchè i genitori stanchi di lottare, non potevano più continuare a mandare i loro figli in una scuola dove perdevano i loro anni.

Ora i fatti addotti dall'on. Bianchini mi fanno ritenere che l'Eccelso Governo sia disposto a mostrarsi imparziale, come è suo compito. Questa speranza mi fa ritenere che le condizioni della nostra patria sieno per migliorare, onde io benchè tacciato da alcuni colleghi di ottimismo.....

Salvi. Invero soverchio!

Vidović..... voglio ancora sperare.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Perić.

Perić. Visoki sabore! Iza kako je jučer častni Biankini jasno, skoro električno razjasnio naše političko stanje, razgalio grdne naše rane, kazao, gdje nas i boli i žulja, ja nemam baš razloga sumnjati, da ljudi na našoj vladi neće tim ranam potražiti lieka, te bih mogao i odustati od rieči, kad se nebih bio zarekao u posliednjem zasjedanju, da ću prvom sgodom osvrnut se na naše nove čitanke za pučke škole. Prije pak nego li se toga dojmim, osvrnut ću se u najkraćim potezim na razlaganja častnih predgovornika iz protivničkog tabora. Težko je, gospodo moja, *in media arena consilium capere,* a tim teže, što se je o svem i svačem govorilo, te nebudem li svakom odgovorio, to će jamačno moji istomišljenici popuniti. Izjaviti mi je, da me raduje umjerenost našeg mladog kolege D.r Salvi, ali čudim se čovjeku onakove kulture, kako još može klapiti o nekakvoj političnoj talijanskoj narodnosti u Dalmaciji, inače ta mlada sila, po mojem mnienju, bila bi dostojna bolje sudbine.

Častni Bjelanović stavno jučer bio je uzrujan, pak su mu se neke tvrdnje omakle, kojim bi se stavno bio ugnuo pri normalnom duševnom stanju. On je duboko zagazio i mnogo toga rekao, što kad bih htio redomice pobiti i odbiti, trebalo bi, da držim odugu prelekciju iz poviesti hrvatske. Ovdje tom nije mjesta, dakle trkimice preko njegovih nazora. Kaže, da je srbski jezik fonetičan, a to me sili vjerovat, da on mieša pojam rieči fonetičan i eufoničan, ili im neshvaća pravog značenja. S njim se slažem i to podpuno, da vjera nesmije biti glavnicom političkih špekulacija, ali svoju opazku o tom pitanju nije pravo adresirao. Što pak Srbi vjeru svoju zovu „pravoslavnom“, to je njihov posao, ali zahtjevat, da ju i mi tako zovemo, to je neopravdana pretensija. Nuzgred budi rečeno da toj rieči u Vukovu riečniku nigdje nema traga. Ja gatam, da je to biljka u najnovije doba presadjena ovamo iz ruskog vrtla. (Biankini: Iz Novog sada). Da gospodina Bjelanovića ne boli glava za hrvatskim državnim pravom, to mu ja podpuno vjerujem, kao što vjerujem, da nije bolila duša onu nazovi majku, „u Salamunovu sudu“, kad bi se diete i na dvie pole rasjeklo. Pozivlje se na Smičiklasa u opredjeljivanju granicâ gdje Srbi stanuju, a kašnje zaključiva, da je Smičiklas pisao poviest “ne za historičnu istinu, već za politiku“. Čudno argumentiranje!

Ironizira hrvatske kraljeve i bane i nieče im eksistenciju, u čem ako ga nije strast zaniela, to onda ne može biti drugo, već da je živa na termometru poznavanja hrvatske poviesti kod Bjelanovića izpod ništice spala. Podrugljivo opet kaže, da su Hrvati ubili svog kralja Zvonimira i tom prigodom, da ih je on prokleo, a nepada mu na pamet ono, što pjeva Rade u „Gorskom Viencu“ o srbskim carim, naime:

„Bog se dragi na Srbe razljuti
Za njihova smrtna zagriešenja,
Naši cari zakon pogaziše
Počeše se krvnički goniti,
Jedan drugom vadit oči žive“.

Kaže nadalje, da su Srbi svi oni, u kućam kojih pjeva se o srbskim junacim, a po toj teoriji svi oni, u kućam koji pjeva se o Janku i Sekuli, to su ti Magjari; a Šćipetari, oni u kućam kojih pjeva se o Kaštriotiću i Musi kesedžiji. Zaključi šaljuć častnog Biankina u ludnicu! Da je to grdna uvrieda parlamentarnom ugledu, te da bi trebalo predati pred takvim izrazim, cienim, da je svak uvjeren u ovoj visokoj kući. No to je posao onoga, koji je pozvan, da pazi na parlamentarnu pristojnost.

Častni zastupnik Zore hotio je u najboljoj namjeri da gasi vatru izmedju dva plemena krvnički zavadjena. Ta je njegova namjera sveta. Opazit ću mu pak, da su Hrvati vazda i skoro bratskom samozatajom išli u susret sporazumljenju, ali nisu našli odziva s druge strane. Hrvatski i srbski jezik, to je jedan te isti. Hrvati su u svojoj susretljivosti oslovili riečnik, što se u Hrvatskoj prestolnici izdaje: „Riečnik jezika hrvatskog ili srpskog“.

To je istina, kao što je istina, da Srbi toj susretljivosti nisu nigda u susret izašli, već neprestano do skrajnosti tjeraju svoj ekslu-

zivizam i nigdje nisam vidio, da bi Srbi u kraljevini nazvali svoj jezik „srbski ili ti hrvatski“. Kod Srbâ vriedi ona: što je moje, to je moje samo, a što je tvoje, to je i moje i tvoje“.

Nieče g. Zore da je u čitankam pritajivano ime hrvatsko, i za dokaz navodi, kako se o Šubiću kaže, da je to bio ban hrvatski. To nije točno. O Šubiću u čitanci stoji, da je ban dalmatinski i Hrvatâ. Taman po talijanašku. Oni kažu mi smo „Dalmati“, a Hrvati su u Hrvatskoj. Na ostale njegove navode ja se ne osvrćem, stavan, da će s druge strane na to odgovor dobiti.

Častni Vukotić završio je svoj govor vapajem, da se „nadjemo na jednom ročištu proti obćem dušmaninu“. Taj njegov zlatni zaključak stoji u grdnoj oprjeci s ostalim dielom govora, u kojem napada rekriminacijam. On nam je pokazao srbsku medalju samo s jedne strane, do nas će biti, da obrnemo drugu, nek se vidi prava slika srbskog ponašanja prama Hrvatim s ovu i s onu stranu Velebita, pak i u samoj Istri.

Častni Vidović vazda zagriza u splitsku gimnaziju. Nek svi naši naukovni zavodi onako kao splitska gimnazija svoju uzvišenu zadaću sdušno i ozbiljno vrše, pak zaista nije nam se bojat za šepav uzgoj naše mladeži.

Ako Vidović ozbiljno govori, kad tvrdi, da u Dalmaciji nema već „nazione dalmata“, to sažaljivam nizki *niveaux* njegove historičke naobrazbe.

Sad evo me, velečastna gospodo, da zadanu rieč održim.

Visoki sabore! U prošlom zasjedanju na 3 studenoga 1889 zarekoh se, kad sam nešto alegorizirao o novim čitankam za naše početne škole, da ću se pri dojdućem zasjedanju na iste osvrnuti i svoj, naravno, subjektivne vriednosti, sud izreći. Po onoj „obećanje dugovanje“, evo me, da se u koliko toliko odužim. Dugom i potankom ocjenom ja vam, gospodo, neću dosadjivati, s jedinog razloga, što o tim čitankam lanjske godine u našim listovim dosta se je izpuškaralo, pak tko je bio dokon polemiku pomnjivo pratiti, mogao je zanago i sam o njihovoj vriednosti a i mahnam pojam steći i sam suditi. Ja ću samo kazati, i to u što kraćim potezim, koja su svojstva potrebita, a da se čitanka u šake nejačadi dati može. Čitanka, gospodo moja, to vam je knjiga, koja se najprva u ruke djetetu pruža, te treba svestrana opreza, da nebi po čem, bilo s koje strane, nejačetu naškodila, da se nebi neugodno dojmila mladjana srdca, da nebi sapinjala umni razvoj, ćudoredni napredak, narodni osjećaj. Horatij u nekoj svojoj epistoli kaže *„quo semel est imbuta recens, servabit odorem, Testa diu“*, t. j. bačva zaudara po vrsti vina. Ovo se može reći i o djetetu. Novo prazno posudje, to je glavica nejačadi. Tu što u mladosti postaviš ukorjeni se, dobro kao i zlo, plemenito kao i podlo, uzvišeno kao i nizko, što je naoposum, kao i ono, što je naopako, tom samo razlikom, da ono, što je zlo, podlo, nizko i naopako dublje žile baca, a šire grane vije, nego li ono, što je dobro, plemenito, uzvišeno i naoposum. Neugodna vonja snaga je intensivnija, negoli mirisa. Pošto je čitanka stožina okolo koje vrti se cieli sustavni nauk, pošto je ona i stožerna točka, o koju se oslanja nesamo nauk materinskog jezika, već i cieli duševni razvitak „to u njoj, treba da je gradivo takove vrsti, kako će uzmoć djetetu udahnuti strah božji, taj pravi *initium sapientiae*, buditi i kriepiti umni i duševni razvitak, krotit prirodjenu surovost ćudi, zanositi u narodnom osjećaju, u rieč, kako će ga uzgajat i odgajat. Da ga se pak u svakom od tih pogleda uzmogne dojmiti, valja da je sve spretno, skladno i pravilno i to po vanjskom obliku, po unutrašnjoj vriednosti i po estetičnoj svojoj naravi. Čitanka, gospodo moja, nije samo za to, da se iz nje nauči na trk čitati, već da mladjana duša nadje u njoj zdrave hrane, da nadje nešto, što srdce zanosi, dušu oplemenjiva, a maštu i osjećaj narodni pobudjiva. Iz nje treba da poglavito nauči poznavati svoj narod, cieniti njegovu prošlost, štovati njegove prvake, bilo na književnom, bilo na bojnom polju. Štivo treba

da je postepeno udešeno prama spomenutom cilju i napredovanju umnog razvoja, da uzmogne uspješno predvoditi cieli sustavni nauk. Svaki komad, svaka pjesmica, valja da predstavlja podpunu i jasnu sliku, a ta slika da bude kradra milo se dojmiti i duševne moći na radinost pobudjivati. Eto, velečastna gospodo, u malo rieči ja kazah svoju. Dali naše spomenute čitanke tim se svojstvim podičiti mogu, tko je, bilo iste proučio, bilo polemiku o istim lanjske godine *sine ira et studio* pratio, može lako sud izreći. Što se mene tiče, uvjerio sam se, da uza sve mane — dobru konju što mahna, a hrdjavu jedna — dosta dobro s pogleda didaktično-pedagogičnog odgovaraju svojoj svrsi, no ipak ima nešto radi česa nebi im želio bez izpravaka i popunjenja vidjet drugog izdanja. To nešto jest u prvom redu krezubi naslov, za tim ono blaženo srbo-hrvatanje i mjestimično pritajivanje imena hrvatskog. Držim, da bi se najprije o istinu, a za tim o rodoljublje prošlo i sadašnje, te o cio rad na kulturnom polju njihovih sastavljača ogrieši, kad bih posumnjao, da je od njihova hira procedila ona grdna uvrieda ponosu hrvatskog naroda, gdje mu se neda, da mladi naraštaj upozna iz knjige, kako mu se materinski jezik zove, kojoj li grani točno slovjenskog naroda pripada. Kako se je dakle došlo do te uvriede narodu, koji na osnovi povjestničke istine po svojoj patriotičkoj lojalnosti u skupu austrijskih naroda ne zauzimlje zadnje mjesto. Evo me, da nagadjam. Ako malo iz daljeg započnem, neka bih deduktivnom metodom do zaključka odnosna na pitanje došao, to mi visoko predsjedništvo i velečastna gospoda neće zamjeriti. Ako upletem i politički upliv na neugodni pojav naših numeriranih čitanaka, to mi je dokazat, kako je to naravna posljedica susljedne evolucije austrijske politike u ovoj otrgnutoj česti hrvatskog kraljestva. Pokret francuzke prestolnice na izmaku prošlog vieka odjeknu po cieloj Evropi. Uzvrporili se narodi i stali nagadjati o narodnom ujedinjenju. Pokret, naravno, dojmio se i Hrvata u Dalmaciji, te i on stao vapiti, neka bi se po državnom i narodnom pravu čest hrvatskog kraljestva, silom i prevarom odtrgnuta, s majkom zemljom sjedinila, neka bi i Dalmacija na temelju Cetinskog ugovora i pragmatičke sancije povratila se pod svog zakonitog kralja iz kuće Habsburske. Tom narodnom vapaju austrijska politika išla u susret, te Dalmacija, iza kako bješe postala igračkom političkih kombinacija, bi povraćena svom zakonitom kralju. Kao što za vrieme rivendiciranja, tako i prvih godina austrijska politika, u ime hrvatske ideje, put si krčila u Dalmaciji. U javnim i privatnim spisim priznavala jedan jedincati politički narod, narod hrvatski; u javnim i privatnim spisim znala je, da jezik naroda u Dalmaciji zove se „hrvatski“ bez ikakve primjese i krparenja. Evo dokaza. Za namjestnikovanja baruna Tomašića, bi izdato na 15 veljače 1819 „Oznanenje“ odnosno na knjige trgovačke u Dalmaciji. U tom „Oznanenju“ čita se: „libri mercantili nella Dalmazia scritti in idioma illirico con caratteri serviani o latini etc.“ U hrvatskom prevodu kaže isto ovim riečima: knjige trgovačke u Dalmaciji pisane u jeziku *hrvatskom* slovim srbskim ili djačkim itd.“ Malo niže: „e per maggior pubblicità si aggiunge la traduzione illirica“. U prevodu: i za bolju očitost nadostavlja se tolkovanje *hrvatsko* za svitlost, itd.“ Bilo vrieme za dugo ne bilo! Da se nebi omrazila s Mletačkom i Lombardijom, okrenu kabanicu. Pusti bahmah došljakom, odmetnutim sinovim majke hrvatske, burokraciji. Sva tri elementa udružena, oblakom podmuklosti na licu, peharom žuči u ruci, osvetom i kivnosti u srdcu, stali zatirati hrvatski jezik, stali prezirati hrvatske svetinje i običaje, za Hrvata nisu imali druge rieči, do li podrugivanja i uvriede, u namjeri, da uguše svaki osjećaj narodnog bivovanja, da nas prieče u kulturnom pregnuću, da nas zauzbiju u duševnom razviću, da nam omete narodni polet. Pri svakom pitanju narodnog interesa stali nam nemilice pod noge bacat klipove, stali nam vodu podlievati, nebi li narodni život u propast rinuli, nebi li Hrvat zaboravio svoju slavnu i junačku prošlost, nebi li se i samog svog imena stao stiditi, nebi li na svoj jezik i na samo majčino mlieko pohulio. Narod izmučen sekularnim borbam stali krstiti čas Ilirim, čas Jugoslavljanim, Murlacim, Schiavonim i sam li ga Bog zna, kakva imena ne nadjenuše Hrvatu-

Kad pak puče grobna kora absolutizmu, hrvatski narod svojim rodoljubnim pregnućem odvali golemi stečak sa grobnice u koju su ga živa dušmani bili strpali; te pod zaštitom ustava, uzprkos dušmanskom spletkarenju, osovi se na svoje noge i pod vještim vojvodstvom svojih velikanâ dodje do većine u saboru, do svog zemaljskog odbora, do svojih pučkih škola, do svojih obćina. Pomislimo, eto, Bogu hvala, dodje i naš pir na lopar, zemlja steče svoj prirodni oblik! Ali ne lezi hudobo! Nismo se dobro ni prekrstili, kad od jedneč, pod očima austrijske politike, nekadašnji samozvani autonomaši, koji su u programu svog organa „Il Dalmata" priznavali se Slavjanim, pretvoriše se u čiste i ovejane Talijance, uskrsnu talijanstvo, a to nas se dovezalo, prosti Bože, kao neka napast. Svjestni svojih pravica, stadosmo odbijati napadaje i s te strane; kad nam bješe da skinemo s vrata i te dosadjivce i pekljance, priskoči im u pomoć krv naše krvi, braća i po krvi, što nam u žilam teče, i po krvi na križu proljevenoj, i spasiše ih od disolucije. Kako će s tim postupkom izaći „pred Miloša i pred druge srbske vojevode", nek pitaju svoju savjest, a stalno genij slavjanske uzajamnosti gorke suze lije nad tim nemilim pojavom.

•

Ni to dosta! Da se nebi Hrvati osilili, stali nas ciepati, stali umjetno nove stranke stvarati, stali nas proti svakoj narodnoj i povjestničkoj istini srbo-hrvatati, stali jezik srbsko-hrvatskim krstiti i akoprem ta krparija stoji u oprieci sa zaključkom ovog visokog sabora godine 1883, 9 srpnja, koji glasi: Jezik sabora i zemaljskog odbora jest narodni jezik hrvatski ili ti srbski, tim jezikom se razpravlja, pišu saborski zapisnici, glasuju zakoni, predlozi, zaključci i dopisuje se sa svakom vlasti". Kako se to izvrže u srbsko-hrvatski? Kako Srbi skoknuše s grede na pantu? Zvanična tajnost. Pošto se pak dovrši ciela metempsikosis, da bi čaša jada naših puna bila, stalo nam se naprosto pritajivati ime narodnosti, ime jezika. Po novim čitankam naš podmladak nedoznade više, kako se zove jezik, kojim se Bogu moli. Tko to razmisli, pak se nerazpali, taj hrvatskog nije sisao mlieka! — Što mislite, velečastna gospodo, da ovo pritajivanje imena hrvatskog, da ovo srbo-hrvatanje nije svoj plod donielo? I ter kako! Srbi u kraljevini, videć da smo stranom bez imena, a stranom posrbljeni, naravno, sad od Bojane do Dunaja, od jadranskog mora do Timoka nevide drugo do sgoljnog, ovejanog Srba. — Na osnovi srbakanja izveli srbsku političku individualnost u hrvatskoj kraljevini! Kraljevska srbska štamparija skalupila za narod i školu, knjigu i objelodanila ju pod preotetim naslovom „Srpski svet u reči i slici, knjiga za narod i školu". Evo što se tu po prilici narodu i djeci kaže: „Srbski narod stanuje u kraljevini Srbiji, staroj Srbiji, Macedoniji, Dalmaciji, Hrvatskoj, Slavoniji, Istri. Sve se ove zemlje nazivlju za to srbskim zemljam, a u istim stanuje srbski narod. U sveukupnih srbskih zemljah ima $11\frac{1}{2}$ milijuna stanovnika, med ovim imade Turakâ, Arnautâ, Cincarâ, Vlahâ, Magjarâ, Njemaca, Talijanâ itd. (Hrvate pojeli srbski vuci). Najviše su pomiješani Srbi sa drugim narodnostima u Banatu i Istri. Srbi živu takodjer i u drugih zemljah: u Italiji, Egiptu, Americi. U nekojih pokrajinah nadjenuli su si Srbi druga imena, te se nazivlju Dalmatinci, Sriemci, Slavonci itd., al buduć se u svim tim pokrajinam govori srbski jezik, to se zovu i isti punim pravom Srbi. — Za kulturu Srba škrbe se razni zavodi, n. p. učiteljište u Beogradu, Zagrebu, Petrinji itd., za tim visoka škola u Beogradu, sveučilište u Zagrebu, a u znanstvene svrhe brinu se razna družtva, te jugoslavenska akademija, „Matica" (ono „hrvatska" utopilo se u srbsko more). Kako se vidi Srbi imadu najviše znanstvenih i kulturnih zavoda u Hrvatskoj". Kad sam ovo pročitao padoše mi na pamet stihovi Rade pjesnika:

Malen sviet za hodova žvala,
Ni najesti, kamo li prejesti.

Na ovake pojave koga, da nezaboli duša, videć kako naša politika mjesto da iz cjelokupne ujedinjene kraljevine hrvatske podigne si *Antemurae Austriae* na jugu, ona sama svojim šaranjem čini, da nezvanim gostim

zazubnice rastu na primorskim smokvam i narančam. Ja sam gotov.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Trigari.

Trigari. Onorevoli signori! Eccelsa Dieta. Ritengo che in questi giorni i signori che qui siedono abbiano inteso e per lungo e per largo discorrere su tutte le questioni, fuorchè sulla questione che riguarda il preventivo scolastico provinciale. Di tutto abbiamo inteso parlare, ma nessuno quasi parlò di quelle cose che riguardano davvero l'interesse, il vero interesse dei cittadini. Abbiamo inteso parlare di fonetica di re Zvonimiro, dei libri di istruzione e così via. Questa sarà una questione, sì, dico, una questione accademica ma non cosa che riguarda i veri interessi per cui siamo qui chiamati. Sono ben molti giorni che noi ci tediamo con queste inutili questioni. Questo sarà buono, ripeto, per un'accademia, non per una dieta. Di queste osservazioni se ne potrebbero fare, ma fanno perdere tanto denaro e il tempo che dobbiamo qui impiegare a ben altro scopo.

Il preventivo scolastico della provincia oltre che avere il suo interesse per la forma dei libri, ha la sua base principale nelle spese che noi abbiamo, nei loro risultati e così via. Queste sono le cose intorno a cui il popolo si interesserà e che leggerà volentieri.

Mi permetterò prima di fare un'osservazione, senza entrare in merito su ciò che parlò l'on. Bianchini. Nego che il governo avversi il partito croato come aveva detto lui nel suo discorso. Si metta una mano sulla coscienza (*obća veselost*) e vedrà che i progressi che il suo partito ha avuto in questi dieci anni, non li ebbe, non li avrebbe avuti senza l'appoggio del governo.... (*smieh; poricanje*).

Buzolić. Contro il governo, contro il governo (*smieh*).

Trigari. So che nell'85 il figlio non riconosceva il padre (*povladjivanje*) e ciò..... ma lasciamo, queste sono questioni accademiche, che non siamo chiamati a discutere. Vengo ora all'importante, e a ciò che dirò credo che questi onorevoli signori mi crederanno, perchè contro le cifre non c'è nulla da dire e queste sono cifre. L'on. Benevenia ebbe a dimostrare che il progresso degli scolari non sta in relazione colle spese. Ebbe a dire, ritengo, da dati statistici positivi che il progresso da dieci anni è del 3.63 per % in confronto del decennio precedente. Vediamo, che cosa abbiamo noi speso in questi dieci anni per dare questi risultati che faranno epoca nella storia.

Nell'81 il preventivo della nostra provincia arrivava a 222317 fiorini. Si aumentò dunque fino a 30200 fiorini, che è il preventivo d'oggi. Facciamo un calcolo se corrisponda veramente il progresso alla spesa che noi abbiamo fatto, o se forse non si poteva nell'interesse della provincia e di questo popolo che langue nella miseria — e ciò è pura verità — impiegare meglio questi 2 milioni 518364 mila fiorini spesi nel decennio. Fatto il calcolo, si vedrà se non era meglio mandare all'accademia questi giovanotti che frequentano le scuole. Ci lagniamo del numero dei maestri, del modo come vengono trattati, ma vediamo prima se ogni scuola è al suo posto. In provincia vi sono credo 273 scuole pubbliche e 49 private, con 445 maestri. Come è divisa questa istruzione? È divisa in modo che per ogni 46 scolari vi è un maestro. Sarà talvolta per ogni 60 e 70. Questo è indifferente, perchè d'altra parte, per compensazione, vi sono dei luoghi privilegiati dove è un solo maestro per 15, 20, 22 scolari. In media però la popolazione è come ho riferito. Ho inteso parlare di aumentare le paghe ai maestri. Ebbi più volte l'onore di appartenere al comitato finanziario ed abbiamo più volte trattato questa questione. In uno degli ultimi comitati abbiamo deciso anzi di fare raccomandazione al governo di Sua Maestà, affinchè cerchi di ridurre le spese, perchè la provincia non può sopportarle. Darò qualche dato ai signori sulle spese. Il preventivo provinciale ascende a 507469

fiorini. Di questi, rispettivamente.... *(legge)*... senza la sovvenzione del governo che ascende a 52554 fiorini. Vedete che metà dell' importo necessario per la provincia o imposte pel fondo provinciale, viene assorbita dalle scuole. Che resta per l'attività della Giunta, la quale — io non voglio qui fare il suo elogio — amministra veramente bene i fondi ad essa affidati. Quando si sottrae l'ospitale e i 36000 fiorini di debito, l'attività provinciale rimane alla metà del preventivo generale, che deve sopperire a tutto. Non sarebbe stato meglio, invece di avere tante scuole con progresso così limitato — e anche questa è statistica — che questi milioni fossero stati devoluti per una metà alle scuole e l' altra metà alle cose necessarie, come per le acque che occorrono, per le strade necessarie, per la comunicazione coi centri della provincia; e forse si avrebbe avuta una coltura migliore, se invece di avere 273 scuole, ne avessimo avuto un numero più limitato. Si facciano i maestri ambulanti per venire a migliori risultati, perchè il risultato di 3.63 per % in un decennio è cosa che porta avvilimento, e induce a desiderare, come io sarei d'avviso, che il governo facesse un'altra legge, affinchè si potesse con via più economica venire ad un risultato migliore. Perciò credo che l' onorevole Camera dovrebbe prendere in considerazione queste economie, memore che si dovrebbero impiegare per l'istruzione pubblica e del popolo, che noi siamo qui chiamati a tutelare anche nella questione dell'economia. Altri pensano sempre: *progresso*, *progresso*, ma convien anche pensare: *pane*, *pane*, e date un'occhiata intorno e guardate con quante lagrime paga le imposte questo povero popolo.

E dopo ciò, credo che l'Eccelsa Camera debba esser annoiata e desideri finirla col preventivo scolastico, dove non dovrebbero entrare le questioni personali e di partito, e dove si dovrebbero fare solo le osservazioni che crediamo di fare nell'interesse generale.

E con questo propongo, che si finisca la discussione generale e si passi all'articolata discussione del preventivo scolastico.

Predsjednik. Vi predlažete, da se razprava zatvori.

Trigari..... che la discussione generale si chiuda, e si passi all'articolata.

Predsjednik. Zastupnik Trigari predlaže, da se razprava zatvori. Gospoda, koja pristaju na to, neka ustanu *(ustaje sam Trigari)*. *(Smieh u saboru)*.

Predlog je pao, sliedi razprava. Rieč ima zastupnik Smirić.

Smirić. Ornatissimi signori! Nel giorno solenne dell'apertura di questa eccelsa Dieta risuonavano sotto queste volte parole che trovarono un'eco nel cuore di tutti i buoni Dalmati e dei veri patrioti. Il signor presidente della Dieta ci ha riferito anzitutto le parole che si è degnata di proferire Sua Maestà al primo porre piede sulla riva di Diocleziano, rispondendo all'omaggio tributatogli dal signor presidente. La Sua Sacra Maestà avrebbe in quell'occasione risposto al signor presidente: *l' avvenire di Dalmazia mi sta particolarmente a cuore.* E il signor presidente aggiungeva, e aggiungeva molto bene, che quelle parole meritavano di venir scolpite a caratteri d'oro nella storia della Dalmazia. Sua Eccellenza il nostro ben amato luogotenente David accennava in quella stessa congiuntura ad un bisogno di progresso materiale nella nostra patria, ma aggiungeva marcatamente esser necessari all' uopo l' amore e la devozione per questa nostra bella patria, e prometteva, per così dire, di vigilare egli stesso personalmente sul paese affidato alle sue cure, promettendoci che seguirebbe le nostre discussioni e ci verrebbe incontro. Lo stesso signor presidente poi in quella occasione, dopo aver riandato succintamente l' operato della Giunta nell'ultimo periodo, annoverava fra i titoli di benemerenza della Giunta, l'aver la Giunta innalzato vigorosamente e risolutamente la sua voce per la difesa dei diritti nazionali e per rimuovere il pericolo ond' era minacciato, non so bene se

dicesse dominio, possesso, padronanza, insomma *gospodarstvo*.

Predsjednik. Ja sam rekao da je Odbor zemaljski podigao glas za odstraniti pogibelji prijeteće našem *gospodarstvu*. Jedno je *gospodarstvo*, a drugo *gospodstvo*, u našem jeziku.

Smirić. Ecco le parole signor presidente *(čita)*. Ha parlato di dominio minacciato... *(Smieh)*.

Il voto venuto dal cuore del nostro Augusto Imperatore per l' avvenire di Dalmazia, il bisogno di amore, di fratellanza per questa bella e cara patria, la promessa di invigilare all' uopo, formulata dal luogotenente, i diritti di nazionalità lesi o minacciati, notati dal signor presidente, accennerebbero evidentemente per noi ad un brutto passato. A schiarire un pò il quesito, ad alzare un pò il velo che coprirebbe questo inameno passato nostro, ieri l' on. Bianchini mercè la desolante pittura che ci ha fatto delle scuole, dei docenti, dei libri di testo — che io non ripeterò perchè la ricordate molto bene — ha sparso un pò di luce su questo tenebroso passato. Vi ha però una differenza, ed è che l' Augusto Nostro Imperatore e il Suo degno rappresentante in Dalmazia, la colpa di questo inameno passato non la attribuivano certo al governo, mentre l' on. Bianchini invece, senza base, a faccia scoperta, con libera parola, accusa di questo brutto passato, cioè in prima linea, se ben ho compreso, signori miei, gli elementi tedesco, serbo e forse anche l' italiano. Le cose dette dall' on. Bianchini noi non possiamo considerarle come opinioni di lui puramente individuali. Egli è, come ognuno sa, l' organo della stampa del partito così detto nazionale. Egli è poi per volere della maggioranza deputato al consiglio dell' impero.....

(**Biankini**: del popolo).

Smirić. Almeno così credo. È deputato qui alla nostra assemblea e deve ritenersi un' eco fedele della grande maggioranza che siede qui alla dieta.....

(**Biankini**: del paese).

Smirić. Egli è pertanto frutto delle vostre viscere, figlio del vostro cuore. Voi non potete rinnegarlo assolutamente *(ilarità)*. Io non dico che alcuno l' abbia fin qui rinnegato. Osservo però che finora, meno il professor Peričić *(voci:* Perić), meno il professor Perić, che ha appoggiato l' opinione dell' on. Bianchini, tutti gli altri sono rimasti muti, muti persino i principali valenti corifei della maggioranza. Il signor Bianchini non ha parlato per soli quaranta minuti *(ilarità)*, come ho parlato io nella passata sessione, quando ho procurato di scoprire le piaghe cruente dell' amministrazione della giustizia in Dalmazia. Egli ha parlato, se non mi inganno, per un pajo d'ore, poco più, poco meno. Ma perchè hanno taciuto questi signori? Perchè il povero Bianchini sarebbe rimasto, senza l'on. Perić, quasi l' unica vittima espiatoria di quanto ha detto.....

(**Buzolić**: chi tace conferma).

Smirić. Il signor Bianchini ha accennato, come ho detto, il governo come causa principale del brutto passato. Ha accennato in via subordinata all' elemento tedesco, ma questo benedetto elemento tedesco qui da noi non figura molto, non ha molta parte nelle nostre vicende. L' elemento tedesco si lagna anche in altre regioni di soverchia depressione. Non credo che il signor Bianchini abbia voluto identificare l' elemento tedesco coll' elemento governativo. Egli ha dato anche un pò di colpa all' elemento serbo e forse anche all' italiano. Ma, Dio buono, come ognuno vede, l' elemento serbo e l' italiano fra noi è egualmente ridotto all' impotenza, all' inazione. Se si vuole che io esterni sinceramente la mia opinione, direi che la lotta fra l' elemento serbo e croato fra noi, non avrebbe ragione

di esistere. Sarebbe come se una regione d'Italia, il Piemonte o la Toscana, dicessero: io sono l'Italia, oppure che in Italia si facesse questione perchè uno chiama la lingua toscana e un'altro italiana (glasovi: *dobro).*

Questa mia umilissima impressione parmi divisa anche dal professor Zore. E' divisa anche — da quanto ho potuto attingere dalle sue opere — da un professore di lingua e letteratura slava in Italia, dal Ciampoli, il quale precisamente ogni volta che accenna alla lingua ed alla letteratura degli slavi meridionali usa l'espressione: lingua e letteratura serbo-croata. Dobbiamo considerarlo fra noi come un testimonio affatto imparziale.

Veniamo a questo povero elemento italiano. Io ho detto un momento prima che esso, al pari dell'elemento serbo, è depresso: è un elemento che si può qualificare per sordomuto. Sordo, perchè non riesce che di rado a comprendere quello che voi dite nel vostro linguaggio slavo, a dir il vero, mescolato di storpiature latine e italiane (*smieh*). Muto, perchè gli si tarpa la parola. A me venne fatto carico di aver parlato quaranta minuti sopra un argomento di così vitale importanza.....

Predsjednik. Imam Vam samo primjetiti, da ste onda čitali, a ne govorili, da je ono bio upit, a ne govor.

Zmirić..... argomento per cui l'Eccelso Ministero della giustizia avrebbe trovato necessario che io parlassi molto di più di quaranta minuti, perchè tutti sappiamo che a centinaia gli affari della magistratura di Zara vennero di urgente necessità passati al tribunale di Spalato. Sappiamo che una commissione ha preso ferma sede presso il nostro tribunale per esaurire una quantità di dibattimenti penali. Tutti sappiamo che dalle sfere di Vienna furono urgentemente disposte ampliazioni dei locali, e per quanto si dice, c'è anche qualche altra cosa che si attende.

Adunque questo benedetto elemento italiano, come dico, è non solo impotente ma sordo-muto.....

Buzolić. Dunque parlino! (*smieh*).

Zmirić. Ho detto ciò appunto lagnandomi rispettosamente dell'accenno fatto dal presidente sui 40 minuti.

Predsjednik. Govorite Saboru, a ne gosp. Buzoliću.....

Zmirić. Tanto più facile è fare presto, perchè si legge più facilmente. Scusi, ma la ragione non vale. O mi dice che non so leggere.....

Predsjednik. Vi ste čitanju upita pridodali, ustmene primjetbe, a to je protivno saborskom poslovniku.

Zmirić. La importanza dell'argomento da me trattato meritava che io parlassi almeno tanto a lungo, quanto ha parlato l'on. Bianchini. Il signor presidente mi ha tacciato una volta mentre io ero assente, malato, mi ha tacciato anche di aggiunte, ma egli queste aggiunte non poteva conoscerle, perchè avevo presentato la interpellanza in un solo esemplare, che era nelle *mie* mani. La mia interpellanza era piuttosto lunga; il presidente non poteva rimarcare se facessi qualche aggiunta. Di più il signor presidente si è compiaciuto di attribuirmi anche una soverchia enfasi. Ciò non è vero. E' vero che mi rivolgevo specialmente alla destra, ciò succedeva perchè mi pareva di vedere nella fisionomia di alcuni signori, che mi mostrassero una qualche simpatia, poichè l'argomento interessava l'una e l'altra parte. Ciò poi è naturale che, quando

parlo, se vedo una faccia simpatica io mi volgo a quella parte (*ilarità*). Io posso aver parlato con enfasi anche per la ragione che noi siamo Dalmati veri, ed oltre essere Dalmati, siamo anche ispirati dalla lingua, dal cielo, dalla poesia di questo bel cielo italico. (*Bravo*, *applausi in galleria*). In ogni modo mi discolperei col dire al signor presidente: *Parce mihi domine, quia Dalmata sum* (*ilarità prolungata*).

Questo trattamento non molto benevolo del signor presidente verso di me, mi ha fatto ricordare una cosa, che cioè nell' antico foro di Atene e di Roma, quando un oratore difendeva i delinquenti, non so se allora il presidente del giudizio avesse il campanello (*ilarità*) ma certo teneva una clepsidra ed un flauto, la clepsidra per contare i minuti delle parole di questo sgraziato oratore difensore dei delinquenti, il flauto perchè la sua voce non fosse nè troppo fioca, nè troppo alta, cioè a dire, per tenere il nostro oratore soggetto a un certo diapason che piaceva alla magistratura.

Non voglio concepire il timore che anche da noi, nella nostra Dieta, vi sia la clepsidra e il flauto, e solo deduco i miei timori da cio che la nostra disgraziata santa causa dell' autonomia e della nazionalità potrebbe benissimo essere qualificata per un delitto, ed allora ci sarebbero bene la clepsidra ed il flauto per chi ci difendesse e potrebbe darsi che noi e i nostri figli accusati di questo delitto, terminassimo in prigione (*esclamazioni ironiche, ilarità*).

Mi domanderete poi la morale di tutte queste mie parole. La morale di tutto ciò che mi sono permesso di dire fino adesso, è questa, che avendo Sua Maestà l' Augusto monarca parlato di speranze in un miglior avvenire, il che non farebbe molta lode al passato, avendo Sua Eccellenza il nostro luogotenente alluso anch' egli alla necessità della fratellanza e della concordia per il progresso materiale e morale della provincia, avendo finalmente il signor presidente espressamente detto che la Giunta ha dovuto alzar la voce contro le minaccie alla nazionalità.....

Predsjednik. To nijesam rekao. Vi izvraćate moje riječi.

Zmirić. Ma la nazionalità non c' entra. Dopo viene... Vorei dunque domandare da chi viene questa minaccia ai diritti della nazionalità. Da noi, serbi e italiani, no certamente, perchè come ho detto siamo ridotti all' impotenza. La conclusione, voglia o non voglia, sarebbe dunque quella, che la minaccia venga dall' Eccelso governo.

D.r Karaman. Da Pelagosa (*smieh*).

Zmirić. Io non divido questa vostra opinione. Se anche mi fosse lecito fare un rimarco all' Eccelso Governo, direi che voi siete i beniamini dell' Eccelso Governo e che i figli derelitti siamo piuttosto noi. Tutt' altro poi che io possa pensare che l' opposizione o minaccia ai diritti nazionali derivi dal nostro Magnanimo Imperatore. Sono ben lontano dal proferire questa bestemmia o dal dire che potrebbe derivare nel breve tempo che l' egregio nostro luogotenente siede fra noi. Piantato questo quesito, io non lo risolverò certamente, poichè a me non spetta. Chiuderò con una semplice osservazione.

Miei signori! Dopochè, come dissi prima, il signor presidente ha detto che le parole di Sua Sacra Maestà „*L' avvenire della Dalmazia mi sta particolarmente a cuore*" meritavano di essere scritte a caratteri d' oro nella storia della Dalmazia, io mi permetterò solo di pregare il signor presidente, la Giunta, e questa rispettabile maggioranza, di scriverle prima di tutto nella loro coscienza, nei loro petti. Se questo succederà, se voi sarete persuasi che

„ . . . . . Se Mesenia piange,
Sparta non ride . . .“

che se noi piangiamo, neppur voi avete molto da ridere, spero che allora succederà quello che Aristodemo dice a Lisandro

„ . . . . . torniamo amici,
Torniam fratelli e deponiamo il brando“.

E così sia (*bravo*).

Predsjednik. Zatvaram današnju sjednicu, a uričem dojduću za sutra u 10 s. prije podne.

(*Konac sjednice u 2 sata i 10 časaka*).

VI. Sjednica dneva 23 ožujka 1892.

Sadržaj: *Naviještenje molbenica; — Upiti i odgovori; — Sliedi razprava o školskom proračunu za god. 1892.*

(Početak sjednice u 10 sati i 15 č. pr. podne).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Božo Korlaet i Tomo Brajković.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić, zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić, vladin savjetnik Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 26. Broj zakonit. Molim g. tajnika Korlaeta, da pročita zapisnik jučerašnje sjednice.

Korlaet (*čita*):

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Gospoda, koja odobravaju zapisnik jučerašnje sjednice, neka ustanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Prije današnje sjednice primio sam dvie molbenice. Molim gosp. tajnika Korlaeta, da naviesti sadržaj istih.

Korlaet (*čita*). Br. 146 Jure Tripalo, za pripomoć, i Br. 145 Julije Budrović za milostinju.

Predsjednik. Ove ću molbe izručiti molbeničkom odboru. Prije današnje sjednice primio sam dva upita. Prvi upit predao mi je zast. Korlaet. Molim da ga pročita.

Korlaet (*čita*):

Upit vladi Nj. Veličanstva.

Župa Predgradja Dubrovnika broji po prilici 2500 duša, a za čudo, nema svoje župske crkve, već mjesto ove služi jedna kapelica, posvećena sv. Andriji, u koju bi se trudno dala smjestiti do 200 manje i veće celjadi. Pa neka bi i to bilo, da je bar ista pristojna visokoj svrsi, kojoj je namienjena, al je u takovu stanju, da se sviet od nje odbija. A kako i neće, kad je sva porušena; kad se u njoj zimi ne može prestati od leda, buduć su vrata i prozori razdrmani; kad vjetar s nepokaldrmana u redu tla diže prašinu; kad po čeljadi pada plaskutica klačinare s vlažna svoda; pobieljena u slanoj vodi razmućenim klakom; kad u njoj dodijava neprestana škripa razklimanih klupa i kad se u njoj ne samo od studeni tresu, već uprav modra postaju dječica one pučke ženske učionice, koja su obvezana u svetčane dane prisustvovati službi božjoj.

Rečena se kapelica dakle ne bi smjela nipošto držati na dalje u onakovu stanju, nego bi se morala što prije prikladno urediti, da se narod od nje ne odvraća, dok se sagradi nova župska crkva.

Pokle se u tu svrhu ne bi htjela bog zna kakva velika svota, do časti je podpisanima upitati Vladu Njegova Veličanstva:

1. Je li poznato Visokoj Vladi, da je u neuredou stanju kapelica, koja služi mjesto župske crkve na Pilama u Dubrovniku i jeli ju voljna napraviti?

2. Misli li se Visoka Vlada svojski zauzeti, eda bi se što prije sagradila nova crkva,

koja bi bolje odgovarala svojoj visokoj svrsi i potrebam mjesta?

Zadar, 22 ožujka 1892.

Korlaet — Čingrija — Šarić — Buzolić — Perić.

Predsjednik. Čast mi je izručiti ovaj upit visokoj vladi. Drugi upit predao mi je častni zastupnik Biankini. Molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Selo Razvodje, po najnovijem popisu pučanstva broji 899 dušâ, nahodi se na kraju obćine Prominske, vrlo je raztrkano i mejaši na iztoku sa Ramljanim, na jugu sa Velušićem, a na zapadu sa Miljevcim, gdje je od više godina javna sigurnost na hrdjavom glasu.

Dok su Razvodjani imali u svom selu žandarsku postaju, uživali su božji mir, i javna sjegurnost bila je ondje uzorna.

Ali vladi se je svidjelo dignuti žandarsku postaju sa Razvodja, i tim je Razvodjane stavila na velike muke.

Kradja marve i poljskih proizvoda, rubanje stanovâ, sječbe vinogradâ, paljenja pojatâ i plastâ na dnevnom su redu.

Žandarska postaja sa Oklaja ne može da pomogne Razvodjanim, jer dosta odaljena, i pozvana da čuva red u 16 ostalih sela Prominskih.

Ni sami Razvodjani ne mogu da sebi pomognu, jer njim je odavna dignuto oružje.

Goloruki, oni moraju gledati kako se njihovo imanje tamani, i strepiti svaki čas za svoj život.

Veći dio zločinâ što se sgadja u Razvodju i okolici ostaje nekažnjen, s nedovoljna nadzora; dapače i ukradjene stvari po obližnjim selim donašaju se u Razvodje, sjegurnošću da neće bit odkrivene, kao u predjelu gdje se lopovi nalaze sasvim slobodni.

Pošto je ovo stanje u Razvodju nesnošljivo, a država je dužna brinuti se za sjegurnost života i imanja svojih podanika — čast nam je upitati visoku vladu:

1. Jeli joj poznato žalostno stanje javne sjegurnosti u Razvodju?

2. Mislili uzpostaviti opet žandarsku postaju u onom selu, eda mu se povrati mir i sjegurnost, koje je prije uživalo?

Zadar, 23 ožujka 1892.

J. Biankini — D.r Paštrović — D.r Klaić — D.r Zafron — Šarić — Bjelovučić — Perić — Brajković.

Predsjednik. Čast mi je izručiti i ovaj upit visokoj vladi.

Pavić. Imat ću čast odgovoriti na ove upite u jednoj od dojdućih sjednica. (*čita*).

Nella seduta del ventuno mese corrente gli onorevoli signori deputati cavaliere de Trigari e compagni rivolsero al Governo la seguente interpellanza:

„Se a prevenire i tristi effetti della carestia da cui è minacciata la popolazione del distretto di Zara il Governo di Sua Maestà sia disposto a prendere i necessari provvedimenti a venire in sussidio dei comuni onde

coll'attuazione di lavori di pubblica utilità procurare lavoro e guadagno ai bisogni?

A tale interpellanza mi onoro di rispondere: Fino ad ora da nessuna parte venne fatto conoscere alla Luogotenenza, che il distretto di Zara sia minacciato da carestia. — In seguito alla presente interpellanza vennero però tosto disposti i più accurati rilievi in argomento. Secondo il risultato di tali rilievi e ove si presentassero insufficienti i mezzi dei rispettivi comuni e della provincia per provvedere al bisogno, la Luogotenenza rassegnerà in argomento tosto rapporto all'Eccelso i. r. Ministero.

Predsjednik. Prelazim na dnevni red. Sliedi obća razprava za školski predračun za god. 1892. Upisani su za rieč častni zastupnici Buzolić, Biankini, Bjelanović, Ljubić, školski nadzornik Peričić. Ima rieč zastup. Buzolić.

Buzolić. Visoki Sabore! Predlog što je častni zastupnik Biankini jučer učinio o čitankam za pučke naše učione, uz govor kojim ga je popratio, podigao je toliku prašinu, i uzrujao je dotle dvie savezane strane saborske ove manjine, da se uprav čudu čuditi. I što više ja o tomu mozgam, to manje mogu da nadjem, osobito u predlogu, povoda toj tolkoj prašini i uzrujanosti. Priznati ću, da se častnom predlagatelju, u zanosu mladenačke mu duše, pri govoru, izmakla po koja oštrija izreka; ali u samoj jezgri toga govora, a poimence u predlogu, o kojemu se ovdje radi, nemogu da nadjem opravdanja tim napadajim i toj viki manjine. Prosto je bilo ovoj, u koliko se smatrala uvriedjena pojedinim kojim izrazom, i u koliko je mislila da niesu točni neki navodi govornika, da se proti onim ogradjuje, a da ove izpravi: ali proti samomu smjeru govora i proti samomu slovu predloga, ne uvidjam rašta se toliko podizala. Jer, kamo je, napokon, smierao taj govor; na što li ide taj predlog? Samo na to, da se u čitankam za naše pučke učione ne zatajiva naše hrvatsko ime, i da nam se priznaje naš čisto hrvatski jezik. Pa šta je tu zla?

Moja namjera, častna gospodo, nije da ovdje sada uzimljeno u pretres svaku, koja se izvalila, u obće, od strane manjine; nego ću, da odgovorim, i to zanajprije i zanajviše netemeljitim zahtjevim, u ime narodnosti i učione, gospode italijanaša; a pak ću se u kratko osvrnuti i na glavnije prigovore sa srbske strane. Neću se osvrtati na rieči častnog gospod. Žmirića, jer sav njegov govor išao je poglavito za tim, da pobija neke tobožnje tvrdnje gosp. Predsjednika, odkle se vidilo, da je on tu uzeo jedan qui pro quo; premda ipak, u ostalomu, smjer se njegovih rieči podpuno slaže s onim svojih užih sumišljenika. Častni gosp. Salvi, kojemu se punim pravom s naše strane priznalu umjerenost i skladnost forme, što mu i ja rado priznajem, hoće da iztiče, da brani i da zagovara italijansku narodnost u Dalmaciji; a pak dosljedno tomu, ište da se barem u našim gradovim i po našem primorju osnivaju italijanske učione. I u tomu, dakako, slažu se s njim svi častni zastupnici italijanaški, koji su za njim govorili. Nego ta italijanska narodnost u Dalmaciji, nije nego ime prazno i bez podloge: „nome vano, senza soggetto". Ja neću da ovdje ponavljam ono, što se dosada u ovom saboru s naše strane reklo na dokaz te moje tvrdnje; nego ću samo uz ono nadovezati još nekoliko drugih primjedabâ i primjerâ. Jučer je častni gosp. Bjelanović rekao: „Mi smo u Dalmaciji svi, izim gradova, težaci". Tako i jest: samo što donekle ne stoji onaj: „izim gradova"; jer i po našim gradovim ima težačke ruke. Zadar, na primjer ima svoje *varošane*, koji su takodjer zgoljni težaci. Veći dio grada Šibenika, on je težačke ruke. Najnapučeniji naš grad Split, zar se i on ne sastoji najvišim dielom iz samih težaka? Ne znam je li isti slučaj (obrćuć se zastupniku Čingriji) i u Dubrovniku: (Čingrija: „Nije"). Dà; Dubrovčani, a osobito Kotorani, bave se više pomorstvom: al svakako stoji, da težačka i radnička ruka sačinjava jezgru svega našega pučanstva, — „la massa del popolo". — A sada pitam ja

častnog zastupnika Salvi-a i drugove mu, da li su talijanci ti težaci, ti radnici, koji sačinjavaju jezgru pučanstva ove pokrajine, i koji zasižu i u same naše gradove? Ali vi ćete mi odgovoriti, da, ako ništa, po gradovima i po nekim primorskim varošicam ima ih mnogo, koji govore talijanski. Na to vam odvraćam: jest, po gradovim i po nekim primorskim varošicam, ovdje više, ovdje manje, govori se i italijanski jezik: nego govori li se tu *izključivo* taj jezik? Tko je u Dalmaciji, i u samoj gospodarskoj ruci, a da ne poznaje i ne rabi jezik hrvatski? Kad bi se dakle sudilo po ciglu govoru o narodnosti te gospodske ruke, moralo bi se zaključiti, da je ta ruka toliko talijanska, koliko hrvatska, a to je nesmisao. U zadnjem zasjedanju ovoga sabora ja sam vam kazao, što inače svak zna, da se jezik talijanski čuje ne samo po našim gradovim, nego i po mjestim drugih država, s kojima je Italija u bližem doticaju, kao po Jonskim otocim itd.; a da ipak nikomu nije za to palo na um, da kaže, da tamo obstoji italijanska narodnost. Danas ću vam iznijeti primjer iz susjedne nam pokrajine Istre. Naša braća Hrvati i Slovenci, koji su u Istri u većini, nikad niesu se usudili zaniekati, da je u njihovoj pokrajini i jedan i ako manji, dio italijanskoga žiteljstva. I to je stvar sasvim naravska, jer zbilja u Istri biva čega u nas ne biva; tu ima ne samo nekih gradova, nego čak njekih sela, gdje su stanovnici i po poriekIu i po nošnji, i po govoru, i po izgovoru sgoljni italijanci, koji drugoga jezika ne razume niti govore izim talijanskoga; a takova šta vi, gospodo moja, nećete, lje, naći kod nas u Dalmacji, izim gdje koje pojedine osobe, što ili se same preseliše ovamo iz Italije, ili im je amo doselio otac, djed ili pradjed; a i to su kao biele mušice. U Istri je, kako već rekoh, i kako se znade, k tomu sasma drugčije. Stoga uzroka, nije davno što jedan od vrstnih italijanskih spisatelja u Istri, gospodin Pavao *Tedeschi* poručivao je svojim prijateljem ovdje u Dalmaciji, da za Boga ne istovjetuju etnografičke odnošaje Istre sa onima Dalmacije; jer da to ne stoji, niti da je to umjestno, nit da je pametno, nit da je to koristno. Tà, gospodo moja, u svim pograničnim mjestim čuti je govoriti, osobito u prosvietljenoj ruci, osim jezika vlastite zemlje, i jezik susjednih naroda, osobito kad su to narodi kulturni. Dozvolite mi, da vam ovdje navedem jedan drugi primjer, što nam u tom pruža sama Italija, ondje gdje ona graniči s Francuzkom. Tko nezna, koliko je francuzki jezik razprostranjen u Piemontu? Ali čujmo o tomu svjedočanstvo jednoga talijanca. Pri koncu zadnjega vieka njeki *G. B. Malaspina*, napisao je svoj putopis kroz Piemont, Francuzku i Španjolsku. O tomu putopisu čitalo se izvješće u jednom od zadnjih svezaka čuvene „Nuova Antologia", koja se tiska u Rimu. Taj putopisac, po svomu zvanju vojnik, čini neke primjetbe, koje ću vam ja ovdje prenieti, (Trigari: Riporti l' originale, perchè così si capisce meglio. — Govornik: „Biti ćete posluženi" i koje su dosta poučne za naše italijanaše. On primjećuje, naime, da kuda je god on putovao po Francuzkoj, svugdje je čuo gdje se govori zgoljnom francuštinom; a tako po Španjolskoj svugdje se govori najliepšom kastiljanštinom; nu, kad je stigao u Piemont, što graniči s Francuzkom, tu je opazio protivni pojav. U samom Turinu, priestolnici onoga Pjemonta, koji je, gospodo moja, zanajviše pokrenuo i izveo oslobodjenje i ujedinjenje Italije, u samom Turinu, veli Malaspina, sva otmenija ruka ne govori nego francuzki: dočim po ostalim predjelim govori se pretežno podnariečjem. Ta ga je nemila činjenica potaknula da iztakne želju ili, za onda još klapnju, za ujedinjenjem Italije sa ciglom jednom priestolnicom. „Ne možemo mi italijanci, primjećuje on, da se ponosimo takovim preimućstvom. Španjolska i Francuzka, nebi lje po mom sudu u tomu bile sretnije od Italije, da je kod njih država razcjepkana *in tanti trinciamenti,* po našu: u tolike ostrižke, u tolike komade; ter bi se liepi naš jezik bez sumnje razširio po čitavoj Italiji, kad bi *Fiorenza*, kaono Pariz i Madrid, bila jedinom joj priestolnicom". Na te rieči izvjestitelj toga putopisa nadovezuje jednu primjetbu, veoma poučnu po vas, gospodo italijanaši, koji nam tako čisto i posprduo spočitavate naše domaće prepirke u ime jedinstva našega jezika, u ime valjane njegove uporabe, i u ime naših domaćih inadâ o či-

stoći i jedinstvu izgovora, o našim razpravam o fonetici i o etimologiji. „Italija, kliče tugaljivo izvjestitelj, sada je jur ujedinjena: ali bi se dalo izvesti turobnih razmišljanja o tomu predmetu zajedničkog nam jezika, i o dobroj uporabi istoga, i o izpravnu i jedinu izgovoru kod nas. Evo vam sada tekst italijanski. Rieči su izvjestitelja odnosno na spisatelja Malaspinu. „Osserva, che a Marsiglia è comune il buon linguaggio francese, e ripete la stessa osservazione anche altrove, sebbene dappertutto e specie in Provenza debba quello impararsi come lingua straniera. E in Ispagna ciascuno ha famigliare il castigliano. In Italia invece si vedeva e spiacevagli un fatto contrario: a Torino per esempio, la nobiltà non parlava che francese (gore dakle nego italijanaši po našim gradovim i gradićim, gdje oni ne govore samo talijanski, nego i hrvatski); nelle altre regioni prevaleva il dialetto. Tale diversità fra i due paesi gli fa scrivere considerazioni, in cui entra il voto di un'Italia unita con una capitale..... Non possiamo noi italiani vantare, primjećuje ovdje izvornik, l'istessa prerogativa. Spagna e Francia non avrebbero mai, credo, questo vantaggio sull'Italia, se il dominio fosse diviso in molti trinciamenti (sic); e la buona lingua (la lingua dei *trinciamenti*, dakako!) si spanderebbe senza dubbio per tutta Italia, se Firenze, a guisa di Madrid e di Parigi, fosse la capitale. Potrebbe però farsi qualche progresso su questa congiunzione". A da naši talijanaši nebi ovdje primjetili, da je to tako bilo tek s ovu stranu sto godinâ dana, Malaspiniev izvjestitelj nadodaje doslovce: „Così scriveva un secolo addietro il nostro Malaspina, militare di professione e non letterato".

„L' unità d' Italia, divisa già in tanti „trinciamenti" ora è fatta: ma si potrebbero fare (pazite dobro!) malinconiche riflessioni su questo proposito *del linguaggio comune e del buon uso di esso, e sulla retta ed unica pronuncia*". Zaključimo dakle, da odtud, što se po našim gradovim i gradićim pri moru čuje, manje više, govoriti i loša talijanština, ne smije se nipošto izvesti posljedica, da su *italijanci* oni koji ju govore. Kako ćete, da onaj koji poznaje rodbinske odnošaje i čuje ovde govoriti talijanski, metnimo, častnog gosp. Vidovića, a donekle i častnog gosp. Žmirića, da ih ubroji u sgoljne talijance? Biti će, dapače jest, ovamo k nami dojurilo i u novijoj dobi nekoliko obitelji ili osoba iz Italije: ali šta biste zaključili odtuda? To su, gospodo moja, kod nas, kako već rekoh, biele mušice; takova što biva svagdje po svietu. Dapače, kad promislimo, da smo toliko viekova stali pod čapkam mletačkog lava; da smo, što no riek, sve do jučer imali samo talijanske učione; da smo susjedi Italiji i u trgovačkim odnošajim s njom, da vlada hoće na silu da drži talijanski jezik u sudu i u upravi, u velike se čuditi, što se po tim našim gradovim ne govori izskljućivo talijanski: a što taj jezik nije prodro i u težački živalj, to je zahvaliti tomu, što Mletačkoj republici bila je deveta briga starati se za prosvjetu naše seljačke ruke. Ne, dakle, kod nas talijanske narodnosti nema: to je, kako sam rekao iz početka, kod nas „un nome vano, senza soggetto".

A sada da nešto odvratim častnoj gospodi, koja bi htjela, dosljedno njihovoj sanjariji o italijanskoj narodnosti, da se po našim primorskim mjestim zavadjaju posebne italijanske učione; i koja biede naše učione sa slaba uspjeha surazmjerno prama velikim troškovim, koje se u nje ulagaju, itd. U ime učenja talijanskoga jezika u pučkim učionam, ne samo da u Zadru imamo i mužku i žensku talijansku pučku učionu; nego se još talijanski jezik podučava, kao drugi jezik, i po ostalim našim gradovim i gradićim na primorju; Naši su gradovi preveć malašni, a da bi se u njih uvadjalo više učiona: a uz to mučno bi se moglo naći po njima toliko obitelji, koliko ih zakon hoće, koje bi tu učionu zahtjevale, a kojima hrvatski jezik nebi bio svoj. Svakako u tomu bi se lahko moglo doći do sporazumka, kad bi nam se medjusobni odnošaji promienili. Jer, gospodo moja, budite uvjereni; mi nezaziremo od talijanskog jezika: on je nama mio; i sami ga rado, dapače, i više nego bi trebalo, rabimo: a čemu da vas uvjeravam ob onomu, o čemu ste i

sami uvjereni; kad nam svaki tren spočitavate, da i sami naši prvaci njim govore.

Tužite se na veliki broj bezpismenih ljudi: nije šala: više od 80%! a trošak se diže sve to više i broji se na stotine hiljada. Ali svak zna, da broj bezpismenih ljudi ne zavisi kod nas toliko od neuspjeha postojećih učiona, koliko od maloga broja mužkih i ženskih učiona. Ja sam nešto o tomu i zadnji put u saboru bio natuknuo. I opet ću da razjasnim to jednim primjerom. U Zadarskoj občini imamo 22 sela. Kad bi se pravom moglo zahtievati, da broj pismenih ljudi tu dopre do željene savršenosti, do 100%? Naravski samo onda, kad bi svako i ciglo od tih 22 sela imalo svoju dovoljno prostranu pučku učionu mužku, a tako i žensku, oli mješovitu. No, kad bi samo polovica od tih sela imala takove učione, takvim bi se pravom moglo od svih tih 22 sela zahtievati, da tu prestane traga svakoj bezpismenosti, dok bi se u najboljem slučaju moglo zahtievati samo 50% pismenih ljudi? Al, kad na žalost, tu nebi bilo zasnovano učionâ neg samo za četvrti dio tih sela, tad, naravno, i broj bezpismenih ljudi, i u najsgodnijim okolnostim, morao bi spasti čak do 75%.

A sada mi znamo, da, žaliboże, ta sela nalaze se u još nepovoljnijim okolnostim; jer i ako je mužkih učiona samo u šestero, sedmero li od tih sela, ženskih, nasuprot, jedva ako ih je do polovice! Što je dakle uzrokom ovdje tolikoj bezpismenosti? Oskudica učiona, oli nasuprot njihov neuspjeh? Odgovor je jasan. A kako je to ovdje u občini Zadarskoj, tako je, *mutatis mutandis*, i drugdje po Dalmaciji, izuzev dakako naše napredne otoke i primorske gradiće i varošice. Dajte dakle učiona, pa ćete imati i pismena i pitoma pučanstva. Dajte nam za to sredstva. L'argent fait la guerre! Ali vi mjesto toga, što bi ste htjeli? Da se troškovi svedu još na manje; da se učione osnivaju samo po gradovim i varošim uz more; da se ukine obveznost i zapela pohadjanja, da se zavedu putujući učitelji, „maestri ambulanti" itd. itd. No, mi se svemu tomu od vas ne čudimo, jer su nam smjerovi sasma protivni, kako u ime svrhe, tako u ime sredstava. Samo ću odnosno na predlog častnog Benevenie o njegovim *maestri ambulanti* nuzgredno opaziti, da ta misao nije niti kod nas nova. O njoj se razpravljalo, a mislim da je donekle, barem u načelu, i prigrljena; nego ja se bojim da je težko izvediva, a uspjeh joj je problematičan. Tim se nipošto nebi smanjio broj potrebitih učiona, jer takovi putujući učitelji imali bi kod nas dosta truda i kad bi ograničili svoju djelatnost na one razne odsjeke, u koje su naša sela u obće, razdrobljena. U selu, na primjer, gdje sam ja nekolido godina župnikovao, ima do pet razdjela, neki od kojih su za četvrt ili po sata udaljeni jedan od drugoga. Pri takovim okolnostim, imao bi učitelj, da postigne bolji uspjeh, putovati od odlomka do odlomka jednog te istog sela; a kamo li da širi svoju djelatnost na više sela. I tako, eto, ja ne mogu da se baš u ničemu složim s nazorima gospode italijanaša.

Još mi ostaje da vam rečem jednu, a ta je, da se obratite na vaše saveznike Srbe, ter da ih upitate, da li oni priznaju tu vašu talijansku narodnost kod nas. (*Smieh*).

A sad mi je preći na prigovore druge stranke naše manjine. Ograničiti ću se samo na glavnije, i govoriti ću u kratko. Ja ne uvidjam šta im je zagorna u tomu, što mi ištemo, da nam se ne zatajiva naše hrvatsko ime. Ali bilo im to zazorno koliko im drago, mi ćemo ipak za taj predlog častnog Biankini-a svi do i ciglog glasovati. Častni Bjelanović je van sebe svaki put kad on čuje Zvonimirovo ime. On da omalovaži, pogrdi toga našega kralja, i u svomu listu i u saboru vaviek ponavlja jednu te istu, da ga je, naime, sami hrvatski narod pogubio. Nu jeli to dosta, i kad bi dokazano bilo, a da se osudi uspomena jednoga kralja? I drugdje su narodi bunili se proti svojim vladarim, kadkad i dobrim, pa bi ih u pobuni i pogubili: a ipak bi im uspomena ostala blaga i sveta u potomstvu. Spomenimo se samo nesretne kobi dobroga i blagoga francuzkoga kralja Ljudevita XVI! Ja baš nebih znao s čega

se u našem hrvatskom narodu radije spominje kralj Zvonimir, nego li koji drugi od naše kraljevske dinastije; nu, kad ga narod toliko voli, biti će valjda i tomu svoj uzrok. Al dajmo da častni Bjelanović nebi našao ništa slavna u poviesti toga kralja; dajmo da si je o tomu kralju narod hrvatski stvorio samo neki umišljeni mythus, nebi ipak imao gosp. Bjelanović napadati na takovu svetinju hrvatskoga naroda. O Kraljeviću Marku, sinu srbskog kralja Vukašina, znade se točno i pozitivno, da je tražio pomoći od Turčina, da se predao Turcim i da je sramotno vojevao uz bok krvopilici Bajazetu i tako za Turke u boju poginuo, mjesto da, kaono brat mu Ivaniš, junački proti njima boreći se pogine: pa ipak nitko ne opočitava nit Srbima, nit nama Hrvatima, što svi osobitim zanosom slušamo pjevati i pjevamo tobožnja junaštva i tobožnja čudotvorna vitežtva njegova. I iztraživanja i izkopavanja hrvatskih uspomena u Kninu nedadu mira ni počitka častnomu gospodinu Bjelanoviću. Sve i kad se u hvale vriednomu tom nastojanju, nebi bilo došlo do kakova Bog zna koliko velika uspjeha, opet ta plemenita želja i namjera morala bi se pohvaliti. O narodnim uspomenam može se kazati ono, što glasoviti talijanski povjestničar, Cesare Cantù, kaže o našim narodnim pjesmam: „Ottimo segno per un popolo, quando anche vinto, anche conculcato, conserva spiriti per amare le sue memorie. Queste memorie si tramandano di generazione in generazione, e sono favilla, alla quale tosto o tardi riaccenderassi la patria nazionalità. Ma nulla più sperino quelli, fra cui l'indifferenza egoista con sue fredde ali spazzò fin le memorie“. (*Odobravanje*). (Žmirić: Ciò vale per tutte le nazioni, e quindi anche per gli italiani!) Govornik: „Sì, ma in Italia“.

Reći ću štogod i častnomu gosp. Vukotiću. Mene su se ugodno dojmile rieči, kojima je on okončao svoj jučerašnji govor, iztičuć želju za bratskom slogom: kao što su se one ugodno dojmile i svih mojih sumišljenika s ove strane kuće. Ali je i mene i njih posve neugodno dirnulo što on, dok s jedne strane upisuje ciglim t. zv. srbim u zasluge sav hrvatski književni preporod, i probudjenje narodne sviesti i pobjedu, koju smo održali proti neprijateljem našeg naroda; s druge strane pak hoće da svali svu krivnju našeg razdora i naše nesloge na nas Hrvate, a poimence na „Razgovore“ pok. Don Mihe Pavlinovića. Neka se uvjeri častni Vukotić, da, kad u nas Hrvatâ, to s one, to ove strane Velebita, narodna sviest nebi se bila probudila onako živo kao što jest, sve sudjelovanje s druge strane nebi nam ni ubah bilo pomoglo. Ja neću sada ovdje da branim od njegovih napadaja vladu bana Mažuranića, pjesnika Čengić-age; al će nam i on i njegovi pristaše priznati, da upliv jednoga Strosmayera, i već sama okolnost, što su ljudi, koji su se okupljali oko njih, od stanovite stranke u Hrvatskoj prozvani su *Slavosrbima*, to bi ga moralo uvjeriti, da napokon ti ljudi niesu imali biti takovi stražni proždirači t. zv. Srba, kakovima bi ih nam on htio da prikaže. Živković je srbin; al tko će mu zamjeriti kad on kaže: „Moja je politika uviek bila politika trojedne kraljevine, i ako se hoće Hrvatske. Razboriti Srbi ne traže nikakove političke individualnosti i ne mogu ništa drugo zahtievati, nego da im se priznaje njihovo ime i dade autonomija u nastavnih i vjerskih stvarih“.

A nije li i „Glas Crnogorca“ g. 1879 pisao da Srbi u Hrvatskoj domovini, jest u *Hrvatskoj domovini,* ne traže nikakvoga posebnog političkog položaja; da su oni gotovi vojevati za *hrvatsko državno pravo*, i paziti na interese naše kraljevine, pod uslovom da im Hrvati ne diraju u narodnost i u sve što je s njom skopčano“. A i Miletić priznaje, da je trojna kraljevina, koja obuhvaća ne samo Hrvatsku, nego i Slavoniju sa Sriemom i virtualno Dalmaciju sa Dubrovnikom i Bokom, *Hrvatska kraljevina.* D.r Lovre Monti, o kojeg poštenim i plemenitim namjeram ni Srbi ne mogu da dvoje, nije li zar i on rekao: „Tu težnju za narodnim ujedinjenjem, u položaju u kom se nahodimo, moramo svesti, zakonitim putem, na ujedinjenje sa Hrvatskom i Slavonijom, i u toj težnji, mi stojimo na čvrstom temelju *hrvatskog državnog prava?* A kad smo na Monti-u, nije li u ime onoga hrvatskoga jezika, koji nam se sada

nieče, on isti pisao: „Ja bih čuo u mom djetinstvu, *pak sve do nazad desetak, petnaest godina*, kako prosti puk u Kninskoj krajini, koji velikom većinom govori čistijem hercegovačkijem narječjem i kune se srbskom vjerom, vazda nazivaše svoj jezik *hrvatskijem* (Sa lievice: To nije istina). Molim gospodo! to su zgoljne rieči gospodina Monti-a, (Žmirić: „E si chiama Monti!“); a Monti je pošten čovjek, koji nije kadar da reče jednu za drugu. Pa i spisatelj gospodin savjetnik *Petranović* nije ni on zazirao od hrvatskoga imena, nego se i on rado nazivao *Hrvatom*. Ne niečite nam što nam niekati ne smijete, a pak sloga gotova! A nije ni to istina, da je pok. Pavlinović sa svojima „Razgovorima“ dao povoda vašemu odciepljenju i ovomu razdoru. Hoćete li da znate koji je pravi pravcati uzrok tomu odciepljenju i tomu razdoru? On je naveden u sliedećim riečima knjižice nekog Dubrovčanina, t. zv. Srba katolika, koji se piše početnim slovima *L. G.* On piše: „Ciepanje narodne stranke jest najprije u obćenitom redu stvari naravni fenomen ljudske naravi. Taj fenomen ljudske naravi sastojao bi se u tom, što Srbi krenuše svojim putem, kada je sunce nagnulo nad potučenom vojskom autonomaša; kada je, naime, Hrvatima i Srbima nestalo zajedničke pogibelji.“ A da pak „Razgovori“ Pavlinovićevi niesu ni mogli prouzrokovati toga razdora, naj jasnijim je dokazom to, što je odpadanje t. zv. Srba sliedlo još godine 1872, dočim su Pavlinovićevi „Razgovori“ izdani tekar godine 1876, dakle četiri godine kašnje! Usljed svega ovoga, što dosle navedoh, mislim, da će se svak uvjeriti, da niesu imalo opravdani prigovori i napadaji na nas Hrvate; i da će svak uviditi, da mi imamo podpuno pravo, kad ištemo da se u našim čitankam, kako to zahtieva svojim predlogom častni zastupnik Biankini, ne zatajiva našega hrvatskoga imena, niti naše hrvatske domovine, i zato ću ja rado glasovati za taj predlog. (*Odobravanje*).

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Biankini.

Biankini. Visoki Sabore! Častna gospodo zastupnici! Na moj predlog o čistom naglasivanju imena i jezika hrvatskoga u knjigam za pučke učione dalmatinske, digla se je prava bura. Ta bura, koja zabiesni još žešće usljed obrazloženja moga predloga, uprav me čudi. Jesam li ja što nepravedna zatražio ili izrekao? Promotrite li dobro svaku, vi se imate uvjeriti, gospodo zastupnici, da ja nepitam za naše škole nego ono što je pravedno, i što ima pravo da zahtieva svaki narod, koji nije izgubio svoju samosviest. Hrvatski narod, koji jedini ima pravo da žive kao takav u Dalmaciji, ne traži nego pravicu.

Ta pravica zahtieva, da se djeci u školi kaže istina glede imena jezika i naroda, kojemu pripadaju, a to zahtievaju i temeljna načela zdrave pedagogije.

S toga, kad se gospoda s lieve strane ovog visokog sabora dižu proti momu predlogu, cienim, ili da ne shvatiše, ili da nisu htjela shvatiti moje obrazloženje.

Mal ne jednodušno mi rekoše, da izazivljem. Ali čim, kako ja izazivljem? Zar je izaziv braniti hrvatstvo u Dalmaciji? Zar nije ogromna većina naroda u ovoj zemlji hrvatska?

No, vidimo sada kako se moj predlog pobija. Prvi po redu ustao je proti meni častni zastupnik Salvi. Da pravom kažem, D.r Salvi, kojega sam imao čast za prvi put ovih dana viditi u ovom visokom saboru, na me je učinio dobar utisak. Govori umjereno i liepom formom. Jedna me se je samo bolno kosnula u njegovom govoru. I on sanja o nekoj talijanskoj narodnosti u Dalmaciji, a tu se ne mogu nikako s njim slagati. Talijanske narodnosti u Dalmaciji nema. Da je častni Salvi spomenuo talijansku kulturu, i da je u njezino ime zatražio da i talijanskomu jeziku bude mjesta u našim školam, on bi bio istinu kazao, a i puno pametnije i koristnije učinio za svoju stranku. Mi Hrvati ne niečemo upliva talijanskoj kulturi u Dalmaciji. Kulturi talijanskoj mi smo dapače dosta dužni; iz nje smo od pamtivieka crpili, a crpit ćemo i unapried, i znanja i umienja. S kulturom talijanskom prepliću se mnoge naše uspomene

još od starijih doba narodne neodvisnosti. Naši slavni kraljevi i banovi hrvatski imali su tiesnih odnošaja s Italijom. Liepe kćeri mletačkih duždeva udavale su se za naše hrvatske velikaše. I sama mletačka republika za mnogo godinâ plaćala je harač kraljevim hrvatskim. Ali ipak onda, kô što treba da bude i danas, svak je ostajao pri svomu: Talijanski gospodari onamo, a amo mi Hrvati, gospodari u svojoj kući. S toga, braćo potalijančeni Hrvati, zahtievajte slobodno, da se poštuje jezik talijanski — to nami ne će bit žao. Dapače, kad budete priznali hrvatski značaj ove zemlje i uvjete obstanka narodu hrvatskomu, koji, kô što sami izpoviedate, ovdje žive u pretežnoj većini — mi prvi doći ćemo vam u susret, njegovat ćemo i podupirat ćemo talijanski jezik. U ujedinjenoj našoj hrvatskoj domovini ima mjesta i za talijanski jezik. Ali prije svega priznajmo svi hrvatski značaj ove zemlje, budimo svi vierni sinovi majke hrvatske!

Predjimo sada na iztok. Poslie častnog D.ra Salvia zaletio se je na me gospodin Bjelanović. Moj častni kolega u novinarstvu i u zastupstvu ima veliku nesreću, da puno govori, a da ga se malo razumije. I druga mu je nesreća, da često zaboravlja mnoge liepe parlamentarne običaje, i da se nabacuje izrekam, koje su u riečnicim europejskih zastupstava nepoznate. Nepristojne rieči, koje je on meni upravio, do mene nisu doprle, nit će ikad doprieti, a kažu samo kako se je moj častni kolega malo grijao na suncu zapadne kulture. U njegovu vlastitu korist, molim ga, da drugi put pročita parlamentarni uljudnik, prije nego počme govoriti.

Častni Bjelanović prozvao me je dopokon ludjakom, i poslao me je ravno u ludnicu! — Žao mi je što ga nemogu poslušati, a molim ga uz to, da me čuje, i da se uvjeri da ja, zdrav i čitav, sjedim u saboru kraljevine Dalmacije, a ne u ludnici, da branim potlačena prava mog hrvatskog naroda, proti njegovim dušmanim i neharnim sinovim.

Okrstivši nadalje moje razlaganje o uvedenju čistog imena hrvatskog u knjige za pučke učione u Dalmaciji, pretjeranim i smjelim, častni Bjelanović rekao je, da ja hoću da miešam vjeru s politikom. To nije istina. Nit ja, nit ijedan pametan čovjek ne može da mieša vjeru s politikom. To je izključivo svojstvo gospodina Bjelanovića i njegovih sumišljenika, koji svoju vjeru prozvaše dopokon *srpskom*. Mi katolici cienimo preveć svoju vjeru, a da bi ju mogli i za čas poniziti do mutnih izvora strastvene politike.

Ako sam prigovorio visokoj vladi što po nekim katoličkim školam namiešta hrišćanske učitelje, dočim pušta da se katolički učitelji tjeraju sa hrišćanskih škola, tim nisam htio miešati vjeru s politikom, nego iztaknuti kako se i tu prama nam Hrvatima nepravedno postupa, te zahtievati, da nam se istim mjerilom mjeri, kao i tako zvanim Srbim.

Kad se nebi pravedno postupalo i u školam, kad bi se vriedjala i dalje vjerska čustva hrvatskog naroda, naravno tad bi nastalo u nas vjersko pitanje; jer i ako se vjera nesmie miešati s politikom, ipak je dužnost svakog sviestnog političara braniti vjerska čustva svoga naroda, i nedopustiti da mu ih itko bezobzirno draži. Kao pučki predstavnici, moramo s toga nastojati da se vjerskom pitanju svaki povod na vrieme odstrani, a da nas nove nevolje ne snadju.

Častni Bjelanović izpalio je svoj veliki top *Amstrong*, svog zelenka, proti našim kraljevima, a osobito proti kralju Zvonimiru. U svojoj neizmjernoj mržnji proti hrvatstvu, on hoće da nam pogrdi i omalovaži uspomenu i ovog dobrog domaćeg kralja, o kojem sumnja jeli i obstojao, ali svakako znade nam kazati, da ga je narod ubio.

Svetim sjenam mojih kraljeva ne treba obrane proti svetogrdnim napadajim gospodina Bjelanovića; ali sam ipak dužan te napadaje prezirno odbiti i dokazati, kako je plitko njegovo historičko znanje.

Od čovjeka pripadajućeg strančici, kojoj je glavna zadaća mržnja proti hrvatstvu, ja se nisam mogao nadati, da bi temeljito po-

znavao hrvatsku poviest. Ali sam se u istinu nadao, da će bit barem nešto upućen u svjetske dogadjaje, koji pripadaju obćoj historiji. A po ovoj častni Bjelanović morao bi znati, da hrvatski kralj Zvonimir nije samo obstojao, nego da je i uživao ljubav i zaštitu jednog od najvećih papa, što poviest pamti, možnog Grgura VII, Hildebranda, koji je drmao sudbinom ciele Europe, i o kojem se znade, da su mu „duhovne sile dopirale od jednoga kraja svieta do drugoga“. Po europejskoj, a ne po hrvatskoj poviesti, gospodin Bjelanović imao bi znati, da je veliki Hildebrand godine 1076 poslao u Hrvatsku svoga poslanika Gabizona, opata rimskoga, i Falcoina biskupa fosombronskoga, da okrune hrvatskog kralja Zvonimira; — morao bi znati da je Dmitar Zvonimir bio i okrunjen, dne 9 listopava iste godine, na solinskom polju, u crkvi S. Petra, i da je tu primio od papinskih odaslanika zastavu, mač, žezlo i krunu; — morao bi znati, da je Zvonimir uviek uživao osobitu zaštitu Grgura VII; onog Grgura, kojemu je sama četiri mjeseca iza krunitbe u Solinu, siečnja 1076, došao bosonog po sniegu u Kanosu njemački car Henrik IV, pokorno čekajuć oprost i pomilovanje; — morao bi znati da je kasnije hrvatski kralj Zvonimir, kao prijatelj Grgura VII, ustao na njegovu obranu u razmiricam sa njemačkim carem, i da je tom prigodom tri puta hrvatska vojska provalila u Korušku, i dva puta pobjedonosno svladala papine protivnike.

Ali ovo nije mjesto za poučavanje poviesti, te ne ću dalje nabrajati povjestničke dogadjaje, koji dokažuju, kako je naša hrvatska domovina bila čašćena i uvažena pod svojim domaćim kraljevim. Uputit ću još samo častnog Bjelanovića na njemačkog povjestničara Gfrörа, koji uz ostalo dokazuje, da što je papa Stjepan III. učinio na korist franačkog Pipina, što je Aleksander II obavio na hasnu pobjedonosnoga Normana Vilima, osvojitelja Engležke, to je isto Grgur VII učinio za Hrvata Zvonimira.

Jeli pak kralj Zvonimir — kojega nam poviest slika kao blaga i pravedna, a ljetopisac hrvatski kaže, da je pod njim u zemlji bilo veliko bogastvo — umro ubijen, nije nikako dokazano. No, kad bi i bio podlegao kakvoj uroti suvremenih velmoža, tomu se nebi mogao čuditi tko i malo poznaje dinastičke odnošaje Europe onih doba. Na koncu XI.a nije još bila u Europi kraljeva moć podpuno razvijena i učvršćena. Plemenske i obiteljske težnje bile su jače nego li državne i narodne. Velmože kraljestva ljubomorno su gledali na priestolje, i rado su kršili nasljedno pravo kraljeve obitelji. Tako je moralo bit i kod Hrvatâ.

Bilo što bilo, gospodin Bjelanović, koji nam često spominje Srbiju, i koji se krsti Srbinom, nebi imao nikad dirati u ove žice. Poviest hrvatskih vladara nije, Bogu hvala, okrutna, ni krvava; ali ja dvojim, može li on isti pročitati dvie same stranice ljetopisa o srbskim vladarim, a da se ne zgrozi. Ja bih mu mogao ovdje navesti cielu imenicu tih srbskih vladara, koji su se medju sobom najokrutnije mrcvarili, tako da su napokon jedan drogomu i oči kopali. Ali mi to bratsko čustvo nedopušta, već radije ću svjetovati častnog Bjelanovića, nek pročita što o tomu pišu njemački povjestničari Ranke i Gefrör, pa i sam srbski historik Medaković, a i dobar prijatelj Srbâ, Šafarik, u svojoj *Geschichte der südslavischen Literatur*. Sjeguran sam, kad sve to pročita, da će ga proć obiest, da se drugi put nabacuje šupljim, ali pakostnim osvadam, na naše slavne hrvatske vladare.

Ne bude li pak htio častni Bjelanović listati poviest, za koju rek bi, da baš ne ćuti osobite naklonosti, neka se obazre na suvremene dogadjaje, i neka se, uz ostalo, spomene, da nijedan hrvatski kralj nije nikad prodao svoja otčeva prava, dapače i domovinska prava, za puste miljune, kô što jih je tu skoro prodao, na sablazan izobraženog svieta, prvi kralj ujedinjene Srbije Milan Obrenović!

Vrlo je žalostno, a i nije baš na čast kulturi častnog Bjelanovića, kad kaže, kô što nam je izričito ovdje kazao, da je proputovao Dalmacijom, ali da nigdje nije našao

hrvatskih uspomena. I po ovomu se vidi kako ga je izločni fanatizam zasliepio! Od čovjeka, koji je obavio tečaj visih nauka, moglo bi se očekivati, da i bez naročita putovanja znade, da je Dalmacija eminentno hrvatska zemlja, da je hrvatska njezina najbolja prošlost, dapače da narod, jezik, običaji i uspomene nisu nego hrvatske. Nije pak ni trebalo da častni Bjelanović naročito putuje, a da nadje hrvatskih uspomena u Dalmaciji. Dosta mu je bilo u Zadru pogledati na manastir S. Marije, i na crkvu S. Krševana, pa eto mu tu odmah rječitih hrvatskih uspomena. On bi morao znati, da je manastir S. Marije podigla darežljiva ruka naših domaćih hrvatskih kraljeva; da se je uz velike zadužbine hrvatskih kraljeva podigla sadašnja crkva S. Krševana, kod koje su stanovali, u sretno doba naše narodne neodvisnosti, hrvatski redovnici, i to glagoljaši; on bi morao znati, da se je u Zadru okrunilo i nekoliko hrvatskih kraljeva, dapače, da je poslie izumrića vladarâ iz domaće loze, bio zadnji okrunjen hrvatskim kraljem, u stolnoj crkvi Zadarskoj, onaj nesretni Ljudevit napuljski, koji je kasnije prodao dalmatinsko primorje lukavim Mletčićim za sto hiljadâ dukatâ. Rab, Vrana, Nin, Biograd, Skradin, Bribir, Knin, Trogir, itd. prepuni su uspomenâ hrvatskih naših vladara. U Ninu čuva se i danas crkvica u stilu, koji je toli mio častnom Bjelanoviću, u stilu bizantinskomu. U onoj crkvici molili su se Bogu naši hrvatski kraljevi, kad bi dolazili na ljetovanje u slavni Nin. Po raznim mjestim u Dalmaciji žive još u narodu običaj i o krunitbi kralja. U Kaštelim i u Ižu, do tu nedavno, u ovo naše doba, puk je odabirao svog seoskog kralja, i stavljao mu na glavu hrvatsku krunu — i ako ne zlatnu, nego limenu, jer je na žalost osiromašio — i podavao mu je u ruke žezlo i druge kraljevske znakove, na uspomenu krunjenja svojih domaćih vladara. Baš se čudim, da o ovom interesantnom običaju hrvatskog naroda u Dalmaciji, častni Bjelanović nije ništa čuo kroz svoja poučna putovanja, ili da nije barem štogod pročitao, kao novinar, koji mora pratiti važnije publikacije, u monumentalnom djelu *Die Oesterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild,* blagokojnog kraljevića Rudolfa. Da se uvjeri častni Bjelanović da ima, i da ima još liepih hrvatskih uspomena u Dalmaciji, nek izvoli uzeti u ruke svežčić 150 spomenutog djela, koji je taman ovih dana izašao, i tu će naći na stranici 152 liepu sliku i opis o izboru seljaka za kralja u Dalmaciji.

Još mi je jednu opaziti častnom Bjelanoviću. Pošto nego se je oborio na naše pučke učitelje, kao na tobožnje hrvatske agitatore, u svome slobodoumlju nadje shodnim odobriti drakoničko postupanje vladino proti njima. On pak misli da sam ja digao svoj glas na obranu učiteljâ, jer su za me komešali u zadnjim izborim. No, ako i malo poznaje odnošaje u momu izbornomu kotaru, častni Bjelanović mora bit uvjeren, da nit su učitelji za me agitirali, nit je trebalo da agitiraju. On znade da sam ja javno više puta kroz novine preporučivao učiteljim, da se u dnevne političke nevolje ne pačaju, i da oni najveće dobra čine domovini, kad joj u školi uzgajaju sviestnih i poštenih sinova. On znade da je moj izbor sliedio po izričitoj volji hrvatskih birača, a da su svi moji birači birani jednoglasno, bez ikakve borbe. Meni nije poznato da je tko od učiteljâ za me ili proti meni radio, kô što u istinu nemam ni očitih dokaza, da se uvjerim, da je visoka vlada radila proti mom izboru. Znajuć ona za budnu sviest mojih hrvatskih birača, valjda je bila osvjedočena da bi joj trud postao uzaludan, i valjda je poglavito za to mirovala. Svakako, ja njoj ni za to haran nisam, kô što joj nebih bio haran, kad bi i samo prsta makla meni u prilog. Ali i sam častni Bjelanović znade, da se to ne će nikad dogoditi, kô što znade da sve što sam rekao, bilo u prilog učiteljâ, bilo na priekor onim, koji u učiteljstvo stadoše uvadjati gadno špionstvo, sve sam rekao po mom dubokom osvjedočenju, ne obziruć se ni na lievo, ni na desno.

U ostalom, prosto častnom Bjelanoviću odobravati i postupanje vladino proti učiteljima. Ja već odavna opažam da on ìdje u susret nekoj evoluciji. A tomu se nije čuditi. U epoki smo transformizma, a sudbina je svih velikih političkih ljudi da mu više ili manje

podlegnu. U ovoj razpravi o knjigam za pučke učione, častni Bjelanović prikazao mi se je kao nekakav mali vladin komesar u c. k. monturi. No mene ovaj pojav raduje, i želim da vidim što prije na njegovoj monturi i zlatne galone. A već sam radošću vidio, da se njegova gibka hrtenjača klanja nekim ekcelencijam, koje je on prije mrko gledao, a za žive oči, bez prezira, nebi bio ni spomenuo. Ja se nadam još štogod od njega viditi i doživiti. Samo napried, častni kolega!

Prelazim sada na govor častnog zastupnika Zore. I ako je i on ustao proti momu predlogu, ipak njegov govor učinio mi je dobar utisak, bilo radi krasne forme, bilo radi gentelmanskog dubrovačkog načina, kojim je izrečen.

Žao mi je i s toga što ne mogu dieliti mnoge nazore, koje je častni zastupnik dubrovačkih veleporeznika iztakao.

Da ima u Dalmaciji, uz mnogo loših, i dosta dobro providjenih i uredjenih pučkih škola, to nitko ne poriče. Ali da se naše škole mogu uzporediti sa francuzkim i sa njemačkim, kô što je častni Zore naglasio, to mi nikako u glavu neidje. Neka se spomene samo što sam ono u prvom govoru natuknuo o školi Oklajskoj, gdje učitelj za cielu godinu danâ nije mogao dobiti ni cigle stolice za svoju učionu, te je u susjeda morao uzajmivati stočić, a da ne ćući na podnožju. Da je, na primjer, častni Zore vidio, kô što sam ja vidio, učionu u Ižu — u ostalom liepo pohadjanu i naprednu — ali sa stubam klimavim i vratnicam od prozorâ porušenim, za stalno on nebi naše škole uzporedjivao ni sa francuzkim, ni sa njemačkim. Nisam vidio francuzkih škola, ali sam pohodio njekoliko učionica njemačkih. I sgradje, i pokućstvo i učila — sve tu pjeva, sve je uredjeno kao u crkvi. Toga ne vidimo kod mnogih naših škola! Neke godine posjetio sam jednu pomoćnu učionu u Vrgorskoj krajini, smještenu u potlehušici. Dobrim vremenom, iz potlehušice djeca bi izašla na polje, da ih pod zelenim stablim učitelj podučava. Ta učiona spominjala mi je grčke peripatetike, dakako, bez portikâ Atenskih liceja.

Ali cilj moga govora nije bio materijalni dio pučkih škola, već njihova glavna zadaća, uzgoj djece u rodoljubnom duhu. A ta glavna zadaća ne da se nikako postignuti, ako se u pučkim školam dalmatinskim ne naglasuje čisto i bistro hrvatsko ime naroda i jezika našega.

Naprotiv, bilo nazivom srbsko-hrvatskim, bilo hrvatskim ili srbskim, stvara se pometnja, i sije se neistina u glavam našeg podmladka. Jer naš narod nije, nit se zove srbsko-hrvatski, nit hrvatski ili srbski, nego hrvatski; a to diete mora da znade. Naš narod ne zove ogromnom većinom svoj jezik inače, nego hrvatskim; a tu istinu takodjer djetetu nesmie se u školi pritajivati. Ako mu ga školske knjige pritajivaju, ili izvrću, siju laž, pometnju, neoprostivu konfuziju o pravom pojmu vlastitog mu naroda i jezika.

Ali častni Zore pozivlje se na saborski zaključak 1884, kad je i ovaj visoki sabor nazvao svoj službeni jezik *hrvatskim ili ti srbskim.* Istina je; ovom zaključku kumovao je i neprežaljivi pokojni Pavlinović. No častni Zore znade, da je jedno politika, a drugo škola. U politici čovjek je često prisiljen od okolnosti da učini, za više ciljeve, i ono, o čem nije podpuno osvjedočen, da je najbolje. U politici, kad se ne da postignuti sve, razbor nalaže osjegurati što se može. Ako se dobro spominjem, one godine većina ovog visokog sabora pitala je pohrvaćenje uredâ u Dalmaciji. Da taj pravedni zahtiev bude uspješan, da mu visoka vlada ne nadje prigovora, cienilo se je shodnim navesti i tako zvane naše Srbe da za nj glasuju. I u tu svrhu primio se je za naš jezik onaj naziv „hrvatski ili ti srbski", premda je i nezaboravni Pavlinović i svaki sviestan Hrvat bio osvjedočen, da bi se naš jezik i u ovom visokom saboru imao nazivati samo hrvatskim, kô što ga narod u nas u obće nazivlie, pa ga i isti hrišćani tako nazivlju, gdje nije još doprla srbska propaganda. Ali i ta žrtva bila nam je uzaludna! Visoka vlada nije se osvrnula ni na onaj, ni na sliedeće naše zaključke o

jeziku; dapače, gospodo zastupnici, kako ste čuli nekidan po zadnjem odgovoru ministra Taaffea, tura nas 20 godinâ natrag, i cinički nas šalje na njezine mršave naredbe o jeziku od godine 1872. To je ne samo nepravedno, nego i neharno i bezumno!

Častni zastupnik dubrovačkih veleposjednika nadalje mi je opazio, da i naša akademija u Zagrebu rabi za jezik naziv hrvatski ili srbski; da tim nazivom kiti svoj monumentalni riečnik; da ga rabe mnogi hrvatski književnici; pa da ga mogu rabiti i knjige za naše pučke učione, kojima akademija ima bit mjerodavna, ili kako je on rekao, *massgebend*.

Nipošto ne dielim ovo mnienje. Za pučke škole može bit *massgebend* samo pučka sviest, naime hrvatska sviest narodna, jer su pučke škole stvorene za puk, da nam odgajaju dobre i valjane gradjane, a ne akademike i književnike.

Kad se narodu i za narod govori, i živa rieč učitelja, i mrtva rieč knjige, ima bit uviek u suglasju sa njegovom sviešću, sa njegovim načinom izraza i shvaćanja, sa istinom.

Književnicim, akademicim, i još komu, može se mnogo šta dopustiti, kao *poetis atque pictoribus*. Što je dopušteno književnosti, nije dopušteno pučkoj knjizi namienjenoj za školu. U predgovoru sbirci „Narodnih Pjesama", izdani po „Matici Dalmatinskoj", i pokojni Pavlinović spominje jezik „hrvatski ili ti srbski". Ali svi znamo da je inače on zvao svoj jezik hrvatskim, da u spisim puku namienjenim, u govorim, u novinam, nije znao za drugi naziv do hrvatskog. I da je njemu bilo sudjeno skalupiti knjige za naše pučke učione, vjerujte mi, gospodo zastupnici, nebi bio nazvao inače naš jezik, nego hrvatskim, uvjeren da srbo-hrvatstvo u knjigam za djecu nije za drugo, već da im muti naravne pojmove o vlastitom narodu, i da stvara od njih polutanaca i beznačajnika nove vrsti.

Častni Zore zasuo je u svoj govor punu rukovet citatâ iz novih čitanaka, da dokaže, proti mojoj tvrdnji, da se u novim knjigam za pučke učione ne pritajiva baš uviek ime hrvatsko, a da ima i štivâ, gdje se ime hrvatsko čisto spominje.

Da je častni Zore pazio na duh moga govora, na kompleks mojih dokaza, bio bi uvidio, da je ova njegova opazka suvišna. Da se gdjegod spominje i ime hrvatsko, to ja nisam zaniekao. Tà spominje se i tursko, i kinežko, pa se nije moglo ne spomenut, u riedkim slučajevim, i ime hrvatsko bez druge primjese. Ali na to mi nemamo samo paziti. Mi moramo paziti na to, kojim su duhom proniknute sve naše knjige za pučke učione, i viditi, uz ono malo dobro što ima u njima, koliko nam kvara donose s druge strane, gdje se u punoj većoj mjeri pritajiva čisto ime hrvatsko, i gdje se to ime ulieva u pamet naše djece sa srbskim; imamo paziti na to, kud šiba cio smjer naših knjiga za naše pučke učione, i dali nam one mogu onim smjerom odgojiti pravih, značajnih kremenitih Hrvata, kakvih nam domovina najviše treba, osobito danas, u ovo nevoljno doba lažne ustavnosti, neodlučnosti i polutanstva.

Ja sam u zadnjem zasjedanju ovog visokog sabora dokazao, mnogim navodim iz novih školskih knjiga, kako nam se ime naroda i jezika hrvatskoga u našim školam nagrdjuje ili pritajiva, pa sam cienio suvišnim iznieti ove godine iste dokaze. No pošto bi tkogod, po onomu što je rekao častni Zore, mogao posumnjati o temeljitosti mojih tvrdnja, moram opet ovdje, uz neke lanjske, navesti i novih dokaza, a da jednom budemo svi na čistu.

Počmimo od I.e čitanke. Citirat ću broj stranice, ili broj štiva, da me gospodin vladin povjerenik bude mogao kontrolirati. Otvorimo prvu čitanku na strani 134. Tu je štivo 31 „Domorodni seljanin", pjesmica L. Varjačića, i prva joj kitica ovako glasi:

Mlad sam seljan roda svoga,
Veseo je život moj,
Čedo roda *junačkoga,*
Domovino sinak tvoj.

Ova ista pjesmica tiskana je u Kobalijevoj „Zornoj Obuci“ na strani 216 izdanja Zagrebačkog 1879, a glasi:

Mlad sam seljan roda svoga,
Veseo je život moj.
Sinak roda *hrvatskoga*
Gdje mi niče slasti roj.

U ovoj kitici u našim čitankam prekovana su dakle dva zadnja stiha, a to u svrhu da se pritaji ime hrvatsko — *roda hrvatskoga.*

U II.oj čitanki na strani 278 tiskano je štivo 327 pod naslovom „Liepa naša domovina“. Ova je pjesma osakaćena, namjerom da se ime hrvatsko izbjegne, da se ne kaže:

„Kud li šumiš svietu reci
Da svoj narod Hrvat ljubi“.

Pa i u uvrštenim kiticam ove pjesme, u našim čitankam zadnji je stih promjenjen, i mjesto kazati „Hrvatska je domovina“, naše čitanke kažu: „To je naša domovina“.

Iz pjesmice Jure Tordinca, „Moja domovina“, na strani 258, štivo 304 II.e čitanke, odkinuta je kitica, gdje se spominju Hrvatice i Hrvati. Ta kitica glasi:

„Gdje Hrvati davorije
Gorom pjevaju,
Tamburice Hrvatkinje
Milo udaraju“.

U štivu 102 III.e čitanke, strana 203, spominje se, da se je naš narod „hrvatski ili srbski“ nastanio u Dalmaciji i u Istri, pa se u tom štivu pripovieda o kralju Zvonimiru. Po strogoj logici ima se po tom zaključiti, da je i Zvonimir bio „hrvatski ili srbski“ kralj, i da je Istra naseljena Srbim i Hrvatim. Ali bi se svaki Istranin nasmijao kad bi mu kazali, da ondje ima Srbâ, ako se nebi htjelo kazati, da su Srbi oni malobrojni hrišćani, protjerani od mletačke republike iz Boke Kotorske, i naseljeni u Peroju kod Pole, gdje se sada odlikuju svojim pobratimstvom sa talijanašim na škodu braće Hrvatâ.

Na strani 232 treće čitanke nalazimo štivo 114 „Smrt bana Berislavića“. Dočim originalna pjesma o ovom slavnom našem banu pjeva:

„Tako pade Berislavić bane
Hrvat soko, na hrvatskoj zemlji“ —

u čitanki se čita:

„Tako pade Berislavić bane
Pade bane, al ga krajišnici
Osvetiše slavno i pošteno“.

O istom banu pjesma bugari:

Sašo vitez Berislavić bane
Slavni junak *kršni dalmatinac;*

u naše čitanke izvrću:

Sašo vitez Berislavić bane
Slavni junak krvi dalmatinske.

Ovom promjenom stvorio se je narod *krvi dalmatinske!*

Na strani 251 treće čitanke imamo štivo 118 „Fra Andrija Kačić-Miošić“. Po tom štivu, djeca ne mogu razabrati, kojega je roda i plemena, jeli Hrvat ili Kinez. On je samo „ogranak knezovâ Kačićâ Makaranâ“. Nezna se, po čitanki, ni kojim je jezikom pjevao, jer se ne samo ne spominje hrvatski jezik, nego se kaže da je iztraživao uspomene o *narodu slovjenskom*, da ih slaga u pjesme na *naš jezik,* i za svoj *razgovor vlastiti.* Iz pjesme Kačićeve pak, „Turci pod Bečom“ na strani 244 izpuštena je dobra polovica, jer se tu spominju: hrvatski ban Erdeljić, i *gospoda od zemlje hrvatske*, i *država hrvatska*, i *hrvatske strane.*

Na stranici 226 imamo štivo o Poljicim, ali po njemu ne znamo, tko su Poljičani, komu narodu pripadaju ti naši junački republikanci, koji nam znadoše kroz burne svjetske oluje sačuvati na hrvatskoj zemlji iskru republikanske slobode, popat starih naših crvenih Hrvata u Dubrovniku.

Ni u štivu 123 na strani 265, „Pomorska bitka pod Visom“ nema spomena o hrvatskom junaštvu, premda ovoj pobjedi znatno doprinieše Hrvati iz Dalmacije, Istre i Primorja hrvatskoga, koji su većinom sastavljali ratnu momčad. Tu se spominju samo „dalmatinski sokolovi“. U istom štivu kaže se, da se istodobno proslaviše u Italiji dva vojvode *našega naroda*, Marojčić i Rodić, ali se ne kaže koji je to narod, i da su oba ova junaka bili Hrvati.

Na strani 269 imamo štivo 124 „Ustav austrijsko-ugarske monarhije“, pa tu ne ćete naći ni rieči o državnom pravu Dalmacije i Istre, već se samo kaže da se nalaze u austrijskoj polovici. Zašto, barem glede Dalmacije, ne kazati, u smislu carske patente 26 veljače 1861, da se *prevremeno* nalazi u ovoj polovici monarhije?

Takodjer, na strani 157, štivo 82, „Zemlje austrijsko-ugarske monarhije“, govori o Ugarskoj i Hrvatskoj, spominju se Hrvatska i Slavonija, spominje se hrvatski ban, a ni rieči nema o Dalmaciji, premda po temeljnim zakonim u naslovu države hrvatske, Dalmacija ima prvo mjesto, a ban hrvatski piše se: ban Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Dakako, i u ovom štivu naš hrvatski jezik krsti se „hrvatski ili srbski“, kô što mal ne svuda.

Na strani 257, treće čitanke, u štivu 120, „Cesarica Maria Terezija,“ govori se o pragmatičnoj sankciji Karla VI.a, a ni rieči nema tu o Hrvatim, koji ju primiše prije nego Ugri, i kojima tom prigodom Karlo VI i prizna sva starinska prava i dragocjene državne povlastice. O Mariji Tereziji govori se i u drugoj čitanki, na strani 270, dapače dotično štivo 319 preneseno je iz Smičiklasove prve čitanke za hrvatske gimnazije. I dočim se u ovoj čitanci kaže da Marija Terezija odlikova mladog *Hrvata* Vukasovića, rodom iz Dalmacije, ime *Hrvata* izčezava u istom štivu pretiskanu u čitankam za pučke učione dalmatinske, i tu dolazi samo Vukasović. Jeli od Hrvata Vukasović postao Srbo-Hrvat, ili Talijanac, Arbanas, itd. to se u istinu nekaže, ali se daje nagadjati.

Štivo 103, na stranici 206 treće čitanke govori o križarskim vojnam, a ni ciglom riečju nespominje da su križari, nagnani po Mlečićim, porušili Zadar, i da ga je pak obnovio i uskrisio naš Cetinski knez Domaldo. Tu se kaže samo da križari *prodjoše kroz našu pokrajinu*. Takodjer ni rieči o Andriji I.u, koji je sa 10.000 vitezova, najviše Hrvata, sudjelovao križarskim vojnam; pa opet ni rieči o našem Hrvatu Stjepanu Boboniću, koji je sam o svom trošku vodio 250 ljudi na oslobodjenje groba Spasiteljeva od turskih ruku.

Naprotiv, spomenuta je u štivu 108 na strani 218, prilično neznatna okolnost, da je Stjepan Dušan Silni, car srbski, došao u Dubrovnik, da u nevolji traži savjeta. I ovdje se ne spominje srbski ili hrvatski narod, kao što ono u štivu o slavnom hrvatskom kralju Zvonimiru, koji je *vladao našom pokrajinom*.

Svak znade, da je Dalmacija bila bujnim razsadnikom glagoljice, i da se nigdje nije glagoljica u crkvi tako liepo održala, kô što u Dalmaciji. Dobro! U štivu 101, na strani 200, govori se o SS. Ćirilu i Metodu, i spominje se glagoljica, ali se Dalmacija ne spominje. Kaže se samo, da je glagoljica doprla i do drugih *slavenskih naroda*, i *do našega*, i *u mnoga mjesta* gdje *naš narod žive*. Koja su to mjesta? Koji je taj narod? Jeli srbsko-hrvatski, ili srbski, ili hrvatski?

Na isti način pritajiva se ime Hrvatske u štivu 104, na strani 208, „Mongoli u našoj pokrajini“. Stare čitanke za naše pučke učione znale su kazati djeci za strahote što je ovo divlje pleme počinilo u Hrvatskoj, prije nego je sašlo u Dalmaciju. Nove čitanke uvadjaju naprotiv Mongole u Dalmaciju *preko Velebita*, a ni riečju nespominju važne dogadjaje s one strane naše domovine.

Iste smo sreće glede našeg „Primorskog bana Pavla Šubića“, na stranici 214, u štivu 106. Po čitankam samo znamo da je taj naš slavni ban gospodovao po *susjednim pokrajinam*. Junačku Hrvatsku i Bosnu ponosnu strah ih je i imenovati!

Još je lošije sreće onaj pravi hrvatski Leonida, Nikola Šubić knez Zrinski, ban Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. On čini prava čudesa junaštva pod Bečom i pod Sigetom, bodri i nagovara svoje hrvatske čete, ali se po čitankam ne zna, ni koji su mu ti hrabri vojnici, ni koja mu je domovina. On je samo sigetski junak!

U štivu 100, na strani 198, predstavlja se školskoj djeci Karlo Veliki, koji je bio raširio svoju vlast po jednom dielu Dalmacije, Istre i Hrvatske. I naši gradovi Zadar, Trogir i Split bijahu podlegli franačkoj sili. Ali Karlo Veliki ljuto je platio svoju smjelost. Dalmatinski Hrvati sa svojom braćom s one strane Velebita, borili su se junački za svoju slobodu, i godine 799 hametom potukoše kod Trsata Erika Margrofa furlanskoga, koji je bio „štit i krvavi mač" Karla Velikoga. Ali o ovom junaštvu naših slavnih predja, nema ni rieči u školskim čitankam!

S ovakvim čitatim mogao bih, gospodo zastupnici, na dugo zategnuti, ali bojim se dosadit vam. Reći ću vam samo još to, da u obće, u novim knjigam za naše pučke učione, hrvatska poviest, osobito onaj dio, koji obuhvaća doba naše prave narodne neodvisnosti, pod domaćom dinastijom, ili je prem zanemaren, ili je izložen na način, da ne može uzdignuti mlado srdce do visokih ideala žarke otačbeničke ljubavi. Pa i naslov samih čitanka niem je i krnjav. Dočim su stare čitanke nosile naslov *hrvatski*, nove nemaju tog naslova, prem da bukvar, izdan u isto doba za škole naših hrišćana, pjevči se naslovom *srbskim*, koji za Dalmaciju nema smisla.

Častni Zore rekao je još koju u prilog fonetici. O ovoj mi smo prošlih godina u ovom visokom saboru na dugo i na široko razlagali, pa bi suvišno bilo da se danas opet upuštamo u suvišne razprave. Dok se fonetici bude davalo neko znamenovanje srbsko, dok se bude i nju rabilo, sa strane nekih hrvatoždera, na zator prava i imena hrvatskoga u našim zemljam, ja ću joj bit odlučnim protivnikom, premda sam uvjeren, kô što sam u prvom govoru rekao, da nije ni hrvatska ni srbska, da nije ništa dobra, ni ništa zla.

Nek bude uvjeren častni Zore, da fonetika nije kopča koja može spojiti Hrvate i Srbe, kô što srbo-hrvatstvo u knjigam za pučke učione dalmatinske, nije zadnji most, koji nas spaja sa tako zvanim našim Srbima, i koji ja, tobože, hoću da rušim.

Izmedju nas ne obstoji već mosta; izmedju nas provalio se jaz. Most koji nas je spajao, oni su odavna porušili svojim rukama, kad odstupiše sa starog temelja, sa načela združenja sa Hrvatskom, kad se proti hrvatstvu urotiše u Dalmaciji sa talijanašim, a u Banovini sa magjaronim; kad nam zaniekaše jezik i ime hrvatsko, našu slavnu prošlost našu sretnu budućnost.

Sa takovim neharnim sinovim, koje ipak dobra majka Hrvatska hrani i njeguje na svojim grudim, nema sloge, nema na svietu mosta da nas spoji!

U ostalom, ti novi Srbi mal da ne po svim hrvatskim zemljam imadu svoje konfesionalne škole, gdje je srbstvu prosto polje. Čemu da i mi ne budemo jednako slobodni u našim učionam, zašto da mi za ljubav nekoličine tih Srba izgrdimo značaj naše pučke obuke, stvorimo nekakvo polutanstvo u srdcim mladog naraštaja, toli pogibeljno i sa narodnog i sa političkog pogleda?

Sa svih ovih razloga, žao mi je što ne mogu pristati na molbu častnog zastupnika Zore, da svoj predlog potegnem na se.

Ne mogu takodjer pristati na nazore častnog Benevenie glede novoskovane talijanske narodnosti u Dalmaciji, a to s jednostavnog razloga, što te narodnosti u nas nema, kako sam već naglasio u početku današnjeg govora, pobijajuć opazke častnog Salvia. Drugo je pitanje o talijanskom jezikom po nekim našim primorskim krajevim. Ja ću rado priznati, da je dobro i pohvalno, da naša mladjarija na primorju nauči i talijanski; ali da je to baš nuždno, *una necessità*, kako je

rekao častni zastupnik veleporeznika Zadarskih, odlučno poričem. Naši trgovački odnošaji s Italijom vrlo su ograničeni; a da su i najživlji, isti razlozi koji bi nas mogli navesti da učimo talijanski jezik, morali bi navesti i Talijance na susjednoj nam obali jadranskog mora, da uče u svojim pučkim školam naš hrvatski jezik. I tim više, što mal da ne sve koristi od naših trgovačkih odnošaja, crpi Italija, hvala njezinom trgovačko-pomorskom ugovoru sa Austro-Ugarskom.

Bez sumnje, dobro bi bilo da svi naši župnici otvore pomoćne škole, gdje nema redovitih pučkih škola. I ja sam tu složan sa častnim Beneveniom, ali to zavisi od školske vlasti, a ne od župnikâ. Znadem, uz to, da se mnogi župnici baš požrtvovno zauzimlju za pomoćne škole, i da ih ima liepi broj i dobrih. Ali u obće slabo su nagradjeni, pa nije se čuditi da neki ne će da se posvete toj težkoj zadaći, da imadu dosta truda, nadzora i smetnje, a bez ruba prilične nagrade. Poznato mi je, uz ostalo, da je u Dusini pomoćna škola od više godinâ baš dobro napredovala, i da je bila u velike hvaljena od pokojnog nadzornika Bakotića; a sad čujem da su joj dani izbrojeni, jer je nagrada onom velezaslužnom župniku smanjena, pored neumorna rada i znatnog broja učenika. Ni župnici ne mogu da živu o zraku, pa i njihov trud treba da bude pristojno nagradjen.

Poslie častnog zastupnika Benovenie, ustao je proti mome predlogu častni Vukotić. U istinu, on je malo što nova rekao. U jezgri, opetovao je, ali daleko boljom formom, ono što je prije kazao njegov sumišljenik, častni Bjelanović.

Častni zastupnik vanjskih općina Bokokotorskih najprije mi prigovara, da sam sveo škole na političko polje, pa da to ni sama vlada ne odobrava, dapače, da joj moj govor nije po ćudi. Meni se naprotiv čini, da bi ja htjeo svesti naše škole na njihovo pravo i naravno polje; a to ne na polje političko, nego na polje istine i pravice. Ako se pak moj govor visokoj vladi ne dopada, meni je u istinu deveta; ali ako častni Vukotić zna stalno za to, može joj poslati svoju sažalnu posjetnicu.

Uz to, dobro će učiniti, da u našu raspravu ne upliće, bez potrebe, neke teorije i neke štovane ljude, koji ovdje ne spadaju. Ja nisam rekao ni zahtievao da visoka vlada uredi pučke škole u Dalmaciji po teorijam D.ra A. Starčevića. Ali ako i te teorije uče, kô što nas i narav uči, da svoj narod imamo žarko ljubiti, da mu imamo odlučno branit čistoću jezika, imena i značaja, častni Vukotić, kao pravedan čovjek i sam će na nje pristati.

A u tom slučaju ne će nam predbacivati, da smo mi Hrvati uzeli jezik od Srbâ, jer je smiešno to prekuhano pitanje podizati u ovom visokom saboru. Mi Hrvati imali smo svoj liepi jezik, kada vi, tako zvani Srbi, niste ni obstojali u smislu političkom i književnom. Mi smo imali cvatuću književnost, ciele povorke hrvatskih spisatelja u slavnom Dubrovniku. Naši klasični spisatelji i u Dubrovniku, i na Korčuli, i na Hvaru, i u Splitu, bili su poznati izobraženom svietu, kad ste vi još čamili u debelim tminam neznanstva. Sve do Dositeja, htjeo bih da mi nabrojite samih 10 djela u srbskoj književnosti, izuzam ono rušline po crkovnim knjigam. Ja, naprotiv, mogu naputiti častnog Vukotića na ciele biblioteke hrvatskih spisatelja.

Ali častni zastupnik Bokokotorski misli, da je postao slavodobitan, kad je pročitao ovdje u saboru neki člančić, iz Gajeve „Danice“, kojim ovaj zaslužni Hrvat hvali slogu Hrvatâ i Srbâ, uzvisuje jezik srbski i upućuje svoje prijatelje da ga od Srbâ uče.

Poslie moje smrti, ako Bog požive častnog Vukotića, moći će iznieti i kakav moj slični člančić. U svom života, u zanosu za slogom, i ja sam za mladjih dana napisao dosta liričkih članaka o Srbima. Ljubav za slogom, nedoživljeno do onda izkustvo, dobroćud na hrvatska ćud, krilato oduševljenje, zavedoše na isti način i dobrog Ilirca Gaja. Ali dodjoše težki dani razočaranja, i koprena je pala. Sloga koja vodi na zator hrvatskog i-

mena i domovine naše hrvatske, nije sloga, nego zločinstvo proti vlastitom narodu!

Srbi u velike poštuju Vuka Stefanovića Karadžića, i u zviezde kuju njegovo rodoljubje i njegove zasluge. Nu uz sve to poštovanje, koje njim mi nezamjeramo, čujte, gospodo zastupnici, što kaže njihov Vuk o onoj kradji jezika srbskoga, koju je nam Hrvatima predbacio častni Vukotić.

Vuk Stefanović, kad se brani u „predslovju“ svoje „Pêsmarice“ što je tiskao neke pjesme po ekavskom, a druge po ijekavskom govoru, kako ih je čuo i napisao, a ne po hercegovačkom narječju, evo što govori: „Da sam sve zapečatao hercegovački (n. p. djevojka, djeca, vidjeti, lećeti itd.) onda bi rekli Sremci, a osobito varošani i varoške: pa što ovaj nama sad nameće *horvatskij jezik!*“

Isti Vuk u svoje vrieme je napisao, kô što je to bilo dokazano u „Viencu“ srpnja mjeseca 1889, da *Srbi treba da idju u Zagreb k Ilircima učiti se srpski.*

Po ovomu trebalo bi zaključiti, da su Srbi naučili književni jezik od Hrvatâ, ali njim mi nismo nikad to predbacili. Jer smo mi Hrvati veliki dobričine, jer smo mislili, a na žalost i još mnogi misle, da ćemo velikodušnošću, popustljivošću, dobrotom, doć do bratske sloge se tako zvanim domaćim Srbim, do one sloge, koja je uviek lebdila izmedju naših ideala. Ali nas neharna braća dobrim dielom razočaraše, i treba da se jednom svi razočaramo, pa će stopro onda oćutiti potrebu prave bratske sloge i ljubavi za ovu hrvatsku zemlju, koja ih je brižno zagrlila i zaštitila.

Častni Vukotić predbacio nam je, da dok smo se borili proti magjaronim u Zagrebu, i talijanašim u Zadru, priznavasmo Srbe za braću; pa kad smo pobjedili, da ih stadosmo odbijati i proganjati. I kao dokaz tomu spominje neke Srbe utamničene pod banom Mažuranićem.

Ja ne ću sad ovdje razlagati, koliko su u borbam, od 1860 do danas, Srbi pomogli Hrvatim s ove i s one strane Velebita; i jeli baš osobita zasluga boriti se uz brata svoga za slobodu, za prava svoga naroda i domovine svoje. Ali častni Vukotić ne će mi poreći da, barem u Dalmaciji, Hrvati kroz te borbe podigoše tako zvane Srbe iz one potištenosti, u kojoj su se sa svakog vida nalazili još od mletačkih doba, i da oni imadu Hrvatim zahvaliti, ako danas štogod broje, i ako mogu sklapati nebratske saveze sa talijanašim u Dalmaciji, a sa magjaronim u Banovini.

Glede tobožnjeg progonstva Srbâ pod Mažuranićem, bilo je drugi put govora u ovom visokom saboru, pa ne stoji ponavljati iste stvari. Upozorit ću samo častnog Vukotića, da je *echt* Srbin Živković bio dušom Mažuranićeve vlade, te ako su Srbi bili progonjeni, a nisu, proganjao ih je Srbin Živković, pa bi trebalo da na ovoga častni Vukotić uputi svoje žalbe.

Imao bi takodjer na drugu stranu, a ne na „Hrvatske Razgovore“ pokojnog Pavlinovića, uputiti svoje žalovanje radi razdora izmedju Hrvatâ i tako zvanih Srba u Dalmaciji. Ni pokojni Pavlinović, ni njegovi „Razgovori“ nisu povodom našeg razdora. Pravi mu je razlog u dvostrukom našem pravcu. Vi ste prije s nama bili složni, radili smo na istoj brazdi, smatrali smo vas i ljubili smo vas kao braću. Na jednom udariste drugim pravcem, pogaziste zajednički rad, i spadoste do toga, da nam danas niečete ime, domovinu i sve najveće naše hrvatske svetinje. Dok ste prije s nama plamtili istim žarom ljubavi prama ovoj našoj domovini; dok ste radili s nama za njezinu cjelokupnost; dok ste u ovom istom visokom saboru glasovali i živo nagovarali adrese na kralja, da nas sdruži s braćom preko Velebita; da budemo svi složni i jaki; da nas ovako razkomadane tudjinstvo ne bije sa svih strana — danas se družite za našim i vašim dušmanim, i u Dalmaciji, i u Banovini, i dopokon u Istri, gdje vas nije ni sačica. Iztrgoste krvnički nož na nas, na domovinu našu, i još nas biedite da ne ćemo sloge! Povratite ônaj nož u korica,

povratite se na prijašnji temelj, priznajte da je ovo zemlja hrvatska, nerazdruživi dio hrvatske naše domovine, pa će se i sloga medju nas povratiti. Inače znajte, da dok budete dizali na nas nebratsku ruku, dok nam budete podkopavali starinu našu, uvjete našeg obstanka, ne ćete naći sviestna Hrvata, koji će vam pomiriteljnu desnicu pružiti. A dok i jednog Hrvata bude, on će braniti ovu svoju domovinu, i proti vama i proti bilo komu, pa će je, ako Bog da, i obraniti!

Bez ikakva razloga častni Vukotić okrivio me je, da sam napao u prvom svom govoru na S. Savu. A to nije istina. Čast i slava S. Savi! Da je častni Vukotić pomnjivije slušao, ili da se je barem potrudio poć do stenografa, da pročita što sam rekao o S. Savi, bio bi se uvjerio, da sam ga ja dužnim poštovanjem samo imenovao u toliko, u koliko sam opazio školskoj vlasti, da je uvela u škole Šibensko-Kninskog kotara štivo o S. Savi, koje se ne nalazi u novim čitankam, te da je tim prekršila ministarsku naredbu, koja pripisuje, da se u škole nemaju rabiti druge knjige, osim onih odobrenih od istog ministarstva. Imali tu napadaja na S. Savu? Ali častnom Vukotiću, rek bi, da je dobro bio došao i S. Sava, da pokaže, u ovom visokom saboru, svoju *riedku duhovitost.* Ja, grješnik, ne ću sad moliti S. Savu da mu to oprosti, već ga toplo molim, da njega i njegove sumišljenike prosvietli!

Sliedeć dalje opazke častnog Vukotića, drago mi je što mogu naglasiti, da on nije pobio ni rieči od svih mojih navoda glede bezobzirnog postupanja školske vlasti prama katoličkom pučanstvu u Boki, pri namješćenju učitelja. On je priznao da su dva hrišćanska učitelja u Budvi, premda je u onoj školi polovica učenika katoličke vjeroizpovjesti. Priznao je takodjer da hrišćani nisu htjeli primiti u Maine katoličkog učitelja, ali je dodao ublažujuću okolnost, da je kasnije primljen u općinu častnog Vukotića, njegovim osobnim uplivom. Ja sam mu za to haran, i baš mu se ovdje iz hrvatskog srdca zahvaljujem, što je barem on bio toliko milostiv prama onom progonjenom hrvatskom učitelju!

Pri koncu svoga govora častni Vukotić nešto nam je zaprietio. *Quos ego!* Dao nam je naslutiti da bi naši hrišćani mogli sklopiti novi savez s vladom. Ja se u istinu tomu ne bih čudio, jer poznajem njihove nagone, a nebi mi baš bilo ni žao. Jedino bi mi bilo žao, što bi oni novim savezom ostavili na cjedilu svoje sadašnje saveznike talijanaše. Svakako, braćo talijanaši, stanite se na vrieme pripravljati, da odkažete ofensivni i defensivni savez tako zvanim Srbima, nećeteli da vas nenadna snadje!

Zadnje rieči častnog Vukotića bijahu živa apostrofa na slogu. Ako one rieči odgovaraju čustvim njegovih šumišljenika — o čem nek mi dopusti da podvojim — onda ne bi baš bila absolutno izključena mogućnost da jednom doživemo i blagoslove sloge. Ali su uzaludne sve apostrofe, dok se častni Vukotić i njegovi drugovi ne povrate na čvrstvo stanovište hrvatskog državnog prava. To je filosofalni kamen naše sloge, bez toga sve apostrofe niesu nego liepe kićene rieči. Budite nam braća, ali prava braća, braća po krvi i po ljubavi, po sboru i tvoru u korist ove zajedničke naše domovine hrvatske, a za sve ostalo lako ćemo se sporazumiti. Inače, *non est pax!*

Dužan sam sada malo rieči odgovora častnom Vidoviću. On me nema bit dobro shvatio, ako doisto misli, da sam ja htio mojim govorom potaknuti vjersko pitanje, i povratit še na srednji viek. Ta je misao od mene neizmjerno daleko, a mogu ga uvjeriti, da sredovječne vjerske borbe, dok budem živ i pri pameti, ne ću nikad ni zastupati, ni zagovarati. Baš po onomu što sam kazao, častni Vidović mogao se je uvjeriti, da ja želim poštovanje svačijeg vjerskog osvjedočenja i ništa drugo. Ali se nam katolicim to osvjedočenje nepoštuje, kad se bez ikakve potrebe nameću hrišćanski učitelji katoličkoj djeci, kô što ono vidismo da se sbiva po raznim mjestim u Boki, pa i u Razvodju Prominskom. Zašto se nepoštuje katoličko čustvo kô što

se poštuje hrišćansko? Nek se mjeri istom mjerom svakomu, pa u nas ne će bit vjerskog pitanja; inače moglo bi ga i biti, ali katolici ne će se za to moć kriviti!

U ovom slučaju samo, kad bi naime naše škole imale postati ognjištem vjerskih zadjevica, i ja bi bio mnienja častnog Vidovića, da se zatvore. Ali kad te škole budu, kakve bi imale biti, odgojilišta mladog naraštaja na temelju krišćanskom i hrvatskom, ja ne ću žaliti znatne svote, koje se u nje budu trošile, nit ću zato željeti s častnim Vidovićem da se zatvore. Ne *panem et circenses*, nego nauke i prosvjete treba najprije našemu narodu! U ostalom dielim sasvim mnienje častnog Vidovića, da učitelji nemaju bit agitatori. A i naši učitelji nisu agitatori, ako se neuzimlje za agitatorstvo prirodna ljubav rodu svomu i domovini svojoj. Mogu pak mimogredce ovdje uvjeriti častnog Vidovića, da učitelji nisu za me komešali pri mome biranju na carevinsko vieće. A ako hoće da znade i razlog, zašto nisu, kazati ću mu ga: jer nije ni trebovalo! Jeli što pak vlada uplivisala, a po rječim častnog Vidovića rek bi da je, doisto meni nije poznato. Ali mogu u ovom visokom saboru izričito kazati, da za vladinu protivnost nisam nikad mario, kô što ni za njezinu prijaznost, prilično nevjerojatnu, ne bi joj nikad bio haran. Nek vlada i učitelji paze na svoje zadaće — to je sve što se u izborim mora pravedno zahtievati. Nitko nije u stanju da više dobra narodu učini do učitelja, a škola, prije nego išto na svietu, doprinieti će tomu, da se naš narod dovine svojih prava, da se oslobodi iz potištenosti, u kojoj ga stoljetne nepravde svališe. I to je sve što mi možemo željeti.

Častni Vidović zamjerio mi je, što sam u svom govoru naglasio, da se u molitvi školskoj ima moliti za *našega kralja*, kô što je dosada bio običaj, a ne *cesara*, kô što je ono neki kotarski nadzornik naredio. Čudim se da mi on, dobar pravnik, za to zamjera, pošto ima znati da su pravnički naslovi tvrdi temelj svakoj dobroj parnici. Po našim pravničkim naslovim, po našem državnom pravu, mi imamo hrvatskoga kralja, N. V. Franu Josipa I.a, zakonitog nasljednika Tomislava, Zvonimira i drugih naših domaćih vladaoca, pa nam je taj naslov mio i svet vrh svakog drugoga, te imamo pravo zahtievati da nam ga svak poštuje, pa i sami kotarski nadzornici.

Da se Fra Andrija Kačić nije priznavao Hrvatom, to častni Vidović ne će moć nikad dokazati. Mi znamo uz to da je Fra Andrija svoj jezik zvao hrvatskim, da je pjevao pjesme „hrvatskoj gospodi“, da je pjevao i hrvatske slave i hrvatska junaštva, a da u Makarskom Primorju, gdje se je on rodio, neniče nego čista hrvatska korenika. A i samo ime mu kaže da je bio Hrvat!

Istina je, kô što je dobro opazio častni Salvi, da ime u pitanju narodnosti ne odlučuje, i da bih ja po imenu imao bit sgoljni Talijanac. Ali mogu ga uvjeriti, da u moji žilam ne teče ni kaplje krvi talijanske, jer moje pravo izvorno ime, koje i danas žive u puku mog rodnog kraja, jest Mastilčević. Dobri naši gospodari Mlečići, prevedoše ga u Biankini, kô što svjedoče od preko dva vieka knjige župničkog ureda Starogradskoga. Na ovaj isti način Mlečici koji nisu mogli izgovarati hrvatska imena, od Slavića stvoriše nam u Dalmaciji Rossignole, od Ivanića Giovannizie, od Babića Nutrizie, od Sižgorića Sisgoreo, od Privlake Brevilaqua itd. itd.

Ele, moram se dieliti sa častnim Vidovićem, pa ga pri razstanku hoću da obveselim. On se je namrgodio i prosvjedovao je, kad je proti meni častni Zore opazio, da se u novim čitankam kaže, da u Splitu žive 14.000 Hrvata, te da nemam prava tužiti se da se Hrvati pritajivaju. Baš ovo nije bio smjer mojih tužaba, a ne znam kako bi se moglo inače i kazati da u Splitu ne živu Hrvati, i to pravi čakavci. Zar se je imalo reć Hrvati i Srbi? Ili Hrvato-Srbi? Ali ako nadjete jednog varošanina Splitskog, koji će vam kazati da je Srb, pozlatite ga. No, ako nema u Splitu Srbâ, po novim čitankam ima Talijanâ. Na strani 125 treće čitanke stoji da u Splitu ima *nekoliko doseljenih porodica talijanskih*, Koje su te porodice, ja nebi ih

znao; premda sam više godinâ svoje mladosti proživio u Splitu. Ali svakako dobro je da čitanke za naše pučke škole ne krive ni talijanašim, kô što ne krive njihovim saveznicim hrišćanim, te častni Vidović može bit sad miran i zadovoljan.

I častni načelnik i zastupnik našeg slavnog grada Zadra, vitez Trigari, opazio je nešto momu govoru. On ne vidi razloga zašto se ja tužim na vladu, koja tobože od 30 godinâ siplje sve svoje blagodati na hrvatsku stranku i na Hrvate. Žao mi je što častni Trigari nije imenovao barem jednu od svih tih blagodati. Zar je blagodat za nas Hrvate što nam visoka vlada uzdrži talijanštinu u svim svojim uredim, pored opetovanih naših molba, da ih pohrvati? Zar je blagodat što nam uz talijanštinu nameće sada i njemački jezik? Zar je blagodat za nas Hrvate što nam ne da komad željeznice u našu starinu? Zar je blagodat, što ništa zamašita neradi da se podigne javno dobrostanje, već još žrtvuje Italiji naše životne interese?

Najzadnji je proti momu govoru ustao naš poštovani Nestor, častni starina Žmirić. Četiri su mu glavne opazke: da većina ne dieli moje nazore, jer da muči i da me ne podupire; da se badava prepiremo ovdje u slavu hrvatstva i srbstva o imenu jezika, jer da je naš jezik jedan, kô što je jedan jezik talijanski, zvao se toškanski ili talijanski; i napokon da smo svi braća, da ostavimo naše prepirke, i da budemo prava braća.

Dielili baš sva većina moje nazore, u istinu ne znam; ali da ih mnogi sviestni Hrvati diele u ovoj visokoj kući i van nje, o tomu mogu tvrdo uvjeriti častnog Žmirića. Valjda većina me ne podupire, jer cieni da i ne treba. Dobra parnica po sebi se brani, a kao izvrstan odvjetnik častni Žmirić pak znade, da odvjetnici govore koliko je potreba. A opet za me stoji i ona: *Qui tacet consentire videtur.* No, kad i većina ne bi podupirala moje nazore, to još ne bi bio dokaz da nisu dobri i temeljiti, i da ne će, ako ne odmah, s vremenom pobjediti.

I ja sam s častnim Žmirićem, da se niemština ne će nikad uvriežiti u naš puk. Ali je pogibelj velika, da se uvrieži u našu inteligenciju, kojoj bez sumnje pripadaju mnogobrojne činovničke legije razsijane po Dalmaciji, pa što ćemo tad doživiti? — Da ćemo se cjepkat i u njemačku stranku, kô da stranâ i strančicâ nemamo već na pretek.

Umjestna, sasvim umjestna je ona o imenu jezika naroda našega. Pitanje je samo, zašto se nam Hrvatim u Dalmaciji, koji sa susjednom Hercegovinom sastavljamo hrvatsku Toškanu, ne dopušta nazivati svoj jezik imenom toškanskim, naime hrvatskim. U Toškani talijanskoj, nitko ne će nazvati jezik onog naroda inače, nego toškanskim; i ne će reć ni za šalu: ovo je jezik toškansko-talijanski. A u nas, i bez šale, u pučkim knjigam jezik naš hrvatski krsti se srbsko-hrvatskim.

No vrieme je da zaključim, pošto su već kasna doba. A kao zaključak rado usvajam liepe rieči častnoga Žmirića o bratstvu. Dà, svi smo braća, i kao braća sinovi jedne majke. Ali tu majku našu najprije upoznajmo, priznajmo je, bez okolišenja, i budimo joj pravi sinovi! Ljubimo svi jedinu majku našu, domovinu hrvatsku, pa ćemo pod njezinim okriljem svi biti sretni i slobodni da se krstimo i zovemo po miloj volji!

D.r Salvi. Domando la parola.

Predsjednik. Rieč ima D.r Salvi.

D.r Salvi. Eccelsa Dieta! L'on. deputato Buzolić, nel rispondere ad alcune osservazioni fatte da un deputato di questa parte della camera, ha detto questa mattina che la nazionalità italiana in Dalmazia è un *un nome vano e senza soggetto* e ripetè varie volte questa frase: *nome vano e senza soggetto!* Dire ciò della Dalmazia, della Dalmazia anticamente romana, della Dalmazia dei Comuni italici, della Dalmazia veneta per tanti secoli, dove la lingua italiana ebbe uno sviluppo

contemporaneo che in Italia, come nell' opera „Die oesterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild", notava l'illustre Mussafia precisamente in questi giorni, mi sembra semplicemente un azzardo.

Nome vano e senza soggetto! Credo che ad ogni modo l'on. Buzolić avrebbe dovuto aver riguardo di risparmiar almeno noi sei di questa parte della Camera, che non vogliamo passare per *sottintesi* e che ci permettiamo nel modo che ci sembra più acconcio di affermare la prima caratteristica del nostro programma: la nazionalità.

L'on. Buzolić però, nel motivare questo suo asserto, si giovò di un argomento che a me sembra non solo infondato, ma originale. Disse che non si può parlare in Dalmazia dell' esistenza di un elemento italiano, perchè non ci sono contadini. Questo argomento, ripeto, mi sembra assai originale. Credo che in nessun paese spetti ai contadini, ad una classe della popolazione, di dare, di portare l' impronta per così dire, del paese. Nessuna classe sociale ha questo diritto. Se non ci sono contadini di nazionalità italiana in Dalmazia, non si può disconoscere ad ogni modo che vi ha una parte e rispettabile della popolazione, la quale si occupa di commercio, navigazione ecc., che ha diritto di essere riconosciuta, e che professa di essere di nazionalità italiana. Credo quindi che l'argomento addotto dall' on Buzolić non calzi, e non calzi neppure il paragone dell'Istria, il dire cioè che in Istria nessuno nega l' esistenza di un partito nazionale perchè vi è l'elemento agricolo italiano. Io mi permetto di ritenere che se oggi si ammette l'esistenza di un elemento nazionale, in Istria, ciò sarà per la ragione che gli italiani là sono ancora fortunatamente in maggioranza nella Dieta e nei Comuni. Sono perfettamente convinto che in pochi anni, se la va avanti di questo passo, si verrà a negare l'esistenza di un elemento italiano anche in Istria....

Vidović. (Come è succeduto in Dalmazia).

D.r Salvi. Quanto alla questione dei cognomi, essa fu sollevata assai imprudentemente dall' on. Buzolić perchè è un' arma a due tagli. Se l' on. Buzolić contesta ai signori Vidović e Smirić il diritto di dirsi italiani perchè hanno nomi slavi, noi potremmo anche, con egual ragione, fare una simile contestazione ad altri deputati della maggioranza che portano nomi italiani.

Ma questo non è il nostro principio: per noi, altro è origine, altro è nazionalità. Si può benissimo essere di origine slava e di nazionalità italiana, ed essere viceversa di origine italiana e di nazionalità slava. Nessuno pensò che il conte di Cavour e il poeta Berchet fossero francesi.

Quanto alle osservazioni sui cognomi, mi sembra poi che esse non trovino giustificazione neppure nei principi scientifici vigenti, nonchè nei fatti. È naturale che le maggioranze si assimilino possibilmente le minoranze, è quindi insostenibile in linea di principio generale ciò che sostenne l'on. Bianchini, che gli Italiani della Dalmazia abbiano corrotti i nomi slavi..... (Biankini: Venezia).

Io credo che sia accaduto l'opposto. So per esempio di nomi latini, come Dominis, tradotto in *Gospodnetić*, di Dolci tradotto in *Slade*. D'altre, parte che questa tendenza vi fosse in Dalmazia lo prova il fatto che nomi di benemeriti italiani furono slavizzati. Da Gondola si fece *Gundulić*, da Palmotta *Palmotić*, da Canavelli *Kanavelić*.... (Biankini: l'inverso)....

Credo che si sia realizzato il caso opposto. I nomi degli italiani furono slavizzati. So (e potrei citare nomi), che oggi ci sono famiglie italiane che assentono alla traduzione del proprio nome. In alcune scuole si tollera che i ragazzi traducano il loro nome italiano in islavo, senza che ci sia opposizione.

L'onorevole Bianchini dice che noi gioveressimo meglio al nostro programma, qualora dovessimo riconoscere soltanto l'esistenza di una civiltà, non di una nazionalità italiana, in Dalmazia. E l'on. Bianchini, con

frase e parola felice, ha riconosciuto l'indigenato della coltura italiana in Dalmazia, ed ebbe parole lusinghiere per il mantenimento di questa coltura nel nostro paese. Non dubito affatto della lealtà delle espressioni dell' on. Bianchini dal lato personale. Ritengo anzi fermamente che tale sia la sua opinione, che egli cioè ritenga utile, se non necessario, che si mantenga in Dalmazia l'italiano, come lingua di coltura. Non credo però che questa sia l'opinione del suo partito (*Prekidanje*). So che alcuni Comuni, onorevoli signori, respingono atti presentati in lingua italiana, per questa sola ragione. So che ciò accade a Sebenico e Traù; so che si dovette ricorrere all' Autorità superiore. Questo non è un saggio neppur di tolleranza, altro che benevolenza! So che in iscuola non solo si tollera a stento, ma anzi si maltratta l'elemento italiano. So di un giovane professore venuto da un' università croata e di nazionalità croata, che in una scuola slava, raccomandò la lettura di libri italiani. Egli è stato deriso dagli scolari in iscuola. Questo è un fatto. Mi ripugna far nomi, ma è un fatto.

Da ciò si vede che in teoria si professa questa benevolenza, ma che i fatti davvero non corrispondono alle premesse.

Adunque non solo per questione di diritto, ma per altre ragioni ancora, noi non possiamo abdicare al nostro principio cardinale, che in Dalmazia esiste un elemento nazionale italiano. Questo sarebbe un suicidio che noi non possiamo fare sul terreno legale. L' on. Bianchini chiuse la sua apostrofe rivolta al mio partito con una frase spontanea assai felice. Egli disse: „Braćo Talijanci" e con questa spontanea frase ha riconosciuto questa carrateristica nazionale (*smieh*). L' on. Bianchini ci ha dato ragione. Io adunque collo stesso buon intendimento potrei dire: „Braćo Hrvati"! Volete riconoscere la nostra caratteristica nazionale? È semplicissimo. Esaudite le nostre modestissime domande. Accordateci qualche scuola, la parità della lingua, e allora saremo lieti di cooperare con voi all' interesse generale.

Della questione dei libri scolastici e della proposta fatta dall' on. Bianchini, io non mi ero occupato perchè, a differenza del mio amico Vidović, a me il discorso dell' onorev. Bianchini non aveva fatto troppo meraviglia. Non so perchè, ma è certo da molto tempo, che si insiste in modo curioso su questa affermazione dell' „hrvatsko ime", in tutto e per tutto. L' on. Bianchini vorrebbe cominciare questa affermazione nazionale ancora dagli abbecedarî. Io non so da quale interesse egli parta nel far ciò o parta il suo partito. A me sembra che per chi si sente realmente croato e si ritiene dominatore in provincia, non ci sia bisogno di questa continua affermazione (*bravo*), di questo suggello da mettere su tutto. I fatti pur troppo stanno diversamente. Il titolo croato è quasi divenuto un titolo da mettere sui viglietti di visita. Si legge di Tizio, di Caio: „svećenik i hrvat, učitelj i hrvat, doktor prava i hrvat, ecc." Si aggiunga che invece di dire Dieta Dalmata, in alcuni giornali si legge „hrvatski Sabor.... u Zadru". Non so davvero da che punto di vista ciò sia necessario. Per chi sente la propria nazionalità, ciò non sarebbe affatto necessario. Della questione dei libri scolastici io non mi sono punto occupato, perchè estranea fino a un certo punto ai nostri interessi.

Mi sorpresero però le dichiarazioni fatte dall' on. Zore. L' on. Zore è conosciuto per un uomo di principii calmi e moderati. Con mia meraviglia nel suo discorso.... Devo anzi premettere che udii dire che l' on. Zore fece parte di un comitato governativo.

Zore: (No, no).

D.r Salvi. Bene, allora non mi occuperò di questa questione.

L' on. Zore adunquei lungi dal confutare, come era attendibile, l' on. Bianchini nelle sue pretese che da tali libri emergesse questa caratteristica nazionale, che è nello stesso tempo fonte di discordie politiche nel nostro paese, ha invece inteso di dimostrare che l' on. Bianchini aveva torto di lagnarsi, e ciò perchè il governo aveva *soddisfatto al suo*

desiderio, perchè quello spirito croato di cui quei libri dovevano, secondo lui, esser ripieni, *c' era in fatti* e citò fra altro una frase dove è detto che a Spalato su quattordici mila e tanti abitanti non ce n'è uno d'italiano! La lettura di questo passo ha destato una calda protesta da parte dell'on. Vidović. Oggi, l'on. Bianchini ha cercato di mitigare l'affermazione dell'on. Zore, perchè disse, in altra pagina c'è pure l'osservazione che vi sono anche italiani. Non conosco queste *čitanke.* Comunque, l'emendamento Bianchini alle dichiarazioni dell'on. Zore non sarebbe sufficiente, perchè resterebbe sempre il fatto che in una notizia di un libro scolastico sarebbe implicitamente riconosciuta dall'imperiale regio governo un'inesattezza, una falsità anzi. Credo che neanche un partito politico oserebbe dire in modo così categorico che a Spalato tutti gli abitanti sono croati! L' on. Buzolić, questa mattina, parlando su questo argomento, disse che tolti i borghigiani forse, non si troverebbe un numero sufficiente di scolari per stabilire scuole popolari italiane in Spalato. Egli stesso ammetteva quindi che non tutti gli abitanti di Spalati sono croati.

Buzolić. (Ho detto che non parlano).

D.r Salvi. Ad ogni modo però si doveva aver riguardo all'ultima statistica del 1880, dove — per quanto quei risultati anagrafici sieno da mettersi in discussione pel modo come si sono ottenuti — pure ammettono 8700 italiani nel distretto di Spalato. Credo che sopprimere questo numero di italiani da un libro approvato dall'autorità governativa, è assai grave ed io mi attendo dalla gentilezza del signor referente scolastico quelle spiegazioni o rettifiche, che egli credesse di dover fare.

Devo fare un'osservazione all' on. Perić. Egli ha detto ieri parlando del nostro partito autonomo: *gli autonomi si metamorfosavano da un giorno all' altro e ciò per l' influenza della politica austriaca.*

L'influenza della politica austriaca! Ma se tutti sanno che essa è stata solo deleteria per il nostro partito. Quanto alla metamorfosi, non è vero. Nel nostro partito, chiamato autonomo fin dall' origine, ci furono sempre italiani e slavi, quasi tutti gli italiani della Dalmazia e molti slavi contrarii all' annessione. Se gli italiani non si sono accentuati maggiormente prima, ciò è stato in forza delle circostanze. Gli italiani avevano rispettati i loro diritti, rispettata la loro lingua nelle scuole, non c'era dunque bisogno di affermazioni, sarebbero state una cosa superflua. Queste affermazioni nazionali sul campo politico sono d' altronde frutto di tempi recenti. Credo che solo dall'85 si è costituito al parlamento di Vienna, come partito, il Club *nazionale* tedesco. Ma prima ancora che al parlamento austriaco, in questa eccelsa Camera un vecchio e illustre cittadino, uno degli uomini più moderati del nostro partito, il cavalier Serragli, nella prima discussione sull'introduzione della lingua slava negli uffici, aveva sostenuto l'esistenza di una nazionalità italiana in Dalmazia. Questa nostra affermazione non è dunque frutto degli ultimi giorni e del capriccio di uno o dell'altro dei nostri condottieri, è una conseguenza delle condizioni alle quali siamo stati condotti. D'altro canto io ammetto, se non una metamorfosi, una certa quale evoluzione. Ma, o signori, l' evoluzione è destino di tutti i partiti. In origine i partiti si erano schierati pro o contro l'annessione. Il partito autonomo si chiamava così perchè contrario all' annessione. L'altro partito nazionale era solo annessionista. Se facessi appello alle lealtà dell'on. Bianchini, non so se egli mi risponderebbe che il partito della maggioranza ha ora l'identico programma... (Bianchini: Sì)..... Tanto meglio.

Prima di chiudere, devo fare un' osservazione all' on. Vukotić.

Egli, in una forma molto blanda, che in lui Bocchese forma un curioso riscontro colla violenza, cioè non voglio dire violenza, col calore con cui ha parlato l' on. Bianchini, fece appello alla concordia degli slavi per combattere il comune nemico. Oggi l' onor. Bianchini disse che anche egli non si accorse a chi andasse diretta l'allusione. Mi fu

accennato che l'on. Vukotić avesse alluso a noi. Sarò lieto se l'on. Vukotić vorrà rettificare o smentire. (*smieh*).

In ogni modo ritengo che l'on. Vukotić avrebbe parlato per conto proprio, e non del suo partito. Comunque, se egli ha creduto che noi siamo nemici alla sua nazione, ciò non è vero. Noi amiamo ugualmente gli slavi della Dalmazia e i loro diritti, come i nostri.

Ritengo poi che l'on. Vukotić, che rappresenta alla Dieta uno dei collegi di Cattaro, dovrebbe sapere e ricordare che appunto in questi giorni in una sciagurata lotta che si è sollevata su basi religiose a Cattaro, una parte, la migliore del nostro partito, non esitò ad unirsi ai serbi per combattere il comune nemico che, il almeno, non eravamo noi. (*bravo*).

Zore. Pitam rieč za stvarni izpravak.

Predsjednik. Častni Zore ima rieč za stvarni izpravak.

Zore. Najprije opazit mi je, da nije malenkost, što je u čitankama za pučke škole spomenut posjet cara Dušana u Dubrovnik, jer je to važan i znamenit dogadjaj. Ja nijesam rekao, da su sve škole savršene i u redu, nego sam rekao to u obće, a to će svak priznati. Kao što će mi svako priznati, da je srbski i hrvatski narod jedan pod dvostrukim imenom, pa da to valja spomenuti, jer odgovara istini. Rački sam kaže, da su se Hrvati i Srbi u sedmom vieku preseliti na jug. Pravi naslov Tomislava bio je kralj hrvatski i dalmatinski, kô što se čita u samom Smičiklasu. O Poljicima se kaže u čitankam, da su pripadala ugarsko-hrvatskoj državi. Sastavljači čitanakâ, govoreći o Kačiću, po svoj prilici ugledali su se u naslov njegove pjesmarice, koju je on sam prozvao „Razgovor ugodni naroda slovinskoga". Osim toga pročitati mi je, ne dokaz, da nije sve onako, kako Biankini veli, još ova mjesta (čita). Ove su čitanke navlaš bile sastavljene namjerom, da nediraju u ničiju osjetljivost, te ako je na nekim mjestim bilo izostavljeno ime Hrvat, da se tako jednako postupalo i sa pjesmam i štivim, gdje je bilo spomenuto ime Srb. Tako u jednoj pjesmi Zmaja Jovanovića, gdje u izvorniku stoji „srpče" bilo je zamjeneno sa „diete".

Predsjednik. Pošto je već kasno, prekidam današnju razpravu i sjednicu a uričem sliedeću za sutra u 10 sati pr. podne sa istim dnevnim redom. Sjednica je zatvorena.

(*Konac sjednice u 2 sata i 15 č.*)

VII. Sjednica dneva 24 ožujka 1892.

Sadržaj: *Navieštenje molbenica. — Upiti i Odgovori. — Predlog Šupukov o sudištu u Šibeniku. — Izbor 2ju članova u Odbor sedmorice. — Sliedi razprava o proračunu školskom 1892.*

(*Početak sjednice u 10 sati i 15 č. pr. podne*).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Božo Korlaet i Tomo Brajković.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić, zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić, vladin savjetnik Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 27. Broj je zakonit. Molim tajnika Korlaeta, da pročita zapisnik jučerašnje sjednice.

Korlaet (*čita*):

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Gospoda koja odobravaju zapisnik jučerašnje sjednice, kako je bio sada pročitan, neka ustanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Primio sam jednu molbenicu. Molim tajnika Korlaeta, da joj pročita sadržaj.

Korlaet (*čita*). Br. 147. Jakov Marušić pita pripomoć.

Predsjednik. Ova prošnja prelazi na molbenički odbor.

Prije današnje sjednice primio sam nekoliko upita. Prvi upit predao mi je častni zastupnik pl. Gjorgji. Molim da ga pročita.

Pl. Gjorgji (*čita*):

Upit na Vladu N. V. Cesara i Kralja!

Davno je to bilo, po prilici nazad šest stotin godišta, bivša Republika Dubrovačka izdala je jedan zakon po komu, da bi se uredili odnošaji stanovnika svoga zemljišta, po najviše u ono doba zabavljajućeg se sa stočarstvom, bi naredjeno da svi seljaci uzimaju pravo drvarine i paše na zemljama komu mu drago pripadajućima i ne uradjenima, uz to da ovaj zakon u svako doba može se preinačiti ili i ukinuti po zakonadavnomu Velikome Vieću. Taki propis ondar shodan i možda probitačan u opće za stanovnike Dubrovačke Države, pošto ovi tečajem vremena, i nastojanjem vladara, od čobana postadoše poljodjelci, kako se lako može razumjeti, izgubi svoju izvornu važnost i shodnost te isti seljaci svojevoljno odrekoše se faktično te povlastice, ograničivši dotično pravo budi na korist pojedinih osoba, zazidanjem ograda, budi samih kmetova na zemljištu svoga osobitoga gospodara, što i dan današnji tako biva. Premda na ti način rečeni zakon posta absolutnim, ipak nikad nebi zakonodavstveno ukinut ili preinačen, dapače još i danas virtualno opstoji, ali samo na isključivi uhar onih seljaka koji ne posjeduju svoga zemljišta, budi vlastitoga budi kmetskoga, i koji premda u neznatnom broju sačinjavaju prvi seljački proletarijat. Nije treba spominjat koliko taki položaj škodljiv je poljodjelstvu, i koliko je on u protuslovlju sa obstojećim prepisima šumarskog zakona. Po svemu tome rekbi da je već vrijeme, da se promisli kako bi se preinačio taj opstanak prošlih vremena, koji se po ništo ne slaga sa preinačenim odnošajima

i suvremenim potrebama, kako je skoro bilo učinjeno u Italiji kraljevskom Izjavom. (Vedi Gazzetta Uff.le d. Regno d'Italia a. 1891 N. 209), pored sličnih okolnosti.

I u istinu, nazad nekoliko godišta njeki Dubrovački vlastnici i isti seljaci u dogovoru sa odnosnim općinskim Upraviteljstvim, obratiše se na ovi Visoki Zemaljski Odbor sa molbom da bi on izvolio izposlovati kod Cesarske Kraljeve Vlade, neka bi se zakonodavstvenim putem postiglo žugjeno ukinuće rečenog starodavnoga Dubrovačkog zakona, i poznato nam je, da Visoka Vlada pošto joj je bila priobćena ova želja, dala je proučiti stvar ne samo, nego da dotično ministarstvo jur se je povoljno o njoj i izrazilo, tako da bilo je dopušteno ufati se, da će se do skoro stići do žugjenoga cilja.

Istina jest da Visoki Odbor Dalmatinski, upitan od Vladine strane, izrekao je mnenje, da možda nije nikakve nužde prihvatiti se toga posla, pošto tekuće izragjivanje zemljišnijeh knjiga u kotaru Dubrovačkome popraviće tu stvar, samo po sebi, zanijekajući uknjiženje odnosnoga prava. Ali to ne biva u opće tako, dapače poznato nam je da kod nekih Sudova to uknjiženje se je ostvarilo, kako u slučaju stanovnika odlomka Stona maloga, koji su svi bez iznimke, ne izključujuć ni mjestnog Paroka, koji zajsto nije seljak, dali uknjižiti na svoju korist *jus lignandi et pascendi* uz naslov spomenutoga Dubrovačkoga zakona na teret zemalja Vlastnika Iva Milka, opstojećih u odlomku Zaton-Doli u Okrugu Stonjskog Suda.

Vidiv sve ovo, i da bi se pospješilo riješenje rečenog pitanja, i tako udaljila nejednakost postupanja Sudova u sličnim poslima, podpisani, osudjuju se upitati Visoku Vladu Njegova Veličanstva:

I. Hoće li ona podnijeti, kao svoj predlog, dotičnim zakonodavnim čimbenicim ukinuće starodavnoga zakona bivše Republike Dubrovačke, po kojem seljaci nastanjeni u Okrugu te bivše Države uživaju općeniti *jus pascendi et lignandi* na tugjim neuragjenim zemljama?

II. Misli li ona da riješenje takoga predloga nadleži Okrugu djelatnosti Carevinskoga Vijeća ili Zemaljskoga Sabora?

Pl. Gjorgji — L. Zore — D.r Pugliesi — Gondola.

Predsjednik. Imam čast izručiti ovaj upit visokoj Vladi.

Drugi upit predao mi je zastupnik Kulišić. Molim da ga pročita.

Kulišić (*čita*):

UPIT

na C. K. Vladu Njegovov Veličanstva.

U ustavnoj državi, prava i dužnosti gragjana tačno su opredijeljene. U ustavnoj državi, prava gragjanska ne smiju se vrijegjati, a Vlasti napose dužne su ih poštovati i još braniti, kad su na obranu pozvate.

C. K. Poglavar Karabajić u Kninu, za posljednijeh općijeh izbora na carevinsko Vijeće, izdao je nalog Općinskom Upraviteljstvu u Drnišu, kako će sastavljati izborne lisnice. Naredio je da se birači ustanove po porezu, taman kako će na stotine birača biti lišeno svoga izbornog prava, dočim je birače trebalo odrediti po broju birača uvrštenijeh u glavnome mieniku. Općinsko Upraviteljstvo puslušalo je, i učinilo je pogrješku. Stvoren je jedan uzrok za uništenje.

Uslijed ostavke D.ra Masovčića, došlo je do naknadnog izbora u istom kotaru. C. K. Poglavar Karabajić opet izdaje isti nalog. Ovaj put općina nije ga poslušala. Tako je nestalo jednoga uzroka koji bi sam po sebi bio dovoljan da se izbor uništi i zaista bi se imao uništiti kad dotični izbranik nebi volio dati ostavku prije verifikacije.

Dalje: C. K. Poglavar Karabajić izdao je i objavio je *naredbu* 4 maja 1891 Br. 3930 za sav kninski politički kotar. Podvlačimo naslov ovoga spisa, nazvana *naredbom*. Daklen, ovom naredbom, C. K. Karabaić naregjuje da na sedmine ne mogu doći nego pozvanici, i da se ne može pozivati više od deset ljudi. Prestupak naredbe kazniće se globom od 1 do 100 fiorina. Kaznu osniva on na ministarskoj naredbi 30 Setembra 1857. Još se u ovoj naredbi — Karabajićevoj a ne ministarskoj — navode razlozi; biva, da se narod na pogrebima upropašćuje troškovima.

Dotična naredba prilaže se ovdi u prepisu.

N a r e d b a.

Da se narod ne upropašćuje slabim običajima, da se ne uvali bez potrebe u dugove i da bude od sada u napred vladao red na sedmini, pronašao sam za nuždno i dobro, odazivajuć se želji za narod dobromislećih seljana i glavara, narediti kako sliedi:

1. Na sedminu mogu doći samo oni koji su pozvani od starešine kuće, a drugi nitko.

2. Nijedna kuća, pa ni najbogatija, nesmie pozvati na sedminu više od deset (10) ljudi.

3. Tkogod bude prestupio ovu naredbu, bit će kažnjen po Minis. naredbi $^{30}/_{9}$ 1857 sa globom od 1-100 for. ili sa odgovarajućom tamnicom.

Obćinsko Upraviteljstvo, seosko glavarstvo, duhovnici i žandarmarija imaju paziti da bude ova naredba vazda poštovana i prijaviti prestupnike ovom c. k. kot. Poglavarstvu.

Knin 4 Maja 1891.

C. K. Kotarski Poglavar

Karabaić.

Očito je, da jedan c. k. Poglavar ne može izdavati naredaba. Očito je takodjer da ovaj oglas, ne može se osnivati ni na ministarskoj naredbi 4 maja 1891 Br. 3930, jer nikome se ne može nametati i odregjivati način kako će svoje mrtve sahranjivati, dočim to svak radi po svojijem sredstvima ,i u pogledu troška može raditi po svojoj volji. To vrijedi i za zvanice. Najposlije, po svoj prilici, moglo bi se zaključiti da c. k. Poglavar Karabajić ne zna što je sedmina, jer u pravom značenju ove riječi i po običajima u nekijem predjelima, sedmima nije obred na pogrebu mrtvaca, nego je posjeta prijatelja u ucviljenoj kući, što biva sedam dana poslije pogreba. Ovom prilikom rogjaci i prijatelji nose darove ucviljenoj kući, te na taj način namiruju trošak, koji obično svaka kuća podnosi prilikom slučaja smrti. Otuda ispada, da baš c. k. Poglavar Karabajić zabranjuje jedno ekonomsko uobičajeno izravnanje medju našijem narodom: da postizava protivim cilj. Ovakvijem naredbama kvari se gdje ništa ne treba ispravljati.

Iz ove naredbe vidi se prije svega da c. k. Poglavar Karabaić, koji bi htio ispravljati starodavne običaje narodne, ne poznaje tijeh običaja. On bi valjda htio zabraniti troškove o pogrebu koje nazivlje sedminama, ali ako je i istina, da se u nekijem krajevima to čašćenje na pogrebu, uprav nazvano daćom, takodjer nasivlje sedmina, ipak to nije prava daća i na sedmine ne troši ucvijeljena kuća, nego na protiv prijatelji darovima pomažu tu kuću. Svakako je pak jasno da ne postoji nikakav zakonski propis o načinu kako će se pogrebi isvršavati. Kao što je u gragjanskoj ruci slobodno da se na pogreb šalju vijenci, natpisi, i razne pjesme, kočije, muzike, bogato urešena mrtvačka kola, prilozi od znanaca i prijatelja itd., tako je slobodno isto i težacima da taj obred svrše čašćenjem u jelu i piću. Ima se uz to opaziti, da ljudi koji nose mrca i grob mu kopaju, a za to ih se svakako hoće više od deset, osobito po hrgjavome vremenu, ne primaju nikakove plaće u novcu, nego primaju nagradu u hrani.

Ova dva slučaja navode se samo da se vidi, kako c. k. poglavar Karabaić postupa u elementarnijem poslovima. Pitanje je sad kako

će on postupati kad takoga činovnika zanesu strasti političke i vjerski fanatizam? Kako će postupati, ako taki činovnik, naravi razdražene i popustljiva držanja, stane podlijegati nečistijem nagovorima?

Ne ćemo se ovdje baviti načinom kako c. k. poglavar Karabajić postupa sa pravoslavnijem sveštenstvom. Ne ćemo ovdje isticati, kako on ostentativno upotrebljava dvije različite mjere u općenju sa sveštenicima dviju crkava, apostrofirajući i susretajući osornijem frazama pravoslavne sveštenike, što vrijegja njihov ugled i vrijegja u najdelikatnija čustva ispovjednike pravoslavne crkve. Ne ćemo iznositi toliko primjera u ovom pogledu, jer predmet spada drugoj nadležnosti i jer bi u ovoj pritici takogjer trebalo spomenuti još jednoga činovnika, opet jednoga c. k. poglavara, to onoga u Kotoru, barona Marojčića, koji, izmegju ostaloga, nalaže žandarima, da nadziru pravoslavne sveštenike.

Prelazimo s toga na ove dogagjaje.

Pošto se pravoslavna crkva u Kninu popravlja, tutorstvo iste crkve tražilo je dopust, da se u njoj o Božiću služi služba božija. C. K. poglavarstvo dopušta. Dolazi dan sv. Save, veliki praznik crkveni i narodni, jer ga pravoslavni Srbi slave u crkvi, a opet slavi ga sav srpski narod, biva Srbi sviju vjera, kao narodnu svečanost. Tutorstvo pita opet dozvolu za službu u crkvi. Ali c. k. poglavar susreta ih riječima: „Jeste li mi došli za S. Savu? Ala ste vi Srbi fanatičari“.

Ovaki se izražaji sami po sebi kvalificiraju. Očito je, da je tutorstvo samo svoju dužnost vršilo i da dotičnom molbom nije pokazivalo nikakav fanatizam, jer drugačije trebalo bi sve crkve porušiti, po tome mišljenju c. k. poglavara u Kninu. Pošto pak gospodin Karabajić nije ateista, nego još javno ispovijeda svoju vjeru, to iz ovoga njegova držanja ispada, da bi on gornje svoje mišljenje htio primijeniti samo na pravoslavne crkve, da su njemu fanatičari samo oni, koji ne pripadaju njegovoj crkvi. To njegovo raspoloženje opaža se baš na prav. crkvi u Kninu, jer se od godine dana oteže popravak crkve, što bi se mogao po općem i osnovanom mišljenju izvršiti u nekoliko mjeseci.

Svakako ovijem dočekom c. k. poglavar Karabajić uvrijedio je i izazivao je na slični odgovor jedno prestavništvo crkveno, koje je po pravu i dužnosti svojoj samo dolazilo pitati dopust na učtiv način. Svakako ovaka izazivanja vrijegjaju sve pripadnike dotične crkve i u toliko ih više razdražuju, u koliko je poznato, da c. k. poglavari mogu po patenti 20 aprila 1854 osuditi na zatvor najpoštenije i najvigjenije ljude, kad bi u jednom c. k. uredu odgovarali prema načinu, kako je ovaj put Karabajić dočekao prav. tutorstvo.

Istoga je dana zabava u srpskoj čitaonici. Dva mladića dolaze na poglavarstvo pitati dozvolu na program zabave, koji sadrži nekoliko pjesama i prestavu. Karabajić mladiće dočekuje ovijem riječima — „vi Srbi imali bi ste podići se na veći stepen kulture — Vi Srbi težite preko granice. Da sam htio, mogao sam vas lani sve zatvoriti“... I ove rečenice najbolje karakterišu istoga poglavara. Ovaki napadaji, na žalost, nijesu novi. Ovaki napadaji mogu se čitati u nekoj štampi, koja ne zna cijeniti dostojanstvo i zadaću štampe. Ovaki napadaji mogu se javno izustiti samo od ljudi, koji ne razumiju našijeh nevolja, ili namjerno rade o propasti našega naroda. Ali ako se ovaki napadaji mogu štampati u nekijem novinama, ako gospodin Karabajić može pripadati toj političkoj struji izvan ureda, on u uredu ne smije izražavati svoja politička mišljenja, koja u stvari sadrže smjele uvrjede za sav jedan narod, ne smije na taj način ponižavati duh jednoga cijeloga naroda. Poznato je u ostalome, sa su Srbi kao nijedan narod na svijetu, znali se žrtvovati za prosvjetu, podižući kulturne zadužbine od svoga vlastitoga znoja. Poznato je takogjer da su Srbi u ovoj monarkiji potpuno i dragovoljno uvijek vršili svoje gragjanske dužnosti i da su na stotinu bojnijeh polja oduševljeno vitežku svoju krv prolijevali. Ovo zna svak, a ovo mora znati jedan c. k. Poglavar, koji je dužan kapom u ruci klanjati se pred ovaki-

jem narodom. U ostalom, da u ovome napadaju ima samo jedan trun istine, mi smo uvjereni, da Poglavar Karabajić, sa ovakijem razpoloženjem prema Srbima, ne bi kroz prste gledao, nego bi bio izvršio ono što je kazao, da je na svoju žalost propustio.

Evo daklen opet vrijegjanja i izazivanja jednoga cijeloga naroda, vrijegjanja i izazivanja, koje bi moglo imati najcrnjijeh posljedica, jer se na narod baca neosnovana sumnja i namjerno izazivlje ogorčenost. Srbi zaista ne će se dati zavesti, ali mi držimo, da ih jedan c. k. poglavar ne smije izazivati.

Prelazimo na postupak ovoga poglavara sa općinskijem prastavništvom u Kninu.

Na općinskoj sjednici raspravlja se pitanje o jednome nadredaru. Poglavar Karabajić prisutan je kao politički odaslanik, te ustaje, govori na razjaren način o nadredaru, napadajući na načelnika i upraviteljstvo, apostrofirajući vijećnike i nagovarajući ih, kako će glasovati. Na ovaj način dakle on je povrijedio postojeće propise o općinskoj samoupravi i izričite ustanove zakonske o držanju političkog prestavnika u općinskom vijeću.

Politički prestavnik ima paziti, da se zakon vrši i da općinsko vijeće ne prelazi granice svoje nadležnosti, ali se nipošto ne smije uplećati u poslove vlastitog općinskog djelokruga.

Načelnik Kninski, i ako je i uvijek svjestan svoje dužnosti i svoga prava, te je mogao i morao zabraniti govorenje poglavarevo, ipak mu je dopustio da goni svoju do kraja, nadajući se, da će on sam uvidjeti svoju pogrješku i da će se trgnuti i popraviti barem za budućnost.

Ali uzalud uzdanje! Naprotiv on goni dalje i sve to gore.

Poglavar Karabajić poslao je ovaj dopis 13 Januara 1892 br. 734 na G.dina Aleksandra Katića, načelnika Kninskog:

„Blagorodnom Gospodinu Načelniku Aleksandru Katiću u Kninu.

„Pozivom na dekret Zemaljskoga Odbora dne 7 Decembra 1891 Br. 5724, upravljen tom općinskom Upraviteljstvu, pozivljem Vas, Gospodine Načelniče, da vršite Vašu dužnost u smislu § 55 općinskog Zakona, naredjujuć Savi Radoniću da skine odma sa sebe redarsku odjeću, jer će inače ovo C. K. Kotarsko Poglavarstvo morati samo postupati.

„Žalosno je pak da ste, Gospodine Načelniče, uzprkos pisama ovog Kotarskog Poglavarstva 16 Maja 1889 Br. 4309, 14 Novembra 1889 Br. 12531 i 10 Julija 1891 Br. 9017, kršeć prstojeće zakone i ustanove, zadržali do sada u službi Savu Radonića, šta više, da ste u sjednici općinskog vijeća pripomogli subjektivnim nepotpunim tumačenjem stvari, da ne bude poznata sva istina, i da ste takovim nekorektnim ponašanjem zaveli većinu općinskog vijeća na zaključak 14 zapisnika sjednice opć. vijeća 19 Oktobra 1891, koji nije imao zakonitog temelja.

„Još je žalosnije da, zajedno sa upraviteljstvom, umalovažavajuć odluku Zemaljskoga Odbora 7 Decembra 1891 Br. 5734, niste odmah obustavili sa službe Savu Radonića, nego ste ostavili da proteče toliko vremena poslije one odluke.

„Obavijestit ćete odma ovo C. K. Kotarsko Poglavarstvo o izdatim naredbama, a u prvoj sjednici općinskog Vijeća izvijestit ćete o stvari pročitajuć sve dobivene odluke, kao što je red, da može opć. Vijeće, znajuć cijelo i istinito stanje stvari, odlučiti o konačnom smetnuću Radonića sa službe.

„Imam dodati da ću svu strogost zakona po § 108 općinskog Zakona proti tom općinskom uprav. upotrebiti, ako nebude učinilo reda u općini. — Knin 13 Sječnja 1892. — C. K. Kotarski Poglavar — Karabaić“.

Kako se sadržaj i forma ovakog dopisa slaže sa glavnijem načelima ustavne slobode podijeljene općinama i njihovim prestavnicim,

kako i koliko vrijegja značaj, ugled i dostojanstvo jednog općinskog načelnika, i koliko odgovara i načelima najelementarnije uljudnosti, to ne treba da kazujemo. Ovaj dopis ruši svu općinsku ustanovu i vrijegja dostojanstvo općinske vlasti na način, za koji je stvoren kazneni zakonik.

Načelnik Kninski obratio se je tužbom preko Visokog Zemaljskog Odbora Visokom Namjesništvu. Visoki Odbor podupro je tužbu, a Vis. Namjesništvo osudilo je postupak poglavara Karabajića, to Dopisom 19 Februara 1892 br. 758, izjavljujući, da Namjesništvo „ne može nikako odobriti način pisanja Kotarskog Poglavara u Kninu". Rado priznajemo ovaj svršetak tužbe protiv neuljudnog i nezakonitog postupka, ali pošto još ne vidimo naravnijeh posljedica tolikijeh tužaba, i pošto se ovaka djela ponavljaju, narodni prestavnici dužni su da upitaju visoku vladu o ovome i o svijem djelima poglavara Karabajića.

Poglavar Karabajić navaljuje na općinu Kninsku za nove općinske izbore, kao što on i niko drugi ne navaljuje u sličnim prilikama. Općina raspisuje izbore. Izbori su zakonito proglašeni i najposlije razdani su svi pozivi. Od jednom poglavar Karabajić diže žandare, diže se i on glavom svojom, te po noći budi i uznemiruje glavare i čauše po selima, da ih ispita jesu li izbori zakonito proglašeni. I ovaka revnost i strogost još se nijesu vigjale!

Usljed neobičnog iztraživanja i navaljivanja na glavare i čauše, uspio je Karabajić i utvrdio, da u nekom selu nije bio izložen oglas. Radi toga on obustavlja nenadno izbore.

Opet dakle imamo nesmotreno i neumjesno uplećanje, jer za svaki izborni čin ostaje biračima pravo utoka. U ovom slučaju proglašenje oglasa prava je neznatna malenkost, koja ne može nikako uplivisati na ispadak izbora, jer je u pozivima naznačeno sve ono što oglasi treba da sadrže: biva, dan kad će koje tijelo birati, koliko će vijećnika svako tijelo birati, mjesto, i vrijeme biranja.

U opće na sva ova djela poglavara Karabajića ima se opaziti, da on ovu svoju pretjeranu revnost, ne samo, nego i ove povrjede postojećijeh zakona, vrši samo prema jednoj općini svoga kotara, to općini srpskoj u Kninu.

Vidi se po ovijem činima naperenijem protiv srpske općine, kao i po spomenutijem uvrjedama srpskoga naroda, da poglavar Karabajić očito ističe svoju mržnju protiv Srba. Poznato je, da je on, Karabajić, najaktivniji član takozvanog hrvatskog arheološkog društva, koje je u stvari političko društvo. Najposlije, ima se opaziti, da članovi ovoga društva objavljuju i javno raspravljaju sve odluke poglavara Karabajića naperene protiv srpske općine Kninske, ili srpskoga naroda one krajine, to na nekoliko dana prije nego li će on svoje odluke i svoje naredbe izdati.

Ovijem je, mislimo, dovoljno ilustriran postupak Karabajićev.

Zbog svega toga, čast nam je da upitamo c. k. Vladu Njegovog Veličanstva:

I. Jeli c. k. Vladi poznat sav ovaj postupak u svijem pojedinostima c. k. poglavara Karabajića u navedenijem prilikama?

II. Ako je taj postupak c. k. vladi poznat, šta misli preduzeti, da ustukne nezakonitosti, koje počinjava c. k. kotarski poglavar u Kninu prema srpskome narodu i općini u Kninu, kojijem vrijegja narodni, pa i religiozni osjećaj onoga pučanstva, kao takogjer čast, ugled i dostojanstvo općinskijeh prestavnika i općinske samouprave?

U Zadru, 24 Marča 1892.

J. Kulišić — D.r Pugliesi — Vukotić — Simić — Bjelanović — Gojković.

Predsjednik. Imam čast izručiti ovaj upit visokoj vladi.

Treći upit predao mi je častni zastupnik Perić. Molim da ga pročita.

Perić (*čita*):

Upit vladi Nj. Veličanstva.

Obće je poznato, kako u pogledu župničkih stanova i župskih crkava Imotska krajina mimo sve ostale krajine daleko je u nazadku. Ima selâ gdje no više od deset godinâ župska crkva radi trošnosti stoji zatvorena. Narod se malo po malo odbija od službe božje, ne čuje propoviesti, te zloća, izkvarenost i svaki porok malo po malo širi se i slavi pobjedu; pak, zanago, nestane li se na vrieme tomu zlu na put, gradnjom dotičnih crkava, to bez sumnje mjesto crkve vlada će morat na skoro žandarsku postaju graditi.

Držim, da je veći dio nacrta i gotov, ali o poduzeću radje ni glasa. Crkva župska u Proložcu i Župi pozatvarane, kuća župnička u Lokvičićim, Studencim, Krstaticam, stranom zatvorene, a stranom odveć pogibeljne životu, bilo to radi trošnosti, bilo radi vlage. U takovom stanju župnici prebijajuć se od nemila do nedraga, uz najbolju i volju i želju, nije moguće da svakoj doskoče. U interesu vjere i države, u interesu pučanstva i dotičnog individua, u interesu javnog morala i ćudoredja, bilo bi već skrajno vrieme, da se ovoj nevolji doskoči. Toga radi dužnost nam je upitati c. k. vladu N. V.:

1. Što je to, o što zapinje, da se već gradi župska crkva u Proložcu i Župi?

2. Je li nade, da će se brzo započeti gradnja župničkih stanova u Lokvičićim, Studencim i Krstaticam?

Zadar, 24 ožujka 1892.

Perić — Šarić — Bjelovučić — Korlaet — Šupuk — Ivčević — Biankini — Ljubić — Brajković.

Predsjednik. Imam čast izručiti ovaj upit visokoj vladi.

Četvrti upit predao mi je častni zastupnik Biankini. Molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Ervenikų, najvećem selu Kistanjske obćine, koje sastoji od 2500 dušâ, rieka Zrmanja svake godine najveće štete nanosi, toli ljeti, koli zimi. Ljeti od Mokropoljske granice, radi mnogobrojnih ponora i odboja, Zermanja se gubi u zemlju, te prekida tek; a zimi, radi puste poplave, i puna nasipa vodenog korita, dere i raznosi zemlju, te novim pravcem prieti i samoj crkvi S. Mihovila i grobištu.

Posljedice ovog stanja očevidne su: ljeti narod i marva, u Erveniku i okolnim selim, mal ne za 5 mjeseci ostaju bez zdrave, tekuće vode, te moraju skapati od bolesti; a zimi strepe od straha da ih poplava nezaduši, i uz to gledaju kako voda raznosi najbolju njihovu zemlju.

Od mnogo godinâ visokoj vladi poznato je ovo kukavno stanje jadnih Bukovčana, i komesije onamo se često redaju, ali dosada bez ikakva uspjeha.

Zadnja vladine komesija bila je onomlani u Erveniku, pa i ova priznade nuždu da se onom težkom stanju naroda doskoči. Ali dosada nevidi se nikakva rada.

S toga nam je dužnost upitati vladu N. V.:

I. Kad već misli visoka vlada izvesti potrebite radje na Zermanji kod Ervenika, da tu odstrani pogibelj očite poplave?

II. Misli li već visoka vlada shodua odrediti, da se ljeti, svake godine, ponori na Zermanji nezatvaraju i nezatrpavaju, a da tako toliko hiljada naroda i blaga nebude usilovano, mjesto čište tekuće, zdrave vode,

piti zelenkastu, i otrovnu vodu iz virovinâ, te skapati od bolesti?

Zadar, 24 ožujka 1892.

J. Biankini — D.r Paštrović — D.r Klaić — D.r Zaffron — Šarić — Bjelovučić — Perić — Brajković.

P r e d s j e d n i k. Imam čast izručiti ovaj upit visokoj vladi.

Ima rieč vladin povjerenik.

Pl. P a v i ć. Imat ću čast odgovoriti na ove upite u jednoj od dojdućih sjednica (*čita*).

Nella seduta dietale del giorno ventuno corrente gli onorevoli signori deputati de Trigari e consorti diressero al Governo la seguente interpellanza:

„Se esso sia disposto a provvedere pel ristauro delle opere marittime di Zara, che minacciano rovina e quali sono le cause per le quali si lasciano con tanto deplorevole abbandono deperire?"

A ciò ho l'onore di rispondere quanto segue:

Sebbene lo stato della riva al porto di Zara non sia tale da cagionare apprensioni, pure con ogni cura ne verrà quanto prima esaminata la solidità di costruzione e verranno parimenti fatti i più accurati rilievi sulla sicurezza del molo al così detto pontino allo stradone. Si riserva inoltre l'i. r. Governo marittimo di provvedere, a seconda dei mezzi disponibili, ai bisogni in argomento.

Per ciò che infine concerne il ricollocamento della boa alla riva Francesco Giuseppe, venne di già disposto l'opportuno.

P r e d s j e d n i k. Prije današnje sjednice, predao mi je častni zastupnik Šupuk jedan predlog. Molim tajnika, častnoga Korlaeta, da ga pročita.

K o r l a e t (*čita*):

Nek Visoki Sabor izvoli, na temelju § 19 zemaljskog reda, izraziti Vladi Njegova Veličanstva želju, da se, obzirom na štete kojima sadašnje sudbeno ustrojstvo izlaga stanovnike sudbenih kotara Šibenika, Skradina, Drniša i Knina, i u svrhu da se u obće poboljša sudbena uprava u cielom području Pokrajinskoga Suda Zadarskoga, osnuje u Šibeniku jedan okružni Sud, kojemu bi imali pripadati sudbeni kotari ozgorspomenuti.

Zadar, 24 ožujka 1892.

Šupuk — Ivčević — Čingrija — Ljubić — Šarić — Brajković — D.r Karaman — Korlaet Bjelovučić — Perić — Buzolić — Biankini — Zore — Simić — Borčić — Tartaglia — Klaić — D.r Zaffron.

P r e d s j e d n i k. Pošto je ovaj predlog ustavan i dovoljno poduprt, ja ću ga staviti na dnevni red u jednoj od dojdućih sjednica.

Čast mi je javiti, da sam dao osam dana dopusta, zastupniku plemiću D.ru Machiedu, radi bolesti. Takodjer mi je čast javiti, da je na žalost podpredsjednik saborski D.r Bulat još uviek bolestan, te da neće valjda više moći prisustvovati saboru u ovom zasjedanju. Častni Ljubić ima rieč.

L j u b i ć. Odbor sedmorice razpravlja o važnom predmetu, koji treba, da što prije dodje na dnevni red; nu pošto su zapriečena dva člana ovoga odbora, a to smeta njegovu djelovanju, trebalo bi da budu u ovaj odbor sedmorice, mjesto zapriečenih Machieda i Bulata, izabrana druga dva člana još u današnjoj sjednici, jer je stvar prešna.

Predsjednik. Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog gosp. Ljubića, neka ustanu. (*Većina*). Tekom današnje sjednice, bit će birana, uslijed ovoga zaključka, dva člana odbora sedmorice. Prelazim na dnevni red.

Sliedi razprava o školskom proračunu za godinu 1892.

Upisani su za rieč: Bjelanović, Ljubić, Peričić, Smirić i Vukotić. Rieč ima zastupnik Bjelanović.

Bjelanović. Visoki sabore, poštovana Gospodo Zastupnici! Ja mislim, da sam pošljedni put, kad sam govorio o proračunu školskom, dovoljno jasno razložio i razjasnio svoje stanovište, mislim da sam se držao predmeta. Pošto je prošle godine bilo razgovora o školskijem knjigama, o fonetici i drugijem pitanjima, ja sam mislio i nadao se, da se o tom predmetu ne će više govoriti. Ja sam baš obratio svu pažnju na pravo stanje škola, na zadaću njihovu, i uspjeh, koji se u školama opaža. Slagao sam se sa govornicima i jedne i druge strane ove visoke kuće, slagao sam se s onijema, koji ne žale, što se toliko hiljada prosulo na škole, nego naprotiv žale, što se još više ne troši. Slagao sam se s onijema, koji su govorili s ove strane, da ne imamo onoliko koristi od škola, koliko bismo mogli očekivati, prama trošku, što zapadaju ove škole. U tom pogledu ja mislim i jedan predlog iznijeti. No pošto su nas govornici s desne strane odvukli na drugo polje, i pošto mi, na zdravlje, imamo da pretresamo još jedan drugi proračun školski, to za godinu 1893, ja ću taj moj predlog iznijeti drugi put, bivo, o zadaćama naše škole, te o pogrješkama i manama, koje se opažaju u našim školama. Jer, kao što je opazio gospodin Vidović, naš narod gladuje, te baš obzirom na naše ekonomske i privredne prilike, ja sam mislio preporučiti da se u tim školama obrati pažnja na rad, da se tu djeca uče, kako će raditi. A kako se i o moralu govorilo, ja sam htio preporučiti, da se gleda prije svega kako bi se u školama uzgajali ljudi pošteni i moralni.

Nego, kao što rekoh, mi smo bili odbijeni od predmeta i izazvani.

Poštovana gospoda govornici hrvatske većine meni prigovoriše, da sam ja, govoreći pošljedni put, bio razdražen, i da sam ja upotrebio neparlamentarnijeh izraza. Još je dodao moj poštovani kolega, gospodin Biankini, da ja ne znam parlamentarnoga *uljudnika*. Kad bi bile ove dvije tvrdnje istinite, u prvoj našli biste izvinu za drugu. Ja s moje strane priznajem, da sam bio uzrujan, ali nikako ne priznajem, da sam upotrebio riječi neparlamentarnijeh. Pošto to nije niko dokazao, mislim da prigovor nije osnovan. Ja sam bio uzrujan, jer kad čujem kako oni, koji uživaju svu milost vladinu, dolaze u ovaj sabor da se tuže na Vladu, ne mogu ostati miran; kad čujem, da se jedna stranka upravo rad škole tuži na Vladu, dočim je ta Vlada najposlije i naše škole žrtvovala toj stranci, ja ne mogu ostati hladnokrvan. Ja ne mogu ostati hladnokrvan, kad čujem kako se ovdje izvraćaju riječi glasovitoga Rusa Majkova, koji je rekao, da je austrijska policija stvorila Hrvate, te sad oni ovdje kažu, da ta policija stvara Srbe. — Ja ne mogu ostati miran i hladnokrvan, kad to čujem. Jedan veliki čovjek, veliki um, njemac Lessing, rekao je: *Wer auf Gewisse Dinge den Verstand nicht verliert, der hat keinen zu verlieren.*

Priznajem dakle, da sam bio uzrujan. Ali, koliko se tiče pristojnosti, ja mislim, da su gospoda govornici hrvatske većine sami sebe najljepše i najbolje karakterisali svojijem govorima, i dokazali su koliko su oni uzgojeni i koliko je uljudnost i parlamentarni običaj njihova svojina.

Poštovani zastupnik Bianchini rekao nam je čisto i bistro, da „jedini hrvatski narod ima pravo da postoji u ovoj zemlji“. Mi s ove strane protiv te navale već smo odgovorili, kako treba, a poštovani Bianchini kaže nam opet to, da mi ne znamo ni shvatiti njegove govore. To je svakako prećeranost, koja bi, kako mislim, imala biti isključena iz svakoga ozbiljnoga govora. Jer kad poštovani Bian-

chini govori 4 sata, ja mislim da u četiri sata može nešto kazati. A kad mi njega slušamo 4 sata, nijesmo ni mi toliko nedotupavni, da ne možemo nešto razumjeti od onoga, što je rekao.

Poštovani zastupnik Bianchini pronašao je i jednu novost. On je opazio jednu evoluciju u meni, te je želi dovesti u sklad s nekom sličnom strujom, koja je tobože sada zavladala u Evropi. On veli, da sam ja u ovom visokom saboru uzeo na se ulogu vladina komesara. Radi dvostruke kolegijalnosti, kao novinar i zastupnik, ja ću priteći u pomoć poštovanom Bianchinu. Spomenuću, da te novosti nije on odkrio ove godine. Za svih prošlih saborisanja, odkad se ovdje nalazimo, ja i on zajedno, mi smo slušali uvijek stereotipne tužbe i navale na Vladu od stranke hrvatske. Uvijek su se Hrvati tužili, uvijek su govorili, da Vlada tobože podupire nas Srbe, da Vlada širi Srpstvo. To se je ponavljalo u svakom našem saborisanju. Razlika je sad samo u tome, što su ovi govori preneseni iz rasprave proračuna zemaljske zaklade u proračun školski; u tome, što je ovoga puta hrvatska stranka napela sve svoje strijele protiv nas Srba, tako oštro, kao što nije nikada do sada. Ja sam u takim prilikama uvijek odgovarao mojijem napadačima ono, što ću danas odgovoriti. Odgovarao sam im, da je Vlada nevina, a to im i danas ponavljam, koliko se nas Srba tiče, a mene osobito, jer mi nijesmo s Vladom nikada griješili. Na taki odgovor, Bianchini bi nam uvijek prišivao svoju dosjetku, da mi uzimljemo na se ulogu vladinijeh komesara.

Poštovani Bianchini, tužeći se na Vladu, zaoštrio je osobito svoje strijele protiv mene. On je rekao, ako se ne varam, da će mene vidjeti u *monturi*. Kad bi se to baš i dogodilo, ne bi to bio nikakav znamenit i velik dogagjaj. Srpska stranka, u tom slučaju, malo bi izgubila, a hrvatska stranka ne bi ništa dobila, jer u redovima hrvatske stranke ima čitav legijon činovnika, monturanijeh ljudi. U toj vojsci činovnika moja malenkost ne bi značila ništa. I poslovica kaže: za jednijem vojska ne stoji. (*Odobravanje na ljevici*).

Nego, koliko se do sada znade, u uredništvu „Srpskoga Glasa“ nijesu se odgajali činovnici i policajci. Koliko se znade do danas, odgajali su se samo u uredništvu „Narodnoga Lista“ policajci; odgajali su se c. kr. poglavari, savjetnici, pa ih je najposlije naša zemlja mogla darivati i susjednoj Bosni. (*Smijeh. Tako je! na ljevici*). Ali, Gospodo, ja sam otkrio jednu novost kod poštovanoga moga kolege Bianchinia. On je, kad je govorio o jeziku srpskome, rekao, da taj naziv nije temeljito opravdan. Kad smo mu mi ovdje odgovorili, da je naziv „hrvatski ili srpski“ usvojen od ovog sabora, po predlogu našeg dovoljno neoplakanog druga — don Miha Pavlinovića, odvratio je Bianchini ovijem riječima: „*U politici čini se ono, što se ne misli*“. U politici „jedno se misli, a drugo radi“. Dakle hrvatska stranka jedno misli, a drugo čini. To je valjda poštovani zastupnik htio iznijeti kao neki primjer one kulturne razlike, koja postoji izmegju nas i njega, jer je on rekao, da oni zastupaju *evropejsku* kulturu, da su oni evropejci, a da smo mi, naravno, *Bizantinci* ili *Azijati*. Kao takovi, mi ne zavidimo ni najmanje političkijem i moralnijem teorijama, koje je poštovani zastupnik Bianchini istakao ovdje u ovom visokom saboru. (*Odobravanje na ljevici*).

Preći ću sada na predmet, koji je hrvatska većina htjela izazvati, ako i nije u svezi sa glavnijem našijem predmetom. Govoriću o istoriji, ali obećavam, da se ne ću pozivati na istorike srpske, da se ne ću pozivati na ostale istorike svjetskoga glasa, koji su se srpskom istorijom bavili; obećavam, da ne ću spominjati Porfirogenita, nego ću, ako dozvolite, upotrebiti vaše knjige i jednog vašeg povjesničara, koga ste vi spomenuli. Ja ću se poslužiti vašijem istorikom. To moram učiniti, jer gospodo, vi bi ste nas odavle htjeli prognati. Vi ovdje zahtjevate naše progonstvo u ime tijeh istorika, u to ime vi hoćete da se piše u školske knjige ono, što nije postojalo.

Vi još ovdje ističete neko hrvatsko državno pravo. Meni je žao, što to pitanje nije izneseno u drugoj formi, što s toga ne možemo baš opširno govoriti o tom hrvatskom

pravu na ovu zemlju. Kad ste vi izvoljeli tu razpravu o hrvatskom državnom pravu uvući u školski proračun, dozvolite da i ja štogod o tome kažem. Zastupnik Perić, spomenuo je, šaleći se s nama, kao bagatelizirajuć nas, onako kao iz glave: Tomislava, Zvonimira, Cetinjski sabor, pragmatičku sankciju itd., te rekao je on nama: to biste morali znati, kad hoćete da govorite, o tijem pitanjima. Poštovani zastupnik Perić htio bi na taj način proturiti, kao što je običaj od nekog vremena, kao pravi novac neki novac, koji nije pravi novac, već krivi. On bi htio proturiti kao pravo žeženo zlato, što u stvari nije nego *talmigold*.

Ali da vidimo!

U ovoj vašoj istoriji, na koju se vi Hrvati pozivljete i koja je napisana za političke težnje hrvatske, te u kojoj je razvijena hrvatska teorija na način, da svuda na jugoistoku, gdje se govori o Slavenima, tvrdi se, da su tu svuda bili Hrvati, i tako se, na priliku, kaže: pod Carigradom bili su Avari i Slaveni, dakle megju ovijem Hrvati — u ovoj vašoj istoriji, velju, provlači se ime srpsko. I u takoj istoriji, koja je napisana za nove političke hrvatske težnje, zna se za ime srpsko, priznaje se, da je Srba bilo od pamtivijeka u ovoj zemlji, od kad je bilo i Hrvata.

Navešću nekoliko primjera.

Spominjući naša najstarija doba u ovijem krajevima, Smičiklas kaže (u svojoj „Poviesti Hrvatskoj“, str. 56), da su primila vjeru Isusovu i ona plemena hrvatska, s kojiem se miješaju *srpska*, to u Zahumlju, Trebinju i t. d. Nastavlja: da su Hrvati te Srbe nazivali *poganima*. Eto Srba na jugu, i ako Smičiklas ne dopušta, da su, u ono doba, dopirali do mora.

U ovoj se istoriji vašoj evo kaže (na str. 157) da su megju Hrvatima postojale „osebujne državice“, a Dalmacija da je *srčika*. Pa se dodaje: da se ova banovina sterala na jug do rijeke Cetine. Kaže se, da su se miješali Latini i Hrvati. Pa se opet dodaje: da su se i Srbi tiskali na sjever megju Hrvate. Evo nam dakle Srba!

Dalje: Hrvati su godine 800 podloženi Francima, i ako su Hrvati pobijedili Franke — po Smičiklasu! Još se piše u toj Istoriji: „Od Hrvata dospio bi tako veći dio sasvim sigurno pod vrhovnu vlast cara franačkoga, kojega se ime sada spominjalo na jug barem do rijeke Cetine“. Eto opet Cetine!

Ajdemo dalje. Ušli smo u doba hrvatske narodne dinastije. Evo nas na Miroslavu. Bana je, ubija ga ban Bijele Hrvatske. Srpski vladaoc Česlav širi svoju vlast u gornje područje rijeke Bosne: „i tako bude ova banovina (Bosna) u ovaj čas srpska“ (str. 277). Opet malo dalje (str. 228) kaže ova hrvatska istorija: „Po tom što piše Konstantin, odbili bi se bili od Pribine Neretvani, Zahumljani, Dukljani“. Česlav ih uzimlje pod svoju vlast. Dakle u doba hrvatske dinastije, po toj hrvatskoj istoriji, južni su krajevi pod srpskijem vladaocima.

Najposlije tu kaže Smičiklas i ovo: „Svakako moramo uzeti, da je odcijepljenjem južno-dalmatinskih plemena, a i plemena srpskoga od države hrvatske, pukla ona odsudna linija između povijesti hrvatske i srpske, koja je tako jaka, da je svi potonji vjekovi ne mogoše presjeći. Politika istočnoga carstva, da razdrobi onaj narod i njegovu mladu državu, postigla je uspjeh, kakav čini se da nebi mogao izračunati um ljudski, a povijest zabadava tomu traži zakone u nauci, pak je prisiljena reći: tako je odsjekla providnost božija“ (str. 228).

Gospodo, ovo su dokazi po vašijem izvorima, po vašoj povijesti. Kriva je ovoj podjeli tobože politika istočnoga carstva. Ali, da se ne upuštamo u kritiku ove teorije, svakako neosnovane, možemo konstatirati, da je po svoj istoriji hrvatskoj priznato Srpstvo u južnoj Dalmaciji, to još u stara doba.

Ovdje ću istaknuti još jedan znameniti dogagjaj, opet iz Smičiklasove povijesti. Ovo se dogagja za kralja hrvatskoga Krešimira:

Lovro, nadbiskup spljetski, dopušta, da se pored spljetske osnuje nadbiskupija barska. Dakle rimska crkva postavlja jednoga arcibiskupa, stvara stolicu *primasa* u Baru, sa sve srpske zemlje. Arcibiskup spljetski priznaje, da se novom arcibiskupu u Baru podloži sva donja Dalmacija. Po ovome dogagjaju može se sumnjati, da li je osnovana tvrdnja Smičiklasova, da su se srpska plemena, dakle i južna Dalmacija, otrgla od Hrvata usljed upliva iz Carigrada. Rimski pape evo vide i priznaju podjelu, te u Baru postavljaju arcibiskupiju, pokraj arcibiskupije u Spljetu. Svakako pak mi evo vidimo, da je za doba kraljeva hrvatskijeh, sudbina donje Dalmacije spojena sa sudbinom srpskijeh zemalja. Donja Dalmacija ne poznaje hrvatskijeh kraljeva nikada.

Sad da vidimo, šta se još kaže o tijem kraljevima, koje vi nama namećete, u čije ime vi nama odričete narodnost srpsku.

Ko je bio taj kralj vaš Tomislav?

Kaže se, da je bio silan vladaoc. Imao je 50 hiljada vojske, ubojnika, kao nikakav vladaoc u ono doba. Kazujete nam nekakve priče, koje smo od vas po sto puta čuli.

Ali da vas pitamo: kakva su djela toga vladaoca? Šta je on uradio, šta je on stvorio?

Otvorićemo opet vašu povijest. Čujemo šta kaže Smičiklas.

U doba ovoga vladaoca zbiva se veliki dogagjaj: drži se u Spljetu crkveni sabor. Na tome saboru biskup je Spljetski postavljen za *primasa*. Ne priznaje se više za sveca slavenski apostol Metodije. Zabranjuje se megju Hrvatima služba slavenska. Proklinju se oni, koji ne bi primili latinski obred, nego bi se služili slavenskijem. (*Buka na desnici. Biankini upada i dovikuje: „To su bili Latini!“ Predsjednih zvoni i pozivlje na mir*).

To su zaključci crkvenog sabora u Spljetu. Tu su bili i hrvatski biskupi. Tu je bio i biskup Ninski, doglavnik, kancelar kralja hrvatskoga, te njega podlažu *primasu* u Spljetu, kao i sve ostale biskupe. Kralj Tomislav bio je toliko nemoćan, da ga nije mogao braniti, a u ostalom ne zna se ni kako je umro kralj Tomislav. Za kraljeva hrvatskijeh propada slavenska služba.

Vi ste htjeli, gospodo, da izazovete raspravu na ovom polju. Vi hoćete, da se istorija hrvatska pripovijeda u našijem školskijem čitankama. Vi dakle morate dozvolit, da se ta istorija priča po istini, da se priča onako, kako je bilo.

Govorilo se ovdje o kralju Zvonimiru. Ja ću vam pročitati ovdje, što kaže o njemu hrvatska povijest. (*Iz knjige:*) Evo kaže o njemu Smičiklas, kako on samo misli, da je Zvonimir bio ban slavonski. Za njegova vladanja postoji u južnijem krajevima Dalmacije ban Mihajlo, koji ga ne priznaje, nego mu još brigu zadaje. Istočni car daje Dalmaciju Mlecima. Za Zvonimira je konačna propast elementa slavenskog u Dalmaciji i njegov se narod protiv njega buni, jer da ga je izdao. (*Nemir na desnici*).

Nego, evo vam jednoga odlomka, što ću vam ga pročitati iz knjige, koja bi htjela proslaviti Zvonimira. Smičiklas piše:

Zvonimir ostaje ipak, kao mlitav vladar, posljednjih godina svoga života, samo miran motritelj mnogih dogagjaja, koji se krvavo doticahu budućnosti njegove države. Na jugu njegove zemlje kupiše se srpski i hrvatski knezovi u posebne oblasti, a njemu kano da je to svejedno. Skoro se oko Zete sakupi jaka država, da potavni Hrvatsku. Premalo imalo izvora, da bismo ga mogli odsuditi. Po narodnoj predaji imao je Zvonimir podnieti nasilnu smrt u javnom saboru, što mislimo da je strašna narodna odsuda one politike, koju je tako vjerno kralj sliedio prema papi rimskom. U toliko je svakako važna ova viest staroga ljetopisca i vriedna, da ju priopćimo: „I nevirni Hrvati vazeše zlu misal i nepravedan svit, i meu sobom zlo viće učiniše, i sebi i ostatku svomu rasap i vičnje pogrjenje. I tako počeše upiti kakono Židove na Isukr-

sta, kada reče poglavica: „Bolje da jedan umre, nego tolik puk da pogine“. I tako sramotni i nemirni Hrvati počeše govoriti vapijući kako psi, ali vuci: „Bolje da on sam pogine, neg da nas iz didine naše izvede cića Boga u ina mista toliko daleko obnimati zemlje i gradove“. I ne inako, nego kako psi na vuke lajući kada idu, tako oni na dobroga kralja Zvonimira, komu nedaše ni progovoriti, nego s bukom i oružjem počeše sići njega, i tilo njegovo raniti i krv prolivati svoga dobroga kralja i gospodina, koji ležeći u krvi izranjen velicimi bolizni, proklene nevirne Hrvate i ostatak njih Bogom i Svetimi njegovimi i sobom, i nedostojnom smrtju svojom, i da bi veće Hrvati nigdar ne imali gospodina od svoga jezika, nego vazda tuju jeziku podložni bili. I tako izranjen ležeći, a Hrvate prokljinjući, izdahnu“.

Evo vam hrvatske istorije po hrvatskijem piscima.

Nego, ovdje su upali govornici većine i stali su nam prebacivati prošlost srpsku. Zastupnik Perić pripovijedao nam je, i naveo je dotične stihove (vladike Njeguša) kako su se vladaoci srpski klali i jedan drugome vadili oči. Ali to je bio gospodski običaji u ono doba. To je u srednjem vijeku bio pravni običaj. Trag toga običaja održao se i u našem kaznenom zakonu. Odregjena je smrtna kazna na vješalama za one, koji se ogriješe o vladaoca ili otačbinu svoju. U srednjem vijeku bila je borba izmedju raznijeh pretendenata. Jedan bi pobjegjivao, a drugi bi padao. Pobjedilac vadio bi oči pobjegjenome, po tadašnjem zakonu, isto onako, kao što bi se sjekle ruke onijem, koji bi gradili krivi novac. Takijeh prizora bilo je i megju hrvatskijem kraljevima, ali ne megju onijem narodne krvi, jer se o njima ništa ne zna, nego megju hrvatskijem kraljevima magjarske krvi, megju Arpadovcima. Pjesnik može žaliti te prizore, ali jedan profesor, koji govori o istoriji, mogao bi ih razumjeti i tumačiti, kako treba.

Što se tiče kralja Milana, nije ovdje mjesto, da se o njemu govori. Poznato je, da su se Šumadinci junački oslobodili, kao malo koji narod na svijetu. Svijet se zadivio njihovoj revoluciji. Glasoviti Ranke napisao je knjigu o njihovoj revoluciji. Sad se pak o Srbima u Šumadiji može samo reći, da oni nijesu azijatski divljaci, kako bi neki govornik htio karakterisati sve Srbe, nego da su oni Srbi i odveć pitomi, kad su svoga kralja milionima proćerali.

Nego, da se vratim, gdje smo stali, i da nastavim.

Spominje se neki Cetinjski sabor. I to je kardinalna tačka, po kojoj se traži sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom, a za sada se traži pohrvaćenje naše zemlje srestvom knjige. A ja pitam: ko je bio na Cetinskom saboru, onamo u Hrvatskoj? Bilo je samo nekoliko onamošnijeh velikaša, a niko iz Dalmacije (*Žamor na ljevici*). Znam ja: kaže se u „Hrvatskoj Povijesti“, da je bio i biskup Kninski, ali jedan biskup naslovni, pa bio i pravi, nije imao ni mogao imati prava, da zastupa Dalmaciju i govori u njezino ime.

Treba još nešto razjasniti. Ta nekolika gospodičića, što se onamo sastadoše, u zamku knezova Frangjipana, Cetinu (1527), ovako su govorili megju sobom: evo na nas navaljuju Turci i progone nas; ćesar austrijski pomagao nam je i još nam on jedini može pomoći, i za to, držimo se njega i pokorimo se njemu.

Tako oni učiniše.

Ali treba još nešto opaziti. Treba još nešto razjasniti. To se tako dogagjalo samo od nevolje, na jednome kraju Hrvatske, na onome do Austrije, podložnom austrijskom uplivu. Ali na drugom kraju, do Magjarske, dogagjalo se nešto drugo.

Na drugom kraju, do Magjarske, ima drugi ban, opet jedan Frangjipani, (Frankopan), koji stoji uz Magjare i protivi se Austriji s Magjarima, koja je pružala svoju ruku na Magjarsku i u isto doba, naravno, na Hrvatsku. Ovaj drugi ban ne priznaje Austrije,

ne priznaje zaključka onoga sabora na Cetinu, nego se protivi, i tako ostaje, dok Austrija ne zauzimlje Magjarsku.

Ovliko na razjašnjenje. A u ostalom ne tiče se nas ono, što se onamo dogagjalo preko Velebita.

Govori se i o *pragmatičnoj sankciji.* Ne ću o njoj govoriti, jer je to svakom poznat istorijski dogagjaj, veliki dogagjaj za unutrašnju uredbu Austrije. To biva početkom osamnaestoga vijeka (*Na desnici Bianchini poriče, a drugi mu kažu, da govornik ima pravo*). Da, to biva 1715, u ono doba svakako, početkom osamnaestoga vijeka. Priznaju pragmatičnu sankciju Česi, Magjari, pa i Hrvati u Zagrebu. (*Dovikuju: najprije Hrvati!*) Ne ću ni to poricati, i ako mi se čini, po hrvatskoj istoriji, da je bilo drugačije.

Nego, mi nijesmo priznali pragmatične sankcije. Nijesmo je priznali, jer nam niko nije ni pitao priznanja. U ono je doba Dalmacija pod mletačkom vlasti.

Sad ću vam u kratko, brzijem potezima, nacrtati istoriju Dalmacije.

Dalmacija je rimska, pripada Rimu. Po tome ona ostaje pod rimskijem carstvom istočnijem, ili ti pod Carigradom. Tek u jednom gornjem kraju vladaju časovito hrvatski vladaoci, ili ti kraljevi, a oni vladaju u toliko, u koliho ih priznaje Carigrad, u koliko ih priznaje za *patricije* rimskog carstva istočnog. Ali u tome, baš za ovijeh vladaoca, Carigrad predaje Dalmaciju duždu mletačkome, opet kao svome podaniku. Mlečići postaju gospodari Dalmacije, pregone se oko nje oni i Magjari, trguju s njom, i to sve tako ide, dok Turci ne prodr ješe u Magjarsku, pa i amo u Dalmaciju, koju s Mlečićima brani naš narod srpski.

Prava Hrvatska spojena je s Ugarskom od 800 godina, dočim Dalmacija ima svoju sasvim drugu sudbinu. Tek početkom ovoga vijeka, usljed poznatijeh ratova, koji počimlju velikom francuskom revolucijom, a nastavlja ih Napoleon veliki, i po megjunarodnijem ugovorima, Dalmacija potpada pod Austriju. Austrija je uzela u svoju vlast Dalmaciju po tijem ugovorima, kao što je okupirala Bosnu i Hercegovinu po mandatu Berlinskoga kongresa. Hrvati upleću svoje pravo i u ovaj kongres, ali vi ćete mi priznati, da u ovom kongresu i dotičnom ugovoru nije bilo govora o hrvatskom pravu, kao što ga nije bilo ni u onijem ugovorima, koji su odlučivali o sudbini Dalmacije.

Držao sam, da vam ovliko imam odgovoriti, u koliko vi navaljujete na nas vašijem hrvatskijem državnijem pravom.

Što se tiče samoga predmeta, ja vas pitam: kako se vi možete žaliti? U čitankama, na koje ste vi podigli toliku viku, stoji štampano da je Zvonimir vladao „našom pokrajinom“, a to nije istinito. U čitankama stoji štampano, da je u njegovo doba vladalo veliko bogastvo, da su ljudi nosili zlatotkane haljine, a i to nije istinito.

Čitanke su odregjene za naše škole, u koje ne idu samo Hrvati. Ipak vama se čini po volji i propušta se u čitanke kao istorijska figura, nešto, što je *mytus,* i po riječima vašijeh govornika (*Buzolić poriče*). A vi svi, poslije svega toga, tvrdite, da vlada vas progoni i da širi Srpstvo.

A šta da kažem na prigovore o srpskijem vladaocima i o caru Dušanu? Već je odgovorio pošt. Zore na prigovor o Dušanovoj posjeti u Dubrovniku. Ali ću dodati još nekoliko riječi. Car Dušan izdao je svoj „Zakonik“, koji se do danas održao. Poznati su njegovi zlatni i srebreni novci, dočim još nije nagjena ni jedna *para* hrvatskijeh kraljeva. Poznata su njegova djela junačka po povijesti, i njegov ugled. Dužd mletački piše mu: *Imperatori Dusciano.* Njemački car Karl IV, koji je ujedno i kralj češki, traži njegovo prijateljstvo. Ovaj car pozivlje ga, da se slože i da složno sjedine dvije crkve, zapadnu i istočnu, jer je jedan najmoćniji vladaoc na zapadu, a drugi na istoku. To su spomenici pisani, održani, i štampani. Ti su spomenici o srpskijem vladaocima i junacima ostali u

duši narodnoj. Sve što su uradili, to je opjevano u narodnijem pjesmama. A vi hoćete, gospodo, da mi sve te uspomene zaboravimo, da uništimo ono, što je usagjeno u srcu našega naroda! (*Odobravanje*).

Gospodin Bianchini hvalio se sa svojom Crvenom Hrvatskom i on je njoj namijenio najljepši polet svoje poezije, u svome govoru. Ja ću vam s toga nacrtati u kratko povijest i te Crvene Hrvatske.

Godine 1885 bili su opći izbori za carevinsko vijeće. U ono doba otišao je u Boku baron Marojčić, slučajno c. k. činovnik na namjesništvu. Je li išao po svojoj volji, ili ga je vlada slala, ja to izvjesno, po spisima, ne mogu znati, te o tome ne govorim. Ali je istinito, da je on kupio glasove velikijeh poreznika za kandidata hrvatske stranke, koja se uvijek na vladu tuži. To je bilo, pa i prošlo.

Nego, slučajno, ili je tako donijela lijepa sreća hrvatske stranke, taj isti činovnik ide u Boku za poglavara. Sad počimlje ona vjerska borba u Boki, koja i dan danas traje, koju i u ovom saboru raspiruje hrvatska stranka (*Borčić poriče*).

Kakva je ta Crvena Hrvatska i ko je stvara? Tu je najprije jedan od poznatijeh vogja hrvatske stranke, koji je bio urednik „Narodnog Lista“. Tu je drugi vogja, ali autonom, i bivši zastupnik. On je, stupajući megju nas, na ovu stranu, govorio nama Srbima: „ja sam mislio, draga braćo Srbi, da ću biti s vama u klubu, jer sam mislio, da ste vi i autonomi u jednom klubu; sad vidim, da su klubovi napose; pošto sam se istakao kao autonom, ja idem u autonomni klub, ali biću vam prijatelj i slagaću se s vama, jer su i Srbi za me glasovali“. Sad se ovaj ovijani autonomaš slaže sa Hrvatima, a to je dopušteno i to je pošteno. Ali kad se mi u nekijem pitanjima, koliko podnosi naš program slažemo za ovijem prijateljima ovdje, (*upire u zastupnike autonomne stranke*), to je nenaravno, to je nepošteno!

Nego, da nastavimo. U Kotoru ima trojstvo. Ima još jedan, koji organizira vojsku Crvene Hrvatske, koji sije razdor megju braću, jer ako igdje ima braće, to su Bokelji, koji su svi sašli iz jednijeh krša, svi iz jedne kuće, te svi i danas slave jedno krsno ime — a sad ih evo razdvojiše!

Da vidimo dakle kako je postala ta vaša Crvena Hrvatska i ta vaša pobjeda. To vi znate. Nekidan bili su općinski izbori u Kotoru. U jednom tijelu pobijediše Srbi, sa lojalnijem autonomašima, u drugom tijelu pobijedise Hrvati s onim autonomašima, koji kažu, da ih se ništa na svijetu ne tiče, nego samo crkva i vjera. Dolazi na izbor prvo tijelo, koje odlučuje. Dolaze dvije stranke na izbor. Snaga je na kraju jednaka: 52 glasa protiv 52 s druge strane. Ko se sad pojavljuje na kraju? Pojavljuje se sveti duh onoga trojstva — dolazi c. k. poglavar baron Marojčić, te on, sa još jednijem činovnikom, koga je svojijem autoritetom na izbor naćerao, odlučuje pobjedu Crvene Hrvatske. A vi, gospodo, koji sve to znate, imate srca, da nam govorite o vladinijem dinamitama, koje tobože ruše vašu stranku. Imate srca i govorite, da vlada podupire dvije opozicije, koje je uvijek progonila. (*Odobravanje*: *živio! na ljevici*).

Hrvatski govornici tužili su se na to, što se tobože progoni katolička vjera u školama, tužili su se na naslov jedne postojeće i priznate crkve. U isto vrijeme spomenuli su, kao da mi tobože ističemo vjeru i da vrijegjamo ne znam čija vjerska čustva. Najposlije rekao je pošt. Perić, da postoji neka vjera, koja se nepravo nazivlje „pravoslavnom“ i da je taj naslov unesen iz Rusije. Ja se čudim, kako pošt. pop Perić nije ovom prilikom spomenuo i ruske rublje, jer se i taj prigovor sistematski podiže protiv nas, protiv svijeh Slavena u Austriji, pa je i taj prigovor mogao čitati u bečkijem listovima, osobito u „N. F. Presse“ (*Buzolić upada: Tako vaš „Dalmata“ piše!*)

Vjerska strast, gospodo, nije bila nikada moja slabost. Ja nijesam nikada riječi progovorio, koja bi mogla uvrijediti ičije vjersko čustvo. Naprotiv, ta je strast potaknuta sa

hrvatske strane. A ja baš mislim, da bi ljudi, koji se hvale evropskom kulturom, mogli poštovati ime svačije vjere. Što se tiče naziva „pravoslavnog“, nije tačno, što je rekao profesor pop Perić. Taj naziv došao je iz Carigrada, te je prevod riječi grčke „ortodox“. On nije dakle „ruska biljka“, nego je, naprotiv, iz našijeh južnijeh zemalja prenesen u Rusiju. Svi mi Slaveni na balkanskom poluostrovu, pa i mi, i Srbi i Hrvati, primili smo hrišćansku vjeru iz Carigrada. Tom vjerom primili smo i taj naziv, primili smo slavensku liturgiju i crkvene slavenske knjige. I te knjige, i slavenska liturgija, sve je to prešlo iz našijeh zemalja u Rusiju. To bi imao znati profesor Perić.

On, kad govori o istoriji, govori nekom sprdnjom, nekom šalom, kao da nas on žali, što o tome nemamo nikakva pojma. On je napose rekao, da je „živa na termometru moga istorijskog znanja vrlo niska“. Ja ću na to, po primjeru navedenome, odgovoriti prof. Periću ovo: dobro je, što profesor Perić sjedi kao zastupnik na zastupničkoj stolici i u Zadru i u Beču, vrlo je dobro, što on sjedi na zastupničkoj stolici i u Zadru i u Beču, mnogo je bolje, što on sjedi na zastupničkoj stolici i u Zadru i u Beču, nego li na profesorskoj katedri, s koje on može govoriti bez pogovora.

Pitanje vjersko, koje ste vi, gospodo, zapodjeli, ima svoju istoriju. To je bilo otragu nekoliko godina, kad je u carevinskom vijeću u Beču stvorena poznata školska „novela“. U toj „noveli“ odregjeno je, da učitelj u pučkijem školama ima biti one vjere, koju ispovijeda većina učenikâ. Ali na kraju ima izuzetak ovome propisu, a taj izuzetak stvoren je za Galiciju i za Dalmaciju. Zašto su baš isključene ove dvije zemlje?

Čitao sam u ruskijem novinama, što izlaze u Galiciji, i čuo sam od rodoljuba ruskijeh iz Galicije, da je taj izuzetak stvoren, kako bi jezuiti mogli progoniti slavensku liturgjiju i svu rusku unijatsku crkvu, osobito pak kako bi Poljaci lakše mogli uništiti elemenat ruski u Galiciji. A zašto je stvoren taj izuzetak i za Dalmaciju? Neka gospodin Biankini upita svoje kolege, koji su tako željeli, tako htjeli da bude, a neka ne navaljuje krivicu na drugu stranu, ili na vladu. To nije umjesno, ni pravedno.

Gospodin Bianchini tuži se, da je u nekoj školi u Boki, gdje su katolici u većini, bio učitelj pravoslavne vjere. Ali to je po onom zakonu dopušteno. Pa on se ne tuži, što je u Benkovcu upravljajući učitelj katolik, i ako su učenici u većini pravoslavni, nego mu je to pravo. A o ovoj se školi govorilo. Bilo je i raspravljanja radi molitve u ovoj školi. Tražilo se, da se početkom škole čita i molitva pravoslavna. Na kraju odlučeno je, da se ne čita nikakva molitva, jer bi pravoslavna molitva vrijegjala čustvo manjine katoličke, te je molitve nestalo.

Tako biva i po drugijem mjestima, gdje su pravoslavni u većini, ili gdje je njihova velika manjina. To vam mogu razjasniti moji drugovi, a moj drug Vukotić već vam je dokazao i stvar razbistrio, kako je u Boki. Ali s naše strane nijesu se radi toga tužbe podizale, i gdje su pravoslavni imali razloga, dočim se tuži poštovani Bianchini na proganjanje katoličke vjere u katoličkoj Austriji. Za miloga Boga, zar je katolička crkva tako slaba, da bi mogla stradati radi jednoga učitelja pravoslavne vjere?

Poštovani Bianchini govorio je mnogo o vladinoj dinamiti i spomenuo je školsku upravu i školsko vijeće. To je školsko zemaljsko vijeće neki „consiglio dei dieci“, ili neka vrsta inkvizicije srednjega vijeka, koja progoni i muči učitelje. Gdje oni ne dopiru, tu se šalje *dinamit,* kao na primjer u Boku. Ali da se upitamo: ko su ti inkvizitori i kako je sastavljeno to školsko vijeće?

Tu je najprije predsjednik, namjesnik, ili njegov zamjenik, namjesništveni podpredsjednik. Oni nijesu nikada pokazali nikakve protivnosti hrvatskoj stranci. Tu vam je zem. školski nadzornik Peričić, pošten čovjek, koga je i zastupnik Bianchini pohvalio i poklonio mu se, započimljući svoj govor. Tu je škol-

ski izvjestitelj Kutschig. (*Buzolić:* vaš saveznik!) Na njega se još niko nije potužio od hrvatske stranke. Ja nijesam čuo jedne javne riječi, ni u saboru ni u novinama, od hrvatske stranke protiv ovoga činovnika, dakle on joj je po volji. Tu su van u toj desetorici vaši zastupnici Klaić i Vranković, članovi većine, koja se na vladu tuži. Još su tu Danilo i Joković, prestavnici i kolone hrvatske stranke. Tu je najposlije prestavnik crkve katoličke. Do sad je bio kao taki sadanašnji presvijetli arcibiskup zadarski, koji se nije nikada ogriješio o svoju crkvu ili o hrvatsku stranku. Mi Srbi u tom školskom vijeću nemamo nikoga. Imamo jednoga Srbina, ali on je prestavnik prav. crkve i kao taki pozvan je, da zastupa crkvu, a ne Srpstvo.

Eto, gospodo, kako stoje stvari, a ne onako, kako pripovijeda pošt. Bianchini. Na upravi školskoj sve su sami Hrvati. A sad se ti Hrvati tuže, da se učitelji policajski progone i da se zatire hrvatsko ime! (*Odobravanje*).

Tako je i o knjigama. Ko je sastavio čitanke? Sastavljači su Hrvati. Megju njima nema ni jednoga Srbina. Vi ste stvorili knjige, a vi se opet na njih tužite!

Dozvolite mi, gospodo, da vam još ilustriram ovaj prizor, što nam ga stvaraju govornici hrvatske stranke u ovom saboru. Prizor najveće prećeranosti stvorio je gosp. Bianchini, govoreći o dvama učiteljima s Neretve. Bianchini, kao da je s neba pao, kao da ništa ne zna, što se u zemlji dogagja u školskom vijeću, podiže tužbe u ovom saboru radi dvaju učitelja, tobože progonjenijeh, jer su pjevali pjesmu „Mi Hrvati". Poznat mi je slučaj, te opet pozivljem na pažnju visoki sabor.

U Metkoviću učitelji Bodulić i Pendelj nagone srpsku djecu, da pjevaju pjesmu „Mi Hrvati", iz jednoga hrvatskoga lista. To sam kazao, a imam još dodati, da nijesu samo roditelji te djece podigli tužbu na iste učitelje, nego je podignuta još jedna tužba, sa 26 potpisa, na kojoj su potpisani i katolici i pravoslavni, a za to, što ti učitelji zapuštaju školu i više se bave drugijem poslom. Da vam sad još bolje kažem, kako je ta stvar prošla i kako se sav dogagjaj tumači u Metkoviću, pročitaću vam jedno pismo. (Čita pismo, u kome se kaže, kako su oni učitelji nagonili dva srpska učenika, da pjevaju pjesmu „Mi Hrvati", koje nema u školskijem knjigama. Dva učenika došla su kući plačući. Na ispitu bila su dva katolička sveštenika, — a pravoslavnog nije bilo — i oni su pohvalili učitelje, što su mlade Srbe pohrvatili).

Nego, na kraju ima još nešto. I ovo ću vam istaknuti. U ovom se pismu kaže, kako se oni učitelji hvale, da se ne boje, jer imaju svoje zalegje, jer imaju Bianchini-a u Zadru (*Smijeh*).

Ovo je sve dobro poznato pošt. Bianchini-u. Ali on je htio sve nas preteći, kako bi dokazao, da se hrvatstvo i katolička vjera progone, kako bi pokrio one, koji zlo rade, koji školu ruše, koji razdor u naša mjesta unose.

Tako je danas daleko dopro školski sistem. Mi smo vidjeli, da su neki učitelji u nekijem mjestima politički predvoditelji, da vode narod na izbore. Mogao bi vam navesti fakata, kako učitelji izbacuju školske knjige i [illegible]ne se — a to je već priznao i istakao isti Bianchini. A sad oni, koji su sve to stvorili, koji su dotle učitelje doveli, sad oni se opet tuže. To je u istini smiješno.

A šta još hoćete?

Vi biste htjeli, da predlogom zastupnika Bianchini nastavite to svoje djelo i da ga dovršite, da škole postanu sa svijem srestvo vašijeh političkijeh agitacija. Vi biste htjeli, da školom istrijebite Srpstvo, da knjigama uništite srpsko ime.

To je i dosadašnji vaš sistem. Tako ste i do sada radili. Vi šaljete učitelje, i hoćete, da učitelji zavise od vaše hrvatske stranke. Vlada je nemoćna prema vama.

Pa šta bi ste dakle još htjeli?

Gospodinu Bianchini-u ovo sve ide odveć sporo. On bi htio, da plod svega toga vidi za svoga života, dočim ljudi pametniji kažu: da je bolje polagano ići!

Nego, gospodo, vaša je muka uzaludna. To se razumije i po vašijem riječimâ. To vi osjećate u duši svojoj. Uzalud trud i napor. Uspomene na staru prošlost srpsku, naše tradicije srpske, narodne pjesme, to je sve naše, to je čustvo duboko usagjeno, te ga vi ne ćete nikada istrgnuti. Nema knjiga, koje bi nas mogle odroditi. Vi samo tijem svoju slabost otkrivate, misleći, da ćete sa nekoliko „čitanaka“ uništiti srpski narod.

Preko našijeh glava prošli su grozniji neprijatelji. Mi smo ginuli za slobodu i svoju krv prolijevali. Mi smo se borili i održali smo se suprot neprijatelja i sa istoka i sa zapada. Vi dakle ne ćete vašijem čitankama ništa postići (*Odobravanje na ljevici*).

Gospodin pop Perić još je nešto rekao, što mi sad pada na pamet, kad sam spomenuo srpske pjesme. On je rekao, da srpske narodne pjesme ne pjevaju samo o Srbima, nego i o Sekuli, o Janku i o Kastriotiću. (*Buzolić: i o Senjaninu Ivi*). Da, i o srbinu Senjaninu Ivi, kao i o stotinu ostalijeh junaka, svojijeh, pa i tugjijeh. Srpska pjesma pjeva svoje junake, pa i one, koji su s njima zajedno vojevali. Za to što su Magjari, što su Mlečići vojevali sa Srbima i pomagali im, srpska pjesma sjećala ih se, kao što se sjeća Kastriotića Gjurgja, koga smo do danas držali za Arbanasa. Ali on je bio Srbin (*na desnici poriču*), bio je Srbin, kao što je kazao jedan zapadni književnik, jedan katolički sveštenik, Pisani. Pa, ako se ne varam, to je priznao još jedan učeni čovjek, jedan katolički sveštenik, naš neoplakani drug Don Miho Pavlinović, u svom djelu, štampanom u crnogorskom „Orliću“.

Ali o vašijem junacima i velikašima nema spomena u pjesmama. Ipak mi im nijesmo protivni. Mi iznosimo na srijedu čistu istinu. Mi samo tražimo, da nam ih ne namećete, da nam ne dodijavate tijem vašijem istorijama, u koliko ste vi tu istoriju na nas naperili.

Poštovani Buzolić rekao je, da se mi usplahirimo, kad čujemo ime Zvonimirovo. Rekao je da mi vrijegjamo uspomenu njegovu. Rekao je, da se mi protivimo troškovima, koji se ulažu u takozvane „iskopine“ u Kninu. Nije tako.

Mi ne vrijegjamo ničiju uspomenu. Što smo rekli o kralju Zvonimiru, da ga je njegov narod ubio, rekli smo, po vašoj istoriji. Svakako mi smo od vas tražili razjasnjenja i imamo pravo, da tražimo, kako se i u što troši novac namijenjen u Kninske „iskopine“, jer imamo interesa da znamo, gdje se troši zemaljski novac, dok imamo velikijeh zemaljskijeh potreba. Poštovani Buzolić već nam je spomenuo Zvonimira, kao neki *mytus*, pa možemo pitati, kako do toga dolazimo, da za taj *mytus* prosipljemo zemaljski novac. Već od nekoliko godina traži se kralj Zvonimir, koji je, kaže se, zakopan kod Knina. Većina daje svake godine f. 500, što već iznosi nekoliko hiljada, a sve to za neki *mytus*, ili ti za neku fiksu ideju, kao što ćemo vidjeti, kad ovaj predmet dogje na dnevni red. U tome žalimo se, da nemamo puteva, ni vode. (*Odobravanje na ljevici*).

Završiću i ponoviću, da se mi vašijeh napadaja ne bojimo. Završiću i rećicu vam, gospodo, da vam mi ne ćemo nikada izaći na polje vjerske borbe, ni takogjer ne ćemo nikada započimati vjerskijeh zagjevica. Mi ćemo uvijek stati na vašem visokom liberalnom stanovištu. Mi ćemo se držati svoga programa, koji nam je donio lijepijeh pobjeda, i ako te pobjede nemaju vrijednosti pred očima hrvatske stranke. Mi smo uvjereni, da će s nama biti svi svjesni katolici; u našoj stranci ostaće njezini vigjeni članovi, Srbi Katolici, koji su se s nama složili i ne će se zavesti za vjerskom borbom, koja je zapodjenuta. S nama će ostati i iskreni autonomaši i slagaće se s nama, u koliko se naši programi slažu, kako je već istakao Dr.

Salvi. Mi smo uvjereni, da će s nama biti svi pošteni ljudi u Dalmaciji, bez vjerske razlike (*Brajković: neka pogju u Kotor*). Mi smo uvjereni, da i izvan ovoga sabora i izvan vašega kluba ima ljudi, koji žale vaše napadaje, vaša izazivanja.

Ali vidim, što će se dogoditi. Dogodiće se ono, što je rekao prof. Zore, da ćete vi srušiti posljednju svezu izmegju nas, izmegju Srba i Hrvata. Nastavite li pak vjersku borbu, kao što ste započeli, vi ćete narod u krv uvaliti. (*Glasovi: tako je! Veliko odobravanje*).

Ali mi vam kažemo, da imamo uzdanja u se, u ovaj današnji vijek, u ljudsku prosvjetu. Mi se nadamo u budućnost. A baš ova okolnost, što vi prenosite borbu na vjersko polje, krijepi nas u tome uzdanju. Vi ne ćete ništa postići.

Nego vi ipak stvarate zlo. Za ova vaša djela odgovaraćete narodu. Mi od sebe odbijamo odgovornost. Odbijamo je i navaljujemo je na vas, pred suvremenicima i potomcima. (*Veliko odobravanje na ljevici*).

Rekao sam! (*Opet odobravanje na ljevici i na galerijama*).

Predsjednik. Molim, gospodo zastupnici! Usljed prihvaćenog predloga zastupnika Ljubića, da se naime mjesto bolestnih zastupnika Bulata i Machieda izaberu dva druga člana u odbor sedmorice, koji će saboru prikazati izvješće o željam koje bi se imale podastrieti vladi da budu koliko je moguće odstranjene štetne posljedice prouzrokovane u Dalmaciji usljed trgovačkog ugovora s Italijom, molim gospodu zastupnike da napišu cedulje.

(*Obavlja se izbor*).

Predano mi je 20 cedulja, te su sa 17 glasova izabrana gospoda zastupnici Borčić i Kotlaet u spomenuti odbor.

Sliedi razprava o školskom proračunu.

Rieč ima zastupnik Ljubić.

Ljubić. Hotio bih prije neg stanem govoriti, da sam čudotvorac, eda liečim Smirićeve gluho-nieme na lievoj strani, jer kad govorim želim da me svak čuje i da me dobro čuje. Nego gluho-niemci o kojim kaže g. Smirić, nisu gluhi od rodjenja; i oni su od otca hrvatskoga, ili barem od majke hrvatske, te čuju, i ako njim se pokvarilo uho, čuju podosta rieč hrvatsku. Pa baš g. Smirić je pokazao i drugim prilikam da me čuje, te se uzdam čuti će me i jutros. Čuje i D.r Salvi, koji je juče točno naveo i liepo izgovarao rieči hrvatskih govornika. — Prije svega ću D.r Smiriću odgovoriti na priekor, da smo ostavili osamljena gos. Biankinia. Zahitio je tim priekorom, bijaše čekati do glasovanja o predlogu Biankinia, pa onda suditi. Ali stari parlamentarac morao bi znati, da većine nikad netrpaju govornike, jer njima nije do obstrukcije, kao što je manjinam. Za tim ću mu kazati, da ću ja glasovati za predlog Biankinia, jer to je vapaj cieloga naroda hrvatskoga, da mu se u djetinjim knjigam netaji pravo ime narodno, da mu se u učioni nebi odgajali izrodi. To izticanje hrvatstva, nije kao nekakov naslov na posjetnicam, kao što bi mogao prebaciti D.r Salvi; to su krštenice, gdi treba da je naznačeno čisto ime roditelja, gdi ta imena nesmiedu da su izkvarena, ili prazna ostavljena u N. N. — Da se čitanke poprave u smislu Biankinieva predloga, hitna je potreba, a da se umiri uzbunjeni narod, eda prestane pogubni razdor u učiteljstvu, da prestane nepravedno progonstvo učitelja, sviestnih svoje dužnosti i kao učitelja i kao hrvata. Sada da odgovorim na neka prebacivanja s lieve strane proti našim pučkim učionam. Netko prebacuje njim mali plod, i hoće, da to dokaže statistikom, iz statistike brojem nepismenih ljudi. Nisu učione krive tomu. Znateli, gospodo autonomaši, tko je tomu kriv? Krivi ste vi, ili da pravije rečem, krivi su vaši predšastnici, koji puku nisu davali učionâ, ili su davali učiona talijanskih, pa od njih nikakve koristi puku. Pogledajte statistike od onih

doba, pa ćete vidjeti da Dalmacija nije imala pismenih ljudi ni polovicu onoga što ima danas; a tu ledinu, toliko godinâ zapuštenu samo'š prokrčiti i izkrčiti sa malo nadnica; imajmo ustrpljenja, pa ćemo novim popisom pučanstva viditi, kako je i hrvatski puk u Dalmaciji napredovao, kako su mu liepo urodile pučke učione. — A pa, Dalmacija kroz viekove zanemarena, nema se stiditi sa svojimi 85% nepismenika, ako se Italija ne stidi sa svojimi 65%, ona Italija koja broji obrazbu od viekovâ i neprekidnu; koja nije bila usilovana zabaciti pero iz ruke i jamiti mač, da se brani od turakâ. Nego me je iznenadilo kad sam juče i predjuče čuo s one strane vapaj, da se učione nebi množile, dapače, da bi se pozatvarale; čusmo glas: neka se puku dade *panem et circenses;* ne to, nego: kruha i vode. Mršava hrana. Minuše doba kad je puk bio tim zadovoljan, a gospoda uživala svakog blaga božjega. Dandanas narod hrvatski trudi, da ne mre od gladi, ali hoće da se i izobrazi, hoće da sjedne i uz stol prosvjete, neće da nekoj gospodi robuje. I u Zadru se ljeti čuje, te kako! potreba pitke vode; za vodu bi se pregorila i električna svjetlost *(Smieh)*, ali prosvjeta nikako. *(Dobro)*. Pa ne bojmo se: narodno zastupstvo, štono se brine za mnoge nevolje svoga naroda, stalo se brinuti. kako da mu pribavi i vode; pa, ako Bog dâ, i pribaviti će. — Čula se jošte žalba, da se malo u pučkim učionam uči talijanski jezik, primorcem potrebit u trgovanju i prometu. Nepravedna je žalba; neću predgovornike daleko mučiti, nek se potrude do male hrvatske učione u Zadru, pa će se osvjedočiti, kako se ondi marno podučava i talijanski; kao što se je osvjedočio i č. Benevenia. Hrvati punim pravom imali bi se tužiti na one učione, što se još hoće da uzdrže na silu talijanske. Ta pravi je škandal kako se jadno uči hrvatski jezik i u malim i u srednjim učionam Zadarskim. Nu kako da zadarska djetca uče hrvatski u školi, kad ih van škole uče mrziti taj jezik; kad njim neki tobožnji pučki pjesnici kuju uličarske pjesmice, u kojim se hrvatski jezik grdi? Uvjeravam D.ra Salvia, da će Hrvati i bolje učiti talijanski, kad njim se on ne bude namećao kao gospodar, već bude hotio mirno živiti u Dalmaciji, kao dobar i razborit gost. Hrvat ljubi kulturu, čuje potrebu kulturnih jezika, a od tih najmiliji mu je talijanski. Ali neka D.r Salvi ne traži u Dalmaciji jednaka prava hrvatskomu i talijanskomu jeziku. Jednaka, dà, pred sudom i pred drugim uredim; ali u sudu i u uredim nema stolice neg jedna, pa ta nesmie da bude za talijanski, već za hrvatski jezik. (*Tako je!*) Nek se sa tih stolica ukloni talijanstvo, nek talijanaši nevide i nečuju svukud talijanskog plemena; (ili kako D.r Salvi reče nerazumivim novim izrazom, talijanskog elementa); nek se nezalićaju u nebesa, pa kad Dalmaciju nesmiedu kazati talijanskom zemljom, nazivlju kao D.r Smirić, talijansko nebo (*Smirić*: je!) Nije; nad hrvatskom zemljom nema nego hrvatskog neba. (*Tako je!*). Dajte narodu što je narodno, pa vam se neće uzkratiti što je pravedno! — Čula se s lieve i prietnja, da bi se današnja većina mogla prevrnuti u manjinu, a manjina savezom srbsko-talijanskim poskočiti do većine. Ta prietnja ne plaši mene; ne plaši me osobno, jer sam ja u manjini čuo se bolji junak; ali me neplaši ni za moju stranku. Umjetnim izbornim redom, aparatima što u ruci ima vlada, mogu se pretvarati većine; moglo bi se dogoditi da se pomete izbor nekojim ljudim hrvatske većine, ali opet će doći mjesto njih hrvatskih ljudi. Vladi se hoće, više neg politike, redovite uprave; a vlada je bečka uvjerena da ne može Dalmacijom upravljati već pomoću hrvatske većine. Bio je nešto drugo začeo jedan namjestnik jogunica, začeo zavrnuti vratom hrvatskoj večini; ali mu se sila slomila o tu istinu, da se hrvatska zemlja ne može upravljati već po hrvatima. Na koga da se vlada osloni? Zar na talijanaše? Kako, kad svi njihovi zastupnici nezastupaju već same Zadrane; grad Zadar, komoru trgovačku Zadarsku, bogataše veleporeznike Zadarske? — Zar na tobožnje Srbe? Eto njim: oni zastupaju gdikoji nuglić u zemlji, ali zemlju nikako. — Zar da se ponzda u savez srbsko-talijanski! Ta nije toliko luda! Ta i ona vidi, kao što vidi i diete, da tu savez nema sveze, da tobožnji Srbi i talijanaši nisu prijatelji nego do pô zdjele; danas združeni od inada proti hrvatim, sutra

u većini, dieleć polovicu zdjele, drugu polovicu nebi mogli i znali dieliti, pa bi jedni drugim zdjelom u glavu. (*Smieh. Dobro!*)

Predsjednik. Rieč ima vladin povjerenik.

Vlad. povj. pl. Pavić (*čita*):

Prigodom razpravâ o školskom proračunu, bio je dotaknut i naslov Njegova c. i k. Apoštolskog Veličanstva.

U ime c. i k. Vlade izjavljujem da visoki Sabor nije nikako nadležan da razpravlja o naslovu koji posvećena osoba Njegova Veličanstva udostojava se nositi. Dočim će vladin povjerenik za školske poslove odgovoriti na prigovore podignute proti školskoj upravi, ja nemogu nego živo žaliti da je gospodin zastupnik Blankini opetovano napadao na Vladu na način koji samoj stvari sigurno ne može koristiti, jer uvrjede ne mogu ništa razjasniti i nikoga uvjeriti. Kao vladin povjerenik, dužan sam svečano odbiti neosnovane i djelom nepristojne napadaje, učinjene u ovoj razpravi.

Predsjednik. Rieč ima pokr. školski nadzornik Peričić.

Peričić. Visoki Sabore! Poštovana gospodo! U prošlom zasjedanju, o proračunu školskom započela je razprava pretresanjem o novim školskim knjigama za pučke učione. U ovom se je zasjedanju nastavila i već se pretresa o tom 4 dana, a još se nije došlo do konca.

Ima govornika, koji su govorili u prilog tim školskim knjigama, ima ih koji su prigovarali, kao i lani. Neka mi bude dopušteno, da i ja rečem svoju o tom predmetu.

Kao u svakom drugom pitanju, bilo znanstvenom, političkom pa i vjerskom, nazori se i mnijenja razilaze, po onoj našoj: „koliko ljudi, toliko ćudi“. Zato se nije čuditi, ako su i glede patriotizma mnijenja različita.

Neki pedagozi kažu da je za djecu pučkih škola očinski dom njihova domovina, i da se odgoj patriotičnih osjećaja ima razvijati na temelju obiteljskih i zavičajnih odnošaja.

Njeki čestiti spisatelj, govoreći o patriotizmu, kaže:

„Rodoljub je pošten čovjek, koji poznaje i vrši svoje dužnosti po zakonu božjem i državnomu. Ko to ne čini, klicao koliko mu drago: „Oj domovino, domovino“, nemojte mu vjerovati, jer je licumjerac; te pod imenom domovine skriva svoje sebične namjere“.

Po ovoj znaci imadu dakle dvije vrste rodoljuba. Jedni su lažljivi, himbeni i rodoljubi na samim riječima; drugi su pošteni, te im se rodoljublje temelji na vršenju svojih dužnosti.

Svak će priznati, da je dužnost pučke škole i svrha pučke prosvjete, da odgoje pravih, a ne himbenih rodoljuba. Oni, koji su sastavljali nove knjige, držali su se toga načela. Njihova je dužnost bila pozitivna, kako je označuju državni zakoni, u kojim je odredjena svrha pučke nastave, koja zahtijeva, da se mladi naraštaj tako odgaja, da od njega postanu vrijedni i pošteni državljani, na korist sebi, svojoj domovini i ljudskom društvu.

Zašto se je napalo na nove čitanke? Radi dva uzroka. Jedan je, što na nadpisu čitanke nema etnografičnoga imena, što nije rečeno da je to hrvatska čitanka, a drugi je, da je u tim čitankama hrvatsko ime pritajivano i izkrivljeno.

Zašto na čitankama nema etnografskoga nadpisa, to sam već dokazao u prošlom zasjedanju. Nema ga, jer ga nema ni na čitankama drugih naroda u Austriji i van Austrije. Svagdje se zovu samo „čitanke za pučke škole“. Drugi prijekor takodjer nestoji, budući da su ove čitanke morale biti tako udešene, da odgovaraju našim narodnim okolnostima u pokrajini. Pošto imademo u pokrajini i onih, koji se zovu Srbima, valjalo se je obazrijeti i na tu okolnost, kako to zahtijeva zakon i pravica.

Ja ne mogu nipošto priznati pametnim i zakonitim postupak učitelja, koji bi silio djecu, koja su po obitelji hrvatska, da se nazivlju Srbima, a bilo bi nepametno i nezakonito kad bi naprotiv u drugoj školi, silio djecu srpsku, da se nazivlju Hrvatima.

Navlaš su dakle sastavljači novih knjiga nazvali u tekstu naš jezik „hrvatski ili srpski". Da ovo nije svojevoljan i izmišljen naziv, već plod napredka povjesne istine, navesti ću samo, što je već napomenuo i častni zastupnik Zore, da je baš u Hrvatskoj najveći kulturni zavod „jugoslavenska akademija" priznala svojim autoritetom da se naš jezik imade zvati „hrvatski ili srpski", a to je priznao i visoki dalmatinski Sabor.

Da potvrdim to, imam mnogo citata, koje bi mogao ovdje spomenuti, nego poslije onoga, što je glede toga čast. gosp. Biankini-u odvratio častni gosp. Zore, moglo bi se smatrati ovo pitanje već izcrpljeno.

Da nebih zloporabio strpljivost ovoga visokoga Sabora, čitati ću samo dva citata. A to činim zato, da pobijem drugi prigovor, koji smo ovdje čuli, da naime vlada sa našim novim čitankama podkopava hrvatski narod, i „hoće da svojim paklenim dinamitama digne u lagum hrvatsku svijest".

Da su ove tvrdnje sasvim bez temelja, i samo plod ugrijane mašte, dosta je da pročitam citate poznatih naučenjaka. Ovdje imadem knjigu, koju je napisao prof. Radetić, katolički svećenik. Na strani 24 ove knjige veli se (*čita*):

Ovo je bilo potreba navesti, da opravdam gledište, s koga su pošli sastavljači knjiga, koji nisu samovoljno i tašto izabrali onaj naziv za jezik i za ime našeg naroda, jer se to temelji na povjesnim izvorima.

Budi mi dopušteno, da se pozovem na ono što sam rekao onomlani glede prigovora na štivo o kralju Zvonimiru. Ovo je štivo najznamenitije, jer je prvo dalo povoda buci i hajci, te nesretnoj kritici koja se pojavila proti novim knjigama. Toliko častni zastupnik Biankini, koliko poštovani zastupnik Bjelanović, po mojem su mnijenju krivo svatili ovo štivo.

Po onom štivu kralj Zvonimir upravo je kralj hrvatski, a ne kralj srpski. Ono što je rečeno u uvodu ovoga štiva o Zvonimiru, to odgovara podpunoma odnošajima hrvatsko-srpskim u 7 stoljeću, kad su Hrvati i Srbi prešli na Balkanski poluotok, pa ovdje najprije Hrvati ustanovili svoju državu, a poslije Srbi srpsku. Ako se u tomu štivu Zvonimir nazivlje kraljem hrvatskim i dalmatinskim, to je stoga jer nas povjest uči, da se je on tako nazivao. Gdje je govor o drugim hrvatskim kraljevima, prije Zvonimira, i poslije o Zvonimiru, nigdje nije spomenut naziv srpski, nego hrvatski (*čita*).

Što se tiče prigovora častnog zastupnika Biankinia, da je u štivu o bitci pod Visom rečeno da su bili samo dalmatinski sokolovi, a da nema spomena o Hrvatima, opaziti mi je kako je u štivu rečeno, da su većim dijelom bili dalmatinski sokolovi; drugačije valjalo bi bilo spomenuti sve narodnosti, kojima su pripadali vojnici cesarske Mornarice. Kad je rečeno dalmatinski sokolovi, tim nijesu izključeni Hrvati, jer je Dalmacija takodjer postojbina Hrvata.

Ako u tom štivu nije rečeno, da su generali Marojčić i Rodić bili hrvatskoga naroda, nego je rečeno našega naroda, to je zato uradjeno, jer se jedan od njih smatrao Hrvatom, a drugi Srbinom, pa se je postupalo, naprama načelu po kojemu su knjige sastavljene.

Častni Biankini kaže da su te nove čitanke bili ponudili za hrvatske pučke škole u Istriji, a da je ondješnja c. k. školska vlast te knjige odbila. To nije istina. Netom je izašla I.a čitanka, neki prof. u Istri sastavio je bio početnicu, koje je prvi dio sastavljen po drugom sustavu, nego li je u našoj, ali, što se tiče drugog dijela čitanke, taj je većinom kao u našoj. Kad su se kod nas imale prirediti nove čitanke, visoko je ministarstvo za bogoštovje i nastavu naredilo da čitanke budu tako ure-

djene, kako bi mogle služiti i za hrvatske škole u Istri — pa se te doista onamo i upotrebljavaju.

Milo mi je spomenuti, što je poštovani zastupnik Perić ispravio onu ocjenu o čitankama, koju je izrekao u prošastom zasjedanju, a milo mi je tim više, što je to posljedak pomnjivog njegovog proučavanja, po kojem je došao do uvjerenja da su naše čitanke i dobre i prikladne prema svojoj svrsi. Nego dvjema manama istaknutim od gospodina Zore, on je dodao treću, a ta je što nemaju u natpisu imena hrvatskoga. Zašto je to izostavljeno, već sam spomenuo u onom argomentu ad hominem, koji sam prije naveo, na prigovor čast. Biankinia, naime da i čitanke, koje štampa hrv. vlada u Zagrebu, nemadu drugog naslova, već samo: čitanka za taj i taj razred pučke škole. (Pokazuje je). Ovako rade svi napredni narodi, jer te oznake narodne ne treba da kažu, što se razumije po jeziku, u kojem su napisane.

Pošt. zast. Biankini kaže, da su nove knjige kamen smutnje i znakovi pobune, te da prijete rasulom pučkim školama. Ovo su strašne izreke, te moram proti njima prosvjedovati. Ako je pobune bilo, nijesu tome krive knjige, nego zlobna, izopačena kritika, koja ih je nepravedno ozloglasila. Nadalje, veli on, da su njeki učitelji kukavice, i da škole nemaju nikakova napretka.

Kad se je pojavila kritika proti tim novim knjigama, učitelji se podieliše na dvije stranke. Bilo je bezimenih pristaša one bezimene „kritike“, ali, na čast našeg pučkog učiteljstva, valja priznati da bi se mogli na prste pribrojiti. Ti dakle ne prikazuju ni veći, a ni zdraviji dio našeg učiteljstva, kako misli časni Biankini; jer kad bi to bilo, onda bi se imalo pravo jadati, da našim školama prijeti rasulo. Prama tomu, dužnost mi je prosvjedovati u ovoj Visokoj Kući proti izrazima, kojim se vrijegja cijelo pučko učiteljstvo, koje je ustalo s izjavama proti onima, koji, neovlašteni, napadoše u njihovo ime na knjige sastavljene po pedagogičnim načelima, a odobrene od visokog ministarstva. Napadnuti učitelji i učiteljice svijesni su o svojima dužnostima, te ih, uz neprikorno svoje ponašanje, vrše revno, i po narod svoj korisno.

Čas. zast. Biankini napao je i na kotarske nadzornike, o kojima kaže, da su strančari. Pošto nije nikog imenovao, to ta osvada pada na sve skupa. I proti ovoj neopravdanoj osvadi, moja je dužnost prosvjedovati, te istaknuti kako su svi školski kotarski nadzornici dorasli zadatku svome — a nepravedno je na ikoga napadati samo za to, što vjerno čini svoju dužnost.

A da naši kotarski školski nadzornici postupaju kako ja kažem, moći će posvjedočiti i njeki od časnih zastupnika u ovom visokom Saboru, koji su članovi mjesnog ili kotarskog školskog vijeća.

Ja se čudim, kako čovjek, koji se ističe neuplašivim zatočnikom slobode, kao što je časni Biankini, može prigovarati, da se namještaju učitelji grčko istočne vjere u škole, gdje imade i katolika, tim više kad znade, da po zakonu imade svak pravo, bez razlike vjere, na javne službe. Kad bi školska vlast postupala drugačije, ona bi počinila nepravdu, te bi bio tada prigovor temeljit.

Nu ona to ne čini, niti će ikad učiniti. Zato mogu mu jamčiti časna gospoda zemaljskoga Odbora, koji su članovi zemalj. školskog vijeća, da školska uprava bez ikakva utjecaja s visokoga predsjedništva, odlučuje o školskim pitanjima, i da se drži strogo zakona, bez obzira i bez strančarenja.

Ja mogu uvjeriti visoki Sabor, da se niko od učitelja ne progoni. Što su u zadnje vrime neki bili kažnjeni, a koje je spomenuo gosp. Biankini, bilo je to usljed redovite istrage, te su oni to zaslužili. Radi česa je to bilo, ne mogu sada ovdje kazati, jer su se neki od njih prizvali na višu vlast, a njihovi utoci nijesu još riješeni bili.

Časni zastupnik Biankini tuži zemaljsku školsku vlast, da je nepravicu učinila hrvatskom učiteljstvu i narodu katoličkom u Boki

Kotorskoj imenovanjem drugoga učitelja u Budvi i učitelja za mužku školu u Hercegnovom, pošto su obojica grčko-istočne vjere.

Premda je neko od časnih predgovornika već ovo razjasnio, ipak mi je dužnost da rečem koju, da se uvjeri, ako još koji nije uvjeren.

Bio je raspisan natječaj za jedno i za drugo mjesto, kako to zakon propisuje. Natjecalo ih se više na mjesto u Budvi, a od njih je samo jedan imao pravo, dok se drugi nijesu ni mogli natjecati, jer nijesu bili osposobljeni.

Kako znade visoki Sabor, zakon kaže, da zemaljska školska uprava valja da imenuje jednoga od one trojice, koju predloži mjesno školsko vijeće. A iz one trojice može biti isključen samo onaj, koji je izgubio gradjanska prava.

To je po § 6 školskog pokrajinskog zakona od 29 prosinca 1871. Školsko vijeće u Budvi predložilo je onoga, koji je bio osposobljen, jer ostali nijesu bili osposobljeni.

Od tri katolička člana školskog mjesnog vijeća, izjavila su dva da oni nemaju ništa proti tomu, da bude predložen onaj, koji imade po zakonu pravo na imenovanje. Stvar je došla do pokrajinskog školskog vijeća, koje je moralo imenovati predloženoga, te ga i imenovalo.

U Hercegnovome mjesno školsko vijeće predložilo je trojku, a po ovoj imenovan je onaj, koji je bio najbolje preporučen od mjesnog i kotarskog školskog vijeća.

Za školu u Razvadju kotarsko je školsko vijeće u Kninu imenovalo privremeno jednoga učitelja grčko-istočne vjere, jer nije bilo drugih. Ja ga poznajem od kad je bio u učiteljštu i mogu uvjeriti, da bi šnjime ono pučanstvo bilo sasvim zadovoljno, jer je mladić mirne ćudi. Odnosno na ovaj slučaj, spomenuću kako je straga 3-4 godine došao na pokrajinsko školsko vijeće jedan paroh grčko-istočne vjere, koji je u isto doba i predsjednik mjestnog školskog vijeća, da moli neka se u njegovo selo pošlje učitelj. Na to mu ja opazih da nemamo na raspoloženje učitelja grčko-istočne vjere, a on mi odgovori da oni ne gledaju koje je vjere učitelj, nego samo da je pošten i valjan. Usljed toga bi za ono mjesto odregjen učitelj katolik, s kojim je bilo zadovoljno sve selo.

Časni je zastupnik Biankini u svom govoru spomenuo da pokrajinsko školsko vijeće uvažuje neke zaključke kotarskih učiteljskih škupština, a da neke odbija.

Tako, da je dozvolilo, usljed zaključka neke kotarske učiteljske skupštine, da se čita u školi o Sv. Savi, premda toga štiva u novim čitankama nema. Na to imam primjetiti, da kad bi zemaljsko školsko vijeće imalo odabravati „en bloc" sve zaključke učiteljskih skupština, suvišno bi bilo da skupštine njemu svoje zaključke podastiru. Što se tiče štiva o Sv. Savi, opaziti mi je, da je predlog bio uvažen, jer se radilo o školama gdje su djeca grčko-istočne vjere, a dotično se štivo nalazi u starim čitankama ćirilicom napisanim i odobrenim od visoke starije Vlasti.

Časni Biankini, izmedju ostaloga, spomenuo je da se učitelji stavljaju pod kontrolu žandara. Na to ću mu odgovoriti, da se pošteni i mirni ljudi nemaju bojati nikakve kontrole, a kako je i on isti spomenuo, to se je izvelo samo proti jednom učitelju. Nije se tome čuditi, kad se promisli, da je kotarski poglavar, kojemu se je starati za općeniti red u kotaru, bez obzira na stalež gradjana, u isto doba i predsjednik kotarskog školskog vijeća. Da su i žandari potrebiti, to je priznao i poštovani Biankini, moleći vladu da ustanovi jednu žandarsku postaju u Razvadju.

Časni je zast. Biankini prigovorio i tome, što je dopušteno da postoji vojnička škola u Zadru, te je nazvao pojavom germanizacije. Visoki Sabore! Obstojeći zakon odredjuje, da svaki gradjanim, koji posjeduje zakonite uvjete, imade pravo ustanoviti privatnu školu. U našoj državi mogu slobodni gradjani, za

svaku vjeru imati svoju posebnu školu, tako mogu i pojedini narodi. Nu ova škola u Zadru nije javna, te nikoga ne sili da šalje u nju svoju djecu, tim manje što u Zadru imade javna škola sa talijanskim i škola sa hrvatskim ili srpskim nastavnim jezikom.

Časni zastup. Biankini potužio se u pogledu učitelja još i na to, da mjesna školska vijeća ne udjeljuju po više puta dopust učiteljima, usljed jedne naredbe starije školske vlasti.

Mjesno školsko vijeće može dat jedan put tri dana dopusta, a uztreba li više, valja da se obrati na stariju vlast. Ovo je jedini pravi postupak, jer, kad bi se svaćalo da mjesna školska vijeća mogu davati po više puta tri dana dopusta, dogodilo bi se ono, čemu se svak može lako domisliti. Prigovorio je časni zastup. Biankini da pokr. školska vlast dopisuje sa mjes. škol. vijećima talijanskim jezikom. Taj je prigovor netemeljit, jer pokrajinska škol. vlast svoje odpise šalje na kotarska školska vijeća, a ne na mjesna. Nadalje je gosp. zastup. Biankini prigovorio, da je jedan nadzornik ukorio učitelja što je u školskoj molitvi, mjesto Cesar, kazivao Kralj.

Postupak nadzornikov podpuno odobravam, jer niko ne smije mienjati naslov N. V., koji mu u prvom redu pripada, i koji je naslov zabilježen u školskim knjigama.

Časni zastupnik Biankini prigovorio je, da se progone nekoji učitelji. Ja ga mogu uvjeriti da učitelji, koji vrše svoje dužnosti, ne mogu naći boljega prijatelja nego što je pokr. škol. vlast, koja uviek postupa po zakonu poput ljubezne i razborite majke, koja svoju djecu miluje, ali ih znade i pokarati kad u čemu skrive. (*Odobravanje*).

Na dnevnom je redu proračun zemaljske školske školske zaklade za godinu 1892. Ali izim častog zastupnika viteza Trigari, niko se od poštovanih predgovornika nije osvrnuo na brojeve. Poštovani je zastupnik Biankini istaknuo ogromnu svotu, što svake godine pokrajina troši za pučku nastavu. Meni je upozoriti časnog Biankini-a na dohodak u trećoj stavci ovog predračuna, gdje je ubilježen državni doprinesak od 52:454 forinti. Svak će priznati da je taj iznos znatan kad se pomisli da nijedna od zemalja zastupanih u Česarevinskom vieću ne prima toliku državnu pripomoć. Galicija n. p., koja je mnogo i mnogo veća od Dalmacije, dobiva 30.553 f., a sve druge zemlje mnogo manje. U Dalmaciji su dva učiteljšta koja su na troškove državne. Nego, časna gospodo zastupnici, mi ne bismo imali ni polovicu učitelja i učiteljica što sad imademo, da država ne daje 6000 forinta, a kadgod i više za pripomoći učiteljskim pripravnicima i pripravnicama. Ovih zadnjih dana visoko je predsjedništvo postiglo, da jedan pučki učitelj, uz pripomoć od 400 f., podje u ona mjesta naše monarhije gdje se može da izvježba u sirarstvu, a to zato, da on bude mogao urediti u svom selu, koje obiluje stokom, postaju za sirenje i pravljenje masla. Isti će učitelj kašnje putovati pokrajinom, da uputi stanovnike u tom korisnom obrtu.

Ja ovo navlaš iznosim, da uvjerim o protivnom onoga gospodina, koji je prekorio vladu da ona dinamitama potkopava hrvatski narod i muti narodnu sviest. Da, i spomenute državne pripomoći biti će valja neka vrst dinamita, ali one oživljuju luč prosvjete, ne za potkopavanje naroda i mućenje narodne svijesti, nego da promaknu moralni i materijalni napredak narodni.

Prosvjedujem i proti prigovorima da je vlada pristrana u pogledu vjere i narodnosti; ona, naprotiv mjeri svakomu, po zakonu, jednakom mjerom.

Na temelju rečenoga, preporučiti mi je napadačima na vladu u školskim poslima, da slijede Krstovu nauku, da budu pravedni, te da sude po djelima, a ne po riječima.

Poštovani zastup. Bjelanović tužio se je na učitelje u Metkovićim. Proti tim učiteljima bila je, usljed podignute osvade, zavedena redovita istraga, koja je dokazala, da se onaj prekršaj ima više prepisati lakoumnosti, nego zlobnoj namjeri. Nego ipak su dotični bili

ukoreni i opomenuti. Časni je zast. Bjelanović zaželio da mu se dadu podatci o školskim vrtovima. Prošaste školske godine bilo ih je 70, ali svi nijesu odgovarali potpuno svojoj svrsi. Glavni je razlog tomu, da su neke općine predale školi za vrt zemljište u ledini, pa se učitelji uz svu dobru volju nijesu mogli njim okoristiti. Medju tim je poznato da je slavni zemaljski Odbor više puta potaknuo općine da nastoje u korist narodnog poljodjelstva, vršiti svoje dužnosti u pogledu školskih vrtova, kako to propisuje § 36 pokrajinskog školskog zakona 27 prosinca 1871.

Ovim cijenim da sama odgovorio na prigovore gg. Biankini-a i Bjelanovića. —

È lodevole la proposta dell' on. deputato Benevenia, il quale in vista della scarsa frequentazione delle scuole popolari, specialmente nella montagna, vorrebbe che si ricorresse a mezzi straordinari e questi sarebbero, come egli crede, le case di legno o altrimenti le scuole con maestri ambulanti. Un tale mezzo pel prosperamento dell' istruzione popolare, è contemplato già dalla nostra legge, ma come già l' on. Ljubić osservò, esso è inattuabile. Sarebbe poi congiunto con una maggiore spesa qualora poi la lontananza delle abitazioni lo permettesse. Egli poi disapprova l' applicazione dei mezzi coercitivi per migliorare la frequentazione delle scuole. In questo riguardo io non posso condividere la sua opinione. Poi, la legge lo prescrive e così deve essere. L' on. Benevenia osservava che in Inghilterra la scuola è spontanea e che prospera, e che viceversa per quanta forza si adoperi, non si otterrà il desiderato effetto. Io osservo a mia volta che anche le medicine si danno, in moltissimi casi, ai ragazzi e specialmente per forza, e pure producono buon effetto. Da due anni in quà, da quando vennero con maggior rigore applicate le misure coercitive, come sono le multe, in caso di povertà commutate in arresto, la frequentazione migliorò d' assai e questo sarà provato coi risultati dell' anno venturo.

Le statistiche che gli on. deputati Benevenia e Vidović ci presentano assai sfavorevoli, non sono esatte. Anche su questo argomento l' on. Ljubić disse qualche cosa, ma non rettificò. L' aumento di quelli che sanno leggere non è, come viene asserito, del 3%, ma dai dati della Commissione statistica di Vienna per l' anno decorso risulta per i maschi un percento di 6.39, e di 2.81 per le femmine.

(Salvi: È la media).

L' on. Vidović ripetè l' osservazione fatta nella passata sessione, che cioè i maestri che hanno sotto di sè ottanta scolari, non possono soddisfare al loro impegno. Io avevo osservato quella volta che a sensi del § 15 Regolamento scolastico, là dove il numero degli obbligati alla frequentazione è maggiore di 50, si fanno due sezioni, una delle quali viene istruita di mattina, e l' altra nel dopopranzo. Del resto dichiaro che a me non consta che alcuna scuola di una classe in provincia abbia 80 scolari che la frequentano.

(Vidović. A Scardona 60).

Che la frequentano, in nessun luogo. L' on. Vidović poi osservò che quella disposizione non otterrebbe il desiderato effetto, perchè, egli dice, le molteplici materie impedirebbero di conseguire lo scopo. Nella scuola di una classe, specialmente in campagna, la scuola risponde al suo compito se i ragazzi imparano a leggere, scrivere e far di conto. Di geografia, storia, fisica, storia naturale, neanche un accenno. Basta che sappiano questo.

(Salvi. Basterebbe).

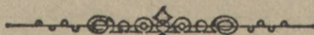
Altro rimarco fatto all' amministrazione scolastica è l' incidente avvenuto nel ginnasio di Spalato. Vi erano tanti candidati, di cui ½ fu respinto. L' on. Vidović si serve di questo fatto come prova che le scuole slave di Spalato non corrispondono. Se questo fosse vero, il fatto si sarebbe dovuto ripetere anche quest'anno. Invece quest' anno il numero degli ammessi al ginnasio è tale, che l' Eccelso Ministero si è indotto a permettere che sia istituita una classe parallela.

(Salvi. In grazia della scuola preparatoria).

Inoltre l'on. Vidović qualificò come un atto di ingiustizia da parte dell'amministrazione scolastica, il non aver esaudita la domanda che certi padri di famiglia di Arbe avrebbero prodotto perchè i loro figli venissero istruiti, oltre che nel serbo-croato, anche nell' italiano. Questo posso osservare: che una simile domanda al consiglio scolastico provinciale non è mai pervenuta. In generale a quei signori che hanno fatto l'osservazione, o espresso il desiderio che accanto alla lingua serbo-croata venisse insegnato anche un po più l'italiano, devo poi osservare che a sensi di legge, il consiglio scolastico provinciale delibera in seguito alle rispettive domande, d'accordo colla Giunta della provincia. La Giunta della provincia mai si è pronunciata contraria, quando una simile domanda fu mossa, vale a dire, che avuto riguardo specialmente ai più grandi, sia insegnato anche l'italiano come lingua di coltura.

Predsjednik. Pošto je već kasno, zatvaram današnju sjednicu, a uričem sliedeću na subotu na 10 sati prije podne.

(*Konac sjednice u 3 sata po podne.*)

VIII. Sjednica dneva 26 ožujka 1892.

Sadržaj: *Odobrenje Zakona o Veresijskom Zavodu. — Naviešterje molbenica. — Upiti i Odgovori. — Sliedi razprava o školskom proračunu 1892.e*

(*Početak sjednice u 10 sati i 10 č. pr. podne*).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Božo Korlaet i Tomo Brajković.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić, zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić, vladin savjetnik Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 25. Broj je zakonit. Molim tajnika g. Korlaeta, da pročita zapisnik zadnje sjednice.

Korlaet (*čita*):

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Gospoda, koja odobravaju zapisnik, kako je bio sada pročitan, neka ustanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Molim gosp. tajnika da pročita ovo pismo Nj. Preuzvišenosti gosp. Namjestnika.

Korlaet (*čita*):

Br. 6341-I.

DOPIS!

Njegovo C. K. Apoštolsko Veličanstvo Vrhovnom odlukom od 14 ožujka 1892, najmilostivije se je udostojilo odobriti ustanovljenje „Zemljišnog-Veresijskog Zavoda za Kraljevinu Dalmaciju“ sa sjedištem u Zadru, zaključeno od dalmatinskog Sabora u sjednicam 16 prosinca i 29 listopada 1890, na temelju pravila amo dostavljenih cienjenim dopisom 25 siečnja t. g. Br. 135, i pod jamčevinom Pokrajine.

Čast mi je ovo priobćiti Slavnom Zemaljskom Odboru, usljed odluke 15 ožujka t. g. Br. 930-332-I. Visokog C. K. Ministarstva Unutrnjih posala, na shodno znanje, primjetbom da u isto doba odredjujem da pravila budu objelodanjena u pokrajinskom zakonskom listu i u Objavitelju Dalmatinskom.

Zadar, 22 ožujka 1892.

C. K. Namjestnik

David

Slavnomu

Zemaljskomu Odboru

u

Zadru.

Predsjednik. Primljeno na ugodno znanje. Molim gospodina tajnika da priopći sadržaj jedne molbenice.

Korlaet (*čita*). Br. 150 Molbenica Kninjana za preinaku §. 8 Ustanova zadruge za uredjenje Krke.

Predsjednik. Izručit ću je molbeničkom odboru. Zastupnik Žuro, moli brzojavno za

daljnji dopust od 8 dana. Gospoda, koja mu dozvoljavaju taj dopust, neka ustanu. (*Većina*). Dopust je dozvoljen. Prije današnje sjednice primio sam tri upita. Prvi upit predao mi je zastupnik D.r Čingrija. Molim da ga pročita.

Čingrija (*čita*):

Upit na C. K. Vladu!

Nakon pedeset i sedam godina dosadna bavljenja, a petnaest neprestanog dopisivanja; nakon najvrućijeh preporuka Biskupskog Naredbeništva i onih našijeh zastupnika u Beču; nakon opetovanih upita u ovome visokome Saboru, a opetovanih obećanja sa strane nadležnih vlasti, parokijalni stan predgragja, na Pilama kod Dubrovnika, nalazi se netaknut u najkukavnijem stanju.

To biva tako, premda je još šest godina nazad sa strane ministarstva bilo provigjeno da se svakog godišta uvrsti u dotični predračun stanovita svota za gragjenje toga stana, i da je općina spravna izdati nametnutu joj znamenitu svotu, što nadkriljuje trećinu ukupnog preliminiranog troška.

Dok stvari tako stoje, činilo bi se da je zaprijeka nestalo, te da gradnja rečenog parokijalnog stana morala bi skoro započeti. Ali na žalost nije tako, jer ne dalje, neg na 2 tek. ožujka, c. k. mjernik činio je na licu mjesta nove izvide i nove crte potezao. Tako čovjek gubi svaku nadu, da će se ikada vigjet svrha toga žalosnog posla.

U toliko župnik jedne od najvažnijih parokija u pokrajini, koja broji do 2300 duša, nema neg jednu jedinu sobu, u kojoj je usilovan obavljati sve posle svojeg zvanja, dok istodobno nijeće mu se svaka potpora, e da bi nabavio priličniji stan, u koji mogao bi primati one što k njemu dolaze u uredovne svrhe.

Usljed svega toga, potpisani imaju čast upitati C. K. Vladu:

1. Koje poteškoće još opstoje da se jednom započme gradnja župnićkog stana u predgragju na Pilama kod Dubrovnika?

2. Jeli ista voljna podati shodne naredbe da se što prije te poteškoće odstrane i gradnja stana započme?

Zadar, 26 ožujka 1892.

Čingrija — Šupuk — Vranković — D.r Karaman — Ljubić — Šarić — Korlaet — Zore.

Predsjednik. Imam čast izručiti ovaj upit Vladinom Povjereniku.

Drugi mi je upit predao zast. Zore. Molim da ga pročita.

Zore (*čita*):

Upit vladi Nj. Veličanstva.

Još g. 1883 potpisani i družina upitali su u ovome Saboru Vladina povjerenika o prolomu Orsuli na istoku Dubrovnika, kako misli Vlada zaštititi život prolaznikâ kroz onaj pogubni klanac. Tad Vladin povjerenik bješe odgovorio, da će Vlada nastojat sagjenjem drveća na onom prolomu uklonit pogibli, koje prijete prolaznicima kroz ono ždrijelo, a navlaš iza kiše. Potpisani i družina, pijznajući mjesto, već unaprijed su razumijevali, da u onom grohotu ne može se primiti nikakvo rašće; i za to da će onaj prolom i na dalje prijetiti prometu i prometnicima. Nijesu se prevalili, jer Orsula jednako i danas se drobi, a pogibao nije uklonjena. S toga potpisanijem je dužnost zapitati Vladu Njegova Veličanstva:

1. Jeli uvjerena da je klanac Orsula neprolazan bez pogibli života?

2. Ako jest, ima li nade, da će se što poduzeti, e da se ukloni što prije ta pogibao?

U Zadru, na 26 marta 1892.

Zore — D.r Pugliesi — Gjorgji — Gondola Bjelovučić — Čingrija — Korlaet.

Predsjednik. Čast mi je ovaj upit izručiti visokoj vladi. Treći upit predao mi je čast. zast. Biankini. Molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Još godine 1859 visoka vlada bila je otvorila natječaj za gradnju župničke kuće na Raduniću za župu Zlopolje; ali sbog rata s Italijom, radja je obustavljena.

Dvie godine prije, naime 1857, seljani bijahu već položili pri okružnom uredu u Splitu fiorinâ 400, kao prvu isu seoskog doprinosa za gradju iste kuće.

Od onda, ovo je 33.a godina minula, a nova župnička kuća na Radoniću se ne gradi, a ni seljanim nije povraćeno ono 400 fiorinâ, koje će zastalno visoka vlada, po svojoj dužnosti, bit uložila u obveznice, da bezplodno ne leži.

Kakva je danas župnička kuća Zlopoljska, koja je već prije 33 godine bila nesposobna za ljudski stan, a koja nikad već nije ni popravljena, svak se lahko može domisliti.

S toga nam je dužnost upitati vladu N. V.:

I. Jeli joj poznato trošno stanje župničke kuće u Radoniću, za župu Zlopoljsku, koja je još godine 1859 imala bit porušena i zamienjena novom?

II. Hoćeli već visoka vlada dat graditi novu župničku kuću za Zlopolje, i uračunati u seoski doprinos ono f. 400 što su seljani položili godine 1857 pri okružnom uredu u Splitu, i to sa svim dotičnim kamatam od godine 1857 do danas?

Zadar, 26 ožujka 1892.

J. Biankini — D.r Paštrović — Šarić — Korlaet — Perić.

Predsjednik. I ovaj upit izručujem visokoj vladi. Rieč ima vladin povjerenik.

Pl. Pavić. Imati ću čast odgovoriti na ove upite u jednoj od dojdućih sjednica (*čita*).

U saborskoj sjednici dneva 24 t. m. častna su gospoda zastupnici d.r pl. Gjorgji i družina upravili c. k. Vladi sliedeći upit:

1. Hoće li ona podnijeti kao svoj predlog dotičnim zakonodavnim čimbenicim za ukinuće starodavnog zakona bivše republike Dubrovačke, po kojem seljaci nastanjen u okrugu te bivše države uživaju općeniti *jus pascendi et lignandi* na tugjim neuragjenim zemljama?

2. Misli li ona da riješenje takoga predloga nadleži okrugu djelateljnosti Carevinskoga Vijeća, ili zemaljskoga Sabora?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti:

Zemaljski se je Odbor ovih zadnjih godina bavio eventualnim ukinućem putem zakona tako zvanog *jus pascendi et lignandi*.

Visoko Ministarstvo poljodjelstva, odnosno upitano, dogovorno sa ostalim zanimanim Ministarstvima izjavilo je, da bi ovaj predmet spadao zemaljskom zakonodavstvu, a za moći prosuditi pod kojim uvjetim bi se moglo eventualno doći do ukinuća ovoga prava, odredilo je da budu o naravi istog i o obsegu njegove sadašnje faktične kriepositi obavljeni zgodni potanji izvidi.

Usljed izpadka tih izvida pomnjivo izvedenih na licu mjesta po jednom vladinom odaslaniku, zemaljski se je odbor izrazio u smislu, da se pitanje zaustavi dok ne bude dokončana izradba zemljišnih knjiga, a da se medjutim izdadu shodne mjere sa šumarskoga gledišta na obranu šuma od haranja.

Na to su dotični spisi bili izvješćem 19 siečnja o. g. podastrti visokome Ministarstvu poljodjelstva, od koga još nije stigao odgovor.

I upit časnih zastupnika će Namjestništvo rado odmah prosliediti visokome Ministarstvu.

U saborskoj sjednici od 15 t. m. častna gospoda zastupnici Vukotić i družina upraviše na c. k. Vladu sliedeći upit:

I. Jeli visoka Vlada osvjedočena, da riješavanje gragjanskih parnica kod c. k. gradskog Suda u Kotoru mnogo se proteže na veliku štetu zanimanih stranaka.

II. Kakve odredbe misli preduzeti da sadašnje stanje okrene na bolje?

III. Jeli visoka Vlada uvjerena, da je sadašnja soba opredijeljena za porotničke rasprave kod c. k. okružnog suda u Kotoru tijesna, te ne odgovara ni iz daleka potrebi?

IV. Imali namjeru narediti da se što skorije izvedu potrebite popravke?

Na ovaj upit čast mi je, na temelju priobćenja d. k. Presjedništva prizivnog Suda u Zadru, odgovoriti što sliedi:

Kod c. k. gradske Preture u Kotoru, gradjanske parnice ne ležu, nego se dosta hitro riešavaju. Razpravljanje njihovo kadgod zapinje s uzroka, što predpostavljeni Preturi savjetnik bude pozvan na kaznene razprave na okružnom sudu, osobito kad je na ovom sudu prazno koje sudačko mjesto. Ali ovo se često ne dogadja, kao što vele častna gospoda uprašaoci, a i ne može se često dogadjat, jer na okružnom sudu u Kotoru kaznene razprave nijesu česte. Čim prije odrediti će se što treba, da se s tog uzroka razpravljanje gradjanskih parnica kod te Preture ne odgadja.

Za potrebito razširenje dvorane, u kojoj se na okružnom sudu u Kotoru drže porotničke razprave, jur se je nadležna vlast skrbila.

C. k. Ministarstvo pravosudja odpisom 7 lipnja 1891 ovlastilo je, da se i u tu svrhu sklopi nova pogodba s vlastnicim kuće, gdje su sada namješteni u Kotoru sudbeni uredi; a što se dosle nije došlo do sklapanja te pogodbe i sljedovateljno do potrebitih promjena u pomješćama tizih ureda, do toga je bilo što su suvlastnici kuće raztrkani po svietu, što su jedni bili skoro umrli, a koji još maloljetan, te htjelo se je vremena dok su se skupile ovlastnice odsutnih i nasljednika umrlih suvlastnika, a hoće se još jedno vrieme, što cieni se neće biti dugo, dok dodje sudbeno jedno odobrenje za maloljetnog jednog suvlastnika, i naredit će se, da se što skorije izvedu potrebiti popravci, kako će ta soba bit dovoljno prostrana.

U saborskoj sjednici od 21 ožujka tekuće godine časni gospodin zastupnik Biankini i družina zapitaše c. k. vladu: „Hoćeli i kad već odrediti, da se trošna crkva u Ižu Velome proširi i produlji, na sjegurnost i na duhovnu korist onog pučanstva“.

Na taj upit čast mi je odgovoriti, da vladi nije stigla ostala obaviest o trošnome stanju župničke crkve u Velom Ižu, jer premda je koncem 1891.ve godine jedan c. k. mjernik bio izaslat u Veli Iž, isti ne nagje šteta koje bi se na rečenoj crkvi imale popraviti, već se je jedino radilo o uregjenju mjesta oko crkve i o popločenju istog, dakle jedino o poljepšanju okolice.

Glede raširenja crkve u Velom Ižu više puta je prikazata bila molba u tome smislu, ali toli 1887.e, koli svršetkom mjeseca siječnja ove godine, Vrhovna vlast koja je pozvana da štiti duhovne interese to jest naredbenito izrazila se je, da pripoznav tjesnoću ove crkve, ipak nemože zagovarati raširenje, sve doklen nebudu podmirene mnogo važnije potrebe oko crkovnih sgrada u nadbiskupiji.

Crkva pak u velom Ižu široka je 9 metara, a dugačka 21 metar; u njoj može dakleu stati do 600 čeljadi, iliti polovica župljana, a pošto je nadbiskupsko nadredništvo ovlastilo župnika da u svečane dneve čita i dvije mise, iz toga slijedi, da je provigjeno

za božju službu u ovoj župi, za sada dakle neće biti moguće proširiti i produljiti pomenutu crkvu.

Ne mogu pak propustiti, da ne istaknem kako ne stoji tvrdnja, da su sami seljani Iža nedavno sagradili župničku kuću, jer je sadašnja župnička kuća bila iz temelja pregragjena 1839.te godine sa potroškom od 1902 for. iz vjerozakonske zaklade, doč m su Ižani doprinijeli pjesak, kamenje, argatluk i u novcu 80 for.

Častna gospoda zastupnici Simić i družina upraviše na c. k. Vladu u sjednici dneva 22 marta slijedeći upit:

I. Namjerava li Vlada odmah zametnuti nuždne pregovore sa kr. Velikom županijom u Gospiću za ukinuće odluke, usljed koje se ima kidati snijeg s Velebitskog puta samo do 19 januara, a uspostaviti prvašnju naredbu, ili takovu, na temelju koje bi se svaki put kad je cesta snijegom zatrpana, čistila, a to u korist prometa, trgovine i saobraćaja dvaju susjednih pokrajina Dalmacije i Hrvatske?

II. Je li voljna Vlada izdati telegrafičnu naredbu, da se *odmah* Velebitski put od snijega očisti, te tako, poslije tri mjeseca, uzpostaviti saobraćaj izmegju Dalmacije i Hrvatske?

Na taj upit čast mi je odgovoriti:

Prvo: Glede kidanja snijega i leda na državnim cestama, koje vode preko Obrovca i preko Knina u Liku, Namjesništvo je godine 1887 zametnulo dogovore sa Županjskoj oblasti u Gospiću, uslijed koj h sa objeh strana bi pripoznato da se državna cesta od Svetog Roka preko Maloga Halana prama Obrovcu s jedne i sa druge strane do 19 januara svake godine mora uzdržati za promet otvorena, budući do te dobe lički žitelji obično pribavljaju sve svoje potrebštine iz Obrovca, a poslije te dobe pošto su vremena vrlo hrgjava, a i promet na halanskoj cesti u obće slab, da treba posebnih dogovora za čišćenje. Nasuprot da je od neophodne potrebe da pruga državne ceste preko Zrmanje do Knina kroz čitavo zimsko doba otvorenom ostane, s razloga što je to najpoglavitija sveza izmedju Like i Dalmacije, i što je na toj prugi uviek živahan promet radi vrlo znatnoga izvoza vina iz kotara Knin, Šibenik i Split; te što se o tome radi da se ova pruga spoji ličkom kordunskom cestom, čim će se postignuti najkraća i za putovanje po zimi najlakša cestovna sveza izmedju Karlovca i velikog dielu Bosne i Dalmacije.

U tom smislu izdalo je Namjesništvo kotarskim oblastima u Benkovcu i u Kninu potrebite odredbe glede čišćenja cestarske pruge Obrovac-Podprag do ličke granice, odnosno cestarske pruge Knin — Privez, pridržavši si ipak za izvanredne slučaje pravo, dogovorno sa županjskom oblasti u Gospiću i iza rečenog roka, od slučaja do slučaja, shodno providiti po dokazanoj potrebi i koristi narodnoj, što se je i dosada opetovano sbilo.

Drugo: Namjestništvo se je obratilo brzojavno nadležnim organima za doznati: dali je cesta sa obih strana zatrpana; dali je potreba na korist obćega prometa da se i sada cesta preko Velebita prokrči od snijega; i hoćeli se i sa ličke strane put prokrčiti, te pošto su stigla odnosna obavješćenja, Namjestništvo je izdalo potrebite odredbe e da se namah cesta prokrči.

Predsjednik. Prelazim na dnevni red. Sliedi obća razprava o školskom proračunu za god. 1892. Upisani su za rieč zastupnici Vukotić, Smirić, Pugliesi, Borčić, Ivčević, Brajković, Perić i Zore.

Rieč ima zastupnik Vukotić.

Vukotić. Poslije sjajnog govora moga druga časnog Bjelanovića u pošljednjoj sjednici, za opće rasprave školskog proračuna za godinu 1892, s kojim je svestrano dokazao neumjesnost Biankinijeva predloga odnosno poprave školskih knjiga za pučke učione u smislu njegove

motivacije, i s kojim je temeljitim razlozim pobio s reda sve prigovore podignute od protivne strane, meni od nikakve potrebe nije bilo pitati riječ, da me na to nijesu izazvala dva zastupnika od protivne stranke, naime časna gospoda Biankini i Ljubić, i jedan od lijeve, častni zastupnik Salvi, radi njekih razjašnjenja. Obećao sam da ću im odgovoriti, pa evo me, da riječ održim. Biti ću kratak, jer na licu svijų zastupnika kao da čitam želju, da se ova rasprava što prije dovrši. Zastupnik Biankini prigovorio mi je, da sam izrekao, da su Hrvati od Srba jezik ukrali. To istina nije. Pozivljem se na stenografična izvješća i na cio sabor, da ja niesam izgovorio riječ ukrali. A zašto bih to učinio, kada po srijedi imamo čisto svjedočanstvo Ljudevita Gaja, preporoditelja hrvatske književnosti, koji čisto i bistro kaže u svojoj „Danici" da je jezik srpski prenio u hrvatsku književnost. Po tom nije mi potreba bilo poslužiti se riječju „ukrasti". Nego, častni zastupnik Biankini kaže, da je Gaj radi neke sloge rečeno očitovanje učinio i da Hrvati nijesu u književnosti primili jezik srpski, već da su oni imali svoj jezik hrvatski u Dubrovniku. I kad nebi bilo dokazano da su najbolji dubrovački pisci pisali na srpskom jeziku, i kad nebi bio po srijedi cio rad profesora Budmania, sadašnjeg urednika riječnika jugoslavenske akademije, imamo čista svjedočanstva istih dubrovačkih spisatelja. Medo Pučić u svojoj „Karagjurgjevki" i „Zabavniku dubrovačke Štionice" čisto i bistro kaže, da je jezik Dubrovačkih spisatelja srpski. To je kazao i jedan od naših drugova, časni zastupnik Zore, u programu Zadarske gimnazije. Ostaje po tom dokazano: da je jezik dubrovačke književnosti — jezik srpski. O narodnom jeziku i u samoj Hrvatskoj, Max Müller, starješina svijų filologa, ovako kaže: „hrvatski ne treba uzeti kao zaseban jezik, jer onaj jezik, što se govori u provincijalnoj Hrvatskoj, to je samo nastavak kranjskog jezika, a onaj što se govori u hrvatskoj krajini, to je prosto srpski (*poricanja*).

Prelazim na drugi prigovor.

Častni zastupnik Biankini kazao je: da sam ja natuknuo mogućnost novoga saveza sa Vladom uz „Quos ego". I to nije istina. Što sam ja kazao? Evo doslovce riječi po stenografskom izvješću: „kad bi se vlada združila su ove dvie male četice opozicije, hrvatska stranka ostala bi poražena". U ovim riječima, kao što svaki može razabrati, nema ni iz daleka natucanja o kakvom združenju, već sam to jedino naveo, da pokažem slabost hrvatske stranke bez vladine pomoci i natuknuo moje mnijenje, što bi se s njom dogodilo u slučaju kad bi joj vlada okrenula legja. Ako iko drugi, zastupnik Biankini, koji govori sa retoričkim figurama, mogao me je dobro razumjeti. Nego časni zastupnik Ljubić, rek bi da se prestrašio od moje prazne puške, pak po onoj „majka kćercu kara, snasi prigovara" napominje nam pokušaj jednog bivšeg namjesnika, da većinu preokrene u manjinu, ali da mu to za rukom nije pošlo (jest!). Nebojte se, časni zastupniče Ljubiću. Vlada neće nikad doći do toga, da se združi s elementom srpskim, za koji vaše novine pišu, da je pripravio omladinsku skupštinu u Dubrovniku, koja da je poslije izazvala krivošijanski ustanak i da teži preko granice.

Nego, časni zastupnik Ljubić kaže nam, da je on već jednom bio član opozicije u ovom saboru, i da je mnogo veseliji bio, kad se je borio proti većini, pa da mu se sada što slična dogodi, čini mu se, da bi se pomladio. Meni za pravo nije poznato, da je zastupnik Ljubić ikad sjedio u klubu manjine u ovoj sabornici. Meni je naprotiv poznato, da je on sjedio u jednom drugom klubu, izvan sabora, medju takozvanim *Zemljakovićima*, iz kojega je prešao u klub današnje većine, gdje su mu bile ponudjene njeke blagodati koje i danas uživa. (*Smijeh i odobravanje na ljevici*). Znam za to jedino veselje zastupnika Ljubića, a ostala mi nijesu poznata. S toga ne zavidim zastupniku Ljubiću na položaju, dapače priznajem, da ima sva potrebita svojstva za mjesto, koje danas zaprema, ali toliko htio sam mu prigovoriti, na ustuk one njegove šale o „zdjeli"; jer šala je kao sol: svugdje može podnieti, ali samo koliko je potrebito. Zastupnik Biankini rekao je, da sam ja potvrdio sve ono, što je on rekao o učiteljima

u Boki. Ni to istina nije. Potvrdio sam ono, u koliko je Biankini istinu rekao, a porekao sam ono, u koliko nije točno kazao. Za učitelja u Majinam opet povraćam, da je on dignut bio na molbu seljana, ne radi kakvog religijoznog fanatizma, već jedino za to, što u ovoj školi nema ko da predaje nauku vjere, budući parok ostarao, i zato su pitali učitelja pravoslavne vjeroizpovijedi.

Pri zaključku mog zadnjeg govora, ja sam govorio o zajedničkom neprijatelju i pozivao sam Vas na slogu, u slučaju potrebe protiv toga neprijatelja. Tako govoreći, ja sam mislio da Hrvati stoje na višem stanovištu slavenskom i da sa visine gledaju opasnosti koje priete Slavenima i da hrvatska stranka ima nekih ideala pred očima. Prevario sam se.

Govoreći onako, ja nijesam ciljao na nikoga od nas u Dalmaciji, jer sam držao da su sinovi ove zemlje svi braća. Ali i tu sam se prevario, jer kad bi većina usvojila predlog Biankinijev, u hrvatskoj stranci imali bi opasnog neprijatelja. Ovo neka služi za odgovor i častnom Salviu, na koga mi je žao, što me na razjašnjenje pozvao, pošto sam mu očitovao danas prije sjednice, da na autonomaše nijesam ciljao, a nije na to bilo ni pomisliti, da sam ja na njih ciljao, kad oni u slučaju našeg izmirenja za strankom hrvatskom, ne bi mogli biti onakov neprijatelj, kakvoga ja umišljam.

Preporučujem dakle školskoj vlasti, kad bi imala popraviti školske knjige, da ih prije podvrgne kotarskim učiteljskim skupštinam, te zaključujem, preporučujuć zastupniku Biankiniju da povuče nase predlog, ako ne želi krvavi nož medju braću staviti.

Predsjednik. Rieč iza zastupnik Smirić.

Smirić. Ornatissimi signori! Vi prego di donarmi quella pazienza che avete donato pure ad altri. Spero di non annoiarvi, e ciò perchè non adoprerò tanto le mie idee, quanto quelle di altre autorità chiarissime e rispettabilissime.

Io vi domando che anche in questo anno ci permettiate un palpito di vita, abbenchè l'on. Buzolić stanco dell'additarci il mare, visto che non avremmo per ora voglia di fare un bagno, (voce: *non è stagione*), si è servito di un'altra frase a nostro riguardo, cioè: *nome vano e senza soggetto*. Noi potremmo vendicarci capovolgendola, vale a dire appellando lui: *soggetto vano e senza nome*. Ma noi non scendiamo tanto in basso.

(Buzolić. Dopo che avete detto. — *Ilarità*).

Se quì sedesse ancora il conte Costantino Vojnović, come sedeva altra volta, uomo di ingegno e di cuore anche, egli risponderebbe al signor Buzolić e compagni queste parole „Privarsi della civiltà italiana, varrebbe quanto gittare in mare il capitano nel momento in cui la nave è nel maggior pericolo“.

(Buzolić. Civiltà non è nazionalità).

Il Conte Vojnović ha soggiunto. „Se Venezia non era, Dalmazia avrebbe dei pascià, non dei bani“. Il conte Vojnović è un uomo imparziale e nessuno gli attribuirà queste parole favorevoli a Venezia ed all'Italia, perchè la famiglia dei Vojnović, gente della Bosnia, trovava asilo e ospitalità a Venezia. Negandoci persino l'esistenza, riducendoci ad Iloti, a profughi di Parga, l'ostracismo dell'onor. Buzolić rassomiglia a quello di Domiziano che annunziò al Senato che egli a certa gente aveva ordinato di più non esistere. Ma che dico io di Domiziano? Io credo che il sig. Buzolić vada anche più in là, che egli pensi persino a Nembrot. I croati hanno detto che Nembrot, struggitore accanito di popoli come tutti sappiamo, deriverebbe da......

(Buzolić. Questo un italiano diceva).

Pare effettivamente che ritenendosi derivati da Nembrot, vorrebbero anche essi che noi

gradissimo . . . . . Io non ricorderò all' abate Buzolić *l' ama il tuo prossimo come te stesso*, non gli ricorderò neppure il *non fare ad altri ciò che non vorresti fosse fatto a te stesso.*

Ma, signori, se ben riflettiamo, egli ha ragione. Ci si strappa la lingua, ci si chiude la porta agli espiri, siamo combattuti, traditi, nelle elezioni. Ha quindi ben ragione se invece di chiamarci autonomi, ci chiama automi.

Abbiamo per noi il § 19 della legge fondamentale che non può essere più chiaro e preciso in nostro favore, ma lo statista Payne diceva che ogni cittadino avrebbe il diritto e il dovere di portare la costituzione in saccoccia. Ma domando io, se noi portassimo il § 19 in saccoccia, che ci gioverebbe, se è già una moneta fuori di corso? *(Ilarità)*. Invece di chiamarci *nome vano e senza soggetto*, invece di additarci il mare, egli poteva usare della frase generalmente applicata in altri tempi all' Italia: *espressione geografica terra dei morti*. Ma era un' e oca ben diversa dall' attuale. Allora un gran ministro che ebbe grande parte nel trattato di Vienna ove fu sbranata la veste delle nazioni, come quella inconsutile di Gesù Cristo, diceva: Se scoppia la rivoluzione a Milano, a me basterà mandare una prima donna di cartello, oppure una ballerina di rango francese; se scoppia la rivoluzione a Vienna, tanto me ne curo, che suono il campanello perchè mi portino il pranzo. Ma quei tempi passarono, signori miei. L' Italia si è svegliata, risorge, si scoprirono le tombe, si levarono i morti, e lo stivale ha messo gli sproni, tanto è vero, che Germania ed Austria stesero le mani all'Italia, e chi sa un giorno non avvenga di noi qualche cosa di simile.

L' on. Ljubić ha ricordato con sorriso sardonico la canzone del *sì* cantata quì *dalla nostra ragazzaglia di strada*. Io potrei rispondere che se i nostri ragazzi cantano la canzone del *sì*, si dice, ho inteso dire, che nei „sokol" si cantino ben altre canzoni. Torno a dire, non garantisco, ma ho inteso dire così. Ad ogni modo bisogna lasciare che la gioventù che non ha altri conforti sotto questo rispetto, si sfoghi a cantare un' innocua canzone.

Ciò mi fa risovvenire la risposta data da un giovanetto alsaziano a un maestruncolo tedesco, il quale gli andava chiedendo: *Ma dove è questa Francia?* Questo povero giovinetto, limitato di cognizioni, ma non di cuore, terminò col rispondergli: *La Francia per me sta quì*, additando il cuore. Comunque, è una cosa consimile colla canzone del *sì*.

Lo stesso on. sig. Ljubić si è meravigliato con un sorriso veramente mefistofelico *(ilarità)*, che in occasione del primo mio discorso, io abbia fatto cenno di questo bel cielo italico, prospiciente una terra croata. Ma se, sopra e sotto terra, per quanto guardiate, per quanto cerchiate e scaviate, non trovate altro che delubri e monumenti latini e italiani! Di Croazia non un monumento di qualche importanza, non un documento, o signori! Uniche traccie che abbiamo sono le scorrerie, le rapine e i vandalismi *(ilarità, interruzioni)*.

(Buzolić. E le vostre chiese).

Mi pare che sieno anche le sue. E che importano i regali fatti da un regolo o da una regina? Anche dal Turco si accettano regali.

(Buzolić. Sono monumenti).

E poi, se un croato regalava, un italiano costruiva. Anche l' Arca di San Simeone fu regalata da una regina di Ungheria, ma fu costruita da un architetto italiano.

Veniamo o signori all' argomento della nazionalità. Mi permetta il sig. Buzolić, senza offenderlo, che io esterni una mia opinione. Ma non è mia veramente perchè viene dalle autorità che ho con diligenza e con cura consultate su questo argomento. Non io, ma queste autorità, che citerò fra poco, dicono

al sig. Buzolić, che egli nei suoi profondi studî non si è mai occupato neppure un quarto d'ora di ciò che significa nazione, nazionalità, patria. Ora, o signori, viene il momento della maggior vostra attenzione. Donatemela, ve ne supplico, pazientemente. Stuart Mill, inglese autore di opere sociali di grande valore, così si esprime: „*Natio quia nata* non basta — La causa più potente fra tutte è la identità di antecedenti politici — una storia nazionale — comunanza di memorie — e di passato — l'orgoglio e l'umiliazione, le gioie e i dolori collettivi. La civiltà della parte minore prevale sulla maggiore".

Renan francese. Anche questo pare scritto precisamente per noi. Vi dichiaro che se taluno dubitasse della verità dei miei letterari riferimenti, sono pronto in cinque minuti a mettergli a disposizione le opere relative, capo e pagina.

(Voci: non occore, crediamo).

Dunque il Renan dice: „La Nazione — è il prodotto d'un lungo passato, di conati, sacrifizi, oblazioni — un passato di gloria, di grandi uomini, eroico. — Eccovi il capitale sociale su cui si asside l'idea nazionale — Glorie comuni nel passato — comune volontà del presente — Patria è il teatro della storia comune — Il vincolo religioso in seguito all'indifferentismo, ha perduto l'influsso nazionale. — La Nazione moderna è un risultato storico, svoltosi la mercè di una serie di fatti convergenti nello stesso senso. — La Etnografia non entrò per nulla nelle costituzioni. Complesso di genti, che, per comunanza di coltura, di genio e di vicende storiche, aspira concorde a far parte dell' unità politica. Sonvi popoli, „udite", che hanno tutti i caratteri fisici della nazione — ma non comunanza spirituale di vita, indispensabile al sentimento nazionale. Le nazionalità moderne furono precorse da uno spirito diverso, che finisce per dare un'impronta alla loro lingua, leggi, letteratura, scienza ed arti, ed alle altre manifestazioni della lor vita sociale. Queste più non riescono a persuadersi della loro origine comune. E cito gli esempi dell'Italia, Francia, Germania, Spagna.

Un inglese e un francese. Vediamo un tedesco, il Fichte. „Un uomo colto considera patria quella in cui la coltura è più elevata".

Gervinus, tedesco egli pure, dopo aver chiamato il trattato di Vienna „lo sbrano della veste inconsutile di Cristo", osserva: „Le grandi personalità di popoli furono sacrificate alle individualità pigmee di pochi ambiziosi e intriganti (voce a destra: precisamente). Non si tenne conto dell'attaccamento per molti secoli, „come quello di noi per Venezia", delle vicende comuni, nè degli ostacoli morali — Dell'attrazione e ripulsione dei popoli, la forza più potente di vita, nessuno si curò. Dunque dice „attrazione e ripulsione". Vediamo qualche Italiano.

Romagnosi si esprime precisamente così: „I fattori della Nazione sono la lingua, il genio, e le affezioni comuni e costanti".

Mancini: „Regione, razza, lingua, (voci: bravo) costumanze, storia, leggi, religione, finalmente la coscienza della propria nazionalità (voci: bravo)".

Cantù. Pare scritto per noi.

(Buzolić. Precisamente).

Ma Lei mi fa girare la testa!

Croati e italiani, osserviamo il Galateo. (Voci: *bene, dalla galleria*).

(Buzolić. Dia l'esempio!)

Dunque Cantù. „Nazione implica l'idea di libertà — che è lo svolgimento delle facoltà naturali — nella indipendente comunanza di tradizioni, costumi idee, che per secoli formavano il tipo della sua stirpe. Il linguaggio è mezzo, è simbolo di vita intellettuale, af-

fratella colla stessa parola nello stesso pensiero". Minghetti ha scritto un libro *sulla politica fondata sulla morale*, e non sul tornaconto, sull' inganno, sull' artificio. Egli dice: „Non accozzaglia accidentale, ma lingua, memorie, tradizioni. Personalità inalienabile è la patria!"

Veniamo in ultimo al nostro buon Tommaseo, dalmata. Egli, come ben sapete, ha scritto sulla questione dalmatica. „Come si fa a pareggiare l'indole di due popoli tanto diversi? Croati e Dalmati. La Dalmazia è nazione da sè, nazione autonoma. Come si fa a svellere le montagne, da cui siamo divisi e sprofondarle nel mare?" (*Buka i prekidanje*). Prego, signori, io sarò costretto di cessare.

Buzolić. Pustite neka bali.

Predsjednik (*zvoni*). To su sasvim prosti izrazi!

Smirić. „Come si fa svellere le montagne da cui siamo divisi e sprofondarle nel mare? — Contro le naturali disparità non valgono venti volumi del vostro libro: *Rerum Croaticorum*. Il diritto storico non vale contro quello eterno della natura è dell' umanità! Quando mai il numero ha costituito il diritto? — Il diritto è forse una battaglia ove vincitore è il numero, o il caso — oppure è una sana e santa ragione? — L'abbaco è forse un Dio?"

E qui termina il riferimento testuale. Potrei qui citare una lista di nomi di notabilità storiche, geografiche, statistiche, e potrei ripetere le stesse cose di ogni nazione, compresa l'America, ma per abbreviare, ometterò di ripetere.

La sintesi, o signori, di tutto ciò che non io v'ho detto, ma che hanno detto i grandi uomini e che io vi ho ripetuto, si è questa: che la nazionalità è l'estrinsecazione piena e libera della propria completa personalità. Completa personalità giuridica e politica, non nascita, non territorio, non etnografia. Personalità inalienabile senza la propria volontà, composta di molti e non di uno solo o due soltanto, ma di molti e svariati elementi, come quelli che ho appreso dagli autori che ho studiato. Ma al sig. Buzolić poco importa di tutte queste belle cose. Egli, se fosse quì, ripeterebbe quello che ha detto l'ultima volta, cioè che noi parliamo di certi elementi che non hanno verun significato e che egli chiamava . . . . . Non so veramente che relazione possano avere gli elementi di una nazione colla metamorfosi e le evoluzioni?

Dopo di aver toccato delle notabilità e autorità scientifiche per spiegarci sinceramente, lealmente, da uomini giusti, da fratelli, che cosa significhi nazionalità, diamo un' occhiata alla storia.

La storia antichissima della Dalmazia non fa che rammentare Roma, Italia, Venezia. Questa ci diede la civiltà, la lingua, ci pose nelle mani persino la croce di Cristo. Stette per tanti secoli unita a Venezia, e questo in gran parte per spontanea dedizione dei dalmati. I municipii nostri, quasi sovrani, quasi repubblicani. Risalendo a quell' epoca, o signori, noi abbiamo nientemeno che 19 statuti municipali di 19 municipii dalmati, compresa per altro Ragusa e le isole attinenti a Ragusa. Questi statuti cominciano dal 1200 e si chiudono coll' êra francese. Questi statuti, o signori, furono dettati dagli avi nostri, dalle persone più elette, più nobili, più illuminate delle nostre città, dei nostri paesi, formanti, come voi ben sapete, il consigl o municipale di quell' epoca. Tutti questi statuti cominciano in latino — e se volete con un cattivo latino — passano a un cattivo italiano, e terminano con un buon italiano. Venezia non li dettò questi statuti. Venezia non fece che approvare, e le sanzioni venete cominciano col 1409 e terminano col 1538.

Signori! nessuno negherà che i nostri avi che dettero quei statuti, non li dettero in croato e non li fecero poi tradure in latino e italiano, giacchè non li avrebbero scritti in croato, perchè non conoscevano il croato,

non si ritenevano croati, non avevano civiltà croata. Potrei alla mia volta domandare: dove erano i vostri avi? ma non lo faccio. Il solo statuto di Meleda fu scritto direttamente in slavo, ma ben presto tradotto in italiano. Budua si serviva dello statuto di Antivari. Altri dieci municipii dalmati poi non avevano statuti formali, ma si servivano delle consuetudini e in gran parte direttamente dagli statuti Veneti. Non vi parlo della piccola Imoschi, perchè quella era ancora dominata dal Turco, per cui fu fatta la satira che *Venezia ha ceduto la Morea per una mosca.* Nessuno negherà che la corrispondenza ufficiale di Venezia era fatta in italiano, in dialetto veneziano.

Veniamo un pò alla storia più recente. Napoleone il Grande, sul letto di morte, nello scoglio di S. Elena, andava ripetendo: „Ogni guerra in Europa, è guerra civile". Voleva dire che l'Europa era seminata, ingombra di tanto sangue latino che era impossibile che succedesse una guerra fra paese e paese senza che venisse sacrificato il sangue dei fratelli. E soggiungeva, sempre a S. Elena dal suo letto di morte: „Unità di costumi, lingua, letteratura riuniranno nell' avvenire Italia tutta".

Ma Napoleone, padrone del mondo, domandiamo un momento, che ha fatto di noi dalmati? Egli ci univa alla nostra madre Italia, egli ci incorporava al regno d' Italia. Eccovi le sue parole ripetute nel proclama del 1806. „L'imperatore vi rende alla vostra patria", egli dice ai dalmati. „Riempite i vostri destini — ripigliate il vostro rango, quello degli avi vostri fra le nazioni — mostratevi fedeli alla patria comune". E ci univa al regno d' Italia. „Sottomessi alle leggi, sotto le quali egli ha riuniti i popoli d'Italia, come membri di una sola famiglia". Sono parole di Napoleone il Grande, ripetute dal generale Dumas. Non mi meraviglierebbe niente se gli on. Ljubić e Buzolić dicessero: che cosa è Napoleone in confronto di Zvonimiro? Egli sonnecchiava quando diceva queste parole! Nel 1808 ricorreva l' onomastico di Napoleone. Il municipio di Zara gli dedicava un sonetto scritto in lingua italiana. Eccovene alcune parole:

„Se rinasce l'Italia al primo onore
Se tolta alla barbarica ruina
L'Illiria Donna oblia suoi lunghi danni
Di nuovo unita all'emula Latina
Opra è di lui ecc." (*Interruzioni*).

Da chi veniva la barbarica ruina (voce: *da Venezia*), a questa povera terra latino-italiana? domando io. Non fu dunque Venezia il ponte di passaggio dalle tenebre croate al nostro incivilimento?

Passiamo da Napoleone al principe Eugenio Beauharnais, di lui figliastro, come voi ben sapete, e vicerè d'Italia. Egli ha un pubblicato serio appello in cui chiama noi popolo d' Italia. „Popoli del regno d'Italia e dello Stato Veneto" (al quale noi eravamo uniti).

„È proclamata la vostra riunione — Avrete le stesse leggi, formerete una sola e medesima famiglia — Voi siete utili gli uni agli altri — parlate tutti la medesima lingua — vivete sott' un medesimo cielo — venerate il medesimo Dio — avete gli stessi interessi, eguali costumi, lo stesso spirito, le stesse abitudini"!

Passiamo a Dandolo padre, chiamato da Napoleone il nostro Provveditore, come Venezia chiamava provveditori generali i capi della provincia che ci inviava. Dandolo in un suo proclama, chiama i dalmati „popolo vetusto, bellicoso ed illustre" ed accenna alle sue „gesta e primiera grandezza". Ci avevano i vostri Re resi „grandi ed illustri"?

Il piano di istruzione dello stesso provveditore Dandolo del 1807, come tutti i signori sanno, non era che latino e italiano. Cattedre di eloquenza italiana quà e là. Accademie italiane a spese dello Stato a Zara e Spalato. Accademie sociali e private poi in moltissime parti della Dalmazia, e dappertutto italiane. Che le corrispondenze ufficiali fossero in italiano, ognuno lo sa. *Il Regio Dalmata* giornale ufficiale, meno articoli, avvisi, appelli

diretti alla campagna che erano inseriti anche in slavo, era redatto in italiano. Gli impiegati governativi condotti seco da Dandolo erano tutti italiani come Scopoli, Cattani ed altri che non ricordo. Il resto dei funzionarii era dalmato.

Napoleone ci diede come tutti sanno il Codice civile, il Codice penale e il regolamento di procedura. Questi codici, questi regolamenti, ma specialmente i codici, sono redatti in tre lingue, latino, francese, e italiano, ma per la Dalmazia che cosa fu prescritto? Forse con non soverchia legalità — perchè tutti sappiamo che testo originale viene considerato quello che è esteso in quella lingua in cui è concepito, e che doveva quindi essere, nel nostro caso, in francese — invece no o signori! egli disse: per la Dalmazia, testo originale verrà considerato l' italiano.

Diamo un istante di attenzione a Dandolo figlio, interprete dei sentimenti e delle opinioni del padre. Ecco come egli si esprime: „Il Dalmata non merita lo spregiativo di Morlacco", e permettetemi per essere completo, per non ommettere nulla, „di Morlacco, proprio del croato e d'altri — Bastò una voce amica e sapiente (quella di Napoleone) per unirlo al regno d'Italia".

Passiamo per un istante, dopo il regno d'Italia, all'Illirico. Come sapete, governatore generale era Marmont, duca di Ragusa, la capitale era Lubiana, e nel regno Illirico entravano la Croazia civile e militare, l'Istria, Dalmazia, Trieste, Ragusa e Cattaro. Ma lo stato Illirico non era sotto un solo capo, formava dei gruppi sotto capi subalterni. Istria, Trieste, Dalmazia e Ragusa e Cattaro continuarono ad avere anche allora la loro autonomia e furono unite sotto il governatore Montrichard, locchè equivale ad una specie di autonomia.

Veniamo al nostro governo austriaco. Nel proclama dell'Arciduca Giovanni del 1809 rivolto a Venezia e quindi anche in Dalmazia, che con essa aveva diviso fortune e perigli e subite le stesse sorti, ecco come l'Arciduca Giovanni si esprime: „Avviliti come siete, non siete più italiani — unite braccia e cuore per Francesco — Italia tornerà felice e rispettata — una costituzione vi renderà inaccessibili a potenza straniera — destatevi — sorgerete — non temete — e tornerete ancora la prima nazione del mondo — voi avete reso all'Europa imbarbarita, scienza, arte e civili costumi". Parole dell'Arciduca Giovanni in nome dell'imperatore Francesco, che aveva, come sapete, per suo motto *Justitia regnorum fundamentum.* Inutile che io ricordi che le scuole erano tutte italiane, escluso affatto lo slavo. I professori, italiani e dalmati. Di italiani ricordo Brambilla, Bottura, Petruzzi, Menapace e altri.

Leggi e collezioni di leggi di quell'epoca. Tutti conoscono le collezioni delle leggi per la Dalmazia che cominciarono nel 1819 e durarono fino al 1849, solo in italiano. Corte suprema di giustizia, cancelleria unita, perchè allora non si parlava di ministero, commissione agli studi, decreti diretti al governo dalmato, tutto in italiano; ma non solo questo: quando si trattava di affari della Dalmazia, leggevate su questi decreti p. e. *il gran cancelliere Pillersdorf* e in margine la controfirma del referente, e il referente per la Dalmazia era sempre un nome italiano! La lingua dei diasteri provinciali era, come ben sapete, tutta italiana. Impiegati italiani passati in Dalmazia, impiegati dalmati passati in Italia. Io pure fui come procuratore di finanza nel Veneto, e vi assicuro di aver fatto l'esperienza che la burocrazia dalmata scriveva l'italiano meglio della veneta.

Dovrei parlarvi della nostra letteratura e dei nostri costumi, mio quarto argomento. Ma la letteratura e una cosa già troppo conosciuta e sotto queste volte frequentemente svolta e trattata da persone forse più competenti di me. D'altronde molti di voi signori, sono professori, sono sacerdoti, sono redattori di giornali, sicchè l'estendermi su questo punto sarebbe uno sprecare il tempo.

Mi si obietterà forse: ma i letterati della

rispettabilissima Ragusa hanno scritto la maggior parte in islavo. Questo è vero. Ce ne furono però alcuni che scrissero anche in italiano. Ma prendiamo il più grande dei letterati di Ragusa, prendiamo il Gondola, autore della *Osmanide*, traduttore della Gerusalemme liberata. Sapete quello che si dice di lui? Si dice che Gondola ricorda il Tasso e che Gondola era un'anima tutta italiana. Molti scrissero anche in latino come ben sapete.

Quello che si può dire della letteratura, si può dire del pergamo, delle nostre chiese, dei teatri, della società civile, della conversazione, della nomenclatura delle botteghe, delle contrade, di tutto quello che volete, degli usi, costumi, idee, modi, tendenze, tutto italiano. Oltre a questo non negherete, o miei signori, che da tanti secoli uniti a Venezia, abbiamo avuto coll'Italia vicende di pace e di guerra, glorie e gioie comuni, e comuni le simpatie, tendenze, aspirazioni. Ma forse a taluno di voi questo non basterà. Domanderà: ma perchè tanto amore per questa benedetta Venezia, e di riverbero per l'Italia? Voi, autonomi non sapete che ripetere: Venezia, Venezia. Sì! Con Venezia noi abbiamo sparso il nostro sangue contro i turchi e contro i pirati. Noi abbiamo combattuto alla battaglia di Lepanto. Feudi, investiture, titoli, onorificenze, tutto ci ricorda Venezia. Un doge Candiano morì sotto i nostri occhi a Punt' amica, inseguendo i pirati Narentani e Croati (*interruzioni*). Il doge Faliero morì sotto i nostri bastioni, intento a liberarci da uno dei vostri re usurpatori, o signori, che non ho potuto rilevare se fosse Terpimiro o Cresimiro (*ilarità*). Entrambi questi dogi veneti furono portati sotto gli spaldi di Zara, dove era raccolto il popolo, portati semivivi e mostrati al popolo, e il popolo si è genuflesso ed ha pianto su quelle vittime del nostro amore.

Cadde Venezia, o signori, ma 16000 soldati dalmati, chiamati Schiavoni, ricusano di partire, volevano aver la rivincita contro Napoleone. Supplicano a calde lagrime di poter rimanere, ma sono costretti a partire, e allora afferrano il vessillo di S. Marco, prima da essi bagnato di sangue e ora di lagrime, e lo trasportano in Dalmazia, lo sotterrano nella speranza di farlo resuscitare un giorno. Quei poveri schiavoni erano, signori miei, croati, erano vostro sangue.

(Glasovi s desne: di dove?)

Di dove? Se tutto è croato, se la Dalmazia è croata, devo concludere che erano croati, stando alle vostre stesse parole.

(Buzolić. Non erano tutti italiani).

Se quella bandiera risorgesse, avreste voi cuore di calpestarla coi vostri piedi?

Terminata la parte scientifica, storica, avviciniamoci un poco al quesito proposto.

Il nostro sacrificio, o signori, è egli necessario per voi? A me pare di no. In antico fu detto *Necesse est unum hominem pro populo mori*. Noi siamo qualche cosa più di *uno*, sebbene noi non siamo — lo ripeta pure, on. Buzolić — che *un nome vano e senza soggetto*. Nelle nostre domande siamo giusti e nulla più. Sapete che cosa vuol dire *giustizia?* Vuol dire pacifica convivenza e progresso senza nuocere gli uni agli altri, e con quella libertà di azione che è consentita dalle autorità.

Così la pensavano i veri croati, i croati del 1861. La conferenza banale di Zagabria, sapete voi che scriveva ai dalmati? Vi ripeterò le testuali parole, non in slavo, ma in italiano. Indirizzo ai dalmati. „Domandiamo solo l'unione del sentimento e del sapere". Questi due voi già li avete. „Non toccheremo la lingua italiana, i vostri funzionarii, le vostre leggi". Non aggiungierò parola perchè mi pare sieno frasi abbastanza significative. È vero che neppure i croati d'allora hanno mantenuto la parola, come voi già non seguite le parole dei croati del 1861. Nel poco tem—

po che tenevano il dominio a Fiume, si sono avverate queste due circostanze speciali. Il municipio o magistrato di Fiume presentava il proprio resoconto e chiedeva un assegno al governo croato per le balie dell' orfanatrofio di Fiume, tutte fiumane, slave, ecc. Sapete il motivo per cui il governo croato di Fiume ha negato questo assegno? Perchè le quietanze delle balie non erano concepite in croato, ma in italiano! Quando però Fiume cominciò a muoversi, quando il governo credette opportuno di intimare lo stato di assedio, il relativo programma affisso sulle cantonate di Fiume, suonava in italiano! Dunque per le balie il croato, ma per intimare lo stato d'assedio e il giudizio statario, l'italiano!

Ora che noi possiamo almeno sperare che conosciate ciò che significhi nazionalità, patria, voi potete rimanere liberamente quello che vi vantate, croati, ma lasciate che anche noi, piccola minoranza, restiamo quello che siamo, italiani, italianizzati, di civiltà italiana ecc., come volete. Ciascuno parli e scriva come vuole. Ciascuno osservi la propria sfera d'azione. Fate luogo al voto da noi tante volte esternato e recentemente anche dal mio collega professor Benevenia. Permettete le scuole italiane nelle città e nei luoghi principali della Dalmazia, ove generalmente si parla l'italiano. In campagna sieno pur tutte slave. Lasciate che lingua degli uffici sia o l'una o l'altra, a piacimento delle parti, di parte nostra e di parte vostra. Insomma vivete e lasciateci vivere.

Predsjednik. Rieč ima zastup. D.r Pugliesi.

D.r Pugliesi. Visoki Sabore! U jednoj od prvih sjednica, kad je započela rasprava o proračunu, koja još danas traje, bio sam se javio za riječ. Kako mi pak onaj dan nije bilo moguće govoriti, zamolio sam g. predsjednika, da bi ime izbrisao, pošto sam vidio, da će se ova rasprava na dugo otezati. Nego pošto sam čuo, da se mnijenje većine razlikuje od motivacije predlagača časnoga Biankinija, promislio sam da mi ipak valja reći dvije riječi o ovom pitanju. Ne mislim podupirati razloge koje su naveli moji prijatelji, nego ću baš da iznesem jedan predlog, koji bi bio prema onomu časnog zastupnika Biankinija, kao protupredlog. Čuli ste s ove strane kuće od mojih jednomišljenika, zašto mi ne možemo da glasujemo za predlog časnog zastupnika Biankinija, jer onaj predlog izgleda kao ostracizam duha i jezika i narodnosti srpske iz školskih knjiga.

U predlogu časnog Biankinija, mi vidimo onu prećeranost koja se istovjetuje sa idejama one stranke, koja nazivlje Srbe pasminom stvorenom za sjekiru. Po tom mi smo tvrdo uvjereni da vi, gospodo, nijeste solidarni sa motivacijama Biankinijevog predloga, jer taj predlog teži za nečim drugim, a to je, da nas Srbe pohrvati. Ali zaludu muka.

Ako vama, gospodo, nije do ostracizma srpskog imena i ako želite poštovati srpsku narodnost i ako ne ćete da se hrvatstvo širi na uštrb srpstva, kao što zahtijeva predlog Biankinijev, vi ćete glasovati za ovaj moj predlog: „Pozivlje se c. k. Vlada neka u korist prosvjete dade pregledati nove knjige za pučke škole u Dalmaciji, i neka pazi osobito na to, da u novom izdanju uz ime naroda i jezika hrvatskoga, ne bude pritajivano ime naroda i jezika srpskoga“.

Predsjednik. Ima rieč zast. Borčić.

Borčić. Visoki Sabore! Ovo je već peti dan, da se razpravlja *per longum et late* o školskom zemaljskom proračunu za god. 1892, dapače manje o školskom proračunu, nego li o samim predmetim, koji ovamo nespadaju. Kod tako duge razprave naravno je da se je zametnula rieč, koja nespada na stvar. Ja ću se po mogućnosti kaniti toga, i gledati ću da što objektivnije odgovorim na prigovore, koji su se čuli proti pučkoj obuci s one i s naše strane ove visoke kuće.

Žaliti mi je što su ti govori proti pučkoj obuci bili popraćeni nečuveno strastvenim i-

zazivim, poglavito sa strane nekojih zastopnika dvaju bratskih plemena. Mene je to u srdce dirnulo i rumenilo spopalo, poštovana gospodo, kad sam vidio kako brat brata grdi i blatom se nabacuje na narodne svetinje, na sve ono, što je dopokon svakomu divljaku milo i sveto. Ja u ime časti i narodnog dostojanstva prosvjedujem proti tim bogumrzkim izkazim i žalostnim prizorim. Častna gospodo, sabornica nije nikakvo gombalište za nabacivanja i uvriede, da li mjesto gdje nam je triezno razpravljati o moralnim i materijalnim interesima našega naroda i naše zemlje. Predpostaviv ovo, eto me na predmet.

Visoki Sabore! Kad bi imali suditi po riečima jednog častnog govornika s ove strane (s desne) u našem školstvu, bilo bi sve trulo i gnjilo, počam od najviše školske oblasti do najniže. Knjige nevaljane, učitelji barem većim dielom nebi stajali na visini svoga uzvišenoga zvanja, neki zloduh oblitao i nadahnivao sve čimbenike zakonom pozvane da upravljaju našom pučkom školom.

Kad bi sve to, što se pripovieda, istinito bilo, onda bi i ja zavapio s njime i sa nekojom gospodom od protivne strane visoke kuće: čemu nam škole? Bolje, sto put bolje tada da ostanemo i umiremo kao Makabejci u svojoj prirodnoj prostoti, nego da otrovni kvas ubitačne obuke zarazi nam djecu. Bolje i po sto puta bolje da lutamo u tmini, nego da se bavimo u svietlu, koje nam izkapa oči. Ali, poštovana gospodo, na moju utjehu vrag nije tako crn kako ga se opisuje. Na našoj školskoj upravi nalaze se ljudi, koji su ponajviše naše gore list, ljudi koji sjegurno nisu napojeni duhom neprijaznim hrvatskom narodu, da li su skloni raditi i upotrebiti sve svoje sile za njegovu dobrobit i nastoje da mu pomognu u njegovom duševnom razvoju.

Biti će i kojekakvih nedostataka u pučkoj obuci kano i u svakom ljudskome zavedenju pošto nema djela ljudske ruke, koje bi bilo savršeno. Ali te nedostatke valja više pripisivati ustrojstvu i organizaciji našeg školstva nego osobama koje su pozvane da vrše zakon i da bdiju nad pučkom obukom. Ja sam u drugoj prigodi dokazao visokomu saboru kako zakoni skrojeni u Beču i na temelju kojih naše su škole ustrojene, ne odgovaraju ni našim prilikama, ni našim potrebam, te sam rekao kako ti školski zakoni ne pristaju za nas, koji se nahodimo u razvoju svoje izobrazbe — zakoni koji su bili stvoreni i za naprednije prosvietljenije gradove i krajeve naše države.

S ovoga gledišta, gospodo moja, upravo mi se čini smiešnim zahtiev neke gospode s one strane ove visoke kuće, naime da taj uspjeh bude uzporedo s onim što se opaža kod drugih prosvietljenijih krajeva naše države ili drugih u naobrazbi visoko stojećih naroda Evrope. Kad bi nam gospoda prigovaratelji pružili ona silna sredstva kojim obiluju one škole, kad bi poljodjelstvo, trgovina, obrt bili razvijeni, kad bi naši saobraćaji bili onako mnogobrojni i usavršeni kao što ondje, kad bi svi oni faktori koji toliki dojam imadu na razvoj i procvat pučke škole, kod nas bili isti kao onamo, tada bi oni to punim pravom zahtjevati mogli, da naše siromašne pučke škole budu se u uspjehu uzporedale sa školam onih krajeva. Jer jednaki uzroci moraju dati jednake učione. S toga razloga neka oproste častna gospoda prigovaratelji, ako ja izjavim, da je njihov sud u tom pitanju i kriv i nepravedan. Ja pitam je li do nas, do naših pučkih škola, ako imademo 83% nepismenih ljudih, a ne 85 ili dapače 90%, kako to hoće častni Vidović. Ne gospodo! Tome je kriv prijašnji protunarodni i protunaravni školski sustav, koji je do zadnjeg vremena vladao u našoj zemlji i bio u oprieci sa najprvobitnijim načelim pedagogije.

Kriva je ona zapuštenost, u kojoj su dugo doba svi naši krajevi, a poglavito zagorski, ostavljeni bili. Ja pitam poštovane protivnike, koliko je puteva za preko po stoljeća sagradjeno, koliko li škola od prijašnjih njihovom elementu priklonih austrijskih vlada podignuto bilo?

Sve što se uradilo za pučku prosvjetu, učinjeno u zadnje vrieme, i mi se tim plodom možemo ponositi, a to čisto i bistro tvrdim,

jer se za kulturu, za našu pučku školu, počelo raditi tek kad je uzela upravu zemlje hrvatska stranka u svoje ruke. Kad je stupila hrvatska stranka u većinu bilo je 95% nepismenih ljudi u Dalmaciji. Prema tomu možete pomisliti, poštovana gospodo, kako je stajalo s pučkom obukom kad je Dalmacija prešla u vlast naše države.

Cienim da je broj nepismenih tada, po prilici jednu 90 godina nazad, iznosio 98 ili 99. To je gospodo, plod one kulture koju toliko hvali častni zastupnik Smirić, one politike, koju opravdava častni Smirić. Ja neznam koliko možemo biti zahvalni takovom brižnom vladaocu i neznam, kako se može i smije željeti, da opet uzkrsnu ona vremena, da se opet podigne mletački lav!?

Od traga 20 godina učinjeno je mnogo i broj se je nepismenih smanjio. Surazmjerno prema broju naših skola, prema broju djece koja je pohadjala. Taj broj do danas proračunan jest od 12%, a to odgovara podpuno broju djece te izlaze iz pučke škole. Svakako, možemo mirne duše reći, da je u Dalmaciji za pučku obuku u zadnjih 20 godina više učinjeno nego prije kroz 5 stoljeća vladavine mletačke i austrijske (*odobravanje u saboru*).

Čudnovato je kako svake godine gospoda zastupnici s lieve strane opetuju iste prigovore, premda im je toliko puta na dlanu dokazano da su ti prigovori netemeljiti, i da se oni nalaze u zabludi.

Nego, gospodo moja, ja bi molio gospodu prigovaratelje da ne zamjeraju ovoj maloj zemlji, što je zaostala u naobrazbi, ne sa svoje krivnje, nego s nepogodnosti vremena, da li neka svoj pogled bace na onu zemlju koju častni Smirić zove svojom otačbinom, na Italiju — na zemlju gdje se kultura od pamtivieka uvriežila, na zemlju koja se slavi najvećim genijim u svim granam ljudske prosvjete, na zemlju, koja je bila u srednjem vieku luč cieloj Evropi — tada bi vidjeli, da je istina, što je rekao častni Ljubić, da Italija još danas uz sav svoj veliki napredak broji 65% nepismenih ljudi.

Častna gospodo zastupnici, pučka obuka, za kratko vrieme nemože pokazati vidljivih uspjeha; tomu treba mnogo dulje vremena. Ako vi opažate da biva naroda, gdje imade samo do 2% nepismenih, to nije plod kratke dobe kakvih 10 ili 20 godina, da li posljedak stoljetne djelatnosti pučke naobrazbe.

Uzmite historiju sviju izobraženih naroda, pak će te vidjeti od kada je kod njih pučka škola zasnovana. U Austriji počimlje pod Marijom Terezijom, dakle za jedno stoljeće i po skoro, a ipak se nebroji u pogledu školstva medju najnaprednije države.

Iz svih ovih razloga nemože se ustvrditi da je napredak slab u našim školama.

Ja znam, da su častna gospoda svoj sud osnovala na sliedeće rieči, što se čitaju u izvješću zemaljskog odbora (*čita*):

„Promotre li se svi navedeni podatci i sravne medju sobom, vidi se da i godine 1890 *nije bilo znatnog napredka na polju pučke obuke*".

Ali, moja gospodo, ove rieči nemaju onaj smisao, što, jim davaju gospoda prigovornici; one se ne odnose na napredak didaktično-pedagogični, nego na stanje naših škola u pogledu pohadjanja, na njihov broj i stanove. Dapače, tko je dobro shvatio cieli smisao ovoga izvješća biti će se uvjerio, da školstvo kod nas liepo napreduje. A u tome imamo klašična svjedoka. Vi ste, gospodo, čuli izjave od vriednoga i poštovanoga vladina zastupnika gosp. nadzornika Peričića: on se je o našem školstvu vrlo pohvalno izrazio. On je izričito kazao da pučke škole napreduju. Častni zastupnik Zore, u svom krasnom govoru takodjer je priznao, da škole liepo napreduju.

To se najbolje opaža u krajevima, koji su bili zapušteni krivnjom nenarodnih vlada, a koji danas uživaju blagodati pučke obuke.

Eto zagorskih vam kotara, Imotskog i Sinjskog. Prispodobite li pohadjanje škola u svim krajevim čisto hrvatskim sa onim drugog kraja, koji uživa osobitu ljubav i sklonost talijanske stranke, sa zadarskim, vi ćete vidjeti da se prvi ističu osobito, jer tamo pohadja školu 97 i odnosno 92% obvezane djece — dočim u kotaru zadarskom, gdje se nalazi glavni grad samo 56%. Prispodobite dakle težnje našeg puka za naukom, za obukom u zagorskim krajevim, sa onima u drugim, pa ćete se uvjeriti što bi bilo od toga naroda, da mu se je dalo prigode naobrazbi i razvoju.

Splitski kotar ne ističe se bog zna kako visokim brojem pohadjaoca, ima ih od prilike 80%. Ali znate zašto? Jer je moje rodjeno mjesto, grad Split, u cielom kotaru na sramotu najzadnje u pogledu pohadjanja, pošto broj pohadjajuće djece iznosi teke 50-55%. Ali na ublaženje ove činjenice, valja da dokažem da je tomu kriva okolnost što nemamo prostorija za toliku djecu.

U pučkoj školi u Velikom varošu, gdje broj obvezane djece iznosi do preko 400, dočim nema mjesta nego za 200 ili malo više. Kada bi dakle došla sva druga djeca koja su još obvezana, nebi se imala gdje smjestiti. To je uzrok zašto u tom kotaru pohadjanje nije onako, kako je propisano, i kako bi moralo biti.

Častni gosp. Benevenia u svojom umjerenom govoru kazao je, zašto se silaju siromašna djeca da idju na nauk.

Istu je misao izjavio lani, pri razpravi o školskom proračunu, talijanski ministar prosvjete, čuveni učenjak Villari, i ondje rekao: „un pò di meno scienza e un pò piu di pietà“.

Ali to biva baš kod nas. Po zakonu je odredjeno da diete, koje je kući neobhodno potrebito, nije obvezano da ide u školu.

Ako uzmemo u obzir broj pohadjajuće djece i sravnimo ga sa brojem cielokupnog pučanstva, nalazimo da pohadjaju pučku školu teke 3¼%. Ovaj postotni broj je neizmierno malen, on je jasan dokaz pomanjkanja škola, i potrebe zavedenja novih.

To sve bi se moralo urediti. Ali će još mnogo vode proći našim riekama u more dok će kod nas pohadjanje škola biti onakovo, kako je to kod naprednijih krajeva u našoj monarkiji ili kod prosvietlienijih naroda, kao u Njemačkoj, Švedskoj i Švarcajskoj, gdje je pohadjanje doprlo do 14, dapače do 16 i 17%. Ako kod nas, u tom pogledu, nije u redu, svakako ni Italija ne stoji vrlo dobro, jer tu polazi tek polovica djece, od onoga što je zakonom odredjeno.

Nekoja gospoda prigovoriše dalje da se puno troši. Ja cienim da ta gospoda nisu uzeli školskog proračuna u ruke. Jer da su uzeli, bili bi vidjeli, da faktično trošak za našu pučku obuku, kad se odbije državna podpora, iznosi 227.000 fiorina, i to vam je cieli trošak, što za škole troši pokrajina i občine. Ako se taj iznos porazdieli na cielo pučanstvo, nalazi se da taj na svaku glavu jest od 40 novčića.

Zove li se to velik trošak, jesu li to baš tako ogromne žrtve, što činimo za prosvjetu, da bi se možda moglo misliti, da je time dovršena svaka daljnja žrtva za pučku obuku u našoj zemlji? Ako vi, poštovana gospodo, prispodobite trošak što druge države uzdrže za svoju pučku školu, uviditi ćete koliko li ove više troše i koje se žrtve tamo podnose. U Francuzkoj, u Njemačkoj, Švajcarskoj, Svedskoj i Norvežkoj i u sjednijenim Amerikanskim državam, troši se do 6 franaka na glavu dakle 7 puta više nego kod nas. Ako hoćete da obuka pučka imade uspjeha, ako hoćete napredka u narodu, tada se nesmijemo zaustaviti na putu, na kojem se danas nalazimo.

Častni Trigari veli da bi bolje bilo trošiti na druge potrebe, na gradnju puteva. A ja velim: hoće se puteva, ali se hoće i škola, jer saobraćaji koliko kod pomagali napredku jedne zemlje, ne mogu nego djelomice djelovati na podignuće prosvjete.

Odgovoriti mi je sada, poštovana gospodo, na jedan od najtežjih prigovora što su bili podignuti sa strane manjine. Častni Bjelanović rekao je, da su naši učitelji bunitelji, agitatori. To nije istina, i da nije tako čuli smo ovdje u saboru iz usta najklasičnijeg svjedoka, našeg obće štovanog pokrajinskoga školskoga nadzornika. On je ovdje izjavio, da učitelji svjestno vrše svoje dužnosti i da su uzorna ponašanja, uz malu iznimku. Naravna je stvar da svi ne mogu biti svetci, kako je to i poštovani zastupnik Zore u svojem krasnom govoru kazao, pak u koliko su meni poznati učitelji splitskog kotara, a njemu oni dubrovačkog, mogu vas uvjeriti da su učitelji svjestni svoje dužnosti. Ako se krsti bunjenjem i agitacijom trud i nastojanje učitelja, da pobude i usade u srdce mladeži ljubav prema domovini narodu i jeziku, tada častni Bjelanović ima razlog. Ma kako on sudio u tom pogledu, za mene je to dužnost, krepost, patriotičnost.

Gospodo moja! Ako vi mladom naraštaju ne taknete srdce za narodnost, za jezik, za najveće ideale, pitam ja vas kako će se postići ona svrha, za koju je poglavito osnovana pučka škola, da odgaja čestite gradjane i vriedne državljane? Ako se djeca u pučkoj školi neodgajaju u ljubavi prema narodu svomu, ako se neodgaja u smislu narodnom, neće nikada od njih dobrih državljana biti. Ako se učitelji smatraju sinovim svoga naroda, to im nitko, pak ni školska vlast, ne može zamjeriti.

Ne želim ni ja da učitelj izvan škole bude kakvim agitatorom, pače bi to oštro osudio, jer on svojim ponašanjem mora svedjer biti živim izgledom mladeži, koja mu je povjerena da ju uči i odgaja. Na potvrdu rečenoga, navesti ću vam rieči prvoga državnika ovoga vieka, kneza Bismarka. Lanjske godine kad su mu došli pokloniti se u Weimaru djaci učiteljskoga sjemeništa, on im je ovo rekao: „vaša misija sastoji poglavito u tome, da podržite svedjer živo narodno čustvo“.

A glasoviti talijanski učenjak Boselli rekao je jednoč u parlamentu talijanskom, da je pučka škola, škola od narodnoga interesa u svakom pogledu.

Istina je, da je za napredak pučke škole i država interesirana. Ali državni interesi nemogu biti u oprieci sa interesim naroda, oni se medjusobno popunjaju.

Kako vidite, poštov. gospodo, pitanje pučke obuke jest veoma važno i težko, budi s financijalnoga, budi sa socijalnog gledišta. To pitanje mora da bude čim prije riešeno, jer mislim, da ne smijemo pustiti, da još na dugo bude postojalo ovo neravnotežje medju raznim spodobam narodnog napredka. Bez napredka u pučkoj obuci, nema jednog naroda, ni civilnog života, ni prave slobode.

S toga nama treba da pučki uzgoj bude krepak, jedar i ozbiljan, da obuhvaća sve one praktiene nauke, koje odgovaraju potrebam pojedinih krajeva naše zemlje. A to naš zakon donekle i odredjuje, pošto po njemu svaka škola morala bi imati svoj vrt, za gospodarsku pouku.

Ali mi smo čuli od predstavnika visoke vlade, da ih samo 81 škola imade. Ja bih htio, da svaka škola bude providjena vrtom; pa bi htio da se u tom vrtu uče djeca školska, kao i pučanstvo u obće, gospodarstvu, a poglavito težitbi duhana, koja se uvela, kako znate, u našu zemlju. Gojidba duhana nosi liepu korist našoj zemlji u mnogim krajevima, a ponajviše u onim, koji su dosada bili siromašni i zaduženi.

Ali zato bi trebalo da bude dozvoljeno u vrtovima školskim saditi do 200–300 strukova duhana, a učitelji neka bi potrebno znanje pribavili u učiteljštu, gdje bi se takodjer moralo učiti gojenje duhana, kao što svega što se tiče gospodarstva, i to u što većoj mjeri. Kad bi učitelji sa tim došli na svoje škole, bili bi njihovi vrtovi pravi rasadnici blagostanja i napredka. Takovi pokusi bi i s drugog gledišta bili dobri, jer bi se moglo tako po cieloj pokrajini znati gdje i koje vrste duhana bolje uspjevaju. Žali bog, naše prilike nam ne dopuštaju, da svaka škola imade

svoj vrt, i da ti budu uzorni, kako je to u Švajcarskoj i Francuzkoj provedeno u velikom stilu i gdje u svakoj školi uči se po koji domaći obrt prikladan potrebam mjesta. Svakako, nadležne oblasti morale bi nastojati da se tom nedostatku doskoči. Ako se, gospodo, svrnemo na žensku naobrazbu u našoj pokrajini, to ćemo se uvjeriti da ženska obuka ne ide uzporedo sa onom koja se pruža mužkarcima, — prva je mnogo zaostala prama zadnjoj. Statistički padatci potvrdjuju. Po tim podatcima vidimo, da dočim broj nepismenih mužkaraca se smanjio zadnjih deset godina za 7%, broj nepismenih ženskinja smanjio se samo za 2%. Osobito u tom pogledu naše zagorje je strašno zapušteno, pošto samo u glavnim varošim imamo pučke ženske škole.

Ja mislim, da bi se kod zavedenja novih škola imalo držati toga principa, da škole budu mješovite, kako bi jedan i drugi spol mogao uživati blagodati prosvjete. Ne treba mi ni spominjati onu svakom poznatu veliku istinu, da se na majčinim koljenim narodi odgajaju, pa da smo dužni da se što više brinemo za odgoj budućih majaka.

A sada dopustite mi, častna gospodo, da rečem dvie o pitanju čitanaka.

Vi ste, častna gospodo, čuli obrazloženje našega druga Biankinia; on je možda u svojoj rodoljubnosti pošao nešto dalje nego je i sam mislio. Svakako nazori po njem iztaknuti ne slažu se podpunoma sa mojimi, a mislim ni sa onim jednog djela mojih drugova. On se je tužio, da je ime hrvatsko u čitankama bilo pritajeno i izgrdjeno. Pristajem da je bilo ime hrvatsko pritajeno, ali ne držim da je bilo izgrdjeno. I ja sam s moje strane pregledao naše nove čitanke, ali nisam nigdje naišao da bi naše hrvatsko ime bilo izgrdjeno. Visoki sabor čuo je tumačenja i razjašnjenja u tom poslu od poštovanog vladinog povjerenika. Ono što je kazao poštov. vladin povjerenik u zadnjem zasjedanju i u jučerašnjoj sjednici, držim da je istinito, te nikad nijesam dvojio o poštenoj namjeri ureditelja naših čitanaka, o poštenoj namjeri čovjeka, kojem je povjeren nadzor naših pučkih škola. Nego, pripoznavši skladnu i plemenitu namjeru, pita se, je su li ureditelji postigli cilj što su si bili postavili?

Meni se čini da nijesu. Nijesu ga mogli postići, jer je to bio pokušaj, koji se nije smio početi sa slojevim nižeg stepena obuke, da li sa onim višega, gdje ima mnogo većeg razvoja, mnogo većeg napredka, i mnogo većeg znanja; sa slojevim koji mogu lako razumjeti da je jezik što ga mi hrvati zovemo hrvatskim, a srbi srbskim, jedan te isti. Taj pokušaj dakle, ako se imao učiniti, morao je započeti s gora, a ne s dola. Svako pleme, pošt. gospodo, drži do svoga imena narodnoga, koje je baštinio od praotaca svojih. Narod hrvatski, diči se i zove se tim imenom, a opet narod srpski sa svojim. Iz ovog gledišta polazeći, vidi se, da premda je težnja poštovanih ureditelja čitanaka bila dobra i rodoljubna, ipak nije bila umjestna. S toga ne odobravam ono izpuštanje njekih fakata, ono izostavljanje njekih rieči, što je upravo moglo dati povoda da u narodu hrvatskom pobudi sumnju, da se nešto snuje proti njegovom jeziku i imenu. Tako isto nije se smjelo u domorodnim pjesmicami, u kojim je govora o hrvatskom imenu, izostaviti ime hrvatsko, ili izmieniti ga sa kojom drugom rieči, kao što su morale naći mjesta u čitanki i one kitice nekojih pjesama, koje govore o imenu hrvatskom. Pak biva i to, da su pjesme svojina pjesnikâ, u koje se ne smije dirati, niti ista promienjivati bez dozvole dotičnog autora. Poštovani Zore kazao je, da je na jednom mjestu bilo izostavljeno i ime srbsko. Ja ni to ne odobravam, jer svakomu plemenu moraju se priznati njegova prava. Po mojem mnienju, nije se smjelo pritajivati ni jedno ni drugo ime, tako bi hrvati naučili poštovati srpsko ime, a srbi ime jezika i naroda hrvatskoga. To isto vrijedi i za naslov čitanaka, tim više što znamo, da ima čitanaka talijanskih, njemačkih, magjarskih i srbskih, koje nose svoje narodno ime. Držim da ne bi bilo trudno zadovoljiti ovim zahtjevim i prama istim urediti čitanke, a to kad bi se neka štiva udesila samo za hrvatsku djecu, a neka samo za srpsku. Ako hoćemo da

obstoji zamjenitog poštovanja, valja da se ima obzira na jedne i na druge.

S ovoga gledišta ja pristajem uz predlog gospodina Biankina, uz izjavu da pristajem samo na prvi dio, gdje se veli da je bilo pritajano hrv. ime. A mislim da se to može izvesti, i da to nije mučno izvesti, pošto se ne hoće osobite političke mudrosti. Drugo nemam ništa da prigovorim našim čitankama.

Častnom gospodinu Salviu, mojem zemljaku, dužan sam priznati, da je govorio vrlo skladno i umjereno, premda se ne slažem sa razlozim koje je naveo. On je kazao da mi ne govorimo iskreno, kad velimo da ljubimo talijanski jezik. Reći ću gospodinu Salviju, da to nije sada prvi put, što mi tako govorimo, da smo mi to uviek iztical, a i on bi isti bio imao prigode da se o tome uvjeri, da je on prisustvovao razpravam, koje su se o ovom predmetu vodile za prošastih zasjedanja. Opetujem, da mi to uviek iskreno iztičemo, ne za liepe oči njegove stranke, već za našu korist i za korist naše djece. I s toga, ako bi bilo istina, što je pričao gospodin doktor Salvi, da su se neka djeca uzprotivila pametnom savjetu nekoga hrvatskog profesora, da uče talijanski, mi to u velike žalimo, i željeti bi bilo, da se to unapried ne dogodi, jer je kod nas poznavanje talijanskog jezika potreba kulturna, a naša mladež u poznavanju talijanskog i jezika i talijanske književnosti naći će nova poticala za svoja patriotička čustva. S druge strane, valja priznati da naše pleme nije baš sasvim čisto, već da je u njegovoj krvi pomiešana i po koja kaplja latinske krvi, da je od viekova bio u doticaju sa latinskim i talijanskim življem, da imamo i u podnebju i u ćudi nešto zajedničkoga, i s toga što govorimo o jeziku talijanskomu, dolazi nam iz duše.

Mi smo suviše uviek zagovarali i zagovaramo da se u glavnim mjestim našega primorja uči talijanski jezik u pučkim školam, samo ne dopuštamo škole talijanske, jer ne priposnajemo da ovdje ima talijanske narodnosti.

Pri koncu reći ću pošt. zastupniku Salvi-u, da mi nismo nikad dali povoda ničim, da bi nam talijanski narod u Italiji mogao predbaciti, da smo ikad rabili takove izraze, koji bi vriedjali dostojanstvo i ugled velikog talijanskog naroda. Mi niesmo palili Dantea, kako je to učinio jedan nesretnik, koji je danas dobio najveću kazan što je za to nedjelo mogao zaslužiti, da se, naime, rukuje i ljubi sa onim svojim nekoč protivnicim od talijanske stranke. Ja bi mogao dokazati, da i naši pjesnici slave talijanski narod, kao što Preradović i Šenoa, a ovaj zadnji je napisao krasne pjesme: Grobište Pizansko i Propast Venecije. Da su čitali divne elegije pjesnika Cirakija, koji pjeva o kulturi, umjetnosti i književnosti talijanskoga naroda, vidjeli bi tu ljubav našega naroda za talijanske slave, koje je i sam naš neumrli Pavlinović opjevao. (Buzolić k Smiriću: Ja sam više talijanski pisao nego on!)

Častni d.r Smirić i d.r Salvi u pitanju narodnosti, koje je svestrano već bilo toliko puta razpravljano, nisu naveli ništa nova, ništa odlučujuća. Neću odgovarati na njihove izvode, jer znam da bi to uzaludno bilo: niti ću ja njih drugčije uvjeriti, niti će oni mene. Svakako, nadam se, da će to vrieme izgladiti i da će toga pitanja nestati.

Samo častnome Smiriću reći ću, da ja podpuno odobravam sve citate što je naveo o narodnosti, jer svi od prvog do zadnjeg samo nama u prilog idju. A što se tiče njegovih dedukcija, neka mi oprosti, ako mu po mojem subjektivnom mišljenju kažem, da u njima ima više pogriešaka, nego li je rieči izustio.

Sad mi je red osvrnuti se na poštovanoga zastupnika Bjelanovića.

Poštovani Bjelanović u svom zadnjem govoru rekao je, da će s njegovom strankom i s njegovim saveznicim biti unapried svi pošteni ljudi. Dakle ljudi hrvatske stranke po njemu ne bi bili pošteni? (Bjelanović: Niesam toga rekao). Jest, rekli ste.

Na to neću mu drugo odgovoriti, nego da

se mi na ovoj strani ćutimo tako visoko, da do nas takove uvriede ne dopiru, i da mi preko tih uvrieda prelazimo s najvećim prezirom. Predbacilo se je dalje, da je s naše strane podtaknuto vjersko pitanje. Meni se čini da gospoda na ljevici nisu shvatila gospodina Biankinija; njegova je namjera bila ta, kako se jasno to razabire iz njegovih rieči, da zahtieva da se poštuje svaka vjera, i da se pravo svake vjere i u školi pripozna. Tako, gdje su u većini katolici, tu da bude učitelj katolik, a gdje su pravoslavna djeca, tu da bude pravoslavni učitelj. To je bila u jezgri namjera častnog Biankinija, a možete po sebi suditi, da u njegovoj težnji nema ničesa, što bi moglo izazvati uzrujanost, koja je nastala uslied tih riečih.

Prosvjedovati mi je proti novom običaju, koji je uveden u ovu visoku kuću, da se govori i navaljuje na osobe, koje niesu prisutne i koje se ne mogu braniti proti napadajima. Častni Bjelanović napao je ovdje gospodina Pezzia, našeg bivšega druga. Premda je on sjedio na protivnoj strani, mi smo u njemu svedjer vidjeli poštena protivnika, te smo ga častili i poštovali. S toga se ne možemo nikako slagati s time, da se o njegovom značaju ovdje ma kako sumnjiči, samo zato što je kod obć. izbora u Kotoru glasovao sa strankom, koja nije po ćudi gospod. Bjelanoviću. Iz takova čina nesmije se do ovih zaključaka doći. Gospodin Bjelanović navalio je i na drugu osobu, na c. kr. kotarskog poglavara baruna Marojčića.

Ovo je već drugi put da sam prisiljen ustati na obranu baruna Marojčića i na obranu prava, koje je po zakonu pripoznato svakomu gradjaninu. Gospoda od ljevice ističu toliko svoj liberalizam, a kad tamo u praksi hoće da idu sasvim protivnom strujom. Oni se tuže, da je kot. poglavar barun Marojčić glasovao za hrvatsku imenicu. Ali jih ja pitam: zašto se nisu tužili što je predsjednik suda glasovao za protivnu imenicu, premda je i on činovnik; zašto se nisu tužili na tolike druge činovnike, koji su glasovali za protivnu imenicu? Sudeći po držanju gospodina Bjelanovića, rek bi da on zaboravlja, da zakon daje pravo koliko predsjedniku suda, toliko i poglavaru, koliko školskom nadzorniku, toliko i svim drugim činovnicima, da glasuju za onu imenicu, koju drže po svom uvjerenju najboljom. Ako je kotarski poglavar dao svoj glas, time nije upotrebljivao svoj upliv na korist ma koje stranke, već je vršio samo svoje gradjansko pravo, koje mu je po zakonu pripoznato.

Još mi je jednu iztaknuti.

Častni govornici stranke talijanske rekoše, da neće glasovati za školski proračun, a tu izjavu je osobitim načinom akcentuirao častni d.r Salvi. Moram reći toj gospodi, da se od njih niesam nadao tome, jer sam mislio, da su oni prijatelji pučke obuke i našeg puka, komu se hoće svjetlosti, znanja i napredka; ja sam mislio da će oni, pošto su u svojim govorim branili vladu, navesti boljih razloga rad kojih neće glasovati za proračun. Oni smatraju to kao glas nepovjerenja naprama nami, ali to ne stoji, jer mi taj proračun nismo sastavili, već vladin organ, c. k. pokrajinsko školsko vieće, komu predsjeda preuz. g. Namjestnik. Ovo se dakle nepovjerenje ne tiče nas, već gospode na vladinim klupama, onim čimbenicim koji upravljaju našom zemljom. Svakako ja se nadam, da će oni uvidjeti svoju pogrješku, i da neće zaniekati narodu sredstva potrebita njegovom napredku, te da će još za školski proračun glasovati. I s ovim dovršujem. *(Odobravanje)*.

P r e d s j e d n i k. Rieč ima zast. Brajković.

B r a j k o v i ć. Tekom ove dugačke razprave o školskom proračunu, pale se neke primjetbe i tvrdnje, na koje ću u kraće što budem mogao, osvrnuti se. Častni zastupnik Zore rekao je, da je fonetika rezultat nauke. Neka mi ne zamjeri, ako mu velim, da se s njim nipošto ne slažem. Fonetika nije rezultat ni pitanje nauke, nego pitanje oportuniteta, pitanje shodnosti. Oni koji brane fonetiku idu za tim osobito, da se poluči jedinstvo u pisanju izmedju Hrvata i Srba, ali se taj način

pisanja ne može braniti, ni preporučiti razlozim znanstvenim, nego razlozima shodnosti. To je mnienje velikog našeg učenjaka profesora Jagića, koje se nalazi u „Arkivu“ u 12 knjizi na strani 603. Ne znam takodjer hoće li biti pravo što je častni Zore rekao, da ćirilica ne trpi etimologije. Kao što se latinicom piše etimologijski, može se pisati i ćirilicom. Da ne bi bilo ruskog jezika, mogao bih mu navesti i Vuka, koji ne sažima grupe *ds* i *ts* i piše *gradski*, *bratski*, kao što je mogao pisati *napredka*, sa *d*, a da ne škodi ni najmanje svom fonetičkome principu. I ovo se Jagićevo mnienje može čitati na prije navedenom mjestu. Častni zastupnik Bjelanović dokakao se u svom zadnjem govoru i izbora, što su se otrag nekoliko dana svršili u Crvenoj Hrvatskoj, i prigovara D.ru Pezziu i Giuniu, što su bili na čelu pokretu i vodili glavnu ulogu. Ta bi mu dva dična imena imala kazati, da hrvatski katolički narod u Kotoru, koji je bio do sad jako podnosljiv, jako popustljiv, i vazda spravan na sporazumak sa pravoslavnim, nije mogao i nije htio dalje da podnosi nepravice, koje su mu bez ikakva obzira bile činjene. Pravoslavni u Kotoru, kao sinovi svoje vjere i narodnosti, uz srbstvo izticali su svakom prilikom i svoju vjeru. Kod njih, kao kod ostalih Srba, i treba da tako bude. Navesti ću, što je nekoč jedno česko glasilo o Srbima pisalo: „Srbin jest Srbom po svojoj vjeri; odrekne li se vjere pravoslavne, prestaje biti Srbinom; ali izpovjedajuć pravoslavlje jest i ostaje svuda i svagdje Srbom. Bio on kroz stoljeća naseljen na državnom zemljištu hrvatskom: Zvonimiri, Krešimiri, Zrinjski, Frankopani, svi su mu tudjinci — bili su to latini, katolici. Ali car Lazar, Dušan, Uroš, Kraljević Marko, hajduk Veljko, ti su njegovi i pripada njim; oni su Srbi, on jest takodjer Srb; a što je srbsko, ne samo po vjeri, nego i pjesme srbske, tradicija srbska, povjest srbska, sadanje stanje i sudbina srbska, to je sve njegovo i on je njihov. Pa makar on se ne sjećao, kada su se njegovi predji doselili na zemljište hrvatsko, makar on i nebio potomkom doseljenika, već buduć od pamtivieka pravoslavnim, ili su možda tek nedavni njegovi predji prešli na pravoslavje, — već time što je pravoslavni, on je Srbin, pripadajuć čuvstvom i mišljenjem Srbima“. Da je to tako, podkriepiti ću i drugim citatom iz srbskog glasila „Zastave“: „Srbi uzimaju i vjeru za karakterističnu notu razlike izmedju njih i Hrvatâ. Ime srbsko identificirano je, ili bolje rekuć, uzko je skopčano sa našom pravoslavnom vjerom“. — Mislim da je toga mnienja i častni Bjelanović, jer je govorio i tužio se da učitelji Bodulić i Pendelj sile „srbsku djecu“ u Neretvi, da pjevaju pjesmu koja počinje: „Oj Hrvati“. — Odkle Bjelanoviću nacional te djece? Po komu kriteriju može tvrditi, da su ona djeca srbska? Po nijednom drugom, nego po vjeri, po srbskoj vjeri. — Za mog dugog boravljenja u Kotoru, čuo sam više nego li jedan put od jednog srbskog književnika gdje kaže: Srbi su sami pravoslavni, a svakomu katoliku, koji mi reče da je Srbin, reći ću da laže“. — Ne znam po tomu koliko razloga ima Bjelanović, tvrdeći da *njihov* član u pokrajinskom školskom vieću ne zastupa srbstvo, nego samo pravoslavnu crkvu. — Reći ću nješto o pravoslavnim u Kotoru. Kao jež u priči, koji je molio za mali kut u tudjoj kući, iztjerali su oni napokon prave kućane. Ti su kućani u Kotoru bili katolici, koji su se ipak ćutili jačim i ustali napokon da brane svoja prava i da osvoje svoju kuću. Pomogao je njima dakako i častni Bjelanović. On je u svoj list primao dopise iz Kotora, u kojima su se sistematično napadali i ocrnjivali najugledniji ljudi u Boki, a kojima nijesu se napokon štedile ni njihove obitelji. Sveti duh po Bjelanovića, bio je dakle..... „Srpski Glas“, a ne poglavar Marojčić, komu Bjelanović u svome liberalizmu htio bi da oduzme pravo da glasuje, za koga on hoće, dočim ga nebi uzkratio onim, koji su glasovali za listinu protivnu pa ni onim, za koje je vladika hodio i po dva puta u generala, da moli, kako bi ih priveo u svoje kolo. — Uspjeh izbora u Kotoru, bio je onakav, kako je Bjelanović od davna predvidjao, i kako je on to odavna javljao, i kako mu je jedan njegov drug u novinarstvu već odavna iz Bosne bio poručio, da će on svojim fanatizmom srušiti još jednu srbsku kulu, naime Kotor. — Kako su se tobož liberalni Srbi pod-

nieli osobito na dan izbora prvoga tiela u Kotoru, mogao bi iznieti zanimivih podataka, kojih imam liepu čitulju. Ali ja neću time, da dosadjujem visokoj kući. Prosto Bjelanoviću razmećati se svojim liberalstvom i gojiti svoje neke nazore o poštenju. Ali ti njegovi nazori o poštenju jesu sasvim subjektivne naravi, i njegovom liberalstvu, po onomu što je dosad spominjao, ja neću nikada vjerovati.

Predsjednik. Rieč ima zast. gospodin Perić.

Perić. Visoki sabore! I ako je korizma, ipak ovako duga propoviest izadje na vrh glave. S toga bio sam odlučio mučat, ali častni Bjelanović u posljednjoj sjednici bez ikakva razloga podmetnuo mi je dvie grdne stvari, koje sam dužan odbiti. Ja ću to navesti, a nek sudi tko nije zdravi razum doma ostavio, jeli Bjelanović, bilo to, da me je krivo shvatio, bilo to, da mi je naumice nešto neugodna htio prišiti, imao razloga, da to čini. On, naime, reče, da ja pirim religiozni fanatizam, a uz to, da sam usjekao soju na Rusiju. Ovakovo nepravedno skrivljivanje, ovakovu neistinitu potvoru sa svom ogorčenosti duše odbijam; prvu potvoru, kao katolik i sveštenik, kojemu je sveta dužnost propoviedat kršćansku ljubav i snošljivost; odbijam drugu kao Hrvat, kojem će, u granicam podaničke odanosti, vazda biti idealom slovjenska uzajamnosti. Velečastna gospodo, do slova ponovit ću moje o tom izušćene rieči, a vi sudite, je li sam na temelju istih zaslužio onakov priekor, je li sam ja fanatiker i slavožder, ili je Bjelanović prećerani zanešenjak. Ja sam rekao: S njim se slažem (t. j. sa Bjelanovićem) i to podpuno, da vjera nesmije biti glavnicom političkih spekulacija. Zove li se ovo, častni Savo, piriti religiozni fanatizam? Odnosno na drugu potvoru, evo kako stvar stoji: „Što pak Srbi vjeru svoju pravoslavnom zovu, to je njihov posao; ali zahtievat, da i mi tako ju zovemo, to je neopravdana pretensija. Nuzgredno budi rečeno, da toj rieči u Vukovu riečniku nema traga. Ja držim, da je to biljka u najnovije doba iz ruskog vrtla ovamo presadjena". Rieč, *ja držim* znači, da je to moje mnienje i da ima subjektivnu vriednost. Je li pak, to mnienje krivo, dužnost je bila Bjelanoviću dokazat mi i uvjerit me, a ja bi mu bio haran za poduku. Istina, o tom je nešto kazivao, ali nije ništa dokazao. Na ostalo, što je praznu slamu mlatio, ne osvrćem se; nek mi samo dopusti da mu jednu na uho prišapnem. Izvraćanjem, podmećanjem, potvoram služe se samo tjesnogrudi ljudi, da bi u nestašici dobrih razloga tim barem sredstvom prostoti oči zamazali.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Čingrija.

Čingrija. Ja sam poslije govora zast. Biankinija bio uviek pripravam da se njegov predlog popravi. I sada slažem se gosp. Borčićem, da se iz Biankinijevog predloga izpustiti riječ *nagrdjeno.* Već pet dana vodi se razprava o tom predmetu, a učestvovaše joj Buzolić, Perić, Ljubić i Borčić. Meni se čini, da su te čitanke bile sastavljene u najboljoj namjeri, i da sastavljači nijesu imali koji treći razlog, da izkvare čitanke.

Danas je častni Pugliesi prikazao jedan drugi predlog, kao protupredlog. Pošto on nije za svoj predlog naveo nikakovih dokaza, kao što je to učinio Biankini, zato ga ja ne mogu preporučiti, te neću ni glasovati zanj.

Buzolić. Pitam rieč za lični čin.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Buzolić za lični čin.

Buzolić. Odgovoriti ću u kratko častnomu gospodinu Salvi-u i častnomu gospodinu Bjelanoviću: ali odgovoriti neću Smiriću, jere on toga niposto ne zaslužuje. Moje je tvrdo uvjerenje da u Dalmaciji prave narodnosti italijanske nema, ter sam prema tome uvjerenju i govorio, navadjajuć razloge i činjenice, koje po momu sudu to dokazuju. Prosto je svakomu, koji ne dieli moga uvjerenja,

pobijati ga; ali nitkomu prosto nije, napadati za to na osobu, koja misli drugčije, i prostački ju vriedjati: tko to čini, ne zaslužuje nikakva poštovanja, nit ikakva obzira. Častna gospoda Salvi i Bjelanović odgovorila su po osebnom njihovu shvaćanju i stanovištu, uljudno i objektivno na neke stvari, koje sam ja u prvašnjemu mogu govoru bio uztvrdio i naveo; nu, pošto ja vidim da me oni niesu shvatili, gledati ću da u tomu izpravim njihove nazore. — Častni gospodin Salvi rekao je, da sam ja uztvrdio, da častni gospodin Vidović, a tako isto i Smirić, nemogu da budu taljanci samo s toga, što su im imena hrvatska. Ali toga ja niesam rekao; oli, svakako, to nije bila, niti mogla biti moja namjera. Kad nebih imao sto drugih primjera za to, dosta bi mi bio primjer jednoga od glasovitijih italijanskih pjesnikâ i rodoljubâ, koji ne nosi italijansko, nego uprav njemačko ime, pjesnika, kojega ja hrvat, kao takova i poznajem i cienim i štujem; dočim tobožnji italijanac Smirić možda za njega i ne zna, a taj pjesnik zove se Arturo Graf. Ja dakle niesam po golu imenu, nego po *porietlu* (schiatta) sudio da su Vidović i Smirić, ne italijanci, nego hrvati. Sami Smirić u prijateljskomu razgovoru, što ga je imao sa mnom, malo prije moga govora u saboru, rekao mi je: „Moji su stari rodom njegde od Zadra do Novigrada: to su dakle Smirići rodom *kotarani;* a, vjera i Bog! u našim ravnim kotarim italijanci niti su se radjali, niti se radjaju, kako će ga najbolje moći o tomu uvjeriti častni gospodin vitez Trigari. (Trigari, smiešeć se, klima glavom na potvrdu). O poriekla častnog Vidovića nemam tako autentična svjedočanstva; ali znam, da tamo ne daleko od Šibenika žive poštenih crvenkapicâ, koji nose to dično ime, s kojima, možda, naš častni zastupnik nije svoj, niti u devetom koljenu: ali, što znam za izvjestno jest to, da Vidovići niesu ovamo dojurili iz Italije, i da, kad bi častni Vidović, za koga mi je žao, da ga sada medju nami nije, zavirio u svoj rodovnik, naišao bi, i ako ne baš natrag dviju oli četiriju naraštajâ, na svoje predje, crvenkapice. To toliko smatrao sam za shodno, da javim, napram tvrdnji častnog gospodina Salvi-a, koji i po uljudnu i skladnu italijanskom govoru odaje se sgoljnim sinom italijanske narodnosti, koja je, svakako, kod nas riedka i esotična biljka, amo tamo medju nama, kao i drugdje slučajno prenesena, a neočituje se, već i samom surovošću, renegatom. — A sad da odgovorim častnom Bjelanoviću. On je rekao, da sam ja, tobože, sam priznao da je kralj Zvonimir *mythus*. To ja niesam rekao, niti sam reći mogao. Ja sam samo rekao, da kad narod hrvatski tolikim zanosom i ponosom govori o tomu svomu kralju, mora svakako, da on ima podloge tomu u poviesti, koju mi ovdje niesmo pozvani da razlagamo; pa sam i to dodao, da i kada častni Bjelanović nebi znao naći te podloge u poviesti, morao bi, ipak, poštovati tu hrvatsku svetinju, makar on u njoj neuvidjao no sgoljni mythus: kao što je to slučaj i u Kraljevića Marka, koji nam se sasma drugčije prikazuje u narodnoj srbskoj pjesmi, nego li nam ga pokazuje poviest. Nego, kad smo već na Zvonimiru, neka mi dozvoli častni Bjelanović, da mu ovdje izkreno primjetim, sudeć po načinu kojim on navadja ovdje povjestničke činjenice, da bi on bio kadar dokazati nam, kako, tobože, Sveto Pismo kaže izrječito da *nema Boga*, jer bi nam on sbilja mogao otvoriti pred očima tu knjigu, i pokazati nam na njoj tu rečenicu; ali, dakako, on bi tu znao vješto mimoići onu drugu rečenicu, koja se pred onom prvom nahodi u S. Pismu, naime: *Reče ludjak u svom srdcu* sa onim što sliedi. A da je taj moj sud o Bjelanovićevom povjestničkom navadjanju sbilja osnovan na načinu njegova navadjanja, evo vam jasna dokaza. Častni Bjelanović znao nam je Smičiklasovom knjigom u ruci, navesti one rieči staroga hrvatskoga ljetopisca, iz kojih bi izviralo, da je hrvatski narod pogubio kaono krvopilicu Zvonimira, koji izdahnu proklinjuć hrvate. Dapače gospodin Bjelanović posprdno govori, sve dakako na temelju Smičiklasove poviesti, o našoj čitanki, koja da, tobože, opisuje neke zasluge Zvonimirove prema hrvatskomu narodu, te priča o nekoj tobožnjoj zlatnoj dobi, koju bi tobože kralj Zvonimir bio uveo u Hrvatsku, dočim o tim zaslugam i toj zlatnoj dobi u poviesti hrvatskoj ni traga nema. Nu, začudno je, kako, dočim je gospodin Bjela-

nović znao navesti gorerečeni navod iz starog hrvatskog ljetopisca, koji bi bio na osudu kralja Zvonimira, mukom je mimoišao jedan drugi navod iz istoga ljetopisca, kojim se uprav diže u zviezde zasluge kralja Zvonimira i njegova doba! A znate li, častna gospodo, gdje se nahodi taj drugi navod, koji služi na veliku diku kralja Zvonimira? On se nalazi baž u istoj Smičiklasovoj poviesti, koju zna tako vješto prelistavati častni Bjelanović; dapače nahodi se taj navod nesamo u istom poglavju, nego baš za ciglu jednu stranicu izpred navoda po Bjelanoviću navedena; a potekao je uprav iz pera istoga staroga hrvatskoga ljetopisca. Ja ću vam ga navesti ovdje doslovce; evo vam ga: „I za dobroga kralja Zvonimira, (rieči su Bjelanovićevog ljetopisca) biše vesela sva zemlja, jer biše puna i urešena svakoga dobra, i gradovi puni srebra i zlata. I nebojaše se ubogi da ga izji bogati, i nejaki da mu vazme jaki, ni sluga da mu učini nepravo gospodin. Jere kralj svih branjaše, zašto ni sam prezpravedno neposidaše, tako ni inim nedadiše. I tako veliko bogastvo biše, tako u zagorje kako u primorje za pravednoga kralja Zvonimira. I biše puna zemlja svakoga blaga, i biše veće vridna ureha na ženah i mladih ljudih i na konjih, ner inada sve imanje. I zemlja Zvonimirova biše obilna svakom razkošom, ni se koga bojaše, ni jim nitkore mogaše nauditi, razmi gnjiv gospodina Boga". E, to sve je znao vješto premučati častni Bjelanović, a naveo je samo onaj komadić istog ljetopisca, kojim se hoće da obruži uspomena kralja Zvonimira. Nije li dakle to njegovo postupanje nalik na onoga, koji bi tvrdio da Sveto Pismo izrječito veli: „nema Boga", a neće da kaže, da Sveto Pismo uprav veli: „Reče ludjak u svom srdcu: nema Boga"! Samo ću ja ovdje nuzgredno opaziti častnomu Vukotiću, da navedeni komad stare hrvatske te kronike po svoj prilici čudo je prije bio složen, nego li se na obzorju srbske književnosti pomolio Vuk Stefanović-Karadžić, od kojega su, tobože, Hrvati primili svoj književni jezik: a ipak nitko ne će poreći da je taj jezik i čist i liep, kako bi se to mučno moglo naći u tako starim spisim drugih prosvietljenih naroda.

Ljubić. Pitam rieč za lični čin.

Predsjednik. Rieč ima z. Ljubić za lični čin.

Ljubić. Dužan sam izpraviti pripoviedanje Vukotića o političkom mojem životopisu. Ja nisam bio u klubu opozicionalnih zastupnika, jer u ono doba nisam bio zastupnikom, jer se nisam dao birati prije navršene svoje tridesete godine. Ipak još onda borio sam se u redovim hrvatske opozicije, i borio se svom svojom snagom, tako da me je godine 1867. e *pretur* u Makarskoj osvadio tadanjemu namjestniku kao *velikog Rusa*. Nevjeruje li Vukotić, nek se zamuči do ureda zemaljskog odbora, pa ću mu pokazati izvornu osvadu. — Kad sam godine 1870 bio izabran zastupnikom, stupio sam odmah ravno u klub hrvatski; tu u tom klubu jedino sjedio sam svedje i sjedim danas, dapače svedje bio i tajnikom toga kluba. Još ću spomenuti Vukotiću, da nisam nikad prosio od vlade kakve milosti, kao što i neću, ako Bog da; isto tako se nisam nikad bojao, niti ću se bojati vladine nemilosti.

Predsjednik. Pošto je već kasno, zatvaram sjednicu i uričem sliedeću za popodne u 7 satî u veče.

(*Konac sjednice u $2\frac{1}{2}$ sata po podne.*)

IX. Sjednica dneva 26 ožujka 1892.

Sadržaj: *Navieštenje molbenica. — Završenje obće razprave o školskom proračunu 1892.*

(Početak sjednice u 7 sati i 20 č. po podne).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Šarić Mate i Juro Vukotić.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić, zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić, vladin savjetnik Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 30. Broj je zakonit. Molim zastupnika Korlaeta da pročita zapisnik jutrošnje sjednice.

Korlaet (*čita*).

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Gospoda, koja odobravaju zapisnik jutrošnje sjednice, neka ustanu (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Primio sam jednu molbu. Molim g. tajnika da je navijesti.

Korlaet. Br. 157. Molbenicu File ud. Tocilj za pripomoć.

Predsjednik. Biti će izručeno molbeničkom odboru. Molim tajnike trećeg rasporeda, zastupnike Šarića i Vukotića, da zauzmu tajnička mjesta.

(Zast. Šarić i Vukotić zauzimlju tajnička mjesta).

Prelazim na dnevni red. Nastavlja se razprava o školskom proračunu za god. 1892. Upisani su za rieč D.r Pugliesi i Bjelanović, za stvarni izpravak. Rieč ima zastupnik D.r Pugliesi.

D.r Pugliesi. Visoki sabore! Kad sam jutros u ime srpske stranke, kojoj imam čast pripadati, podnio onaj predlog, bio sam pozvan od čast. zast. Čingrije, da taj moj predlog obrazložim, jer on je rekao, da dok ga ne obrazložim da ne može ništa učiniti za predlog, niti proti njemu. Ja u istinu ne znam, kako da ga obrazložim, iza kako smo ovdje za ove razprave čuli obrazloženje čast. gospode Buzolića i Čingrije, koji su izjavili da pristaju uz predlog Biankinija, ali da nekako ne prihvaćaju cielu njegovu motivaciju. Nadalje je sam častni Borčić rekao, da je jedna pjesma u čitanci bila izkrivljena, jer da je iz nje izpušteno srpsko ime. Ja dakle za moj predlog ne trebam da navodim nova fakta, pa ja mislim, da će svak priznati, da je moj predlog pravičan. Nego iza govora čast. Čingrije i kako sam poslije doznao, gospoda su nekako uzhićeno pozdravili moj predlog, ali su zamjerili formalnom dijelu toga govora. Usljed toga i što sam poslije čuo izvan sabora, ja u ime srpske narodne stranke, kojoj mi je čast pripadati, izjavljam da povlačim nase moj predlog i da se suglasujem sa predlogom čast. Biankinija, uz izpravak, da se iz onoga predloga izostavi rieč nagrgjeno, a da se tekstu predloga dodadu riječi: „kao ni ime naroda i jezika srpskoga“. *(Odobravanje).*

Predsjednik. Rieč ima zast. Bjelanović za lični čin i stvarni izpravak.

Bjelanović. Prijavio sam se presvijetlom gospodinu predsjedniku za lični posao i stvarni ispravak. Držaću se u granicama ove prijave. Obećavam, da ću govoriti u kratko i što je mogućno kraće, koliko dopuštaju jasnoća samoga predmeta i prigovori, koji su protiv mene podignuti.

Obratio se k meni pošt. zastupnik Borčić i rekao mi je, da sam ja pustio neke „strijele", koje su uvrijedile većinu, kad sam se u pošljednjem govoru pozvao na poštene ljude. Na taj prigovor izjavljujem, da ja nijesam htio nikoga vrijegjati, kao što nijesam zapodjevao vjerska i crkvena pitanja i razmirice, koje zaista već postoje u nekijem našijem mjestima, ali bez krivice naše stranke.

Spominjući naše prijatelje i pozivljući se na „poštene ljude", da nijesam iz toga kola nikoga isključio. Govorio sam općenito o poštenijem ljudima, ne uključujući i ne isključujući nikoga izrično. Nijesam dakle nikoga uvrijedio. A da mi se koja oštra riječ izmakla, da sam nehotice koga uvrijedio, ja bi sam povukao na se taku izreku.

Pošt. Borčić rekao je, da zast. Bianchini nije poticao vjerskog pitanja, nego je samo tražio, da se djeci katoličkoj daju učitelji katolici, a pravoslavnoj pravoslavni. Ja tako nijesam shvatio, ni mogao shvatiti zastupnika Bianchini-a. Ja mislim, da je zast. Bianchini-u poznata školska novela. Po toj noveli učitelji katolici mogu biti namješteni u školi, gdje su djeca pravoslavne vjere, i obratno. O toj noveli bilo je govora i u štampi i u ovome saboru. Ali zast. Bianchini nije nikada u javnosti ustao protiv te novele. Napose pak zast. Bianchini, onaj put, naveo je samo neke slučajeve u školama, gdje su djeca pravoslavna, a učitelji katolici. Po tome sam ja mogao zaključiti, da njemu nije krivo na školsku novelu, i nije mu krivo, što ima učitelja katolika megju pravoslavnom djecom, nego mu je samo to krivo, što slučajno jedan pravoslavni učitelj dogje u školu, gdje je većina katolička. Samo to vrijegja njegovo katoličko čustvo.

Post. zastupnik Borčić još mi je prigovorio i rekao, da ne treba vrijegjati odsutne osobe, iliti da ne treba spominjati ljude, kad oni nijesu u saboru. Imam na to izjaviti, da nijesam nikoga uvrijedio. Samo sam spomenuo javna fakta, ali nijesam rekao riječi, koja bi dotične ljude mogla uvrijediti. Ja nijesam spomenuo njihove domaće odnošaje, nego njihov javni rad. Spomenuo sam samo po imenu D.ra Pezzi-a, ali sam ga spomenuo kao političku ličnost, kao što sam bez zamjerke spomenuo toliko političkijeh lica, koja nijesu u ovom saboru. Istina je, da je D.r Pezzi bio zastupnik; istina je, da su ga birali Srbi i autonomi; istina je, kako je on žalio, što ne može ući u srpski klub.

Ja sam dakle imao pravo, da se bavim djelovanjem ljudi, koji predvode narod. To vrijedi i za ona lica, koja ja nijesam spominjao, nego su ih spominjali govornici hrvatske većine. Pošt. Borčić spomenuo je po imenu D.ra Gjunio-a, koji je takogjer vogja nove katoličke stranke u Kotoru. Ja mislim, da mi sve te dogagjaje možemo spominjati radi razjašnjenja.

Pošt. zastupnik Borčić takogjer mi je zamjerio, što sam spomenuo ime barona Marojčića, te mi je rekao, da on ima pravo glasovati, kao i svaki drugi činovnik. Ali ja nijesam poricao to pravo baronu Marojčiću. Ja sam spominjao njegovu šetnju godine 1885, u koliko je bila korisna hrvatskoj stranci. Mogao sam ja još nešto spomenuti i opisati sve njegove agitacije u Boki, protiv Srba i srpske stranke; mogao sam spomenuti njegovu kandidaturu, istaknutu za posljednjijeh općijeh izbora na carevinsko vijeće; mogao sam spomenuti i to, kako se kod njega drže politički sastanci, na koje dolaze prvaci nove katoličke stranke, kao što je poznato svemu Kotoru. Sve to i ostalo nijesam spominjao, nego sam iznio goli čin, da je gospodin baron Marojčić odlučio pošljednju bitku na općinskijem izborima u Kotoru. To sam istakao na ustuk onijeh golijeh fraza zast. Bianchini-a, ili njegovijeh „retoričkijeh figura", kako ih on nazivlje, jer je Bianchini rekao, da vlada baca *dinamite* protiv hrvatske stranke i da podiže Srbe. Protiv ove rečenice na-

veo sam ovaj čin, kao dokaz, da kad te *dinamite* pucaju, da se ruše srpske kule, kao što je rekao i potvrdio ovdje prof. Brajković. Jer je njegov ovaj prijatelj (Brajković) izrično rekao, da je u Kotoru pala jedna srpska kula, a ja dodajem, da bi sad htjeli na te srpske ruševine podići hrvatsku kulu, kao što nam je takogjer ovdje kazano.

Evo me da odgovorim i prof. Brajkoviću. Osvrćući se na njegov jutrošnji govor, ja se neću zavesti za njegovom prećeranosti, neću udariti u njegov *ton*, kojijem se ovdje istakao. Odgovorio sam i njemu. Brajković je spomenuo neki češki list, i nije ga imenovao, a po imenu spomenuo je „Zastavu", pa je rekao, i nekijem citatima iz tijeh listova tvrdio, da se srpstvo i pravoslavje identificiraju. Ja se na to ne mogu ni obazirati. Mi se ozbiljno ne možemo obazirati na sve ono, što piše novosadska „Zastava", ili koji mu drago drugi list. Mi ne odgovaramo za izjave takijeh listova, te niko ozbiljan ne može tvrditi, da smo mi odgovorni za te listove. Mi smo uvijek isticali vjersku snošljivost; mi smo isticali Srpstvo bez razlike vjerske. Glavna tačka našeg programa jest ta: da se Srpstvo ne identificira s vjerom. Mi smo isticali, da Srbinom može biti čovjek koje mu drago vjere, pa i oni ljudi, koji eventualno ne pripadaju nikakvoj vjeroispovijedi, ako srpski govore i osjećaju.

Kad odbijemo one njegove „retoričke figure", da tako kažemo, prof. Brajković potvrdio je sve ono, što smo mi kazivali.

Kad je prof. Brajković prvi put ušao u ovaj sabor, izjavio je ovdje, da je on istakao svoju kandidaturu kao *katolik*; rekao je, da su ga birali *katolici;* rekao je, da je on zastupnik *katolički.* Dakle on je prvi put u ovom saboru istakao vjersko pitanje.

Još onom prilikom rekao je prof. Brajković, da je Boka srpska, ali je dodao, da on to priznaje *cum mica salis.* Sada pak, po njegovom govoru, ta *mica* postala je jedna velika planina. Profesor Brajković, spominjući ovaj put Srpstvo u Boki, upotrebio je jedno uporegjenje. Ja sada njemu ostavljam, neka on to svoje uporegjenje upotrebi za prvu svoju izjavu u ovom saboru i za njegovu današnju figuru, koju ja sada ne mogu spominjati; neću je ponavljati, radi dostojanstva ovog visokog sabora. *(Odobravanje na ljevici).*

Još ću samo dvije riječi odgovoriti prof. Brajkoviću. On me pitao, kako ja znam, da su ona dva učenika u Metkoviću Srbi, pa je odma rekao, da ih smatram za Srbe, jer su pravoslavne vjere, te da ja isti identificiram Srpstvo sa pravoslavjem. To nije istinito. Ja tako nijesam govorio. Ja nijesam ništa ni rekao u ime svoje, koje su narodnosti ta djeca, nego sam samo iznosio fakta i izjave njihovijeh roditelja. Učitelji nagone u školi onu djecu, da se nazivlju Hrvatima; djeca s toga dolaze kući plačući. S toga su zaiste Srbi, što tako osjećaju i što tako kažu njihovi roditelji.

Prelazim na prigovor zastupnika Perića. On mi je rekao, da ga nijesam razumio, ili da sam hotimice iskrivio njegove riječi u pogledu vjere i povijesti. S njime i još nekijem govornicima na desnici nikako se ne mogu razumjeti. Ali post. Perić rekao je, koliko se ja sjećam, a ja tačno ne mogu ponavljati njegovijeh riječi, jer mi nijesu na raspoloženju stenografski izvještaji, rekao je, da jedna crkva (pravoslavna) ne može prisvajati naziv *pravoslavni.* Svakako pošt. pop Perić, kao i svaki sveštenik, može govoriti, da se jedno ime ne pristoji jednoj crkvi, kao i obratno. Isto tako mogu govoriti sveštenici istočne crkve da se ime *katoličko* ne pristoji crkvi zapadnoj. To je ono protivno mišljenje dviju crkava. Tako oni mogu misliti, pa mogu i govoriti. ali u crkvi. Pa kad oni i u crkvi govore, moraju, dužni su, da govore na način, koji nikoga ne vrijegja. Ali što se može govoriti, u crkvi, to se ne smije govoriti u saboru. Mi ovdje govorimo u ime naroda i pozvani smo, da se bavimo o narodnijem potrebama. Svaka riječ iz ovoga sabora pronosi se kroz narod, te bi se neobzirnijem zadirkivanjima mogao zavesti narod, kao što je već negdje zaveden.

Poštovani pop Perić takogjer je nešto rekao o postanku riječi *pravoslavne. (Perić opet prigovara).* On je zaista rekao, da je ta riječ unesena iz Rusije, da je to ruska „biljka", po njegovom mišljenju. Znajući ja, kako se ova riječ *Rusija* upotrebljava protiv nas, protiv svijeh Slavena uopće, pa i protiv Hrvata, ja sam htio istaknuti jedno svoje mišljenje, protivno mišljenju prof. Perića, pa sam rekao, da ja mislim, da ja držim, da ova riječ pravoslavna nije došla iz Rusije, već iz Carigrada, da smo mi taj naziv primili, mi i Srbi i Hrvati, kad smo zajedno primili vjeru i slavensku božju službu iz Carigrada, i da smo mi taj naslov prenijeli u Rusiju. To je moje mnijenje protiv mnijenja prof. Perića. Pa koliko ja razumijem ta pitanja, ja i sad kažem, da ja imam pravo, a da prof. Perić ima krivo. Ja ovom prilikom megu kazati, da on nije poznavao postanak one riječi, koja se crkava i nauke tiče.

To mu je bio ujedno odgovor na onaj prigovor, kad je on meni rekao, da je „živa na termometru moga istorijskog znanja nisko spala". Htio sam mu ja dakle dokazati, koliko sam učio istorije i kako je shvaćam.

Prelazim na jedan prigovor zast. Buzolića. Poštovani zastupnik rekao mi je, da sam iskrivio istorijska fakta. On je još naveo primjer jedan i rekao je, da bi se na moj način moglo dokazati, po Sv. Pismu, da nema Boga, jer i u njemu stoji napisano „nema Boga", ali ispred toga stoji pisano: „Kaže bezumnik u svojem srcu". Neka mi oprosti pošt. zastupnik, ali ovo uporegjenje ne valja. Ja nijesam presjekao nikakvu rečenicu, kao što je presjekao pošt. pop Buzolić rečenicu: „Kaže bezumnik u svom srcu: nema Boga". Ja nijesam pročitao nekoliko točaka, nego sam pročitao jedan cijeli period, od početka do kraja. U tome je početku mnijenje samoga Smičiklasa, koji kaže, da je Zvonimir „mlitav vladar", pa kaže dalje, da ga je narod „odsudio radi njegove politike prema papi rimskome". Ja nijesam dakle ništa iskrivio, a sve ostalo nijesam htio čitati, da ne morim visoki sabor. Ja sam htio samo istaknuti, kako se u povijesti spominje kralj Zvonimir, njegovo doba i njegovo vladanje, te sam još nekoliko primjedaba dodao i tijem htio samo dokazati, da se zastupnik Bianchini tužio bez uzroka. Htio sam mu dokazati još i to, da moje poznavanje istorije, pa i hrvatske, nije onoliko plitko, koliko mi je on prebacio, pa sam mu i to dokazao. Iz svega toga pak pošt. Buzolić mogao se uvjeriti, da ja nijesam ništa izostavljao, što bi moglo poremetiti pravo shvaćanje istorijskijeh fakata, kojijeh smo se doticali.

Ovijem sam, mislim, iscrpio sve, što sam imao odgovoriti na podignute mi prigovore.

Sad, gospodo, ako mi dozvolite, kazaću nekoliko riječi i odgovoriću u kratko govorniku većine i izvjestitelju odbora za školski proračun. Poštovani zastupnik Čingrija rekao je, da naš predlog, koji je ovdje jutros podnesen u ime srpske stranke, nije bio obrazložen, da nijesu izneseni dokazi, da uopće on nije čuo ništa, što bi moglo opravdati predlog zastupnika Pugliesi-a. S tijeh razloga ne može glasovati za predlog, rekao je on. Dozvolite mi, da ja to isto kažem o predlogu Bianchini-evu. Pošto smo čuli sve govornike većine, osobito one u današnjoj sjednici, mi ne znamo i ne možemo kazati, zašto bi sabor pristao na Bianchini-ev predlog. Poštovani zastupnik Borčić rekao je, da pristaje na taj predlog, i ako u svemu ne usvaja motivaciju Bianchini-evu. Tako je govorio zastupnik Čingrija, koji je još dalje pošao i predložio, da se iz toga predloga izostavi riječ „izgrgjeno". Što se tiče govora pošt. Borčića, mi mu izjavljujemo, da mi njegov govor usvajamo i prihvaćamo ga kao motivaciju za naš predlog, iliti za večerašnji ispravak D.ra Pugliesi-a. Što je govorio zast. Borčić o knjigama, to je umjesno, kao što je umjesno i ono, što je govorio o nekijem manama u školama, koje treba ukloniti. On je rekao zaista, da se u čitankama pritajiva ime hrvatsko, ali je rekao takogjer, da se pritajiva i ime srpsko. Pošt. zastupnik Borčić rekao je, da i jedni i drugi, i Hrvati i Srbi, imadu pravo zahtjevati, da im se narodno ime održi. Ja se ne sjećam svijeh riječi istoga govornika, nego, koliko se sjećam, on je od prilike

rekao, da se ovaj predlog može prostrijeti i na srpsko ime. Izjavio sam, da mi tu motivaciju primamu. Dodaću sad još, te i to kazali: da bude poštovani zast. Borčić govorio prvi dan, i da bude on motivirao predlog Bianchini-ev, da ova rasprava o školskom proračunu nebi do danas ni trajala, a ovo je peti dan, već bi bila svršila prvoga dana.

Nego, gospodo, žaleći ovo izgubljeno vrijeme, dajte da se barem složimo na zaključku. Složimo li se, ne će biti izgubljeno ovo vrijeme. Ne složimo li se, nastaće vrlo teške i žalosne posljedice za naš narod i za naše potomke. U to ime preporučujemo vam ispravak našega druga D.ra Pugliesi-a.

Rekao nam je D.r Čingrija, da ne razumijê šta mi hoćemo. Mi ćemo mu odgovoriti. Evo našega odgovora: mi hoćemo ono, što hoće zastupnik Bianchini. Mi hoćemo, da se ime jezika i naroda hrvatskoga ne pritajiva. Ali dodajemo i zahtijevamo, da se ne pritajiva ni ime jezika i naroda srpskoga.

To mi pitamo u ime zadaće, kojoj su škole namijenjene. To mi pitamo u ime naše zajedničke budućnosti. To mi pitamo u ime potomaka našijeh, na kojijem ostaje dužnost, da isprave i izglade naše razmirice. Ako se mi gonimo, nemojmo barem ostavljati te nesreće našijem potomcima. Ako je nama sugjeno, da izginemo u ovoj borbi, neka barem oni žive u bratskoj slozi, kad mi nijesmo mogli. Predlogom našijem spasićemo barem budućnost. *(Odobravanje).*

Predsjednik. Rieč ima vladin povjerenik pl. Pavić.

Vlad. povj. pl. Pavić (*čita*):

Glede postupanja gospodina poglavara baruna Maroičića, što se tiče obćinskih izbora u Kotoru, imam čast iztaknuti da postupanje gospodina baruna Maroičića, kada je glasovao u izboru obćinskomu u Kotoru, nije drugo, kako prečastni govornik sam kaže, nego vršenje jednog državljanskog prava, koje mu pripada kao svakomu, koji po zakonu ima pravo glasa.

Kot. poglavar barun Maroičić glasovao je na koncu izbora u svrhu, da nebi ko držao, da svojim glasovanjem hoće da upliviše.

Pošto se baš u predmetu još očekuje jedno daljnje izvješće, nije moja namjera da se već danas o tome izcrpnije izrazim.

Vidović. Domando la parola.

Predsjednik. Rieč ima zast. Vidović.

Vidović. Io coi miei onorevoli compagni voterò tanto contro la proposta dell' on Pugliesi, quanto contro quella dell' on. Bianchini, per la semplicissima e naturale ragione che, stando a quella proposta, non si ha nessun riguardo alla lingua e nazionalità italiana, che a mio modo di vedere e dei miei consenzienti politici, non può esser seriamente messa in dubbio.

Premesso ciò, senza entrare naturalmente in una discussione nuova riguardo l' esistenza di questa lingua e nazionalità, passerò a rilevare e rettificare alcune cose dette al mio indirizzo da taluni degli onorevoli di quella parte.

L' on. Bianchini rilevò e mi rimproverò di aver detto, che avrei votato, al caso, per la chiusura delle scuole, ma dimenticò i motivi per cui m' ero così espresso. Avevo detto che sarei venuto a questa dolorosa decisione per la ragione che il progresso finora constatato era meschino e sconfortante. D' altronde mi permetterò di osservargli che egli stesso ha dichiarato che qualora nella scuola popolare non si istruisca esclusivamente in senso croato, egli medesimo nel prossimo preventivo scolastico avrebbe votato contro il preventivo scolastico stesso. Dal canto mio

io dunque motivavo l'eventuale mio voto per mancanza di progresso, egli invece perchè a suo dire non venivano nei libri scolastici sufficientemente istillate idee e sentimenti in senso puramente croato. Io lascio il giudizio su queste due motivazioni a chiunque abbia sentimenti patriottici.

Ho avuto la disgrazia di essere frainteso dall'on. Perić. Io non ho parlato contro il ginnasio di Spalato. Ho nominato il ginnasio di Spalato solo per dedurre che le scuole popolari non corrispondevano al loro compito e tale deduzione era basata sul fatto già molte volte da me ripetuto, dei 22 respinti dall'ammissione. A questo proposito l'onor. rappresentante governativo, mi fece osservare che nell'ultimo anno scolastico non era succeduto quanto era succeduto negli anni antepassati. Con piacere prendo nota di ciò, ma resta sempre vero questo: che nell'anno passato 22 erano stati esclusi, ed esclusi, devo ritenere, per inabilità a frequentare il ginnasio, perchè non troverei altrimenti ragione che a quei 22 giovani si fosse rilasciato un certificato di inabilità, se solo per mancanza di posto non potevano esser accolti nel ginnasio di Spalato. La direzione o commissione esaminatrice avrebbero potuto rilasciare un certificato di abilità a quei scolari che erano sufficientemente istruiti e lasciarli liberi di frequentare altro ginnasio, ricordando che ne abbiamo quattro in provincia. Ancora mi permetterò di ricordare all'illustrissimo rappresentante governativo che mi consta a Spalato esservi una scuola preparatoria pei ragazzi che intendono frequentare le scuole medie, per apparecchiarli privatamente, dopochè hanno studiato quattro o sei anni, onde essere in caso di esser ammessi negli istituti medii.

L'on. Ljubić parlò, come al solito, argutamente, e mi sia permesso di dire che diresse al nostro indirizzo qualche mondace parola. Non rileverò tutte le arguzie e le punzecchiature a noi dirette, ma questa non posso trascurare di rilevare. Egli disse rivolgendosi a noi, che eravamo scelti unicamente dalla città di Zara. Questo è inesatto. Uno solo dei nostri è scelto dalla città di Zara, cioè l'onorevole e benemerito podestà cavalier Trigari. Uno è scelto dalla camera di commercio, ma questa camera di commercio, se risiede a Zara, rappresenta non solo la città di Zara, ma tutto l'antico circolo, tutto il distretto giudiziario che non occorre che io nomini. È ben vero che il collegio da cui gli altri quattro sono eletti, è intitolato dei Maggiori Censiti di Zara, e che sono tutti i Maggiori Censiti che votarono per noi. Ma osserverò che questi maggiori censiti, e per numero e per contribuzioni, rappresentano ad un dipresso la metà dei censiti in Dalmazia, e in quanto alle contribuzioni specialmente, se si ha riguardo che nel circolo di Cattaro votano anche quelli che pagano 50 fiorini di imposte.

L'on. Ljubić afferma nel modo più assoluto che il governo provinciale non può governare senza appoggiarsi al partito croato. Comprendo che un governo *centrale* abbia bisogno di una maggioranza sul cui voto calcolare, ma per un governo *provinciale*, a mio modo di vedere, dove ci sono molti partiti, come in Dalmazia, è sufficiente che prenda a base della sua amministrazione la giustizia, vale dire eguale trattamento come ad ogni persona, così a tutti i partiti *(bene a sinistra)*.

E giustizia, e null'altro che giustizia, viene richiesta, e speriamo che ci verrà fatta, quando il governo si convincerà e si convinceranno anche gli slavi, che noi nel nostro programma non abbiamo idee nè di predominio, nè di egemonia, nè di esclusivismo, ma il nostro programma è unicamente il benessere della nostra patria.

D.r Salvi. Domando la parola.

Predsjednik. Rieč ima zast. D.r Salvi.

D.r Salvi. L'on. deputato Borčić disse questa mattina di essersi meravigliato della dichiarazione fatta da me, ed anche da altri miei colleghi, di votare contro il preventivo sco-

lastico, e che lo aveva meravigliato questa dichiarazione, perchè a lui pareva, che più assai che mostrare sfiducia nella maggioranza, mostrava sfiducia nel consiglio scolastico della provincia, presieduto da S. E. il luogotenente. Io contro osservo all'on. prof. Borčić, al quale, dirò per incidenza, sono grato in modo speciale, per aver riconosciuto la mia obiettività di linguaggio, che noi abbiamo motivato largamente le ragioni che ci inducono a votare contro il preventivo scolastico, ragioni che partono tutte da sfiducia nell'indirizzo, nel programma, e non già da sfiducia negli uomini dhe costituiscono il consiglio scolastico provinciale. Il prof. Borčić sa che oltre il luogotenente, od al suo sostituto, del consiglio scolastico provinciale fanno parte altre persone, fra gli altri due delegati della giunta provinciale, che sono i delegati della maggioranza dietale, e quattro persone da nominarsi, fra sacerdoti e docenti; ora da lunghi anni nelle nomine non si prese in considerazione l' elemento italiano della provincia. Per questa ragione credo che noi possiamo votare contro il preventivo scolastico senza dar occasione a meraviglia, molto più che anche negli anni precedenti, la minoranza autonoma votò sempre contro questo preventivo.

Alcune parole all'on. Vukotić.

Questa mattina si dolse dall' averlo io provocato nel mio discorso di ieri, a spiegare contro chi andasse diretta una certa allusione assai poco garbata, fatta nel suo primo discorso. Egli disse che il mio invito era inopportuno, perchè aveva già dato privatamente spiegazioni, dichiarando che quella frase non andava diretta a noi. Devo anzitutto asserire che nessuna consimile dichiarazione era stata fatta a me fuori di quest'aula. Ad ogni modo ritengo che cose dette *in pubblico* devono rettificarsi *in pubblico*, nè che basti lo spiegare in istrada osservazioni che dovessero esser state fraintese, fatte in Dieta. Accettai e accetto assai volentieri la dichiarazione fatta dall'on. Vukotić, che quella frase che a noi aveva doluto, non era diretta nè ai deputati della minoranza autonoma, nè al nostro partito.

Deploro solo che l'on. Vukotić abbia fatto questa dichiarazione assai di mala voglia, e ciò io devo dedurre da un'altra frase, che egli ha creduto di aggiungere inopportunamente alla sua rettifica. Disse in succinto che in caso di un accordo fra la frazione serba e la maggioranza, gli autonomi non sarebbero stati tali nemici da esser presi in considerazione. Questa dichiarazione, senza dubbio assai poco generosa, è tutta personale dell'on. Vukotić, nè posso dubitarne, dopo che tanto bene ha parlato l'on. Bjelanović sul nostro partito. Partendo da questa considerazione che l'opinione dell'on. Vukotić sia solo personale, credo di poter non accordarle alcuna importanza e ritenere che la dichiarazione, dell'on. Vukotić non abbia importanza sul terreno politico, essendo indifferente quali sieno le sue simpatie, tendenze e aspirazioni.

Devo pure una sola parola all'on. Ljubić. Alludendo nel suo discorso di giorni fa ad un supposto avvenimento al potere della minoranza, della Dieta, avvenimento al potere del quale, fra parentesi, nessuno dei deputati della minoranza autonoma, ha fatto cenno nè si è lusingato che succeda, ha usato certe „figure", come dice l'on. Bianchini, che mi sembrano troppo borghesi.

Parlò di „scodella" ..... e della baruffa che succederebbe eventualmente fra autonomi e serbi per dividersi la „minestra".

Posso assicurare l'on. Ljubić che se il nostro partito fosse chiamato a cooperare direttamente o indirettamente agli interessi comuni della provincia, non farebbe questione nè di piatto nè di pietanza *(bravo a sinistra e dalle gallerie)*. È certo che più presto che un così basso appetito, avrebbe dinanzi agli occhi un'idea assai più elevata, e che dovrebbe trovar rispetto anche presso l' onorev. Ljubić *(bravo s ljevice)*.

Ljubić. Pitam rieč za lični čin.

Predsjednik. Rieč ima z. Ljubić za lični čin.

Ljubić. Po riečima D.r Salvi, vidim da uz Smirića ima još gluho-niemih na besjedu hrvatsku; takav je i D.r Salvi. Što mu se zdjela nečini gospodska, to je posao ukusa; nu on, kad je čuo napominjati zdjelu, kojom da će o glavu jedan drugomu kadli tadli današnji saveznici srbo-talijanaški, nije mogao pomisliti na zdjelu iz koje se kusa; nego je po svemu mogao i morao razumiti, da sam opažao kako nemože trajati dvojni savez, jer ih dieli načelno pitanje narodno, te kad se dodje do toga, moraju se saveznici pokljuvati. Nije li *borghese* izvrćati smisao rieči protivnika?

Biankini. Pitam rieč za lični čin.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Biankini za lični čin.

Biankini. Visoki sabore! Častna gospodo zastupnici! Težko mi je za treći put ustati u ovoj razpravi, da branim pravdu, koja obrane nebi imala trebovati. Ali i ova ljuta oporba, koja se diže proti momu predlogu kaže vam, gospodo zastupnici, kako su još težka vremena za hrvatstvo, i kakvi su dušmani naroda našega. Što hoće moj predlog? Da se djeca hrvatska, u ovoj hrvatskoj zemlji odgajaju hrvatski; da njim se u školam čisto ime roda i jezika hrvatskoga nekrije, i nenagrdjuje nijednim drugim imenom.

Ipak, toliko se proti ovom naravnom predlogu rovari u saboru i van sabora; toliko se strielâ proti njemu odapinje, da ja jur vrlo dvojim, hoćeli iznieti živu glavu iz ovog ljutog kreševa. Ali bi to značilo, gospodo zastupnici, da mi Hrvati u svojoj dobroćudnosti zaboravljamo i svoje dužnosti prama narodu i domovini, te da nam je sve jedno, kako će se naš mili naraštaj odgajati.

Ako to u velike mora da razžali svako ćutljivo hrvatsko srdce, još više moraju ga ucvieliti razni momenti ove razprave, koji izbiše na površinu neizmjernu mržnju tako zvanih naših Srba proti svemu što je nam Hrvatim milo i sveto.

Oni, neznatni brojem i snagom, postaše tako smjeli — a tomu smo mi krivi — da se već nestide javno niekat nam hrvatsko ime, jezik, poviest, pa dopokon i vriedjati naše domaće kraljeve.

Tko iole ćuti u svojim žilam hrvatske krvi, nesmie ostati ravnodušan pred tim uvrjedam; ma koliko bile nesmišljene i lude, nesmie ih propustiti bez uztuka.

S toga, i ako nerado, moram se osvrnuti barem na glavnije točke govorâ nekih zastupnika sa lieve strane ove visoke kuće, i baviti se, mjesto o predlogu, o njihovim drzovitim uvrjedam, kojim svu ovu razpravu turiše sa njezinog pravog temelja.

Prvi se je digao i ovog puta moj *dvojstruki* kolega, častni Bjelanović. Premda je ovog puta bio sretniji u formi, u jezgri ostao je uvjek isti — pun mržnje i jala na sve što je nama Hrvatima milo i sveto.

U istinu on je priznao, riedkom iskrenošću, da je bio uzrujan, kad je prvi put govorio; ali ja cienim, da mu ni drugi put živci nisu bili najmirniji. Svakako, uzrujanost je vrlo ublažujuća okolnost pred parlamentarnim sudištem, od prilike kô što je zanemareni odgoj pred sudbenim dvorom.

Opažam prije svega, da ni ovog puta častni zastupnik Bjelanović nije došao da shodnim osbiljnim razlozim pobija moj predlog, dapače mogu kazati, da ga je jedva, i to mimogredce, spomenuo.

Dužnost mi je svakako sliedit ga i u njegovim neumjestnim divagacijam.

Čujuć častnog Bjelanovića, reklo bi se, da visoka vlada nemisli na drugo, već kako će usrećiti i milovati Hrvate u Dalmaciji. Vi Hrvati, uživate sve vladine blagodati! Sve su milosti za vas — kaže olimpičkim tonom

moj dvojstruki kolega. Grjehota da samo kaže, a i da ne dokazuje!

No ja ću moć doć u pomoć i dokazati, kako su velike milosti i blagodati vladine prama Hrvatim u Dalmaciji. Počmimo s političkog polja. Dok smo mi Hrvati došli do ustavne većine u Dalmaciji, morali smo se godinâ i godinâ ljuto boriti proti vladi i njezinoj potalijančenoj birokraciji, uosobljenoj u autonomnoj stranci. Kad smo postigli većinu, uzprkos vladine volje, nedadoše nam nikakva upliva na javnu upravu, kô što to naravno idje svaku ustavnu većinu, pa se evo vlada od preko 20 godinâ u nas oslanja na hrvatsku stranku, a da nije uslišala ni najpravedniji njezin zahtjev: pohrvaćenje javnih ureda. Dapače, kad je uvidila da se je hrvatstvo počelo snažiti u svom naravnom razvitku, visoka vlada našla je shodnim razsijati *zemljastvo* i *srbstvo* po ovim skroz i skroz hrvatskim krajevim. Prijatelji častnog Bjelanovića znat će mu kazati, kakvu su ulogu onda igrali, a i danas igraju, na svaki vladin mig, tako zvani Srbi u Dalmaciji. Ovo su nam vladine blagodati! Mi Hrvati ne samo podnosimo sve terete ustavne većine, a ne uživamo ni jedne od onih pogodnosti, koje inudje svaka ustavna većina uživa, već nam se još svaki čas podmeću klipovi naravnom napredku, kô što svjedoči i sama ova razprava o knjigam za naše pučke učione. Od velike ljubavi prama Hrvatima, visoka vlada neda nam, da ni djeci u pučkim školam bistro i čisto možemo kazati ime naroda kojemu pripadaju, već i tu hoće da uvadja polutanstvo i srbizam!

I obzirom na materijalne interese, tužbe su Hrvatâ sasvim opravdane, jer se ni u ekonomičnom pogledu nije ništa ozbiljna učinilo, da se ova naša zemlja razvije prama svojim sposobnostima i svojim naravnim težnjam. Dosta je samo kazati, da ni danas nemamo komad željeznice, koja bi nas spojila sa hrvatskim zemljam, premda ju vapijemo od preko četvrt vieka!

Pri redovitom teku uprave pak, mal ne sve ekonomičke pogodnosti uživaju tako zvani Srbi. Ono nevolje što se je potrošilo, u ova dva zadnja desetgodišta, za puteve i javne radje po Dalmaciji, većim dielom potrošeno je u krajevim, gdje su hrišćani u pretežnom broju. Eno vam Boke, pa recite nije li tako. A mi se ipak ne tužimo, nit ikomu zavidimo, dapače žalimo što vlada više ne radi i ne troši, kô što bi morala. — A tako biva i po svim ostalim granam javne uprave. Na primjer, za sve katoličko dušobrižništvo visoka vlada troši u Dalmaciji 153.000 fiorinâ, a za hrišćansko 38.000, premda po službenoj statistici u Dalmaciji na 83% katolikâ, ima samo 11% hrišćanâ. Kad bi se po pravici mjerilo, mjesto 38.000 hrišćanim bi hodilo tek 21.000. — Za hrišćansko sjemenište troši se na godinu 19.000 fiorinâ, a za katoličko samih 26.000. Gdje je tu razmjerje? Jesuli ovo, častni Bjelanoviću, milosti i blagodati, što visoka vlada siplje na Hrvate u Dalmaciji? Tko bi imao prava tužit se?

Nu podjimo dalje, a da vidimo, jeli sretniji moj častni kolega u novinarstvu i u zastupstvu, s ostalim svojim nasrtajim na Hrvate i na nepobitni hrvatski značaj ove zemlje.

Po njemu, ako ima Hrvatâ u Dalmaciji, stvorila ih je Austrija. Težko bih ja mogao vjerovati, da je to rekao čovjek pri pameti, da nisam na svoje uši čuo. No, cienim, da će i sam častni Bjelanović bit jur uvidio, da mu se je u onim riečim izmakla tako krupna nesmisao, da ju mora žaliti radi svog vlastitog ugleda. Jer svak, tko je tek vidio korice austrijske ili hrvatske povjesti, znade, da je hrvatska država obstojala, da je taman u Dalmaciji cvala i razvijala se mnogo stoljeća prije, nego je Austrija stvorena. Mnogobrojne povelje hrvatskih kraljeva, njihovi naslovi, spomenici još živući u pobožnim zadužbinam i u tvrdom kamenu, jezik, običaji, predaje živa sviest naroda — sve očito kaže i sliepcim, da su Hrvati od preko hiljadu godinâ starosjedioci u Dalmaciji; da su narod politički, koji jedini ima pravo na obstanak i na državni razvitak u ovoj zemlji; puno i puno više, nego i sami pravi Srbi u kraljevini Srbiji, gdje ima do pô miljuna Rumunjâ, i

Bugarâ, ali ipak nepriznaju drugog političkog naroda do srbskog.

Da je častni Bjelanović na sve ovo promislio, on me nebi bio sad nekako prisilio, da mu kažem nešto, što bih inače rado bio premučao.

Ne, nije Austrija stvorila Hrvate u Dalmaciji, već je austrijska pulicija stvorila Srbe, i u Dalmaciji, i po ostalim hrvatskim zemljam! A nek ne misli moj častni kolega Bjelanović, da ja to izmišljam iz svoje glave. To je javno dokazao jedan profesor velike škole u Beogradu, učeni Rus Platon Kulakowski. On je dapače dokazao, da je Vuk Stefanović Karadžić bio *plaćeni špion* austrijskog ministra Meternicha, pa ga je utaman kušao pobiti bivši srbski ministar prosvjete Vladimir Gjorgjević u bečkoj „Neue freie Presse“ prosinca 1890.

Plaćena srbomanija Vukova tako je daleko išla, da je u prilog Srbaljâ izvrćao i pjesme, koje bi od naroda čuo. Na primjer naš narod pjeva:

„Tko je *junak*, roda *junačkoga*
I *junačke* krvi i koljena,
Neka sutra na *mezevo* dodje!“

A Meternichov priesni prijatelj Vuk Stefanović piše:

„Tko je *Srbin*, i roda *srbskoga*,
I *od srbske* krvi i koljena
Neka sutra na *Kosovo* dodje!“

Ali nama u Dalmaciji ne treba hodit ni do Vuka, ni do Meternicha, da se uvjerimo, tko je stvorio i tko još stvara Srbe po našoj hrvatskoj domovini. Svi znamo da otrag malo godinâ, nije nitko ni sanjao da ima Srbâ u Dalmaciji. To je ime u nas tako nepoznato, da ni danas veći dio naroda na ovom „srpskom primorju“, kô što bi rekao častni Bjelanović, uprav i nezna što će to reć Srb. I sami hrišćani, koji, jer su hrišćani, po teorijam velikosrbskim, imadu bit Srbi, i krstit svoju vjeru srbskom — ne zovu se inače nego Hrvatim, dok ih popo inače ne uglavi; i svoj jezik ne zovu već hrvatskim. Svi znamo, da je od malo godinâ austrijska vlada počela službeno rabit za naš jezik pridjevak srbsko-hrvatski, a to u svrhe svog omiljelog gesla: *Divide et impera!* Svi takodjer znamo, da je ona u iste svrhe podupirala tako zvane Srbe u svim borbam proti hrvatstvu u Dalmaciji, počamši od srbskog *zemljaštva* 1873, pa dalje. Što doživismo u Dalmaciji, to vidimo i u Banovini, gdje su Srbi desna ruka, *okresači*, magjaronske vlade. Eto će brzo i moj častni kolega Bjelanović, ako svi znakovi ne varaju, postati *regierungsfehig*.

Istina je, on nam je jur rekao, da, budeli nosio zlatne galone, srbska stranka malo će tim izgubiti, a hrvatska ništa steći, jer da i onako ima u svojim redovim mnogo monturiranih, a da se u uredništvu „Narodnoga Lista“ odgajaju nekakvi politički komesari, pa da ih i Bosni darivamo.

Koliko ima monturiranih ljudi u hrvatskoj stranci, ja baš ne znam; ali da ih ima vrlo malo, to znade i sam častni Bjelanović, koji je saveznik one protuhrvatske stranke s kojom revno vojuje i glasuje u svim izborim ogromna većina monturiranih i nemonturiranih činovnika u Dalmaciji. Svakako su dakle i danas c. k. monture u bližem srodstvu njemu, nego nama Hrvatim. U ostalom, mogu uvjeriti častnog Bjelanovića, da hrvatska stranka ne će nikad odbijati od sebe ni poštene činovnike, dok budu ljubili ovu hrvatsku zemlju, svoj narod i narodne svetinje, kô što su napokon dužni. Zar bi njim on htio to zabraniti?

Razmišljao sam na dugo, koji su ljudi radili na uredništvu „Narodnoga Lista“ u preko 30 godina odkada obstoji, pa sam se uvjerio, da se je jedan cigli od svih mnogobrojnih njegovih urednika i suradnika posvetio političkoj karieri. I taj je doisto, svojim neobičnim umom, došao do ugledna položaja, te nije baš politički komesar, kô što častni Bjelanović kaže, nego nešto puno veće. No, i ta biela vrana, nije poletila tako visoko sa čedne, al iskrene škole „Narodnoga Lista“.

Trebalo je da podje prije izvježbat se na drugu, puno *bolju* školu, i to na školu u Beogradu, kojoj pripada i častni Bjelanović. Zasluga je dakle te škole, ako je onaj bivši suradnik „Narodnoga Lista“ sretno pregazio put svoje političke karire, i ako za tu karieru ima kakvih *osobitih svojstava*, na koje je valjda mislio častni Bjelanović.

Mogu ga pak uvjeriti, da uredništvo „Narodnoga Lista“ nije darovalo Bosni ni ciglog političkog činovnika. U Bosni nalazi se samo od tješnjih priatelja „Narodnoga Lista“ jedan visoki sudbeni činovnik, ali za stalno na toga častni zastupnik Bjelanović nije ciljao, jer on znade, da je sudbena struka jedina slobodna i neodvisna grana javne uprave, jedina gdje mogu da odlučuju §§. preko bilo čije samovolje.

Ele, kad je spomenuo Bosnu, ja ću mu kazati, tko se je ćutio pozvanim, da onamo vrši zadaću političkog komesara. Taj nije nitko drugi, nego jedan *od otaca srpske misli* u Dalmaciji, Stjepan Mitrov Ljubiša. Pri zapremi Bosne, pokojni Ljubiša nudjao se je za austrijskog komesara, a to je bilo u nas tiskom javljeno ima više godinâ, i nitko do danas nije oporekao. Nego, pošto je austrijska vlada već bila izrabila Ljubišu u svoje svrhe; pošto je znala, zašto se je on prije „kleo na Boga i S. Jovana da će braniti dr„žavno pravo Trojedne Kraljevine, kojoj po „historičnom i prirodnom pravu spada sva „današnja Dalmacija, neizuzam nijedne česti „njezine, ni pojedina okoliša“; a zašto se je pak kasnije digao proti sdruženju Dalmacije s Hrvatskom, i proglasio se „nosiocem srpske narodne misli na dalmatinskom primorju“ — austrijska vlada odbila je ponudu Ljubišinu, da ga imenuje za austrijskog komesara pri zapremi Bosne. On nije već bio za nju, nego za ropotarnicu!

Častni Bjelanović bio bi puno bolje učinio, da je obuzdao i svoju mržnju proti hrvatskom državnom pravu. Ma koliko se on ljutio, to pravo obstoji, i po tom pravu Dalmacija pripada hrvatskoj državi. Vrlo je žalostno, da u ovom visokom saboru treba dokazivati tako čistu i bistru istinu; u ovom visokom saboru, gdje su dva puta bile glasovane adrese na Svietlu Krunu, da pridruži Dalmaciju svojoj starini. I za te adrese glasovaše i današnji tako zvani Srbi. Ali pošto častni Bjelanović misli, da Dalmacija nije bila ni zastupana na Cetinju, kad su naši pradjedovi svojevoljno birali svog kralja iz habsburgske kuće, treba mu taj krivi pojam temeljito izpraviti. Navest ću mu u tu svrhu izbornu povelju dne 1 siečnja 1527 i to po izvorniku latinskom, kako je tiskana u Ehmelovoj knjizi *Aktenstücke zur Geschichte Kroatiens*. Po ovoj povelji uvjerit će se častni Bjelanović, da je dapače biskup Kninski, koji je zastupao svu Dalmaciju, imao najodlučniju rieč u izboru, jer je i prvi imenovan. Povelja glasi:

„Nos Andreas Dei gratia episcopus Tiniensis, Johannes Torquatus Corbaviae, Nicolaus Zrinij, Christophorus et Wolfangus fratres ac Georgius de Frangepanis Segniae, Vegliae et Modrussiae, Stephanus de Blagaj comites..... caeterique universi nobiles et proceres, nec non nobilium, comitatuum, civitatum et districtuum, populorum universitas regni Croatiae ad perpetuam rei memoriam fatemur et recognoscimus..... omnes et singuli unanimitate, una voce et proclamatione nobis in generali nostro conventu existentibus D. Regem Ferdinandum, in verum, legittimum, indubitatum et naturalem nostrum et tocius hujus inclyti regni Croatiae Regem et Dominum felici omine elegimus“ etc.

Častni Bjelanović, koji se je u svom govoru bio pozvao na našeg vriednog povjestničara Smičiklasa, znati će i što on piše ob ovom izboru, kô što će znati da mala stranka hrvatskih velikaša, koja je saborom u Dubravi htjela osujetiti izbor Ferdinanda i izabrati Zapolju za kralja, nije uspjela. Znati će takodjer, da su naši hrabri junaci Jurišići i Kružići taman u ovo doba pod novoizabranim kraljem hrabro branili medje hrvatske države i u Dalmaciji i u Banovini, i od njega pomoć vapili. Ja bih bio obvezan častnom Bjelanoviću, kad bi ovdje naveo i jednog samog povjestničara, koji bi stavljao u sumnju, da izbor na Cetinju ne vriedi i za Dalma-

ciju, i da ju austrijski carevi, kao hrvatski kraljevi, nisu dužni utjeloviti materi zemlji Hrvatskoj, polag najsvečanijih svojih prisežba i zavjernica.

Čudno mi je, što častni Bjelanović, samo da kakogod oslabi naše pravo na državno ujedinjenje, spominje i pragmatičku sankciju — koju, reče, da su tobože Ugri primili prije nego Hrvati, što nikako nije istina — te kaže da ta za Dalmaciju ne vriedi, jer ju Dalmacija nije nikad priznala. No da je promislio, da su se onda Mlečići i Turci krvavo otimali o Dalmaciju; da nijedna sila ne može uništiti pravo, i da pravo živе i onda kad podlegne nasilju; da je promislio da staleži hrvatski, kroz duga stoljeća našeg robovanja Mlečiću, nisu ni za čas prestali vapiti pridruženje Dalmacije, i proširenje banske vlasti do mora; da je promislio, da je cjelokupnost domovine bila uviek vrhovna želja naroda s ove i s one strane Velebita — on bi bio uvjeren, da je pragmatična sancija virtualno valjana i za Dalmaciju, i da se sudbina jednog i istog naroda neda za uvjek razlučiti u jednim ugovorom, pa bio taj i ugovor Kampoformija, na koji se takodjer vrlo površno poziv]je.

Po tom ugovoru, veli častni Bjelanović, mi smo pripali Austriji kao osvojena zemlja, od prilike kao Bosna-Hercegovina po Berlinskom sastanku. Ali nije baš tako. Generali Rukavina i Lusignan, koji dodjoše u Dalmaciju usljed mira u Kampoformiju, ne osvojiše Dalmaciju silom, već bijahu primljeni uz sveobće slavlje, jer su oni sami narodu kazivali, da se „poslie toliko viekova povraća pod svoje hrvatske i ugarske kraljeve“. Neka častni Bjelanović izvoli pročitati, što o tom piše Smičiklas na strani 403, II.a snopa „Povjesti Hrvatske“. „Čim je došla Dalmacija pod kralja ugarskoga i hrvatskoga — kaže naš historik — umah ode pred priestolje deputacija, da joj dadu pristupiti s braćom hrvatskom pod banom, zajedno pod krunu S. Stjepana“. Pa dalje na istoj stranici 403: „S Kampoformijiskim mirom bio je Franjo II.i sretan i zadovoljan, jer je svoju vlast raširio nad Dalmacijom i Venecijom. Hrvatom zahvaljivaše posebnim pismom, da su mu oni svojom odvažnom ratnom spremom pomogli učiniti ovako povoljan mir“.

Svakako mi se Hrvati možemo tješiti, da ljudi puno i puno učeniji i vidjeniji od častnog Bjelanovića, ne djele njegove šuplje teorije o našem narodnom i državnom pravu.

Čuveni Medo Pučić godine 1861 pisao je: „Historičko pravo kad nije skopčano sa narodnim, istina je malo vriedi; ali kad je skopčano s njim neprocjenivo je blago, koje svak mora da zaljubi i pri srdcu drži. S toga svaki Dubrovčanin mora da zaljubi i pri srdcu drži družtvo sa Hrvatim“.

A drugi takodjer odlični Dubrovčanin piše: „Historička prava ništa su i sve su: ništa ako se temelje na sili; sve su, ako se s prirodom slagaju, i ako su razvoj narodnoga života u javnom i posebnom životu“.

„Dalmacija je bila prodana Mlečićima, a sramotni ugovor ne bi nikad potvrdjen od hrvatskoga sabora, nit je Venecija ikad smatrala tu kupoprodaju valjanim naslovom posjeda. Kad je pala republika, Dalmacija se povrati pod žezlo svojih starih kraljeva, kao što svjedoče izprave dalmatinskih municipija o predaji“.

Ali pored mnienja častnog Bjelanovića, kojemu je naše pravo na ujedinjenje *mitus*, mi imamo — osim hrpe kraljskih odpisa, osim raznih carskih povelja, izmedju kojih onu od 26 veljače 1861 — i pozitivni zakon, koji je temeljnim zakonom u austro-ugarskoj monarhiji, i koji nam jamči, i u dadašnjim okolnostim, nepobitno naše pravo na cjelokupnost domovine.

Nagodba sklopljena dne 8 studenoga 1868 izmedju Hrvatske i Ugarske, u §. 61 kaže, „da će kraljevina Ugarska zahtjevati u buduće reinkorporaciju Dalmacije, kao i zahtjevati da se Dalmacija pridruži kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji“.

Paragraf 62 u smislu predjašnjeg §. 61

priznaje, da na teritorij kraljevinâ Hrvatske i Slavonije spada i sadašnja Dalmacija. Ova je nagodba revidirana godine 1872, ali §§ glede Dalmacije ostaše netaknuti. No daljim citatim bojim se dosadit vam, gospodo zastupnici, te ovdje prekidam, nadajuć se, da će i častni Bjelanović bit razbistrio svoje pojmove o ovom živom i životnom našem pitanju, da će bit uvjeren, kô što smo mi svi uvjereni, da je Hrvatska, kroz krvave ratove i prevratne svjetske dogadjaje, sve do danas neprekidno sačuvala svoju samostalnost, i pravo na podpunu cjelokupnost i slobodu, i da to pravo nije *mitus*, kad se dade uvrstiti i u najvažnije državne izprave.

Ovdje mi je mimogred opaziti gospodinu vladinomu povjereniku, da me je uprav začudilo čuti, gdje on u ovom visokom saboru prosvjeduje, kao tobože proti nekakvoj izjavi nelojalnosti, jer sam ja upirao i zahtjevao, da se u nas u Dalmaciji nema zamienjivati naslov kralja sa naslovom cesara. Suvišno bi bilo govoriti o lojalnosti hrvatskoga naroda u stotinu svetčanih prigoda posvjedočenoj. Ali moram kazati, da baš u ime te proverbijalne naše lojalnosti, mi imamo dužnost i pravo zahtjevati, kô što zahtjevamo, da nam se starinski naslovi naše Svietle Krune učuvaju netaknuti, a da se ni za čas ne bi pomutila naša pravna sviest, koja je najčvršći temelj sigurnosti i narodim i priestoljim.

I u svom drugom govoru častni Bjelanović povratio se je na našeg slavnog kralja Zvonimira, čija sjena, rek bi, plaši ga i neda mu mira. No, ja sam mu već o Zvonimiru kazao povjestničku istinu, na temelju nepobitnih izprava; a ako on hoće ipak da kuje doskočice, i da vjeruje bajkam i pričam, a ne historiji, to je njegov posao, a ja ne ću dosadjivati ovom visokom saboru, opetujuć poznate stvari.

Nego, ovom prigodom on je htio zakidivati i u drugog našeg domaćeg kralja, u junačkog Tomislava; valjda za to, što je dao utočišta poraženom velikom županu srbskom Zakariji, i mnogim drugim Srbim, kad godine 934 bježaše glavom bez obzira, pred carem bugarskim Simeonom.

Nije istina što kaže častni Bjelanović, da je naš hrvatski kralj Tomislav zatirao glagoljicu na velikom crkvenom saboru Splitskom. Zatirali su je, žalibože, latinski popovi. Iz početka prisustvovao je saboru kralj Tomislav i njegov ban Mihajlo Zahumski, jer se je radilo i o nekim biskupijam u banskom području. Ali kad su se latinski popovi stali protiviti glagoljici — kô što pripovieda Smičiklas na kojega se je Bjelanović netemeljito pozvao — „ustade srčani biskup ninski Gr„gur Dobre, rodjeni Zadranin, da brani pravo „jezika hrvatskoga u crkvi, jer je to već „dozvolila rimska stolica. U velikoj uzrujano„sti izmed Hrvatâ i latinskih popova, odreče „dapače pokornost nadbiskupu Splitskomu, i „stane braniti stanovište svojih predšastnika, „da je u hrvatskom kraljestvu „biskup hr„vatski“ glava crkve. Bojali su se popovi „latinski, da na usta biskupa Grgura govori „kralj Tomislav. Težko je to pomišljati, da „bi se tako biskup usudio uzprotiviti se, ako „uz njega nije kralj“.

Evo, dakle, kako je naš kralj Tomislav zatirao glagoljicu, i koliko su temeljite osvade častnoga Bjelanovića.

Ja mislim da bi on bolje učinio, kad bi se jednom za uviek prošao naših kraljeva, i nebratskog izazivanja. Jer ako mi otvorimo povjest srbsku, i stanemo iznašati ljutih historičkih istina o dvoru i narodu srbskomu, častni Bjelanović vrlo će se uzrujati. Pošto vladari srbski nisu baš bili nekakvi kavaliri srednjeg vieka, nit se običajim srednjeg vieka dadu opravdati, kô što bi on htio, grozote kojim obiluje srbska poviest, i koja nam kaže za nedospitne okrutnosti srbskih velikaša. Ovi su se okrutno medjusobom gladom morili, jedan drugomu otrov podbacivali, oči vadili i druge strahote pravili, kô što nisu kavaliri srednjeg vieka, koji su znali samo za svietle mačeve i za vitka koplja.

Nu to nesmeta častnom Bjelanoviću da mi zamjeri, što nisam mogao odobriti da se u

knjige za naše pučke škole stavlja štivo gdje se pripovieda o dolazku Dušana u Dubrovnik. To je za me neznatan dogadjaj, jer je Dušan bio došao za posebni posao u onaj naš grad, a poviest ga opet spominje kao jednog od najvećih okrunjenih okrutnika, što ih je na svietu bilo, te mala školska djeca nebi ništa izgubila, kad za nj nebi ni znala. I govoreć o Dušanu, častni Bjelanović još nam je, čini mi se, spomenuo autoritet čuvenog njemačkog povjestničara Rankea. Ja sam mu htio navesti što slavni Ranke kaže o Dušanu, no pošto evo sada čujem da on nieče, da je u ovom smislu spomenuo Rankea, prištedit ću tu neugodnost citata. Svakako, dobro će učiniti častni Bjelanović, prije nego stane drugi put napadati na hrvatske kraljeve, da pročita i ono što čuveni Ranke piše o Dušanu i o Srbim u obće, u svojoj knjizi *Die serbische Revolution*. Prosto mu, u ostalom, tješit se, što danas Srbi ne ubijaju već svoje kraljeve, nego ih tjeraju miljunim glasovite Bontuove afere, i što nevine kraljice još okrutno proganjaju žandarim i bajunetam!

Kô što je častnom Bjelanoviću naše hrvatsko državno pravo mitus, kô što su mu naši domaći kraljevi mitusi, tako mu je mitus i Crvena Hrvatska. Za nj Crvena Hrvatska nije ni obstojala. Dubrovnik, južni krajevi Dalmacije — to je sve srbsko, i nije se tamo nikad ni znalo za hrvatstvo i za hrvatsko ime. Vidi se i po ovomu, da novi polet, kojim Crveni Hrvati u ovo zadnje doba ustaju na obranu svojih starinskih prava, muti sladke snove častnog Bjelanovića, i da ga strast vrlo zasljepljuje. Izniet ću mu ovdje nekoliko nepobitnih dokaza, a da se uvjeri, kako je hrvatska od viekovâ živila i živi i u južnoj Dalmaciji, pa će ako Bog da unapried i bolje.

Najstariji spomenik u slavenstvu, jest Trpimirova diploma godine 837. Po toj diplomi, južne župe od Cetine do Bara pripadahu državi cjelokupne Hrvatske; pošto se preko njih prostiraše pravomoćje Splitske metropolije, preko koje Trpimir kaže, da sižu medje Hrvatskoj državi.

To isto svjedoči dužd mletački Andrija Dandolo, najtemeljitiji sgodopisac srednjih vjekova, koji se slaže sa dukljanskim ljetopisom, da je za velikoga hrvatskoga bana Domogoja sva primorska i zagorska Hrvatska bila razdieljena na četiri diela: a) od Raše do Dunava Biela Hrvatska; b) od Dunava do Drača Crvena Hrvatska; c) od Vrbasa do Drine Bosna; d) od Drine do Macedonije Rašija.

Još za Lucija, prošlog vieka, sva zemlja od Nina do Bara, izim Zadra i šest drugih mjestija i otoka, zvala se je Hrvatska, kô što izričito kaže taj naš domaći povjestničar u svom djelu *De regno Dalmatiae et Croatiae*.

I naš Toma Arcidjakon svjedoči, da je još X.a vieka Zahumlje bilo hrvatsko.

Učeni Rus Hilferding u svojoj *Istoriji Srbov i Bugarov* piše: Država Hrvatska razvijaše se i cvatjaše neobičnom brzinom. Krešimir II.i prostiraše svoju moć preko sve Bosne; a Držislav vladao je od Koruške preko sve Dalmacije, Neretvanije i dielom Zahumlja.

M. M. Filipow, odlični Rus, na glasu radi svoj raznih učenih djela, i izdavatelj lista „Blagovesti“, u svojoj knjizi „Horvaty“, izdanoj u Petrogradu 1890, na strani 77 piše, da je ciela Dalmacija bila naseljena od sgoljnih Hrvata. Da je i „Crvena Hrvatska“ bila hrvatska, to svjedoči takodjer Filipow kad kaže: „U Zahumlju živili su poganski Hrvati, koji su malo po malo primili kršćanstvo, i *naselili Dubrovnik*“.

Ako se danas u jednom dielu ove Crvene Hrvatske stara hrvatska sviest življe budi, nek se tomu ne čudi častni Bjelanović, jer je to stvar sasvim naravna, a ne plod vjerskog fanatizma, kojim bi on htio nas obiediti. Mi Hrvati ne služimo se vjerom u političke svrhe, i našu vjeru ne nazivljemo hrvatskom, kô što hrišćani nazivlju svoju srbskom. To njim je tu nedavno u svom djelu „La Russie“ zamjerio i glasoviti Rus V. Soloview. Ako je pak pobjedi Hrvatâ u Kotoru štogod dopri-

niela i vjerska nesnošljivost, ta je bila sa strane hrišćanâ, kô što je dobro i kompetentno nekidan ovdje tumačio častni Brajković. Drago mi je svakako, što je, po riečim častnog Bjelanovića, znatno doprinio pobjedi hrvatstva u Kotoru veleučeni D.r Gjunio. Ako moj častni kolega ne zna, D.r Gjunio bio je takodjer na uredništvu „Narodnoga Lista", i nije se nikad nudio za austrijskog komesara u Bosni, kô što su ono neki njegovi prijatelji.

Prelazim preko onog interesantnog prizora u školi Metkovskoj, što nam je častni Bjelanović tako živo naslikao. Vidit diete od 6 godinâ gdje plače, jer učitelji muče i vriedjaju njegovu srbsku sviest, sileć ga da pjeva pjesmu u kojoj se spominju Hrvati i hrvatski kralj, mora doisto da bude grozno, sasvim grozno! Glede Metkovskih učitelja, koji tako okrutno muče srbsku sviest one presviestne dječice, i koji se tobože pozivlju na moju zaštitu, reći ću častnom Bjelanović, da je nisu nikad ni tražili, a da su toliko pametni da njim je i ne treba. U ostalom, nemam čast ni poznat ih lično.

Častnomu Bjelanoviću sve je srbsko u Dalmaciji. Naše narodne pjesme, koje su, kako on kaže, temelj poviesti, srbske su; jezik kojim narod govori, srbski je; Dubrovnik, njegova književnost i to je sve srbsko; a ono izkopinâ u Kninu ne vriedi ništa; ne nalazi se ni ondje hrvatskih uspomena, ni novca hrvatskih kraljeva, ni ništa hrvatskog. Grjehota da sve ove duboke nazore ne dieli učeni sviet, i da misli sasvim protivno od mog častnog kolege!

Učeni sviet naprotiv kaže, da su naše narodne pjesme svojina cieloga naroda na slavenskom jugu, da su toliko hrvatske koliko srbske. Tako zvane ženske pjesme pjevaju posvuda jednako i Hrvati i Srbi. Ako su Srbi mnoge pjesme, eminentno hrvatske, priobćili kao srbske, za to nisu prestale bit hrvatske. Rekao je dobro jedan naš marljivi sabirač narodnih pjesama, da pjesma nije djevojka, pa tko prvi djevojci njegova djevojka. Pjesme o Kosovskoj katastrofi po svoj prilici su srbske, ali sve junačke pjesme srednjeg vieka, te su gotovo sve hrvatske od uskočkih doba senjskih i kotarskih. Ipak je težko razlučiti koliko je jedno ili drugo pleme u svoje pjesme umisilo vlastitog gradiva, vlastitih slika. Miklošić sam u zadnje svoje dane priznao je, da je koliko starinski šestnaesterac naših narodnih pjesama, toliko noviji deseterac, jednako hrvatski i srbski. Učenjaci idju i dalje, pa dokazuju da narodne pjesme i narodni običaji ne mogu se zvati izključivom svojinom nijednog naroda. Kraljevića Marka pjeva i bugarska narodna pjesma, kao što mnoge naše narodne pjesme imadu jednaku tradiciju kod svih naroda balkanskog poluotoka. Izmedju ostalih, pjesma „O gradjenju Skadra" slična je podpuno novogrčkoj narodnoj pjesmi „O gradnji mosta na Arti". Narodna legenda o smrti Kraljevića Marka slična je njemačkoj legendi o Fridrihu Barbaroši. Naša pogrebna naricanja i sedmine sliče podpuno staro-grčkim *mirologosim*, i talijanskim *neniam*.

Da se pak narodna pjesma, na koju silno upliviše narodna mašta i toliko drugih vanjskih utjecaja, može uzeti tvrdim povjestničkim temeljem, to je cienim izvorna misao častnog Bjelanovića, koju mu ne će podpisati nijedan ozbiljan povjestničar. Po narodnoj pjesmi, Branković bio je crni izdajnik, a ipak povjestničari hoće da dokažu, da nije baš bio toliko crn.

Častni Bjelanović nije nipošto sretnji kad, kô što Dalmaciju i cio naš narod, hoće i Dubrovnik, njegovu književnost i naš jezik da krsti srpskim. Po onomu što sam malo prije kazao govoreć o Crvenoj Hrvatskoj, on može bit uvjeren da učenjaci kažu, a što je glavno i dokazuju — da je i Dubrovnik hrvatski grad, da je bio naseljen od Hrvatâ, da su njegovi najslavniji pisci smatrali ga hrvatskim, da takav jest i mora da bude. Navesti ću ipak još nekoliko nepobitnih dokaza, a da se moj častni kolega jednom osviesti.

„U svoj književnosti hrvatskoj — piše učeni Broz — kako se je razvila u Dalmaciji i u Dubrovniku nema ni traga, da bi se na-

rodni jezik zvao imenom srbskim, koje je bilo Dalmaciji i Dubrovniku za čudo tako strano, da je u njih srbski redovno što i macedonski ili grčki".

Još u 16.m vieku pjesnik Vidali zove svoga prijatelja Dubrovčanina Nikolu Nalješkovića *velikom dikom i slavom jezika hrvatskoga,* a grad Dubrovnik *krunom hrvatskih gradova.* — Bruerović pjeva još početkom ovoga vieka u Dubrovniku o „hrvatskoj starini". U 17.m vieku Minčetić u svojoj „Trublji Slovinskoj" vas je zanesen za Hrvatskom i za slavnim Zrinjskim. — Zlatarić posveti velikašu hrvatskomu Jurju Zrinjskomu svoj prevod Elektre štampan u Mletcim 1579 ovim nadpisom: „Elektra, tragedija, Lubimir pripoviest pastirska, i ljubav i smrt Pirama i Tizbe. Iz veće tudjih jezika *u hrvatski* izložene po Dominiku Zlatariću". Dubrovčanin Šiško Gjorgjić naš jezik zove takodjer hrvatskim. Svi Dubrovački spisatelji, pišući hrvatski, kad god spominju jezik kojim se govori u Dubrovniku, ako ga zovu imenom narodnim, zovu ga svagda hrvatskim. Istina je, kadgod kažu da pišu i dobrovačkim, i slovinskim jezikom, ali *srbskim* nikad i te nikad!

I to je sasvim naravno. Po svim predjelim Crvene Hrvatske nije se ni znalo do ovih naših dana za ime drugog jezika do hrvatskoga. Malo prije spomenuti Rus Filipow, u svom najnovijem djelu „Horvaty" pripovieda, da u Vatikanskoj biblioteci u Rimu, pod brojem 7019, imade ljetopis iz 12.a stoljeća i jezik se tog ljetopisa zove hrvatskim. A taj ljetopis nadjen je u mjestu Markoviću, u današnjoj Crnojgori. — Isti uvaženi pisac na strani 85 dokazuje, da Srbi nisu došli na jug iz Bjelohorvatije kao Hrvati, već iz Bojskoga kraja, gdje je danas sjedište lužičkih Srba, te da su Srbi primili jezik od Hrvatâ još u staro doba od 7.a do 19.a vieka. U istom djelu učenog Rusa častni Bjelanović može naučiti, „da je hrvatska „književnost u svakom slučaju imala ogromni „upliv na razviće, dapače na zametak srbske „literature za vrieme prvih Nemanića, a da „poslie ne može bit više ni govora o kakvoj „posebnoj srbskoj književnosti, nezavisnoj od „hrvatske, i od crkveno slavenske knjige". — „Od XI do XV vieka bila je srbska kultura „još sasvim na nizkom stepenu, pa se Srbi- „ma mnogo i neprestano pripisuje što su „stvorili Hrvati". — Dosele dostignuto je „samo književno jedinstvo, jer su književni „jezik Hrvata primili Srbi, počam od Dosi- „teja".

I ovo ne piše, častni Bjelanoviću, kakav pretjerani Hrvat, već sgoljni Rus, koji sa Srbima nema razloga da bude nepravedan. Hoćeli još moj častni kolega kazati, da je Dubrovnik srbski grad, i da smo mi Hrvati oteli jezik Srbima?

Red bi mi bilo sada, da kažem štogod o hrvatskim starinam u Kninu, koje, po častnom Bjelanoviću, baš ništa ne vriede. Ali pošto je već kasno, samo letimice ću se osvrnut na ovaj predmet. Kninske starine, ako ne vriede za mog častnog kolegu, vriede za učenjake i za znanstvena družtva. Naša akademija u Zagrebu tiska već drugi svezak o hrvatskim starinam u Kninu i znanstveni sviet znade ih u inozemstvu visoko cieniti. Izkopano je vrlo liepih spomenika slavne naše hrvatske prošlosti pod domaćim kraljevim. Ako nismo još našli grob kralja Zvonimira, ili kraljskih novaca, nek se častni Bjelanović ustrpi, valjda će i to doživiti; ali uz to nek preporuči svojim sumišljenicim, neka nam vandalski ne razbijaju ploče, nadpise i druge starine što njim pod ruke dolaze. U ovom pogledu mogao bih ovdje izpripoviedati stvarî, koje se ni izmedju divljakâ ne dogadjaju. No valjda kazat ću stogod o tomu drugom prigodom. — Kad me je govor naveo na Knin, iztaknut ću samo jedan čin druge naravi, da se uvjeri ovaj visoki sabor, kakva je bratska ljubav i snošljivost tih naših tako zvanih Srba. Oni su u većini u občini Kninskoj. Sada se spravljaju novi občinski izbori. Najugledniji gradjani Kninski, Hrvati starosjedioci, podjoše doseljenim hrišćanim, da ih mole, nek i njima ustupe malo viećnika u novom občinskom vieću, kô što pravica zahtjeva. Nema za vas pravice! Nedamo ni jednoga! Mi ovdje za-

poviedamo! Ovo vam je bio odgovor dobre naše braće hrišćanâ u Kninu.

Ipak će nam častni Bjelanović kazati, da on i njegovi sumišljenici stoje na liberalnom stanovištu, da su oni za bratstvo, za slogu, za jednakost i slobodu, i da su s njima svi pošteni ljudi u Dalmaciji. Kad bi to bilo istina, onda bi valjalo zaključiti da su u nas svi pojmovi pomućeni, da mračnjaštvo znači sloboda, a da u Dalmaciji ima vrlo malo poštenih ljudi — što ja odlučno poričem.

Još sam dužan častnom Bjelanoviću jedan stvarni izpravak. Nije istina, da sam ja rekao, da je školsko vieće kraljevine Dalmacije nekakvi mletački *consiglio dei dieci*. To sam rekao o presidiumu visoke vlade dalmatinske. Ja znadem da u školskom vieću sjedi i dobrih Hrvata, koji se ne bi ni za živu glavu ogriešili o pravo svoga naroda, kô što sam uvjeren da ima takovih i izmedju kotarskih nadzornika i izmedju članova kotarskih vieća. *Qui bene distinguit, bene docet.* Ja sam htio onom prigodom naglasiti, da i zaključci školskog vieća kraljevine Dalmacije, primljeni na hrvatskom jeziku, preko *bureauxa* vieća posiaju taljanski, i dolaze na kotarska i mjestna vieća na talijanskom jeziku, kô što sam ono dokazao primjerom o doznačenju dnevnicâ učiteljim, koji lani učestvovaše kotarskoj skupštini u Makarskoj.

Još bih štogod imao primjetiti momu častnomu kolegi, ali mi je žuriti se, da preveć ne duljim. Ostat će nam vremena drugi put.

Prelazim s toga na gospodina vladinog povjerenika, kako me tok razprave vodi.

Moj prigovor, da nema naslova hrvatskoga na našim čitankam on pobija opazkom, da tog naslova nema ni na čitankam za pučke učione u Hrvatskoj, ni na onim za pučke učione u Italiji. Ali to za nas ne vriedi. Hrvatska ima zajamčen svoj jezik hrvatski, kao službeni, u svim granam uprave; njezina samostalnost, osobito u školskim poslovim, uspješna je; u Hrvatskoj, hoćeš nećeš, puno je bolje nego kod nas. Ondje su barem uvjeti narodnog obstanka zajamčeni. A mi što imamo? Kako da budemo sigurni za našu budućnost, kad nam se i ime hrvatsko našeg jezika, i naroda našega ne priznaje? — Što sam sad rekao o Hrvatskoj, pogotovije vriedi za Italiju, koja je došla do svoga cilja, do svog jedinstva. S toga naslov hrvatski, valjda suvišan u prekovelebitskoj strani naše domovine, nuždan je kod nas, i mi imamo pravo zahtjevat ga: i tim više, što visoka vlada dalmatiska, koja je istodobno za hrišćane tiskala bukvar ćirilicom, nije našla suvišnim da ga okrsti, bez ikakva prava i bez ikakva razloga, srbskim. Mi imamo dakle u Dalmaciji „srbski bukvar“, ali hrvatskih čitanaka nemamo: nego čitanaka niemih, kozmopolitičnih; a ja kažem, da je to nepravedno!

Nepravedno je takodjer, kad se u našim čitankam pečata ime srbsko, kad se jezik i narod zove hrvatskim ili srbskim, a to — kako nam je kazao gospodin vladin povjerenik — *radi Srbâ, radi ravnopravnosti prama jednoj i drugoj narodnosti.* Moram kazati da me ove izjave sa vladine klupe vrlo smućuju i žaloste, i da se baš snebivam, videć da visoka vlada nije ni još na čistu sa narodom i sa narodnošću ove zemlje. U Dalmaciji ne žive nego jedan narod, a to je narod hrvatski. Ako ima Srbâ u Dalmaciji, ti sa Hrvatim sačinjavaju jedan narod. Znadu već i vrabci na krovovim, da su Hrvati i Srbi od viekova „dva najsrodnija plemena jednoga te istoga naroda“. To je priznao i srbski sokrat Dositej, i Vuk, i Daničić, i Jagić. Ako su Srbi i Hrvati jedan te isti narod, i narodnost nam je jedna, onda dvie narodnosti u Dalmaciji ne obstoje. A ta jedina narodnost, u zemljam hrvatskim, u kolievci države hrvatske, mora nositi narodno-državno ime hrvatsko, mora da je hrvatska. Nismo li jedan narod, tad mi Hrvati, koji ovdje imamo našu hrvatsku poviest, našu hrvatsku slavnu prošlost i budućnost, i koji smo u ogromnoj većini, ne možemo dopustiti da nas se preobraća u Srbo-Hrvate, jer bi tim prestali biti ono što smo, da postanemo nešto polutanskoga, a možda i suvišnoga. Srbsko ime u državi hrvatskoj valja da se pokloni hrvatskomu imenu, kô što se hrvatsko ime mora

pokloniti srbskom u srbskoj državi. Mi ne možemo dopustiti da nam se izopači starinsko ime u zemlji, koju su nam otci mačem u ruci zadobili i očuvali. Mi imamo našu državnu prošlost, i svaki državljanin, koji u hrvatskim krajevim diše, ima ju poštovati, bio on kojega mu drago imena i plemena, a ne stvarat zemlju u zemlji, ciepat nas i raditi o našoj glavi.

Po dubokim načelim visoke vlade, Dalmacija mogla bi brzo postati prava etnografična riedkost. Zašto u ime ravnopravnosti ne uvesti u školske knjige i Arbanase, i Talijance, i Niemce, i još koga? Ta svih tih imamo barem po šačicu u Dalmaciji. Na što ćemo doć ovom pomutnjom pojmova u ovoj staroj kolievci hrvatstva? Doći ćemo na to, da ćemo u Dalmaciji, barem na papiru, imati pravu medjunarodnu smjesu — *ludibrium gentium.*

Citacije gospodina vladina povjerenika o odnošajim Srbâ i Hrvatâ pri njihovoj seobi, ne vriede za veći dio Dalmacije; ili se u najširem smislu odnose na Crvenu Hrvatsku, o kojoj sam malo prije razlagao. U ostalom moram opaziti, da gospodin Radetić nije još priznan autoritet u pitanjim etnografičnim, te ja baš žalim, što visoka vlada dalmatinska ne traži bolje izvore da razbistri svoje pojmove o nepobitnom hrvatskom značaju Dalmacije, ili što barem ne prouči narod na licu mjesta, i ne izcrpi istinite pojmove o njemu iz njegove čiste hrvatske duše. Ali ni sam veleučeni profesor Radetić ne idje u prilog čudnovatim teorijam dalmatinske vlade o nazivu jezika i naroda u Dalmaciji. Na strani 31 njegove knjige: „Pregled hrvatske tradicionalne književnosti“ čitam: Nije umjestno govoriti o hrvatskoj i napose srbskoj narodnosti, a tim manje mogu o tom govoriti oni, koji već kroz toliko generacija, u Hrvatskoj živu, a tako su se s Hrvatim srasli, da ih od njih ništa ne luči, nego jedina vjera; a ipak se grade Srbim, za to, što su im se pred sto, dvjesta godina i više pradjedovi u Hrvatskoj nastanili. Jezik je jedino obilježje narodnosti, koje narod od naroda luči; nu pošto medju jezikom Hrvata i Srba nema nikakve razlike, za to ne može nitko u Hrvatskoj reći da je srbske narodnosti, jer nema temelja, na kojem bi svoju narodnost osnovao, a puka vjera nije nit može biti biljeg narodnosti“.

Gospodin vladin povjerenik odvratio mi je, da naše školske knjige nisu bile namienjene za Istru i da ih ova nije odbila. Sudeć po samim knjigam, morao sam misliti da su doista odbijene, kô što su i javne novine bile kazale. Ali čemu onda u čitankam toliko štiva o Istri? — Svakako žalim što naše čitanke ne nose naslov hrvatski, kô što nosi ona jur tiskana u Istri; a čudno mi je što u Istri, gdje ima ipak vriednih pedagoga, nisu znali da se i narodni naslovi čitanaka sada moraju izpuštati, i da ih izpuštaju u Hrvatskoj i u Italiji i u inudje. Opažam da u Istri ima jedno 200 hrišćanâ u Peroju kod Pole, ali u onim čitankam nije se uvelo srbsko ime kao u našim.

Nije me nipošto zadovoljilo tumačenje gospodina vladinog povjerenika glede štiva o Viškoj bitci, i hrvatskim generalim Marojčiću i Rodiću. Jer je Rodić bio grčko-iztočne vjeroizpoviesti, za to nije ga se imalo nazvat Hrvatom. Čudne teorije! Sad će se u nas narodnosti dieliti po vjeram, što se nigdje u svietu ne vidi, i što ni istini ne odgovara. Rodić, premda hrišćanin, ćutio se je Hrvatom i tim se je imenom ponosio, pa će ga i poviest spominjati kao hrabrog hrvatskog generala. Tu srbsko ime nema *kursa!*

Podpuno sam uvjeren, da je s formalnog pogleda, kô što naglasi gospodin vladin povjerenik, imenovanje hrišćanskih učitelja za katoličke škole bilo sasvim zakonito. Ali to ipak ne opravdava visoku vladu, što nije imala obzira prama vjerskom čustvu katoličkog pučanstva, i što nije istim mjerilom mjerila školam katoličkim, kô što hrišćanskim.

Istina je što reče gospodin vladin povjerenik, da svak može privatne škole otvarati, pa da i vojnici mogu imati svoju školu u Zadru. No to nije pitanje. Jer njemačka škola u Zadru nije baš privatna, a što je još gore vlada ju podupire su 4600 fiorinâ na godinu,

ne računajuć peškeš, česte darove, i *zulage* što škola prima svaki čaš i u pokućstvu, i u učilim i drugim stvarim. Nije li Bogu plakati, da se ovoliko novce troši na školu, koja vrši okrutno djelo iznarodjivanja nevine hrvatske djece? I da se ovoliko hiljada troši za jednu školu njemačku, dok vlada jedva za sve pučke škole dalmatinske ulaže kukavnih 50.000 fiorina, ili malo više?

Ostale primjetbe gospodina vladinog povjerenika dosta su neznatne, a da bi zasluživalo da se na njih obazrem. Opazit ću samo, da nekih puno važnijih točaka moga govora nije se ni dotakao, kô što na primjer pečata njemačkog za školsko vieće kraljevine Dalmacije, brzojavaka njemačkih na kotarska vieća itd. A to znači, na žalost, da sam u cilj pogodio, i da mi imamo razloga tužiti se i prosvjedovati i proti niemčenju naše školske uprave.

U ostalom, ja želim da se obistine rieči, kojim je gospodin vladin povjerenik svršio svoj govor, i da visoka vlada bude vazda našim učiteljim i našem narodu prava, brižna majka, a ne maćuha; a bit će majka kad bude u prvom redu poštovala hrvatske čustvo našeg naroda i njegove amanete!

Poslie vladinog povjerenika, ustao je još jednom na moj govor častni zastupnik Vukotić. On nije ništa osobita kazao, samo što je ovog puta pošao čak u Englezku da u Max Müllera uzajmi toljagu, i da ju razlupa po tvrdim ledjim Hrvatâ, „koji nisu imali ni svog jezika, dok njim ga Srbi ne uzajmiše“. Uz sve poštovanje prama Max Mülleru, reći ću, da njegov sud o našem jeziku za me ni najmanje ne vriedi; jer po svoj prilici on nije znao ni rieči ni srbski ni hrvatski. U ostalom, za me je i častnom Vukotiću i Max Mülleru odgovorio Rus Filipow, puno kompetentniji u ovom pitanju.

Častni starina D.r Smirić zanio se je na krilim svojih talijanskih maštanija do sedmog neba, da nas uvjeri da smo mi Talijanci, da talijanskom jeziku moramo dat prednost, jer da smo mi u Dalmaciji imali uviek dobrih talijanskih pisaca, da smo liepo pisali talijansti itd. Sve ove klimave razloge ja mu ne ću pobijati, već ga molim da čuje kako ih pobila čovjek, kojega i on duboko štuje, slavni Nikola Tommaseo.

Kada je izišao u Beču „Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia“ našeg štovanog akademika Šime Ljubića, ugledni mletački list naruga se samom nadpisu, pa reče, da je odmetništvo, ako Dalmatinac piše talijanski; zato savjetova Dalmatince, neka radje obradjuju svoj jezik. Na to razjaren odgovori mu Nikola Tommaseo: Ima većih i srećnijih zemalja od Dalmacije, pa one ipak ne rodiše u svako doba onoliko svietlih umova. U poviest ljudstva spadaju De Dominis, Pastrici, Baljivi, Bošković, Vrančić i drugi. Mnogi Dalmatinci *pisali su na svom jeziku*, koji, što se miline tiče, ne zaostaje za talijanskim. Jesu li bili odmetnici oni Rimljani koji pisahu grčki? Jesu li to bili i Talijani, pišući francuzki i englezki? Dalmatinci, ovjenčani slavom u tudjini, ne izdadoše svoje domovine, niti se je odrekoše. Mnogi su Dalmatinci doista mrcvarili talijanski jezik, više nego su ga mrcvarili i mnogi Talijanci. A mnogi su Dalmatinci učili Talijane latinski. Uzme li se na oko malen prostor, siromaštvo zemlje, nestašica domaćih škola i tiskarna, dioba vjere grčke i latinske, razlika alfabeta i maleno čitateljstvo, naći će se, da su Dalmatinci malo uradili za slavensku književnost, ali razmjerno ipak više nego li što uradiše Talijani za svoju. Okolnosti prisiliše Dalmatince, da uče talijanski. Neka se dakle — zaključuje ijedko — ne zovu odpadnicima ni oni Talijani, koji se naseliše u Dalmaciji, ni oni, koji od ovih potekoše; a ne valja tako krstiti ni one, koji pripadaju Italiji putem nekog srodstva, medju koje i sebe broji. On je od strane ženske krv talijanska, nego se time ne ponosi nipošto, jer krv nije duša, ni plemenitost, ni domovina. Dalmatinci su se junački borili za mletačku republiku i onda, kada je sami Talijani iznevjeriše. Ako li se ipak predbacuje, da su joj bili Dalmatinci odani, a od njih svagda zahtievahu pokornost, nalik je na slučaj, kada ženu, koju si silom predobio, turiš od sebe vičući: vuci se, ni-

štarijo, sjeti se svojih dužnosti! Nego Dalmacija, milujući vladavinu i prosvjetu talijansku, nije zaboravila, opetujemo, sebe ni svojih dužnosti; *zadržala je svoju narav, svoje običaje, nošnju, jezik; sačuvala se je više slavenskom, nego Italija talijanskom.*

Cienim da je ovim krasnim riečim veleumna Tommasea suvišno što nadodati, i da će častni Smirić i sam uviditi, kako se pod ovim riečim ruše svi njegovi navodi o talijanstvu Dalmacije.

Zadnji u kolu ustao je proti meni, nekim katedratičnim tonom, častni Borčić. Da pravo kažem, začudila me je njegova nekolegijalnost, te bi mu obširno morao odvratiti. Ali nije još vrieme. Bolje je nečistu rubeninu prati kod svoje kuće. S toga ćemo se mi razgovarati u četiri oka. I tim zaključujem, pošto su kasna doba, premda bih još imao puno na dugo govoriti. Bože zdravlje!

Bjelanović. Molim rieč za lični čin.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Bjelanović za lični čin.

Bjelanović. Odgovoriti ću za lični čin i stvarni izpravak. Držati ću se strogo izpravaka, i biti ću kratak. Biankini je rekao, da je vlada uložila u Boku više nego u svu ostalu Dalmaciju. Čudim se da mu je to žao, kad je Boka njegova — Crvena Hrvatska. — Nisam rekao, da je austrijska policija stvorila Hrvate, nego sam opazio da je Biankini izvrnuo rečenicu Majkovljevu i rekao da ta policija stvara Srbe. – Nije mi poznato, što je Kulakovski pisao u Vuku, ali znam da je toliko Rusa, pa i starih Srba, vikalo na Vuka, što je stvorio novu azbuku. Govorili su, da je on utro put vjerskoj uniji, jer da je novom azbukom odvojio Ruse od Srba. Nije istina, što je Biankini rekao, da se ovdje za Srbstvo zna tek od 20 godina. Neka pogleda „Srpsko-dalmatinski srpski Almanah“, pa „Magazin“ pok. Petranovića prvog predsjednika i otca „Matice Dalmatinske“. Neka gospodin Biankini prelista „Narodni List“ i uvjerit će se, da se u njemu, prije njega uviek spominju Srbi uz Hrvate i uviek se piše: „Mi Srbi i Hrvati“. Ne ću govoriti o Ljubiši.

Zamjerilo se s hrvatske strane da spominjem politička djela živijeh ljudi, koji su odsutni. Sad bi oni barem mogli znati rečenicu: *de mortuis nil nisi bene.* Ali i Hrvati već znadu, da pokojni Ljubiša nije stvorio srbske stranke. Nije istina, da su u Kninu izključivani katolici iz obćinskog vieća. Dosad ih je bilo više, nego li im pripada po broju. Ima će se obzira na njih i u napried, o tome sam uvjeren. Ali o budućnosti ne može se govoriti. Svakako kad bi bilo drugačije, Srbi Kninjani bi se ugledali na Hrvate u Drnišu!

Što Biankini čita iz knjiga, to je po sto puta oprovrgnuto. Kad bi srbski zastupnici htjeli na sve odgovarati, trebalo bi da donesu jednu biblioteku u sabor i da sabor postavi nekoliko čitaoca, koji bi sve to čitali.

Slabo su me razumjeli, ili su htjeli izkriviti sve ono što sam rekao o hrvatskoj istoriji. Biskup Kninski nije mogao, nije imao prava, da na Cetinu zastupa Dalmaciju. Na Cetinu samo su se nekoliko velikaša, s one strane Velebita, u zamku Jure Frankopana, podložili Austriji, od nevolje, da ih car austrijski brani od Turaka. Ali drugi, opet s one strane Velebita, protivili su se. Nastao je podpun razdor, kao što kaže Smičiklas. Ovi protivnici složili su se, skupili su novi sabor u Dubravi, tu su izabrali jednoga drugoga bana, opet jednoga Frankopana, to Krstu Frankopana. Imenuju ga za bana, a po tom za regenta Slavonije. Ovi se slažu sa Magjarima. Ova Krstina stranka priznaje za kralja Zapolju, protivnika Austrije, koga su već prije Magjari okrunili za svoga kralja u Stolnom Beogradu. Kad je Ugarska pala pod Austriju, pala je s njom i Hrvatska.

Od tuda se zaključuje, da za iste Hrvate nije imao važnosti tako zvani sabor na Cetinu, da ga oni isti nisu priznali. S Ugarskom sudbinom riešena je i sudbina Hrvatske.

Na razjašnjenje ove istine, spominjem, kako je za južnu Dalmaciju imenovan crkveni *primas* u Baru. To se dogadja za Petra Krešimira, koga nazivlju najvećim kraljem hrvatskijem. To je uradila rimska stolica, a rimski pape znali su što rade. U Baru podignuta je metropolija za sve katolike u srbskijem zemljama, kojoj je podložna bila i južna Dalmacija. A kad je to tako bilo za hrvatske dinastije, kako je poslie nekoliko stoljeća, pošto je nestalo te dinastije, mogao jedan biskup, koji se zvao Kninskim, zastupati svu Dalmaciju?

Krivo je shvaćena i moja izreka o hrvatskom kralju Tomislavu. Ja nijesam rekao, da je Tomislav progonio slavensku liturgiju. Naprotiv on je branio, ali je nije obranio, kao što nije mogao obraniti biskupa Kninskoga, jer je bio nemoćan. Značajno je to u hrvatskoj poviesti, što je za hrvatske narodne dinastije, za hrvatskih kraljeva, sa svim uništena slavenska liturgija medju Hrvatima. — Nego, još Biankini kaže, da srpske pjesme nisu samo srpske, već i hrvatske. Narodni naši običaji niesu srpski već i hrvatski. To je liepo. To je baš razlog, da se srpsko ime ne izključuje iz škola. Po istim razlozima ovoga govornika, treba primiti njegov predlog sa izpravkom D.ra Pugliesia. Pa to i preporučujem da se primi.

Predsjednik. Za rieč nije više nitko prijavljen. Obća je razprava o školskom proračunu za god. 1892 zatvorena. Pošto će još govoriti izvjestitelji D.r Klaić i D.r Čingrija, a danas je već kasno, zatvaram sjednicu, i uričem sliedeću u ponedjeljak u 10 satî prije podne.

(Svršetak sjednice u 10 satî noću).

X. Sjednica dneva 28 ožujka 1892.

Sadržaj: *Upiti i odgovori. — Posebna razprava o školskom predračunu 1892. — Razprava o predračunu 1893 Mirovinske učiteljske Zaklade. — Predlog D.ra Klaića o kotarskim školskim nadzornicim. — Ustanovljenje mjernika kod Zemaljskog Odbora za poljske pobolјšice. — Predlog Zemaljskog Odbora o doznačenju petogodišnjica svome Tajniku.*

(*Početak sjednice u 10 sati i 15 č. pr. podne*).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Šarić Mate i Gjuro Vukotić.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić, zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić, vladin savjetnik Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 24. Broj je zakonit. Molim gosp. tajnika da pročita zapisnik zadnje sjednice.

Šarić (*čita*):

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Gospoda, koja odobravaju zapisnik, neka ustanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Prije današnje sjednice primio sam nekoliko upita. Prvi upit predao mi je zastupnik Zore; molim da ga pročita.

Zore (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Već god. 1881 osjetila se potreba da se proširi put od Tabora na Pločama, istočnom Dubrovačkom zagragju, radi umnožena prometa s Hercegovinom poslije zapreme. I taj se je put proširio. No kako dobar dio trgovine dolazi u pristanište Gruško, i odatle na kolima provaža se kroz grad, pa na Ploče uz veliku smetu gragjanâ, u vladinijem krugovima nikne lijepa misao, da se napravi put kolovoz okolo grada kroz Posat. Za taj posao bi pozvan osobiti mjernik, koji je i izradio zgodnu osnovu; dapače za trošak puta bi upitana i općina Dubrovačka, da uloži svoj dio. I ona se bila ozvala obećavši lijep prilog. Stvar je za tijem zastala, no se u Dubrovniku nije zaboravila, i često je gragjani spominju i pitaju kad će počet gragja toga puta, a navlaš onda, kad treba čekati kadgod po ure težka kola zakrknuta na vratima od Pilâ, da se mukom proture u grad, pa da kroz grad po jedinom prolazu, po placi, ometaju probod i općenje mirnijeh gragjana, i kvare svojom težinom popločenu stazu. Radi česa dužnost je upitati potpisanijem Vladu Njegova Veličanstva:

1. Zna li za sve ove nepogode prometa u Dubrovniku?

2. Ako zna, misli li se zabrinuti da što prije izragjena osnova puta okolo grada kroz Posat prometne se u djelo?

U Zadru na 28 Marta 1892.

L. Zore — Čingrija — D.r Pugliesi — Gjorgjić — Gondola

Predsjednik. Imam čast izručiti ovaj upit Visokoj Vladi.

Drugi upit predao mi je častni zastupnik pl. Gjorgji. Molim da ga pročita.

Pl. Gjorgji (*čita*):

Upit na Vladu N. V. Cara i Kralja.

Brodovlje, bilo ratno bilo trgovačko, komu je voziti se niz naš jadranski kraj od sjevera put istoka, amo mu je nužda štitit se s otocima proti zimskim olujama ili proti neprijateljskim zasjedama u ratno vrijeme, baš ne daleko ušća rijeke Neretve, upire u storijsku priječbu koja mu zapriječuje put na dalje, a da nije te priječbe, moglo bi slobodno unići u veličanstvenu luku koja od Stona proteže se u duljinu preko 30 kilometara sve do Gruža ili ti Krstove luke, a odtole do Boke Kotorske na koncu austrijskih pomorskih posjedovanja; a rečena luka vrlo je poznata kao sigurno utočište i dovoljno usidrenje brodovima u pomorskim neprilikama, a i u staroj poviesti je na glasu, jer se je u njoj spasilo Pompejovo brodovlje od progonstva Cezarova. Po tomu svakomu je očevidno koliko bi koristno bilo pomorstvu, sa obrtnoga a još više sa strategičnoga pogleda, ako bi se stonjska priječba prisjekla. Neki strukovnjak skoro je proračunao da samo Lloydovo društvo, u slučaju toga presjeka, prištedilo bi pri trošku samoga ugljevlja na lineama put istoka okolo 100.000 fiorina na godinu, jer bi se tako veoma skratio put iz Trsta na dalje. I rek bi da N. V. Naš premilostivi Car i Kralj sam je uzeo još davno u obzir to pitanje, jer u prvom Njegovom putovanju po ovoj pokrajini, stignuvši u Ston, blagoizvolio je glavom pregledati na lice mjesta onu priječbu i izviestit se o njezinoj važnosti, a ondašnji carski ministar Baron Clumezky istodobno se je izrazio da dotična radnja presjeka, mora biti ili prije ili poslije započeta. A još u doba francuzkoga zaposjednuća u Dubrovniku, ondašnje Vlasti vrlo su se zauzimale za to, i tako je bilo osvjedočene za potrebu toga rada kod njih napredovalo, da je bila sva prilika, da bi dotična osnova bila tada i ostvarena, da francuzko gospodovanje nije u promjeni europejskih okolnosti bilo prekinuto. — Nije dakle prećerana smjelost, ako potpisani usugjuju se pitati Vladu N. V.:

Hoćeli i kad će uzeti u obzir presjek stonjske priječbe, i kad će biti moguće da se započme dotična radnja?

Zadar, 28 ožujka 1892.

Pl. Gjorgji — D.r Pugliesi — Gondola — L. Zore.

Predsjednik. Imam čast izručiti i ovaj upit Visokoj Vladi.

Treći upit predao mi je zastupnik Perić. Molim da ga pročita.

Perić (*čita*):

Upit vladi Nj. Veličanstva.

Po dojavi m. p. župnika sela Zagvozda, kotara Imotskog, zavladao je u tom selu strašni glad sa svim svojim nemilim posljedicam. Lanjska godina izdala, a do 2000 stanovnika ne unese u kuću da dokruši do Božića. Veći dio božićeva duževinom, pokladova prosjačkom torbom, a ne bude li prieke pomoći Jurjevu ne dočeka.

Čuje se glad i ondje, gdje su polja i oraonice, pak i radom može se koru hljeba privriediti, a što se može reć i čemu se nadat u Zagvozdu, gdje je Bog stvorio samo goli pusti kamen, a vrhu kamena opet kamen? Jadni narod davi se divljom travom, kojoj ni imena nezna i to bez soli i začine, usljed česa pojavljiva se boleščina prije nečuvenih.

Na temelju one dojave dužnost je podpisanim upitat vladu N. V.:

1. Je li sbilja poznato vis. vladi, da je zavladao glad i nevolja u Zagvozdu?

2. Ako je, misli li, i to priekim putem, priteć u pomoć stradajućem pučanstvu?

Zadar, 28 ožujka 1892.

Perić — Klaić — Ljubić — Borčić — Brajković — Paštrović — Šarić — Čingrija — Biankini — Korlaet.

Predsjednik. Imam čast predati i ovaj upit Visokoj Vladi.

Četvrti upit prikazao mi je častni zastupnik Biankini. Molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Jedina sgrada, u koju se sakuplja mnogobrojno pučanstvo varoši Arbanasa kod Zadra za javno vršenje svojih kršćanskih dužnosti, jest crkvica, sagradjena od nezaboravnog dobrotvora hrvatskog naroda u Dalmaciji, blagopreminulog biskupa Vicka Zmajevića, i to još godine 1734. Ta crkvica bila je sagradjena za ondašnje Arbanaške žitelje, ovamo tek pribjegle i doseljene, kojih u sve nije bilo nego *šestnaest obitelji* su *121 dušu!*

Kroz ovaj zeman od 158 godina, što je od tad proteklo, pučanstvo ove varoši tako se je umnožilo, da sada broji mal da ne dvostruko više kuća ili obitelji nego je onda brojilo duša. Pučanstvo se je više nego *pedeseterostručilo!* Sada je u Arbanasim više od 240 obitelji, više od 2000 duša! A ipak, ne samo da se, uz sve to, nije sagradila koja nova crkva, nego niti se još ni samo za pedalj razmakla ona sgradica, koja je bila sazidana za jedan stotinjak stanovnika!

Na opetovane davne molbe, da bi se takovoj neprilici našlo lieka, starija je vlast bila odredila još godine 1870 mjernika Ljudevita Wolffa, da sasluša i da primi uvjete pod kojim bi pučanstvo one varoši bilo sklono, da sudjeluje od svoje strane trošku potrebitu za razširenje sadašnje crkvice. Nu stvar je zakrkla čak do sretne prilike, kadno je godi- 1875 N. C. i K. A. V. premilostivi naš Kralj blagoizvolio usrećiti svojim posjetom ovu zemlju. Tada pučanstvo Arbanaško, jur naravnim putem pohrvaćeno, pokuša još jednom da zaprosi, i to neposredno, od svoga kralja milost, da bi mu se omogućilo vršenje javnih kršćanskih dužnosti; ter razmotriv zrelije stvar, zamoli, ovoga puta, da se, mjesto razširenja jur obstojeće crkvice, sagradi jedna nova shodnija, obzirom na množtvo pučanstva, i obzirom na zahtjeve graditeljske umjetnosti.

I zbilja, kad bi se sadašnja crkvica htjela razmaknuti, koliko to zahtieva broj pučanstva, koj e surazmjerno raste od godine do godine, više možda neg idje u Dalmaciji, trebalo bi ju toliko produljiti, da bi sgrada, i kad bi bila prema množtvu puka, izgledala veoma nesgrapna i nespretna. A kad bi se jona htjela, uz razmjernu dužinu, i razširiti i podignuti, tada bi se moralo potrošiti na nju malo manje; nego da bi se sasvim nova crkva sagradila.

I bilo je nade, da te pravedne i pobožne želje prikazane N. C. i K. A. V. smjernom prošnjom dne 8 travnja 1875 od naročitog odbora sela Arbanasi, ne će ostati neuslišane, jer iste one godine, dne 2 rujna pod brojem 2257, Slavno Obćinsko Upraviteljstvo Zadarsko, svojim pismom, uz povratak rečene molbenice, javilo je tadanjemu seoskomu mjestu Pavlu Marušiću, da su na previšnjem glavaru uzete u obzir okolnosti u toj molbenici iztaknute; ter da je odredjeno, da od strane tehničke bude povrh mjesta proučeno, da li bi bilo shodnije, mjesto razširenja stare crkvice, bez ogromne razlike troška, sagraditi novu crkvu, koja bi odgovarala potrebi župe; te da se, do sgode, napravi nacrt uz odnosni trebovnik za gradju nove crkve.

Minulo je eto od tada šestnaest dugačkih godina, a niti o razmaknuću stare crkvice, niti o sagradjenju nove nema već spomena, kao ni o lanjskom sniegu! A ipak tko da

ne uvidja skrajnu potrebu, neobhodnu nuždu ili jedne ili druge radnje? Dosta je, osobito u dneve viših svetkovina, zaviriti u crkvicu, kad se u njoj obdržavaju crkveni obredi, a da se gledalac osvjedoči ne samo o neredim u obziru pobožnosti i ćudorednosti, nego još da se uvjeri i o pogibelji koju tolika stiska svjetine u tim uskim prostorijam prieti sa zdravstvenoga obzira. Čuditi se zaista što pri tolikoj stisci, osobito u dneve kad je običaj da pučanstvo svekoliko prisustvuje obredim crkvenim, sviećam i svjećicom u ruci, što se još nije nitko u crkvi ugušio ili svisnuo od puste zapare, i od silnog razvitka ugljične kiseline i potroška kisika u toli usku prostoru. Ali ako još s toga nije nitko zaglavio, sbilo se je, i češće se sbiva, da pojedini padnu u nesvjesticu.

Koliko dakle s obzira pristojnosti i pobožno ćudorednoga uzgoja, toliko i s obzira igijeničkoga, skrajna je potreba i neodoljiva nužda da se jedared udovolji toli opravdanoj želji pobožnoga i mnogobrojnoga pučanstva varoši Arbanasa, ili raširenjem obstojeće crkvice, ili sagradjenjem nove.

A da se pri tomu ne bi imalo škrtariti, nego, uz ostale zahtieve, uvažiti što više i zahtiev estetički, to će visoka vlada uviditi i sama, kad promisli, da je varoš Arbanasi jur faktično, može se reći, postala nerazstavnim dielom glavnoga grada Dalmacije; da se ova varoš širi, od praga Sanmichelovih veličanstvenih vrata, koje spajaju Zadar sa kopnom; da su Arbanasi jedino šetalište za izobražene i ukusne gradjane; da toli s malog prostora glavnog grada, koli sa topografične riedkosti ovoga njezinoga izvanjskoga predgradja, izobraženi inostrani putnici i znameniti ji gostovi ponukovani su da pohode ovu varoš, koja premda u najbližnoj blizini sa glavnim gradom Dalmacije, izim rimskoga spomenika poznata pod imenom *Kraljske česme*, ne posjeduje ni za liek bilo kojeg spomenika, bilo koje sgrade, koja bi kadra bila na se primamiti znatiželjno oko učena putnika i visoka gosta, koji bi glavnomu gradu u posjete došao; a da se i ne spomene potreba uzbudjivanja estetičnosti i idealnosti u ovomu darovitomu pučanstvu.

Sa svih tih razloga, čast nam je upitati Vladu N. V.:

„Hoćeli već visoka vlada proširiti ili na novo sagraditi župničku crkvu u Arbanasim, o kojoj ima blizu 20 godina da se dogovori vode i nacrti prave?“

Zadar, 28 ožujka 1892.

J. Biankini — Ljubić — Perić — Buzolić — D.r Paštrović — Brajković

Predsjednik. Imam čast izručiti i ovaj upit Visokoj Vladi.

Rieč ima vladin povjerenik pl. Pavić.

Pl. Pavić. Imati ću čast odgovoriti na ove upite u jednoj od dojdućih sjednica (*čita*).

U saborskoj sjednici od 26 ožujka tekuće godine časna gospoda zastupnici D.r Čingrija i družina upraviše na c. k. vladu slijedeći upit:

I.o Koje poteškoće još obstoje da se jednom započme gradnja župničkog stana u predgradju na Pilama kod Dubrovnika?

II. Jeli ista voljna podati shodne naredbe, da se što prije te poteškoće ostrane i gradnja stana započme?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti, da je 1888.me godine izradjena bila osnova za raširenje i pregragjenje stare župničke kuće na Pilam, ali pošto je dubrovačko općinsko upraviteljstvo uložilo utok proti toj osnovi, visoko ministarstvo bogoštovja naredi, da se osnova imade preinačiti.

Nova osnova zadobila je ministerijalno odobrenje dne 23 listopada 1891 i pri svršetku odnosne odluke dodalo je visoko mini-

starstvo, da se u državni predračun za godinu 1893 smije uvrstiti prvi obrok od 2000 forinti za gradju nove župničke kuće na Pilam.

U isto doba naredilo je visoko ministarstvo, da se pri izvedenju ove gradnje imadu uzeti u obzir neke opaske gradjevnog odijela u ministarstvu nutarnjih posala u pogledu boljeg rasvijetljivanja pojedinih podova i čvršćeg privezivanja novih zidova uz stare, i da se još razvidi, dali je dostatno, udariti sgradi temelj u srednjoj dubini od 70 centimetara. Ovi izvidi se sada obavljaju, ali nadati se je, da neće ništa smetati izvedenju radnja ove župničke kuće, čim bude odobren financijalni zakon za 1893.ću godinu.

Častna gospoda zastupnici Zore i družina upraviše na c. k. Vladu u sjednici dneva 26 Marta slijedeći upit:

1). Jeli uvjerena Vlada da je klanac Orsula neprolazan bez pogibli života?

2). Ako jest; imali nade da će se što poduzeti, eda se ukloni što prije ta pogibao?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti:

Osnova za odstraniti radikalno pogibelj prolaska kroz klanac „Orsola" bila je izradjena po nazorima gradjevnog nadsavjetnika Hänischa i biti će što skorije podastrta visokome Ministarstvu Unutarnjih posala na odobrenje.

Dok ne stigne odobrenje, gradjevno i cestarsko osoblje u Dubrovniku ima paziti da se ukloni svaka pogibelj u smislu, koji sam imao čast naznačiti u saborskoj sjednici dneva 25 listopada 1890 na upit častne gospode zastupnika D.ra Pugliesi-a i družine, a na tu svrhu stoje na raspoloženje potrebita sredstva.

U saborskoj sjednici dneva 10 ožujka tekuće godine častna gospoda zastupnici Juraj Biankini i družina upraviše na Vladu upit, dali financijalna uprava namjerava u korist marvogojstva i ribarstva kotara Biograda i Benkovca ustanoviti postaju za prodaju soli u Biogradu.

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti što slijedi:

Po temeljnim načelim, koji u Austrijsko-Ugarskoj Monarhiji ravnaju upravu samotrga soli, uzdržanim ugovorom sklopljenim sa zemljama Ugarske krune i zakonom 7 lipnja 1868 (D. Z. L. Broj 70) prodaja soli ima biti povjerena privatnom obrtu, i postava novih prodajnih skladišta na državni račun, samo je tada pripustljiva kad se je nadati očitom većemu dohodku u toj grani samotrga.

Uvažavajuć dovoljno ta temeljna načela, i obzirom na okolnost, da postavom jednoga skladišta za prodaju soli u Biogradu nebi se moglo predvidno postići veću korist u dohodku te samotržne grane, nego naprotiv podleglo bi se većim troškovima u dotičnoj upravi, medju kojim neizbježivi su oni za prenos soli i za gubitke radi nedoležnosti — središnja Vlada nije bila u stanju da usliša dotičnu opetovanu molbu Biogradske Obćine, što bi istoj obrazloženo još godine 1885.

Nego obzirom na predočene potežkoće za nabavljanje soli u rečenoj okolici, i namjerom da, u koliko je moguće, u susret dodje potrebam onog pučanstva, Visoko c. k. financijalno Ministarstvo godine 1886 sasvim iznimno dozvolilo je da bude Biogradskoj Obćini dopušten tromjesečni rok za plaćanje crne soli, što bi ista Obćina po cijeniku nabavljala u skladištim Paga i Zadra kad bi htjela prodavati rečenu sol svojim obćinarima na njezin račun.

Ali Biogradska Obćina očitovala je da se neće poslužiti tom dozvolom, pošto ne misli poduzeti prodaju soli onom pučanstvu na svoj račun, kadno bi morala podleći troškovim prenosa iz skladišta Paga i Zadra do Biograda.

Usljed gorerečene obćinske izjave, Ministarstvo financija naredilo je da se prekine svako daljnje dogovaranje. Obzirom na gore-

pomenute razloge nemogućno se prikazuje postavljenje jedne postaje za prodaju soli u Biogradu; ali kad bi Občina, na očitu korist svojih občinara, i sada iskala dozvolu prodaje soli u onoj okolici na njezin izključivi račun, i pod gorepomenutim uvjetim, ne dvojim da Visoko c. k. Ministarstvo ne bi i sad udielilo iznimnu dozvolu, sličnu onoj godine 1886.

Što se tiče pak prigovora sadržanog u upitu, da naime Vlada ne radi ništa u Dalmaciji za unapredjenje marvogojstva, to je ovaj prigovor sasvim neosnovan.

Poznato je dakako, da Vlada od više godina razdieljuje uz veoma obaljenu cienu sjemenja djeteline i sličnih, i da ovo postupanje sudjelovanjem pučanstva dava priličnog uspjeha.

Poznata su i nastojanja Vlade za uvedenje pripašnih *osnova* plemenite pasmine uz znatno obaljenu cienu. Poznato je, da za unapredjenje govedarstva opetovano bjehu ponukovane obćine i privatne osobe, da ustanove postaje bikova za pasanje sa znatnim državnim podporam i da si pribave i krave plemenite pasmine sa državnim podporam. Vlada troši znatno za mnogobrojne ergelske postaje, za nadarenje konja i za predaju državnih angira u privatnu porabu uz prilične podpore.

Da pomenute Vladine namjere nijesu svedj ovjenčane žudjenim uspjehom, stoji najčešće u tome, što ove namjere nalaze posve neznatna podupiranja kod onih, koji su u prvom redu pozvani da sudjeluju unapredjenju stočarstva, naime kod marvogojitelja.

Tako samo daje se razjasniti, da na primjer nastojanja za poveće izdavanje pripašnih bikova i krava za pripasu, angira, i tako dalje, pri sasvim priličnim državnim pripomoćima, imala su posve maleni a većim dielom nikakav uspjeh.

Bilo bi dapače žudjeti, da oni, koji imaju kakvog upliva na pučanstvo podučavali bi ga na veće sudjelovanje sa svoje strane, a da ne očekiva sve izključivo od državne pomoći.

U ovom smislu i po gorepomenutim temeljnim načelim glede samotrga soli, imala bi se i Občina Biogradska napokon rado skloniti na to, da sama uzdrži sbilja neznatne troškove za prenos soli iz Zadra do Biograda za postignuti marvogojiteljim Biogradskog i Benkovačkog kotara ono, što bi razlogom iztaknuto u samom upitu, to jest znatno promaknuće stočarstva, tim da se lakše pribavi sol.

U saborskoj sjednici dne Z4 marta t. g. častna gospoda zastupnici Kulišić i družina upraviše na Vladu slijedeći upit:

I. Jeli c. k. Vladi poznat postupak u svijem pojedinostima c. k. poglavara Karabaića u navedenim prilikama?

II. Ako je taj postupak c. k. Vladi poznat, šta misli preduzeti, da ustukne nezakonitosti, koje počinjava c. k. kotarski poglavar u Kninu prama srpskom narodu i občini Kninskoj, kojim vrijegja religiozni i narodni osjećaj onoga pučanstva i kao takogjer čast, ugled i dostojanstvo općinskih prestavnika i općinske samouprave?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti:

Po članku 12 državnog temeljnog zakona 21 decembra 1867 (D. Z. L. broj 145) o izvršenju vladine i ovršne vlasti, svi državni služitelji odgovorni su u uredovnom njihovom djelokrugu za obavljenje državnih temeljnih zakona i za uredovanje odgovarajuće državnim i pokrajinskim zakonima samo onim organima ovršbene vlasti, kojim su dotični državni služitelji u disciplinarnom pogledu podloženi. Dočim je svakom prosto da upotrebi zakonom ustanovljeni put žalbe, Vlada pridržaje se u ostalom da u predmetu ovog upita postupa sasvim po svojoj rasudi, te obzirom na naznačene odredbe državnih temeljnih zakona, odklanjam odgovor na interpelaciju.

Samo sasvim iznimno primjećujem u obće:

Pri velikome upravnom tielu nije izključeno da se dogadjaju nesporazumljenja sa organima drugih vlasti, ili sa samim vlastima.

Kad bi u takovim slučajevima proiztaklo da se hoće stegnuti zakonom propisani djelokrug upravnih vlasti, i da je ponašanje organâ podloženih Namjestništvu pravilno, starija vlast naravno i po dužnosti mora da ostane najozbiljnije proti takovom postupku s druge strane, pak ovo Namjestništvo kad bi doznalo na temelju tužaba ili bez takih, da su se dogodile nepodobštine, nebi nikada propustilo, a da odma u vlastitome djelokrugu ne preduzme potrebite mjere; jer je Namjestništvo uvjereno, da se u upravi najbolje može dostići koristan uspjeh, ako se štuje svakoj vlasti zakonom podieljeni djelokrug i ako se upotrebi shodna susretljivost od svake strane.

U saborskoj sjednici dneva 23 tekućeg mjeseca častna gospoda zastupnici Biankini i družina upravili su na c. k. Vladu slijedeći upit:

I. Jeli joj poznato žalostno stanje javne sigurnosti u Razvadju?

II. Mislili uspostaviti žandarsku postaju u onom selu, e da mu se povrati mir i sigurnost, koje je prije uživalo?

Na to mi je čast odgovoriti što slijedi:

Visoko c. k. Ministarstvo za zemaljsku obranu našlo je godine 1886 da digne žandarsku postaju u Razvadju.

Početkom godine 1892 podnijeli su Luka Skovrlj kućovlastnik i krčmar u Razvadju i drugi neki seljani molbu, da se uspostavi žandarska postaja u Razvadju.

Uspostavljenje te postaje nije se smatralo nuždnim, uzev u obzir javnu sigurnost, koja je onda bila sasvim normalna, a osobito pako i sbog slijedećih razloga:

U Oklaju obstoji već postaja za sigurnost prominske obćine, koja se sastoji od 9, a ne od 16 sela, izmedju kojih nalazi se i Razvadje.

Kad bi bila uspostavljena postaja takodjer i u Razvadju, selo odalečeno od Oklaja malo više od po sata, to bi djelatnost te postaje bila ograničena jedino na selo Razvadje, jer sela položena na sjeveru istog morala bi ostati u djelokrugu žandarske postaje u Oklaju, pošto su ista bliža ovom mjestu, dočim sela na jugu pripadaju već Drniškoj obćini.

Premještenje pako postaje iz Oklaja u Razvadje ne može se smatrati shodnim, jer — ne gledeć na to, da se u Oklaju nalazi obćinski i poštarski Ured — ta bi postaja bila premještena iz središta njezinog nadglednog okoliša put juga, te bi se tim otegotilo nadgledanje ostalih sela.

Sbog tih razloga bili su smatrani kao nepotrebiti troškovi podneseni i od državne blagajne i od zemaljske zaklade za uzdržavanje postaje u Razvadju, te je visoko ministarstvo za zemaljsku obranu našlo, kao što je već bilo spomenuto, da digne tu postaju.

Po telegrafičnom izvješću c. k. Kotarskog Poglavarstva u Kninu, odnošaji javne sigurnosti u Razvadju i sada su normalni.

Pogledom dakle na sve te okolnosti, ne može se pristati na uspostavljenje žandarske postaje u Razvadju.

U saborskoj sjednici dneva 21 tekućeg mjeseca častna su gospoda zastupnici Biankini i družina upravili Vladi slijedeći upit:

Zašto dozvole za drvarenje u gaju Selcu ne bivaju svake godine redovito i na vrieme dostavljene seljanim Kolana na otoku Pagu?

Misli li c. k. Vlada shodna odrediti, da im unapried te dozvole budu izručene najdalje kroz prvu polovicu mjeseca listopada?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti:

Po obznani c. k. dalmatinskoga Namjestništva od 15 srpnja 1876 Br. 7194, redovito proglašenoj u pokrajinskom zakonskom listu broj 45 iste godine, svaki put kad se naumi sjeći drva u obćinskim šumama, obćinsko je opraviteljstvo dužno da javi tu namjeru političkoj kotarskoj vlasti, a to po pravilu barem dva mjeseca prije nego se sječba počme.

Ako dakle seljani Kolana na otoku Pagu kane sjeći drva u gaju Selcu kroz prvu polovicu mjeseca listopada, dosta da dotična prijava stigne c. k. Kotarskom Poglavarstvu Zadarskom kroz prvu polovicu mjeseca kolovoza, ali ne kako se je dogodilo ove zime da je prijava bila učinjena u obćinskom uredu na 25 studenoga 1891, priobćena kotarskom Poglavarstvu obćinskim listom od 8 prosinca, koji je pak stigao onom uredu na 18 prosinca; i lanjske zime, da je molba dneva 28 kolovoza 1890 stigla Kotarskom Poglavarstvu putem obćinskog opraviteljstva na 16 listopada, dočim dotična poglavarstvena dozvola bi, nakon obavljenih izvida, u oba slučaju izdata još prije nego mine rok od 2 mjeseca od kad bi prikazana dotična prijava.

Do sada nije stigla nadležnoj starijoj vlasti nikakva tužba radi eventualnih zakašnjenja dozvole.

Svakako biti će i unapried briga c. k. Kotarskog Poglavarstva da izdade sa mogućom pospjesnošću dotičnu dozvolu, samo da obćinski organi budu na vrieme učinili propisanu prijavu.

Predsjednik. Preiazi se na dnevni red: Posebna razprava o školskom predračunu za g. 1892.

D.r Smirić. Domando la parola per un fatto personale.

Predsjednik. Ima rieč D.r Smirić za lični čin.

D.r Smirić. Eccelsa rappresentanza del governo, onorevoli signori della destra e onorevoli signori della sinistra, compresi i miei correligionari politici.

L'altro ieri tenni un discorso in cui mi ingegnai di dimostrare la nostra nazionalità sulla base dell'autorità di scienziati, di scrittori di diritto di stato e sulla base delle vicende storiche della Dalmazia. Se anche nel mio discorso ci fosse stata una parola un momento equivoca, ognuno avrà inteso come io in quell'istante medesimo inneggiassi, applaudissi di cuore a ciò che presentemente Austria e Germania stringono la mano all'Italia.

Parlai, è vero, alcun poco delle simpatie, dell'amore dei dalmati per Venezia. Ciò bastò, miei signori, perchè da quel momento, uscito da quest'aula, io non avessi pace. Da tutte le parti, e direi quasi da amici e nemici e indifferenti, mi sentii susurrare all'orecchio la taccia di *irredentista.* A difendermi da questa accusa, non bastò tutta la mia lunga vita privata di pubblico funzionario, tanto a Zara quanto a Venezia. Non bastò l'esempio dei miei figli, tutti fedeli e zelanti servitori austriaci. Non bastò il 66, in cui trovandomi a Venezia, mi veniva offerto cordialmente di rimanere a Venezia con elevamento ad un impiego maggiore, ed io, signori, ho rinunciato, benchè sapessi, miei signori, fino d'allora, che il mio posto di procuratore di finanza a Zara, era già stato occupato e mi attendevano quattro anni di disponibilità sotto la minaccia del pensionamento. Tutto questo mi constava. La cagione di tutto questo furono certi venti quadri di grande pennello che venivano contesi fra il governo italiano che stava per arrivare, e il governo austriaco che stava per partire. Come procuratore di finanza di Venezia, interpellato di dare il mio parere, ho dovuto in coscienza, da buon austriaco, e per fare onore all'Austria, estendere il mio parere nel senso che i venti quadri dovessero esser restituiti al palazzo ducale di Venezia. Non vi dirò adesso i motivi per cui ho così opinato.

Signori miei! Questo mio voto fiscale, mancò poco non mi costasse la prigione, ma ci fu il prefetto di finanza a Venezia — al-

lora lo chiamavano prefetto, qui lo chiamano direttore — il quale persuaso della giustizia, della bontà del mio parere, con lungo telegramma diretto al gabinetto di Sua Maestà, ottenne che venisse ordinato, in base al parere del procuratore di finanza Smirić, che i quadri fossero restituiti al palazzo ducale. Mi consta, o signori, senza che io vi dica come, che in quella circostanza mentre si agitava questa questione a Vienna, Sua Sacra Maestà ha avuto la degnazione di dire a taluno, che forse mi accusava: *Smirić è un galantuomo! (dobro).* Non vi dirò come ciò ho saputo, ma che ciò sia vero, basterà a persuadere che appena arrivata Sua Maestà in Dalmazia, presentatigli i miei omaggi insieme agli altri, mi trattò con particolare benevolenza e poco appresso mi conferì non solo un rango superiore nella stessa procura di finanza, ma persino il titolo e il rango di Consigliere Aulico.

Se ciò non bastasse, vi dirò che un giorno innanzi io ho tenuto il primo mio discorso in relazione alle parole che Sua Sacra Maestà aveva proferito in cospetto al nostro signor presidente a Spalato, e precisamente: *L' avvenire di Dalmazia mi sta particolarmente a cuore.* In quella stessa circostanza, non solo mi dimostrai commosso delle parole del Nostro Imperatore, ma ho conchiuso che quelle parole dovrebbero esser scritte nel cuore di tutti i dalmati compresi noi, che qui sediamo, e in quella stessa occasione, ho diretto parole di ben meritato elogio al nostro luogotenente barone David chiamandolo nostro ben amato luogotenente.

Vi furono voci desunte non so se da superficialità di esame, o da malevolenza per me. In fondo credo che a questo mondo ci sia sempre una tendenza ad esagerare. *Crescit eundo!* Dall' altro ieri, da tutte le parti, io sentii voci che mi accusano di *irredentismo.*

Signori miei! A 76 anni non si cambia. Se i miei antenati hanno sparso il loro sangue per Venezia, io ho sparso il mio sudore per l' Austria, per il mio imperatore, perchè ho faticato nella mia carriera ufficiosa, ho messo come mia suprema ambizione il servizio pubblico, sacrificando beni, famiglia e salute.

Ripeto, a 76 anni non si cambia e vi dichiaro che mi vergognerei di sedere qui, se nutrissi questi iniqui sentimenti verso quella sacra immagine. *(Dobro).*

Predsjednik. Rieč ima izvjestitelj Zemaljskog Odbora, D.r Klaić.

D.r Klaić. Dužnost mi je, gospodo, kazati nekoliko rieči, kao član vrhovne školske vlasti i kao izvjestitelj zem. Odbora za predračune. Ja imam čast pripadati zemaljskom školskom Vieću mal'ne od dana njegovoga postanka, jer ono postoji od god. 1869, a ja mu pripadam od god. 1870. I sudjelovao sam marljivo svim njegovijem sjednicama i moga reći da sam riedko koju izostavio, kad sam bio u Zadru. U stanju sam uztvrditi, da se u učionskom Vieću razpravljaju poslovi sasvim objektivno i po zakonu, u koliko je to moguće ljudima, po pravu i pravično. Kroz to doba nikada nisam mogao opaziti da školsko Vieće goji kakovu mržnju prema ikomu ili prema narodnosti hrvatskoj u Dalmaciji.

Ja sam se uvjerio vazda da školsko Vieće, što se učitelja tiče, postupa prema njima dobrotvorno. A budi na čast učiteljstvu rečeno, da su disciplinarne iztrage jako riedke i da ih imade vrlo mali broj takovih, gdje se, recimo, radilo o većim prekršajim; ostale bile su od male važnosti. Zato se onamo pedepsalo, gdje se je pedepsati moralo, i tu je školska Vlast vazda blagohotno postupala. Gospodin presjedatelj školskoga Vieća, govorim to o sadanjem, to je uzor ustavna presjedatelja jednoga sbornoga tjela. Kod raspravâ gdje je prisutan i koje kad kada znadu biti vrlo živahne, nikada se ne upliće u njih, kao da bi on tražio uplivisati na zaključak. On je stegnuo svoju djelatnost na brojenje glasova, na proglašenje izpadka glasovanja. Ne može se reći da u školskom Vieću zemaljsko Predstavništvo vrši neki upliv, koji ne bi bio na korist ili bi bio škodan

pučkoj prosvjeti i učiteljskom osoblju. Ako imade granica na koje se školsko Vieće obazirati mora, to leži u postojećoj obstojnosti, u prilikama i u postojećem uredjenju školskoga Vieća. Njegovi članovi ne mogu zaboraviti da je školsko Vieće C. K. Vlast, ne smiju zaboraviti da im je prva dužnost prema svakome objektivni biti i postupati strogo prema postojećim zakonima. Glede čitanaka izpovjedit ću iskreno, da ih pročitao nisam. Kad se radilo o njihovom uredjenju i kad sam čuo za osobe kojim je taj rad povjeren, ja sam bio podpuno siguran da će u redu učiniti svoju stvar. Istina je da se digla vika u kritici i da taj sud nije bio povoljan. Na tom bi bilo i ostalo, da se nije uzdigla neka nepotrebna buka na te kritike. Ja mislim, i tako nekoji tvrde, da je ovoj buci kriva prerevnost kojega školskoga kotarskoga nadzornika. Da toga nije bilo, kritika bi se bila stegla i uzdržala u stvarnim granicama, kako je bila započela. Ja sam čuo, da ima u čitankama stvari koje treba svakako izpraviti, za da nestane svakih uzroka daljnjem nesporazumljenju na korist pouke i na korist istih učitelja. U koliko sam sudjelovao u nekim disciplinarnim iztragama, ja uzimljem na se svu odgovornost, i dielim tu odgovornost sa ostalim članovima školskoga Vieća, a činim ovu izjavu i na ime svoga druga Vrankovića.

A sada mi je osvrnuti se na nekoje prigovore stvarne naravi, koje su iztaknute sa strane razne gospode govornika. Naime poglavito na ono što je neki dan govorio častni Bjelanović, spominjući školsku novicu, poimence školski zakon od 2 svibnja 1883. Istina, u toj novici imade zakonski članak po kojem imade učitelj pripadati onoj vjeroizpoviedi, kojoj pripada većina učenika. Istina, da imade jedan zaključak k ovom zakonu, da taj paragraf nema uporabe u Dalmaciji i Galiciji. Iza kako je poštovani Bjelanović naveo ovaj zakonski propis, nadovezao je, da je taj propis učinjen je na uštrb i štetu srpske narodnosti u Dalmaciji. Ako nije upravo ovako rekao, moram to odatle zaključiti, što se je on pozvao na kritiku ruskih novina, pa mi se čini, da je htio reći, da je ta novela izposlovana i na štetu srpske narodnosti. Ali hoću da bolje razjasnim stvar. Sasvim u protivnom smislu pribavljen je ovaj propis. Radilo se, gospodo moja, o novici koja je prouzrokovala silnu buku u redovima liberalnih nijemaca, te se svršilo odporom proti ovoj novici, kao tu skoro u Njemačkoj, gdje je prouzrokovala pad ministarstva. Ovu novicu podielila je vlada kao znatnu koncesiju konservativcima i bilo je vladi stalo do toga, da ta novica prodre i u zastupničkoj i u gospodarskoj kući. Sastali su se odbori toli u gornjoj kući, koli u zastupničkoj, kojemu odboru imao sam čast i ja pripadati i tu izjaviti se proti propisu da ravnajući učitelj imade izpoviedati vjeru većine učenika. Ja sam tamo rekao gospodi, da mi u Dalmaciji imademo zakon od god. 1867, koji je od Sabora bio primljen velikom većinom. Sabor dalmatinski uzprotivio se t. zv. konfesionalnoj školi, kako su se stanovite stranke sporazumile, te se ovaj školski paragraf nije imao protegnuti na nas u Dalmaciji. Hvala umjerenosti našega klera, ovaj zakon nije naišao na odpor s nikoje strane. Svi su ga uporavljivali i svi vršili u podpunome redu i suglasuju. Dakle ja držim, da je taj zakon proniknuo u sve slojeve pa da bi mogli promjenom zakona poremetiti onaj mir i red, koji se je u zemlji pogledom i na vjersko-školska pitanja opažao. Ja sam mislio, pošto su dvie vjeroizpoviesti, jedna u velikoj manjini prema većini katolika, da bi onim zakonom moglo doći do poremećenja onog suglasja, koje je u pogledu vjeroizpoviesti vladalo i još dandanas vlada, i ako izuzmemo političke prepirke ti su odnošaji kod nas dosta snošljivi. I zato sam ja, gospodo, stavio predlog o suglasju sa svim mojim sumišljenicim. I taj je predlog bio u odboru primljen. U tom odboru bili su moji drugovi Poljaci, koji su istu stvar zahtievali. Ove dakle ljude, koji su toliko godina bili moji prijatelji, pa su to i danas, dužan sam braniti od sumnjičenja. Reći ću da nisu te iznimke tražili u pogledu Rusina, oni su to izkali radi sasvim druge vjeroizpoviesti, koja imade u Galiciji premnogo sljedbenika i koji imadu prežežno svojim jezikom — njemački jezik, te su u tom pogledu širitelji njemštine. Zato su Poljaci zahtievali proti svima onaj zaključak.

Ako su ruske novine drugačije pisale, to je valjda bilo rad žalostnih rusko-poljskih odnošaja, koji niesu baš najbolji. Medjutim su to poljačke novine dementirale.

Još mi je dvije rieči nadostaviti, da nebi bio krivo shvaćen rad onog što sam rekao. Ja jesam i biti ću protivnik konfesionalne škole, kako je stanoviti krugovi shvaćaju. Ja sam odlučni pristaša religiozne škole.

Ja želim i raditi ću uviek da se odgoj male djece temelji na religiji, dakle na vjeroizpoviesti većine dotične. Bez toga temelja, nebi mogli biti podnipošto, taj se je temelj svuda uzdržao. Ako se taj temelj vjerski sruši, srušen je i temelj pravog odgoja. Može biti uvjeren gosp. Bjelanović da mi prema vjeroizpoviesti grčko-iztočnoj ni pomislili nismo raditi nesnošljivo, nikada nismo imali namjera nesnošljivih. Ako je tko rekao, da je shodno, da je pristojno, da bude učitelj iste vjere kakve i djeca, da se to žudi, ja mislim da to nije nikakovo zlo; ali to nije po zakonu. Zašto? Jer se zakon izrično obzire da se odkloni svaka nesnošljivost. Stranka hrvatska, uzeta u svojoj cielini, nije se nikad, kao stranka, ogriešila nesnošljivošću. Ja Vas pozivljem, da navedete koji čin, po kojem se može suditi naša nesnošljivost. Isto tako mogu reći, da se ta stranka nije nikad ogriešila ni o političku snošljivost, kako je to naveo častni Vukotić, te citirao jednu knjigu. I ja, mogu citirati knjige i spise, koji bi isto dokazivali o protivnoj strani. Ali Vi mi dajte, navedite jedan čin, koji bi dokazivo našu pravu nesnošljivost. Ako se je dakle medju nama Hrvatima i Srbima dogodilo ono, što je pripoviedio častni Vukotić, tomu su sasvijem drugi uzroci, tomu nije razlog nesnošljivost, ni vjerska ni narodna. Tu su sasvim drugi uzroci.

A sada, da kao izvjestitelj zem. Odbora rečem nekoliko rieči glede samog proračuna. Najviše se prigovaralo proti proračunu da je visok i da je trošak nerazmjeran prema koristi, koju odatle crpimo. Što se tiče troška, istina, on je dosta velik. Ali kada promislite odakle smo krenuli za pučkom obukom, vidjeti ćete, da nije prevelik. Po mojem zvanju, ja sam imao prigode, vidjeti kakove su naše škole bile prije zavedenja novih školskih zakona.

Kada se dakle promisli odakle smo krenuli, a kamo došli, taj trošak nije prevelik.

Kod nas zapada svako diete koje polazi školu 14 fior.; od toga kad odbijemo ono što doprinaša država i občine, zapada pokrajinsku školsku zakladu samo 6 fior. 31 novč. To plaća svatko: tko ima škole i tko je nema; i tu leži sva potežkoća ovoga troška. Mi moramo da gledamo da se taj trošak ne poveća, akoprem bi se morao povećati, jer bi valjalo ustrojiti više novih škola, da svaki može uživati školu. Trebalo bi još najmanje koje 400 novih škola, da bi imao svako prigode pohadjati školu, da nauči barem čitati i pisati, jerbo je to neki zahtjev današnjega družtva. Pučkom prosvjetom diže se moral.

S druge strane i narodno blagostanje se diže, a to se ne da tajiti, ja sam tvrdo uvjeren, a to dokazuju brojevi, da se kod naš broj onih, koji razumiju čitati i pisati vrlo povećani, tako je naraslo i blagostanje. O tom nas uvjeravaju brojevi, koji dokazuju, da porezna snaga raste, da dohodci rastu u našoj zemlji. Od godine 1889, pa do god. 1893, narasli su dohodci u korist školske zaklade za 20.000 fior. Ti se troškovi pokrivaju, a da ne treba povisivati nameta; to je dakle najnaravniji dokaz, da porezna snaga zemlje raste. Najviše se troši u učionskom proračunu za učionske stanove, ali je nade, da će se i tomu zlu naći lieka. O tom je već pripravljen zakon, koji će se u svoje vrieme, valjda dojduće godine, podnieti saboru. Nema dvojbe, da občine moraju graditi učionske stanove uz pripomoć zemlje. Občine su glede toga već upitane, ali dosada nijesu još sve odgovorile, a valja u tako važnom pitanju saslušati mnienje svih odlučujućih čimbenikâ. Prigovara se jošte, da nema osobite koristi od škola, ali to nije istina. Mi imademo o tom točnih podataka, a osim toga zna se da nauka prolazi od jednoga do drugoga, da uz jednoga nauči i drugi čitati i pisati, te na taj način raste

pučka prosvjeta. Pohadjanje škola takodjer liepo raste, a to je dokaz, da sviet shvaća potrebu škole. Mi smo čuli ovdje vrlo utješljivih viesti, da naš narod teži za naukom, a da takodjer veoma liepo u moralnom pogledu napreduje.

Ja imadem točnih podataka o koristi pučkih škola u tom pogledu, a to su statistički podatci. Iz izvješća statističkoga centralnoga Bureaua doznajemo da je kroz vrieme od 15 godina, od godine 1871 do godine 1887, broj zločina u Dalmaciji umanjio se za 57%, dočim proiztiče, da se broj zločina u istom razdoblju u Austriji smanjio za 3%.

Gospodo, ja mislim da je to napredak veliki u moralnom pogledu, te da mi imamo pripisati ovaj napredak našim pučkim školam, ako ne sve, a to velikim dielom. Umanjili su se zločini pako, koji imadu svoj izvor u moralnoj pokvarenosti, u surovosti, kao zločini proti vlastništvu itd.

Lupeštine dakle u narodu su se smanjile i to prosječno na čast našega naroda, koji je u tom prednjačio svim ostalim narodim u Monarkiji za 37%. Ne postoji ni taj prigovor, da se blaže u nas sudi, jer vlada obće mnienje, da su baš kod nas porote preko mjere stroge. Škola doprinaša mnogo, da se srdca plemene, strasti ublažuju, a ćudorednost širi. Ako se ta zasluga mora pripisati školi, to se mora jedan dio te zasluge pripisati i pučkim odgojiteljem, a to su učitelji. Vidite dakle, gospodo, da oni prigovori nisu istiniti, koji se dižu proti školi, pa se nadam da ćete i Vi pristati uz mene i odobriti ove troškove za škole, te primiti savkoliki školski proračun. *(Odobravanje).*

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Čingrija, izvjestitelj financijalnoga Odbora.

D.r Čingrija. Meni, kao izvjestitelju financijalnog Odbora, pripada zaključna rieč, nakon ove dugačke i u nekom pogledu zanimive razprave. Iskati ću da zadovoljim svomu položaju, u koliko mi sile dopuštaju, premda priznajem, da je taj položaj težak. Iza ove dugačke razprave, kakovoj nema primjera od kada obstoji dalmatinski Sabor, ili barem odkad ja imadem već 22 godine čast biti izvjestiteljem školskog proračuna u ovom visokom Saboru, mislim da imadem pravo reći, da je težak položaj izvjestitelja, ovoga čovjeka, komu ostavljaju golu kost što su drugi izglodali. Ja ću sasvim tim, u koliko budem sposoban, pratiti razpravu, te pozvati pozornost vašu nas neke obćenite točke, kojim su se bavili razni predgovornici. Iskati ću da u momu razlaganju budem objektivan, da mi ne pobjegne koja osobnost, jer mislim, da svi u to moje mnienje vjerujete, da u ovoj razpravi bilo je mnogo osobnosti, a to su s moga gledišta žalostne stvari, koje se moraju u velike žaliti. Sliediti ću onaj red, kojim su išli razni govornici. Moglo bi se, za prikratiti stvar, uzeti jednu drugu metodu, razdieliti naime Sabor na tri grupe, te odgovarati na prigovore što je koja od tih grupa rekla. Ali ja neću upotrebiti toga, jer je trudno; pak sam vidio, da nekoja gospoda čitaju svoje govore, i ako je to proti našem poslovniku, koji to zabranjuje. Obazret ću se dakle, slijedeći ovaj red, na častnog našeg druga u ovom Saboru Biankinija. Častni zastupnik Biankini izrazio je neku nadu, da će se poboljšati stanje učiteljskog osoblja. I ako obćenito tomu ne prigovaram, mislim da financijalna sredstva toga ne dopuštaju, i bar meni, kao izvjestitelju financijalnog Odbora, nije ništa poznato, da se u tom smislu što radilo. Ako srca i govore, da se povise učiteljske plaće, mislim da će se mučno to dogoditi. Ostavljujući to pitanje, prelazim na ono što je rekao o pučkim knjigama.

Naravno, ja se tim predmetom ne mogu opširno baviti, jer nisam strukovnjak i nisam čitao tih knjiga. Jedno ću ipak opaziti, da znadem da su bile te knjige, kad su izašle, uzvitlale silnu prašinu, te bih po tom mogao crpiti uvjerenje, da nisu te knjige tačne i istinite. Za to treba, da iztaknem obćenito pitanje u tom poslu, na ime, što se jezika tiče.

Dolazim dakle na predlog častnog Bianki-

nija, dotično izpravak D.ra Pugliesi-a. U koliko me uči zdrav razum, mislim, da treba u tom poslu postupati obzirno, da se ne povriedi ičija osjetljivost. Moje je mnienje, da bi valjalo u svim spisima, što se u čitanke uzimlju, ostaviti naziv narodni, pa bio taj srbski ili hrvatski. U tom valja ipak pripoznati, da valja imati neki obzir prama većini pučanstva u ovoj zemlji, pa bi se tako moglo zadovoljiti i jednim i drugim. Ja se u tom pogledu u dalnje razprave upuštati ne ću, ali odgovaram samo častnom Biankiniju, da se nikako ne mogu složiti s onim dielom njegova govora, gdje se služio onom izrekom, koju je Shakspeare stavljao u usta Hamletu: „biti ili nebiti", kao da budućnost, kao da život našega naroda ovisi o jednoj čitanci. Kad bi ja znao, da je to tako, kako je on rekao, izjavio bi, da taj narod nesmije obstojati.

Naš narod je mnogo težih udaraca preživio, mnogo je jada doživio, pa ipak je proživio. Pretrpio je doba, kad nije bilo ni dozvoljeno našemu narodu odgajati svoju djecu u njegovu jeziku.

Odgajali se sinovi naših težaka u jeziku, koga nisu razumjeli, jer naša škola za taj jezik nije znala, i tako mislim, da nije pretjerano, kad se veli, da je u ono vrieme 98% nepismenih bilo. Opazit ću još častnom Biankiniu, koga inače rado slušam, da ima nesreću za ovoga i prošloga sabora, da njegovi govori u stanovitim krugovima prouzrokuju, neku uzrujanos. Mislim, da ta uzrujanost nije opravdana; za suditi rad jedne stranke ne treba gledati, što pojedini govornici govore, već kako pojedine predloge primaju; valja gledati kako stranka glasuje i po tom suditi o parlamentarnom radu njezinom. Opazit ću još nešto častnom Biankiniju, na onaj njegov dokaz, kojim se u dugom svom govoru pozvao na Dubrovačku literaturu.

Po mom mnienju, držim, da je Dubrovačka literatura svojina našega naroda; ja ne priznajem dva naroda, za to posebno ne priznajem ni srbske ni hrvatske literature.

Stara Dubrovačka literatura je svojima svega našega naroda, ali valja nam biti pravednim, te priznati da su baš Hrvati u našem Zagrebu ovo zadnje doba proučavali Dubrovačku književnost, te je jedino njihova zasluga, da se ta stara Dubrovačka književnost svestrano proučila.

Time bio bi gotov s častnim Biankinijem, a prelazim na njegova protivnika na drugoj strani, častnoga Bjelanovića. Razveselilo me je što je on u prvom svom razgovoru izjavio, a dielim podpuno njegovo mnienje, da on i njegovi sumišljenici neće iznositi vjersko pitanje i slažem se s njime, da je trgovanje u ime vjere kukavna stvar. Kažem, da dielim podpunoma njegove nazore, ali se neda tajiti, da u današnjem družtvu vjera još ostaje važan faktor, koliko u političkim, toliko u družtvenim odnošajim. Valja samo za dokazati to iztaknuti onaj veliki upliv, koji danas vjera vrši u političkim dogadjajim pod današnjim papom. Ma tvrdili talijanci koliko ih volja, da rimskoga pitanja već nema, ipak kad u Vatikanu zbore, u Kvirinalu se mnogo puta tresu. Kô može zaniekati velik uplivi vjere u političkom i družtvenom pogledu, taj nezna, kako odlučuje vjersko pitanje u pogledu Rusa i Poljaka, taj nezna za udes Poljske, a da ne govorim i ovdje o odnošaju izmedju Irskoga i Englezkoga puka. Moramo iskreno, ma i nerado, pripoznati, da i u našim prilikama vjera na našu nesreću neki upliv vrši. Vjera je i kod nas vršila svoj upliv u mnogom dogadjaju. Da je n. pr. pok. Ljubiša bio katolik, podpuno sam uvjeren, da bi se bila razmirica hrvatsko-srbska drugčije razvila i možda se ne bi bila razciepala narodna stranka.

Tko pozna naše odnošaje, taj će se sa mnom podpuno slagati. Da je Ljubiša katolik bio, bili bi ga već odavna zaboravili, nu dosta o tom, jer sliedim onu staru „de mortuis nihil nisi bene".

Podpuno se slažem s time, da Srbi imadu pravo, da traže, da se poštuju njihova narodna čuvstva, pa mi je zato odgovoriti, da naša stranka, kojoj imam čast pripadati nije nikada potlačila ova čuvstva. Dapače, na predlog baš onoga čovjeka, koga su nepra-

vedno krstili fanatikom, na predlog oplakanog našega sudruga Pavlinovića, bio je primljen naziv u ovom Saboru hrvatski ili srbski. To su učinili Hrvati, kad su bili u većini i dokazali su svoju snošljivost.

Samo mi se čudan čini prigovor g. Bjelanovića, gdje veli, da je svuda tražio te Hrvate po Dalmaciji, koju je obašao, da im nije našao traga. Ali mu na to odgovara razbudjena sviest hrvatskog naroda, te mu daje očiti prosvjed. Častni Bjelanović rekao je, da naša stranka uživa sve blagodati vlade, ali ja mislim da nije tako. Razumije se samo po sebi, da svaka vlada mora imati u ustavnoj zemlji jednu stranku, na koju se mora oslanjati; a da je tako i u ovom našem saboru, ne može biti sumnje. Dopuštam i to, da u tom pravu mora Vlada imati neki ugled prema našoj stranci, ali ne vidim da bi Vlada izkazivala joj osobite kakve blagodati.

Medjutim, gospodin Bjelanović toga ni dokazao nije, a *rieč* ostaje svedjer *rieč*, dok joj dokaza nema. Protivim se i drugom jednom izrazu častnog Bjelanovića, da je Vlada dopustila nama, da izopačimo naš školski zakon. Ne samo što ovako govoriti nije na mjestu, nego dapače nije ni u tom častni Bjelanović ničesa dokazao. Čuli smo i častnog izvjestitelja zem. Odbora, mog prijatelja D.ra Klaića, koji je dokazao kako se objektivno u tom pogledu postupalo i kako naš zakon nije mogao biti izopačen. Nadalje nam je bilo prigovoreno, da hrvatska stranka jedno misli, a drugo čini. Mislim, da je taj prigovor najmanje opravdan.

Naš program je svakomu poznat; poglavito mu je združenje sa braćom preko Velebita, to je onaj oblik u kojem se u prvo doba narodno pitanje pokazalo, a prednjačili su Dubrovčani sa Kotoranima, ovi su onda najodriešitije, bili koje mu drago vjeroizpoviesti, zahtievali sjedinjenje sa Hrvatskom. Ja sam onda odmah iz početka, kao mlad čovjek, pristao uz tu stranku, kojoj sam do danas vjeran ostao, pa neću od nje božjom pomoći nikad odstupiti. Nije opravdan ni onaj prigovor, da naša stranka teži za progonstvom Srba; to je skroz bez temelja, kao što je bez temelja opisivati u grieh našoj stranici onu novicu školskog zakona. Na to mu je odgovorio č. izvjestitelj zemalj. Odbora potanko, a mislim da je č. Bjelanović zadovoljan. Ne ću se baviti zaključnim njegovim riečima, da mi što ne pobjegne, što mu drago bilo ne bi. A sad ću se osvrnuti na novog našeg druga u ovom saboru č. D.r Salvia.

Moram prije svega, da mu učinim komplimenat za onaj utisak, kad je prvi put u svom Saboru uzeo rieč. Njegovom dozvolom priznati mi je, da nalazim veliku razliku izmedju njega i njegovog predšastnika. Izmedju njih nalazi se veliki jaz.

S postupanjem D.ra Bajamontija, nije se dalo nikad ništa postići, dočim se nadamo da bi se ponašanjem D.ra Salvija moglo doći do velikih posljedica. Nu valja mi se osvrnuti i na neke njegove prigovore. On se tužio, da većina ne podupire talijanskog elementa. Mi smo u ovoj kući već mnogo puta dokazali, da ga ne možemo podupirati, jer ga nismo nikada smatrali kao elemenat narodni, nego kao elemenat kulturni.

Ako pak uzmemo stvar s drugoga gledišta, to je poznato, da smo mi taj elemenat, kao kulturni, ne progonili, nego dapače podupirali. Gosp. Salvi, da je bio članom ovog Sabora u prošlim godinam, znao bi da sam ja osobno iznio to pitanje u poznatoj razpravi o jeziku, kad sam rekao, da je u interesu našem vlastitom talijanska kultura, koja nas čuva od njemačkog jezika, koji nam prieti i koji se preko mjere u našim uredim širi. Gospodin Salvi, da opravda svoju tvrdnju o obstanku talijanskog elementa, kaže, da se taj jezik govori duž naše obale u mnogim mjestima i gradovima, a na taj jezik da mi navaljujemo. Treba pripoznati tu istinu, da je tako na našim obalama i da se talijanski jezik rabi. Ali to još ne dokazuje, da ondje stanuje talijanski narod.

Talijanski jezik u našim obalam lako ćemo razumiti, promislimo li na dugotrajno talijansko mletačko vladanje, pak da za to doba nismo

imali svojih škola nego same talijanske, nadalje da mi imamo na drugoj obali Italiju za susjeda, s kojom smo dnevnice u trgovačkom saobćenju, pa neka promisli da je taj narod talijanski napredan na polju prosvjete, te će odmah naći razloga zašto se kod nas talijanski govori. Mislim da bi bilo vrlo mučno to dokazati, da ima kod nas talijanske narodnosti, jer jezik je jedna stvar, a narodnost druga.

Što bi bilo kad bi se taj argumenat upotrebio i za neke grčke zemlje, gdje se talijanski govori? Kad bi tko u Krfu i u drugim grčkim otocim rekao da su tamo talijani, liepo bi ga pogledali. Tužio se č. Salvi da pokrajinsko školsko vieće ne sluša opravdane tužbe talijanskog elementa, ali u ovoj razpravi nije dokazao, da je ta tužba opravdana, dapače znademo protivno, da se je udovoljilo svakoj molbi, da se uvede talijanski jezik u školu, jer da je potrebit, i kad je školsko vieće u tom pogledu upitalo zemalj. Odbor, da je takodjer on uviek svoju dozvolu dao. Častni je zastupnik osim ostaloga još preporučio, da bi se uvele škole talijanske u naše poglavite gradove i poglavita mjesta na obali. Ja bi se proti tomu opro, kao što će se oprieti i ciela vaša stranka. Mi nismo proti tom, da se uvede talijanski, kao kulturni jezik, i da ga naša mladež uči, kao drugi jezik, ali nikad ne bismo pristali na to, da se opet uvede talijanska obuka, pa onda i njemačka, jer bi tako odgojili nekakove kozmopolite. U tom pogledu valja da ostavite svaku nadu, dočim ćemo vam uviek doći u susret, kad ćete nas pitati da čuvamo talijanski jezik, ali na nemoguće ne možemo nikada pristati. *(Odobravanje u sabornici).*

Častni Buzolić u polemici sa našim drugom Salviem, kad se bavio sa istarskim poslovima rekao je da u Istri u istinu imade talijanske narodnosti, i da je tako, Hrvati nikad ne će niekati. Č. Salvi je na to rekao: vi priznajete taj elemenat sada, jer oni imadu većinu, a kad dodje do toga, a i sam č. zastupnik Salvi pripoznaje da će do toga doći, da Hrvati istarski dobiju većinu, dogodit će se onamošnjim Italijancim, što se je dogodilo i vama kad su Hrvati došli u većinu. Na to mi je odgovoriti častnom Salviu, da mi toga ne ćemo učiniti, jer smo mi pravedni, jer nećemo zaniekati nikada da u Istri ima talijanskog naroda, mi naime znamo da ima ondje, kao i u Českoj njemačkih, u Istri talijanskih kolonija, koje su se ondje udomile. Vi vidite kako bi Česi, premda su u većini htjeli da dodju u susret Niemcima, ali nikad neće da dozvole, da se trga Česka kraljevina, kako bi to Niemci htjeli. Isto moguće zbivat će se i u Istri, kad hrvatska stranka dodje u većinu, a doći će do toga, jer vidimo kako občina za občinom pada u Hrvatske ruke, pa će onda možda istarski talijani zahtievati razdieljenje Istre, na što Hrvati nikad pristati nebi mogli, te bi se razvila borba u istom pravcu kao i u Českoj. To bi se moglo dogoditi, ali da mi fakta zaniečemo, to neće biti nikada. Po mom mnienju, gdje ima mješovitih narodnosti, treba da se slabiji podčini jačemu, pa da čeka nebi li dobio od njega što uspješnijih uvjeta života, ali kad bi slabiji htio da se oslobodi, jači bi naravno upotrebio silu. Bolje je dakle doći do poštenog ugovora. Č. nam je Salvi zamjerio u pitanju čitanaka, kad je opazio, da se mi svadjamo radi naslova, jer da je sasvim naravno da su to hrvatske čitanke. Ja se slažem time, te mislim da se razumije već time što se izostavlja to ime, da je u ovoj zemlji velika većina hrvatskog naroda, svakako je to rečeno u retoričkim figurama. Častni Salvi zahtievao je, da se učini štogod za njegovu stranku u školama.

Ja mislim, da se vi, gospodo t. zv. Italijanci, izpitateli faktično stanje u tom pogledu, ne možete tužit. A ako se imade tko tužiti, to smo mi, jer poznati će svatko, da u našim sudovim pretežno vlada talijanski jezik.

Što se tiče škola, te su po zakonu uredjene, ali ipak, ako bi se u jednom mjestu našao dovoljni broj onih koji se služe talijanskim jezikom, pa bi ti željili da se osnuje talijanska škola, mogli bi to tražiti na temelju zakona, a ako takovih škola u našoj zemlji nema, valja to pripisati odsutnosti talijanskog elementa u našoj zemlji, jer smatrati talijancima one koji poznavaju i hrvatski, mislim da se

ne može to pravilo upotrebiti, a oni koji u Dalmaciji govore samo talijanski, tih je vrlo malo. Vidjeli smo to onda, kad je častni D.r Salvi rekao nekoliko rieči u našem jeziku, koje je točno i vjerno naglasivao. Sa častnim mojim sugradjaninom zastupnikom Zorem ne ću se baviti. Neka mi se to ne upiše u grieh, jer ga ja ne umalovažujem, dapače mi je iztaknuti da je vrlo liepo govorio kao strukovnjak, pa se tu s njim upustiti ne smijem. Č. naš drug Benevenija takodjer je strukovnjak, te se ne ću baviti njegovim liepim, umjerenim govorim, samo ću opaziti da statistika, koju je on naveo ne odgovara faktičnim obstojnostim. On je govorio, da se broj analfabeta na sto umanjio samo za 3.63%, dočim nam u istinu posljednji statistički podatci prikazuju, da taj napredak, što se tiče mužkoga spola, broji 6.39%, a ženskih 2.81%, popriečno dakle 4.5, biva za cieli jedan postotak više nego je on proračunao. Evo me sada častnom našeg drugu Vukotiću.

Ne ću se ja obazreti na ono, čime je on započeo svoj govor, kad je odgovarao častnomu Biankiniju: „ako je ovdje komu krivo, to je nama Srbima". Ne ću izpitivati je li su te njegove rieči opravdane, ili nisu, nego moram da pobijem ono, kada je negirao nama Hrvatima jezik i pozvao se na Ljudevita Gaja, i naveo one rieči Gajeve, što su poznate nama svima. Častni drug Biankini naveo je Vukove rieči, gdje Vuk kaže, da piše hrvatskim dialektom. A ja nadovezat ću tomu, da su u dobi Gajevoj vladale takove zabune, što se tiče jezika, da je ono što se pisalo oko 1848 po znanost od vrlo male važnosti. Ja ću biti slobodan da protiv Hrvata Gaja navedem Srbina Daničića, a za Daničića znamo koliko je on vriedio za znanost. A eto što je u tom pogledu rekao Daničić: da smo mi amo na jugu jedan narod i da je nama jedan jezik sa dva različita imena, koji jedan nazivlju Hrvatskim, a drugim Srpskim, jedni jezik, jedan narod. Daničić je čovjek pravedan, dubska uma i prosviećen, nastanio se u Zagrebu gdje je bio dobro primljen i ljubljen od svih Hrvata, te nije mogao nego priznati čistu istinu.

Častni zastupnik Vidović iznio je iste prigovore što i lani o školskom proračunu, da je naime malen uspjeh od školah, te da on nebi žalio da se te škole zatvore; ja mislim da je on tekom razprave u čem god promienio te nazore, te sam uvjeren da kad bi o njegovom glasu zavisilo, da li se imadu zatvoriti te škole, ili ne, da bi on bio protivan sam tomu. Eto me na našega častnoga druga Perića.

Ja ću se najprije osvrnuti na ono što ne mogu nego odobriti, t. j. da se naš jezik u Dalmaciji nazivao od početka hrvatski i kao dokaz naveo je, gdje se u jednom talijanskom spisu ilirski jezik prevodi „hrvatski". Ali to nema nikakve važnosti za nas.

Ono što je obratilo osobito moju pozornost, a mislim i svih vas, rekao bih, da je ona geogr[illegible] knjiga, koja je izišla u Beogradu, u [illegible] sve zemlje od Macedonije, pa amo pre[illegible]rpske kraljevine, Novoga Pazara silazeći u junačku Crnu Goru, te amo prema Dalmaciji, a s ove strane preko Hrvatske, nazivlju Srbske. Mislim samo, da se za tu stvar ne mogu činiti odgovornim naši Srbi u pokrajini, ta se star njih nimalo ne tiče. Glavna točka našega programa jest sjedinjenje s prekovelebitskom Hrvatskom, a poglavito za sada ovu točku naša braća Srbi ne priznaju, dočim su oni pred 20 godina bili ma i od nužde, najvriedniji zagovaratelji toga sjedinjenja, pak će možda opet biti. Ono što je spomenuo častni Perić plod je poznate Beogradske propagande, koja hoće, da predstavi Srbiju kao neki Balkanski Pijemont, a Beograd da bi bio Turin.

Ja bi to mogao žuditi gospodi Beogradskoj, kad bi oni znali žrtvovati se za tu ideju kad bi prigoda došla, ali mi se čini, da se tu samo mnogo viče, a da se, čini mi se, vrlo malo radi. Pa negiranjem hrvatstva pako mislim da se vrlo malo može što postići i jedva do česa praktična doći. Tko se je izmedju raznih govornika sa proračunom bavio bio je naš drug častni Trigari.

Ja se s njime ne ću na dugo baviti, jer mu je već izvjestitelj zemalj. Odbora potanko

odgovorio. Ako sam dobro shvatio č. Trigaria, on je u jezgri rekao, da se na škole razmjerno mnogo troši i da bi dosta bilo da trošimo polovicu, a drugu polovicu namienimo u druge svrhe, kao za vodu i što ti ja sve znam. Takove želje bile su već izražene, ali one ne mogu biti uslišane, jer težko da bi se većina odazvala njegovoj želji.

Evo me sada na častnoga zastupnika Smirića. Ja se ne mogu baviti dugim citatima, kao što on obično čini, jer kako sam već prije opazio, ja moje govore ne čitam, već ih držim kako izpadnu, gdjekad bolje a gdjekad gore, bez priprave.

(Smirić. Bilo bi bolje da se pripravljate).

Ja ga na tom polju sliediti ne [illegible]. Ja sam čuo današnje njegovo očitovanj[illegible]eći ću, da je bilo potrebno poslie [illegible]vog posljednjeg govora, koji je u meni učinio baš oni utisak, koji je on ondje napomenuo. Premda pripoznat mi je njemu u prilog, da posljednji govor mogao je u mojoj glavi sastaviti neki sud o njegovim načelima, pa nije trebalo da dodje sa izjavom o nepokolebivoj odanosti Nj. V. Caru i Kralju i Njeg. Preuzvišenosti gosp. Namjestniku.

Imajući prama Nj. Preuzvišenosti to poštovanje, on bi morao znati, kako se njegova izjava u prijašnjem govoru, da neće glasovati za proračun, i njegovo današnje očitovanje, nikako složiti ne mogu, kao što se voda i vatra slagati ne dadu. Utisak bio je ovaj, kako sam već prije spomenuo bio.

Što me se je u posljednjem govoru osobito dojmilo, bilo je to, što je častni naš drug spomenuo mletačku zastavu, koju da su bili harni Dalmatinci negdje sakrili, pa da bi mogli ti zahvalni Dalmatinci opet podići tu sakrivenu zastavu, koja je zakopana.

Velim da nas se je dojmio taj govor, ali straha nije u nama prouzrokovao. U koliko se nas tiče, kad bi do toga moglo doći, mi bi većina taj strah suzbili, ali da do tog ne dodje, brine se već austrijska policija, a pri potrebi i austrijska vojska. Nego Mlečići, ako i nijesu osobito Dalmatince njegovali, već iskali kako da jih što jače izcrpe u svoju korist, što se narodnosti tiče, te nam nijesu niekali, a svjedok je istorijski onaj naziv, koga još i dandanas nosi obala u Mletcima, koja se zove „Riva degli Schiavoni“, jer su tu dalmatinci pristajali sa svojim brodovima, te su time bilo kako mu drago priznavali. Dalmatincima da su Slaveni, a onu obalu zvali su slavenskom.

Vlada mletačka nije mislila da imade ovdje talijanske narodnosti, već je samo hrvatsku zanemarivala. To dokazuje poviest. I taj postupak nije nikakovo čudo. Tako postupaju sve absolutističke vlade, jer se one straše prosvjete svog puka. Svim nama je poznato u kakovom položaju su se nalazili neki predjeli sadanje Italije. Kako je narod u južnoj Italiji bio potišten, dok su ondje vladali Burbonci. Tu je pučka obuka bila jako nizka, jer se nije htjelo da puk progleda i da se neznanstvo izpravi, pak da tako laglje vladati mogu.

Dopustite, da sa malo rieči odgovorim častnom našem drugu Buzoliću, čigovi su govori podigli nadasve najjači prigovor s one strane visoke kuće. A najviše se uzprotiviše riečima g. Buzolića, da je talijanska narodnost u Dalmaciji *un nome vano senza soggetto.* Ta je izreka kako je poznato uzrujala živce čast. zast. Smirića, te je došlo do trvenja medju njima. Evo ja ću Vam iskreno reći, da su one rieči čast. Buzolića opravdane. Ja ću vas, gospodo, pobiti s onim, što je vaša stranka činila, kad se je pojavilo narodno pitanje u Dalmaciji. Onda je talijanski vaš organ „Dalmata“ isti pripoznavao, da je ovo slavenska zemlja, te ste vi u vašim novinam pisali: *Slavi domani, Croati mai.*

(Salvi poriče).

Ali kad se pojavila borba proti talijanskoj

upravi, koja se je kroz stoljeća uvriežila, pa kad ste vidjeli da se ovim oružjem neda štititi talijanska narodnost, pa ni kao kulturna, jer za čl. 19 fondamentalnih zakona treba narodnost, vi ste je stvorili. A to je priznao nekadanji vaš vodja u ovom saboru, pokojni D.r Bajamonti, koji je rekao: nami je trebalo, da ovo iznesemo, ovako udesimo, da se možemo pozivati na čl. 19. novih zakona. To mi svi znamo (Salvi poriče), zato ne mogu pristati na vašu talijansku narodnost. Častni zastupnik Ljubić u svome govoru dokazivao je onu stvar, o kojoj smo se ni uvjerili, da opozicije srbska i talijanska nebi mogle postati vladajuća stranka u našoj zemlji. Ono, što je on kao načelo iztakao u pitanju jeziku, to mora da bude temeljna točka našeg programa, a medju Srbima i Talijancima to je pitanje fondamentalno, pak se opet može liepo im odgovoriti, da se voda i vatra spojiti ne dadu.

S time mislim, da sam, koliko je do mene bilo, ovgovorio na prigovore. Osvrnuti ću se sada u kratko i na predloge, koji su bili prikazani s raznih strana u pogledu jezika. Prvi predlog iztakao častni naš drug zast. Biankini. Predlog glasi *(čita)*:

„Pozivlje se c. k. Vlada, neka u korist zdrave narodne prosvjete dade pregledati nove knjige za pučke učione u Dalmaciji, i neka pazi osobito na to, da u novom izdanju ime naroda i jezika hrvatskoga nebude pritajano ili nagrdjeno“.

Ja ću opetovano predložiti, da se posljednja rieč „izgrdjeno“ izostavi. Čini mi se, da je čast. zastupnik Biankini bio na taj moj zahtiev pristao. Inače ja pristajem uz predlog. Predlog čast. Biankinia donio je za sobom predlog čast. D.r Pugliesia, koji ga je podnio u ime srpske stranke, i koji zahtieva isto za Srbe, što i častni Biankini za Hrvate. Kad je bio predlog iznesen, ja sam bio ustao, te rekao da bi valjalo taj predlog dokazima opravdat. Ti dokazi nisu bili navedeni, te sam bio onda izjavio, da ja rad toga ne bi mogao glasovati. Medjutim se položaj promienio. Častni Pugliesi primakao se je nama, te je opozvao svoj predlog, a zadovoljio se samo s jednim nadodatkom. U obrazloženju svome rekao je častni drug Pugliesi, da ne bude srpsko ime pritajano; ali gospoda ipak niesu činima dokazala, da se je pritajanje imena dogodilo, i nije bilo konkretnih dokaza, kako je to bilo s ove strane. Nego ipak mi nismo mogli, nego da kao većina u tom smislu pristanemo, ako zahtiev i nije dokazima opravdan, ako baš i nije drugo nego afirmacija nekog načela, opet ne možemo se tomu oprieti, te smo promislili, da moramo tomu zahtievu zadovoljiti, te je većina odobravanjem ovaj izpravak primila, te ćemo za nj glasovati, jer bi se inače nekako ogriešili o temeljnu tačku našeg programa, biva sjedinjenje sa Hrvatskom. Ta poglavita tačka našeg programa glasi *(čita)*.

Jer kad bismo mi odbili ovaj izpravak D.ra Pugliesi-a, mi bi se ogriešili proti toj tački. I zato, ako taj izpravak nije smatran kao stvarno opravdan, ipak očitujem da ga primamo, naslanjajuć se na ono, što sam već naveo.

A sada, gospodo, predlažem, da predjemo na posebno pretresanje školskog proračuna za g. 1892. *(Odobravanje)*.

Bjelanović. Molim za rieč.

Predsjednik. O čem hoćete da govorite?

Bjelanović. Ja bih samo sa njekoliko rieči odgovorio, kao stvarni izpravak, da razjasnim poštovanom D.ru Klaiću neke svoje rieči.

Paštrović. A što! nema rieči! Njemu će dozvoliti... To je liepo!

Predsjednik. Zastupnika D.ra Paštrovića pozivljem na red.

Paštrović. Što je opet s Paštrovićem?!

Predsjednik. Pozivljem Vas na red. — Gospodin Bjelanović ima po § 48 našeg poslovnika (*čita*): rieč za stvarni izpravak i lični čin. A Vi, dok vam ne dam rieči, ne smijete govoriti.

Bjelanović. Dužan sam da razjasnim neko nesporazumljenje, koje je nastalo s lieve strane usled moga govora o školskoj noveli. Ja sam naime odgovorio prvom govorniku, pošto se je tužio, da je u jednoj školi, gdje su katolici u većini, namješten učitelj pravoslavni, da se je on imao tužiti na svoje zastupnike, koji su prihvatili taj zaključak. Nu pošto sam čuo g. D.ra Klaića, ja sam posve zadovoljan.

Drugi govornik današnji, D.r Čingrija, takodjer se je sa mnom bavio. Gospodin izvjestitelj je naveo, da sam ja rekao, da ja nisam našao Hrvata u Dalmaciji. Toga ja nisam rekao, već sam spomenuo samo stare tradicije, nipošto Hrvate. Ja sam toliko pristojan, da kad mi tko reče: Hrvat sam, ja ću mu već, kad nebi drugih razloga bilo, iz uljudnosti to priznati. Poštovani zast. D.r Čingrija shvatio me, kao da sam ja rekao, da je hrv. stranka izopačila školski zakon. Ja se nisam tako izrazio. Ja sam samo na prvi govor čast. Biankinija rekao, da se s desne strane potvrdjuje, da se opažaju znakovi pobune medju učiteljima i da se zakon ne vrši. Glede prigovora da hrvatska stranka jedno misli a drugo čini, reći ću gospodinu izvjestitelju, da je to bio odgovor čast. Biankiniu na njegov govor, gdje je rekao, da se je s drugih razloga nazvao naš jezik srpsko-hrvatskim, da se time neko zadovolji, ali da se tako nije mislilo. Ja sam po tom morao misliti, da tako misli ciela hrvatska stranka, pak sam tako odgovorio na napadaje s desne strane, tim više kad se je čast. Biankini pozvao na cielu stranku. Ja sam morao odgovoriti č. Biankiniju onako, kako sam mu odgovorio.

Predsjednik. Izvjestitelj predlaže da se predje na posebnu razpravu. Gospoda, koja pristaju da se predje na posebnu razpravu školskog proračuna 1892 godine, neka ustanu. (*Većina*). Prelazi se na posebnu razpravu. Molim gosp. Izvjestitelja da čita naslov I. Potrebština.

D.r Čingrija (*čita*). „Troškovi uprave“ f. 700.

Predsjednik. Pita li tko rieč?

D.r Zaffron. Pitam rieč.

Predsjednik. Ima rieč D.r Zaffron.

D.r Zaffron. U lanjskome zasjedanju bila je molba mjesta Vrbnika izručena školskom odboru. Vrh te molbe bio je izviestio častni Buzolić, te je poslije bila uvažena ta molba Vrbničana, da se u Vrbniku ustroji mješovita škola.

Do sada taj je zaključak stvoren, ali nije imao uspjeha, koji se bio očekivao. Ja se ograničujem samo na to, da vis. Saboru predložim ovaj zaključak (*čita*):

„Neka se ponovi preporuka visokomu pokrajinskomu školskomu Vieću za ustanovljenje mješovite pučke škole na ostrvu Vrbniku na Korčuli“.

Predsjednik. Ja ću ovaj zaključak staviti na glasovanje, pošto bude glasovan predračun. Sliedi posebna razprava.

(Bez razprave primljeni su Naslovi I.i do VII.a „Potrebština“ i I.o do IV.a „Pokrića“, kao što i ukupne svote).

Imamo predlog, što ga je prikazao zastupnik Zaffron; predlog glasi (*čita*):

Ona gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

Sada imamo predlog zastupnika Biankinija

prikazano već u prvoj sjednici ove razprave o školskom proračunu. Predlog zast. Biankinija glasi *(čita)*: K ovomu predlogu prikazao je č. D.r Pugliesi sliedeći izpravak *(čita)*:

„Pozivlje se c. k. Vlada neka u korist zdrave narodne prosvjete dade pregledati nove knjige za pučke učione u Dalmaciji, i neka pazi osobito na to, da u novom izdanju ime naroda i jezika hrvatskoga nebude pritajano, kao ni ime naroda i jezika srbskoga“.

U smislu 47 § našega poslovnika ima se glasovati najprije o predlogu s izpravkom D.ra Pugliesia. Kada ovaj ispravljeni predlog ne bi dobio većinu, stavit ću tada na glasovanje predlog zastupnika Biankinija.

Biankini. Predlažem da se poimence glasuje.

Predsjednik. To sam namjeravao učiniti. Prelazim na glasovanje. Gospoda, koja pristaju na predlog zastupnika Biankinija uz izpravak zast. Pugliesia, molim da odgovaraju sa *da*, a oni koji su mu protivni, nek odgovaraju *ne*. (Obavlja se glasovanje poimence.) Predsjednik čita imena zastupnika. Sa *da* glasuju: Bjelovučić, Bjelanović, Borčić, Brajković, Čingrija, Gjorgji, Gojković, Gondola, Ivčević, Karaman, Klaić, Korlaet, Kulišić, Pugliesi, Simić, Šupuk, Tartaglia, Vranković, Vukotić, Zaffron, Zore i Vojnović.

Sa *ne* glasuju: Biankini, Benevenia, Buzolić, Ljubić, Paštrović, Perić, Salvi, Šarić, Smirić, Trigari i Vidović.

Bilo je u sve 33 glasa; sa *da*, t. j. za predlog Biankinija sa izpravkom D.ra Pugliesia glasovaše 22 zastupnika, protiv predloga 11. *(Odobravanje u Sabornici)*.

Predlog zastupnika Biankinija, uz izpravak Pugliesijev, primljen je.

Prelazim na drugu točku dnevnoga reda.

Izvještaj financijalnog odbora o predračunu pokrajinske mirovinske učiteljske zaklade za godinu 1893. (Prilog 16 str. 383).

Rieč ima izvjestitelj financijalnog Odbora D.r Čingrija.

Čingrija *(čita)*:

Visoki Sabore!

Troškovi preliminirani za *Mirovinsku učiteljsku Zakladu* u dojdućoj godini 1893 iznose f. 33562

Oni za tek. god. 1892 iznosili su „ 32534

Što znači u više f. 1028

Uzrok je povišenju obični, to jest umnoženi broj umirovljenih učitelja.

Dohodci zaklade proračunani su na f. 11797

dok oni za g. 1892 iznosili su „ 11585

Što znači više f. 212

S računarskog gledišta financijalni Odbor nema šta da prigovori ovim izpadcima; ali je isti u ovoj prigodi svrnuo svoju pozornost na jednu faktičnu okolnost, koja treba da bude iztaknuta.

Po § 58 Pok. Zak. 29 prosinca 1871, svaki usposobljeni učitelj, *kad dobije službu*, dužan je položiti u pjeneznicu za mirovinu 10% svoje godišnje plaće, a tako isto kod svakog susljednog povišenja i svake petogodišnje doplate. Suviše svake godine 2% prama plaći što poteže.

Poznato je paka da pravo na pensiju, po našem školskom zakonu, računa se od dana ispita usposobljenja, dok po sadašnjoj praksi učitelji ne izdaju gorinavedeni doprinesak od 10% za mirovinski fond, neg stoprva onda, kad su *imenovani stalnim*.

Zaklada mirovinska, usljed toga, gubi svake godine priličnu svotu, a Odbor financijalni misli da to nije u redu, i da navedeni običaj ne odgovara ni slovu, ni duhu zakona. Ne slovu, jer zakon kaže da netom dobiju službu dužni su izdati dotičnu izplatu; ne duhu, jer kad pravo na pensiju računa se od dana položenog ispita, pravedno je da netom službu nastupe, i ako im stalno imenovanje fali, da polože po zakonu zahtievanu svotu u pokrajinsku mirovinsku zakladu, jer drukčije shvaćajući stvar, dolazi se do toga, da u tome pogledu biva bolji položaj nestalnijeh od onoga onijeh što su imenovani stalnim.

Da se tomu na put stane, financijalni Odbor predlaže doli naznačeni saborski zaključak.

Na temelju pak navedenih razloga predlaže se Visokome Saboru:

1. Da uzme za podlogu posebne razprave proračun za godinu 1893, predložen od Zemaljskoga Odbora izvješćem 6 ožujka 1892 Br. 935;

2. Da primi sve točke troškova i pokrića istim izvješćem predložene;

3. Da primi sliedeći zaključak:

„Svaki član učiteljskog osoblja, koji je „položio ispit o sposobnosti za učiteljstvo, „dužan je netom dobije učiteljsku službu, bez „ikakva obzira na stalnost, položiti u miro- „vinsku pjeneznicu sve one svote, koje su „propisane od §. 58 pokr. zakona 29 pro- „sinca 1871".

Financijalni Odbor

Zadar, 21 ožujka 1892.

Predstojnik-Izvjestitelj

Čingrija

Predsjednik. Obća razprava je otvorena. Pita li tko rieč? — Nitko. — Obća razprava je zatvorena. — Gospoda koja pristaju da se predje na posebnu razpravu ovog proračuna, neka ustanu. (*Većina*). Prelazim na posebnu razpravu.

(Bez razprave primljeni su pojedini naslovi i ukupne svote „Potrebština" i „Pokrića").

Predsjednik. Stavljam sada na glasovanje sliedeći zaključak predložen po financijalnome Odboru: „Svaki član učiteljskog osoblja, koji je položio ispit o sposobnosti za učiteljstvo, dužan je netom dobije učiteljsku službu, bez ikakva obzira na stalnost, položiti u mirovinsku pjeneznicu sve one svote, koje su propisane u §. 58 pokr. zakona 29 prosinca 1871. — Gospoda, koja primaju ovaj zaključak, neka izvole ustati. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda:

Izvješće financijalnog Odbora o proračunu pokrajinske učionske zaklade za godinu 1893. (Prilog 17 str, 397).

Pošto se prijaviše za rieč o ovom predmetu zastupnici Buzolić i Bjelanović, ja ću izostaviti ovu točku dnevnog reda za drugi put, i prelazim na slijedeću: prvo čitanje predloga D.ra Klaića o namještenju kotarskih učionskih nadzornika.

Rieč ima predlagatelj D.r Klaić.

D.r Klaić. Visoki Sabore! Moj predlog sam po sebi se preporuča. Mi smo svi uvjereni, da napredak pučkih škola odvisi o dobrim nadzornicima, a da je sada položaj kotarskih nadzornika sasvim prekaran, oni se imenuju za šest godina i ostaju u svojoj službi, a dobivaju samo naknadu za putne troškove.

U tim okolovštinam, kad se razpiše natječaj, vrlo je malen broj, ili skoro nikakav, molitelja, tako da valja moliti da se primi toga mjesta koji učitelj, a da se uzmogne imati školskih nadzornika. Nema dakle dvojbe da valja to stanje promieniti, te se radi o tom da se

uzmogne imati stalnih nadzornika. Osnova zakona već je bila godine 1888 pripravljena za sve zemlje zastupane u Car. Vieću, kojim se uredjuju mjesta kotarskih nadzornika. Po toj osnovi izradio sam i ja naš zakon, te sam dapače ostavio iste rieči osnove, kojom sam se poslužio.

Ova osnova za cielu Carevinu nije došla na pretresanje, radi visećega školskoga pitanja, kojeg su potakli konservativci. Sada u zadnje doba uzeo je Galički Sabor inicijativu, da bude stanje nadzornika uredjeno pokrajinskim zakonom, pa sam ja za kraljevinu Dalmaciju primio ovaj zakon, te skoro u njemu nebi trebalo ništa ni mienjati, nego samo Galiciji nadostaviti Dalmaciju. Usljed toga, ako se primi ovaj zakon, tada treba da se promiene u našem školskom zakonu dva paragrafa, odnosno ove promjene, u tom smislu, da ta novica prestaje, kad stupi u život državni zakon, kojim se ovo uredjuje. Ja predlažem da se moj predlog, pošto je financijalne naravi, izruči financijalnom Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč o ovom predlogu? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju da se predlog zastupnika D.ra Klaića izruči financijalnom Odboru, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

Prelazim na slijedeću točku dnevnog reda:

Izvješće financijalnog odbora o predlogu Zemaljskog Odbora glede ustanovljenja zemaljskog mjernika za poljodjelske poboljšice.

Molim izvjestitelja financijalnog odbora, zastupnika Borčića, da pročita izvješće.

Borčić (*čita*):

Visoki Sabore!

Već od dugog vremena sa sviju krajeva naše zemlje jednodušno se vapi da se tok našh voda preuredi. Tome vapaju i ova se visoka skupština u raznim prigodam najživlje odazvala, te preporučala i Vladi i Zemaljskom Odboru, nek bi se to pitanje što skorije riešilo. Kako se razabire iz izvještaja Visokog zemaljskog Odbora od 10 ožujka t. g. Br. 1129, dojavljena Visokom Saboru u sjednici od 21 tek. mj., riešenje ovoga toli po našu otačbinu važnoga pitanja sretno se kraju primiče. Obetano je da će se tekom ove godine započeti radnje uredjenja rieke Krke, kao što i one koje se odnose na uredjenje vodâ u Imotskom polju s one strane, te leži na hercegovačkom tlu. Ove zadnje radnje, dakako, izvršiti će bosanska Vlada.

Nu u izradbi su osnove za uredjenje „Raztoka“ i „Jezera“ i one Imotskoga polja. Osim toga dovršeni su razvidi za uredjenje Konavoskog polja, i one za prosušenje Vranjskog blata, a odnosne osnove biti će još ove godine načinjene. Od prieke je potrebe dalje da se čim prije latimo uredjenja vodâ u Ninu i Novigradu, te da se izvrše potrebiti izvidi i upute odnosne razprave.

Zamašaj i znamenitost ovih radnja takove su, da nipošto nije dostatna izvrstna sila odredjena u tu svrhu od C. K. Ministarstva za poljodjelstvo. Toga radi Visoki Zemaljski Odbor još lanjske godine bi prisilovan da uzme privremeno tehničkog pomoćnika, koji bi bio pri ruci i pomagao C. K. namjestničkom mjerniku, toli u izradbi osnova, koli u nadziranju i pregledanju započetih radnja. Nu pošto s jedne strane radnje, kojih su osnove već gotove, trajati će nekoliko godina, a uz to će se potreba izvedenja drugih ne manje važnih pojaviti; obzirom dalje da je mučno naći dobru tehničku silu, koja bi se primila provizorne službe; obzirom paka da čim se veće idrauličnih radnja izvrši, tim više raste potreba njihovog uzdržanja i trajnog nadziranja, s toga podpisani Odbor nalazi da je zaključak predložen o Zemaljskog Odbora u sjednici 21 tek., koji glasi:

„Ustanovljuje se kod Zemaljskog Odbora mjesto zemaljskog mjernika za poljodjelske poboljšice. Taj je mjernik stalni zemaljski činovnik u X. razredu čina državnih činovnika,

sa godišnjom plaćom od fior. 900, su dvie petogodišnje doplate od f. 50, i f. 200 službovine, sa pravom na mirovinu u smislu saborskog zaključka pod B.em 20 — D. god. 1872. U slučaju službenog putovanja van uredovnog sjedišta, primat će nadnice i putbine u mjeri utanáčenoj za cestarskog tehničara kod Zemaljskog Odbora", — osnovan, i predlaže: nek bi ga Visoki Sabor izvolio primiti:

Financijalni Odbor

Zadar, 27 ožujka 1892.

Podpredstojnik

Čingrija

Izvjestitelj

Borčić.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Stavljam na glasovanje predlog financijalnog odbora, koji glasi *(čita).*

Gospoda, koja primaju ovaj zaključak, neka ustanu. (*Većina).* Primljeno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnog reda:

Predlog Zemaljskog Odbora o petgodišnjim doplatam tajniku zemaljskog odbora.

Rieč ima izvjestitelj zemaljskog Odbora D.r Klaić.

D.r Klaić (*čita*):

Br. 1412.

Visoki Sabore!

Zaključkom primljenim pri zasjedanju god. 1883, Visoki Sabor odredio je imenovanje tajnika kod Zemaljskog Odbora, koje mjesto sa odnosnom plaćom ustanovljeno je bilo u poslovniku Zemaljskog Odbora, primljenu u početku njegovog djelovanja, naime u god. 1862.

Ta plaća iznosi f. 1200.

Nego sve plaće zemaljskih činovnika, toliko kod Zemaljskog Odbora, koliko kod zemaljskih bolnica, imadu, po primjeru onih državnih činovnika, petogodišnje doplate. I zato čini se Zemaljskom Odboru pravedno, da iznimka prestane za tajnika, i da njemu takodjer budu petogodišnjice doznačene.

Te petogodišnjice imale bi biti dvije, svaka od f. 100, koliko iznose one za državne činovnike IX.ga razreda.

Zemaljski Odbor ima dakle čast predložiti Visokomu Saboru sliedeći

Zaključak:

Plaća tajnika kod Zemaljskog Odbora utanačena je su godišnjih f. 1200, i su dvie petogodišnje doplate, svaka od f. 100.

Ta plaća ima biti priznana sadašnjemu tajniku kod Zemaljskog Odbora, brojeći od dana njegova imenovanja.

Zadar, 25 ožujka 1892.

Predsjednik

Vojnović

Izvjestitelj

Klaić

Predlažem, da se ovaj predlog izruči financijalnom Odboru.

Predsjednik. Gospoda, koja pristaju na predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Završujem današnju sjednicu, a uričem sliedeću za sutra u 10 sati prije podne, sa sliedećim dnevnim redom. *(čita).*

(Konac sjednice u 2 sata i 15 čas. po podne.)

XI. Sjednica dneva 29 ožujka 1892.

Sadržaj: *Navieštenje molbenica.* — *Upiti i odgovori.* — *Razprava o Sudištu u Šibeniku.* — *Razprava o školskom proračunu 1893.*

(*Početak sjednice u 10 sati i 30 č. pr. podne*).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Pugliesi D.r Ante i Gjuro Vukotić.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić, zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić, vladin savjetnik Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 27. Broj je zakonit. Molim g. tajnika Vukotića, da pročita zapisnik zadnje sjednice.

Vukotić (*čita*):

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Gospoda koja odobravaju zapisnik, neka ustanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Javljeno mi je, da su bolestni zastupnici Šarić i Vranković. Pošto je zastupnik Šarić tajnik, molim zastupnika D.ra Pugliesia, da bi za današnju sjednicu zauzeo njegovo mjesto. (D.r Pugliesi prelazi na tajnički stol). Zastupnik D.r Machiedo, takogjer je bolestan, i moli me da mu za ovo zasjedanje izprosim dopust. Gospoda, koja pristaju, da se D.r Machiedu za ovo zasjedanje dade dopust, neka ustanu. (*Većina*). Dopust je dozvoljen.

Primio sam jednu molbenicu i jednu tužbu; molim tajnika Vukotića da priobći sadržaj.

Vukotić (*čita*): Br. 167. Prošnja Ivana Milićića za podporinu. Br. 168. Tužba Giulia Franića i družine proti Obćinskom Opraviteljstvo Vrhgorskom.

Predsjednik. Koliko tužbu, toliko prošnju, izručiti ću molbeničkomu Odboru.

Zastupnik Biankini predao mi je jedan upit; molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Uredjenje potoka Čikole od životne je važnosti za dobar dio stanovnikâ krajine Drniške.

Toliko zdravstveni razlozi, koliko interesi poljskog gospodarstva, od mnogo i mnogo godina vapiju to uredjenje.

A i od mnogo i mnogo godina uredjenje Čikole jest predmetom razprave kod visoke vlade, i kod drugih zanimanih čimbenika, no se još nedolazi kraju, na veliku štetu naroda krajine drniške, koji sve više fizično i ekonomički propada.

Slavna obćina Drniška, da barem poštogod oblakša nevolje svojih pripadnika, bila se je obratila visokoj vladi, da uz to dozvoli za neke predjele gojitbu duhana, ali zaludu.

Tim življe i sve više ćuti se svaki dan potreba uredjenja Čikole, pošto ova potočina neizmjerne štete nanosi, može se reć neprestance, i obradjenim zemljam i zdravlju naroda.

U izvješću slavnog odbora kraljevine Dalmacije na sabor godine 1883 čita se, da se je „občinsko vieće Drniško izjavilo naklono prikazanoj mu osnovi o uredjenju potoka Čikole, pa obetalo da je gotovo uzeti na teret občine 13.000 fiorina od ukupne svote fior. 25.000, proračunane za iste radnje, tražeći da se iz sredstava državnih i pokrajinskih pokrije ostali trošak".

U tome smislu još godine 1882 zametnuti su pregovori sa visokom vladom. Po izvješću pak istog odbora na Sabor godine 1886 doznaje se, da glede uredjenja Čikole vlada zauzimlje stanovište da se najprije ima preprieČiti nanos žala u korito Čikole od strane raznih potoka, koji u nju se pritaču; i za to, još od godine 1880, da ona žurno radi, uz pripomoć zemlje i občine Drniške, da uredi Deljavu, Vrbu i Dičakov-potok; i da su radje dobro napredovale, tako da još do najdalje dvie godine biti će cilj postignut.

Od godine 1886 do danas izsukale su se ne samo dvie godine, nego se evo i 6.a suče, ali Čikola još nije uredjena; premda su odavna sve tehničke predradje gotove, i premda se je još godine 1882 slavna občina Drniška izjavila spravnom na znatne financijalne žrtve.

U tome stanju stvarî, dužnost nam je upitati vladu N. V.:

Hoćeli i kad već izvesti uredjenje Čikole, toli nuždno za zdravlje i poljsko gospodarstvo većeg diela naroda krajine Drniške?

Zadar, 29 ožujka 1892.

J. Biankini — D.r Paštrović — D.r Klaić — Šarić — Ljubić — Čingrija — Brajković.

Predsjednik. Imam čast izručiti i ovaj upit Visokoj Vladi.

Rieč ima vladin povjerenik pl. Pavić.

Pl. Pavić. Imati ću čast odgovoriti na ove upite u jednoj od dojdućih sjednica (*čita*).

U saborskoj sjednici od 24 tekućeg mjeseca časni gospodin zastupnik Perić i drugovi zapitali su c. k. vladu:

I. Što je to, o što zapinje, da se gradi župska crkva u Prološcu i Župi?

II. Jeli nade, da će se brzo započeti gradja župničkih stanova u Lokvičićim, Studencim i Krstaticam?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti:

Prvo. Osnova za gragjenje nove crkve u Prološcu bila je 1891.ve godine podnesena visokome ministarstvu za bogoštovje na odobrenje, ali ministarstvo još nije o stvari konačno riješenje izdalo, nego je pitalo neke obavijesti o ekonomičnom stanju franjevačkog manastira u Imotskome, koje još nijesu stigle.

Za gradnju jedne nove crkve u Župi bilo je nagjeno shodno mjesto, i bi odobren prvi nacrt zgrade, a sada se izragjuje potpuna osnova. Čim bude ova sgotovljena, a i sutjecaj za namirenje troškova kraju priveden, biće i ova osnova podnesena visokome ministarstvu bogoštovja na odobrenje.

Drugo. Osnova za gradnju nove župničke kuće u Lokvičićima bila je lani podnesena visokome ministarstvu bogoštovja na odobrenje, ali se po ministerijalnome nalogu morade preinačiti, što je već učinjeno, te sada bi naregjeno, da se u smislu ministerijalnog naloga o tome saslušaju i zanimani čimbenici, te će se osnova na novo dostaviti visokome ministarstvu bogoštovja na konačno riješenje. Za gragjenje nove župničke kuće u Studencima bila je podnesena visokome ministarstvu bogoštovja sgotovljena osnova, ali se ista mora preinačiti po naputcima, koje je ministarstvo izdalo, te se sada izragjuje nova osnova po jur odobrenom nacrtu.

U Krstaticama imade se stara kuća pregraditi, uz neka dogragjenja, te bila je namjestništvu predložena dotična osnova.

Pošto se u raznim upitima, a osobito u

nazočnome ističe niz novih crkvenih zgrada i popravakâ, koji brzo ne napreduju, imam čast u opće naglasiti megju ostalom naime sliedeće činjenice, koje zapriečuju sa sviju strana za stalno žugjeno brzo izvršivanje nekojih zgradâ za bogoštovne svrhe.

Prama drugim pokrajinam, broj zgrada za bogoštovne svrhe, koje su djelomice postale još u prošlim vjekovima i za koje se treba skrbiti, izvanredno velik je u ovoj pokrajini, pošto iznosi više stotina samo za katoličko bogoštovje. Želja da se na mjesto ovih starih zgradâ, koje ne odgovaraju više zahtjevima novih vremena, nove zgrade sazidaju, postaje vazda živahnija, a to tim više, u koliko se već vidi znatan broj novih liepih crkavâ i župničkih kuća u pokrajini, koje svaki, što kroz pokrajinu putuje, na raznim mjestima može gledati.

Za veliki broj zgradâ za bogoštovne svrhe, broj gragjevnih činovnika u ovoj pokrajini, koji se osim toga moraju skrbiti za vrlo razširenu mrežu cesta, preveć je malen, uzprkos požrtvovanju rečenih činovnika u službi.

Da se pak doskoči ovoj neprilici, od 1.og septembra tekuće godine bit će uvedeno povišenje broja ovih činovnika.

Obzirom na vrlo neznatan broj gradjevnih poduzetnikâ u ovoj pokrajini, pri najvećem nastojanju vladinih vlasti, nije koji put kroz više godinâ moguće preduzeti već dozvoljene gradjevine.

Znatna su činjenica napokon i razpoloživa srestva, o kojima, kako je poznato, državno zastupstvo ima da odluči.

U tome pogledu naglasujem naime, da je u deset zadnjih godina, to jest od 1882 do 1891, za katoličke bogoštovne svrhe usljed financilalnih zakona bila dozvoljena pokrajini Dalmaciji za redovite i izvanredne potrebe ukupna svota od 3.254.900 forinti, poprječno dakle na godinu 325.490 forinti, od koje svote samo jedan dio, naime 67.000 forinti godišnjih, nahodi pokriće u sobstvenim dohodcim dalmatinske vjerozakonske zaklade; sve ostalo pak pokriva se neposredno sa državnim sredstvima, tako, da su koncem 1890 ti dodatci vjerozakonskoj zakladi već sačinjavali ukupnu svotu od 8.915.730 forinti.

Ako bi državno zastupstvo, koje državne financijalne okolnosti uzimlje u mudro razmatranje, bilo u stanju još povisiti ove u razmjerju sa drugim pokrajinam monarhije vrlo znatne državne dodatke, naime što se tiče novih zgrada i popravakâ gragjevinâ za bogoštovne svrhe u Dalmaciju, moglo bi se u istom pogledu sigurno brže napredovati.

Na svaki se način u okviru dozvoljenih državnih dodatakâ čini sve što je moguće.

U saborskoj sjednici dneva 26 tekućeg mjeseca častna gospoda zastupnici Biankini i družina upitaše c. k. Vladu:

I). Jeli joj poznato trošno stanje župničke kuće u Raduniću za župu Zlopoljsku, koja je još godine 1859 imala bit porušena i zamienjena novom?

II). Hoćeli već visoka vlada dat graditi novu župničku kuću za Zlopolje, i uračunati u seoski doprinos ono 400 forinti što su seljani položili godine 1857 pri okružnom uredu u Splitu, i to sa svim dotičnim kamatam od godine 1857 do danas?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti:

Po organičkom dekretu od 1849.te godine, Zlopolje ne sačinjava po sebi župu, nego je sastavni dio župe u Ogorju, gdje je već sagradjena bila nova liepa crkva i župnička kuća. Premda je biskupsko naredbeništvo u Šibeniku 1882 godine za ovu župu odredilo dva dušobrižnika, jednoga za Ogorje a drugoga za Zlopolje, ta naredba sa državnog gledišta po opstojećim zakonima ne može se smatrati pravovaljanom, dok visoko ministarstvo bogoštovja ne bude odobriti razdiobu dosadašnje župe u dvije neodvisne župe. O tome se sada vode pregovori, a kad ova razdioba

bude steći i odobrenje državne nadležne vlasti, tek onda će namjestništvo moći u pogledu stana u Raduniću za Zlopoljskog dušobrižnika izdati dalje naredbe.

Predsjednik. Prelazim na dnevni red.

Vidović. Domando la parola per una interpellanza alla Giunta provinciale.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Vidović, da stavi upit na Zemaljski Odbor.

Vidović. Subito dopo le ultime elezioni al Consiglio dell'impero, l'inclito comune di Sebenico ebbe ad imporre una tassa di soldi 50 per ogni barca peschereccia che accedeva a quel porto. Il tempo e la circostanza che in questa imposizione venivano aggravati specialmente i pescatori di Zlarin, Sepurine-Provicchio, luoghi questi che avevano votato per il candidato autonomo, autorizzano, giustificano in certo modo, la supposizione che quella imposizione sia stata fatta a titolo di rappresaglia. Ciò tanto più, in quanto non consta che vi sia una legge tuttora in vigore, che autorizzi i comuni ad applicare simili imposizioni, imposizioni che nel caso nostro oltrechè di danno ai pescatori di Zlarin, Sepurine-Provicchio, che non appartengono al comune di Sebenico, riescono pur di danno alla popolazione della stessa Sebenico, in quanto chè in causa di ciò è diminuito il quantitativo, e quindi incarito il prezzo del pesce, che veniva portato su quel mercato.

Permesso ciò e considerato che altra volta in questa eccelsa Camera, ed anche in questa sessione sta per farsi un voto, perchè tutti i pescatori sieno sollevati da imposte, mi permetto di interpellare la Eccelsa Giunta in base a che legge l'inclito Comune di Sebenico abbia imposto quella tassa, e se l'Eccelsa Giunta voglia prendere le disposizioni necessarie affinchè sia tolta in avvenire.

Predsjednik. Zemaljski će Odbor odgovoriti na ovaj upit u dojdućoj sjednici.

Prva točka je dnevnog reda predlog zastupnika Šupuka o zavedenju okružnog sudišta u Šibeniku.

Rieč ima zastupnik Šupuk kao izvjestitelj.

Šupuk. Visoki Sabore! Lani u prigodi dolazka Nj. Veličanstva, našeg premilostivog vladara, u našu pokrajinu, obćina Šibenska podastrla je N. Veličanstvu preko svog presvietlog biskupa molbu, kojom moli, da se u Šibeniku ustanovi okružni Sud. Svakom od Vas, gospodo, bit će poznato da se odavno već osjeća nužda, da se zasnuje u Šibeniku okružni Sud, jer pučanstvo Šibenika i okolice mora puno vremena dangubiti dolazeći na sudište pokrajinsko u Zadar, radi svojih parbenih i kriminalnih poslova, a još više od kada su ustanovljeni porotnički sudovi. Stanovnici tih sudbenih kotara, moraju izgubiti mnogo i mnogo vremena, kad moraju pristupiti kao porotnici na sud. Već nazad 12 godina bilo je to pitanje izneseno, sve su vlasti odobrile i priznale pravo i shodnost, da se osnuje u Šibeniku taj sud; ali Ministarstvo nije našlo sa ekonomičnih razloga zgodnim, da ustanovi to sudište. Kako rekoh, podastrta je molbenica N. Veličanstvu, a ono je na nju metnulo dvostruku signaturu, da se providi i izviesti; i kako znam, svi su izvidi do sada dovršeni i vlasti su se jednodušno izrazile, da bi zavedenje ovoga sudišta bilo od velike koristi.

Grad Zadar, imat će sasvim malu škodu, koja je ništetna prema štetnim posljedicam za pučanstvo, jer ljudi moraju izdaleka dolaziti i dangubiti, čime su spojeni ogromni troškovi. Nadam se, da će častni zastupnici grada Zadra, s toga razloga ipak poduprieti moj predlog.

Obćenito je poznato, da okružno sudište zadarsko ne može da vrši sve poslove, koji spadaju u njegovu nadležnost, jer ogromni broj stanovništva pripada ovom Sudu. Rekoh,

da se nadam da će gospoda zadarski zastupnici na to pristati, jer će se time riešiti i drugo pitanje, a to je pridruženje Drniškog kotara Splitskomu sudištu. Naravna je stvar, da bi stanovnici Kninskog i Šibenskoga i Drniškoga kotara lašnje polazili Splitskom sudištu, gdje imadu dva puta na dan željeznicu, te ne trebaju toliko dangubiti, koliko kad dolaze u Zadar. Kad bi se pako to i ustanovilo, ne bi bilo mnogo pomoženo, jer ne bi mogli ni u Splitu vršiti, kako dandanas ne mogu vršiti svoje poslove ni u Zadru. Zadar, opetujem, lahko bi pregorio odciepljenje nekojih kotara. jer on kao glavni grad uživa sve blagodati, imade veliki broj činovništva, a na zaledju ravne bogate kotare, te nebi trebao zavidjeti Šibeniku tu malu iskricu blagodati, pak valja pripoznati, da narod onih kotara ne smije biti žrtvovan onoj maloj koristi, što mu dolazi nekoliko stotina ljudi na sud.

Učinjeni izvidi dokazali su da bi ustanovljenje onog sudišta bilo sasvim pravedno, pa se nadam, da će svi zanimani faktori poduprieti našu želju, a poglavito za to, jerbo mi želimo da se time popravi ekonomično stanje ne samo cieloga zanimanoga pučanstva, nego i moga grada, komu sam načelnikom i čije interese ja ovdje zagovaram i zastupam, pak se nadam, da ćete me vi poduprieti. Priznajući svaku potrebu, nadamo se, da ćemo u tom pitanju naći oslona i kod vis. vlade.

Usljed ovih razloga, koje sam ja naveo i koje će još bolje izcrpiti moj častni prijatelj i izvjestitelj zemalj. Odbora D.r Ivčević, nadam se, da ćemo svi jednodušno glasovati za ovaj predlog. *(Odobravanje)*.

Predlažem, da se predje na drugo čitanje.

Predsjednik. Ona gospoda, koja su za to, da se predje na drugo čitanje ovoga predloga, neka ustanu. *(Većina)*.

Pita li tko rieč?

Pl. Pavić. Pitam rieč.

Predsjednik. Rieč ima vladin povjerenik pl. Pavić.

Pl. Pavić. U predmetu ustanovljenja Šibenskog sudišta, čast mi je izjaviti, da je politička vlast to ustanovljuje živo poduprla.

Predsjednik. Rieč ima izvjestitelj D.r Ivčević.

D.r Ivčević. Častni zastupnik Šupuk liepo je već obrazložio svoj predlog. Reći ću ipak i ja koju, da ga poduprem.

Pitanje o zavedenju okružnog suda u Šibeniku, kojemu bi imali pripadati sudbeni kotari Šibenika, Drniša, Skradina i Knina, visi od toliko godinâ. O nuždi toga zavedenja nema, može se reći, razlike mnienja; i nadam se, da će se o njemu sve stranke složiti.

Pitanje o zavedenju ovog okružnog suda ima se promatrati sa dva pogleda, t. j. sa pogleda tereta, koji sadašnje s dbeno ustrojstvo nanosi onim stanovnicima, a dotično pogodnosti i koristi što bi imali kad bi se okružni sud ustanovio; i sa pogleda poboljšanja sudbene uprave u području sadašnjega pokrajinskoga suda Zadarskoga. Dosta je obazrieti se na položaj obćinâ Drniša, Knina, Zlarina, Tiesna i Skradina prama Šibeniku s jedne, a Zadru s druge strane; na dalečinu koja ih dieli od jednoga i drugoga grada i na naša obćila, pa da se odmah uvidi, da bi zasnovanje okružnoga suda u Šibeniku veoma zgodno i koristno bilo za one stanovnike.

Zlarin, kako je poznato, leži tako rekuć, na vratima Šibenika, od kojega je odaljen samo 4 milje, kamo znatni broj onih obćinara idje svaki dan; dočim do Zadra ima okolo 40 miljâ. Najudaljenije mjesto obćine Tiešćanske ne leži preko 12 miljâ daleko od Šibenika, dočim do Zadra ima okolo 36 miljâ; Skradin je udaljen od Šibenika za 18 kilometarâ, a od Zadra 74 kilometra; Drniš od Šibenika 32 kilometra, a od Zadra 90 kilometara; Knin od Šibenika 54 kilometara, a od Zadra 102 kilometra. Uzmu li se u obzir

općinski okoliši Skradina, Drniša i Knina prama Šibeniku i Zadru, razlika dalečine, ostaje poprieěno mal da ne na istomu stepenu, a svakako pak dalečina puno je veća do Zadra, nego do Šibenika.

Valja pak osvrnuti pozornost na občila, koja spajaju ove občine gradom Šibenikom s jedne, a sa Zadrom s druge strane. Sa Šibenikom Tiesno je svezano sa četvero-nedjeljnom plovitbom poštarskoga parobroda, pak i sa kolnom cestom; dočim do Zadra nema parobroda, već treba da se oni stanovnici prenose u Šibenik, pak da odatle prosliede parobrodom put do Zadra; ili da idju uprav Zadru kojom malom ladjom, izlagajuć se velikoj dangubi, nepogodnostima i pogibelji u zimno doba; jer se malo može računati na Lloydov parobrod, koji se samo jedan put na nedjelju svraća u Murter. Zlarinjani, hoćeli u Zadar, valja da idju u Šibenik, i da se tu na parobrod ukrcaju. Zlarin i Tiesno podložni su c. k. kotarskomu poglavarstvu i poreznomu uredu u Šibeniku, a uz to i družtveni, obrtni i trgovački odnošaji stavljaju ih u neprestani doticaj sa Šibenikom.

Skradin svezan je sa Šibenikom brzovozom po kopnu i parobrodom po moru, dočim do Zadra nema redovite direktne parabrodarske sveze, pak i Skradin zavisi od c. k. kotarskog poglavarstva u Šibeniku. Drniš i Knin svezani su Šibenikom željeznicom, koja obći po dva puta na dan tamo i amo i prolazi uzduž važnih selija onih kotara, dočim Zadrom spojeni su po kopnu brzovozom samo tri puta na nedjelju, ili preko Šibenika po moru.

Brzovoz ne mogu upotrebiti nego sasvim mali broj od onih, koji su na sud u Zadar pozvani iz Skradinskoga, Drniškoga i Kninskoga kotara, jali radi ograničenog broja razpoloživih mjesta, jali radi skupoće putbine, dočim željeznicom može se svatko služiti.

S toga težaci, koji su pozvani na pokrajinski sud u Zadar iz prespomenutih kotara, ne idju li preko Šibenika, valja im se mučiti pješice po kopnu, ili na nevaljanim kolima strpani kao marva, a to i po ledu i sniegu, svakim božjim vremenom, tako da se koža leži, kad se promisli, koliko se ta jadna čeljad višekrat napati, da na vrieme prispije u Zadar. Na jedan način i na drugi svaki poziv na pokrajinski sud nanaša zanimanim onih občinskih okoliša, dangubu od više danâ, a poglavito drniškim i kninskim občinarima, pošto i ako idju preko Šibenika, ne trevi se svaki put parobrod ni pri odlazku, ni pri povratku.

Odnosno drniškim i kninskim občinarima može se dapače reći, da i za raspravu, koja ne traje preko jednoga dana, svaki ih poziv na pokrajinski sud u Zadru otimlje barem za 5-6 dana njihovom stanu i poslu; dočim kad bi se osnovao okružni sud u Šibeniku, a istomu se podvrgli občinski okoliši Tiesna, Zlarina, Skradina, Drniša i Knina; svjedoci i stranke mogle bi se obično sasvim brzo opremiti, t. j. oni iz Zlarina, Tiesna, Knina, Drniša i Skradina obično u jedan sami dan, a oni iz udaljenijih mjesta Knina najviše u dva dana.

Koliko bi pak za občinare drniške i kninske zgodnije bilo, kad bi mogli cio put ili najveći dio sprovesti željeznicom, kô što bi se dogodilo kad bi imali poć u Sibenik na mjesto u Zadar, ne treba ni izticati.

Danguba, gospodo moja, kojoj su podvrženi svjedoci i stranke iz gorirečenih kotara pozvane na pokrajinski sud u Zadar, sbiva se u takom velikom obsegu, da se može stetna smatrati i sa obćeg gospodarstvenog pogleda, pošto se radi o velikom množtvu ljudi, koji se svake godine u ovom položaju nahode. Od kada je u krjepost stupio sadašnji kazneni postupnik od 23 svibaja 1873, u kaznenim razpravam zavladalo je načelo ustmenosti i neposrednosti, a ovo se u velikom obsegu kod nas upotrebljuje.

Dosta je poći na pokrajinski sud, da se uvidi koliko naroda dolazi mal da ne svaki dan, da učestvuje po pozivu suda na kaznene razprave. Hodnici i dvor obično puni su ljudi, tako da je često mučno otvoriti si prolazak i

doći do sudnice. Izpoviest obtuženika, to je sasvim iznimna pojav, koji se riedko kad dogadja, obtuženici navadjaju svakovrstnih prigovora, te se obično s jedne i s druge strane uvadjaju svjedoci na hrpe, i radi ustmenosti postupanja pozivlju se na raspravu, pa bili i iz najdaljeg kuta kninske občine; te je očito, da se je usljed postojećeg kaznenog postupovnika znatno povećao broj onih, koji su kod pokrajinskoga suda pozvani na kriminalne razprave, a o tomu najbolje mogu svjedočiti izkazi o dotičnim troškovim, što država predplaća. Sadašnjim postupovnikom pokrajinski sud vieća i kao druga molba o utocim i ništovnim žalbam, proti prekršajnim odsudam kotarskih sudova svoga područja, a riedke su parbe u kojima se stranke pokoravaju odsudi prvoga suda i utoka ne ulagaju, te se kod pokrajinskoga suda u Zadru svake godine drži veliki broj prekršajnih razprava, od koji dobar dio spada, dakako, na ozgorspomenute občine.

U ovim parnicam pokrajinski sud pozivlje gdjekad i one iste svjedoke, koji su već saslušani u prvomolbenoj razpravi, a to kad začme bitnih sumnja o istinosti čina, na koji se osniva napadnuta prvomolbena osuda. U ovim parnicam stranke uvadjaju svjedoke u drugoj molbi, a ako i u manjem obsegu, pokrajinski sud odredjuje da se saslušaju. Višekrat ovi se svjedoci izpitavaju kod kotarskoga suda njihovog prebivališta, ali često ih pokrajinski sud pozivlje i neposredno na razpravu, smatrajuć nuždno, da ih on isti sasluša.

S druge strane uzalud na pozivu stoji opomena tužitelju, oštećeniku i tuženiku, da mogu na razpravu i ne doći, da će se pročitati ono, što su naveli u utoku i suditi po zakonu; jer naš narod ne će da za to znade, već i iz najudaljenijih mjestija dolazi na prekršajne razprave kod druge molbe, bud, jer ne će da propusti prigodu da se još jednom brani; bud, jer kad ga sud zove, i rekao mu, da mu se neće zamjeriti ako ne dodje, dužnim se smatra, da na poziv suda pritrči.

Faktum je dakle, da svake godine veliko množtvo ljudi iz rečenih kotara — a osobito iz skradinskoga, kninskoga i drniškoga, gube više danâ radi poziva na razprave kaznene u Zadru, dočim bi se ustanovljenjem okružnoga suda u Šibeniku sa područjem više spomenutih občina, danguba znatno smanjila, a s njom i šteta koja joj je posljedicom.

Treba, gospodo, jošter promisliti da pokrajinski sud ne gleda, niti može da gleda, radi množtva posala, kad šalje pozive, jeli vrieme kopanja, oranja, žetve, jematve i. t. d., već da zove u svako doba, izuzam blagdane; a svak znade, koliko štetno može postati po težaka i gospodara, kad je težak primoran da se možda u najzgodniji čas za poljske radnje za više danâ odaleči od svoga polja i da ga Božjoj providnosti propusti, i koliko bi bolje bilo, ako bi se ta neprilika mogla smanjiti.

Nego nisu samo dangube po sriedi, koje su ipak goli gubitak za narod, već i troškovi.

Osudjenik, imali žitka, valja da naknadi parbene troškove, a u ove spadaju i putbine za svjedoke i vještake.

Očevidno je, da bi se osudjenicima mnogo zaštedilo sa same znatne razlike u putnim troškovim, kad bi se razprave za rečene kotare obdržavale u Šibeniku, mjesto u Zadru, a kad je o ovomu govor, treba promisliti, da naknada parbenih trošaka ne obterećuje same osudjenike, već ciele njihove nevine obitelji, na koje valja se tim više obazrieti, u koliko osudom nestaje im često za više ili za manje vremena onaj, koji se za nje skrbi.

Ima, osim toga, i parbenih trošaka, koje nitko ne naknadjuje, i koji su težki gubitak za siromašni narod.

Nitko, na primjer, ne naknadjuje putne troškove obtuženicima, koji su progonjeni od državnoga odvjetništva, pak bili i odriešeni od tužbe i pokazala se na koncu tužba neosnovana; a obtuženici progonjeni od državnog odvjetništva sačinjavaju ogromnu većinu, radi ograničenog broja kažnjivih djela, gdje se postupa samo na zahtiev zanimane stranke.

Ne plaćaju se iz državnih sredstava ni oštećenici, kad nisu pozvani kao svjedoci, a nije li prieke nužde, sud ih ne zove kao svjedoke, da ne obtereti državnu blagajnu, koja ove troškove predplaća. Ako pak parnica svršuje odbacenjem tužbe, ti troškovi ostaju i konačno na teret oštećenika, kako se to isto dogadja u onim mnogobrojnim slučajevim, u kojima osudjenik nema čim da oštećenika naknadi.

Ne plaćaju se, dakako, putni troškovi osudjenicima, koji dolaze odastati kazan.

Koliko se ne bi svi ovi troškovi smanjili za stanovnike obćine skradinske, drniške, kninske, zlarinske, tjesanjske i šibenske, kad bi mjesto na pokrajinski sud u Zadar, imali poći na okružni sud u Šibenik!

Putovanja do suda prigodom su da težaci, hodajući po krčmam od mjesta do mjesta, iztroše i koji novac, što bi možda zaštedili. Štednja nije stožerna krjepost naših zagoraca, ni kad su kod svoje kuće, a kamoli kad su na putu u velikom družtvu, kako se često dogadja, radi poziva u Zadar. Prigoda bi se desila, dakako, i kad bi imali poći na okružni sud u Šibenik, ali odsutnost spomenutih stanovnika od svojih kuća znatno bi se skratila i tim bi se smanjio i povod uzaludnom trošku.

Sadašnji procesualni sustav u kriminalnim parnicam bjelodano dokazuje radi još jednoga razloga, koliko bi za stanovnike spomenutih obćina zgodno i koristno bilo, kad bi se u Šibeniku ustanovio okružni sud, a one njemu podvrgle, a to je porota.

Porota je zaisto liepa ustanova, ali nanosi težki teret narodu u području c. k. pokrajinskoga suda Zadarskoga, a to jer ovdje, porotnička zasjedanja, kako je dobro poznato, na dugo traju, radi velike množine parnicâ i važnosti istih. Bilo je zasjedanjâ, koja su trajala do okolo 50 danâ, a obično obuhvaćaju izmedju 20 i 30 danâ. Ustanovljenjem okružnog suda u Šibeniku razdielile bi se medju istim i zadarskim pokrajinskim sudom porotničke razprave, mal da ne, na dva jednaka diela, te bi se prepolovio težki teret, što sada nose porotnici svih zanimanih obćina; dapače bi teret još veoma manje osjetili porotnici iz Zlarina, Knina, Drniša, Skradina i Tiesna, pošto bi se mogli često i za trajanja zasjedanja vratiti svojim kućam, a svakako pak, kad nebi imali učestvovati razpravi, a ova bi više danâ trajala; što ne mogu da sada učine radi dalečine od Zadra do njihovog stana, pak i radi troška.

Ali ustanovljenje okražnog suda u Šibeniku nebi samo zaštedilo velikih danguba, dosadâ i trošakâ zanimanim krugovim, već bi doprinielo i poboljšanju sudbene uprave u cielom području sadašnjega pokrajinskoga suda Zadarskoga.

Sudbena uprava kod mnogih sudova u Dalmaciji u obće hramlje sa sporosti, kojom se pravica kroji, ali ta je sporost kod pokrajinskog suda zadarskog već do skrajnog stepena doprla, radi velikog obterećenja poslova iz kaznene struke.

Da vam predočim žalostno stanje u komu se, pokrajinski sud nalazi ovaj dopustite mi, da vam navedem neke podatke.

Godine 1891 obdržalo se je kod pokrajinskoga suda u Zadru 574 prekršajnih razprava u drugoj molbi. Koncem godine 1890 visilo je 209 prekršajnih parnica; koncem 1891 riešilo ih se je 312, a kroz 1891 pojavilo ih se je 727. Iste godine 1891 bijahu obdržane 41 porotničke razprave i 352 običnih kriminalnih razprava. Od godine 1890 i prošastih visilo je 537 tužaba; 642 prijava. Godine 1891 prikazano je 1150 prijavâ, a koncem iste godine visilo je još 658 prijavâ.

Iz ovih brojeva možete, gospodo moja, razabrati, koliko je ovaj pokrajinski sud obterećen. Toga radi, proti očitoj težnji kaznenoga postupovnika, koji je sastavljen načinom, da pospješi konačno riešenje parnicâ, ove zapinju i raztežu se preko mjere.

Hoće se višekrat milost božja, dok se iz-

trage koncu privedu, a kad je jednom obtužnica pravomoćna postala, hoće se opet vremena i vremena dok ju dopane red za razpravu. Ista sreća dopada i prekršajne razprave u drugoj molbi, koje se odredjuju na sasvim dugi rok.

Obterećenje kaznenim parnicam nosi naravno sobom i kašnjenje u riešenju gradjanskih parbenih i vanparbenih poslova, te je obća i opravdana tužba, da uza sve nastojanje činovnikâ, pravica se kasno dieli kod pokrajinskoga suda u Zadru.

Kad bi se u Šibeniku osnovao okružni sud, prestala bi, ili bi se barem smanjila ova velika mana, koju zanimanici jako osjećaju, pošto kasna pravica, to je kao na pola zaniekana pravica, i koja je od obće škode, pošto onemogućuje onaj koristni upliv na javnu si gurnost i na štovanje tudjeg prava, što no ga samo brza pravica vršiti može.

Visoko ministarstvo pravosudja, kad je tunedavno doznalo za velike zaostatke kod pokrajinskoga suda Zadarskoga, poprimilo je neke odredbe, kako bi se istim doskočilo.

Prizivni sud dalmatinski usljed višeg naputka delegirao je za riešenje jednog diela zaostalih kriminalnih tužaba, jednu stotinu od prilike, c. k. okružni sud u Splitu.

Osim toga bi odredjeno, da se imadu kod pokrajinskoga suda sastaviti tri senata, pred kojim da se danomice obdržavaju kriminalne razprave; a kako kod pokrajinskoga suda nema toliko osoblja, tako bijahu tu u svrhu odredjeni privremeno neki činovnici, koji ovomu sudu ne pripadaju. Ovoj odredbi dalo bi se možda po zakonu prigovoriti, pošto se pokazuje kao neka nova vrst delegacije nepredvidjena u zakonu, koji u nekim stanovitim slučajim dopušta delegiranje drugog suda, dočim se ovdje delegiraju stanovite osobe, odredjujuć ih na privremeno ograničenu službu kod suda, komu ne pripadaju. Zakonitosti ove mjere moglo bi se tim više prigovoriti, u koliko senati sudbenog dvora, koji posluju pri kriminalnim razpravam imadu biti stalni, a promiene u njihovom sustavu predstojnik suda može preduzeti samo usljed nastalih promjena u osoblju sudišta, dočim osoblje ovog pokrajinskoga suda nije se nipošto promienilo, već su njemu privremeno bili dodani neki činovnici drugih sudova. Ovim načinom može se iluzornom učiniti ustanova o stalnosti senata, do koje ipak odlučno drži današnji kazneni postupnik.

Nego, mislilo se kako mu drago o zakonitosti ovog providjenja, to stoji, da se je viša sudbena vlast našla prinudjena da poprimi vanredne odredbe, da doskoči velikim zaostatcim kod pokrajinskoga suda Zadarskoga, ali da ove odredbe ne će biti u stanju, da svoju svrhu postignu, pošto broj zaostatakâ i tekućih posala tako je velik, da ga nije moguće svladati. Ovim odredbam zatvorit će se možda jedna rupa, ali otvorit će se druga. I zbilja pošto su mal da ne svi sudci zabavljeni razpravam, ne ostaje osoblja za opremanje iztragâ i drugih posala, tako da dok se na jednoj strani riešavaju zaostatci, na drugoj će se sve to više množiti. Korjenita lieka ovomu stanju stvari ne može da bude, nego ustanovljenjem okružnog suda u Šibeniku. Niti bi se moglo prigovoriti, da bi se ista svrha dala postići umnoženjem činovničkog osoblja kod pokrajinskoga suda, pošto radi raztrkanosti i prostranosti njegovog područja i radi potežkoćâ obćila, iztrage bi uviek zapinjale, kao što bi zapinjale, i one razprave, koje se višekrat odgadjaju, jer nije moguće čekati dok dodju svjedoci, čija nužda se pokazuje stoprv tekom razprave. Ako je pokrajinski sud Zadarski jako obterećen radi ogromnom kaznog gradiva, obterećen je i kotarski sud Šibenički radi ogromnog civilnog gradiva. Ovaj sud ima do 15.000 brojeva na godinu.

I kod njega se posli sasvim kasno riešavaju. Valja čekati višekrat više mjesecih i za samu rješitbu ovršnih prošnja u mjenbenom postupku, kako mi je iz moga izkustva poznato.

Kad bi se ustrojio u Šibeniku okružni sud, jedan dio djelokruga kotarskoga suda prešao bi na okružni, te bi se kod prvoga posli

mogli obavljati većom brzinom, velikom korišću zanimanikâ. Nema dakle dvojbe da bi zavedenje okružnog suda u Šibeniku u velike poboljšalo sudbenu upravu u cielom području pokrajinskoga suda Zadarskoga, dapače da bi to jedino sredstvo bilo, da se korjenito izlieče sadašnje neprilike. Ima još jedan razlog koji dokazuje da je shodno vrieme, da se ustanovi u Šibeniku okružni sud, a taj je reforma gradjanskoga postupnika.

Ona je na dnevnom redu od preko 20 godinâ, a zapinje poglavito o novčanom pitanju, pošto da se novi gradjanski postupnik uredi na temelju ustmenosti i neposrednosti, trebalo bi novo sudbeno ustrojstvo, s kojim bi novčani tereti skopčani bili. Ali ipak današnjim postupnikom mučno da se napried idje; radi njegove sporosti i formalizma, kojim je nadahnut i žrtvuje se višekrat istina i pravica.

Reforma ne će dakle izostati, a ako neki znakovi ne varaju, jedna točka biti će joj, da će okružni i pokrajinski sudovi postali sudovi druge molbe, barem za jedan dio gradjanskih parnica, koje spadaju pod nadležnost kotarskih sudova, eda se oblakša pristup na razpravu u drugoj molbi strankami i svjedocima.

Promislite samo, gospodo, kakvim bi dosadam, dangubam i štetam podložni bili stanovnici kotarskih sudovâ Drniša, Knina, Skradina i Šibenika, kad bi pokrajinski sud u Zadru imao riešavati, usljed ustmene razprave, prizive proti gradjanskim odsudam onih sudova. To bi bio ogromni, nesnošljivi teret.

Sa svakog pogleda pokazuje se dakle shodno i nuždno, da se u Šibeniku ustanovi okružni sud.

To bi ustanovljenje veoma oblakšalo pučanstvo gorispomenutig obćina i poboljšalo sudbenu upravu, te vam najtoplije preporučujem prikazani predlog.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. Stavljam na glasovanje predlog zastupnika viteza Šupuka koji glasi *(čita)*:

„Neka Visoki Sabor, na temelju § 19 zemaljskog reda, izvoli izraziti Vladi Njegova Veličanstva želju da se obzirom na štete kojima današnje sudbeno ustrojstvo izlaga stanovnike sudbenih kotara Šibenika, Skradina, Drniša i Knina, i u svrhu da se u obće poboljša sudbena uprava u cielom području pokrajinskog suda Zadarskoga, osnuje u Šibeniku jedan okružni Sud, kojemu bi imali pripadati sudbeni kotari gorispomenuti".

Obzirom na važnost predmeta, ja ću moliti, de se poimence glasuje. Zastupnici koji primaju predlog odgovoriće *da*, a oni koji su protivni, *ne*.

(Obavlja se glasovanje).

Glasovalo je 28 zastupnika, *da*: Biankini, Bjelovučić, Borčić, Brajković, Buzolić, Čingrija, pl. Giorgji, Gojković, Gondola, Ivčević, Karaman, Klaić, Korlaet, Kulišić, Ljubić, Perić, Podić, Pugliesi, Simić, Šupuk, Tartaglia, Vidović, Vukotić, Zaffron, Zore i Vojnović, skupa 26 zastupnika; glasovaše *ne*: Benevenia i Trigari. Predlog je primljen su 26 protiv 2 glasa.

Prelazim na drugu točku dnevnog reda: Izvješće financijalnog odbora o proračunu zem. učionske zaklade za godinu 1892. (Vidi Prilog 17 str. 397). Molim izvjestitelja fin. odbora, čast. zast. Čingriju, da pročita izvješće.

Čingrija *(čita)*:

Visoki Sabore!

Kako iz izvješća Zemaljskog Odbora proizlazi, u proračunu pokrajinske učionske Zaklade za g. 1893, glede dohodaka, dogodio se preokret, jer su se isti znatno povisili. Povišenje slijedilo je usljed povećanja općinskog doprineska, koje se je zgodilo radi umnoženja pučanstva, dokazana zadnjom brojačinom.

Troškovi, usljed toga, premda su prilično povišeni, ipak pokrajinski fond doprinijeće

manje, dok općine biće nešto više opterećene.

Za god. 1893 troškovi preliminirani su sa f. 314347
prema onim za godinu 1892, što iznose „ 302774

dakle u više f. 11573

Povišenje troškova u školskom proračunu kod nas je stvar normalna, te bi bilo uzaludno opetovati one iste razloge, što su već u prošlim izvještajima navedeni, na opravdanje toga pojava. To je tako, i treba da tako bude za mnogo godina unaprieda, sve dotle, dok dotični školski zakon bude primio svoju potpunu aplikaciju.

Ali s razloga gorinavedenih i dohoci su se bitno uzmnožili, tako da isti za god. 1893 proračunani sa na f. 173845
prama onim preliminiranim za god. 1892 su „ 150760

što za god. 1893 iznosi više f. 23085

Nego Zemaljski Odbor misli da će faktični trošak ispanut nešto manji od predvidjenoga, pa predlaže da se odbije od ukupne svote paušalno f. 1502, te da ukupni trošak uvršten bude sa f. 139000
prama predloženom za g. 1892 sa „ 152014

biva manji za godinu 1893 f. 13014

Odnašajuć se na razloge već navedene u izvješću god. 1892, opaziti treba, kako, da se predoči sve ono što faktično pokrajina troši u nastavne svrhe, trebalo bi nadodati ovdje pripomoć privatnim učionama, što nalazi sada svoje mjesto u općem pokrajinskom proračunu, u svoti od preko f. 6000, koja je radi toga iz ovoga posve izostavljena.

Budué da je predložen proračun posve redovit, predlaže se Visokom Saboru:

1.o Da uzme za podlogu posebne razprave proračun zemaljske učionske zaklade za godinu 1893, predložen od Zemaljskog Odbora izvješćem 6 ožujka 1892 Br. 1031;

2.o Da primi sve točke troškove i pokrića istijem izvješćem predložene.

Financijalni Odbor

Zadar, 21 marča 1892.

Podpredstojnik i izvjestitelj

Čingrija

P r e d s j e d n i k. Otvorena je obća razprava o školskom proračunu za godinu 1893. Prijavili su se kao govornici u obćoj razpravi zastupnici Tartaglia, Trigari, Buzolić.

Rieč ima zastupnik plemić Tartaglia.

Pl. T a r t a l j a. Nakon 30 i više sati razprave u ovoj visokoj sabornici, bi napokon glasovan u jučerašnjoj sjednici naš školski proračun za godinu 1892, koji proračun bi uzrokom ljute borbe, oštrih izreka, dugih, ali i liepih govora. Istina je da bi se dalo opaziti kako prigodom ove razprave, bila je i zaboravljena osma točka onog dnevnog reda, jer razni govornici više su se bavili istorijom i čitanjem raznih knjiga, nego li baš školam; ali, pošto ove naše saborske razprave imaju pravo važnosti i pošto će se i novinstvo njima baviti, dobro je da se znade kako smo mi u Dalmaciji takovi ljudi, da prigodom jednog školskog proračuna, u stanju smo maldane cielu ljudsku poviest pretresti. Tekom razprave mnogo se i o čitankam govorilo i podpunim pravom su se kritizovale, ali treba se spomenuti, častna gospodo, kako i čitanke niesu drugo nego jedno sredstvo učenja u pučkim školama, i da ako nam uspjeh nije baš najpovoljniji, to ne stoji baš jedino do čitanaka i kad bi se liepo u njima govorilo o kralju Zvonimiru i o svetome Savi, nego najviše do sadašnje ukupne osnove učenja, koja u obće ne odgovara potrebama naše pokraji-

ne, a nipošto potrebam one strane naše pokrajine zagorjem nazvane. Prigodom pretresanja školskoga proračuna za godinu 1893, pitao sam rieč, da baš nešto o našim pučkim školam govorim. Treba najprije iztaknuti, kako osnova učenja kod nas služi toli za gradske, koli za seoske škole i to bez ikakvog obzira na veliku, na bitnu razliku obstojeću medju gradovim i selima. Može se zaista računati, kako iz pučkih škola Zagorja ne će ni jedan na hiljadu od učenika pohadjati srednje, ili više škole, tako da, kad su oni svršili zadnji tečaj pučke škole, mirna Bosna; podučavanje je njihovo dospiveno, i za vas život oni ne će bit drugo, nego ratari, samo ratari. Po tomu dakle potreba je da pučko podučavanje po selim bude udešeno prema potrebam praktičnog življenja i prama budućemu zvanju učenika. Po sadašnjoj osnovi učenja, to se po selim ne postizava, jer što se najmanje uči, to su baš oni predmeti, kojim će se učenici u svomu životu najviše baviti i kojim bi se dalo poboljšati jedino sadašnje stanje Zagorja. Istina je, da po sadašnjoj učevnoj osnovi, dokle učenici školu pohadjaju, oni će znati poput papagaja opetovati koliko je riekâ i planina u Austriji i sličnih stvari, koje zaborave netom su svršili školski tečaj, dočim će oni ostati pri starim predsudama i pri starom neznanstvu u predmetima odnosećim se njihovom budućem zvanju, t. j. gospodarstvu i poljodjelstvu. Ne može se smatrati pučka škola po selim, kao po gradovim, kano priprava za dalnje učenje; jer je pučka škola po selim *alfa* i *omega* učenja, *universitet*, Sorbonna, pošto u učenju dalje se ne ide.

Drugu svrhu dakle moraju imati pučke škole na selu, a opet drugu u gradovim i većim mjestim.

Glavni cilj pučke škole na selu mora da bude gospodarstveni, jer treba da učenik barem toliko nauči, koliko mu je potrebno znati, kao budućem ratару. U gradovim i u većim mjestim pokrajine, gdje se mladež ima odgajati svrhom da bude pučka škola priprava za srednje škole, i sadašnja osnova učenja može bit dobra i u rukam naših vriednih učitelja postati koristna, ali po selima nipošto, jer kako je različito življenje, pa ekonomične okolnosti i gospodarstvena budućnost Zagorja prama Primorju, tako treba da bude različita i osnova pučkoga poučavanja. To je u obće sada pripoznato po izobraženim državama, da treba u pučkim školam bolje razvijati gospodarstveno i poljodjelsko poučavanje, ter po tomu pravilu i Francuzka i Italija i Njemačka, i da ne idemo tako daleko, i Hrvatska preustrojavaju njihove pučke škole. A ako to čine oni narodi, koji su naprednji i bogatiji od nas, zašto ne ćemo i mi, koji smo u ovom pogledu toliko izostali? Ja ne ću u ovom predmetu konkretnih predloga iznieti, jer sam uvjeren, da po primjeru drugih pokrajina doći ćemo i mi do toga, nego ću se ograničiti na preporuku zemaljskomu Odboru, da dogovorno sa školskim pokrajinskim viećem ovo pitanje prouči. Nu ipak nije baš ni to, da kad bi se htjelo, nebi se moglo i po obstojećoj osnovi učenja, glede gospodarstva, nešto više učiniti, nego li se do sada učinilo, jer po ministerijalnoj naredbi 20 kolovoza 1870, u osnovi učenja mora se najveća pažnja obratiti na gospodarstvo. Po tomu dakle može se i u našim pučkim školam nešto više učiniti, nego li se do sada učinilo. Dva su dandanas najvažnija gospodarstvena predmeta u našoj pokrajini, kojima moramo najveću pažnju posvetiti, to jest prvo, naše vinogradarstvo, drugo težitba duhana. Prokleta filoksera eto nam se pri vratima ukazala, po kvarnerskim otocima. Razumno je dakle bojati se, da će ona i naše vinograde posjetiti. Treba po tom preduzeti na vrieme one mjere, po kojima bismo bili u stanju poispraviti ono što bi ona uništila. Tako sredstvo, kako je to već svakomu poznato i u obće upotrebljeno, nije drugo nego ciepljenje domaćih na amerikanske loze. Ali, pitam ja, kad bismo do toga došli, tko će navrćati, ili bolje, tako će znat kod nas lozu navrćati. Možda po gdjekoji od učenika, koji su ratarski tečaj pohadjali u Šibeniku ili u Gružu, ali žalibože, te su škole tako slabo pohadjane, da se na to ne može ni računati.

Treba dakle drugo sredstvo upotrebiti po kojemu bi se rasprostranilo kod puka poznavanje ciepanja loze. Ja držim da bi se to

dalo postignuti u pučkim školam, kad bi učitelj u zadnjim mjesecim zadnjega tečaja učenike o tomu podučavali. I da ne bi oni izašli izvrstni navrtači, ipak bi imali nešto vježbe, koja bi im do potrebe koristno služila. Medju raznim sustavima ciepanja loze, sada se najviše rabi tako zvani englezki sustav, jer je jednostavniji od ostalih i jer se dobro prima. Najveća je potežkoća bila pri ovom ciepanju, da bi se istim nagnućem okomito rezao subjekt i ciepak, načinom da bi se sasvim priljubili.

I ova se potežkoća sada savladala, jer se izumilo takih sprava, kojim može i diete to postignuti.

Medju takim spravama, baš dobro odgovara ona, koju je izumio vriedni gospodar gospodin Valerio u Trstu, i koja ne stoji nego jedan forint komad. Ovom spravom svak može raditi; brzo se radi i postigne se podpuno priljubljenje subjekta i ciepka.

Uvaživši sve to, čast mi je predložiti visokomu Saboru sliedeći zaključak:

I. Sabor dalmatinski daje nalog zemaljskomu Odboru, da se stavi u dogovore sa pokrajinskim školskim viećem, da u zadnjem polugodištu zadnjega tečaja kod pučkih škola, bude učitelj obvezan podučavati učenike o ciepanju loze englezkim sustavom, spravom Valeria;

II. Svaka pučka škola biće takom spravom pruvidjena i dotičnim naputkom. Glede duhana može se kazati, da ova težitba, kad bi se ona još bolje razprostranila po našoj pokrajini, osobito po Zagorju, mogla bi baš promieniti sadašnje ekonomično stanje stanovnika. Mogu po momu izkustvu javiti, da ako je zemljište prikladno, ako se pametno radi, ako su podobna mjesta za sušenje, nečisti prihod jednog hektara zemlje, može donieti i do hiljadu forinta. Nuždno je dakle, da se puk nauči o dobrom načinu teženja i uredjivanja duhana.

Ja držim, da bi se i to dalo postignuti u školskim vrtima, gdje bi učitelj učenike podučavao o najboljemu načinu, gojitbe i uredjivanja duhana i gdje bi istodobno i stanovnici mogli vidjeti, što i kako se ima raditi.

Toga radi, čast mi je visokom Saboru sliedeći zaključak predložiti:

Sabor dalmatinski daje nalog zemaljskomu Odboru da zametne potrebite dogovore sa zanimanim faktorima, da kod oni pučkih škola, koje su vrtovim providjene, bude učitelj obvezan gojiti do 100 strukova duhana, i učenike o teženju i uredjivanju duhana podučavati. *(Odobravanje).*

P r e d s j e d n i k. Rieč ima zastupnik vitez Trigari.

T r i g a r i. Trattandosi oggi del preventivo scolastico pel 93, tanto io quanto i miei consenzienti politici abbiamo dichiarato di votar contro, per le ragioni che furono esposte ancora nella discussione del preventivo del 92. Io non voglio internarmi tanto nei dettagli, in quanto chè la questione del preventivo del 92 fu portata così a lungo, che ognuno di noi fu contento di vederla finita.

Io farò alcune osservazioni solo in generale, sebbene nè io persuaderò gli onorevoli signori di destra, nè essi potranno con le ragioni addotte persuader me e i miei consenzienti politici.

Dirò prima di tutto che l'esposizione di tutte le cifre, dei dati presentatici dall' uno o dall' altro dei signori della destra, non mi persuasero punto, nè sotto il lato statistico del progresso ottenuto, nè dal lato del progresso finora ottenuto, nè sulle spese che, dicono quei signori, sono poche in confronto delle altre provincie, od anche in confronto degli altri stati. La spesa sta in relazione coi mezzi, signori miei, e noi dobbiamo pensare a tutta la provincia, soddisfare i bisogni materiali della provincia, e invece si consuma tutto il denaro nella parte intelettuale, la quale certo fa parte di questi bisogni, ma non è

il solo bisogno. Se si spendono 300.000 fior. per l'istruzione pubblica, se non resta del complessivo forse neppur la metà per tutte le esigenze della provincia, strade, acque ecc., che cosa possono fare gli amministratori con così piccola somma? Sottraete, come dissi altra volta, le spese degli ospitali, gendarmeria, rifusione all'estero per spese di cura, e l'azienda si riduce, si può dire, a nulla, e nulla si può fare col preventivo di 12000 fiorini, dove mancano acque, strade ecc. Poi anche il materiale progresso sta in relazione col morale. Se non abbiamo strade, non abbiamo comunicazioni, e perciò i mezzi di trasporto riescono difficili.

Vedete bene, dove esistono le strade quanto progresso si è avuto, quanto risparmio si è avuto nella mano d'opera, che è il pane, perchè il risparmio nei mezzi di trasporto, è il pane.

Un signore della destra mi disse: il pane se lo provvedono, all'acqua pensano anche. Ma io so quanto è dolorosa la mancanza d'acqua. Bisogna vedere anche qui da noi la mancanza d'acqua quanto ci mise in dolorosa condizione. Quel signore non aveva motivo di parlare, perchè egli ne aveva quanta voleva in ospitale, e aveva offerto a me qualche milione di barili *(smieh)*.

Ho detto questo per incidenza, ed è forse stato un frizzo di poco buon gusto lo scherzarvi su, quando si pensa che se la città non è sprovvista d'acqua, è perchè esiste l'acquedotto, e che la calamità deve essere pianta, e non derisa.

Ed è una cosa ancora peggiore nella campagna durante la siccità, che produce la mancanza di pioggia. Anche l'anno passato Raab e l'Ungheria tutta mancavano d'acqua, Livorno e perfino Vienna avevano deficienza d'acqua. Queste sono calamità che giungono. Posso assicurare che da 20 anni qui non mancò mai l'acqua, e in questo ultimo anno, mancò. Io vorrei avere, come l'on. Šupuk, l'acquedotto di Spalato, e siccome con questa siccità non si può progredire, non resterebbe altro che pregare Mosè *(ilarita)* che mi dia la sua verga, e così potrei dare acqua a tutto il mondo *(smieh)*.

Comunque, ho detto tutte queste cose per incidenza. Io dico che la cosa principale si è di mettere il popolo in condizioni materiali tali, da poter poi da sè solo conoscere la necessità, il bisogno assoluto di coltivarsi, di istruirsi.

Molti onorevoli di destra dicono che il governo viene incontro e dà 52000 fiorini. Io non lo disconosco e sono grato al governo, perchè quello che dà e se desse anche di più, ma non chiedo di più. Il governo fa quanto può, e anche la provincia fa quanto è possibile per l'istruzione. Ma ditemi, o signori, a me sembra che se la provincia spende 300000 fiorini per le scuole, e ne restano 200000 per i bisogni materiali, questo sia uno squilibrio. La coltura del popolo deve andare di passo in passo col suo materiale progresso, e il popolo, perchè gli venga in voglia la scuola, deve non avere altri bisogni.

I dati statistici per me sono illusori, perchè so come di anno in anno vi sieno differenze di migliaia. Vengo ai fatti pratici, e non rincresca, se io li citi, all'on. rappresentante delle scuole che si trova lì! Nel comune che ho l'onore di rappresentare vi sono luoghi con scuole da molti anni, perfino da 30 anni. Ebbene, non ho trovato ancora due che facciano da testimonio in carte di intimazione, non ho trovato da poter combinare in modo che in questi luoghi sia nominato un capovilla che sappia leggere e scrivere. Questa non è stastistica, questi sono fatti positivi, e sono pronto di andare con una commissione sopra luogo per provare quanto dico. Ma vi è ancora qualche prova più palpabile, più precisa. Prego i signori di esaminare i ruoli dei libri parrochiali, e mi facciano il piacere di dirmi quanti parrochi hanno la firma dello sposo scritta di proprio pugno. Eppure per ciò non occorre che uno sia letterato, ma basta che sappia leggere e scrivere. Vogliono statistiche precise? Chiedano dei coscritti, e

vedranno di quelli che vanno a venti anni, quanti sappiano leggere e scrivere. Questa credo è la prova più palpabile del progresso delle scuole. Vi è però un aumento nella statistica, ma quello non dipende dalle scuole della campagna, ma da quelle delle città. In tutte le città al mare vi è un progresso, e sono pronto a dimostrarlo. Sia pure la media dei maschi il 6.69, e delle femmine il 2.89, farà sempre in media il 4.79, mettiamo pure il 5. Ora le scuole popolari di Zara diedero nei quattro corsi, nell' ultimo decennio — perchè tanto le statistiche che le relazioni delle spese erano fatte per un decennio — hanno dato nelle scuole popolari 1008, e nella scuola femminile almeno 500 di quelli che sono sortiti. Uniamo le scuole tedesche, le scuole private, e allora vedranno se quell' aumento che le statistiche constatano sia una cosa da consolarci. Mettiamo pure il 5 per $^{0}/_{0}$; noi non avressimo che 3250 su 527000 abitanti. Osserviamo quello che ha dato la città, e vedremo chiaramente che l' aumento non dipende dalla campagna. Mi pare che da tutti questi esempi dei militari, e dei libri parrochiali, si possa vedere quale è questo progresso che tanto vantiamo.

Ma sia pure. Io sarei contento che ci fosse anche il 10 per $^{0}/_{0}$, perchè non ho mai detto che le scuole non siano necessarie. Ho detto solo che la spesa della provincia è troppo forte. Ciò è ben diverso da quello che hanno voluto mettermi in bocca, che io avessi detto che per la scuola si spende troppo. Dissi solo che è troppo per la provincia, che non è possibile che essa possa avere maggiore spesa di quella che ha, se non si vuole che questo distretto finisca una volta e non abbia neppure da vivere.

Sono d' accordo con quanto ho inteso dire sul preventivo del 92 da un signore della destra, e sarei ben contento che da questo dipendesse la diminuzione di crimini. Se ascolto la esposizione fatta dall' on. Ivčević, parrebbe che vi sia una grande quantità di crimini. Desidero che ciò sia vero perchè vi sarebbe un arretrato di mille crimini al tribunale di Zara. Forse però che quei crimini in arretrato non entravano nella statistica dell' 83-84-85. In ogni modo sarei contento se la causa fosse quella indicata, ma signori miei, quelli sono piccoli ragazzi che frequentano le scuole, e una tale influenza si sarebbe mostrata solo dopo dieci anni.

In ogni caso non si dovrebbe disconoscere che eventualmente un tale progresso non dipenderebbe dalla scuola soltanto, ma che dovremmo dare anche merito al clero che ha ingerenza col popolo, e al governo.

Ancora una cosa. Sull' istruzione della lingua italiana ci fu qualche signore della destra che disse: noi siamo contenti, desideriamo, amiamo la lingua italiana, ma voi dovete da vostra parte concorrere di pari passo affinchè nelle vostre scuole si abbia ad insegnare anche la lingua serbo-croata. Io posso assicurarvi che nelle scuole italiane viene mantenuta questa lingua, ed ho osservato scrupolosamente il suo insegnamento. Soltanto devo dire che nella scuola femminile di Zara con 200 ragazze, l' obbligo sarebbe di cominciare l' istruzione dal 4.o corso, ed invece comincia dal terzo. quindi un' anno prima di quello che è ordinato dalla legge. Quindi non osteggiamo la lingua slava, anzi la desideriamo. Io sarei contento di parlare bene la lingua slava, ma desidero pure che la lingua italiana non sia trascurata, e che venga con eguale puntualità e interesse curata negli altri luoghi come a Zara.

La spesa per istituire 700 scuole è superiore alle nostre forze e lo sarà ancora per molti decenni. Avere i mezzi, questa è la condizione *sine qua non.* Io non posso dire *che crepino di fame tutti, ma che sappiano leggere e scrivere (ilarità).* Io non ho idee retrive, ma io dico: *Datemi da mangiare, mettetemi in condizione di aver i mezzi di sussistenza. e allora se volete imparerò anche suonare il violino.*

Ma sapete in questa maniera invece che cosa nasce? Trovate i protocolli in ordine, vi sono 45, 46, 48 scolari, tutto sarà in piena regola, il maestro farà, credo, il suo

dovere. Ma tali e tanti sono i bisogni di questa gente di campagna che quando finiscono le tre o quattro normali, gettano il libro da parte e non sanno più niente, perchè anche il complesso delle cose non ve li obbliga. E non è come a Zara, ove per esempio i ragazzi hanno occasione di tenersi in pratica, leggendo gli annunzi, gli avvisi dei teatri, frequentando i teatri, andando in chiesa, dove portano i propri libri per pregare Iddio.

Vi citerò un esempio e non stupitevi se esso sta a mio danno. Nella mia gioventù io studiai musica per più anni col maestro, che è qui, il Dionisio. Ora io non so più niente *(smieh)*, non conosco più una nota di musica *(ilarità prolungata)*. Lo stesso succede colla gioventù che frequenta le scuole di campagna.

È inutile che andiamo più a lungo. Dopo tutte queste asserzioni, che non sono gratuite, io mi attendo una solenne risposta. Vi assicuro che io conosco i contadini, e pochi conoscono la campagna come me, conosco che spesso non hanno da mangiare, nè da dormire. E come volete che abbiano il desiderio della scuola? Essi la calcolano come un castigo, e non vedono l'ora di aver 12 anni e poter dire: Non vado più a scuola. Sappiamo che per poter usare carri, ci vogliono strade. Vedete: dove ci sono strade, tutti vengono in carro e portano così le derrate, le provviste per le famiglie. Prima dovevano, 10 o 12 anni fa, andare a piedi, e perdere tanto tempo. E questo è il pane, cioè, voglio dire, che bisogna fare una cosa alla volta.

Provvediamo pure limitatamente alle scuole, pensiamo anche di trovare qualche mezzo affinchè il contadino possa vivere quindi fra gli altri desiderii della vita, chieda anche l'istruzione pubblica, perchè dove essa non è obbligatoria, tutti vanno a scuola, e qui invece ci vanno solo perchè altrimenti pagherebbero le multe.

Raccomando quindi che l'Eccelsa Giunta si interessi presso il Governo affinchè la scuola abbia un progresso anche nella lingua italiana come nella slava, e che si pensi a progredire nelle spese mano mano colle risorse economiche materiali del paese, e così avremo la scuola, e anche il popolo starà bene.

E con questo ho finito *(bene)*.

Predsjednik. Ima rieč zastupnik Buzolić.

Buzolić. Častna gospodo zastupnici! Kad sam zapitao rieč, moja je namjera bila, da govorim o potrebi, da se povise plaće pučkim učiteljim. Nu, pošto sam poslie doznao, da će o tome kašnje biti govora, ne ću da za sada o tomu razložim.

Nego kad je evo došao na mene red da govorim, hoću da u kratko i ja rečem svoju, odnosno na ono što su prije mene govorili častni Tartalja i častni Trigari. Ja se podpuno slažem u mnogo čemu, što je glede pučke naše obuke iztaknuo častni vitez Tartalja: kao na primjer u tomu, da se u pučkim učionama njeguje gospodarstvo i poljodjelstvo u obće, a napose, da se u učionskim vrtovim djeca, a i odrasliji, vježbaju u raznim vrstim navrtanja, poimence onim, koje preporučuje častni Tartalja. Ali ja nebih htio, da se pučka početna učiona iznevjeri pravomu i prvobitnomu svomu zadatku, ter da se pretvori u koju strukovnu, pa bilo i poljodjelsku učionu. Zadatak je najpoglavitiji početnoj pučkoj učioni, da razvija sve duševne moći učenika, a i da ga uvježba i uzgoji u svim spoznajam i u svim vještinam, koje mu trebaju u životu, kako bi postao čudorednim, nabožnim i pravim čovjekom i vriednim članom svoje domovine i ljudske zadruge. Tim ne samo da se ne izključuje, nego se pače i predstavlja, da on bude vješt u onim stvarim, koje sačinjavaju ono, što bi se običnom riečju danas kazalo *ambiente*, ili ti vam onaj životni domaći krug, što ga odasvud obziše.

Prema tomu, u primorskim predjelim, vježbati ga je u vinogradarstvu, u moroplovstvu u ribarenju itd., a u predjelim zagorskim, u

timarenju blaga, u poljotežanju, u šumarstvu itd. To sve, ipak, mora da ima svoje naravne granice, a da se *početna* učiona ne provrgne, kako jur rekoh, u *strukovnu* učionu. Jer, gospodo moja, nikako nesmijemo da svrgnemo s uma, da početna učiona nije nego samo *pripravljaonica* za život, u obće i za posebne poveće strukovne oli srednje učione.

U tu svrhu i nema, niti može da ima, za početnu učionu opredieljenih učevnih knjiga za pojedine stvarne oli realne predmete; nego na temelju dotične čitanke, i pri učenju razjasnivanju odredjenih nauka, navadjaju se primjeri i dokazi, koji se crpe iz svakdanjeg života i iz samog okoliša, u kojemu učiona boravi, poimence pak iz učionskoga vrta, u koji treba da češće djeca zalaze, i da se tu vježbaju.

U koliko bi dakle predlog i govor častnog Tartalje smjerao na to, ja bi se s njim podpuno sudarao: na osobiti bih pak način s njim se slagao o potrebi vježbanja u navrtanju, tako da nijedan učenik nebi smio biti izpušten iz pučke učione, a da u tomu ne bi bio skroz i skroz vješt. Da bi se pak to svugdje i u podpunoj mjeri postiglo, hoće se, da pučki učitelji u učiteljištu postignu pravu, sigurnu, podpunu vještinu u toj struci poljodjelstva. Znam da se pitomci u učiteljštu u tomu zaista uče, i to ne samo teoretično, nego praktično. Mnogogodišnje me je, ipak, vlastito izkustvo uvjerilo, da, uz svu najbolju volju i vještinu dotičnih nastavljačâ, i uz sva dovoljna naukovna sredstva, nije lahko, da se u našem učiteljštu postigne, glede toga, željeni uspjeh. A rašta ne? Jerbo se u njemu, s jedne strane, uči toliko broj učevnih predmeta, bilo teoretičnih, bilo tehničnih i toliko je ogromno naukovno gradivo, što je tu naukovnom osnovom propisano, a toliko je, s druge strane, ograničeno i stegnuto vrieme za obučavanje, da nije nikako moguće, a da se postigne u svakomu predmetu, pa i u praktičnom poljodjelstvu, sva potrebita sigurnost i temeljitost, to u teoriji, to u praksi. Dopustite mi da vas o tomu uvjerim primjerima. I broj učevnih predmeta i obseg učevnog gradiva naših učiteljšta u ničem se, u samoj jezgri, ne razlikuje od svih ostalih učiteljišta u drugim pokrajinam ovkraj Litave. Ali dočim u svim kolicim drugim učiteljištim ovkraj Litave bivaju, uz pripravni tečaj, četiri razreda; u našim učiteljištima, nasuprot tomu ne imaju se nego tri cigla razreda.

Do lani, oli onomlani, istinabog, i u Galiciji imalo je učiteljište mužko samo tri razreda, dočim je žensko, kao drugdje imalo ih četiri; nu sada je već i mužko učiteljište u Galiciji, u tomu izravnjeno sa svim ostalim; ter je tako Dalmacija naša ostala i u tomu *la terra delle eccezioni!* A pazite, gospodo!

U drugim pokrajinam primaju se u učiteljišta pitomci, koji su najmanje, prošli donju realku oli gimnaziju; i to na probir, jer je tamo sijaset prijavljenikâ; dočim kod nas, riedko se kad prikaže prijavljenik, koji je prošao po koji razred gradjanske učione, a ogromna ih većina nije nego prošla početnu pučku učionu! Predstavite sad sebi tu oskudnu pripravu naših pitomaca, s jedne strane, a s druge množtvo učenih predmeta i učevnog gradiva, ter tako ograničen broj razreda, pa stavite ruku na prsi, i kažite mi, dali se je čuditi, što kod nas, uz svu neporecivu valjanost i spremnost učiteljištnih nastavnika, i uz svu darovitost i marljivost pitomaca, nepostizava se vaviek dovoljni, osobito praktični uspjeh, i sva potrebita vještina u obučavanju, navlastito u tehničnim predmetim, kao što je poljodjelstvo, gdje se zahtieva svedjernog i neprekidnog vježbanja. Dodajte još k tomu i neshodni onaj sustav, oliti vam način, kojim se po obstojećim naukovnim osnovam obučava, ne samo kod nas, nego svugdje, ne samo u učiteljištim, nego i po svim drugim učionam, osobito srednjim, pak ćete se tim manje tomu pojavu čuditi. Nebih rad biti vam dosadnim, ali ipak, i ako samo uzgredno, smatram za shodno u korist same stvari, da vam i o tomu sustavu štogod natuknem. U učiteljištim, a i u drugim srednjim zavodim ne uče se učevni predmeti, kao što bi se, u obće, imali učiti, i kao što se uči u pučkoj učioni, naime takozvanim koncentričnim načinom. Od poviesti i od prirodopisa, a tako i od drugih predmetâ uči se n. pr. u prvoj godini stari viek, prvo carstvo

itd.; u drugoj godini srednji viek, drugo carstvo itd.; u trećoj godini novi viek, treće carstvo itd.; pa što se sbiva? da se u drugoj godini zaboravi ono što se naučilo u prvoj; a u trećoj godini ne pamti se više ono što se proučilo u prvoj i u drugoj: dočim, kad bi se u prvoj godini učilo samo ono što je najznamenitijega i najvažnijega u svima trima dobama, carstvima itd., a u drugoj ponavljalo se to uz mali dodatak i proširenje; a kad u trećoj bi se opet ponavljalo gradivo jur proučeno u prvima dvima godinama uz surazmierno popunjivanje, tada se ne bi ljè, sgadjalo što se sgadja obično. da učenicim, izlazećim iz zavoda malo šta bistra i javna ostane uciepljeno u glavi, nego bi, i ako možda u nešto manjem obsegu, usvojili si dotično učevno gradivo, koje bi im ostalo duboko i neizbrišivo zasadjeno u duši. Bez toga načina učenja, ako se ne varam, a svakako bez dodatka četvrtog razreda našim učiteljištim, mora, u obće, da ostane oskudno i nesigurno znanje, a tako i praktična vještina kod naših pučkih učitelja; a tko što posve opredjeljeno i točno sigurno ne poznaje, u tomu on nemože uspješno niti da druge podučava i vježba; pa, ako se ja ne varam, baš u tomu stoji glavni uzrok s česa, u naših pučkih učionah poljodjelske vježbe ne uspjevaju niti ondje, gdje je učiona priskrbljena svojim vrtom. Samo bi u tom slučaju, ter se ja ne varam, koristno bilo ono što naš vrli strukovnjak, častni vitez Tartalja predlaže, da bi se uvelo po našim pučkim učionam.

Pa uprav zato ja se ovdje usudjujem iznieti visokomu saboru jedan predlog, koji smjera na to, da naši pitomci odsele dobivaju u učiteljskoj školi temeljitijeg nauka i sigurnije vještine u svim važnijim predmetim, poimence u praktičnomu poljodjelstvu. To bi bi se, po skromnom mom mnienju postiglo uvadjanjem četvrtoga razreda u našim učiteljskim školama, kako ga imaju svekolike učiteljske škole u dielu monarhije, kojoj mi zasad faktično pripadamo, i čim bi prestali biti i u toj stvari iznimnom zemljom, kao što na žalost jesmo kô u svačemu, tako eto i u tomu. Moj bi predlog glasio: „U svrhu uspješnijega nauka i vježbanja, osobito u poljodjelstvu dotičnih pitomaca, neka visoki sabor preporuči visokomu c. k. pokrajinskomu vieću dalmatinskomu, da učini shodne korake kod visokog c. k. ministarstva za bogoštovje i nastavu u Beču, eda bi se §. 3 pokrajinskoga školskoga zakona od 29 prosinca 1871 preinačio u smislu, neka c. k. učiteljišta u Dalmaciji budu imala četiri razreda". Prije neg dovršim, odvratiti mi je štogod častnomu vitezu Trigari.

Dosljedan onomu što je on govorio i preporučivao u svomu govoru kod pretresanja proračuna školske zaklade za godinu 1892, on bi htio da se znatno umale troškovi predloženi za učione i učitelje za godinu 1893. Glavni su mu razlozi oni, koje je on rečenom prigodom naveo, biva: da se nami hoće kruha, a ne učiona; i da je uspjeh učiona slab, te ne odgovara prama namienjenim joj troškovim. I jedan i drugi razlog bio je jur dosad s više strana pobijen; tako da kad bih ja htio iznova ga pobijati, naličilo bi, kao da hoću da namašam kapalja vode moru. Ipak ću mu gdjekoju opaziti. Istina je, da se našemu težaku hoće kruha; ali je istina i to, što nam sveto evangjelje kaže, da čovjek ne žive o ciglom kruhu — *non de solo pane vivit homo.* — Dà, hoće se našemu težaku kruha ječmenoga, ali mu se hoće i kruha duhovnoga; hoće mu se uljudbe, naobrazbe, uzgoje, kako da se otme neznanstvu, predsudam, surovosti, potištenosti, a da dozrije do samosviesti, da čovještva, do plemenitijeg osjećanja i djelovanja. Eda pak dokaže nedovoljni uspjeh pučke obuke, častni nam Trigari i opet kaže, kako se po selim, uzprkos svih pomnoženih škola, ne nahodi pismenih ljudi; ter nas šalje ka bračnim knjigama naših seoskih župnika, u kojima ćemo badava tražiti vlastoručnih podpisa mladoženja i vjenčanih kumova. Ali mu ja i opet odgovaram, da on u tomu ima ne jednu već stotinu pravica. Jest, naši su seljaci u obće bezpismeni; ali gdje? Ondje, gdje nema učione; po naših župskih knjigah nije naći vlastoručnih podpisa; ali gdje? ondje, gdje nema učiteljâ.

On kaže da seoski glavari ne znadu čitati ni pisati, ni ondje gdje od davna postoji u-

čiona. Tu treba razlikovati. Ima selâ, gdje kao kod nas u Arbanasim postoji učiona od dvadeset godina, pa je glavar bezpismen. Ako je tako, oli je taj podobro prevalio u godinam, oli je zanemario pohadjati učionu, oli se poslie sasma zapustio, kao što se valjda sbilo s vještinom častnog gospodina Trigara u *violinu*.

Nego ću ja opaziti da, hvala učioni Arbanaškoj, jur je desetak mladih arbanaških učitelja razsijano po Dalmaciji, a tako isto i mladih župnika po ovoj biskupiji, i viših i nižih činovnikâ po raznim c. k. uredim: a toga ne bi po svoj prilici bilo, da se u godini 1865 ne bi bila zavela c. k. vježbovna učiona u tomu selu. A znamo dobro, da prije ove ere Arbanasi, i ako su samo za jedan, dva li kilometra odaljeni od Zadra, ipak niesu davali ni najmanji kontingent nit učiteljstvu, niti c. k. činovništvu, a samo su iz njih bila potekla dva tri svećenika, medju inim i vriedni bivši c. k. pokrajinski nadzornik nad pučkim učionam, pok. Dmitar Stipčević. Gdje su kod nas učione davno postavljene, kao u Novigradu, tu pučanstvo zna u obće čitati i pisati, gdje su zavedene u novije doba, tu mladji naraštaj i piše i čita i pjeva iz knjiga, kao u Posedariju; a ako po selima djeca, kad su jednom svršila školu, ne imaju prilike, kao ona po gradu, vježbati se u čitanju, kô što veli častni Trigari, objavama priliepljenim na gradskim uglovim, a ona se vježbaju na Pjesmaricam (Trigari nieče), kako će to častni Trigari opaziti, netom izidje iz grada kroz kopnena vrata, gdje mladi brodari na njihovoj brodici pjevaju Kačićeve pjesme. Nego, ipak, ne bih ni ja smio sasma dati krivo častnom Trigaru ondje, gdje on kaže, da diete seosko, kad je već jednom istupilo iz učione, kadikad sasvim zanemari knjigu i pero; ter tako zaboravi i čitati i pisati; ali tamo nije kriva učiona, nego to, što se kod nas zanemaruje opetovnica ili nedjeljno svetačnja učiona, na koju su djeca obvezana za dvie godine, iza kako su dovršila pučku učionu, a za koju se reć bi kod nas malo mari. Nu, gdje se, i u ime toga, točno vrši zakon, tu se djeca sliede i nadalje vježbati u pisanju, čitanju, računanju itd., ter se neće sgoditi ono, s čega se žali častni Trigari. Da se, dakle, ukloni po selim takova neprilika, nesmije se nipošto ukinuti učiona, nego je dosta ukloniti to zanemarivanje. Završujem dakle, protiveć se zahtjevu častnog Trigara, da bi se tobože učione držale samo po gradovim i varošim, a ukidale po selim, i ne uvadjale po mjestim, gdje još niesu uvedene, a gdje se po zakonu uvadjati moraju. Taj zakon o sveobćem naobražavanju naroda nije jedna naša novotarija; nego je blagodat, koja je propisana za sve pokrajine, i koja nam je skupna sa svim ostalim prosvietljenim svietom, koje se ni mi ne smijemo odreći, a da ne dademo o sebi svjedočanstvo *paupertatis*, i da ne dodjemo do duševnoga samoubistva. A sada predajem presvietlom gospodinu predsjedniku svoj predlog o uvedenju četvrtog razreda u naše mužke i ženske učiteljske škole.

Predsjednik. Zastupnik Borčić ima rieč.

Borčić. Predlažem da se razprava zatvori.

(Ustaje zastupnik Bjelanović).

Predsjednik. Bio se je prijavio za rieč čast. Bjelanović, on ima pravo na rieč, te će govoriti i ako bude primljen predlog č. Borčića. Tko pristaje na to, da se završi obća razprava, neka izvoli ustati. (*Većina*). Primljeno. Obća je razprava zatvorena.

Ima rieč častni Bjelanović.

Bjelanović. Moram razjasniti svoje stanovište. Priznajem velik trošak i slab uspjeh. Ali ne možemo u trošku ni uzmicati, ni ustavljati se, nego napredovati. Biti će uspjeha. Nije istina što kaže čas. Trigari, da u selima nema napretka. Naprotiv ga ima, gdje ima školâ. Jedan je govornik spominjao više puta, da u školi u Oklaju nema stolice. Ali se mi ne žalimo, što nemamo stolica u školama, nego se žalimo, što nemamo škola.

Govorio sam i do sada o tome i jednom

je podnio predlog, da se škole po svijem krajevima jednako dijele, koji je bio primljen. Ali se ovaj zaključak sporo izvršuje. U svoj općini Skradinskoj, osim Skradina, nema jedne škole. Od godinâ radi se za škole u tri sela, koja imaju i odviše djece. Školska vlast oteže radi kuća. Trebalo bi, da te poslove brže oprema i da mnogo ne zahtijeva. Mi u našoj zemlji ne možemo imati školskijeh zgrada, kakve su u Njemačkoj ili Americi. Mi se moramo zadovoljiti kućama, i ako potpuno ne odgovaraju sistemi, skovanoj u Beču. Sjetimo se kako su stari učitelji i sveštenici u kućercima učili djecu knjizi i bilo je uspjeha. Krivi su tu propisi zakonski, kao što je slab sav sistem, jer je stvoren za naprednije zemlje, a nije udešen za naše prilike. O tome sam govorio ima već nekoliko godina.

Preći mi je na zadaću pučkijeh škola u selima. Povraćam se na teorije velikijeh pedagoga i na ustrojštvo škola u naprednijem državama. U ovijem državama, gdje cvjeta industrija i poljodjelstvo, škole su udešene za rad. U seoskijem školama učitelj uči djecu poljskom radu. A kako je kod nas? Mi nijesmo ni kao azijati. Gori smo. U susjednoj Bosni i Hercegovini, gdje su Turci vladali, održale su se šume i razvilo se voćarstvo. Narod u Bosni i Hercegovini vadi od voća velike prihode. Nama, naprotiv, dovoze voće iz Italije.

Upitao sam vladina povjerenika za školske poslove, koliko ima školskijeh vrtlova. Odgovorio mi je, da ih ima 70. Dakle većina škola u selu nema vrtla. Barem to bi trebalo, da imadu. Ako ne možemo u jedan put promijeniti svu školsku osnovu, može se započeti. A sada u tu svrhu iznosim ovaj predlog:

Neka školska vlast odlučno nastoji, da se za svaku školu u selu uredi vrtao. S istijeh razloga pristajem na predloge dvaju predgovornika.

Tartalja. Pitam rieč za stvarni izpravak.

Predsjednik. Zastupnik pl. Tartalja ima rieč za stvarni izpravak.

Tartalja. Čini mi se, da me častni Buzolić nije dobro razumio, ili sam se ja slabo izrazio. Da me dobro razumi, ja ću mu opetovati. Ja sam kazao, da pošto iz gradskih pučkih škola mnogi učenici pohadjaju poslije srednje zavode, da je plan učevni za gradske pučke škole dobar i koristan. Iz svih seoskih škola jedva će 10 pohoditi srednje zavode, pak mislim, da stoga učevni plan ne odgovara potrebama seoskog pučanstva. S toga sam preporučio, da se za seoske škole učini drugi plan, koji bi bio u suglasuju sa potrebama i životom seoskog pučanstva.

Peričić. Pitam rieč za stvarni izpravak.

Predsjednik. Rieč ima pokr. školski nadzornik vitez Peričić, za stvarni izpravak.

Peričić. Odgovoriti ću nješto čast. zastupnicima Tartalji i Buzoliću glede nastavne osnove. Gosp. Tartaglia veli da škole ne odgovaraju potrebam pučanstva, jer da je osnova nastave obćenita za sve škole, one u gradu, i one na selu. Naravno da je tako, jer to zahtievaju propisi zakona, da bude u glavnim načelim jedinstvena osnova. Da se pako zadovolji pojedinim okolnostim, sazivlju se kot. učiteljske skupštine, koje imadu zadaću, da predlagaju razne modifikacije osnovi prema mjestnim okolnostim. Ako ti predlozi nisu proti zakonu, njih vlada usvaja.

Što se tiče propisa glede pouke u gospodarstvu i poljodjelstvu, možemo se podpuno zadovoljiti.

Školski zakon propisuje, da se seoska djeca u školi imadu poučavati u svim granam gospodarstva i da uče obavljati lahke poslove, da im se tako u školi pobudi ljubav k poljodjelstvu. Glavna je dakle svrha potaknuti učenike na ljubav k gospodarskom radu. A ovo je zadaća školskih vrtova. Ako pučka škola postigne ovu svrhu, koju zakon propisuje, možemo biti zadovoljni. Na žalost, uspjeha nema osobitog, jer kod našeg naroda vlada

štetna predsuda, da kad seljak nauči čitati i pisati nije više za težaka.

Predsjednik. Rieč ima izvjestitetj zemalj. Odbora, zast. D.r Klaić.

D.r Klaić. Ja ću u kratko nješto odgovoriti čast. Buzoliću. Njegov predlog osnovan je na netočnom poznavanju dotičnih zakona. Zakon školski od god. 1869 u §. 27 odredjuje da ostaje pridržano zemaljskim zastupnicima, da oni odrede godine školske obveze za pohadjanje, tako da se mnogu obveze za pohadjanje pučke škole snizit od 8 na 6 godina, a kod učiteljišta od 4 na tri.

Kad smo mi g. 1871 glasovali ovaj školski zakon, pristali smo, ne na predlog vlade, već od naše inicijative, da se kod nas obali pohadjanje škole na 6 godina, a kod učiteljišta na 3. Vlada je to potvrdila. Trebalo bi dakle da se promieni zakon. U tom je smislu učinjen prošlog zasjedanja jednoglasni zaključak, da se kod učiteljšta povise tečaji od 3 na 4. Ovaj je zaključak bio podastrt vladi; Ministarstvo je vratilo stvar, te zahtievalo, da se pita zem. Odbor. Ovaj se je izjavio proti, te je tako ministarstvo odbacilo predlog zem. škol. vieća. Kad se je to pitanje glasovalo u zem. školskom vieću, ja sam glasovao proti povišenja tečaja, a tako sam glasovao i u zemaljskom Odboru.

Zašto? Reći ću u kratko. Mi smo prihvatili tri godine, jer smo najprije vidjeli na nam treba učitelja. Mi smo misliti da je manje zlo ne imati bolje obrazovanih učitelja — nego neimati jih u obće. Drugi je razlog bio taj, što smo mi htjeli da u taj stališ privučemo težačku djecu, koja svršavaju samo pučke škole, dočim od onih, koji svrše niže realke, ili gimnaziju, nema jih ni petorica u učiteljištu, pak smo zato morali ustanoviti pripravni tečaj za sinove težačke, koji svrše samo pučku školu. Mi smo to sve učinili, jer smo htjeli imati što prije učiteljskih sila, jer jih je doisto manjkalo, i danas jošter manjka.

U nas roditelji svoju djecu, koja im dovrše nižu realku, ili gimnaziju, nikad ne šalju na učiteljište, već na službu kod pošte, carinare i poreznog ureda. Kod nas je veliko siromaštvo, pak svi koji pohadjaju učiteljšte, ne dolaze ovamo na svoj trošak, već na podporu zemlje.

Kad nebi bilo te podpore, u nas nebi bilo učitelja. Mi trošimo za odgoj učitelja godišnje 6000 f. iz zemaljskih sredstava i još do dvie tisuće iz državnih.

Kad nebi toga bilo, nebi bilo pitomaca u učiteljištu. Kad bi došao još 4 tečaj, taj bi trošak još znatno narasao, a opet ne bi nam pomoglo glede učitelja, jer bi se malo tko odlučio da uči 4 godine i jedan pripravan tečaj za pučkog učitelja.

S toga sam razloga glasovao proti ovom predlogu školskog vieća, te ću takodjer glasovati i proti ovom predlogu, ako bude stavljen na glasovanje.

Ono što navodi čast. Bjelanović o školskim vrtovim, ne stoji onako; jer su glede vrtova dužne obćine da dadu dotična prostora, a ne zemalj. Odbor i školske vlasti. Zemaljski Odbor je na predlog školske vlasti ne jedan put odaslao okružnice na obćine, da dadu prostorije za vrtove. Ali sve uzalud, kad se ne može prisiliti obćina. Valjalo bi dakle promieniti obć. zakon od 29 septembra godine . . . .

Neka dakle častni g. Bjelanović predloži zakon, kojim će moći školska vlast prisiliti obćine, da udovolje svojoj dužnosti glede vrtova, jer da će se inače naći na njihov račun mjesto za vrtlove. Politička vlast će tada moći u tom poslu prisiliti obćine. Kotarski poglavar učiniti će svoju, ali se onda ne tužite na nasilja kot. poglavara, kad će oni u tom pogledu poslovati, te prisiliti obćine da udovolje svojoj dužnosti.

Tim načinom dalo bi se nešto postići, ali bi valjalo promieniti obć. zakon. Glasovati ću pako proti ovom predlogu, jer ne će imati

druge svrhe, nego da ću ja opet morati napisati nekoliko okružnica, te pozvati občine da opredìele prostor za školski vrtao, a one ne će ni odgovoriti na tu okružnicu.

Buzolić. Pitam rieč za lični čin.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Buzolić za lični čin.

Buzolić. Usljed izjave čast. zast. D.r Klaića, razumio sam, da nisam dobro adresirao onaj predlog, pak usljed okolnosti koje je naveo D.r Klaić, koji se je pohvalio, da imade zasluga da je ta iznimka učinjena, a ja niečem da je više nuždno, da bude ta iznimka, jer sada već imade dosta učitelja......

Borčić. A do 40 škola je radi pomanjkanja učiteljskih sila zatvoreno!

Buzolić. Te ako prem se ne slažem sa mnienjem čast. Klaića, povlačim moj predlog na se.

Zore. Pitam rieč za stvarni izpravak.

Predsjednik. Rieč ima častni zastupnik Zore za stvarni izpravak.

Zore. Ja sam se iz izvješća rada zemaljskoga Odbora uvjerio, da je zemaljskj Odbor pozvao občine da udovolje glede vrtlova. Što se tiče drugog predloga čast. plemića Tartalje, čast mi je izjaviti da imademo u izvješću zemalj. Odbora sličnu stvar. Jer se i tu predlaže isto, te preporuča vladi, da se udovolji ovoj pravednoj želji pučanstva. Prije svega, treba da se ustroji u učiteljištu mužkome osobiti tečaj za sadjenje duhana.

Predsjednik. Rieč ima izvjestitelj financijalnoga Odbora, zast. D.r Čingrija.

D.r Čingrija. Meni kao izvjestitelja ne ostaje ništa da rečem, pošto je izvjestitelj zemalj. Odbora već odgovorio izcrpljivo predlagateljima. Samo ću opaziti čast. Buzolicu da se je on poslije razjašnjenja čast. Klaića mogao uvjeriti, da su posebne okolnosti po sriedi, koje zahtievaju, da se u učiteljištu ne podiže 4. tečaj, jer bi se sa pripravilištem dobilo pet tečaja. Još samo dvie tri čast. Trigariju, da mi imademo pred sobom faktične ustanove zakona, koje mi ne možemo povriediti, niti promieniti, pošto je u obće poznato, da je taj zakon valjan za cielu monarhiju, te je to nekim temeljnim zakonom, te mi htjeli ne htjeli, moramo ovako postupati. To sam imao opaziti — te pošto je već sve izcrpljeno od mojih predgovornika, predlažem da se predje na posebnu razpravu ovog predračuna.

Predsjednik. Gospoda, koja pristaju da se predje na posebnu razpravu školskog predračuna za godinu 1893, neka ustanu. (*Većina*). Prelazi se na posebnu razpravu. Molim gospodina izvjestitelja da pročita potrebštine proračuna.

Čingrija (*čita*). Naslov I. „Troškovi uprave“ fior. 700.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Tko prima Naslov. I. neka izvoli ustati, (*Većina*). Primljeno.

Sliedi razprava: Naslov II. „Beriva učiteljskog osoblja“.

Čingrija (*čita*). Naslov II fior. 225171.

Predsjednik. Pita li tko rieč?

Ljubić. Pitam rieč.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Ljubić.

Ljubić. Potražio sam govoriti pri naslovu II potrebštinâ, jer u onu je svotu ubrojeno i što se namislilo dieliti kateketam, pa njim je krivo. Kad je sabor gradio zakon 27 siečnja 1891, gradio ga je namjerom da barem po štogod popravi kateketam u nagradjivanju njihova truda. I pokrajinsko je učionsko vieće tako shvaćalo namjeru sabora, te kad je stalo krojiti naredbu 29 studenoga 1891 B. 4211, odluči, uz privolu zemaljskoga Odbora, da se nagrada odmjeri svim onim vjeroučiteljem, koji podučavaju kod više od 3 razreda, pa bilo to i kod više od jedne učione u istom mjestu. Eto tim je nešto bilo izpravljeno stare nepravice, nagrada bi odredjena i kateketam u Rabu, Silbi, Staromgradu, Visu, Komiži, Novom kod Trogira, Bolu, Supetru, Sutivanu, Milnì i Kotoru; bi povišena kateketam u Makarskoj, Blatu, Hvaru i Velikom Varošu Splitskom; bila je samo okrnjena u nekim do tada privilegiranim mjestim. — Za kratko te pravice. Njemačka ermeneutika inače tumači naš zakon; Gautsch poručuje pokrajinskomu vieću, da ono ne smie nagradjivati nego ondi, gdje jedna učiona sama po sebi ima više od tri razreda, a ne smije spajati više učionâ i razrede od više učiona. Gautsch bit će mudar, ali pravedan nije, barem pram Slavjanim. A nije li teže kateketi podučavati u više razreda, razdieljenih na više učiona, negoli je na više razreda u jednoj samoj učioni? Čim će se pa hraniti, tkoli će hraniti onog kateketu, koji zabavljen samim vjeronaukom kod učione, ne može se uložiti u drugu crkovnu službu, te ne može da ima nikakve nadarbine? Ne obazire se Švabo na to, osobito radili se o narodnom i rodoljubnom svećenstvu; ali se mora obazrieti i hoće sabor, koji pravicu hoće, pravicu i za popa. Stoga ja predlagam: Zaključak: Neka se vjeroučiteljem kod javnih pučkih učiona nagrada za predavanje vjeronauka odmjeri godine 1893 istom mjerom, kao što je bila odmjerena za g. 1892. Nalog: Daje se nalog zemaljskomu Odboru, neka za dojduće zasjedanje spravi zakonsku novicu na preinaku pokrajinskog zakona 27 siečnja 1891 br. 9, u smislu, da kad bi u kojem mjestu bile dvie ili više učiona, imadu se iste glede predavanja vjeronauka, glede plaće ili nagrade, smatrati kao jedna sama učiona. Podpisani: Ljubić, Biankini, Buzolić, Paštrović.

Predsjednik. Želi li još tko govoriti o naslovu drugom? — Nitko. — Rieč ima izvjestitelj fin. Odbora.

Čingrija. Častni zastupnik Ljubić iznosi ovdje dva predloga, jedan o preinaci zakona, koja se imade proučiti. Budući da tu se radi o zakonu, te o njegovim ustanovam, koje se ovdje ne mogu na brzu ruku proučiti, pa bi predlog mogao biti u protuslovju sa obstojećim zakonom, za to formalno predlažem, da se ova dva zaključka preadu na proučavanje financijalnom Odboru, i da ovaj u svoje doba izviesti.

Ljubić. Ja pristajem na predlog D.ra Čingrije.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje naslov II. potrebština u iznosu f. 225171. Ko odobrava ovu svotu, neka ustane. (*Većina*). Primljeno.

Sada stavljam na glasovanje formalni predlog, da se ova dva zaključka što jih je predložio zast. Ljubić upute financijalnom Odboru. Gospoda, koja pristaju na to, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. Čitajte dalje.

(Primljeni su bez razprave Naslovi: III do VII „Potrebština" i I do IV „Pokrića" kao i ukupne svote).

Predsjednik. Primljen je i proračun Zemaljske učionske Zaklade za godinu 1893 u posebnoj razpravi. A sada glasovati će se o predlozim i zaključcim, koji su bili tekom ove razprave podnešeni.

Prvi je na redu predlog zastupnika plemića Tartalja, koji glasi *(čita)*:

„Sabor dalmatinski daje nalog Zemaljskomu Odboru da učini potrebe korake kod Pokra-

skog školskog Vieća za to, da u zadnjemu polugodištu zadnjega tečaja kod pučkih škola, bude učitelj obvezan učenike poučavati o ciepanju loze englezkim sustavom i spravom Valerievom“.

Gospoda, koja primaju taj predlog, neka ustanu (*Većina*). Primljeno.

Drugi je predlog podnio čast. zast. Tartalja, koji glasi (*čita*):

„Sabor dalmatinski daje nalog Zemaljskog Odboru da zametne dogovore sa zanimanim faktorima, da kod onih pučkih škola, koje su vrtlom providjene, učitelji moraju gojiti do što struka duhana i učenike o gojenju i uredjivanju poučavati“.

Gospoda zastupnici, koji primaju predlog, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

Pošto je zast. Buzolić svoj predlog povukao na se, imamo glasovati još o predlogu zast. Bjelanovića, koji glasi (*čita*:)

„Sabor izjavljuje želju Vladi Njegova Veličanstva, da brzo i odlučno nastoji, kako bi svaka pučka škola imala školski vrtao, u kome će učitelj upućivati djecu u gajenje voćaka, gore i u ostale poljske radnje, prema prilikama pojedinih mjesta“.

Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljen.

Zatvaram današnju sjednicu, a uričem sliedeću sutra u 10 sati pr. p. s istim dnevnim redom.

(*Svršetak sjednice u 2 sata poslie podne*).

XII. Sjednica dneva 30 ožujka 1892.

Sadržaj: *Navieštenje molbenica. — Upiti i odgovori. — Razprava o predračunima pokrajinske saklade za godinu 1892 i 1893.*

(Početak sjednice u 10 sati i 25 č. pr. podne).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Pugliesi D.r Ante i Gjuro Vukotić.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić, zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić, vladin savjetnik Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 27. Broj je zakonit. Molim g. tajnika Vukotića da pročita zapisnik zadnje sjednice.

Vukotić (*čita*):

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? Nitko. — Gospoda, koja odobravaju zapisnik, neka ustanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Primio sam jednu molbenicu, molim tajnika Vukotića, da joj priobći sadržaj.

Vukotić (*čita*): Br. 169. Molbenica Ane ud. Levis, za godišnju milostinju.

Predsjednik. Prošnju izručiti ću molbeničkom Odboru.

Zastupnik Biankini predao mi je jedan upit; molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit vladi Nj. Veličanstva.

Stanovnici varoši Benkovačke od nekoliko dana vrlo su uzrujani.

U prizemlju sudbenog ureda u Benkovcu, gdje se čuvaju sve izprave o njihovim pravim, o njihovom imanju, oporuke, zemljištne knjige, razni parnički spisi, i svi spisi pokojnog bilježnika Petrisa — sagradjena je peć za pečenje kruha, i, rek bi, bez dozvole dotičnih vlasti.

Pošto kad bi se u prizemlju sudbenog ureda Benkovačkog stala ložiti peć, i uz najveću opreznost, oni stanovnici nebi bili sjegurni da njihove izprave i njihovi parnički spisi ne će bit od časa na čas u pepeo preobraćeni; a pošto oni imadu nepobitno pravo na najopreznije čuvanje toli važnih izkaznica njihove svojine i njihovih pravničkih posala — čast nam je upitati visoku Vladu:

Jeli poznato Vladi N. V. da je sagrâdjena peć u prizemlju suda Benkovačkog, i hoće li zabraniti loženje te peći, na sjegurnost sudbenih spisa stanovnika onog kotara?

Zadar, 30 ožujka 1892.

J. Biankini — D.r Paštrović — Šarič — Perić — Brajković — D.r Čingrija — Ljubić.

Predsjednik. Imam čast izručiti i ovaj upit Visokoj Vladi.

Rieč ima vladin povjerenik pl. Pavić.

Pl. Pavić. Imati ću čast odgovoriti na ove upite u jednoj od dojdućih sjednica (*čita*).

Časni gospodin zastupnik D.r plemić Giorgji i družina pitali su c. k. Vladu u saborskoj sjednici 28 ožujka tekuće godine:

„Hoćeli i kad će uzeti u obzir prosjek Stonjske priječbe, i kad će biti moguće, da se započme dotična radnja?“

Na ovaj upit imam čast odgovoriti, da se je već radilo o sgotovljenju potpune osnove, ali pošto bi ova radnja stala silnog troška, nije se moglo uzeti u obzir izvedenje iste za bližu budućnost te se ne može još točno opredijeliti vrijeme, kada će se moći isto preduzeti.

Častna gospoda zastupnici Zore i družina, upraviše na c. k. Vladu u sjednici dneva 28 Marta slijedeći upit:

1. Zna li Vlada za nepogode prometa u Dubrovniku?

2. Ako zna; misli li se zabrinuti, da što prije izragjena osnova puta okolo grada kroz Posat prometne se u djelo?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti:

Vlada priznaje da bi bilo od koristi, da se izvede put okolo grada kroz Posat u Dubrovniku. Ali visoko je Ministarstvo unutarnjih posala u raznim prigodam, a najzad godine 1891, očitovalo, da je već znatno obterećena izvanredna cestarska dotacija radjama do sada odobrenim, koje se imaju u dojdućim godinama u Dalmaciji izvesti, te da se ne mogu odobriti druge cestarske radnje, dokle ne budu svršene barem djelomice one jur dozvoljene, a te su:

1. Đovršenje medjuzemnog puta od Ercegnovoga preko Meljina Kombura i Pijavice do Gjurića.

2. Gradnja nove ceste od Omiša do Zadvarja, uzduž rieke Cetine.

3. Gradnja novog puta od Grude do Mrcina u kotaru Dubrovačkom.

4. Povišenje komada medjuzemne ceste Metković — Dubrovnik, izmedju Metkovića i Vukovaklanca.

5. Velevažna i znatnim troškom spojena gradnja željeznog mosta na rieci Neretvi i susljedna promjena pravca dvaju komada medjuzemnog puta izmedju Norinske Kule i Metkovića.

Namjestništvo nije sada u stanju da podastre visokomu Ministarstvu predloga za izvedenje drugih cestarskih radnja na teret izvanredne dotacije, izvan sasvim iznimno i ako bi sasvim prešni slučaji to neobhodno iziskivali, tim manje, što bi put oko grada Dubrovnika, premda nebi bio duglji od 750 metara, stao 65.000 forinti po osnovi izradjenoj.

Svakako će Namjestništvo držati u očevidnosi spomenuti put okolo grada Dubrovnika, zajedno sa drugim cestarskim radnjam još potrebitim u pokrajini, i predložiti će visokome Ministarstvu dotično odobrenje, netom budu barem djelomice sgotovljene radnje već naznačene.

U Saborskoj sjednici 21 tekućeg mjeseca častna gospoda zastupnici Spiro Gojković i družina staviše na c. k. Vladu slijedeći upit:

Mislili Visoka Vlada ukloniti sa postaje u Mokrinju oružničkog poštovogju Duku, koji je u onijem selima nesnosan postao?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti što slijedi:

Kao što sam već iztaknuo u saborskoj sjednici od 28 Marta, prigodom odgovora na jednu interpelaciju, svi su državni služitelji — izmedju kojih broje se naravno takodjer i oružnici, po članku 12. tome državnog temeljnog zakona od 21 Decembra 1867 tičućeg se izvršivanja vladine i ovršne vlasti, odgovorni u uredovnom njihovom djelokrugu samo onim organima ovršbene vlasti, kojim su dotični državni služitelji u disciplinarnom pogledu podloženi.

Po §.u 2.om Zakona 26 Februara 1876 (D. Z. L. Br. 19) pako oružništvo je podčinjeno u toj stvari svojim vojničkim starješinam, odnosno zemaljskom oružničkom zapovjedništvu.

Vlada pridržaje si u predmetu ovog upita da postupa izključivo po svojoj razsudi, te obzirom na naznačene odredbe državno-temeljnih zakona, odklanjam odgovor na interpelacjju.

Samo sasvim iznimno primjećujem, da su izvidni spisi glede postupanja oružničkog poštovodje Duke u Mokrinju već amo stigli, te da će se na podlogu istih eventualno poduzeti potrebiti koraci.

U saborskoj sjednici dneva 28 ovog mjeseca častna su gospoda zastupnici Perić i družina upravili c. k. Vladi sljedeći upit:

1. Jeli sbilja poznato visokoj Viadi, da je zavladao glad i nevolja u Zagvozdu?

2. Ako je, mislili i to priekim putem priteći u pomoć stradajućem pučanstvu?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti:

Do sada nije stigla vladi nikakva obaviest o tvrdjenoj oskudici u Zagvozdu.

Iz brzojavnog izvješća traženog u predmetu od c. k. kotarskog Poglavara u Imotskome, proističe da je glavar Zagvozda na 22 veljače javio obćini Imotskoj, da se osmero osoba nalazi u potrebnom stanju, ali da, premda je isti glavar bio odmah pozvan od obćine da potanje izviesti o stvari, prikazao se je obćini tek na 28 Ožujka prigodom sjednice obćinskog Vieća, te je primio od obćinske blagajnice forinti 11, a njegovo ponašanje nije dalo povoda bojati se kakvoj pogibelji. Sa svim tim bilo je odredjeno daljnjih izvida. Ako bi iz ovih daljnjih izvida proizašlo da u rečenome selu zavlada baš strašni glad sa svim svojim nemilim posljedicam, kako je to glasom upita javio župnik sela Zagvozda bilo bi veoma žaliti, da isti župnik, kome je moralo biti odavna poznato stanje njegovih župljana, nije se odmah obratio na vlasti, koje su u prvom redu pozvane da provide, to jest Obćina i c. k. kotarsko Poglavarstvo, već zakasnio je svojom prijavom dok je vanredna pripomoć za oskudične svrhe iz državnih sredstava, kako je poznato iz novina, bila već razdieljena.

U saborskoj sjednici dana 28 ožujka teku će godine časna gospoda zastupnici Bianki ni i drugovi zapitali su c. k. Vladu:

„Hoćeli već visoka vlada proširiti ili na novo sagraditi župničku crkvu u Arbanasim, o kojoj ima blizu 20 godina da se dogovori vode i nacrti prave?“

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti, da je godine 1870.te prikazana bila molba za raširenje crkve u Arbanasima, a po nalogu vladinom bi sastavljena 1871.ve godine osnova na tu svrhu, sa trebovnikom od preko 12.000 forinti; ali premda je vlada neprestano nastojala, da i župljani, kao svuda po Dalmaciji, osjeguraju priličan doprinesak za izvedenje ove gradje, stanovnici Arbanasa, koji se ipak ne broje megju najsiromašnije u ovoj pokrajini, te hćeše dati ništa ili posve malo, a 1876.te godine odlučiše dati jedino 1500 prostih radnika, ako vlada pristane na gragjenje nove crkve, koje bi stalo dva puta više, to jest 24.000 forinti, nego bi predračunato za raširenje iste crkve. Iza šest godina, to jest 23 Marča 1882.go, odobri zadarsko općinsko vijeće napomenuti zaključak seoskog zbora Arbanaškog.

Nu visoko ministarstvo bogoštovja, vidiv velika zahtievanja, a neznatne ponude doprinosa, a obzirom na mnoge druge, žurnije radnje, ne nagje, da odobri niti gragjenje nove, niti raširenje sadašnje crkve u Arbanasima.

U novije doba bi ponovljena molba za raširenje arbanaške crkve, te bi izragjen odnosni nacrt, a sada se radi o dovršenju pot-

pune osnove. Kada pak budu privedeni kraju, sa povoljnim uspjehom sutjecateljni dogovori, namjestništvo će podnijeti osnovu visokome ministarstvu bogoštovja na odobrenje.

Predsjednik. Čast mi je odgovoriti na upit zastupnika Vidovića, da zemaljskomu Odboru nije poznato, da je Šibenska Obćina udarila 50 novč. odredbine na svaku ribarsku ladju iz obližnjih sela, niti je u tomu pogledu stigla zemaljskomu Odboru ikakva tužba.

Prijavio se je za riječ zastupnik D.r Čingrija.

D.r Čingrija. Dosle ovaj Sabor bio je na glasu radi svoje revnosti i brzine. Ovoga puta činilo bi se, da je to pravilô ostavljeno. Mene i mnoge druge ta je stvar iznenadila. Mnogi zastupnici su bolestni, a mnogi se slabo ćute, te bi valjalo što prvo trsiti posle, a da se zastupnici uzmognu povratiti svojim kućam. U to ime molim gospodina predsjednika, da udesi tako stvar, da se poslovi što prije trse, makar držeći sjednicu i do 4 sata po podne, jer kad su dva sata, mnoge već prodje volja govoriti, a uz to molim i gg. zastupnike da budu što je moguće kraći u svojim govorim.

Predsjednik. U koliko do mene bude rado ću se odazvati želji predgovornika, tim više jer boluje i podpredsjednik, moj zamjenik u presjedništvu, te sam neprestano prikovan sjednicam. Želim da se to ne smetne s pameti i molim gg. zastupnike da se i na me obazru, jer ako se i ja razbolim, sabor se onda mora zatvoriti.

Prelazim na prvu točku dnevnoga reda: Izvješće financijalnog Odbora o proračunu zemaljske zaklade za godinu 1892. Obća je rasprava otvorena. Ima rieč zastupnik Biankini.

Biankini. Visoki Sabore! Častna gospodo zastupnici! Po običaju prijašnjih godina, i ove godine naumio sam govoriti u obćoj razpravi proračuna. Ali ne mogu vam zatajiti, kako sam se ovog puta težko odlučio, i kako bih radije htio mučati, a baš i ne sjediti dalje u ovom uglednom sboru. Ja sam bo uvjeren, da kô što je meni, i vami, gospodo zastupnici, mora bit težko pri srdcu, razmišljajuć, da se od toliko godinâ ovdje sakupljamo; da uz najbolje namjere, po svojim silam, marljivo radimo; da smierno dižemo svoj glas za pučke pravice; da odkrivamo i predočujemo nevolje koje nam narod trpi — a da sve to biva mal da ne uzalud! Jeka naših rodoljubnih govora, ponovljenih naših predloga, promozganih zaključaka, živih i pravednih naših molba — gubi se i umire u ovoj polumračnoj sabornici, kao turobni šum morskih valova, u crnoj noći, na pustoj obali. *Vox clamantis in deserto!*

Pokušate li jače dignuti svoj glas, a da vas i glubonje podalje čuju; da kušate hoće li na taj način bit barem štogod ploda tolikomu vašemu nastojanju; ili da vam barem nešto pri duši odlane? — I opet zlo, jer će te čuti gospodina vladinog povjerenika, koji će vam predbaciti danas, u ovom visokom saboru, da vi svake godine sustavno i bezobzirno napadate na visoku vladu; a, sutra, u službenom listu, biti će vam prišiven mnogi *epithetus ornans,* neizključivši ni onaj — Bože im prosti — crvenog jakobinca.

Pri ovakim obstojnostim, doisto je težka, gospodo zastupnici, naša zadaća, te samo čustvo dužnosti, tvrda vjera u pobjedu pravedne naše stvari, i žarka ljubav prama patničkom narodu, mogu nas sklonuti da ju, po što po to, i nadalje vršimo — da i nadalje ostanemo na ovim Sisifovim mukam.

I tim više, kad vidimo, da se javne naše nevolje od godine do godine umnožavaju, da starim nadolaze nove, a da njim se nigdje ne spravlja uspješna, korjenita lieka. Dapače, što je opet sto put gore, mi stari hrvatski borci ciepamo se i slabimo, na volju neumoljivih dušmana imena hrvatskoga i domovine naše hrvatske.

Da je to na žalost tako, pokušat ću danas, po svojim slabim silam, dokazati ovom visokom saboru. Molim vas, dakle, častna go-

spodo zastupnici, da mi dobrohotno poklonite vašu cienjenu pažnju, a i vaše ustrpljenje, budem li podulje govorio.

S druge strane molim visoku vladu, ako otvoreno budem besjedio, ako slučajno padne i koja oštra rieč pri mome razlaganju, nek se ne srdi i nek ju zlonamjerno ne tumači; već nek ju uzme kao izraz bolnog narodnog srdca, kao nuždni prosvjed, kao vapaj, kao poticalo, kao molbu; pazeći na to, dali istinu govorim, i na to, da nam budućnost bude bolja.

Častna gospodo zastupnici! Kad prebiram stavke proračuna kraljevine Dalmacije za godinu 1892, o kojim nam je danas viećati, i vidim da za neizbrojne potrebe ove zemlje od viekovâ zapuštene mi jedva možemo glasovati kukavnih 507.169 fiorinâ; dočim slavni Zagreb, taj ubavi naš glavni grad, ove iste godine troši, po svome proračunu, za same svoje potrebe fiorinâ 683.569, dakle više nego sva Dalmacija 176.400 fiorinâ; kad razmišljam, da ovaj zapadni dio velike i možne austro-ugarske monarkije, gdje se mi sad prevremeno nalazimo, polag svog proračuna — koji iznosi 584.620.378 fiorinâ, uz pretičak od 617.884 — za mostove i ceste po svoj Dalmaciji potrošit će ove godine jedva 43.400 fiorinâ, a za sve župničke crkve i kuće, katoličke i grčko-iztočne vjeroizpoviesti, kukavnih 18.000; kad razmišljam da u tomu ogromnomu proračunu od blizu šest sto miljunâ, zaludu sam tražio poglavlje, pod kojim bi bila pobilježena i cigla prilična svota za kakvu plodonosnu investiciju u Dalmaciji, recimo za komad božje željeznice, za jednu veliku tvornicu duhana, za jedan veliki solinarski zavod, za jednu shodnu obrtničko-poljodjelsku školu, ili što slična; kad razmišljam da je po lanjskom državnom proračunu, za ceste i mostove, potrošeno: u Gornjoj i Dolnjoj Austriji 631.300 fiorinâ; u maloj Solnogradskoj 96.000, u Štajerskoj 270.000, u Koruškoj 175.600. u Kranjskoj 120.000, u Tirolskoj 353.303, u Českoj 1.050.000, u Moravskoj 230.000, u Bukovini 105.000, u Šlezkoj 109.000, u Galiciji 940.000; kad razmišljam, da mi u mnogim mjestim po kopnu, a osobito pak po otocim, moramo Bogu dušu preporučiti, kad se po vratolomnim stazam stavljamo na put, a da se nam ipak ove godine pruža za putove prije spomenuta milostinja od 43.400 fiorinâ; kad razmišljam da je cislajtanska strana monarkije austro-ugarske skoro minule godine 1891 potrošila na željeznice 98.944.841 fiorin, a da mi u Dalmaciji ni danas nemamo komadić prave željeznice, i da je ovo jedina kulturna zemlja u Europi, koja je i u tom pogledu usporedjena sa divljim predjelim Azije; kad razmišljam, da još, za veću ironiju, mi imamo gotov zakon o gradji željeznice Zadar-Knin, zakon najredovitije glasovan od ustavnih čimbenika, i potvrdjen kraljskim podpisom, a da ipak za punih 18 godina, odkad obstoji, nije se našlo zdušna ministra da ga vrši; kad razmišljam da za vodene gradje lanjski državni proračun iznosi 16.789.054 fiorinâ, i da je taj pusti novac potrošen u Gornjoj i Dolnjoj Austriji, u Solnogradskoj, Štajerskoj, Koruškoj, Kranjskoj, Tirolu i Voralbergu, Českoj, Moravskoj, Šlezkoj, Galičkoj i Bukovini, u jednu rieč, po svim kraljevinam i zemljam Austrije, gdje se od pamtivieka na debelo troši, a da za samu Dalmaciju nema ni krajcara od svih tih miljuna, dapače, nit da ju se tu u proračunu spominje, kô da na svietu i ne obstoji; kad na sve ove nepobitne brojeve razmišljam, i na moć i veličinu austro-ugarske monarkije, koja ipak ovako za nas mari — ono kukavih fiorinâ 43.400 što nam se ove godine pobacuje za ceste i mostove, i ono još kukavnijih 18.000 za crkve i župničke stanove, mene, gospodo zastupnici, u dušu vriedja, ogorčava, ponizuje. Ta prezirna svota spominje mi bo pasju kost; ili, da se parlamentarnijom prilikom poslužim, spominje mi škrta i bezdušna bogataša, koji na ulici susreta iznemogla i sadrta, ali poštena čovjeka, vierna svoga slugu, i pruža mu pô novčića, jer manjeg i sitnijeg novca ne može da nadje u svojoj novčarki, nit ga državne kovnice kuju.

Svekoliko postupanje austrijske uprave prama Dalmaciji, rek bi, gospodo zastupnici.

da idje na to, da ponovi u velikom stilu, eksperimente čuvenog postnika Succi-a, naime, da se uvjeri, koliko će vremena odoliti naš nevoljini narod suhomu postu, *à la Succi.* Velika je žalost samo u tomu, gospodo zastupnici, što se naš post nebroji na dane kô Succiev, nego na duge godine, dapače na desetgodišta, na četvrte vieka, na poluvjekove!

Pa, kô da nam ni to nije dosta, naš materijalni post pooštrava se kao najvećim zločincim, verugam tudjinskog jezika i tudjinskog duha u upravi; verugam težkim, krvavim, koje nas sapinju i pri najmanjem duševnom razvitku, i koje već čine baš nesnošljivo ovo naše stanje.

Potraju li ovako stvari, malo će vremena proći, a da Austrija ne će moć naći značajna čovjeka, da sjedne na glavu uprave ove njezine Abdere.

Javna je tajna, sjegurno i vam, gospodo zastupnici, poznata, da je tu nedavno svojevoljno odstupio sa svog visokog položaja c. k. namjestnik dalmatinski podmaršal Blažeković, samo za to, jer mu plemenito srdce nije dopuštalo prekrštenih ruku gledati, kako kukavno propadamo, kako smo zanemareni, bez dužne pomoći, bez milosrdja!

Kaže se, da i sadašnji c. k. namjestnik turobno i samotno sprovadja svoje dane u palači kod S. Šimuna u Zadru, pa da bi i on jur bio odstupio, s istih razloga, kao njegov dični predšastnik, da ga brzo ne čeka odlično mjesto u vojničkoj hierarkiji.

Kaže se takodjer, da je i on predočio Beču ovu užasnu našu zapuštenost, i da je otvorito govorio gospodi ministrima, da treba vanrednim sredstvim pomoći Dalmaciji, hoće li se iole amo popraviti posljedice mal ne stoljetnog nemara austrijske uprave.

Ali, rek bi, da gospoda ministri zaklimaše glavom i stresoše ledjim, i da čisto i bistro izjaviše, da oni na Dalmaciju nemare trošiti, jer da sutra može bit odtrgnuta od cislajtanske uprave, pri konačnom riešenju njezinog državopravnog položaja.

U ime božje! To je baš ono što mi Hrvati u Dalmaciji najživlje želimo, to je naš vapaj od vjekovâ, to je cilj svih naših borba i napora, to je sveto naše pravo, naša je to neprelomljiva volja.

Jer smo mi tvrdo uvjereni, gospodo zastupnici, da se nijedan narod na svietu razcjepkan i nesložan, ne može dovinuti slobode i blagostanja; pa da ni mi, u ovom položaju, ne vidismo nikad pravog napredka. Pridruženje Dalmacije materi-zemlji Hrvatskoj, znači za nas ne samo vršenje obstojećih zakona, svetčanih kraljskih zavjera, udovoljenje narodnoj volji i zahtjevim velikog načela narodnosti, koje daje obilježe ovom vieku — već znači i riešenje našeg ekonomičkog obstanka, znači oslobodjenje od stoljetnih naših muka i nepravda, koje ovu zemlju od najbogatijih u Europi, po svojim prirodnim darovim, preobratiše u azijatsku provinciju.

Valjda su i gospoda ministri u Beču o tom uvjereni; ali medjutim kose njim se ježe, netom se ovo naše životno pitanje iznese na javnost; pa, da ga priduše, znadu zatvoriti nam i vrata ovog visokog sabora, kô što ono neke godine, kad se je imala glasovati treća naša adresa na kralja, da nas već pridruži prekovelebitskoj braći.

Ele, ova ubitačna igra, gospodo zastupnici, nikako dalje ne idje, te mi moramo već svi složno i odlučno doviknuti savjetnicim Svietle Krune, kô što ono jednom Maksim d' Azeglio Mlečićima: *O marche, o madonne!*

Ovaj kukavnih naš anfibijski položaj, kô što ga je ovih dana dobro okrstio ugledni Bečki „Vaterland", razpravljajuć o državopravnom položaju Dalmacije, ne smie se već trpiti; jer je doisto jedan od najvećih i najškodnijih abnormiteta ustavnog života. Pa s toga i ono uvaženo konservativno glasilo dodovikuje visokoj vladi: *Entweder hinüber, oder herüber.*

Budimo napokon na čistu! Pošto smo gospodi cislajtanskim ministrim na teret; pošto oni znadu da se neumoljivo moramo dieliti — jer što Bog i krv sdružiše, nijedna sila na svietu ne može za uviek razdružiti — čemu nas još ovako drže privezane na ovoj Prokustovoj postelji, na ovoj pravoj torturi? Što ima bit sutra, nek bude danas! Nek se već vrše naravni, povjestnički i pisani zakoni, koji svi jednodušno vapiju jedinstvo, samostalnost i slobodu hrvatskog naroda, u okviru ove velike monarkije!

Ali riešilo se, ili neriešilo se, danas ili sutra, ovo životno naše državopravno pitanje — ništa pod Bogom, gospodo zastupnici, ne može opravdati nemar austrijskih državnika prama Dalmaciji.

Država, koja sebe štuje, i hoće da čuva svoj ugled, mora da bude pravedna do zadnjeg časa prama svojim pripadnicim, pa i onda, kad bi ti morali za uviek izstupiti iz njezinog sklopa.

Riešenjem dalmatinskog pitanja to se ne bi dogodilo, pošto, nalazili se mi u Cis ili Translajtaniji, ostajemo uviek u istoj monarkiji, sinovi jednog otca, vitežkog našeg hrvatskog kralja, i austrijskog cara Frane Josipa I.a

Ali budite uvjereni, gospodo zastupnici, da pitanje sdruženja nije nego koprena, ali vrlo prozirna koprena, kojom austrijski državnici hoće da pokriju, ružnu golotinju svoje uprave u Dalmaciji. Kô što se danas ništa zamašna ne radi, da se temeljito i racionalno podigne blagostanje ove zemlje, tako se nije ništa radilo ni od početka ovog vieka do spomenute godine 1860, kad je svojim previšnjim ručnim pismom na bansku konferenciju, naš premilostivi kralj priznao otvorenim pitanje sdruženja Dalmacije s Hrvatskom, i naredio da se poslanici iz Dalmacije pozovu u Zagreb.

Do ove znamenite godine, u Beču nisu ni sanjali da mora doć vrieme našeg razstanka. Pa što su naši upravitelji učinili, da ova od Boga blagosovljena zemlja, ne bude od zadnjih na svietu po ljudskom nemaru? Jesu li kad pomislili da nam grade komad željeznice, a da ne bude jedina Dalmacija kao neka nepristupiva pustara u Europi? Što su učinili za našu jednom cvatuću pomorsku ruku, koja nam je slavu hrvatskog imena raznosila po svim krajevim svieta, i unašala u zemlju silno bogastvo? Što za jednom izdašno naše ribarstvo, za stočarstvo, za konjogojstvo, u jednu rieč, za razne grane narodnog gospodarstva?

Ne, ne, gospodo zastupnici! Pitanje sdruženja, ne susteže, ne može razborito sustezati blagotvornu ruku prosvietljene uprave prama Dalmaciji, već tu ima nešto drugo po sriedi, i to je gore od nemara i nebrige: to je onaj fatalni zloduh njemački, koji se često provlači, kao crvena nit, kroz našu povjest, i koji je hrvatstvu zadao mnogo i mnogo težkih udaraca.

Tomu udesnom zloduhu moramo zahvaliti, što smo i u Dalmaciji stigli do one neumrlosti Struldburgâ, o kojoj razlaže čuveni engležki povjestničar Macaulay; do one neke kinežke izobraženosti, gdje se za mnogo vjekovâ nije ništa učinilo, nit se što odlučilo; gdje vlada, odgoj i cio sustav života nije nego ceremonija; gdje znanost zaboravlja rasti i množiti se, i biva kao novac obavit u krpam i zakopan u crnoj zemlji.

No, stavimo, gospodo zastupnici, da austrijski državnici pravo imadu ne ulagati velikih glavnica u Dalmaciju, pošto je ovoj sudjeno izmaknuti se iz njihovih ruku, pošto se neda nikako navrnuti na veliko germansko stablo, i mora se svakako povratiti svojoj hrvatskoj starini.

Ali čemu onda, za Boga miloga, ono sustavno i tvrdokorno zatiranje naših najelementarnijh narodnih pravica; čemu dvostruka tudjinština u javnoj upravi; čemu zaziranje od imena i jezika hrvatskoga; čemu surovitost i polutanstvo u svim vladinim činim? Zar je i to radi našeg budućeg sdruženja s Hrvatskom?

Doisto čudno i vrlo žalostno je ovo postupanje! Cislajtanska vlada s jedne strane ne će da se osbiljno pobrine, da Dalmaciju podigne iz strašnog ekonomičkog nemara u kojem ju pušta čamiti od početka ovoga vieka, jer uvidja da ju brzo mora povratiti Hrvatskoj, kojoj po pravu i po zakonu pripada — a s druge, napinje sve svoje sile da ovu čisto hrvatsku zemlju otudji hrvatskoj zajednici, da izopači njezin prirodni značaj, da bude sve na svietu, samo ne ono što jest, i mora da bude, hrvatska!

U tu nenaravnu i nelogičnu svrhu, naš mili materinski jezik, koji narod ogromnom većinom ne zove inače nego hrvatski, visoka vlada krsti zemaljskim, naškim, srbsko-hrvatskim, hrvatsko-srbskim, narodnim, *landesüblich-im*, i Bog sam zna još kako, samo ne pravim svojim imenom: hrvatskim; u tu svrhu ona se kao od žive vatre čuva, da nas u svojim službenim spisim nazove Hrvatim, za kakve nas cio sviet, pa i sami naši domaći protivnici priznavaju; u tu svrhu ona često gazi i pušta gaziti pozitivne prepise ministarske naredbe 1872 o porabi hrvatskog jezika u našim uredim; u tu svrhu ona lagana srdca prelazi preko ministarske naredbe 1868, po kojoj nitko se ne smie primiti u državnu službu u Dalmaciji, ako ne dokaže da pozna temeljito — *nota bene* temeljito — hrvatski jezik, i to pred naročitim povjerenstvom; u tu svrhu ona baca u svoj papirni koš sve naše zaključke o uvedenju hrvatskog jezika kao službenog u c. k. urede dalmatinske; u tu svrhu ona nam nameće niemštinu sve većom silom i ustrajnošću, tako da se već danas u Dalmaciji mi nalazimo u podpunoj eri cvatućeg jozefinizma.

Častna gospodo zastupnici! Uvjeren sam, da nijedna nepravda okrutnije ne para i vaše rodoljubno srdce do ove. Jer se sve daje kakogod tumačiti i donekle barem razumiti: i naša ekonomička zapuštenost, i naša osamljenost, i naše osiromašenje; ali ovo zatiranje našeg hrvatskog čustva, ovo preziranje našeg hrvatskog jezika, uz uporno namećanje odurne njemštine — svidja mi se tako opako i bezdušno, da bih rekao graniči s najgorim zločinstvom.

Hoću da vjerujem, na čast ljudskog dostojanstva i visoke vlade, da se ni ona sama ne domišlja tomu velikomu zločinstvu, i da se njoj dogadja ono što glasoviti ruski pisac grof Tolstoj opaža o robstvu kod starih Grka i Rimljana. Cio družtveni red starog svieta bio je utemeljen na osobnom robstvu. Ni najveći umovi nisu bili u stanju da shvate robstvo u svoj njegovoj grdobi. Xenophon i Plato, Aristoteles i Rimljani — svi držaše da inače ne može da bude, i da je robstvo neizbježiva i naravna posljedica rata, bez kojega se na čovječanstvo ne da ni pomisliti.

Ipak robstvo bila je rana toli grdna i opasna, da je velike narode klasične starine raztočila i oborila, tako da mi užasom pomišljamo danas na ona doba; — bilo je zločinstvo tako strašno, da se je najljućim razsulom osvetilo najvećim i najsavršenijim državam, koliko ih svjetska povjest broji.

Ovo naše duševno robovanje, ovo neprestano tlačenje naših narodnih svetinja, ovo namećanje tudjeg jezika u javnoj upravi na zator domaćega, na uvrjedu najnježnijih naših hrvatskih čustva — vjerujte, gospodo, nije manje okrutnije od tjelesnog robstva starih vremena, te će se naši potomci sgražati kad budu čitali, što se je sve to moglo sbivati u ovom toli razglašenom vieku slobode i napredka.

Kao vjeran podanik svog hrvatskog kralja, ja iskreno želim da dobar genij zaštiti absburgsku monarkiju, a da joj se ovo naše duševno robstvo ljuto ne osveti; da joj ne bude usudno, i da ona još na vrieme uvidi propast u koju lakoumno srće.

Red mi je sada, gospodo zastupnici, da su nekoliko činâ, iz najnovije naše kronake, podkriepim iztaknute nazore, i da opravdam obtužbu, koju ovdje javno dižem proti visokoj vladi, da ona nemilo vriedja naše hrvatsko

čustvo, da zazire od našeg imena i jezika hrvatskoga, da gazi i pušta gaziti i ono mršavih ministarskih naredaba, koje bijahu izdane od najljućih njemačkih sredinjaša u prilog hrvatskom jeziku; a, vrh svega, da nam sustavno i uporno nameće njemštinu, tako da je u Dalmaciji već uzkrisila zlosretna doba jozefinizma.

Imam toliko gradiva pri ruci, toliko eklatantnih dokaza stoji mi pred očima, da ni sam ne znam s kojega bih kraja započeo, i kako bih tužno čislo iznizao, a da vami, gospodo zastupnici, što manje dosadim.

Počet ću s debljeg kraja. *A tout seigneur, tout honneur!*

Vami je bez sumnje, gospodo zastupnici, još živa uspomena zadnjeg dolazka N. V. našeg vitežkog kralja u Dalmaciju. Bilo je to koncem lipnja minule godine, kad je junačka naša ratna mornarica obavljala velike vježbe pri ovoj našoj obali, kod drevnog Šubićeva grada Trogira, i pred onim slavnim Visom, gdje je taman otrag 25 godinâ, vanrednim junaštvom zabilježila u ratne sgodopise jednu od najvećih pomorskih pobjeda, i za uviek spasila ovaj hrvatski kraj od prekomorskih pohlepa.

Ova sretna sgoda kraljeva dolazka, probudila je onda cio roj uspomenâ u srdcu svakog Hrvata. Razmišljali smo o hrabrim našim sinovim, koji i prigodom Viške bitke proslaviše i potvrdiše od vjekova razglašeno hrvatsko junaštvo, i nepokolebivu vjernost zakonitomu kralju, za kojega mi Hrvati, kroz duge vjekove, kô što nijedan narod ove monarkije, krv svoju na potoke lievasmo po svim europejskim razbojištim; razmišljali smo, kako nepravdom ljudî i vremena, ogromne naše žrtve krvi i imanja, i ako nam bijahu što putâ svetčano pred povješću priznate, nebijahu nam nikad iole nagradjene; razmišljali smo, kako je i danas naš položaj sdvojan, i kako moramo ljuto boriti se i na Dravi i na Neretvi, da obezbiedimo ostanke naših stoljetnih pravica, naš obstanak; razmišljali smo kako u ovoj smrtnoj borbi za obstanak, najcrnijom neharnošću, ostavljeni smo na volju nemilu i nedragu, i kako zadnje i jedino naše uhvanje još samo polažemo u otčinsko srdce premilostivog našeg kralja.

Kad se je doznalo, da će obljubljeni vladar, poslie vojničkih vježba, počastiti svojim posjetom Split — to srdce hrvatske Dalmacije, i važno središte naše bolje ekonomičke budućnosti — na hiljade i hiljade naroda sa svih domaćih krajeva pohitilo je onamo, da mu se veseli, da mu svoju iskrenu ljubav, ali i svoje pravedne nade izkaže. U Splitu, pa i u Trogiru, gdje se je nenadno iskrcao, naš kralj doživio je takvih izkaza hrvatske privrženosti, da je bio više putâ do suzâ ganut. Oni izrazi bijahu tako impozantni, da ih je i naš presvietli gospodin predsjednik na prvom mjestu uzhitno spomenuo, neki dan, pri otvoru ovog visokog sabora. Djevičansko srdce hrvatskog naroda uviek je neizcrpivo i nedostiživo u svojoj oduševljenoj ljubavi prama nosiocu svete Zvonimirove krune; i ono srdce samo, u nepokolebivom dinastičkom čustvu znade priredjivati naravnih i veličanstvenih ovacija, kakvih se težko gdje na svietu vidi.

U Splitu nadjoše se i poglavice svih viših c. k. ureda dalmatinskih. Pa što smo tu doživili? Da ni jedan od svih tih uredovnih poglavica, počamši od gospodina namjestnika, nije imao mrvičak obzira prama čustvu hrvatskog naroda ove zemlje i njegovom jeziku, te svi pozdraviše nam milog kralja, ili njemačkim, ili talijanskim jezikom.

(Pošto do danas 28 oktobra 1892 saborski brzopisac, uzprkos opetovanim pospješnicama, nije poslao drugi dio govora zastupnika Biankina, ono što slijedi tiska se po „Narodnom Listu", ne primajuć nikakve odgovornosti za vjernost i točnost).

Ali, gospodo zastupnici, ima još nešto težeg po sriedi. Zastupstvo ove kraljevine, ovog visokog sabora, zastupstvo slavnog grada Splita i drugih autonomnih vlasti, najpokornije prikazaše obljubljenom vladaru svoje poklone hrvatskim jezikom; a on je odgovorio nekim njemački, nekim talijanski, a nikomu hrvatski.

Predsjednik zvoni i kaže: Molim! Vi nemate prava, da u razpravu uplićete ime Njegovog Veličanstva, a još manje, da sudite kako je imalo odgovoriti. Ne mogu vam dopustiti, da dalje sliedite ovo vaše razlaganje.

Vlad. Povj. Pavić. Ja s moje strane prosvjedujem proti ovom govoru.

Biankini. Nije mi ni na kraj pameti uplićati u razpravu ime Njegovog Veličanstva, prama kojemu moje najdublje štovanje i moja hrvatska vjernost nema granicâ. Ovdje ne ulazi ime Njegova Veličanstva, već mimogredno, u koliko mi je dužnost spomenuti jedan čin, koji vriedja hrvatsku sviest moga naroda, a za koji čin Njegovo Veličanstvo ni najmanje ne odgovara, već odgovaraju njegovi savjetnici, ustavna vlada. Da! Pošto u svakoj ustavnoj državi za javne čine krune — koja, svakomu sveta i nepovrjedljiva, stoji nad strankam i nad svim političkim strujam — odgovaraju njezini savjetnici: mi moramo ovdje proti onoj povrjedi našeg hrvatskog čustva najživlje prosvjedovati, i duboko požaliti, što ju oni, ni ovom svetčanom prigodom, nisu znali bolje i pravednije svjetovati; pa u neuzkolebivoj svojoj vjernosti i neograničenoj ljubavi prama vitežkom vladaru, hrvatskom iskrenošću, moramo mu najsmiernije doviknuti s velikim englezkim državnikom Foxom: Veličanstvo! Vaši savjetnici vrlo su vas zlo svjetovali!

Kad je, godine 1875, za prvi put naš obljubljeni vladar posjetio Dalmaciju, njegovi savjetnici u Beču i u Zadru bili sa puno sretnji i pravedniji.

Oni ga onda svjetovaše da na poklone hrvatskog naroda odgovara hrvatski, i on se je njihovom savjetu rado odazvao. I onda doživismo u Dalmaciji ona čudesa sveobćeg neopisiva zanosa i dinastičke ljubavi, koja su zlatnim slovim upisana u sgodopise prejasne kuće Absburgovićâ, i koja u velike olakotiše hrvatskim generalim Filipoviću i Jovanoviću, slavne uspomene, oslobodjenje naše braće u Bosni-Hercegovini od turskog jarma.

One godine dalmatinski Hrvati ne će nikad zaboraviti. U vladinim dvorovim u Zadru nije se onda bašila niemština, kao što se danas baši, na javnu sablazan; namjestnik N. V. prijazno je susretao hrvatski pokret, često je zalazio u narod, neprestance je obćio s narodnim kolovodjam, nije živio osamljeno i nevidljivo kao kakav mikado; hrvatski jezik bio je počeo nalaziti i kod vlade dužna poštovanja; narodne pravice i aspiracije nisu bile poprieko gledane i progonjene, nit ih je državna policija obdarivala svojim *raportim*. A što je pak karakteristično, toplomjer austrijske misli — koju nipošto neizključuje hrvatska misao — podgrijan živim žarom hrvatske sviesti, bio je onda dopro do visine nikad prije, ni poslie već vidjene.

Ali, na žalost sve ono bijaše san kratke ljetne noći. Ni posjet plemenitog vladara, ni težke žrtve, koje je Dalmacija dopriniela za zaposjednuće Bosne-Hercegovine, ne urodiše željenim plodom, te od onda, i u političko-narodnom i u ekonomičkom pogledu, mi nazadujemo, ili ostajemo kao okamenjeni, nit se mičemo, nit se pomičemo, s razočaranjem, ogorčenjem, očajanjem u srdcim svojim!

Lanjski posjet premilostivog vladara, kô da je imao oživiti uvehnulo cvieće naših nada, i udahnut nam novu iskru uhvanja u oživotvorenje naših nezatomljenih pravica. Ali se i opet prevarismo! Nigdje sjevajuće zviezde na oblačnom svodu naše duge, naše vječite noći! Sve puste tmine, guste tmine, smrtne, užasne tmine!

Te tmine postaše dapače još užasnije, kad čusmo tudjinske rieči iz uzvišenih vladarovih ustiju, jer nas one neizmjerno raztužiše, i padoše kao gucaj pregorka pelima na saće sladkih naših nada, kao mlaz premrzle vode na uviek mu vierna i za nj plamteća naša srdca.

Pa kao da ova prežalostna realnost nije bila dostatna, proturiše opet u javnost nekakve priče i bajke, koje u prvi mah još gore uznemiriše i ogorčaše našu hrvatsku saviest.

Razprostraniše, naime, lažni glas, da je tobože naš premilostivi kralj rekao visokopoloženoj osobi u Splitu: „Dalmacija je si„romašna zemlja, ne ima uvjetâ za napredak, „i ostajuć osamljena ne može napredovati. „Sjedinjenje Dalmacije sa Hrvatskom, utopija „je! Dalmacija ima željeti da se približi su„sjednim zemljama, Bosni i Hercegovini“.

Predsjednik. Vi ste se odalečili od predmeta: od proračuna za godinu 1892. Ovo nema nikakova dodira sa proračunom. Vi hoćete, da izpravljate neke viesti, koje su bile možda i izmišljene, a koje stavljate u usta Njegovog Veličanstva. Ja ne mogu dozvoliti, da se o tom predmetu razpravlja, pa vas pozivljem na stvar, inače, ja ću vam oduzeti rieč.

Biankini. Ja sam one viesti čuo, i sva ih je Dalmacija čula; o njima, dapače, pisale su sve naše novine; ali ih nikad vjerovao nisam, nit ih mogu stavljati u usta Njegova Veličanstva, jer sam duboko uvjeren da su izmišljene.

Predsjednik *(prekidajuć zvoni)*. Ja dosta štitim slobodu govora. To će mi svak u ovom saboru posvjedočiti, jer razumijem, da govornik može u zanosu govora kazati štogod krupnijeg. Ali vi ste promislili ovako danas govoriti.

Biankini. Ja sam baš promislio, jer hoću da konstatiram i da dokažem, da su one viesti bile izmišljene, jer smatram da je to sveta moja dužnost dokazati!

Predsjednik. Ja vam ne mogu nikako dopustiti, da uplićete u razpravu ime Njegovog Veličanstva.

Biankini. U interesu naroda, u interesu ove hrvatske zemlje, pa i same Svietle Krune, molim vas dopustite mi, da razjasnim ovaj čin. Ja sam dosada govorio dužnim poštovanjem prama Njegovom Veličanstvu, neuplićuć ga nipošto u ovu našu razpravu. Imenovati Njegovo Veličanstvo ne znači za me uplićat ga u razpravu. Cienim pak da imam pravo, u svakom slučaju, dapače da moram, kao zastupnik, i da mi ima bit ovdje dozvoljeno, da prosvjedujem proti uvrjedi hrvatskog čustva moga naroda, kad sam uvjeren da je to čustvo povriedjeno!

Predsjednik. Vi ste medjutim predbacili da je Njegovo Veličanstvo odgovorilo njemački na neke pozdrave. Ja sam imao čast zastupati ovaj visoki sabor pred Njegovim Veličanstvom, te sam mu izrazio naša najdublja čustva vjernosti na narodnom jeziku. Njegovo Veličanstvo primilo je najljubezljivije naše poklone. Ali ovo nije predmet današnje razprave, te ne mogu dozvoliti da o ovom već ni slova govorite, inače ću vam oduzeti rieč.

Biankini. Gospodine predsjedniče, vaše ponašanje prama meni nije parlamentarno!

Predsjednik. Što ste rekli?

Biankini. Rekao sam, i opetujem, da vaše ponašanje nije parlamentarno, kad mi ne date govoriti!

Predsjednik. Ja ću vas po drugi put opo–

menuo, pa ako tako prosliedite, ja ću vam sasvim oduzeti rieč. A za onaj izraz pozivljem vas na red!

Biankini. Ako mi oduzmete rieč, ja ću se pozvati na sabor. Čudno, da mi se ne dopušta ovdje govoriti o faktu, o kome su se bavile sve dalmatinske novine, i koji tako duboko zasjeca u državno pravo Dalmacije! No sila Boga ne moli! Pošto želim danas na dugo govoriti, preskočit ću ovu važnu točku moga govora, a pridržajem se drugom prigodom do skrajnosti obraniti svoje pravo na slobodu rieči. Da mi je gospodin predsjednik dopustio sad govoriti, ja bih bio dokazao, na temelju ručnih kraljskih pisama, kraljevskih odpisa, krunitbenih zavjernica, kraljskih zakletava, patenatâ, pa i obstojećih temeljnih zakona monarkije, podpisanih vlastoručnom rukom N. V. našeg premilostivog vladara Frane Josipa I., da on nije rekao, i da nije nikako moguće da bi on mogao nazvati utopijom, u protuslovju sam sobom, naše sveto, naše nepobitno pravo na sdruženje sa braćom našom preko Velebita, te da su one rieči izmišljene, pa da ih mi ne vjerujemo, nit možemo vjerovati, nit ćemo ih ikad vjerovati.

Vjeruje li ih pak dalmatinska vlada, mi do danas ne znamo. Moramo samo duboko požaliti, što visoka vlada, u pitanju ovako nježnom, s kojim se prepliću najtanji osjećaji naše domovinske ljubavi i dinastičke naše vjernosti, nije našla shodnim ni samu jednu rieč izustiti; moramo duboko požaliti što nije ćutila dužnost da pobije navedene glasine, ne samo toli uvrjedljive za našu hrvatsku sviest, već i vrlo škodne ugledu same Svietle Krune.

A to tim više žalimo, što dalmatinska vlada ima na razpoloženje svoje službene novine, u koje sasiplje na hiljade i hiljade pučkog novca, dočim ni za najpreče potrebe naroda ne nalazi prečesto, u svojim blagajnam, ni prebijene pare; žalimo tim više, što je spomenuta drzovita viest o kraljevim riečim potekla s ustijû jednog vladinog činovnika, i što je još žešće uzbibala valove strančarskih strasti u ovoj vrlo nesretnoj zemlji.

Zašto visoka vlada nije oprovrgla onu svetogrdnu laž?

Na taj upit, gospodo zastupnici, nije lasno odgovoriti; ali valjda ne ću se prevariti, ako kažem, da od pete do glave zaokupljena svojom germanizatornom zadaćom, visoka vlada dalmatinska za sve ostalo malo mari, i malo vremena smaže, da ga drugim puno važnijim poslovim posveti.

Rekao bi, da prvi i najvažniji članak njezine vjere glasi: Ti imaš niemčiti, i nad niemčenjem drugog prešnijeg zvanja ne ćeš imati!

Častna gospodo zastupnici! Nije puka rektorična fraza, ako vam kažem, da se po c. k. uredim u Dalmaciji njemački jezik širi baš elementarnom silom.

Od dana na dan, od ure do ure, od časa na čas službena njemština zahvaća nova zemljišta, osvaja nove urede i urediće, i vrieži se gdje o njoj nije prije bilo ni spomena.

Jam proximus ardet Ucalegon! Cielo namjestništvo dalmatinsko u jednom je njemačkom plamenu. Ako vi, gospodo zastupnici, danas stupite u onu starinsku mletačku sgradju na poljani S. Šimuna, spopast će vas bolna sumnja, jesteli u sjedištu vlade svog hrvatskog kralja, ili u onom cesara ujedinjene Njemačke. Tu ni za liek ne ćete naći hrvatskog nadpisa, a malo gdje već i talijanskog. Germanizatorna bujica, sve što nije njemačko, obara, razdire, ruši, para i raznosi, kao razuzdane vode potočina dalmatinskih. *Erstes Departement, Zweites Departement, Drittes Departement, Überprüfungs-Commission,* itd. itd. itd. — to su vam nadpisi koje

će te vi danas viditi po odajam sjedišta vlade ove čisto hrvatske zemlje.

A i unutra, po uredovnim sobam, vi već težko čujete drugog jezika osim njemačkoga, kô što ga čujete, na smutnju vaše hrvatske sviesti, i na javnim ulicam, ako se samo dva c. k. politička činovnika sastanu. Sve kao u osvojenim zemljam, u *Eroberungslandu!* Gospodin namjestnik sa svojim činovnicim govori njemački; njemačkih ih nagovara medousni gospodin vladin podpredsjednik, kojemu je odavna „Neue freie Presse" Bečka izpustila prvu počastnu diplomu za pravljenje *specialitetá* iz njemačke klije u Dalmaciji; njemački sbore medju sobom poglavari pojedinih vladinih odsjeka, ili recimo po njihovu, *Departemenata;* pa napokon i poslužnici, gospodo zastupnici, ako su samo jednom nosili kapralske zviezdice, ne govore nego njemački! Sve njemački! Kô da ono nije sjedište vlade dalmatinske, kô da ono nije prvi ured u zemlji naroda budna i napredna, sviestna svojih starinskih prava, svoje sjajne državne i kulturne prošlosti, svoji ustavnih sloboda, već kô da je ono ured kakve njemačke kolonije u divljemu Kongu!

Kako je pak, gospodo zastupnici, s unutrnjom uredovnom pisanijom, ne treba ni da vam kažem. Bit će vam poznata ona španjolska poslovica, koja veli, da dvoje na svietu nije moguće nadvladati: ženu u ljubavi, i Njemca u pisanju.

I u nas se doisto piše i piskara do zla boga: baš po njemačku. Ne ćete naći ni najneznatnijeg predmeta upravne naravi, kojemu naša birokracija ne bi priniela na *holocaustum* cielu hrpu izmrčena papira. Da je sakupiti i složiti svu pustu hartiju izšaranu ovog vieka od vladinih činovnika u Dalmaciji, mogli bismo sagraditi turanj barem za pedalj viši od glasovitog Eiffelova turnja u Parizu.

Na žalost, to bi bio i jedini rječiti spomenik, što bi mi mogli podignuti našoj upravi, koja je, po svojoj naravi, troma i razvlačiva, ciepidlačna u mesu i u kostim; a po svom glavnom obilježju, papirnata — neizmjerno papirnata.

Ali ta papirnata naša uprava, gospodo zastupnici, danas je već sva njemačka. Nema mal ne predmeta na namjestništvu dalmatinskom, da se na njemačkom jeziku ne riešava. I sama riešenja namienjena hrvatskom obćinstvu, moraju sva bit obrazložena njemački, a jedino zadnji dio, recimo rep, odredjen za uručenje strankam, kao od milosti — na hipokritno obsluženje ministarske naredbe 1872 — dopušta se, da bude napisan hrvatski. *Desinit in piscem!* — rekao bi veliki rimski satirik ob ovom remek-djelu germanizatorne mudrosti. A mi kažemo: ovo je sve smiešno, licumjerno, porugljivo, uvrjedljivo za naša hrvatska čustva! Dalmatinsko namiestništvo na ovaj način već sasvim se tudji narodu, koji ga svojim krvavim žuljevim uzdrži, i ravno jedri u sjeverno njemačko more!

Ovo nepravedno i škodno niemčenje, koje nas, gospodo zastupnici, ponižuje do stepena *inferiorne rase,* jer krati nami što drugi narodi uživaju; ovo niemčenje, koje čini našu upravu još tromiju, nego li je po svojoj naravi; koje domaćim sinovim, odgojenim na hrvatskim srednjim zavodim, zatvara, ili silno otegoćuje ulaz na činovničke zaslužbe, dočim ga širom otvara njemačkim importacijam — visoka vlada dalmatinska ne tjera već potajno, nekud sramežljivo, kao do tu skoro, nego otvorito i drzovito, bez ikakva obzira, bez ikakva stida.

Ona valjda cieni, gospodo zastupnici, da je jur tako otupila oštrac narodne osjetljivosti i narodnog ponosa u Dalmaciji, da može sad svoju niemštinu iznašati na javnost, i bez smokova lišća.

U tom pogledu, vrlo nas je bolno iznena-

dilo, što i novoimenovani namjestnik N. V. u Dalmaciji, kad je za prvi put — a dosada je to i jedini — u svibnju prošle godine letimice pregledao zemlju, kojom mu je upravljati, nije našao važnijeg i prešnijeg posla izmedju raznih i težkih svojih dužnosti, do pitati činovnike: *Sprechen Sie deutsch?*

Takodjer nas je bolno iznenadilo, kad smo doznali i na svoje oči vidili, i svojim rukam opipali, da službena niemština pod novim namjestnikom sve više uhvaća korjena, pa da napokon i sve odluke imenovanjâ ili premještajâ, koje on šalje raznim činovnicim, izključivo su njemačke. Tim odlukam obdareni su i domaći činovnici po udaljenim krajevim Dalmacije, do kojih nije još ni doprla *njemačka kultura,* te se nadjoše u pravoj neprilici da saznadu što im starija vlast peli nepoznatim volapükom.

Imao sam prigode prepisati jednu od tih njemačkih odluka. Neki činovnik bio ju je poslao ovdje u Zadar, da mu je prevedu, jer ju razumio nije, pak je, jadan, i trošak prevoda morao izplatiti.

Ta odluka glasi: „An den K. K. Steue„ramts.... Herrn N. N. in.... Aus Dienstbe„rüksichten werden Sie, gegen Vergütung „der normalmässigen Gebühren, dem k. k. „Steueramte in.... zur weiteren Dienstleistung „und zur Ubernahme der Controllerie zuge„wiesen. Nach Enthebung vom Ihren gegen„wärtigen Amtsverrichtungen, haben Sie sich „sofort nach Ihrem neuen Bestimungsorte zu „begeben, und das Amt zu übernehmen. Zur „Bestreitigung det Übersiedlungskosten wird „Ihnen auf Rechnung der normalmässigen „Übersiedlungsgebühren beim dortigen K. K. „Steueramte ein Vorschuss von..... Gulden „angewiesen. Zara, am.... 1891. Der K. K. „Statthalter-President *David* fmlt.“

Ovakih odluka sastavljenih u tudjinskom jeziku, u jeziku sasvim nepoznatu našem hrvatskom narodu i velikoj većini njegovih činovnika, vidio sam na tucete. *Il y en a pour tous les goûts!*

Gonjena zloduhom niemčenja, visoka vlada dalmatinska dosljedno postupa i tjera svoju u svakoj prigodi.

Ona već ne da nimalo znatne javne službe domaćim sinovim, ako joj ne dosvjedoče da su podlegli teoriji trasformizma, da su jur postali gotovi Niemci.

Povirite kadkad, častna gospodo zastupnici, u službenu stranu šarovitog glasila dalmatinskog namjestništva. Tu ne ćete naći ni ciglu objavu natječaja na i malo vidjenija javnu službu, a da se ne zahtieva *in primis et ante omnia* poznavanje njemačkog jezika.

Navesti ću vam ih nekoliko na dokaz, kako mi na pamet budu padale. Eno vam broja 32 „Objavitelja Dalmatinskoga — Avvisatore Dalmato“, dne 22 travnja p. g. Tu je objava natječaja na mjesto baždarskog nadzornika za Dalmaciju, pa se zahtieva prije svega *la conoscenza della lingua tedesca.* I doisto to mjesto podieljeno je sgoljnu Niemcu, dobru čovjeku u istinu, ali koji jedva znade hrvatski zapitati kruha i nazvati vam dobro jutro. Jadne ministarske naredbe 1872!

Eno vam u broju 75 dne 19 rujna p. g. natječaj na mjesto kotarskog povjerenika, i prvim mu je uvjetom za postignuće te službe poznavanje njemačkog jezika; eno vam broja 59 dne 25 srpnja sa natječajem na mjesto privremenog gradjevinskog pristava za Dalmaciju, uz uvjet: *di conoscere perfettamente la lingua tedesca;* eno vam u broju 78 dne 30 rujna natječaja presidijalne kancelarije visoke vlade na mjesto pisarničkog častnika, pa se zahtieva *il possesso delle lingue del paese e della lingua tedesca.* Napokon za mjesto pomoćnog nadlugara, sa ukupnom go-

dišnjom plaćom od fiorina 480, zahtieva se poznavanje njemačkog jezika, kô što se čita u objavi priobćenoj od visokog namjestništva dalmatinskog u travnju prošle godine!

Ova manija niemčenja tako se je razmahala, da se već ne pazi ni na realnu škodu što donosi državnoj blagajni. Uvjeravaše me ugledne osobe iz Sinja, da je država za više hiljadâ fiorinâ oštećena pri gradnji vojarnice za konjanike domobranstva u onoj ubavoj varoši, jer je dotični dražbeni oglas obielodanjen samo na njemačkom jeziku. Zakupnici Sinjski, imućni i solidni ljudi, nisu mogli razumiti taj njemački oglas, i s toga se pri dražbi potegnuše nase, te je neki došljak iz Njemačke obavio posao po svojoj volji, bez ikakve utakmice. A nije se radilo o maloj svoti. Ona vojarnica zapala je do okolo 40.000 fiorinâ!

Promislite sada, gospodo zastupnici, kako ovi hrdjavi izgledi glavnog štaba vlade Zadarske, moraju da uplivišu na činovničke falange razsijane po Dalmaciji.

Bez sumnje, i u činovničkom staležu naći će te značajnih i darovitih ljudi, koji će razumiti da je niemčenje u Dalmaciji nepravedno, nezakonito, provokatorno, te će paziti samo na svoju dužnost, a ne će se ni za živu glavu od svoje volje ogriešiti o prava svoga izmučenoga naroda. Ali naći ćete i velikih slabića, koji ne će na ništa misliti, već kako da pogadjaju ono što njim starešine snuju, namiguju i žele; — kako da se uspnu do višeg stepena, i kako da rade *ad captandam benevolentiam.*

Dobar dio činovnikâ u Dalmaciji već razumi, da vlada hoće da niemči *à tout prix*, te mnogi, u koliko mogu i znadu, jur se znoje i muče, da joj pogode.

Oni koji ipak ne znadu njemački — a tih je barem 70%, — u izpraznoj želji da pokažu vladi, da ipak mogu nešto — ako ne os il kotac, barem da mogu biti mala šarafa u paklenom stroju niemčenja — kad za drugo nisu vriedni, naručit će vam makar uredovne pečate s njemačkim nadpisom, ili će vam po uredovnim prostorijam izvisiti, što više mogli i ne mogli, tablicâ s njemačkim nadpisima. I tako našemu dobromu hrvatskomu narodu bilo je jur čitati: *K. K. Nebenzollamt Vallegrande* — *K. K. Nebenzollamt Castelnuovo* — *K. K. Finanz-Wache-Kontrollbezirks-Kanzlei* — *Cittavecchia* — *K. K. Finanz-Wache Abtheilung N.r 22 Fort' Opus* — *Posten-Kanzlei* — *Zugetheilter Oberaufseher* itd. Pa još uz toliku niemštinu, da nebude krivo nijednom jeziku trojnog saveza, u Opuzenu se čita: *I. R. Uffizio daziario e riunita agenzia di porto e sanità marittima.*

Sličnih grdoba, kojim su oskrvrnjeni, navlastito predlani i lani, razni uredići po Dalmaciji, mogao bih, gospodo zastupnici, na hrpe, iznieti, osobito u financijalnoj i poštarsko-brzojavnoj struci. U ovoj zadnjoj, ured Sinjski, minule godine, baš se je odlikovao, žanjuć najbujnije njemačke lovorike, tako da se je i javna štampa o njemu dosta bavila. *O imitatores servum pecus!* — rekao bi stari Horatius, da mu je ustati i viditi ovaj majmunsko-njemački ples po javnim uredim u Dalmaciji.

Ali, gospodo zastupnici, svi ovi sporadični znakovi servilne niemštine po uredićim ove hrvatske zemlje, i ako živo vriedjaju naše narodno čustvo, ne mogu nas još mnogo plašiti. Do potrebe i sam narod, u svojem pravednom gnjevu, znao bi ih odstraniti, kô što je nedavno odstranio u Neretvi drvene stupove, koji su i niemštinom htjeli označivati mu carinske pute: *Zollstrasse!* Ti su stupovi jedne večeri omrkli, ali osvanuli nisu. Narod ih je *lyncirao.*

No, što mora da nas najživlje vriedja i da nas osbiljno plaši, to je niemčarenje, koje

visoka vlada po *befehlu* tjera, i po političkim i po drugim najvažnijim uredim u Dalmaciji.

Ovi uredi za stalno ne šire njemštinu za *sport*, za budalasto ulagivanje, ili majmunsko oponašanje, kô što oni koje smo malo prije spomenuli. Ovdje je bez sumnje po sriedi kategorična vladina naredba: *muss sein*!

Već smo do toga došli kod političke struke, da je danas svekoliko dopisivanje kotarskih poglavarstava po Dalmaciji sa vladom, i medjusobno, izključivo na njemačkom jeziku. Tiskanice uredovne, pečati, obvoji, to je mal ne sve podpuno poniemčeno. Iz dubrovačkog kotara poslaše mi obvojâ raznih službenih spisa upravljenih od političke vlasti hrvatskim strankam pod pečatom: *K. K. Bezirkshauptmannschaft — Ragusa.*

Vidio sam stopro minule godine i putnih knjižica, i dozvola obrtnih, obistinjenih od naših kotarskih poglavarstava samo njemački, kô da smo u sred Berlina: *Gesehen, gültig* itd. Kao uzorak stila Göteova i Schillerova jezika u Boki Kotorskoj, poslaše mi prepis i sliedećeg službenog spisa. Vrlo je klasičan, i vriedi da ga čujete: *N.o 28 Gesehen mit der Hausirbewilligung auf 4 Tage sodann zur Ragusa, Cattaro am 8 Oktober 1890. Für den K. K. Bezirks-Hauptmann — Salam.*

Ovakih *salamskih proizvoda* naših kotarskih poglavarstava, mogao bih vam, gospodo zastupnici, više primjerakâ iznieti, da mi nije žuriti se, jer kako vidite, ja sam se danas pustio u široko, u uzburkano more, i drugo je moje putovanje. *Longa via est!*

Glede niemčenja pri političkoj upravi, reći ću vam još samo to, da lani za zadnjih obćih izbora na carevinsko vieće, svekoliko dopisivanje izmedju vlade i kotarskih poglavarstava, pa i kotarskih poglavara medju sobom, bilo pismeno bilo brzojavno, vodilo se je za prvi put, od *a* do *z* izključivo na njemačkom jeziku.

Nema sumnje, častna gospodo zastupnici! Politička uprava u Dalmaciji, već je mal ne sasvim poniemčena te stara službena talijanština, od mletačkih doba, proviruje još samo kano lapat razderane zastave nad porušenom tvrdjavom.

I onaj lapat zastave — vjerujte mi, štovana gospodo potalijančeni Hrvati s ote strane ovog visokog sabora, — dalmatinska vlada ne vije iz časti prama vami, niti iz pieteta prama propaloj starini; ne čuva je kao žalostnu uspomenu naše tužne zajedničke prošlosti; zajedničkog našeg težkog robovanja nesudjenu gospodaru — već ju čuva, da ju pod geslom *divide et impera,* na mahove iznaša, u svrhu da ovjekoviči naše sitne, naše proklete domaće razmirice; da vas opija praznim, neizpunjivim nadam; a da nas do duše vriedja; da onim laptom naše zastave plaši malodušnike, ili da para naše hrvatsko srdce, svaki put, kad ne može još uviek javno parati nam ga oštrim nožem svoje službene njemštine. Ne varajte se, željena braćo! Kad visoka vlada bude mogla uviek i sasvim otvorito iznašati svoj oštri njemački nož — a to vrieme nije daleko, budemoli mi, sinovi jedne zemlje i jednog naroda, nesložni i zavadjeni, kô što smo dosada — onaj nož parati će bez razlike i bez milosrdja, i naša i vaša najnježnija čustva, vaše i naše amanete! *Duobus litigantibus, tertius gaudet.*

Pri političkim vlastim u Dalmaciji još se danas talijanči u toliko, u koliko se ne može sve u jedan mah poniemčiti. S toga se samo neznatni dio spisâ riešava po nekim uredim još talijanski; s toga se podržava još samo po koja uredovna tiskanica na talijanskom jeziku, i ovaj jezik kadkad se uporablja na uvrjedu hrvatskih stranaka, valjda za to, da mi Hrvati ne zaboravimo da su razna kova naše verige: staroga kova mletačkog i novog kova njemačkog.

Izniet ću vam, gospodo zastupnici, malo dokazâ kova mletačkog, ali samo malo, jer prama provali aktivne vojske njemačke, stara službena talijanština potisnuta je već u drugu reservu.

S toga valjda, naime, obzirom na tu reservu, slavno kotarsko poglavarstvo Zadarsko, obdarilo je tu nedavno starom talijanštinom naše reserviste iz ravnih Kotara. Dne 10 rujna prošle godine, na Zemuniku, gdje ne ćete naći dvie osobe, koje talijanski govore, izložen je oglas N.o 19.276 političke vlasti izključivo na talijanskom jeziku. Onim oglasom pozivali su se pričuvnici da dodju mjeseca listopada na pregled, po svojoj vojničkoj dužnosti!

Kotarsko poglavarstvo Kninsko svojim pismom *20 gennajo 1892* odgovorilo je talijanski na molbu hrvatski prikazanu.

Kotarsko poglavarstvo Šibensko priobćilo je, na 4 tekućeg ožujka, svoju obznanu o danim novačenja, prije na talijanskom, pa kô od milosti na hrvatskom jeziku.

Kotarsko poglavarstvo Metkovsko, u broju 44 dne 3 lipnja p. g. službenog lista dalmatinske vlade, priobćilo je natječaj na mjesto ljekarnika u Opuzenu, pa ga je i kasnije opetovalo, samo talijanski, kô da za Hrvate onaj natječaj nema imati vriednosti.

Isti službeni list dalmatinske vlade, „Objavitelj Dalmatinski“, priobćuje izvješća o rodoljubnoj zadrugi „Crvenog Krsta“ u Dalmaciji, izključivo talijanski, kô da nijedan naš Hrvat ne doprinaša svoj novčić plemenitim svrham one filantropičke ustanove.

Ured istog službenog lista visoke vlade, hoće da dopisuje talijanski sa našim hrvatskim obćinam, kô da smo mi bez pravn inarod, kô da mi nemamo svoj krasni hrvatski jezik, sposoban kao bio koji za razne družtvene zadaće, jezik o kojem se pravom pjeva: — „.... zlatni jezik: jezik vila pjevačica — jezik sitnih tamburica - gibak - gladak - zvučan - sladak - bogat - jedar - krjepak - vedar - jezik slave, jezik srdca — kâ Omirov i Anakreonov — u kojem se svaki uzor zrca!“ Proti tom namećanju talijanštine sa strane ureda službenog lista, slavna obćina Starogradska morala se je dopokon tužiti i na zemaljski Odbor.

Radnicim iz Krtolâ, iz Luštice, i iz drugih zagorskih predjela Boke Kotorske, zabavljenim u kamenolomu Krašića, priobćivale su se prošle godine listnice za liečenje na talijanskom jeziku, kô da su rodjeni Fioretinci.

Lanjske godine c. k. kotarsko poglavarstvo dubrovačko izdalo je hrvatskim strankam sve presude o vojničkoj taksi na talijanskom jeziku.

Kotarska poglavarstva po Dalmaciji silom i prietnjom nagnaše tu skoro razne naše obćine, da na propisane daščice, sa imenom mjesta, nasadjene pri ulazku gradovâ i varoša, uz hrvatsko ime prikrpe i talijansko, kô da nam nije dosta trpiti sve one šarovite nadpise državnih ureda!

Pri zadnjim naknadnim izborim trgovačke komore Zadarske, politička vlast, hrvatskim strankam u Morteru i po drugim mjestim Šibenskog kotara, postala je sve izkaznice talijanskom adresom i sa popunjenim i podpisanim tekstom talijanskim, premda su te izkaznice imale po strani i hrvatski tekst, valjda na veću našu ironiju.

Pri ovoj pomami niemčenja i talijančenja, koja svaki dan, svaki čas ogorčava naša najsvetija rodoljubna čustva, i, kao crv u stoljetnu dubu, vrti, toči i obara s temelja našu staru vjeru u pravičnost vladinu i u blagodati državne zajednice — tko pak najviše trpi? — Trpi javna uprava, trpi nesretni naš narod.

I doisto, gospodo zastupnici, vi ste svi bez sumnje uvjereni, da naša politička uprava težko može bit nesretnija, nego li je.

Predsjednik. Molim vas, upotrebljujte pristojne izraze.

Biankini. Po mome mnienju nema u mom govoru ni jednog nepristojnog izraza, a svakako iraz *nesretnija uprava* nije nepristojan.

Predsjednik. Vama je slobodno kritizirati vladu, ali dozvolite, da vam kažem, da oni izrazi, koje ste vi upotrebili, nisu pristojni.

Biankini. Imat će valjda i naša uprava svojih neloših svojstva, ali joj jedno glavno dobro svojstvo fali: onaj blagotvorni duh, koji svaku na obće dobro pokreće, koji radi i stvara, diže i unapredjuje, i čini narode sretnim.

U nas se puno piše, a malo ili ništa se na dobro ne pokreće, radi, stvara, diže, unapreduje, usrećuje.

Kô da je stari bizantinizam zahvatio naš upravni stroj, neizmjerno više se pazi na izvanjštinu, na formalnost, nego na bitnost, na suštinu stvari.

Dosta je da spisi budu tršeni, da uredovni predatnik u godini dana dostigne stanoviti redni broj, dosta je da se može kazati, da je dotični podnesak riešen, ili da ima ma kakvog prividnog razloga da ga se pošalje od Iruda do Pilata, ili da ga se pusti spavati vječni san, i bez pogrebnih počasti.

Ali kako je riešen, jeli ga se moglo kraćim putem riešiti, zašto ga se bez potrebe šalje Irudu i Pilatu, zašto spava pod tankim ali težkim slojem uredovne prašine, jeli mu postignuta svrha, jeli se što dobra narodu učinilo — na to se najmanje pazi.

I tako, gospodo zastupnici, vi možete razumiti, zašto se mnoga naša sela krvave od preko tri četvrta vieka radi mejašnih razmirica, a da te razmirice visoka vlada nije ni još znala riešiti.

Tako možete razumiti, kako su ove mejašne razmirice postale bič božji, kvas nesloge, i predmet nebratskog krvarenja izmedju naših sela, a visoka vlada moljena i kumljena ne zna ih riešiti, već zna samo odašiljat komisije i mrčiti hartiju, kô što me o tom i ovih dana uvjeriše ugledne ličnosti občine Novigradske, glede njihovih vječitih mejašnih razpra.

Tako možete razumiti, zašto se za 10, 20, 30 i 60 godinâ piše u svrhu, da se popravi il sagradi kakav naš put, kakva crkva, župnička kuća, il uredi kakva voda, il presuši kakvo blato, i kako se za sve to dugo vrieme mogu napravljati novi nacrti i osnove, odašiljati česte i skupe komisije, a ne vidit ništa izradjeno do ogromnih hrpa uredovnih spisa.

Tako možete razumiti, kako je moguće da se za pô vieka razteže pitanje o razdiobi dobara Lunjskih — razdioba koja zanima na hiljade nevoljnoga naroda, a da to pitanje ni do danas visoka vlada nije bila u stanju riešiti.

Tako možete razumiti, kako se hoće ruka božja, dok bude riešen i naj jednostavniji spis, stavimo, jedna molba za dozvolu nošaje oružja, ili za tjeranje kakva obrtica.

Tako možete razumiti, da, na primjer, jednostavno pitanje utoka o pravu poreštine kakvog našeg župnika, može da se 4-5 godina razvlači, ma pošli i vi sami glavom desetak putâ na visoku vladu moliti, da se najstrožije rieši po zakonu i pravici, ali samo da se već rieši.

Tako možete razumiti, kako se je prošle godine htjelo preko 6 mjeseci, dok je bila niečno riešena jednostavna molba za otvor tiskarne, koju je htio namjestiti u vilenitoj Makarskoj jedan naš brat iz prekovelebitske Hrvatske.

Tako možete razumiti, kako je to moguće, da od punih 5-6 godina više utoci raznih izloženih kapelana u Dalmaciji, proti nezakonitom odmjerenju nagrade, a da im se još riešenja ne vidi.

Tako možete razumiti, kako svi naši dušobriznici po Bukovici, u Erveniku, Nuniću, Obrovcu, Jesenicam i Rodaljicam, ne znadu ni danas za blagodati novog zakona o kongrui, jer se za njih još neuporabija, sa šupljom izlikom da su ono redovničke župe. Njihove faksije bile su odbijene, a utocim uloženim na ministarstvo otrag 7 godinâ, ne vidi se nikad riešenja. Uz to oni jadni dušobrižnici, izloženi svakoj nepogodi, pa i samoj pogibelji života, lišeni su, od kad je zakon o kongrui izašao, godišnje izvanredne pripomoći, koju su prije dobivali, te su dosada štetni za preko 600 fiorinâ svaki. Liepo njim je poboljšanje doisto donio novi zakon o kongrui!

Tako možete razumiti kako mnoga naša sela nemaju ni crkve, tog prvog čimbenika pučke prosvjete i ćudoredja, te su župnici prisiljeni, kao misioneri u divljim predjelim Afrike, dieliti svetotajstva pod dubom, kô što ste čitali nedavno po novinam o zasluženom župniku u Neretvanskom Slivnu, gdje je stara crkva odavna zatvorena, radi pogibelji da se ne sruši i ne poklopi narod. Ovakovih slučajeva imamo Bog zna koliko u Dalmaciji. Narod ne može da vrši svoje vjerozakonske dužnosti, ne može da čuje rieč božju, pouku svog pastira, jer mu je visoka vlada zatvorila staru crkvu, a novu mu ne da. Nema odkud, nevoljna sirota, s onim svojim proračunom od blizu 600 miljunâ, uz pretičak od 618.884 fiorinâ!

Tako možete razumiti, kako se u ovome momu izbornomu kotaru od blizu trideset godina radi o zasnovanju toli potrebite poljodjelske učione na Zemuniku, kako za tu školu ima i zemljišta i sgradjâ i zajamčenih prihoda od darežljive dobrotvorne ruke, uz glavnicu od blizu 20.000 fiorinâ, a ta se blažena učiona još ne otvara. Dva puta imao sam čast upitati ovdje visoku vladu, kad će već ovaj zavod, toli potrebit Zadarskom kotaru, bit otvoren; ali uzalud. Čujem da se sada imadu prodati drva posječena u Smiljanićevom gaju, i da se ne misli sabirat sieno i druge plodove, koji bi trebovali zavodu, kad bi se napokon ove godine otvorio.

Tako možete razumiti, gospodo zastupnici, kako u ovom istom zanemarenom kotaru Zadarskom, na pragu glavnog grada Dalmacije hiljade i hiljade naroda propadaju fizično i ekonomično od grozničavih bolesti, a da se ne ukida još prvi uzrok tolike nesreće, da se još ne uredjuje luka Ninska, premda se je o tom važnom pitanju pisalo godinâ i godinâ, premda su nacrti bili gotovi, premda je bilo naloženo Ninjanom da započmu kopati ždriac, i premda su oni to spremno i požrtvovno bili obavili.

Tako možete razumiti, kako se od blizu pô vieka razteže pitanje o uredjenju Čikole, na veliku štetu zdravlja, imanja i poljodjelskog napredka drniških krajišnika.

Tako možete razumiti, kako mal ne sva sela Kistanjske obćine ostaju bez kaplje zdrave vode svake godine od Grgurove do Usikovanja, a koji put i do Lukove, i piju kaljužinu, premda imadu rieku Zrmanju; ali koja hvajda, kad im ljeti pred očima nestaje u vodene dubodoline i ponore, koje nije težko urediti, i za koje od pamtivieka onamo dolaze vladini mjernici, prave nacrte i trebovnike, ali sve zaludu.

Tako možete razumiti, kako u nesretnoj Zagori narod i marva padaju kao snoplje s nezdrave vode, premda je odavna visoka vlada na to upozorena, ali ju ne zaboli glava. U Mirloviću, u Unešiću, u Nevestu, u Vinovu, vode su tako otrovane, da ih ni živine ne će da piju. U samom Mirloviću, s nezdrave vode, okolo 70 osobâ odavna gine, svake godine, od tifusa! U selu Podumici, radi kužne vode, mal ne svi su stanovnici pomrli! Od 70 obitelji, selo je spalo na 12 starešina! I sve to visoka vlada prekrštenih ruku gleda!

Tako možete razumiti, kako je jednom slavni Solin ostao pust u ovo zadnjih 10 godina, usljed nespretnih radja na porugnoj kraj-željeznici dalmatinskoj, a da se visoka vlada nije za to još odlučno makla! Velim odlučno, jer u ovakim prigodam, gdje se radi

o glavi, pusto piskaranje ne pomaže. Hoće se djelâ, rada, sveudiljne pomoći!

Tako možete razumiti, zašto je Dalmacija u svakom pogledu zapuštena, zašto nemamo ni pravih željeznica, ni dostojnih putova, ni obrta, ni prave trgovine; tako možete, u jednu rieč, razumiti, zašto se uspjesi blizu stoljetne austrijske uprave u Dalmaciji svadjaju na vrlo čedne granice, mal ne rekoh na oblu ništicu.

Ovom krvavom brojanicom mogao bih vas, gospodo zastupnici, cio dan zadržati, da još bolje opipate nemarnost, tromost, i smrtnu raztezavicu naše uprave; ali mi je red žuriti se.

Izniet ću vam još samo dva tri čina, da vidite, kako ni najozbiljnije okolnosti ne mogu da dadu našoj upravi impulsa, žive i brze radinosti, genialna shvaćanja svoje zadaće, i da joj barem oduzlaju ubitačne spone tromosti i najgoreg birokratičkog formalizma.

Pošto nego se je 30 godinâ od prilike molilo i pisalo za gradju važnog puta Omiš-Zadvarje; pošto nego je bilo učinjeno i uništeno više nacrta, a potrošeno liepih svotica u činovničke komesije — napokon, uz ogromne žrtve one obćine, vlada se je sklonula uvrstiti za taj put deset hiljadicâ fiorinâ u proračun 1890, a petnaest u proračun 1891. Sve je sad, Bogu hvala, gotovo! Dražbenim putem radja je povjerena, u lipnju 1890, solidnoj tvrdki Splitskoj, a obćina pobira i težki prirez za svoj doprinos putu Omiš-Zadvarje.

U nekim selim Omiške obćine, što usljed krupe, što usljed mildewa, što usljed crkavice marve, zavladala je ljuta nevolja. Razna sela upravo trpe gladom. Velečastni župnici vapiju pomoć za stradajući narod, obćinari u crnoj nevolji pitaju radje na novom putu da se prehrane. Od kolovoza 1890 do konca travnja 1891 barem deset putâ idje se u Split, moli se i zaklinje da radje započmu, jer narod gladuje. Neka gladuje! Radje ne mogu još započeti, radi nekih neznatnih formalnosti. Danas treba popunit neke spise, koji su jučer bili u podpunom redu; sutra, kad su spisi popunjeni, nastaju nove poteškoće. Šta je? Vladin mjernik je zaposlen, i ne može izać iz ureda da predade radju zakupniku. Kad je dobri Bog htio, došlo je vrieme da je i mjernik svršio svoje duboke poslove u uredu, i da mora izaći. Svi ga željno čekaju: zakupnik, obćina, župnici, a najskoli gladujući narod. — *Deus ex machina!* Mjernik se je nenadno prehladio, i ne može na polje. Sirotčad Omiške krajine moli mu Boga za zdravlje, i prehlada mu je sretno prošla. Ali mislite, gospodo zastupnici, zar da je sad izašao, da obavi napokon tu puku formalnost prama zakupniku, ili da se je poslalo drugog mjernika, da jadan narod već ne skapa od gladi? Nipošto! Opet je mjernika nešto zabolilo: zabolila ga je noga... te stopro u svibnju 1891, to jest mal ne godinu danâ, pošto nego je sve bilo gotovo i dražba obavljena, radnje na putu Omiš-Zadvarje mogle su započeti!

Ako se svako postupa pri našoj upravi, kad se radi o gladujućem narodu, o očitom *periculum in mora*; kad se na daleko čuje bolni vapaj stradalacâ, kad taj vapaj prodire i u birokratičke dvorane — promislite, gospodo zastupnici, kako se postupa onda, kad se u tim dvoranam ne čuje jecanje nevoljnog našeg naroda, kad monotono škrikutanje birokratičnih pera ne prekida strašno kapanje sirotinjske suze, nego šapat ugodna razgovora, il vragoljaste šale činovničke družinice, u toploj sobi, u orientalnoj omami dimovitih kolobara *echt erzegowinischer cigaretten.*

Čujte sad ovu drugu. Početkom ožujka minule godine, vukovi sa Velebita, gladni i krvoločni, kao vukovi, upadoše u obćinu Novigradsku. Počiniše strahotâ, osobito jadnim Slivničanim. Razdrieše i prozdrieše više paripâ i množtvo sitne marve, svaki čas navaljivaše na kuće i na torove, stanovnici bijahu u očitoj pogibelji, uzrujani i zamišljeni, za svoju sjegurnost, za svoje blago, za svoju glavu. A ne imadjahu ni stare puščetine, kojom da se brane; jer visoka vlada, ne znam koliko uvidjavno i pravično, redom ra-

zoružava sva mjesta po Dalmaciji, i za najsitniju malenkost. Napadnuta sela pitaju obrane i pomoći proti vukovim; javna štampa ističe njihovo užasno stanje; ali sve zaludu. Seljaci moraju braniti se sjekiram, ražnjim, toljagam, kukom i motikom; ali vukovi postaju sve objestniji, ne njušeći puščana praha. Dva ciela mjeseca, na hiljade naroda nije mirno spavalo, i stalo je na toj vučjoj torturi nove vrsti; dva ciela mjeseca čopori vukovâ se hraniše na troškove Novigradskih občinara, dok se je napokon koncem travnja visoka vlada odlučila preporučiti poglavarstvim Zadra i Benkovca, da ne budu toliko stroga u podieljivanju dozvolâ za nošnju oružja, i da urede čete kolonašâ i rondarâ u potjeru vukovâ.

Dok je ta naredba prociedjena i izdana, valjalo je, gospodo zastupnici, da kukavni narod pretrpi na hiljade fiorinâ štete; valjalo je da, uz ostale harače, plate harač vukovim: crna udovica Grgićeva dvogodišnjom ždrjebicom, u kojoj je bilo pô njezinog žitka; puka sirota Antica Zunić jedinom svojom kobilom; Silvestar Lerga su dvoje magaradi; Frane Vedrić konjem; Mate Brkljača su 18 ovacâ itd. itd. Tko će ovim nevoljnicim naknaditi pretrpljene štete? Jeli visoka vlada oćutila mrvičak grizodušja za nevolje ove sirotčadi? Jeli ih utješila? — Nipošto. — Trpi rajo!

Navesti ću vam, gospodo zastupnici, još jedan eklatantni dokaz velike nevaljalosti naše uprave. Pazite, da se ne radi o utocim u izbornim občinskim poslovim, koji se znadu otezati dvie i tri godine; ne radi se nit o ustoličenju kakvog novog občinskog upraviteljstva, za koje se hoće preko pô godine dok se obavi, poslie riešenja utokâ, jer politička vlast, zaokupljena germanizatorskom zadaćom i suvišnim mrčenjem papira, ne nalazi vremena da obavi prije taj ogromni posao; već se radi o kruhu, o življenju cielog jednog mjesta.

Kako znate, naši Krapnjani živu od pamtivieka lovom spužvâ. Tjerajuć još primitivno taj obrt, jedva, krvavim trudom, zasluže puru za svoju djecu. Mjesto podpomagat ih, da razviju svoj obrt, da stvore od spužarstva izdašan izvor dobitka — kô što čujem da prama svojim spužvarim postupaju druge države na Sredozemnom moru — naša visoka vlada obdaruje Krapnjane težim porezim — onako od prilike kô što je obdarivala naša pomorska družtva na Pelješću i u Dubrovniku, dok nisu izdahla — tako da su već mnogi počeli pomećati ovaj svoj starinski obrt.

Lani ti nevoljni Krapnjani zapitaše dozvolu za lov spužvâ. Dozvola im dodje, ali znate kada? — Kad je već bilo minulo doba za lov spužvâ u vodam Zadarskim.

A što je pak još žalostnije, onim jadnim spužvarim udaren je isto porez, kô da su lovili; i oni su morali trošiti i dangubiti da naprave molbenice, nek se oproste od obrtarine na obrt, koji su htjeli tjerati, ali nisu mogli, s tromosti i s nemara nadležnih upravnih vlasti!

Sudite sada vi, gospodo zastupnici, jeli ovo dostojno europejske ili azijatske uprave; možemo li se ikakvu dobru nadati u ovakim obstojnostim, i nemamo li prava zahtievati, da se već rieši naše državnopravno pitanje, koje nas samo može izbaviti iz ovog nesretnog stanja.

Jer, budimo pravedni, ne smiemo za sve naše nevolje kriviti ni samu pokrajinsku upravu. Prva njim je bo klica u obćem nesretnom vladinom sustavu, kojim se sve hoće da centralizira, kojim svaki i naj jednostavniji posao podlaže se nedospitnim formalnostim, umnožavajuć brojeve uredovnih predatnika, ali i ozlovoljujuć občinstvo, ubijajuć svaku dobru zamisao, svaku javnu i privatnu inicijativu.

Šta je nami stalo za uredovnu pisaniju? Kami je! Nama je do riešenja posalâ, a ne do mrčenja hartije. Zašto se ne postupa u svim poslovim uprave onom brzinom i točnošću, kojom se opremaju poslovi novačenja i utjeravanja poreza? Tu nema raztezavice, tu spisi ne zapinju, tu sve idje kao po munjevnoj žici. Jesteli kad čuli, da su vladini organi

u Dalmaciji zaboravili ili zategli za jednu samu godinu utjeravanjem poreza, ili da se pobiranje novakâ nije obavilo jedne same godine, jer dotični spisi bijahu zaspali u uredovnoj prašini, kô što oni jadnih Krapnjanâ? — Ja nisam toga nikad u mom vieku čuo, a cienim ni nitko od vas, gospodo zastupnici, koji ste od mene malko stariji. — Kad se radi o dizanju naše krvi i o sadiranju naše kese, javna uprava je i u Dalmaciji, glede brzine i točnosti, uzorna, napredna, u pravom smislu rieči europejska. Sve idje na brzu ruku, baš na paru, u malo danâ, u malo satî, velikom štednjom hartije i perâ, lapidarnim stilom, Tacitovom jezgrovitošću.

Možemo li se nadati da će ikad tako biti i za ostale poslove, koji se nas i naših koristi puno ugodnije tiču? — Vrlo se bojim, i evo zašto.

Očita je namjera visoke vlade, gospodo zastupnici, da po što po to poniemči svu javnu upravu u Dalmaciji. Sve je ona već podredila poznavanju njemačkog jezika. Tko ne zna taj jezik, ma bio i najumniji čovjek, i najbolji administrativni talenat, on za nju biva kao ćuk na batini, dapače, nije ni dostojan, nit može dobiti javne službe u Dalmaciji. Ovo monopoliziranje činovničkih mjesta na škodu sinova ove zemlje, a na svu korist njemačkih činovničkih kolonija, koje se sve više umnažaju u Dalmaciji, mora da ima svoje logične posljedice.

Kako poznaju ovu zemlju ljudi, koji ju stopro prvi put vide, kad dodju amo da prime gotovu službu? — Slabo, il nikako. — Kako poznaju jezik i narod, kojemu moraju služiti? — I opet slabo il nikako. — Ali pošto uz svu prednost i uz sve namećanje povlašćenog njemačkog jezika, uz sve zatiranje naših pravica, treba ipak u Dalmaciji znat i nešto hrvatskog, barem toliko da se obsjeni prostota — importirani činovnici valja da dobar dio svojeg vremena posvete učenju jezika, i tako mjesto uprave djelotvorne, mi imamo na vladi nekakvi vanredni činovnički kurs — tečaj hrvatskog *a b c*, za učenje jezika; *unicum,* kakva cienim da nema nigdje u izobraženom svietu, jer se nigdje na svietu, izim u Dalmaciji, ne smiedu primati u javnu upravu ljudi, koji ne znadu jezika naroda, kojemu dolaze na službu.

Dakako, gospodin ministar za bogoštovje i nastavu nije još našao shodnim da troškove za ovaj školski tečaj *Landessprache* njemačkih činovnika u Dalmaciji uvrsti u svoj proračun, te naravno i ove troškove mora podnositi zemlja, kukavni naš narod, na škodu svoje uprave, svog napredka, svojih pravica.

Slični tečaj, na troškove dobre uprave zemlje, moraju obaviti i domaći sinovi, ali obratno, za njemački jezik, za *Staatssprache,* ako njim se otvoriše vrata na činovnička mjesta, u političkoj upravi, prije onog uvjeta *della perfetta conoscenza della lingua tedesca,* što sad kiti sve objave natječaja visokog namjestništva dalmatinskog.

U istinu, ovog zadnjeg tečaja malo se možemo već bojati, jer za dalmatinske Hrvate, gospodo zastupnici. ne će ni bit odsada činovničkih mjesta u političkoj upravi svoje domovine.

A kako da ih bude? Naše su pučke škole hrvatske, hrvatski su mal da ne svi srednji zavodi, hrvatsko je naše sveučilište, i ovo samo, samo ovo mora da pohadja omladina iz Dalmacije, ako ćuti iole narodnog ponosa, ako ne će da njezina izobražba bude polutanska, nesustavna, klimava; ako ne će da svoje plemenito srdce izloži kobnim udarcim tudjinštine.

A taman i u smislu glasovitog § XIX temeljnih zakona austrijskih, dalmatinski Hrvat ima pravo i mora po svojoj dužnosti da se odgaja u svom materinskom jeziku hrvatskom.

Ele, kad je to tako, kojim pravom, kojom dušom, visoka dalmatinska vlada hoće da zahtieva od naših mladića za javnu službu u Dalmaciji *la perfetta conoscenza della lingua tedesca*, kô da oni nisu odgojeni na zavodim

svoje hrvatske zemlje, nego na onim velike majke Germanije?

Ne značili to duševno ubijati našu mladež, kad joj se, prama narodnom pravu i uzgojnim zahtievim, pruža cio nauk na materinskom jeziku hrvatskom, pa se poslie tako prama njoj postupa, da joj narodni odgoj smeta, da ju tjera u proletarce, i lišava prava na javne službe u svojoj zemlji? Gdje će naša mladež odgojena hrvatski, kad se još u nas uredjuje talijanski i njemački?

Ako pak naša omladina, uzgojena hrvatskim jezikom, idje od nevolje, zadnjih godina naukâ, na kakvo njemačko sveučilište, gospoda njemačka znadu je strovaljivati na izpitim jedino *aus Mangel der deutschen Sprache!*

Visoka vlada ne bi bila pravednija, ali bi barem bila logičnija, kad bi zatvorila sve hrvatske srednje zavode u Dalmaciji, pošto i sama znade da ih poniemčiti ne može i ne će nikada.

I uz sve ove abnormalne, absurdne, nezakonite i nepravedne odnošaje, uz sva ova grozna protuslovja, uz ovako nesretnu i nevaljalu političku upravu, koja se sastoji od jalove pisanje za 99% njemačke, $^1/_2$% talijanske, a $^1/_2$% hrvatske; od činovničkih kursa za učenje hrvatske i njemačke abecede; od *bureauxa* za prevode referatâ; od razsadnikâ njemačkih činovničkih kolonija s povlasticom brza i lahka promaknuća — ako vi, gospodo zastupnici, dignete svoj glas, kô što vam sveta rodoljubna dužnost nalaže, i kažete visokoj vladi: Ovakva uprava, vlado, nepravedna je i mi ju nezaslužujemo! Ovaka uprava ne odgovara ni svojoj svrhi, ni našim potrebam, a batali nas, i tvoj ugled! Daj nam, vlado, europejsku upravu, daj nam naš jezik u upravi! Mi smo vierni kraljski podanici, al ni tvoji, ni ičiji robovi nismo, nit hoćemo da budemo! Svi smo sinovi jednog otca! Ako Niemac ima pravo na svoj jezik u upravi, to isto pravo imamo i mi, jer nema ni prirodna ni pisana zakona, koji bi Niemca nad Hrvata bio uzvisio! — ako, opetujem, gospodo zastupnici, sve to vi kažete visokoj vladi, znate li što će vam ona odgovoriti? — Da ste vi pretjeranci i veliko hrvatski šovinisle, da u unutrnji jezik uredâ vi nemate pačati se, da je to nekakvi *dominium reservatum*, izključivo pravo vladino!

Pitate li je pak, tko njoj je dao to pravo; na kojem se zakonu temelji; kako se slaže sa ustavom, koji svim državljanim jamči ista prava i iste dužnosti; zašto baš njemački jezik ima bit uredovni u Dalmaciji, gdje nema ni jedne urodjene obitelji njemačke, da biste ju htjeli i na rane priviti; zašto u Austriji, gdje, po zadnjoj statistici, od 23.477069 stanovnikâ, Slavenâ ima 14.086.975, a Niemacâ samo 8.461.997, po čem Slaveni nadmašuju Niemce za 5.624.978; pitate li je zašto vlada, koja za puk obstoji, i koju puk svojim željevim uzdrži, ima mu bit nešto nesrodna i protivna; zašto pojam vlade, koji sa sobom nosi misao vlasti, ima nositi i misao vlasti njemačke, tudjinske, a ne domaće, u nas hrvatske — visoka vlada ne će vam znat ništa razborita odgovoriti, ali će ipak gonit svoju.

A to je žalostno, gospodo zastupnici, ne samo za nas, koji smo ovako nezasluženo poniženi, mučeni, sapeti u svom napredku, nego i vrlo pogibeljno za samu monarkiju, kojoj smo mi Hrvati iskreno privrženi, i koja može bit velika, jaka i sjegurna, jedino uz zadovoljstvo svih svojih naroda.

Ovo je zavovoljstvo puno jače i odlučnije, u času pogibelji, od broja vojske i topovâ. Jer u ovom vieku pozitivizma, i narodi postaše računari. Prošla su vremena stare sljepačke lahkovjernosti. Moderne države danas postaju i mogu dugo da obstoje samo po suverenskoj volji naroda. Danas i narodi, hoćeli da vjeruju u pravednost i potrebu državne zajednice, računaju matematično: mi dajemo državi našu krv, naš porez, sve što mi možemo i ona treba, a što ona nama daje? Kako štiti naša prava? Što smo dobili, a što smo izgubili? Što kaže povjest? Kako nam je prije bilo, a kako nam je danas? Kako bi nam inače bilo?

Svaka država koja sebi misli dobra, nastoji iz petnih žila, da pri tom obračunu ne ostane puno dužna svojim narodim, da ne gomila dugove na dugove, kamate na kamate, e da u odlučnom času ne bankrotira.

Mi svi iskreno želimo, da se što slična nikad u nas ne dogodi, pa nam je i s toga, gospodo zastupnici, sveta dužnost upozoriti visoku vladu na pogibelj i bistro kazati joj: Ostavi se stramputicâ, dok si još na vrieme! Udari, vlado, drugim ravnim pravcem u upravi Dalmacije, inače, tebe čeka ovdje neizbježiva bankrota!

Qui habet aures audiendi audiat. A mi uz to prodjimo na drugo poglavje.

Poslie političke, financijalna struka u našoj javnoj upravi zaprema prvo mjesto, bilo obzirom na prostranost njezinog djelokruga, bilo na važnost ekonomičkih pitanja, o kojim je pozvana baviti se.

I sa našeg hrvatskog stanovišta važno mjesto zaprema financijalna struka u Dalmaciji, pošto je ona iza političkih ureda, najjači razsadnik tudjinštine, tako da dieli prve njemačke lovor-vience sa visokim namjestništvom.

U istinu, naša financijalna uprava ipak je bolja od političke. Moramo dapače priznanjem spomenuti, da mladi, daroviti i nesebični ljudi, koji u zadnje vrieme stupiše u više krugove ove struke, prilično jur podigoše njezin ugled, i oživiše joj u obćinstvu pouzdanje, strašno razklimamo čuvenim pronevjeram i svakovrstnim starim zloporabam, kojim su bogate porezno-financijalne kronake u Dalmaciji.

Ali ipak i financijalna naša uprava boluje. Boluje još od nekih starih betega, koji se ne dadu na priečac ukinuti, i od nove njemačke pošasti, koja prieti zaraziti sve naše činovništvo.

Kod financijalnih ureda u Dalmaciji sbiva se isti proces kao kod političkih. Matora mletačka talijanština baši se svemožno i svuda, gdje se još nije pojavio sjeverni Arminius sa svojim mrkim pogledom, sa svojim crvenim kosam do pô ramenâ, sa svojom neotesanom toljagom usječenom u Ercinjskoj prašumi. Gdjegod se u nas ovaj germanski praotac pojavi, mora da mu se odmah pokloni do crne zemlje stara frigjiska kapa dužda mletačkoga.

Rudokosi Arminius zasjeo je već na naše financijalno ravnateljstvo, kao u drugom glavnom štabu. Tu posao niemčenja idje mu sada ne loše, da Bog pomože!

Koncem minulog lipnja, bit će te i vi čitali, gospodo zastupnici, u tršćanskim novinam, da je ministarstvo financijâ stalo povraćati financijalnom ravnateljstvu u Zadru uredovne spise napisane starom talijanštinom, i da zahtieva nek mu se sada piše njemački.

Bit će te doznali, kô što sam ja doznao, da niemština na ravnateljstvu financijâ tako preotima mah, da se već dobra polovica uredovnih spisa riešava na njemačkom jeziku. I odluke imenovanja najneznatnijih činovnika već su sve njemačke. Dapače, idje se jur tako daleko, da se i na molbe hrvatski napisane, odgovara njemački, bez ikakva stida, bez ikakva grizodušja. *Multitudo pecantium tollit pudorem* — rekoše stari Rimljani.

Dopustite mi da vam ovdje pročitam jedno skandalozno njemačko riešenje financijalnog ravnateljstva u Zadru, i to — čujte, predstavnici hrvatskoga naroda! — kao odgovor na molbu čisto hrvatski napisanu:

„N.o . . .

praes.

„Wird dem Herrn Bittsteller mit der Beifügung zurückgestellt, dass die angesuchte „Stelle einem anderen Bewerber verliehen „wurde. — Vom Präsidium der K. K. Finanz-Landes-Direktion — Zara.... 1891 — „Beden".

Kako vidite, gospodo, u Berlinu ne može se više željeti!

I pečat ovog glavnog ureda, kojemu hrvatski narod u Dalmaciji poklanja toliko svoje muke krvavim žuljevim stečene, jest izključivo njemački, te glasi: *Praesidium der K. K. Fin. Land. Direktion für Dalmatien.*

Malo prije, kad sam govorio o niemčenju političke uprave u Dalmaciji, i o uplivu njezinom na manje urede i urediće, naveo sam dokaze, kako se po Dalmaciji, osobito kroz financijalne urede, njemština širi, ne mogavši inače, pečatim i nadpisim njemačkim, te kako sada imamo toliko *Nebenzollamta* i toliko *Finanz-Wache-Abtheilunga* po kršnim našim srednjim otocim, po ravnoj Neretvi, i po ubavim Kaštelim, na toj divnoj hrvatskoj Rivieri.

U obće kod financijalne struke u Dalmaciji vidimo običnu našu nepravdu: što ne može da bude još njemačko, mora ostati talijansko. *Nur nichts kroatisch!* O hrvatskom jeziku, koji jedini ima pravo da gospoduje u našim uredim, već se i ne govori; a ako gdje silom narodne volje hoće ipak da prodre, u koliko mu one vama dobro poznate kukavne ministarske naredbe godine 1872 dopuštaju, ili ga se odurno odbija, ili kao za milost daje mu se, u zadnjim redovim, komadić škrta prostora pri lukuljanskoj sofri talijansko-njemačkoj, i tu ga se prezire i izsmiehava. Za hrvatski narod i za jezik hrvatski nema, gospodo, ni prava, ni pravog zakona nigdje u Dalmaciji! *Ja, Bauer, das ist etwas anderes!*

Spomenuo sam kukavne ministarske naredbe glede porabe hrvatskog jezika. Kako se te vrše kod financijalnih vlasti, nek vam kažu, gospodo zastupnici, sliedeći čini, koji se sbiše poslie zadnjeg zasjedanja ovog visokog sabora do ovih dana.

Porezni ured u Metkovićim, one sgoljne hrvatske težake prima na zapisnik, i premda ne znadu nego hrvatski, vodi zapisnik na talijanskom jeziku.

Odiel financijalne straže u Imotskoj, hoće po što po to da šalje dopise talijanske hrvatskoj občini one junačke krajine, i ona je prisiljena tužit se napokon i zemaljskom odboru.

Porezni ured u Kistanjam, dne 12 veljače ove godine, priobćuje riešenje talijansko na hrvatsku molbu.

U Visu, na 23 rujna p. g., Hrvat Petar Monti predaje onom carinarskom uredu nešto glasovitih viških srdjela, a carinarski činovnik ne će da mu ih primi, jer su popraćene s izjavnicom hrvatskom, te mora na silu izpisati je talijanski, inače srdjele ne će iz Visa odputovati.

Takodjer rujna minule godine, u Ninu, nadomjestni carinar odbija molbu za pečenje rakije seljana Jakova Kožula iz Ražanaca, jer napisana hrvatski.

U Pagu, porezni i carinarski ured rabe sa strankam hrvatskim jedino talijanski jezik. Svi spisi o razrednoj kućarini lanjske godine priobćeni su u Pagu talijanski. Stranke, većinom težaci, ne znajuć tog jezika, ne mogoše njim razumiti sadržaj, padoše u ogluhu i moradoše izplatiti globu.

Porezni ured u Cavtatu dostavlja hrvatskim strankam izplatne naredbe o globam za nedostatnu biljegovinu na talijanskom jeziku popunjene, premda dotična tiskanica ima i tekst hrvatski.

Bit će te čitali u domaćim novinam, ožujka lanjske godine, osbiljne tužbe proti poreznom nadzorniku u Šibeniku, koji ne zna ni rieči hrvatski, te pušta spavati do sudnjega dana molbe, na hrvatskom jeziku sastavljene, za privremeni oprost kućarine, prijave obrtarine itd. Hrvatske naše ljude, koji se pravom na to tužiše, gospodin nadzornik nije se stidio javno okrstiti panslavistim i Rusim!

Dok po Splitu i po njegovim varošim ima do 40 prodavaonicâ duhana s nadpisom izključivo talijanskim; dok su ovdje u Zadru i još po raznim mjestim po Dalmaciji sve te prodavaonice nakićene samo nadpisom mletačkim, a da za to nitko ne mari, kô da mi Hrvati ne pušimo, i da nemamo pravo barem znati po našem jeziku gdje su te sisavice naših kesa — financijalni vodja u Baškojvodi, gdje svaka živa daša samo hrvatski govori, veljače lanjske godine, naredio je Tomi Jurišiću — s prietnjom da će mu dignuti dozvolu — neka uz hrvatski nadpis nad svojom prodavaonicom duhana, stavi i krpicu talijansku. U Baškojvodi!

Još drzovitiji bio je neki financijalni stražar Belozorić prama prodavaonici duhana u Krvavici. Tu, u svojoj krčmi, pokraj puta, seljakinja Šimica Čizmić prodaje i duhan. Nad vratim ima tablu sa orlom i s hrvatskim nadpisom. Financijalne straže ne daju joj mira, i hoće da svakako stavi nad vratima i talijanski nadpis. Ali Šimica se neda, izgovora se da ne zna talijanski, da joj nadpis talijanski nitko ne će u bližnjem selu znat sastavit, da će joj se rugati da ona talijanči. Financijalni stražar Belozorić, čudom nevidjenim, postaje na to književnik, i na listu knjige biele, svojom tankom ručicom, piše: *Venditta Tabacci* — su dva *t* i dva *c*. Dvie rieči i dvie grdobne pogrješke, ali nemari! Financijalni stražar pruža Šimici svoj rukopis i zapovieda, da se to grdilo mora staviti kroz tri dana izpod c. k. orla, inače prodaja duhana bit će u Krvavici ukinuta. Ali naša Šimica, koja, rek bi, da instinktivno ćuti u svojoj krvi hrvatski ponos, ne da se još, i ne će pa ne će da nagrdi svoju tablu sa nadpisom: *Venditta Tabacci.* Šta će na to financijalni stražari? — Usilno digoše Šimici Čizmićevoj prodaju duhana.

Na čast istini, moram kazati, da joj ju kasnije starija vlast povrati, ali nisam doznao, jeli ista vlast ukorila bezobzirno i samovoljno postupanje svojih financijera-književnika, i jeli Šimića Čizmićeva opet primila dozvolu za prodaju duhana, uz uvjet da u Krvavici ima izvjesiti i nadpis: *Venditta Tabacci.*

Odkud, gospodo zastupnici, ova pomama u prostim financijalnim stražarim za tudjinštinom, u ljudim koji do hrvatskog težko da znadu 10 rieči drugog jezika — nije mučno pogoditi. Vide što se okolo njih sbiva, i kako starešine — čast pohvalnim iznimkam — postupaju; vide da danas, po našim uredim niemština kraljuje, da talijanština banuje, a da se nigdje hrvatski jezik ne piše, ne ljubi i ne poštuje, pa i prosti stražari razume, koje vrieme kaže politički barometar.

Što će te više! Ljubav za talijanštinom tako je još duboka u našim financijalnim krugovim, da su lani obznanu o sadjenju duhana u Dalmaciji tiskali i turili u narod, prije na talijanskom, pa na hrvatskom jeziku, premda je ta obznana, bila namienjena izključivo prostim težacim, koji ni rieči ne razume talijanski.

I sličnih i gorih poniženja jezika, kojim govori 99% naroda u Dalmaciji, vidimo svaki dan, svaki čas. Otvorite, na primjer, broj 32 dne 22 travnja p. g. službenog lista vlade dalmatinske, otvorite broj 44 itd. i tu ćete naći, pod dvoglavim orlom, natječajnih objava na važna mjesta u financijalnoj upravi, ali samo na talijanskom jeziku tiskane, kao da Hrvatâ već i nema u Austriji.

Hoćemo li dalje s ovim žalostnim dokazim zatiranja i preziranja hrvatskog jezika i u financijalnoj struci? — Cienim, gospodo zastupnici, da bi to bilo suvišno, a i bojim se da vam ne dosadim. A opet vi morate bit već uvjereni, kô što sam ja duboko uvjeren, da za nas Hrvate nema pravice ni kod financijalne struke, kô što ju nema ni kod političke; da je i jedna i druga zaražena njemštinom i talijanštinom; da jedna i druga vriedja naša prava, naš narodni ponos, naše narodne svetinje; da jedna i druga postupa prama nami kao s robovim i divljacim, dapače i gore, jer se danas i jezik divljakâ poštuje.

Dà i divljakâ! Za njemački dug u iztočnoj Africi, lani kovani su novci u Berlinu. Ti novci u istinu, na jednoj strani nose njemački

tekst, ali barem imadu na drugoj isti tekst u jeziku onog plemena, koji ondje žive. Nijeli žalostno. gospodo zastupnici, da mi Hrvati, koji smo toliko krvi i imanja žrtvovali za austro-ugarsku monarkiju, moramo zaviditi pogledom na naš jezik, i Crncim u Africi?

A moramo im opet zaviditi i s drugog pogleda, kad razmišljamo i na neke druge naše nevolje, na neka uprav barbarska djela, koja se još pomiču u financijalnoj struci u Dalmaciji. U istinu ta djela, ili da bolje rečem, nedjela, u zadnje doba postaju sve to riedja, hvala energiji i nastojanju mladjih sila u financijalnoj upravi; ali će još proći mnogo vremena, dok budu sasvim izkorenjena.

Vi se već domišljate gospodo zastupnici, da hoću ovdje da žigošem samosilno postupanje, osobito nekih nižih financijalnih organa.

Čuli ste jur njihovo despotično djelovanje u Baškojvodi i u Krvavici. Ali ono je još pusta šala.

Oni znadu u sred puke noći, bez seoskog glavara, ili drugog občinskog predstavnika, navaliti na težačku kuću, gdje se, uz dozvolu vlasti, peče rakija, pa razbiti posudje i prolili rakiju po zemlji, kô što ono učiniše listopada mjeseca p. g. Marku Kovačeviću na Zemuniku. Drugi dan znadu pozvati glavara, da dodje s njima pečatati kotle, i tjerat ga preda se golim bodežom uz poružnu dreku: evo našeg sluge! — kô što se je to dogodilo glavaru Šimi Biloglavu.

Oni znadu osuditi stanovnike jedne ciele občine na nepušenje, kô što se je to dogodilo rujna mjeseca 1891 stanovnicim občine Sućurske, koji za više danâ nisu mogli pušiti, jer financijalni stražari — nevjerojatno ali istinito — bijahu samovoljno zabranili prodaju kraljskog duhana.

Oni znadu na javnom putu razpasavati puk, pa donekle svlačit mužke, a i same ženske javno pretraživati — što je svakako sablažnjivo i ljudsko dostojanstvo ne trpi — kô što se je to sbilo u Cavtatu siečnja mjeseca ove godine.

U Rogoznici Šibenskoj, jadni ribari moradoše lani bacit u more mnogo ribe, što im se pokvari s pomakenja soli. Jer — čujte ovu mudru — za nabavu soli, Rogozničani morali su najprije poć u Trogir ili u Šibenik po svjedočnicu, pak se vratit u Rogoznicu sa tom svjedočbom za *Visto* financijalnog odsjeka, pa onda stopro opet putovat u Trogir ili u Šibenik po sol. A to znači dva dana dangube, i 128 kilometarâ puta! Naravno, poslie dva dana, kad bi došla sol, riba bi se već bila usmrdila, i valjalo bi ju povratiti morskoj pučini, u slavu samosilja i nerazbora financijalnih organa. Dakako, netom je visoko financijalno ravnateljstvo doznalo za ove nepodobštine, osudilo ih je, i najstrožije zabranilo; ali onim jadnim ribarim, koji svoj kruh dobivaju na morskoj pjeni, nitko nije naknadio ogromne štete!

A cienim, kad bi dotični financijalni organi bili prisiljeni iz svoje kese namirivati škode, koje prouzročuju narodu svojom ludošću, da bi postali barem nešto oprezniji. Ukor starije vlasti, *post festum,* težko će ih ikad usviestiti, a nevoljni narod bit će i nadalje žrtvom njihove bahate samovolje.

Osobe koje pobliže poznadu odnošaje Boke Kotorske uvjeravaju me, da takvih žrtava ima svaki čas u onim krajevim. Seljak ne može već sa svojim blagom u pašu, ili na vodu, od straha, da ga nesusretnu financijalni stražari, i da ga ne upropaste. Navest ću vam, gospodo zastupnici, samo jedan primjer, da vidite kakvi su to grozni odnošaji.

Na 5 travnja lanjske godine, pastir Andrija Todorov Vukov pasao je goveda u planini Ubaljskoj. Financijalni stražari, netom ga susretoše, svezaše ga kao razbojnika, i sa 8 goveda povedoše ga u Risan. Upeše bo u glavu, da su volovi kriomčareni iz Crnegore. Zaludu seoski knez, paroh, sve selo jednodušno svjedoče, da Andrija Todorov Vukov nije kriomčar, da su goveda njegova, da je u paši bio. U Risnu, zavidljivom i baš van-

rednom brzinom u činovničkim običajim, ono 8 dobro utovljenih goveda stavlja se na dražbu. A znate li za koliko? — Za 84 fiorina! — Srdce svakomu puca promišljajuć kako nevoljno propada ta pučka muka, jedno biće i sva hrana mnogobrojne porodice. Neki Sava Kovačević nudi u zalog financijerim u Risnu sve svoje imanje u vriednosti od 5000 fiorinâ, samo da puste volove Andriji Tudorovu Vukovu, dok starija vlast svaku izvidi i po pravici razsudi. Ne prima se! Financijeri su neumoljivi. Prvi, drugi, treći put dražbena trublja zveči: *Delibera!* Osam volovâ razdano je na javnoj dražbi za 84 fiorina, i ciela jedna porodica bezdušno je upropašćena!

Ovo lakoumno postupanje financijalnih organa ne ide samo na materijalnu propast cielih obitelji, kô što u ovom slučaju, nego se kadgod sbiva i na škodu dobara, bez prispodobe puno dragocjenijih, kô što su sloboda, ugled, ljudsko dostojanstvo.

Po mome običaju, podkriepit ću i ovu svoju tvrdnju jednim eklatantnim dokazom.

Da ste se slučajno našli, gospodo zastupnici, na 3 rujna p. g., u malom ali ubavom selu Šepurinâ Šibenskog kotara, bili biste doživili prizor, kakav se riedko gdje može doživiti. Promislite, u malom selu, vidit iznenada dosta brojnu oružanu četu sa napetim bodežim, sa svietlim sabljam, lepršastim perjem na klobucim, sa sievajućim dugmetim na svim stranam tiela — to je dogadjaj, koji se u seoskim kronakam ne spominje, ili se spominje samo jedan put u vieku. Seljaci zapanjeni gledaju što je to, i svakojako u svojoj prostodušnosti nagadjaju: neki kažu da je došao kralj glavom u selo; drugi da je rat buknuo i da dolaze pokupiti sve što pušku može nositi; treći misle da je banuo novi *circul*, biskup itd. Djeca i žene bježe i skrivaju se pred oružanom četom, koja ponosno marširа po selu ovim *ordre de bataille:* a) jedan financijalni povjerenik; b) jedan respicient; c) pet financijalnih vodića; d) četiri financijalna stražara; e) dva žandara; f) jedan politički odaslanik; g) Poslužnici. — Tamao kao u komedijam!

Sva ova oružana sila, koja vam nehoteć spominje četu Safera u Mažuranićevom remek-djelu „Čengić-Agi“, znate, gospodo zastupnici, gdje ide? — Ide da obkoli i premetne župnički stan u Šepurinam, jer financija sumnja, da je tu kriomčareno nešto kamenog ulja. I premetačima se obavlja po tri puta, do u najzabitnijim zakutcim, ali zaludu! Batumski kamenouljeni izvori nisu se čudom božjim stvorili u župničkom stanu u Šepurinam, jer onaj velečastni župnik, moj ljuti politički protivnik, jest u istinu poznat kao dobar enolog, dapače, i kao kemičar, po njegovim likerim, dosta traženim u našem trgovačkom mikrokozmu: ali nije još poznat sa svoje čudotvorne moći, a ni sa svog kriomčarenja, tako da nikad nije imao ni najmanjeg posla sa financijerim.

Sad promislite, gospodo zastupnici, koliko je s ovih nespretnosti pretrpio ugled šepurinskog župnika pred pukom; kakvim glasinam je dao povoda ovaj oružani posjet u malom selu, pa jeli što zadobio i sam ugled financijalne vlast? Ne sieća li vas ovo postupanje c. k. financijera na Tartarina Taraskonskoga, koji, hrabar do prezira smrti, oružan do zubî, izlazi pred Agierska vrata u lov na lavove, gdje na stotine milja naokolo nema ni jednog lava?

Dakako, financijalni organi imadu pravo i dužnost da štite koristi državnog erara; ali i slobodni gradjani imadu pravo da ih nitko ne smeta i ne vriedja nespretnim i nepromišljenim postupanjem.

Da su gospoda financijeri u navedenom slučaju obzirnije postupali, bez toliko buke i vanjskog oružanog aparata, kô da se radi o kakvoj pobuni, cienim da javna blagajna ne bi bila ništa izgubila, a da financijalna vlast

ne bi svoj ugled i onaj duhovnog pastira cielog jednog sela, bila žalostno izložila zlobnu ismiehavanju.

Rek bi, u zadnje doba, da neki financijalni organi uzeše nekako na zub i velezaslužno naše svećenstvo, pošto smo o njihovom neobziru i neopipu prama svećenstvu čitali i drugih tužaba po javnim novinam kô što onu, na primjer, iz Rogoznice, gdje na 20 prošlog siečnja, bez ikakva povoda i uspjeha, bi javno prisiljen na pretragu onaj poštovani župnički pomoćnik.

Navadjanjem drugih sličnih dokaza samovolje i neopipnosti nižih financijalnih organa, ne ću vam nadalje, gospodo zastupnici, oduzimati dragocjeno vrieme. Takodjer ne ću se danas ni osvrnuti na okrutni način, kojim se kod nas još pobira porez od jadnog seljaka, osobito kad se dodje do rubačine — kô što ono lani na Mrtvi-dan u selu Vojniću kod Sinja — ili prosinca minule godine u Vinjercu, gdje rubači, nekom nevoljnom težaku digoše za porez gvozdeni lonac, bronzin, sa vatre i izkrenuše mu vareno zelje na ploču! — U tu ljutu ranu ne ću danas dirati, pošto, ako i ne svuda i kako bi valjalo, ipak se je nešto, u zadnje doba, počelo čovječnije prama njoj postupati.

Glede humanitarnosti pri utjeravanju poreza, kô što i glede ciele financijalne uprave, ja polažem velike nade u duševnost, u učenost, u radišnost, u ljubav prama ovoj nesretnoj zemlji onih odličnih mladih ljudi, koji u zadnje vrieme zasjedoše u drugoj palači rodoljubnih knezova Vranskih, na južnoj obali Zadarskoj.

Oni će pak zaslužiti osobitu harnost hrvatskog patnika u Dalmaciji, ako svoje odlične sile poglavito posvete soli i duhanu.

To su, gospodo zastupnici, dva naša neizcrpiva vrela bogastva, na koja se je dosad prem malo pazilo. Ja sam uvjeren, da bi u Dalmaciji znatno blagostanje poskočilo, kad bi visoka vlada samo ovim granam narodnog gospodarstva posvetila svu dužnu njegu. A o tom će te se i vi, gospodo zastupnici, uvjeriti — da ne govorim o duhanu, koji je već postao obćom družtvenom hranom i potrebom — ako samo promislite, kakvu znatnu ulogu igra sol u narodnoj ekonomiji; kako bez soli ne mogu se proći ni ljudi ni živine; kako svakome čovjeku, da bude zdrav, po mnienju strukovnjakâ, treba na godinu barem 16 funatâ soli, i kako je naša morska sol naj jeftinija i najzdravija.

Na svoj dugoj obali dalmatinskoj ne pravi se sol nego u Rabu, Pagu i Stonu, i to u Rabu i u Pagu na način primitivan, kao u preistorička doba. Mletačka republika bila je puno pametnija. Ona je izdašno bogastvo crpila iz solina dalmatinskih, i bila ih je uredila ne samo u Pagu i u Rabu, nego i po raznim drugim mjestim na kopnu i na otočju našem. Danas jedva se još gdjegod vide ruševine starih mletačkih solina, kao na primjer u selu Solinam, na Debelom Otoku, itd.

U Pagu i Rabu vladu ne zapada kvintal soli (100 kili), nego 75 novčića, a u Stonu 40; a prodaje ju po fiorinâ 4:65 kvintal, te od same soli vlada dobiva u Dalmaciji okolo pol miljuna fiorinâ.

Promislite sada, gospodo zastupnici, koliko bi se naš narod mogao pomoći kad bi se visoka vlada zadovoljila kršćanskom dobiti; kad bi dopustila da se sol slobodno pravi i po drugim mjestim; kad bi podpomogla solinare da nabave potrebite strojeve; kad bi ih naputila na racijonalno njegovanje ove preznamenite grane narodnog gospodarstva, s kojom se veže procvat naše ribarštine i našeg marvogojstva.

Kako danas stoje naše solinske stvari, naliče rudi punoj zlata, koju možemo gledati,

ali u kojoj ne smiemo kopati, ma i od glada skapali.

Na primjer, u Pagu visoka vlada ne da, da se pravi više od 50.000 kvintalâ soli na godinu, a samo ondje, i uz današnje adamitičke načine, moglo bi se je praviti do 100.000 kvintalâ.

Kad bi pak soline Pažke bile uredjene po zahtjevim znanosti, kad bi bile providjene centrifugalnim strojevim i drugim potrebitim spravam, sa puno manje truda i dangube, nego što ondje narod danas ulaže u pravljenje soli, mogao bi je na godinu napraviti i do 300.000 kvintalâ, i nebojat se da mu velebitska bura, u najbolji čas, oprži sve poljske plodove.

Isto budi rečeno i o Rabskim solinam.

Promislite, gospodo zastupnici, koliko bi pak koristi imala vlada i Dalmacija, kad bi se uredile soline na više mjesta uzduž naše obale; kako bi, uz feftiniju sol, naše marvogojstvo oživjelo; kako bi ribaština procvala.

Neka visoka vlada učini za soline dalmatinske devetdeseti dio onoga, što je učinila za rude kamene soli u Vieličkoj u Galiciji, kod Ausea u Štajerskoj, Halajna u Salzburžkoj, Hala u Tirolskoj itd. Dapače, nek učini za naše soline devetdesetideveti dio onoga što se sad čini za solski obrt u Bosni. U Simin-Hanu, vlada bosanska podigla je tvornicu za pravljenje soli od slane vode, i ona tvornica vriedi 260.000 fiorinâ. Još veću tvornicu uzidala je u Dolnjoj Tuzli. A u nas sve ostaje zapušteno, premda je i god. 1890 c. k. vlada pobrala od same prodaje soli u Dalmaciji preko 450.000 fiorinâ, a da nije novčića potrošila za naše soline. Ova svota od blizu pô miljana nije neznatna za malu krunovinu, tobože pasivnu, kô što kažu, ali ne dokazuju, da je naša.

Soline dalmatinske, uredjene i razvijene, mogle bi zadovoljit potrebam marve cielog Balkanskog poluotoka, i one same, u rukam prosvietljene i marljive vlade, mogle bi pokriti sve upravne troškove u Dalmaciji, tim više, što je morska sol najjeftinija i najzdravija, i što se s njom kamena sol ne može ni iz daleka takmiti.

Danas, uz neizcrpivu rudu soli, koja leži u našem moru, marva nam kržljavi i lipsa, jer visoka vlada ne će da poveća ni skladišta za prodaju soli po Dalmaciji, kako smo čuli neki dan glede molbe občine Biogradske. Blizu je 30 godinâ da Biogradjani pitaju da se u korist marvogojstva i ribarstva ustanovi ondje prodavaonica soli, ali zaludu! Propale bi državne financije, kad bi njim se ta velika milost učinila, i to u času, kad visoka vlada žrtvuje sve dalmatinske vinogradare diplomatičkom pazarenju s Italijom!

Naši domaći ribari pak — nevjerojatno ali istinito — moraju, i to pogodnom cienom, plaćati sol po fiorinâ 3:97 $^1/_2$ kvintal, dočim se sol iz Piranskih skladišta daje talijanskim ribarim za samih 56 novčića kvintal.

I nije to jedina nepravda, koju nemilostivo trpe naši ribari. Oni moraju plaćati i obrtarinu, dočim su od ove oprošteni ribari Tršćanskog primorja i Istre, dapače i isti ribari kraljevine Italije, koji dolaze u Dalmaciju da nam tamane ribja kotila, i da našim domaćim sinovim otimlju iz grla koru hljeba.

Kako ćete, gospodo zastupnici, da se na ovaj način podigne naše ribarstvo, koje početkom ovog vieka bijaše još toli cvatuće, da mu je veliki dobrotvor Dalmacije, Dandolo, posvećivao svu pažnju svog uzvišenog uma?

Prežalostna sudbina, koja je zadesila našu trgovačku mornaricu, na koju su poreznofinancijalni organi, nesnosnim porezima, bacili zadnji kamen, čeka neizbježivo i naše ribarstvo. Već su ribari na Komiži — ti prvi i najpohvalniji predstavnici dalmatinskog ribarstva

— zabrinuti, bili se i dalje mučili za ništa. Srdjele ulovljene lanjske godine, oni su, radi tudjinske utakmice, morali prodati u bezcienje. Srdjele, koje su drugih godina prodavali po 12, 15, i 20 fiorinâ barilo, lani jedva prodadoše po 8.

Misli li već visoka vlada otresti se starog preživljenog načina vladanja u Dalmaciji, ona mora oprostit od obrtarine naše ribare, kô što su oprošćeni drugi ribari u Cislajtaniji, pa i sami Ćozoti iz Italije; mora njim prodavati sol još pogodnijom cienom sa soljenje ribe; mora doć u pomoć bezkamatnim zajmovim našim srdelaram, a osobito pak tunjaram, da se urede i počmu spravljati za svjetsku trgovinu pustu tunjevinu, koju love, da ne budu jadni ljudi već prisiljeni davat je za ništa, ili bacat u more, kô što sada često čine, jer nemaju željeznice, a uviek ni parobroda pri ruci, da ju pošalju na velika tržišta van Dalmacije.

Ako slavna financijalna uprava proračuna sve koristi, koje bi ona sama imala od proširenja solinâ u Dalmaciji, i blagodati koje bi oćutile razne važne grane narodnog gospodarstva, doći će do uvjerenja, da dosadašnji sustav treba već zakopati, i udariti novim spasonosnim stazam, da se napokon oslobodimo od ove smrtne ekonomičke trzavice.

Pravim zadovoljstvom, gospodo zastupnici, bit ćete opazili jednu od tih novih staza u zavedenju gojitbe duhana u Dalmaciji. Poslie pô vieka molbâ i svakojake pisanije, sadjenje duhana dozvoljeno nam je mjestimice, po izričitoj volji kraljevoj. Bez te izričite previšnje volje, mi bi još čekali pô vieka da se visoka vlada odluči i makne.

Nema sumnje, da je gojitba duhana velika blagodat, osobito za naše zagorske krajeve, a da ce biti još veća, kad se proširi na svu ovu zemlju, poimence na velike kotare Zadarski, Kninski i Drniški, koji su od najzapuštenijih, i najviše izloženi elementarnim nepogodam.

Ali razvitak i ove znamenite grane narodnog gospodarstva zavisi samo od opipa i uvidjavnosti visoke vlade.

Javnih tužba malo smo do sad čuli glede saditbe duhana u Dalmaciji, jer mladoj nevi svakomu je težko prigovarati; ali mnogi i mnogi naši težaci nisu zadovoljni ni načinom kojim se bira i stavlja u razne razrede cienâ, ni cienom, koja se u obće udara dalmatinskom duhanu.

S toga u nekim krajevim Makarskog primorja i Boke Kotorske dozvole za sadjenje duhana ne susretaju se s onom sućuti, koju bi inače zasluživale, dapače, neka naša sela ne daju se ni skloniti na sadjenje duhana, čujuć, kako se sasvim fiškalno i škrto postupa po predjelim, gdje je već sadjenje dobro upućeno.

I u duhanu naš narod ima u Dalmaciji neizcrpivu rudu, samo je želiti, da se i ta ruda ne zapusti, ili ne pokvari, kao mnoge druge.

Zašto odmah ne urediti gojitbu duhana po svoj Dalmaciji, i nerazvit je što više moguće? Zašto toliko škrtariti pri razredjivanju i pri cienam?

Vrsti su našeg duhana predobre, a nadmašuju i samo očekivanje c. k. uprave duhanskog samotržtva, kô što su u svoje vrieme iznenadile i mamile mletačku republiku, koja je gojitbu ove mirisave biljke bila u velike proširila, osobito po kotaru Zadarskom i po Boki Kotorskoj. U Ninu republika S. Marka imala je prvo i najvažnije gojilište duhana za sve svoje posjede. Danas Ninjani, osiromašeni, izmučeni, razsuti grozničavim bolestim, vapiju dozvolu za gojenje duhana, i ta njim se nemilostivo odbija!

Dosad je Austrija nabavljala mnogo duhana

na Iztoku, gdje se je u toj nabavi morala takmiti s Italijom i Francuzkom, te skupo plaćati ga. Bude li razborito postupala u Dalmaciji, ona će naš duhan moć prodavati i Italiji i Francuzkoj, te praviti dobrih posala.

Naš je narod požrtvovan i ide na ruku duhanskoj upravi. Uz velike novčane žrtve, občine Vrgorca i Imotske nabaviše napokon i darovaše zemljišta za gradju duhanskih skladišta.

Ali i duhanska uprava treba da ide na susret narodu. Gojitelji u Boki Kotorskoj odmah lani, prve godine sadjenja duhana, ostaše mnogo razočarani. Mal ne cio njihov duhan stavljen je u 4.i i, recimo, 5.i razred, na ime, plaćen je po novčićâ 40 i 20 kilo. Koga ćete da osokole ove ciene? Da su Bokelji kakvo suho lišće po gori sabirali i na vagu ga nosili, bolje bi njim se izplatilo!

U obće ciene, koje državna duhanska uprava udara našem duhanu, vrlo su čedne. Prefinu vrst plaća po fiorina 1:50 kilo: I.i razred po 1:20; II.i razred po novčića 90; III.i razred po novčića 80; IV.i razred po novčića 40; V.i, naime izmet, ili ti *šumu,* po novčića 20, i to ne svuda. U Hercegovini *šuma* se redovito plaća po novčića 20, a u nas često se i ne prima za nikakvu cienu, kao ono lani u Vrgorskoj krajini.

Pa i to se je lani bokežkih gojitelja nemilo dojmilo, što je povjerenstvo za odkup duhana govorilo mal ne sasvim njemački, te se često kupci i prodavaoci nisu mogli ni razumiti. Rep njemačke lije i tu hoće da se uvlači!

O tom njemačkom repu u duhanskoj upravi, poznat mi je komičan slučaj. Prosinca mjeseca minule godine, došao je u Vrgorsku krajinu neki činovnik Niemac, da podučava financijere o gojitbi duhana. Niemac ne zna ni rieči nego njemački, a financijeri ne razume nego hrvatski. Niemac siplje iz katedre kao iz rukava, a financijeri u čudu ga gledaju. Nakon po ure predavanja, učitelj se je stavio, da ga učenici ne razume! Što će na to? Zove nekog poslužnika, koji je znao nešto njemački, da tumači. I doisto poslužnik nešto tumači, ali kako? Smiluj se, dobri Bože! U kratko: škola je svršila za tim u malo časova, i sva pouka o duhanu svela se je na punu torbicu *gut-gut*, izrečenih sa strane učitelja, učenikâ i tumača!

Smiešno doisto, gospodo zastupnici, ali i vrlo žalostno, ako promislimo, da će onaj gospodin učitelj Niemac, bit naročito došao amo, i s mastnom dnevnicom za komisiju, te da je ona torbica neslanih *gut-gut* zapala koju stotinicu pučkog novca!

Po svemu ovomu bit će vam jasno, gospodo zastupnici, da i gojitba duhana u Dalmaciji zavisi od vladinog razbora.

Hoće li vlada osbiljno da stvori ovaj izvor blagostanja, na svoju i na narodnu korist, pri razredbi vrstî i udaranju ciena duhana bit će pravednija, proširit će gojitbu na sve naše kotare bez iznimke, i zasnovat će u Dalmaciji tri četiri velike duhanske tvornice, kô što je bosanska uprava zasnovala već četiri u Bosni-Hercegovini, iz kojih jur izvaža do miljun fiorinâ duhana na godinu.

Izvoz iz Dalmacije, vremenom, bit će puno veći; a i potrošak domaći bez sumnje dvojstruko će porasti, samo ako vlada bude stavljala na prodaju dobrih vrsti duhana.

Vrsti duhana, koje sada pušimo u Dalmaciji, ne mogu bit gore, i rekbi, sudeć po njima, da se hoće na silu podržavati u nas kriomčarenje. Osobito niže vrsti, kao svezčići od 4 novčića, cigari od 2 novčića, i neke vrsti cigaretâ od 1 novčića i $^1/_2$ novčića, pravo su smeće. Ne može ih trpiti ni duhandžija najpokvarenijeg ukusa!

Ipak, godine 1891, državni erar utjerao je od prodaje duhana, u tobože pasivnoj Dalmaciji, do 660.000 fiorinâ. Uvjeren sam, da je ništa manja svota potrošena u nas, iste godine, za kriomčareni duhan iz Arbanije, Grčke itd., što se nebi nikako dogadjalo, kad bi visoka vlada pazila ne samo na svoju kesu, nego i na naše zdravlje, te bi c. k. prodavaonice duhana imale u nas vrsti iole priličnih i snošljivih.

Kô što je sol, tako je i duhan veliki izvor bogatstva i za narod i za vladu; ali te izvore valja držat čiste, nek snažnom strujom bistra voda iz njih teče, a ne zatrpavati ih ili mutiti kojekakvim neslanim odredbam, ili pretjeranom skrtošću. Vladin erar treba da žive, ali neka i nas pusti živiti!

Red mi je sada, gospodo zastupnici, da rečem koju o našim poštarsko-brzojavnim uredim. Nastojat ću besjediti što na kraće, da ne izmorim vašu cienjenu pažnju. A Bog mi je svjedok, da bih i o ovom predmetu htio radje mučati; ali ne mogu, ne smiem, dok vidim gdje se i pri poštarsko-brzojavnoj upravi šulja ubitačna niemština; dok vidim, da se i tu nepravedno prama nama Hrvatima postupa, da se preziru i tlače naša sveta hrvatska prava.

Isti onaj njemački zloduh što no ga vidismo verati se po političkim i financijalnim uredim u Dalmaciji, progoni i našu poštarsko brzojavnu upravu, koja bi inače bila hvale dostojna, jer čini sve, što može, da nam unapredi antidiluvijanska obćila.

Ali *porro unum est necessarium;* a dok i poštarsko-brzojavna uprava ne bude poštovala naše hrvatske svetinje, prve uvjete našeg narodnog bivstvovanja, mi ju ne ćemo moć nego oštro kuditi.

Odkad smo se zadnji put bili sastali u ovom visokom saboru, prošla je evo blizu godina i pô danâ, pošto, kroz cielu minulu godinu 1891, visoka vlada nije našla vremena da nas, gospodo zastupnici, okupi na poštovanje §.a 8.a našeg zemaljskog reda. Stalo ti je njoj za ustavne zakone i za naše nevolje!

U ovo prilično kratko doba, i naša poštarsko-brzojavna uprava, baš brzojavnom brzinom, zaletila se je vratolomnom stazom niemčenja.

Dok sam još predlani uzalud tražio jedan cigli bistri dokaz, koji bi me uvjerio, da je i ona na toj stazi posklizla, imam ih danas, žalibože, na pretek. Naravno: *Ce n' est que le primier pas qui coûte!*

Čujte, gospodo zastupnici, i stisnite vaša rodoljubna srdca, a da vam od boli ne puknu.

Stopro minule godine, slavno c. k. ravnateljstvo poštâ i brzojavâ za Dalmaciju, razaslalo je svojim podredjenim uredim naredbu Br. 5853, u kojoj se izmedju ostaloga doslovno kaže: „La scrivente trova di incaricare codesto ufficio, di eccitare i praticanti allo studio della lingua tedesca, avvertendoli, che il difetto di cognizioni necessarie per poter corrispondere alle esigenze del servizio, sarà loro di pregiudizio negli aspiri. Dopo tre mesi dal ricevimento del presente decreto, sarà da rassegnarsi analogo rapporto, se ed in quanto non solo i praticanti, ma ben anche gli altri impiegati, ignari di detta lingua, si sono dedicati allo studio della stessa, e con quale progresso„.

U duši me boli kazati vam, gospodo zastupnici, da je ova nezakonita, nepravedna i odurna naredba podpisana hrvatskom rukom i hrvatskim prezimenom gospodina ravnatelja Afrića. *Tu quoque Brute!* — Ali i to vam tumači na kojoj smo, na što se teži, što se hoće i može učiniti, po tudjinskoj vladi, od ove nesretne naše domovine!

Tri mjeseca pošto nego je spomenuta naredba izašla, ovdje u Zadru — a i u ostalim većim mjestim po Dalmaciji, kao u Splitu, Dubrovniku i Kotoru — izpitani su, pismeno i ustmeno, svi poštarsko-brzojavni činovnici iz njemačkog jezika, i to pred osobitim povjerenstvom. Oni koji nisu znali ništa, jer njemačkog jezika nisu nikad učili, nit se ikad to dosada od njih zahtievalo, morali su izjaviti i podpisati na dotičnoj zadaći: *Non sono al caso di tradurre.* Promislite, kako su osobito mnogi mladi činovnici bolna srdca imali podpisati tu smrtnu osudu svojem budućem promaknuću. A i jadni stariji činovnici ostaše kao ubijeni, kad ih se, nakon 15, 20, 30 i 35 godinâ poštene službe, došlo mučiti i ponižívati do školskih klupa. Znadem vam kazati, gospodo zastupnici, da jedan stari činovnik ovdje u Zadru, koji broji preko 35 godinâ neporočne službe, uprav se je razbolio od tuge i pečala, da ga njemačkim izpitim hoće da muče i ponižuju u stare dane.

I za veću ironiju, s tim njemačkim izpitim, ovdje u Zadru upravljao je, gospodo zastupnici, neki *Oberkontrollor,* koji je došao do tako visokog položaja u Dalmaciji, a ne znade ni rieči hrvatskog jezika, u slavu pozitivnih ministarskih naredaba, koje duže sve činovnike da ga temeljito moraju poznavati. Taj gospodin vanrednu revnost iztiče u širenju njemštine na c. k. ravnateljstvu, te u brk kaže našim domaćim činovnicim, da ne će nikad bit promaknuti, bez poznavanja njemačkog jezika.

Ako još komu od vas, gospodo zastupnici, nije puklo pred očima, da visoka vlada hoće po što po to da poniemči sve urede u Dalmaciji, nek razmišlja o onoj naredbi, i dosljednim izpitim, poštarsko-brzojavnog ravnateljstva; nek razmišlja koli živo ona vriedja naše hrvatsko čustvo; naše pravo da budemo svoji u svojoj kući, da naši sinovi, a ne njemački pionieri, budu namješteni po domaćim uredim, koje urede narod uzdrži svojim krvavim žuljevim, da mu budu na korist i obranu, a ne na smutnju, na sablazan, kao kojekakovi razsadnici tudjinštine, ili postaje njemškutarskih eksperimenata *in corpus vile!*

Poslie navedene naredbe, ne će vam bit začudno, gospodo zastupnici, ako vam kažem, da se na našim poštam i brzojavnicam sada revno radi o poniemčenju, i da se radi neumorno, i Morsevim i Hügesovim sustavom.

Sve dopisivanje sa visokom vladom Zadarskom i Bečkom, i izmedju ovećih ureda, do tu nedavno na talijanskom jeziku, već je danas mal ne sasvim njemačko. Izmedju 100 spisa ravnateljstva, jedva će te ih naći 20 još talijanskih. O hrvatskim ne treba ni govoriti. Jedan ili nijedan na sto, to je sve! Mi smo Hrvati van zakona, mi smo robovi, i ne obstojimo za visoku vladu, nego kad nam je plaćati težke poreze, i nositi vojničku pušku!

Na redovitim izpitim za poštarsku službu već se i ne izpituju kandidati iz hrvatskog jezika, ako se unapried ne znade da poznaju štogod hrvatski.

Dapače, primaju se kao poštarski vježbenici mladi ljudi, koji ne znadu ni rieči hrvatskog jezika. Prošle godine, na primjer, primljen je kao praktikant neki Niemac Pirker, pa i još drugi, koji govore hrvatski kao i kinežki.

Slavno ravnateljstvo šalje odluke imenovanja na njemačkom jeziku i omanjim činovnicim, koji ne znadu ni čitati dobro njemački. Da takvih odluka nisam vidio svojim očima, ne bih vjerovao da smo dotle spali i da ih mirne duše može izpuštati gospodin ravnatelj naših pošta i brzojava.

Sve naredbe uredovne, tako zvane ordinance, priobćuju se činovnicim na njemačkom jeziku, i mnogi ih podpisuju, a ne znadu njim sadržaja.

Na poštarskom uredu u Zadru svi upisnici i dnevnici izključivo su već na njemačkom jeziku, osim kojeg starog, koji je još talijanski, dok se izpuni i iztroši. Na brzojavnom uredu nema pak nijednoga, već sve njemački, kao u priestolnici njemačke ćesarevine. Takodjer uredovni obvoji, bilo na pošti, bilo na brzojavnici, izključivo su njemački: *K. K. Post und Telegrafen Amt in Zara — Portofreie-Dienstsache.*

I svi obvoji za novčane pošiljke po Dalmaciji izključivo su sa njemačkim, ili sa njemačko-talijanskim tekstom. Minule godine takvih obvoja primio sam sa raznih strana, pa napokon iz Slanoga. Na moju opazku, zašto ti naši ljudi ne pitaju na poštarskim uredim obvojâ s hrvatskim tekstom, odgovoriše mi jednoglasno: pitali smo ih, ali ih nema!

Uredovne tiskanice za predaju novčanih naputnica, odredjene za općinstvo, izključivo su njemačke, i tu čitate: *Partei — Consignation — Datum — Fortlaufende N.o — Annahme — Annahme-Ort — Richtig erhalten — Unterschrift der Partei.*

Pošto mi je težko bilo gutati ovu službenu niemštinu, tužio sam se osobno nekim poštarskim činovnicim, dozivajuć im u pamet da smo u Dalmaciji Hrvati, a ne Niemci, i da mi šalju *Consignation* na hrvatskom jeziku. Ali tužbe malo mi pomogoše. Samo kad i kada, u ovo zadnje doba vidim izpod *Consignation* — znak njemačke prevlasti — kao za milost, hrvatski prevod, ali i to ne uviek.

Mnoge druge uredovne tiskanice odredjene za stranke hrvatske, izključivo su njemačke. Čujte ovu, gospodo zastupnici, i recite, nije li Bogu plakati: *Empfangschein über 4 fl. — kr., welche die Redaction des „Narodni List“ für zahlbare Extrabeilagen, bz. Ankündigungen, u. z.: für 742 Stück im Einzelngewichte von 25 g. zu N.r 96 von 2 December 1891 gezahlt hat. — Zeitungs-Expedition — Zara — Urschütz.*

Slična njemština širi se i van Dalmacije sa glavnog ureda Zadarskog, i širi se *portofrei*, i bez izvorne svjedočbe, bez dosadljivih pečata i dangubnih carinarskih izkaznica, koje ubijaju našu malu trgovinu, i koje c. k. pošta od nas neumoljivo zahtieva za svaki poštarski smotak, što šaljemo ne samo van Dalmacije, nego i po Dalmaciji s jednog u drugo mjesto. Ja sam se tužio, u zadnjem zasjedanju ovog visokog sabora, proti tim dosadnim i dangubnim carinarsko-poštarskim zanovetim, ali zaludu. Naša vivisoka vlada ima prešnijeg posla, nego li je skrb trgovačkih interesa!

U siečnju prošle godine, sviestna dalmatinska omladina na hrvatskom sveučilištu u Zagrebu poslala je uredništvu „Narodnoga Lista“ brzojavni prosvjed proti progonjanju glagoljice u Splitskoj biskupiji. Taj prosvjed, premda sastavljen u najumjerenijoj formi, zaplienjen je na brzojavnom uredu Zadarskom, po glasovitom § 7 Petrogradskog ugovora! Pa mislite zar, gospodo, da je brzojavni ured Zadarski javio tu zaplienu našoj omladini na hrvatskom jeziku, na onom jeziku, kojim je prosvjed bio sastavljen? — Nipošto! Već sgoljno njemačkim. I u Zagreb dakle, i hrvatskoj omladini šalje se službena niemština dalmatinskih ureda, da se valjda naš podmladak i na daleko divi čudnim odnošajim tješnje svoje domovine!

Po službenoj njemštini, u Dalmaciji doživljujemo pak pravih nakaznosti, smiešnih arlekinada, tako da brzojavku za novčane pošiljke, koju stranka za vas predava na hrvatskom jeziku, vi će te primiti, u stanovitim slučajevim, metamofoziranu u tri jezika: dielom na talijanskom, dielom na njemačkom, a dielom na hrvatskom. Evo vam jedan primjer takve grdobe, koju sam ja izkusio na 4 minulog prosinca. Štovani gospodin Ivan Mateljan s Orebićâ, predao je tog dana za me na onaj ured sliedeću brzojavku: Juraj Biankini — Zadar. Na račun evo fiorina 3. A ta mi je brzojavka stigla ovako izgrdjena: „Postanweisung 30 aus Orebić — Giovanni

Mateljan erlegt 3 Gulden für Giorgio Biankini. Na račun evo vam 3 fiorina. Gesehen". — Sad ovdje dolazi podpis nekog činovnika, ali je, po običaju, nečitljiv. Po svoj prilici podpis bit će na kinežkom jeziku, da ova službena grdesija bude još veća!

Uz ovake ružne izglede starešinâ, i druge valjda još gore, do kojih nije moglo dopriet moje slabo oko; uz odredbe na talijanskom jeziku, kojim se oštro prieti činovnicim, ako ne nauče njemački; uz izpite iz njemačkog jezika, kojim predsjeda onaj gospodin *Oberkontrollor*, koji ne zna ni rieči hrvatske, valjda za to da bude mogao bolje vršiti zadaću *Oberküchenmeistera* pri varenju njemačke pure u našim poštarsko-brzojavnim uredim — jeli se čuditi, gospodo zastupnici, da je naš hrvatski jezik na dalmatinskim poštam zanemaren i prezren, i da se tu izključivo šire njemština i talijanština?

Jeli se čuditi da mladi činovnici po Dalmaciji, na sablazan narodu, izvješavaju po poštarskim i brzojavnim uredim njemačke krpice?

Čitali ste, valjda, minule godine, tužbe vrlih krajišnika Cetinskih, da je njihov poštarško-brzojavni ured u Sinju vas izgrdjen njemačkim nadpisim. Iste tužbe bit ćete čuli iz Ercegnovoga u Boki, pa napokon iz slavne Makarske, gdje oni kršni Hrvati moraju čitati nad vratim poštarsko-brzojavne sobe: *Eintritt verboten.*

Dapače, kad se Makarani, kroz javnu štampu, tužiše da su svi pečati brzojavnog ureda samo sa njemačkim nadpisom, kao u sred Njemačke, da na pošti nema obvojâ za odpremu novacâ sa hrvatskim tekstom, — činovnici od prkosa izvjesiše njim još novih njemačkih nadpisa!

Zahvalimo Bogu, gospodo zastupnici, da devet desetinâ poštarsko-brzojavnih činovnika u Dalmaciji ne znade pisnuti ni slova njemački, inače njemština zarazila bi sve te mnogobrojne naše urede, gore nego li je filoksera zarazila vinograde susjednih nam zemalja.

No što ne može još nova njemština proti hrvatskoj sviesti naroda, radi neumorno stara talijanština, počamši od slavnog ravnateljstva u Zadru, pa dalje do zadnjeg ureda u Spiču.

Sve što se ne može nikako njemački, piše se talijanski. Ni pravice, ni tobožnje ravnopravnosti tu za nas Hrvate nema! Dobar izgled, dakako, i glede talijanštine daju starešine. Kroz svu minulu godinu, sve objave natječaja priobćene u službenom listu, bilo za viša, bilo za niža činovnička mjesta, pa i one za mjesta poslužnikâ, slavno ravnateljstvo pošta i brzojava dalmatinskih priobćilo je izključivo na talijanskom jeziku, kô da u Dalmaciji nema nijednog Hrvata. Svjedoci vam brojevi 5, 32, 34, 44, 73, 78. itd. službenog „Objavitelja Dalmatinskog". Jedinu iznimku — *albo signanda lapillo* — pravi natječaj u broju 41, priobćen, ne znam kojim slučajem, i sa hrvatskim prevodom.

Kako ne ćete, da se za ovim hrdjavim izgledim povode niži činovnici? Zar oni ne vide da njihove starešine mare za hrvatski jezik, kao i za lanjski snieg?

Exempla trahunt! Iz mal ne svih mjesta Dalmacije mi smo do tek prošle godine čitali, u javnim novinam, neprestanih tužuba, da na c. k. prodavaonicam poštarskih vriednosti nema dopisnicâ sa hrvatskim tekstom, već samo na njemačkim i talijanskim.

Proti glavnoj prodavaonici duhana u Splitu, te tužbe podigle su se barem 10 putâ u ovoj godini i pô danâ, odkada zadnji put saborisasmo; ali, cienim, da ni danas ona ne će da drži na prodaju dopisnicâ s hrvatskim nadpisom.

Iste tužbe, kroz javne novine, ponoviše se minule godine iz Trogira, iz Šibenika, iz Stona i napokon iz Vrgorca.

U Trogiru, kad molbe i tužbe ne pomogoše da dobiju poštarskih dopisnica s hrvatskim tekstom, neki sviestniji Hrvati stadoše brisati na tim dopisnicam njemački tekst, i pisati hrvatski.

Ali znate što njim se je dogodilo? — Poštarski ured Trogirski stao njim vraćati — i to ne odmah, već kronometrički poslie 24 sata — dopisnice popravljene na hrvatsku, s izjavom: *Non è permessa la cancellazione del testo tedesco.*

Ovo što kazah o poštarskim dopisnicam, vriedi i za naputnice, i za druge poštarske tiskanice na porabu obćinstva, pa donekle i za nadpise i pečate uredovne, koji se još gdje gdje pomiču samo sa tudjinskim jezikom.

I razdobnici poštarski, namienjeni obćinstvu, tiskani su izključivo talijanski. Ovdje u Zadru obdareni smo, prošlog siečnja, od slavnog ravnateljstva sa *Prospetto degli arrivi e partenze delle poste* itd., bez ikakva obzira na naš jezik i na naša hrvatska čustva.

Ovih dana pak, po vratima poštarsko-brzojavnog ureda u Zadru, pribite su tablice u tri jezika — zašto ne u četiri, kad imamo i arbanašku naseobinu kod Zadra? — a na prvom mjestu: *Eintritt verboten!*

Prezir prama hrvatskom jeziku ide tako daleko, da se ne samo razdobnici i objave poštarske pišu izključivo talijanski, kao, na primjer, lani na poštarskom uredu u Makarskoj; nego uredi poštarski hoće da nameću službenu talijanštinu i obćinam čisto hrvatskim, koje u svom dopisivanju ne rabe drugog jezika do hrvatskog.

Vi, gospodo zastupnici, koji pomnjivo pratite râd stalnog odbora ovoga visokoga sabora, bit ćete opazili, da je on, na sjednici dne 5 siečnja 1891, morao obratiti se ravnateljstvu poštâ, i pitat ga, koje je naputke dalo napokon poštarskom uredu u Sućurju Hvarskom, nepokorivom u namećanju službene talijanštine pri dopisivanju sa ondješnjom slavnom obćinom.

Uz sve to, i brzojavno-poštarsku upravu prožeo je policajski zloduh njemački, naperen proti najsvetijem narodnom pravu, proti pravu na ujedinjenje naše hrvatske domovine. Ako to vaše pravo spomenete i u privatnoj brzojavci, poštarski uredi ne će vam je već primiti. Ovih dana, taman na 19 ožujka, neki odlični Hrvat iz Korčule, čestitao je imendan velikom dobrotvoru hrvatskog naroda, diki i ponosu Hrvatâ, preuzvišenomu biskupu Josipu Jurju Strosmajeru. U brzojavnoj čestitci bile su i ove rieči: „Bog Vas živio, i dao vam vidjeti izpunjene Vaše pravedne želje *za ujedinjenje* naše mile domovine“! Poštarski činovnik u Korčuli zahtievao je, da stranka izostavi iz brzojavke rieč *ujedinjenje;* a pošto nije htjela, brzojavna čestitka nije primljena od c. k. brzojavnog ureda! Što još ne ćemo doživjeti, gospodo zastupnici, ako se već od sna ne prenemo?

Uvjeren da su ovi dokazi i preveć rječiti, prekidam ovdje ovo žalostno razlaganje o našim poštam i brzojavim. A sada sudite vi, časti predstavnici hrvatskoga naroda, može li se ovakovo stanje još dalje trpiti; možemo li mi još ravnodušno gledati gdje nam se prirodna i pisana prava bezobzirno gaze; gdje naš jezik ne nalazi zaštite ni u toli raglašenom §.u 19 temeljnih zakona, ni u onim mršavim ministarskim naredbam, naročito izdanim na njegovu obranu; u jednu rieč, možemo li još ravnodušno gledati, gdje nas smatraju bezpravnim i robskim narodom! Sudite, gospodo, i odlučite, jer je već skrajno vrieme!

Htjeo bih sada izaći, visoki sabore, iz ove

crne pustoši gdje ne udaramo nego na dračje i korovlje, na zasjede i stupice napete proti našem narodnom obstanku, proti najsvetijim našim pravim, ali zaludu tražim izlazka; zaludu tražim zelene oaze; zaludu tražim jednu samu granu naše uprave, pri kojoj bi mogli odmoriti se, razblažiti naša srdca, razveseliti se i reći: Evo, napokon ovdje nam je dobro! Ovdje barem za nas Hrvate nema nepravice.

Tko bi imao bit pravedniji prama našem hrvatskom narodu od pomorske uprave? Ako ona obstoji, poglavita je zasluga — na stranu čednost — nas Hrvatâ. Do 800.000 Hrvatâ žive duž morske obale od Trsta do Sutomora, i raznose austrijsku zastavu po najdaljim krajevim svieta. Hrvatska naša mladjarija, stožer je svoj pomorskoj i bojnoj sili habsburgske monarkije.

Ipak, bili mogao vjerovati čovjek inostranac, nevješt našim odnošajim, kad bi mu kazali, da na svoj toj dugoj obali, za sve te hiljade Hrvatâ nema ni ciglog lučkog ureda sa uredovnim jezikom hrvatskim? Bili mogao vjerovati, da nema ni treći dio lučkih činovnika dobro vještih hrvatskom uredovnom jeziku, premda ce bit položili i izpite za taj jezik, ali onako kako se kod nas ta puka formalnost zna obavljati? Bili mogao vjerovati čovjek inostranac, da je visoka vlada prama nama tako neharna i nepravedna?

A to je ipak grozna istina, i ako ju gospodin vladin povjerenik, koji tu sjedi — i koji je evo sada stresao glavom, kô da moje nepobitne navode ne odobrava — ako gospodin vladin povjerenik, opetujem, može ovu, ili bilo koju po meni iztaknutu istinu oprovrći, nek ustane, a ja ću mu se pokloniti do crne zemlje, da mu ljubim skute i koljena.

U našim lučkim uredim, premda ogromna većina pomoracâ ne govori nego hrvatski, zaludu ćete, gospodo zastupnici, tražiti rieči hrvatske. Tu je hrvatski jezik na istom, ako ne na nižem stepenu, od kinežkog!

Pomorska vlada u Trstu, koja bi u svojoj bitnosti imala bit sastavljena od naših učenih i izkusnih pomoraca, već je gotova njemačka kolonija. Tu su vam blizu sve Niemci; tu se niemčari, kao u Hamburgu!

Naši pomorci, dapače, za uviek su već izključeni i od najnižih pomorsko-zdravstvenih ureda, jer ni najmanju službu nije već moguće tu postignuti, bez poznavanja njemačkog jezika.

Naši vriedni pomorski kapetani, koji bi znali, u nautičkim stvarim, prevesti žedne preko oceanâ sve savjetnike visoke pomorske vlade u Trstu — skupa sa gospodinom predsjednikom — govore obično engležki kao hrvatski, pa španjolski, francuzki, talijanski, grčki; ali ipak, jer njemački ne znadu, vriede manje kod pomorske vlade od kojeg mu drago bečkog *gigrla*, koji žvaće samo njemački, a nije nikad mora ni vidio, dok nije sašao na Trst, na gotovu *kvietancu*.

Ni najneznatniju službu, opetujem, nije moguće već postignuti na lučko-zdravstvenim uredim, bez poznavanja njemačkog jezika. U svim objavam natječaja, obielodanjenim izključivo na talijanskom jeziku — osim jedne i to ovih dana — od visoke pomorske vlade iza našeg zadnjeg zasjedanja do danas, izričito se zahtieva poznavanje njemačkog jezika.

Poznavanje njemačkog jezika zahtieva se napokon za mjesto kanceliste i za mjesto pomoćnog poslužnika, kojemu je skopčano berivo od 300 fiorinâ na godište: *comprovando la piena conoscenza delle lingue italiana e tedesca.* Tako stoji crno na bielu u brojevim 41 i 78 prošle godine službenog lista visoke vlade dalmatinske.

O hrvatskom jeziku nema tu ni spomena, kô da na ovoj obali jadranskog mora stanuju robovi Šipionâ i Genserikâ, a ne sinovi slavnog naroda hrvatskoga!

I to se dogadja, gospodo zastupnici, pošto nego ste u zadnjem zasjedanju digli svoj glas proti ovoj nepravici, proti ovom neoprostivom preziru prava i jezika vašega! To se dogadja, pošto smo visokoj vladi dokazali, da zahtievanjem suvišnog njemačkog jezika, najodabraniji naši sinovi, vrli naši pomorci, bivaju za uviek proskribirani sa svih služba u pomorskoj upravi!

Cienim da se nigdje na svietu što slična ne dogadja. U ovoj zemlji eminentno pomorskoj, nijedan urodjenik ne može već doći do pomorske službe, jer ne pozna jedan tudjinski jezik, koji za pomorstvo nema iole osobite važnosti.

Kô da se je visoka vlada zaklela uništiti našu pomorsku inteligenciju, ne samo što uvjetom njemačkog jezika izključuje iz lučko-pomorske službe sve naše kapetane trgovačke mornarice, nego eto novim ugovorom s Lloydom, tjera ih i sa Lloydovih parabroda, kô što je počela tjerati i sa Lloydovih poslovnica naše domaće sinove, a namještati Niemce. Čitao sam ovih dana u „Bosnische Post", da je jedna od najvažnijih poslovnica Lloydovih u Dalmaciji za trgovinu bosansku, bez ikakva razloga dignuta iz rukû jednog našeg otačbenika, koji ju je od mnogo godinâ dično vodio, da se povjeri njemačkoj tvrdki Rotter & Perschitz.

Po članku XXVII novog vladinog ugovora sa Lloydom, ovaj, pri primanju, zapovjedajućeg osoblja u svoju službu, mora dat prednost aktivnim i pričuvnim častnicim ratne mornarice, a to znači Niemcim. — Osim toga, uprava Lloydova zahtieva od častnikâ poznavanje njemačkog jezika.

Budu li se strogo vršili ovi propisi, za malo prekrit će nam i Lloyd, kao mravi suhi panj, sve sgoljni Niemci, te ni na zapoviedi Lloyda ne će već biti naših pomoraca, kô što ih ne će već bit ni u lučko-pomorskoj struci; pa ćemo češće čuti i od Lloydovih parabroda, ono što smo čuli i vidili ovih zadnjih godina, kad je koja visoka dvorska osoba putovala po ovim našim krajevim, da nije mogla svršiti putovanje, a da joj se paroplov ne nasuče, ili da ne prosieče i zakopa u morske dubine kakav ribarski bragoc, ili kakav trgovački brod. Jer budite uvjereni, gospodo zastupnici, kao što *poeta nascitur,* tako i za pomorski život valja bit rodjeni i odgojeni — rodjeni i odgojeni na ovoj našoj romantičnoj obali.

A ova ljuta nepravda osvetit će se vremenom, gospodo zastupnici, i na slavnu ratnu mornaricu, koja će u odlučnom času zaludu tražiti okolo sebe i vapiti potomke ovjenčanih junaka Lepanta i Visa.

Ovdje bih mogao prekinuti govor o pomorskoj upravi, jer nepobitne istine koje sam naveo, bit će vas uvjerile, gospodo zastupnici, da je visoka vlada uviek prama nama Hrvatima nepravedna, ma gdje ona djelovala: u političkoj, kao u financijalnoj upravi; u poštarsko-brzojavnoj, kao u lučko pomorskoj, ili u bilo kojoj drugoj.

Ali pošto po vječitom etičkom zakonu, potlačenici u toliko su jači od svojih tlačitelja, u koliko su sviestniji nepravda koje trpe, u koliko imadu srdca da njim predbacuju te nepravde, i u koliko mogu i hoće da crpe snage iz onog vječitog zakona, da ih se otresu — dužnost mi je još koju reći, a da naši tlačitelji uvide, da nije u nas zamrla hrvatska sviest, sviest božjeg prava, koju nam oni tako bezobzirno vriedjaju; da smo sviestnih ogromnih nepravda, koje nam čine; da nas prevremeno mogu mučiti i tlačiti do mile volje, ali da nas sgnječiti ne će nikad, jer je s nama Bog i njegov nepokolebiv zakon pravice, koji svaku nepravdu mrzi i osvećuje. *Da mihi vindictam!*

A nepravda je ogromna, gospodo zastupnici, uvrjeda je našoj hrvatskoj sviesti i

ustavnim zakonim, kad u Dalmaciji još svi lučki uredi posluju ili njemački, ili talijanski.

Nepravda je ogromna, kad ti uredi oglase, namienjene našim hrvatskim ribarim, objelodanjuju samo talijanski, kô što ih je ono objelodanio lučko-carinarski ured u Salim prošlog premaljeća, glede lova jastogâ.

Nepravda je ogromna, kad uredi lučki našim ribarim šalju pozive i osude o ribarskim prekršajim jedino na talijanskom jeziku, kô što su se proti tomu javno tužili prošlog travnja ribari Pažki, ribari Debelog Otoka, i drugi, koji talijanski ni rieči ne razume.

Nepravda je ogromna, kad pomorska vlada piše njemački našim lučkim uredim, te kad je poglavar ureda u komesiji, ili na dopustu, drugi činovnici moraju poć tražiti tumače, da saznadu što starija vlast hoće, jer obično sam poglavar, odpušten pomorski častnik, znade njemački.

Nepravda je ogromna, kad neka lučka poglavarstva i lučki uredi pišu talijanski hrvatskim obćinam, kô što se je to lanjske i ove godine dogodilo slavnoj obćini Makarskoj i drugim.

Nepravda je ogromna, kad visoko namjestništvo dalmatinsko sili naše obćine, kojim je uredovni jezik hrvatski, da službenu talijanštinu moraju primati od lučkih ureda, kô što je onomlani prisililo slavnu obćinu Biogradsku.

Nepravda je ogromna, kad velikom većinom lučki uredi po Dalmaciji imadu svoje pečate i uredovne table na tudjinskim jezicim, njemačkom i talijanskom, a malo gdje i na hrvatskom, koji jedini ima pravo obstanka u ovoj zemlji.

Nepravda je ogromna..... Ali što bih dalje, gospodo zastupnici, kad vi, i svak koji ima zdrave oči i bistru pamet, uvidjate, da fatalne rieči: „Hrvatu budi uviek nepravda“, stoje ukresane krvavim slovim na svim stupovim naše javne uprave?

Nedao Bog, gospodo zastupnici, ali podje li napried visoka vlada s ovim nepravdam prama Hrvatima, one fatalne rieči jedne noći preobratit će se u užasni *Mane Thekel Phares*, glasovite babilonske gostbe kralja Baldasara!

Nego, čini mi se čut sa strane: Što se tužite i na pomorsku vladu! Ta barem ona nije materijalno zapustila Dalmaciju, jer svake godine u njezine luke siplje znatne svote.

Ovaj prigovor treba razjašnjenja.

Da pomorska vlada troši svake godine nekoliko hiljadâ u Dalmaciji, to je istina; ali da ih baš troši za Dalmaciju, i radi Dalmacije, i da ih uviek troši kô što bi ih imala trošiti, i da troši onoliko, koliko bi morala trošiti — to su opet druga pitanja.

Takodjer je drugo pitanje i to, dali visoka pomorska vlada troši i ciglog novčića od svoga u Dalmaciji, i dali nam povraća i svu onu znatnu svotu, koju pobira za raznovrstne pristojbe po našim lukam.

Ja sam uvjeren da ni pomorsko-lučka uprava u Dalmaciji nije pasivna. Vlada cislajtanska pobira na godinu do pol miljuna samih lučkih pristojbina, a toj svoti Dalmacija najviše doprinaša.

Kad smo mi zapamtili, da je ona uvrstila u svoj proračun pô miljuna za lučke radje u Dalmaciji? Gdje su pak porezi obrtarine i drugi prihodi, što vlada ima od naše pomorske ruke?

Položaj Austro-Ugarske, kao velike vlasti, nalaže joj, da ovaj naš komad obale što je pod njom, drži po noći razsvietljen, i uredjen za sposoban zaklon brodovim raznih zastava.

U tu svrhu, a ne za naše liepe oči, il za prave naše domaće potrebe, visoka pomorska vlada potrošila je i troši znatnih svota u Dalmaciji, osobito za svietionike.

Preko toga, kad izuzmete nekoliko naših luka, koje možete prebrojiti na prste desne ruke, i gdje ćete često naći radja više sposobnih za velike *parade,* nego udešenih prama pravim potrebam pomorstva i trgovine — ogromna većina dalmatinskih luka i lučica nalazi se još danas onako, kako ih je Bog u svom milosrdju stvorio.

Neke godine našao sam se u Baškojvodi, prometnom i naprednom selu Makarskog primorja. Prietila je oluja. Da spasu svoje brodice, stanovnici morali su goli poskakat u more i iztegnut ih na žalo, jer visoka pomorska vlada nije još bila našla shodnim, da u svoj proračun uvrsti 3-4000 fiorinâ, e da sagradi ondje komadić gata na zaštitu života i imanja onih prometnih i radišnih primoraca.

Koncem rujna minule godine, bio sam u pohode mojim biračim na Ižu velikomu. I to je mjesto prometno, radišno, voljno da se razvija, i da napreduje. Ižani imadu do 10 gaetâ — premda sve nisu upisane kod lučkog poglavarstva u Zadru — i 15 bracerâ, kojim po svoj primorskoj Dalmaciji raznose proizvode svog primitivnog lončarskog obrta. Kamo sreće, da se je visoka vlada mogla sjetiti, da usavrši taj obrt! Od naravi luka njim je prostrana i sjegurna proti svakom vjetru, izim bure, te se u nju zaklanja zimi velikih i malih brodova, domaćih i inostranskih, na prolazku za Trst; a to na moje čudo, ne zna c. k. vladin povjerenik, kako sam razabrao po njegovom nekidašnjem odgovoru na moj upit o luci Ižkoj. No u ovoj luci nema ni jednog kamenog stupa za privezanje brodovâ; nema ni metra uzidane obale, ni pedlja zidana lukobrana! Sve je tu kako je bilo u početku svieta, samo što su nevoljni stanovnici, za privezanje svojih brodova, nabili amo tamo po koji drveni stupac.

Ipak visoka vlada, rekbi, da i ne zna za pravo stanje luke Ižke, jer na molbu onog naroda, neke godine, odgovorila je glavaru, da je luka Ižka, *prama drugim, providjena dostatnim radjam, ali svakako da će je odmah izkopati i pročistiti.* A ovih dana, vladin povjerenik nam je ovdje, u ovom visokom saboru, odgovorio, da su *obstojeći lukobrani dostatni, a da će se za izkopanje luke napraviti nacrt.* Dakle, opet nacrti i nacrti; hartije i hartije; komesija i komesija, i uzaludna troška!

Naglasujem uz to najsjegurnije, da visoka vlada nije nikad gradila nikakva lukobrana u Ižu, nit da je do sada novčića potrošila za onu luku! A u Ižu i nema lukobrana, ako vlada ne misli da se gomila nabacena kamenja zove lukobranom!

Mi nemamo prava razpravljati o odgovorim vladinog povjerenika, pa nam se valjda za to odgovara ovako lakoumno; no mislim da bi visoka vlada imala i radi svog ugleda nešto temeljitije mozgati response svojih orakula.

Danas je blato tako natrpalo luku Ižku, da brodovi krcati ne mogu do obale. Ta se neprilika ćuti osobito u jematvi, jer Ižani imadu svojih zemalja i na susjednom otoku Ravi, te kad dodju brodovim krcatim vina i maslinâ, ne mogu na kraj. — Tad i tu valja, kô što ono u Baškojvodi, da se sbude prizor dostojan afrikanskih robova, a ne prosvietljenih ljudi. Na poziv velečastnog župnika s oltara, u stanoviti dan, seljani koliko ih je, kako ondje tipičnom izrekom kažu: „od pričešćenja do šestdesete godine“ — moraju se svući, poskakat goli u more s mo-

tikam, i kopati luku! Taj prizor sbiva se svake godine, a, što je žalostnije, svake godine padne po koja žrtva od groznice, jer blato izkopano, pod sunčanom žegom, pokvari zrak svojim ubitačnim izparam.

Čovjek ne bi mogao vjerovati, da su na tu muku prisiljeni članovi jedne velike monarkije, i to blizu glavnog grada Dalmacije! A još je to žalostnije, kad se promisli da pročišćenje luke Velikog Iža ne bi zapalo ni dvie hiljade fiorinâ, da sa druge tri četiri hiljade moglo bi njim se sagradit komadić obale i lukobrana za izkrcavanje. U istinu, otrag 20 godinâ visoka vlada bija je izradila i nacrt za lukobran u Velikom Ižu, ali kô što je u nas običaj, komesije i nacrti za lukobran dobro sa plaćeni, ali lukobrana se još ne vidi, kasno će se vidjeti, sudeć po riečim što nekidan čusmo u ovom visokom saboru od vladinog povjerenika. Ali ja kažem, gospodo zastupnici, da sve ovo nije na čast vladi europejske države!

U obće se opaža, da i pomorska vlada u Trstu sliedi metodu svoje posestrime u Zadru. Ono nevolje što se radi, i ako se radi, obično radi se bez nekog sustava, bez reda, bez dovoljne solidnosti, bez štednje suvišnih i opetovanih nacrta i skupih činovničkih komesija, trošak kojih, u toliko godinâ, često nadmaši vriednost javne radje, koja se ima izvesti; radi se pak poglavito bez *justitiae distributivae*, kako bi rekli teolozi; a radi se najviše po gradovim, po većim mjestim, valjda, da se nešto vidi, da se paradira; radi se tu i ako baš sasvim i uviek potrebito nije; a mala mjesta, osobito selija, nek čekaju i za najpreče potrebe do sudnjega dana.

Kako su naše male luke zapuštene, budi vam dokazom i to, da u Morteru i Betini ima do 250 brodicâ, a da oni radišni stanovnici zaludu odavna vapiju komadić ma kakvog lukobranića. Ovako zapuštenih luka mogao bih vam, gospodo zastupnici, nabrojit na tucete.

Spomenut ću vam još samo liepu luku Vodičku, bez pristojna lukobrana i gdje brodovi krcati ne mogu kraju, jer je zamuljena i zatrpana, premda od godinâ i godinâ oni neumorni primorci vapiju dužnu vladinu pomoć.

Daleko je od mene misao, da zamjerim onomu što se je učinilo, ili se čini po našim većim lukam, po našim gradovim i gradićim. Bog sačuvao! Ja dapače žalim, da se u našim glavnim lukam ne čini ni stotinjak onoga, što vidimo u Trstu i na Rieci. Ali *unum facere et alliud non ommittere* — to ne bi imala zaboraviti ni visoka pomorska vlada.

Ima godinâ, da dobar dio svota predračunanih za lučke radje u Dalmaciji, ide na Split. I ove godine, polovica svote odredjene za naše nove lučke radje zasut će se u luku Splitsku. To je načelno dobro i pohvalno, ali nije baš praktično ni strogo pravedno. Da bih ja mogao, pozlatio bih cio Split i svu njegovu krasnu luku, tu našu buduću Marsilju. Split je bo stara naša hrvatska slava: u Splitu su se krunili hrvatski kraljevi od naše domaće dinastije, kad nam je domovina bila velika i slobodna; Split je danas novi znameniti branik hrvatske misli; najveće je središte naše trgovine, najveći naš grad, klasični, neprispodobivi, veličanstveni spomenik zapale latinske moći, sladka uzdanica bolje budućnosti izmučene nam Hrvatske. Ali ni Splitu, uvjeren sam, ne bi bilo žao, da se je odkinulo 4–5.000 fiorinâ od liepe svote za nj odredjene za ovu godinu, i da mu je ono 4-5 hiljadicâ doznačeno do ljeta, a da se je uredila uz to i kakva sasvim zapuštena lučica, recimo, jedna od onih, gdje malo prije čuste o onim afrikanskim prizorim.

Sličnu opazku imao bih da učinim i glede razsvjete naše obale, i glede lučkog nadzora. Gdjegod trista, a gdjegod ništa!

Mi imamo baš divnih svetionika prama širokom moru, za velike inostranske brodove;

a neki unutrnji krajevi nalaze se u podpunoj tmuši, tako da naše malo obalno brodolje udara često na velike muke i nesreće.

Novo, nadobudno parobrodarsko družtvo ugarsko-hrvatsko, koje od početka ove godine šalje svoje krasne i udobne parobrode u Dalmaciju, ne može često vršiti svoju službu uzornom brzinom i točnošću, koje su mu glavnim ciljem — jer naša obala nije dostatno razsvietljena. Parobrodi ovog pohvalnog družtva moraju često kasniti dvie i tri ure iz Splita do Zadra, jer u noći, na nekim mjestim, s debelih tmina, ne mogu ploviti naravnom brzinom, bez pogibelji da upropaste sebe i putnike.

Nekidan, s nedovoljne razsviete, nasukao se je kod Privlake i parabrod „Vitez“ poduzetnog našeg gospodina Topića iz slavnog Visa.

Tako, na primjer, u podvelebitskom zalievu, od Paga na iztok, ne imade nikakve luke, van Vinjerca, u duljini od 35 miljâ. Vinjerac je pomorsko mjesto, i broji u lučkom poglavarstvu Zadarskom najviše brodovâ. Pred vratim luke Vinjerske, ima jedan brak, kako ga ondje zovu: *siga;* al ipak na *sigi* nema znaka, kô što nema u luci Vinjerskoj ni ciglog fenjera, da putnik u noći razazna gdje je, i da pogodi ulazak. Što bi zapao pomorskoj upravi jedan fenjer na hrbtu lukobrana vinjerskog, i jedan biljeg na *sigi?* — Sasvim malo, a predupriedilo bi se groznih nesreća. Tu je i lani postradao Špiro Lukić iz Šibuljne od Tribnja, kad je jedrio bracerom „Liepa Anka“, krcatom hrane za mlivo u Obrovac. Da mu ne budu, u olujnoj noći, vriedni Vinjerčani požrtvovno pritekli u pomoć, Lukić bio bi ondje našao grob sa svom svojom družinom, i sa samom „Liepom Ankom“.

Na žalost, nesreće na moru, osobito s malim brodovim, od nekoliko vremena u Dalmaciji često se dogadjaju. Ne prodje pô godine, a da se ne čuje: utopilo se je ujednput 10, 15, 20 i 30 osobâ! Bit će vam još u pameti, gospodo zastupnici, grozna nesreća, koja se je na 15 studenoga 1890 dogodila pod Omišom, gdje je poginulo okolo 30 ljudi, ženâ, momakâ, curâ, djece, sve težačke ruke većim dielom iz občine Imotske, koji su polazili u Brač za dobićem. — Srdce će vam još žaliti nad onom drugom užasnom nesrećom, koja se je lani, na Mrtvi Dan, dogodila ovdje pred Zadrom, kad je svoj grob našlo u pjenovitim valovim 16 praljâ iz Prekoga — sve kršne djevojke i bujne mužatice.

I prva i druga od ovih nesreća — da ostale od zadnjih doba ne spominjemo — dogodila se je krivnjom lučkih vlasti. Lučki činovnici dužni su paziti na brodove i na njihov teret, prije nego ostave luku. Ako je brod prekrcan ljudim, ili trgovinom, ako je vrieme opasno, dužnost je lučkih činovnika zabraniti mu odlazak.

U Omišu, kad je polazila bracera Supetarska „Hrvatska Zora“, kojoj se je dogodila užasna nesreća dne 15 studenoga 1890, bio je prisutan na obali lučkih čuvar-peljar. A „Hrvatska Zora“ bila je neoprezno ukrcala 130 bravâ, 2 vola i 40 putnikâ od prilike. Da je lučki činovnik, kô što je morao, zabranio odlazak s tim preogromnim teretom za mali brod, na „Hrvatskoj Zori“ ne bi bila omrkla vječna noć tolikoj nevinoj čeljadi! U istinu, gospodar „Hrvatske Zore“ osudjen je na 10 mjeseci tamnice, jer je neoprezno prekrcao svoj brod, ali lučki činovnik, koji je to dopustio, nije bio ni ukoren!

I visoka pomorska vlada u Trstu, ima u ovoj strašnoj nesreći svoj dio krivnje. Ona povjerava neke naše lučke urede po Dalmaciji carinarskim poslovačim ili financijalnim vodićim. Što će te da se ti ljudi razume u pomorstvo? Ili zar visoka vlada misli da su postali ljudi vješti moru, kad odgovore, na izpitim, na tri četiri upita formalne, il teoretične naravi, usljed kojih ih usposobljuje za

lučko službu? Na ovim izpitim nema pak u nas nikakve strogosti, te da postanu orbiljni, imali bi se polagati kod naročitog povjerenstva u Trstu, ili bit budno nadgledani.

Dobrim lučkim činovnikom ne može da bude carinar, ili financijer, već pomorac, koji je kušao ono sedam korâ, što no kaže poslovica, da ima mornarski kruh. S toga bi se imali odciepiti lučki uredi od carinarskih poslovnica u Dalmaciji, a lučka služba imala bi se povjeravat samo ljudim vještim nevjernom moru, i njegovim tajnam.

Kad je „Hrvatska Zora“ polazila, u zao čas, iz Omiša, vršio je službu lučkog čuvara-peljara neki financijalni vodić. Sjeguran sam, da je ondje mjesto nedorasla financijera, sjedio jedan naš izkušani pomorac, ona nesreća ne bi se bila dogodila.

Valjda ne bi oplakivali ni nesreću onih jadnih pralja iz Prekoga, da se visoka pomorska vlada ma štogod brine za lučku službu i po manjim našim mjestim, i da se i ovdje ne opetuje ona pučka, koju sam prije spomenuo: gdjegod trista, a gdjegod ništa!

Po našim gradovim ima lučkih činovnika, peljara, čuvara, na pretek; dočim cieli predjeli nemadu ni jednoga. Evo vam otočje Zadarsko, prvo u Dalmaciji s mnogobrojnih brodica, koje neprestance dan i noć križaju po moru. Na cielom otoku Ugljanu nema ciglog lučkog činovnika, ma ni najnižeg razreda. Isto budi rečeno o Pašmanu, Vrgadi, Ižu, Ravi, Škardi, Olibu, Premudi, itd. Na svemu Debelomu Otoku pak, jedva ćete naći lučku oblast u Salim, i pik!

„Na ovim otocim — reče mi tu nedavno neki sjedobradi naš Karont — vlada prava *republika* u pomorskim poslovim“. — A tim je onaj dobri starac htio reći, da se krca kako se hoće i koliko se hoće: ljudî, stvarî i marve; da se putuje kojim mu drago vremenom, ako se samo lapat jedra može otvoriti; u jednu rieč, da svak radi pametno i nepametno, oprezno i neoprezno, kako mu se svidja, jer nema jednog lučkog organa, koji bi onim inače dobrim pomorcim, spomenuo zakon i razbor.

Cienim, da toga nebi bilo, kad bi barem po jedan peljar-čuvar bio namješten u većim selim onog otočja, gdje je brodarenje sa malim ladjam najživlje.

Ali rekbi baš, da su ovi vriedni i neutrudivi otočani Zadarskog kotara osobito nesretni i s visokom pomorskom vladom.

Nigdje u Dalmaciji nije se manje učinilo da se doskoči prvim potrebam pomorstva, što po otocim Zadarskim. Osim malih iznimaka, još su tu sve luke i lučice onako, kako ih priroda od viekovâ nosi, bez stupovâ za privezanje brodovâ, bez pristupnog lukobranića, bez fenjerića, zamuljene, zatrpane.

Pa još k tomu, ovi jadni otočani prisiljeni su na dug, danguban i pogibeljan put, jer evo četiri godine minuše, da im pomorska vlada drži zatvoreno tiesno od Kukljice.

Pri vježbam torpedača ratne mornarice, našlo se je, da bi ono tiesno, u strategičke svrhe, imalo bit malo šire. Rečeno i odobreno kao za vojsku! Pogodjena je odmah radja javnom dražbom, i utanačeno je, da će u samih 40 dana bit gotova. Ali evo je prošlo 1490 dana, a neznatna ona radja na tiesnu od Kukljice, nije još dovršena, ili barem do nazad malo dana nije bila dovršena. Zašto, to je svakomu velika tajna; ali za tu tajnu mora da znade visoka vlada i njezin zakupnik, kako mi kažu, neki podanik talijanski, nastanjen u Piranu.

Imao sam čast dva puta upitati, u ovom visokom saboru, c. k. vladinog povjerenika, zašto se one radnje otežu za toliko godina, na veliku škodu stanovnika Zadarskih otoka, i oba puta, sudeć po vladinom odgovoru, imao sam kao u ruci držati, da će tiesno odmah, kroz malo dana, bit otvoreno. No, rek bi, da je Kukljički Lesseps varao, ili, recimo blaže, potezao za nos visoku vladu, jer radje, na ovom našem Suecu, nisu ni danas dogotovljene.

Istina je, minule jeseni otvoren je izmedju bolvanà i drugog gradjevnog liesa jedan uzki prolaz za male brodice; ali tako je pogibeljno i težko tud prolaziti, toliko kvara trpe bokovi brodicà, toliko se vesalâ izlomi i kavobandâ poruši, toliko brodicâ, dapače, tu se razbije, da jadni otočani opet vole obilazit daleko naokolo, nego podvrgavati se tim novim mukam. Uz ostale, tu je probio levut neki Barbić iz Luke, razbio je gaetu neki Kunjanić iz Žmana; a Martinović Jadre iz Kukljice potopio je svoj brod, kô što i mnogi ribari iz Iža.

Upitao bih i sada visoku vladu, kad će napokon svršiti one *kolosalne* radje na Kukljici — koje rek bi sve napokon sastoje u izkopanju tiesna, i proširenju istoga za dva metra — ali bojim se da ju opet njezin Lesseps za treći put ne prevari; a ja želim, u koliko mi je moguće, štediti njezin ugled u ovom visokom saboru.

Upitao bih je takodjer, zašto je dva puta obustavljena dražba za radju obale u slavnom Staromgradu, premda je dotična osnova odobrena od visokog ministarstva, i premda je za te radje glasovano u proračunu 1890 fior. 2.000, a u onom 1891 fiorinâ 6.000. Ali čemu pitanja, kad već znamo kakvi su odgovori vladinog povjerenika u ovom visokom saboru? — *Ibis redibis non morieris in bello!*

Ne mogu se oprostiti s pomorskom upravom, a da ovdje pri koncu još ne požalim, kako se malo pazi na tamanjenje ribe po našem moru sa ubitačnom dinamitom; kako se slabo ili nikako vrše propisi goričke konferencije glede talijanskih ribara, kojima, i novim trgovačko-pomorskim ugovorom, Austro-Ugarska pušta podpunu slobodu po našem moru, kao da su u svojoj kući, ne mareć za to, da tim ubija naše ribarstvo; kako nam, usljed nepravednih polakšica podarenih talijanskoj zastavi i obalno brodovolje sve više propada, kô što nam je već sasvim propala slavna trgovačka mornarica.

Ova je, godine 1881, brojila 2041 brod od 245.166 tonâ, su 9.937 mornarâ; a godine 1890 imala je manje 293 broda, 69.124 tonâ i 2027 mornarâ. U ovom zadnjem desetgodištu, veliko trgovačko brodovlje daje nam dakle srednju od 32 broda manje na godinu, a u zadnjem petogodištu ta srednja pada na 44. — Vrlo žalostno!

U drugim pomorskim državam nije tako. Osobito u susjednoj Italiji, u zadnje doba brodovlje se sve više diže. Ali Italija radi i izdašno pomaže svoju malu i veliku mornaricu. Dok je Italija zatvorila svoje luke obalnom brodovlju Francuzke, Austro-Ugarska širom je otvorila naše talijanskoj zastavi, na veliku škodu domaće pomorske ruke! Dok Italija, Francuzka, a ove godine i Amerika, troše znatne svote u podporu brodovim na jedra, Austro-Ugarska ne samo ne podpomaže svoje jedrenjake, nego ih uprav guši i tamani nesnosnim porezim.

Podjemo li ovako napried, gospodo zastupnici, nije daleko vrieme, — a to bi visoki vladini krugovi imali znati — kad će sasvim nestati naših brodova i naših mornara na ovoj obali, i kad će visoka pomorska vlada u Trstu poslovati na svu korist i slavu kraljevine Italije, kô što već danas dobrim dielom posluje.

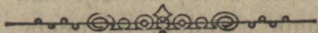
Koliko će to pak pomoći ugledu, snazi,

sjegurnosti austro-ugarske monarkije — *videant consules!*

Molim gospodina predsjednika, da mi dozvoli malko odmora, jer će moj govor trajati još dva sata.

Predsjednik. Pristajem, i pošto gospodin zastupnik Biankini namjerava govoriti još dva sata obustavljam sjednicu do večeras u 7 sati.

(Sjednica je obustavljena u 3 s. 50 č. po podne).

(Nastavak sjednice u 7 sati večer).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Pugliesi D.r Ante i Gjuro Vukotić.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić, zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić; savjetnik c. k. Namjestništva Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je opet otvorena. — Ima nas 23, broj je zakonit. Slijedi opća rasprava o pokrajinskom proračunu za god. 1892. Ima riječ zastupnik Biankini. Molim gospodina govornika, da se ne odaleči od predmeta, kao što je u jutrašnjoj sjednici učinio, pretresajući djelovanje c. k. Pomorske Vlade u Trstu. To bi umjesno bilo raspravljati u Carevinskom Vijeću u Beču. Preporučujem takodjer gospodinu zastupniku da ne bi u produženju govora opet prekoračio granice parlamentarne pristojnosti.

Biankini. Dopustite mi sada, gospodo zastupnici, da prodjem na drugo polje, i da rečem koju o našoj sjegurnosti; ali ne o obćoj sjegurnosti monarkije, prama sada iztaknutim prilikam, već specifično o našoj javnoj domaćoj sjegurnosti, koja je u Dalmaciji povjerena dosta brojnoj žandarskoj četi, i za koju iz kukavnog našeg proračuna mi i ove godine odkidamo znatnu svotu.

Kako se je ugledni žandarski sbor u Dalmaciji ovih zadnjih godina žalostno poniemčio; kako su sinovim ove zemlje s njemačkim jezikom stavljene težke, mal ne neprebrdive zaprjeke do viših žandarskih časti, i kako to škodi ugledu, radu i uspjehu žandarske službe — imao sam prigode, gospodo zastupnici, drugi put obširno razlagati u ovom visokom saboru.

Fatalni čovjek, koji je dalmatinsku žandarmariju dotjerao do skrajnih granica iznarodjenja, pošao je tu skoro iz naše zemlje, i mi ga nismo požalili.

Hoćeli novi zapovjednik žandarmarije u Dalmaciji uvidjeti pogrješke svog predšastnika, i popravit ih; hoće li povratiti žandarmariju na naravni temelj, na stare njezine slavne tradicije, i učiniti da ona ne bude narodu na sablazan i smutnju, već ono što ima biti: budna čuvarica života i imanja državljanina — to će nam nedaleka budućnost pokazati.

Ali ako je istina, da se od rana jutra vidi koje će vrieme, vrlo dvojim, gospodo zastupnici, hoćeli se žandarmariji u Dalmaciji razvedriti pod novim zapovjednikom. Pod njim, do sad čujemo, da obilazi naše žandarske stanice neki častnik Karl Mravan iz Doljnje Austrije, koji ne zna ni rieči hrvatski. Kad podučava naše žandare, ne razume ga! Pa njim taj gospodin znade još u brk kazati, da žandari rodjeni dalmatinci nisu za drugo, nego *nur für menagiren;* da žandar koji znade samo hrvatski jest kao ništa; ako znade talijanski, da je tek nešto; ali da je pravi čovjek samo, ako znade njemački!

Žandarmarija, gospodo zastupnici, kakva je danas u nas u Dalmaciji, sjegurno svojoj

svrhi ne odgovara. Ona nije već stara žandarmarija, sa sjajnom kacigom, izpod koje virila je samo junačka skrb za obći poredak, za javnu sjegurnost; — ona je sad sa svojim lepršavim perjem na glavi navukla na se i drugu ćud, i druge običaje, malo u istinu vojničke i malo junačke.

Žandarmarija je danas, gospodo zastupnici, glavni stup državne policije. Ovo je vrhovna njezina zadaća, a sve ostalo za nju je spodnene važnosti, deveta briga.

Ako država hoće da ima svoju policiju i po najzabitnijim selim, prosto njoj; ali da baš žandari, odredjeni u sasvim druge svrhe, imadu za to služit joj; da za takove žandare imademo i mi odkidati svake godine znatne svote od našeg premršavog proračuna — to mi se čini, gospodo zastupnici, da nikako neide.

I tim manje, kad vidimo da ta državna policija ne radi nego na poniženje naših autonomnih vlasti, na zator ugleda prezasložnoga našega dušobrižničkoga svećenstva, na ugušenje i one zadnje iskrice slobode, koju gdjegod još uživamo, ako ju baš kad i uživamo.

Naše obćine, naši župnici, naša rodoljubna družtva, naše škole, i svi mi, gospodo zastupnici, svi, više ili manje, stojimo pod žandarskim nadgledom.

Politička vlast u Dalmaciji, ili se već ne obraća obćinam za obaviesti, koje je dužna od njih pitati, ili, ako se *pro forma* obraća, ponizuje ih, stavljajuć ih pod kontrolu žandarâ.

Imamo slučajevâ, gdje su naše obćine izviestile točno i savjestno u stanovitim pitanjim obrtničkim, imovnim itd., i gdje su ta obćinska izvješća stavljena *ad acta,* jer *raport* žandara, skalupljen po kazivanju zanimana seoskoga krčmara, ili kakve druge strastvene osobe, bio je pouzdaniji za političku vlast od nepristrane i temeljite rieči naše autonomne vlasti.

Dogodilo se je slučajevâ u Makarskom poglavarstvu, da su vjere župničkih ureda postale nevaljane prama *raportim* žandara. Dapače, jedan župnik, u istom kotaru, izdao je tako zvanu obiteljsku matrikulu, ili ti vam „Obaviesti izcrpljene“ po obrazcu 13 k., §. u 56 vojničkog zakona 11 travnja 1889. U matrikuli župnik točno je nabrojio sve članove dotične obitelji, i posvjedočio istinitost svojim uredovnim pečatom i svojim vlastoručnim podpisom. Badava! Žandarski *raport* kaže, da otac u toj obitelji ima dvie kćeri, dočim župnik svjedoči da nema nego jednu; i politička vlast vjeruje žandarim, a ne vjeruje župniku! Utaman se dotični otac prisiže da mu Bog nije dao nego jednu kćer; zaludu u svojoj prostodušnosti zove u svjedočanstvo svoju zakonitu ženu, koja se kune, da joj je bio za cio viek dobar i vjeran suprug, i da drugih kćeri nema, nit može imati; utaman župnik se pozivlje na sve selo, na svoje uredovne knjige! Politička vlast vjeruje žandarskom *raportu,* kao S. Pismu, i pitanje je svršilo, kô da *Roma locuta est!* Onaj naš dobri primorac morao je pred zakonom nositi na svojim ledjim drugu kćer, za koju nije nikad znao, niti će ikad znati, jer što jest, jest; što nije, nije.

Sličnih slučajeva imamo na koše. Sve je sad podredjeno žandarskoj kontroli! Pitate li dozvolu za nošnju lovačke pučke, ako niste u milosti žandarâ, zaludu vam i najbolja svjedočba vaše obćine; pitate li pripomoć za popravak lokve, crkve, puta — sve isto: odlučnu rieč imadu žandari; oni su za vladu prvo i zadnje neopozivno sudište.

Napokon, ako pošaljete molbenicu za kakvu milost na svoga kralja, i ta mora doć u žanžarske ruke. Poznat mi je, uz ostale, sliedeći slučaj. Tu nedavno neki mladi dušobrižnik Šibenske biskupije, koji je imao, poslie 16 godinâ naukâ, fiorinâ 24:50 mjesečne plaće, obratio se je kralju za milostivu pripomoć.

Molbenica pošla je iz kraljske pisarne na ministarstvo u Beču, sa ministarstva na namjestništvo u Zadru; sa namjestništva na poglavarstvo u Šibeniku; sa poglavarstva na *sergenta* žandarmarije u dotičnom mjestu, gdje je dušobrižnik službovao, pa opet istim putem na kraljevu pisarnu u Beču. Poslie 7 mjesecî i 18 danâ, onaj dušobrižnik milostivo je dobio fiorinâ 20 pripomoći, jer, rek bi, da žandarski *raport* nije bio od nepovoljnih, ali svakako znade se za stalno, da je zapremao dva lista gladke hartije, tako zvane *concetto piccolo.*

Žandarim, večinom Niemcim, kao državnoj policiji, sve je danas u Dalmaciji dopušteno. U Novigradu razoružaše lani neke lugare i poljare, pa im i kuće premetaše bez dozvole, ili barem obznane, občinske vlasti.

U Metkovićim, prigodom proslave 25.godišnjice slavne Viške bitke, žandari samovoljno zaplieniše najnevinije rodoljubne nadpise u slavu hrvatskog junaštva sastavljene. Ti nadpisi tiskani su kasnije u javnim novinam, a naša inače prerevna državna odvjetništva u poslovim štampe, nit ih mrko pogledaše. A to nije mala stvar, ako se promisli, što su državna odvjetništva postala za javnu štampu u Dalmaciji, i kako ju užasno šikaniraju!

Kad su prošlog kolovoza Hrvati iz Dalmacije, kao na pir, najoduševljenije hrlili u beli Zagreb, — u to središte naše kulture, naših najživljih nada, naše budućnosti — da se tu na izložbi dive napredku krvne svoje braće, da ponove stare i nove zavjete nerazrješive zajednice, neugasive ljubavi prama celokupnoj hrvatskoj domovini — žandari, pri mostovim parabrodâ, javno su bilježili one, koji su u Zagreb putovali, kao da se radi o kakvim robovim ili zločincim!

Uz ovaku pisaniju, uz ovake neslobodoumne zadaće, koje ponizuju pred pukom i žandare i autoritet naših občina, naših župnika, najboljih narodnih prijatelja; uz ovake neslobodoumne zadaće, koje stavljaju na milost i nemilost žandarâ čast, slobodu, sve interese poštenih gradjana — kako ćete, gospodo zastupnici, da žandarmarija može vršiti glavnu svoju dužnost: čuvanje života i imanja vjernih podanika?

I doisto, meni se čini, da javna sjegurnost u Dalmaciji nije se poboljšala, dapače, da znatno nazaduje, osobito u sjevernoj strani zemlje, odkad je žandarmarija, natrpana Niemcim, izgubila ovih zadnjih godina svoj prvobitni značaj, da postane najaktivnijim udom naše *Staatspolizei.*

Mi smo, poslie zadnjeg saborskog zasjedanja, doživili u Dalmaciji drzovitih, baš sensacionalnih kradja i paljevina, koje do sada nisu bile toliko obične, i koje valjda ne bismo bili doživjeli, da se naši žandari miču, kô što su se prije micali, i po polju i po kršu, i po selim i po varošim.

Bit ćete čitali po novinam, gospodo zastupnici, da su u ovo zadnje doba orobljene občinske blagajne u Grblju i na Kistanjam; da se je pokušalo provalit sudbenu i poreznu blagajnu u ovom zadnjem mjestu; da su pokradeni dućani braće Kulišića u Vrlici, N. Pižania i Nikole Škarpe u Promini; P. Švoga u Dubrovniku; Angje udovice Sugjić u Kaštel-Lastvi; da je u Benkovcu naskočen poštarski ured; da je orobljen župnik Petrove Crkve; da je pokradena crkva u Metkovičim; da je orobljen župnički stan na Naniću, i zvjerski umoren otac onog velečastnog župnika, 77.godišnji starac, dobra duša, Mijat Ivanković, itd. itd.

Napokon, usred Paga, lopovi uljegoše u kuću bivšeg ondješnjeg načelnika, i ponesoše znatnu svotu novaca i obiteljske dragocjenosti.

Kakva je pak sjegurnost života i imanja po našim selim, sudite, gospodo zastupnici, po sliedećim lopovštinam, koje su prodrle na

javnost kroz novine, u sama dva prva mjeseca minule godine, i to samo sa sjeverne strane Dalmacije. Koliko ih pak nije javljeno, Bog sam znade.

U Krupi, jedne same noći, zločinci zapališe Jovešku Glušcu 5 stanova sa svom marvom i pićom.

U istoj Krupi Pilipu Jovančeviću, Šimi Krlji, i Iliji Kukotu osvanu u plamenu i dimu svakome po jedna sgradja.

U Bilišanim, nekomu Kaliniću, zapališe i spržiše 5 volova, 1 kravu i 70 glavâ sitnog blaga.

Na Miljevcim, Jagi Mazalinu obratiše u pepeo pojatu punu siena i slame; Stanku Vatavuku izlomiše jedan vinograd; Paški Samodolu, rečenomu Gavranu, provališe u konobu i odnesoše 300 fiorinâ u novcu, bačvicu rakije, vina, pršutâ itd.

U općini Novigradskoj lupeštine tako su bile začestale početkom minule godine, da pošteni ljudi nisu bili već sjegurni, ni obdan ni obnoć, u svojoj kući, U malo danâ pokradoše u Podgradini Jozi Žuri 20 glavâ sitne marve, Šimi Barabi iz Paljuha 6, Luki Pediću iz Pridrage kravu, a Frani Klancu iz Posedarja junicu i tri sitne životinje. Pa ni danas u ovom predjelu javna sigurnost nije puno bolja. I tu nekidan poharaše u Posedarju vas perivoj starog hrvatskog borca Dinka Buzolića i posjekoše mu dva vinograda.

Dok su se navedene kradje sbivale, žandarski poštovodja u Novigradu zabavljao se je dizanjem pušakâ lugarim i poljarim — premda su imali dopust da nose oružje — i pucanjem u seoske pse. Prigodom ovih nikšanskih zabava u pse, gospodin poštovodja u malo da nije ubio jednog vriednog mladića one ubave varošice.

Što se prije nije nikad čulo, prošle zime začestaše kradje marve i na otoku Pagu, osobito u odlomcim Kolana, Barbata i Novalje. Ukradeno je na stotine fiorinâ sitne živoinje pojedinim čobanim, a žandari, — inostranci, koji ne znadu hrvatskog jezika, ni pučkih običaja — ne uhvatiše ni ciglog lupeža!

U općini Biogradskoj takodjer kradje i paljevine bijahu na dnevnom redu, pa nisu ni još sasvim prestale, kô što ne prestaše ni u crnoj Bukovici, gdje osobito uz zogove, paljevine gotovo umetoše narod.

Petroljerska davorija pod Velebitom svaki čas sve to glasnije se ponavlja, uz užasne stupove ognja i dima, uz krvava garišta i sirotinjski jauk, a visoka vlada ne zna joj naći lieka!

Premda je dokazano kao na dlanu, da su jedini kolonaši vriedni uzpostaviti red u ovom najnesretnijem kraju Dalmacije, visoka vlada ne samo što ne će da se odazove glasu javnog mnienja, koji od pune četiri godine vapi, da se broj kolonaša umnoži, da se njihovi vriedni vodje oskrbe konjim, nek mogu brže oblićati i nadgledati cio nesjegurni predjel — nego još škrtari i sa ono malo kolonašâ što imamo, na način baš nedostojan.

Promislite, gospodo zastupnici, nevoljni kolonaš — izložen neprestance pogibelji života i napornom trudu — nema nego 90 novčićâ na dan, i od te kukavne svote mora braniti se, plaćat stanarinu, odjeću, pranje, sve! Što više? Kolonaši od svoje kese moraju plaćati stanarinu i za tamnicu, gdje čuvaju uzapćenike, dok ih predadu c. k. sudu!

Ipak su kolonaši više zavriedili za javnu sjegurnost po Kotarim, u jednu samu godinu, nego svi žandari koliko ih je bilo, u dvie i tri godine.

Sama kolona od Smilčića minule godine odkrila je do 250 lopovštinâ, i predala je sudu zločince. Žandari, ne znam jesu li ih odkrili stotinjak.

A to je naravno. Većinom tudjinci, žandari ne poznadu narod, ni njegove dobre i zle običaje; revni organi državne policije i službene niemštine, sva njihova djelatnost gubi se u piskaranju policajskih *raporata,* koji će valjda imat svoju važnost za visoku vladu, ali koji za narod ne vriede ni hartije na kojoj ih šaraju.

Doživili smo dapače nedavno i to, da žandari u kotaru Šibenskom postaše revni porezači. Stadoše uhoditi i vrebati seoske potlehušice, da doznadu za one naše seljake, koji po naravnom daru znadu ono što drugi moraju da uče: napraviti čakmak na puški, zaliti kazme nožu, iztesati ralo, sastaviti plug, skrojiti kaparan, podmazati ili promieniti krov svojoj kući itd. Sve to naši daroviti seljaci u dokolici, od ljubavi, rade i medjusobno se tim pomažu, a da nijedan ne tjera zanata. Ti meni sastavi plug, a ja ću tebi napraviti čakmak na puški; ti meni iztesi ralo, a ja tebi dvie lule duhana. Ipak žandari u svojoj mudrosti nadjoše, da su ti naši težaci pravi zanatlije i obrtnici, te ih prijaviše političkoj vlasti, koja mnogim zabrani dalje baviti se s tim kućnim poslovim, pod prietnjom globe; a mnogim udari porez. Jeli moguće, gospodo zastupnici, što bezumnijeg pomisliti? Naša uprava, koja obdan driemlje, rek bi da baš u noći ne spava, nego da razmišlja i snuje, kako da u Dalmaciji uništi sve što je još dobra, i da narod sasvim upropasti. Po drugim zemljam troši se na hiljade i hiljade za promicanje domaćeg obrta, dižu se naročite škole, u tu svrhu, prosvietljuje se seoski puk putujućim učiteljima, i na sto načinâ, da se pomogne, da se uzdigne; a u nas se ludo batali i ono što sam težak svojim prirodnim darom znade, i što mu je ubah od koristi!

Pošto se po ovomu, i po svemu što prije rekoh vidi, da se je žandarmarija u Dalmaciji iznevjerila svojoj svrhi, a dokazano je da ju kolone najuspješnije zamienjuju — visoka vlada imala bi obratit pažnju na ove zadnje, pomnožit ih, i dobro ih obskrbiti potrebitim sredstvim, a to osobito po onim krajevim gdje je javna sjegurnost na nizke grane spala, kô što smo malo prije vidili.

Nam u Dalmaciji ne treba detektivâ: mi smo, otvoren, iskren, lojalan narod; ne treba nam ni neslanih njemačkih *raporata,* uzaludne pisanije, već uspješna râda i reda, mira i sjegurnosti!

U pravoj maniji niemčenja, kojom vidismo, kao nečistim duhom, obuzete sve grane naše javne uprave, lani smo doživili i to, da žandari, samovoljno, bez dopusta obćinske, seoske ili župničke vlasti, postaviše na grobište Vodičko, na veliku sablazan onih kršnih Hrvata, sliedeći njemački nadpis, uklesan u kamenu:

— Josef Angebrand — K. K. Wachmeister — Am 1 Februar 1890 — Friede seiner Asche — Gewidmet von den Angehörigen der 4 Abtheilung.

Ne misli li već visoka vlada povratiti žandarmariju dalmatinsku na njezine stare zadaće, po kojim je u svoja prava doba bila stekla kod nas doisto slavno i zaslužno ime; ne misli li ona otriebiti naše žandarsko tielo od tudjinacâ, koji ne shvaćaju ni svoju zadaću ni naš narod; a kanili ona i nadalje pod častnom žandarskom uniformom obdarivati nas suvišnim germanizatorim i zlovidjenim detektivim — puno će onda bolje providiti svomu ugledu, i ugledu častnog žandarskog sbora, ako sasvim ukine, ako za uviek zakopa žandarmariju u Dalmaciji, i ako na njezin grob, u Kiswardajevoj palači u Zadru, prenese, uz shodne popravke, spomenuti njemački nadpis sa Vodičkog grobišta.

Friede seiner Asche — hrvatski naš narod ne će ni onda znat opetovati žandarmariji dalmatinskoj, jer Niemac nije, nit će ikad biti; ne će ju moć ni žaliti, ali će ju pustit da počiva u miru, i da uživa svoj vječni njemački san, koji već odavna zaslužuje. *Friede seiner Asche!*

Paullo maiora canamus! Dozvolite mi sada, gospodo zastupnici, da iz ovih maglovitih policajskih nizina — gdje nikako ne može da cvati nježno cvieće prave ustavnosti, gra-

djanske slobode i narodnih prava — podignem oči na vedrije obzorje, na posvećeni hram božice Temi.

Valjda će tu našem rodoljubnom srdcu biti štogod laglje; valjda ćemo tu napokon naći onu božju iskru pravice za svetinje hrvatskog naroda u Dalmaciji, koju smo uzalud do sada tražili po raznim granam javne uprave.

U istinu, ako nepristrano promotrimo djelovanje sudbene struke u Dalmaciji moramo priznati, da se tu najviše poštuje hrvatski jezik i narodno pravo u obće; ali da se poštuje kô što bi stroga pravica zahtievala, da su u nas sudbeni uredi, kakvi bi imali biti u pogledu jezika i narodnih potreba — to nitko sviestan ne može kazati.

Iztočni grieh unutarnjeg jezika talijanskog, koji su svi uredi u Dalmaciji baštinili od nesretne svoje Eve, od mletačke republike, neda se još brisati ni kod sudbene struke.

Premda, po zadnjem službenom popisu pučanstva, u Dalmaciji govori 501.267 dušâ hrvatski, a talijanski samo 16.000, ipak je jezik talijanski službenim i kod svekolike sudbene struke.

Ako ova grdna nepravda udara u oči kod ostalih ureda, kod sudbenih pravi je *monstrum*, i baš je nesnošljiva, ubitačna i za sami ugled pravosudne ustanove.

Kako ćete, gospodo, da naš narod dobije uzvišeni pojam o pravici, kako ćete da bude uvjeren da će mu se vazda suditi po božju, kad netom stupi u sudbene urede čuje da svećenici pravde govore i posluju tudjinskim jezikom, jezikom njemu nepoznatim, jezikom koji on ne govori, i koji njegovom srdcu ne dopire? Zar mislite da naš narod ne razumi, kolika mu se tim nepravica nanosi? A kad odmah na pragu hrama pravice udara na tako težku nepravicu, kako ćete da on vjeruje u svetost zakona i prava, na zaštitu kojih sudovi obstoje?

Tudjinski jezik u sudbenoj struci u Dalmaciji ponizuje dakle njezin ugled pred narodom i ruši joj temelje, u grdnom je protuslovju s pojmom pravice, koju eminentno zastupa ta struka, osim što je ogromna, Bogu vapijuća nepravda.

Ta nepravda tako je eklatantna, da ju već uvidjaju i sami naši najodrješitiji politički protivnici. Jedan od najboljih pravničkih sila u Dalmaciji, D.r Forlani, čovjek dubokog znanja, široke kulture, poznat sa svojih pronicavih juridičkih radja u Italiji i u Njemačkoj, tako da je uživao podpuno pouzdanje onog pravoznanca svjetskog glasa, kakav bijaše pokojni ministar Glaser — tu skoro, pred porotom Splitskom, nije mogao pridušiti glas svoje pravničke sviesti, te čisto i bistro ne izjaviti, da naš „liepi hrvatski jezik „jedini ima pravo da gospoduje u dalmatin„skim sudnicam, jer sva porota, svi obtuže„nici, svi svjedoci, djeca su tog jezika“.

Nepravica tudjinskog jezika u unutarnjoj službi kod naših sudova, tako je ogromna, da ju uvidjaju i sami pošteni sudci, koji u svojoj čistoj savjesti moraju žaliti pusto vrieme što gube prevadjanjem osudâ sa talijanskog na hrvatski jezik, dok im nedostaje vremena za riešenje drugih parnica, koje leže godinâ i godinâ zakopane pod uredovnom prašinom.

Vami je zar poznato, gospodo zastupnici, da po glasu ministarskih naredba o jeziku, kod sudbenih dvorova prve molbe, mal ne sve prekršajne i kriminalne razprave vode se izključivo hrvatskim jezikom, i da na tom jeziku moraju se izdavati osude strankam. Sada, što se sbiva radi nesretnog uredovnog jezika tudjinskog? — Da dok se sva parnica vodi na hrvatskom jeziku, sudci moraju ipak viećati talijanski, pa svaku osudu, sa razlozima, prevadjati iz talijanskoga na hrvatski jezik.

Pošto pak prekršajne i kriminalne razprave obuhvaćaju veći dio ukupne djelatnosti pokrajinskoga i okružnih sudova u Dalmaciji, ti

sudovi moraju najbolji dio svoga vremena trošiti u uzaludne prevode osudâ, i preobraćat svoje urede, stvorene za to da kroje narodu brzu i jeftinu pravicu, u kojekakve prevadjačke *bureauxe*.

Ovu golemu nepravicu, toliko škodnu ugledu pravde i vršenju nježnih sudbeni posala u Dalmaciji, svak već uvidja, ali ju sama visoka vlada ne uvidja. Kao kakva kamena kariatida, ona sama šuti i na ovu nepravicu; ona same ne vidi i ne čuje što se okolo nje sbiva, i godinâ i godinâ stoji zapiždrena nad mukam i nevoljam našeg nesretnog naroda, kao da za nj ni duše ni srdca nema!

Dapače, kô što mu novi kvasac nesloge i nazadka podmeće njemačkim jezikom, po svim granam javne uprave, tako vreba i na sjajna adamatinska vrata svetog hrama pravice, da mu ga i tu ubaci.

Prvi su pokušaji već učinjeni; ali na sreću našu, i na čast dalmatinskih sudaca, rekbi, da ne uspjevaju.

No, naša je visoka vlada neumorna u jednoj samoj stvari: u pokušajim niemčenja.

Pošto se sudovi dalmatinski ne predavaju i paze da ih niemština ne zarazi, ona sada juriša na njihove predstraže, na državno nadodvjetništvo i na državna odvjetništva.

I rekbi, ako sam dobro obaviešten, da te predstraže uzmiču na svoj bojnoj crti, i ne baš junački; jer nemaju srdca ni čarkati se na obranu zakona i pravice. Ako je moj raboš ovdje točan, a cienim da jest, državno nadodvjetništvo na njemačkom jeziku, a bez ikakva grizodušja, odavna prima od namjestništva mal te ne sve spise. Sličnu njemštinu primaju, rek bi, i sva državna odvjetništva, ne samo od visokog namjestništva, nego i sa strane c. k. žandarskih postaja, tih revnih germanizatornih *etapa* u Dalmaciji. I tako nam je *vestibulum* hrama pravice u Dalmaciji gotovo poniemčen!

Do vaše i časti i koristi, dalmatinski sudci, da neprijatelj i dalje ne prodre, da i sveto utočište pravde ne bude opoganjeno! *Principiis obsta! Sero medicina paratur!*

Ja se, u ostalom, gospodo zastupnici, ni malo ne čudim što se naša državna odvjetništva tako lasno podmeću poniemčujućoj struji, kad vidim, na što je, njihovom zaslugom, spala u Dalmaciji sloboda štampe.

Sloboda štampe! Ljuta je to ironija! Sloboda štampe faktično i ne obstoji u Dalmaciji, gospodo zastupnici! Nit se već može u nas o njoj govoriti, osim kao o kakvom mitusu. Mi možemo samo govoriti o bivšoj slobodi štampe, iz vremena gradjanskog ministarstva — vremena, koja, žalibože, moramo danas u mnogo čem zaviditi — kad se novine nisu u nas plienile po naputcim presidiuma dalmatinske vlade, kô što se danas pliene.

U nas nije već zakon mjerodavan za novine, nego volja visoke vlade. Govorim, gospodo zastupnici, o svim dalmatinskim novinam, bez razlike stranačkih boja, jer smo svi u nevolji drugovi. Ako se naše novine usude dignuti i malo jače svoj glas, ili iz daleka samo izjaviti svoje negodovanje prama visokoj vladi, ili njezinim poslovačim — zapliena je gotova. Naše novine, dapače, ne smiedu već, bez sapliene, ni najmanju opazku učiniti trojnom savezu, ili bilo kojem njegovom članu. *Noli me tangere!* Inače zapliena je neumoljiva. Prošle sedmice zaplienjene su neke naše novine samo za *jednu rieč* izrečenu o jednom članu trojnog saveza!

I u tim slučajevim, barem ovdje u Zadru, gdje je glavni razsadnik dalmatinskih novina, gospodin državni odvjetnik ne običaje listati i mozgati zakonik i stavljati na tanke terezije, s jedne strane štamparske §§.e, a s druge novinarske članke; već običaje trčati na vladin presidium — svojim sam ga očima vidio; — ali ne u svrhu da tu, u tom *sancta sactorum* visoke vlade, ojača svoju oslabljenju pravničku sviest, već da izvadi iz svoje li-

stnice pružljivi § 300 K. Z. ili koji drugi slični, *ad beneplacitum Suae Dominationis excellentissimae.*

Da se uvjerite, gospodo zastupnici, dokle smo doprli u Dalmaciji sa samovoljom prama javnoj štampi, pročitat ću vam sada četiri pet brazdâ, radi kojih, minulog kolovoza, bijahu zaplienjene od gospodina državnog odvjetnika Čipika, ovdje u Zadru, jedne naše novine, prouzrokujuć njim preko 70 fiorinâ škode.

Čujte, koji su to veliki zločini, radi kojih se u nas zapliene najstrožije obavljaju:

„Blaženi vi — ovo pisahu iz Bosne — „koji uživate barem mrvičak ustavnih slo„bodština! (Doisto liepe su ove naše slobod„štine!) Kad će već i u Bosni prestati ab„solutizam i militarizam, te granuti nam zračak „ustavne slobode? Čudimo se, da liberalni „parlamentarni ljudi, ni u Beču ni u Pešti, „još nikad o ovom ne progovoriše".

Težko će vam bit vjerovati, gospodo zastupnici, da se radi ovakih nevinih brazda smiedu plieniti javne novine — koje su svojina slobodnih gradjana, koje predstavljaju glavnicu umnih i materijalnih žrtava i na koje, kao ni na privatno imanje, bez vrlo osbiljnih razloga, nitko, pa ni vlada ni državno odvjetništvo, ne bi imao ni krivo pogledati; — ali je to nepobitna istina, i vi se ne ćete čuditi, kad se spomenete, da mi živimo u iznimoj zemlji, u Dalmaciji.

U istinu, sudbeni dvor prve molbe, kao štamparski sud, pa i prizivni sud uništiše ovu klasičnu zaplienu, ali koja hvajda? — Škodu, ne malu, koju je uprava novinâ od nepravedne zapliene pretrpila, nitko nije naknadio, a gospodin državni odvjetnik stekao je ipak kod visoke vlade jedan naslov više na dalja promaknuća, pa mirna Bosna. Da je naš nevoljni težak komu počinio štetu od 70 fior., čamio bi danas u tamnici, i morao bi je naknaditi; a naš gospodin državni odvjetnik, koji čini na hrpe ovih zlobnih šteta našim novinam, šeta se po gradskim ulicam, i još se pelivani kô da je kakvo junačko djelo obavio! Gdje je tu pravica? — *Justitia de coelo prospexit!*

Glede zaplienâ novina opazit mi je ovdje, da se ne samo u nas sporo obavljaju, naime, 3, 4 i 10 satî, poslie nego je iztisak dotičnog broja predan vlasti — što dakako nosi još veću škodu i dangubu — nego da se i riešenja sudovâ glede potvrde, ili ukinuća zapliene sasvim otežu. Osobito dok prizivni sud izreče zadnju rieč, obično prodju najmanje dva mjeseca. U sve to vrieme tiskarna ne može razpolagat slovim zaplienjenog članka, koji redovito stoji pod uredovnim pečatom; a ako je pak zapliena ukinuta, oslobodjeni članak nema već nikakve aktualne vriednosti.

Ova sporost u štamparskim stvarim protivi se slovu i duhu tiskarskog zakona, te je željeti da i u ovom pogledu Dalmacija ne bude već mrzkom iznimkom.

Javna štampa, gospodo, ima pravo da i u Dalmaciji živi, i da joj se na sto načinâ ne otežćava obstanak. Veksacije što javna štampa u nas trpi, naperene su proti samomu narodu, koji u njoj vidi najbolji branik svojih prava. Sa štampom skopčano je razbudjenje hrvatske naše sviesti, njoj moramo zahvaliti naš kulturni i politički razvitak; njoj ćemo, ako Bog da, u glavne zasluge upisati i postignuće našeg narodnog jedinstva, naše samostalnosti i slobode.

Nek bude uvjerena visoka vlada, da svi njezini žandari i državni odvjetnici, to zapriečiti ne će, i ne mogu; jer zakoni povjestnički na dadu se ni mienjati ni obustaviti u svom neumoljivom teku.

A bude li visoka vlada uvidjavna i dosjetljiva, velika evolucija k jedinstvenom pravcu, kojoj, matematičkom sjegurnošću, idje u susret i hrvatski narod, ne će se sbiti na njezinu škodu, nego dapače na veliku korist prejasne absburgske kuće, koja u ujedinjenom hrvatstvu naći će najčvršće temelje svojoj budućnosti.

S toga i kao vierni podanici moramo žaliti da sve ovo visoka vlada još ne uvidja i ne shvaća, dapače da postupa prama hrvatstvu tako, kô da ga na silu hoće da potisne sa zakonitog temelja, na kojem stoji i hoće da se razvija.

Svaki slobodni izliev hrvatske sviesti, kô da ju plaši i uzrujava. Ne samo rieč slobodne štampe da ona ne može trpiti, nego ni koji mu drago drugi hrvatski izkaz, pa bio taj i najnježnijeg pieteta.

Na primjer. Prošlog travnja u Rabu neki rodoljubi htieli su prirediti zadušnice nesretnim hrvatskim mučenicim Zrinskom i Frankopanu.

Tim istim nevinim žrtvam dvorske kamarile, svake godine, u bielom našem Zagrebu, i po svim hrvatskim zemljam, narod prirediuje slične zadušnice. Dapače, omladina hrvatska na visokim školam, sieća ih se u Beču, u Gradcu, i na sam njihov porušen grob u Wienerneustadtu, svake godine polaže vienac harnosti. I to joj nitko ne brani.

Ali u Rabu, gospodo zastupnici, zadušnice za naše mučenike bijahu lani zabranjene!

Minule godine bio je u Zagrebu sastanak hrvatskih pjevačkih družtava. Glasbeno družtvo „Gusle“ u Makarskoj primilo je poziv da pošalje dva svoja člana na sastanak. Kotarsko poglavarstvo zabranilo je sjednicu, u kojoj je družtvo „Gusle“ imalo odabrati dva svoja odaslanika, pod prietnjom razpusta, jer da odaslanje članova — čujte, gospodo zastupnici, *mudra* obrazloženja — „jer da odaslanje članovâ u Zagreb ne stoji u pravilniku družtva, i jer da mi pripadamo Cislajtaniji, a Zagreb Translajtaniji!“ — I ovo duboko obrazloženje politička vlast u Dalmaciji izciedila je iz svog mozga, malo vremena potla nego je u Beču obdržan sastanak saveza njemačkih pjevačkih družtava, uz očite pangermanske izkaze, koji svratiše na se pažnju Europe, a koji ipak nisu zapriečili da svečanostim priredjenim pjevačkim družtvim iz Njemačke prisustvuju i najveći dostojanstvenici austrijske monarkije.

Naprotiv, koncem minule veljače, na plesnoj zabavi u Benkovcu, dok se pjevahu talijanski komadi, gospodin kotarski poglavar rado je stao i slušao. Ali netom zaori naša pjesma „Živila Hrvatska“, gospodin kotarski poglavar ostentativno ostavi dvoranu. *Nur nichts kroatisch!*

Naša rodoljubna družtva, naše čitaonice, gradske glasbe, naravno, učestvuju radostnim i žalostnim sgodam naroda, i ne mogu se oteti uplivu javnog mnienja, sviestnog občinstva, koje ih uzdrži. S toga do prigode — kô što je njihov običaj već od 30 godinâ — izvjese svoje zastave, upute svoju brzojavnu čestitku, ili inače, u najstrožijim granicam zakona, dadu oduška svomu rodoljubnomu čustvu. To ne smie dalje da bude! *Nein! Das ist politisch!* To je politika! — grmi sa stolnog Zadra. I visoka vlada, prošlog mjeseca, preko svojih poglavara, strogo je upelila svim hrvatskim družtvim u Dalmaciji, pod prietnjom razpusta, da nemadu već odpremati *brzojavnih čestitaka*, ni inače učestvovati sgodam i nesgodam svoga naroda.

To je politika! Ne, ne, visoka vlado, nije politika ljubiti svoju domovinu; nije politika imati srdca i čustva za narodne amanete; nije politika plakati i veseliti se s narodom svojim! To je prirodna dužnost, a ne politika. Politika je, naprotiv, ne shvaćati tu dužnost; politika je, ta plemenita čustva u našim družtvim gušiti; politika je ne dopuštat našim družtvim da dadu izraza prirodnoj domovinskoj ljubavi, koja stoji nad svim strančarskim maglištinam; politika je, ne dopuštati da se narod slobodno razvija; politika je, tražiti na sve načine, pa i kroz njegova družtva, da ga se uspava i umrtvari, sebi samomu otudji, mumificira. To je, visoka vlado, politika! I to je politika najgore vrsti, policajska politika, nedostojna iole prosvietljene države!

Ovi čini, da druge ne navadjam, uz šikaniranje javne štampe sa strane državnih od-

vjetnika, kažu vam, gospodo zastupnici, kakvu slobodu mi uživamo u Dalmaciji, kakvu ljubav visoka vlada izkazuje našim amanetim i čemu se i s tog pogleda možemo nadati u ovom nesretnom našem političkom položaju.

No sliedimo dalje, povrativši se na sudove. U obće, sudbena uprava malo je o sebi dala povoda govoriti minule godine.

Izuzamši nekoliko strančarskih čina pojedinih sudbenih činovnika, izmedju kojih ne da se premučati fanatično postupanje sudbenog pristava u Cavtatu — koji je imao srdca obtužiti za uvrjedu poštenja cielo občinsko vieće, jer je ustalo proti njegovim ludostim — javno mnienje nije osobitih novih tužaba podizalo proti sudbenoj struci.

Izričito kažem *novih,* da naglasim, kako potla toliko godinâ neprestanih tužaba, visoka sudbena uprava ne nalazi još shodnim učiniti kraj abnormalnom sudbenom stanju u Pagu, u Orebiću, i još u kojem mjestu po Dalmaciji, gdje narod ne pita drugo nego da sudci budu sudci, pravi sudci, a ne politički agitatori, ili što gore. Tu olimpičku ravnodušnost sudbene uprave, prama temeljitim tužbam naroda, ja moram ovdje u velike požaliti.

Najteže su još uviek stare i nove tužbe o sporosti u opremi posalâ; o nedostatku činovničkih sila i pristojnih uredovnih prostorija; o Babeli zemljištnih knjiga, koj ma prvobitne mjerničke radje, vrlo lakoumno izvedene, udariše klimave temelje; i o raztezanju parnicâ kroz godine i godine, a da njim se nikad kraja ne vidi. Ovih zadnjih tužaba čulo se je lani osobito iz Neretve i sa Orebićâ.

Čulo se takodjer tužaba glede talijanskog dopisivanja pojedinih sudova sa hrvatskim občinam, pa su te tužbe, u istinu malobrojne, prodrle i do odbora kraljevine Dalmacije, koji ih je živo podupro i dostavio visokomu predsjedništvu prizivnog sudišta.

Vrlo je zamjerno, častna gospodo zastupnici, da se je u tom nepoštovanju ministarskih naredaba glede uporabe hrvatskog jezika, prvi iztakao lanjske godine gospodin c. k. državni odvjetnik Zadarski koji je ipak po svom položaju prvi pozvan da pazi na vršenje zakonâ.

Taj gospodin državni odvjetnik, kad se radi o zatiranju slobodne štampe, ima 100 očijû kao Aristoreov sin, Argus; pa i kad spava, samo su 50 očijû spava, da su 50 drugih može vrebati na rodoljubne naše novine. Ali kad se radi o poštovanju najsvetijih prava narodnih, o našem milom hrvatskom jeziku, eto gospodin državni odvjetnik zadarski, ne vidi ni jasne ministarske naredbe, kô da ni jednog oka nema, kô da je na svih 100 osliepio, i svoju službenu talijanštinu nameće hrvatskoj občini slavnog Biograda.

To je, gospodo zastupnici, pravi škandal! Jer ako prvi sveštenici božice pravde, prvi čuvaoci zakona, tako ga bezdušno gaze, kad je iole u prilog slobodi il potlačenim našim hrvatskim pravicam, kako ćete da ga drugi činovnici poštuju?

U preziru i tlačenju hrvatskog jezika kroz minulu godinu najviše se je pak iztakao c. k. sud u Pagu.

Od 1 siečnja do 3 svibnja 1891 onaj sud odpravio je občini Pažkoj, kojoj je uredovni jezik hrvatski, okolo 70 dopisâ, što u kaznenim, što u gradjanskim poslovim, i do jednoga na talijanskom jeziku, kô što svjedoče brojevi 9, 20, 60, 61, 71, 99, 127, 128 itd. sve *passim* do broja 749 občinskog predatnika.

Pa ima još i nešto krupnije. Častni rodoljub Juraj Crljenko pristupi na sud Pažki i zamoli onog gospodina sudca za ovjerovljenje punomoćnice na hrvatskom jeziku napisane. Ali gospodin sudac izdreči se na njega i odsječe mu, da ne može i da ne će ovjeroviti mu hrvatske punomoći; nek ide c. k. bilježniku. Crljenko podje, ali kad ga neki Hrvati uvjeriše, da je sudac dužan ovjerovit mu punomoćnicu hrvatsku; da svoje pravo

nema pustit od nikoga tlačiti, ni od samog sudca, on se opet povrati u sud. Ali zaludu! Gospodin sudac ostade pri svojoj, i ne htjede nikako ovjeroviti Crljenku hrvatsku punomoćnicu.

Nekomu Brčiću, koji je za isti posao bio pošao istomu sudcu, još gore se dogodi nego Crljenku. Sudac, biesan što mu se hrvatska punomoćnica prikazuje na podpis, ni dvie ni tri, razpara je prezirno na oči molitelja, i odpravi ga iz suda.

Promislite, gospodo zastupnici, kako ove sablazni moraju da djeluju na srdce našeg naroda, i kakav pojam ima on steći o svetosti pravice, o nepristranosti i ugledu sudbene vlasti, kad se u hramu božice pravde ovako postupa prama njegovomu jeziku, prama njegovim najsvetijim pravim!

Nadajmo se, da će presvietli gospodin predsjednik prizivnog sudišta dalmatinskoga — muž starinskih krjeposti i iskreni ljubitelj hrvatskog jezika — bit doznao za sve ove sablazni, i da će ih bit energično žigosao i kaznio, kô što i zaslužuju.

Od njegove poznate revnosti i pravičnosti čekamo pak, da je već učiniti kraj i ostalim nepravdam, koje se još pomiču po sudbenoj struci u Dalmaciji na škodu hrvatskog naroda; a osobito da će u korist same pravice uložiti svoj moćni upliv na nadležnom mjestu, nek napokon prestane ona najveća od svih ostalih nepravdâ — tudjinski jezik u sudbenim uredim.

Svakako se nadalje nadamo, da će nam on znat obraniti sudbenu struku od njemačke zaraze, koja se tako uspješno širi po svim ostalim granam javne uprave.

Osim što preko državnih odvjetnika, visoka vlada traži da i drugim putem prodre s njemštinom u svetišta pravde, naime, putem svojih žandara.

Na 16 studenoga prošle godine, dogodila se je pred porotničkim sudom u Splitu prava sablazan.

Sva razprava hrvatski se vodi. Obtuženici, porotnici, svjedoci, branitelji, sudci, svi govore i razpravljaju hrvatski.

Pita se čitanje izvješća žandarske postaje Viške o obtuženiku. Čita se, al ga nitko ne razumi. *Tableau!* Izvješće je sastavljeno na njemačkom jeziku, i pošto ga nitko ne razumi, bruka je gotova. Porotnici se bune i prosvjeduju, občinstvo zgadjeno buči, nastaje prava galama i sablazan u tihom i vedrom hranu božice pravice.

Velikom mukom i dangubom, uz obću uzrujanost, jedva sudci mogu porotnom sudu raztumačiti što od prilike kaže — *nota bene* od prilike — njemačkim volapükom žandarska postaja u Visu, i to o obtuženiku, kojemu se, gospodo zastupnici, radi o životu, o časti, o slobodi!

Ovakova užasna i sramotne sablazan, ne bi se već nikad imala ponoviti na dalmatinskim sudovim. Presvietli gospodin predsjednik prizivnog suda ima nać načina da i žandarskoj niemštini zatvori vrata naših sudova, kô što su vrata njemačkih sudova zatvorena svakom drugom jeziku, osim njemačkom.

Neće li visoka vlada da uputi svoje žandare, neka pišu sudovim jezikom koji puk govori, dužnost je presvietlog gospodina predsjednika prizivnog sudišta uputili sudove, neka odbijaju žandarsku niemštinu na temelju obstojećih zakonskih propisa.

U nadi da će ovi naši pravedni zahtievi — koji zasjecaju u ugled sudbene struke u Dalmaciji, u sigurnost našeg života i imanja, i u najveće dobro na svietu, slobodu — bit što prije uvaženi, prelazim sada na drugo polje.

Dužnost mi je upozoriti visoku vladu još na jednu našu ranu, a ta je izseljivanje. U istinu, rana izseljivanja u nas nije puno du-

boka, kô u Njemačkoj i Italiji, te se daje još liečiti shodnim sredstvim.

Izseljivanje ne sbiva se kod nas s prenapučenosti pojedinih predjela, nit u obće s onih mnogobrojnih uzroka, usko skopčanih s velikim socijalnim pitanjim, koji se opažaju kod drugih naroda. Ipak je bezumno kazati, da se naš narod seli iz puke obiesti, ili iz pomame za lagodnim življenjem, kô što smo dva puta do sada čitali u glasilu dalmatinske vlade. To je uvrjeda bistroumnomu i u obće triezoomu našemu narodu, i ja ju ovdje odlučno odbijam.

Tri su glavna uzroka s kojih naš narod sve više seli, a prvi je bez sumnje naše ekonomično stanje, u obće kukavno i zanemareno, kô što mora da bude u zemlji osiromašenoj, bez pravih obćila, bez željezničke sveze, bez velike trgovine, bez ikakvog pravog obrta, bez tvornicâ, gdje nitko nemisli da odkrije novih izvora dobitka — prama rastućim potrebam i zahtievim uljudnijeg zadružnog života; — ili da usavrši i umnoži stare; gdje življenje s toga postaje sve to teže; gdje često nedostaje i najpotrebitijih stvari za ljudsko bistvovanje, te ako za sama dva mjeseca ne kiši, ljudi i marva moraju od žedje skapati, jer ni vode, gospodo zastupnici, nemamo!

Istina je. Mi ne možemo za sve ovo samu vladu kriviti, kô što ne smiemo na nju ni svu krivnju bacati, što nam žarko sunce polje prži, i što buhaču ciena spada. Tomu je mnogo kriv i naš nemar, naša ćud valjda nešto troma, polu orientalna; tomu je poglavito krivo naše višestoljetno robovanje tudjinskim vladavinam, koje su nam otupile i duh poduzetnosti i duh udruživanja, te najčvršće poluge ekonomičnog napredka.

S druge strane ne da se tajiti, da sličnih nevolja ima i drugovdje. Ali da ćemo se mi za to u našoj biedi tješiti i umiriti; da ćemo nad tom biedom gledati vladu gdje lepršа u zraku biela i nevina kao golubica; da ne ćemo od nje zahtievati da vrši i u Dalmaciji svoju kulturnu zadaću, već da ćemo zažeti oči pri izseljivanju najkriepčih radišnih naših sila, jer tako i drugovdje biva; i jer je povjest tobože dokazala, da je seoba čimbenik napredka zemlje u kojoj je zavladala; ili da ćemo s vladinom „Smotrom“ u pamet dozivati, da je tunedavno filozof Alfons Karr, prije svoje smrti, priznao, da pod republikom, u Francuzkoj, narod ne plaća manje poreza, nego li ga je plaćao pod monarkijom, i da nema sada manje ubožtva, nego li ga je prije bilo — to od nas nijedan pametan čovjek, nijedna pravedna vlada ne može zahtievati.

Primjeri drugih naroda i drugih zemalja, kod nas, u ovomu slučaju, ne vriede. Dalmacija je preslabo napučena; ona bi mogla hraniti tri puta više pučanstva, nego li je današnje, a narod ipak seli. U Dalmaciji nisu izcrpljeni svi izvori življenja, kô što drugovdje biva; u nas dapače nisu još većim dielom ni iztraženi, ni otvoreni; a ipak narod seli svake godine u to većem broju, i ne seli više prevremeno, za kratko doba, kô što dosada, već za uviek ostavlja svoju staru postojbinu, da se izgubi u tudjinskom moru. Danas ne sele samo pojedinci, nego i ciele obitelji, mužko i žensko, osobito krjepka mladjarija jednog i drugog spola.

Ovaj žalostni pojav, koji nam slabi domovinu, jer joj otimlje cviet odabranih sila, zaslužuje bez sumnje svu pažnju visoke vlade. I bude li ga ona savjestno proučila, kô što se nadamo, naći će mu zastalno prvi uzrok u onoj neoprostivoj nemarnosti, kojoj je dosada Dalmacija u svakom pogledu ostavljena, osobito obzirom na njezino ekonomičko stanje. Dajte, visoka gospodo, i ovoj nevoljnoj zemlji, komad pristojne željeznice, postarajte se osbiljno da se podigne naše pomorstvo i naše ribarstvo, koje je mudri Dandolo ubrajao u prve i najizdašnije izvore bogatstva; pružite ruku zanemarenom stočarstvu i u obće poljodjelskom gospodarstvu daleko zaostalom; poskrbite se za sustavno presušenje naših bara, za uredjenje naših voda, a da prestanu groznice, koje se svake godine sve to žešće

pojavljuju u većem dielu kotara dalmatinskih; postarajte se da se prirodne sile upotrebe na podignuće obrta, uz toliko obilje naših surovina, u jednu rieč, učinite ono što niste do sada učinili, a što ste morali učiniti, u blizu 100 godinâ vladanja, i prestat će u nas prvi i poglaviti uzrok izseljivanja, jer Dalmacija ne će tad već biti stara, već nova Guascogna austrijska — zemlja napredna i bogata, koja će, poslie toliko vjekova hajdučkog tudjeg haračenja, oćutiti napokon blagotvornu ruku moderne evropejske uprave.

Dva druga glavna uzroka izseljivanju Hrvata dalmatinskih jesu: krvava kamata i drakonička strogost vojničkih zakona. Kô što vam je, gospodo zastupnici, poznato, naš narod seli u dva pravca: otočani i primorci, pored svih nesgoda, kojim je u novije doba izložena transatlantička seoba, sele u Ameriku; dočim kukavni seljak sa zagorskih predjela dalmatinskih, seli u Slavoniju i Bosnu.

Seoba u Slavoniju i u Bosnu, da pravo kažemo, i ako jest žalostna, ipak nas toliko ne može razcvieliti, kao ona u Ameriku, kad znamo da zagorski naši izseljenici idu ka jednokrvnoj braći, da izmedju te braće podpuno uzčuvaju svoj mili jezik, svoju hrvatsku narodnost, u jednu rieč, da u narodnom organizmu ove životne čestice ne bivaju napokon izgubljene, već, poput krvi, koja u nami kola, prolaze s jednoga uda u drugo.

Nego, da se to kolanje obavlja redovito, da je posljedicom i ubah snošljivih ekonomičkih odnošaja, ni po muke. Ali naprotiv stoji, da je seoba našeg zagorskog puka zadnje trzanje u njegovoj smrtnoj borbi za život, da je znak opustošenja, zanemara, očite ekonomičke propasti naših zagorskih predjela.

Svaki od vas, gospodo zastupnici, znade, da naš zagorac seli, kad mu je vukodlak-kamatnik podrezao žile života, kad mu je oteo i zadnju brazdu zemlje, pa i sam nevoljni kućerak, u koji se je, gladan i žedan, zaklanjao od kiše i od leda.

I ovi žalostni prizori, koji paraju svako i malo ćutljivo srdce, ponavljaju se u nas svaki dan, te mi vidimo kako od časa na čas kukavni dojučerašnji trgovački kalfa, ili kakav došljak s prekomora ili s prekobrda, postaje velikim posjednikom, bogatašem, mal ne miljunašem.

Ti pravi vukodlaci na tielu hrvatskog naroda, nezasitljivi su u svome kamatništu. Ovo je tako strašno, da se ne da ni odmjeriti. Za samih 20 ili 30 fiorinâ imadu duše, da njim nevoljni težak založi veliku oranicu, ili vinograd, od kojeg traže za više godinâ barem polovicu ploda, pak mu napokon sve otmu, i ostave ga gola na putu, kao što psi ostavljaju oglodjanu kost.

Izniet ću vam, gospodo zastupnici, samo nekoliko primjerâ kamatništva, i to od najblažih, a da se sgrozite i čudom začudite, kako sve to zlo visoka vlada ne vidi, i ne misli vanrednim sredstvim izkorieniti.

Neki Luka Milovac iz ovog kotara, na 100 fiorina uzajmljenih u kamatnika, davao je na godinu, — osim običnih darova *in natura,* koje kamatnik zahtieva — 8 uranâ masta za 8 godinâ. Urna masta prodaje se poprieko u ovom kotaru od 5 do 6 fior. U 8 godinâ nevoljni Milovac platio je dakle na 100 fior. 320 fiorinâ kamate!

Neki Joso Piaca iz Nina, ima 15 godinâ da daje kamatniku, na 50 fiorinâ, 4 urne masta, te mu je izplatio do sada 300 fior. kamate, osim skupih darova *za kreanciju.*

Neki Magaš Stjepan, na 60 fiorinâ ima 12 godinâ da daje po 5 uranâ masta, te je izplatio kamate 300 fiorinâ.

Neki Marko Surać iz Murvice, kroz 15 godinâ davao je kamatniku za 40 fiorinâ, 10 polućakâ pšenice na godinu, i bio mu je još podložio zemlju za jamčevinu. Kamatnik i njegova žrtva nedavno podjoše na onaj sviet, da zaključe svoje račune pred pravevnim Bo-

gom. Ali amo nasljednici zapravdaše jadnu udovicu Surać, majku petero sirotčadi, i sud Zadarski, prošle jeseni — ne siećajuć se valjda zakona proti kamati — osudi, da udovica mora izplatiti kamatnikovim nasljednicim, a 6 godinâ, fiorina 40 glavnice su 8% dobitka, i fiorinâ 20 za parničke troškove.

Nesretni težak ima u ovom kotaru opaki običaj, da za malo novacâ založi trsje, pod uvjetom da će davati kamatniku polovicu ploda. Dogadja se pak da vinograd ne urodi, ili da ga kakva nedaća snadje, a kamatnik isto traži, kao Shylock, svoj funat mesa, ili nameće kamate vrh kamatâ, te na svrhu i trsje i sve za njega ostane.

U slučaju pak da založitelj umre, kamatnik smatra založeno trsje kao svoje, i tjera sa zemlje udovicu i sirotčad.

Ovakih slučajeva ima na stotine u ovo zadnje doba u susjednim selim grada Zadra. Na primjer, udovice Špaleta i Milin gonjene su sa trsja založena od njihovih pokojnih moževa za samih 50 fiorinâ, premda trsje vriedi i preko 300 fiorinâ i premda kamate odavna tri puta smiriše uzajmljenu svotu.

Dikljani, na vratim grada Zadra, obično davaju kamatnicim na svakih uzajmljenih 10 fiorinâ, 42 litre masta, pa sve jedno primili 10 fiorinâ i sama dva mjeseca pred trganjem.

I ovi grozni zločini, kojih bih mogao na stotine nabrojiti, ove prave deračine, za koje ne nalazimo u hrvatskom riečniku podobnih izraza, da ih dovoljno žigošemo i osudimo, sbivaju se, na žalost, svaki dan; sbivaju se pred očima naših sudbenih i političkih vlasti; sbivaju se u bogatim gradovim i u siromašnim selim, a ne nalazi se još načina da se izkorene.

Imamo, u istinu, zakon proti kamati; ali i taj, skrojen po obćem tudjem kalupu, u nas težko se uporablja. Cienim da se na prste mogu prebrojiti osude, koje su u Dalmaciji osviestile kakva kamatnika, u toliko godinâ od kad zakon obstoji.

Pri nemoći zakona, nije se čuditi, ako neuk seljak traži u svojoj ogorčenosti onu pravicu, koju u §§ neuvidja; ako sieče vinograde mrzkog kamatnika; ako mu pali sjeništa, pa mu i o samoj glavi radi.

Bit ćete čitali, u domaćim novinam, gospodo zastupnici, grozni slučaj, koji se je u ovom pogledu sbio lanjske godine u Trogirskom zagorju. Ubijen je iz zasjede su dva hitca iz puške, neki Veljača, i obćenito se kaže, da ga je ubio seljak, kojemu je umorenik kamatom bio ugrabio sve imanje.

Ali mislite li da je to osviestilo zagorske kamatnike? — Nipošto! — Porotnički sud u Splitu još nije bio ni trsio razpravu o umorstvu Veljače, a drugi kamatnik stavljao je na bubanj cielo imanje seljaka Petra Papića pokojnog Mate iz Labina, procienjeno 1.000 fiorinâ, ali koje je u istinu vriedilo i 2.000. A znate zašto? Jer ga je bio zadužio kvartu prosa, i nagnao ga da mu za tu kvartu prosa podpiše obveznicu od 50 fiorinâ!

Srećom našao se u Trogiru dokučit sudac, koji u ukočenim §§.m zakona zna naći iskru božje pravice pored mrtvog slova, koje ubija, te uništi onu razbojničku dražbu, i primora pučkog tigra — preveć milostivo — da se zadovolji nagodbom od 50 fiorinâ izplativih u 6 godina.

Ali svi naši sudci ne će, il ne mogu da budu dokučiti, kao onaj u Trogiru; svi ne će il ne mogu da raztrgnu crnu koprenu licumjernog formalizma, kojom se znadu pred sudom pokriti pučki krvopije, te se ovi u ogromnoj većini rugaju zakonu o kamati, vulgarnim doskočicam čine ga iluzornim, i sliede tjerati, u rukavicam i bez rukavicâ, najgoru vrst razbojništva što ga na svietu ima.

S toga je nuždno, da visoka vlada osbiljno svrne svoju pažnju i na ovu krvavu ranu, koja toči naš narod; da razpita, jeli ma i koliko jenjalo kamatništvo u Dalmaciji, kroz ovo godinâ odkad imamo novi zakon proti kamatnicim; ne bili bilo sgodno popuniti il popraviti taj zakon: a kad bi to težko bilo — a doisto tako je težko stvarati dobre i umjetne zakone, da u našem narodu vlada predsuda, da se zakoni kroje samo na zaštitu lopovâ, a ne poštenjakâ — ne bili visoka vlada mogla tražiti druge staze, a da u tiesni klanac stjera kamatničku aždaju.

Čini mi se čuti, da će mi tkogod od vas, gospodo zastupnici, opaziti, da ovaj visoki sabor, ne čekajuć sporu i uviek docnu pomoć vladinu, već se je postarao da glasuje zakon, nek se zemaljskim veresijskim zavodom zaštiti narod od nezasitnih kamatnika, i da je taj zakon napokon ovih dana dobio i kraljsku potvrdu. To je istina. Ali ma koliko mi svi cienili taj zakon i želi li da što prije postane djelotvoran, ipak smo uvjereni, da sam naš veresijski zavod ne će u Dalmaciji izkorenuti kamatništva. Ova moralna pošast tako je na široko zahvatila naše seoske kotare, da joj jedan liečnik može slabo pomoći. Uz naš veresijski zavod hoće se i drugih pomagala, hoće se da i visoka vlada nešto učini, a da prekriženih ruku već ne gleda, kako nam gladni vukovi glodju meso i kosti nevoljnom narodu.

Ja nisam, gospodo zastupnici, od onih, koji se dive austrijskoj upravi u Bosni-Hercegovini. Uvjeren sam dapače, da protu-hrvatska politika, koja se ondje vodi spravlja one divne krajeve nesudjenu naručju, na veliku štetu monarkije, kojoj bi ujedinjeno i zadovoljno hrvatstvo, moglo biti najčvršćim branikom. Ali ne mogu i ne smiem zatajiti, da prateć pomnjivo ekonomičku radišnost austrijske uprave u Bosni, u bilo kojem pogledu, pa i u samom pitanju kamatništva, ja sam više putâ živo požalio, što ni sjene onakve radišnosti ne vidimo mi u Dalmaciji.

Mi smo želimo kao ozebao sunca komad željeznice, da izadjemo iz ove Sahare duševne i stvarne zapuštenosti, a naša krvna braća u Bosni-Hercegovini voze se jur na 635 kilometarâ željezničke mreže od Save do Adrije.

U Bosni-Hercegovini, kroz samih 13 godina, — znatnim žrtvam naroda, dakako — austrijska uprava sagradila je 3572 kilometra ceste, koliko ih u nas u Dalmaciji nije sagradila u tri četvrta vieka; a da nije našla gotovu sredozemnu Napoleonovu cestu, koju nam ostavi žalibože prekratka, al umna, simpatična, i nezaboravna francuzka uprava, ja ne znam bili danas mogli putovati na kolim, od kraja na kraj ove naše krunovine.

Kad razmišljam, kako se grozničave bolesti sve više šire po Dalmaciji, kako su osobito u momu izbornomu kotaru Zadarskom vode zapuštene, i kako se močvare množe, na zator naroda, i na Zemuniku, i u Posedarju, i u grozno nesretnom Ninu; kako nam močvarno zemljište slabi i zoblje nevoljni puk po Benkovačkom i Bribirskom predjelu, okolo Čikole, Skradina, Solina i dalje po svoj Dalmaciji, gdje priroda sama nije zauzdala svoje pritoke; — kad razmišljam da za sve to naša uprava malo mari, malo ili ništa radi, da spasi narod od smrtnih groznica, da povrati poljodjelstvu na hiljade i hiljade ektara plodne zemlje — a da je bosanska uprava jur uredila močvare u pustim poljima Livna i Gacka; da je i tekuće godine odredila potrošiti 300.000 fiorinâ, da u Gackomu osuši blatno jezero i da uvede natapanje polja idrauličnim sustavom — kad na sve to razmišljam, ja žalim našu sudbinu, i neuspjeh austrijske uprave u Dalmaciji.

Ma bilo koju granu narodnog gospodarstva Bosne-Hercegovine uzporedjivati sa kukavnim odnošajim Dalmacije, moramo uprav zastidit se. Imamo, na primjer, ravne Zadarske kotare, divno polje Sinjsko i Imotsko, na kojim bi konjogostvo moglo cvasti, kao malo gdje, a naši konji jednom vileniti postaju kljusine; dočim, uz ostalo, uprava bosanska ove go-

dine ustanovit će u Blatu mostarskom i veliku postaju za pravu arapsku pasminu su pô miljuna troška. I uz sve to, gospodin vladin povjerenik prekjučer nam je ovdje kazao, da se vlada brine za naše konjogojstvo; kô da ono nekoliko angjirâ što pošalje, za vojničke potrebe, po nekim našim predjelim, može osbiljno pomoći ovoj izdašnoj grani narodnog gospodarstva. To je poružno!

Stari Rimljani slavili su Dalmaciju i s njezinih bogatih ruda; a gdje su, osim Siveričke, te naše rude? Gdje se je pronašla, i sama žica zlata i srebra u utrobi Dalmacije? Što su naši montanistički uredi u toliko godinâ učinili, da iztraže i prouče tragove starinskih ruda dalmatinskih — mi ne znamo; ali znamo da je nekoč bogato rudarstvo u Bosni ovih zadnjih godina opet oživilo; da solarna u Simin-hanu kod Donje Tuzle dava već sada na godinu 50.000 metričkih centi varene soli; da ugljenik na Kreki dava 500.000 metričkih centi ugljeva na godinu; da su u Bosni odkriveni rudnici mangana, kroma, antimona, žive, i da su otvoreni prometu; da se voda željezo-arsenične kod Srebrnice izvaža jur na stotine hiljadâ bocâ; da kupelji Kiseljačke bijahu, pomoću vlade, po europejsku uredjene; dočim mi imamo u Splitu glasovite terme jednog od najvećih careva rimskih, a naša uprava nije se nikad na nje ni obazrela, tako da se bolestnici moraju ondje za ljutu nevolju kupati na sasvim primitivan način, zalazeć dopokon u okrnjene rimske sarkofage; imamo ljekovitu vodu Vrličku, i drugih zdravstvenih vrela, a u toliko godinâ naša vlada nije našla vremena nit da ih dade temeljito analizirati.

S ovakim prispodabljanjem mogao bih još puno na dugo poći, ali bojim se da vam ne dosadim. Reći ću još samo, da se u nas sve ostavlja privatnoj iniciativi, sve se žrtvuje suhoparnom kretanju burokratičnog stroja, šablonskom riešenju spisâ za množenje brojevâ uredovnih zapisnika; a ne misli se, da narod ne žive o kartušinam, da se kartušinam ne će doć u Dalmaciji do ni česa; da narod od viekova eksploatiran, kô što je naš, treba u svakom pogledu snažna impulsa, žive radišnosti, vanredne pripomoći, praktične upute, febrilnog nastojanja, u jednu rieč, blagotvorne, eminentno sviestne i slobodoumne, a ne policajne uprave, a ne kartušinâ, i birokratičkih legija!

U ovom pogledu bosanska uprava — budi joj na čast rečeno — neizmjerno je sretnija od naše, barem u koliko se dade iz daleka suditi po sgoljnim činjenicam. Glede samog kamatništva, dok je nas vlada cislajtanska pustila nemoćnim §§.m dotičnog zakona, vlada bosanska udarila je sjegurnijim i praktičnijim putem, eda izbavi narod od kletih krvopija. Ona je znala da, od kada obstoji ljudska zadruga, kroje se §§ proti kamati, ali da svi §§.i malo pomažu. Od Boga odabranom narodu Izraeljskomu bila je strogo zabranjena kamata, ali ipak nije se ni kod njega dala izkorenuti. Ni svi strogi §§ kanoničkog i svjetovnog zakonodavstva srednjeg vieka ne mogoše je uništiti, pa su neke države danas počele donekle i ukidati zakone o kamati, ili bitno ih preinačivati. Državni zakon njemački godine 1871 u svom §.u 1.om ostavlja slobodnom sporazumu, koliko tko hoće da plaća kamate na stanovitu glavnicu, ili kako da nagradi svog vjerovnika. Učenjaci dolaze do uvjerenja, da §§.m nije moguće uništiti kamatništvo, već shodnim institucijam, koje ga čine nepotrebitim.

Uprava bosanska našla se je i ovdje na visini položaja, i shvatila je svoju zadaću. Ona s toga ne kuje §§ proti kamatnicim, jer su po sebi prevarljivi, već slavodobitno pobija pučke vukodlake kotarskim pripomoćnim zakladam. Tih zaklada je do sada utemeljila u 24 kotara Bosne-Hercegovine, a zastalno ne će mnogo proći, da ne će bit predjela, bez svoje pripomoćne zaklade proti kamatništvu. I te se zaklade snuju sasvim jednostavno, bez vječite uredovne pisanije, bez birokratičkog otezanja i raztezanja, koje u nas svaku dobru stvar u zametku batali, ili odgadja *ad calendas*. Vlada bosanska stavi temelje tim zakladam svojim novčanim darom,

pa onda godišnjim prinosima naroda dotičnog kotara, koji se podvojstruče jednakom pripomoći vlade, tako da te zaklade u čas narastu na 20.000, na 40.000 fiorinâ. Iz tih zaklada, kojim upravlja kotarski ured i odbor biran iz naroda, uz neznatni postotak, davaju se puku potrebite svote za nabavu stoke, sjemenja, ratarskih halata, povećanje ili popravljenje zemlje, pa i za namirivanje starih dugova kod poznatih kamatnika, kojima se več sad nitko ne utiče, te njim nestaje traga.

Ako promislite, gospodo zastupnici, da je lani kamatnik u Trogiru stavio na bubanj nevoljnu težaku cielo njegovo imanje od 2.000 fiorinâ, za samu kvartu prosa; ako promislite na kamatnicke deračine, koje sam vam malo prije naveo, i koje se sbivaju u ovom kotaru, a onakom, dapače još većom bezdušnošću i po svoj zagorskoj Dalmaciji; ako promislite na one i ostale strahote, koje naš hrvatski narod trpi od kamatnikâ: vi ćete zastalno sa mnom u velike požaliti, što visoka vlada nije se do sada ni najmanje pobrinula da osnovanjem kotarskih pripomoćnih zaklada, ili drugim sličnim sredstvom, trži uztuka kamatništvu, koje nam tjera narod na prosjački štap i na izselivanje, osobito po zagorskim predjelim Dalmacije.

Po primorskim našim krajevim u obće, a osobito na našem krasnom otočju, nema vele kamatništva, ili je sasvim sporadične naravi. Ali ipak narod seli i sa tih predjela; seli ravno u Ameriku, i mužko i žensko, i u većem broju nego iz Zagorja. Koji je tomu glavni uzrok? — Bez sumnje jedan od poglavitih, jest težki vojnički jaram, od kojega naš čovjek nije slobodan, ni onda kad odsluži propisano vrieme aktivne službe. Zakon od 11 travnja 1889, i ako odslužimo aktivnu službu, drži nas sapetim za cielih 12 godinâ. Po § 54 toga zakona i momčad pričuve i naknadne pričuve dužna je doći tri puta na vježbanje u oružju najviše za četiri nedjelje; a po § 55 istog zakona, svake godine imadu se prikazati na kontrolne smotre svi oni momci, koji su trajno na dopustu, pa svi oni od pričuve, domobranstva, naknadne pričuve i pomorske obrane. Prekršaji ovih ustanova kazne se drakoničkim propisim vojničkih zakona.

Što se po tom dogadja? Da i oni naši momci, koji su pošteno odslužili aktivnu službu, a idju u sviet da sebe i roditelje prehrane, bivaju proglašeni bjeguncim, jer njim je absolutno nemoguće iz dalekih i često pustošnih krajeva Amerike doć za malo danâ na vježbe, ili na godišnje kontrolne smotre, ili njim je nemoguće obnoviti dozvolu za putovanje morem, s kojom odputovaše iz domovine, ili izposlovati oslobodjenje od kontrolne smotre.

I tako izseljivanje, koje je dosada u nas bilo prevremeno — koje dapače bijaše od koristi narodu, jer se većinom naši momci, poslie nekoliko godinâ truda i štednje, vraćahu svojim kućam prilično dobrostojni — postaje sada trajnim, na veliku škodu radišne snage ove zemlje.

Malo se već tko od naše mladeži povraća iz Amerike, a ako se radi težkih okolnosti tko povrati, ljuto se kaje, i vojničke kazni, koje ne umoljivo podnese, odvraćaju ostale od iste namisli.

Poznato mi je, na primjer, da se je, minule godine, morao iz sjeverne Amerike povratiti neki momak Niko Šoljan sa srednjeg našeg otočja. On je prije svog odlazka iz Dalmacije za dva puta bio obavio domobranske vježbe, i to prvi put za 7 mjesecî. Imao je i mornarsku popratnicu za dvie godine, svake godine prikazivao se je i austrijsko-ugarskom konsolu u Americi, al mu sve to nije prudilo. Kad dodje amo, morao je podnieti sve muke i dosade duge vojničke iztrage, koja je napokon svršila, kako je Bog htio, su dva mjeseca tamnice!

Ako je ovako momcim, koji su već pušku nosili, i koji su na sve moguće načine tražili da ne zakinu §§.e vojničkog zakona, promislite, gospodo, kako je pak onim, koji se

nadjoše u inozemstvu prije nego i dodjoše na vojnicu, ili onim, koji da izbjegnu svim strogostim naših zakona, upišu se u amerikanske podanike.

Ovi zadnji, osobito ako su neuki, te ne znadu tražit zaštite od svoje nove države, gonjeni su iz ove njihove pradomovine, kao da su kakvi razbojnici. Poznato mi je ružnih slučajeva, u ovom pogledu. Naš čovjek dodje amo kao amerikanski podanik, da zagrli prije smrti svoje ostarjene roditelje, da pozdravi još jednom ovu milu svoju hrvatsku domovinu, s kojom se, radi ljute sudbine, mora za uviek dieliti. Taj jadan čovjek ne smie ni 24 sata mirno proboraviti na svom prvobitnom ognjištu, a da ga žandari ne zaokupe, da ga ne muče pozivom na kotarsko poglavarstvo i na vojničke vlasti, dok mu napokon ne pokažu put preko granice, s očitom povrjedom svih najnježnijih humanitarnih čustva, a, cienim, i medjunarodnih obveza.

Priznat će mi i visoka vlada, da ovo nije najbolji način, kojim ona misli obustaviti bujicu izseljivanja iz Dalmacije, zaštititi vojnički zakon od slučajnih prevara, i učinit ga podnosljivim našemu narodu.

Misli li ona ozbiljno to postići, nek prilagodi § 54 vojničkog zakona osobitim našim okolnostim: nek pusti slobodnu našu mladež u sviet, pokle nego odsluži aktivnu službu, a nek ju ne sili na suvišne vježbe i kontrole. Pričuvnici, naknadni pričuvnici, i domobranci iz Dalmacije, koji idju po svietu, nek samo u slučaju rata budu obvezani pohrliti pod zastave; i ako se u tom slučaju ne prikažu, nek tada podnesu sve strogosti vojničkog zakona, kô što bi doisto kao kukavice — što nisu i neće biti — zaslužili; ali u mirno doba, nek njim je prosto bez zaprjekâ tražiti u inozemstvu koru hljeba, kako bolje znadu i mogu. To zahtievaju osobite naše ekonomične okolnosti, po kojim je dio mladog naraštaja prisiljen obijati široki sviet da preživе; to zahtieva osobita narav pomorskog života, ćud i prastara naša mornarska navika.

Ali u ovom pogledu, visoka vlada još bi nešto imala učiniti i u svoju vlastitu korist, a osobito radi svoga ugleda, naime, bolje urediti konsularnu službu po Amerikam.

Austrijsko-ugarska monarkija troši i ove godine za konsulate 1.014.400 fiorinâ, a za diplomatička poslanstva 1.443.700, dakle ukupno 2.460.300 fiorinâ. Ipak, žalostno je kazati, i uz vas ovaj ogromni trošak, najgore su zaštićeni u inozemstvu austrijski podanici, osobito po Amerikam!

Predsjednik. Moram vas upozoriti da ovaj predmet ne spada na sabor, nego na carevinsko vieće. Vi ste se bavili i o lučko-pomorskoj upravi, koja takodjer ovdje ne spada. Molim vas, govorite o proračunu, koji sada stoji na dnevnom redu.

Biankini. Ne mogu dieliti mnienje gospodina predsjednika. Sve što se tiče interesâ naše zemlje spada najprije na ovaj sabor, i mi smo dužni zahtievati od vlade da se za te interese brine. Ako pak budućnost naše mladeži izseljene po Amerikam ne spada u djelokrug ovog visokog sabora, ja ne znam što bi već moglo spadati.

Nisam mogao točno doznati, premda sam dosta nastojao, koliko žive našeg primorskog naroda, poglavito naše mladjarije, u transokeanskim naselbinam; ali cienim da se neću vele prevariti, ako kažem od prilike, da ga ima iz Dalmacije najmanje do 40.000. Ovaj broj znatno bi još poskočio kad bi mu se nadodali ostali hrvatski izseljenici iz Istre, iz hrvatskog i tršćanskog primorja. Ugledna osoba, nastanjena u Denver Coloradu u Americi, lanjske godine mi je pisala, da kad bi naš kralj pomilovao vojničke bjegunce iz naših primorskih krajeva, razsijane po Amerikam, kô što je pomilovao svoje kralj Italije, otvarajuć njim vrata domovine — povratilo bi se u Dalmaciju do 25.000 čile mladeži. Po ovom podatku sudeć, i pamteć da oveća seoba iz Dalmacije u Ameriku počimlje još od godine 1851, da su se onamo

mnogi našinci oženili, da su otvorili svoje trgovine i da su se odavna konačno udomaćili; da neki, kao oni u Cerro de Pasco, činiše doć iz Dalmacije svog osobitog dušobrižnika, kojeg uzdrže na svoje troškove, da njim obrede crkovne hrvatski obavlja; da za više godinâ izdavahu hrvatske novine „Spavajući Lav“, a sad u New-Yorku „Napredak“, a da imadu svojih vlastitih družtva dobrotvornosti — cienim, da nije pretjerano rečeno, da do 40.000 naše brace iz Dalmacije žive s one strane okeana. Iz same male Silbe izselilo se je za uviek ovih zadnjih godina u Ameriku preko 200 osoba, jednoga i drugoga spola. Antofagasta, Buenos-Ayres, Cerro de Pasco, Denver Colorado, Greenville Miss Iquique, Los Angelos, New-Orleans, Pisagna, Rosario de Santa Fè, Rosendele, Santa Cruz, Sacramento, S. Dacota, S. Francisco. S. P. Macoris, Soracamba, Fresno City, Valparaiso, Visalia, pa Cobar u Australiji, Majunga & Menabe na Madagaskaru itd. — ovo su sve središta, gdje mnogobrojni Hrvati žive, i gdje naše hrvatske novine izlaze.

I mal ne svi ti naši miljenici — budi njim na čast rečeno — živo još ljube svoju hrvatsku domovinu, svaku radost i žalost s nama diele, i plemenita svoja srdca otvaraju svakoj narodnoj potrebi. Vi se bez sumnje harno sjećate, gospodo zastupnici, kolikim oduševljenjem naša braća iz Amerike pozdraviše ustanak u Bosni-Hercegovini, i kako obilno poduptraše svojim novčanim prinosim one junake, koji u sdvojnosti bijahu sgrabili oružje da se bore „za krst častni i slobodu zlatnu“. Vi se takodjer spominjete, kako se oduševljeno odazvaše hrvatske oaze po Amerikam, svojim milodarim, za podignuće spomenika, pod vilenitim Biokovom, prvom i najpopularnijem hrvatskom pjesniku, O Andriji Kačiću. Krvne i duševne sveze s našom dalekom braćom ne može prekinuti ni široko more, ni zub vremena. Gradili se gdje po našim selim il varošim župnička crkva, popravlja li se put, luka, bunar, lokva, a ne će da se dovoljno raztvori škrta ruka vladina — mi se utičemo pripomoći naše braće u Americi, i sjegurni smo da se oglušiti ne će. Pitomi Pelješac, ubavo Konavlje, romantično otočje srednje Dalmacije, znati će vam u tom pogledu pripovjediti mnogo slučajeva baš kneževske darežljivosti naše daleke braće. Kad sam neke godine putovao kroz bajno Makarsko primorje, pokazaše mi na visokom brežuljku, okićenu lozom i maslinom, krasan, veliki zvonik od tesanog bračkog kamena, kao od sira urezan. Onaj zvonik u Podaci, koji će sjegurno zapadati 15.000-20.000 f., sagradio je sam na svoje troškove jedan od naših izseljenika. Plemeniti dokaz, u istinu, kršćanske i otačbeničke ljubavi!

Za sinove ovako privržene ovoj divnoj, al vrlo nesretnoj grudi naše hrvatske domovine, mi smo, gospodo, dužni starati se; mi ih ne smiemo ni za čas zaboraviti, mi ne smiemo začepiti uši na njihov bolni vapaj.

I ako većina njih žive udobno, mi ne smiemo zaboraviti da su već svi *eo ipso* nesretni po svojem položaju, jer ih položaj izseljenika liši najveće sladkosti što ju ima na svietu, uživanja domovine svoje, majčine grudi, grobova otaca svojih, cielog onog roja najnježnijih, neizrecivih čustava i milih uspomena, koje sačinjavaju svetu otačbeniku religiju, tajinstveni kultus svog rodnog mjesta.

Ali ima medju njima i mnogo drugih i još većih nesretnika, a to su oni, kojim se sreća u novom svietu nije osmiehnula, ili oni kojima česti ratovi ondješnjih republika uništiše imanje, krvavo stečeno, koje nesigurnost i prevara iznenada stjera na prosjački štap, i ne mogu već da se nevolje otresu.

Srdce se stiska od užasa čovjeku kad čita pisma, koja pripoviedaju nevolje naše braće u Americi, osobito za zadnjeg kilenskog rata, i kad razmišlja, da moćna monarkija austro-ugarska nije se još sjetila, da u onim krajevim ima na hiljade i hiljade svojih podanika, i da joj je sveta dužnost branit ih i štitih ih.

Po Amerikam u obće, a osobito po juž-

noj, konsularska služba vrlo je nevoljno uredjena. Konsula austro-ugarskih ima sasvim malo, a gdje ih ima to su sve Niemci, većinom čifuti, koji hrvatskog jezika ne znadu, tumača hrvatskog ne će da drže, u krvi nose mržnju na Slavene, te kô i da ne obstoje za naše hrvatske izseljenike. Jedinu iznimku pravi Buenos-Ayres, gdje se slučajno na konsularskoj vlasti nalazi naš čovjek, častni Hrvat iz Lastova, vitez Nikola Mihanović.

Nije se s toga čuditi, ako su u i u najnovijim smutnjam amerikanskih republika mnogi naši ljudi orobljeni, i na sto načinâ oštećeni, a da nigdje ne mogoše naći ni obrane ni zaštite.

Dapače, na 12 srpnja lanjske godine, ustrieljen je nemilo na javnog trgu u Valparaisu, mlad, darovit Hrvat s otoka Hvara, Starogradjanin Nikola Politeo, a da ni danas ne znamo, jeli krvnička vlada Balmacedova imala baš prava da, s političkih uzroka, grozno uništi ono dragocjeno biće.

Ta plemenita žrtva zanosne ljubavi za slobodu i za čovječja prava ne bi valjda bila pala, njezini siedi roditelj ne bi danas valjda kukali za prelomljenim štapom svoje starosti, domovina naša hrvatska ne bi žalila gubitak odlične, vrlo inteligentne mlade sile, da se je visoka vlada postarala uredit nešto bolje konsularnu službu po Amerikam, da je krjepko zaštitila svoje pripadnike, kô što ju odavna opominjaše hrvatsko rodoljubno novinstvo.

Još u veljači lanjske godine austro-ugarski konsul u Valparaisu bio je usilovan od kilenske vlade dignuti austrijski orao sa svog ureda. Gospodin konsul, koji za stalno nema bit oćutio u svojim grudima lavsko srdce, preplašen, dao se je u bjeg, kao zec iz zelena busa. Jeli pak o tom izviestio ministarstvo vanjskih poslala, jeli ovo tražilo i dobilo zadovoljštinu od kilenske vlade, meni nije u istinu ništa poznato. Ali mi je na žalost poznato, da je velika naša hrvatska naseobina u Valparaisu od onda ostala sasvim zapuštena, da su našinci u Valparaisu ostavljeni na milost i nemilost prevratnikâ, da nisu znali komu tužit se i uteći se, da su mnogi htjeli odalečit se da izbjegnu užasim pobune, ali da nisu imali konsula, koji da njim podpiše putni list.

Ovo je, gospodo zastupnici, kako i sami uvidjate, vrlo priekorno za vladu velike monarkije kô što je Austro-Ugarska, a tim priekornije, što su ju na vrieme dalmatinske novine bile upozorile, jer su naša braća iz Valparaisa i kroz domaće novine vapila obrane i zaštite.

Francuzka vlada nije bila tako nemarna. Ona je odmah poslala dva svoja ratna broda, koji se usidriše pred Valparaisom, te francuzkim podanicim nije nitko ni vlasa taknuo. Tako su postupale i još neke druge europejske države, koje su u Valparaisu imale svojih podanika. Zašto nije tako postupala i austro-ugarska vlada?

Hrvatski izseljenici u Americi vrlo se tuže što su u obće i s ovog pogleda zanemareni. Dolazak jednog ratnog broda austrijskog u one krajeve, to je riedki svetčani dogadjaj; a bit ćete koji put čitali, gospodo zastupnici, kako se oni dobri našinci tomu dogadjaju vesele, kako hrpimice hrle na ratni brod da pozdrave svoju braću, kako se ponose pred podanicim drugih država, i kako njim uzhitno kažu, da oni nisu pak najzadnji na svietu, kô što im znadu pri medjunarodnim suporim posprdno predbacivati, videć ih osamljene i zapuštene.

Prisutnost ratnih brodova u inozemskim krajevima diže ugled dotičnoj državnoj zastavi, učvršćuje i širi trgovačke odnošaje, čini sjegurnijim medjunarodno trgovačko poslovanje, drži budno kod izseljenika dinastično čustvo.

I to dobro razume mal ne sve evropejske države, a osobito Englezka, koja je poznata u svietu kao najrevnija i najodlučnija zaštitnica koristi svojih podanika u inozemstvu i ugleda svoje zastave. Zašto da samo naše

hrvatske naselbine budu mal ne sasvim ostavljene na milost i nemilost tudjincim?

Čini mi se, gospodo zastupnici, da važno pitanje izseljivanja, koje sam kušao predočiti vam u njegovim raznim oblicim, ne bi bilo dovoljno izcrpljeno, kad mu ovdje pri svrhi ne bih iztaknuo još jedan uzrok, a ta je način kadkad baš nečovječji, rekao bih tiranski, kojim se sa strane nekih starešina postupa s našim vojnicim u njihovoj već po sebi težkoj službi.

Daleko budi od mene misao, da ovim svojim čednim opazkam, i samo pokušam baciti i najmanju sjenu na ugled slavne austro-ugarske vojske, ili bilo kojeg njezinog člana. Junaštvo i vitežki priegor svog života dostojni su uviek časti i divljenja. Pa s ovom vojskom vežu se kroz vjekove još ne nagradjena čudesa junaštva i hrabrosti našega naroda hrvatskoga; s ovom vojskom prepliću se neizbrojni naši lovorvienci, ali i mučeničke naše patnje, trnove krune stoljetnih naših nepravda! Nek je dakle i s tog pogleda čast vojsci, a osobito danas, kad se ona popularizira i uosobljuje u svim družtvenim staležim!

Danas vojska je narod. Poslie užasne Sadovske katastrofe, ogromnim žrtvam svih svojih naroda, monarkija u kojoj živemo stvorila je, može se reć, novu vojsku po svim modernim zahtievim strategičke znanosti, te obćom obvezom vojničke službe udahnula joj je nov život, život koji može podati samo razbudjena sviest narodnih prava i narodnih dužnosti. Mi svi ponosom gledamo danas na našu vojsku, jer bez nje, rieč naše monarkije, u ovo doba sile i licumjerske ustavnosti, ne bi se čula u kolu evropejskih država; mi se ponosimo s našom vojskom u koliko smo uvjereni da je ona još, u današnjim nesretnim prilikam Europe, vrlo nuždna, i da je prvim jamstvom mira, po onoj rimskoj: *si vis pacem para bellum.*

Ali uzprkos tomu, mi smo ne manje uvjereni da je vojska po sebi veliko zlo, da je ona zator narodnog blagostanja, nezasitljivi Moloh, koji guta silni novac državljanâ i njihove najbolje radišne sile. Kad rieč civilizacija ne bude jedna od konvencionalnih laži našega vieka; kad u istinu, a ne samo po retoričkoj frazi, prosvjeta obidje sviet na svojim triumfalnim kolim, vojskâ ne će već obstojati, i naši potomci nazivat će nas barbarim.

I doisto ne će nam krivo suditi, jer ja ne znam, što se barbarskijeg može izmisliti, do ustanove, koja na miljune ljudî otimlje zagrljaju ljubeznih majaka, sestarâ, vjerenicâ; koja opet na miljune ljudî usilno trga sa tvornicâ, sa svih razsadnika obrta, trgovine, knjige i svakovrstnih umjetnosti. A zašto? Da te miljune ljudî izuči okrutnom zanatu krvarenja i klanja, da ih priuči nek živu jedino za to, da na sam mig jednog čovjeka, ni krivi ni dužni, ubijaju i budu ubijeni, ili izranjeni, osakaćeni, izmrcvareni! Ovo je, gospodo, užasna, ali nepobitna istina, istina sramotna za naš viek, odurna, krvava, o kojoj se još žalibože malo razmišlja, ali pred kojom mora da puca od boli srdce svakog misaonog čovjeka, i prama kojoj osobno robstvo starih vremena, nije nego puka šala.

S toga je dužnost tim veća vojničkih starešinstva iz petnih žila nastojati, da ovo veliko zlo, ne postane još veće; da ova u sebi barbarska institucija, ne postane barbarskijom s neuzpregnutih strasti pojedinih viših il nižih zapovjednika, u jednu rieč, da naši sinovi na vojsci ne oćute ni za dlaku više težinu vojničkog jarma, negoli to zahtieva nuždna, dobro svaćena stega.

Na žalost, rekbi, da se na to u nas uviek ne misli, dapače imamo slučajevâ po kojim bi se dalo suditi, da se život naših sinova premalo cieni, i da se hoće po što po to, da njim sasvim omrzne težka vojnička služba.

Izniet ću ovdje nekoliko čina, jur poznatih po javnim novinam, a ne oprovrgnutih sa nijedne strane, te ih i po tomu moramo smatrati sasvim istinitim.

U lipnju prošle godine, zlostavljanje domobranske momčadi u Boki Kotorskoj, sa strane nekih podčastnika i častnikâ, bilo je doprlo do vrhunca. Na javnim vježbalištim sinovi ove zemlje bili su ružno više puta psovani i bijeni, i to je tako bilo ogorčalo humanitarno čuvstvo gradjana Kotorskih, da do 40 njih htjedoše tužiti starijoj vlasti nekog *landverskog* kapetana Kalnekera, koji se je u zlostavljanju izticao.

Iz iste Boke, još mjesec danâ kasnije, dopirahu ti žalostni glasovi. Pod šibom sunčane žege srpanjske, naši domobranci morali su neprestance vježbati se. Dočim su se drugi vojnici vježbali onoliko, koliko njim tjelesne sile dopuštahu, domobranstvu mal ne cio u Boga dan bilo je red obijati čuveni bokežki krš i ona vratolomna brdija.

Uz slabu hranu, uz odjeću i postelju još slabiju — liegaju obično na crnoj zemlji — posljedice naporna truda bijahu neizbježive. Mnogi naši domobranci povratiše se kući bolestni i iznemogli, za više vremena nesposobni za svaku domaću radnju.

Jeli njim drugovdje bilo bolje? — Zlo u Boci, a gore u Kotoru, kaže hrvatska poslovica. I doisto, dok nam ovi tužni glasovi dopirahu iz Boke, ovdje, u kotaru Zadarskom, mi smo na svoje oči imali prigode uvjeriti se o istim nevoljam.

Bit će i koji od vas, gospodo zastupnici, kadgod zastao na Ravnicam, ovdje pred gradom Zadrom, da gleda kako se naši domobranci uče ubojitom oružju. U obće slabo odjeveni, potamnjeni od truda i žege, sličniji više turskom askeru, nego liepom tipu hrvatskog vojnika, ti sinovi Marta grehotu vam čine. A uz ono čudno zapoviedanje u tudjinskom jeziku, vaše srdce bit će uzkipilo više puta čujuć kakvih strašnih psovaka i poruga pada ondje na naše ljude; bit će uzkipilo i proplakalo, videć kako više putâ guranje i stresanje jadnog novalije, kundak i sablja, i šaka i pljuska po njegovim obrazim — a ne blaga i ustrpljiva rieč, koja najravnije idje do pameti i do srdca — hoće da mu utuve u glavu neprobavljivi *Rechts um! Links um!*

Taman lanjskog lipnja, kad su gorispomenute tužbe dolazile iz Boke, ja sam bio prisutan jednom od ovih žalostnih prizora na Ravnicam Zadarskim, i zaćeo sam odmah misao da ću podignuti glas u ovom visokom saboru na obranu onih nesretnika.

U nekim domaćim novinam, malo danâ kasnije, jedan je očevidac pripoviedao, da je prisustvovao vježbam naših domobranaca izmedju Murvice i Musap-stana, i da mu se je koža naježila, kad neki njemački satnik zamahne golom sabljom i udari dva puta po ledjim obližnjeg stražmeštra, pa ga zamlati šakom po obrazu, nadodajuć psovakâ, koje taj *testimonium de visu et auditu* nije razumio, jer njemački ne zna. Isti častnik, Niemac, malo kasnije, otrese pljusku i jednom domobranskom vodji.

Pak se s ovakim zlostavljanjem znade poć i dalje. Čuli ste, gospodo zastupnici, da je za velikih vježba prošlog kolovoza — koje su jedan dan znale neprestance trajati od 4 sata u jutro do 10 u večer — neki častnik — ne znam baš jeli i ovaj Niemac — posjekao sabljom po glavi jednog našeg domobranca iz Imotske krajine, i da je nesretnik jedva živ ostao. Uvjeravaju me, da gospodin častnik nije imao prava tako okrutno postupati. Vojnici su se odmarali i bili su raztrkani, kad bi podana zapovjed: *Vergatterung!* Naš Imoćanin, koji je bio podaleko, kune se, da tu zapovied nije čuo, a da je htio okriepiti se čašicom vina u obližnjoj krčmi. Na to častnik potrča do Imoćanina, zamahne sabljom, i težko ga rani po glavi, tako da nesretnik pade na zemlju, vas ogreznut u svojoj krvi. — Poslie duga liečenja u Splitskoj bolnici, naš domobranac, još sasvim neoporavljen, morao je opet u Sinj na naporne vježbe s drugim vojnicima, koji se bijahu razbolili za dugog *marša* iz Sinja do Drniša, te bijahu prisiljeni toliko danâ manovrirati, koliko su ih u bolnici odležali. Za tim je bačen u tamnicu, da tu čeka konačnu osudu. Kad je Bog htio,

ova je došla, a i sasvim je jednostavna. O rani se u njoj ne govori, a ranjenik, radi neposluha, osudjen je na 15 danâ težke tamnice, na suhi post od sama kruha svaki drugi dan, a onaj dan kad prima menažu, na gvoždjim: desna ruka sa lievom nogom. A gospodinu častniku? — Nit rieči ukora!

Ovaj žalostni dogadjaj spominje nam onaj jur poznat ovom visokom saboru, dne 27 kolovoza 1890 u Kozic., gdje je jedan naš vojnik od umora i udaracâ na putu najgroznije poginuo.

Ni o ovoj žrtvi ništa već ne znamo; ne znamo jeli je vojnički zakon osvetio, i jeli se barem, tko je dužan bio, pobrinuo za crnu sirotčad, koju je onaj biedni naš seljak ostavio.

Tužbe koje dolaze iz Pole o zlostavljanju naših vojnika nisu manje težke. Prošle godine unovačiše nekoga Krsta Obratova pokojnog Pere, iz Tiesna, kljasta i hroma, proti izjavam občine, da se ne prečinja, da se je tako nesretan rodio. U Poli stao je 15 dana u gvoždjim, mučiše ga na sve načine, dopokon električnim pilam da mu izprave noge. Ali zaludu! Samo je Nazarenin ta čudesa mogao praviti. Pošto nego u Poli jadan Obratov podnese neopisivih i baš barbarskih muka, poslaše ga nekidan kući, i eno ga i sad u u Tiesnu bolestna, više za onaj, nego za ovaj sviet. Iz same ove občine Tiesanjske, u 4-5 godine poginulo je od sušice 10 kršnih mladića, koji zdravi kao jabuke, podjoše u Polu, i tu prekomjernim trudom vojničkog života stekoše klicu neizlječive bolesti, koja ih sruši u crni grob. Do potrebe, izniet ću i imena ovih nevinih žrtava nesmiljenog vojničkog života.

Pri ovakom postupanju nije se čuditi, gospodo, ako naša mladjarija voli bježati u daleki sviet, nego odsluživati vojničku dužnost; nije se čuditi, ako kadkad i do sdvojnosti dodju oni naši momci, koji se pod puškom nalaze, te ako se dogadjaju grozni zločini, kô što se je dogodio onaj dne 6 kolovoza p. g. u vojarni Zadarskoj. Tog kobnog dana, pješak Ilija Žukelja, iz Vrličke krajine, pokušao je ubiti iz puške svog Kapetana Hermana Kekia, ali ga nije nego težko ranio, pa je sam na se kidisao, ostavivši ženu su četvero sirotčadi.

Nabrajanjem sličnih groznih čina ne ću dalje, premda ih na rabošu imam još dosta, da se ne bi pomislilo, da je meni samo do toga, da napadam i rekriminiram. To nestoji u mojim namjeram. Meni je jedina svrha da pokažem prstom na žive rane, na nevolje koje moj nesretni narod sa svih strana biju, nebi li ih se već oslobodio. Vjera, da svim t.m nevoljam mora bit jednom kraja, i da će starije vlasti učiniti sve što je do njih, da i nadalje Dalmacija ne bude u svemu i po svemu zemlja iznimakâ, mene još ne ostavlja. A stalan sam, da tako još vjeruje i cio naš hrvatski narod. Nedao pravedni Bog, gospodo zastupnici, da se ta naša vjera ikad ugasi; da se taj jedini plamteći svietionik, u tminam naše vječne noći, prelomi pod ogromnim teretom nepravdâ, koje odavna trpimo. Taj čas bio bi koban, jer narod koji izgubi vjeru u ljudsku pravicu, gotov je očajnik i osvetnik.

Malo prije spomenuo sam, ako hoćete, banalnu izreku, da je Dalmacija zemlja iznimakâ. Jedna od tih iznimaka, rek bi, da se obistinjuje i glede izpita naših jednogodišnjih dobrovoljaca. Ti izpiti, koji su po drugim zemljam u monarkiji mal ne rekoh šala, u nas svake godine postaju sve to teži, postaju mučniji nego izpiti zrelosti na srednjim zavodim. Od 17 kandidatâ, u rujnu minule godine, prošlo ih je u Zadru jedva 11. Izmedju ostalih propao je vriedan mladić, koji je odličnim uspjehom svršio svu gimnaziju i položio sve izpite za uglednu državnu službu — a što je još značajnije — koji je od svog neposrednog vojničkog starešine bio pohvaljen i priznan sposobnim da bude promaknut za častnika. A znate zašto je propao? Znate zašto taj nesretnik mora opet odslužiti drugu godinu kao prost vojnik, i

možda izgubiti svoju državnu službu krvavo stečenu? Za to, jer ne poznaje tako obširno njemački, kako se sad zahtieva od vojničkog povjerenstva u Zadru.

Baš je fatalan taj njemački jezik za Dalmaciju, jer kako vidite, gospodo zastupnici, ma gdje se on pojavio, nosi nam nesreću i razsulo! I male polakšice težkog vojničkog zakona, po njemu, postaju kod nas iluzorne, te naši sinovi, jer se nisu rodili Niemci, već Hrvati, bivaju stavljeni van zakona!

A tako nije drugovdje. U isto doba, kad je na dobrovoljačkim izpitim u Zadru propadalo 6 naših učenih mladića s nedovoljnog poznavanja njemačkog jezika, Bečka „Neue freie Presse“ javljala je, da su u Lavovu prošli na istim izpitim svi kandidati kod 11.og pješačkog odsjeka, i da su svoj izpit položili na poljačkom jeziku; a novine hrvatske javljahu, da su i u Zagrebu svi jednogodišnji dobrovoljici takodjer promaknuti, i da su svoj častnički izpit položili hrvatski.

Jeli dakle sve ovo što se sbiva u Dalmaciji pravedno i zakonito? Jeli pravedno i zakonito da naši mladići, s nepoznavanja njemačkog jezika, ne uživaju one blagodati, koje uživaju svi ostali podanici, i da se duševno i tvarno upropašćuju; jeli pravedno da se zlostavljanjem sa strane pojedinih starešina tjeraju na izselivanje, na sdvojnost, na kidisanje proti tudjem i vlastitom životu?

Stavljam na dušu visokoj vladi, da i o ovom vrlo žalostnom, ali i važnom predmetu, duboko razmišlja.

Častna gospodo zastupnici! Još mnogih drugih pitanja, koja nam težkom nepravdom ponižuju i tište hrvatski narod u Dalmaciji, imao bih se dotaknuti, da vam bude pred očima sva crna slika našeg kukavnog stanja; ali kad bih svršio?

Dopustite mi, da rečem još samo malo rieči o nekoj očitoj neistini, koja se tako često čuje opetovati sa vladinih krugova, i koja nas mora takodjer vriedjati. Do dosade svaki čas nam gude: Dalmacija je pasivna zemlja! Monarkija mora znatnih svota svake godine izdavati za uzdržanje Dalmacije!

Meni se čini, da je ovo nešto gore od kakve konvecionalne laži našega vieka; ja kažem, dapače, da je ovo zlobna izmišljotina, da je ovo drzovita uvrjeda.

Opažam prije svega, da uz sve puste službene i poluslužbene novine, kojim visoka vlada razpolaže u Beču i u Zadru, nije još nikad ni pokušala javno dokazati, da joj je Dalmacija pasivna; a to, cienim, s jednostavnog razloga, jer ne može da to dokaže.

Svakako vriedilo bi da jednom s ovim pitanjem budemo na čistu, i ako smo pasivni, da barem znademo zašto, i kako.

Mi znamo uz to, da javni tereti, koje Dalmacija podnosi, nisu manji, ni lakši, prama onim drugih zemalja, dapače, da su naše žrtve u krvi iznimno veće neg one drugih naroda, i da bi te same žrtve bile dostatnim uzrokom, da se štogod dobra i u nas učini, su nešto više ljubavi i nastojanja, a sa manje škrtosti i lakoumnosti.

Nije mi bilo moguće sabrati, pored najmarljivijeg nastojanja, sve podatke o prihodim Dalmacije; ali i ovi što sam sakupio, cienim, da su dostatni, da se uvidi, koliko je netemeljit prigovor o tobošnoj našoj pasivnosti.

Po službenim podatcim, Dalmacija svake godine siplje u državne blagajne:

1.	Za izravne poreze zemljarine, kućarine, obrtarine i dohodarine	f.	675.000
2.	Za potrošarinu	„	200.000
3.	Za duhan	„	660.000
4.	Za biljegovinu	„	196.400
5.	Za pristojbine pravničkih spisa	„	184.000
6.	Za sol	„	458.000
7.	Za prodaju žestokih pića	„	15.000
8.	Za carinarinu	„	509.000
9.	Za lutriju	„	39.000
10.	Za takse	„	16.100
11.	Za lučke pristojbine	„	300.000
12.	Za kameralni demanij	„	12.000
13.	Za vjerozakonsku zakladu	„	30.200
14.	Za zakladu naukâ	„	2.700
	Ukupno	f.	3.297.400

Podatke o drugim prihodim Dalmacije, opetujem, nisam mogao dobiti, premda sam dosta nastojao i u Beču i u Zadru. Cienim ipak, da se ne ću prevariti, ako rečem, da ukupni prihodi, koje Austrija bere u Dalmaciji nadmašuju tri miljuna i pô fiorina, a valjda dopiru i do četiri miljuna.

Ali i navedena svota od fiorinâ 3.297.400 dosta rječito govori u prilog mojoj tvrdnji, da Dalmacija ne može bit pasivna; tim manje, kad se znade kako javna uprava prama njoj škrto postupa.

Evo vam, gospodo zastupnici, točnih brojaka o ovogodišnjim troškovim vlade u nove javne sgradje ili druge koristne svrhe, u Dalmaciji:

Za ceste i mostove	f.	43.400
Za gradje bogoštovne i nastavne	„	43.180
Za uzdržanje lučkih radja i za nove gradje	„	147.720
Za podpore domaćim parabrodim za prenos pošte	„	90.000
Za razširenje prostorija pokrajinskog suda u Zadru	„	17.000
Skupa	f.	341.300

Dakle, po državnom proračunu ove godine, za sve javne gradje: za ceste, mostove, crkve, zvonike, luke, školske i sudbene sgradje, Austrija će potrošiti u Dalmaciji 251.300 fiorinâ, a u podpore domaćim parabrodim za prenos pošte 90.000. Ukupno fior. 341.300. Drugih godina trošila je obično još manje. Ali i od ove ukupne svote f. 341.300, u nove javne radje i podpore parabrodim dolazi tek 233.900 fiorinâ, pošto od fior. 147.720 predračunanih za lučke radje, idje veći dio za samo uzdržanje istih, naime 108.470 f.

No na to ne gledajmo, već pazimo samo na ukupne svote, a ove nam kažu:

Dohodak, i to ne vas, Dalmacije po poreznim knjigam	f.	3.297.400
Trošak za Dalmaciju po državnom proračunu	„	341.300
Odbijmo trošak od dohodka, imamo pretička	f.	2.956.100

Preostaje dakle naših novaca u državnoj blagajni najmanje fiorinâ 2.956.100.

Kamo ti naši novci idu, mi ne znamo; ali da se svi troše na uzdržanje činovničkih ureda u Dalmaciji, onih ureda, koji, kako sam dokazao, ne odgovaraju svrham dobre uprave, i koji su na sablazan hrvatskom narodu sa svoje dvostruke tudjinštine, za svog zatiranja i preziranja narodnih pravica — to je, gospodo zastupnici, težko vjerovati, to je ne moguće.

No pošto smo imali prigode uvjeriti se, da je u nas moguće i ono što je svuda u izobraženom svietu absolutno nemoguće; ako doisto austrijska uprava troši za svoj neplodni birokratički aparat u Dalmaciji blizu tri miljuna fiorinâ na godinu, i to za malu zemlju, koja broji pol miljuna pučanstva — onda mi u našoj upravi imamo ne samo *unicum* administrativne nesposobnosti, nego i financijalnog nereda, prave razsipnosti, i takva uprava zaslužila bi sudbeno skrbništvo.

Ali ja kažem, da ni uz najveću razsipnost nije moguće potrošiti blizu tri miljuna na godinu za činovnike i urede u maloj zemlji od pô miljuna dušâ, te da ni danas Dalmacija nije pasivna, uz vas proverbijalni nemar što Austrija prama njoj pokazuje, a da bi bila jedna od najnaprednijih i najunosnijih zemalja u Europi, kad bi za nju deseti dio učinila od onoga, što je učinila i čini za druge zemlje.

Danas, kad je javno blagostanje narodâ tiesno spojeno sa upravnim znanjem, mi moramo još jednom žalošću naglasiti, da državna uprava u Dalmaciji za javno blagostanje ništa osbiljna i zamašita ne čini; a da je to tako, dosta je spomenuti, da ni danas nemamo prvog uvjeta napredka, željezničke sveze, nego komad krnj-željeznice, koja je svake godine pasivna za okolo 80.000 fiorinâ i na kojoj se takodjer tjera njemačka i talijanska propaganda. I ta pasivnost, gospodo zastupnici, gleda se ravnodušno od godinâ i godinâ, ne misleć ni na to, da se je prava željeznica dalmatinska mogla dosada dobrim dielom sagraditi od samih godišnjih pasiva naše krnj-željeznice.

Ova nesretna krnj-željeznica dalmatinska nije samo prokletstvo i umet pogledom na načela zdrave ekonomije, nego je i na zator nekih naših nevoljnih zagorskih prediela, kud ona prolazi. Naši težaci pasu marvu u blizini željezničke pruge, jer drugih pašnjaka nemaju. Obično kod nas malo čobance pazi blago. Preplašili se ovo, ili ljeti, mučeno od muhâ, skoči i približi se tračnici željezničkoj, globa je gotova. Pet, deset, petnaest fiorinâ globe, jadan težak valja da plati, ako se je blago samo dotaklo željeznice. Ove globe uprav umetoše neke naše zagorske predjele, gdje su kukakvni težaci dosad izplatili na hiljade i hiljade fiorinâ!

Zove li se ovo dobra uprava, zdravo gospodarstvo? Ovo je, gospodo, tursko gospodarstvo, te ne bi se bilo čuditi, kad bi uz ovake uzore političke ekonomije, Dalmacija bila doisto pasivna.

Nazad četrdeset godinâ Guascogna bila je najzapušteniji i najnezdraviji predjel Francuzke — puka golet, mrtva pustoš.

Predsjednik. Molim vas govorite o proračunu. Vi ste danas blizu devet satî govorili o svemu, a najmanje o proračunu. Što ga ulazi Guascogna u ovu razpravu? Podjemo li ovako napried, vi će te cielu svjetsku povjest ovdje iznieti. Ja vam već nikako ne mogu dopustiti da govorite van predmeta.

Biankini. Presvietli gospodin predsjednik znade, da je moje pravo pri razpravi proračuna dotaknuti se kojeg mu drago drugog predmeta, a ne samo proračuna. No, pošto su kasna doba, rado ću skratiti moje razlaganje. A spomenuo sam ovdje Guascognu samo za to, da kažem, kako taj do otrag malo godinâ najzapušteniji predjel Francuzke, hvala izvanrednom nastojanju jednog jedinog činovnika, mjernika Chambrelenta, jest danas najbogatiji i najšumovitiji kraj u onoj skupnovladi. Uspjesi javne uprave u Guascogni gotovo su nevjerojatni, a poučni za austrijsku vladu sa svakog pogleda. Samo sluzbeno izvješće kaže, da je taj proporodjeni kraj — iz močvara i goleti pretvoren danas u guste šume borâ i hrastovine — oslobodio Francuzku od danjka, što ga je u to ime plaćala Norvežkoj i zapadnjoj Americi.

Ovakim čudesim mi se ni iz daleka ne nadamo od austrijske uprave u Dalmaciji: ali imamo pravo zahtievati, da barem ta uprava bude priuba europejska, imamo pravo i možemo zahtievati, da nas ne upropašćuje i nežrtvuje tudjincu, kô što nas je žrtvovala Italiji izručivši joj našu ribarštinu, naše obalno brodovlje, pa dopokon i naše vinograde, prouzrokovavši Dalmaciji, najnovijim trgovačko-pomorskim ugovorom, u samom vinu, do šest miljuna godišnje štete; — imamo pravo zahtievati, i zahtievamo, da nam vlada bude brižnom majkom, a ne maćehom, i da nas ne tjera u materijalni razsap i u duševno robstvo!

Gastna gospodo zastupnici! Moram zaklju—

čiti moje razlaganje, premda sam uvjeren da slika naših nevolja, koju sam nastojao najsavjestnije predočiti vam, nije ni iz daleka podpuna i savršena, i da bi se htio kist puno vještiji od moga, da vam ju predstavi u svoj njezinoj grozoti.

Feci quod potui, faciant meliora potentes!

Ali, ako i nesavršena moja slika postigne samo jedan dio plemenitih ciljeva, kojim je namienjena, ja ću bit vrlo sretan, i blagosivljat ću čas, kad sam ju začeo.

Prvi joj je cilj, najosbiljnije upozoriti visoku vladu da čaša njezinih nepravda prama hrvatskom narodu u Dalmaciji jest puna; da je dapače već prekipila, i da se ovako dalje ne može; jer narod materijalno zapušten i upropašćen, a duševno skućen pod jarmom tudjinštine, mora, kadli tadli, da dodje do do očajništva, do podivljanja, do ludila.

Drugi joj je cilj, u ime zajedničke ljubavi koju svi iskreno gojimo za mučenički naš narod, potaknuti vas, častna gospodo zastupnici, da, dok ste još na vrieme, svim mogućim sredstvim, najodrješitije ustanete proti ovom žalostnom stanju, za koje, *nolens volens*, nositi ćemo mi svi svoj dio odgovornosti, pred Bogom i pred povjesti, budemo li mûkom preko njega prelazili.

Meni se čini da se nama u Dalmaciji od prilike dogadja — *si licet parva comparare magnis* — ono što se je dogadjalo Atenjanim u vrieme Filipa Makedonskoga. On njim se je bio na mir zakleo, uvjeravao ih je, dapače, o svom prijateljstvu; ali je uz to osvajao Mégaru, uvadjao tiransku upravu na Fubeji, navaljivao na Trakiju, spletkario u Peloponezu itd. No lukavi Makedonac, svojim ubojitim spravam, nije bacao striele i kamenje na Atenu, i mnogi su Atenjani s toga još vjerovali, u zao čas, u njegovo prijateljstvo. A u istinu on njim je bio krvavi neprijatelj, te je jednoga po jednoga medjusobno zavadjao, pravice njim zatirao, slabio, i uradio na obću njihovu propast po promišljenoj osnovi.

Šta će nami, gospodo zastupnici, prividno vladino prijateljstvo? Što nam narodu prudi, gospodo zastupnici, da nam visoka vlada ne ruši nekoliko hrvatskih obćina po Dalmaciji, da ne baca, svojim ubojitim spravam, striele i kamenje na većinu ovog visokog sabora, ili na ono nekoliko zastupničkih stolica u Beču — ako nam ona ipak, baš po makedonsku, narodne pravice zatire; ako nam ona, uz sva uvjeravanja svoje visove naklonosti, podkopava temelje narodnog obstanka; ako nas ona slabi i zavadja; ako ona hoće da narod duševno robuje tudjinstvu; ako ona na naše materijalno blagostanje ne misli, kao ni na lanjski snieg, dapače i krvave naše trude žrtvuje tudjincu, kô da po promišljenoj osnovi radi na našu svestranu propast?

Ovakova vlada meni se svidja puno pogibeljnija od onih, koje su, u vremena Roznera i Lapenne, otvorito bacale striele i kamenje na akropolu naših hrvatskih svetinja, i o glavi nam radile; jer smo se onda otvoreno borili, jer smo onda dušmane poznavali i suzbijali; jer smo onda junački živjeli i slavno padali!

Danas nam se isto o glavi radi, ali lukavo i potajno, nevjerno, neharno, licumjerno; i pod plaštom prijateljstva ide se za tim, da se sve predstraže narodne vojske uspavaju; da cio narod legne živ u mračni grob, opijen opiumom varavih nada; da se naša hrvatska akropola bez juriša osvoji; da se sruši, ali ne pod vitežkim zvukom bojnih trubalja, već pod tankim, zamamljivim glasom vladinih sirena: da padnemo bez slave i bez junaštva!

Častna gospodo zastupnici! Vaše izkušano rodoljublje, vaša žarka ljubav prama nesretnom hrvatskom narodu ove zemlje, sjajno posvjedočena u mnogim i mnogim prigodam — znat će vas savjetovati, što da učinite, a da već prestane ovo ubitačno i potišteno naše stanje, ili da barem jednom budemo na čistu

sa visokom vladom, te da joj složno svi doviknemo: Dosta je ove ružne igre! Doli karte!

Ja s moje strane smatram, da mi je već sada neizbježiva dužnost javno žigosati, u ovom visokom saboru, kô što svom snagom orgorčene duše evo i žigošem, nepravedno, i baš užasno postupanje visoke vlade prama hrvatskom narodu u Dalmaciji, i odkazati joj svako povjerenje.

Znam, da za to visoku vladu ne će glava zaboliti; ali ni mene ne će savjest gristi, da nisam poslie svestranog razmišljanja, svoju zastupničku dužnost izpunio, i istinu kazao, po svomu najdubljemu uvjerenju. *Dixi!*

P r e d s j e d n i k. Ima riječ vladin povjerenik pl. Pavić.

Pl. P a v i ć. Pogledom na neke izjave častnog gospodina Biankinia, imam čast izjaviti:

Dužno strahopočitanje prama svietloj osobi njegovog cesarskog i kraljskog Veličanstva moralo bi za vazda zapriečiti, da previšnje njegovo ime bude upleteno u razpravu.

Na dalje imam primjetiti: Težnja, da se napane na sve i na svašto i to načinom uvriedljivim protivna je daleko pravim interesim same stvari, — a ne mogu nego najodlučnije odbaciti slične napadaje, kao i one proti preuzvišenom gospodinu Namjestniku.

Pojedinim osvadam odgovoriće gosp. namjestništveni izvjestitelj.

P r e d s j e d n i k. Ima riječ vladin izvjestitelj gospodin Nardelli.

Namj. izvj. N a r d e l l i. Častni zastupnik Biankini i ove godine htio je u raznim raspravama, a navlastito u današnjoj da napane na Vladu. Nije moja zadaća da se ja sa ovog stanovišta zavedem po primjeru častnog zastupnika Biankini-a, upuštajuć se u manje ili više sretne retorične govore.

Prije nego se osvrnem u kratko na meritorni dio govora, moram najodlučnije prosvjedovati proti onom djelu istoga, u kome se nepravedno napada na Vladu, te joj se podmeću namjere, koje ista nije ikad gojila.

Vlada hoće da se prestavi kao nekakva *bête noire*, kao nekakva neprijateljica naroda, koja sistematično hoće da mu podkopava budućnost u svijem granam njegovog života. To nije istina, dapače je vas naporni i neumorni rad Vlade i vladinih ljudih, koji biva čestokrat otegoćen bez potrebe, upravljen na dobro ove pokrajine, za koju Vlada teži da dokaže svoju ljubav *činim.*

Prigovara se da je Dalmacija zapuštena zemlja, da se ne može usporedit sa drugim prosvietljenim pokrajinam naše Carevine. To je istina, ali je takodjer istina da Dalmacija, kako se može svak uvjeriti, od godine do godine, napreduje na polju prosvjete i materijalnog blagostanja.

O tome se može svak lako uvjeriti, ako prispodobi stanje Dalmacije kako je bilo početkom ovog stoljeća, a kakvo je sada, ako prispodobi ono što je proveditur Dandolo, koga je isti zastupnik Biankini jutros citirao, godine 1806 i susljednih pisao svome Caru Napoleonu o stanju ove pokrajine, sa onim što mi našim očima možemo gledati.

U ono vrijeme postajala je samo jedna cesta od Zadra do Knina, što je zasluživala to ime, dočim danas sva su glavna mjesta na kopnu spojena lijepim prostranim cestam; u svakom kotaru onda bila je samo jedna

loša škola, dočim dandanašnji viši broj sela može se okoristit blagodatim nauke, dočim 6 lijepo uredjenih srednjih, dvije nautičke, jedna obrtnička škola pružaju višu i strukovnu izobrazbu. U našim sjemeništim za obe vjere odgaja se prosvietljeno svećenstvo, dostojno svog uzvišenog zvanja, dva učiteljšta svake godine nam davaju izabranu kitu pučkih prosvjetitelja i prosvjetiteljica.

Naše se goleti počimlju zaodjevati zelenilom, uredjivati bujice i vode koje prijete propašću pučanstvu.

Stanje javne sigurnosti je posve povoljno. Parabrodske sveze ustanovljene znatnim podporam Vlade spajaju često i brzo do najmanjih varošica.

Lijepih crkava i udobnih župničkih kuća podigao se je veliki broj, na mjesto primitivnih zgrada, u kojim se služila služba božja i gdje su stanovali župnici. Naše luke važnije, većim su dijelom uregjene, naše obale i naši otoci rasvietljeni za osjegurati brodarstvo, itd. itd.

Istina je da se lako može primjetiti, da se još mnogo moglo uraditi i da ima još mnogo potreba. To bi se lako moglo uraditi, da je onog moćnog factora, koji je u prvom redu potrebit. Taj je faktor novac. Ali Dalmacija je siromašna pokrajina, te nema toga moćnog faktora ni u dovoljnoj mjeri da pokrije svoje redovite potrebe, a kamoli da troši u investicije, za koje se hoće mnogo miliona.

Vlada dalmatinska dijeli podpuno nazore Visokog Sabora o potrebi jedne željezničke sveze sa monarkijom i u tom pogledu je neprestano radila i preporučivala, i uhva da to njezino nastojanje ne će ostati uzaludno.

U državnom proračunu svake je godine namienjivana Dalmaciji lijepa svota, a sigurno bi ista bila i viša, da su to dopuštale prilike države.

Glede puteva po otocima moram primjetiti, da Vlada takove puteve nije dužna graditi. U tome pogledu postoji saborskih zaključaka, koji još nijesu izvedeni, kako mislim, zbog oskudice novčanih sredstava. Zastupnik Biankini očekuje sve do najmanjeg mula, sve od vlade; obćine, pokrajina i privatna iniciativa, to za njega ne postoji.

Vlada ne zatire ni hrvatski jezik, ni druge. Vlada samo postupa ravnopravno i nepristrano. Što se tiče prigovora, da se nameće njemština, zadovoljstvom iztičem da zastupnik Biankini ove godine nije se usudio ni uztvrditi, da se hoće ponjemčiti pokrajina, nego se ograničio da uztvrdi, da se uvagja njemački jezik u urede i zahtieva od činovnika.

Što se tiče obćenja sa strankam, političke vlasti drže se strogo naredbe 1872 godine, a i ostale koje su na to obvezane. Da se u jednom velikom tielu može jedan ili više puta dogoditi, da se u pojedinim slučajevim ista naredba nije obsluživala, bez zle namjere, to je moguće. Ako se je kogod u tom pogledu opravdano tužio, vlasti nijesu uzmanjkale da u smislu zakona provide. Nije istina da Namjestništvo dopisuje u njemačkom jeziku u onijem poslima koji od podčinjenih Vlasti moraju biti intimirani strankam, koje govore srpsko-hrvatskim jezikom.

Uviek kad je bilo natjecatelja sposobnih, koji su poznavali jezike, Vlada ih je rado imenovala. Kad ih nije bilo i kad se radilo o strukovnim tehničkim sposobnostima, više nego o literarnom uzgoju u jednog ili drugom jeziku, Vlada je morala pokriti mjesto razpoloživim silam, privremenim imenovanjem ako u pogledu jezika nijesu podpuno odgovarali. U ostalom, postoji povjerenstvo za izpite, koje ozbiljno postupa pri kvalifikaciji o sposobnostim glede rabljenja jezika za službene svrhe.

Ako gdjegod posli više godina ne budu konačno riješeni, to biva čestokrat i s razloga, koji stoje van moći političke vlasti, kao n. pr. zbog slaba odazivanja zanimanika, općina itd.

U poslu medjašnih parnica, moram primjetiti, da političkoj vlasti ne pristoji nego sudjenje o posljednjem faktičnom posjedu, dočim konačno riješenje pripada sudovima.

Utoci o kongrui, kojih je bilo na stotine, riješeni su, samo je zaostalo nešto malo, gdje visi predtečno riešenje načelnog pitanja.

Glede zaklade Fontanelle nije se moglo prije konačno riješiti zbog potežkoća proiztičućih iz zakladnog pisma utemeljitelja, ali su iste usljed nastojanja Namjestništva napokon u posljednje vrijeme većim dijelom bile odklonjene.

Glede slabe vrsti i oskudice vode, moram primjetiti da se ne mora sve očekivati od vlade.

Ovijeh dana razpravljati će se u Vis. Saboru zakon, kojim će se i tome providjeti.

Što se tiče postojanja nekog kursa za *Landessprache* i za *Staatssprache* kod Namjestništva, zastupnik je Biankini spojio vrlo duhovita razmatranja sa tim odkrićem. Žao mi je da moram uništiti sva ta duhovita razmatranja, očitujuć da kod Namjestništva nepostoji nikakav kurs ni za *Landessprache*, ni za *Staatssprache.*

Kod Ravnateljstva pošta i brzojava u dopisivanju rabi se onaj jezik, kojim stranke pišu; na uredima svud je nadpis i u srbsko-hrvatskom jeziku, tako isto na pečatim i u najvećem dijelu na tiskanicam za stranke.

Što se tiče tijesna Kokljice, moram opaziti častnom Biankini-u, da je sad dotični kanal posve otvoren, kako se može svak osvjedočiti.

Iz ovoga se vidi da jedan dio činjenica navedenih od zastupnika Biankini-a nije točan, ili je iskrivljen. O ostalim moralo bi se naravno prije razviditi, dali nijesu i one iste naravi, a to danas nije moguće.

Moram prosvjedovati proti napadajima na oružništvo, koje uz mučne okolnosti vrši savjestno svoju dužnost na veliku korist javne sigurnosti. Ako je koji oružnik štogod skrivio, sigurno su predpostavljene vlasti poprimile zakonska providjenja.

Vladi nije poznat niti jedan slučaj, u kome bi službeni odnošaji bili stradali zbog nepoznavanja kog jezika sa strane žandara, koji u obće poznaju jezike, u koliko je potrebito za službu.

Politička vlast nipošto ne kontrolira obaviesti općina itd. sredstvom žandarmarije, ali je kotarskim poglavarstvima slobodno u iznimnim slučajevim da popune ta izvješća na način, koji im se čini shodnijim, pošto za svoja izvješća oni na se uzimlju odgovornost.

Moram svakako zaniekati, da stanje javne sigurnosti u obće nazaduje. Zločina bilo je uviek i, žalibože, držim da će ih biti i unaprijed. Prekjučer smo čuli sa strane častnog D.r Klaića citirati statistične podatke, iz kojih proiztiče, da se je stanje u Dalmaciji u posljednjem deceniumu poboljšalo u mjeri povoljnijoj, nego u ikakvoj drugoj pokrajini zastupanoj na Carevinskom Viecu, t. j. da je broj zločina bio manji u znatnom razmjerju, od po prilici 30 po sto.

Glede tvrdnje, da žandari šalju sva svoja izvješća na sudove njemački, pozivljem se na gospodu odvjetnike koji sjede u ovom Saboru, te će biti imali prigode da se uvjere da to nije istina.

Kolonaši su takodjer institucija vladina, koja je navlastito u prijašnje vrijeme, a i sada, dosta zasluga stekla, i Vlada sliedi upotrebljavati ju na korist javne sigurnosti.

I za sudove postoji naredba 1872 godine, koju činovnici sudbeni savjestno obslužįvaju, t. j. riješavajuć spise u jeziku u kome su podneseni, a postupajuć ustmeno u jeziku kojeg zahtievaju stranke. Ako se kod sudova srbsko-hrvatski manje rabi, nego li bi želio častni Biankini, i kako bi više odgovaralo razmjerju pučanstva koji govori tim jezikom, neka svome prigovoru promjeni adresu, te je upravi onom velikom dijelu stranaka, odvjetnika i bilježnika, koji se služe talijanskim jezikom. Ako se poveća broj podnesaka u srbsko-hrvatskom jeziku, povećati će se naravno i broj riješenja u tom jeziku.

Nadalje moram izjaviti da se novine ne pliene po nalogu Namjestništva, nego kad to pronadju kompetentne vlasti i. e molbe, državno odvjetništvo i kotarsko Poglavarstvo.

U ostalom zapliene su rijetke, a zakonitost tijeh zapliena dokazuje okolnost, da su mal da ne sve te zapliene bile potvrdjene.

Prizor, kojeg je bujnom fantazijom častni Biankini slikao, kao da se dogodio u Presidiumu, koje bi tobože odredjivalo kad se mora plieniti, a kad ne, mogu ga uvjeriti, posve je izmišljen.

Zastupnik Biankini tuži se što su bila opomenuta neka nepolitička družtva, koja su se bavila politikom. U tome pogledu moram izjaviti ovo.

Dogodilo se je u zadnje vrijeme višekrat da družtva koja ne spadaju u kategoriju političkih, učiniše izjava u političkom smislu.

Vlast nije smjela trpjeti hladnokrvno, da ta družtva prekoračuju svoj djelokrug, te je ista blago opomenula u svrhu, da budu u buduće korektnije se vladati, te tako izbjeći strogim zakonskim odredbam, koje bi vlast bila prisiljena da proti istim odredi.

I Vladi je poznato, da je kamatništvo velika rana, te se je brinula da omanji istu. Zakon o kamati je strog, ali žalibože ne može se svegj uporaviti, jer isti oštećenici ištu da Sud ne dodje do istine.

Nada je pak, da će novi zemaljski veresijski zavod u tom pogledu dobrijeh plodova donijeti.

Prispodoba sa zemaljskom Vladom u Sarajevu ne stoji, pošto je Bosna zemlja bogatija nego Dalmacija, i jer su tu sve vlasti i sva ekonomična sredstva koncentrirana u jednoj ruci, i ne postoji autonomnih vlasti, koje su takodjer dužne u mnogim granam javne uprave da nešto urade.

Častni Biankini tvrdi, da se je gdjegod dogodilo koje zlostavljanje koga vojnika. To kada bi bilo i istinito, ne spada nikako u djelokrug Visokog Sabora, nego pred forum nadležne vlasti, koja će sigurno po dužnosti providjeti, ako su ta tobožnja zlostavljanja bila dojavljena.

Dobrovoljci, kako je poznato, mogu odgovarati pri častničkom ispitu u svom jeziku, jer su povjerenstvu pridruženi članovi, koji razumiju jezike, koji su u Dalmaciji rabljeni.

Odbijajući neosnovane prigovore proti vojničkim Vlastim, moram odbiti takodjer neosnovani prigovor, koga je jutros podignuo gospodin zastupnik Biankini proti oficirima naše slavne mornarice, koji u miru i u ratu do

najdaljih krajeva svjeta dično nose zastavu naše Monarkije.

Zaključujuć primjećujem da se je od nazad nekoliko godina uvukao u ovaj Visoki Sabor običaj, da častni zastupnik vanjskih obćina Zadarskih kritizira u nekoj njemu sobstvenoj formi Vladu i njezine poslovaće. — Vlada je kriva, kriva je Vlada, to je sinteza tijeh govorâ. — Vlada ima čistu savjest, ona radi u granicama zakona i sredstava istoj dozvoljenih za boljak ove pokrajine, i to će naravno i unaprijed činiti bez obzira, dali će postignuti povladjivanje ili negodovanje častnog zastupnika vanjskih obćina Zadarskih.

Predsjednik. Pita li još tko riječ u općoj raspravi? — Nitko. — Opća je rasprava zatvorena. Ima riječ izvjestitelj Financijalnog Odbora, gospodin Korlaet.

Korlaet. Računi su točni, a uprava uzorna. Reći ću samo dvie tri rieči momu prijatelju častnom zastupniku Biankini-u. Biankini je rekao da je Sisifova muka bit zastupnikom — Valjda je on tada mislio na svoj današnji govor. Rekao je da smo „robovi“. Da nijesmo robovi, dokazao nam je takodjer njegov današnji govor, jer da smo robovi, ne bi bio mogao onako govoriti. Biankini se pozvao na zastupnike. Al oni čine što mogu — Biankini je mogao sabrat svoj dugi govor od toliko satî u nekoliko glavnih misli — Onda bi njegov govor, koji je imao i liepih točaka, bio donio više ploda, kad bi ih uz to bio i boljom formom izrazio.

Predsjednik. Ona gospoda, koja pristaju da se predje na posebnu raspravu predračuna zemaljske zaklade za godinu 1892, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na posebno razpravu. Molim gospodina izvjestitelja da čita pojedine naslove i točke, toliko potrebštine, koliko pokrića.

Korlaet (*čita*).

Bez razprave su primljeni naslovi I-XIV „Potrebština“ i ukupna svota od f. 507.169; takodjer naslovi I-VIII „Pokrića“ i ukupna svota od fior. 500.711, sa sliedećim pokrajinskim nametim:

a) Prireza 35 po sto izravnim porezom zemljarine, kućarine, obrtarine i dohodarine (pristojbina vanredna i redovita);

b) Prireza 100% potrošarini po cieniku dodanu zem. zakonu 18 svibnja 1875, B. 51;

c) Posebne odredbine na uvoz u sva mjesta podložna potrošarini:

piva	0:90
žeste neosladjene	3:—
žeste osladjene	4:50

od svake metričke cente (Zem. Zakon 17 studenoga 1880 Br. 22). Primljen je napokon u cielini pokrajinski predračun za god. 1893.

Predsjednik. Prelazim na drugu točku dnevnog reda. Izvješće financijalnog odbora o proračunu pokrajinske zaklade za god. 1893. Izvjestitelj financijalnog Odbora, g. Korlaet, molim da pročita izvješće.

Izvj. **Korlaet** čita izvješće.

Predsjednik. Otvorena je opća razprava o predračunu pokrajinske zaklade za g. 1893.

D.r Klaić. Pitam riječ.

Predsjednik. Zastupnik D.r Klaić, ima riječ.

D.r Klaić. Predlažem da se proračun zemaljske zaklade za godinu 1893 primi *en bloc*, to jest, da se odustane od opće i posebne razprave, jer je malo ne posve jednak proračunu godine 1892 jur sada glasovanu.

Predsjednik. Pita li tko riječ o formalnom predlogu D.ra Klaića? — Nitko. — Ona gospoda, koja pristaju na predlog D.ra Klaića da se glasuje *en bloc*, proračun zemaljske

zaklade za godinu 1893, nek ustanu. Primljeno.

Po tom, bez razprave, primljene su ukupne svote:

Potrebštinâ	f. 495.468
Dohodakâ	„ 108.520

Bez razprave glasovani su slijedeći pokrajinski nameti za godinu 1893:

a) Prireza 35 po sto izravnim porezom zemljarine, kućarine, obrtarine i dohodarine (pristojbina vanredna i redovita);

b) Prireza 100% potrošarini po cieniku dodanu zem. zakonu 18 svibnja 1875, B. 51;

c) Posebne odredbine na uvoz u sva mjesta podložna potrošarini:

piva	0:90
žeste neosladjene	3:—
žeste osladjene	4:50

od svake metričke cente (Zem. Zakon 17 studenoga 1880 Br. 22). Primljen je napokon u cielini pokrajinski predračun za god. 1893.

Pošto je dockan, zatvaram sjednicu.

(Sjednica je zatvorena u 11 sati i 10 č. u noći).

XIII. Sjednica dne 1 travnja 1892.

Sadržaj: *Naviеštenje molbenica. — Upiti i odgovori. — Razprava o predlozim na ublaženje posljedica trgovačkog ugovora sa Italijom.*

(*Početak sjednice u 10 sati i 10 č. pr. podne*).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Borčić Lovro i Pugliesi D.r Ante.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić, zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić; savjetnik c. k. Namjestništva Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. Ima nas 30. Broj je zakonit. Molim g. tajnika D.ra Pugliesia, da pročita zapisnik posljednje sjednice.

Pugliesi (*čita*).

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Gospoda, koja odobravaju zapisnik posljednje sjednice, ovako kako je bio pročitan, neka izvole ustati. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Prije današnje sjednice primio sam nekoliko upita. Prvi upit predao mi je č. zastupnik Buzolić, molim da ga pročita.

Buzolić (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Svugdje po Dalmaciji, umnožavanjem paraba i parbenih poslova, uvadjanjem zemljištnih knjiga itd. povećao se broj činovnikâ po sudovima. Pri c. k. Sudu u Visu, nasuprot tomu, ostalo *sicut erat in principio;* i ako su se i tamo zemljištne knjige uvele; i ako su se parbe podvostručile, i ako je broj onoga prometnoga, naprednoga i žilavoga pučanstva, budi urodjenoga, budi doseljenoga kroz ovo zadnje deseterogodje, znatno, po razmieru više nego drugdje, poskočio. Eto će, danas sutra, narasti do 10.000 duša. Kako a da pri takovim prilikam tok sudbenih stvarî ne zapinje? da božica Pravda s te kršljave uprave ne zacvili? A svemu bi se tomu neredu moglo umah na put stati, samo kad bi se c. k. Sudcu u Visu dodielio jedan pristav.

Toga radi usudjujem se zapitati Vladu Nj. Veličanstva:

I. Zna li ona za te neprilike pri c. k. Viškom Sudu?

II. Ako ona zna za to, kani li preduzeti shodne korake, a da se te neprilike odstrane?

Stjepan Buzolić — Joso Pastrović — Perić — Ljubić — J. Biankini.

Predsjednik. Čast mi je izručiti ovaj upit Vis. Vladi.

Drugi upit predao mi je č. zastupnik Vukotić. Molim da ga pročita.

Vukotić (*čita*):

Упит на Високу Владу.

Код Ц. К. Финанцијалног Назорништва у Дубровнику висе још утоци од назад 2, 3

и 4 године, поднесени од ц. к. Царинарског уреда у Рисну против слиједећих осуда ц. к. изложеног поштарског Повјеренства у Црквицам:

а) 20 Септембра 1889 Бр. 1128, 31 Марча 1889 Бр. 221, 31 Децембра 1888 Бр. 100, 10 Фебруара 1890 Бр. 257, 31 Децембра 1889 Бр. 907, односно Митра Перова Вукотића из Рисна;

б) 31 Децембра 1889 Бр. 907 односно Мила Маркова Радовића из Рисна;

в) 30 Јануара 1889 Бр. 833 односно Петра Мијатова Самарџића из Кривошија.

г) 10 Фебруара 1890 Бр. 257 односно Сундечића из Рисна.

д) 31 Октобра 1888 Бр. 737 односно Јока Самарџића из Рисна.

Сви поменути људи ријешени су били у I.ој молби од пријављеног прекршаја криомчарења.

Пошто код ц. к. царинарског уреда у Рисну налази се укупна свота од ф. 3887 у злату положених од дотичних странака у име увозне царине, и пошто је за странке велика штета да им новац од толико времена лежи без користи, потписани част имају упитати владина повјереника:

1. Мисли ли наредити да утоци у погледу речених пресуда буду што прије ријешени и издати потребити напутци да се у будуће с ријешавањем сличних утока у финанцијалним пословима не отеже?

Задар, 1 Априла 1892.

Јуро Вукотић — Бјелановић — Гојковић — Кулишић — Пуљези — Симић.

Predsjednik. Čast mi je izručiti ovaj upit Vis. Vladi.

Treći upit predao mi je č. zastupnik gosp. Salvi. Molim da ga pročita.

Salvi *(čita):*

INTERPELLANZA

al Governo di Sua Maestà.

Giusta i risultati di alcuni studî statistici resi di pubblica ragione, nell' anno 1857, sopra 416.000 abitanti, c'erano in Dalmazia circa 45,000 che avevano a lingua materna la italiana.

Giusta i risultati della prima anagrafe *ufficiale* del 1870 — serbata quasi la medesima proporzione — sopra 443,000 abitanti c'erano in Dalmazia 46,000 italiani.

Dalla anagrafe invece dell' anno 1880 risulterebbe che mentre la popolazione saliva nel decennio a 480,000 abitanti, quella dei parlanti italiano discendeva inesplicabilmente a soli 27,000.

Giusta poi la ultima, recente anagrafe, se devesi credere ai dati esposti e pubblicati dai giornali, mentre la popolazione complessiva sarebbe ancora salita fino a 525,000 abitanti, quella degli italiani si sarebbe ridotta a meno di 16,000!

Una disparizione così enorme e progressivamente precipitosa, in un solo ventennio, dell' elemento nazionale-italiano della Dalmazia, è inverosimile, perchè vi manca qualsiasi causa proporzionale e valutabile; ed è assurda, dacchè le condizioni di fatto, note a tutti, ma specialmente all' I. R. Governo, assolutamente contraddicono e sbugiardano i risultati statistici.

Devesi adunque indubbiamente ritenere che i risultati anagrafici, specialmente dell' ultimo censimento, per quello che riguarda la lingua parlata usualmente dagli abitanti, siano fittizi e che a renderli tali devono aver contribuito

tanto gli organi incaricati dei relativi rilievi chè, in parte, gli abitanti stessi col fornire false indicazioni.

Premesso ciò, e considerato che in Dalmazia la anagrafe, fatta eccezione per Zara, viene diretta dai capitanati distrettuali a sensi del §. 12 ultimo inciso del Regolamento sancito colla legge 29 Marzo 1869 N.r 67 B. L. I.;

Considerato che a sensi dei §§. 23 e 27 del Regolamento stesso i capitanati distrettuali hanno il dovere di *sorvegliare* le operazioni dei comuni, quali organi coadjutori, e di *verificare* la esattezza dei dati da essi somministrati;

Considerato che l'ottenere risultati *veritieri* ed *esatti* è lo scopo principale della legge e del Regolamento sull'anagrafe, tanto che la legge stessa dispone la punizione di chi fornisce falsi ragguagli (§ 30) ed ordina all'Autorità provinciale di correggerli;

Considerato, in modo speciale, il disposto del §. 32 del citato Regolamento che dice: „ove risultasse una considerevole diminuzione „della popolazione (e quindi naturalmente anche *d'una parte* di essa) l'Autorità distrettuale, trasmettendo il prospetto distrettuale „all'Autorità politica provinciale dovrà esporne „e chiarirne le cause";

Si ha l'onore di domandare all'I. R. Governo provinciale:

I. Come ebbero a spiegare i rispettivi capitanati distrettuali della Dalmazia nell'accompagnare i prospetti dell'ultima anagrafe, la considerevole diminuzione apparente degli abitanti che hanno ad usuale la lingua italiana?

II. Per quale ragione l'Autorità politica provinciale, dinanzi a dati manifestamente inverosimili ed inesatti sulla lingua usuale degli abitanti, non ha, prima di rimetterli alla commissione centrale di statistica — cercato di correggerli mediante nuovi, appositi e *diretti* rilievi, come prescrive il §. 33 del Regolamento sull'anagrafe?

D.r Salvi — Trigari — Benevenia — D.r Podich D.r Smirić — Vidović.

Predsjednik. Imam čast izručiti ovaj upit Visokoj Vladi.

Četvrti upit predao mi je častni zastupnik Biankini. Molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit vladi Nj. Veličanstva.

Jedna od najvažnijih Župa Katoličkih u Bukovici, jest Župa Kruševo, koja broji hiljadu dviesta i četrdeset i sedam duša (1247). Zato je u nedavna vremena dobila novu crkvu i novi župski stan; ali danas oboje je u lošu stanju tako, da su se sa strane Visoke Vlade činili izvidi i trebovnici za popravu istih. Nu zaostajući sa strane Visoke Vlade izvedjenje radja, koliko na krovu crkovnomu, toliko u popravu kuće, onamošnje pučanstvo i Župnik u velikoj su neprilici braneći se od vode, koja je prošle godine odtisla veliki komad klačarde s neba crkovnoga uprav pred misu, prije nego će se sviet na istu sakupiti; suviše dva puta povrh velikoga žrtvenika, gdi je župnik uprav vršio službu. Da nije bilo žrtava, samo je do providnosti Božje bilo, a ne do mara Visoke Vlade, koja je evo za tri godine otegla radjom. Druga je opet nevolja sa strane ekonomične onoga Župnika, jer ondje vlada stari običaj da se poreština bira na volove.

Danas, pošto je puk osiromašio i oranice pagubio, volovi su spali na neznatan broj. Opet puk osiromašio danas ore ono malo prljuge i bez volovâ, naime konjim, kravam, tovarim, i ima slučajeva da se uhvati po šest ljudi pod jarmove te pooru ono malo zemlje, što im je još ostalo u vlaštini, da nije kamata odnila i ugrabila.

Pa na taku stisku Franjevačka Država Prisv. Odkupitelja žrtvuje svoga člana, da se s kruhom bori. To je veliki priegor sa strane onih častnih članova i velika ljubav da koriste svome bližnjemu. Ni za popravu Crkve i kuće, niti za poboljšanje župnikova ekonomičkoga stanja, ne može se pomoć očekivati već od strane Visoke Vlade; jer Franjevački samostan Karinski, komu se broji utjelovljena Župa Kruševo, i kad bi u stanju bio naslanjajući se na osobite propise izdane od bivše Republike Mletačke a priznane od današnje kraljske Vlade Franjevačkoj Državi i dotičnim samostanim, može izlaziti na sriedu sa samim pravom previšnje povlastice — do novih odredaba — da mu pripada duhovna uprava župe, za koju je ovlašten prikazati svoga člana dotičnom Ordinarijatu na potvrdu, i to dotle, dok župljani ne zapitaju mirskoga svećenika za dušobrižnika, i Visoka im ga Vlada ne prizna, a ne nikako da zgrade drži i da se misle za uzdržavanje Župnika. Iz česa bi sliedilo da se radi o *juspatronatus regium* i da su franjevci samo kapelani toga patronata, te kako takovi u prvom redu imadu pravo zahtievati od Visoke Vlade sve polakšice za dobru upravu povjerenih im župa: moglo bi se misliti (pitanje nastati) eda li su franjevci proniknuti tom mišlju, da Visoku Vladu priznaju svojim patronom? Odnosno tomu evo nekoliko činjenica iz naše bližine:

Kada je Visoka Vlada dogovorno sa Nadbiskupskim Ordinarijatom stalnoga Župnika stavljala u Obrovcu, samostan Karinski na to nije rekao ni biele, ni crne; Kada je Vlada stvarala novu Medvidjsku Župu iz Radaljičke i ovu činila podžupom, samostan ni tada nije se čuo ni vidio; Kada su se fašije opremale i birni nadopunci odmjerali za mirsko svećenstvo u Jesenicam i Erveniku, samostan nije se ni živ pokazivao, kada se je pak iz Župe Perušičke u Benkovcu zasnovala nova župa franjevci nisu ni pitali da njihov župnik s Perušića pridje u to podobnije mjesto njegove župe, već su se pokoravali svome patronu najboljim izgledom.

Tako isto svoje patronatsko pravo vršila je i Republika Mletačka nad župam fratrim povjerenim.

Godine 1734 ondašnji Providur je župu Perušičku oduzeo samostanu Visovačkome u pridao ju je Karinskome i doznačio u dogovoru s Gvardijanom i Biskupom Ninskim da župnik Kruševački pridje na Perušić. Ovako je na zahtiev Visoke Vlade premjestilo franjevaćko starešinstvo i Župnika stankovačkoga.

Kroz to podpisani pitaju Visoku Vladu:

1. Kada će se izvesti poprava Crkve i kuće župničke u Kruševu?

2. Jeli Visoka Vlada uvjerena o svom patronatu nad župam uručenim franjevačkoj Državi Prisvj. Odkupitelja?

3. Je li ista usljed svoga prava stoličila stalne Župnike, dielila župe?

4. Misli li poboljšati stanje župnika u Kruševu, doznačiv mu konjarinu, nadopun škrta bira, i nadoplatu za pomoćnika, koji rad onolikoga broja pučanstva neobhodno je potrebit, te mora svedjerno koji otac iz Samostana Karinskoga tu službu vršiti bez ikakve nagrade?

5. Jeli Visoka Vlada dozvolila Nadbiskupskome Naredbeništvu da župe Jesenice, Obrovac, Rodaljice, Medvidje i Ervenik prisvoji i učini ih kako se u njegovu Šematizmu čita: *liberae collationis?*

Zadar, 1 travnja 1892.

J. Biankini — D.r Paštrović — Ljubić — Perić — Buzolić — Šarić.

P r e d s j e d n i k. Imam čast izručiti i ovaj upit Visokoj Vladi.

Peti upit predao mi je č. zastupnik gosp. Pugliesi. Molim da ga pročita.

P u g l i e s i *(čita)*:

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Trgovina koja mu drago, koja je podložena potrošarini a prevaža se po moru iz jednoga mjesta u drugo, mora da slovom zakona carinarskog bude providjena tako zvanom *bolletta di circolazione,* koju mora dotični prenosač trgovine predati carinarskom uredu onog mjesta, gdje trgovinu izkrcava, i za istu trgovinu platit carinu i potrošarinu. Carinarski ured, koji je pristojbine naplatio, povraća tu *bolletta di circolazione* onome c. k. carinarskom uredu, koji ju je ispustio, a ne povrati li se ova, dotični podpada kazni globe, koja se naplaćuje ostavljenom jamčevinom. To je sve donekle opravdano strogim vršenjem zakona prema onim koji trgovinu krcaju, a u stanju su, da te *bollette di circolazione* dobave. Ali kad čovjek nema vremena da tu *bolletta* dobavi, imalo bi bit dovoljno da se javi carinarskom uredu, gdje je iskrcao robu i da tu plati ono što po zakonu mora da plati, a da ne podpada nikakvoj kazni, osobito onda, kad robu svoju iskrcava s broda što nije krenuo nikakvu inozemnu luku, te se za sigurno znade da trgovina nije bila kriomice iz inozemstva unesena.

Financijalni organi, ti vršitelji zakona po slovu zakona, a ne po zdravoj logici i razumu, globe svakog onog koji se svojevoljno carinarskom uredu prikaže, te hoće da isplati pristojbinu za trgovinu iskrcanu s broda, koji brodi obalom po utanačenom putokazu.

Dokazom tog prerevnog pak i protuzakonitog ponašanja financijalnijeh organa, potpisani prilagaju ovdje namirnicu Antuna Penda iz Konavala, koji je morao za 10 kilograma sočiva prenesena parobrodom iz Cavtata u Dubrovnik, isplatit u ime potrošarine samo 6 novčića, a u ime globe novčića 30, skupa novčića 36, dakle više neg je za njega sočivo vrijedilo. Antun Pendo morao je to isplatit, jer bi inače bio utocima i dangubom potrošio nekoliko fiorina, a razloga ne bi bio imao, jer pred financom razloga nigda ne ćeš naći, kad se paragrafom na ruci obara zdravi razum. — Zaludu je Pendo kazivao, da je on zorom iz Konavala u Cavtat stigao i odmah se ukrcao na parobrod koji je put Dubrovnika išao, zaludu se on kleo da bobica nije ni aleksandrinska, ni amerikanska, već u njegovom vrtlu rogjena; zaludu je bilo njegovo zaklinjanje; bobica je preko mora došla, ergo bobica je kriomčarena, a ni organi financijalni nijesu šuplja bobica, da se puštaju zavestit od jednog prostog seljaka, kao što je Pendo!

Potpisani pitaju c. k. Vladu:

I. Hoćeli Visoka Vlada naredit da c. kr. financijalni organi u Dubrovniku vrše zakon prama onome što ih zdravi razum savjetuje, a ne prama onome što mrtvo slovo zakona propisuje, pak tako globit općinstvo, koje nije u stanju da razumije razliku uvoza *per la via di mare* od one *per la via di terra,* kao što je u zakonu na talijanskome jeziku izraženo.

D.r Pugliesi — Gojković — Vukotić — J. Kulišić — Bjelanović — Vidović.

Predsjednik. Imam čast izručiti i ovaj upit Visokoj Vladi.

Šesti upit predao mi je č. zastupnik gosp. Salvi. Molim da ga pročita.

Salvi *(čita):*

INTERPELLANZA

al Governo di Sua Maestà.

Il §. 9 del Regolamento per la esecuzione dell'anagrafe, pubblicato con la legge 29 marzo 1869, B. L. I. N. 67, deferisce all'autorità politica provinciale il dovere di determinare in quali lingue del paese debbano farsi le iscrizioni sulle tavole che — come prescrive lo stesso paragrafo del Regolamento — sono da affiggersi e conservarsi a spese comunali all'ingresso ed all'uscita di ogni borgata perchè indichino il nome della località, quello

del rispettivo comune, del distretto politico e dell' eventuale confine doganale.

Avviene che in moltissimi luoghi della provincia tali tavole — da non molto affisse — portino le suddette designazioni esclusivamente in lingua slava, e non già tanto in lingua italiana che in islava, come la più stretta equità ed il più elementare riguardo verso ogni parte della popolazione vorrebbero. Anzi, in alcuni comuni, come p. e. in quello di Curzola, le tavoli bilingui affisse, vennero tolte e sostituite da altre recanti iscrizioni soltanto slave.

Premesso ciò, i sottoscritti, con riguardo al rispetto dovuto ad entrambe le lingue della provincia, domandano:

1. Ha forse l' autorità politica provinciale determinato, per la facoltà che le spetta, che le tabelle da apporsi all' ingresso delle singole località della Dalmazia, come prescrive il §. 9 del Regolamento sull' anagrafe, portino *soltanto* le indicazioni in lingua slava, e per quale ragione?

2. In caso negativo, intende l' autorità politica provinciale di riparare alla citata inconvenienza e disporre perchè le tabelle di cui è fatta parola portino le indicazioni prescritte tanto in lingua italiana che in islava?

D.r Salvi — Benevenia — D.r Podić — Trigari — Vidović — Smirić.

Predsjednik. Čast mi je ovaj upit izručiti Visokoj Vladi.

Sedmi upit predao mi je č. zastupnik Zore. Molim da ga pročita.

Zore (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Brzovozna pošta iz Dubrovnika u Hercegnovi bila je ustanovljena netom je put svršen, koji spaja Dubrovnik preko Župe i Konavala s Hercegnovijem. Cavtat, glavno mjesto Konavoske znamenite Općine, gdje ima okolo 1000 stanovnikâ, gdje se prilično vodi trgovina i promet, gdje je sijelo suda i ostalijeh vlasti, to znatno mjesto ostalo je s neruke, jer je na moru, i kô je htio iz Cavtata putovati u Dubrovnik ili u Konavle, trebalo je da po svakomu vremenu i s prtljagom prevali po ure puta do poštarske stanice na Obodu; pa kad je onamo došao, često je valjalo da se vrati natrag, jer u poštarskijem kolima sva su mjesta bila zapremljena. Onda nastane misao da se napravi ogranak kolovoza iz Cavtata na Obod. I to se napravilo ima već desetak godina, pa privatna kola sad se voze do Cavtata, a poštarska još sveudilj pristaju na Obodu, na veliku štetu i nepriliku Cavtaćana. To je štetno i po državnu blagajnicu, jer poštarska Uprava plaća 6 fior. na nedjelju poslovaču, koji ide iz Cavtata na Obod, da prihvati i primi poštu.

Radi česa dužnost je potpisanijem upitati Vladu Njegova Veličanstva:

1. Zna li ona za ovu nepriliku?

2. Ako zna; misli li se postarati da u Cavtat počmu silaziti poštarska kola?

Zadar, 31 marta 1892.

Luka Zore — D.r Pugliesi — Gjorgji — Gondola — Čingrija — Bjelovučić — Zaffron.

Predsjednik. Čast mi je ovaj upit izručiti Visokoj Vladi.

Rieč ima vladin povjerenik pl. Pavić.

Pl. Pavić. Imati ću čast odgovoriti na ove opite u jednoj od dojdućih sjednica; (*čita*):

U saborskoj sjednici od prvog travnja tekuće godine časni gospodin zastupnik Vukotić i družina zapitaše c. k. Vladu:

Misli li narediti, da utoci u pogledu rečenih osuda općinara risanskih glede financijalnih prestupaka budu što prije riešeni, i izdati potrebite naputke, da se u buduće riešavanjem sličnih utoka u financijalnim poslima ne oteže.

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti:

Pokrajinsko financijalno Ravnateljstvo izdalo je već shodne naredbe kotarskom financijalnom Ravnateljstvu u Dubrovniku, da odmah podastre na Pokrajinsko Financijalno Ravnateljstvo sve spise odnoseće se na utoke proti osudam prve molbe, o kojim je govor u gorepomenutom upitu, te da izjavi zapreke koje su postojale u opravljanju dotičnih utoka.

Daloje se naredbe ne prikazuju potrebite, jer Pokrajinsko financijalno Ravnateljstvo revno nastoji, da se svom mogućom pospješnošću opravljaju slični utoci, te je nakanilo poduzeti iznimna providjenja, e da se uprav postigne žudjeni cilj.

Predsjednik. Prije današnje sjednice primio sam upit D.ra Pugliesia, na zemaljski Odbor. Molim da ga pročita.

D.r Pugliesi *(čita)*:

УПИТ

на високи земаљски Одбор!

При саборисању године 1890 преосвештени православни Епископ Бококоторски обратио се био Високом Сабору молбом 20 октобра Бр. 108, у којој се позивао и на дописе од 24 новембра 1887 Бр. 1053, 13 јунија 1888 Бр. 713 и 11 јунија 1889 Бр. 836, те на опетована обећања Високог Земаљског Одбора, да би у покрајинској болници у Дубровнику се саградила једна мала капелица православна за потребу духовну православних болесника.

Речена молба била је прочитана у Високом Сабору и предана молбеничком одбору, који је у сједници 30 октобра 1890 уступио исту Високом Земаљском Одбору.

Високи Земаљски одбор не само да се оглушио на све споменуте молбе, већ се оглушио и оној поднесеној од преосвештеног Епископа Сабору; шта ваше, Високи земаљски Одбор је помањкао своме обећању, бива, да ће извести градњу капелице православне, истом мјерник, који има поћи у Дубровник да коначно одобри градњу болнице, на изричит захтијев Одборов, буде прегледао мјесто сходно за градњу и направио нацрт.

То се донекле може вјеровати, али пошто је лани мјерник у Дубровнику био, и коначно одобрио градњу болнице, а не примио никакве наредбе да нађе сходно мјесто за грађу, нити да направи нацрт православне капелице, потписани сумњају да ли ће се икад удовољити тој оправданој потреби.

Не видећ потписани никаква оправданог узрока толиком отезању, усуђују се питати Високи земаљски Одбор:

I.

Јели високи Одбор освједочен о потреби једне православне капелице у покрајинској болници у Дубровнику?

II.

Који су узроци да се толико отеже обећаном градном те капелице?

III.

Ако нема узрока отезању, хоћели Високи Одбор уклонити што прије те узроке, изпунити обетање, и дати саградити ту капелицу?

Задар 1 Априла 1892.

Д.р Антун Пуљези — Ђуро Вукотић — Јосип Кулишић — С. Гојковић — Бјелановић.

Predsjednik. Imat ću čast odgovoriti na ovaj upit u jednoj od dojdućih sjednica.

Primio sam danas i nekoliko molbenica. Molim tajnika gosp. Vukotića, da naviesti sadržaj istih.

Vukotić. Br. 170. Pripomoćnog hrvatskog Družtva djaka u Beču, za podporu; Br. 171. Glavara Krapnja, za gradnju čatrnje; Br. 175. Občinara Kninskih, za razdieljenje Občine na 4 Občine; Br. 178. Glavara Prekoga, za pripomoć u popravu puteva.

Predsjednik. Ove ću molbenice izručiti molbeničkom Odboru.

Pošto je danas 13. sjednica, molim tajnike prvog razporeda, g. Borčića i Pugliesia, da zauzmu svoja tajnička mjesta. Prelazim na dnevni red.

Prva je točka dnevnoga reda: Izvještaj odbora sedmorice o predlogu g. Bulata. Molim g. izviestitelja Borčića, da pročita odnosno izvješće.

Borčić (*čita*):

Visoki Sabore!

U saborskoj sjednici 10 tekućega bio je odabran odbor na 7 lica, nalogom: da obzirom na posljedice gospodarstvene, koje nosi za Kraljevinu Dalmaciju zadnji trgovački ugovor s Italijom, prikaže Visokomu Saboru izvješće o željam, koje se imadu izraziti C. Kr. Vladi, e da, u koliko je moguće, budu umanjene štete prouzrokovane Dalmaciji po istom ugovoru.

Usljed primljenog naloga, Odbor je svestrano proučio pitanje, te je jednoglasno odlučio da predloži Visokomu Saboru sliedeći

ZAKLJUČAK:

„Sabor Dalmatinski, priznajuć da trgovački ugovor ov 6 prosinca 1891 s Italijom (L. D. Zak. Br. 17) prouzrokuje Dalmaciji velike gospodarstvene štete, izrazuje c. k. Vladi sliedeće želje, tvrdo uvjeren da će ih c. k. Vlada uslišati, jer je jedino time moguće spasiti ekonomički položaj ove Kraljevine:

A. Glede carine na vino.

1.o Neka d. k. Vlada nastoji kod kr. talijanske Vlade u smislu resolucije primljene od Carevinskoga Vieća u sjednici 22 siečnja 1892 za promjenu klauzule sadržane u §. 5 III k Tarifi B. završnog protokola k trgovačkom i brodarskom ugovoru od 7 prosinca 1891 (L. D. Zak. Br. 17), na način de bude uvedena stalna konvencijonalna carina za uvoz vina iz Italije u Austro-ugarsku Monarkiju i obratno, u takovoj mjeri, da bude štićena Austro-ugarska produkcija vinâ od ubitačne utakmice.

2.o Ako nebi pošlo za rukom doći do sporazuma sa kr. italjanskom Vladom za stalnu zamjenitu carinu, neka c. k. Vlada nastoji da kr. italijanska Vlada javi barem šest mjeseci prije nego se bude poslužila gorinavedenom klauzulom.

3.e Da se svakako c. k. Vlada pri tumačenju trgovačkog ugovora drži onoga smisla, koji što manje može škodovati uuutrnjoj produkciji, toliko glede obsega carine od fr. 5:77 san., što bi imala staviti Italija, koliko glede vremena i područja.

4.o Neka c. k. Vlada nastoji kod Cesarske Njemačke Vlade eda stavka 5 k Tarifi A. zaključnog protokola k trgovačkom ugovoru 6 prosinca 1891 (L. D. Zak. Br. 15) bude upotrebljena u smislu da bude olakoćen uvoz dalmatinskih vina, kao vina za rezanje uz carinu od 10 maraka.

5.o Da u budućim dogovorim, a osobito sa francuskom Vladom, budu potražene polakšice za izvoz austro-ugarskih vina.

6.o Da c. k. Vlada preduzme sve preventivne mjere, eda bude zapriečen uvoz inozemskih vina, kao da bi bila ovozemska, u našu carevinu, ili izvoz inozemskih vina pod imenom austro-ugarskih vina u inozemstvo; i da se u tu svrhu stavi u dogovore sa kr.

ugarskom vladom što se tiče nadziranja u lukam pripadajućim njihovoj nadležuosti.

7.o Da c. k. Vlada uloži sva moguća sredstva, eda bude poboljšana priprava i način uzdržavanja vina u Dalmaciji, i da što prije u tu svrhu zavede jednu enologičnu postaju i sistemizira priličan broj putujućih učitelja vinarstva.

8.o Neka c. k. Vlada uloži svoj upliv eda bude olakoćeno u Dalmaciji ustanovljenje poduzeća za poboljšanje i izvoz dalmatinskih vina.

9.o Da se država služi ovozemnim vinom za potrebe c. i k. Vojske, c. i k. Mornarice i cc. kk. Željeznica, i da dotične pogodbe budu sa strane dotičnih poduzetnika točno izvršene.

10.o Neka c. k. Vlada upliviše na družtva subvencionirana od Države, eda budu razpoloživi izvanredni parobrodi, osim redovitih, za izvoz iz dalmatinskih luka vinâ, masta i grożdja kroz mjesece listopad, studeni, prosinac, sječanj i veljaču svake godine.

11.o Neka c. k. Vlada, obzirom na potrebu da se omogući izravan izvoz dalmatinskih vina, pospješi izvedenje želje izražene od dalmatinskog Sabora u sjednici 3 Kolovoza 1889 glede spojenja dalmatinskih željeznica s Austro-ugarskom i Bosanskom mrežom.

12.o Nek c. k. Vlada obali cienik za izvoz dalmatinskih vina putem državnih željeznica što je više moguće.

13.o Da na rakiju, koja će se unapried distilirati iz vina i dropa, budu dozvoljene strankam sve moguće polakšice.

14. Nek c. k. Vlada, pod odgovornošću dotičnih občina, dozvoli pokus u malo za sadjenje duhana u svim onim občinam, koje bi to pitale — pridržujući si dozvolu za redovitu saditbu, pokle se bude uvjerila o povoljnom izpadku pokušaja.

B. Glede Ribarstva.

a) Da c. k. Vlada odredi strogo vršenje svijuh obstojećih naredaba u pogledu ribarstva na zaštitu ovog domaćeg obrta.

b) Da c. k. Vlada obali odmah dalmatinskim ribarima postojeću pogodnu cienu soli za ribu u koliko je dozvoljeno od obstojećih zakona i naredaba, i da preduzme sve potrebite korake eda zakon 7 lipnja 1868 (L. D. Z. Br. 70) bude, u dogovoru sa kr. ugarskom Vladom, preinačen u smislu da bude dozvoljeno c. kr. Vladi obaliti ribarima pogodnu cienu soli do skrajnje moguće mjere.

c) Da svi dalmatinski ribari budu oprošteni od obrtarine, i da u novom zakonu za uregjenje ovog poreza ne budu podvrženi porezu vlastnici tratâ i vojgâ, ili ako bi ovi zadnji bili podvrgnuti porezu, neka im bude dozvoljena koja polakšica.

d) Da kad se sklopi stalni trgovački ugovor sa kraljevinom Grčkom, bude za uvoz ovozemske posoljene ribe u Grčku potražena carina od polovice prama sada obstojećoj carini.

C. Glede Mornarice.

aa) Neka c. k. Vlada pomogne pretvorenje malog brodarstva na jedro u ono na paru, i da podupire sva nova parobrodska poduzeća za obalno brodarenje, kako je podupirala slična poduzeća i do sada.

bb) Neka c. k. Vlada oprosti od svakoga poreza domaće trabakule, ili da ih podvrgne najnižem porezu.

cc) Neka c. k. Vlada preduzme sve potrebite korake, eda budu što prije preinačene i obaljene lučke i konsularne odredbine, kako je to opetovano bilo zamoljeno od raznih zanimanika.

dd) Neka c. k. Vlada zavede gradjevne nagrade za nove parobrode, bili ti sagradjeni u državi ili izvan“.

Obrazloženje.

Trgovački ugovor sklopljen na 9 prosinca 1891 izmedju austro-ugarske i talijanske Vlade i potvrdjen od zakonodavnih čimbenika obiju država, ima bez dvojbe veliku važnost za kraljevinu Dalmaciju, osobito što se tiče cienika na vino, ribarstva i mornarice, te izvješćujući Odbor mnije, da, pošto je ugovor bio sklopljen obzirom na obće državne interese, dužnost je vladina nastojati u koliko je moguće, da budu ako ne podpuno naknadjene, barem umanjene štete, što ih isti ugovor nosi našoj zemlji.

Evo razlogâ, koji su doveli odbor do predloženog zaključka.

I. *Glede carine na vino.*

Ad 1. Klauzula, o kojoj se bavi točka prva predloženog zaključka, glasi doslovce ovako:

„Br. 5. U slučaju kad bi se, dokle traje ugovor, za uvoz vina u Italiju stavila carina od 5 franaka i 77 santima ili manje, ta će se carina uzimati i od vina iz Austro-Ugarske; u tom se slučaju Austro-Ugarska obvezuje, da će talijanskim vinima *ipso facto* dati specijalna pogodovanja, što su navedena u br. 5. III., u pogledu tarife B (carine pri uvažanju u Austro-Ugarsku) završnoga protokola k trgovačkome i brodarskome ugovoru od 27 decembra 1878. Carina što će u tom slučaju iznositi 3 for. 20 novč. na 100 kilograma, uzimati će se od vina što se bilo kopnom, bilo s mora, u bačvama uvoze u Austro-Ugarsku".

Ova je klauzula bila s više strana napadnuta, i u istom izvješću, kojim je većina Odbora predložila Carevinskom Vieću potvrdjenje ugovora, bilo je priznato, da je ista klauzula neopravdana žrtva prama Italiji. U našoj zemlji pak sa svih strana bilo je prosvjedovano proti ovoj klauzuli. Zemaljski Odbor, Pokrajinsko poljodjelsko Vieće, trgovačke komore i obćine prikazaše peticije na Carevinsko Vieće, moleći da se ova klauzula ne primi i da se mjesto nje uvede stalna konvencijonalna carina.

Vino je najglavniji proizvod naše pokrajine, od kojega žive preko polovice cieloga pučanstva. Po najvjerodostojnijim podatcima, proizvod vina u Dalmaciji dopire do 1,200.000 hektolitara na godinu. Do nazad nekoliko godina dalmatinsko vino, što se nije trošilo u zemlji, izvažalo se je mal da ne sve za Francuzku, gdje je uživalo carinu od 2 franka po hektolitru do 15 stup. jakosti. Obzirom pak na novu francuzku tarifu, koja je stupila u kriepost početkom veljače tek. godine, sva se je nada dalmatinskih proizvoditelja naslanjala na unutarnju trgovinu sa Ugarskom i drugim predjelima naše Monarkije; al ako bi se Italija — kako je sva prilika — poslužila klauzulom, mogla bi uvadjati svoja vina u našu carevinu uz cienik od fior. 3:20, te naše vino nebi moglo uzdržati utakmicu. Najglavniji prigovor proti naznačenoj klauzuli stoji u tom, da ova ne odgovara načelu stabilnosti, kojeg su se namjeravale držati iste sklapajuće stranke u zajedničkom interesu. Kako je sastavljena klauzula, pripušteno je samovolji Italije, da otvori put svojem vinu u našu Monarkiju, čim bi ona našla shodnim na utanači uvozarinu u Italiju sa franaka 5 i 77 santina. Obzirom na ovu okolnost, bilo je priznato od Zastupničke kuće u Beču i od iste Vlade, da bi bilo shodno uvesti stalnu konvencijonalnu carinu za uvoz vina iz Italije u Austro-Ugarsku Monarkiju i obratno. Sami fakat, da je toliko odbor, koliko Zastupnička kuća u Beču primila jednoglasno ovu resoluciju, i bez ikakve primjetbe sa strane Vlade, dokazuje koliko je opravdana želja izražena pod Br. 1.

Što se tiče pako mjere konvencionalne tarife, izvješćujući Odbor je opazio, da akoprem je u molbenicam prikazanim Carevinskom Vieću sa strane zanimanika bilo iztaknuto, da bi carina imala biti od f. 10 za svaki hektolitar, ipak nije pronašao, da se uvom smislu izrazi, jer neki misle u našoj zemlji, da bi bila dostatna i manja carina; n. pr. do f. 8, a možda i do 6 na svaki hektolitar, samo da bude stalna, i da glede mjere bude takova

da štiti ovozemski proizvod vina od ubitačne utakmice.

Ad 2. Obzirom na ove iste razloge, izvješćujući Odbor cieni, da bi naša Vlada svakako imala nastojati, neka talijanska Vlada javi bar 6 mjeseci prije nego se bude poslužila gorinavedenom klauzulom, da ne bude tim iznenada poremećena trgovina vinom, velikom štetom proizvoditelja i trgovaca.

Pošto je slična želja bila izražena od raznih zanimanika i s one i s ove strane Litave, izvješćujući Odbor cieni, da mu je ne treba nadalje obrazložívati.

Ad 3. Sadašnji trgovački ugovor sa Italijom bio je sastavljen na temelju predjašnjega Ugovora od 7 prosinca 1887, koji se pak naslanja na onaj od godine 1878. U ovom ugovoru, kako i u predjašnjem, ima više diela, naime: tekst ugovora, tarife, dodatni članci, carinska pogodba, zaglavni zapisnik itd., a sve je to bilo preneseno iz jednoga u drugi. Ovo je razlog s kojeg se ne može novi ugovor smatrati kao savršeno djelo, te baš zato može dati povoda raznim protuslovnim tumačenjima. Do sada je već bilo iztaknuto od parlamentarnog povjerenstva u Rimu, kad je prikazalo u komori predlog da se ugovor primi, da bi bilo moguće uvesti klauzulu kao *pokus* za nekoliko mjeseci, što nebi nipošto odgovaralo duhu ugovora, koji je bio sklopljen za 12 godina, te ako bi jedan put Italija uvela carinu od 5 franaka i 77 santime, i ako bi se imao *ipso facto* dozvoliti uvoz talijanskim vinima u Austriju uz carinu od f. 3:20, nebi smjela više Italija povući na se već utanačenu carinu.

U drugom su se pravcu takodjer razna mnienja pojavila pri tumačenju ugovora, jer dočim neki tvrde da bi dostatno bilo da Italija stavi carinu od 5 fr. i 77 cent. putem ugovora i za samu jednu državu, drugi nasuprot tvrde, da bi imala sniziti svoju autonomnu tarifu do 5 fr. i 77 cent. da može uvadjati svoja vina u našu Carevinu uz cienik od fior. 4:20.

Bilo je takodjer s naše strane izražono mnienje, da nije jasno, da li se ova pogodna carina dozvoljena u klauzuli ima protegnuti na sva talijanska vina, ili samo na vina nekojih predjela Italijanske Kraljevine.

Ovdje je opaziti, da je Austrija dozvolila bila god. 1867 polakšice vinu sicilijanskom, napoletanskom i pjemontežkom u istoj mjeri, kao što je bila dozvolila god. 1846 Kraljevini obiju Sicilja, a god. 1878 Sardiniji. U ugovoru godine 1878 bi izrečeno, da one osobite polakšice dozvoljene god. 1867 ostaju u kreposti, a bi udarena carina od fior. 3:20 na 100 kil. s izričitom izjavom, da su ove polakšice imale vriediti za vina Središnje Italije, Lombardije, Venecije i Sardinije. Ugovor g. 1887 pozivlje se izričito u onoj stavci na ugovor 1878 godine, te bi se stoga moglo temeljito tvrditi, da polakšice onda dozvoljene protežu se samo na provenenciju iz rečenih pokrajina, a isto bi se moglo reći i glede novoga ugovora, koji donosi doslovce klazulu od god. 1887.

Francuzki izvorni tekst ugovora od 23 prosinca 1878 glasi ovako: 5. Les faveurs speciales confirmées au N.o 2 de l'article VII du protocole final annexé au Traité de Commerce et de Navigation du 23 Avril 1867, seront *maintenues, en les ramenant au chiffre unique de 3 fl. 20 kr. le 100 kilogrammes, et s' appliqueront aux vins de l' Italie cantrale, de la Lombardie, et de la Venetie. La jouissance de ce droit reduit* demeure cependant subordonnée à la production de certificats *d' origine*".

Stvar je dakle izgledala, kao da su pogodovanja (les faveurs speciales) prvašnjega ugovora 23 aprila 1867 bila potvrdjena u načelu i da je carina od fior. 3.20 na svaki hektolitar vina bila ustanovljena za vina srednje Italije, Lombardije i Mletačke, pošto je u ugovoru rečeno: *et s' appliqueront aux vins de l' Italie centrale, de la Lombardie et de la Venetie*, dočim da se je namjeravalo protegnuti ovu polakšicu i na pokrajine naznačene u ugovoru od 23 aprila 1867, nebi bilo u ugovoru rečeno: *et s' appliqueront*

aux vins de l' Ialie centrale, de la Lombardie, et de la Venetie, nego: *et s' appliqueront aussi aux vins* etc. etc.

Zanimivo je pak da je u očitovanju pri ugovoru god. 1878 bilo rečeno, da se polakšice dozvoljene Italiji u *zaključnom zapisniku* na *Tarife B.* br. 5, imadu protegnuti i na sardinjska vina (les faveurs speciales accordées à l'Italie par le protocol final au Tarif *B* n. 5 comprennent aussi les vins sardes), a ova bi okolnost mogla dati povoda tumačenju, da se polakšice niesu protegle na *sva* talijanska vina, jer da su stranke imale tu namjeru, bile bi izričito rekle, da se protežu na vina ciele Italije.

Opaziti je takodjer, da su u klauzuli dozvoljene polakšice za vino u bačvama, te bi i s ovog gledišta valjalo da se c. k. Vlada drži literalnoga tumačenja, da nebi pripustila, da se uvozu u takozvanim vagunim-gustiernam ista polakšica dozvoli.

I u austrijskom i u talijanskom Parlamentu bilo je iztaknuto, da bi trebalo ustanoviti medjunarodni arbitrat za riešenje pitanja, koja bi mogla nastati u tumačenju ugovora. Toliko kad ne bi bila ova želja oživotvorena, koliko u slučaju kad bi baš medjunarodni arbitrat bio ustanovljen, mnije izvješćujući Odbor, da bi naša vlada imala braniti ono tumačenje, koje može što manje škoditi unutrnjoj produkciji. Na to uprav smiera točka 3.ća predložena od Odbora.

Ad 4. U trgovačkom ugovoru od 6 prosinca 1891, izmedju Austro-Ugarske i Njemačke, utanačena je konvencijonalna carina od *maraka 20* za vino i mast u bačvama, a carina od maraka 10 za „crveno vino i mast za rezanje pod kontrolom". U zaključnom zapisniku istoga ugovora *stavka 5* na Tarifi *A* utanačeno je, da se imadu smatrati kao vina za rezanje (za začinjanje) i da će uživati sniženu carinu od 10 maraka samo *ona vina,* koja imaju najmanje 12 stupnjeva alkohola (dotično u mastu odgovarajući ekvivalenat voćnog šećera) i u litru sadržavaju *28 grama suhog* ekstrakta pri 100 stupnjeva Celsiusa. Suviše ovakovo vino (ili mast) valja da bude zbilja *pod kontrolom* uporabljeno kao vino za rezanje.

Ovo ograničenje onemogućuje uvoz vina u Njemačku uz carinu od 10 maraka, jer malo od naših dalmatinskih vina mogu doseći *28 grama estrakta,* a ona koja ga imaju u većem razmjeru početkom jematve dok vino vrije, vremenom ga izgube, jer usljed fermentacije smanji se kolikoća ekstraktivnih sastavina, dočim se pomnoži gradacija alkohola.

Da bude moguće izvoziti naše vino, kao vino za rezanje, trebalo bi da budu na drugi način ustanovljene najpoglavitije sastojine vina, obzirom osobito na kolikoću sladora. O ovom predmetu trebalo bi da se naša Vlada sporazumije sa Carskom Njemačkom Vladom, eda bi se našla koja druga racijonalna formula, da se konstatuju svojstva, koja odlikuju vina za rezanje, i tim se olahkoti izvoz dalmatinskih vina u Njemačku, uz carinu od 10 maraka.

Ovo je dalo povoda Odboru da stavi predlog pod Br. 4.

Ad 5. Kako je bilo već gori iztaknuto najglavnije trgovište za dalmatinska vina bila je Francuzka, ali sada izvoz u Francuzku, po novoj tarifi, postao je teži, jer dok smo do sada mogli uvažati vina do 15 stupnjeva jakosti u Francuzku, uz 2 franka carine na hektolitar, po novoj minimalnoj tarifi valjat će nam plaćati za vina od 12 stupanja franaka 10 i 12 cent., za ona od 13 stupanja franaka 11 i 68 cent., za ona od 14 stup. franaka 14 i 34 cent., a za ona od 15 stup. franaka 14 i 80 cent. — Ovdje je dakle za sama vina od 12 stupanja razlika od 8 franaka i 12 cent., što će biti uzrokom da se kod nas obali ciena za izvoz u Francuzku za 8 franaka i 12 cent., što odgovara po prilici svoti od 5 fior. na svaki hektolitar.

Ovako obaljenje ciene ne mogu uzdržati nego najfinija vina, koja će se ipak mučno moć takmiti sa talijanskim vinima, jer dočim

prije nismo plaćali nego po 2 franka na hektolitar, a talijanska su vina plaćala 20 franaka, t. j. 18 franaka više, sada će talijanska vina po obćoj tarifi imat plaćati samo 5 franaka više od naših, koja su podvržena minimalnoj tarifi.

Mnije dakle izvješćujući Odbor, da bi se imalo preporučiti c. kr. Vladi nek bi po mogućnosti u budućim ugovorima, a osobito sa francuzkom Vladom, potražila polakšicâ domaćem vinu. U toliko je više važno da se naša Vlada svojski zauzme u ovom smislu, u koliko talijanska Vlada ne samo gleda, da utanači dobre trgovačke ugovore sa europejskim državama, i osobito s Francuzkom, nego je već zametnula dogovore i sa Amerikanskim državama, naime sa Argentinskom Republikom, da bude imala polakšicâ na svoja vina.

Ad 6. Prije nego je bila uvedena stavka o cieniku vina, pojavila se je još veća neprilika, jer su se talijanska vina počela uvadjati kriomice u našu Monarkiju. Klauzula je dala povoda, da se sklapaju uvjetne pogodbe izmedju talijanskih proizvadjača i trgovaca naše Monarkije, a nizka ciena talijanskih vina prama našima potaknula je špekulante da kušaju i kriomčarenje, koje rek bida se u velike tjera, osobito na Rieci.

Javljaju novine, da se je od 1.og veljače uvelo u Austro-Ugarsku talijanskog vina do 400.000 hektolitara, a doista se nije za ovo vino platila normalna carina od fior. 20. Kako se kriomčarenje izvadja na Rieci, to je bilo već iztaknuto od Zemaljskog Odbora u dopisu upravljenu na Ministarstvo Financija i Trgovine u Beču, a izvješćujući se Odbor pozivlje na taj dopis, na obrazloženje točke pod Br. 6.

Ad 7 i 8. Kako je poznato, naša se vina izvažaju početkom jematve, te se stavljaju na prodaju kao i vina za rezanje. Nego poznata svojstva naših vina mogu im dati prednost u nekim tržištima i prama najboljim, kad bi bila pripravljena racijonalnije.

Istina, da od 20 godina nazad, nešto je napredovala priprava naših vina, ali svedjer obzirom na način kako se je do sada trgovalo, dočim da se osigura budućnost našim vinima i da se uzmognu izbjeći neprilike prouzrokovane od novog ugovora, trebalo bi se pobrinuti za poboljšanje u pripravi i načinu uzdržavanja vina, u tome bi se moglo doskočiti, kad bi se ustanovila jedna enologična postaja i sistemizirao priličan broj putujućih učitelja vinarstva.

S druge strane pak c. kr. Vlada mogla bi dosta u ovom pogledu pripomoći, kad bi poduprla ona poduzeća, koja bi imala ovu svrhu — a na to i smjeraju želje sadržane pod točkam 7 i 8.

Ad 9. Želja izražena pod Br. 9 podpuno je opravdana i oslanja se na namjeri iztaknutoj u više prigoda od vladinih predstavnika kod austrijskih delegacija, al je ipak izvješćujući Odbor mislio, da na to treba svrnuti pažnju c. kr. Vlade, jer bi mnogo moglo pomoći našemu proizvodu vina, kad bi ista, sklapajući pogodbe sa odnosnim poduzetnicima, stavila uvjet, da moraju vinom iz naših zemalja obskrbljivati cesarsku i kraljevsku mornaricu, ces. i kralj. vojsku, kao takodjer i državne željeznice.

Kad bi c. kr. Vlada pristala na ovu želju, po sebi se već razumije, da bi se morala svojski zauzeti, da se uvjeti točno izpunjaju.

Ad 10. Prvi uvjet, da se naša vina mogu prodavati uz priličnu cienu, jest ovaj, da se ona početkom vinarske ljetine pošalju na Rieku ili u Trst, da se za tim uzmognu izvadjati ili u inozemstvo ili u ovozemske pokrajine. U tu svrhu naši trgovci šalju najviše vina na Rieku, ali već za vrieme jematve prošaste godine opazilo se je, da redoviti parobrodi nisu mogli odoljeti potrebama, te su naša vina morala čekati dok se ukrcaju.

Ova će neprilika unapried biti još veća, jer redoviti parobrodi izmedju dalmatinskih luka i Rieke još su manji od onih, koji su dosada tu službu obavljali. Ovomu bi c. k. Vlada mogla doskočiti, kad bi se na vrieme

zauzela kod družtava subvencioniranih, neka šalju i vanredne parobrode, osim redovitih, kroz one mjesece, u koje se više vina proizvadja.

Ad 11. Nego najvažnije sredstvo, kojim bi se moglo u pomoć priteći našem vinu, bilo bi to, kad bi se moglo neposredno izvažati željeznicom. Time bi se prištedio prevoz po moru, dvostruko ukrcavanje i izkrcavanje skopčano s tolikim troškovima, a moglo bi se takodjer poslati više, bez dvostrukog ukrcavanja, u tako zvanim vagonim-gustiernam. U ovom slučaju naša vina mogla bi uzdržati utakmicu s talijanskim vinim, osobito u Austro-Ugarskoj, u Bosni i Hercegovini. To bi se pak polučilo, kad bi se izvele željeznice u smislu želja izraženih od dalmatinskog Sabora u sjednici 3 kolovoza 1889, s toga je izvješćujući Odbor našao shodnim da i ovom prigodom obrati pažnju c. k. Vlade na ovo najvažnije sredstvo za gospodarstveni razvitak naše zemlje.

Ad 12. Medjutim moglo bi se pomoći našemu izvozu, ako bi vlada obalila cienik za izvoz naših vina na državnim željeznicam, što ne bi s jedne strane nimalo poremetilo državne financije, a s druge strane bilo bi od velike koristi za našu produkciju. U Italiji je već javio Ministar javnih radnja, da se je upustio u dogovore sa željezničkim družtvima, da bi se ustanovila iznimna tarifa za prevoz običnih vina u inozemstvo, a kod nas još lakše mogla bi se ta mjera poduzeti kod onih željeznica, koje državi pripadaju.

Ad 13. i 14. Jedna od najtežih posljedica polakšice, dozvoljene Italiji glede vina, jest ona, da će obzirom na umanjene ciene vina, biti umanjena i vriednost zemalja, te da ne će biti više moguće u nekim mjestima gojiti loze. Ovoj neprilici moglo bi se doskočiti jedno tim, kad bi se dozvolile strankama sve moguće polakšice za distilaciju rakije iz vina i dropa, da tako vriednost distilirane rakije uznogne na koji način izplatiti trud vinogradarima.

S druge strane pak, pošto nema dvojbe da vinogradari ne će biti u nekim mjestima usilovani zapustiti ovu kulturu, jer dohodak ne će moći pokriti godišnjih troškova, bilo bi svakako umjestno da vlada dozvoli pokus na malo za sadjenje duhana u svim onim obćinam, koje bi to pitale.

To ne bi nipošto moglo prejudicirati glavnoj težnji, što ima c. k. Uprava duhana, obzirom na sistematičnu saditbu duhana i produkciju duhana dobre vrsti, jer Vlada usljed učinjenih pokusa, mogla bi dozvoliti redovitu saditbu, pošto se uvjeri o povoljnu uspjehu pokušaja.

II. *Glede ribarstva.*

Ad a). U završnom protokolu k ugovoru, kao dodatak članku 17 i 18 ugovora, sadržana je sliedeća stavka:

„Premda izključivo pravo ribanja uzduž morskih obala ostaje u načelu naročito pridržano vlastitim podložnicima (kako je bilo izričito priznato u članku 18 ugovora, to će ipak, obzirom na osobite mjestne okolnosti, i povrh toga od strane Austro-Ugarske *iz obzira na sve ono, što je Italija za to dozvoljela*, obostrano *sasvim iznimice*, i samo za trajanja ovoga ugovora, zamjenito biti dopušteno stanovnicima Austro-Ugarske i talijanske obale jadranskoga mora, ribati uzduž obala druge države, izuzevši vadjenje korolja, spužava, i sa pridržajem isključivoga prava ribanja, koje pripada stanovnicima primorja *na daljinu jedne morske milje od obale.*

„Utanačeno je takodjer da se strogo *imadu obdržavati propisi, koji vriede u oba područja* u pogledu morskoga ribanja, a navlastito oni koji zabranjuju takovo ribanje, koje bi štetno bilo ribljemu razplodu“.

Ovdje valja opaziti, da se ona koncesija, dozvoljena Italiji u sadašnjem ugovoru, hoće da opravda, kô i ona slična sadržana u predjašnjim ugovorima, protukoncesijama, naime *iz obzira na sve ono, što je Italija dozvoljela.* Ali ove su protukoncesije bile prije, kako su i sada iluzorne, a ni danas se novih

koncesija ne dozvoljuje, nego nasuprot našim ribarima, koji bi imali pravo da ribaju u Italiji, to nije sada dozvoljeno u jednom mjestu, gdje su ga mogli vršiti, naime na otoku, Termini, s kojega su bili iztjerani, jer je talijanska vlada ustanovila kaznionicu.

Odbor je opazio suviše, da se u onoj stavci, gdje se veli „da se strogo imadu obdržavati propisi u pogledu morskoga ribanja, koji vriede u oba područja," ponavlja ista izreka, koja je bila upotrebljena u predjašnjim ugovorima, i koja je toliko puta dala povoda razpravljanju. Odbor cieni s toga da je na zamjenično jamstvo bilo potrebito navesti ove ustanove, te se odaslanici naše Vlade niesu smjeli ograničiti na to da doslovno prenesu u novi ugovor dvadeset i trogodišnju formulu, koja je već opetovano prouzročila razprava i nesporazumljenja, — a da bolje ne utanače stvar.

Svakako mnije Odbor, da bi valjalo upozoriti c. k. Vladu, neka bdije da se vrše tačno i na korist naših ribara propisi ugovora i da budu baš *strogo* obdržavane obstojeće naredbe glede ribarstva.

Ad b). S druge strane odbor cieni da bi se moglo izravno pomoći našemu ribarstvu, kad bi država obalila ribarima ciene na sol i kad bi se ukinuo porez, što ga ribari plaćaju, jer bi tako bilo omogućeno našim ribarima braniti se od utakmice inozemskih ribara, koji kupuju sol mnogo jeftinije.

Središnja ciena posoljene ribe spala je sada na for. 10 po prilici za svako barilo (od 56 kila). Kad se dakle uzme u obzir, da se za posoliti jednu barilicu ribe hoće 25 kilograma biele soli, i kad se uračuna glavnica uložena za brodove i mreže i ogromni trošak da se priredi svake godine ljetno ribanje (f. 400 po prilici za svaku tratu), vidi se jasno, da ribarstvo uz sadašnju cienu soli, ne samo da ne može cvasti, kako je nekad cvjetalo, nego nije moguće ni da se prilično uzdrži.

Naši ribari plaćaju f. 3.97½ n. za svaki kvintal biele soli, kao pogodnu cienu za soljenje ribe; dočim je normalna ciena biele soli za unutarnju porabu u Dalmaciji od for. 7:50 n. Nego u sadašnjim okolnostim ista pogodna ciena je pretežka, jerbo u g. 1891 svako barilo srdjela imalo je cienu od fior. 8, a najviše fior. 10. Barilo teži 56 kila, a da se u nj posoli riba, hoće se 25 kila soli (nov. 96½). Poglaviti pak izvoz posoljene ribe (srdela, skuša itd.) idje za Grčku, gdje se plaća po današnjem cieniku 15 drachma (franaka) svako barilo, te ciena, koja se može utjerati, ne odgovara nipošto troškovim i trudu naših ribara.

U zakonu 7 lipnja 1868 Br. 70, koji se ne može promijeniti bez dogovora sa ugarskom Vladom, ustanovljen je minimalni cienik za soli, te c. k. Vlada ne bi mogla po sebi obaliti cienu od f. 3:97½ utanačenu ministarskom naredbom 21 decembra 1875 B. 155, nego samo za 50 novč. na svaki cenat, naime do 3:47½, kako je dozvoljeno po § 2 stav. 3 gorirečenog zakona. Ali pošto ovo obaljenje ne bi odgovaralo potrebam našega ribarstva, trebalo bi da se naša vlada pobrine, eda bi se dogovorno sa kr. ugarskom Vladom promienio zakon u smislu da joj bude dozvoljeno još niže obaliti ribarima pogodnu cienu soli, obzirom na nizku cienu posoljene ribe i na veliku utakmicu sa strane inozemskih ribara.

S ovih razloga misli Odbor, da bi bilo shodno ovom prigodom izraziti želju pod sl. *b.*, u toliko više, što je već i Zemaljski Odbor potakao ovo pitanje dopisom 7 prosinca 1891 Br. 5644, na molbu komižke Občine.

Ad c). Pri sadašnjoj cieni posoljene ribe, težki je teret na naše ribare obrtnica što ju plaćaju bez razlike obrta, toliko mali ribari, koliko vlastnici trata i vojgâ. Pitanje je o tome bilo potaknuto još god. 1888 od Zemaljskog Odbora, koji je tom prigodom iztaknuo, kako ribarski brodovi u drugim pokrajinama naše države ne plaćaju nikakva poreza, ali na to je Vlada odgovorila da je Previšnjom naredbom 18 veljače 1818 bio oprošten porez na obrt ribarstva samo za ribare Austro-ilirskoga primorja, ali da se

taj oprost ne može protegnuti i na dalmatinsko primorje, u toliko više, što u smislu Carske Naredbe od 9 decembra 1851 (P. Zak. List Broj 256) ribarstvo nije bilo smatrano kao obrt, na koji se nema plaćati porez. Istina je da najveći broj ribara plaća taj porez u najnižoj mjeri t. j. f. 2:10 — 2:62 $^5/_{10}$, ili f. 8:15 prama broju pučanstva, ali ipak valja priznati da je i to težak teret. A pošto do sada nije pošlo za rukom da se stane na put ovoj neprilici, drži Odbor sedmorice da bi umjestno bilo, da se i ovom prigodom ponovi ista želja, obzirom i na osnovu o uredjenju obrtarine već prikazanu Zastupničkoj kući od Nj. Pr. Gospodina Ministra Financija. Po ovoj osnovi bio bi oslobodjen od poreza samo mali obrt ribarstva, a Odbor mnije da bi bilo shodno izraziti želju nek ne budu podvrženi porezu ni vlastnici trata i vojgâ, ili ako bi zadnji bili, neka im bude dozvoljena koja polakšica, a na to smjera točka zaključaka pod slovom *c*.

Ad d). Najvažnije područje prometa naše posoljene ribe, jest kraljevina Grčka, ali tu se plaća 14 drachma za svako barilo (od 56 kila), što je prama sadašnjoj cieni ribe posve težko. Izmedju Austro-ugarske Monarkije i Grčke obstoji sada privremena nagodba od godine 1887, a sva je prilika da će se do skora zametnuti pregovori, da se sklopi stalni ugovor, te je stoga odborovo mnjenje da bi se ovom prigodom imalo potražiti, neka se obali sadašnji cienik za uvoz posoljene ribe u Grčku — a za pomoći našem ribarstvu, valjalo bi da se obali carina na polovicu, a na to smjera točka predloženog zaključka pod slovom *d*.

C. *Glede mornarice.*

Ad aa). Trgovački ugovor u pogledu mornarice dozvoljava Kraljevini Italiji pogodovanje, da Talijani mogu tjerati obalno brodarenje kod nas, uz zamjenu da i naši brodovi, koji bi htjeli tjerati ovakovu plovitbu, mogu to činiti uz obalu talijansku. Ova je protukoncesija sasvim iluzorna, jer dočim je izkustvo pokazalo da talijanski trabakuli tjeraju kod nas stalno brodarenje, posve malo nasuprot dalmatinskih brodova služi se ovom polakšicom u Italiji.

Nema dvojbe da naša mornarica postepeno opada, kako to dokazuju statitični podatci.

Naše obalno brodarenje na jedra sasvim je propalo, a sada su se k tomu počela još pojavljivati nova domaća poduzeća, koja priličnim uspjehom tjeraju obalno brodarenje parom.

Valja priznati da je c. k. Vlada pomogla do sada ova nova poduzeća, ali pošto je naznačeno podupiranje kadro donekle pomoći našoj mornarskoj ruci, izvješćujući odbor bio je od mnienja da, dočim se ima pohvalno izraziti o dosadašnjem djelovanju c. k. Vlade u ovom pogledu, bilo je shodno da izrazi istu želju i za budućnost.

Ad bb). Prežalostno je stanje u kojem se nalaze naši trabakuli, koji su jednoč tjerali obalno brodarenje priličnim uspjehom, osobito iz nekih dalmatinskih luka. Naravno, dok ovi trabakuli obstoje, valja da dotični vlastnici traže štogod s njima zaslužiti; nu *navli* su posve slabi, buduć trabakulima utakmicu čine parobrodska poduzeća. I u ovakovu stanju stvarih, dosta bi ipak pomoglo trabakulima, kad bi se oprostili od obrtarine, što ju plaćaju u raznim mjerama na temelju odpisa Ministarstva Financija od 1. svibnja 1882 Br. 57227. Ako nebi pak bilo moguće da se do toga dodje, pokle je posve kukavan položaj koliko većih, toliko manjih trabakula, mogla bi c. k. Vlada udariti za sve najmanji iznos na obrtarinu, eda time budu oprošteni od dohodarine:

Ad cc). Već od mnogo godina Austrijanski vlastnici brodova podigoše svoj glas proti veličini lučkih i konsularnih odredbina, koje ne samo ne bi stale u skladu sa današnjim stanjem trgovačke mornarice, nego bi u velike priečile njen razvoj, pače bi opasne bile njenom obstanku. Onaj glas, koji se i dandanas sa sviju pomorskih strana još jače diže pravedan je i istinit. Uzmu li se u obzir lu-

čke i konsularne pristojbine obstojeće u drugim državam, uprav se nalazi da su naše mnogo veće i mnogo teretnije od onih. Pomorska zadruga u Trstu bila se već pred dvije godine obratila na Visoko ministarstvo trgovine, molbom da se rečene odredbine obale. Obzirom dakle na postojeću nepriliku, obzirom da je naša glavna suparnica na moru, Italija, na molbu svojeg pomorskog stališa i brodovlastnika snizila znatno dotične odredbine, podpisani odbor pridružuje i on svoj glas onomu sviju zanimanih faktora, te se nada da se ni Visoka Vlada, kojoj mora sigurno na srcu stati daljni razvoj i obstanak naše jednoč glasovite, a svakako i danas mnogo cienjene mornarice, ne će oglušiti pravednom vapaju naših vlastnika brodova, i želji dalmatinskoga zakonodavnoga tiela o predmetu, te da će čim prije izdati odnosne odredbe, da toliko lučke pristojbine, koliko konsularne, budu na najniži stepen snižene, na zaštitu i korist naše propadajuće mornarice.

Ad dd). Bojazan, koja je od kakvih 15 godina zavladala, da jedrenjačam u borbi i strašnoj utakmici sa brodovima na paru, nema duga života, skoro je već danas, na žalost postala istinom. Na austrijanskim škverima već od nekoliko godina ne grade se jednoč toli slavne jedrenjače. Njihov broj smanjiva se od dana na dan. Nu koliko se žalostnim srcem ta činjenica mora priznati, s druge strane ipak veseli svakoga rodoljuba, kad vidi kako se je u zadnje doba, znatno pomnožilo obalno brodarstvo na paru, i svi znakovi, koji se pokazuju, naslućuju, da će se ono unapried još većma razviti. Ali i u drugom brodarenju biva nekog preokreta. U Trstu, u Lošinju, u Dubrovniku, zadnjih vremena nabavljeno je nekoliko liepih i velikih brodova na paru. Da se tom pohvalnom preokretu što više pomože, i da se osigura obstanak i procvat novom podhvatu, od velike je potrebe da se i naša država zavede primjerom, ostalih pomorskih država, osobito Italije i Francuzke, koje se nisu uplašile od ma koje žrtve, samo da pomognu svojim mornaricam, eda se budu uzmogle uzdržati i razvijati u sveobćoj utakmici. Jedno od glavnih sredstava za podignuće i razvoj našega brodarstva na paru, bilo bi ono od Odbora predložena, naime kad bi država svakom vlastniku jednoga novoga broda na paru dala nagradu prama veličini broda i sili parnoga stroja. —

Pošto je s ovim izcrpljeno obrazloženje sviju pitanja tičućih se predloga postavljena od D.r Bulata, podpisani Odbor zaključuje svoje izvješće:

Nek bi visoki Sabor izvolio primiti i odobriti gori navedeni zaključak.

Zadar, 16 ožujka 1892.

IZ ODBORA SEDMORICE

Predsjednik

D.r Machiedo s. r.

Izvjestitelj

D.r Bulat s. r.

Predsjednik. Ima rieč čast. Borčić, izvjestitelj Odbora sedmorice.

Borčić. Odbor sedmorice, izabran od ove visoke kuće da pretresa i izviesti o predlogu D.ra Bulata, izvršio je podpuno povjereni mu nalog, te je izabrao istoga predlagatelja za izvjestitelja. D.r Bulat, s onom vještinom i učenošću, koje su ovoj visokoj kući dobro poznate, riešio je svoju zadaću na način, koji odgovara znamenitosti i važnosti njegova predloga i potrebam naše domovine. Njegovo obširno i svestrano izvješće leži u rukama presv. gosp. predsjednika već od nekoliko dana, a predlozi, koji su bili od odbora formulirani, bili su takodjer već mnogo prije razdieljeni častnoj gospodi zastupnicima. U velike žalim što je naš obće štovani drug D.r Bulat, poradi bolesti, zapriečen da danas zagovara i raztumači predloge i želje od odbora izražene; tim više žalim, pošto mislim da ga u ovomu predmetu drugi vrlo mučno može zamieniti. S ovoga gledišta, poštovana gospodo,

moj je položaj težak i mučan, jer da se pristojno zamieni D.r Bulat, trebalo bi osobe vještije i kompetentnije koja imade u ovom pitanju više zvanja nego li ja. Nu pošto je, poštovani odbor, izvolio tu čast meni izkazati i birati mene Bulatovim zamjenikom, ja ću nastojati da po svojim slabim silama njegovom povjerenju što bolje odgovorim.

Visoki sabore! Trgovački ugovori sklapaju se, da se obrtu i prometu osigura neka stalnost, da se zamjeniti prometni odnošaji medju državama i narodim što bolje na obću korist učvrste i razviju.

Temelj svakoga trgovačkoga ugovora stoji u poznatoj ekonomičnoj formuli: *do ut des*. Nu, premda pri vodjenju dogovora svaka strana nastoji da se što strožije drži ovoga načela, to idje ipak samo do neke mjere. A to se i po sebi razumi, jer nije moguće matematički odrediti granicu medju postignutim blagodatim i iztičućim teretim. Pošto dakle s ovoga gledišta pogodnosti, koje pružaju trg. ugovori, ne mogu se protegnuti jednako na sve obrtničke i poljodjelske proizvode, s toga biva proizvodâ, budi obrtničkih, budi zemaljskih, koji ne uživaju te ugovorom zajamčene blagodati. Ovako je, poštovana gospodo, donekle i opravdana vika onih krajeva, kojim je više ćutiti terete, nego osjećati blagodati tih ugovora. Megju te krajeve spada u prvi red i naša Dalmacija.

Nema zemlje u našoj carevini, kojoj bi bio od ugovora teži udarac nanesen, kao što je našoj zemlji, a poglavito od trgovačkog ugovora s Italijom.

Priznajem da svak mora doprinieti po koju žrtvu na obću korist, i da sveukupni interesi države moraju stati nad interesima pojedinih pokrajina i naroda. Ali to idje sve do neke granice. I mi ne bi, možda, podigli svoj glas, da su taknuti samo neki naši proizvodi, ali kako vam je poznato, usljed novih ugovora napadnuta su sva vrela našeg blagostanja: vino, ribarstvo i brodarstvo. Prema tomu i izvješće odborovo bavi se iključivo o ovim vrelima, i to o svakomu napose, i u njemu se predlažu sredstva, kako da se štete, koje nam nanose trg. ugovori, a osobito onaj s Italijom, ako ne podpuno ukinu, barem ublaže.

Ta sredstva, visoki sabore, koja odbor predočuje poštovanoj gospodi zastupnicim, bila bi dostatna da oslobode naš glavni, pače može se reći jedini proizvod, naše vino, od uništujuće utakmice, koja mu prieti sa strane Italije i sa strane Grčke. Spomenuo sam Grčku, jer, na žalost, ona nam je sila suparnica pri nastajućoj borbi za život, pošto uživa blagodat najpovlaštenijega naroda, tako da ja mislim, da će nam utakmica, koja nam sa te strane prieti, biti opasnija nego li utakmica iste Italije. Ali, poštovana gospodo, ono što najviše otegoćuje naš položaj usljed trg. ugovora, to je, što nestalnost i neizvjestnost još sveudilj traje, te se usudjujem izjaviti, da bi manje štete pritrpjeli kad bi Italija onu blaženu klauzulu upotrebila, nego kad bi nje uporaba ostala viseća kao što danas, jer bismo barem znali na čemu smo, a svakako gledali bi i nastojali da se pomognemo. Ali na žalost, poštovana gospodo, još je sve maglovito, ta klauzula visi kao Damoklesov mač nad našim glavama i prieti našem razvoju i blagostanju, jer u tom pogledu nije još ništa stanovita odlučeno od mjerodavnih faktora talijanskih.

Prva tri predloga, podnešena sa strane odbora sedmorice, koji se odnose na vino, uzimlju u obzir izključivo klauzulu, a ostali, koji se bave o istom proizvodu, pokazuju sredstva kako ćemo mi, ako se uporabi ova klauzula, pobjedonosmo izaći.

Što se tiče rečenih triju prvih predloga, moglo bi se misliti da je već danas stvar svršena i da se ništa ne da u tom pogledu šta uspješna uraditi; ali po mojem mišljenju nije tako. Dneva 20. ožujka t. g. talijansko ministarstvo predložilo je talijanskom parlamentu osnovu zakona, u kojoj se traži, da vlada bude ovlaštena sniziti carinu na vino na 5 fior. i 77 cent. i upotrebiti tu klauzulu u doba kad se bude njoj svidjelo. Ta osnova prošla je na odsjeke. Većina odsjeka izjavila se je za uvedenje klauzule. Predstavnici četiriju odsjeka zahtievahu da se ta klauzula

odmah uvede, a pet odsjeka izjaviše se proti tomu. I tuj dakle vidimo, poštovana gospodo, sukob interesa: interesi gornje Italije nisu jednaki onim južne.

Svakako većina odsjeka izjavila je da valja počekati, da valja prije dobiti obaviesti koliko se može u Austriju-Ungariju uvesti vina, a osim toga da se tek onda dade ovlaštenje vladi da upotrebi klauzulu, kad se razjasni gospodarski položaj medju Španijom i Francuzkom. Prema tomu što je predložila talijanska vlada u osnovi i po mišljenju većine odsjeka onoga parlamenta, vidi se, da oni jesu za uvedenje klauzule, ali da ne znadu kada i kako da ju upotrebe. Odtole bi se imalo suditi da je prva točka zaključka, u kojoj se govori neka naša vlada nastoji da se uvede stalna konvencionalna carina za uvoz vina iz Italije u Austro-Hungariju i obratno, bezpredmetna. Nego nastaje pitanje, što će reći talijanski parlamenat u pogledu odluka odsjekâ. U žestokoj borbi koja će sigurno nastati u talijanskom parlamentu glede uporabe te klauzule, a to poradi sukoba interesa koji će tu biti zagovarani od zastupnika raznih krajeva talijanskih, moglo bi se doći do toga, da većina onoga parlamenta bude zaključila, da bi koristnije bilo po Italiju, da Austrija-Hungarija uvede neku stalnu carinu na vino talijansko bez ikakove obveze sa strane prve.

Ta stvar, moguće je da se dogodi, i s toga gledišta, pošto nije o predmetu kazana zadnja rieč, predlog prvi ne samo nije bezpredmetan, nego je umjestan. Ali ako se i to ne dogodi, 'pošto talijanska vlada mora tek naći doba sgodno za upotrebljenje klauzule, našoj vladi ostaje vremena, da se dogovori sa talijanskom vladom, i da izposluje od nje, da joj javi 6 mjeseci prije nego li se bude okoristila s klauzulom. Ta je mjera osobito i obćenito koristna, i tu mjeru zagovara drugi predlog, koliko u korist producenata, toliko u korist trgovaca. Koristna je trgovcu, jer će moći za 6 mjeseci zauzeti stanoviti položaj, ne će doći u pogibelj da mu vino što ga je kupio ostane, i da ga mora poslije prodati pod svaku cienu. Koristna je dalje ta mjera i za producente, jer će imati vremena da uz pristojnu cienu proda svoje vino, a svakako neće ga ta mjera zateći nespravna.

Što se tiče treće tačke zaključka, koja se na vino proteže, i u kojoj je govora o interpretaciji ugovora, a osobito ove klauzule, odbor sedmorice bio je prinutkovan da tu želju izrazi usljed držanja uzetog od najkompetentijih osoba talijanskoga parlamenta u ovom predmetu. Zastupnik i poznati ekonomist i financijer Ellena, izjavio je, premda je ugovor obvezan za 12 godina, ipak da se može s klauzulom pokušati za neko kratko doba, pa kad bi se uvidjelo, da stvar ne ide u prilog talijanskom vinarstvu, da bi se moglo opeta odustati od daljnje uporabe. Je li to moguće, je li to u suglasju sa duhom ugovora, ja se u to razlaganje ne ću upustiti, jer nisam strukovnjak, a tako ni u tumačenje, dali se pogodnosti, koje trgovački ugovor pruža Italiji, mogu protegnuti na sva vina, ili samo na vina nekojih krajeva, u kojim je govora u predjašnjim ugovorima što jih je Austro-Ugarska sklopila s Italijom.

Sa strane našega parlamenta bila je shvaćena stvar, kao da bi pogodnost bila pružena svim vinim talijanskim, a opeta u talijanskome parlamentu bila je izjavljena bojazan, da se krepost klauzule ne će protegnuti na sva tamošnja vina. Kako se vidi ni s ovog gledišta stvari nisu bistre.

U klauzuli je dalje izričito rečeno, da će se pogodnosti umanjenja carine dati za vino, koje se bude uvažalo u bačvama. Njemačka je vlada medjutim u tom popustila prema Italiji. Ona je udarila istu carinu i na vino, koje će se uvoziti u Njemačku u takozvanim vagonim-gustiernam. Bilo bi na veliku škodu našu, kad bi se i naša vlada povela primjerom Njemačke, te dala iste polakšice Italiji. S toga je potrebito da ona ostane na slovu ugovora, i da se pogodnosti pripoznadu samo uvozu vina u bačvama; time bismo manje oćutili talijansku utakmicu, jer troškovi prevoznine u bačvama su mnogo veći, neko kad se uvozi u vagonim-gustiernam, i tako bi

cjena talijanskih vina bila nešto veća. U četvrtoj tački, što odbor preporuča visokom odboru, izrazuje se vladi želja, eda uznastoji kod Njemačke vlade, da 5 stavka tarife A zaključnog protokola k trg. ugovoru od 6. prosinca 1891 bude upotrebljena u smislu, da bude olakoćen uvoz dalmatinskih vina, kao vina za rezanje uz carinu od 10 maraka. U ovom zaključnom protokolu naznačuje se koja se vina mogu uvoziti uz pogodnu carinu od 10 maraka.

Ta vina mora da imadu 12% alkohola, suviše 28 grama suhoga ekstrakta u litru pri toploti od 100 gradi Celsiusa. S početka, bili su ti uvjeti shvaćeni kao neka polakšica Dalmaciji. Ali to je, poštovana gospodo, iluzorno, jer onih 28 gsama suhog ekstrakta naša vina ne imadu. Analize učinjene od našega vinarskoga učitelja za vina od svih krajeva naše zemlje i u raznim godinam pokazuju, da neka od naših vina imadu do 30—31 na hiljadu ekstrakta; *(čita)* tako na pr: g. 1886 rogoznička vina imala su 30·7, vodička 29·2, tiesanska 32·5, zlarinska 32·5 splitska 19·9, kaštelanska 31·9, trogirska 30, omiška 28·7, čijovska 30·6, viška 29·6, makarskog primorja 29·4, bračka 32·7, šoltanska 30·5, korčulanska 28·6, a sva ostala izmedju 17 i 26°‰. Nego moram upozoriti visoki sabor da i podatci pročitane izkaznice nijesu tačni, jer nam ne pokazuju izključivo suhi ekstrakt, što se u vinu nalazi, da li sbroj ekstrakta i sladora. Nu pošto za vrieme jematve kad su rečene analize bile učinjene, množtvo sladora je veće nego iza kako vino dovrši svoje vrienje, jer se tada veći dio sladora već pretvorio u žestu, jasno je da će ista vina kasnije dati manju množinu ekstrakta i sladora; odbijemo li tada množinu sladora, naći ćemo da će samo kod nekih vina ostati 28°‰ suhoga ekstrakta, i to ne svake godine kako to zahtieva njemačka vlada za uvoz vina uz carinu od 10 maraka. Naša vina dakle neće moći pokazati tu množinu suhoga ekstrakta, te tako neće odgovarati zahtievu stavljenom od Njemačke vlade, pak će prama istim biti udarena carina od 20 maraka. Pak i sam način kako se pravi analiza od njemačkih carinara, nije točan, ni stalan.

Vino kod te analize mora da vrije do 100° C., ali nemože dotični strukovnjak znati čas kad je sve vino izvrielo. Osim toga za vrienja mogu se opet poroditi neke pretvorbe istih sastavina suhoga ekstrakta, i tako analiza može i s ovog uzroka izpasti nepovoljna. S druge strane, izpadak analize zavisi i od vremena, kad se čini, jer ako se učini analiza za jematve, dati će jedan rezultat, a poslije će opet drugi; u prvom slučaju dati će veći postotak suhog ekstrakta, a poslie nekog vremena manji.

S toga je ovaj predlog, što ga podnosi odbor, od velike koristi za uvoz naših vina u Njemačku, i naša će c. kr. vlada bez dvojbe nastojati, da joj podje za rukom izposlovati promjenu ove ustanove prema našim okolnostim. Želja izražena od odbora u petoj točki svoga predloga, posve je opravdana, te cienim da stoji u koristi same vlade, da se odazove toj želji; pače gojim čvrstu nadu, da će vlada u svoje vrieme, pri sklapljanju ugovora sa Francuzkom, tražiti najveće pogodnosti za uvoz naših vina u Francuzku.

U šestoj je točki izražena želja od odbora sedmorice glede mjera što se imadu preduzeti da se stane na put kriomčarenju vinom. Kako su bili već o tome listovi javili i kako ste se, gospodo, mogli uvjeriti iz upita koga je stavio poštovani Šarić, ta su se kriomčarenja u istinu dogodila i čestokrat ponovila, te su ista već dosad naniela veliku štetu našoj vinskoj trgovini. Ta se kriomčarenja dogadjaju poglavito u lukama Rieka i Trsta. Ja se o tom više baviti neću, jer je svakomu poznata važnost ovog predloga, i nadam se da će vlada svoju vršiti.

Do sada, poštovana gospodo, dalmatinska vina, koja su se izvažala u inozemstvo, a i u našu monarkiju u ovo zadnje doba, jesu surova vina, a samo nekoja mogu se prodati kao stolna vina. Jer, na žalost, mi nismo tako daleko još došli da u našim pivnicam pripravljamo stolna vina za trgovinu. S toga gledišta mislim, da bi vlada morala nješto učiniti, da naš narod i u tom pogledu stupi napried, i da

se štogod započme u korist naše vinske trgovine. Kao što sam prije napomenuo, dosada je Dalmacija trgovala samo vinim, koja su se upotrebljavala za križanje, t. j. rezanje. Jasno je da tako naše vino ne će dobiti niti one stalnosti u cieni, niti one sigurnosti u prodaji, što je podlogom svakoj trgovini. Valja dakle da se naučimo praviti vino, da ga se može prodavati odmah kao stolno, i da mu time osiguramo i cienu i prodaju. Toga radi potreba je prieka, častna gospodo, da se u tom podje nješto dalje, da se ustroje i pomnože putujući učitelji, koji bi upućivali naše težake u načinu pravljenja vina. Mi imademo samo jednoga putujućeg učitelja, pa znamo koliko je on sam koristi nanio našoj zemlji, dapače se je već naš težak mnogo čemu naučio, kano n. pr. obzirom na postupanje u vrienju, sumporavanju bačava, pretakanju u stanovito doba i t. d. U obće je zadnjih godina naš težak pošao mnogo dalje, jer prije je to sve primitivno radio. Ako se u tom pogledu još šta učini, držim da će napredak biti sve veći i očitiji, i mislim da je suvišno da ovdje još dalje dokazujem važnost ovog predloga.

Da se što više mogu odstraniti zle posljedice klauzule, mislim da je potrebito nastojati, da se zavedu osobite pivnice, gdje bi se pravila stolna vina, gdje bi se vino rafiniralo. To bi se dalo učiniti pomoću zadruga, kojim bi se imale s nadležne strane pružiti najveće pogodnosti, osobito u pogledu obrtarine i drugih pristojbina. Vlada je dužna dati tu pogodnost u korist zemlje i države, jer je i ona pozvana da se postara za poboljšanje naših proizvoda.

Jedno od najboljih sredstava, kojim bi visoka vlada mogla našoj zemlji u pitanju poboljšanja naših vina pomoći, bilo bi ustanovljenje jedne enologične postaje, koja ne bi imala samo znanstvenog, već i praktičnog značenja. Mi imademo množtvo tipova vina, a to je naša mana, te bi trebalo sada te tipove svesti na što manji broj, a to bi bila zadaća toga zavoda, koji bi imao da analizira vina, da vidi kojemu što manjka, a što imade suviše, i kako bi se ista dala sljubivati. Mučno da se u takove študije i pokuse privatnici mogu upustiti.

Dogodilo se je ove godine u mjesecu novembru u spljetskoj luci, da su bačve pune vina nagomilane ležale na obalama, a da nije bilo brodovlja, koje bi jih moglo izvesti, osobito pako onih za Rieku i Trst. Lloyd bio je sklopio pogodbe da će za stanovite dobi izvesti neko množtvo vina, ali nije mogao to učiniti, radi nedostatnosti parobrodâ. Budnć dakle da se u stanovito vrieme iz mnogih naših mjesta mnogo vina izvozi, a pošto redoviti parobrodi što brode našim obalam nisu u stanju da izvažaju svu množinu vina, kako bi to morali, to se izražuje želja, da bi vlada uplivisala na subvencionirana parobrodarska družtva, da u stanovite mjesece stave na razpoloženje više parobroda, osobito pako za luku Splitsku, koja je središte vinske trgovine.

Nadalje se još preporuča visokoj vladi, da se u pogodbam, koje se sklapaju sa poduzetnicim za nabavu hrane mornarici i vojsci budu stavljeni uvjeti, da se dotični poduzetnici moraju služiti s domaćim proizvodima, dok se do sada nisu svedjer služili našim, već inozemskim vinom, a ta vina ne plaćaju nikakove carine, niti potrošarine.

U 11 tački govori se o največoj potrebi naše zemlje, o spojenju Dalmacije sa željezničkom mrežom države. Ta se je potreba sa svakoga kraja odlučno izticala, nju je i visoki sabor, koji je glasovao ponovno za dotične predloge, pripoznao, a da budemo iskreni i ista visoka vlada tu prieku nuždu uvidila, te je u raznim prigodam učinila sve, da se izpuni ta pravedna želja pokrajine, ali je uviek zapela o protivnost jednoga drugoga čimbenika u monarkiji, koji misli da bi se time došlo u sukob sa interesim one druge polovice naše države, jer da bi gradnjom zahtievane željeznice pretrpila glavna luka hrvatskog primorja, Rieka. Nu, taj prigovor je sasvim netemeljit i neosnovan. Pošto dakle nije do sada pošlo za rukom, da se taj vapaj zemlje usliša i izvrši, s toga se opet po-

novlja taj vapaj i ta želja, od izvršenja koje zavisi budućnost naše domovine. Sva je nada, uz to, da će do skora početi gradja željeznice, koja će spajati našu zemlju sa Sarajevom. Tom željeznicom biti će naša pokrajina spojena i sa južnom Ugarskom i sa Hrvatskom, gdje ćemo izravno moći odpremati i naše svježe grożdje i naš mast, a i jeftinije nego li preko Rieke. Osim toga premda bi to bio nešto dalji put, ipak će se naši proizvodi moći izvoziti preko Ugarske do u Njemačku. Dakle, bilo kako mu drago, bude li ovoj želji zadovoljeno, oćutiti ćemo veliki napredak, a svakako podignuti će se i blagostanje zemlje, dočim bez željeznice, da se izrazim rečima jednoga častnoga zastupnika, ne možemo se zvati Europejcim. Ovo je u našoj carevini jedina zemlja, koja nije spojena sa državom, premda bi se to spojenje imalo izvesti iz samih strategičnih obzira, kad i ne bi vriedili drugi veleväžni razlozi navedeni od najviših krugova.

U točkama 12 i 13 zagovara se način, kako da se s jedne olahkoti izvoz naših vina, a s druge strane da se ublaže štete, koje bi moglo nanieti uporabljenje ove nesretne klauzule. Traže se naime polakšice za izvoz naših vina putem državnih željeznica, na pečenje rakije i žeste. Mi možemo od vlade punim pravom zahtievati, da priskoči u pomoć i da dade polakšice glede pečenja rakije, da se barem donekle okoristimo našim proizvodom. Jer bi se, poštovana gospodo, moglo dogoditi, da se u nekim krajevim ne bude moglo odoliti talijanskoj utakmici, te bi isti s toga bili prisiljeni ili da zapuste gojidbu loze, ili da se dadu kakvom drugom koristnijem obrtu, na pr. da se stane praviti Cognac. U tom slučaju vlada bi imala doći u susret takovom poduzeću, i svaku uraditi, da se taj obrt učvrsti.

U zadnjoj točki ovih predloga glede vina zagovara se ono, što sam ja za razprave o školskom proračunu na drugi način iztakao, a to je, da visoka vlada dopusti pojedinim občinama, koje bi to zapitale, da smiju kao za pokus saditi duhan, eda se uzmogne ustanoviti kako ta biljka u raznim krajevim uspjeva, i utre put drugoj težidbi, ako se više nebi izplatilo vinogradarstvo.

A sada prelazim na drugu glavnu točku zaključka, na ribarstvo.

U §. 2 izjave koja se proteže na članke XVII i XVIII zaključnog protokola trgovačkog i brodarskog ugovora s Italijom, rečeno je, da se pripoznaje zamjenitost ribanja na obalama jedne i druge države pripadnicima Italije i Austro-ugarske. Ali ta je zamjenitost skroz iluzorna, jer tu pogodnost uživaju samo talijanski ribari, koji mogu ribati uzduž ciele naše obale, dočim naši ribari mogu na protivnoj obali samo na jednom mjestu, na otoku Tremiti, svoj zanat tjerati, a sada i tu već ne mogu, jer na tom otoku podignuta je kaznionička kolonija. Ja se dakle neću upustiti dalje u analiziranje te zamjenite pogodnosti, već ću samo iztaknuti način ribanja talijanskih ribara, kojim se naše ribe utamanjuju. To je bilo i u istome talijanskom parlamentu pripoznato, i o tome su govorili zastupnici Belmonte i Farina Nikola u sjednici od 20 svibnja 1889 godine. Toliko jedan, koliko drugi prosvjedovali su najodlučnije proti načinu ribanja sa mrežami takozvanim *cocchie*, kojim, po njihovom izkustvu, uništuje se riba. Oni su kazali da imade mjesta gdje se na očigled opaža kako propadaju ribe, i gdje su već nekoje vrsti sasvim izginule. A tomu je razlog što su mrežna oka preveć tiesna, i tako se sasvim malene ribe love i uništuje mlieč, dočim sa sirokim očima ne bi te neprilike bilo. Rečeni zastupnici izjavili su suviše, da bi se u neka doba godine imalo zabraniti sasvim ribanje s tim mrežama. Na svakako, ako se i ne usvoji ova zadnja želja rečenih zastupnika, bilo bi od potrebe da se štogod učini u pogledu rečene vrsti mreža. Trebalo bi izdati naredbu po kojoj bi mrežna oka tih mreža morala biti od neke stanovite širine, inače nadoći će doba, kad se budemo osjetili kakvu ogromnu štetu one nanose tom vrelu našega blagostanja, ali tada će biti kasna svaka mjera.

Naglasiti mi je još utakmicu, koja se tim ugovorom stvara na korist inozemnih ribara

prema našim. Inostrani ribari imadu tu pogodnost da su oslobodjeni od obrtarine, dočim je naši plaćati moraju, i to u iznosu od fior. 2.10, od fior. 2.62½ i od fior. 3.15. Ako se tomu pridoda obćinski i pokrajinski prirez, tada ukupni porez dolazi na f. 7 i odnosno 9 ili 12. Od tog tereta talijanski su ribari oprošteni. Tako je sa malim ribarima, a još gore sa većim, sa onim što love srdjele. Taj obrt sačinjava liepo vrelo blagostanja za neke krajeve naše pokrajine, pak treba nastojati, da se taj obrt uzdrži i razvije, i sačuvati ga od propasti, te mu prieti, kako je od neke strane u ovom saboru naglašeno bilo. Čuli smo na primjer, da se je prije prodavalo barilo srdjela, ako ne baš, kako je rečeno bilo, po 30, 40 ili čak 50 fior., a to ipak po 20 i 25 fior. Te su se srdjele prodavale u Italiji i u Grčkoj. U ovoj zadnjoj plaća se danas usljed tudje utakmice po 15 drachma za barilo, to je po prilici fior. 7.20. Tu utakmicu čine našim ribarim drugi inozemski ribari, koji love na obalam otoka *Lamperuse*, tako da su naši ribari prisiljeni davati svoju ribu u bezcienu. Ta je utakmica još oštrija po naše ribare, što inozemski ribari dobivaju sol od solarske zadruge u Piranu, a ne od naše vlade kako je pogrješno bilo od jednog zastupnika pred nekoliko dana rečeno, za posve mali novac, mnogo jeftinije no ju država prodaje svojim ribarim.

Ciena soli, što naši ribari plaćaju državi previsoka je, i ta ciena mora biti obaljena, ako se hoće da se taj naš obrt uzdrži i razvije.

Pri razpravi pokrajinskoga proračuna iztaknulo se da ribarski obrt propada poradi utakmice inostranih ribara; nu taj prigovor je samo donekle istinit, jer po mojem mišljenju glavni uzrok propadanju spomenutog obrta stoji u okolnosti, što se pučanstvo onih krajeva, koje se ribanjem bavilo, iza kako je ciena vinu poskočila, dalo na obradjivanje zemlje, ali odsele će se opet početi baviti ribanjem, tim više što propada mornarica. S toga nam je tražiti da se taj obrt svim silami podupre, budi sa strane zemaljskih, budi sa one državnih faktora. A medju najboljim sredstvim što odbor sedmorice misli da će tom obrtu pomoći, jesu: oprost obrtarine, sniženje ciene soli što više moguće, i olakoćenje izvoza posoljene ribe. Pošto se naša posoljena riba poglavito izvaža u Grčku, odbor predlaže, da pri redovitom sklopjenju trgovačkog ugovora sa ovom državom, vlada izposluje, neka bi Grčka carinu na uvoz slane ribe snizila na polovicu, t. j. na 7½ drachma.

A sada, poštovana gospodo, dopustite mi da još dvie rieči nadostavim o mornarici.

Obćenita je tužba, da naše brodarstvo propada. Slavnih naših jedrenjača, koje su naše hrvatsko ime po svim krajevim Europe i cieloga svieta proslavile, sve to više nestaje.

Tomu nije kriva samo bezbrižnost vlade, koliko je kriv duh vremena i neumoljivi zakon napredka, koji znanstvenim i nautičkim iznašašćim svaku je potežkoću svladao, te iztisnuo jedrenjače i prouzrokovao da se danas grade malne samo brodovi na paru. Premda se je u najzadnje doba u nekim krajevim opazilo neko podignuće brodarstva na jedra, ja ne mislim da će se kod nas već to ikad opaziti, jer se taj preokret odnosi samo na jedrenjače od grdne veličine, od kakvih 5 do 6 hiljada tonâ. Kod nas se sada liepo razvijaju mala parobrodarska družtva, koja visoka vlada pripomaže sa znatnom svotom od preko 90.000 fior. na godinu. Ta družtva cvatu i razvijaju se od godine na godinu; broj njihovih brodova raste. Svakako treba da pazimo kako da pomognemo i zadnjim ostancim naše jednoč obilne obalne mornarice, i da joj u koliko je moguće olakotimo nje kukavni položaj. S toga se preporuča toplo visokoj vladi, da cielu obalnu mornaricu na jedra oprosti od plaćanja obrtarine, jer ovi brodovi, koji jedva jedvice mogu na godinu učiniti jedan ili dva navla, moraju se sa največim potežkoćam boriti, te vlastnici istih nisu absolutno u stanju da plate obrtarinu, koja u najpovoljnijem slučaju ukupno dopire do fior. 25 na godinu.

Obzirom dalje na liepi razvitak našeg obalnog brodarstva na paru, i u želji da isto

bude sačuvano od pogibeljne utakmice, koja mu prieti s talijanske strane, odbor predlaže visokoj vladi, da bi ustanovila nagrade za nove brodove od čelika ili željeza na paru, bili ti sagradjeni u inozemstvu ili u unutarnjosti naše carevine, kako su te *nagrade* ustanovljene u Francuzkoj i u Italiji. Obe ove države, da spase svoje mornarice od očite propasti, bile su prisiljene, da jim pruže najizdašniju pripomoć. U tu svrhu bile su ustanovljene gradjevne nagrade i nagrade na prevaljeni put.

Nagrada gradjevna u Francuzkoj za jedrenjače od čelika ili željeza udarena je na 60 franaka za svaku tonelatu; od 20 franaka za jedrenjače od liesa od 200 i više tonelata sadržaja, od 10 franaka za one izpod 200 tonelata, a od 40 franaka za brodove iz željeza i liesa. Suviše franaka 12 za svako sto kilograma kovine uložene u strojeve, kotle i druga mehanična ratila. Putne nagrade u istoj državi iznose za nove brodove fran. 1.50 na tonelatu i za put od 1000 pomorskih milja. Ova nagrada pada svake godine za 7.5 centima za jedrenjače, a za 5 centima za brodove na paru. Nagrada je suviše povišena za 15% kad je brod sagradjen po osnovi odobrenoj od državnog pomorskog odsjeka.

Ja ne ću dakako da time kažem, da bi se i kod nas imale isto tako visoko udariti nagrade, kao što je u Francuzkoj i u Italiji, ali svakako treba u tom pogledu da i kod nas bude nešto učinjeno, ako se misli postaviti na stalnu podlogu naše brodarstvo, od čijeg obstanka zavisi rad i sudbina cielog jednogstališa.

S istih uzroka odbor predlaže da se toliko lučke, koliko konsularne pristojbe, umanje, jer su danas prem visoke. Ta se tužba već od duže vremena podiže sa svih krajeva primorja, te se je u tu svrhu i družtvo pomorsko u Trstu obratilo visokoj vladi s molbom, da se snize te pristojbe, koje nisu u nijednoj državi tako težke, kao kod nas.

To su želje, poštovana gospodo, koje odbor sedmorice stavlja na dušu vladi Nj. Veličanstva.

Ja se nadam, da će vlada udovoljiti tim pravedním željam, da će ona naše molbe uslišati, da će sve maguće učiniti, da štete koje ćemo pretrpiti od ugovora s kraljevinom Italijom, budu barem umanjene, ako i ne mogu biti sasvim odstranjene. Ali ipak ne čekajmo sve od milosti vladine, jer valja da se i sami nešto pomognemo, a u koliko poznam žilavost našeg primorskog puka, nadam se da ćemo se pomoći. Mi smo imali većega jada, većih nevolja, nego je ova. Spomenuti ću vam, gospodo, samo ono doba, kad su naši vinogradi bili zaraženi od kriptogame, od onog biča, što je naš narod nazvao *lugom;* kad poglavitije obitelji naših glavnih otoka, koje su nalazile na stotine i na hiljade barila vina, nijesu za onog nesretnog doba imali niti toliko vina, koliko im je dostatno bilo za kućne potrebe. A ta nevolja gonila nas je godina i godina, a ipak nismo očajali. Naše pučanstvo nije izgubilo vjere u sebe i u svoje sile, i dalo se na veću radinost, na štednju, te se je svojim znojem opet do blagostanja podiglo, tako da su danas najbogatiji oni krajevi naše zemlje, koji su tada najveće pretrpjeli, kao otoci Vis, Hvar i okoliš grada Splita, jer ostaje svedjer istinito da radišu Bog pomaže. Zato neka se i sada svi malo stegnu u troškovima, neka se srčeno prihvate posla, pa će tako manje oćutiti posljedice trgovačkog ugovora.

Ja se nadam, častna gospodo, da će te vi svi, bez razlike stranke, složno pristati na predloge odbora sedmorice, jer barem na ovom polju, svi smo jednaki. Politika nas može razdvajati, ali u obrani najvećih interesa otačbine moramo se svi sjediniti, moramo boriti se svi kao jedan čovjek, da pomognemo našoj zemlji. Zastupnici u Beču dali su vam dobar izgled. S toga ja se usudjujem zamoliti ovaj visoki sabor i gg. zastupnike, da bi se kod razlaganja o podnesenim predlozima kanili svake politike. Sklopljeni ugovori postali su zakonom, i ništa ih ne može promieniti. Prema toj činjenici rekriminacije ne pomažu ni

malo, ali umjerenost u tražbi i rieči, to je ono što će nam pomoći. Ponovo Vas molim da tu žrtvu učinite u korist zemlje i naroda, interese kojega smo zvani da zastupamo, a tim ćete pokazati i političke zrelosti i otačbeničkog čustva. Završujem s molbom da primite odborove predloge. *(Odobravanje u cielom saboru).*

Predsjednik. Otvorena je obća razprava o zaključku Odbora sedmorice.

Pita li tko rieč? Vladin povjerenik pl. Pavić ima rieč.

Vladin povj. Pavić. Vlada će predloge pokrajinskoga sabora, koji traže sredstava, kako bi se pri postojećim okolnostima vlastitom proizvodu vina na koristan način došlo u pomoć, i takodjer druge predloge podvrgnuti najozbiljnijem razmatranju.

Bjelanović. Pitam rieč.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Bjelanović.

Bjelanović. Visoki Sabore! Izvjestitelj odbora sedmorice pošt. moj predgovornik iztakao je u svom liepom govoru važnozt i znamenitost ovoga predmeta, a na kraju ovoga govora pozvao nas je na slogu, koja da u ovom pitanju imade medju nami vladati. Ovo pitanje priznali smo svi, da je za nas životno, pa ću i ja progovoriti nekoliko rieči, da koliko je moguće razjasnim ovo pitanje. Smatram kao osobitu svoju dužnost, da na ovom mjestu iztaknem potrebe i želje onoga kraja, koji zastupam. Mi svi kažemo, da je Dalmacija poljodjelska zemlja. Ali ova rieč ne imade kod nas onoga značenja, koga imade u ostalom svietu. Kad mi kažemo, da su Magjarska, Rumunjska i Srbija poljodjelske zemlje, tim mi velimo da one svojim prirodninam podmiruju sve svoje potrebe unutarnje, koje mora da podmiruje danas čovjek civiliziranoga svieta. Te su potrebe ogromne, kao plaćanje poreza državnoga, zemaljskoga i občinskoga, a medju druge mnogobrojne potrebe jest i predplata novina, koje su nužda civiliziranom čovjeku. Kako rekoh, kod nas imade naziv „poljodjelska zemlja“ djelomice sasvim drugo značenje, jer poljodjelstvo ne može da namiri sve naše potrebe. Naše pomorstvo je propalo, a sada nam prieti još jedna veća pogibelj od ugovora s Italijom, našem najvažnijem proizvodu, vinu. Ovaj proizvod od nekoliko godina, usljed osobitih prilika, dao nam je osobitu korist, da smo donekle mogli podmirivati ogromne naše potrebe, a barem se prehraniti.

Naše vino upravo je postiglo velike ciene, došlo je na glas, pad smo čuli u ovom Visokom Saboru, da je tim cienama našega vina sada zaprietila pogibelj. I eto mi se spremamo da pretresamo, kako da podignemo naš glas, na obranu ovog našeg proizvoda. Mi smo čuli u ovom Vis. Saboru, kao i u zaključcima odbora sedmorice, da je kod nas mornarstvo i ribarstvo propalo, a vinu da nam prieti pogibelj od strane ugovora s Italijom.

Nego, gospodo, priznajmo i mi našu krivicu, da kod nas mogu nastati svake prilike. Priznajmo našu krivicu, gospodo moja, da mi do jučer nismo znali koja nam pogibelj prieti i što sadržavaju novi ugovori. Ja mislim da se u tom pogledu sagriešilo prošlih godina. Naši zastupnici na Car. Vieću imali su predviditi ove okolnosti, te na vrieme podići svoj glas na našu obranu. Oni su podigli tužbe odveć kasno, naime kad su već bili dovršeni ugovori, te se već više nije moglo promieniti što je bilo ugovoreno. Ugovor s Italijom je onaj Damoklesov mač, koji visi nad našim glavama.

Ali ne samo da je to udarac, koji nam životu prieti, nego nam je odkrio i svu našu ekonomičnu nevolju. Da izpitamo te naše nevolje, koje nam priete, izabrali smo naročiti odbor, da prouči, kojim načinom da se spasimo od očite propasti, i eto taj odbor predlaže nam poznate zaključke.

Častni odborov izvjestitelj pozvao nas je

da razpravljamo to pitanje bez strasti i stranačkih zadjevica, pa ću ja u to ime početi da razpravljam o ovim zaključcima.

Odmah prelazim na prvu točku ovih predloga, koje je odbor podnio. Po mome s kromnome mnienju, zahtievi pod 1. 2. 3. 4. ne mogu imati nikakva praktična uspjeha. Trgovački ugovori već su utvrdjeni, njima je žrtvovana naša zemlja, a susjedna država jur imade u ruci deblji kraj, i samo čeka zgodu da ga upotrebi. Italija ne će, pa naša Vlada za to i zahtievala, imati srca i odlučnosti, da žrtvuje ovo što je postigla. već dapače vidimo, da talijanski narod od nje zahtieva, da upotrebi ono što je postigla. I o tom se već razpravlja. Radi toga, ne mogu nikako vjerovati, da bi ona mogla popustiti i to usljed ovih naših želja, za koje ona nikada ni čuti ne će. Mislim da od tih prvih točaka mi ne ćemo imati koristi. Ostale točke držim da su umjestne i dobre, sve do 13., gdje se ustavljam.

Naime htio bih da iztaknem moje mišljenje glede pitanja o pecivu rakije, o kojem sam predmetu već u ovom saboru govorio, te onda iztakao, da je to kod nas kućni obrt, a da to nisu fabrike, stoga da će biti zakon o pečenju rakije za naš narod ubitačan, da će zadati težak udarac našemu poljodjelstvu. I eto, to se obistinilo. To mi mogu potvrditi zastupnici, osobito iz gornjih kotara, kao i iz primorja. Prije 20 godina dolazili su iz Bosne u Dalmaciju ciele karavane da kupuju rakije, te se je s njime tjerala velika trgovina. U Šibeniku bila je silna trgovina rakijom. Naša rakija bila je na glasu, a narod je iz dropa iztiskao novac, kojim je podmirivao svoje potrebe,

Bilo je krajeva, gdje su sav plod vinograda upotrebljavali u rakiju, jer su je mnogo bolje prodavali nego vino.

A što se dogodilo usljed ovoga zakona o rakiji? Dogodilo se to, da težaci ne peku rakije, da je taj prihod propao, da se u nas mjesto zdrave lozovače pije špirituša, jer je jeftinija, a dropi svoji bacaju se na djubre.

Težaci su u vječnoj borbi sa financama, koje gledaju kako da doskoče kriomčarenju. Taj zakon unio je nemoralnost u naš narod i to je posve naravno, jer nije stvoren za naše prilike. U koliko je štetan po narod, u toliko je i malo koristi donio državi. Žalim što nemam podataka, ali znam da država imade više troška, nego prihoda, od te nesretne kotlarine.

Da mi nismo jače oćutili udarac toga zakona, imamo jedino zahvaliti visokim cienam vina, pak je težak sve vino prodavao, a nije mu bilo stalo za pečenje rakije. Ali cienam našeg vina prieti težak udarac, koji će prije ili kašnje doći, pak ćemo onda jače oćutiti posljedice zakona o pecivu rakije. Ja žalim što naš odbor nije svestranije izpitao ovo pitanje, jer mislim, da bi bio pošao puno dalje, nego da samo preporuči Vladi neke polakšice u tom zakonu. Ja mislim, da ono što se zahtieva u točki 13., ne će nimalo pomoći stanju našega težaka. Ja mislim da se može radikalno pomoći samo onda, ako se taj zakon ukine. Isto mislim i glede tačke 14. o sadjenju duhana. Ja naime mislim da bi valjalo u tom pitanju vladu moliti da promjeni u tom pogledu one propise, koji do sad vladaju, jer će sadjenje duhana biti jedini prihod, koji će moći nadomjestiti udarac na vinogradim. Što se tiče zahtieva glede polakšica na pecivo rakije, ja mislim da od tih polakšica ne ćemo imati nikakovih koristi. Ne ima druge nego promieniti zakon o pecivu rakije. A ukinuti takse. S toga ja predlažem, da glasujemo za to. da se za Dalmaciju ukine zakon o pecivu rakije i da se ukinu nameti.

Što se tiče ostalih točaka naših zahtieva, koje se tiču ribarstva i pomorstva, ja ne mogu o tom ništa reći, nego da se o tom s njima slažem, samo bi htio glede zahtieva o željeznici nešto reći. To se pitanje prenosi već nekoliko godina iz izvješća o radu zemaljskog Odbora, pa se valjda, da ne bude suviše dosadno, ovamo prenielo. Bojim se da u tom ne ćemo ništa postići, pa mi je žao, što je taj zahtiev došao medju ove predloge, koji teže za nakuadom usljed trgovačkog ugovora. Ja

naime mislim, da to nije nikakova naknada već naš stari zahtjev, naše pravo. Već je trebalo da su te željeznice sagradjene, jer su one potreba zemlje i države, te je vlada dužna spojiti nas željezničkom mrežom. Rekao sam, koliko sam reći imao, a glasovati ću za predlog Odbora.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Zore.

Zore. Pošto nije nitko iz Dubrovačke okolice, to je meni primjetiti nešta glede 7. točke, što možda č. odbor sedmorice nije znao. Tu se naime govori o pogibelji filoksere; meni bi se htielo častnu gospodu upozoriti, da i u nas u Dubrovniku imade vinograda i da bi za nas valjalo misliti glede borbe proti filokseri; kako sam baš ovih dana doznao, vještaci su došli do uvjerenja, da amerikanska loza nije nikakav uztuk proti filokseri. Što se tiče predloga č. Bjelanovića o ukinuću nameta na pečenje rakije, opazit mi je, da se podpunoma slazem s njime, da je kotlarina veliki udarac za naše kućno gospodarstvo, te da bi valjalo svakako ukinuti taj namet i iznieti Dalmaciju od toga zakona.

Prelazim na ribarstvo, pak mi je iztaknuti da mi se čini, kao da gospodin predgovornik izvjestitelj nije naveo pravog razloga uništenju naših riba po ćozotima, nego da su to one smućavice mreže koje ćozoti rabe te ih vuku po danu, pa tako uništuju jaja. Mislim da bi jedini spas našem ribarstvu bio, da se je u ovom ugovoru zabranilo ćozotima ribati na našoj obali, jer se mi i ovako ne služimo pogodnostima da ribamo uz talijansku obalu. To dakle nije nikakova pogodnost. Eto me na mornarstvo.

Što se toga pitanja tiče, imam upozoriti na prvu točku ovih naših predloga.

Tu se naime veli: „Neka C. k. Vlada pomogne razvitku maloga brodarstva na jedra i na paru, neka u tom pogledu podupire domaća parobrodarska poduzeća, kako je podupirala do sada“.

Opazit ću samo gosp. izvjestitelju da ovo, što se tiče Dubrovačkog parobrodarskog družtva, nije istinito. Dubrovačko parobrodarsko družtvo, koje veže našu obalu sa Italijom, pitalo je toliko puta državu za podporu, ali nije našlo odziva. Bila mu je ponudjena jedva mala svota uz neke uvjete, na koje nije moglo pristati. Još je dapače, osim toga, bila tražena od družtva jedna svota novaca, kao zalog radi prevažanja vojničkih stvari.

Družtvo je položilo tu sigurnost, ali se vojničke vlasti ne služe našim družtvom, nego Lloydom, kojem dapače plaćaju mnogo više nego našem družtvu. Tako n pr. za kvintal muke plaća se iz Trsta do u Gruž 70-80 novč., a iz Gruža valja platiti prevoz po kvintalu 20 novč., a naše parobrodarsko družtvo, koje ne ide u Gruž, nego baš u sam Dubrovnik, traži za kvintal 30 novč. Dakle mislim da ovaj „do sada“ u ovoj točki mogao je izostati. Dao Bog da unapried bude Vlada podupirala, ali do sad toga nije bilo.

D.r Salvi. Domando la parola.

Predsjednik. Rieč ima zastup. D.r Salvi.

D.r Salvi. Mi limiterò a poche parole, farò anzi una semplice dichiarazione.

Tanto io che tutta la minoranza autonoma dietale voteremo ben volentieri tutte le proposte che l'onorevole comitato ha fatto, voteremo anche per l'emendamento dell'onor. Bjelanović, perchè siamo convinti che tutte le proposte partono, ~~si~~ basano sul lodevole desiderio di avantaggiare le condizioni economiche della provincia.

Su questo terreno, rotta ogni demarcazione di partiti, ci sentiamo perfettamente d'accordo con tutti, e siamo orgogliosi oggi, come lo saremo sempre in qualche consimile occasione, di unire i nostri voti, i nostri suffraggi, il nostro zelo patriottico a quello dei nostri onorevoli colleghi.

Volesse fortuna, onorevoli signori, che sovente come oggi per bocca dell'on. relatore del comitato, ci fosse dato di sentire una pertrattazione calma, oggettiva sugli interessi economici che stanno tanto a cuore di tutti.

Se dovessi fare qualche osservazione sull'oggetto che si pertratta, mi limiterei ad una sola, formale e indiretta.

Ritengo, ed è stato ritenuto da molti, che la agitazione suscitata per la clausola contenuta nel protocollo finale del trattato coll'Italia, sia stata un pò esagerata. È partita senza dubbio da un ottimo fine, ma per essere venuta in ritardo come ha accennato l'on. Bjelanović, per essere venuta quando era impossibile venire ad una qualsiasi modificazione, per essers venuta a fatti compiuti, quella agitazione non ha fatto in certo modo che anticipare un eventuale danno futuro.

Sono, ripeto, ben lontano dal riprovare la intenzione che guidò, questa agitazione in Dalmazia, ma credo che la forma non sia forse stata del tutto lodevole. Un' agitazione pubblica, quasi clamorosa, come fu fatta in provincia, quando si tratta di interessi economici minacciati, è, a mio credere, sempre fatale! Il panico che da varî mesi dura fra noi, ha certo prodotto gravissime conseguenze, e credo che non sia bisogno di dimostrarlo.

In molti luoghi della provincia da gente inesperta si esagerano i fatti, le eventuali conseguenze, e non si presta orecchio a quelle tante circostanze attenuanti che nella minaccia che ci sta sopra, pur sussistono ed hanno qualche valore. Con ciò si reca certo un pregiudizio tanto ai possidenti, che agli agricoltori.

È pure assai facile, in questa condizione di cose, che specialmente della gente rustica qualche speculatore abusi, e non solo in linea economica di vantaggio, ma anche su altro terreno. Si lesse in questi giorni, ed io non so se ciò sia esatto, che in qualche luogo della provincia, degli individui hanno commesso degli eccessi contro sudditi del regno d'Italia, ed alcuni giornali hanno messo in relazione questo fatto col fermento suscitato dal trattato coll'Italia. Ripeto, io non so se ciò sia vero. Desidero che non lo sia, tanto più che simili fatti non potrebbero far onore ai noti nostri principii di ospitalità, nè avvantaggiare i traffici, il commercio, e potrebbero anzi in certo modo recare imbarazzo non lieve ed ingiusto all'imperiale e regio Governo.

Quindi ritengo che come è legittimo, è giusto, come è, direi quasi, santo, che i corpi rappresentativi, come la Dieta del Regno, esprimano il loro voto, la loro opinione, i loro desiderî su questo argomento, così sarebbe desiderabile che ogni altra agitazione pubblica cessasse; ritengo che adempiuto con tanta coscienza, come oggi, il nostro dovere di elevare, di esprimere per le vie legali la nostra voce, si debba lasciare da canto ogni altra estranea agitazione.

Il fatto che tutti i deputati, senza distinzione di partito politico, si uniscono sia nella Dieta, che nel Consiglio dell'Impero, su questo argomento, farà certo impressione sul governo, che vorrà, se anche non completamente, tener conto di buona parte di quelle proposte che gli vengono innalzate. (*bene, dobro*).

Vukotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Vukotić.

Vukotić. Čast mi je izjaviti, da ću glasovati za ove predloge, pak i za predlog g. Bjelanovića. Primjetiti ću samo, na ono što je spomenuo gosp. Bjelanović, da bi promjena zakona o pečenju rakije došla u prilog zagorskim kotarim, koje on zastupa, da bi ta promjena bila u dobri čas i Boki Kotorskoj, jer se u Boki Kotorskoj ne proizvodi rakija za trgovinu, no izključivo za kućnu potrebu. Zato bi ja gospodo bio toga mnijenja da se iz predloga odborovih izključi sasvim 13 to-

čka, koja zahtieva neke polakšice, pa da se na ovo mjesto stavi predlog častnog zastupnika Bjelanovića.

Biankini. Pitam rieč.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Biankini.

Biankini. Reći ću nekoliko rieči o predmetu, a da opravdam moj glas za predloge odbora sedmorice, premda se ne nadam Bog zna kakovu plodu od toga. Opazit mi je, da veći dio točaka u tim predlozim, nisu nego molbe i preporuke, koje se od godina i godina ponavljaju u saboru, ali sve utaman.

Ima godina da se ponavlja molba da i Dalmacija bude jednom združena sa monarkijom željezničkom prugom, pa Dalmacija sve do danas ostaje možda jedina zemlja u Europi, odieljena i osamljena od svega izobraženoga svieta.

Pitali smo i obću sadibu duhana u više navrataka, i čuli smo dotični niečni odgovor od vlade. Podigli smo više puta glas, da se ukine obrtarina na naše ribarstvo, da se ukinu težki nameti, koji upropastiše naše brodovlje na jedro, pa sve uzalud.

Dakle malne sve točke zaključaka sedmorice, to su naše stare molbe, čestokrat opetovane, koje ostaviše vrieme, koje nadjoše. Uz takovo razpoloženje vlade prama našim najživotnijim interesim, ja se i sada slabo nadam kakvu uspjehu od ovih predloga, nu svakako će se moći reći, da smo mi izvršili svoju dužnost. U to ime, i kao prosvjed i ako nedostatan i slab proti vladi za diplomatičko pazarenje našim životnim interesima, glasovat ću za predlog odbora sedmorice. Vlada koja nije imala nikakva obzira, pak nas je pri sklapanju ugovora žrtvovala u našim najbitnijim interesima, mučno je da se gane na ove naše prošnje.

Svakako odbor sedmorice imao je nešto obširnije iztaknuti naše potrebe, te tražiti nješto izvjestnijih naknada, a ne ograničiti se na neke predloge, koji donekle ne zavise više ni od same naše vlade.

Sad su ugovori već sklopljeni, *carta canta*, pa sad ne može nitko usilovati Njemačku i Italiju da popuste.

Nisu nikakvi prećeranci, nego ljudi umjereni i strukovnjački krugovi mjerodavni priznali da će Dalmacija, ako Italija upotrebi poznatu stavku trgovačkog ugovora, štetovati na godinu 5-6 miljuna fior. na samu vinu. Da nam vlada pokloni svake godine svotu od 6000000 fior. i to za 12 godina, dok traje ugovor, mislim da bi to bila jedina nadoknada za naše žrtve.

Poznajući našu vladu, ja sam podpunoma uvjeren, da taj pravedni zahtiev nebi bio uslišan; zato sam odlučio prikazati jedan predlog, koji bi možda mogao biti sretniji, a taj je, da se poda nalog zemaljskog odboru, eda prikupi podatke o pravim potrebam pojedinih obćina i kotara po Dalmaciji, pa neka prikaže vladi u tom pogledu svestranu spomenicu. Vlada, koja od početka ovoga vieka nije učinila ništa temeljita u Dalmaciji, moći će imati tako pred očima podpunu sliku mnogobrojnih naših nevolja, i ako uzćuti nešto grizodušja, mogla bi pomoći cieloj zemlji i to baš temeljito.

Predsjednik. Pita li još tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. Ima rieč izvjestitelj zastupnik Borčić.

Borčić. Visoki sabore! S lieve strane ove visoke kuće bili su napadnuti zastupnici, koji se nalaze na carevinskom vieću, da nisu na vrieme podigli svoj glas i dovoljno nastojali da odvrate nesreću, koja prieti našoj zemlji. Ovi su napadaji neosnovani, dapače moram iztaći, da su svi prosvjedi i koraci bili učinjeni na vrieme. Opaziti mi je dakle častnom prvom govorniku, da on nije smio takav prigovor podignuti, pošto mislim da mu je moralo biti poznato, barem iz onoga što je u

javnim listovim bilo tiskano, kako su splitska trgovačka komora i obćina, kao i malne sve obćine naše pokrajine i zemaljski odbor još u kolovozu prošasle godine prikazali svoje predstavke, u doba kad još dogovori ne bijahu svršeni, u kojim se molilo, da se ta nesreća ukloni. Dakle od kolovoza do konca novembra i dapače do početka siečnja bilo je nekoliko mjeseci vremena, pa se je svako zlo moglo izpraviti. Mogu uvjeriti suviše visoki Sabor, da se jedna od uplivnih naših osoba zauzela i kod ministra i kod predstojnika ministarstva trgovine, da se u ugovoru s Italijom ukloni sve što bi po našu zemlju škodno bilo, i da mu je od mjerodavnih strana bilo obećano da Dalmaciji ugovorim ne će biti naneseno štete. Da je g. Bjelanović sliedio tečaj ciele razprave koja se je vodila u austrijskom parlamentu, bio bi se uvjerio, da je sa strane austrijskih poslanika bilo predloženo uklonjenje klauzule i da se mjesto nje postavi stalna carina, ali magjarski poslanici, kojim smo opet podlegli, nisu, bog zna s kojeg razloga, uvidjali u toj klauzuli kakove pogibelji. Ne mogu se dakle kriviti zastupnici niti da su propustili zgodno vrieme, niti da nisu upotrebili sva sredstva da stvar spase.

Prvi je govornik na dalje rekao, da prve 4 točke ne imadu vriednosti. Meni se čini da sam dosta jasno razložio, zašto bi još želje izražene u tim točkama mogle biti koristne. On će mi dopustiti, da je još uviek vrieme da se vlada s vladom dogovori; da akoprem su već trg. ugovori primljeni, ipak zamjenitom privolom može se doći do toga, da se nešto u zamjenitoj koristi promieni, bez da se time ruše ugovori. Isto tako može naša vlada zahtievati od talijanske vlade, da joj javi 6 mjeseci prije nego će uvesti klauzulu. Nekim obzirim pristojnosti ne mogu se oteti ni vlade, kao ni privatnici, tim više što su one saveznice.

Što se pako tiče prigovora glede 4 tačke o ustanovi glede eksporta u Njemačku, držim da se može lako stvar urediti. Njemačka imade dvojaku carinu na vino: jedna, ona od 10 maraka, može se reći da je proibitivne naravi, a druga, od 10 maraka, je protekcionistična. Nu budući da ona, i ako nije vinorodna zemlja, ipak ima liepi izvoz vina, osobito za Ameriku, s toga njoj treba vina za križanje. Ona dakle može bez svoje štete tu polakšicu priznati našoj državi za dalmatinska vina, kojih treba za taj svoj obrt. Što se tiče želja izraženih u 13 i 14 točki, kojim su prigovorili gosp. predgovornici, te rekli da bi valjalo tražiti da se ukine svaka pristojbina na pečenje rakije, ja mislim da se ne bi time ništa postiglo, a opet ih sjećam na onu talijansku: *chi troppo vuole, nulla stringe.* S druge strane, mučno je da bi vlasti na to pristale. Slažem se da su propisi zakona za pečenje rakije nešto težki, a još ih težim čine prerevni financijalni organi. Osim toga dvojim, da bi ukinuće toga zakona narodu puno pomoglo, jer po mojem mišljenju nije toliko zakon što škodi prodaji naše rakije, da li utakmica patvorene rakije, koja se pravi iz spiritusa pomiešana vodom. Toga patvorenja ne će nestati i kad bi slobodno bilo peći rakiju, a pošto patvorena rakija i tada bi mnogo jeftinija bila od vinske, i pošto svak ide za cienom, to sliedi da iz toga predloga male ili nikakve koristi našem puku. Pak je i to u obzir uzeti, da je pečenje rakije vrst obrta, te se i za taj obrt, kao za svaki drugi zahtieva neka obrtarina. Ja se dalje ne slažem sa predlogom čast. Bjelanovića s razloga, što nebi htio da se time umanji i omalovaži ono što se pravedno traži. Nego uzprkos svemu ovomu, ja ne ću biti protivan njegovom predlogu, da me se ne bi krivo shvatilo. *(Dobro)!*

A sad nekoliko rieči častnom Biankiniu, koji se je tužio na vladu, da ona u sadjenju duhana ne postupa prema potrebam naše zemlje, jer da u mnogim mjestima još nije to dozvolila. Ovaj je prigovor u istinu neosnovan. Vlada se kod sadjenja duhana drži nekog sustava; ona, naime, redom i postepeno s jednog teritorija prelazi na obližnji, i to sadjenje širi koncentrično, ali bez prekidanja. S toga ne može da skače s jednoga kraja na drugi, jer bi to u velike priepriečilo i upravu i nadzor, te cielo poslovanje. Nu sada se sve više širi ova težitba; ovom godinom zahvatit će cieli kotar dubrovački, a i na zapadnoj

strani Dalmacije razprostranit će se. Što se tiče tužbe da činovnici nisu sinovi ove zemlje, vlada nije kriva tomu, nego okolnost što nema na razpoloženje pristojnog personala. Vlada se izjavila pripravnom da primi nekoliko domaćih sinova kao vježbenike u ljubljansku tvornicu, te je razpisala i natječaje, ali do sad javila su se iz Dalmacije samo dva, koji su već i namješteni.

Na prigovor častnog d.ra Salvia, da smo mi razvili prekomjernu agitaciju, kad smo čuli za ugovor s Italijom, primjetiti mi je, da priznajem da je nješto bilo gdje i gdje prećerano; ali, gospodo moja, kad se radi o životnom pitanju, o obstanku glavnog izvora našeg blagostanja, tada se lasno dade shvatiti ta agitacija. Nego ta uzrujanost nije se samo opazila kod nas, već svuda *po cieloj Austriji*, gdje se goji vinska loza. U obće je uzrujanost vladala i u Tirolu i u doljnjoj Austriji, i u Štajerskoj i u Kranjskoj, pak najvidjeniji krugovi, koji se ističu znanjem i izkustvom, bili su na čelu pokreta. Valja samo znati što se je sbilo u Beču i Tirolu, da se prizna, da kod nas nije baš bilo tako velike agitacije ni uzrujanosti, kô što se misli. Svakako držim, da bi žalostno bilo, da smo u toj prigodi ostali prikrštenih ruku, jer to nebi bio najbolji dokaz naše narodne samosviesti i svojih prava. Što se tiče želje g. predgovornika, da te agitacije prestanu, moram mu odvratiti, da su te već odavna prestale. U tom pogledu danas sve je mirno, sve ide redovito.

Tužio se je još čast. Biankini da nema povjerenja u vladu, te da misli da ovi predlozi ne će imati nikakova uspjeha, stoga da on ne očekuje ništa dobro od tih predloga. A ipak on stavlja drugi predlog, za koji imade veću nadu na uspjeh.

On naime predlaže, da sabor dade nalog zem. Odboru, da izpita potrebe pojedinih občina, pak da učini temeljitu spomenicu, koja će se predati onoj *istoj vladi*, u koju on za naše predloge nema povjerenja da bi ona što koristna učiniti mogla. Nego meni se čini da je gospodin predlagatelj sa sobom u protuslovju, kad misli da će vlada prihvatiti njegov predlog, dočim da se na odborov ne će odazvati! Za svoj predlog dakle on ipak imade povjerenja u vladu! (*Odobravanje*). U ostalom cienim da se takovim predlogom ne bi dalo ništa postići, jer se sa prećeranosti nikud ne dolazi. Ja opet s moje strane preporučam visokom saboru, da uzme u posebno pretresivanje predloge sedmorice, uz dodatak častnog Bjelanovića, dočim predlog častnoga Biankinia ne mogu poduprieti, jer ga ne smatram ozbiljnim i predlažem da ga se odbaci.

Biankini. Molim rieč.

Predsjednik. Razprava je zatvorena, vi ne možete više govoriti.

Paštrović. On mora govorit.

Predsjednik. (*Zvoni*).

Biankini. Molim za stvarni izpravak samo četiri rieči.

Predsjednik. Zastupnik Biankini ima rieč za stvarni izpravak.

Biankini. Da pravo kažem, ja se nisam ni nadao, da će zastupnik Borčić moj predlog poduprieti, nego nisam ni izdaleka mogao misliti, da će on od ostaloga Sabora zahtievati da se moj predlog odbaci. On mi veli, da s mojim predlogom imadem povjerenje prema vladi, dočim s onim drugim, da ga nemam. U tome on uvidja protuslovje, a ja mislim da u tom nema nikakovog protuslovja, jer to ne stoji.

Ja obadva predloga gledam nekim nepovjerenjem, koje u obće imam prema vladi ne iz kakovih hira, već radi faktičnih obstojnostih, pošto ona ništa ne radi za naše blagostanje; ja ne mogu imati dakle povjerenja a da će se odborov predlog izpuniti. A što me potaklo na moj predlog? To, da pošto se

velika i ogromna šteta nanosi zemlji ugovorom s Italijom, mislim da je dužnost, da se prikaže vladi stanje naše zemlje u podpunoj slici, i da je dužna liečiti udarac, koji je zadala našem narodu svojim diplomatičkim pazarenjem, pak da u tom smislu imadu joj biti predočene svestrano sve nevolje, koje naš narod trpi po cieloj pokrajini u svim občinam i kotarima. Valja naime vladi podati podpunu sliku stanja zemlje, pak, ako hoće, da pomogne, da dodje u susret ne samo probitcima pojedinih krajeva i občina, nego i ciele zemlje. Zato preporučam moj predlog.

Predsjednik. Sada prelazim na glasovanje. Što se tiče reda glasovanja, pošto nije bilo prigovora proti prvih 12 predloga odbora sedmorice, najprije će se glasovati o istim, dočim glede 13. točke treba prije glasovati o predlogu zastupnika Bjelanovića, a za tim o predlogu odbora sedmorice.

Stavljam dakle na glasovanje predloge odbora sedmorice od točke 1.ve uključivo do 12.

Gospoda, koja primaju predloge odbora sedmorice od 1 do 12 uključivo, neka ustanu. (Jednoglasno). Primljeni jednoglasno.

Sada imamo predlog zastupnika Bjelanovića i želju izraženu od odbora sedmorice o točki 13. Pošto predlog odbora sedmorice traži polakšice u porabi zakona o pečenju rakije, dočim predlog Bjelanovića, ide za tim, da se sasvim ukine namet na pečenje rakije, Bjelanovića predlog ima prednost kao širi, te ću ga prije staviti na glasovanje. Predlog glasi *(čita)*:

„Da se ukine svaki namet za distiliranje rakije iz vina i dropa, i da se dakle u tom smislu izmijeni dotični Zakon“.

D.r Klaić. Molim rieč za formalni predlog o glasovanju.

Predsjednik. Rieč ima D.r Klaić o redu glasovanja.

D.r Klaić. Po mojem mnienju, predlog častnoga Bjelanovića ne izključuje predlog odborov, ja mislim da se oba mogu spojiti u ovom smislu, da se izrazi želja da se promieni zakon o pecivu rakije i ukinu dotični nameti, a ne bude li to moguće, da se dadu sve moguće polakšice. (*Odobravanje)*.

Bjelanović. Molim rieč.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Bjelanović o glasovanju.

Bjelanović. Mislim, da se o mome predlogu mora prije glasovati. Ja u polakšicama ne vidim nikakve pomoći u ovom pogledu, te mislim da jedan predlog drugoga izključuje.

Predsjednik. Usljed ove izjave predlagatelja Bjelanovića, ostajem pri izrečenom mnienju, to jest, da valja najprije glasovati za njegov predlog, jer je širi.

Čingrija. Pitam rieč o poslovniku.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Čingrija o poslovniku.

D.r Čingrija. Ja mislim, da jedan predleg ne izključuje drugi, pa onda predlogom zastupnika Bjelanovića ne bi se dalo postići ništa, dočim ako ne bi on uspio, ostaje nam predlog odborov.

Vidović. Domando la parola sul modo di votazione.

Predsjednik. Rieč ima čast. zast. Vidović.

Vidović. A me sembra che assolutamente una

cosa non escluda l'altra, che la proposta Bjenović non escluda quella del comitato. Si tratta di un voto, di una preghiera. E' come se io domando ad uno un prestito di cento fiorini, e se non più cento, almeno cinquanta; col chiederne cinquanta non escludo la domanda dei cento. E' nella peggiore ipotesi che io accetto i cinquanta, e quindi la domanda dei cento non è esclusa.

Vukotić. Pitam rieč u ime glasovanja.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Vukotić o glasovanju.

Vukotić. Ja sam izričito zahtievao da se predlog zastupnika Bjelanovića stavi na mjesto 13 točke, jer je naravno, da taj predlog izključuje onaj odborov.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Bjelanović.

Bjelanović. Ja mislim da je moj predlog puno širi od 13 točke predloga odborova, pa s toga moralo se bi o njem prije glasovati. Spojimo li predloge onako, kako je to predložio zast. Klaić, mislim da ne ćemo time postići ništa, barem ne ono što bi htieli postići.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik D.r Čingrija, o redu glasovanja.

D.r Čingrija. Tužbe proti zakonu o pecivu rakije, ne protežu se samo proti nametu, nego takodjer i to većim dielom proti načinu izvršenja ovoga zakona. Odbor sedmorice znao je, da će se laglje postignuti ove polakšice, nego odstranjenje cieloga zakona, jer treba privole Car. Vieća i Ugarskoga Sabora, pak je zato predložio želju, da se izposluje ono što je moguće, da se što prije postigne ono što se želi, te ja držim da bi bilo najbolje spojiti oba predloga.

Predsjednik. Obzirom na primjetbe D.ra Klaića i D.ra Čingrije, i pošto je predlagatelj izjavio, da se slaže, mislim, da bi se mogla spojiti oba predloga, te bi glasila 13. točka ovako (*čita)*:

„Da se skine svaki namet za distiliranje rakije iz vina i dropa, i da se dakle u tom smislu izmijeni dotični zakon, ili barem budu dozvoljene strankama sve moguće polakšice“.

Gospoda, koja primaju 13.u točku odbora sedmorice popunjenu sa predlogom zastupnika Bjelanovića, molim da ustanu. (Ustaju svi). Primljeno jednoglasno.

Pošto proti ostalim predlozima nije bilo prigovora, to ćemo glasovati o svima *en bloc*. Molim dakle zastupnike, koji pristaju na ostale predloge odbora sedmorice, te koji se nalaze pod točkom 14, zatim one pod slovom B. i C., neka ustanu. (Ustaju svi). Primljeno jednoglasno.

Sad ću staviti na glasovanje predlogu čast. Biankinia koji glasi: „Daje se nalog Zemaljskog Odboru da izpita pojedine općine o njihovim pravim potrebam i o potrebam pojedinih kotara po Dalmaciji, pa da na temelju prikupljenih podataka sastavi spomenicu i prikaže ju Vladi“. — Tko prima ovaj predlog, neka ustane. (Manjina). Predlog je pao.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: Prvo čitanje predloga zastupnika Vukotića o ustanovljenju mirovinske zaklade za općinske činovnike. — Rieč ima zastupnik Vukotić.

Vukotić. Da preporučim moj predlog, reći ću samo nekoliko rieči. Moj se predlog sam po sebi preporuča. Nitko ne dvoji, da valja zakonom ustanoviti mirovinu općinskim činovnicima, kao i da se osigura poslie smrti mirovina njihovoj obitelji. I općinski činovnici rade mnogo za opće dobro, osobito pako tajnici, na ledjima kojih leži sva težina općinske uprave, tako da se može reći, da gdje je dobar tajnik, da je tamo uprava općine u podpunom redu. Bilo bi od velike koristi, po općinsku upravu kad bi tajnici bili u općinskoj

službi stalni, i kad bi obćinskim činovnicima bila po zakonu osnovana zakonita mirovina. Danas se težko vriedan čovjek posvećuje tajničkoj službi, kad u njoj ne vidi obezbedjenja svoje budućnosti; kad bi to pako bilo, mislim, da bi se ljudi odgajali za tajnike i posvećivali veseljem toj službi. Ovo je pitanje od velike važnosti, stoga ga preporučam slavnomu Odboru da ga prouči. Moj predlog glasi (*čita*):

„Naredjuje se zemaljskom Odboru, da za dojduće zasjedanje podnese na pretres zakonsku osnovu o ustanovljenju mirovinske zaklade za obćinske činovnike".

Predlažem, da se još danas predje na drugo čitanje ovoga predloga.

Predsjednik. Zastupnik Vukotić, predlaže da se još danas predje na drugo čitanje njegovog predloga. Gospoda koja pristaju na to, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Razprava je otvorena. Pita li tko rieč u drugom čitanju. — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gospoda koja primaju u drugom čitanju predlog zastupnika Vukotića, koji glasi (*čita*):

„Naredjuje ze zemaljskom Odboru, da za dojduće zasjedanje podnese na pretres zakonsku osnovu o ustanovljenju mirovinske zaklade za obćinske činovnike", neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Pošto je već kasno, zatvaram današnju sjednicu, a uričem sljedeću za satra u 10 sati prije podne sa ovim dnevnim redom (*čita*).

(*Konac sjednice u 2 sata i 45 čas. po podne.*

XIV. Sjednica dne 2 travnja 1892.

Sadržaj: *Upiti i Odgovori. — Primanje Gružkoga Zavoda na teret Pokrajinske Poljodjelske Zaklade. — Razprava o zakonim za kotarske učionske nadzornike. — Riešenje molbenica. — Predlozi Ljubića o nagradjivanju hateketa. — Razprava o proračunu poljodjelske Zaklade za god. 1892 e 1893.*

(*Početak sjednice u 10 sati i 30 č. pr. podne*).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Borčić Lovro i Pugliesi D.r Ante.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić, zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić; savjetnik c. k. Namjestništva Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. Ima nas 26. Broj je zakonit. Molim tajnika D.ra Pugliesia, da pročita zapisnik jučerašnje sjednice.

Pugliesi (*čita*).

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Ona gospoda, koja odobravaju zapisnik jučerašnje sjednice, kako je bio sada pročitan, neka ustanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Prije današnje sjednice primio sam nekoliko upita. Prvi upit predao mi je čast. Biankini. Molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit vladi Nj. Veličanstva.

Po §.u 8 zemaljskog reda kraljevine Dalmacije, sabor ima se po pravilu sastati svake godine jedan put.

Kroz cielu godinu 1891 sabor dalmatinski nije se ipak sastao, na škodu ustavnog prava naroda i redovite opreme autonomnih posala.

Dok podpisani prosvjeduju proti toj povrjedi zakona i ustavnog prava, smatraju se dužnim upitati vladu N. V.:

Zašto nije bio sazvan sabor kraljevine Dalmacije kroz cielu godinu 1891?

Zadar, 2 travnja 1892.

J. Biankini — Perić — D.r Paštrović — Ljubić — Buzolić.

Predsjednik. Čast mi je ovaj upit izručiti Visokoj Vladi.

Drugi upit predao mi je čast. zast. Gojković. Molim da ga pročita.

Gojković (*čita*):

УПИТ

на Владу Његова Величанства!

У луци Ерцег-Новској, уз старо пристаниште саградила je поморска влада назад преко 20 год. комад новог пристаништа (molo), које у ново вријеме никако не одговара потребама мјесног бродарства, не само ради своје краткоће и тјесноће, него и ради тога што дотично морско дно није довољно очишћено.

Пошто на то пристаниште пристају редовито два трговачка параброда из Трста и Ријеке, и мањи пароброди Бокешког саобраћајног друштва, као и парабродићи ц. к. ратне морнарице, пријека је потреба да се ново пристаниште према новијем потребама прошири и продужи, у исто вријеме старо пристаниште снизи и од сјевера морска обала тако понаправи, како би се цијела лука што згодније за мјесне потребе удесила.

У ту сврху опћина се обраћала ц. к. поморској влади, али до сада без успјеха.

Пошто свако оклијевање у том погледу наноси штету, се сапиње мјесту трговачки у саобраћајни развој, подписани имају част упитати Владу Његова Величанства:

Јели вољна Висока Влада Далматинска заузети се код ц. к. поморске Владе у Трсту, да се што прије прошири и продужи ново пристаниште, те понаправи сјеверна морска обала у Ерцег-Новоме, како би што боље одговарала умноженим потребама мјесног промета?

Задар, 1 априла 1892.

Шпиро Гојковић — Ђуро Вукотић — Бјелановић — Д.р Пуљези — Симић — Војновић — J. Кулишић.

Predsjednik. Čast mi je ovaj upit izručiti Visokoj Vladi.

Treći upit predao mi je zastupnik Biankini. Molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Po §.u 28 zakona 17 prosinca 1862, popunjenu zakonom 15 listopada 1868, „nitko „nemože bit pozvan na odgovornost za istinita izvješća o razpravam zastupničke kuće „i saborâ.

Po tomu od godinâ i godinâ vidimo, da sve novine u Austriji priobćuju izvješća o razpravam zastupničke kuće i krunovinskih sabora, a da ih za to državna odvjetništva ne pliene.

Prekjučer, „Katolička Dalmacija“ u Zadru u svom broju 20, priobćila je kratko, ali istinito izvješće sjednice dne 30 ožujka dalmatinskog saboru, i bila je za to zaplienjena.

Pošto smo duboko uvjereni da je ovom zupljenom živo povriedjen zakon, i da je povriedjeno pravo, koje ima narod da kroz novine saznade za razprave svoga zastupstva, dužnost nam je upitati vladu N. V.:

Jeli joj poznato, da je prekjučer očitom povrjedom § 28 zakona 18 prosinca 1862 i ustavnih prava naroda, zaplienjen broj 20 „Katoličke Dalmacije“, radi izvješća o sjednici dne 30 ožujka dalmatinskog sabora, i što misli učiniti da se unapried ovako bezakonje ne dogodi?

Zadar, 2 travnja 1892.

J. Biankini — Joso Paštrović — Perić — Ljubić — Buzolić.

Predsjednik. Imam čast izručiti i ovaj upit Visokoj Vladi.

Četvrti i posljednji upit predao mi je čest. zastupnik Bjelanović. Molim da ga pročita.

Bjelanović (*čita*):

ИНТЕРПЕЛАЦИЈА

на ц. к. Владу

Ћирилица је славенско слово. Ово се писмо и до данас одржало, међу Славенима, па и међу Србима. Српски народ пише ћирилицом.

ћирилица се на тај начин одржала од памтивијека и у Далмацији. У неко доба, кад се у опће мало пазило на народна права и на народно чуство, а код нас најмање, поштовано је ово народно слово. Поштовала га је република млетачка. Она је своје огласе за Далмацију штампала ћирилицом. Један оглас 22 марта 1773, који у оригиналу почиње овако: „Proclama pubblicato per deliberazione degl' Illustrissimi, Eccelentissimi Signori Inquisitori alle cose del levante, Dalmazia ed Albania in esecuzione" и т. д., преведен је на српски језик, штампан ћирилицом и гласи: „Разглашение навищіено по заповиеди, и приузвишене господе Инквижитура".

И сад је код нас призната ћирилица. Другачије не може бити. Признат је народ и језик српски. Другачије не може бити. Темељни закон државни признаје нам народна крава.

Али неки поштарски чиновнци у Далмацији не примају писама, ако носе адресу ћирилицом. Неки се јавно поносе, да ћирилице не познају. Неки још вријеђају оне, који доносе писма или друге пошиљке, ћирилицом написане!

Не ћемо тужити по имену никога. Не тражимо жртава. Тражимо правицу, и поправке, гдје се правица и право грађанско вријеђа.

Сусрешћемо одма и један приговор подигнут на овај захтијев. Каже се, да је у интересу странака, ако се адресе пишу латиницом. Каже се, да се у иноземству, па и у некијем земљама монархије, не познаје ћирилица.

Против тога могло би се опазити и доказима утврдити, да се и у Бечу примају писма, то препоручена, и искључиво ћирилицом адресирана. Интерпелант прима писама из Америке, која носе адресу ћирилицом написану.

Свакако, то је посао странака. Странке ће ради свога интереса, писати адресе на писма и остале пошиљке, како им је најзгодније. Али с тога се право не губи. За унутрашњост Далмације, барем, може се захтијевати, да се примају писма и остале поштанске пошиљке, ћирилицом.

ћирилица је призната код политичкијех власти. Призната је на судовима, то једном одлуком Високог Призивног Суда. Чиновници имају познавати ћирилицу. Тако је имају познавати и сви чиновници поштарски. Већ се ћирилица по закону учи у свијем школама. Чиновници поштарски не могу се изговарати, да ћирилице не признају, а још мање смију вријеђати је. Ако је случајно не познају, могу је научити. То је посао од неколико сати.

С овијех разлога потписани питају ц. к. Владу:

I.

Је ли Влади познато, да неки поштарски чиновници у Далмацији не ће да примају писма и остале пошиљке, ако су ћирилицом написане адресе, изговором да не познају ћирилице?

II.

Мисли ли Влада наредити, да се писма и остале пошиљке, ћирилицом адресиране, имају примати и да сви чиновници имају познавати ћирилицу?

Бјелановић — Д.р Пуљези — Јосо Кулишић — С. Гојковић — Ј. Вукотић — Симић.

Predsjednik. Čast mi je izručiti ovaj upit Vis. Vladi.

Rieč ima vladin povjerenik pl. Pavić.

Pl. Pavić. Imati ću čast odgovoriti na ove upite u jednoj od dojdućih sjednica; *(čita)*:

U saborskoj sjednici dneva 31. Marta 1892 častna gospoda zastupnici Luko Zore i družina upravili su na c. k. Vladu sliedeći upit:

1. Zna li Vlada za nepriliku prouzrokovanu Cavtaćanim time što poštarska kola pristaju na Obodu, a ne u Cavtatu?

2. Ako zna, mislili se postarati da u Cavtat počmu silaziti poštarska kola?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti što sliedi:

Poštarska koloslanica (messaggeria) izmedju Dubrovnika i Hercegnovoga, počamši od 14 tekućeg mjeseca, mjesto u Obod, silaziti će u Cavtat.

U saborskoj sjednici dneva 10 ožujka, častna gospoda zastupnici Gojković i družina upravili su na c. k. Vladu sliedeći upit:

I. Jesu li već svršeni izvidi glede jednog financialnog prestupka, i jeli Visoka Vlada osvjedočena, da je Gjoku Samardžiću iz Krivošija naneseno velike štete bez njegove krivnje?

II. Misli li Gjoku Samardžiću štetu nadoknaditi?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti:

Financijalnom Pokrajinskom Ravnateljstvu nije još dopro nikakav glas o činu, što no je povoda dao upitu, a usljed kojega pak bješe kotarskom financijalnom Ravnateljstvu u Dubrovniku potraženi svi dotični spisi. Nego ono Ravnateljstvo nije bilo u stanju da razpravu podastre, jer se je ono moralo obratiti c. k. Političkom Izloženstvu u Crkvicam, gdje se još vodi financijalna iztraga protiv prekršitelju, suviše c. k. Preglednom Kotaru financijalne straže u Kotoru, e da sabere sve dotične spise. — Pri tom stanju stvari, nije mi danas moguće meritorno odgovoriti, ali svakako mogu jamčiti, da čim budu stigli spisi, Pokrajinsko c. k. financijalno Ravnateljstvo svom mogućom pospješnošću izdati će shodne naredbe u strogom suglasju s zakonom.

U saborskoj sjednici dneva 21 Ožujka 1892 častna gospoda zastupnici Gjuro Vukotić i družina upravili su na c. k. Vladu sliedeći upit:

I. Hoće li Visoka Vlada jednom pregnuti, da financijalnu službu uredi u Boki Kotorskoj tako, da se u buduće ne ponavljaju tužbe o nepravicama, koje se u Boki strpljivo podnose?

II. Zašto c. k. Financijalno Ravnateljstvo u Zadru drži ne riješene utoke podnesene od nazad toliko godina, na veliku štetu stranaka?

III. Misli li Visoka Vlada izdati shodne naredbe, da u buduće podneseni utoci financijalnom Ravnateljstu u Zadru budu hitro riješeni?

Na ovaj upit imam čast odgovoriti što sliedi:

Prije svega, naglasiti mi je, da se u obsegu kotarskog Poglavarstva Kotorskog slučajevi kriomčarenja, obzirom na susjednu carinarsku granicu, češće dogadjaju nego u ikojem drugom dielu pokrajine.

Usljed toga i financijalne straže prinugjene su na češće posredovanje.

Članovi ovog stražarskog tiela moraju pri tomu vrlo težku državnu službu vršiti, koju isti i najvećim požrtvovanjem i izlaganjem života po dužnosti izvršuju. Opetovano dogodili su se slučajevi, da se pokušalo kriomčarenje oružanom rukom, uporabom sile tako, da je vlada preduzela mjere, e da se takvim dogagjajima sa oružanom silom stane na put.

Pri velikom dielu dogagjaju se kod pojedinih osobâ izgredi ili nepodobštine krivim shvaćanjem zakonskih propisa ili uporabom sile; no vazda ako takvi slučajevi dolaze do znanja predpostavljene nadležne vlasti na temelju tužabâ ili bez takvih, dotične vlasti bez oklevanja traže liek, eventualno sa svom odlučnošću i strogošću.

U upitu bilo je dalje navedeno mnogobrojnih

predstavaka Risanske občine, od kojih su neke doprle i do Pokrajinskog Financijalnog ravnateljstva, kao na primjer one 10 i 23 Siečnja 1889, Broj 21. 91, 12 Veljače 1889 Br. 124 i 18 Lipnja 1888 Broj 446 (Ravnateljski Brojevi 78 pres, 239 pres, 223 pres. ex 1889); česa radi naredile su se dotične predislrage, koje pak ne potvrdiše podignute tužbe o kakvim nasiljam i zloporabam pripisanim financijalnim organima, pošto je u pojedinim zgodam, i za sdušnog pretresanja, proizteklo, da su uzapti, radi temeljite sumnje o kriomčarenju, podpuno zakoniti bili.

Što se tiče pak pojedinih čina u upitu navedenih, na potvrdu sporosti pripisane Pokrajinskom Financijalnom Ravnateljstvu u konačnom riešenju financijalnih prekršaja, opaziti mi je sliedeće:

Financijalna je straža dne 9 Siečnja 1889 Jovanu Nikolinu Samardžiću iz gornjeg Krivošija uzaptila jednog vola, jednog bika, tri krave i jedno tele.

Uzaptu dala je povoda okolnost, što gonitelj rečene marve nije bio obskrbljen občinskom svjedočbom o narodnosti.

Nestašica takve izprave, obzirom na mjesto s kojega je životinja dolazila, i na mjesto odredjenja, to jest Crkvice, gdje se nalazi klaonica za c. i k. Vojsku tamo posadjenu, i obzirom na broj životinje, osnovala je sumnju kriomčarenja, koja podpuno opravdava uzapt obavljen po financijalnim stražarim.

Nego Pokrajinsko financijalno Ravnateljstvo, iza pretresanja svih uredovnih spisâ, njemu doprlih na 22 Travnja 1889, svojom odlukom 2 Svibnja 1889 Broj 223, *nakon samîh deset danâ*, naredilo je kotarskom financijalnom ravnateljstvu u Dubrovniku, da obustavi financijalni postupak i da se povrati Samardžiću svota od 35 forinti 70 novčića ostavljenih u ime uvozarine, a to jer isto nije pronašlo drugih prisloništa, po kojima bi se na neoprovrzivi način mogao ustanoviti inozemni dolazak uzapćene marve.

Gjuru Garčinovu Samardžiću iz Crkvicâ uzaptila je financijalna straža jednog bika i dva teleta, pošto ne bijahu obskrbljeni propisanom občinskom svjedočbom o narodnosti. Tek tečajem iztrage bi podnesen dvostručak dotične občinske svjedočbe, usljed česa kotarsko Poglavarstvo u Kotoru odlukom 21 Veljače 1889 Broj 2448 riešilo je Samardžića od pripisanog mu prekršaja.

Proti toj osudi utekla se je pravodobno, i u smislu obstojećih propisâ, Glavna Divona u Kotoru.

Dotični spisi stigoše pokrajinskom financijalnom Ravnateljstvu, kao sudu druge molbe, dne 12 Listopada 1891, koje pak, odlukom 5 Studenoga 1891, upravljenom kotarskom financijalnom Ravnateljstvu u Dubrovniku, potvrdilo je prvomolbenu osudu.

Nije dakle tako, kako drže častna gospoda upitatelji, da riešenje tog utoka visi već od tri godine kod c. k. Pokrajinskog financijalnog Ravnateljstva, pošto s gorenavedenog proizlazi, da ga je drugomolbena Vlast, *nakon sama 23 dana*, opremila svom mogućom pospjesnošću.

Što se tiče čina, koji se odnose Iliji Bašiću, Jovanu Lješeviću i Vojinu Griviću, nije još stigla c. k. Pokrajinskom financijalnom Ravnateljstvu ikakva razprava, te se po tom lahko daje razumjeti zašto nije više pomenuto Ravnateljstvo jošter izdalo ikakvo riešenje. Pri tom se istodobno daje nalog kotarskom financijalnom Ravnateljstvu u Dubrovniku, da se odmah izrazi o daljnim odredbama izdanim u pogledu gorenavedenih ovomjestnih odluka i što prije podnese odnosno još neriešenih slučajeva dotične spise, e da se istima uzmogne pospješno dati žudjeno riešenje. Nego cienim shodno iztaknuti, da je častni zastupnik Vukotić, govoreć o uzaptu na štetu Lješevića i Grivića, naveo dvadeset i prvi Listopada 1891 kao dan izdanja osude pod brojem 14893 c. k. Kotarskog Poglavarstva u Kotoru: s čega očevidna je pogrješka u naznačivanju nadnevka.

I ovdje mi je nadodati da je c. k. Pokrajinsko financijalno Ravnateljstvo već odavna preduzelo vanrednih providjenja kako li bi se najvećom pospjesnošću mogla konačno riešiti mnogobrojna postupanja za one financijalne prekršaje, koje presudjuju u prvoj molbi Kotarska Poglavarstva.

Za Kotor pak iznimno bi odredjen *ad hoc* jedan financijalni perovodni činovnik, koji se još od mjeseca Travnja 1891 kod onog Kotarskog Poglavarstva bavi izključivo istragom financijalnih prekršaja.

To predpostaviv. ne cieni se nuždnim izdati daljnih providjenja, osim onih već dosad preduzetih.

Iz gorenavedenog proizlazi, da činjenice navenene u upitu, koje imaju služiti dokazom, da u ovim slučajevima spisi 3, 4 do 5 godina leže neriešeni kod financijalnog Ravnateljstva u Zadru, nijesu točne, jer riešenja sa strane ove vlasti sliedila su za deset do dvadeset i tri dana.

Živo žalim, da se napada na ovu vlast, na temelju, kako se vidi, netočnih obaviesti.

U saborskoj sjednici od prvog Travnja t. g. časni zastupnik Pugliesi i družina zapitaše c. k. Vladu:

Hoće li Visoka c. k. Vlada naredit, da c. k. Financijalni organi u Dubrovniku vrše zakon prama onome, što ih zdravi razum savjetuje, a ne prama onome, što mrtvo slovo zakona propisuje, pak tako globit općinstvo, koje nije u stanju, da razumije razliku uvoza *per la via di mare*, od one *per la via di terra*, kao što je u zakonu na talijanskome jeziku izraženo?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti:

Dobra nakana u financijalnom pogledu nema odlučne vriednosti, te se samom povriedom zakonskih propisa upada u dotične kaznene zapele. (Sbirka Zakona i Naredba za Dalmaciju od godine 1821 broj 109, strana 360).

Slučaj, naveden po častnom zastupniku Pugliesiju, u tom sastoji, da je Ante Pendo iz Konavala prenio po moru iz Cavtata u Dubrovnik 10 kilograma sočiva neprovidjena tako zvanom *bolletta di circolazione.* Ante Pendo prekršio je propise § 33 Carinarskog Pravilnika od godine 1830, koji je ostao u krjepost glede prometa predmeta podvrženih potrošarini, izmedju kojih spada i sočivo, po cieniku tekući broj 14 izdanom zakonom 18 Svibnja 1875 (D. Z. L. Br. 84).

Posljedice povrjede gorenavedenih propisa baš u tom sastoje, što su se predmeti morali smatrati kao vanjske nabave, i što je Pendo po tom morao podleći plaćanju carinskih pristojbina i globe u peterostrukom iznosu dotičnih carinskih pristojbina, u smislu § 67 gorepomenutog Carinarskog Pravilnika od godine 1830.

Usljed odustanja, blažije se je s njim postupalo, te je u ime globe platio samo peterostruko, mjesto deseterostruko, carinarske pristojbine, a to jer se je odrekao svakog daljnjeg istočnog prava.

Postupanje prama Pendu prikazuje se sasvim koretno i zakonito, a ne bi se mogle uputiti financijalni organi, da drugčije tumače obstojeće propise.

Upravljajućim financijalnim Vlastima spada pravo, da putem milosti ublaže posljedice kaznenih zapela, uzev u obzir one okolnosti, koje su u prilog stranci, te mogu kadkada i sasvim mimoići globu kad nema oteškoćujućih okolnosti.

Do slučaja dakle može duh pretegnuti mrtvo slovo zakona, te se ne prikazuju potrebita ikakva providjenja za uslišanje želje častnog zastupnika Pugliesija, tim manje što Pendo nije udario putem milosti, već odustav od daljnjeg financijalnog postupanja.

U saborskoj sjednici od 1. aprila častna

gospoda zastupnici Buzolić i družina upravili su na c. k. Vladu sliedeći upit o nestašici činovnika kod c. k. Suda na Visu:

I. Znade li ona za te neprilike pri c. kr. Viškomu Sudu?

II. Ako ona za to znade, kani li preduzeti čim prije shodne korake, a da se te neprilike odstrane?

Na ovaj upit čast mi je, na temelju priobćenja c. k. Prizivnog sudišta, odgovoriti:

Ne na svim sudovim, nego na kojem sudu u Dalmaciji povećao se je u zadnje vrieme broj činovnika usljed umnoženja poslova.

Na c. k. Sudu na Visu umnožili su se takodjer u zadnje vrieme posli, ali ne toliko, da bi trebalo dodielit mu stalna pristava, jer posli se na njem opremaju priličnom brzinom.

Osnivanje zemljištnih knjiga iziskuje, da maldane na svakom Sudu bude osobit činovnik, koji će se tim poslom baviti.

I na Viškom Sudu, kada se je o tom radilo, bio je drugi sudački činovnik. Takav pomoćni činovnik bit će mu dodieljen i kad će se na njem ti posli preuzeti.

U saborskoj sjednici dneva 29 Ožujka tekuće godine častna su gospoda zastupnici Biankini i družina upravili Vladi sliedeći upit:

„Hoćeli i kad već izvesti uredjenje Čikole, „toli nuždno za zdravlje i poljsko gospodar-„stvo većeg diela naroda krajine Drniške?“

Na ovaj upit odgovaram:

Osnova za uregjenje potoka Čikole sastavljena godine 1882, koja je predvidjala ukupni trošak od preko 31.000 forinti, ne bi odobrena od Visokoga Ministarstva Poljodjelstva jer, u najpovoljnijem slučaju, vriednost što bi postigla zemljišta nakon izvedenja radnje, nebi se povećala surazmjerno uloženoj svoti.

S druge strane gorihvaljeno Ministarstvo zauzelo je stanovište da se osobito preprieči nanos žala u korito Čikole od strane bujica koje se u nju pritaču, i za to još od godine 1880 vlada je žurno radila, uz doprinos zemlje i obćine Drniške, da uredi dotične bujice.

U ovom smislu glasilo je i odnosno izvješće godine 1886 zemaljskog Odbora na Visoki Sabor, primjetbom, da su radje dobro napredovale, tako da još do najdalje dvie godine biti će cilj postignut.

I doista taj cilj, to jest uredjenje rečenih bujica, bi već podpuno postignut, a tim je odklonjeno dalnje pogoršanje okolovština onog polja.

Uredjenje pak same Čikole ne bi od onoga vremena niti potaknuto sa strane zanimanika.

U saborskoj sjednici dne 1. travnja t. g. časna gospoda zastupnici Biankini i družina, upitali su c. k. vladu:

1. Kada će se izvesti poprave crkve i kuće župničke u Kruševu?

2. Jeli visoka vlada uvjerena o svom patronatu nad župam, uručenim franjevačkoj državi presvetog odkupitelja?

3. Jeli ista usljed svoga prava stoličila stalne župnike, dielila župe?

4. Misli li poboljšati stanje župnika u Kruševu, doznačiv mu konjarinu, nadopun škrta bira i nadoplatu za pomoćnika, koji radi onolikoga pučanstva neobhodno je potrebit, te mora svedjerno koji otac iz samostana Karinskoga tu službu vršiti bez ikakve nagrade?

5. Jeli visoka vlada dozvolila nadbiskupskome naredbeništvu, da župe Jesenice, Obrovac, Rodaljice, Medvigje i Ervenik prisvoji

i učini ih kako se čita u njegovu šizmatizmu *liberae collationis?*

Na ovaj upit odgovaram:

Prvo. Radi poprave crkve i kuće župničke u Kruševu nije mi moguće naznačiti doba, kada će sliediti, jer je dotacijom za 1892.gu godinu već inače raspoloženo.

Drugo. Glede redovničkih župa u Bukovici visi riešenje načelnog pitanja kod Visokog c. k. Ministarstva za Bogoštovje i Nastavu, te dokle ne stigne to riešenje, nijesam u stanju da se izrazim u predmetu ostalih točaka upita.

U saborskoj sjednici 29 mjeseca Marta častni gospodin Biankini i družina upraviše na c. k. vladu sliedeći upit:

Jeli poznato Vladi Njegova Veličanstva da je sagradjena peć u prizemlju suda Benkovačkog. i hoće li zabraniti loženje te peći, na sjegurnost sudbenih spisa stanovnika onog kotara?

Na ovaj upit odgovaram:

Prizivno sudište doznalo, je da je vlastnik kuće, u kojoj su namješteni C. K. Kotarski Sud i c. k. zemljištnički Ured u Benkovcu, napravio peć u prizemnom te kuće pomješću.

Ta vlast naredila je odmah, da bude te kuće vlastnik ponukovan, da namah razvrgne tu peć, pozvavši se na dotičnu pogodbu, za slučaj pa, da je kuće vlastnik tu peć sagradio u svrhu da služi za obavljanje kojeg obrta, napomenuta vlast, obratila se je nadležnoj političkoj vlasti, da joj iztakne kako ova peć, opasna je sigurnosti spisa, izprava i knjiga, ne bi li uzkratila dotičnom obrtniku dozvolu, da mu peć bude u toj kući, a ovo obzirom na propis §. 25 zakona 15 Ožujka 1883 Broj 39.

Odnosno ponašanja c. k. Kotarskog Poglavara barona Marojčića prilikom obćinskih izbora u Kotoru, o kojem bio je govor u ovom visokom saboru, čast mi je nadometno izjavi učinjenoj u saborskoj sjednici 27 marta sliedeće izjaviti:

Medju drugim bilo je iztaknuto, da je u prvom izbornom tjelu bilo razmjerje glasova 50 prama 50, da je rečeni Poglavar prisilio jednog činovnika, da s njim glasovati dodje, te da je ovim glasom i onim c. k. Kotarskog Poglavara bila odlučena izborna pobjeda.

Ova razlaganja ne odgovaraju pravom stanju stvari.

Kotarski Poglavar baron Marojčić hotimice nije općio već nekoliko dana prije izbora sa osobama izvan ureda, e da ne bude ni najmanjeg povoda k mnjenju strančarenja sa njegove strane.

Kotarski Poglavar nije učestvovao kao izborni povjerenik.

Poslie pregledanja izbornog spisa stoji, da razmjerje glasova pri izboru nije nikad bilo „al pari“ — daklen nikad 50 prama 50 glasova, već da je protivna stranka prama Srbima vazda imala prednost od više glasova; i napokon za jedan, odnosno dva glasa.

Jedan je činovnik, naime c. k. poštarski upravitelj Tironi, glasovao kao treći do kraja. Nemože biti govora o nasilju sa strane Kotarskog Poglavara prama ovome činovniku; Kotarski Poglavar osim toga nije vidio ovog činovnika na dan izbora, niti je s njim govorio.

Kao predzadnji glasovao je gimnazijalni profesor Strukel, u srpskom smislu.

Protiv ponašanju c. k. kotarskog Poglavara barona Marojčića prigodom općinskih izbora u Kotoru, nije bila kod namjestništva iznesena nikakva tužba od nijedne stranke.

Predsjednik, Rieč ima D.r Klaić, da odgo-

vori u ime zemaljskog Odbora na upit D.ra Pugliezija.

D.r Klaić. Častna gospoda D.r Pugliezi i drugovi, u prošloj sjednici upitaše Zemaljski Odbor *(čita)*:

I. Jeli Visoki Odbor osvjedočen o potrebi jedne pravoslavne kapelice u pokrajinskoj bolnici u Dubrovniku?

II. Koji su uzroci da se toliko oteže obećanom grodjam te kapelice?

III. Ako nema uzroka otezanju, hoćeli Visoki Odbor ukloniti što prije te uzroke, izpuniti obetanje i dati sagraditi tu kapelicu?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti u ime zemaljskog Odbora da se već bilo obećalo graditi pravoslavnu kapelicu u bolnici Dubrovačkoj, te je uzaludan njegov upit, jer da se to nije namjeravalo izvesti, nebi se bilo ni obećalo. Ako se je sve do sad oteglo tom radjom, to je zavisilo o financijalnim okolnostim; jer je kroz ovo zadnje doba trebalo popunjati zgradje bolnica. Tako su se sagradile osamnice za kužne bolesti, potrošilo se je u gradnju čatrnje, pri zadarskoj bolnici, kao što se kupila i zaliha postelja u slučaju potrebe. A pošto se sve to moralo namiriti tekućim dohodcim, to je uzrok s čega se oteglo gradnjom te kapelice. Ima dvie godine da nikakav član zemaljskog Odbora nije bio da obadje bolnicu Dubrovačku, a da opredieli mjesto za kapelicu; nu svakako ovog ljeta jedan član zemaljskog Odbora tamo će poći, i odmah će se radja započeti. (*Odobravanje na ljevici*).

Buzolić. Pitam rieč.

Predsjednik. O čem hoćete govoriti?

Buzolić. Imam upit na Zemalj. Odbor.

Predsjednik. Izvolite.

Buzolić. Još prije nego je došo na razpravu školski proračun, bio sam zapitao rieč, ali jer sam se bio uvjerio, da stvar o učiteljskim plaćam još nije dozrela, pridržao sam si pravo da kašnje o tom koju progovorim. Uz to čekao sam i gledao da vidim i čujem, hoće li to pitanje na sriedu. Pošto smo već na koncu sa saborisanjem, a ne vidim još ništa, red mi je danas uzet rieč.

Godine 1889 molbenički odbor bio je podnio razne molbenice učitelja za poboljšanje njihove plaće. Molbenice stigle su malne iz svih kotara. U molbenicam tražilo se:

1. obće povećanje plaća svim učiteljima bez razlike, ili barem onim 4. razreda;

2. da bi se snizio broj službovnih godina sa 35 na 30;

3. da bi se petogodišnji doplatci računali odmah nakon svršena izpita zrelosti;

4. da se učiteljice izravnaju u plaćam sa učiteljima, ili barem da se razlika snizi, te ne bude 80%, nego 20%.

Osim ovih molbenica, bila je stigla i molbenica učitelja gradjanskih učionica za povećanje i njihove plaće.

Napokon jedna molbenica tražila je, da učitelji budu primani bezplatno na liečenje u bolnicam.

Sve su ove molbenice bile podastrte na razpravu, a tom prilikom odbor je podnio izvješće, koje je glasilo *(čita ga)*. Vidjev množtvo i zamašnost ovih zahtieva i t. d., predlaže se: neka se sve te molbenice ustupe Zemaljskomu odboru, da on prouči pitanje i spravi izcrpivo izvješće za prvo saborsko zasiedanje.

Istom prilikom zast. Korlaet zagovarao je te molbenice govorom, gdje je svietlopisnom točnošću narisao stanje učitelja i molio i kumio, da se priteče učiteljim u pomoć.

Ja sam tomu dodao neke prispodobe o stanju učitelja po raznim pokrajinam, odkle je jasno kô sunce izviralo, da je i u tom Dalmacija „la terra delle eccezioni“, te sam zagovarao molbe našeg vatrenog učiteljstva, ali ipak pristao sam dušom i srcem, da se

stvar povjeri Zem. Odboru, stalan, da će on dobro stvar opremit.

Visoka kuća primila je jednodušno taj predlog, a evo $2\frac{1}{2}$ godine, a ne vidimo sa strane Zem. Odbora, da se iznaša saboru željeno izvješće i shodni predlozi. Pošto dakle Zem. Odbor još nije zadovoljio nalogu Sabora, pitam učtivo: rašta se Z. O. nije odazvao nalogu Sabora i misli li prije nego podjemo svojim kućama, zadovoljiti tomu nalogu. *(Odobravanje).*

Predsjednik. Na ovaj upit odgovorit će zemaljski Odbor u smislu §. 26 našega poslovnika još tekom ovoga zasjedanja.

Perić. Pitam i ja rieč, da upitam Zem. Odbor.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Perić, za upit na Zemaljski Odbor.

Perić. Visoki Sabore! Kad sam pročitao današnji dnevni red, a po onom što načuh, na zdravlje, i posljednji ovog zasjedanja, a nevidih u njem izvješće i predlog zemaljskog odbora o gradnji kućerka za sahranjivanje starina Kninskih, čudom se začudih! U prošlom zasjedanju dne 7 studenoga 1890, ova visoka kuća naložila je, da se prošnja za spomenutu gradnju izruči zemaljskom odboru nalogom; a) da povede pregovore sa zanimanim čimbenicim, a da se tvrdo ustanove pravnički odnošaji glede zemljišta, gdje bi se gradilo i glede buduće sgradje; b) da pozove občine i vladu na sutjecaj u trošak gradnje; c) da u dojdućem zasjedanju podnese saboru izvješće i predlog. Velečastna gospodo, prigodom pretresanja o spomenutom nalogu, tražio sam dokazati, oslonjen na istinu stvari i svoj sobstveni osjećaj, kako treba da narod prinese tu neznatnu žrtvu sebi samom na diku i na očuvanje spomenika nekadašnjeg svog bivovanja, suviše, da je ta narodna žrtva opravdana podpuno izdašnim uspjehom i to po svjedočanstvu stranih i domaćih strukovnjaka, jer dosad sabrani spomenici zaslužili bi, da se blagosiva svaka krajcara u tu svrhu posvećena. Isti protivnici tom sgodom nisu se usudili poreći važnost i vriednost tih spomenika, već su samo želili, neka bi se još mrvičak strpili i pustili pod crnom zemljom te spomenike čajati dan uskrsnuća — valjda, dok fanatizirano divljačtvo ne bude gotovo sa rušiteljnom svojom operacijom.

Iste razloge, koji su nas sklonili, da u načelu zaključimo potrebu gradnje rečenog kućerka, da sad idem ponavljati, bilo bi suvišno, a tim suvišnije, što, kako sam tvrdo uvjeren, nijedan od nas nije uzmakao u osvjedočenju o priekoj potrebi, da se to sahranište koliko prije podigne. O tom rudniku hrvatskih starina, na kojem današnji naraštaj i buduće generacije učit će postepeni duševni i materialni razvoj hrvatskog naroda, gdje li bi Hrvat danas bio, da ga stoput šapa mletačkog lava ne oguli, a tristoputa tursko kopito ne pogazi, čujte, gospodo, što pisa ne zaboravni Kukuljević: „Vriedno je, da se svaki hrvatski rodoljub najvećim zanosom za hrvatske starine u Kninu pobrine“. Kaže se, čemu trošit za sgradju u Kninu, kod eto nam muzej u Splitu i Zadru? Ta ne vriedi. U Splitu nema ni toliko prostora, da se može smjestiti sve izkopine Solinske, a do Zadra prevažat uz današnje komunikacije, daleko bi više zapalo, nego li se traži za taj blaženi kućerak, pa kad i to sve ne bi bilo, u rečenim muzejim odredjenim u prvom redu za sahranjivanje klasičnih spomenika, hrvatskim bi bilo mjesto u kakvom nuglu. A je li bi nam to narodni ponos mogao podnieti? A što je pak najvažnije, jest to, da bas u Kninu treba podignut vječiti spomenik, koji će biti trajnim prosvjedom proti svetogrdnoj uvriedi častnog Bjelanovića, nanesenoj našem hrvatskom narodu, kad no u jednoj sjednici reče, da on iz uljudnosti neće macolom u glavu tući one, koji bi se htjeli i Hrvatim zvati. Njegove o ovoj stvari izušćene rieči po prilici ovo su značenje imale. On nam samo *per creanza* dopušta, da se možemo Hrvatim zvati! Pravničkih potežkoća, držim, da nije moglo biti, pošto te su se imale urediti s onim elementom, koji vazda i u svakoj prigodi

narodnoj dobrobiti u susret dolazi; da se pak hrvatske obćine nisu odazvale pozivu za prinosak, i to ne mogu vjerovat, a nemam razloga da sumnjam i o bilo kakvoj protivštini sa strane visoke vlade. Ako se promisli, da je već godina i pô od zadana naloga iztekla, ako se u obzir uzme, da se svakim otezanjem slabi oduševljenje za izkopavanjem rečenih spomenika, i da se tim skoro daljna radja onemogućiva, pošto nije mjesta, gdje da se smjeste; ako se i na to pazi, da tim otezanjem ruši se skoro i ono, što je *in angustiis temporum* oteto barbarskom bjesnilu, pošto ne samo, da se u hodnike samostana nove izkopine ne mogu unositi, već da isti ne izpuca pod težinom smještenih, treba i uneseno vanka iznositi i ostavljat po putu na milost i nemilost vremena i fanatizma, to mi je, iskreno kažem, iz duše požaliti gdje se zemaljski odbor ne odazva svojoj dužnosti, a ne gubim ipak nadu, da tu pogrješku neće što prije poizpraviti. Toga radi dužnost mi je upitati slavni zemaljski odbor:

Za što ne iznese po nalogu ove visoke kuće, danu mu dne 7 studenoga 1890, izvješće i predlog o gradnji sahraništa za izkopine hrvatske u Kninu?

II. Jesu li pravnički pregovori dokrajčeni, i kad će radja odpočeti?

Predsjednik. I na ovaj upit imat će čast zem. Odbor odgovoriti još u ovom zasjedanju.

Bjelanović. Molim rieč za lični čin.

Predsjednik. Ima rieč zastupnik Bjelanović, za lični čin.

Bjelanović. Poštovani predgovornik predbacio mi je, da sam ja svetogrdno uvriedio narodno čustvo. Ja ne znam u čem se nalazi ta svetogrdnost. A to je „sacrilegio“. Ja ne znam ništa čime bi bio počinio taj zločin. Nije istina, da sam rekao, da ne priznajem Hrvatâ. Ja sam bio samo kazao, da ću priznati svakoga Hrvata, kad mi reče da je Hrvat, kad ne bi bilo drugoga razloga, već iz same udvornosti.

Predsjednik. Prelazim na dnevni red: Prva je točka dnevnog reda:

Prvo čitanje predloga zemaljskoga Odbora o poljodjelskoj učioni u Gružu.

Izvjestitelj D.r Klaić, molim da pročita izvješće.

D.r Klaić (*čita*):

Br. 1250.

Visoki Sabore!

Zaključkom primljenim pri sjednici 7 studenoga 1890, bi naloženo Zemaljskom Odboru neka u dojdućem Saborskom zasjedanju podnese izvješće o poljodjelskoj učioni u Gružu i u isto doba konkretne predloge u predmetu, obzirom na prijašnje saborske zaključke.

Na izvršenje tog naloga, Zemaljski Odbor obratio se je c. k. Namjesništvu, tražeći od njega navedene podatke, i istodobno obaviest glede budućih namjera c. kr. Ministarstva Poljodjelstva prama toj učioni. Na temelju tih podataka i obaviesti, dobivenih od c. k. Namjestništva dopisom 8 i 12 veljače t. g. i tekućega ožujka, B.vi 528, 3124, 956-pr., časti se sada izviestiti što sliedi:

Najprvo će spomenuti zaključak primljen od Visokog Sabora pri zasjedanju g. 1855. Tim zaključkom Visoki Sabor odlučio je udieliti godišnju pripomoć od fior. 1000 za uzdržanje poljodjelske učione u Gružu. Istodobno c. k. Ministarstvo Poljodjelstva, osim doprinosa za zavedenje učione, odredilo je pripomoć od godišnjih f. 5000 za uzdržanje iste, i to za pet godina. Učiona imala se je smatrati kao pripadajuća poljodjelskome družtvu u Dubrovniku, a nadzor njezin bio je

povjeren jednome kuratoriumu sastavljenu od zastupnika rečenog družtva, države i zemaljske autonomne uprave. Premda je doprinesak iz poljodjelske zaklade udieljen, po saborskome zaključku, na neizvjestno vrieme, ipak odnosno na ministarsku podporu za 5 godina, smatrao se je i prvi kao odredjen za 5 godina.

Uz učionu bi uredjen i internat za mlade pitomce, koji su imali biti uzdržani sa podporam Občina. U prvo doba došao je dobar broj pitomaca; ali kasnije taj broj se smanjio, i zato troškovi niesu mogli biti pokriveni občinskim podporam. Na podmiru manjka uzelo se je na teret poljodjelske zaklade još godišnjih f. 500

i skupni doprinesak u iznosu od f. 1500 bi izplaćen do konca petogodišta sa godinom 1890. Za god. 1891 bi doprinesak po Saboru odobren, uz gorinavedeni zaključak.

Što se učione tiče, ona se nalazi na krasnome položaju u Gružkome zalievu, ima na razpoloženje velike i udobne zgradje, dosta prostran vrtao, uredjena je izvrstno po svjedočanstvu svih onih koji su ju posjetili, i uspjeh učenika bio je ukupno dosta dobar.

Kako je Visokom Saboru poznato, ova učiona jest vrsta poljodjelske učione nižega stepena, osobito opredieljena naobrazbi težakâ i malih posjednika. Ona se bavi učenjem svih grana poljodjelstva, pogledom osobitim na vinarstvo, uljarstvo i voćarstvo. Premda ustanove sadrže kao učiteljsko osoblje: učitelja-ravnatelja, pristava i praktičnoga učitelja, sada faktično postoje samo dvojica, t. j. pristav, koji je istodobno i ravnatelj, i praktični učitelj. Ima još i čuvar-prislužnik, koji je i neka vrsta vrtlara. Po suglasnim viestima primljenim, pomenuto osoblje odgovara svome zvanju.

Jedina mana učione jest slabo pohadjanje, osobito zadnjih godina. Jer dočim je bilo učenika

u god. 1887 14
„ 1888 19
„ 1889 12

spao je broj u godinam 1890 i 1891 na samih 8.

Obzirom na dobro uredjenje učione i vriednost učiteljskog osoblja, ne može se reći da je slabome posjetu učiona kriva. Krivnja se ima poglavito pripisati okolnosti, višeput u ovome Saboru iztaknutoj, naime maloj potrebi koju ćuti naš poljodjelski stalež da se u poljodjelstvu naobrazi, i vladajućoj predsudi da, kad poljodjelac svoga sina u učionu šalje, ne čini to da mu se sin u svom zvanju usavrši, nego da prigrli koje drugo zvanje, tobože od poljodjelskoga bolje.

Što se pak Ministarstva Poljodjelstva tiče, ono se izrazilo pripravnim doprinašati i unapried na neizvjestno vrieme za uzdržanje učione isti iznos od fior. 5000. Nego na bolji uspjeh, i da se bolje osigura postanak učione, c. k. Ministarstvo živo preporučuje da bi učiona uzeta bila na teret Pokrajine, ili barem da bi se učitelji proglasili stalnim zemaljskim činovnicim. Toliko preporuča ovu okolnost Ministarstvo, da se može zaključiti, kako bi možda, ako se taj uvjet izpuni, Ministarstvo svoj doprinesak povećalo u slučaju nužde za postanak učione.

Pri prigodi učione u Gružu, razpravljalo se je sa c. k. Ministarstvom i glede zavevenja poljodjelske učione u Sinju, potaknuta saborskim zaključkom god. 1890. Ministarstvo se je izjavilo spremnim doprinieti zavedenju i uzdržanju te učione, onako kao i za onu u Gružu po prilici; ali i tu je preporučilo da bi se novi zavod uzeo na teret pokrajine, ili barem učitelji primili kao stalni zemaljski činovnici.

Glede ustroja obih ovih učiona, Ministarstvo preporuča da bi onaj učione u Gružu ostao glede podučavanih predmeta u današnjemu obsegu; samo želi da bi se u njoj intensivnije podučavalo — osobito sa praktičnog gledišta — vinarstvo, uljarstvo i voćarstvo; dočim u učioni u Sinju imalo bi se pažnju i učenje poglavito posvetiti onim granam poljodjelstva, koje zanimaju zagorske

krajeve, naime stočarstvu, sirarstvu, pčelarstvo itd. itd.

U pogledu ustroja učionâ, dobro su ovim preporukam shvaćene potrebe Dalmacije; jer u istome smislu imao je prigode izraziti se Zemaljski Odbor, kad je o predlogu zavedenja poljodjelskog nauka, stavljena pri zasjedanju god. 1871, izviestio pri zasjedanju g. 1872, kako se je lasno osvjedočiti iz saborskih spisa one godine.

Zemaljski Odbor je od mnienja glede učione u Gružu, da ista bude primljena na teret pokrajine, i da učitelji budu proglašeni kao zemaljski stalni činovnici.

Učiona je tu, dobro uredjena, providjena svim učilim, osigurana joj je znatna podpora iz državnih sredstava, tako da doprinesak troškovim iz Zemaljske Zaklade, u najgorem slučaju, nebi, barem za sada i uhvamo za još nekoliko godina, nadmašio sadašnji doprinesak od godišnji fior. 1500.

Učiona imala bi preći pod upravu zemlje početkom dojduće godine, i tim razdobjem imali bi sada namještena dva učitelja postati stalnim zemaljskim činovnicim. Zakonom, koji bi se imao podnieti Saboru u dojdućem zasjedanju, bili bi uredjeni pravni odnošaji učitelja i njihove definitivne plaće; a u toliko sliedili bi primati privremeno sadašnje plaće.

Dogovorno paka sa c. k. Namjesništvom, odnosno sa Visokim Ministarstvom Poljodjelstva, imale bi se preinačiti postojeće ustanove učione i providiti njezinom nadzoru.

A pošto učiona u Gružu pripada poljodjelskom družtvu u Dubrovniku, Zemaljski Odbor stupio bi u dogovor sa tim družtvom i učinio potrebite korake glede predaje učione.

A budući je Ministarstvo Poljodjelstva izrazilo želju da bi se oba pitanja, tojest ono glede učione u Gružu i ono glede učione u Sinju barem u načelu istodobno riešilo, i budući da dogovori u tom pogledu sa Občinom Sinjskom i sa Ministarstvom još niesu dovršeni, Zemaljski Odbor misli da bi za sada dosta bilo kad bi Visoki Sabor svoju pripremnost izrazio primiti na teret Zemaljske Zaklade tu naumljenu učionu, i odnosne učitelje proglasiti zemaljskim činovnicim.

Na temelju ovih razlaganja, Zemaljski Odbor ima čast predložiti sliedeće zaključke:

1. Sabor dalmatinski obvezuje se primiti na teret Zemaljske Zaklade postojeću poljodjelsku učionu u Gružu i proglasiti odnosne učitelje stalnim zemaljskim činovnicim. Zemaljskome Odboru naloženo je potrebite korake učiniti prama poljodjelskom Družtvu u Gružu, kome sada ta učiona pripada, tako da predaja učione pod zemaljsku upravu sliedi 1.im siečnja god. 1893. Dalje je istome Odboru naloženo da u dojdućem zasjedanju Sabora podnese na odobrenje preinake slučajno potrebite u sadašnjim ustanovam učione u pogledu naukovne osnove i nadzora.

2. Sabor izjavlja svoju pripravnost postupati na isti način glede naumljene poljodjelske učione u Sinju, i nalaga Zemaljskom Odboru da dokorča dogovore u tom pogledu zavedene sa c. k. Ministarstvom Poljodjelstva i Občinom Sinjskom, ter da u dojdućem zasjedanju podnese svoje konkretne predloge.

Zadar, 19 ožujka 1892.

Predsjednik

Vojnović

Izvjestitelj

Klaić

Predlažem da se predje na drugo čitanje.

P r e d s j e d n i k. Gospodo koja pristaju da se predje na drugo čitanje, neka ustanu. (*Večina*). Otvorena je razprava u drugom čitanju.

Pita li tko rieč?

Rieč ima zastupnik Biankini.

Biankini. Ovo je pitanje preveć važno, a da se nebi o njemu bavio, i pustio ga bez opazke. Valja priznati da je naša zemlja siromašna, te se ne može podvrgavati bez nužde novim teretim. Čuju se neprestance jadikovke u saboru, da treba novih pučkih škola, da treba povecati plaće učiteljim, da nemamo vode itd.; a mi ne možemo udovoljiti sredstvim, kojim razpolažemo, ni najprećim našim potrebam. U tom stanju, možemo li mi sad na se preuzeti i trošak za poljodjelski zavod u Gružu? Jesmo li mi u stanju, da to učinimo, i bili to koristno i pravedno bilo? Vlada, koja za nas u gospodarstvenom pogledu nije dosad gotovo ništa učinila, nevalja da Dalmaciji mjeri onim mjerilom, kojim mjeri ostalim zemljam; za nas bi imala mnogo više učiniti nego što čini svim ostalim zemljam, a da tako nadoknadi dosadašnji njezin nemar prama nami.

Poljodjelsku školu u Gružu dosad je ministarstvo uzdržalo, uz našu malu pripomoć. Naše se gospodarske okolnosti sve dosad nisu tako poboljšale, da bi se vas teret sad na nas imalo svaliti; s toga bismo imali dobro promisliti, prvo nego li se odlučimo. Istina je, da ministarstvo obećaje davati dosadašnju pripomoć za školu u Gružu, ali na neizvjestno vrieme. A ono može sutra tu pripomoć obustaviti, i mi ne bismo se mogli ni tužit. Vlada znade ne održati i izvjestna obećanja, a kamoli bi održala nami jedno neizvjestno obećanje. Mi imamo na hrpe slučajeva gdje obećanja vlade, ili ministarâ ne vriediše baš ništa!

Osim toga, iz izvješća zemaljskog odbora proiztiče, da poljodjelska škola u Gružu nije dosad odgovorila svojoj svrhi. Sabor bio je dao nalog zemaljskomu odboru, da o toj školi prikaže potanje izvješće, konkretnije predloge, dočim mi ne znamo ništa izvjestna ni o naukovnoj osnovi toga zavoda, ni o najmovnim odnošajima sgradje, ni o vrsti zemljišta itd. Izvješće prikazano saboru ograničuje se na po sve malo podatakâ. Godine 1887 bilo je u Gružkom poljodjelskom zavodu samo 14 učenika, godine 1889 samih 19, a godine 1890 i 1891 spao njim je broj na samih 8. Godišnji trošak za taj zavod od prilike iznosi 8000 fiorinâ, tako da svaki pitomac zapada na godinu 1000 fiorinâ! Kad bi ta škola odgovarala potrebam zemlje i bila od koristi narodu, tad bi je mogli uzdržati na svoj trošak; ali danas mi ne možemo biti o tom uvjereni; danas mi ne znamo ni kako je ta škola uredjena, ni koja su joj pravila, ni jeli na prikladnu zemljištu smještena. Vještaci, koji žele dobra Dalmaciji, izrazili su se, da ta škola ne odgovara potrebam naše zemlje; da joj zemljište nije prikladno za kušnje. a da i naukovnoj osnovi ima prigovora, jer da nije praktična prama potrebam težaka; Našemu težako treba praktične pouke, a tu može najbolje crpiti iz uzornih vrtala, iz tako zvanih *poderi modello,* da se na njima pitomci zornom obukom vježbaju u poljoteženju. U obće škola u Gružu dala je hrdjava ploda, jer učenici koji od tamo izlaze, misle da su pozvani na nešto drugo, a ne da se o zemlji bave. Znadem za jednog pitomca toga zavoda, koji pokle nego je tu dovršio naukovni tečaj, htio je tražiti mjesto učitelja strukovnog tečaja, misleć, da on nije već za težaka. Kad bi se u školi Gružkoj praktičnije podučavalo, mnogo bi bolje koristila zemlji. Radi svih ovih razloga, bez prejudiciranja pitanja, iznijeti ću sliedeći predlog:

1. Neka se izvješće povrati zemaljskomu odboru, da ga popuni na način, da sabor bude u stanju dojdućeg zasjedanja savjestno prosuditi stvar i odlučiti.

2. Medjutim nek se obustavi pripomaganje današnjemu zavodu Gružkomu. Od pripomoći, koja se sada daje tomu zavodu, bolje bi bilo, da se ustanovi 5-6 štipendija, i da se pošalje nekoliko mladićâ, po mogućnosti pučkih učitelja, na nauk, kod kakvog dobro uredjenog poljodjelskog zavoda. Opažam napokon, da se je u izvješću zaplelo pitanje poljodjelske škole Sinjske i Gružke. Pitanje o školi Sinjskoj valja odciepiti i napose razpravljati, jer ako je očevidno da poljodjelska škola u Gružu biva nešto suvišna, još je očevidnije, da je poljodjelska škola u Sinju baš od prieke nužde.

Predsjednik. Pita li još tko rieč? Rieč ima zastupnik Bjelanović.

Bjelanović. Po onoj simpatiji, koja postoji kod svih opozicija u svim parlamentima, očekivati je, da će se ove dvie opozicije u tom pitanju spojiti s opozicijom na desnoj strani ove kuće.

Nu, gospodo, izjaviti mi je, da neću pristati na predlog zastupnika Biankinia, jer me svi njegovi razlozi nisu uvjerili. O toj školi ja sam već izrazio svoje mnienje. Tu sam školu već obašao, te našao, da je položaj škole prekrasan, da su zgrade pristojne, a škola ima potrebna sredstva za nauk, a to je jedina poljodjelska škola naša, za to je ne treba ukidati, nego ih dapače ustrajati i u drugim krajevima naše zemlje.

Ja priznajem potrebu poljodjelske škole u Sinju, kao god i u našim ravnim kotarima, gdje imade zemlje, koja bi mogla prehraniti svu Dalmaciju.

Valja da uzdržimo ono što imamo, a da podižemo ono što nemamo. Gospodin Biankini žali novac koji se troši na ovu školu. Ja ga ne žalim, već mislim da kad bi se imalo štediti, to bi se imalo štediti na onim kućericam, u Kninu, koje bi zapale zemlju nekoliko hiljada od nikakove koristi. Gospodin Biankini iztakao je slab polazak ove škole, pak da oni koji svrše, hoće da budu činovnici, a ne gospodari. Isto se dogadja i sa onima koji svrše pučke škole, pa tu nije sva krivnja na školama. Gospodin Biankini govorio je protiv škole u Gružu, da nije praktična i da ima mnogo mana. Ako imade mana, može se ih popraviti; a to se može i glede praktične nauke učiniti. I meni je poznato, da se slabo polazi ova škola u Gružu, ali je proti njoj zavedena velika agitacija, te su mnoge občine odustale od šiljanja djece u tu školu. Ja i moji prijatelji glasovat ćemo za predlog zemaljskoga Odbora u pogledu škole u Gružu, kao što ćemo podupirati i sve ostale predloge, koji bi ciljali za napredak našega naroda, za prosvjetu i razvitak našeg poljodjelstva.

Predsjednik. Rieč ima vladin izvjestitelj savjetnik Truxa.

Truxa. Žaliti je baš i čuditi se, da se je u ovoj Visoki Kući sa strane skrajne desnice čulo govoriti proti prvomu i jedinomu naročitu poljodjelskom zavodu u Pokrajini, — proti zavodu, koji vrši plemenitu zadaću da uzgoji mladiće naših težaka i malih posjednika u poljodjelskoj struci, toliko važnoj u ovoj pokrajini; proti zavodu, koji bi ustanovljen i dosada uzdržan naporom i trudom zaslužnog Dubrovačkog poljodjelskog družtva, pripomoćim pokrajine i ponajviše doprinosim za ustanovljenje i uzdržavanje sa strane one Vlade, kojoj se, dakako, rado predbacuje da ne čini ništa za dobrobit pokrajine; proti zavodu, koji je izvrstno uredjen u svakom pogledu i koji je već dao vrlo liepih plodova.

Jur više puta Saborski Odbori i isti Visoki Sabor kao i Zemaljski Odbor u sada pročitanom svojem izvješću, priznali su veliku korist takovog poljodjelskog zavoda u obće, i naosob prikladnu uredbu postojećeg Gružkog zavoda, žaleć samo slabo pohadjanje ovoga zavoda, osobito zadnjih godina.

Takodjer u ime Vlade u Saborskoj sjednici 5 kolovoza 1889 častni moj drug Namjestničtveni izvjestitelj Nardelli, zagovarao je toplo dalnje podupiranje ovog zavoda, iztaknuvši da svak tko je posjetio poljodjelsku školu u Gružu, morao je izpovjediti, da je ista u svakom pogledu dobro uredjena.

I ja sam imao prigode tu skoro posjetiti Gružki zavod i dužnost mi je naglasiti u ovoj Visokoj Kući, kako sam se baš divio vidjeti toli liepo uredjeni i dobro upravljeni zavod, koji bi mogao biti dikom i mnogo napredovanijim zemljam, kao i uvjeriti se o hvalevriednoj izobrazbi mladih pitomaca.

Žalio sam jedino dvije stvari, to jest slučajne nezgode kojim je izložen zavod radi neosiguranog položaja učiteljskog osoblja i okolnost da isti nije pohadjan od više učenika, kako bi zbilja zasluživao.

Dobar uspjeh pod čavanja pri onoj školi očevidan je, po obće poznatoj strukovnoj sposobnosti raznih mladića, koji su svršili nauke pri istoj; tako n. p. jedan od njih bi najboljim uspjehom upotrebljen kao privremeni putujući učitelj proti peronospori, i drugi mogao bi eventualno preduzeti putujuće podučavanje u sirarstvu.

Obće pripoznati su i izvrstni uspjesi osobitih tečaja za maslinarstvo i uljarstvo, što se vladinom podporom drže pri onom zavodu za vanredne slušaoce iz poljodjelskog staleža u pokrajini.

I Visoko c. k. Ministarstvo poljodjelstva tako je uvjereno o uspješnom djelovanju ovog zavoda, da je mjeseca kolovoza 1891, prigodom jednog podneska učiteljskog osoblja pri pomenutom zavodu za osiguranje njegovog položaja, izjavilo se u smislu, da ne bi bilo opravdano da poljodjelski zavod, koji bi ustanovljen sa toli velikim žrtvama i trudima i koji ima još mnogo djelovati za dalmatinsko primorje, iza samih 5 godina prestane.

I mjeseca veljače ove godine izjavilo je iznova Visoko Ministarstvo, kako je žudjeti osigurano daljnje obstajanje poljodjelskog zavoda u Gružu, te da je s toga spravno udieliti i nadalje pripomoć u mjeri, koja bi osjegurala uspješnu djelatnost zavoda s onim eventualnim promjenam ustrojstva, koje bi se pokazale shodnim, a uz to i osobitu priličnu pripomoć za drugu poljodjelsku školu, koja bi se udjelotvorila u Sinju, samo da i pokrajina podupire oba zavoda.

Odbacujuć napokon napadaje na Vladu i na gospodina Ministra, kao i sasvim nezaslužene opazke proti gružkom zavodu, ne mogu nego toplo preporučiti mudra promatranja Zemaljskog Odbora i zaključke od istog predložene, koji, budu li primljeni od Visokog Sabora, naći će stvarno sudjelovanje ovog Namjestništva i kako se je ufati i Visokog Ministarstva poljodjelstva, na sve to viši uhar naraštaja poljodjelskog staleža u pokrajini.

Predsjednik. Reč ima zastupnik Biankini.

Biankini. Ja ima pred sobom dva junaka, oba tiesna prijatelja, pa nebi znao komu da dadem prednost u odgovoru. Započet ću sa mojim starim kolegom Bjelanovićem, a mislim da me za to moj novi prijatelj, vladin povjerenik, ne će ukoriti.

Čudim se dosljednosti g. Bjelanovića, koji dok s jedne priznaje potrebu nesretnih Kotara, kazujuć da su Kotari jedan od najzapušteniji̇h predjela u zemlji, da tu nema nikakve škole, s druge strane hoće, da primimo na teret školu, koju nam ministar poljodjelstva hoće da naprti, a koja, sudeć po plodovim, nije ni najbolja, ni najpotrebitija. A kad primimo na se tu žrtvu, bez koje se možemo proći, kako da doskočimo priekim potrebam drugih kotara? Ne čudim se g. Bjelanoviću što posprdno govori o kućici za hrvatske spomenike u Kninu, jer je on dovoljno pokazao tekom cielog ovog zasjedanja svoju mržnju proti svemu što je hrvatsko.

On je kazao da su naši hrvatski kraljevi, bili dostojni, da ih narod ubija; osim što nam je niekao hrvatsko ime i jezik hrvatski.

Mi moramo čuvati naše hrvatske spomenike iz dužnog pieteta prama našim svetinjam, i da ih otmemo varvarskoj ruci Bjelanovićevih sumišljenika, koji su dopokon oskvrnuli sarkofag sa mrtvačkim ostancim jednog hrvatskog dostojanstvenika, odkriven tu nedavno u okolici Kninskoj.

U sarkofagu, uz mrtvačke ostanke vremenita mužkarca, našast je jedan zlatni novac Bazilija I.a macedonskoga, našasta su i dva novca srebrena, jednom zlatnom filigranom obtočeno puce, dvie ostruge ukusnim arabeskam izradjene i dobrim zlatom pozlaćene. Mrtvac bio je u crljenoj svili obučen, i dobro sačuvan; a kad je bio otvoren, bilo bi se reklo, da tu leži od dvie tri godine. Odmah se nagadjalo, da je to koji od hrvatskih vladaoca. Pa što smo doživili? Doživili smo barbarsko djelo, da je iz Knina pošlo naro-

čito u Biskupiju četiri pet tako zvanih Srba, i to pismenih, i da su na najgadniji način oskvrnuli one svete mrtvačke ostanke! Pa kad su se sami seljani, njihovi jednovjerci, stali sgražati i opirati svetogrdnom djelu, oni srbski junaci odparaše mrtcu jedno rebro, baciše mu veliki kamen u prsa, i pobjegoše. O ovom zločinu bavi se sada c. k. sudbena vlast. Evo častnomu Bjelanoviću razloga zašto mi Hrvati hoćemo, da se u Kninu naše starine sjegurno sačuvaju, a da ih vandalska ruka ne pogani, ne uništuje! — Povraćajuć se na predmet o Gružkoj školi, ja joj u načelu nijesam protivan, no prvo se mora znati što se prima na teret zemlje, a ne kupovati mačku u miehu.

Sudeć po izgovoru i naglasku, rekao bi, da je gospodin vladin povjerenik Truxa nervozan čovjek. Što sam ja rekao, da je moglo vladinog povjerenika tako uzrujati? Na mene je učinio vladin povjerenik utisak onog Cervantesova junaka, koji se je borio proti vjetrenim mlinim. Ja sam sudio gružki zavod po izvješću zemaljskog Odbora, u komu je rečeno, da najbolje ne uspjeva, pa ako je na to vladinom povjereniku žao, imao se je obratiti zemaljskomu Odboru. Nebih govorio proti ministarstvu, kad bi ono Dalmaciju milovalo svojim hiljadicam, kô što miluje druge zemlje.

Ne poznajem poljodjelsku izobraženost gospodina vladinog povjerenika, te neznam koliko se on kompetentno može izraziti o tomu zavodu. U ostalom, poljodjelska škola u Gružu ima svoju povjest. Neke godine, ministarski savjetnik Lorenz, usljed nekih tužaba javne štampe, bio je naročito poslan iz Beča da obadje školu u Gružu.

Ministarski savjetnik, koji je privatno priznavao neurednost škole Gružke, ipak joj je u ime ministra poljodjelstva izpustio najbolju svjedočbu, i ta je tiskana u službenom listu vlade dalmatinske. I ta škola evo za 5 godinâ živari, sad bez ravnatelja, sad bez učiteljâ. Poznato je dapače, a o tom je bilo govora po novinam dubrovačkim, da su se učitelji tu nedavno na toj školi htjeli svi odreći, a da ne trpe dalje nečije nasilje. Ova viest nije bila oprovrgnuta ni od vladine „Smotre“, pa s toga imamo pravo smatrati je istinitom. Sa svih ovih razloga preporučujem moj predlog.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Bjelanović.

Bjelanović. Reći ću malo rieči za lični čin. Poštovani zastupnik Biankini, moj stari i sadanji kolega, radovao se je, što se moj govor slaže sa govorom vladinog prestavnika. Nu on bi mogao znati, da ja to mnienje zastupam već pet-šest godina.

Ja se ne ću povesti za govorom častnog svog sudruga, te se ne ću baviti pitanjima, koje je izazvala opozicija na desnoj strani, da se ovdje ne ponavljaju zadjevice, koje bi barem za ovog zasjedanja mogle prestati. Što se tiče kninske kućerice, ili bolje muzeja, ja sam htio time reći, da kad se ne žali troška za arheologiju, da se može trošiti i za poljodjelsku školu u Gružu. Ja bi mogao tumačiti razloge zašto se baš s one strane napada na školu u Gružu. Ali to ne spada ovamo. Glasovati ću za poljodjelsku školu u Gružu, uz molbu, da se i u kotarima podigne što prije takova škola.

Predsjednik. Rieč ima barun Gondola.

Barun Gondola. Iza razprave o ovom predmetu u lanjskom zasjedanju, mislio sam da ne će biti potreba, da još ovdje o tome govorim. Nu pošto sam čuo neke nove netačnosti danas, nahodim da je shodno, da ih razjasnim sa nekoliko rieči.

Častni Biankini najprvo se je pozvao na slabo pohadjanje zavoda u Gružu. Razlog slabog pogadjanja, gospodo moja, nije pogrješka ni zavoda ni uprave. Slabo pohadjanje zavoda u Gružu ima svoj razlog, i taj leži negdje drugdje; dopustiti ćete mi, o gospodo moja, da ga ne navodim, jer neću da do-

nosim u ovoj vis. sabor neka lična pitanja. Gosp. Biankini je rekao, da ta škola ne može da napreduje, radi oskudice mjesta, i radi nezgodna položaja. Visoki sabore, vještaci su bili protivnoga mnienja.

Navesti ću samo mnienje ravnatelja glasovite gospodarske škole u Ungarisch Altenburgu, koji je pohodio grušku školu, te je izjavio, da je to uprav uzorno mjesto i vanredno liep položaj. A mi smo čuli ovdje i lani toliko netočnosti o tom, što nijesu bile nego same laži.

Zast. Biankini bio je naveo, da ta škola nije praktična, već da se tu uče same teorije. Time je g. Biankini, pokazao da ne pozna škole u Gružu. Tu vam, naime, izvode sve radnje svojim rukama pitomci sami, a teoretična predavanja drže se samo toliko, da se razjasni praktično predavanje i radnje. Zast. Biankini naveo je, da je došao bio lani u Gruž savjetnik Lorenz iz Beča, ali nije rekao zašto je došao. On je došao na moje pitanje, jer je javna štampa iskala da zavede javno mnienje. Baš u tome smislu bio je pred neko vrieme i savjetnik g. Truxa u zavodu, te je upravo liepim riečima pohvalio zavod, što jih je evo ponovio i ovdje u saboru.

O nekim novinam, koje je ovdje napomenuo častni Biankini, ja ću ovdje reći samo dvie rieči.

Ja držim da je slobodna štampa najveća svetinja, što su je u ovom vieku slobodni i izobraženi narodi postigli, ali oni ljudi, koji se tom svetinjom služe, te je u blatu valjaju, da istinu pritajivaju; ljudi koji se tom svetinjom služe, da lažno napadaju na sve i svakoga, takove ljude treba vrelijem željezom u čelo žigosati. *(Odobravanje).*

Predsjednik. Rieč ima vladin izvjestitelj.

Truxa. Ne mogu nego iznova pozvati se na ono što sam već izjavio u ime Vlade, a izpraviti ću samo — bez nervoznosti — da, kako sam mogao lično konstatovati u Gružu, ono učiteljsko osoblje bilo se je odreklo radi dosada neosjeguranog svog položaja, a ne radi nereda u zavodu.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Perić.

Perić. O ovom sam poslu nazad tri godine govorio i tražio, da sa svakog pogleda dokažem, kako zavod poljodjelski u Gružu ne odgovara narodnim gospodarstvenim potrebam. Onda sam vidio kud je stvar nagla i u kojem grmu zec leži, te ne budnć velik govoruša, bio sam odlučio uzalud netupit zube, no na moje veliko čudo častni Gondola, bez razloga, izazva me. Dubrovčani, to su za me bili i vazda će biti emblema, skoro personifikacija skladnosti, a današnji govor gospodina Gondole stoji upravo s tim u oprjeci. Ja jedini godine 1889 podigao sam glas, da taj zavod ne odgovara našim potrebam i izmedju ostalog sam rekao, da ljeti kad zategne suša nema vode, a danas častni predgovornik to malo parlamentarnom riečju nazivlje „laž", i to samo „laž".

Nazivlje moju tvrdnju lažju, a ni samo rieč ne reče, da to dokaže. U ovoj kući „lažcem" kolegu biediti, bez ikakva dokaza, to se ne pristoji dobro odgojenu čovjeku, a za najmanje skladnu Dubrovčaninu. Istina, on je malko uzrujan bio, te ja baš iz razloga, jer je Dubrovčanin, tom duševnom razpoloženju pripisujem, ako mu se je ona rieč omakla, no na obranu mog samoljublja valjalo mi je častnom zastupniku ovu opazku učiniti i odlučno onu ogavnu rieč odbiti.

Biankini. Molim rieč za stvarni izpravak.

Predsjednik. Zastupnik Biankini ima rieč za stvarni izpravak.

Biankini. Meni je poznato, da su se učitelji pri školi u Gružu htjeli odreći, radi nesnošljiva njihova stanja i jer se prama njima de-

spotično i bezobzirno postupalo. Lični uplivi ne mogu odlučiti na slabo pohadjanje; ti uplivi mogu odlučiti na pojedine osobe, ali ne na cielu zemlju. Što je slabo pohadjana poljodjelska škola u Gružu, to najviše zavisi od toga, što nije u kakvom poljodjelskom središtu i što narod nema u nju pouzdanja. Tu bi se htjelo *uzor-polje*, da se poljodjelstvu uče i oni, koji ne znadu čitati i pisati. Častni zastupnik Gondola odgovorio je nekim tonom na napadaje štampe, izraziv prije svoje veliko štovanje prama istoj; nu bolje bi bilo, da je to štovanje ostavio za sebe, a da je radije tražio od slobodne štampe onu zadovoljštinu, koju traži svaki pošten čovjek, kad misli da je bio uvriedjen.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. Rieč ima izvjestitelj zemaljskog Odbora, D.r Klaić.

D.r Klaić. Prije nego predjemo na predmet, moram izjaviti, da žalim što se u ovako važnom pitanju ne može razpravljati, a da se ne predje na politička pitanja, koja su obće neugodna.

Prvi gospodin govornik podnio je predlog objektivno obrazložen, a drugi su krivi koji su izazvali ovu razpravu. Nego zamolio bi, gospodo, da baš kod ovih predloga ekonomičke naravi budemo nepristrani, pa da bez strasti ta pitanja razpravljamo, i da izbjegavamo osobne uvrjede, jerbo to nisu nikakovi prigovori. Gospodi pako od Visoke Vlade imao bi od moje strane prigovoriti, da prigovore navedene proti vladi pobijaju sa razlozima i dokazima, a da se uviek ne ogradjuju proti ovim prigovorima, koji su možda opravdani i možda na mjestu baš kod prvog gosp. govornika. A sad prelazim na samu stvar.

Kad se radilo pred šest godina u ustanovljenju ove škole u Gružu, Vlada je ponudila 5000 forinti, a mi uz privolu Sabora prihvatili smo njezinu ponudu, te obećali 1000 fior. godišnje podpore.

Ako nismo htjeli, sabor nije imao primiti te ponude. Sada ministarstvo govori, ja ću tu podporu, kojom sam se obvezalo davati 5000 fiorina, produljiti na neizvjestno vrieme. Kod podpora za naučne svrhe u svih proračunih se nikada broj godina ne naznačuje, pa kad se kaže „ja ću davati na neizvjestno vrieme“, to nas ne treba ni malo uznemirivati, jer znamo, da će ova podpora i dalje sliediti. Dapače je moguće, da bi Vlada mogla i ovu podporu povisiti, kad bi se tome pokazala potreba, pa makar ta škola sada bila pod upravom zemlje. Sad se traži od zemlje da preuzme školu pod svoju upravu i da se učitelji iste mogu proglasiti stalnimi. Oni imadu na to pravo. Jer učitelji, kako su danas stajali, nisu mogli mirno gledati u svoju budućnost, pa su za to gledali da na bolje dodju i tražiti nova mjesta. To je bilo na uštrb škole. Stalnost učitelja uvjet je obstanku svake škole. U toj stalnosti leži teret, koji zemlja na sebe uzimlje, buduć da će zemlja morati misliti za mirovine učitelja kad bi ih ovi zaslužili.

Za sada radi se samo o godišnjem doprinosu, koga smo već jednom obećali. Kako danas stvari stoje, teret taj neće biti veći za nas, dapače će se smanjiti; a to smanjenje troskova zbit će se, jer će se dignuti jedno mjesto učiteljsko, pošto će prestati podučavanje u nekojim predmetim, koji nisu ondje potrebni; a štipendijam občina naplatit će se takodjer troškovi internata. Ovi troškovi što će ih nositi zemlja, neće biti dakle nikako manji od 1500 f. Glede naukovne osnove, morati će se zemlja svakako dogovoriti sa Ministarstvom; što se tiče same škole, to ona u ovo šest godina, koliko su okolnosti dopustile, dovoljno napreduje. Učila se nalaze u dobrom stanju, a učitelji vrše dobro svoje dužnosti. To sam ja doznao s više strana, a baš i od poznatoga savjetnika Lorenza, koji je u ime Ministarstva tu školu pregledao. Kad sam bio u Beču na Car. Vieću, vidio sam toga Lorenza, ali ga nisam htio sam pitati, da meni kao Dalmatincu i Dubrovčaninu ne čini komplimenata, te sam zato umolio jednog Niemca iz Česke, mog dobrog prijatelja. Ovaj ga je pitao, a Lorenz mu je kazao,

da je to baš prava uzor-škola, škola svoje vrsti, da joj dapače i u naprednoj Českoj nećeš para naći; a položaj da je baš takav, kako ga malo gdje ima. Koliko ja poznajem tu školu, mogu reći, da je dobro uredjena, da je položaj dobar, i da će valjda služiti svojoj svrsi.

Što se tiče naukovne osnove, to će se promjena iste predložiti Saboru u sliedećoj godini, da bi zemlja od nje imala što veću korist. Mislim dakle da može zemlja primiti škole na svoj teret, da se uzmognu učitelji proglasiti stalnim, jer bi se time u velike pomoglo napredku škole. Što se tiče stabilnosti učitelja, valja je u zakonu uzporediti sa onom, po našem zakonu, o stalnosti učitelja, pa da imadu iste dužnosti, iste pogodnosti.

Predlog zastupnika Biankinia dakle nema nikakova temelja, pa bi ga mogao povući na se.

A sad molim Visoki Sabor, da izvoli primiti zaključak Zemaljskog Odbora.

Predsjednik. Prelazim na glasovanje. Glasovat će se najprije o odgoditeljnom predlogu zastupnika Biankinia, koji glasi *(čita)*:

„Neka se izvješće povrati Zemaljskomu Odboru, da ga popuni na način, da Sabor bude u stanju drugog zasjedanja savjestno prosuditi stvar i odlučiti“.

Gospoda, koja primaju taj predlog, neka ustanu. *(Manjina)*. Predlog je pao.

Sada stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora.

Prvi predlog glasi: Sabor dalmatinski obvezuje se primiti na teret Zemaljske Zaklade postojeću poljodjelsku učionu u Gružu i proglasiti odnosne učitelje stalnim zemaljskim činovnicim. Zemaljskome Odboru naloženo je potrebite korake učiniti prama poljodjelskom Družtvu u Gružu, kome sada ta učiona pripada, tako da predaja učione pod zemaljsku upravu sliedi 1.im siečnja 1893. Dalje je istomu Odboru naloženo da u dojdućem zasjedanju Sabora podnese na odobrenje preinake slučajno potrebite u sadašnjim ustanovam učione u pogledu naukovne osnove i nadzora.

Tko prima ovaj predlog neka ustane. *(Većina)*. Primljeno.

Sad je na glasovanju drugi predlog, koji glasi: Sabor izjavlja svoju pripravnost postupati na isti način glede naumljene poljodjelske učione u Sinju i nalaga Zemaljskomu Odboru da dokonča dogovore u tom pogledu zavedene sa c. k. Ministarstvom Poljodjelstva i Občinom Sinjskom, ter da u dojdućem zasjedanju podnese svoje konkretne predloge.

Tko prima i ovaj predlog, neka ustane *(Većina)*. Primljeno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda:

Izvješće financijalnog Odbora o predlogu D.ra Klaića, glede namještaja kotarskih nadzornika. — Molim izvjestitelja financijalnog Odbora, D.ra Čingriju, da pročita izvješće.

Čingrija *(čita)*:

Visoki Sabore!

Predlog častnoga zastupnika D.ra Klaića teži za tim, da kotarski učionski nadzornici, mješte privremenim od šest do šest godina, kao što su sada, postanu stalnim.

U tu svrhu predložene su dvie zakonske osnove.

Prva osnova ide za tijem, da Sabor, na temelju §.a 19 Zemaljskog Reda, preporuči središnjoj vladi na odobrenje zakon, da kotarski nadzornici imaju se namjestiti kao stalni državni činovnici, pošto taj predmet spada u nadležnost Carevinskog Vieća.

Druga osnova predlaže da Visoki Sabor

preinači §§.e 27 i 28 Zemaljskog Zakona 8 veljače 1869 o nadziranju učiona, tako da ovaj bude u skladu sa zatraženom preinakom općega zakona.

Pošto sadašnji sustav, po kojem mjesta kotarskih učionskih nadzornika nijesu stalna, pokazuje se nedostatan, radi toga što je u opće mučno pribaviti osoblje za pokriće te službe, jer radi nestalnosti iste, svakomu je u opće mučno da je se primi; pošto uredivši ista mjesta kao stalna, i namještujuć ih sa stalnim državnim činovnicima, nestalo bi razloga takovoj zapriјeci, i tim nadzorništvo naših škola poboljšalo u mnogom pogledu, Odbor financijalni predlaže:

Da predlog častnog D.ra Klaića, podnesen u saborskoj sjednici od 28 tekućega ožujka Br. 139, bude primljen u svojoj cielini.

Zadar, 31 ožujka 1892.

Financijalni Odbor

Čingrija

Predsjednik. Obća je razprava otvorena. — Pita li tko rieč? — Nitko. — Prelazim na posebnu razpravu o predloženom zaključku.

Molim izvj. D.r Čingriju, da ga pročita.

Čingrija (*čita*):

Sabor dalmatinski, na temelju §. 19 Zem. Reda, izjavlja želju Vladi Nj. Vel. da bude podastrt na ustavno odobrenje sliedeći

Zakon . . . . . .

glede namještenja kotarskih učionskih nadzornika kriepostan za kraljevinu Dalmaciju.

Sa privolom obijuh kuća Carevinskoga Vieća naredjujem što sliedi:

§. 1.

Kotarski učionski nadzornici imadu se namjestiti kao državni činovnici IX razreda; ipak može Ministar Nastave pojedine nadzornike promaknuti u VIII razred, ali ne može broj ovih zadnjih nadmašiti treći dio ustanovljenih mjestija.

Sa kotarskim učionskim nadzornicim, uzetim izmedju učitelja sredujih učiona, može se postupati, glede mjere njihove plaće i petogodišnjih doplata, po propisim postojećim za rečene učitelje. O tome odlučuje pri imenovanju Ministar Nastave.

§. 2.

Ministar Nastave ima pravo da učini zavisiti konačno imenovanje za kotarskog učionskog nadzornika od privremene službe ne više od tri godine.

§. 3.

Glede kotarskih učionskih nadzornika uzetih izmedju pučkih učitelja, biti će vrieme službe, sprovedeno kod javnih pučkih učiona, i po postojećim zakonskim propisim uračunivo pri umirovljenju, smatrano provedeno u državnoj službi.

§. 4.

Kotarski učionski nadzornici, koji se u službi nalaze kad ovaj zakon stupi u krepost, mogu ostati kao taki još za tri godine.

§. 5.

Odredbe postojeće glede mjere dnevnica i paušalnih iznosa za putne troškove kotarskih učionskih nadzornika ostaju ovim zakonom netaknute.

§. 6.

Ovaj zakon stupa u krepost danom 1 rujna 1892.

§. 7.

Izvršba ovog zakona povjerena je Momu Ministru za Nastavu i Bogoštovje.

Predsjednik. Pita li tko riеč? — Nitko. — Ona gospoda, koja primaju predlog, neka ustanu. (*Većina).* Predlog je primljen.

Sada prelazimo na drugi predlog. Otvorena je obća razprava o zakonu. Pita li tko riеč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju, da se predje na posebnu razpravu, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazimo na posebnu razpravu.

D.r Čingrija *(čita)* Čl. I. §. 27.

Čl. I.

§§. 27 i 28 Zemaljskog Zakona 8 veljače 1869 Br. 6 o nadziranju učiona stavljeni su van krieposti u sadašnjem svom sadržaju, ter će unapried glasiti ovako:

§ 27.

Ministar Nastave i Bogoštovja imenuje za svaki kotar po jednog učionskog nadzornika. Ministar može imenovati jednog nadzornika za dva pogranična kotara; a gdje bi osobite okolnosti to zahtievale, i više nadzornika za jedan kotar. Imenovanje sliedi na temelju trojke predložene po c. k. Zemaljskome Učionskome Vieću.

Kotarski učionski nadzornik član je redoviti kotarskog učionskog Vieća, kriepošću svoga imenovanja.

Nadziranje vjerozakonskoga nauka ne pristoji kotarskome učionskome nadzorniku, nego višoj Crkovnoj vlasti.

Predsjednik. Pita li tko riеč o čl. I. § 27.

Biankini. Pitam riеč.

Predsjednik. Riеč ima zastupnik Biankini.

Biankini. Ja bi htio učiniti mali izpravak u korist naših učitelja. Poznato je da naši učitelji, na žalost, ne nahode se u najboljem ekonomičnom stanju i da je sasvim tiesno obzorje njihove kariere. Valja im naći barem neku naknadu za njihov težak trud, a i odobrit ih u njihovom požrtvovnom radu. Tu nam prigodu pruža ovaj zakon. S toga bi pravedno bilo, da školski nadzornici budu imenovani samo iz redova učiteljskih, kako je to običaj u Českoj i Hrvatskoj, gdje su svi nadzornici bivši pučki učitelji. U slučaju pak da nebi bilo dovoljno sposobnih pučkih učitelja, što nije vjerojatno, tad nek se nadzornici biraju iz krila učiteljištâ. S toga predlažem da § 1 bude preinačen ovako: § 1. Kotarski učionski nadzornici, imenovani iz krila pučkih učitelja, ili učiteljišta, imaju se namjestiti kao državni činovnici IX razreda; ipak ministar nastave može pojedine nadzornike promaknuti u VIII razred, ali ne može broj ovih zadnjih nadmašiti treći dio ustanovljenih mjesta.

Dosljedno tomu, § 27 zakona 8 veljače 1869 imao bi ovako glasiti: Ministar nastave i bogoštovja imenuje za svaki kotar po jednog učionskog nadzornika iz krila pučkih učitelja, ili učiteljâ na učiteljskim zavodim.

Predsjednik. Pita li još tko riеč? Riеč ima zastupnik D.r Klaić.

D.r Klaić. Da kažem istinu, mene samoga povela je ista namjera na ovaj predlog, da se pruži pučkim učiteljima zgoda, da mogu ciljati za višim činom, kao i razlog da dobijemo stalne nadzornike. Ali predlog č. Biankinia samo bi otegotio ovaj naš cilj, pa sada je medjutim predlog Biankinijev prekasan, kad smo već glasovali ovaj zakon, koga ima primiti Car. Vieće. Ja mislim kad bi bili mi postupali onako, kao što traži zastupnik Bian-

kini, da bi bili otegotili odobrenje zakona, jer Vlast nebi htjela na to pristati, da joj se ograniče granice, koga da ima imenovati. Drugi je razlog, da taj predlog nije shodan, što bi se pokrajinsko školsko vieće moralo obazirati na želju obće izraženu, dočim bi to bio neki nalog eksekutivnoj vlasti, koga ona nebi htiela primiti. Medjutim ne ima dvojbe, da će se kod imenovanja u prvom redu gledati na pučke učitelje.

Predsjednik. Ja mislim, da se o predlogu zastupnika Biankinia ne može glasovati, pošto je već glasovan zaključak o zakonu, koji se ima razpravljati u Carevinskom Vieću.

D.r Čingrija. Predlog zastupnika Biankinia, sastoji se u tom, da se u zakon uvedu rieči „iz kola pučkih učitelja ili učiteljišta".

Premda je to hvalevriedna namjera, premda se ja s njime slažem, ipak ne mogu podupirati njegov predlog, i to s razloga, što bi to otegotilo odobrenje zakona, jer nebi viša Vlast nikada pristala, da joj se glede eksekutive stavljaju neke granice.

Predlažem da se primi nepromienjen ovaj paragraf.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Biankini.

Biankini. Ja mislim da bi se ipak moglo kušati, pa kad zakon nebi bio odobren, tada bi se mogla izostaviti ona stavka u prilog učitelja. Time nebismo izgubili nego samo godinu dana.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje § 27, kako ga je popravio zastupnik Biankini, t. j. *(čita)*

Gospoda, koja primaju §. 27 sa izpravkom zastupnika Biankinia, neka ustanu. (*Manjina*). Predlog je odbiven.

A sada se glasuje o §. 27 po predlogu financijalnoga Odbora. Tko prima Čl. I §. 27 kako je predloženo od financijalnog Odbora, neka ustane. (*Većina*). Primljeno.

Čingrija (čita §. 28)

§. 28.

Kotarski učionski nadzornici državni su činovnici u smislu državnog Zakona . . . . . Br. . . . . o namještenju kotarskih učionskih nadzornika.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju §. 28, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Čingrija (čita dalje Čl. II.)

Čl. II.

Ovaj Zakon stupa u kriepost istim danom kad i Zakon . . . . . . Br. . . o namještenju kotarskih učionskih nadzornika; a izvršba je povjerena Momu Ministru za Nastavu i Bogoštovje.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju članak II.i kako je sada pročitan, neka ustane. (*Većina*). Primljeno.

Molim, čitajte naslov i uvod zakona.

Čingrija (*čita*):

Zakon . . . . .

krjepostan za Kraljevinu Dalmaciju,

kojim se preinačuju §§. 27 i 28 Zemaljskog Zakona 8 Veljače 1889 Br. 6 o nadziranju učiona.

Na predlog i privolom Sabora Moje Kraljevine Dalmacije, odredjujem što sliedi:

Predsjednik. Tko prima naslov i uvod zakona, kako je sada pročitan, neka ostane. (*Većina*). Primljeno.

Ovaj je zakon primljen u drugom čitanju.

Čingrija. Predlažem da se predje na treće čitanje.

Predsjednik. Gospoda, koja pristaju na predlog izvjestitelja, da se predje na treće čitanje, neka ustanu. (*Većina*).

Gospoda, koja primaju u trećem čitanju ovaj zakon, jur primljen u drugom čitanju, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda:

Riešenje molbenica.

Rieč ima izvjestitelj zastupnik Ljubić.

Ljubić. (*čita*) Br. 170. Pripomoćno družtvo Hrvatske mladeži na Sveučilištu u Beču prosi pripomoć.

Obzirom na to, da nijedan drugi Sabor se nebrine za našu mladež u tudjini, Molbenički Odbor predlaga: da se hrvatskom pripomoćnom družtvu u Beču dade pripomoć od 100 f.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Tko pristaje na predlog Molbeničkoga Odbora, neka ustane. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 113. Občina Ninska prosi da se ona učiona podigne u II.i razred, ili udieli vanredna godišnja pripomoć učitelju.

Obzirom na osobite nepovoljne zdravstvene okolnosti, koje vladaju u onom mjestu, Molbenički Odbor nahodi dostojnu obzira prošnju. Nego ostavlja nadležnoj Vlasti da razsudi u sgodan čas o podignuću učione u viši razred.

A Odbor predlaga: neka se učitelju u Ninu doznači godišnjih f. 100 vanredne pripomoći, dok ona učiona bude podignuta na viši razred.

Predsjednik, Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 120. Petar Biankini, bivši učitelj kod ratarskog tečaja u Šibeniku, pita povišenje mirovine.

Ovaj učitelj služio je 17 godina, ali kao stalan samo 13 godina, pak mu pokrajinsko školsko Vieće nije moglo ubrojiti nego samih 10 god. službe.

Obzirom na to, da mu fali samo dvie godine do 15 godine stalne službe, u kojem bi slučaju bio zadobio tri sedmine od plaće kao mirovinu, Molbenički Odbor predlaga: neka se Petru Biankini poviši mirovina na godišnjih f. 428:57.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 181. Frane Rakamarić, umirovljeni učitelj, pita povišenje mirovine.

Ovaj učitelj ima 34 godine službe, a fali mu samo 8 mjeseci za cielu mirovinu. Školska vlast dala mu je samo po zakonu $^6/_7$ plaće kao mirovinu, te je tako izgubio malne 5 godina službe. Molbenički Odbor predlaga: Neka se Frani Rakamariću povisi mirovina na godišnji f. 652:50.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 58. Petar Andriašević, bivši učitelj, prosi mirovinu.

Ovaj zaslužni učitelj služio je preko 10 godina, pa radi zdravlja pitao mirovinu.

Liečnici priznavali da Andrijašević boluje, nego školska Vlast htiela da još kuša služiti, nu Andrijašević bojeći se za svoj život, ne smio služiti i tako ostade bez plaće i mirovine.

Molbenički Odbor, smatrajuć pravedno nagraditi ono službe obavljene od prositelja, predlaga: Neka se Petru Andriaševiću doznači u mirovinu trećina uživane zadnje plaće.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko.— Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 175. Občinari Kninski mole, da se razdieli občina Kninska u 4 Občine. Molbenički Odbor predlaga: Neka se prošnja ustupi Zemaljskom Odboru za redoviti postupak i izvješće u dojdućem zasjedanju.

Predsjednik. Razprava je otvorena. Rieč ima zastupnik Bjelanović.

Bjelanović. U ovoj molbenici, koja zahtieva, da se Kninska Obćina razdieli u 4 obćine, opažaju se dvie stvari. Ponajprije, da nije u molbenici nitko podpisan iz onih mjesta, u kojima žele da im se tamo ustanove samostalne obćine, dočim su podpisani neki Kninski obćinari iz mjesta Knina.

Podpisana je jedna sasvim neznatna manjina obćinara, a vlastoručnih podpisa imade samo nekoliko. Vidimo na ime, da su tu neki drugi razlozi po sriedi, ali ne interesi pučanstva, s toga mislim da se ne ima uvažiti ova molba, i da se preko nje predje na dnevni red.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Biankini.

Biankini. Ono što je naveo gosp. predgovornik, nije točno. Na molbenici imade na stotine podpisa, bilo bi ih se sakupilo još više, da im ja nisam rekao, da je to dovoljno. Da ne prejudicira pitanje, molbenički Odbor upućuje molbenicu na zemaljski Odbor, da ovaj stvar prouči.

Predsjednik. Pita li još tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. Rieč ima izvjestitelj Ljubić.

Ljubić. Ja mislim, da je Molbenički Odbor pravilno postupao, što nije predložio dnevni red, nego izručuje molbenicu, da je prouči Zemaljski Odbor, te vidimo imali ili nema temelja.

Što kaže č. Bjelanović, da ne valja uzeti obzira na molbenicu, jer nisu podpisana sela, na koja se odnosi, to nije nikakav razlog, jer kadkada, da se zadovolji javnim interesim, zakonom se što uradi i proti volji zanimanika.

Preporučam predlog Molbeničkog Odbora.

Predsjednik. Stavljam najprije na glasovanje predlog zastupnika Bjelanovića koji glasi: da se preko molbe Obćinara Kninskih, predje na dnevni red. Gospoda, koja primaju taj predlog, neka ustanu. *(Manjina)*. Sad stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora.

Gospoda, koja primaju predlog neka ustanu. *(Većina)*. Predlog je primljen.

Ljubić *(čita)* Br. 129. Odbor učiteljske skupštine kotara Hvarskoga prosi razne ekonomične poboljšice za učitelje.

Pošto još od lanjske godine slične prošnje više kod Zem. Odbora, Molbenički Odbor pred-

laga: Neka se ova prošnja ustupi Žemaljskomu Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gospoda, koja primaju predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 171. Glavar Krapnja prosi pripomoć za gradnju čatrnje.

Molbenički Odbor predlaga: Neka se prošnja ustupi Zemaljski Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 87. D.n Grgo Tambača, dušobrižnik kod pokr. bolnice u Šibeniku pita doznaku petogodišnjice.

Molbenički Odbor, nenahodeć opravdanu prošnju, predlaga: neka se preko iste predje na dnevni red.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 61. Baldo Košić, bivši učitelj kod gradjanske učione u Dubrovniku, prosi povišenje mirovine.

Molbenički Odbor nahodi da je prositelju mirovina bila odsječena strogo po zakonu, a da druge zasluge prositelja nisu se mogle uzeti u obzir, te predlaga neka se preko prošnje Balda Košića predje na dnevni red.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Rieč ima zastupnik D.r Klaić.

D.r Klaić. Zaključku Molb. Odbora nema prigovora, ovaj učitelj po zakonu nema prava, nego na mirovinu od $^3/_7$ njegove plaće, koju je uživao kod umirovljenja.

Ovaj učitelj imade za to tako malo službenih godina, jer kad ga je stigao novi zakon, on je ipak bio odslužio mnogo godina vjerno i izvrstno. Služio je pak koristno, odgajajuć mladež u Dubrovniku, te ja mislim, da zaslužuje, da se udovolji njegovoj prošnji.

Ako nije položio na vrieme izpita osposobljenja, to je zavisilo u ono doba prelazno iz staroga u novi zakon, te se nisu izpiti zahtjevali za obranjenje stalnosti. On je služio preko 30 godina, s toga Vas liepo molim, da u ime pravednosti povećamo mirovinu od $^3/_7$ na $^5/_7$ njegove plaće, kako on to sam moli, jer je to zaslužna osoba na polju pučke obuke.

Predsjednik. Pita li još tko rieč? — Nitko. — Rieč ima izvjestitelj Ljubić.

Ljubić. Molbenički Odbor pristaje jednoglasno na predlog D.ra Klaića.

Predsjednik. Pošto je Molbenički Odbor odustao od svoga predloga, glasuje se o predlogu D.ra Klaića, koji glasi: neka se Baldu Košiću mirovina povisi od 3 na 5 sedmina zadnje njegove plaće.

Gospoda, koja primaju taj predlog neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 63. Učitelji i učiteljice kotara Šibenskoga, prose da im se smatra kao uračuniva služba obavljena prije izpita usposobljenja.

Ona služba što se čini prije usposobljenja nije prava služba, nego je neka vježba, neko usavršenje u nauku. Vježba se u javnoj službi nigdje ne uračunava u mirovinu. Za to molb.

Odbor predlaga: neka se preko prošnje predje na dnevni red.

P r e d s j e d n i k. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj predlog molb. Odbora, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

L j u b i ć (*čita*) Br. 81. Buzolić Lino učitelj, pita da mu se uračuna jedna petogodišnjica.

Moram spomenuti, da je ovaj učitelj bio položio izpite za srednje učione te prešao na gradjansku, i tada položio novi izpit za usposobljenje na pučke i gradjanske učione.

Kod ovih učiona ne može se uzeti u obzir već ovaj drugi izpit zakonom propisan.

Uz to Odbor misli da nije vlastan mienjati odluke pokrajinskog školskog vieća, jer Sabor nije kakvo Više Sudiste, te predlaga: nek se preko prošnje predje na dnevni red.

P r e d s j e d n i k. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog molb. Odbora, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

L j u b i ć (*čita*) Br. 130. Marko Zrilić, pita povišenje stanarine za kasarnu žandarsku.

Pošto je ovaj čovjek sklopio redovitu pogodbu sa zapovjedništvom žandarmarije, i ta pogodba bi odobrena od Zemaljskoga Odbora, Molbenički Odbor predlaga: nek se preko prošnje predje na dnevni red.

P r e d s j e d n i k. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj predlog molb. Odbora, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

L j u b i ć (*čita*) Br. 124. Vladimir Jović, bivši učitelj pita povišenje mirovine.

Ovaj učitelj služio je 15 god. 4 mjeseca i 5 dana poslie usposobljenja, a 4 godine prije usposobljenja. Pokrajinska školska vlast odmjerila mu je mirovinu na 15 godina službe, što je sasvim po zakonu, jer služba prije usposobljenja nije nikako uračuniva, za to molbenički Odbor predlaga: neka se preko prošnje predje na dnevni red.

P r e d s j e d n i k. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

L j u b i ć (*čita*) Br. 88. Ana udova Kobiška prosi milostinju.

Ovo je kćer bivšega ravnatelja bolnice u Splitu. Ona nije imala milostinje kad je otac umro, jer nije više imala pravo na to, jer bila udata; sad joj je umro muž te prosi milostinju. Odbor predlaga: neka se prošnja izruči Zemaljskomu Odboru.

P r e d s j e d n i k. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

L j u b i ć (*čita*) Br. 85. Crkovinarstvo S. Stošije u Zadru, moli podporu za gradnju zvonika stolne Crkve.

Pošto nema u pokrajinskom računu naslova za ovakove svrhe, jer zakoni koji uredjuju posao Crkovnih sgradja, ne duže Pokrajinu na doprinesak u te gradnje, predlagam: neka se preko prošnje predje na dnevni red.

P r e d s j e d n i k. Pita li tko rieč? — Rieč ima zastupnik D.r Podić.

D.r P o d i ć. Propongo un sussidio di f. 500.

P r e d s j e d n i k. Pita li još tko rieč? — Nitko. Razprava je zatvorena. Rieč ima izvjestitelj.

Ljubić. U Odboru gdje smo bili u 4 člana prisutna glasovala su dva za, a dva smo proti tomu da se dade 500 fior. potpore; zato sam ju u moje ime predložio da se predje na dnevni red preko prošnje crkovinarstva S. Stošije.

Predsjednik. Najprije glasovati će se o predlogu izvjestitelja da se predje na dnevni red. Gospoda, koja pristaju na taj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). Predlog je pao.

A sada je glasovati o predlogu D.ra Podića, koji glasi (*čita*):

Neka se udieli f. 500 doprineska iz pokrajinske zaklade u gradnju zvonika S. Stošije u Zadru.

Gospoda, koja pristaju t j predlog, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

Ljubić (*čita*) Br. 145. Julija Budrović moli milostinju.

Ovo je kćer bivšeg učitelja, nesretna djevojka, koja je bolestna i u nevolji, moli milostinju. Odbor predlaga: neka joj se doznači za jedan put f. 20.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 147. Jakov Marušić, moli milostinju.

Ovaj je čovjek radio na sgradji bolnice Zadarske, te slomio nogu padom sa sgradje; Odbor predlaga: da se doznači Jaku Marušiću f. 20 milostinje za jedan put.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 158. Udovica File Tocilja, prosi milostinju.

Ona se udala kad je već učitelj Tocilj umirovljen bio, i tim nije stekla pravo na mirovinu; nu imala je mnogo troška za bolest i sprovod pokojnog muža, te molbenički Odbor predlaga: neka se Fili Tocilja doznači f. 20 pripomoći za jedan put.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 77. Marinković Frano moli povišenje godišnje milostinje.

Ovaj bivši učitelj nije imao pravo na nikakvu mirovinu, ipak Sabor mu je udielio priličnu mirovinu od milosti, a sada on traži da mu se to povisi.

Prošnja nije nikako opravdana, te Molbenički Odbor predlaga: neka se preko iste predje na dnevni red, a obzirom na siromaštvo prositelja, neka mu se udieli za jedan put f. 20 milostinje.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj predlog molb. Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 125. Jozo Pupa prosi povišenje mirovine.

Ovaj je bio sluga kod pučke škole u Dubrovniku, te bio umirovljen su 150 fior. a služio je nepunih 35 godina. Po zakonu nije mu se moglo odmjeriti više od 30 godina službe za mirovinu, ali u ime pravednosti Molbenički Odbor predlaga: neka se Jozi Pupi odsieče mirovina na sedam osmina uživane plaće, t. j. fior. 175.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. —

Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog molb. Odbora, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 107. Vicko Oparenović prosi povišenje mirovine.

Njemu je hvalilo samo malo mjeseci službe da postigne cielu mirovinu.

Pokrajinsko Vieće nije moglo po zakonu odmjeriti mirovinu nego na 30 godina službe, zato se on obraća Saboru, da mu je odmjeri napram 35 godina službe, te Molbenički Odbor predlaga: neka se Vicku Oparenoviću mirovina povisi na godišnjih f. 350.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj predlog molb. Odbora, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 65. Celestin Medović, učenik slikarstva u Monarkovu, prosi stipendiju.

Ovaj je mladić poznat već Visokom Saboru, dokazao je velike sposobnosti u slikarstvu te uživa u umjetničkom svietu liepi glas; zato Molbenički Odbor predlaga: Neka se Celestinu Medoviću doznači 300 f. podpore.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Tko pristaje na predlog Molbeničkoga Odbora, neka ustane. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 56. Lalić Jozip učenik slikarstva moli podporu.

Ovaj je mladić i lani bio poduprt od visokog Sabora sa 200 f. On liepo napreduje te je pokazao do sad izvrstan uspjeh, kroz to stigla ga nesreća da je izgubio jednoga dobročinioca, mislim pok. biskupa Maupas. Odbor predlaga: neka se Jozipu Laliću za g. 1892 doznači f. 300 podporine.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu *(Većina)*. Primljeno.

Ljubić (*čita)* Br. 49. Antica Bogdanović, učenica slikarstva u Beču, prosi podporu.

Ova gospodja pokazala je mnogo dara za slikarstvo. Ako i ima podpore iz državnih sredstava, nu ta nije dovoljna; s toga Molbenički Odbor predlaga: Neka se Antici Bogdanovića doznači f. 100 podpore za g. 1892.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 21. Ante Nedved prosi milostinju.

Ovaj je vojnik izgubio vid pri gradnji pokr. ceste „Rodić“. Živi od milostinje, obraća se svake godine ovome Saboru, te i ove prosi, a Molbenički Odbor predlaga: neka se Anti Nedvedu doznači f. 20 milostinje.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu *(Većina)*. Primljeno.

Ljubić. (*čita*) Br. 52. Ljubica ud. Dolić prosi da joj se povisi mirovina.

Ova udovica neima naslova da joj se povisi mirovina. Nu obzirom na to, što hrani svoje i roditelje pokojnoga muža, Molbenički Odbor predlaga: neka se Ljubici ud. Dolića doznači za jedan put f. 50 milostinje.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 86. Asyl-Verein učenika sveučilišta u Beču, moli podporu.

Molbenički Odbor predlaga: neka se Asyl-Vereinu doznači 20 f. podpore.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko.— Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 83. Kninsko starinarsko družtvo moli podporu. S istih razloga s kojih se je prošlih godina dala tomu zaslužnomu družtvu podporu od 500 f., Molbenički Odbor predlaga da se i za ovu godinu dade 500 f.

Predsjednik. Razprava je otvorena. Rieč ima zastupnik Bjelanović.

Bjelanović. Radi svih onih razloga koje smo iztakli za prošlih saborisanja, mi Srbi nećemo ni ovaj put glasovati za ovaj predlog.

Čuo, sam ali nisam čitao, da je u izvješću ovoga kninskoga družtva jedan član predložio da bi se imalo prenieti djelovanje toga družtva u Solin, jer da u Kninu nema više što izkopati. Eto što stoji u toj molbi napisano (*čita*).

Mi dakle vidimo da se posljednjih godina nije ništa našlo i da se novac troši baš uzalud. Zašto družtvo nešalje izvješće o radu na Sabor, da bi se moglo viditi imali uspjeha i kako to družtvo troši te zemaljske novce?

Tako mi ne znamo zašto tu podporu dajemo. Ja bi iznio predlog da se predje preko toga na dnevni red, ali znam da nebi uspio, s toga se izjavljam u ime moje i mojih drugova proti ovoj potpori.

Predsjednik. Pita li još tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. Rieč ima izvjestitelj Ljubić.

Ljubić. Ja se ne čudim što gosp. Bjelanović poriče svaki uspjeh ovome družtvu. Ali ono je svoje izvješće tiskalo i u sviet turilo, a iz istoga se vidi da se može pohvaliti liepim radom a izvrstnim napredkom.

Izkopine koje su pronadjene od velike su vriednosti za poviest našega naroda hrvatskoga, pa narod ne smije zapustiti družtvo u njegovu rodoljubnom radu, s toga Molbenički Odbor predlaga: Neka se starinarskom družtvu u Kninu doznači za god. 1892 f. 500 pripomoći.

Predsjednik. Gospoda, koja pristaju na predlog Odbora neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 137. Ivan K. Novak učitelj, pita pripomoć u naukovne svrhe.

Ovaj učitelj radi o kukcima, koji su štetni po gospodarstvo. Pošto imade zaklada u poljodjelske svrhe, s kojom upravlja Zemaljski Odbor, Molbenički Odbor predlaga: neka se prošnja ustupi Zemaljskomu Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Ona gospoda, koja primaju predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 135. Ilija Rosić prosi podporu za svoga sina učenika poljodjelstva.

Molbenički Odbor predlaga: neka se i ova prošnja ustupi Zemaljskome Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 146. Učitelj Juro Tripalo želi poć učiti kako u Bosni goje duhan, pa one načine širiti u okolici Sinjskoj, za to prosi pripomoć.

Molbenički Odbor predlaga: Neka se i ova prošnja ustupi Zemaljskom Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na ovoj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 167. Tužba Julija Franića i družine iz Vrgorca, proti tamošnjem obćinskom upraviteljstvu. Molbenički Odbor predlaga: da se ova tužba izruči Zemaljskom Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 166. Krunoslav Miličić prosi pripomoć za poljodjelske nauke.

Molbenički Odbor predlaga: neka se prošnja ustupi Zem. Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovoj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 117. Petar Lorini u ime težačke zadruge u Salim prosi podporu.

Ovaj učitelj ustrojio je težačku zadrugu, koja je pribavila 20 jut. zemlje. Ovdje se oni uče racionalno raditi. Nu treba im novaca, da mogu nabaviti nuždna ratila, Odbor predlaga: neka se prošnja ustupi Zem. Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 55 D.r Ivan Marčelić, liečnik pomoćnik kod bolnice u Arbanasim, pita povišenje plaće.

Molbenički Odbor ne nahodi opravdan zahtjev o povišenju plaće, nu priznajuć vanredne zasluge prositelja i da mu se mora nagraditi trud, predlaga: neka se prošnja ustupi Zemalj. Odboru za vanrednu nagradu.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju na predlog Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić *(čita)* Br. 142. Vidoš Mate iz Kune, prosi pripomoć za gradnju puta.

Molbenički Odbor predlaga: neka se prošnja ustupi Zemaljskomu Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 123. Obćina Mljet prosi pripomoć za puteve.

Molbenički Odbor predlaga; neka se ustupi Zemaljskomu Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Ona gospoda, koja primaju predlog Molbeničkog Odbora, neka ustanu (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 138. Obćina Kninska pita pripomoć za puteve.

Molbenički Odbor predlaga: neka se ustupi Zemaljskomu Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 150. Članovi zadruge Kninske za uredjenje Krke traže preinaku §. 8 Ustanova.

Molbenički Odbor predlaga: Neka se prošnja ustupi Zemaljskomu Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. (*čita*) Br. 112. Zadrugari Prominski pitaju istu preinaku kao i Kninski.

Molbenički Odbor predlaga: Neka se i ova prošnja ustupi Zem. Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja pristaju na taj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 108. Matilde Batinić, udovica pisara kod bolničke Dubrovačke, pita pripomoć. Molbenički Odbor predlaga: Neka se prošnja ustupi Zemalj. Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda koja pristaju na taj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 89. Dumica ud. Bilan prosi milostinju.

Molbenički Odbor predlaga: Neka se prošnja ustupi Zemaljskomu Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Ona gaspoda, koja pristaju na predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 80. Občina Bolska, pita pripomoć za gradnju puta na „Vrh“.

Molbenički Odbor predlaga: Neka se prošnja ustupi Zemalj. Odboru.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Ona gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić (*čita*) Br. 78. Miho Vrčić učitelj, prosi pripomoć.

Pošto je Vrčić u službi, Molbenički Odbor predlaga: neka se prošnja ustupi pokrajinskom školskom vieću.

Bez razprave ustupljene su takodje Pokrajinskomu Školskomu Vieću sliedeće prošnje: Br. 115. Berke Kirigina, učitelja, za pripomoć; Br. 143. Ante Vladislavića, za pripomoć; i Br. 134 Občine Komižke, za podignuće podučiteljskog na učiteljsko mjesto.

Bez razprave su ustupljene Namjestništvu sliedeće tužbe i prošnje: Br. 141. Tužba Občine Metkovske proti postupanju onog Poglavarstva; Br. 132. Prošnja Bralić Marka za pripomoć iz zaklade iznemoglih vojnika; i Br. 116. Tužba Občine Luštičke proti postupanju Poglavarstva Kotorskoga.

Napokon po predlogu molbeničkog Odbora bez razprave ustupljene su Zemaljskomu Odboru prošnje: Br. 79 Frane Radića, za pripomoć u znanstvene svrhe; Br. 178 Glavara od Prekoga, za pripomoć u gradnju puteva; kao što se prelazi na dnevni red preko prošnja: Br. 169. Ane ud. Levisa, za godišnju milostinju; i Br. 114 Frane Gospodnetića, za podporinu.

Predsjednik. Molim, gospodo, imamo da glasujemo o zaključku predloženu od čast. zast. Ljubića glede nagrade kateketam za g. 1893 i unapried. Taj predlog bi izručen financijalnomu Odboru da o istom izviesti; s toga molim čast. D.ra Čingriju da izviesti.

Čingrija. Častni zast. Ljubić podnio je zaključak, da se dade nalog zemaljskomu Odboru (*čita*).

Po obaviestim, što jih je dobio fin. Odbor od izvjestitelja Zemalj. Odbora, vidi se, da se je ova podpora smanjila, a sada je ostalo kako je predložilo pokr. školsko vieće. Da se izbjegne svakom nesporazumku, fin. Odbor predlaže da se ovamo umetnu ove rieči *(čita)*.

S time će se složiti i predlagatelj.

A što se tiče naloga, koga iznio častni Ljubić i koji glasi *(čita)*, to finan. Odbor ne može da pristane nanj, jer neće da skuči rad Odbora zemaljskoga u neke granice. Odbor neka glede toga imade slobodne ruke. Sta ga bi on predložio, da taj današnji predlog bude primljen ovako popravljen *(čita)*.

Ljubić. Pošto moj predlog ne smjera nego na to, da kateketam bude bolje no što bi njim hotio dati Ministar Gautsch; a pošto izpravak Financijalnoga Odbora obetaje nesto više nego što sam ja predlagao, pristajem uz izpravak.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Zaključak financijalnog Odbora glasi:

Čingrija *(čita)*:

Zaključak: Neka se vjeroučiteljem kod javnih pučkih učiona nagrada za predavanje vjeronauka odmjeri za god. 1893 istom mjerom, kao što je bila odmjerena za god. 1892, a manjak koji bi nastao nadoknadi iz zemaljske zaklade.

Predsjednik. Gospoda, koja primaju ovaj zaključak, neka ustanu *(Većina)*. Primljeno.

Sad je na glasovanje Nalog; molim gospodina izvjestitelja da ga pročita.

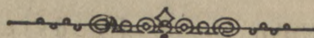
D.r Čingrija *(čita)*:

Nalog: Daje se nalog Zemaljskomu Odboru, neka za dojduće zasjedanje spravi Zakonsku novicu za preinaku pokr. Zakona 27. siečnja 1891 Br. 9 prama faktičnim potrebam pokrajine.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje pročitani Nalog; — Tko za nj glasuje, neka izvoli ustati. *(Većina)*. Primljeno.

Zaustavljam sjednicu i nastavak iste uričem u 7 sati večeras.

(Sjednica prekinuta u 1 s. 50 č. po podne)—

(Nastavak sjednice u 7 s. i 25 č. u večer).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Borčić Lovro i Pugliesi D.r Ante.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić; zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić; savjetnik c. k. Namjestništva Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je opet ovorena. Broj je prisutnih zastupnika zakonit. Na dnevnom je redu 4. točka: Izvješće financ. Odbora o predračunu zemaljske poljodjelske zaklade za g. 1892. Molim izvjestitelja fin. Odbora, D.ra Čingriju, da pročita izvješće.

D.r Čingrija *(čita):*

Visoki Sabore!

Do časti je financijalnom odboru izviestiti o proračunu pokr. poljodjelske zaklade za god. 1892.

S računarskog gledišta nema se šta opaziti, pošto se predračun naslanja na faktične ispadke za god. 1891.

Glede doprineska za poljodjelsku školu u Gružu, vidiv da su već prošla tri mjeseca školske godine; vidiv izvješće 19 tek. Broj 1250 Zemaljskog Odbora podnešeno ušljed zaključka saborskoga primljena u sjednici 7 studenoga 1890, kojim se predlaže da se škola gruška primi na teret zemaljske poljodjelske zaklade, a učitelji da se proglase stalnim zemaljskim činovnicima; vidiv da bi tim bio stvoren redoviti položaj toj školi; financijalni Odbor predlaže:

Neka Visoki Sabor izvoli uzeti proračun pokrajinske poljodjelske zaklade za g. 1892, podnešen od Zemaljskoga Odbora izvješćem 2 studenoga 1891 Br. 4928, za podlogu posebne rasprave i primiti sve dotične stavke pri posebnom glasovanju.

Financijalni Odbor

Zadar, 31 ožujka 1892.

Predstojnik-Izvjestitelj
Čingrija

Predsjednik. Otvorena je obća razprava o poljodjelskom proračunu za godinu 1892. — Pita li tko rieč? Rieč ima zast. pl. Tartalja.

Pl. Tartalja. Dvie pogibelji eto priete našem najvažnijem proizvodu, našem vinu, koje sačinjava ako ne bogatstvo, to svakako priličòi dohodak potrebam za naš život.

Vinu prieti pogibelj s dvie strane: jedna sa strane čovjeka, ako se Italija posluži onom poznatom tačkom 5 ugovora s Austro-Ugarskom; druga od najneznatnije i najnerazvinije stvari, od filoksere, kada bi se ona iz kvarnerskih otoka uvukla u našu pokrajinu.

Radi prve pogibelji, učinilo se što se je moglo, e da udarac ne bude smrtan, i što je dozvoljeno u tom pogledu. Što se tiče druge pogibelji, od one bi se još za dugo vrieme mogli očuvati, kad bi vlasti upotriebile sva sredstva, kad bi naime što strožije bilo zabranjenjo uvažanje bilja, i povrća, te voća iz okuženih krajeva. To se doslije nije htjelo učiniti, jer je visoko Namjestništvo reklo, da je to protivno medjunarodnom ugovoru. Uzalud se ovdje pozivati na medjunarodne ugovore, kad kvarnerski otoci pripadaju Austriji.

U kratko da Vam predočim, kako stvar stoji. Kako bi se prepriečilo da se ne unese filoksera, Zem. Odbor učinio je vladi nekoliko predloga, medju kojima bio je i onaj, da bude zabranjeno uvažati biljke iz okuženih zemalja u Dalmaciju. Visoko ministarstvo nije na to pristalo. Kad se je malo poslije sastala pokrajinska filokserna komisija, prihvatila je onaj predlog, te ponovila ministarstvu. Ministarstvo je i ovaj put odbilo i Poljodjelsko pokrajinsko vieće niti je predlog učinilo vladi. Uzalud kad sam ja bio u Beču kao član centralne filokserne komisije, koja je viećala u novembru, ja sam u jednoj sjednici, kojoj je prisustvovao i g. ministar, potakao jedan drugi predlog, da bi bio ponovljen stari bernski ugovor.

Do sada nije bilo još odgovara na predlog pokr. poljodjelskoga vieća. Pošto još neima odgovora, to držim za shodno, da bi Visoki Sabor podupirao, te preporučio visokom ministarstvu predlog pokrajinskog poljodjelskoga vieća.

U tom pogledu čast mi je predložiti sliedeću rezoluciju (*čita*):

„Sabor dalmatinski preporučuje Visokomu Ministarstvu poljodjelstva, da izvoli pristati na predloge pokrajinskoga gospodarskoga Vieća u Dalmaciji, da bude bezuvjetno zabranjen uvoz koje mu drago bilјke u Dalmaciju iz kvarnerskih otoka po filokseri okuženih“.

No pošto mi je, to ću obrazložiti u kratko i drugu jednu rezoluciju Visokom Saboru. Već je obćenito pripoznato, kako veliki upliv imadu župnici na narod i na razvitak i napredak poljodjelstva u puku. Ali župnici nisu u stanju podučavati u onom predmetu, u kojem se nisu nikad vježbali. Kod drugih naprednih naroda podučavaju se djaci u svećeničkim seminarijama poljodjelstvu. Tako je bilo i kod nas. Al je pred 20 — do 30 godina to ukinuto. Gospodarsko vieće učinilo je već predlog u tom smislu visokoj vladi, ali nema odgovora. Mislim da mi nije više treba obrazlagati moj predlog — te stavljam visokom Saboru sliedeću rezoluciju (*čita*):

„Sabor dalmatinski preporučuje Visokomu Ministarstvu poljodjelstva, da izvoli pristati na predlog gospodarskoga pokrajinskoga Vieća u Dalmaciji, da, toliko u katoličkomu, koliko u pravoslavnomu sjemeništu ovdje u Zadru, budu djaci podučavani i o poljodjelskim pravilima“.

Predsjednik. Pita li još tko rieč u obćoj razpravi? Rieč ima zastupnik vitez Trigari.

Trigari. Eccelsa Dieta! Onorevoli signori deputati! L'argomento che oggi va a trattarsi è uno dei più importanti di cui l'Eccelsa Camera abbia a occuparsi. Non intendo con ciò che si faccia luogo alla domanda da me fatta, quando già in altri anni mi occupai della questione. L'argomento di cui si tratta è di molta vitalità e tale da meritare l'attenzione della Camera, perchè si tratta della popolazione agricola, che si trova oppressa ed ha bisogno che le si venga in aiuto, se non si vuole che vada incontro all'estrema rovina.

Ancora nell'anno 1889 ebbi l'onore di trattare questo argomento, e, precisamente nella seduta del 9 agosto, ricercava che venisse modificato il paragrafo 4.o della legge forestale pell'effetto che l'autorità politica, per destinare le riserve dei boschi, abbia a sentire anche le relative comuni con voto non deliberativo, ma consultivo. Su questa domanda la Dieta trovava di passare all'ordine del giorno, votando invece una risoluzione in cui raccomandava al governo di Sua Maestà di limitare questi luoghi di riserva per non cagionare la rovina di questa popolazione. Da allora stette attento per vedere quali disposizioni prenderebbe l'eccelso governo in proposito; ma, a dire il vero, rimase deluso. Nulla si fece, anzi, tutto ciò che si fece posteriormente, fu a danno della popolazione agricola. Agli onorevoli deputati non può esser sfuggito che il fondo di agricoltura propriamente è ricavato da multe che si incassano per contravvenzioni boschive. Pensare che nel preventivo di agricoltura sono anticipatamente previsti fiorini 11000, che devono ricavarsi da multe, è una cosa che insaguina. In quanto che, se fosse la parte agiata della popolazione la colpita, direi: che paghino, lo possono fare per il benessere generale; ma invece questo non è il caso. La verità è che questi 11000 fiorini preventivati stanno a carico dell'infima classe della popolazione agricola.

La legge dell'anno 1852 tende ad impedire singole azioni contrarie al progredimento dei boschi.

Per giovare ai boschi si credette bene di vietar anche le capre. Tali disposizioni si danno facilmente, ma quali ne sono state le conseguenze? Lo dimostrerò coi dati desunti nel dettaglio dei rispettivi preventivi, che furono già trattati anteriormente.

Le spese per il fondo di agricoltura an-

nualmente ascendono a circa 16000 fiorini. E si rileva dai dati presi in esame, in questi ultimi 15 anni, che diversi distretti furono colpiti da queste multe.

Le multe sono enormi se si considera che il solo distretto di Spalato pagò 30,399 fior., Sign e Verlicca 20.187 — Zara 17,535 — Knin 16.300 — Imoschi 14,868 — Bencovaz 14,704 fiorini. Gli altri distretti, come Lesina, Cattaro e Ragusa, hanno importi minori. In complesso la popolazione agricola pagò 130,000 fiorini, a titolo di multe!

Questo denaro fu ricavato senza pietà dal popolo della campagna che non ha neppure i mezzi di sussistenza. E quali sono i motivi che determinarono questi pagamenti? Le contravvenzioni boschive. Se questa povera gente raccoglie, o per riscaldarsi o per il bestiame, la parte asciutta della legna ed il fogliame caduto, incorre in una contravvenzione boschiva!

E questo non è tutto. Le multe vanno a benefizio del fondo provinciale di agricoltura. Ci sono però anche gli indennizzi forestali, che non fanno parte del fondo di agricoltura, e questi ascendono niente meno che a 110,000 fiorini.

Tutto questo pagò il popolo, cui si dice di voler giovare; ma invece nessuno leva la voce per indicare un così grave inconveniente. Si dirà che esiste una legge e che bisogna eseguirla. Tante leggi vi sono, che sono buonissime, ma non per tutti i luoghi.

I boschi hanno il loro merito anche per l'agricoltura, e si dovrebbero coltivare, ma tutto dipende delle condizioni speciali.

In Stiria, per esempio, senza il bisogno di questa legge, lo fanno da per sè, perchè ivi il bosco fornisce legname per costruzione, e nessuno va a tagliare un albero di abete per farne legna, quando esso può rendere meglio facendone travi o tavole. Colle riserve si vogliono far crescere i boschi. Ma dall'anno 1852, in cui la legge fu emanata, i boschi sono nell'identico stato. Adduce un solo esempio. Partendo col vapore da Zara, a non molta distanza, si passa pella località Tustizza, che parte da S. Cassiano e va sino a Zaravecchia. Là volevano far crescere il bosco, e venne posto sotto riserva, ma bosco, non può esservi perchè la qualità delle piante è tale che nè crescono, nè si alzano. Fatto sta, che esso è in riserva da venti anni e non potè mai progredire. Là neppure è permesso il pascolo delle capre.

Non entrerò nella discussione di un'altra sessione sul danno derivato dalla diminuzione delle capre, delle quali il popolo ricava latte e concime. Si diceva che il popolo avrebbe avuto altri compensi.

Ma quali? domando. I boschi? non si vedono crescere. L'acqua? si ebbe invece la siccità. Non so che altri compensi vi possano essere. Ma, oltre alle multe ed agli indennizzi, vi furono condanne di 14868 giorni di arresto, in commutazione di multe che non potevano pagarsi. Questi sono fatti, questa è statistica.

Osservo essere immorale avere un fondo di agricoltura che si basa unicamente su multe. Perchè la rendita di quel fondo, che si preventiva a f. 16.000, è costituita da f. 11.000, ricavati da multe, e da f. 5000 di beni dal capitale formato da sopravanzi di multe riscosse negli anni precedenti. Anche io ho speso qualche migliaio di fiorini per attivare un podere modello, e per acquisto di animali, e non ho mancato di provvedere a tutte le esigenze per il mantenimento degli stessi. Pur troppo però gli unici animali minuti che si permettono sono le pecore, e le pecore da noi noi non reggono. Ogni due o tre anni c'è una forte mortalità, ed in quest'anno essa arrivò, come i signori del governo lo sapranno, al 30 per cento. Le capre invece sono più robuste, mangiano ogni cosa e resistono al freddo; e quindi è più facile il loro allevamento e più sicuro n'è l'utile.

A render chiara la posizione, devo avver-

tire che oltre i 131,000 fiorini che il povero ha già pagato per multe al fondo di agricoltura, vi è ancora una restanza di fior. 22146 non esatti per mancanza di mezzi! Non si da il pane; si fa una legge per l'acqua che aggrava i comuni e le frazioni; e tutto ciò si chiama progresso! Credo che ognuno che ha cuore deve commuoversi, pensando all' avvenire del nostro paese. In altra occasione dimostrai che anche sotto Dandolo non si distruggevan le capre; eppure vi erano boschi. Se il governo vuole, sono pronto andare sopraluogo, per mostrare che, dove venti o 30 anni fa vi erano i boschi, adesso non se ne vede più traccia. Ciò dico delle comuni di Novegradi, di Zaravecchia, e, per la conoscenza che ho, del comune di Zara. Pel rimanente territorio mi riporto a quanto disse il mio collega, l' onorevole Kulišić. Nella stessa occasione avevo pure rilevato che sotto Dandolo si avevano 800,000 capre; oggi non credo che esse giungano a due o trecentomila. Questa ricchezza è sfumata per una legge, che ne vieta il pascolo, senza riguardo alle condizioni locali.

Porto ad esempio il villaggio di Polesnik. Nello stesso vi ha un bosco di un circuito di molte miglia, dove nessun danno possono fare le capre; ma pure non si permettono. Il principio è assoluto: niente capre, per attendere i boschi futuri. Ma credo che si morirà di fame prima di veder crescere i boschi. (*Ilarità*).

Il danno che la popolazione ebbe dalla distruzione delle capre, senza esagerare, si può valutare almeno a un milione. Un giornale, che si chiama, credo, *Smotra Dalmatinska*, e nel quale ammetto che vi siano delle buone idee, scrive: „Una capra di meno, un albero di più". Ciò è bellissimo e va benissimo per chi scrive! (*Ilarità*). Si dice „alberi", ma che alberi? Forse di aranci o di datteri? Perchè si sa che, da noi, un albero ha poco valore ed assai meno di una capra. Un rimedio vorrei proporre. Non gia domandando una modificazione del § 4 della legge forestale, perchè non sarei ascoltato, come nol fui nel 1889. Ma che, conseguentemente alla risoluzione votata in quell' anno per decretar le riserve, si sentissero i convocati villici, ed i tratti da riservarsi si dividessero in dodici o dieci sezioni, riservandone ogni anno una. Con tale sistema potrebbe continuare il pascolo, senza danno del bosco. Invece si riserva tutto e nulla più resta pel pascolo.

Con questo sistema, in sedici anni, fra multe e indennizzi, si sono pagati 353,481 fiorini. Le multe furono devolute al fondo di agricoltura, che avrà i suoi meriti; ma dei meriti problematici, che si sentiranno nel futuro, dai posteri, mentre si deve pensare all' esistenza di quelli che vivono adesso. (*Ilarità*).

Concludo con una domanda. Si vuole continuare con questo sistema? Si faccia pure. Io come podestà e come deputato feci il mio dovere, avendo rilevati i danni di questa forma d' amministrazione, che mi sembra assai dannosa. A tutti deve stare a cuore il benessere del popolo, ma al governo in ispecial modo, e il governo in questo caso si assume una grande responsabilità, privando con una legge la gente di campagna dei mezzi di sussistenza; perchè le capre sono per quella classe del popolo un mezzo di sussistenza assai importante, avendo da esse per l' alimentazione il latte, e per l' agricoltura il letame. E per di più avranno la peronospora e la filoxera, ma serberanno i soli boschi. Evvivano dunque i boschi. (*Smieh*).

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Biankini.

Biankini. Visoki Sabore! Častna gospodo zastupnici! — Kaže naša hrvatska poslovica: kad susjedu kuća gori, i sam sebi se boji — nosi vodu u tvoju. I mi imamo zašto bojati se! — Strašni plamen filokseričné zaraze uništuje kuću i imanje naše jednokrvne braće u susjednoj Istri i Banovini, pa, kao zloslutni bliesak munje, kroz crne oblačine, u predstojećoj oluji, prieti nam i s preko mora, sa talijanske obale.

Ta grozna pogibelji, kojoj su težke posljedice nedogledne za svu Dalmaciju, više nego ovaj kukavni proračun od 16.000 fior., što nam je glasovati, pored ogromnih potreba našeg poljodjelstva — nutka me da rečem koju pri današnjoj razpravi.

A prije svega, gospodo zastupnici, ne mogu da zatajim veliku stravu, koja je zavladala svakim misaonim čovjekom u Dalmaciji u oči ove užasne pogibelji, poglavito s nepouzdanja prama visokoj vladi, radi njezinog neodlučnog i polutanog djelovanja pri ovako kobnom času.

Roma deliberante, Saguntum periit! Kod visoke vlade imamo filokserično povjerenstvo, imamo pak mjestna povjerenstva proti filokseri, imamo i pokrajinsko poljodjelsko vieće. Svi ti ugledni sborovi, u ovo zadnje doba, više ili manje baviše se o očevidnom razpu što nam prieti sa trijuh strana, viećaše i poprimiše shodnih zaključaka na obranu, ali koja hvajda?

Najpoglavitiji njihovi zaključci, jedini, koji nas mogu valjda spasiti, ostaju na papiru mrtvim slovom.

Izvolite, gospodo zastupnici, prošetati se po liepom zelenom trgu grada Zadra, pa svratite se i na njegovu sjevernu obalu, i tu ćete opaziti, da se povrće, krumpiri kapula, luk, kupus, repa svake vrsti, i ostalo prodavaju danas mirno i slobodno, isto kô što se prodavaše, kad su svi vinogradi i u Austro-Ugarskoj i Italiji bili najzdraviji.

Podjite malo dalje k iztoku stare obale Zadarske, i tu ćete naći ne samo Puljizâ, nego često i naših Hrvata sa Kvarnerskih otoka, koji vam pred svojim brodovim prodavaju poljskih proizvoda, još oprašenih zemljom, iz koje su izkopani.

Uspneteli se pak na jedan od parobrodâ, koji mal ne svaki dan dolaze u ovdješnju luku iz Trsta, iz Rieke, ili iz Jakina, tu ćete sjegurno viditi i cvieća, i uresnog grmlja, pa i šumskog drveća.

I sve ovo što vidite u Zadru, s malom razlikom, vidit ćete, gospodo zastupnici, i po svim ovećim našim primorskim mjestim; pa budete li razmišljali, kakva je to neizmjerna lakoumnost i neopreznost; budete li razmišljali da se trsna uš širi selenjem iz korenja na korenje i rojenjem; da se razplodjuje nevjerovatnom brzinom; da ih ima krilatih i bezkrilatih; da jedna sama bezkrilata uš snese 50 do 80 jajâ; a da kroz jedno ljeto, to jest od travnja do studenoga, ima osam generacijâ; budete li razmišljali, da kad bi se — sačuvaj Bože — jedna sama filokserična uš uvela u Dalmaciju, i kad bi snesla ne 50 do 80 jajâ, kô što obično leže, već samo 20, kroz jedno ciglo ljeto, u 8 generacija, razplodilo bi ih se 25 miljardâ i 600 miljunâ; budete li razmišljali da drvlje, povrće, uresno grmlje i cvieće, kojih se svaki dan unaša u Dalmaciju, i ako uprav ne dolaze iz okuženih predjela, prolaze kroz iste, i da je dosta da doleti, ili da se priliepi na nje jedna sama filokserična uš, a da u 5 6 godinâ budu uništeni svi naši vinogradi od Raba do Spiča; budete li sve to razmišljali, gospodo zastupnici, vi se ne ćete moć dosta načuditi bezkrajnoj bezumnosti, kojom se u ovom životnom pitanju postupa.

Pravo je čudo božje, ako se uništujuća uš nije jur uvukla u naše vinograde, a bit će još veće čudo, ako se unapried ne uvuče, ostanuli stvari, kô što su danas.

Odredbe, koje je dosada visoka vlada poprimila proti filokseri, niti su osbiljne, nit nas mogu zaštititi. Jer svi vidimo, da, poput silovite bujice, filoksera k nama dolazi; vidimo da ruši već i pridvorje naše kuće, a mi kućna vrata još ne zatvaramo, dapače, mi držimo još širom otvorena i vrata i prozore.

Odvratit će mi, valjda, gospodin vladin povjerenik, da ni visoka vlada ne može sve učiniti što bi htjela; da su po sriedi medjunarodni ugovori; da ju u pitanju filoksere

vežu zaključci Bernske konferencije 3 studenoga 1881.

Ali to nisu razlozi, koji mogu opravdati propast ciele jedne zemlje, skrajno osiromašenje, izseljenje i smrtno gladovanje hiljadâ i hiljadâ naroda.

Ugovori su stvoreni da se do potrebe mienjaju, popravljaju, i ukidaju; da štite medjunarodne interese, a da nikomu ne budu krvničkim nožem.

Ako je Bernski ugovor zaprjekom da se Dalmacija obrani od biča, koji joj neumoljivo prieti, zašto visoka vlada nije uznastojala, ili neuznastoji, da se preinači?

Vinogradi dalmatinski, po sudu strukovnjakâ, predstavljaju danas vriednost od 70 do 80 miljunâ fiorinâ. Sve polakšice, koje Italija uživa polag Bernskog ugovora svadjaju se na nekoliko hiljadicâ lirâ što ona utjerava preko godine od prodaje voća i povrća po našim krajevim.

Pa zar ne vriedi tu malu svotu žrtvovati onoj od 80 miljunâ, jedinom biću, jedinom sredstvu življenja dalmatinskih stanovnika, koji jur bijahu okrutno, preko svake mjere, oštećeni i žrtvovani, zadnjim trgovačko-pomorskim ugovorom, susjednoj kraljevini?

Da imadu prama nami malo više srdca ljudi koji drže u svojim rukam našu sudbinu, oni bi dosada ne samo bili preinačili, na spas Dalmacije, Bernski ugovor, već bi ga do potrebe bili i poderali.

Salus reipublicae — ili da pravednije rečemo — *salus populi suprema lex esto!* Ničiji egoizam, pa ni najveći diplomatički ciljevi ne smiedu poć tako daleko, da njim se mora žrtvovati naš obstanak.

Mi ne možemo zahtievati od visoke vlade, da proti filokseri ogradi Dalmaciju kinežkim zidom; ali moramo zahtievati i zahtievamo da absolutno i bez iznimke zabrani uvoz, i sa inozemstva i sa unutrnjih strana, svih onih predmeta, koji mogu uvesti ubitačnu uš u naše vinograde; možemo zahtievati, da na vinograde okužene pred našom kućom uporabi tako zvani *système extinctif*, toli uspješno uporabljen u Švajcarskoj i Italiji, i preporučen po sastanku vinogradarâ u Gorici rujna mjeseca prošle godine, i po strukovnjaku profesuru G. B. Cerlettiu, na medjunarodnom sastanku Bečkom godine 1890; možemo zahtievati da uvede filokserne straže, i razne druge odredbe, koje su neobhodno potrebite u ovako kritičnom času.

Dok visoka vlada sve to ne učini, mi ne možemo i ne ćemo bit mirni, i ona će sama nositi pred Bogom i narodom težku odgovornost za strašne posljedice, koje će oćutiti Dalmacija od filokseričue zaraze.

Te su posljedice, gospodo zastupnici, tako crne, da se pamet muti, kad se i samo na nje pomisli.

Francuzka, Italija, Švajcarska, Ugarska, pa i naša Hrvatska, oćutiše filokserični bič, ali mu ne podlegoše, uz svoje poljodjelstvo, racionalno razvijeno, uz svoju trgovinu, uz svoj obrt, uz neizbrojne druge svoje izvore privriede,

To budi rečeno i o Dolnjoj Austriji, kojoj je, do konca 1890, po službenim podatcim ministarstva za poljodjelstvo u Beču, filoksera uništila 7. 348 hektara vinograda; o Štajerskoj, gdje je poharala 5.441 hektar; o Kranjskoj gdje utamani 6.024 hektara; o Istri gdje obatali 7.126 hektara; o Gorici gdje raztoči 419 hektara, i napokon u Trstu gdje je podgrizla 1.244 hektara vinograda, to jest, sve vinograde, kolikogod ih je Trst imao.

Po svim ovim krajevim, gospodo zastupnici, ekonomične prilike, bez prispodobe, puno su bolje nego kod nas: zemlje nisu izjalovljene; marvogojstvo, sirarstvo, voćarstvo i druge grane narodnog gospodarstva, kojim visoka vlada od godinâ i godinâ posvećuje svoju pažnju i svoje izdašne podpore,

lieće njim brzo i osjetljivije udarce filokseričnog bića.

Što da radimo, kako da živemo mi, ako nas sutra pritisne filokserična möra?

Veći dio Dalmacije, osobito primorski krajevi i otočje, visi izključivo u lozi. Ovoj jedino, i sretnim prilikam, žaliboże prolaznim, vinske trgovine, imamo zahvaliti za začasni bliesak blagostanja, u ostalom dosta čedna, koji se je gdje gdje kod nas ovih zadnjih godina bio pojavio, a u kojem je odmah neko službeno pero, u glasilu visoke vlade dalmatinske, nazrielo basnovito Gavanovo blago. Nestane li nam sutra loze, kô što je jur povoljnih trgovačkih prilika našem vinu nestalo, mi smo svi goli prosjaci, i moramo hrpimice seliti.

Jer mi nemamo jedne izruke, koja bi nam lozu mogla nadomjestiti: ne maslinu ni buhač, jer se već po sadašnjim cienam prodaje neizplaćuju; ne ribarštinu, jer nam ju tudjinci, milošću visoke vlade, uništise; ne pomorstvo, jer je gotovo već izdahlo, u sladkom zagrljaju poreznih organa; ne trgovinu, jer nemamo ni prave željeznice, ni dostatnih obćila; ne voćarstvo, jer i neobstoji; ne marvogojstvo, jer nam je i to od visoke vlade uništeno, kako ću malo kasnije dokazati; ne obrtnosti kakve, jer za čudesa obrnosti još u Dalmaciji mi ne znamo, nego ih poštogod teoretično i maglovito pojmimo po knjigam, i po kazivanju putnikâ.

O čemu dakle da živemo, ako nas sutra prieteći bič snadje? Jeli visoka vlada na to promislila? Jeli promisiila da je ovom našem stanju ona poglavito kriva, ona, koja kroz cio ovaj viek nije mal ne ništa osbiljna i korenita učinila za ekonomično unapredjenje Dalmacije, dapače je mnogo toga učinila, da utamani i ono malo dobra što smo imali?

Ako se na sve ovo obazre visoka vlada, naći će opravdan naš zahtiev, da se svim mogućim sredstvim, pa bilo i najdrakoničnijim odredbam, zaštiti ova nesretna zemlja od zadnje propasti, koja joj prieti filokserom, i da barem unapried štogod temeljita učini za poboljšanje njezinog gospodarstva.

Osobito poljsko gospodarstvo u nas je užasno zanemareno, i sve to više nazaduje u svim svojim granam, osim valjda u vinogradarstvu.

Dobrim dielom naše su se zemlje izjalovile, a u nekim kotarim, kad rode, nije moguće ni razprodati proizvode, jer nemamo jeftinih prometnih i prevoznih sredstva, te poljski proizvodi iz zagorskih krajeva ne mogu da odole stranskoj utakmici.

Izim kukuruza i ječma, i gdje gdje nešto pšenice, raži, bara i prosa, kod nas se nezna za druge gospodarske rastline; a izim buhača, i u najnovije doba duhana — kojemu gojitba, na žalost, nije još proširena na najzapušteniji kotar Zadarski, ni na Kninski, ni na Drniški, pored opetovanih molba raznih obćina, i zaključaka ovog visokog Sabora — naš težak ne pozna nijedne druge obrtničke i trgovačke biline.

Zašto visoka vlada ne dodje u pomoć našim seljacim, podieljivanjem dobrog gospodarskog orudja i gospodarskih strojeva, da ojeftini proizvodnju; podieljivanjem dobrih vrsti sjemenja da uputi gojitbu gospodarskog i obrtničkog bilja?

Tako rade vlade u Italiji, u Francuzkoj, u Belgiji u Ugarskoj, pa i u prekovelebitskoj strani naše domovine, u Hrvatskoj, koja je tu skoro, na krasnoj svojoj izložbi, uprav iznenadila i zadivila sviet svojim znatnim gospodarskim napredkom.

Ali u Hrvatskoj, kô što u Francuzkoj i u Belgiji, u svakom kotaru namješten je po jedan izučeni gospodarski povjerenik, koji marljivo proučava mjestne odnošaje, izvješćuje i predlaže sve ono što je potrebito za unapredjenje gospodarstva.

Naprotiv, po našim kotarim nitko se nebriga

da poboljša gospodarske odnošaje nevoljnog težaka; pa još, uz to, mi vidimo od više godinâ u Dalmaciji pravi škandal, da na upravi poljodjelske struke sjedi, kod visoke vlade Zadarske, čovjek, u istinu dobar, ali koji nije nikad polazio ni najnižu poljodjelsku školu; čovjek, kojega mi, kao zastupnici naroda, i ne poznajemo; jer nikad u ovaj visoki sabor ne zalazi, valjda s bojazni da se ne nadje u neprilici, ako ga zapitamo, što je predložio i učinio u toliko godinâ da se Dalmacija napokon podigne iz strašne nemarnosti, u kojoj čami od početka ovog vieka; pa ga ni danas ne vidimo na vladinoj klupi, premda se ovdje razpravlja naš poljodjelski proračun; čovjek koji sam izpoviedo, da ga s poljodjelskim *referatom* na muke staviše, jer da on ne zna razabrati ni repu od rodakve, a kamoli što dobra i proučena zamisliti i izvesti za napredak našeg poljskog gospodarstva.

Ovom ružnom škandalu, koji se samo u Dalmaciji, gospodo zastupnici, može za toliko godinâ trpiti, imamo ponešto zahvaliti i za današnju vladinu nemarnost prama našim ekonomičkim interesim, i za strašnu zapuštenost naše nevoljne težačke ruke.

Ne radi se ništa temeljita i sustavna, ništa zamašna i ozbiljna da se poljsko gospodarstvo podigne; a ono malo što se radi, u porugljivim omeopatničnim dozam, tako se naopako radi, da bi opet bilo bolje da se baš ništa ne radi.

Otrag nekoliko godinâ, visoka vlada bila je počela uvadjati u Dalmaciju plemenitih goveda i ovaca za poboljšanje domaćih pasmina; pa je tako *mudro* tu zadaću izvela, bez proučenja i poznavanja naših odnošaja, da nam je uprav utamanila do onda prilično dobro domaće stočarstvo.

Ovih zadnjih godina visoka vlada stala je dieliti težacim, uz obaljenu cienu, sjemena od ljekarice. Pa što smo doživili? Da je razsula u narod množtvo sjemena okužena vilinom kosom, i tim posijala nepouzdanje i za svaku razboritu poboljšicu.

Iste je sreće bila i u podarivanju nekih poljodjelskih knjižica našim školam, pošto bi dokazano od strukovnjakâ, i to baš od jednog vriednog učitelja poljodjelske škole u Gružu — a te učitelje čuli smo jutros hvaliti sa vladine klupe — da iste knjižice, skalupljene nevještim rukam, sadržavaju množtvo krivih pojmova, pravih poljodjelskih erezija.

Od nekoliko godinâ, priličnom uvrjedom zdravomu razumu i vanrednoj prirodnoj darovitosti naših seljaka, visoka vlada, sad kad je ulje spalo u bezcienje, čini dolazit u Dalmaciju dva tri kaštrioca maslinâ iz Pize. Te kaštrioce, u ostalom, dobro plaćaju naši maslinogojci. Lani je vlada Pizanske kaštrioce poslala u Makarsku. Ali znate, gospodo zastupnici, kada? Kad su već vinogradi bili okopani, i kad kaštrioci nisu već mogli ni svoj posao obaviti, jer se bilo pojavilo posjednikâ za preko 1.000 stabala maslina, a za tu radju htjelo se je barem pô godine danâ. Zašto neizučit kaštrenju maslinâ po pizanskom sustavu, desetak naših težaka, a da nam netreba svake godine dozivat *tu mudrost* iz Italije? Zar naši težaci nisu tako daroviti, da bi se u pô godine danâ znali uvježbati kaštrenju po pizanskom načinu?

Ali gdje je visoka vlada pokazala svu svoju slaboću, da nerečem nesposobnost — to su vam, gospodo zastupnici, naše poljodjelske škole.

Jutros smo, u ovom visokom saboru, čuli dosta govora o školi Gružkoj. No, sve hvale kojim se sa vladine strane obasiplje ta škola, ne mogu pobiti čin, da su dosada njezini uspjesi sasvim negativni. Ja velim pak, da je 10 godinâ visoka vlada mislila i učila, kako da lošije uredi tu jedinu našu pravu poljodjelsku učionu u Gružu, i da ju povjeri nespretnijoj upravi — nije mogla bolje uspjeti, nego li je uspjela.

Nedaće Gružke škole poznate su svoj Dal-

maciji, i ja vam ih neću, gospodo zastupnici, sada ovdje nabrajati.

Spomenut ću vam samo, da netom se je ona škola otvorila, visoka vlada bi upozorena na njezine organične mane, i na absolutnu nemogućnost njezinog uspjeha, pod upriličenim joj odnošajim.

Ipak, za pet cielih godina, visoka vlada nije oćutila dužnost da učini kraj abnormalnom stanju u Gružkoj školi, u onoj školi bez ravnatelja, bez dovoljna broja učenikâ, s učiteljima mučenim i poniženim dotle, da su tu nedavno odlučili svi odreći se, ako se već starija vlast nemakne.

Poslie 5 godinâ neuspjeha, visoka vlada sada hoće da naprti na naša ledja poljodjelsku školu u Gružu. I ja to ne bih žalio, da su naše financijalne okolnosti povoljinije, jer sam uvjeren, da će pod upravom zemlje ova škola bit sretnija. Nego, žalit je, da nam se novi tereti svaki dan nameću, a da uz to vlada ništa zamašita ne čini za gospodarski napredak ove nesretne Dalmacije. U ovo pet godinâ, što vlada, a što nevoljna naša poljodjelska zaklada, potrošiše do blizu 60.000 fiorinâ za školu Gružku, a kojom korišću?

Nije bilo pravednije tu znatnu svotu uložiti za uredjenje Konavoskog polja, ili kakve potočine, ili za presušenje kakvog blata, pošto se blata danomice množe po Dalmaciji, osobito u kotaru Zadarskom, i nemilo nam kose kukavni narod svojim kužnim izparinam, a da za to visoku našu gospodu glava ne boli?

Ni glede ratarskih tečaja u Šibeniku i u Trogiru visoka vlada nije sretna, jer nezna, ili neće da ih uredi na način, da budu narodu od koristi, kô što bi imali biti.

I te naše škole, kô što ona u Gružu, obstoje samo na papiru, jer niti su zasnovane prema pravim potrebam naroda, niti su obskrbljene svim potrebitim učilim i gradivom za vježbanje, niti imadu dovoljna broja učenikâ, niti učitelji mogu da razviju svoju djelatnost po naputcim prave poljodjelske nauke, nit vide na vladi sposobne osobe, da ih razumi, da ih nadgleda, da ih bodri, da ih podupire.

Dosla je to samo kazati, da ratarski tečaji u Dalmaciji podpadaju neposrednom nadzoru ravnatelja gradjanskih ili pučkih učiona, kojim je poljodjelska znanost *X incognita!*

Kako ćete pak, gospodo zastupnici, da naše toli potrebite ratarske škole napreduju, kad ne mogu da izvedu glavni dio svoje zadaće, vježbanje učenikâ u praktičnim poljodjelskim radjam, jer nemaju ni dovoljno učilâ, ni dovoljna gradiva?

Kako ćete da napreduju, kad su pod upravom i nadzorom ljudi, koji se razume u poljsko gospodarstvo kao hodža u očenaš, te kad dodju u školu i otvore usta, izvale toliko budalaštinâ, da su na sablazan i smieh i učitelju i učenicim?

Kako ćete da te škole napreduju i da imadu učenikâ, ako i ono malo što ih polazi tečaj — poprječno 5-6 na godinu — za dugih 6 mjeseci, pri praktičnim vježbam, moraju stat prekrštenih ruku, jer ne imadu gradiva?

Samim riečim ne može se ništa uraditi, a po gotovo ne u poljodjelstvu. Tu se hoće poglavito praktična rada, primjerâ, dokazivanja.

Tako se radi po sličnim školam u Belgiji, u Italiji, pa i u našoj Hrvatskoj, gdje se dopokon i nagradjuju učenici strukovnih tečaja. Tu svaki učenik, kad svrši školu, dobije na dar i cielu obskrbu za poljodjelske radje, ili barem nekoliko komadâ orudja, kakav poljodjelski stroj, gospodarskih knjiga, časopisâ itd. A kod nas? — Kod nas, i od samih izradba učenika ratarskih tečaja, odbija se, nakon prodaje, vriednost uloženog gradiva. *Das ist schmutzig!*

Ako visoka vlada misli napokon učiniti štogod dobra ovoj zemlji, koju je toliko zane-

marila, ona će ove naše nevoljne poljodjelske škole preurediti na shodan način, i upriličit njim neobhodne uvjete zdrava obstanka i uspjeha.

Danas bez nauka, nema napredka ni u poljodjelstvu. Tko zna njemu dvie, kaže naša hrvatska poslovica. Hrvatski narod u Dalmaciji i u poljodjelskoj nauci, bez svoje krivnje, strašno je zaostao.

Njemu se hoće dobrih poljodjelskih, i obrtničko-poljodjelskih škola; i dok barem jednu takvu školu ne bude imao u svakom kotaru i ovećem mjestu, visoka vlada zaludu će nas uvjeravati, da joj na srdcu leži — dapače da njoj *osobito na srdcu leži* — naše blagostanje, naš napredak. Ta uvjeravanja čuli smo i ove godine iz ustijû N. P. gospodina namjestnika pri otvoru sabora; a čuli smo ih i prije za više godinâ od njegovih predšatnika; pa mnogo putâ smo ih čuli i sa puno višeg mjesta; ali sve to, na žalost, gospodo zastupnici, bijahu do sada rieči, prazne rieči!

Uz poljodjelske škole, dobro uredjene i providjene, drugi je važni čimbenik unapredjenju poljskog gospodarstva, stočarstvo. Glasoviti Sully zove stočarstvo jednom od dvijuh dojka države: *Pâturage et labourage sont les deux mamelles de l'état.* Bez stočarstva neda se ni zamisliti poljodjelskog napredka. Stočarstvo je temelj poljskom gospodarstvu; ono mu je neobhodno potrebito, kao kisik ljudskom biću.

Na žalost, stočarstvo u Dalmaciji tako je spalo, da se danas ne može već o njemu ni govoriti u pravom smislu rieči. Mi imamo u istinu još nešto govedâ i nešto ovacâ, ali to je tako nevoljno i kržljavo, da se nezna ni koje su pasmine.

Otrag 30 godinâ, gospodo zastupnici, nije bilo tako. Još prije tri decenija stočarstvo je u Dalmaciji cvalo. Imali smo od govedâ dvie pasmine: podolsku i domaću zagorsku; a od ovacâ: vlašku i bergamasku pasminu.

U zao čas, prije 25 godinâ od prilike, visokoj vladi palo je na pamet, da uvadja u Dalmaciju plemenitih goveda i ovaca: misao u istinu pohvalna, ali najnesretnije izvedena; jer nije prije proučila domaće odnošaje; nije se prije uvjerila, dali je dotična životinja prikladna za poboljšanje domaćih pasmina, i dali će se moć prilagoditi našim podnebnim i zemljištnim odnošajim. Radilo se je sljepački, kao od mode, za *sport*, a, rek bi, i za korist vlastite kese nekih ondašnjih vladinih prijatelja.

Plemenito blago uvedeno u Dalmaciji, bilo je pravom kugom za naše stočarstvo. Ono je brzo okržljavilo, a križanci od razplodjivanja prave su nakaze.

Stara naša podolska pasmina govedâ, sasvim je izčeznula; a zagorska tako se je izneveričila, da već nije za ništa.

Isto se je dogodilo i od naših ovaca.

Pošto nego je visoka vlada zadala ovaj smrtni udarac našem stočarstvu, ima već 25 godinâ od prilike, da ga je sasvim zaboravila, da baš ništa nije učinila, a da barem dielom okaje svoj težki grieh.

Odavna mi ne bismo ni znali, obziron na naše stočarstvo, da obstoji u Beču ministarstvo poljodjelstva, i na vladi dalmatinskoj izvjestitelj za poljodjelske poslove — izmedju kojih stočarstvo imalo bi zapremati prvo mjesto — da nisu ovih zadnjih godina dali o sebi glasa okrutnom hajkom na koze, da valjda okrune žalostno svoje djelo — uništenje našeg stočarstva.

No, moram bit pravedan i prama visokoj vladi, te odmah otvorito kazati, da je hajka na koze podignuta najboljom namjerom i u plemenitu svrhu, da se barem poštogod zagaje naše tužne goleti — ta užasna uspomena 400.godišnjeg mletačkog vladanja u Dalmaciji.

Koze su nam mal ne sasvim uništene, da se uputi u nas šumogojstvo, do nazad malo vremena podpuno zapušteno i izkorenjeno.

I u istinu, jedina je šumarska struka pred kojom danas visoka vlada može podignuti oči, i barem bez zastidjenja, ako ne bez grizodušja, obazrieti se, kad razmišlja na ništavost svog rāda za gospodarski napredak Dalmacije, kroz cio ovaj viek.

Šumogojstvo jedina je struka, koja nam prilično napreduje, ali uz velike žrtve i težke muke nevoljnog težaka. U nekim branjevinam već je započela i redovita sječba, a po mnogim goletim vidi se, osobito po zagorskim krajevim, mladih šumica.

To moramo priznati visokoj vladi, koja je pošumljenje bila povjerila vještim hrvatskim rukam, uredila dosta brojno šumarsko osoblje, na hiljade šumskih prekršaja marljivo riešila, a i znatnim svotam došla u susret našim obćinam, koje ne samo uzdrže preko polovine troška za lugarsku službu, već ulagaju i cio svoj upliv, da se narod privikne velikom djelu pošumljenja.

Baš grjehota, da na ovo djelo toli pohvalno, koje svaki sviestan rodoljub mora živo podupirati, padaju, kao dvie nearmonične sjene, na krasnu sliku, ružna pitanja naših koza i naših krčevina.

U dobroj namjeri da se šumarstvo podigne, u ime kozâ i krčevinâ, naš narod pretrpio je i trpi, sa strane visoke vlade, mnogo škode, težkih nepravda i dosada.

Pošto je javno mnienje obtužilo koze kao harateljice šumâ, progonstvo što one trpe u Dalmaciji od dvaestak godinâ, nenalazi već kraja; premda koze sačinjavaju jedini žitak nekih naših klisurastih predjela, i ne mogu da ih zamiene ni ovce, ni druge koristne živine.

U progonstvu kozâ pošlo se je do najdalje skrajnosti, preko svih obzira prama našim nevoljnim gorštacim, i preko svih obstojećih zakona.

Po § 3 zakona 19 veljače 1873, politička vlast može zabraniti pašu kozâ u stanovitim predjelim obćinskih šuma, i za ustanovljeno vrieme.

Po § 4 istoga zakona, obćine sa seoskim sborovim pozvane su naznačiti mjesta, gdje koze nebi imale pasti za stanovito vrieme, i predložiti ih političkoj vlasti, da ih zabrani; a može ih zabraniti i sama politička vlast, kad nebi htjele obćine to učiniti prama potrebam šumarstva. *Latet anguis in herba!*

Što se je u nas dogodilo? Dogodilo se je, da mjesto ograničiti pašu kozâ na stanovita mjesta, i za opredieljeno vrieme, proglasila se je obća, nemilosrdna hajka na koze, te nam nestade kozâ po cielim obćinam, na veliku škodu mnogobrojnih zagoraca, uzprkos zakonu i prosvjedim obćina i seoskih sborova.

Sada, kad je lugarska služba u Dalmaciji dosta dobro uredjena kad je pošumljenje racionalno upućeno, vrieme bi bilo da ova nezakonitost prestane, da i kozam bude dopušteno živiti.

Nijedan zakon ne propisuje uništenje kozâ. a i nikakav temeljiti razlog neopravdava uništenje ovih životinja, prilično koristnih poljodjelstvu, i seoskom gospodarstvu.

Uvjeravao me je tu nedavno velečastni župnik i vrli rodoljub O. Jero Bronić, da je samo selo Miriović, u Drniškoj krajini, pretrpilo dosada preko 50.000 fiorina škode od zabrane kozâ.

Pošto su zabrane proti kozam obično izdane za 10 godinâ, a to je vrieme za mnoge obćine prošlo, dužnost mi je naglasiti, da bi visoka vlada, po zakonu i pravici, imala opet dozvoliti držanje kozâ u onim predjelim, gdje ih ovce nisu mogle koristno zamieniti, te dopustit njim pašu, barem po jednom dielu dosadašnjih branjevina.

Napredak šumarstva daje se spasiti i sa kozogojstvom. I šume moraju imati svoju praktičnu vriednost, a ne biti zatorom koze, koja je jedina hrana mnogih zagorskih predjela. Sve stoji do mjere, do uvidjavnosti, do pravednosti! A to samo, i ništa drugo, mi tražimo od visoke vlade i za naše kl su raste krajeve, za koze hraniteljice naizanemarenijeg diela našeg naroda u zagorju.

Druga sjena na slici našeg šumarstva jest pretjerana strogost pri dozvolam krčevinâ.

Hoće se ruka božja, znatna troška i velike dangube, da nevoljni težak uzmogne dobiti dozvolu da krči komad vinograda. Molbe za krčevine obično se odbacuju izlikom, da zemljište, koje bi se htielo krčiti, stoji zabilježeno u tlovidim kao šumski pašnjak, i da proštor šumâ nije razmjeran prama ostalom obradjenom zemljištu.

Naprotiv stoji, da veći dio tih šumskih pašnjaka nije nego zemljište najprikladnije za vinograd, na kojem je jednom bujno uspjevalo lozje; ali ga je težak bio ostavio da počiva i da se usnaži, ili ga je u doba nedaće (*oidium tukeri*) i nizkih ciena vina, zapustio, jer nije mu hodilo u račun obradjivati ga.

Na tim tobožnjim šumskim pašnjacim ne bude nikad prave šume, već nekoliko skubovâ zelenike i smriča, koji nenaplaćuju ni zemljarinu što težak mora ipak da za nje izbroji.

Ti riedki skubovi neće nikad uzpostaviti u Dalmaciji ravnovisje izmedju šumâ i drugih obradba, a uz to će se narodu otimati, osobito po primorju i otocim, jedino sredstvo življenja, i siliti će ga se sve više na izseljivanje.

Razmjerje izmedju šumâ i obradjenog zemljišta nema ni smisla za otoke, gdje težak mora da traži šaku zemlje izmedju kamenja i škrapâ; a da pošteno prežive. O tom razmjerju može bit jedva govora po zagorskim predjelim, gdje obćinska svojina predstavlja sedam devetina prostora ciele Dalmacije.

Šumarskoj upravi ima bit zadaćom po otocim i po primorju, da uzgoji šume samo ondje gdje mogu postat obranom od vododerina, i u toliko da odgovore potrebam domaćim i potrebam poljodjelstva.

Preko toga nesmie se ići, inače, liepim šumskim teorijam, neizvedivim radi osobitih naših okolnosti, mi ćemo žrtvovati najbitnije interese primorskog težaka, koji valja najprije da žive, a ne može da žive, ako mu se neda krčiti potrebito zemljište.

Pitanje krčevina, gospodo zastupnici, ima ovih zadnjih godina svoju žalostnu povjest u Dalmaciji. Mnogi primorci i otočani morali su uprav izseliti se, da neginu od boli i nevolje, gledajuć svoj komad zemlje, a da ga ne mogu obradjivati.

Sve što se odnosi na šume, tjera se baš drakoničkom strogošću. I samo važno pitanje o diobi obćinskih, pa i privatnih dobara, zapinje o tu strogost.

Na otočiću Istu, na primjer, seljaci ne mogu doć do diobe dobara, vlastitim novcem kupljenih, s pretjerane strogosti dotičnih vlasti. Ima desetak godinâ da oni jadni ljudi mole za diobu, dolaze u Zadar, dangube, troše za biljege i za odvjetnike, a sve zaludu.

Pitanje o krčevinam na otoku Braču tako je zaoštreno, toliko troška i dangube daje narodu, da ga se smatra javnim bičem. Šumske globe na otoku Braču, u koliko me uvjerava jedan od najuglednijih načelnika onog radišnog i patriotičnog otoka, stopro minule godine 1891, nadmašile su izravne poreze.

To je, gospodo zastupnici, užasno! To se u momu hrvatskomu riečniku zove službena deračina!

Jer se je visoka vlada kasno stavila njegovati šume u Dalmaciji, sada spada u najstrožije i najbezobzirnije njihove čuvarice. *Ne quid nimis!*

Lugari pak i lugarije krvava su rana na izmučenom tielu našeg težaka, i uprav nam umetoše narod po nekim selim.

Neću nikoga osvadjati, ali postupanje lugarâ po mnogim mjestim u Dalmaciji uprav je bašibozučko, i tjera narod do očajanja.

Trebalo bi puno bolje paziti na lugare i druge šumarske službenike, i viditi, nijeli često revnost za šumogojstvo koprena, koja pokriva njihove opake strasti.

Bez fraze, uprav su grozna nedjela nekih lugara, koji postaše bičem, napašću, umetom mnogih nevoljnih težaka. Čujte sliedeći čin, koji se je lani zbio ovdje kod Zadra, pred očima naše visoke vlade. Neki porobljeni težaci podjoše na porezni ured, da plate obični porez. Kad tamo pitaju njim, da plate i globa i odšteta šumarskih, za koje nit što znadu, nit njim je ikad osuda bila uručena. Na primjer, Razov Pere iz Škabrnja, pozvan je da plati fiorinâ 10 globe i fiorinâ 12:16 odštete šumske; Mate Gospić, takodjer iz Škabrnjâ, mora da plati globe f. 5, a odštete 16:24 itd. A ovi jadni ljudi nisu nikad bili osudjeni! Dapače sam lugar kaže, da ih tužio nije, a i seoski glavar svjedoči da nije ni procjene učinio. Kako njim se dakle ove globe nameću?

Podjoše na poglavarstvo tužiti se, ali njim ta gospoda činovnici rekoše, da oni ne mogu ništa, nego de plate. Da plate?! Ali zašto? za prava Boga?

Oni nevoljni težaci, po naputku svojih prijatelja, utekoše se na visoko namjestništvo, dokazaše vjerom župnika, glavara i samog lugara da nisu počinili šumskih prekršaja, ali njihov utok još sladko spava kod visoke vlade Zadarske, ovo je blizu pô godine. A što je još gore, porobljene stvari njim se nevraćaju, a porobljeni su njim, uz ostalo, i biljci, kojim se braniše od leda i zime. Ovo je, gospodo zastupnici, grozno! Ovo je okrutno, nesmiljeno, nepravedno!

Koliko bi bolje bilo da naše šumske vlasti grieše s prevelike blagosti, nego s prevelike strogosti!

Mi se moramo zamisliti, a i zastiditi, gospodo zastupnici, ako stanemo razmišljati, da se mal ne cio naš poljodjelski proračun osniva na šumskim globam, i da naša poljodjelska zaklada nije nego krvavi novac izsisan iz mršavih kesa puka, u ime šumskih prekršaja.

Istina je, još nema na svietu tako kulturna naroda, koji bi se dao upravljati bez kaznî, koje imadu da odvraćaju od prekršaja i da zastrašuju. Nije dakle moguće da ni mi budemo bez njih.

Ali da mal da ne izključivo naša poljodjelska zaklada ima zahvaliti svoj obstanak i svoje prihode globam, koje predstavljaju neposluh i prekršaj zakona — čini mi se stvar preveć ružna i ponižujuća, pa bi vriedilo da se o njoj temeljito bave pozvani čimbenici.

Mjesto na novčane globe ili zatvor za šumske prekršaje, ne bili mogli prekršitelji bit osudjivani na radju pri gradnji ili popravi seoskih jal občinskih puteva, koji su u obće u Dalmaciji u najgorem neredu?

Često naš težak da plati šumsku globu mora upast u kamatničke ruke, i upropastit se. Zatvor pak u velikoj većini seljakâ ubija čustvo poštenja i ponižuje ih pred samim sobom. A jao čovjeku kad izgubi vriednost u svojim vlastitim očima, kad sam sebe počme necieniti! Sve bi se to zlo odstranilo, valjda radjam na putevim, ili radom u druge javne koristi, a težaku nebi bilo težko, jer i tako češće mu je dangubiti, s jednog ili drugog uzroka.

Pravednije postupanje prama kozam i krčevinam, i ako neće podignuti naše stočarstvo, poboljšat će bez sumnje naše kukavne gospodarske odnošaje.

A naše stočarstvo uskrisit će, kad visoka vlada učini u nas barem dio onoga što čini za stočarski napredak po drugim zemljam

monarkije, ili što druge vlade čine u izobraženim državam.

Bude li stala prekrštenih ruku, kô što stoji od godinâ i godinâ, mi ćemo još dugo čekati dan našeg ekonomičkog preporoda!

Visoka vlada imala bi najprije duboko proučiti klimatične i zemljištne odnošaje pojedini kotara u Dalmaciji, pa ustanoviti govedjih i ovčijih postaja, takovih pasmina, koje se odlikuju boljim svojstvim od naših, i koje su kadre poboljšati domaće pasmine.

Tako uzgojeno blago imala bi dielit težacim, da ga izmjenjuju svojim kržljavim.

Tako se radi i u zavelebitskom dielu naše hrvatske domovine, gdje se je krjepkom podporom vlade ovih zadnjih deset godina marvogojstvo preobrazilo, i gdje se za razne predjele razvijaju tri pasmine prokušane kao najbolje.

Visoka vlada imala bi pak obskrbiti naše poljodjelske škole i ratarske tečaje plemenitom marvom, sposobnom za pojedine predjele, nek to budu sjemeništa za razplodjivanje bolje krvi; i imala bi dieliti narodu dobrog sjemenja krmnih bilina, jer bez dobre krme blago ne može da uspjeva.

Hrvatska vlada, po proračunu ove godine, za samu nabavu sjemena od djeteline, troši 8.000 fiorinâ.

Ali, za Boga, neka visoka vlada u Zadru dobro dade pregledati sjeme krmnih bilina prije nego što ga stane dieliti, da ne bude okuženo korovom, kô što ono, kad ga je zadnjih godina, u zao čas, dielila.

Poboljšali se u nas marvogojstvo, podići će se i poljodjelstvo, jer bez dobre marve nema ni dobre poljske radnje, ni dobrog gnjoja. A gnjoj je suho zlato u poljskoj ekonomiji; bez gnjoja nema ploda; gnjoj je prvi i glavni uvjet dobromu uspjehu gospodarskih raslina.

Procvatom stočarstva procvalo bi u nas i mliekarstvo, odnosno maslarstvo i sirarstvo.

Žalostno je kazati, gospodo zastupnici, da mi imamo u Dalmaciji predjela, gdje se veći dio mlieka podaje na lokanje blagu i baca na djubar, a samo jedan neznatni dio se uporablja na proizvadjanje sira. I to proizvadjanje sve više spada, dočim je još godine 1870 sama tvrdka braće Lapennove u Šibeniku izvažala na godinu do 40.000 kilogramâ sira.

Pa kakav je naš sir? Koja mu je vriednost prama siru iz drugih tuzemskih i inozemskih predjela?

Da se je naša vlada postarala zasnovati nekoliko mliekarskih zadruga na Rabu, Pagu, Silbi, u Biogradu, Ninu, Novigradu, Zemuniku, po Bukovici, u Vrlici, Promini, Drnišu, na Braču, u Bogomolju na Hvaru, na Korčuli, Mljetu i po drugim krajevim Dalmacije, koji obiluju mliekom, naš sir bio bi danas u svjetskoj trgovini, i nebi se stidio ni Ementhalera, ni Gorgonzole.

Tih mliekarskih zadruga ima izobilja po Talijanskoj i Švajcarskoj, dapače i u Tirolu, u Koruškoj, Kranjskoj i Štajerskoj, ali ih nema u Dalmaciji!

Sama malena Švedska ima 1.600 mljekarskih zavoda, te izvaža na godinu za *devetnaest miljuna* fiorinâ maslača i sira!

Bit će već 10—12 godinâ da čitam u našim gospodarskim listovim velike koristi, koje mliekarske zadruge donose drugim narodim i molbe na vladu, da sličnih zadruga zavede u Dalmaciji, da naš narod bude mogao unovčiti pusto mlieko, koje sad baca na djubrišta.

Ali visoka vlada, rek bi, mari za rodoljubne napore gospodarskih listova, kô što mari i za one političkih novina. Ona sliedi spavati, i pušta da naše novine pjevaju, a sjeća ih se samo onda, kad sanja da se roblje miče, te ih daje nemilosrdno plieniti.

Glede mliekarskih zadruga moram još jednu kazati, koja me baš u duši boli.

Lanjske godine, poljodjelsko vieće kraljevine Dalmacije obratilo se je ministarstvu poljodjelstva molbom, da bi poslalo amo jednog svog strukovnjaka, neka prouči dalmatinske predjele bogatije stokom, u svrhu da se zavede mliekarskih zadruga.

Što mislite, gospodo zastupnici, da je visoko ministarstvo odgovorilo? Da je njegov strukovnjak Charousek puno zaposlen, i da ga ne može *za sad* poslati, u Dalmaciju. A, rek bi, da ga neće ni *od sad* poslati i da će uvjek biti zaposlen inudje, samo ne u Dalmaciji, jer sam čitao ovih dana u službenom listu vlade dalmatinske, da je podieljena podpora pučkom učitelju iz Jesenica Obrovačkih, da podje učit mliekarstvo u Korušku i Kranjsku.

Obične krparije! Za druge zemlje i za druge narode visoka vlada ima svoje strukovnjake, koji proučavaju okolnosti i prilike zemlje, pa temeljito upućuju javni i privatni rad na gospodarsko poboljšanje, a za nas nema nego *bakalarâ* i uviek *bakalarâ!*

Isto ministarstvo, na molbu poljodjelskog vieća dalmatinskog, da ustanovi mjesto putujućeg učitelja za nevoljno naše zagorje, odvratilo je, da mu novčane prilike dotičnih dotacija to sada nedopuštaju.

Ovako se, gospodo zastupnici, odgovara iz Beča i na naše najčednije molbe! Ovako se njeguje gospodarski napredak zemlje, za koju austrijska uprava u tri četvrta vieka nije baš ništa dobra, ništa temeljita učinila! Ovako odgovara ministarstvo poljodjelstva, koje je lanjske godine razpolagalo proračunom od 12.791.851 fior. i koje od svih tih pustih miljuna nije potrošilo za Dalmaciju ni dvadeset kukavnih hiljadica fiorina! Ovako se odgovara narodu, koji sve što ima daje vladi — i svoje kršne sinove, i svoje dragocjeno more, i svoje težke poreze i namete koje plaća i na sami božji zrak što diše!

Pri ovakom razpoloženju visoke vlade, a uz naša adamitička obćila, nije se čuditi, gospodo zastupnici, da i voćarstvo nazaduje u Dalmaciji, i da je na ništa spalo.

Od nekoliko godinâ navikli smo se čitati u službenim novinam dalmatinskim stereotipnu vladinu obznanu, obznanu-*cliché*, da će se uz obaljenu cienu porazdieliti težacim i posjednicim u Dalmaciji po koja stotinica voćnih stablića, i to je sve, što znamo o djelatnosti visoke vlade u prilog našeg voćarstva.

Dapače, znamo još nešto. Znamo da su porazdieljena stabalca često uvehnuta il pokvarena, i da dospiju na vatru, mjesto u voćnjak.

Znamo i to, da se je od nekoliko godinâ bila liepo uputila izvozna trgovina našeg svježeg groždja u malim poštarskim omotcim od 5 kili, ali da je junački uništena dosadnim poštarsko-carinarskim operacijam, o kojim sam imao čast drugi put uzalud razlagati u ovom visokom saboru, dokazujuć, da su suvišne, štetne, dangubne, nepravedne i izuimne za samu Dalmaciju. Na naš pravedni zahtjev da se one ubitačne operacije ukinu, vlada je ostala gluha!

Dok Dalmacija nebude imala dva tri komada pristojne željeznice, da ju direktno spoje ne samo sa Bosnom, nego i sa Hrvatskom, ni njezino voćarstvo neće doživiti sretnih dana; ali moglo bi barem prilično razviti se, i biti narodu liepim izvorom privriede, kad bi mu visoka vlada posvetila i sami jedan dio njege, što uživa voćarstvo po drugim zemljam.

Iz same Češke izvezlo se je prošlog ljeta 5.000 vagonâ voća u Njemačku; iz Gornje i Donje Austrije 12.000; a jedna sama tvrdka iz Ljubljane izvezla ih je preko 200. Svaki vagon krca 10.000 kilogramâ jabukâ, a plaća se do 450 fiorinâ.

Za zadnjih 5 godina, u Bosni pedesetorostručio se je izvoz šljivâ.

Ali gdje su naše voćarske škole, gdje su u nas voćnjaci podignuti od vlade, kojim obiluju Česi, Slovenci, pa i Hrvati bosanski?

Vlada bosanska uredila je dopokon više sušnicâ za voće, po francuzkom sustavu.

A u nas sladkokusne smokve, šljive i trešnje, koje izvrstno uspjevaju, suše se na suncu, kô što ih je sušio naš praotac Adam, i tako se lože spravljaju, da ih trgovci na velikim trgovim u inozemstvu neće ni da pogledaju.

U Bosni, u svakom mjestu gdje je kotarski ured, vlada je zavela voćnjake, iz kojih badava dieli narodu plemenike.

Kad ćemo mi u Dalmaciji imati barem po jedan voćnjak u svakom kotaru, gdje će se gojiti vrsti, koje dobro uspjevaju u našim podnebnim odnošajim, i koje su prikladne za veliku trgovinu? Kad će se u nas dieliti narodu plemenike badava, a ne samo uz obaljenu cienu, koja je ipak dosta visoka?

Užasno je, gospodo zastupnici, razmišljati, da uz sve naše najpovoljnije odnošaje za procvat voćarstva, mi moramo bit tributarni Italiji sa više hiljadâ fiorinâ na godinu za nabavu njezinih jabuka i krušakâ, dočim bi ne samo taj pusti novac mogao ostati u Dalmaciji, nego bi ga mogli i deset putâ više privrieditì za iste naše proizvode u inozemstvu, kad bi se visoka vlada postarala, da razsija po narodu malo voćarske nauke, i da barem štogod učini za naše voćarstvo.

Nebude li ništa osbiljna učinila, kao što nije učinila do danas, i naše voćarstvo sasvim će propasti.

Ovih zadnjih godina, odkad su se bile makle ciene našem vinu, nepametno je posječeno u Dalmaciji preko 10.000 stabalâ smokavâ, a maslinâ ni broja se nezna.

A sama smokva, gojena racionalno i u većem obsegu, mogla bi prehraniti trećinu pučanstva u Dalmaciji, i bit stalnim i izdašnim izvorom dobitka, kô što je u Grčkoj. Portugalskoj i Španjolskoj. Danas sva Dalmacija neće privriedili od prodaje smokavâ 50.000 fior., dočim je prošlog vieka sama obćina Trogirska utjeravala 5.000 dukatâ za svoje smokve.

Od prilike budi isto rečeno i o trgovini bajamâ, rogača i ostalog voća, koja je još prošlog vieka cvala, a danas je spala na najniže grane.

I to je sasvim naravno. Sve se okolo nas kreće. Željeznica žvižda i leti kroz najzabitnije zemlje Europe, poljodjelska nauka orijaškim korakom napreduje, strukovni učitelji, kao božji apostoli, obigravaju narode i propovjedaju njim novu nauku, čudesa znanosti, obrta i prosvjete! A mi? — Mi u Dalmaciji ostajemo ogradjeni kinežkim zidom, kao spuž u ljupini; nečujemo ni parni zvižd, ni snažni glas znanosti i napredka; ne vidimo njim nove čudotvorne poluge, dapače, lomimo njim i stare! Ipak bilježimo na našim koledarim godinu 1892, ali doisto, gospodo zastupnici, mi smo u gospodarskom nazadtku za dva ciela vieka, te se nekud još danas nalazimo u godini 1692.

Kô što nam propada stočarstvo i voćarstvo, u ovoj sretnoj godini 1692 našeg gospodarskog nazadka, tako gotovo nam propada i jedan od najvažnijih domaćih obrta, tkalaštvo, koje je bilo silno razprostranjeno u našoj težačkoj ruci, na veliku korist narodnog gospodarstva.

Poznata je i u širokom svietu osobita darovitost hrvatskog naroda u proizvadjanju tkaninâ. Naše narodne tkanine stiču priznanja na svim izložbam, i napredni sviet njim se divi.

Veći dio naroda odjeva se u nas suknom, koje sam pravi iz domaće vune, opredene i otkane na svojoj kući.

Ali i taj liepi obrt sada nam propada. Do natrag 30 godina nije bilo težačke kuće u Dalmaciji, bez krosana; a danas ima cielih

sela bez jedne tkalje! Kaze se da tkalaštvo propada usljed stranske utakmice, ali to nije istina. Istina je naprotiv, da propada usljed vladinog i našeg nemara.

Kad bi se vlada u nas postarala, kô što se je postarala u Českoj, Štajerskoj, Kranjskoj i Tirolu, da zavede po koju predionicu; kad bi osnovala jednu samu putujuću tkalačku školu, kô što ju je osnovala vlada u prekovelebitskoj Hrvatskoj, s velikim uspjehom, potvrdjenim i na lanjskoj izložbi u Zagrebu, kad bi pokazala narodu savršenih i brzo radećih vretena, savršenih krosana itd. i kad bi ga takovim orudjem oskrbila — narod po selim nebi zanemarivao tkalaštvo, radi skupoće i troškova proizvadjanja, već bi ga razvio i učvrstio proti vanjskoj utakmici.

Kako danas stvari stoje, i tkalaštvo i sve grane narodnog gospodarstva u Dalmaciji propadaju i moraju sasvim propasti; te je pravo božje čudo, gospodo zastupnici, da je naš težak još živ, i da se odsvud listom neseli, kô što se već seli, osobito iz nekih zagorskih krajeva, gdje ga lihvari kljuju, kao što gavrani kljuju strvinu bez života.

Ni za ovu ljutu ranu našeg poljodjelstva, visoka vlada nije još u Dalmaciji ni prsta makla, dočim po svoj Njemačkoj, po Gornjoj i Dolnjoj Austriji, pa dopokon i po Bosni, vlade su utemeljile množinu štedionica po Reiffeisenovu sustavu, kod kojih težak nalazi novca uz mali dobitak, te neupada u grabežljive ruke bezdušnih kamatnika.

Hoćeli se visoka vlada ipad prenuti od svoje letargije, i zavesti u Dalmaciji takovih štedionica, na korist toli zanemarenog težačkog staleža?

Iskreno vam kažem, gospodo zastupnici, da se tomu slabo nadam, kô što se već sasvim slabo nadam da ćemo ikakva dobra doživiti pod ovim nesretnim sustavom. Dok Dalmacija nebude povraćena svojoj starini, majci Hrvatskoj, neće se ni svojih ekonomičnih nevolja nikad riešiti.

Sa bilo kojeg pogleda vi razmatrali vladinu upravu u Dalmaciji, bilo sa pogleda ekonomičkog, bilo sa političkog, morate doć do zaključka, da nesretnije uprave težko smo mogli na svietu naći.

Sa političkog pogleda s nama se u bitnosti postupa, gospodo zastupnici, kao bezpravnim robovim; a sa ekonomičkog, kao marvom za pazar.

Dopokon naši najbitniji, naši životni ekonomički interesi, eto su sad žrtvovani diplomatičkomu pazarenju sa tudjinicim.

Ništa zamašna i uspješna nerade za dobrostanje ove zemlje ti naši upravitelji, ništa nam nedavaju: ni željeznice, ni puteva, ni uredjenih voda, ni presušenih blatija, ni podobnih sredstava za kulturnih i ekonomički razvitak — kô što se davaju drugim narodim i drugim zemljam, nego još nam otimlju i ono malo što imamo, i, ciničkom ravnodušnošću, rade na našu propast.

Sve nam obatališe i zapustiše!

Ostajaše nam još, gospodo zastupnici, jedino naše divno more, naša ribaršt na, naše brodarstvo, i ona kaplja vina, koju radišni naš težak zna ožeti, krvavim znojem, iz svog ljutog krša.

Sada sve to, pa i samo vino, taj jedini naš znatni proizvod, najnovijim trgovačko-pomorskim ugovorom, dadoše u ruke Italiji, i učiniše nas tudjincim i prosjacim u svojoj kući.

Zastava kraljevine Italije nameće se zastavi monarkije na samoj ovoj našoj obali i tiska ju u zakutak, na konačnu propast i zadnjih ostanaka jednom cvatuće naše mornarice; ribari talijanski gospodari su na našem moru, u našoj kući, tamane nam ribja kotila, otimlju nam iz usta naš komad kruha, a ni neplaćaju poreza, dočim ga naši domaći moraju plaćati; naše vino, usljed povoljne carine kojom je visoka vlada obdarila talijansko, pada nam u bezcienje, te ćemo, posle toliko radje i van-

redne muke uložene zadnjih godina u naše vinograde, bit prisiljeni zapustit ih, jer se trud i trošak obradbe neće izplaćivati, a biedni težak neće od svojih vinograda utjeravati ni tol ko, da bude mogao namirivati zemljarinu.

Novim ugovorom s Italjom visoka vlada imala je srdca oštetiti Dalmaciju u samom vinu za 6 miljuna fiorina na godinu!

Kakav pojam možemo mi već imati o ovakoj upravi, što možemo već misliti o njoj, a čemu se i ona od nas već može i smie nadati?

Zaključujem, gospodo zastupnici, dovikujuć visokoj vladi, da je ovo naše stanje već nesnošljivo, i da je baš nedostojno europejske države!

Predsjednik. Pita li još tko rieč? — Nitko. Rieč ima zastupnik Kulišić.

Kulišić. Biću vrlo kratak. Čuli ste iz usta časnog zastupnika vit. Trigari-a, načelnika ovoga plemenitoga grada, kakve su posljedice šumske uprave u Dalmaciji.

Već prošlijeh godina, ja sam opširno i iscrpljivo govorio o predmetu i dokazivao sam, da uprava šumska ne ide putem, koji bi nas doveo do napretka našijeh šuma. Ja, kao načelnik jedne općine, kojoj imam čast biti na čelu ima 16 godina, mnogo sam o tome radio i mnogo sam što šta vidio. Dužan sam da priznam, da me visoki Zem. Odbor izdašno podupirao kod visokog Namjesništva, u svakom mom koraku, koji sam u tome pogledu činio. Ali ipak o tome se može još govoriti.

Od časnoga Trigari-a čuli ste žalosne posljedice sadašnje uprave. Čuli ste, da se sve ono dogodilo, što sam ja prije predvigjao. U koliko je sad meni zadovoljeno, što su se moja razlaganja i očekivanja obistinila, u toliko ja opet žalim, što u ovoj visokoj kući nijesam našao potpore, kad sam u ovom poslu podigao tužbe, radi šumske uprave.

Po svojem mnogogodišnjem iskustvu stvorio sam svoje mnijenje, da ove ogromne globe najviše zavise od šumskijeh branjevina. Danas je sve zabranjeno, gdje kod šuma raste, ili bi mogla rasti, na taki način, da danas naš čovjek nema nigdje slobodne šume, gdje bi mogao sjeći drva. Za sječenje drva treba naročita dozvola političke vlasti.

Pomislite, izmedju ostaloga, samo na to, što će raditi siromah težak, koji danas ore, pak mu se štogod na plugu ili na brani slomije. Treba da u čas popravi. Ali on to ne smije, nego treba da ide do političke vlasti, da uzme za to dozvolu, da plati biljeg, da podnese još druge troškove, pa da čeka, dok mu se dade dozvola. On će, naravno, da ne dangubi i ne moljaka za komad drveta, poći u šumu i usjeći će ga. Ali će za to platiti ogromnu globu. Ako je usjekao komad drveta, što najviše vrijedi 20—30 novčića, platice globu do 5 forinata.

Spomenuo sam uzroke, zašto se globe udaraju. Takogjer sam rekao, kako se tijeh globa nakuplja toliko, da naš narod upropašćuju. Tako je. A svemu su opet krive pretjerane branjevine. Te su branjevine uregjene, i učinjeni su neki planovi branjevina, na kojijem je naznačeno, koji su krajevi zabranjeni, a koji nijesu. Ako težak ne zna, gdje mu je dozvoljena sječa, a gdje je zabranjena, on opet za 20 novčića drva plaća globu od 5 forinata.

Ovdje je shodno, da obratim pažnju visokog sabora na neke okolnosti, kako bi se bolje razjasnilo pravo stanje, i ne bili visoka vlada izvoljela preporučiti šumskijem vlastima, da se uzmu u obzir tužbe, koje se tiču branjevina, da se neke šume ne smatraju branjevinama, gdje su tome uprav okolnosti protivne. Jer u ovijem okolnostima težak je uvijek u pogibelji, da će opasti u globu.

Na taj način mi imamo slučajeva, da naš

težaći imaju branjevine pred kućama. U ovijem slučajevima oni su uvijek u pogibelji.

Ja mislim da ovaj postupak ne odgovara duhu zakona, koji je ide za tijem, da se unaprijede naše šume. S druge pak strane naš narod propada pod šumskijem globama. Zaista one upropašćuju naš narod, jer se pastiri bez prestanka globe, dočim oni sami ne znadu, gdje smiju pasti svoju stoku i gdje ne smiju, te nikako ne mogu izvršiti naredaba i držati se dotičnijeh planova.

Osim samijeh globa, velika je nevolja i u tome, kako se ućeravaju te globe. Globe ućeravaju porezni uredi. Kad ućeravaju globe, ne paze za nikakve obzire, ili na vrijeme, jer se ućeravaju kad baš težaku nije mogućno, da globu plati. Pri ućeravanju globa ne pazi se ni na novelu o ovršnom postupku, koja zabranjuje, da se ovrha izvodi na stvari kućne potrebe, na poljodjelska orudja. Zabranjeno je robiti odijela, zadnju kravu, 5 posljednjijeh ovaca ili koza, i još što šta. Ali ova novica ne postoji za naše porezne urede, pri ućeravanju šumskijeh globa. Kad nekoga robe za ovu globu, uzimlje im se sve, što se u kući nagje. Tako nose za globu: krevet, suknju, pregaču i svaku drugu kućnu i kuhinjsku potrebu. Osim toga, što se na ovaj način krši postojeći zakon, koji zabranjuje robljenje ovijeh stvari, to se nikako ne slaže sa načelima čovjekoljublja. Po našem zakonu o ućerivanju globa za šumske štete, odregjena je tavnica, ako se globa ne može ućerati. U svakom se pogledu već nemilosrdno postupa. I u tom pogledu upozorujem visoku vladu, koja sigurno nema i ne može imati namjere, da se zakon krši i da se narod upropašćuje.

Čuli smo ovdje govoriti, kako u nekijem krajevima narod propada i kako se u velike seli. Znajte, gospodo, da su tome krive većijem dijelom naše šumske globe. Radi tijeh globa već su tolike i tolike porodice propale, a radi istijeh mnogo se naroda iselilo. Globe su više puta tako velike, da težacima sve propane, dok ih isplate, te oni ostavljaju svoje kuće i kućišta i sele u Slavoniju, u Bosnu ili čak u Ameriku.

U ovogodišnjem poljodjelskom proračunu vidimo, da je ušlo f. 11.631 od samijeh globa. Hoćemo li imati ikakve koristi od toga globljenja, o tome ja sumnjam i moramo svi sumnjati. Stojeći jedino na iznosu, koji nam proračun prestavlja, u došastih sami deset godina narod će isplatiti dalju svotu od ništa manje nego 110:310 forinata! A u deset godine hoće li za toliku vrijednost naše šume napredovati? Dopustite mi, gospodo zastupnici, nek mi dopusti i Visoka Vlada, da u tom pogledu izjavim sasvijem protivno uvjerenje. Žalosno je dakle i pomisliti, kako narod, krvavim svojim znojem, na ovaj način kupuje uzgajanje šuma, dapače kako na taj način preskupo svoje šume plaća.

Napomenuo sam same globe. A gdje su ogromne svote, koje narod isplaćuje u ime šumskih naknada? Istina da te „odštete“ idu na korist općina. Ali, gospodo moja, kao što nebi želio nikad vidjeti u pokrajinskom poljodjelskom proračunu ikojeg iznosa od globa, tako ja isti, kao načelnik jedne općine, — a mislim da bi jednako i o ostalim mojim drugovima, mogao govoriti, — radostan bi bio kad ne bi računao na bud koji prihod takove naravi.

Promislite samo, gospodo, da su u maloj vrličkoj općini godine 1890 bile podignute 343 tužbe za šumske štete! Za te same tužbe platio je narod, i to najsiromašnji dio naroda, f. 2147 globe. Za dotične naknade platio je f. 1104:80. To je ukupno f. 3278:80. A to je polovica svega izravnog poreza, koji cijela općina podmiruje. (*Opće čugjenje. Glasovi: to je žalosno!*)

Uzmete li u obzir sve to, vidjećete kolike su ogromne štete, što ih narod podnosi od ovijeh globa. Ovo globljenje nije umjesno, kao što sam već dokazivao i ovaj put dokazao. To kažem u opće o upravi šumskoj, a isto tako napose o tarifama, koje nijesu pravedne ni shodne. (*Odobravanje*).

Treba imati milosrgja prema kukavom narodu, a ovaki postupak, gospodo moja, ne slaže se ni najmanje sa načelima čovječnosti i čovjekoljublja. (*Odobravanje: tako je!*)

Podižimo šume, ali čuvajmo bijedni narod! (*Odobravanje u saboru i na galerijama*).

Predsjednik. Ima rieč vladin izvjestitelj savjetnik Truxa.

Truxa. Ja ću odgovoriti samo nekoliko rieči na neke opazke častne gospode predgovornika.

Glede filoksere, čast mi je opaziti častnoj gospodi Tartalji i Biankini, da je Namjestništvo udjelotvorilo sve mjere predložene od zemaljskog filokseričnog povjerenstva, od pokrajinskog gospodarskog vieća i od Zemaljskog Odbora, u koliko iste stoje u svojoj vlasti na temelju postojećih zakonskih propisa i medjunarodnih ugovora.

One ozbiljnije mjere, što je iznova predložio častni gospodin Tartalja i zagovarao gospodin Biankini, bile su već preporučene Visokome Ministarstvu poljodjelstva, a biti će takodjer toplo preporučen predloženi zaključak, bude li primljen od Visokog Sabora.

L'onorevole Trigari è tornato all'argomento delle capre, trattato nella sessione dietale del 1889, nella quale ebbi l'onore di esporre le vedute del Governo. L'applicazione della legge provinciale 19 febbraio 1873, e specialmente dei §§ 3 e 4 segue, massime negli ultimi anni, strettamente a tenore della legge, che prescrive che vengano intesi i convocati villici e le amministrazioni comunali. Ciò vale per tutte le nuove riserve o divieti, che vengono pronunziati in base alla legge provinciale suddetta. In quanto alle già esistenti riserve, la Luogotenenza non può prendere in considerazione questo argomento, che in seguito a ricerca degli interessati. In ogni caso in cui gli interessati lo hanno ricercato, si procedette in base alla legge.

Častni gospodin Biankini predbacuje Vladi, kao da nebi ova ništa radila za blagostanje pokrajine, i ne mogu nego u velike žaliti njegove uvrjedljive izraze proti Vladi.

U samoj stvari dužnost mi je odgovoriti su malo rieči, upozorujuć prije svega častnoga Biankini-a da po § 18 zemaljskog reda poljodjelstvo je posao *pokrajine*, ali da sasvim tim iz centralnih sredstava od c. k. Ministarstva poljodjelstva bivaju godimice podieljene znatne državne pripomoći za poljodjelstvo u Dalmaciji.

Neću se baviti o državnim organima postavljenim za poljodjelske i šumarske svrhe, koji doista nešto koristna rade, naime šumarski nadzornik sa 8 kotarskih šumskih tehnika i 8 državnih nadlugara, nadalje nadmjernik za poljodjelske poboljšice, i strukovnjak za uredjenje bujica, vinoslovni putujući učitelj itd.

Ali što moram da naglasim, jest, da kadgod se što u korist poljodjelstva preduzimlje, ili barem konkretno predlaže sa strane zanimanih osoba, družtava ili općina, pokrajinskog poljodjelskog vieća ili Zemaljskog Odbora, Visoko c. k. Ministerstvo poljodjelstva rado tomu dolazi u susret i ako ikako moguće, udieljuje znatne podpore.

Za šumarske svrhe i naosob za podupiranje obćinskog šumarskog osoblja, za umjetna pošumljena, za sijališta i razsadnike itd. Ministarstvo opredieljuje na godinu po prilici 20.000 fiorina.

Osim toga obilatim Ministarstvenim podporam bile su već uredjene ili su u teku uredjenja razne bujice u pokrajini, kao n. p. nekoliko bujica u Sinjskom, Mućkom i Drniškom polju, Krimalj i Škurda u Boki Kotorskoj, Račišće na otoku Korčuli, Vratnik kod Jese itd., sve to uz obće harno priznanje dotičnih predjela; i tako isto radi se sada o uredjenju bujica u području Krke, i onih kod Bola na Braču itd.

Prvo obširnije uredjenje rieka, — negledeć na veliko uredjenje Neretve na svoje vrieme

obavljeno državnim sredstvima — jest uredjenje Krke na temelju dotičnog pokrajinskog zakona, za koje će država doprinieti fiorina 54.900 i osim toga predujmno fior. 36.600, i koje uredjenje još ove godine ima se započeti.

Druge veleважno radnje za poljodjelske poboljšice pripravljaju se ozbiljno, kao uredjenje Rastoka i Imotskog polja, Konavskog polja, Vrane itd.

Razne pomanje radnje za poljodjelske poboljšice, nadalje mnogobrojne i različite radnje za pribavu vode (vrela, vodovodi, bunari, čatrnje, lokve, itd.) biše izvršene znatnim državnim podporam u raznim mjestima pokrajine,

Pošto za napredovanje marvogojstva važno je da se širi sjanje trava za krmu, djeteline itd., prije svega vlada razdieljuje takova sjemena medju manje imućnim posjednicima uz znatno obaljenu cienu i prilično dobrim uspjehom, bez da bi bilo stiglo prigovora proti vrsti istih.

Što se tiče direktnog podupiranja pojedinih grana marvogojstva, a u prvom redu konjogojstva, poznato je da je postavljeno na državni trošak dosta ergeljskih postaja u pokrajini sa plemenitim augirima, kojih može se služiti mukte svaki konjogojitelj; da u svakoj od ovih postaja obavlja se godimice nadarivanje konja sa državnim nagradam; da vlada dava na privatnu porabu uz povoljne uvjete državnih pastuha itd.

Za govedarstvo vlada je više puta ovih zadnjih godina ponukala obćine i vidljivije marvogojitelje da ustanovne postajâ za opas, sredstvom znatnih državnih podpora za dobavu i uzdržavanje bikova kao i krava plemenitih pasmina, ali žalibože mal da ne nitko nije se dosada primio takove ponude.

Gledle ovčarstva spomenuti ću samo kako se je prošle godine razpisao natječaj za uvedenje osnova plemenite pasmine iz Vlašića u Bosni, uz mnogo obaljenu cienu, ali da žalibože samo 4 marvogojitelja su se time okoristila.

Glede mliekarstva i sirarstva razpravlja se o mjeram za promaknuti isto u pokrajini i Ministarstvo je samo za godinu 1891 izjavilo da nemože poslati svog strukovnjaka, a sada visi stvar kod pokrajinskog poljodjelskog vieća; nego medjutim kad su zaslužni župnik i učitelj u Jesenicam prigodom jednog službenog posjeta zamolili državnu pripomoć za ustanovljenje sirarske zadruge u onom selu, Visoko je Ministarstvo odmah dozvolilo podporu za poučno putovanje onog učitelja i stavilo je u vid dalnje podupiranje za dotičnu sgradju i ostalo.

Za pčelarstvo razdielilo se je više puta, uz obaljene ciene, razna orudja, i za svilarstvo razdieljuje se svake godine mukte sjemenja svilenih buba itd.

Što se pak tiče biljskih proizvoda a nadasve vinarstva, osim stalnog putujućeg učitelja za podučavanje pučanstva, razdieljuju se mukte slike i obuke o trsnim bolestim itd.

Poznato je kako prigodom kad se peronospora pojavila prvih puta u ovoj pokrajini, vlada je pritekla u pomoć ujedno sa zemaljskim Odborom obilatim podporam za privremene putujuće učitelje, za nabavu strojeva i modrog kamena itd.

Za maslinarstvo vlada je pozvala, i to uslied predloga pokrajinskog poljodjelskog vieća, na državni trošak Pizanske klaštrioce maslina, koji obavljaju, čišćenje maslina bez ikakve nagrade sa strane posjednika; suviše drže se vanredni tečaji za maslinarstvo i uljarstvo pri poljodjelskom zavodu u Gružu.

Razdielilo se je i sjemenja buhača i kad bi podnešena Visokomu Ministarstvu prva i jedina molba sa strane jedne kotarske poljodjelske zadruge, to jest one u Metkovičim, naime da joj se dobavi sjemenja konoplja, Ministarstvo je odmah udovoljilo prošnji.

Za voćarstvo postoje u pokrajini razni

razsadnici ili državni ili podupirani od države, iz kojih se razdieljuju voćke uz mnogo obaljene ciene.

Za poljodjelsku pouku u pokrajini Visoko Ministarstvo udieljuje poznate obilate podpore za utemeljenje i uzdržavanje poljodjelskog zavoda u Gružu, i spravno je to učiniti i za novu poljodjelsku školu u Sinju (glede ratarskih tečaja u Šibeniku i Trogiru nijesam u stanju da odgovorim, jer ovi zavise od učionske vlasti).

Ministarstvo uzdržaje pomenutog vinoslovnog putujućeg učitelja i razpravlja o ustanovljenju drugog putujućeg učitelja za dalmatinsko Zagorje (o čemu isto Ministarstvo nije odgovorilo niečno); udieljuje stipendija za poljodjelske i šumarske više nauke; podupire poljodjelske listove itd.

Visoko je Ministarstvo dozvolilo i pripomoći za učestvovanje dalmatinskih proizvoditelja poljodjelskim izložbam u Beču, u Zagrebu itd.

Nije moja zadaća da nabrojim sve što je vlada radila i radi, što je dopriniela i doprinosi na korist poljodjelstva u pokrajini, ali opetovati ću, da kad god će oni čimbenici, koji u prvom redu pozvati su skrbiti se za poljodjelski napredak, raditi i doprinieti u tu svrhu, naći će svu susretljivost c. k. vlade na korist poljodjelstva u Dalmaciji.

Što se tiče postupanja vlasti glede koza, pozivljem se na ono što sam odgovorio častnomu gospodinu Trigari-u.

Glede krčevina bi izdata mjeseca svibnja godine 1891 blažija Namjestništvena uputa. Ali da je potrebita neka strogost u tom predmetu, uvidilo se je baš na otoku Braču prigodom strašnih povodnja jeseni 1891.

Promjena šumskih globa u javne radnje mogla bi se eventualno uvesti putem pokrajinskog zakonodavstva, kako je već zakonito pripušteno za poljske prekršaje.

Častnomu gospodinu Kulišiću odgovoriti ću samo, da u slučaju konkretnih tužaba biti će doista savjestno i po zakonu postupano, a što se tiče cjenika za šumske naknade, imam pri ruci dopis 17 srpnja 1876 Br. 535 Vrličkog obćinskog opraviteljstva, upravljen c. k. kotarskomu poglavarstvu u Sinju, koji glasi: Popraćen sa uljudnim vašim dopisom 6 tekućek Br. 3146, primilo je pišuće upraviteljstvo na ugodno znanje priposlat mu cienik za naknadu šumskih šteta, sastavljen po novim metričkim mjeram i točan, i neimajući pišuće nikakve opazke da učini na istom, s toga povraća se toj slavnoj vlasti, za da bude isti odpravljen na potvrdjenje visokom c. k. Namjestništvu. Načelnik Kulišić — prisjednik Begović.

P r e d s j e d n i k. Rieč ima zastupnik Trigari.

T r i g a r i. Non era mia intenzione di parlare oltre quanto dissi sul preventivo agrario provinciale. Soltanto devo fare alcune osservazioni al signor rappresentante del governo, il quale poc'anzi ebbe a dire che vengono intesi i comuni sul divieto del pascolo e taglio del legname dei boschi. Io, dico il vero, mi trovo da 20 anni quì quale podestà, e dovrei saperlo, stando sotto la nostra giurisdizione ben 22 comuni. Mai fui chiamato, nè i comuni furono intesi; tutto al più ciò potrebbe darsi per qualche singolo comune, ma in ogni modo in tale caso fanno quello che vogliono, perchè il sentire una persona o l'altra, non determina l'obbligo di stare a quanto è consigliato dall'amministrazione del comune o del convocato villico.

Intesi poi dire dal rappresentante del governo: Noi non possiamo prendere in considerazione questi lagni, dal momento che le parti interessate non presentano domande.

Credo che tutti abbiano fatto conoscere i nostri desiderii, le nostre domande, come nell'anno 1889, ma dopo tutto, in ogni modo non è anche il governo una parte „interessata"? (*Ilarità, bravo*). O aspetta che noi

presentiamo i desiderii della popolazione, mentre il governo, che è al potere, dovrebbe essere il primo interessato al benessere dei suoi amministrati?

Predsjednik. Pita li još tko riač? — Nitko. Opća razprava je zatvorena. Rieč ima izvjestitelj financijalnoga odbora.

D.r Čingrija. Ja ću biti što moguće kraći. Najprije obazrijeti ću se na dvie rezolucije koje je prikazao častni Tartalja. Ja u ime odbora izjavljujem, da on nema ništa protivna da budu primljene.

Na prigovore čast. Trigaria i Kulišića, da se šumski zakon neupotrebljava, ja se suglasujem, da tu imade mnogo zla, i da bi bilo umjestno u tom pogledu štogodj učiniti. Samo nevalja odveć prećerivati ovu svetu *guerra di capre*. Mislim da nije baš temelja, što se u nas tvrdi, da se je ipak neka svrha postigla, da šume liepo napredaju.

Čast. Biankiniu opazit ću, da bi on bolje bio uspio, da neprećerava, da ne iznosi neke malicije, koje umalovažavaju cielu stvar. Nije baš najumjestnije, da se očekuje sve od vlade.

Ja mislim da bi bolje bilo, kad bi se mi uzdali što više u same naše sile, i da gledamo kako ćemo podić i kulturu i napredak. Ja znam da je nekoje potrebe dužna vlada da izpuni. Tako se slažem, što častni Biankini zahtjeva od vlade glede sadjenja duhana, jer tu je svakome raditi da dade dozvolu, jer ćemo se time osigurati protiva ekonomičkomu udarcu, koji nam prieti rad vina.

Neću da dalje dosadjujem visokoj kući, pošto je već stvar bila pretresana. Samo ću još reći gospodinu Trigariju, na njegov prigovor, da svota od 11,000 što se nahodi u našem poljodjelskom proračunu nije moralna. Reći ću mu samo, da je ta svota u proračunu, jer je to prihod, koji se temelji na zakonu. Zakon je ovaki, globe su ovake. Dok će zakon ovaki ostati, biti će i tih globa.

A kad toga nebi bilo, morao bi narod tu svotu nadoknaditi prirezima.

Dakle je isto. — Predlažem da se predje na posebno pretresanje proračuna poljodjelske zaklade za godinu 1892.

Biankini. Molim rieč za stvarni izpravak.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Biankini, za stvarni izpravak. Ali molim Vas da budete što stvarniji.

Biankini. Dužan sam samo s nekoliko rieči odgovoriti čast. Čingriji, koji čini se, da me nije dobro shvatio. Ja nezahtievam sve od vlade; dobro bi bilo, da nebi ništa trebali od vlade; da bi ona obstojala, a da mi nebi ni znali da obstoji. Ali to sada nije moguće. Naše je stanje tako, da mi možemo zahtievati barem toliko, koliko ona čini za pokrajine naprednije od naše. Ona nečini naprotiv ništa za nas. Nije učinila ni toliko, koliko u Bosni za samo voćarstvo. Ja, velim, netražim od vlade ništa osobita. Neka bar čini ono, što čini za druge zemlje. Vlada sama priznaje, da je kriva; to ste danas vidjeli, kad se je sa izvjestiteljske stolice čitalo, tako tiho, da se je jedva čulo. Krivim vladu, jer znam da je kriva, jer neradi ništa u naš prilog.

Predsjednik. Izvjestitelj financ. odbora predlaže, da se predje na posebnu razpravu proračuna poljodjelske zaklade za godinu 1892.

Gospoda, koja pristaju na to, da se predje na posebnu razpravu, neka ustanu. (*Večina*). Prelazimo na posebnu razpravu. Molim izvjestitelja da pročita stavke potrebštine.

Čingrija *(čita)* stavke 1. 2. 3. 4. i 5.

Biankini. Predlažem da se ova 5 stavka za školu u Gružu izostavi.

Predsjednik. O ovoj stavci glasovati će se napose. Pita li još tko rieč? — Nitko. — Gospoda koja primaju točku 1. 2. 3. i 4. potrebština, neka ustanu (*Većina*). Primljeno.

A sada, gospoda koja primaju stavku 5. potrebština, to jest pripomoć poljodjelskoj školi u Gruzu, u iznosu od 1500 fior., neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

(Bez razprave su primljeni naslovi 6 i 7 Potrebština, i 1 i 2 pokriće, kao što i ukupne svote od f. 16050).

Sad ćemo glasovati dva predloga, čast. pl. Tartalje; molim gosp. izvjestitelja da pročita I.i Zaključak.

Čingrija (*čita*):

Sabor dalmatinski preporučuje Visokomu Ministarstvu poljodjelstva, da izvoli pristati na predloge pokrajinskoga gospodarskoga Vieća u Dalmaciji, da bude bezuvjetno zabranjen uvoz koje mu drago biljke u Dalmaciju iz kvarnerskih otoka po filokseri okuženih.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju ovaj zaključak, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

D.r Čingrija (*čita*) II. Zaključak.

Sabor dalmatinskih preporučuje Visokomu Ministarstvu poljodjelstva, da izvoli pristati na predlog gospodarskoga pokrajinskoga Vieća u Dalmaciji, da, toli u katoličkomu, koli u pravoslavnomu sjemeništu ovdje u Zadru, budu djaci podučavani i o poljodjelskim pravilima.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju i ovaj zaključak, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: Izvješće financ. odbora o predračunu zemalj. poljodjelske zaklade za g. 1893. Molim gosp. izvjestitelja, da pročita izvješće.

Čingrija (*čita*):

Visoki Sabore!

Proračun Zem. poljodjelske zaklade za g. 1893 ima isti oblik, kao i oni za g. 1892, i sastavljen je na istim podatcim. Radi toga, obzirom na razloge navedene u izvješću za rečenu godinu 1892, Odbor Financijalni predlaže:

Neka Visoki Sabor uzme proračun pokrajinske poljodjelske zaklade za god. 1893, podnesen od Zemaljskoga Odbora izvješćem 6 ožujka 1892 Br. 1168, podlogom posebne razprave i primi sve dotične stavke pri posebnom glasovanju.

Financijalni Odbor

Zadar, 31 ožujka 1892.

Podpredstojnik i izvjestitelj

Čingrija

Predlažem da se ovaj predračun primi *en bloc*, jerbo nesadržaje ništa nova, jer je u potrebštinam i pokriću i ukupnom sbroju jednak predračunu za g. 1892 kojeg smo sada glasovali.

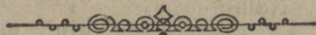
Predsjednik. Pita li tko rieč o formalnom predlogu izvjestitelja D.ra Čingrije, da se

glasuje *en bloc* predračun zemaljske poljodjelske zaklade za godinu 1893? Nitko. — Tko pristaje na predlog, nek ustane. (*Većina*). Primljeno.

Gospoda, koja primaju predračun poljodjelske zaklade za god. 1893 *en bloc*, kako je bio sada pročitan po predlogu izvjestitelja financijalnoga odbora, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Pošto je već kasno, zatvaram današnju sjednicu, a uričem sliedeću za ponedjeljak u 10 sati u jutro, sa istim dnevnim redom.

(Sjednica je zatvorena u 10 satî i 25 č. noći).

XV. Sjednica dne 4 travnja 1892.

Sadržaj: *Navieštenje molbenica. — Upiti i Odgovori. — Izvješće Pregledaoca rada Zemaljskoga Odbora. — Zaključci, nalozi i želje. — Utoci proti odlukam Zemaljskoga Odbora. — Doznačenje petogodišnjica Tajniku Zemaljskoga Odbora. — Razprava Zakona o pribavi pitke vode. — Završenje Zasjedanja.*

(*Početak sjednice u 10 sati i 15 č. pr. podne*).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Borčić Lovro i Pugliesi D.r Ante.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić; zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić; savjetnik c. k. Namjestništva Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. Ima nas 25. Broj je zakonit. Molim tajnika D.ra Pugliesia, da pročita zapisnik zadnje sjednice.

D.r Pugliesi (*čita*):

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Gospoda, koja odobravaju zapisnik, neka ostanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Prije današnje sjednice, primio sam jednu molbenicu, molim gosp. tajnika Borčića, da je pročita.

Borčić (*čita*):

Br. 182. Učiteljska Zadruga u Zadru prosi pripomoć.

Biankini. Pošto je ovo zadnja sjednica, molim da bude ova molbenica izručena Zemaljskom Odboru sa preporukom.

Predsjednik. Gospoda, koja pristaju na to, molim da ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prije današnje sjednice primio sam nekoliko upita. Prvi upit predao mi je zastupnik Biankini, molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Od nekoliko vremena, malom kožarskom obrtu u Zadru, usko skopčanom su mesarstvom, od strane političke vlasti stavlja se svakovrstnih zaprieka, na očitu škodu obrtnikâ i občinstva, koje svaki dan mora meso to skuplje plaćati.

Uz svu pripravnost da udovolje zahtievim obrtničkog i gradjevinskog zakona, neki mesari Zadarski od više vremena prose da njim se dozvoli sušenje koža i topljenje loja van grada, na slobodnom zraku, ali zaludu.

Sada s jednog, sada s drugog prividnog uzroka, odbijaju se njihove molbe, stvaraju njim se nove potežkoće, cjepidlači se na svaki način, pa se napokon njihove molbe puštaju spavati i bez ikakva odgovora.

Istim načinom se postupa i prama njihovim molbam za dozvolu skladišta suhih posoljenih koža u gradu; a uz to njim se drakonički

udaraju teżke globe, od 50 i 100 fiorinâ, ako se kod njih nadje i sama jedna koža.

Pošto ovo postupanje idje na zator malog kožarskog obrta, i radja škodnim posljedicam ne samo za mesarske obrtnike, koji plaćaju znatne poreze i prireze, već i na škodu obćinstva, kojemu je do toga, da poglavita i najzdravija hrana, meso, bude što jeftinija — dužnost nam je upitati visoku Vladu:

Znade li Vlada N. V. da se mesarim Zadarskim stavljaju svakovrstne neopravdane zaprjeke u vršenju malog kožarskog obrta, i mislili odrediti da se unapried prama njima razboritije postupa?

Zadar, 4 travnja 1892.

J. Biankini — Perić — Buzolić — J. Paštrović — Ljubić.

Predsjednik. Imam čast izručiti i ovaj upit Visokoj Vladi.

Drugi upit predao mi je zastupnik Benevenia. Molim da ga pročita.

Benevenia (*čita*):

INTERPELLANZA

al Governo di Sua Maestà.

Nell'istituzione della Commissione locale per la divisione dei beni comunali suscettivi di coltura a Cittavecchia, furono chiamate a far parte della stessa solo individualità appartenenti al partito dell'attuale comune, trascurando affatto l'elemento contrario.

Trattandosi di argomento d'interesse di tutti i comunisti, senza differenza di partito;

I sottoscritti interpellano il Governo di Sua Maestà:

1. Per quale motivo nella costituzione della commissione locale per la divisione dei beni comunali a Cittavecchia furono chiamate unicamente individualità aderenti al partito del Comune?

2. Se la commissione provinciale pella divisione dei beni comunali intende di dare evasione all'istanza in tale argomento prodotta da alcuni comunisti di Cittavecchia?

Benevenia — Trigari — Vidović — D.r Salvi.

Predsjednik. Čast mi je ovaj upit izručiti Visokoj Vladi.

Treći upit predao mi je zastupnik Biankini. Molim da ga pročita.

Biankini (*čita*):

Upit Vladi Nj. Veličanstva.

Po zadnjem popisu pučanstva, u obćinam Knina i Vrlike broj stanovnikâ nevjerojatno se je umnožio, osobito u onim odlomcim, gdje živu pripadnici grčko-iztočne vjeroispovjedi.

Porast pučanstva u ovim obćinam nestoji u razmjerju sa prijašnjim propisim, ni sa obće poznatim okolnostim spomenutih odlomaka, dapače te okolnosti niposto neidju u prilog ni redovitom, a kamoli vanrednom umnoženju naroda.

Javna je pak tajna, da se je broj pučanstva u obćinam Knina i Vrlike pomnožavao u pupisnim imenicim, u svrhe stranačke, da se podrži nenaravna i nepravedna prevlast grčko-iztočnom pučanstvu u onim izbornim kotarim.

Pošto po §.im 23 i 27 pravilnika potvrdjena zakonom 29 ožujka 1869 broj 67 D. Z. L.

Kotarska poglavarstva dužna su nadgledati i obistiniti točnost podatakâ o propisu pučanstva što njim občine prikažuju; pošto netočnim popisom pučanstva izkrivljuje se volja naroda u izbarim kotara Knina i Vrlike — čast nam je upitati Visoku Vladu:

Jeli poznato Visokoj Vladi da su podatci o popisu pučanstva u občinam Knina i Vrlike izkrivljeni, i što misli učiniti, da krive popise izpravi?

Zadar, 4 travnja 1892.

J. Biankini — Buzolić — J. Paštrović — D.r Perić — Ljubić.

(Kroz čitanje glasovi za srbske strane: „Laž". Nije istina! falsifikovano! — Buka u Saboruici).

Predsjednik zvoni:

Čast mi je izručiti i ovaj upit Visokoj Vladi.

Kulišić. Pitam rieč za lični čin.

Predsjednik. Izvolite, ali o interpelaciji nije dozvoljeno razpravljati. Imate rieč samo o ličnom činu.

Kulišić. U ovom upitu, što je sada pročitan, kaže se, da su izkrivljeni anagrafi u občinama Kninskoj i Vrličkoj. To je sve pusta izmišljotina. Pučanstvo je naraslo, jerbo se iz Kninske i Vrličke občine nije izselilo pučanstva u ovo 10 godina, kako se to zbilo u Drniškoj občini, gdje se radi siromaštva izselilo mnogo puka.

Ja sam se bavio ovim popisom i pazio da bude točan, jer sam znao, da će se naći kojekakvih ljudi, koji će mu prigovarati. Ja odlučno odbijam taj napadaj.

Biankini. Vidi se da je kriv.

Predsjednik. Rieč ima vladin povjerenik pl. Pavić.

Pavić. Imat ću čast ako mi bude moguće, još danas odgovoriti na ove upite (*čita*).

U saborskoj sjednici dneva 17 Listopada 1890 častna gospoda zastupnici Sava Bjelanović i družina upraviše na Vladu sliedeći upit:

1. Jeli istinito da su na ovogodišnjijem vojničkijem vježbama vojnici i domobranci mnogo stradali, baš da su u Zadru dva na mjestu i mnogi poslije umrli od velike sunčane žege, a ako je to istinito, namjerava li Vlada upozoriti mjerodavne vojničke faktore, da se obična veća vojnička vježbanja ne drže mjeseca Julija i Avgusta, ili barem da se vojska ne drži na manovrama u sred podne, na najvećoj sunčanoj pripeci?

2. Jeli istinito, da je, na prolazku konjanika domobranaca iz Sinja u Dubrovnik jedan iznemogli domobranac na putu izdanuo s toga, što su ga starješine silom gonile, a ako je istinito, mislili Vlada, da bi država dužna bila naknaditi udovici i nejakoj djeci štetu materijalnu, koju pretrpješe onakijem gubitkom muža i roditelja, te u ovom slučaju namjerava li Vlada izraditi da država taku naknadu dade istoj udovici i djeci?

Na ovaj upit čast mi je pozivom na moju izjavu u saborskoj sjednici dneva 7 Studenog 1890, izjaviti što sliedi:

Po postojećim zakonskim propisima vježbe na oružju pričuve i dopunitbene pričuve obavljaju se obično za vrieme od 1.og Travnja do 30 Rujna, a one domobranstva izvan vremena žetve, te ustanovljenje razdoblja za obavu vježba na oružju obzirom na podnebne i mjestne okolnosti kao i na vrieme žetve spada vojničkom, dotično domobranskom zapovjedništvu u dogovoru sa pokrajinskom političkom Vlasti.

S toga u Pokrajini, u suglasju i sa željom

opetovano izraženom sa strane Zemaljskog Odbora, obdržavaju se glavne vježbe na oružju druge polovice kolovoza i prve polovice Rujna mjeseca.

Ostali pak sadržaj upita izmiče se, kao vojnički posao, djelokrugu toli zemaljskog zastupstva, koli pokrajinske političke Vlasti.

Ipak mogu kazati, da ovaj predmet o komu i Njegova Preuzvišenost gospodin Ministar za obranu zemlje izrazio se je usljed upita u Carevinskom vieću, bi povodom potanjih izvida po kojim nije točno da nesgode sbivše se pri vanrednoj vrućini za vrieme vježba godine 1890 bile su mnogobrojne, niti da su se iste imale pripisati ikakvoj zanemarnosti i da naosob nije točno, da sa domobrancem konjanikom Pavom Radinović-Kapuralovićem, koji je obolio na putu a poslje preminuo, bili bi njegove starješine nepristojno postupali.

Primjetiti mi je napokon, da bi udovici ovog zadnjega uporabljenjem zakona doznačena pristojeća joj pensija.

U saborskoj sjednici dne 2 Aprila t. g. častna gospoda zastupnici Gojković i družina upraviše na c. k. vladu slijedeći upit:

Jeli voljna Visoka Vlada dalmatinska zauzeti se kod c. k. pomorske Vlade u Trstu, da se što prije proširi i produlji, novo pristanište te ponapravi sjeverna morska obala u Erceg Novome, kako bi što bolje odgovarala umnoženim potrebama mjesnog prometa?

Na taj upit čast mi je odgovoriti, da će c. k. Namjestništvo rado dostaviti ovaj upit preporukom c. k. Pomorskoj Vladi u Trstu.

Predsjednik. Prelazim na dnevni red. Prva je točka dnevnoga reda:

Izvješće odbora o pregledanju rada Zemaljskog Odbora.

Molim izvjestitelja dotičnog Odbora, zastupnika Zoru, da pročita izvješće.

Zore (*čita*):

Visoki Sabore!

Čast je petorici, izabranoj za pregled rada Odbora Zemaljskoga za vrijeme od 1 Oktobra 1890 do svrhe Decembra 1891 iznijeti pred Visoki Sabor plod svoga pretresanja.

Najprije dužnost im je Odbor iztaknuti da je veoma pohvalno i preko načina nastojno radio, toliko u svojoj vlastitoj zamašnosti, koliko u dogovaranju sa odnosnijem faktorima.

Žaliti je, da u ovom potanjem radu, što se uvedenja narodnog jezika tiče, Vlada je ostala pri svome starome odgovoru.

Broj pučkijeh učiona i učitelja obojega spola raste, ako i po malo, a tako i napredak; jedino zaostale neutjerane globe, pošljedica blagosti u uporavljanju proglašenih zakona, biće uzrok izostaloga gdje te gdje polaženja na nauk.

Oba su preparandija za našu zemlju dovoljna i prilična; samo ne treba izgubit s vida internat za ženski spol, i praktični nauk o kakvoj grani zemaljskog ploda u muškom preparandiju, kao n. p. o gojidbi duhana.

Za nauk o težaštvu pohvalno je nastojao Zemaljski Odbor, pa se i od toga dobru nadamo. No, općine još se oglušuju za školski vrt. Takogjer bilo je veliko nastojanje i za pute u opće, ali unatoč maru i naporu, gvozdeni put još nas ne spaja s monarhijom.

Vode su bile osobita briga Zemaljskoga Odbora; no treba još nješto pomoći ondje, gdje je zbog vodâ nezdravo i nemoćno. Pa i za polje Konavosko Sabor očekuje obećanje izneseno u izvještaju.

I o obrtu u opće Zemaljski je Odbor marno

vršio svoju dužnost. Odazvao se pohvalno i željama njekijeh općina za svezu morsku Lloydovijem lagjama, što će bit dobro i nastavit. Da jednom pak prestane otimačina općinskijeh dobara, najbolje je i nastojao Odbor Zemaljski oko uporavljanja zakona 27 Maja 1876 za podjelu općinskijeh dobara, a tako je zgodno i nastaviti.

Kad sve ovo razaberemo i vidimo, rad je Odbora Zemaljskoga bio vrlo nastojan, maran i mudar; za to dužnost je izabranoj petorici iznijeti pred Visoki Sabor ovaj

Zaključak:

Sabor Dalmatinski, čim očituje svoje potpuno povjerenje Zemaljskom Odboru, i odobrava mu pohvalni rad od 1.og Oktobra 1890 do svrhe Decembra 1891.

Nadalje potpisani pozivlje Visoki Sabor da udijeli Zemaljskom Odboru ove naloge:

I.

Neka opet ponovi Vladi Njegova Veličanstva želju ovoga Sabora, da se uvede hrvatski ili ti srpski jezik, kao službeni u javnu upravu Dalmatinsku.

II.

Neka nastavi svoj mar, eda se što prije Dalmacija gvozdenijem putem spoji s Monarhijom.

Osim toga Visoki Sabor podaje Odboru Zemaljskome ove preporuke:

I.

Neka još jednom potakne općine, koje se još nijesu odazvale za školski vrt, da to što prije izvrše; a kad bi se i tad oglušile, neka se obrati Visokome Namjestništvu, da se udari prisilni način odregjen §.om 100 općinskoga pravilnika.

II.

Neka se pobrine za osnovanje kratkoga pripravnoga tečaja u jednom poglavitom gradu naše zemlje, ili u više njih, u kome bi Dalmatinci mogli izučiti čagjarstvo, toliko potrebito po nas, a korisno po čagjare.

III.

Neka se posade *eucalyptus-i* svuda po pokrajini, gdje je močvarno i grozničavo.

IV.

Neka u Preparandiju Zadarskom osobitom pomnjom mladići uče gojidbu duhana praktično i teoretično, a Zemaljski Odbor neka nastoji oko Vlasti za sve to više širenje te gojitbe.

V.

Neka radje o uregjenju Konavoskoga polja budu svršene do nastajnoga saborisanja, ili barem do susljednjega.

VI.

Neka nastoji da se oštro izvodi zakon 26 Februara 1888 o ućeravanju školskijeg globa.

VII.

Neka se opet pobrine za internat u ženskom preparandiju u Dubrovniku.

VIII.

Neka ne izgubi s vida toli znamenite radnje na Poljičkoj cesti.

IX.

Neka se pobrine za uregjenje zalagaonica u Dalmaciji.

X.

Neka opet nastoji da uprava Lloydova zadovolji pravednijem trazbama općinâ o pristajanju njezinijeh lagjâ u njihove luke.

XI.

Neka se nastavi rad o podjeli općinskijeh dobâra.

XII.

Neka još jedan put izkaže Vladi Njegova Veličanstva Saborovu želju, da iznese nastajne godine na ustavno pretresanje zakonsku osnovu o ribanju u rijekama i jezerima.

Zadar, 22 Marta 1892.

Predstojnik
D.r Karaman

Izvjestitelj
L. Zore.

Predsjednik. Otvorena je razprava o radu zemaljskoga Odbora od 1. oktobra 1891, i o svim zaključcim predloženim po Saborskom odboru za pregledanje rada Odbora Zemaljskoga.

Rieč ima zastupnik Ljubić.

Ljubić. Visoki Sabore! Prepoštovana gospodo zastupnici! Ja sam se digao ne da držim dug govor, nego da očitujem da neću glasovati ša prvu želju izraženu i predloženu po saborskom odboru pregledavcâ rada zemaljskog odbora, da neću glasovati za želju o uvedenju hrvatskog jezika u naše urede. Vi ćete se čuditi, kad čujete, da Ljubić neće da se traži, nek se uredi pohrvate, te sam dužan opravdati to čudnovato moje postupanje; pa nebih htio još da nastane pometnje, jer se je i častni Vidović javio za rieč, da govori proti ovoj želji, pa i to se nekako prikazuje čudno: kako se u ovom pitanju ja nahodim složan sa častnim Vidovićem. Evo vam odmah razloga moga neglasovanja: ja se stidim klečati i sklopljenim rukam prositi i moljakat silnika, da mi narodu dade ono, što ga po božjim i ljudskim zakonim idje; stidim se pitati ga, da nas izbavi od robstva; dakako od robstva. Ja sam ovih dana čuo u ovoj visokoj kući, podvikivati momu prijatelju Bankiniu, da mi nismo robovi. A ja kažem da jesmo, pa nek se brk nadje, koji da mi zanieče. kad me bude čuo. Kad u jednoj zemlji njezinu jeziku nedadu da vlada u svim odnošajim javnoga života; kad u toj zemlji vlada tudj jezik; kada tudj jezik sjedi na priestolju, a prirodni jezik zemlje keči skučen na podnožju — smjeli se reći, da je narod te zemlje slobodan, nezavisan? Nerobujeli narod tudjincu, nerobujeli najponiznijim robstvom, duševnim robstvom? Mi Hrvati u Dalmaciji dakle pravi smo robovi, robovi tudjinu. A pamtite, ti tudjini nisu nas osvojili, nisu na nas stekli ni ono bogumrzko pravo šake, pravo sile. Naši se stariji svojevoljno predadoše; ali se nepredadoše, ni Niemcu, ni Magjaru, ni komu drugomu; predadoše se kralju od habsburgove kuće. Ferdinandu. Pa pazite kako se predadoše. Naši stariji neizabraše Ferdinanda izmedju tolikih prosaca hrvatske krune, ni radi njegovih modrih očiju, ni radi njegove plave kose, nego iz harnosti; poručuju mu oni: Mi tebe biramo, jer si nam jedini od susjedâ pružio ruku, da nam pomogneš izbaviti se izpod jarma turskoga. Ali jesuli naši stariji mogli ikad pomisliti, da će doglavnici, savjetnici jednog nasliednika Ferdinandova, pokušati, da nam mjesto turskog jarma na vrat nametnu jaram talijanski, njemački, ili magjarski? Da budu to pomislili, tko zna što bi bili odlučili na Cetinju 1527! Kadno je početkom ovog vieka hrvatski gjeneral putovao kroz Dalmaciju, po crkvam kupio narod, sa propoviedaonicâ nagovarao narod da se povrati k starim svojim kraljevim, a obetavao narodu, da će kralj narodu povratiti stare hrvatske pravice — neki starac u Staromgradu pod propoviedaonicom slušao obetanja zlatnih jabuka, kad je gjeneral nagovorio se i svršio, klimajuć glavom opazi: *A hoćeli tako biti?* Vidi se, da je izkustvo onog starca bilo učinilo sumnjiva, i na žalost starac pogodio! Netom vlada austrijanska zamjeni mletačku, ona pogazi staru pravicu hrvatsku — pravo narodnog jezika u upravi — i ostavi da talijanski jezik gospodaje po svim državnim uredim. To je bilo nepravedno, te je bila crna nepravica; ali

ipak donekle se u ono doba dala opravdati, obzirom na faktične okolnosti. Pod dugovječnim gospodarstvom mletačkim, stroj, aparat ciele javne uprave, bi pokalajsan talijanštinom; umlje naše, inteligencija bila se potalijančila, jer u zemlji nebilo nego samih talijanskih škola. Sve to nije se dalo izprati očistiti i izpraviti od dana na dan. Nego je vrieme sve to očistilo i izpravilo: dan danas naša inteligencija zna bolje hrvatski, nego talijanski, daudanas naši činovnici nebi mogli poslovati da neznadu dobro hrvatski, dandanas talijanština u uredim smeta, o nju zapinje javna uprava. Ipak, uz sve naše vapaje, gospoda u Beču neće da otresu s nas taj jaram tudjinskog jezika, taj ponizujući jaram, taj jaram koji vriedja ponos hrvatskoga naroda.

Ali što rekoh? Bog mi prostio? Ne samo što neće da otresu stari jaram, nego eto nam kuju novi, teži; hoće da nas podkuće pod njemački jaram, hoće da nas niemče. Zaludu vladin povjerenik hoće doskočicam da izmakne odgovoru na težke, ali sasvim osnovane osvade moga prijatelja Biankinia. Častni Biankini iznio nam je jasne dokaze kako su danas pokalajsali njemštinom i najsitnija kola uredovnog stroja; kako nam oči izbija njemština prišivena nad svim vratim uredâ, na pečatim, na grbovim. Ti biesni germanizatori neće da štede ni ponos naroda, koji ne može trpiti da mu se zemlji udara i vanjsko obilježje robstva. Pamtim vrlo dobro prizor što sam godine 1861 doživio u Zagrebu, kadno je uzavrila krv u dobrom pučanstvu Zagrebačkom, gledajući grbove sa njemačkim nadpisim, pa ih je do cigloga potopilo u Savu. Mi Hrvati na jugu imamo krv vrućju od Zagrebčanâ, nas gnjev uzpali ljuće, i za nas može doći *den od gnjeva — dies irae*, akoli nemamo Savu, imamo dublje more. Sada vidimo kako vladini ljudi opravdavaju niemčenje ureda u Dalmaciji. Manji vladini ljudi kazuju da oni nenjemče narod kad uredjuju njemački, da narod neće biti ponjemčem. Ja ne znam jeli to šala, jeli to poruga, jeli to uvrieda našem narodu. Vele da ako niemče urede, nenjemče naroda. A tko je, gospodo moja, u tim uredim? Nisu li to sinovi ove zemlje, te stotine i dapače hiljade činovnikâ, nisu li i oni narod? Vi kažete, da nenimčite zemlju, a na što smjera ona škoa u Zadru? A što bi se htjelo, da još uradte? Zar da usilujete kojim da jezikom i u kućam našim govorimo? Zar da njemački očenaš učimo i da se u crkvi njemački Bogu molino? — Veći vladini ljudi odgovaraju nam: To niesu vaši posli; jezikom uredovnim mi nediramo nikoje pravo naroda.

Biti će to mudro, ali je smiešno. A što je onda pravo naroda, ako ne da mu uredi budu kakav je i narod, da jezik narodni, koji gospoduje u zemlji, gospoduje i u uredima. Spomenite se, da narod nije stvoren za državu, za urede, već da je država, da su uredi stvoreni za narod. *(Odobravanje)*. Veće je pravo naroda, nego je pravo države i uredâ. *(Odobravanje)*.

Nadalje neki mudruju, da tako zahtievaju državni interesi. Kad bi to bilo osnovano, onda kako se ti interesi mienjaju, tako bi se imao mienjati i jezik naših ureda; onda bi se mienjao i prama državnim savezim. Tim putem hodeć. n. p. obzirom na savez sa Njemačkom, imalo bi se u nas niemčiti kako se niemči u Poznanju; onda bi posve vjerojatno bilo, što se je već govorilo, da je iz jedne poklisarske polače u Beču izašla prva rieč progonstva našoj svetoj glagoljici. Ja ću ovdi napomenuti još jednu. Ako i nismo još faktično sdruženi sa Hrvatskom, ipak gospoda u Beču morali bi imali obzira i na one zakone, koje za Hrvatsku postoje, barem na temeljne zakone ciele carevine. U takove temeljine zakone spada i nagodba hrvatsko-ugarska godine 1868. Ja neću sada razpravljati o valjanosti i zakonitosti nagodbe. Nu fakt je da obstoji ta nagodba, da obstoji ona kano faktični zakon, pa državni činovnici, bili i cisleitanski ministri, ne smiedu raditi proti tomu zakonu. Ako Taaffe nije pozvan da izvadja nagodbu, ali ju mora štovati, nesmie ju vriedjati, jer bi tim radio proti volji onoga, koji je nagodbu potvrdio. Pa dobro? U toj je nagodbi izričito rečeno, da kaošto zagrebačka županija pripada Hrvatskoj, da tako isto pripada joj i Dalmacija. U toj je nagodbi usta—

novljeno, da cjelokupna država hrvatska ima jedino kao uredovni i državni jezik hrvatski. Kako smie proti tim ustanovam raditi gospar Taaffe, kako ih smie on podkopavati? Kad vidim sve to. što radi gospar Taaffe, ja nemogu već imati nikakva pouzdanja u njegovu vladu, ja mu neću ni prikaživati moje želje na obranu narodnih pravica; sve je moje uzdanje i jedino uzdanje, sdruženje sa sekom Hrvatskom. Prije no što zaključim ove moje rieči, hoću da vam napomenem još jednu. Toj našoj svetoj želji o ponarodjenju uredâ, onaj dobri, onaj pravedni gospar Taaffe, koji veli, da ljubi sve narode u Austriji, pa i Hrvate, jednako kao i svoga rodjenoga brata Niemca — taj Taaffe vidismo kako neće da po pravici rieši pitanje jezika u Dalmaciji. Naprotiv njemu, jedan okorjeli Niemac. jedan Niemac, koji se neodlikuje a i nehvali ljubavlju napram Slovjenim, Plener, tunedavno reče javno u reichsratu, da kao za Dalmaciju ne može da bude pitanja o jeziku u javnoj upravi. Dakle mi bi se imali prije uhvati pravici od Plenerove vlade, nego li od Taaffine; nu ne uzdajmo se u nikakvu njemačku vladu; a da se neuzdamo, pokažimo danas svi složno ne glasujuć želju o uvedenju hrvatskog jezika u urede. i tim najsvetčanije prosvjedujmo proti crnoj nepravici o iznarodjenju naših ureda. Prosvjedujmo i doviknimo Taaffi da njega čeka *den od gnjeva — dies irae. (Odobravanje).*

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Vidović.

Vidović. Eccelsa Dieta! Io coi miei compagni autonomi voteremo contro l'approvazione della gestione della Giunta, per il periodo che è in pertrattazione, e ciò per il motivo che tanto in questo periodo, che negli anni precedenti, tutto l'indirizzo, ogni estrinsecazione dell'attività della stessa Giunta fu non favorevole, anzi si può dire affatto sfavorevole ad ogni interesse dell' elemento italiano che abbiamo l'onore di rappresentare. Io non entrerò in dettagli di amministrazione, perchè so che qualche altro oratore parlerà in proposito, nè a ciò io mi era apparecchiato.

Ebbi l'incarico dagli onorevoli miei compagni di parlar contro il proposto del comitato, di incaricare la Giunta a voler insistere nel manifestare all'Eccelso Governo il desiderio, che la lingua interna degli uffici sia cambiata, vale a dire, che in sostituzione dell'italiano sia introdotto lo slavo.

A ciò noi non dobbiamo fare opposizione, ed io lo faccio non già con la persuasione di rimuovere il voto che sta per essere manifestato dalla maggioranza di questa Eccelsa Camera — malgrado le preghiere dell' onor. Ljubić — ma per sdebitar me e gli onorevoli miei compagni dall'obbligo che abbiamo verso i nostri elettori, e per dare appoggio e incoraggiare il Governo — se di questo incoraggiamento avesse bisogno — a continuare nel diniego.

Questo voto si va ripetendo dall'84 in ogni occasione. Allora per la prima volta venne in questa Eccelsa assemblea proclamato che in Dalmazia non vi era che una sola nazionalità, e che in conseguenza non vi poteva essere che una sola lingua. Da questo principio si deducono tutte le conseguenze a noi così funeste, ma per quanto esse sieno funeste, resta però sempre vero, che quel principio è falso.

L'Eccelso Governo fa opera legale e saggia, - checchè ne dica l'on. Ljubić - col non dare ascolto al voto più volte manifestato, legale in quanto che appartiene al potere esecutivo di stabilire la lingua d'uffizio, con che non vengono lesi i diritti garantiti dalle Costituzioni ai cittadini. Quando i cittadini sono ascoltati in ufficio nella loro lingua, quando si da evasione ad ogni atto da essi presentato nella loro lingua, quando in una parola si giudicano ed evadono le loro domande nella loro lingua, più in là non si può andare.

Ma qui sorge la questione toccata dall' on. Ljubić, ma non come sarebbe stato conveniente viste le condizioni della Dalmazia. Se realmente in Dalmazia non vi fosse che una sola lingua, allora il voto sarebbe fondato e

giusto. Ma qui abbiamo invece due lingue, con pari diritti. E' vero che da quella parte si dice ogni momento: l'italiano non è lingua indigena, è lingua *importata*, è lingua *imposta*, ma questo non è vero.

Contro questa asserzione stanno documenti indiscutibili, e sono in principalità gli statuti dei nostri municipii del medio evo. Questi non furono *introdotti* dalla repubblica veneta, ma furono *trovati* dal governo veneto che non fece altro che confermarli. Dunque la lingua italiana esisteva indiscutibilmente prima che venissero i Veneziani, a cui se ne attribuisce infondatamente la introduzione. E la prova che in tutte queste coste esisteva la lingua italiana, prima dell'occupazione della Dalmazia da parte dei Veneti, l'abbiamo nel fatto che si adoperava l'italiano negli uffici della repubblica di Ragusa, la quale non entrò mai in rapporti di sudditanza col governo della repubblica di Venezia.

Sorge ora la questione a quale delle due lingue si debba dare la preferenza.

I Veneti hanno trovato — e non si può smentire — questa lingua in Dalmazia, ma hanno trovato anche lo slavo. Dovevano fare una scelta. Hanno trovato che la parte più colta della popolazione, si serviva dell' italiano, lingua che lasciava senza dubbio indietro in quanto a progresso letterario la lingua slava, la quale, come è noto ed indiscutibile, ebbe un movimento letterario notevole solo negli ultimi decenni, e voi stessi, o signori che l' usate, l'avete certo appresa in questi ultimi due o tre lustri. Dunque Venezia non *importò* la lingua italiana e non *snazionalizzò* la Dalmazia. E' quindi fuor di luogo, infondato quel continuo imprecare e maledire Venezia come snazionalizzatrice del popolo slavo, come sono egualmente infondate le altre imprecazioni, e le altre calunnie che si indirizzano al suo governo. Specialmente quello riguardo ai boschi, di cui tanto infondatamente, tanto ostilmente abbiamo inteso parlare negli ultimi giorni. Mi cade qui anzi in acconcio di indirizzare parole di plauso all'Ec. Governo per aver fatto pubblicare, in alcuni numeri della „Rassegna Dalmatica" alcuni articoli, da cui risulta con quanto amore Venezia si occupasse dei nostri boschi, come essa emanasse disposizioni energiche e saggie per la loro conservazione. Dopo il veneto venne il governo austriaco, al quale succedette per breve tempo il francese, e ritorno l'austriaco. Come Venezia aveva fatto ciò che ogni governo saggio doveva fare, così fece l'austriaco, poi il francese, poi di nuovo l'austriaco, conservarono cioè l'italiano come lingua degli uffici, e non solo questo, ma — e non dico che ciò fosse giusto, anzi senz'altro non lo era — lo usavano anche con parti di nazionalità differente. Devo in ogni modo rigettare assolutamente l'accusa che si muove agli italiani della provincia di aver comunque contribuito a questo stato di cose. I miei consenzienti politici non fecero nulla, nè potevano far nulla in proposito. Così dirò fino alla Costituzione. Allora si svolse il sentimento slavo, rispettabilissimo e rispettato da parte del mio partito. Allora in quest'aula si cominciò a chiedere la cosa la più giusta, la più santa, l'equiparazione della lingua. Questo da noi non fu mai negato, fu conceduto il concedibile e si fece solo da parte nostra da moderatori alle intemperanti domande, ma sempre gradatamente si continuò a concedere.

Mutarono le cose e ben presto. Venuti in maggioranza gli slavi — e qui adopero questa parola genericamente, perchè in questo voto si accordarono non solo i signori che si chiamano croati e serbi, ma anche i serbo-croati, dunque tutti, esclusi gli autonomi — si mutarono le cose e gli slavi non si accontentarono dell'equiparazione, e cominciò allora un periodo della nostra storia patria, in cui gli slavi fanno la parte di oppressori, e gli autonomi da oppressi. Cominciò quel periodo in cui le scuole ad una ad una ci furono tolte, e le nostre domande non furono esaudite; periodo in cui dall'amministrazione provinciale fu completamente esclusa la lingua slava. Ciò non fu giustizia, e non è giustizia l'introduzione della lingua slava negli uffici.

Gli slavi si richiamavano al § 19 tante volte ora citato, e trovavano ascolto presso

di noi, e anche noi ora, mutate le condizioni, ci richiamiamo ad esso ma inutilmente. Eppure è quello un paragrafo che regola la convivenza di due nazionalità, parlanti lingua diversa nello stesso paese, in modo tale, da garantire ad entrambe istruzione e giudicatura nelle rispettive lingue.

Rispondendo dunque all' obbiezione sulla scelta della lingua, risulta nel confronto indubbiamente, o signori, che l'italiano deve trionfare perchè più progredito, perchè e più elevato. Da parte dei nostri avversari si nega un fatto, che cade sotto i sensi.

Non c'è, dice il proverbio, peggior cieco di quello che non vuole vedere, nè peggior sordo di quello che non vuole udire, e i nostri avversarii vogliono essere e ciechi e sordi, ma l'eccelso Governo mostra di aver sani entrambi questi sensi, prende in considerazione la nostra condizione, confronta le due lingue, e dà la preferenza all'italiano, che realmente la merita.

Se anche non ci fosse, come c'è, questo diritto alla preferenza da parte dell'italiano, è certo che il Governo col non dare ascolto al voto espressogli, crea un corettivo santo ed efficace alle intemperanze, in seguito alle quali le scuole vengono quasi tutte slavizzate, imperocchè il conservare la lingua italiana come lingua interna negli uffici, induce i giovani, che alla scuola non imparano sufficientemente l'italiano, a impararlo per privata diligenza, e così fornire a se stessi un mezzo potente di istruzione e coltura. E così nelle provincie vien considerata quella lingua, che anche da parte slava viene riconosciuta utile, necessaria, indispensabile come *lingua di coltura*, come essi si esprimono.

Io godo che l'on. Ljubić per la seconda volta in questa sessione si trovi d'accordo per votare con noi, benchè lo faccia per motivi ben differenti dai nostri, e io farei un voto e caldissimo, vale a dire che la sua preghiera fosse esaudita dalla maggioranza, e così non si producesse il proposto voto, lasciando al Governo di interpretare questo fatto nel modo che crederà più opportuno e naturale.

La germanizzazione, tanto temuta e tanto esagerata, a mio modo di vedere, tanto dall'on. Bianchini, che dall'on. Ljubić, a me non fa tanta paura, se si lascia di fronte al tedesco l'italiano.

Mi conforta in tale opinione il ricordo della lotta sostenuta dall'italiano contro il tedesco, e in Istria e a Trieste e nella stessa Dalmazia, in altri tempi, lotta che finì col trionfo dell'italiano, perchè l'italiano era *radicato*, e il tedesco era *importato*. Ma non credo che uguale vittoria sarebbe riservata allo slavo, qualora venisse a lottare da solo col tedesco. Questo dovrebbe essere un motivo, perchè da parte vostra non si insistesse in questo voto.

Passerò ora ad alcuni motivi di opportunità, che dall'altra parte vengono portati a sostegno del voto. Si dice che gli impiegati sono capaci, atti, idonei a servirsi della lingua slava. Io nego ciò assolutamente. Se non mi trattenesse il rispetto alla magistratura, che io professo, io sarei al caso di leggervi qui dei decreti e delle sentenze, che senza dubbio promuoverebbero le risa, più che non le abbia promosse quel famoso *Ave Maria* che l'on. Ljubić lesse a proposito delle scuole di Traù, e ciò che è caratteristico si è che qualora volessi fare i nomi, vi accorgereste che appartengono più al partito croato, che all'autonomo. Potrei anche citarvi dei dati statistici dai quali risulta che il numero degli esibiti italiani supera di gran lunga quelli in islavo. Potrei dirvi e citarvi parti e patrocinatori che producono le petizioni in slavo, perchè hanno la facilità di farle con tutto il comodo e col dizionario alla mano, ma la discussione nella causa segue in *italiano*. Questo è un artificio che produce la conseguenza che si fa un esibito di più e che il relativo giudizio debba emanare la sentenza nella desiderata lingua slava, ma resta sempre un artifizio che fa molto danno all'amministrazione, per-

chè appunto, come accennavo prima, gli impiegati non sono idonei ad usare esclusivamente questa lingua.

Credo si sia esagerato in quanto al tempo che gli impiegati perdono e devono perdere per causa delle traduzioni, come avevo detto ripetutamente in questa Eccelsa Camera. Chi conosce un pò la *routine* degli uffici, comprende facilmente che, esteso il protocollo, l'estendere la sentenza non porta quelle conseguenze tanto dannose a cui si vuol accennare. Di più non possediamo tutte le leggi tradotte in slavo. Questo ci metterebbe alla discrezione di capricciose traduzioni da parte di persone che nè sono, nè pretenderebbero di essere così autorevoli, che il vocabolo da essi creato dovesse esser adottato.

L'on. Bianchini, traendo occasione ad imprecare contro la violazione del sentimento croato, ci portò alcuni esempi di atti in lingua italiana intimati in slavo. Ma io se volessi, potrei produrre esempi a decine.....

(Salvi, prekidajuć: ma che decine! a centinaia).

Vidović.... in cui a parti italiane, appartenenti al partito autonomo vengono intimati atti in islavo.

Devo rispondere alcune poche parole all'on. Bianchini riguardo un autorevole giudizio che avrebbe portato in appoggio alla necessità dell'introduzione dello slavo, come lingua d'ufficio. Egli citò alcune parole dell'avvocato D.r Forlani. Io non contesto la capacità del d.r Forlani, come giurisperito, e riconosco che gode belissima fama in questo rapporto, ma siccome l'on. Bianchini ebbe a dichiarare che egli portava in appoggio al suo desiderio la voce di un suo avversario politico, e siccome da questa parte si potrebbe credere che questo *suo* „avversario" si trovasse quindi nel *nostro* campo, dichiaro in nome del mio partito che il D.r Forlani *non ha mai appartenuto al partito autonomo.*

(Salvi, prekidajuć: Benissimo! Sfido io! Corrispondente del „Narodni List"!) *Smieh.*

Vidović. Da quanto dissi, credo di aver dimostrato che la slavizzazione proposta è illegale, ingiusta, inopportuna.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Smirić.

Smirić. All'epoca della riforma, Leone X rimproverava i cardinali di opporre una fiacca difesa contro le teorie di Lutero. I cardinali gli dicevano il perchè, formulandolo in questa maniera: *quia habet mirabiles cogitationes in capite suo.*

Permettetemi o signori, che io vi dica che anche voi nella riforma, o metamorfosi, che ci volete far subire, avette detto idee ben strane e pare che anche l'on. Ljubić, a proposito dell'argomento che pertrattiamo, sia su per giù della stessa opinione. Voi, signori, avete desiderato e giustamente, che entrambe le lingue del paese fossero impiegate nelle pertrattazioni esterne. Abbiamo delle norme che voi tutti conoscete, sebbene bisogna convenire che queste norme sono di tal fatta, che danno spesso luogo ad assurde contraddizioni di nuovo genere.

C'è per esempio un articolo che dice, che se il giudice ignorasse la lingua di chi gli comparisse dinanzi per essere assunto a protocollo, egli ascolterà in che lingua la parte comincia a discorrere, e terrà quella lingua ferma per ridigere il protocollo. Succedette talvolta che talora un croato si presentasse al giudice. e sbadatamente gli dicesse: „Buon giorno". Tu devi essere assunto in italiano, perchè mi hai salutato col *buon giorno.* Succedette anche diversamente, che cioè, un italiano avendo detto sbadatamente il *dobro jutro,* dovette essere assunto in islavo. Avete quindi tutta la ragione di chiedere che venga regolata l' amministrazione esterna.

Adesso volete unificare nella lingua anche

la corrispondenza interna, sia vocale, sia scritta. Vedete qui subito una specie di contradizione. Come? Per la corrispondenza esterna due lingue, e per l'interna una sola? A *fortiori* si dovrebbe ragionare in via contraria. Quindi permettetemi di notare una specie di incoerenza.

Io non so fin dove arrivino le vostre domande, le vostre pretese, non so se intendiate di limitare il vostro desiderio soltanto alla corrispondenza vocale o scritta dall' autorità provinciale, o se lo volete estendere anche all'autorità centrale.

Voi non vi esprimeste chiaramente su questo proposito, in ogni modo, devo notare che autorità provinciali, distrettuali, luogotenenza, tribunali di appello ecc. e dicasteri centrali, vale a dire i ministeri, sono tutti anelli della medesima catena.

Come volete quindi scindere l'autorità provinciale dall'autorità centrale a Vienna, in materia di lingue, cioè, di italiano, slavo e, se vi piace, di tedesco? Di più quelle che voi, ed anche io, chiamiamo corrispondenza interna, sia vocale, sia scritta, quella in cui non entrano parti, quella è corrispondenza segreta, sono corrispondenze burocratiche, segrete, intime, dirò anche più, delicatissime, oggetti di polizia ecc. Voi non potreste neppure in questo rapporto esercitare un rapporto, perchè v'è interesse che le autorità carteggino fra loro segretamente, e come non potreste entrare in merito, così non potreste neppure entrare nel quesito in che lingua queste autorità abbiano carteggiato.

Oltre le autorità propriamente dette, ci sono pure altre autorità, che non si possono dire imperiali-regie, abbiamo per esempio gli Ordinariati, le Camere di Commercio, la Camera degli avvocati, il Comune, i conventi, l' ospedale, gli istituti di beneficienza, le società riconosciute dall'autorità, il Monte di Pietà, le Casse di Risparmio, le fabbricerie, i teatri ecc. L' autorità politica, come anche la giudiziaria, è costretta spesse volte a trattare con queste autorità senza che c'entrino parti. Sarà obbligata la Luogotenenza e il Dicastero Distrettuale, e saranno obbligati gli Ordinariati ecc., di corrispondere in islavo? Io credo di no. Dunque ad ogni modo il vostro principio dovrebbe subire una modificazione, una restrizione. Di più molte volte le autorità della provincia hanno bisogno di carteggiare colle autorità di altre provincie. Potremo noi obbligare l'autorità di provincia a scrivere in slavo anche in altre provincie dove si trattano gli affari in lingua italiana? Sarebbe lo stesso che introdurre la confusione o esporsi al pericolo che le autorità di quelle provincie restituiscano la corrispondenza, invitando le autorità della Dalmazia a scrivere in altra lingua. Abbiamo dei consolati in Dalmazia.

Vorreste per esempio che le autorità di provincia scrivessero al consolato d'Italia in slavo? Le autorità dalmate sono costrette, se non mi inganno, ad entrare in corrispondenza anche colle autorità estere, colle autorità dei paesi confinanti, come coll' Italia. E vorreste anche all'Italia scrivere in slavo? Di più nella nostra provincia abbiamo autotorità che non dipendono dall'autorità provinciale, dalla Luogotenenza, come le Poste e Telegrafi, che carteggiano direttamente col Ministero. Vorreste obbligarle a scrivere al Ministero in islavo?

Abbiamo gli organi sanitarii marittimi. Anche queste autorità non hanno alcuna diretta dipendenza dalla Luogotenenza, ma carteggiano direttamente col Governo Central Marittimo di Trieste. Vorreste che queste autorità di provincia, carteggiando con Trieste, carteggino in islavo? (Glasovi s desne: dakako).

Abbiamo poi la Procura Superiore di Stato. Essa carteggia immediatamente col ministero di giustizia. Volete voi obbligarla a scrivere al Ministero in islavo? Là non ci sarebbe una ragione.

Succede talvolta che ci arrivi da Vienna un commissario ministeriale o di altri dicasteri che desidera aver informazioni, di tenere consultazioni, o vocali o scritte, qui in

Dalmazia. Che dovrebbe fare l' autorità di Zara? Dovrebbe dire: Se volete, facciamo la seduta, ma in slavo. Ma vede bene che sarebbe spingere le cose all' estremo.

Che fareste degli atti, delle pertrattazioni, volgarmente detti *allegati?* Per essere coerenti, dovreste insistere che anche tutti questi carteggi venissero tradotti in slavo, primu di spedirli, ma ciò confinerebbe coll' impossibilità, coll' assurdo, mentrechè entrando in queste pertrattazioni anche affari privati, per la istessa legge, gli atti si troverebbero scritti ora in italiano, ora in slavo.

Ad ogni modo, miei signori, prescindendo anche dalle difficoltà, dell' impossibilità di questo progetto, voi, permettetemi di dirvelo, mettete il carro avanti i buoi, perchè voi ammettete due lingue negli affari di parti, le ammettete nelle iscrizioni, negli uffici, sui frontoni delle camere degli uffici, ammettete che le stampiglie usate negli uffici sieno bilingui, (glasovi s desne: Ne!) e vorreste che la lingua interna fosse unilingua. Nuova difficoltà, nuova contraddizione.

Il Ministero di Giustizia e anche la Suprema Corte di Giustizia, questi due dicasteri emettono le decisioni in italiano. Di questo fui assicurato da tutti i signori giudici di appello. Dal Ministero di Giustizia, e dalla Corte Suprema di Giustizia non vengono che in italiano le decisioni delle sentenze, dei decreti in affari penali ecc., tutto in italiano, (glasovi iz s desne: nepravice!)

La procura di finanza, dove ebbi l' onore di sedere, a tanti anni impone l' obbligo di trattare non solo gli affari contenziosi, ma anche le corrispondenze coll' autorità amministrativa in italiano, e la corrispondenza si risolve in consulti, pareri per lo più, di moltissima importanza, che riguardano questioni difficili di diritto, o specialmente questioni che stanno in linea di confine fra il potere giudiziario e il politico.

Ma se per il Ministero di Giustizia, se per la Corte Suprema di Giustizia, se per la Procura di finanza, che deve tener alta la face della Giustizia, perchè sia fatta giustizia a tutti — e talvolta contro l' erario dello Stato, contro il parere dell' autorità della provincia, che deve dire: avete torto quando crede che abbia torto — se per questi dicasteri è ammesso esclusivamente l' italiano, perchè non potreste acconsentire all' uso di tutte due le lingue.

Signori, riflettete che la giustizia impone questa lingua. Se questo fosse per voi un supplizio, dovreste convenire che questo supplizio viene da una sentenza di giustizia.

Secondo il debolissimo mio parere, credo che il § 19 tanto nominato, supplisce a tutto, elimina nel breve suo tenore, tutte queste questioni che si potrebbero risolvere di volta in volta egregiamente, ma ad ogni modo se si credesse che il § 19 avesse bisogno di una legge illustrativa, si potrebbe fare come si fece p. e. per le leggi interconfessionali, per i diritti di associazione, unioni che pur hanno il paragrafo fondamentale, essenziale nel principio, ed hanno ricevuto poi leggi esplicative.

Fu detto e scritto che la legislazione è il termometro della civiltà di un paese, ma se questo è vero, che razza di legge faremmo noi, se il vostro desiderio di rendere esclusiva la lingua slava, di concederle il perfetto monopolio, trovasse ascolto? Voi dovreste particolareggiarla in tanti dettagli, rimarrebbero tante lacune da risolvere, che termineremmo col soffrire le conseguenze che soffriamo adesso nelle leggi esterne, dove ad ogni tratto sorgono questioni, dubbi.

Se permettete farò una osservazione *pour la bonne bouche*. Volete che tutto sia slavo. Vi porterò un esempio *pour la bonne bouche*. C' è la legge del 1886 che riguarda i cavalli, che sono destinati per l' armata. In questa legge sono contemplati 7 colori principali di cavalli. Queste sette principali categorie di colori si sogliono dividere in 48 modificazioni del colore principale, e c' è un colore che viene suddiviso persino in 14 gradazioni. E' pos-

tuldato delle leggi che tutte queste gradazioni debbano essere espresse in lingua tedesca, italiana e slava, e voi vorreste invece che tutto sia in slavo. Se si trattasse dei connotatti di una persona, di un reo di alto tradimento, per esempio, niente di male, ma per semplici cavalli che daranno sempre meno di un prevenuto...

Secondo il mio debole parere, io devo ritenere che il principio più atto a conciliare le nostre differenze sarebbe il principio di libertà, che non fallisce mai, libertà per il governo di usare la lingua che crede... (B i a n k i n i prosvjeduje) libertà per voi di usare lo slavo come volete, e libertà per noi di usare l'italiano, signori miei! Questa è forse l'ultima volta che ho l'onore di parlarvi in quest'aula.

Voi siete, rappresentanti del popolo Dalmata. Siamo prossimi a separarci. Permettemi che come tutte le volte che ho avuto l'onore di prendere la parola, termini anche questa volta con parole di pace.

Nell'assemblea legislativa di Francia del 91, un deputato, descrivendo la situazione della Francia, di Parigi, in quell'epoca, diceva: „La nostra dolorosa condizione rassomiglia nell'effetto ai colpi che due amici si vibrano nel buio della notte, istigati da chi li teme entrambi, e li eccita perciò l'uno contro l'altro". Questi amici che hanno lottato tutta la notte nelle tenebre, colpendosi vicendevolmente, quando spunta il giorno si accorgono che invece di essere nemici, erano carissimi amici, e terminarono coll'abbracciarsi e col protestare e maledire ai pochi istigatori delle loro lotte immane e crudeli. L'anno dopo nella stessa assemblea il vescovo di Lione Lamouret disse paroli tali di conciliazione, così calzanti, toccanti gli animi degli 800 dell'assemblea, che essi si sono alzati tutto in un punto dai loro seggi, e cominciarono ad abbracciarsi, stringendosi al petto con lagrime agli occhi, giurandosi amicizia, fratellanza non solo, ma credettero anche di mutare immediatamente i loro posti, passando quelli di destra nei seggi di sinistra, e viceversa. *(Smieh).*

Credo che la nostra situazione sia su per giù eguale, fatta differenza fra le proporzioni della grande rivoluzione francese, e le nostre piccole diatribe. Ma vorrei ad ogni modo che le mie parole fossero convincenti come quelle dell'arcivescovo di Lione. (B i a n k i n i: libera nos domine).

P r e d s j e d n i k. Rieč ima zastupnik Bjelanović.

B j e l a n o v i ć. Ja sam više puta dosad opazio, da u izvješću odbora pregledaoca radu zemaljskog odbora, vlada neki previši optimizam; više se puta u saboru preporučivalo, da se občinska dobra neraznose, nu ipak to se dogadja, premda se nemože kriviti zemaljski odbor, koji, valja pravo reći, nastoji, da tomu na put stane, pa u tomu su pogledu kadšto i same občine na čudu; jer se obično otimlje občinskoga pedalj po pedalj, na malo, te je lako da to izbjegne i najstrožijoj pažnji. Nego meni je poznato, da je u nekoj občini pregrabljeno do 600 jutara zemlje, te bi bilo dobro izaslati komisiju, ili jednog člana zemaljskog odbora, da to izvidi. Preporučujem pažnji zemaljskog odbora upravu občina, da občine budu upravljane po zakonu, da se sa svakim jednako postupa, bez razlike političke boje. Čudna mi se čini preporuka o čadjarima, jer mi imamo mnogo drugih prečih potreba; jer nemamo ni zidarâ, ni kovača, ni drvodjelaca, te bi oko toga najprvo valjalo nastojati, da pošaljemo mladiće u sviet, da to nauče; a mala šteta za Dalmaciju, ako tri četiri inostranca čadjara amo dolaze, da dobiju svoj kruh.

O jeziku, nebi govorio, nu kazati ću da nemogu pristati na predlog Ljubićev, jer mi se čini dosljedan. Opazit ću takodjer Ljubiću, da Dalmacija nije bila zastupana na Saboru Centinskomu, kad se Hrvatska predala Ferdinandu, a ovo mnienje je osnovano na povjesti.

Dočim i u samoj Hrvatskoj tom prigodom vladale su dvie struje, jedna je bila za Ferdinanda absburskoga, a druga htjela kraljem Zapolju. Sve to Dalmacije se nije ticalo, jer

je ona za ono doba podpadala pod mletačku republiku. Al znade se i to, da smo mi Austriji podpali, ne svojevoljno, nego silom medjunarodnih dogadjaja. Ta naši su stari Dalmatinci plakali kad je propala mletačka republika!

Talijanski jezik nije nam bio nametnut po raznim vladavinam, nego po faktičnim i kulturnim okolnostima; kao što je sve do godine 1849 u Magjarskoj vladao latinski jezik, kao službeni. Obzirom na to, srbska stranka je prošlih godina bila predložila da se hrvatski ili srpski jezik postepeno uvadja u javnu upravu; kašnje smo i mi pristali sa hrvatskom većinom, da se hrvatski jezik bezuvjetno uvede u urede, pošto vlada nije bila uzela u obzir predlog srpske stranke. Nije istina što Ljubić kaže, da naša inteligencija zna bolje hrvatski, negoli talijanski. Osobito činovnici, muče se i napinju se, da napišu što hrvatski, pa na žalost neuspjevaju.

Ja sam imao prilike primiti mnogi uredovni spis na hrvatskom ili srbskom jeziku, pa ga gotovo niesam razumio. Nu svakako ovo pitanje o jeziku imalo bi nas naučiti, da se mi medjusobno nekoljemo i nezavadjamo. Nu opet, mislimo li prosvjedovati proti tomu, što vlada neće još da se odazove na naše opravdane želje, a tad izaberimo drugu formu, a ne Ljubićevu, dignimo ovo pitanje sa dnevnog reda. Imam, gospodo, jošter nešto što se u velike tiče našeg zdravlja. Mi se nalazimo u jednoj sali, koja nikako neodgovara svojoj svrsi. Ove godine bilo je više bolestnih, gdje smo bili u najzgodnije doba, a što bi tek bilo, kad bi se sastali ljeti ili zimi? Tad bi nas zadušljiv zrak ubio.

Zato ja stavljam sliedeći zaključak (*čita*): Neka se zemaljski Odbor postara, da za dojduće saborisanje, nadje drugu dvoranu za saborisanje prostraniju i zdraviju od ove.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Biankini.

Biankini. Nisam mislio govoriti, već sam jedino htio da iznesem dva naloga za moja dva izborna kotara, a za nje životna pitanja. No, ipak kazati ću koju na odgovor predgovornicim. Najprvo javit mi je da pristajem uz predlog Ljubića, a to s razloga, koje je sam častni Ljubić naveo, biva da tizim pokažemo vladi naše negodovanje, i da se nemislimo više ponizivati i moljakati za ono, što nas po božjem i naravnom pravu ide. Častni Vidović, znati će, da po samim službenim statistikam izliče, da u Dalmaciji ima do 500.000 Hrvata, a samih dvanaest hiljadica Taljanaca, te da tu nemože biti govora o ravnopravnosti, o još manje o prevlasti, kako je to kod nas, taljanskog jezika nad hrvatskim. Neznatna manjina, mora da se pokori ogromnoj većini.

Nije temeljita ni ona Vidovića, gdje kaže, da taljanski jezik, ko kulturni može odoljiti njemačkomu, što nebi mogao hrvatski; jer mi na protiv vidimo u Trstu i Istri, da pored svega taljanskoga službenoga jezika, tamo su sad svi uredi, pa i sami sudovi gotovo poniemčeni. Dakle taljanski jezik neće ni nas spasiti od poplave njemačkoga jezika, pače bolje će mu vrata otvoriti, da se i kod nas sve više poširi. Jedina hrvaština može nas spasiti.

Što Vidović kaže, da puno više spisa taljanskih, negoli hrvatskih dolazi na sudove i druge urede, to nije dobar razlog, da se taljanski uzdrži, kao uredovni jezik; jer čestokrat stranke prikažuju i proti svojoj volji, spise ua taljanskom jeziku, a da ih dotični činovnici prije i prijaznije rieše. Vidović pak, kao dobar pravnik, imao bi znati da se kod u Dalmaciji nemože primati u državnu službu nijedan činovnik, koji nije podpuno vješt hrvatskomu jeziku, jer pozitivne naredbe svakoga duže na podpuno poznavanje hrvatskoga jezika, ako mu je da udje u javnu službu. Napokon reći ću gospodinu Vidoviću da je D.r Forlani djelom pokazao da pripada taljanskoj stranki; inače, da je svakako značajno, kako D.r Forlani, vrstan pravnik i ljubitelj taljanskog jezika, priznaje pravednost, da hrvatski jezik u Dalmaciji uživa u uredim prevlastno mjesto.

Reći ću častnom Smiriću, koji je rekao da bi uredovni poslovi zapinjali, kad bi se izključivo rabio hrvatski jezik u uredim Dalmatinskim, da je naš jezik izključivo uredovnim jezikom u Hrvatskoj, Srbiji i Crnojgori, pa sa svim tim, u tim zemljam uredovni poslovi teku posve pravilno. Što više, ni u samoj Galiciji, gdje se rabi izključivo narodni jezik, kao uredovni, poslovi ni najmanje nezapinju; premda Galički uredi imaju odnošaja i sa poniemčenom centralnom vlasti. Nemogu naravno pristati uz častnog Smirića da se ostavi vladi, nek rabi u svojim uredim jezik, koji sama hoće. Ako mi tu slobodu pustimo Dalmatinskoj vladi, jednog ljepog dana, osvanut ćemo svi kao Niemci, s uredovnim jezikom njemačkim u svim uredim, koliko ih je.

Častni moj dvostruki drug Bjelanović, u svojoj velikoj mržnji proti svemu, što je hrvatsko, poriče prisutnost dalmatinaca na saboru Cetinskomu, dočim se po poviesti znade — a to sam mu ja nekidan dokumentim dokazao — da je tomu saboru učestvovao i sam biskup Kninski Andrija, i da za ono doba nije sva Dalmacija bila pod mletačkom republikom, već nekoliko primorskih gradova i otoka. Takodjer nije temeljita ni tvrdnja Bjelanovića, da su okolnosti krive, što se kod nas još podrži taljanski jezik kao uredovni, jer ima blizu 30 godina, da mi zahtievamo, da se hrvatski jezik ko uredovni u javnu upravu uvede; a ako u ovo 30 g. nisu se okolnosti promienile, i neće više. Ako se još talijanski jezik podrži u uredim, to nije do osobitih okolnosti, nego jedino do vladine zlovolje. Danas naša mlada inteligencija, kao što je dobro opazio častni Ljubić bolje poznaje hrvatski, nego li talijanski jezik; pošto mladji naraštaj vježba se u hrvatskomu jezjku, u od više godina pohrvaćenim našim srednjim učionam.

Takodjer nije točan Bjelanović ni kad kaže, da su uredovni spisi hrvatski nagrdjeni i nerazumljivi. Ja nisam osobiti prijatelji ni vlade, ni činovništva, nu ipak moram priznati, da osobito sudbeni spisi, koje sam imao prigode primati za višegodišnjeg urednikovanja, i ako nisu klasični, ipak su razumljivi, i nisu baš loše pisani. — Nemogu se složiti za Bjelanovićem ni o promjeni saborske dvorane; jer bi to zapalo znatna i uzaludna troška, tim više, što mi ovdje privremeno saborišemo i što je naša prava sabornica u Zagrebu.

Bjelanović. Pitam rieč za lični čin.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Bjelanović za lični čin.

Bjelanović. Uzeo sam rieč radi ličnoga pitanja, a neću se na daleko baviti sa prošlošću i povješću, kako to čini zastupnik Biankini, te nam s njima uprav dodija. Mislim da nisam ničim pokazao mržnju protiva Hrvatima i Hrvatskom narodu, kad sam ovo zadnje dana govorio. To mi nitko nemože dokazati. Kad govorim o Hrvatima i hrvatskom narodu, zovem ih Hrvatima, a ne nazovi Hrvatima, kako to čine gospoda s one strane.

Što sam govorio glede talijanskog jezika i našeg narodnog jezika, vidim da me častni Biankini nije shvatio, kad rekoh da su razne kulturne okolnosti i praktične potrebe zahtjevale, da se je talijanski jezik uzdržao kao gospodujući nad našim. Što se tiče preseljenja Sabora u drugu zgradu, ja sam iztakao da bi to vadjalo učiniti sa zdravstvenih obzira, a mislim kad Sabor prelazi iz jedne kuće u drugu, da to ne prejudicira hrvatskom pravu, koje zastupa zastupnik Biankini. Hvala Bogu, što ove godine nije bilo tako loše vrieme, ali mi neznamo što može bit. Svi mi čuvamo svoje zdravlje, pa tako i gosp. Biankini, a to je nuždno, da uzmognemo savjestno izpunjati svoje dužnosti zastupničke.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Pugliesi.

Pugljezi. Visoki Sabore! Dopustite mi, gospodo zastupnici, da koju rečem o važnom jednom pitanju, čak važnijem od tolikijeh političkijeh pitanja, koja su se kroz više dana

u našoj sabornici raspravljala. Mislim naime govoriti o pitanju zemljišničkijeh knjiga, koje su se od nekoligo godina počele uvagjati u našoj pokrajini. Mojom kritikom ne mislim tražit, da se unište ove knjige, uslijed uvedenja kojijeh neki su svoja prava stekli, zamijenili ili izgubili. Ja ću samo iznijeti neke mane ovijeh knjiga, da upozorim visoku Vladu, eda pazi da se ne bi iste dosadašnje mane dogodile u onim knjigama, koje će se u naprijed zavesti.

Godine 1880 pri raspravi zakona o uvedenju zemljišničkijeh knjiga, častni zastupnik D.r Monti, pronicavim svojim umom podigao je svoj glas, proti uvedenju tih knjiga, uz koji glas pristao je jedino pokojni D.r Pozza.

Jalov bi moj posao bio, kad bi tražio, da se uvedene knjige izgore, a nove ne uvagjaju.

Rekao sam, da bi jalov moj posao bio, kad bi ja o takovoj namjeri govorio. Ta bi moja ideja bila smjela, ali vrijeme će pokazati, da to ne bi bilo baš neumjesno, jer će ovim zemljišničkim knjigama nastati taki *caos*, da se napokon ne će znati ni ko pije, ni ko plaća.

Dopustite mi da rečem koju o pripravnim radnjama za uvedenje ovijeh knjiga, na temelju iskustva stečena u mojoj praksi. S pripravnih radnja proćiću na one pogrješke, koje se nalaze u tijem knjigama već otvorenijem, obazrijeću se pak na osoblje, koje vodi te knjige, a najposlije ću nesto reći i o lokalima gdje se te knjige nalaze.

Pokrajinska štampa sviju stranaka već je nekoliko puta i na dugo raspravljala ovo pitanje u raznijem člancima i dopisima, te iznijela mane, koje su se pokazale pri uvagjanju ovijeh zemljišničkijeh knjiga. Ali Vlasti, koje taj posao vode, malo su se ili ni malo na javnu štampu obazirale. Ja ne ću moći iscrpiti, kao što bi trebalo, ovo pitanje, jer ne ću da oduljujem sjednicu, pak ne bi ni mogao cijeli predmet iscrpiti, jer ja ne znam što se radi po cijeloj pokrajini, nego iznosim samo ono, što se dogadja u južnoj Dalmaciji, a i o tome, kad bi htio, mogao bi govoriti nekoliko sati.

Ja bi s toga zamolio gospodu odvjetnke, koji ovdje sjede, da iznesu kao i ja štogod o manama, koje su oni po svom iskustvu u ovom poslu stekli. Reći ću nekoliko riječi i ja, eda se po tome vidi shodnost moga prijedloga. Počeću sa katastalnijem mapama.

Svaki od nas sjeća se onog vremena, kad je Dalmaciju poplavila četa geometara, koji su u početku više plandovali, nego se bavili svojim poslovima, dok nije Visoko Ministarstvo samo uvidilo to plandovanje, te naredilo, da unapried svaki geometar mora na dan uraditi i narisati po toliko stotina čestica. Visoko Ministarstvo imalo je razloga do nekle da tako poslovi idu naprijed, ali nije promislilo na poteškoće i neprilike mjesne, na koje su bili izloženi geometri u izvagjanju tijeh *mapa*. Što se dogodilo? Ti geometri, da zadovolje iziskivanju vlasti, prepisali su na prosto staru *mapu*, te su tako prepisi stare, služili kao nova *mapa*, bez svijeh onijeh promjena, koje su se tekom vremena dogodile. To se osobito opazilo kod oznake težidbe. Gdje je na primjer u staroj mapi bio naznačen vinograd, u prepisu ili u takozvanoj novoj *mapi*, ista je čestica označena kao vinograd; dočim pogjete li na lice mjesta, uvjerićete se, da je samo maslinom zaodjenuta. Druga pogrješka, što se opaža u novim *mapama*, jest ta, što lokalna imena položaja ili nijesu tačna, ili su pomiješana, ili su pogrješna, ili se ime jednoga mjesta uzimlje za cijeli predjel. Mi znamo da po našijem selima, svako sto koraka zemlja mijenja svoje lokalno ime, ili naziv, tako da u jednome selu gdje ima do sto imena, nijesu na *mapi* napisana nego tri četiri, a naš težak koji ne poznaje risanja, kaže da bi poznao tu zemlju po označenju imena i težidbe. Nego, kad pogleda na novu *mapu* pogriješenu, ne zna je naći.

D.r Monti u svojem obrazloženju istakao je bojazan svoju, da će činovnici posve lakoumno postupati u tom poslu. To je svakako bilo odveć smjelo izreći, ali kako ćemo vi-

djeti, to je bilo sasvijem osnovano. Časni vladni povjerenik tom prigodom rekao je, da to nije istina i da sudbeni činovnici znadu vršiti svoju dužnost. Ali vrijeme je pokazalo, da je D.r Monti imao razlog, a vladin povjerenik imao krivo.

Ja ću o tome navesti baš krupnih dokaza, a kad bi htio spominjati sve one pogrješke, što su mi poznate i što sam ih zabilježio, morao bi, časna gospodo, govoriti punijeh osam sati, kao što je govorio časni zastupnik Bianchini.

U jednoj zemljišničkoj knjizi bila je jedna kuća, koja je u zraku visjela. Prizemnih lokala i prvoga poda nije bilo. Na zapisnik pri osnovanju te zemljišne knjige bili su zvati vlasnici te kuće i obojica naznačiše i zapisaše tačno svoje vlasništvo, jedan lokale prizemne i prvi pod, a drugi, drugi pod. Što se dogodilo? Dogodilo se to, da pri uknjiženju i prenašanju, sve se naopako premetnulo i bio je upisan samo vlasnih drugoga poda. Vlasnici nijesu imali razloga sumnjati, da će uknjiženje biti naopako izvedeno. Ali kad je vlasnik prizemnijeh lokala htio da sklopi neku pogodbu zajma, trebalo mu je uzeti iz zemljišnika sve podatke za uknjiženje te pogodbe. Ja sam pošao da uzmem te podatke, ali ih nijesam u zemljišniku našao. Ja sam to vlasniku javio, te je on pošao na okružni sud da protestuje, a usljed njegove proteste, okružni je sud, *brevi manu* nekako to ispravio, i ako je bio minuo rok i prvog i drugog izroka.

Pri snovanju zemljišnika jedne općine na moru, gdje su seljani većim dijelom pomorci, koji žive u blagostanju i nemaju kuća pozemljušica, već velikijeh, udobnijeh kuća, dogodilo se, da je manjkalo uknjiženje dviju kuća. Te su dvije kuće na *mapi* zabilježene, ali u zemljišniku nije ih bilo.

Megju ostalijem tugama i nevoljama ovijeh zemljišnijeh knjiga, ima još jedna tuga i nevolja, a to su geometri očevidnosti, koji u svojoj fantaziji čine obdan ono što noću snijevaju. Dogodilo se, da je u jednom slučaju geometar očevidnosti prenio, ne idući na lice mjesta i bez pitanja ičijega, 200 čestica s jednog vlasnika na drugog. A za takav rad sasvijem kriv, treba da vlasnici plaćaju namet geometričke takse, koji na godinu iznaša po nekoliko fiorina, a nikad se ne zna u ime česa se ta taksa naplaćuje.

C. k. okružni sud u Dubrovniku tužio se već davno na postupanje geometara očevidnosti, radi toga, što od stotine prijava, ni deset ih nije bilo zakonitijeh. Znate li, časna gospodo zastupnici, što se dogodilo od one tužbe okružnog suda? — Dogodilo se to, da je tužba bila odbačena u ime jednog velikog sveca, koga taj geometar očevidnosti ima na poljani Sv. Šimuna. Srećom, taj je geometar na kraju bio premješten i njega se je oslobodio ne samo Dubrovnik, nego cijela pokrajina, i tako će sada preusrećiti Tršćane.

Poznato mi je, da su zapisnici o zasnivanju zemljišničkijeh knjiga bili nesmotreno sastavljeni, tako da u zapisnicima istijem nije bila naznačena ni oznaka ni vrsta pojedinijeh čestica, a ni razmjer suvlasništva pojedinijeh čestica, pak da je sudbeni činovnik, pošto je cijelu radnju oko osnove tog zemljišnika u uredu sa dotičnijem strankama dovršio, morao opet izaći na lice mjesta, da cijeli posao iz početka započme i nove zapisnike sastavi.

Poznato vam je, gospodo, da u teritorijumu bivše republike dubrovačke ne postoji nego jedan tip kmetstva i poslovništva, ali ipak uknjiženje tijeh odnošaja nije svuda jednako. Uknjiženje u kotaru Stonjskome ne odgovara onome kotara Cavtajskoga, a uknjiženje kotara Dubrovačkoga ne odgovara ni Stonjskome ni Cavtajskome. Pri ovakom stanju stvari, gospodo, meni se čini da su se nekadašnje tvrdnje D.r Montija sasvijem obistinile.

Još ću se osvrnuti na jednu pogrješku, na koju se sudbeni činovnici ni malo ne osvrću pri snovanju zemljišničkijeh knjiga. Po zemljišničkom zakonu dopušteno je da se uknjižuje vlasništvo na temelju zadnjeg stvarnog posjeda, i da ne treba iznašati nikakvijeh

dokumenata. Ali sudbeni činovnik drži se u svakom slučaju tog propisa, pak zaludu stranke prikazuju svoju dokumente, na temelju kojijeh hoće da im bude vlasništvo uknjiženo, jer ih činovnik odbija; ne će da u te spise ni zaviri, da manje dangubi. U ovakom stanju stvari, moralo bi se očekivati, da sudbena vlast preduzme neke korake, da se ovake nepodobštine ne dogagjaju, a ne, da se takovi činovnici još nagragjuju.

Vi svi znate, gospodo, da ovakove radnje obavlja dotični kotarski sud, da okružni sud pregleda, da li su radnje tačno izvedene, a a da prizivni sud opet istu radnju pregleda. Meni je začudno kako pri ovakom trostrukom pregledanju imade toliko pogrješaka. To je dokaz, da ili pregledanje biva odveć površno, ili da se u opće i ne pregleda.

Ima još jedna velika i teška mana, koja se uvukla pri snovanju ovijeh knjiga, a ta je, što je materijal tako nezgrapno natrpan, da je potreba dubokog učenja, dok se iz tijeh knjiga što obazna. Tako je ona korist, koja se imala postići uvagjanjem tijeh knjiga, sasvijem iluzorna. Ja znadem, da imade dosta i dosta zemljišničkijeh uložaka, gdje imade 500 do 600 zemljišničkijeh bića, a da svako biće koje nije na *carini* (to jest u svojoj *ekonomiji*) držano, ima svoju stavku na listu starijeh tereta, u kojoj stavci je uknjiženo kmetsko pravo. Je li sada potreba šta tražiti u takome zemljišničkom ulošku od kakvijeh 100 stavaka, treba osobitog učenja, dok se saznade ono što treba. Na koliko će narasti to 100 stavaka tekom vremena, kad kmeti i polovnici, dozvolom svoga gospodara, budu svoje kmetsko pravo zalagali ili prodavali? Kako će bit moguće, imajuć pred sobom gomilu takog materijala, obaznati pravo stanje jednog vlasništva, netom se zemljišnička knjiga otvori?

Prava je sramota po sudbenu Vlas, kad se vidi u kakvijem su lokalima smještene zemljišničke knjige. Lokali zemljišničkih ureda su tako vlažni, da gnjiju knjige, a tako su tijesni i mračni, da ne odgovaraju ni svrši ni dostojanstvu. Zaludu se toliko tužaba podiglo.

Vlast svegj odgovara, da ne može trošiti, jer da je *budget* sudbene Vlasti odveć stegnut, te da nema nikakvog ufanja, da će se to stanje poboljšati.

Sudbeno je osoblje tako oskudno, da često treba za jedno uknjiženje čekat 5-6 mjeseca, a dalo se je slučajeva, da je dužnik isplatio svoj dug, a da vjerovnik nije bio ni postigao uknjiženje prava zaloga, radi toga, što je molba ležala neuknjižena za nekoliko godina.

Istina je da neki podnesci ne treba da budu bitno uručeni i da je dosta, da su podneseni na zapisnik, te da samijem podneskom molitelj stječe potraženo pravo, ali u dosta slučajeva nije samo dovoljno prikazati molbu, već treba i da uknjiženje ončas slijedi, i da se odluka odmah uruči.

Za veću štednju, sudbena je vlast izmila i šiljanje zemljišničkijeh knjiga na vezivanje, iz pojedinijeh sudbenijeh kotara na okružni sud, gdje sjede knjigovesci. Takijem postupanjem kotarski sudovi se nalaze u neprilici, jer ne mogu za toliko mjeseca, dok se knjige ne povrate, uknjižavati podnesene spise, a stranke ne mogu kroz uredovno vrijeme pregledati zemljišnike i tražit ono što im trebuje za osjeguranje svojijeh interesa.

Ja sam, gospodo, imao prigode, da se u godinu dana tužim dva puta za ovakovo nečuveno postupanje. Tužio sam se jednom, kad je iz kotarskog suda u Stonu preneseno u Dubrovnik od jednom 5 zemljišničkijeh knjiga. Tužbu moju sam upravio bio direktno na ministarstvo, jer sam znao da ću se zaludu tužit prizivnome sudu, koji ima biti dao ovakove naputke okružnome sudu u Dubrovniku. Tužio sam se opet drugi put za to, što je bila prenesena iz Stona u Dubrovnik druga knjiga i zadržana tamo nekoliko dana. Ovakovo neozbiljno ponašanje sudbene vlasti cijenim da ćete svi, gospodo, osuditi u predmetu ovako zamašnog interesa.

Na temelju svega ovoga, što sam ja vama pripovidio, a što ste vi čuli, na temelju

onog što je vama i tako poznato, čast mi je podnijeti. štovana gospodo zastupnici, slijedeći predlog, uvjeren da će ga visoki sabor usvojiti. (*Odobravanje*).

Predlog glasi:

„Daje se nalog visokom Zemaljskom Od- „boru, da izrazi Vladi Njegova Veličanstva „želju ovog sabora, da se u naprijeda zem- „ljišničke knjige zasnivaju većom pomnjom, „tačnošću i marljivošću, nego su bile do sada „snovane, i neka se provide sudovi prikla- „dnijem mjestima za sahranu i pregledanje „knjiga istijeh, i neka se sudovi u Dalmaciji „provide dovoljnim brojem činovnika, koji će „voditi u redu te knjige i opremat brzo spise „podnesene u zemljišničkom predmetu tako „zamašnog interesa“.

Predsjednik. Pita li još tko rieč? — Rieč ima zastupnik Čingrija.

Čingrija. Kad sam jutros stupio u Sabor, bila mi je najbolja namjera, da danas ne govorim u ovom Saboru, jer nijesam nikada što sam 20 godina zastupnik govorio o radu Zemaljskog Odbora.

Na govor me potakao zastupnik Ljubić, koji me siluje da označim moje stanovište u ovom pitanju. Odbor pregledača predlaže glede narodnog jezika u uredima sliedeći nalog (*čita*):

„Neka Zem. Odbor opet ponovi Vladi Njegova Veličanstva želju ovoga Sabora, da se uvede hrvatski ili ti srpski jezik, kao službeni u javnu upravu dalmatinsku“.

Mi smo sad upravo čuli, kako zast. Ljubić traži, da glasujemo proti tomu nalogu. On je to svoje stanovište obražložio i ja se podpunoma s njime slažem. Neda se tajiti, da se našim opetovanim željam glede narodnog jezika u urede, nije sa strane Vlasti posvetila ona pažnja, koju je zasluživala. Čuo sam i neke tužbe sa protivne strane glede talijanskog jezika gdje se jedan gospodin radovao, da će ovaj put moći glasovati zajedno sa Ljubićem proti hrvatskom jeziku. Ali se taj gospodin vara, kad misli da su na istom stanovištu. Talijanski jezik još i danas gospodari u uredima Dalmacije, te ima prevlastni položaj.

Velika je to nepravica, kad se pomisli na broj pučanstva koji se služi hrvatskim jezikom i onoga koji se služi taljanskim jezikom. Pa još i to, što taj jezik nije karakteristikom naroda, jer talijanske narodnosti u Dalmaciji ne ima. Poglavita je krivica, da talijanski jezik još uviek gospodari, da ga činovnici suviše mrze.

Oni kao misle, da je država stvorena za njih, a ne oni za državu. Uvedenje hrvatskog jezika našlo bi naravno velike zaprieke u činovničtvu samom, koje dovoljno ne poznaje toga jezika i obično se ne trudi da što nauči. Oni valjda misle da su zvani, da i nadalje podržavaju baštinu mletačke Vlade. Mi nismo protivnici talijanskog jezika u načelu, dapače smo to ne jedanput dokazali, ali mi se ne slažemo time, da taj jezik imade neku prednost pred našim. Mi od vajkada štujemo talijansku kulturu, mi smo se u njoj izobraživali, te ju smatrano kao zaštitom proti jednoj drugoj kulturi, koja nam nije tako blizu. Ali gospodo moja, baš zato, što je položaj talijanskog jezika u uredima u Dalmaciji nenaravan, nepravičan, vrlo se bojimo, da bi ga lahko zamienio njemački jezik; dočim kad bi hrvatski jezik zauzeo njegovo pripadajuće mu mjesto, to nebi tako lahko bilo više moguće.

Razlika je velika izmedju kulture i narodnosti; tome je najliepši dokaz Dubrovnik, gdje je u istinu cvala talijanska i latinska kultura, jer se je i pisalo talijanski i latinski, ali nitko neće reći, da u Dubrovniku imade talijanskog elementa. (D.r Salvi: ima, ima). Medjutim latinski jezik bio je diplomatički i kulturni jezik toliko vremena po svim državama, pa i u našoj prekovelebitskoj Hrvatskoj, pa i u Ugarskoj, pa nitko neće reći, da u ovim zemljama ima latinskog elementa.

Meni se čini, gospodo, da je ovdje pomutnja pojmova, da se svedjer ono što se

zove talijanskom kulturom zamjenjuje talijanskomu narodnošću.

Glede svega ovoga što sam naveo, ja neću predložiti ništa drugo, no što je predložio častni Ljubić, samo na drugi način, pa se nadam, da će se on samnom suglasiti, jerbo onaj njegov predlog nekako mi se ne čini suviše ozbiljan da na ovaj način prosvjedujemo proti zanemarivanju našega prava. Zato ja s moje strane zamolit ću dotični odbor pregledaoca, da oni taj svoj predlog povuku na se, jer mi se čini baš čudna stvar, da mi svake godine ponavljamo ovaj predlog, a bez ikakva uspjeha. Kako gospodo znate, ja i moji drugovi, pripadamo onoj stranci, koja se ovdje zove narodna, a preko Velebita zovu ju „Obzoraši“, a nekoji dapače i „Slavosrbi“.

Ta stranka, na koju se počelo toliko napadati, pripisati je sve njoj, što smo do sada postigli s jedne i druge strane Velebita. Milo mi je uvidjeti, da se s menom u tome i moj č. drug Ljubić slaže, jer sam čuo gdje se danas pozvao na nagodbu od godine 1868, na koju se pozivlje kao na temeljni zakon po kojem hoće da postigne i na kojem možemo zahtievati koliko mi, toliko prekovelebitski Hrvati, da se provede sjedinjenje i uzpostavi trojedna kraljevina stvarno, kako pravno već obstoji. Ovo je sasvim po programu ove iste stranke, kojoj mi pripadamo. Mi se na nagodbu pozivljemo, jer je ona postojeći zakon, jer nam zajamčuje naše sjedinjenje. Ta stranka stoji glede toga, kako shvaća nagodbu, u protivnosti sa jednom drugom strankom, t. zv. strankom prava, koja negira taj zakon, koji faktično postoji. Izmedju mene i gospodina Ljubića nema nikakve razlike u političkih razlozih.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Zaffron.

Zaffron. Neću iznieti nikakav poseban predlog, nego ću samo izraziti jednu želju, koju mi čujemo od toliko godina, te čekamo, da se oživotvori, kako nam je to bilo lani od Zemaljskoga Odbora pripoznato.

Radi se naime o pregradjenju predjehog puta na Korčuli, koji već postoji, te bi se imao samo trasirati. Preporučam zemaljskom Odboru, da ovoj davnoj želji tamošnjeg pučanstva što prije zadovolji, pošto imade dapače i zaklada kojom bi se mogao popraviti ovaj put. Obstoji i zaključak ovog Sabora glede izsušenja jaruga Blata na Korčuli.

Valja mi priznati, da je Visoki Odbor već nješta poduzeo, te je nade da će podpuno izvesti. Isto tako valja mi pohvaliti plemenitu namjeru glede uredjenja voda za pće, jer će se tako odstraniti velika nevolja, koja je vladala u onima mjestima. Preporučam još jedanput ove poslove Zemaljskom Odboru.

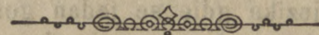
Predsjednik. Rieč ima zastupnik Ljubić.

Ljubić. Meni je samo sa dvie rieči odgovoriti č. Čingriji, koji, čini mi se, da me nije shvatio. Onim što sam govorio o nagodbi nisam prosudjivao njezinu valjanost, ili zakonitost. Ja sam spominjući samo nagodbu, htio ju iztaknuti kao obstojeći zakon, koga moradu poštovati i s njime računati svi umni državnici, kao i cislitavski ministri.

Čingrija. Ako je do toga, onda se i opet slažemo, jer i ja nisam mislio, da ovdje razpravljamo o valjanosti ili zakonitosti nagodbe, već sam i je ja smatrao kao jedan fakat, na koji se možemo pozvati.

Predsjednik. Pošto je već kasno, prekidam sjednicu, a uričem nastavak iste večeras u 7 sati.

(*Prekida se sjednica u 2 sata po podne*).

(*Nastavak sjednice u 7 sati i 20 č. u večer*).

Predsjednik: Gjorgje knez Vojnović.

Tajnici: Borčić Lovro i Pugliesi D.r Ante.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva Alfons pl. Pavić; zemalj. školski nadzornik Jozip vitez Peričić; savjetnik c. k. Namjestništva Karlo Marija Truxa i c. k. kot. poglavar Nikola Nardelli.

Predsjednik. Sjednica je opet otvorena. Nastavak dnevnoga reda današnje sjednice.

Ima rieč izvjestitelj za pregledanje rada Zemaljskog Odbora.

Zore. Kao izvjestitelj, reći ću ja, da je moj posao odveć lak, pošto nije nitko od predgovornika prigovorio radu Zemaljskog Odbora. Govoriti ću radi nekih predloga i preporuka podnesenih tekom razprave po nekim zastupnicim. Č. zastupnik Ljubić je obrazložio zašto će glasovati proti prvomu nalogu Odbora za pregled rada Zemalj. Odbora, glede želje izražene vladi sa strane sabora o uvedenju hrvatskog jezika u urede, i da je uz taj predlog pristao zastupnik Biankini; dočim je č. zastupnik Čingrija predložio, da se radje taj nalog povuče natrag. O istom su predmetu govorili č. gospoda zastupnici Bjelanović, Vidović i Smirić.

Davna je namjera u Austriji uvesti njemački jezik u upravu, jer da pod njemačkim jezikom neki istovjetuju austrijansku državnu misao. S ovu stranu Litave nastoji se, da njemački jezik bude imao prevlast, kao što sa druge strane magjarski jezik. Takovim su se težnjam drugi narodi u Austriji svedjer opirali, kao što se i dan današnji opiru, osobito Česi u Českoj. Namećanje njemačkog jezika u javnu upravu naše zemlje niti je shodno, niti pravedno, te su opravdane ove tužbe i prosvjedi koji se proti tomu podižu.

Nu u ostalom, ja se neplašim, i sve kad bi se naša ciela uprava ponjemčila, jer ipak tim nebi se narod otudjio, kao što nije u bivšoj vojničkoj krajini, gdje je do nazad malo godina sva uprava bila njemačka. Nu svakako pravedni su naši zahtievi kojimi hoćemo, da nam javna uprava bude ponarodjena, te pošto ima toliko godina da uzalud prosimo, ja pristajem kao i cieli Odbor da se taj nalog skine s dnevnoga reda. Opazit mi je č. Vidovicu, da su stari statuti bili pisani za naš narod, što svjedoče i mnoge hrvatske rieči koje se u tim latinskim statutim nalaze, kao n. pr. *granica, zlatica, uborak, ladica, ždrielo* itd.

U ostalom, latinski se jezik u starije doba, rabio po cieloj Europi. Vjerovao bi Smiriću kad govori da on želi ravnopravnost hrvatskoga i talijanskoga jezika, kad bi ga čuo govoriti u saboru i na hrvatskom jeziku. U ostalom č. starina Smirić godine 1861 nije mislio kao danas, niti je onda u Saboru govorio, kako to danas govori; onda se je on priznavao Slavenom. Eto što o tom čitamo(*čita*):

„Io opinava che quelli fra i signori deputati che credessero esternare i loro sentimenti in lingua illirica e quelli che credessero di esternarli in lingua italiana apponnessero le loro firme in corrispondenza all'una od all'altra dizione, non ad una soltanto, non per altro se non perchè mi sembra strano che le identiche persone dicano parlando o scrivendo, ciò che è lo stesso, sul medesimo soggetto, nel medesimo istante, le medesime cose in due lingue. Gli è perciò che la osservazione fatta con marcata asseveranza *essere noi tutti Dalmati* dall' onorevole deputato signor cavaliere degli Alberti, gettrebbe sopra di me una certa luce meno bella, quasi avessi bisogno che altri mi ricordi essere io Dalmata e Slavo, di che mi vanto. Desidero quindi anzitutto che venga tolto da me questo incubo."

Pristajem uz č. Bjelanovića da se sabornica promieni, jer je sadašnja vlažna, zadušita i nezdrava. Opažam č. Biankiniu, da se ovdje neradi o gradnji nove sabornice, no jedino o promjeni stana, pa to ne može prejudicirati državopravno pitanje. Isto tako pristajem uz predloge Biankina i Puljezia.

Predsjednik. Rieč ima zast. Smirić, za lični čin.

Smirić. Credo che tutti i signori converranno che non c'è via migliore e più facile di al-

terare la vera posizione delle cose, sia che si limitino a fatti, o che risguardino le persone, di quella di prendere le cose superficialmente, alla leggera. Questo è uno dei più facili mezzi, per evitare la discussione; non voglio dire per svisare e adulterare la verità, perchè non intendo per nulla affatto di recar onta all'on. Zore.

Ciò premesso, l'on. Zore mi avrebbe chiesto perchè io non parli lo slavo. Se il signor Zore si fosse degnato, cosa che io non meritavo certamente, per carità del prossimo, di esaminare i miei discorsi tenuti, si sarebbe convinto come io non mi sia mai scagliato, non abbia mai proferito parola, nè contro la lingua, nè contro la nazione slava.

Deploro altamente di non conoscere perfettamente la lingua slava, ma devo addurre a mia giustificazione che nessuno me la insegnò nei primordi, perchè in famiglia no, e nella scuola era esclusa affatto. Entrato negli impieghi, specialmente nella procura di finanza, là tutto si trattava in italiano. Entrato nella torrente degli impieghi, che assorbivano tutta la mia attività, perchè, come dissi, io aveva risposto nell'adempimento dei miei doveri di impiegato, ogni mia ambizione, non mi rimase il tempo di apprendere la lingua slava, sebbene dichiari che l'ho tentato molte volte, e ho passato molti mesi a studiarla, ma non riuscii. Nondimeno quando mio padre era pretore a Knin, si diceva che quello che parlava meglio lo slavo, ero io, che avevo allora 6 o 7 anni. Ciò è naturale. Perchè se mi manca la copia *verborum*, la mia pronuncia invece non è tanto cattiva, e i signori l'avranno inteso dalle poche parole che ho letto, e anche nei pubblici dibattimenti mi accorgo se uno pronuncia male. Di modo che, a mia giustificazione, se non conosco lo slavo, non vuol dire che io non ami la lingua slava, e la nazione slava, che considero quale sorella e a cui io stesso sotto certi aspetti appartengo, e qui devo nuovamente dolermi della superficialità con cui l'on. Zore si è degnato di ascoltare i miei discorsi e l'espressione dei miei veri sentimenti. Egli mi rimproverò perchè nel 61 quando sedeva in questa Dieta mi fossi dichiarato Dalmata e slavo. Superficialità, signori miei.

Se l'on. Zore avesse prestato caritatevole attenzione al penultimo dei miei discorsi, in cui ho parlato per quanto le mie forze lo permettevano e coll'autorità dei più grandi scrittori e autori sulla nazionalità, avrebbe conchiuso che la sintesi del mio discorso si riduceva a queste poche parole: La nazionalità non si desume da un solo elemento, nè nascita, nè origine, nè lingua, nè domicilio, ma si compone — sempre per l'autorità di tutti gli scrittori citati e riportati in frammenti — di tutti questi elementi messi insieme.

Se anche fra questi elementi ce ne sono di contradditorii, si prende la loro somma, e fra questi elementi ho annoverato anche i comuni dolori, le comuni gioie, le vicende storiche attraversate insieme, come sarebbe il caso di noi verso Venezia, e di conseguenza verso l'Italia, e ciò costituisce la personalità giuridica e politica composta di tutti questi elementi.

Dimodochè se nel 61 io ho usato anche questa espressione *Dalmata e Slavo*, prima di tutto una espressione corregge l'altra perchè Dalmata e Slavo secondo le attuali idee, sono espressioni che non si escludono del tutto, ma vanno conciliate sempre col rispetto dovuto alla lingua e nazionalità del partito, cui mi onoro di appartenere. Se ho detto: *Sono Dalmata e Slavo* voleva dire che io aveva elementi slavi. Basta del resto sentire il mio cognome. Basta riferirsi al mio luogo di nascita, lo stesso possono dire anche l'on. Vidović, e altri signori . . . . . (Vidović prosvjeduje, a Salvi, prekidajuć: Quella è origine non nazionalità, è una cosa diversa !) . . . . . prego! Quindi per tutti questi elementi che compongono la nazionalità, io non posso che ripetere e protestare dinanzi a chi si sia che io aspiro, e ritengo di avere diritto a ritenermi di nazionalità e lingua italiana, e tanto più di civiltà italiana.

P r e d s j e d n i k. Prelazimo na glasovanje. Odbor od petorice predlaže sliedeći zaključak (*čita*):

Sabor dalmatinski, čim očituje svoje potpuno povjerenje Zemaljskomu Odboru, odobrava mu pohvalni rad od 13 oktobra 1890 do svrhe decembra 1891.

Gospoda, koja primaju ovaj zaključak neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Sad bi red bio da se glasuje slijedeći I. Nalog:

Neka ponovi Vladi Njegova Veličanstva želju ovoga Sabora da se uvede hrvatski ili ti srpski jezik kako službeni u javnu upravu Dalmatinsku; ali je Odbor od toga odustao.

Drugi Nalog glasi:

Neka nastavi svoj mar, eda se što prije Dalmacija gvozdenjem putem spoji s Monarhijom.

Gospoda. koji pristaju za ovaj nalog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Isti Odbor predlaže osim toga Zemaljskomu Odboru sliedeće želje: (*čita*).

I.

Neka još jednom potakne općine, koje se još nijesu odazvale za školski vrt, da to što prije izvrše; a kad bi se i tad oglušile, neka se obrati Visokome Namjestništvu, da se udari prisilni način odregjen §.om 108 općinskoga pravilnika.

II.

Neka se pobrine za osnovanje kratkoga pripravnoga tečaja u jednom poglavitom gradu naše zemlje, ili u više njih, u kome bi Dalmatinci mogli izučiti čagjarstvo, toliko potrebito po nas, a korisno po čagjare.

III.

Neka se posade *eucalyptus-i* svuda po pokrajini, gdje je močvarno i grozničavo.

IV.

Neka u Preparandiju Zadarskom osobitom pomnjom mladići uče gojidbu duhana praktično i teoretično, a Zemaljski Odbor neka nastoji oko Vlasti za sve to više širenje te gojitbe.

V.

Neka radje o uregjenju Konavoskoga polja budu svršene do nastajnoga saborisanja, ili barem do susljednjega.

VI.

Neka nastoji da se oštro izvodi zakon 26 Februara 1888 o ućeravanju školskijeg globa.

VII.

Neka se opet pobrine za internat u ženskom preparandiju u Dubrovniku.

VIII.

Neka ne izgubi s vida toli znamenite radnje na Poljičkoj cesti.

IX.

Neka se pobrine za uregjenje zalagaonica u Dalmaciji.

X.

Neka opet nastoji da uprava Lloydova zadovolji pravednijem tražbama općinâ o pristajanju njezinijeh lagjâ u njihove luke.

XI.

Neka se nastavi rad o podjeli općinskijeh dobâra.

XII.

Neka još jedan put izkaže Vladi Njegova Veličanstva Saborovu želju, da iznese nastajne godine na ustavno pretresanje zakonsku osnovu o ribanju u rijekama i jezerima.

(Sve pojedine želje napose bile su primljene bez razprave).

Predsjednik. A sad prelazimo na posebne predloge pojedinih zastupnikâ.

Prvi je predlog zastupnika Bjelanovića, koji glasi:

Neka se Zemaljski Odbor postara i za doj-

duća saborisanja nadje drugu salu za saborisanje, prostraniju i zdraviju od sadašnje.

Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Drugi je nalog zastupnika Biankinia, koji glasi:

Daje se nalog Zemaljskom Odboru, da se spusti u dogovore s vladom za uredjenje voda u Kotaru Zadarskome počamši sa kotlinom Zemunik-Knin.

Gospoda, koja pristaju taj nalog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Sada imademo drugi nalog zastupnika Biankinia, koji glasi:

Daje se nalog Zem. Odboru da uznastoji kod Visoke Vlade, nek dozvoli saditbu duhana u kotarim, Zadarskom, Drniškom i Kninskom.

Gospoda, koja primaju ovaj nalog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Na posljedku imamo zaključak predložen po D.r Pugljeziu, koji glasi:

Daje se nalog Visokom Zem. Odboru da izrazi Vladi Njegova Veličanstva želju ovog Sabora, da se unaprijeda zemljistničke knjige zasnivaju većom pomnjom, točnosti, i marljivosti neg su bile do sada zasnovane; neka se provide sudovi prikladnim mjestima za sahranu i pregledanje knjiga istijeh, i nek se sudovi u pokrajini provide dovoljnim brojem činovnika, koji će voditi u redu te knjige i opremat brzo spise podnesene u zemljistničkom predmetu toli zamašnog interesa.

Gospoda, koja primaju ovaj zaključak, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazi se na drugu točku dnevnoga reda. Na dnevnom je redu izvješće pregledaoca rada Zemaljskog Odbora o utoku Jove Dimitrovića. — Rieč ima izvjestitelj zastupnik Zore.

Zore (*čita*):

Br. 17-Sab.

Visoki Sabore!

Vidjevši utok Jova Dimitrovića, Nika Maleševića i Stevana Stojsavljevića proti odluci Odbora Zemaljskoga 18 maja 1891 B. 2.22;

Vidjevši da nikakva zakonska odredba ne dava pravo utoku proti odlukama Odbora Zemaljskoga u zamašaju njegove zvanične oblasti;

Vidjevši da Sabor ne može se smarati kao prizivni dvor prama ovakijem odlukama;

Vidjevši da Jovu Dimitroviću, Niku Maleševiću i Stevanu Stojsavljeviću, ako su im bile teške nametnute globe, ne bješe drugoga lijeka, nego obratiti se Vrhovnom Upravnom Sudištu;

Potpisani pregledaoci rada Odbora Zemaljskoga predlažu Visokom Saboru, da preko utoka Jova Dimitrovića, Nika Maleševića i Stevana Stojsavljevića pregje se na dnevni red.

Zadar, 22 Marta 1892.

Predstojnik

D.r Karaman

Izvjestitelj

L. Zore.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Rieč ima zastupnik Vukotić.

Vukotić. Ja sam bio predložio da se ovi utok preda osobitomu odboru, da ga prouči, kao što zaslužuje, pošto ovo nije jedino pravničko pitanje, nego ima po sriedi nešto drugo. Prisjednici obćinski nisu mogi biti usilovani da prisustvuju sjednicam, polle im-

je iztekao zakoniti rok, da sjede u obćini. Obćinsko upraviteljstvo u Benkovcu nije moglo zakonito poslovati, pošto su se bila odrekla tri prisjednika, držim da su sama dvojica riešavala razne utoke i držala sjednice u pitanjim obćinskim. Napokon rad bi znati za što se nisu u svoje vrieme, pošto je iztekao zakoniti rok, urekli odmah obćinski izbori u Benkovcu?

Predsjednik. Rieč ima zast. D.r Ivčević.

D.r Ivčević. Meni je izjaviti, na ime Zemaljskog Odbora, da bi č. Vukotić svoj zadnji upit o tomu, što se u Benkovcu nisu urekli izbori nakon izmaka zakonitog roka, imao prije obratiti c. k. vladi, koja valja da se u prvom redu za to skrbi.

U ostalom, po obćinskom pravilniku (s. 17) svaki obćinski član, bio prisjednik bio viećnik, dužan je služiti sve dotle, daklo mu se ne imenuje zamjenik. Medjutim se je blago postupalo proti ogloblјenim, jer im se nije udarila globa nego od samih fiorina 5, premda se moglo više, su jer osim što i ljudi imućni, svojim neučestvovanjem sjednicam imali su očitu namjeru, da smetu redovito djelovanje obćinskog upraviteljstva.

Nemari koliko prisjednika učestvuje sjednicam, kad je zakonit broj onih, koji su dužni služiti, makar neki od tih i nedolazili na sjednice, jer obćinski pravilnik neoznačuje koliko prisjednika treba da bude prisutnih sjednicam, jer bi inače obćinski posli zapinjali.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Vukotić.

Vukotić. Čuo sam od gospodina predgovornika, kako je Zemaljski Odbor mogao udariti globu, za posao koji nespada u vlastiti djelokrug obćina. Mislim da se nemože silovati članove obćinske, da stoje u službi preko zakonitog roka: no su se imali odmah razpisati obćinski izbori u Benkovcu, netom je minulo trogodište, kako se to postupa sa drugim obćinama.

Predsjednik. Rieč ima zast. D.r Ivčević.

D.r Ivčević. Valja znati da prisustvovanje sjednicam obćinskih prisjednika za vršenje obćinskih posala, nije povjereni, nego vlastiti djelokrug. A Zemaljski Odbor postupa jednako prama svim obćina.

A ako su prisjednici, koji nepristupiše sjednicam bili u većini; tad su pače imali pristupiti na sjednice, te bi bili riešili utoke kako su htjeli. Razpust jedne obćine nije posao Zemaljskoga Odbora, nego namjestništva; pa bilo što mu drago, u konkretnom slučaju, nije se imalo razpustiti obćinsko opraviteljstvo u Benkovcu, uprav radi toga, da neizgleda, da se to čini pod pritiskom kakva nasilja.

Predsjednik. Rieč ima Vladin izvj. Truxa.

Truxa (*čita*):

Sa strane vlade opaziti mi je samo da s gledišta zakonitosti, Namjestništvo se je bavilo više puta o obćinskoj upravi benkovačkoj, a nije obnašlo da obstoje nezakonitosti dostatne za razpust obćine, i Visoko Ministarstvo unutarnjih posala potvrdilo je Namjestništvene odluke.

Što se tiče obćinskih izbora, proti konačnoj osudi Namjestništva, visi još pritužba kod upravnog Sudišta.

Vukotić. Molim rieč za stvarni izpravak.

Predsjednik. Izvolite govoriti, ali samo za stvarni izpravak.

Vukotić. Častni izvjestitelj Zemaljskog Odbora naveo je paragrafe, po kojim da je osnovan zakoniti postupak Zemaljskog Odbora. Ali ja bi htio da to u istinu bude tako. Nego.....

Predsjednik *(zvoni)*. Molim, to nije stvarni izpravak, ja vam oduzimljem rieč.

Vukotić. Molim vas, dopustite....

Predsjednik. Ja vam nemogu dopustiti, to nije stvarni izpravak, a vi ste već dva puta govorili.

Pita li još tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. Rieč ima izvj. Zore.

Zore. Pozivljem se na ono što je rekao zastupnik Ivčević.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog Odbora petorice, koji glasi: da se preko utoka Jova Dimitrovića, Nika Maleševića i Stevana Stojsavljevića, predje na dnevni red.

Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazi se na izvješće o drugom utoku Koševića.

Zore (*čita*):

Br. 18-Sab.

Visoki Sabore!

Vidjevši utok Gliše Koševića i družine proti odluci 1 junija 1891 Br. 2391 Zemaljskoga Odbora;

Vidjevši da nikakva zakonska odredba ne dava pravo utoku proti odlukama Odbora Zemaljskoga u zamašaju njegove zvanične oblasti;

Vidjevši da Sabor ne može se smatrati kao prizivni dvor prama ovakijem odlukama;

Vidjevši da Gliši Koševiću i družini, ako su im bile teške nametnute globe, ne bješe drugoga lijeka, nego obratiti se vrhovnom upravnom sudištu;

Potpisani pregledaoci rada Odbora Zemaljskdga predlažu Visokomu Saboru da preko utoka Gliše Koševića i družine pregje se na dnevni red.

U Zadru, 22 Marta 1892.

Predstojnik

D.r Karaman

Izvjestitelj

L. Zore.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Stavljam na glasovanje predlog Odbora.

Gospoda, koja primaju taj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na izvješće o trećem utoku.

Zore (*čita*):

Br. 10-Sab.

Visoki Sabore!

Vidjevši utok Jova Dimitrovića, Nika Maleševića i Stevana Stojsavljevića proti odluci Odbora Zemaljskoga 24 maja 1891 B. 2251;

Vidjevši da nikakva zakonska odredba ne dava pravo utoku proti odlukam Odbora Zemaljskoga u zamašaju njegove oblasti;

Vidjevši da Sabor ne može se smatrati kao prizivni dvor prama ovakijem odlukama;

Vidjevši da Jovu Dimitroviću, Niku Ma—

leševiću i Stevanu Stojsavljeviću, ako su im bile teške nametnute globe, ne bješe drugoga lijeka, nego obratiti se vrhovnom Upravnom Sudištu;

Potpisani pregledaoci rada Odbora Zemaljskoga predlažu Visokomu Saboru da preko utoka Jova Dimitrovića, Nika Maleševića i Stevana Stojsavljevića pregje na dnevni red.

U Zadru, 22 Marta 1892.

Predstojnik

D.r Karaman.

Izvjestitelj

L. Zore.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Rieč ima zastupnik Vukotić.

Vukotić. Pošto se ovo pitanje odnosi na ono prvo, to su razlozi, koje sam ovdje naveo i ovdje valjani, samo ono što sam htio prije govoriti, a nije ni bilo dopušteno, izreći ću sada. Dobro je rekao jedan čovjek, neznam je li bio zakonodavac, da zakoni sliče paučini, u koju se manji i slabiji zapliću, a jači je prodiru. Mene gospodin Ivčević svojim razlaganjem nije mogao uvjeriti, jer se svedjer ne valja držati strogo zakona, nego valja kadkada takodjer obazirati se na javno mnienje. Meni se čini, da je bio postupak u Benkovcu takav, kakvomu malo para ima, komu je starija vlast imala stati na rep.

Predsjednik. Rieč ima zastupnik Ivčević.

Ivčević. Častni Vukotić u ovom zadnjem svom govoru priznao je, da su se odluke Zemaljskog Odbora osnivale na zakonu. On je priznao da smo mi dobro postupali, ali da ga ipak nisam mogao uvjeriti, jer da se nismo obazirali na javno mnienje.

Izjavit mi je izričito častnom Vukotiću, da ćemo se mi u Zemaljskom Odboru uviek strogo držati zakona, a nećemo se nikad obazirati na javno mnienje, jer javno mnienje po gospodinu Vukotiću je jedno, a po meni drugo. Gospodin Vukotić predbacio je nerede prigodom sastavljanja izbornih listina, ali te su bile sasvim po zakonu sastavljene.

Predsjednik. Pita li još tko rieč? — Nitko. Razprava je zatvorena. Rieč ima izvj. č. Zore.

Zore. Ja se pozivljem na ono, što je kazao č. Ivčević.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog petorice, koji glasi:

Neka se preko utoka Jova Dimitrovića, Nika Maleševića i Stevana Stojsavljevića predje na dnevni red.

Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka uslanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda.

Izvješće financijalnog Odbora o petogodišnjim doplatcima tajnika Zemalj. Odbora.

Molim izvjestitelja, da pročita izvješće.

Čingrija (*čita*):

Uz Br. 154-Sab.

Visoki Sabore!

Odbor Financijalni uzeo je u pretres predloženi zaključak, da plaća tajniku Zemaljskoga Odbora bude utanačena sa godišnjh f. 1200 i dvije petogodišnjice od f. 100 svaka, kojih dosada nije uživao.

Odbor misli da pošto sve plaće drugih

zemaljskih činovnika imaju petogodišnje doplate, i mjesto tajnikovo, koje na neki način mora se smatrati najvažnijim, treba da bude na isti način uregjeno, te pristaje uz navedeni zaključak predložen sa izvješćem 25 ožujka 1892 Br. 1412, i predlaže da bude primljen u svojoj cielini.

Zadar, 31 ožujka 1892.

Financijalni Odbor

Podpredstojnik i izvjestitelj

Čingrija

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gospoda, koja primaju zaključak, koji glasi: Plaća tajnika kod Zemaljskoga Odbora utanačena je sa godišnjih f. 1200 i su dvije petogodišnje doplate svaka od f. 100. — Ta plaća ima biti priznata sadašnjem tajniku kod Zemaljskog Odbora, brojeći od dana njegova imenovanja, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

Prelazimo na IV. i zadnju točku dnevnoga reda:

Drugo čitanje zakonske osnove o providjenjim za pribavu vode nuždne za domaće potrebe i poljodjelstvo.

Izvjestitelj Zemaljskog Odbora č. Ivčević, neka pročita izvješće.

Ivčević (*čita*):

Br. 91-S.

Visoki Sabore!

Jedna od naših nevolja jest oskudica pitke vode za domaće i gospodarstvene potrebe, a svakomu su na pameti jadi, muke i troškovi, što je narod radi toga morao pretrpiti ovih zadnjih godina.

Visoki Sabor, zabrinut ovim žalostnim stanjem u pogledu jednoga od najpoglavitijih elemenata života i ekonomičnog napredka, preporučio je zaključkom 7 studenoga 1890 Zem. Odboru neka pazi da gdje nema živih voda, uzdrže se pitke čatrnje i lokve za potrebe naroda i blaga i da do potrebe doskoč u pomoć i novčanim podporam.

Ako ima dakle zakonske osnove namjenjene važnom predmetu i živoj potrebi, to je zaista ona prikazana od Zem. Odbora pri sjednici 15 ožujka t. g. o providjenjim za nabavu pitke vode za kućne i gospodarstvene potrebe.

Osnova osniva se na načelo da gdje traje oskudica vode za kućne i gospodarstvene svrhe, a snage pojedinaca nedotiču, da ju nabave, da je tu nabava vode dužnost obćinâ.

Ovo je načelo konsekventna posljedica obćeg načela da gdje snage pojedinaca necopiru, a po sriedi je i javni interes, tu je dužnost većih državnih organizama poprimiti nuždna providjenja, a pošto nabava vode tiče se potrebe obćinara, a tiesno je skopčana sa raznim granam redarstva, a poglavito za zdravstvenim redarstvom, to je očevidno da u ovakovim okolnostim nabava vode spada na obćine.

Ovo je načelo u klici već sadržano u § 35 pokrajinskog zakona 9 ožujka 1873 Br. 32 o vodam; a osnova, izvadjajuć ga, daje mu praktičnu formu prave dužnosti za obćine.

Priznav da obćine imadu u gorepomenutim granicam nabaviti vodu, troškovi za gradnju i uzdržanje javnih gradjevina u tu svrhu potrebitih imadu dosljedno pasti na njihov teret.

Ali obzirom na nepovoljno ekonomično stanje mnogih naših obćina i na poveće troškove, kojim ih izvadjanje zakona podvrći može, ustanovljuje se da će pokrajina udieljivati podporâ u slučajim obzira vriednim, i osim toga da će doći u susret Obćinam naročitom zakladom, iz koje će u ovu svrhu udieljivati predujmova uz povratak u godišnjim obrocima onim obćinam, a dotično onim obćinskim od-

lomcim, koji nebi bili u stanju doprinieti u jedan mah nuždni trošak u novcu.

Što se tiče subjekta, koji da plati troške spadajuće na teret občine, osnova poprimila je načelo ustanovljeno u našem Občinskom Pravilniku (§ 75), po kojem troškovi za česme i vodovode spadaju na teret dotičnog odlomka, ali jednom važnom preinakom, tom naime, da barem 10% ukupnog troška ima doprinieti ciela Občina, a to sa sasvim opravdanog razloga da ciela Občina u nekoj mjeri zanimana je da svako njezino mjesto bude vodom oskrbljeno, i obzirom na solidarnost koja veže medjusobno sva uda jedne Občine, k čemu izvještujući Odbor nadodaje da ima odlomaka, koji bi inače mučno mogli podnieti troške za gradnju nuždnih gradjevina za vodu, i da, ako se osnovom osigura u nekim slučajim doprinesak pokrajine, a u nekim udieljenje predujmova iz zaklade, koja će se u tu svrhu naročito ustanoviti, i da ako neće ni državne podporine pomanjkati, red je da u nekoj mjeri doprinose i svi ostali odlomci dotične Občine, eda se u prvom redu zanimanim oblakša trošak, i radnja čim prije izvede.

Na izvršenje radja u svrhu nabave vode, osnova uporabljuje propise zakona 7 travnja 1873 (P. Z. L. Br. 24) o nametnuću stvarnih pripomoći, a na posiguranje i izplatu predujmova, što će pokrajina udieljivati iz gorepomenute zaklade, osnova prihvaća propise pokr. Zakona 14 rujna 1883 (P. Z. L. B. 39).

Ovo su glavna načela, na koje se oslanja osnova prikazana od Zemaljskog Odbora.

Dočim je izvješćujući Odbor o istoj viećao, c. k. Dalmatinsko Namjestništvo svojim dopisom 9 ožujka t. g. Br. 6230 priobćilo je Zem. Odboru neke opazke učinjene upitnoj osnovi sa strane Visokog Ministarstva Poljodjelstva dogovorno sa Visokim Ministarstvom unutrnjih posala.

Usljed tih opazaka kao i daljih učinjenih od Vis. Ministarstva Poljodjelstva svojim pismom 26 ožujka t. g. Br. 5551, a potaknutih od pišućega Odbora, bijahu što u smislu ministarskih opazaka, što iz Odborove inicijative, u osnovi obavljene sliedeće promjene:

Pri koncu §.a 1 biahu izostavljene zadnje rieči, kojima se je citirao § 35 pokr. zakona 9 ožujka 1873 Br. 32 o vodam, pošto § 1 ove zakonske osnove ne sadržava prosto opetovanje naznačene vodopravne odredbe, nego, prenašajuć istu, ustanovljuje jednu obvezu za občine. Usijed ovoga zbrisanja, završne riječi § 2 zakonske osnove „pomenutoga zakona o vodama" bijahu zamienjene sa riečima „zakona o vodam 9 ožujka 1873 P. Z. L. Br. 32).

U §.u 3, gdje je rečeno da je dužnost občina držati stanje očevidnosti za svako pojedino mjesto svoga obsega, ova rieč bi zamienjena sa rieči „okoliša".

Završna točka §.a 3 bi preinačena na sliedeći način: „Pomenuto stanje očevidnosti imadu občine sa 1.im siečnja svake godine priobćiti Zemaljskomu Odboru putem kotarske političke Vlasti".

Iza §.a 3 osnove bi uvršten novi paragraf 4 sliedećeg sadržaja:

„Na temelju izkaza stigavših od občina (§ 3) kao i inače poznate potrebe, Zemaljski Odbor ustanovljuje koje se radnje imadu u svakoj godini izvesti, kao i red istih".

Očevidna je shodnost ovih odredaba, pošto ovim načinom izdana su potrebita providjenja eda občine izvrše dužnost nametnutu im prvom stavkom §.a 3 o držanju stanja očevidnosti, i takodjer ublažena je strogost, koju bi inače mogao imati zakon za neke občine, ako bi imale odmah i u jedan mah izvršiti sve radnje za nabavu vode.

Usljed uvrštenja novog § 4 ostaju dotično promienjeni brojevi susljednih paragrafa.

Odnosno na ustanovu bivšega §.a 4 sadašnjega 5.ga, razmišljao je Odbor da, i ako se u prvoj njegovoj stavci kaže da trošak

za gradju i uzdržanje gradjevina za nabavu vode stoji na teret odlomka, ipak se u sliedećoj stavci od ovoga načela osnova odalečuje odredjujuć da *barem* 10% troška ima doprinieti ciela občina; razmišljao je da buduć u osnovi ustanovljen taj postotak kao *minimum* doprineska ciele občine, nije izključeno, dapače je *impliciter* rečeno da ona može i više doprinieti; da pošto nije u zakonskoj osnovi ustanovljena nikakva granica, preko koje občinsko Vieće nebi smjelo povisiti doprinesak ciele občine, mjera doprineska zavisila bi od većine Občinskoga Vieća; da bi ovo moglo dati povoda zlorabam, pošto ako bi viećnici većinom pripadali onom odlomku u kojem se ima izvesti kakva radnja u smislu ovoga zakona, mogli bi veći dio troška nametnuti cieloj občini, da oblakšaju svoj odlomak.

Ovi razmišljaji su naveli Odbor da predloži treću konačnu stavku bivšemu §.u 4, sada 5.omu, sliedećega sadržaja:

„Preko 20% ukupnog troška Občinsko Vieće nesmije staviti na teret ciele občine, bez odobrenja sa strane Zemaljskoga Odbora".

Prva stavka bivšega §.a 5, sadašnjega 6, bi sastavljena kako sliedi:

„Za izvršenje radja u svrhu nabave vode vlastno je Občinsko Vieće nametnuti stvarne pomoći toli dotičnim odlomcim na račun troška na iste spadajućih u smislu prve stavke §.a 5, koli cieloj občini na račun doprineska, kojim ona ima odgovarati u smislu druge i treće stavke navedenog paragrafa. Pri tomu stvarne pomoći nametnute odlomku kao dielu ciele občine nesmiedu se uračunati na one stvarne pomoći, koje su mu nametnute na temelju prve stavke § 5".

Ova promjena netreba obrazloženja, pošto ona smjera na veću jasnoću.

U drugoj stavci § 5, sadašnjeg 6, osnove rieai: „To nametnuće" bijahu izmienjene sa riečima: „Nametnuće stvarnih pomoći", a rieč „zemaljskog" sa rieči „pokrajinskog".

U istoj stavci bjehu izbrisane rieči: „dotično zemaljskog zakona 25 srpnja 1885 B. 32 (o uporabi stvarnih pomoći pri izvedenju radja smierajućih na odvraćanje voda, ili na obranu proti vodama)", a to kao suvišne, pošto način nametnuća stvarnih pomoći ustanovljen je u §§.im 14, 15, 16 i 17 pokr. zak. 7 travnja 1873 Br. 24, na koje se ova stavka i poziva, a zakon 25 srpnja 1885 Br. 22 nije neg protegao iste propise na radnje smierajuće na odvraćanje voda, ili na obranu proti vodama.

U istoj stavci bi nadalje mjesto „navedenog §.a 15" stavljeno radi veće jasnoće „§.a 15 zakona 7 travnja 1873 P. Z. L. Br. 24".

Zadnja stavka ovoga §.a bi preinačena kako sliedi:

„Stvarne pomoći u smislu § 16 zakona 7 travnja 1873 P. Z. L. Br. 24 imadu se nametnuti na način da broj nadnica za vodeme radnje na temelju ovoga zakona i zakona 25 srpnja 1885 P. Z. L. Br. 22 sa onim za putne radje nesmije nadmašiti broj od 5 nadnica na godinu za svaku na to obvezanu osobu".

I ova promjena smiera na to da se većom tačnošću izrazi misao ove stavke u smislu da one osobe, koje su po §.u 16 zakona 7 travnja 1873 P. Z. L. Br. 24 obvezane na stvarne pomoći, nemogu se podvrgnuti više od 5 nadnicam na godinu, uračunajuć i one nadnice, koje su eventualno nametnute na temelju sada spomenutoga pokr. zakona o gradnji i uzdržavanju javnih puta nedržavnih, i suviše na temelju zakona 25 srpnja 1885 P. Z. L. Br. 22 o uporabi stvarnih pomoći pri izvedenju rada smierajućih na odvraćanje voda i na obranu proti vodam.

Po predlogu visokoga Ministarstva Polodjelstva bi sasvim preinačen § 7, sada 8, osnove, koji će glasiti kako sliedi:

„Ako se iz državnih ili pokrajinskih sredstava dozvole občinam ili občinskim odlomcima

pripomoći za podmirivanje novčanog troška, postupati će se pri izvedenju rukotvora za pribavu vode po onim ustanovam, koje će se od Namjestništva dogovorno sa Zem. Odborom naredbenim putem izdati u pogledu kolikoće potroša za svakdanju potrebu vode čeljadi i blagu, koja se kolikoća ima podlogom uzeti pri zavedenju takih rukotvora, kao i u pogledu narisa za gradnju čatrnja, otvorenih sahranača i životinjskih pojila".

„U slučaju prošnje za dozvolu državnog prinosa, imat će se putem Namjestništva prikazati na odobrenje odnosna osnova Ministarstvu Poljodjelstva, koje u slučaju dozvole pripomoći može vrhovno upravljanje radnje pridržati državnoj upravi. Jednaka povlastica pristoji Zem. Odboru glede onih radja, za koje se udieljuje pripomoć izključivo iz pokrajinskig sredstava, kao i glede onih podhvata kojim prinašaju država i pokrajina, u koliko državna uprava ne zahtjeva vrhovno upravljanje".

U §.u 8, sada 9, koji se bavi zakladom za predujmove občinam, zavedenje te zaklade biva ustanovljeno obveznim načinom, dočim je u prikazanoj osnovi bilo samo fakultativno, te prva stavka ovoga §.a glasi sada:

„Netom stupi u kriepost ovaj zakon, pokrajina ima ustanoviti posebnu zakladu za predujmove občinam u svrhu radja za nabavu vode".

Kako se vidi iz ovako preinačene stavke, izostavljene su iz originalne osnove rieči „sa eventualnim sutjecajem države", a to s razloga što je Ministarstvo Poljodjelstva izjavilo da nemože nipošto pristati na dotaciju ove zaklade sa državnim prinosim. pošto sredstva stojeća na njegovo razpoloženje za slične svrhe mogu se upotrebiti samo za podieljivanje pripomoći pojedinim podhvatim od slučaja do slučaja.

Iz druge stavke ovog §.a izostavljena je rieč „poglavito", pošto je zaklada izključivo namienjena na svrhe ovoga zakona.

Osim toga, obavljene su u istom §.u neke stilistične promjene, kao mjesto rieči „Ta zaklada biti će namienjena za priteći u pomoć", stavljeno je „Ta je zaklada namienjena da se pritječe u pomoć, mjesto rieči „biti će udieljeni" stavljeno je „udielit će se", mjesto „uz jamčevinu", rečeno je „uz jamstvo", mjesto „bit će upotrebljen" rečeno je „upotrebit će se".

Visoko Ministarstvo Poljodjelstva bilo je predložilo da se izmedju § 9, sada 10, i 10.tog, sada 11.og, osnove umetne novi §, po komu imao bi Zemaljski Odbor potrebito odredjivati na trošak i pogibelj občina, a dotično občinskog odlomka, kad bi doznao da občina ili odlomak neizvršuje dužnosti u smislu § 4, sada 5, ovoga zakona u pogledu uzdržanja rukotvora za oskrbljenje vode, a poziv u tu svrhu upravljen občini od Zem. Odbora ili od političke kotarske vlasti bio bi bezuspješan ostao. Nu pošto, po Odborovom mnienju, § 9, sada 10, proteže se i na slučaje, u kojim občine zanemaruju ili zaniekuju vršiti svoje dužnosti odnosno na uzdržanje rukotvora za nabavu vode, jer ovaj § nepravi razlike izmedju dužnosti, koje zakon nameće občinam, a nema dvojbe da ako je občina dužna graditi lokve, dužna je i uzdržavati ih, što je osim toga iztaknuto izričito i u § 4, sada 5, bijahu potražena shodna razjasnjenja kod Ministarstva Poljodjelstva, koje je odvratilo nek se slobodno izostavi novi predloženi §, ali nek se u § 9, sada 10, iza rieči „dužnosti nametnute občini" uvrste rieči „a dotično občinskim odlomcim". Na to je izvještujući Odbor pristao, te je predložene rieči dodao u prvoj stavci §a, o komu je govor. Nego je Odbor sa svoje strane još promislio da se može desiti slučaj, da je Občinsko Vieće svoju dužnost izpunilo, ovlašćujuć Upraviteljsto na izvedenje potrebitih radnja i stavljajuć mu na razpoloženje dotični novac, ali da Upraviteljstvo dužnost svoju neizpunja. U ovom slučaju, kad bi se literalno tumačio predloženi §, moglo bi se pronaći da, govoreći samo o Občinskom Vieću, nije uporaviv, ako samo Upraviteljstvo svoje dužnosti nevrši.

Da se svakoj mogućoj neizvjestnosti u ovom pogledu izbjegne, i obzirom da baš kad se imaju izvršiti radnje na uzdržanje rukotvora za nabavu vode, može se lakše zbiti nemarnost sa strane Upraviteljstva u vršenju svoje dužnosti, Odbor predlaže da se rieči „Obćinsko Vieće“ izmiene sa obćenitijim „obćinsko zastupstvo“.

U § 10, sada 11, bi, pogledom na uvrštenje novog §.a, izpravljeno citiranje §§ 9 a dotično 8, koji su sada postali 10 a dotično 9; bi osim toga učinjena jedna stilistična izpravka; nadalje mjesto rieči „iz zaklade koja bi se ustanovila u smislu §.a 8“, bijahu, obzirom na imperativnu formu, kojom se o zakladi govori u § 9, stavljene sliedeće rieči: „iz zaklade predvidjene u § 9; a napokon, pri svršetku ovoga paragrafa, rieči „navedenog zakona“ bijahu izmienjene sa riečima „zakona 14 rujna 1883 P. Z. L. B. 39“.

To sve prepostaviv, Odbor časti se predložiti nek Visoki Sabor izvoli primiti podlogom posebne rasprave zakonsku osnovu o providjenjim za nabavu pitke vode za kućne i gospodarstvene potrebe, prikazanu u sjednici 15 ožujka t. g., sa promjenam od Odbora učinjenim.

Od Saborskog Odbora Petorice

Zadar, 31 ožujka 1892

Predstojnik

Joso D.r Paštrović

Izvjestitelj

D.r V. Ivčević.

Predsjednik. Obća razprava je zatvorena. Pita li tko rieč? — Nitko. — Opća je razprava zatvorena.

Ivčević. Predlažem da se predje na posebnu razpravu.

Predsjednik. Gospoda, koja pristaju na predlog izvjestitelja, da se predje na posebnu razpravu ove zakonske osnove, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

Prelazimo na posebnu razpravu.

(Bez razprave su primljeni §§.i 1 do 9.)

Ivčević čita § 10. Ja bi predložio da se ovdje izostavi citiranje 108 paragrafa obć. pravilnika.

Predsjednik. Pita li tko rieč? — Nitko. — Gospoda, koja primaju §. 10 sa izpravkom predloženom po D.ru Ivčeviću, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

(Bez razprave su primljeni §§ 11 i 12, uvod i naslov Zakona).

Predsjednik. Ova zakonska osnova primljena je u drugom čitanju.

Ivčević. Predlažem da se predje na treće čitanje ovoga zakona.

Predsjenik. Pita li tko rieč ob ovom formalnom predlogu. — Nitko. — Gospoda, koja pristaju da se predje na treće čitanje, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Gospoda koja primaju ovaj zakon u trećem čitanju, već glasovan i primljen u drugom čitanju, neka ustanu. *(Većina)*. Ovaj je zakon primljen i u trećem čitanju.

Rieč ima izvjestitelj Zemaljskog Odbora, da odgovori na neke upite.

D.r Klaić. Na ime zemaljskog Odbora, odgovaram na upit Perića, da Zemaljski Odbor nije još ništa odlučio o podpori za gradnju kuće, gdje bi se imale smjestiti kninske starine,

pošto nije dovoljno u stvari obavješten. Tamo na ljeto zemaljski će Odbor poslati na lice mjesta svoga odaslanika, da se obaviesti, i tad će se shodno providiti. Buzoliću o učiteljskim plaćam odgovara, da Zemaljski Odbor još nije mogao prikazati konkretna predloga, radi mnogo važnih ekonomičkih uzroka. Kad bi se samo učiteljim trećega razreda imala povisiti plaća za 50 fiorinâ godišnjih, trebalo bi izravnog poreza povisiti za 3 novčića na svakog poreznika. Mislim, da mi danas prelazimo ekonomičnu krizu; još neznamo, koliko nam škode može nanieti sklopljeni trgovački ugovor sa Italijom; kao što valja dla čekamo, kakove će posljedice nami doniti i nova preinaka izravnih poreza, o kojoj je već bila osnova prikazana carevinskomu vieću. Pitanje o povišenju učiteljskih plaća treba dobro i ozbiljno proučiti, pošto školski proračun godimice sve više raste, te mu se nemože opredieliti granica, preko koje da neprelazi. Novi zakon o izravnim porezim, koji smjera na to, da najviše udari veliko posjedništvo i veliki obrt, mogao bi lako nami doniti smanjenje izravnog poreza, a pošto je po tomu opredjeljen pokrajinski i občinski prirez, mogli bi se smanjiti i prihodi naše sadašnje pokrajinske zaklade, te nas staviti u neprilike, da nesmažemo sredstava, a da doskočimo i sadašnjim troškovim za školske potrebe. Radi svih tih opravdanih razloga, Zemaljski Odbor nije smatrao shodnim, da ove godine iznese konkretnih predloga o povišenju učiteljskih plaća. Nego ipak, o tomu će se nastojati, i uhvati se je, da će se po vrieme i ovo pitanje uspješno riešiti. Svakako valja čekati, kako će se naše ekonomičke prilike razviti, a dotle treba oprezno postupati.

Predsjednik. Rieč ima vladin povjerenik, da odgovori na upite.

Pavić (*čita*):

U saborskoj sjednici 2 aprila t. g. častna gospoda zastupnici Bjelanović i družina upravili su na c. k. Vladu sliedeći upit:

I. Jeli Vladi poznato, da neki poštanski činovnici u Dalmaciji neće da primaju pisma i ostale pošiljke, ako su ćirilicom napisane adrese, izgovorom da ne poznaju ćirilice?

II. Misli li Vlada narediti, da se pisma i ostale pošiljke ćirilicom adresirane imaju primati i da svi činovnici imaju poznavati ćirilicu?

Na taj upit čast mi je odgovoriti, da će se ovaj upit podastrieti nadležnom c. k. Ministarstvu za trgovinu za eventualne odredbe u predmetu.

Nella seduta dietale del giorno 1 Aprile a. c. gli onorevoli signori Deputati D.r Salvi e consorti diressero all'I. R. Governo la seguente interpellanza:

I. Come ebbero a spiegare i rispettivi Capitanati distrettuali della Dalmazia, nell'accompagnare i prospetti dell'ultima anagrafe, la considerevole *diminuzione* apparente degli abitanti, che hanno ad usuale la lingua italiana?

II. Per quale ragione l'autorità politica provinciale, dinanzi a dati manifestamente inverosimili ed inesatti sulla lingua usuale degli abitanti, non ha prima di rimetterli alla Commissione centrale statistica — cercato di correggerli mediante nuovi, appositi e diretti rilievi, come prescrive il §. 33 del regolamento sull'anagrafe?

A ciò ho l'onore di rispondere quanto segue:

Il controllo sull'esatezza delle indicazioni della lingua usuale da farsi dalle singole persone per gli scopi anagrafici, si sottrae da se per la massima parte agli organi chiamati dalla legge ad esaminare se o meno gli operati anagrafici sieno esatti e completi, e ciò pel motivo, che soltanto la rispettiva persona è in caso di indicare quella lingua di cui essa si serve nel solito parlare.

Le differenze percentuali fra i risultati a-

nagrafici dell'anno 1880 e quelli dell'anno 1890 concernenti i dati sulla lingua d'uso, tanto riguardo alla serbo-croata, quanto all'italiana, nella maggior parte dei distretti politici erano insignificanti.

Soltanto nei distretti di Lesina, Ragusa e Spalato risultarono più rilevanti differenze a svantaggio della lingua d'uso italiana, alle quali non si può dare altra spiegazione senonchè l'aver un più grande numero d'abitanti indicato, quale propria lingua d'uso la serbo-croata.

Non si può inoltre, come vorrebbero gli onorevoli interpellanti, dedurre dal paragrafo 32 del regolamento sull'anagrafe, che ai capitanati distrettuali spetti alcun obbligo a chiarire i cambiamenti, che avvengono nei dati sulla lingua d'uso, essendochè giusta il chiaro tenore di questa disposizione di legge, non sono che da rilevarsi considerevoli aumenti o diminuzioni della popolazione, mentre per diminuzione di una lingua d'uso in un paese, ove si parlano più lingue, non si può far parola di una decrescenza della popolazione, e ciò tanto meno in quantochè la causa di un tale fatto si può solamente cercare nel cambiamento della lingua d'uso.

La luogotenenza infine non ha trovato motivo alcuno a procedere a sensi del paragrafo 33 del succitato Regolamento, poichè alla stessa vennero soltanto presentati i prospetti anagrafici locali, comunali e distrettuali e non già il materiale originario, come in ispecie i fogli d'iscrizione, e perchè in tali prospetti non vi esistevano difetti contemplati dal detto paragrafo, e perchè del resto in questo riguardo non venne fatta valere alcuna lagnanza.

Nella seduta dietale del 1 Aprile a. c. gli onorevoli signori deputati D.r Salvi e compagni indirizzarono all'I. R. Governo la seguente interpellanza:

1). Ha forse l'autorità politica provinciale determinato, per la facoltà che le spetta, che le tabelle da apporsi all'ingresso delle singole località della Dalmazia, come prescive il § 9 del Regolamento sull'anagrafe, portino soltanto le indicazioni in lingua slava e per quale ragione?

2). In caso negativo, intende l'autorità politica provinciale di riparare alla citata inconvenienza e disporre perchè le tabelle di cui si è fatta parola portino le indicazioni prescritte tanto in lingua italiana, che in islava?

A questa domanda ho l'onore di rispondere quanto segue:

La Luogotenenza nel determinare, a sensi del § 9 allinea 2 del Regolamento sull'anagrafe, le disposizioni sulle lingue nelle quali debbonsi fare le iscrizioni sulle tabelle, che sono da affiggersi all'ingresso ed all'uscità di ogni borgata, si è in complesso tenuta alla relativa pratica d'uso esistente in paese, cioè delle tabelle, parte bilingui, parte in una lingua sola, come pure alla relativa disposizione, rilasciata in occasione dell'anagrafe nell'anno 1880, col più equo riguardo possibile alle condizioni reali esistenti.

Contro tale disposizione della Luogotenenza vennero, però ben più tardi, insinuati due soli reclami, diretti a chiedere che le indicazioni delle suddette tabelle suonassero esclusivamente in lingua serbo-croata.

Di questi due reclami uno venne già respinto dall'eccelso i. r. Ministero, mentre l'altro, che riguarda appunto il comune di Curzola, attrovavasi nello stadio di decisione in seconda istanza.

U saborskoj sjednici dneva 24 Ožujka t. g., častna gospoda zastupnici Juraj Biankini i družina upraviše na c. k. Vladu sliedeći upit:

I. Kad već misli visoka Vlada izvesti potrebite radje na Zrmanji kod Ervenika, da tu odstrani pogibelj očite poplavi?

II. Misliti već visoka Vlada shodna odrediti, da se ljeti svake godine ponori na Zrmanji nezatvaraju i nezatrpavaju. a da tako toliko hiljada naroda i blaga nebude usilovano, mjesto čiste, tekuće, zdrave vode, piti zelenkastu i otrovnu vodu iz virovinâ, te skapati od bolesti?

Na ovaj upit odgovaram sliedeće:

ad I. Potrebite radje na Zrmanji kod Ervenika, da se odstrani pogibelj poplave, u jezgri su obične gradnje za obranu obala, izvedenje kojih spada samo na zanimane posjednike zemalja, dočim o dužnosti Vlade da dade izvesti takove radje, po obstojećim zakonima ne može biti ni govora, tim manje što i podhvati većeg javnog interesa mogu samo u toliko biti poduprti u koliko to dopuštaju razpoloživa sredstva zanimanih stranaka ili općine, pokrajine i države kao i razpoložive tehničke sile za izradjenje osnova i tako dalje, a to redom po važnosti radnja. Uza sve to, Namjestništvo da dodje po mogućnosti u susret stanovnicima Ervenika, uslied prošnje kratkim putem izjavljene, našlo se je iznimno spravnim da dade putem svog mjernika za poljodjelske poboljšice izviditi stanje stvari i da ovaj bude pri ruci savjetom zanimanim strankam.

Ali za vrieme pogodno izvedenju radnja rečeni mjernik, radi drugih važnijih tehničkih radja, zadnjih dviju godina nije mogao poći u Ervenik.

ad II. Ono što je iztaknuto u obrazloženju glede druge točke upita sbilo se je faktično nazad deset godina, da naime radi otvorenja dvaju ponora obavljenog sa strane vlastnika jednog mlina, Zrmanjska voda gubila se je većim dielom prije neg bi stigla u Erveničko polje, s čim osim ogromne oskudice vode pokvarilo se je higjeničko stanje polja.

Proti ovoj zloporabi bi sa strane nadležnih vlasti postupano i uz to bi razpoložen zatvor ponora, usljed česa Zrmanjska voda pošla je opet svojim naravnim tekom. Nije poznato da od onoga vremena bilo bi se što slično opetovalo; i ako bi se to sbilo, bila bi stvar zanimatih stranaka da se obrate na nadležnu vlast, da vrši svoju.

Nu nikako ne bi moglo biti govora, kako častni upitatelji traže, da se „shodna odredi da se ljeti svake godine ponori na Zrmanji nezatvaraju i nezatrpavaju“, dočim je baš potrebito da ponori ostane zatvoreni e da se ne ponove žalostne posliedice sbivše se nazad godina uslied neuoblaštena postupanja sa strane jednog mlinara.

U saborskoj sjednici 2 Aprila častni zastupnici Biankini i družina upravili su na c. k. Vladu sliedeći upit:

Jeli joj poznato, da je prekjučer, očitom povrjedom § 28 zakona 17 prosinca 1862 i ustavnih prava naroda, zaplienjen broj 20 „Katoličke Dalmacije“ radi izvješća o sjednici dne 30 ožujka dalmatinskog sabora, i što misli učiniti, da se unapried ovako bezakonje nedogodi?

Na taj upi, odgovaram, da je Vladi ta zapljena poznata. Što se tiče pitanja, „što će Vlada učinit da se unapried onako bezakonje nedogodi“, nemogu nego ponovit ono što se je odgovorilo na jedan sličan upit u saborskoj sjednici 7 studenoga 1890 i izjaviti: „da se Vlada drži daleko od svakog uplićanja, po kojem bi se i samo moglo činiti, da hoće da upliviše na sudbene vlasti čija nezavisnost je zajamčena od zakona.

U saborskoj sjednici 22 Ožujka t. g. častna su gospoda zastupnici Juraj Biankini i družina upravili Vladi slijedeći upit:

„Misli li već Visoka Vlada protegnuti blagodati zakona o kongrui dneva 19 Travnja 1885 i na došobrižnike namješćene po redovničkim župama u Dalmaciji i time riješiti odnosne utoke, koji od sedam godina već više pri Ministarstvu Bogoštovja i Nastave u Beču“.

Na to odgovaram: da Vlada nije pozvana protegnuti blagodati zakona 19 Travnja 1885 (D. Z. L. Br. 47) glede privremenog poboljšanja dotacije katoličkih dušobrižnika, na dušobrižnike namještene po župami utjelovljenimi samostanima Redodržave Svetog Odkupitelja, pošto to može jedino sliediti ustavnim putem po jednome carevinskom zakonu, koji bi morao promijeniti ili barem staviti izvan krjeposti propis prve stavke § 8 pomenutog zakona, po kome su od takove *obskrbe* izključene dušobrižničke stacije, koje su utjelovljene redovničkoj kojoj zadrugi.

Istina je pak da riješenje prošnjâ uloženih sa strane mirskih svećenika namještenih pri regularnim župam u Bukovici, visi od dulje vremena kod Visokog Ministarstva za Bogoštovje i Nastavu.

Razlog leži u tome što su od visokog ministarstva potraženi podatci, za riješenje načelnih pitanja skopčanih sa definitivnim uregjenjem ovog pitanja, samo u posljednje vrijeme stigli u podpunoj mjeri.

Namjestništvo, eda doskoči predbježno potrebam Bukovičkih katoličkih dušobrižnika, je zamolilo Visoko c. k. Ministarstvo za Bogoštovje i Nastavu izvješćem 18 Prosinca 1891 da izvoli do konačnog riješenja pomenutih utoka izdati polag odnosnog predloga, jednu odredbu za prevremeno poboljšanje njihovog ekonomičnog stanja; te ufam se, da će stvar do malo željeni uspjeh postići.

Vladino postupanje u predmetu je posve odgovorno opstojećim zakonima; te s toga se na najozbiljniji način ogragjujem proti sasvim neumjestnoj opazki upitalaca, kojom bi ovi htjeli označiti stanje stvari u pretresu prijekornim za državu.

U saborskoj sjednici 2 Travnja t. g. častna gospoda zastupnici Biankini i družina upravili su na c. k. Vladu slijedeći upit:

Zašto nije bio sazvan sabor kraljevine Dalmacije kroz cielu godinu 1891.

Na taj upit odgovaram:

Po paragrafu u smom zemaljskog reda za Dalmaciju visoki Sabor sastaje se po pravlu svake godine, što ne izključuje, da se zbog važnih razloga u jednoj godini može sazvati više puta ili da se, koje godine ne sazove, bez povrijedjenja postojećih zakona.

Što se pak tiče razloga, sigurno važnih, zašto godine 1891 nije bio sazvan Visoki Sabor, zemaljska Vlada nije ovlaštena da se o predmetu izrazi.

Nije bilo moguće dobiti potrebitih podataka za odgovoriti na upite častne gospode Biankina i družine u predmetu prosušenja koža u Zadru i popisa pučanstva u Kninu i Vrlici, stavljene tek u današnjoj sjednici.

Predsjednik. Pozivljem tajnika D.ra Pugljesia, da pročita zapisnik današnje sjednice.

D.r Pugljesi *(čita)*

Predsjednik. Pita li tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Gospoda, koja odobravaju ovaj zapisnik, neka ustanu. *(Većina)*. Zapisnik je odobren.

Visoki Sabore! Velečastna gospodo zastupnici! Nakon mjesec danâ napornog i uspješnog rada, evo nas pri rastanku. Bilo je u ovom zasjedanju živahnih razprava, te kad i kad tekom istih izmakla se je, u zanosu govora, koja neumjestna, nepromišljena rieč. Ali i ako neka pitanja pobudiše narodnu osjetljivost, ipak sa zadovoljstvom mogu iztaknuti da, poslie dugotrajnog, svestranog pretresanja, bistrenjem pojmovâ, pobjedişe umjerenost i pravica. To će doista našoj domovini biti koristno. Ona će vama za to biti

harna, kao što će vam biti blagodarna da ste primjernom i hvalevriednom slogom, jednoglasno primili zaključke predložene od odbora sedmorice, kojemu bi izručen predlog D.ra Bulata. Želje onom prigodom visokoj vladi izražene, obuhvaćaju naša najživotnija pitanja, o ostvarenju kojih zavisi blagostanje i budućnost Dalmacije. Zemaljska vlada već je izjavila, da će se najozbiljnije obazrieti na pravedne naše želje, a nije dvojiti da će se svojski zauzeti da b du, u koliko je moguće, izpunjene. Dao Bog, da šteta, koja prieti našem glavnom proizvodu bude umanjena. Jedino složnim radom mi se možemo nadati uspjehu. Sinovi jedne te iste zemlje, nadahnuti živom željom raditi na korist i napredak naše domovine, zaboravljajmo naše bratske zadjevice i spojimo sve naše sile na postignuće te plemenite rodoljubne svrhe. Neka ovo saborsko zasjedanje bude početak bolje budućnosti za Dalmaciju. Dajući izraza ovoj nadi, ja znam da se odazivljem vašoj, kao što znam da sam tumač i vaših najiskrenijih čustava, kad vas pozivljem da sa mnom uskliknete: Živio naš premilostivi car i kralj Franjo Josip prvi! Živio! Živio! Živio!

Zastupnici: Živio! Živio! Živio!

Predsjednik. Proglasujem zatvoreno XXVII zasjedanje sabora Kraljevine Dalmacije.

(Sjednica je zatvorena u 10 satî noći).

DALMATINSKO POKRAJINSKO ZASTUPSTVO

ZASJEDANJE XXVII GODINE 1892.

PREDSJEDNIK

Vojnović Gjorgje knez **Užički**

Powelitelj carskog Reda Frane Josipa (sa Zviezdom), Veliki Častnik kr. Srpskog Takovskog Reda, Powelitelj knjaževskog crnogorskog Reda Danila I. (sa Zviezdom), Častnik k. Talijanskog Reda Krune.

PODPREDSJEDNIK

BULAT D.r GAJETAN

Vitez reda željezne Krune III.a stepena, Načelnik Splitski, Zastupnik na Carevinskom Vieću.

ZASTUPNICI PO PRAVU.

Prœsvietli Gospodin *Grgur Rajčević*, Vitez car. Reda gvozdene krune III. Stepena, Član po pravu Gospodske Kuće Carevinskog Vijeća, Nadbiskuk Prvostolnice Zadarske, Prvostolnik Dalmacije.

Prœosvešteni Gospodin *Nikodim Milaš*, odlikovan kralj. srp. Ordenom Sv. Save II. stepena, Doktur Bogoslovja, Pravoslavni Episkop Diecese Dalmatinsko Istarske.

VELEPOREZNICI.

ZADAR.

Bœnevenia Lovre, Profesor Realke.
Pœdić D.r Baldo, Odvjetnik.
Vüdović Nikola, Bilježnik.
Smirić D.r Ante, umirovljeni Financijalni Odvjetnik, sa naslovom c. k. Dvorskog Savjetnika, Odvjetnik.

SPLIT.

Čüngria D.r Petar, Odvjetnik.
Mlachiedo pl. D.r Ivan-Krstitelj, Vitez Carskog Reda Frane Jozipa, Odvjetnik.
Tiartaglia pl. Petar, Povelitelj kr. Srpskog Takovskoga Reda.

DUBROVNIK.

Ghiorgi pl. D.r Marin, Odvjetnik.
Zore Luka, c. k. gimnazijalni Profesor i Kotarski Školski Nadzornik.

KOTOR.

Vojnović Gjorgje knez *Užički*. V.i gori.

Gradova.

ZADAR.

Trigari Nikola, Vitez cer. Reda željezne Krune III stepena, Povelitelj Papinskog Reda Sv. Silvestra, Načelnik Zadarski.

ŠIBENIK.

Ante Šupuk, Vitez Carskog Reda Frane Josipa, Povelitelj Papinskog Reda Sv. Silvestra, zastupnik na Carevinskom Viećn.

SPLIT.

Borčić Lovre, Ravnatelj Velike Realke, Zastupnik na Carevinskom Viećn.

MAKARSKA.

Ljubić pop *Kažimir,* Tajnik Zemaljskoga Odbora.

DUBROVNIK.

Gondola bar. *Frane,* Član Gospodske Kuće Carevinskog Vijeća, c. k. Komornik, Vitez Reda željezne Krune III stepena i Jeruzolimskog Reda.

KORČULA.

Zaffron D.r Josip, Odvjetnik.

HVAR I STARIGRAD.

Spalatin D r Ante, Liečnik, Načelnik Starogradski.

KOTOR, PERAST I ERCEGNOVI.

Brajković Tomo, Gimnazijalni profesur.

Trgovačko-obrtničkih Komora.

ZADAR.

Salvi D.r Erkolan, Odvjetnik.

SPLIT.

Karaman D.r Srećko, Odvjetnik.

DUBROVNIK I KOTOR.

Pugliesi D.r Ante, Bilježnik.

Vanjskih Obćina.

ZADAR-RAB-PAG.

Biankini pop *Juraj*, Urednik „Narodnoga Lista", zastupnik na Carevinskom Vijeću.
Paštrović D.r Jozip, Odvjetnik.

ŠIBENIK-SKRADIN.

Fontana D.r Ivokrstitelj, Vitez od Valsaline, Odvjetnik, Vitez talijanske Krune.
Vranković Ivan, Vitez reda željezne Krune III.a stepena, c. k. Bilježnik.

BENKOVAC-OBROVAC-KISTANJE.

Simić Vladimir, Vitez Carskog Reda Frane Jozipa.

DRNIŠ-KNIN-VRLIKA.

Bakotić D.r Injacij, Odvjetnik.
Bjelanović Sava, Urednik „Srbskoga Glasa".
Kulišić Jozip, Načelnik Občine Vrličke.

SPLIT-TROGIR-OMIŠ.

Bulat D.r Gajetan, V.i gori.
Ivčević D.r Vicko, Odvjetnik.

HVAR-VIS-BRAČ.

Buzolić pop *Stjepan*, Umirovljeni ravnatelj Učiteljšta.
Duboković Nikola, Vitez Carskog Reda Frane Jozipa, Načelnik Ješe.

SINJ.

Korlaet Božo. Učitelj pri Učiteljštu.
Žuro Marho, Posjednik.

IMOSKI.

Perić pop *Virgjil*, Gimn. profesor, zastupnik na Carevinskog Vieć u.

VRHGORAC-MAKARSKA-METKOVIĆI.

Šarić Mate, Posjednik.

DUDROVNIK-CAVTAT.

Klaić D.r Miho, umirovljeni c. k. Pokr. Učionski Nadzornik, zastupnik na Carevinskom Vijeću.

KORČULA-STON-OREBIĆ.

Bjelovučić Stjepan, Janjinski Načelnik.

KOTOR-ERCEGNOVI-RISAN-BUDVA.

Gojković Spiro, Posjednik.
Vukotić Gjuro, Umirovljeni učitelj.

ZEMALJSKI ODBOR.

Predsjednik:

Vojnović Gjorgje, *knez* **Užički.**

Prisjednici:

Ivčević *D.r* Vicko.

Klaić *D.r* Miho.

Simić Vladimir.

Vranković Ivan.

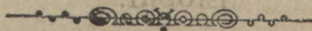
Zamjenici:

Borčić Lovro.

Buzolić *pop* Stjepan.

Brajković Tomo.

Fontana *pl.* *D.r* Ivokrstitelj.

KAZALO.

PREDLOZI.

RAČUNI.

SJEDNICE saborske.

UPITI.

